

К. С. ДЖАЛАШЬЯН

**ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ
НОВОНАХИЧЕВАНСКОГО ДИАЛЕКТА
АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА**

Книга первая

Ա Ա – Թ Թ

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ, ИСПРАВЛЕННОЕ И ДОПОЛНЕННОЕ

РЕДАКТОР И ПЕРЕВОДЧИК НА РУССКИЙ ЯЗЫК

А.Х. ДАГЛДЯН

Ростов-на-Дону
Терра Дон
2019

*Книга издана по заказу Администрации
Мясниковского района Ростовской области*

Джалашьян К.С.

Д 40 **Толковый словарь новонахичеванского диалекта армянского языка:** в 2-х книгах. *Книга 1.* Ա Ա – Թ Թի, 2-е изд. испр. и доп. / К.С. Джалашьян; редактор и переводчик на русский язык А.Х. Даглдиян. – Ростов н/Д: ООО «Терра Дон», 2019. – 532 с.

ISBN 978-5-6041487-4-7

Труд К. Джалашьяна – ценный вклад в армянскую диалектологию. Словарь новонахичеванского диалекта является уникальным в своем роде, охватывает практически весь словарный состав диалекта и представляет собой настоящий высокопрофессиональный научный труд. Двухтомный толковый словарь содержит около 9000 слов и устойчивых выражений. Словарь составлен на двух языках – на армянском языке и переводом словарных статей на русский язык. В словарной статье даются толкования значений слова, примеры его употребления в речи и фразеологические сочетания. Приводятся основные грамматические формы слова, отмечается ударение и произношение, приводятся также производные слова.

Словарь предназначен как для широкого круга читателей, так и для специалистов-филологов.

ISBN 978-5-6041487-4-7

© Джалашьян К. С., 2019
© Даглдиян А.Х., 2019
© Администрация Мясниковского района,
оформление, 2019

О СОЗДАТЕЛЕ СЛОВАРЯ НОВОНАХИЧЕВАНСКОГО ДИАЛЕКТА

Кеворк Симонович Джалашьян родился 23 сентября 1893 года в селе Чалтырь в семье крестьянина-бедняка. В 1907 году окончил церковно-приходскую школу в селе Чалтырь. Один из его учителей выхлопотал для него стипендию Нахичеванского-на-Дону армянского благотворительного общества и в том же году Кеворк поступил в Нор-Нахичеванскую духовную семинарию, где среди других предметов изучал армянский язык у профессора Р. Ачаряна. По окончании учебы в 1913 году ему, лучшему ученику семинарии, была предоставлена стипендия для получения высшего образования по армянской филологии, с условием работать по окончании курса педагогом в той же семинарии. В том же году К. Джалашьян был направлен на учебу в Париж, в университет Сорбонна, к одному из лучших специалистов по армянской филологии того времени профессору Антуану Мейе. Отучившись год, летом 1914 года Кеворк вернулся домой на каникулы, но вскоре началась Первая мировая война, лишившая его возможности вернуться во Францию и продолжить учебу. В том же году он был призван на военную службу, однако впоследствии был от нее освобожден по близорукости. В 1918 году К. Джалашьян поступил на филологический факультет Ростовского университета, где обучался с перерывами до 1921 года, но был вынужден оставить учебу по причине бедственного материального положения (после смерти отца на его иждивении находились мать, нетрудоспособная сестра и малолетний брат). Оставив занятия филологией, он избрал специальность экономиста и в 30-е годы учился в заочном институте при Госплане СССР.

Неравнодушный по характеру, непримиримый к любому проявлению несправедливости и лжи, он всегда занимал активную жизненную позицию. В 1920 году К. Джалашьян вступил в партию большевиков, был секретарем партийной организации села Чалтырь, активно способствовал разоблачению банды Гадзиевых (об этом он подробно рассказывает в своей автобиографии), поддерживал тесную связь с Александром Мясникяном, был знаком с Мартиросом Сарьяном, Мариэттой и Магдалиной Шагинян, Ер. Шахазизом, Р. Ачаряном и многими другими передовыми людьми того времени.

В разные годы Кеворк Симонович жил и работал в Армении, Москве, Туле, в Крыму, где наряду со своей основной работой занимался также журналистской деятельностью. В 1925 году К. Джалашьян работал в редакции газеты «Советская Армения» в г. Ереване, в 1926 – 1929 гг. – в райисполкоме Мясниковского района Ростовской области, затем с 1932 года – во Всесоюзном объединении «Союзтабаксырье» в г. Москве и в тресте «Крыммолоко» в г. Симферополе.

Масштаб его личности был настолько широк, что он обладал глубокими познаниями в разных областях науки, подчас далеких друг от друга: филологии, медицине, экономике, политике, сельском хозяйстве, изучал труды Мичурина, писал статьи по сельскому хозяйству и экономике. Им написаны воспоминания о прожитой жизни объемом в 5 школьных тетрадей, работы о партизанском движении, о Лукашине (С. Срабионяне), Александре Мясникяне.

Переехав на жительство на полуостров Крым в 1938 г., он разделил печальную судьбу переселенцев и в 1944 г. вместе с проживающими в Крыму крымскими татарами, греками, болгарями и армянами был сослан в Сибирь. Там К. Джалашьян работал в редакции газеты «Краснокамская звезда» г. Краснокамска. Попав в Сибирь поневоле, став переселенцем по национальному признаку, он долго добивался реабилитации и лишь спустя много лет смог вернуться на родину.

Несмотря на тяжелые жизненные обстоятельства и необходимость постоянно менять место жительства и род деятельности, он всегда оставался верен своему предназначению – изучению новонахичеванского диалекта. Более сорока лет К. Джалашьян занимался сбором материалов для исследования родного диалекта, по крупицам собирал слова, устойчивые обороты и фразеологизмы, уточнял значение и этимологию слов, изучал грамматическую структуру и фонетические особенности диалекта, занимался исследованием и систематизацией фольклора донских армян. Собранный материал он аккуратно записывал убористым каллиграфическим почерком в обычные школьные тетради. Записи обновлял, переписывал по несколько раз, дополнял старые записи новым материалом и с готовностью делился с другими исследователями накопленным им богатством. В разные периоды собранными материалами К. Джалашьяна пользовались академик Владимир Бархударян, автор книги «История армянской колонии Новая Нахичевань», академик Рачия Ачарян, автор работы «Исследования новонахичеванского (крымского) диалекта» (в предисловии к своему труду Р. Ачарян подробно рассказывает о помощи, оказанной ему К. Джалашьяном при написании работы), чалтырские исследователи новонахичеванского диалекта Х. Поркшеян, Ш. Шагинян, М. Люледжиян и др.

Будучи разносторонне одаренным человеком, К. Джалашьян смог проявить себя в разных сферах жизни, но главным трудом всей его жизни, захватившим его целиком и полностью, стал «Толковый словарь новонахичеванского диалекта», в работе над которым он в полной мере проявил дарование лингвиста.

Многолетняя трудоемкая работа по созданию словаря была завершена в 1961 году. В том же году К. Джалашьян отправил подготовленный к печати рукописный материал в Ереван, где ему было обещано, что словарь будет напечатан и издан. Рукописный вариант словаря получил высокую оценку ереванских ученых. В выписке из протокола заседания сектора лингвистики и диалектологии Института языка, датированной 16-м июля 1963 года и подписанной академиком Э. Агаяном, отмечается, что «...Словарь новонахичеванского диалекта К. Джалашьяна представляет собой весьма ценный труд. Имея необходимую лингвистическую подготовку и прекрасно владея родным диалектом, автор почти полностью охватил весь словарный состав диалекта и дал обоснованное и безошибочное толкование слов. Труд К. Джалашьяна – ценный вклад в армянскую диалектологию. Исходя из вышеизложенного, сектор лингвистики и диалектологии единогласно решил представить его к изданию...». Кроме того, в протоколе было особо отмечено, что «...словарь новонахичеванского диалекта К. Джалашьяна является уникальным в своем роде и представляет собой настоящий высокопрофессиональный научный труд...».

Однако печатание и издание словаря затягивались. В начале 60-х годов в Институте языка и диалектологии при Академии наук Армении произошла смена руководства. Новые люди, возглавившие институт, решили отложить издание словаря до того времени, когда институт приступит к изданию серии словарей, затем все же было принято решение отпечатать 500 экземпляров словаря на ротапринтере, но и этого не было сделано. Из переписки К. Джалашьяна с ученым секретарем Института языка и диалектологии при Академии наук Армении Эммануилом Тер-Акопяном (первое письмо от Тер-Акопяна датировано октябрём 1961 года, а сама переписка обрывается с кончиной К. Джалашьяна в

1966 году) видно, как сильно он переживал за судьбу словаря. В одном из последних писем, уже отчаявшись и потеряв всякую надежду на издание словаря в Ереване, он потребовал вернуть рукопись, но получил отказ. В 1966 году К. Джалашьян скончался, так и не увидев свой труд изданным при жизни.

В Историко-этнографическом музее села Чалтырь Мясниковского района создан архив К. Джалашьяна, где наряду с документами и личными вещами, переданными в музей его родственниками, хранятся несколько десятков тетрадей с рукописными текстами предварительно набросанных черновиков для будущего словаря, черновые записи по грамматике и фонетике новонахичеванского диалекта. Даже этот небогатый материал дает представление о широте охвата и глубине научного подхода при работе над словарем.

За последние годы усилиями многих небезучастных людей значительная часть окончательного рукописного варианта словаря, отправленного в Ереван в 1961 году, была обнаружена и доставлена в Чалтырь. В 2006 г. по просьбе директора Историко-этнографического музея Мясниковского района Анаит Дагдзян к поискам словаря подключился президент Академии наук Армении Фаддей Саргсян, совершавший в то время визит в Ростов-на-Дону и посетивший также музей в с. Чалтырь. После долгих поисков в архивах Института языка им. Р. Ачаряна Национальной академии наук Республики Армения было найдено 389 отпечатанных на машинке страниц окончательного варианта словаря, охватывающих лишь слова на буквы А, Б, Г и частично Д. Папки с бесценным материалом доставил из Армении настоятель церкви Сурб Амбарцум села Чалтырь священник Тер-Тадеос. В 2012 году в библиотеке Института языка им. Р. Ачаряна были обнаружены третья и четвертая тетради оригинала рукописи словаря, охватывающие слова начиная с буквы Х (лишь малая часть) и заканчивая словами на последнюю букву армянского алфавита Ф. Об этом стало известно находившемуся в то время в Армении студенту магистратуры «Зарубежное регионоведение» Южного федерального университета г. Ростова-на-Дону Андранику Нагапетяну. Годом позже, во время своего повторного посещения Армении, он передал директору Института армянского языка кандидату филологических наук Виктору Липаритовичу Катваляну официальное обращение администрации Мясниковского района Ростовской области с просьбой оказать содействие в передаче копий рукописи словаря. Благодаря отзывчивости и готовности помочь В. Л. Катваляна, А. Нагапетян отсканировал в библиотеке Института языка 381 страницу рукописного варианта словаря и доставил их в Историко-этнографический музей Мясниковского района. Рукописи окончательного варианта словаря, включающие слова на буквы Д (большая часть слов), З, Э, Ы, Th, Ж, И, Л и X (большая часть слов) так и не были найдены, но, благодаря сохранившимся черновикам, переданным в Историко-этнографический музей с. Чалтырь родственниками К. Джалашьяна, удалось восстановить практически все слова на вышеперечисленные буквы.

Огромный труд по набору словаря на компьютере с черновиков К. Джалашьяна приложил краевед и исследователь новонахичеванского диалекта Сурен Саркисович Атаманян, житель с. Крым, отдавший 5 лет жизни, по его собственному признанию, крайне увлекательному и познавательному занятию по работе над набором словаря.

Словарь содержит около 9000 слов и устойчивых выражений. Нами добавлено более 1500 слов и устойчивых выражений, отсутствовавших в словаре К. С. Джалашьяна. В русскоязычной части словаря приводятся также данные, касающиеся этимологии, форм и

произношения слов в восточноармянском, западноармянском языках и диалектах армянского языка.

Основные характеристики этого капитального труда, позволяющие судить о его уникальности, следующие:

а) при классификации новонахичеванского диалекта К. Джалашьян опирался на исследования академика Р. Ачаряна, развив и обогатив их более подробным анализом как фонетических особенностей так и словарного состава диалекта. По этой классификации, составленной на основе различий в фонетике и лексике, диалект подразделяется на две группы: первую, бóльшую по численности группу составляют схожие говоры жителей г. Новый Нахичеван, сёл Большие Салы, Султан Сала и Несветай, вторую – говоры сёл Чалтырь и Крым (Топти). Говоры первой группы К. Джалашьян определяет как основной диалект, а говоры жителей сёл Чалтырь и Крым – как субдиалект;

б) в предисловии к словарю дан подробный фонетический анализ новонахичеванского диалекта и выделены особенности его звукового состава;

в) отмечается, что чалтырский и крымский говоры сохранили трёхступенную систему древнеармянских согласных, при этом глухие согласные перешли в звонкие, а звонкие – в глухие, в то время как в говоре города Новый Нахичеван, сёл Большие Салы, Султан Сала и Несветай древнеармянские трёхступенные согласные перешли в двухступенные, при этом глухие согласные исчезли и перешли в придыхательные;

г) приводятся различные варианты произношения слов в сёлах и городе Новый Нахичеван;

д) дается этимология большинства заимствованных слов;

е) приводятся устаревшие и вышедшие из употребления слова;

ж) даются слова, отражающие реалии прежних времен с подробным толкованием их значений;

з) приводятся основные формы спряжений и склонений, а также удвоенные и неправильные формы слов;

и) приводятся примеры устойчивых оборотов;

к) даются синонимы и антонимы отдельных слов;

л) словарь написан в соответствии с принятым в диалектологии правописанием.

Арташес Дагдидян

ԳԱ Լեզվի ինստիտուտի Լեզվաբանության և բարբառագիտության սեկտորի 1963 թ. հուլիսի 16-ի արևանագրությունից:

2. ԼՍԵՅԻՆ.- Գ.Ջալաշյանի "Նոր-Նախիջևանի բարբառի բառարանը" աշխատության փնտրիչումը:
Արտահայտվեցին ընկ. ընկ. Հ. Կոստանյանը, Ա. Գրիգորյանը, Հ. Սուրադյանը, Ս. Բաղդամյանը:
- ՇԾԻՆ.- Գ.Ջալաշյանի "Նոր-Նախիջևանի բարբառի բառարանը" աշխատությունը շատ արժեքավոր գործ է: Հեղինակը բարեխղճորեն հավաքել է բարբառի բառերը և մեծ հմտությամբ ու զիտական բարեխղճությամբ բացատրել զրանք, շատ զեղբերում բերելով բնորոշ ու լավ համապատասխան օրինակներ: Աշխատությունն առանձնապես մեծ արժեք է ստանում նրանով, որ զրված է բարբառային ընդունված տառադարձությամբ, որովհետև ֆերականական անհրաժեշտ ցուցումներ: Ունենալով Լեզվաբանական անհրաժեշտ պատրաստություն, այլև հիանալի տիրապետելով իր մայրենի բարբառին, հեղինակը զրեթե ամբողջովին ընդգրկել է բարբառի բառապաշարը և տվել հիմնավոր ու անթերի բացատրություններ: Գ.Ջալաշյանի աշխատությունը արժեքավոր ներդրում է հայ բարբառների բառարանագրության մեջ: Ընկնելով այս ամենին, սեկտորը միաձայն որոշում է այն ներկայացնել սպառնություն:

ՍԵՆՏՈՐԻ ՊՐԻՉ ԳՐԱԳ. / Լ.ՍՈՍՈՅԻՆ /
ՍԵՆՏՈՐՈՍ / Բ.ՍՈՍՈՅԻՆՅԱՆ /

ВЫПИСКА

из протокола заседания сектора лингвистики и диалектологии
Института армянского языка от 16-го июля 1963 г.

- Слушали Обсуждение «Словаря новонахичеванского диалекта» К. Джалашьяна.
Присутствовали тов. Р. Костанян, А. Григорян, Р. Мурадян, Р. Баграмян.
- Постановили Словарь новонахичеванского диалекта К. Джалашьяна представляет собой весьма ценный труд. Автор добросовестно собрал, систематизировал и с большим профессионализмом исследовал лексические единицы диалекта, применив научный подход при переводе слов и снабдив большинство из них убедительными и наглядными примерами. Имея необходимую лингвистическую подготовку и прекрасно владея родным диалектом, автор почти полностью охватил весь словарный состав диалекта и дал обоснованное и безошибочное толкование слов. Труд К. Джалашьяна – ценный вклад в армянскую диалектологию. Особая ценность словаря состоит в том, что слова транскрибированы в соответствии с их произношением в диалекте и сопровождаются обширными сведениями по грамматике.
Словарь новонахичеванского диалекта К. Джалашьяна является уникальным в своем роде и представляет собой настоящий высокопрофессиональный научный труд.
Исходя из вышеизложенного, сектор лингвистики и диалектологии единогласно решил представить его к изданию.

Заведующий сектором проф. Э. Агаян
Секретарь Т. Даниэлян

ՀԱՄԱՌՈՏ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Նոր-Նախիջևանի բարբառի բառարանը, որ ներկայացնում էմ Հայաստանի Գիտությունների Ակադեմիայի Լեզվի Ինստիտուտին, ես ձեռնարկեցի կազմել հետևյալ առթիվ: 1958 թ. ժողովրդական նկարիչ Մարտիրոս Սարյանը, այցելելով իր ծննդավայր Նոր-Նախիջևանը և նրա շրջակայքում գտնվող Մյասնիկյան ռայոնը, ցանկություն էր հայտնել, որ ռայոնի կենտրոն Չալթր գյուղում կազմակերպվի ռայոնական ազգագրական թանգարան՝ նպատակ ունենալով փրկել կորստից Նոր-Նախիջևանի հայ գաղութի նախկին կուլտուրական ժառանգության անհետացող մնացորդները: Մեր հարգելի վաստակավոր հայրենակցի այդ առաջարկը արձագանք գտավ Մյասնիկյան ռայոնի և Ռոստով քաղաքի (որի մի մասն է կազմում ներկայումս նախկին Նոր-Նախիջևան քաղաքը) հայ մտավորականների որոշ շրջաններում: Տեղեկանալով այդ կուլտուրական ձեռնարկության մասին՝ որոշեցի ես էլ իմ լուսնան մտցնել այդ հանրագուտ գործի մեջ և ձեռնարկեցի կազմելու այս բառարանը:

Բայց դեռ շատ տարիներ դրանից առաջ, երիտասարդական հասակում, երբ ես՝ աշակերտելով հանգուցյալ պրոֆ. Հր. Աճառյանին և պրոֆ. Մեյեին՝ մտադիր էի նվիրվել հայ լեզվագիտության աշխատանքին, սկսել էի նյութեր հավաքել Նոր-Նախիջևանի բարբառի ուսումնասիրության համար: Այդ նյութերի մի մասը ժամանակին պետք եղան պրոֆ. Աճառյանին, երբ նա կազմում էր իր գավառական բառարանը և Նոր-Նախիջևանի բարբառի քննությունը: Իսկ հետագայում, երբ 1932թ. ես տեղափոխվեցի Երևանից Մոսկվա՝ ժամանակավորապես թողնելով Երևանում ծանոթների մոտ այդ նյութերը և մի շարք հազվագյուտ գրքեր, այդ բոլորը անհետ կորավ:

Առաջին համաշխարհային պատերազմը և հետագա կյանքի պայմանները ստիպեցին ինձ փոխել մասնագիտությունս, այլևս հնարավորություն չունեցա զբաղվելու լեզվագիտական ու բարբառագիտական աշխատանքով, և միայն վերոհիշյալ առիթը դրդեց ինձ ձեռնարկելու ներկա աշխատությունը:

Այս բառարանը կազմելիս ես նպատակ էմ դրել ընդգրկել մեր գաղութի բարբառի ամբողջ բառապաշարը՝ անկախ նրանից, թե ինչ ծագում ունեն այդ բառերը, բնիկ հայկական են, թե փոխառյալ օտար լեզուներից: Բայց ռուսերենից փոխառյալ բառերի միայն այն մասն է ընդգրկված, որի ուրիշ հավասարագոր հոմանիշը չկա բարբառում, կամ որ անհրաժեշտ է Ռ. Պատկանյանի գրվածքները և այլ գրավոր նյութեր հասկանալու համար: Այլ կերպ չէր կարելի վարվել, որովհետև ներկայումս գաղութի բնակիչների մեջ սովորություն է դարձել, առանց դրա կարիքն ունենալու, անխտիր խառնել իրանց խոսակցության մեջ բազմաթիվ ռուսերեն բառեր:

Հաշվի առնելով տեղական ընկերներից շատերի ցանկությունը, ես աշխատեցի ըստ հնարավորության ցույց տալ նաև փոխառյալ բառերի ծագումը, որպեսզի ընթերցողը կարողանա, առանց մասնագիտական բառարաններ քրքրելու, որ անշուշտ մատչելի չէ շատ շատերին, գաղափար կազմելու, թե նոր-նախիջևանցոց նախնիքն անցյալում որ հարևան ազգերի հետ շփում ու հարաբերություն են ունեցել, և որպիսի ազդեցություն է գործել այդ շփումը նրանց բարբառի վրա:

Նոր-Նախիջևանի բարբառով խոսում է նախկին Նոր-Նախիջևան քաղաքի և այնտեղից Տագանրոգ, Նովոչերկասկ, Դոնբաս, Կրասնոդար և այլուր տեղափոխված և

այժմվա Մյասնիկյան ռայոնի Չալթր, Թոփտի, Մուլթան Սալա, Մեծ Սալա և Նիսվիթա գյուղերի բնակչությունը, որի նախնիքը 1778թ. գաղթել են Խրիմից:

Այս բարբառը պատկանում է հայ բարբառների «կր» ճյուղին: Նա միատարր չէ, ունի մի ենթաբարբառ, որով խոսում է Չալթր և Թոփտի գյուղերի բնակչությունը, և որը տարբերվում է հիմնական բարբառից թե իր հնչյունական և թե որոշ չափով նաև ձևաբանական ու բառապաշարի առանձնահատկություններով: Այդ տարբերությունները ցույց են տրված բառարանում բառերի կողքին փակագծի մեջ դրված պայմանական նշաններով (Ն), որ նշանակում է հիմնական բարբառին հատուկ ձևը, բառը կամ իմաստը, և (Չ), որ նշանակում է Չալթրի և Թոփտիի ենթաբարբառին հատուկ ձևը, բառը կամ իմաստը: Բառարանում բերված են նաև այն արտահայտությունները, որոնք ցույց են տալիս բառերի տարբեր առումներն ու իմաստի նրբությունները (տես, օրինակ, աչք, անգաջ, սիրտ և այլ բառեր):

Բարբառն ու ենթաբարբառը հիմնականում տարբերվում են իրարից հնչյունական կազմով: Հիմնական բարբառն ունի երկաստիճան, իսկ ենթաբարբառը եռաստիճան բաղաձայնական սիստեմ:

Հայերեն արտասանվում են

Գրական Նոր-Նախիջևանի հիմնական բարբառում Չալթրի և Թոփտիի ենթաբ.

բ (բան)	բ (բան)	պ (պան)
գ (գտնել)	գ (գըղնել)	կ (կըղնել)
դ (դուռ)	դ (դուռ)	տ (տուռ)
ծ (ծեծել)	ծ (ծեծել)	ծ (ծեծել)
կ (կերակուր)	գ (գերագուր)	գ (գերագուր)
ձ (ձայն)	ձ (ձան)	ծ (ծան)
ճ (ճանճ)	ջ (ջանջ)	ջ (ջանջ)
պ (պատ)	բ (բադ)	բ (բադ)
ջ (ջուր)	ջ (ջուր)	ճ (ճուր)
տ (տուն)	դ (դուն)	դ (դուն)

գ, թ, ժ, լ, խ, հ, դ, մ, ն, շ, չ, ռ, ս, վ, բ, ց, փ, ք, ֆ բաղաձայնները և յ կիսաձայնը արտասանվում են գրականի նման: Բառի սկզբում դ հնչյունին փոխարինում է խ-ն (Ղուկաս – Խուգաս):

Ուրեմն, Նոր-Նախիջևանի բարբառը խլազուրկ է և ունի 24 բաղաձայն: Սակայն խուլ բաղաձայնները պահված են երկու բացառիկ դեպքերում – երբ նրանք հաջորդում են «ս» և «շ» հնչյուններին (օրինակ՝ սպանել, ստագ, իսկը, ասծու և այլն):

Չալթրի և Թոփտիի ենթաբարբառը ունի 29 բաղաձայն, նույն թվում նաև խուլեր, բայց այստեղ հայերենի հնչեղ բաղաձայնները դարձել են խուլ, իսկ խուլերը – հնչեղ:

Բարբառն ու ենթաբարբառը ձայնավոր հնչյուններով չեն տարբերվում իրարից: Նրանք ունեն վեց ձայնավորներ – ա, է, ը, ի, ու, օ, որոնք արտասանվում են գրականի նման: Ե և է, ո և օ հնչյունները նույնացել են, ինչպես նաև արդի գրականում, և արտասանվում են է և օ:

Երկբարբառներ հնումը կային՝ շատ քիչ բացատրությամբ՝ միայն օտար լեզուներից փոխառյալ բառերի մեջ, բայց ներկայումս նրանք վերածված են պարզ ձայնավորների (օրինակ՝ հնումը – թություն, այժմ՝ Նոր-Նախիջևանում՝ – թիթին, Մալայում՝ – թիթուն, Չալթրում՝ – թություն և այլն):

Բառարանը կազմված է հնչյունական ուղղագրությամբ՝ տառադարձության ելակետ ունենալով գրական հայերենի տառերի արտասանության եղանակը, ընդգրկելով բարբառի և ենթաբարբառի հնչյունական առանձնահատկություններն ու տարբերությունները: Բառերի հնչման ճիշտ պատկերը տալու նպատակով գրված է ամեն տեղ, ուր որ նա հնչվում է, «ը» տառը, որ գրական լեզվում սովորաբար չի գրվում:

Բարբառն ու ենթաբարբառը ունեն նաև որոշ, թեև ոչ շատ, ձևաբանական տարբերություններ: Օրինակ բարբառում գործածվող բայական «իմ» վերջավորության տեղ որոշ բայերում ենթաբարբառն ունի «ում» (օրինակ՝ գառնիմ – գառնում, գրգրդնիմ – կրկուդնում, գրդէսնիմ – գրդէսնում, գրմրդնիմ – գրմուդնում և այլն):

Որոշ տարբերություններ, թեև նույնպես ոչ շատ մեծ, կան նաև բառապաշարի մեջ և ոչ միայն բարբառի ու ենթաբարբառի միջև, այլ մասամբ նաև նրանց պատկանող առանձին բնակավայրերի բնակչության բառապաշարի միջև: Օրինակ՝ Չալթր և Թոփտի գյուղերի բնակիչները խոսում են միևնույն ենթաբարբառով, բայց Չալթրում գործածում են լուծ, որ նշանակում է 1) լուծ, 2) հողի տարածության չափ 1600 քառ. սաժենի, իսկ Թոփտիում նույն իմաստներով գործածում են մոյսա բառը, Չալթրում – գալ (կալ), Թոփտիում – հարման, Չալթրում – կարի (գարի), Թոփտիում – առփա և այլն:

Այս երևույթը հավանորեն բացատրվում է նրանով, որ Խրիմի հայ գաղթականությունը սկզբնապես բաղկացած է եղել ոչ թե միայն անիցիներից, այլ նրա մեջ եղել են նաև Հայաստանի այլ տեղերից գաղթած հայեր:

Բառարանը կազմելիս ես ունեցել եմ երկու տեսակ աղբյուրներ – բանավոր ու գրավոր: Առաջինը գաղութի խոսակցական բարբառն է, որ ես անձամբ լավ գիտեմ, որովհետև ծնվել ու մեծացել եմ Չալթր գյուղում, սովորել եմ Նոր-Նախիջևանում, սերտ կապ եմ ունեցել նաև մյուս գյուղերի հետ:

Բարբառում կան հնավանդ ու գործածությունից ընկած բառեր, որոնք բառարանում ցույց են տրված աստղանիշով: Երբ դրանց իմաստի մասին անվստահություն եմ ունեցել, ստուգել եմ տեղում ծերունիներից հարցնելով: Նույն կերպով ստուգել եմ բույսերի, դեղերի, հիվանդությունների անունները և այլ սպեցիֆիկ իմաստ ունեցող բառերը:

Գրավոր աղբյուրներս են Ռաֆայել Պատկանյանի Նոր-Նախիջևանի բարբառով գրած երկերը և անցյալում Նոր-Նախիջևանում հրատարակված պարբերականներում տեղական բարբառով գրված նյութերը: Դրանք օգտագործել եմ՝ նախապես ստուգելով նրանց հնչյունական ճշտությունը, որովհետև շատ դեպքերում նրանց տառադարձությունը սխալ է, իսկ Ռ. Պատկանյանի գրվածքների հին հրատարակության երեք հատորների մեջ կան շատ չուղղված վրիպակներ: Սխալներ կան նաև այն բառարանում, որ կցված է Ռ. Պատկանյանի երկերի երկրորդ հատորին:

Բառարանում տրված են նաև խոսքի մասերի քերականական նշումներ: Այդ արված է այն նպատակով, որ բառերի իմաստն ու ֆունկցիան խոսքի մեջ ճիշտ ըմբռնվեն: Օրինակ՝ բայի միևնույն ձևը երբեմն կարող է ունենալ և ներգործական և

կրավորական կամ չեզոք նշանակություն. աղոթել կարող է նշանակել կեղոտոտել և կեղոտովել:

Անցած ամառվա տկարությունն հնարավորություն չսվեց ինձ սրբագրել բառարանը, և ես ստիպված եմ ներկայացնել նրա սևագրությունը, որ ունի հետևյալ թերությունները. 1) աշխատանքի ընթացքում ավելի ուշ ավելացրած մի շարք բառեր այբուբենական կարգով իրենց տեղում չեն կամ չի բացատրված նրանց իմաստը գրելու տեղ չլինելու պատճառով, 2) բառերի գործածության նմուշներ շատ անգամ չեն բերված, որպեսզի սևագրությունը կազմելիս դրա համար ժամանակ չկորցնեմ, 3) նույն նկատառումով սևագրության մեջ չեմ մտցրել բառերի որոշ ձևեր, ինչպես, օրինակ՝ այն մակբայները, որոնք կազմվում են բայերից՝ անորոշ դերբային ավելացնելով «են» (վազելեն, ուղելեն և այլն) և անցյալ դերբային կցելով – ցային (Ն), ծային (Չ) (վազածցային (Ն), վազածային (Չ), գերածցային (Ն), գերածային (Չ) և այլն) և «վը» (է՛զածովը և այլն) վերջավորությունները: Այդ թերությունները ի նկատի եմ ունեցել լրացնել բառարանը սրբագրելիս և իհարկ է պիտի լրացնեմ, երբ այն սրբագրեմ՝ հաշվի առնելով նաև այն ցուցմունքները, որ անհրաժեշտ կհամարի անել ինձ Լեզվի Ինստիտուտը:

Կ.Ս. Ջալաշյան

ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ ԲԱՌԱՐԱՆԻՑ ՕԳՏՎԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոր-Նախիջևանի բարբառով խոսում էին Խրիմի նախկին հայ գաղութի բնակիչները, որոնք գաղթելով Հարավային Ռուսաստան՝ 1780 թ. հիմնեցին Դոն գետի ափին Նոր-Նախիջևան քաղաքը և նրա շրջակայքում Չալթր, Թոփտի, Փոքր Սալա, Մեծ Սալա և Նիսվիթա գյուղերը: Նույն բարբառով այժմ խոսում են այդ գաղութի բնակիչները: 19-րդ դարի երկրորդ կեսից սկսած՝ Նոր-Նախիջևան քաղաքը աստիճանաբար կորցրեց իր տնտեսական նշանակությունը, և բնակիչների զգալի մասը հետզհետե ցրվեց Հարավային Ռուսաստանի այլ վայրեր – Ռոստով, Տագանրոգ, Նովոչերկասկ, Արմավիր, Կրասնոդար, Դոնբաս և այլուր՝ տարածելով իր հետ նաև իր բարբառը:

Ինչպես հայտնի է՝ Խրիմի հայ գաղութի բնակիչների մեծ մասը կազմել են Անի քաղաքից դուրս եկած գաղթականները: Կան նաև տեղեկություններ, որ բացի անեցիներից Խրիմում եղել են նաև Հայաստանի այլ վայրերից ու տարբեր ժամանակներում գաղթած հայեր: Երկար ժամանակ միասին ապրելով՝ այդ գաղթականները բնականաբար յուրացրել են անեցի մեծամասնության բարբառը, բայց ոչ բոլորովին: Նրանց մի մասը, հատկապես այն մասը, որ գյուղական ծագում է ունեցել, որոշ չափով պահել է իր բարբառի առանձնահատկությունը: Հավանորեն այդ է պատճառը, որ զգալի տարբերություն կա քաղաքի և Չալթր ու Թոփտի գյուղերի խոսվածքների մեջ: Թե հնչյունական կազմով և թե մասամբ նաև ձևաբանության ու բառապաշարի առանձնահատկություններով Նոր-Նախիջևանի բարբառը բաժանվում է երկու մասի: Մեծ մասը կազմում են քաղաքի, Մեծ Սալա, Փոքր Սալա և Նիսվիթա գյուղերի խոսվածքները, որոնք նույնպես նման են իրար ու տարբեր առաջիններից:

Համաձայն Եր. Շահագիզի բերած թվական տվյալների (տես նրա «Նոր-Նախիջևանը և նոր-նախիջևանցիք» աշխատությունը), Ղրիմից դուրս գալիս գաղթականների ընդհանուր թիվը եղել է 12598 հոգի, որից քաղաքաբնակ 11418, գյուղացի 1180 հոգի, իսկ Չալթր և Թոփտի գյուղերի բնակիչները առանձին վերցրած չնչին փոքրամասնություն են կազմել գաղթականների մեջ: Ուրեմն Խրիմի և նրա ժառանգ Դոնի հայ գաղութի հիմնական բարբառը եղել և մնում է այն, որով խոսել են և այժմ էլ խոսում են Նոր-Նախիջևան քաղաքի (որը այժմ միացել է Ռոստովի հետ և կազմում է Պրոլետարական շրջանը) և Մեծ Մալա, Փոքր Մալա և Նիսվիթա գյուղերի բնակիչները: Իսկ Չալթր և Թոփտի գյուղերի խոսվածքը կազմում է նրա ենթաբարբառը:

Լրիվ միօրինակություն չի եղել և չկա ոչ հիմնական բարբառի և ոչ էլ ենթաբարբառի մեջ: Ռ. Պատկանյանի գրվածքներից երևում է, որ սրանից մի դար առաջ քաղաքի բնակիչների մեջ կային ընտանիքներ, որոնք պայթուցիկ բաղաձայնների արտասանության ձևով տարբերվում էին մյուսներից. օրինակ՝ «բարև» բառը արտասանում էին «փարեվ», «բառ»-ը «փառ» և այլն: Իսկ այժմ բայի բացասական ձևի սահմանական ներկան քաղաքում երկու տեսակ է. մեկն ասում է «չիմ անի», մյուսը – «չանիմ», իսկ Մալաներում – «չին անիմ»: Ենթաբարբառը առավել անաղարտ պահպանված է Չալթրում, որովհետև նրա բնակչությունը ծագամբ ավելի միատարր գյուղական է (Չալթրը կազմված է Խրիմի երկու գյուղերի – Չալթրի և Օրթալանի կամ Հորթալանի միացմամբ), իսկ Թոփտի գյուղի բնակիչների մեջ գաղթի ժամանակ խառնվել են նաև Հին Խրիմ քաղաքի բնակիչներից շատերը, որ նույնպես թողել է իր հետքը Թոփտիի խոսվածքի մեջ. օրինակ՝ «գալ» բայը ենթաբարբառում արտասանվում է «կալ», բայց Թոփտիում կան ընտանիքներ, որոնք արտասանում են «քալ», ինչպես քաղաքում:

Չնայած այդ մասնավոր շեղումներին՝ բարբառի և ենթաբարբառի հնչյունական տարբերությունը շատ որոշ է: Ահա նրա պատկերը՝ համեմատած գրաբարի հնչյունական կազմի հետ.

Չայնավորներ գրաբարում ա ե է ը ի ո ու -
 Նոր-Նախիջևանի բարբառ ա - է ը ի - ու օ
 Չ-ի և Թ-ի ենթաբարբառներ ա - է ը ի - ու օ

Երկբարբառներ գրաբարում այ ավ եա եայ եաւ եւ իւ ոյ ուա
 Նոր-Նախիջևանի բարբառ -- -- -- -- -- -- -- -- --
 Չ-ի և Թ-ի ենթաբարբառ -- -- -- -- -- -- -- -- --

Բաղաձայններ գրաբարում փ պ փ գ կ ք դ տ թ ձ ծ ց ջ ճ չ զ ս ժ շ խ դ հ լ մ ն ո ր վ
 Նոր-Նախիջևանի բարբառ փ - փ գ - ք դ - թ ձ - ց ջ - չ զ ս ժ շ խ դ հ լ մ ն ո ր վ ֆ յ
 Չ-ի և Թ-ի ենթաբարբառ փ պ փ գ կ ք դ տ թ ձ ծ ց ջ ճ չ զ ս ժ շ խ դ հ լ մ ն ո ր վ ֆ յ

Գրաբարի «ե» և «ո» հնչյունները այս բարբառում, ինչպես և գրական լեզվում, վերացած են. Առաջինը դարձել է «է» կամ «յէ», երկրորդը «օ» կամ «վօ»: Բարբառում, ինչպես նաև գրական լեզվում, ավելացել է «օ» հնչյունը և տառը, որ առաջ է եկել միջին հայերենում ու փոխարինել է հին հայերենի «աւ» երկբարբառին:

Գրաբարի երկբարբառները վերածվել են կամ պարզ ձայնավորների, ինչպես՝ այս > աս, աւր > օր, գրեա > գրէ և այլն, կամ ձայնավոր – բաղաձայն խմբերի, ինչպես՝ առաւատ > առաւօդ > առավդուն, բարեաւ > բարեվ, բարօվ, հիւանդ > հիվանդ և այլն: Այնպես որ Նոր-Նախիջևանի բարբառը երկբարբառ հնչյուններ բնավ չունի:

Բաղաձայն հնչյունները գրաբարի համեմատությամբ կրել են հետևյալ փոփոխությունները: Խուլ պայթուցիկ պ, կ, տ, ծ, ճ հնչյունները հիմնական բարբառում դարձել են հնչեղ. օրինակ պատ > բադ, կատու > գադու, տուն > դուն, ծառ > ձառ, ճանճ > ջանջ: Այնպես որ հին հայերենի եռաստիճան բաղաձայնները դարձել են երկաստիճան, բարբառը իլլազուրկ: Իսկ Չալթրի և Թոփտիի ենթաբարբառը իլլազուրկ չէ, նա պահել է հին հայերենի եռաստիճան բաղաձայնական սիստեմը: Բայց այստեղ հին հայերենի հնչեղ պայթուցիկները դարձել են խուլ, իսկ խուլերը – հնչեղ. Ինչպես օրինակ բան > պան, պապ > բաբի, գալ > կալ, կաշի > գաշի, դուռն > տուռ, տեսանել > դէսնել, ձայն > ծան, ծանր > ձանդո, ջուր > ճուր, ճանաչել > ջանչնալ, ջաշնալ և այլն: Ավելացել է «փ» բաղաձայնը, որ հին հայերենում չկար, իսկ «յ» կիսաձայնը, որ հին հայերենում կազմում էր երկբարբառներ, դարձել է բաղաձայն: Մյուս բաղաձայնները պահված են բարբառում այնպես, ինչպես նրանք հնչվում էին հին հայերենում և հնչվում են այժմ գրական լեզվում: Այս ընդհանուր օրենքներից կան մասնավոր բացառություններ, որոնք ցույց են տրված բառարանում համապատասխան տեղերում: Նպատակ ունենալով տալ միաժամանակ նաև ճիշտ հնչյունական նկարագիրը՝ բառարանը կազմված է ոչ թե սովորական ուղղագրությամբ, այլ հնչյունական լեզվի տառադարձությունը: Ուրեմն հայերենի հնչեղ և խուլ պայթուցիկ բաղաձայնները տառադարձվում են ռուսերենի և ֆրանսերենի համեմատությամբ հետևյալ կերպ.

Հայերեն բ պ գ կ դ տ ձ ծ ճ
Ռուսերեն б п г к д т дз ц дж ч
Ֆրանսերեն b p g q d t dz tz dj tj

Նույն նպատակով ամեն տեղ գրված է «ը» տառը, որ հնչվում է, բայց սովորաբար չի գրվում:

Այս հանգամանքը կարևոր է ի նկատի ունենալ, մանավանդ ոչ մասնագետներին, հատկապես Նոր-Նախիջևանի բարբառով գրված տեքստեր կարդալիս, որոնք առանց բացառության գրված են ոչ հնչյունական ուղղագրությամբ և ճիշտ չեն ներկայացնում բառերի հնչյունը:

Բառարանը պարունակում է բարբառում գործածվող կամ հնում գործածված, իսկ այժմ գործածությունից ընկած բոլոր բառերը՝ թե բնիկ հայերեն և թե փոխառյալ այլ ժողովուրդներից, որոնց հետ շփում է ունեցել հայ ժողովրդի այս հատվածը իր պատմական կյանքի ընթացքում: Այդ փոխառությունները բազմաթիվ են: Սակայն

նրանք (շատ չնչին բացառությամբ) չեն կարողացել բարբառի քերականական կառուցվածքի վրա, որ ոչ միայն պահպանել է իր ինքնուրույն գոյությունը, այլև հաճախ օգտագործել է օտար փոխառություններ իբրև աստղ՝ ենթարկելով իր կանոններին, ինչպես ցույց է տրված բառարանի համապատասխան տեղերում: Հնարավորության չափով ցույց է տրված փոխառյալ բառերի ծագումը: Թուրքերենից առնված բառերի բարբառում գործածական ձևի կողքին տրված է (քիչ բացառությամբ) բառի այն ձևը, որ նա ունի օսմանյան գրական լեզվում, որ մեզանում սովորաբար կոչվում է տաճկերեն, թեև տաճիկ ժողովրդի լեզվի հետ ոչ մի կապ չունի, ոչ էլ պարսկերենի հետ, որից ծագում է «տաճիկ» բառը:

Ամեն դեպքում, երբ հիմնական բարբառի և ենթաբարբառի միջև կա որևէ տարբերություն, այդ ցույց է տրված պայմանական համառոտագրությամբ: Բառերի կողքին տրված են նրանց հոլովման ու խոնարհման հիմնական, գուգահեռ կրկնակ և անկանոն ձևերը: Բառերի իմաստի զանազան նրբությունները կամ նրանց գործածությունը հատուկ ոճային արտահայտությունների մեջ բերված են բառերի առանձին տողերով: Քերականական որակումներն արված են՝ ելակետ ընդունելով ոչ թե բառերի ձևը, այլ նրանց դերը նախադասության մեջ:

Բառարանին կից տրվում է նաև Նոր-Նախիջևանի բարբառի քերականական կառուցվածքի ուրվագիծը՝ նշելով Չալթրի և Թոփտիի ենթաբարբառի տարբերությունները հիմնական բարբառից:

Կ.Ս. Ջալաշյան

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

ած.	ածական անուն	прилагательное
անգլ.	անգլերեն	английский яз.
անեգ.	անեգական	не имеющий единств. числа
աս.	ասորերեն	ассирийский яз.
ար.	արաբերեն	арабский яз.
արհ.	արհամարհական իմաստով	уничижительное значение
բ.ա.	բայ անցողական	переходный глагол
բ.ա., բ.անդր.	բայ անդրադարձ	возвратный глагол
բ.անկ.	բայ անկանոն	неправильный глагол
բ.կար.	բայի կարողական ձեվը	форма возможности глагола
բ.կր.	բայ կրավորական	страдательный залог
բ.ն.	բայ ներկործական	действительный залог
բ.չ.	բայ չեզոք	средний залог
բ.պկա.	բայ պակասավոր	недостаточный глагол
բ.փոխ.	բայ փոխադարձ	возвратный глагол
գ.	գոյական անուն	существительное
գերմ.	գերմաներեն	немецкий яз.
դ.	դերանուն	местоимение
եբր.	եբրայեցի	древнееврейский яз.
երգ.	երգիծական իմաստով	сатирическое значение
զենդ.	զենդերեն	зендский яз.
թ.	թվական անուն	числительное
թարթ.	թարթարերեն	крымскотатарский яз.
թ. թուրք.	թուրքերեն	турецкий яз.
Թոփտի.	գործածակ. է միայն Թոփտիում	употр. только в с. Крым (Топти)
իտ.	իտալերեն	итальянский яз.
լատ.	լատիներեն	латинский яз.
խպտ.	խպտիերեն	коптский яз.
ծծկ.	ծածկախոսական իմաստով	жаргонное сл.
ծղր.	ծաղրական իմաստով	ироническое значение
կպ.	կապ	связка
հայ.	հայերեն	армянский яз.
հեգ.	հեգնական	ироническое, насмешливое знач.
հմմտ.	համեմատել	сравнение
հուն.	հունարեն	греческий яз.
հվք.	հավաքական	собирательное слово
ձ.	ձայնարկություն	междометие
մանկ.	մանկական լեզվով	детский яз.
մկ.	մակբայ	наречие

ման. (Ն)	մասնիկ գործածական է Նոր- Նախիջևանի և Մեծ-Սալա, Փոքր-Սալա, Նիսվիթա գյուղերում	частица употр. в говоре г. Н. Нахичеван, сёл Б. Салы, Султан Сала, Несветай
(Նխջ) նխտ. նխ. շ. ուկր. (Չ)	գործածական է միայն քաղաք. նախատական իմաստով նախդիր շաղկապ ուկրաիներեն Չալթրի և Թոփտի ենթաբարբառով	употр. только в говоре г. Н. Нахич. бранное слово предлог союз украинский яз. употр. в говоре с. Чалт. и Крым
Չալթր պահլ. պարս. ռուս. օժ. Սալա.	գործածական է միայն Չալթրում պահլավերեն պարսկերեն ռուսերեն օժանդակ գործածական է միայն Մեծ-Սալա և Փոքր-Սալա	употр. только в говоре с. Чалтырь пехлевийский яз. персидский яз. русский яз. вспомогательное слово употр. только в говоре с. Б. Салы и Султан Сала грузинский яз.
վր. փոխ. աւ. փոխ. ար. փոխ. թաթ. փոխ. թուրք. փոխ. պարս. փոխ. ռուս. փոխ. իմ. օր. ֆր. *	վրացերեն ասորերենից արաբերենից թաթարերենից թուրքերենից պարսկերենից ռուսերենից փոխաբերական իմաստով օրինակ ֆրանսերեն բառ կամ ձև, որ արդեն գործածությունից ընկած է, կամ որ միայն ծերերը գիտեն	заимств. из ассиро-вавилон. яз. заимств. из араб. яз. заимств. из татарского яз. заимств. из турецкого яз. заимств. из персидского яз. заимств. из русского яз. в переносном значении например французский яз. слово или форма слова, вышедшая из употр. или известная только пожилым людям
< >	ծագում է նախկին ձևից հին ձևը, որից ծագել է ներկա ձևը	происходит от старой формы старая форма, от которой произошла новая форма
(լ), (ն), (ս)	կարելի է հնչել և չհնչել	может произноситься или опускаться
հվք. կպ.	հավաքական կապ	собирательное значение связка

КРАТКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТОЛКОВОГО СЛОВАРЯ НОВОНАХИЧЕВАНСКОГО ДИАЛЕКТА

Составление словаря новонахичеванского диалекта, который я представляю Институту языка при Академии наук Армении, я предпринял в связи со следующими событиями: в 1958 году народный художник СССР Мартирос Сарьян, находясь с визитом в г. Новая Нахичевань, городе, где он родился, посетил также близлежащий Мясниковский р-н и выразил пожелание, чтобы в Чалтыре, в центральном селе района, был организован районный этнографический музей с целью сохранения остатков исчезающего культурного наследия армянской общины. Предложение нашего уважаемого и прославленного земляка нашло отклик в определённых кругах армянской интеллигенции района и Ростова-на-Дону (в пределах которого находится ныне бывший город Новая Нахичевань). Узнав об этом культурном мероприятии, я также решил внести свою лепту в это общественно полезное дело и принялся за составление данного словаря.

Однако ещё много лет назад до этого события, будучи молодым человеком и обучаясь у ныне покойных проф. Р. Ачаряна и проф. А. Мейе, я намеревался посвятить себя изучению армянской филологии и начал собирать материалы для исследования новонахичеванского диалекта. Часть этих материалов использовал в свое время проф. Р. Ачарян при составлении диалектного словаря и написании работы «Исследования новонахичеванского диалекта», однако впоследствии, после моего переезда в 1932 году из Еревана в Москву, собранный мной материал и несколько редких книг, оставленных на временное хранение у знакомых, бесследно исчезли.

Первая мировая война и последующие жизненные события вынудили меня поменять специализацию. Мне не представилось больше возможности заниматься исследованиями в области языкознания и диалектологии, и только вышеупомянутый повод побудил меня взяться за эту работу.

При работе над словарем я стремился охватить в полном объёме лексический состав диалекта нашей общины и включить в него как исконно армянские, так и заимствованные слова из других языков. Что касается заимствований из русского языка, то в словарь включены только те слова, которые не имеют в диалекте равнозначной замены или же необходимы для понимания сочинений Р. Патканяна и других письменных материалов, написанных на диалекте. Поступить по-другому не было возможности, поскольку в настоящее время среди жителей нашей общины стало привычным без разбора и без всякой на то надобности употреблять в своей речи многочисленные русские слова.

Учитывая пожелания многих моих друзей, я, по возможности, старался давать этимологию заимствованных слов, чтобы читатель мог, не прибегая к помощи специальных словарей, что, несомненно, для многих недоступно, составить представление о том, с какими народностями контактировали предки новонахичеванцев и какое воздействие оказали эти контакты на диалект.

На новонахичеванском диалекте говорят ныне в городе Новая Нахичевань, а также в Таганроге, Новочеркасске, Донбассе, Краснодаре, куда переселилась со временем часть жителей Новой Нахичевани, жители сёл Мясниковского района Чалтырь, Крым (Топти), Большие Салы, Султан Сала и Несветай, предки которых были переселены из Крыма в 1778 году.

Новонахичеванский диалект относится к ветви «кы» армянских диалектов. В диалекте нет единообразия. Он состоит из основного диалекта и субдиалекта жителей сёл Чалтырь и Крым (Топти), который отличается от основного диалекта по звуковому составу и имеет некоторые особенности в морфологии и лексике. Различия в произношении даны в словаре в скобках рядом со словом и условно обозначены (L) для слов, форм и значений основного

диалекта и (2) для слов, форм и значений субдиалекта сёл Чалтырь и Крым (Топти). В словаре приводятся также устойчивые выражения, передающие разные значения и оттенки слов. Основной диалект и субдиалект отличаются преимущественно по звуковому составу. Основной диалект имеет двухстепенную систему согласных, субдиалект – трёхстепенную.

ФОНЕТИКА АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

<u>Восточноарм. литер. яз.</u>	<u>Основн. диал. Нов. Нахич.</u>	<u>Субд. с. Чалт. и Крым</u>
բ (բան) бан	բ (բան) бан	պ (պան) пан
գ (գանդ) гтнел	գ (գրդնել) гыднэл	կ (կրդնել) кыднэл
դ (դուռ) дурр	դ (դուռ) дурр	տ (տուռ) турр
ծ (ծեծել) цецел	ձ (ձէձել) дзэдзэл	ձ (ձէձել) дзэдзэл
կ (կերակուր) керакур	գ (գերակուր) гэрагур	գ (գերակուր) гэрагур
ձ (ձայն) дзайн	ձ (ձան) дзан	ծ (ծան) цан
ճ (ճանճ) чанч	ջ (ջանջ) джандж	ջ (ջանջ) джандж
պ (պատ) пат	բ (բաթ) бад	բ (բաթ) бад
ջ (ջուր) джур	ջ (ջուր) джур	ճ (ճուր) чур
տ (տուն) тун	դ (դուն) дун	դ (դուն) дун

Согласные ց (з), թ (th), ժ (ж), լ (л), խ (х), հ (h), դ (хь), մ (м), ն (н), շ (ш), չ (чh), ք (pp), ս (с), վ (в), ր (р), ց (цh), փ (ph), ք (kh), ֆ (ф) и полугласный յ (й) произносятся также как в литературном армянском языке. В начале слова звук «դ» (хь) перешёл в «խ» (х) – Դուկաս – Խուկաս (Хьукас – Хугас).

Таким образом, основной новонахичеванский диалект насчитывает 24 согласных и не имеет глухих согласных, однако последние сохранились только в двух случаях, когда они следуют после звуков «ս» (с) и «շ» (ш), напр. սպանել спанэл, ստագ стаг, իսկր иски, փոքր асцу и т.д.

Субдиалект сёл Чалтырь и Крым (Топти) насчитывает 29 согласных, включая глухие, однако здесь звонкие согласные перешли в глухие, а глухие перешли в звонкие.

В произношении гласных между основным диалектом и субдиалектом нет различий. Оба имеют по 6 гласных: ա (а), է (э), բ (ы), ի (и), ու (у), օ (о), которые произносятся также как и гласные в литературном армянском языке. В диалекте, также как и в современном литературном языке, произошло отождествление гласных ե (е) и է (э), перешедших в է (э), и гласных ու (во) и օ (о), перешедших в օ (о).

В прежние времена дифтонги произносились редко, как правило в заимствованных словах, а в настоящее время они полностью исчезли и перешли в простые гласные, напр.: раньше произносили թյությութն тхютхюн, а ныне в Новой Нахичевани говорят թրթրն (thithin), в с. Большие Салы թրթրն (thithun), в Чалтыре թրթրն (thuthun) и т.д.

Словарь составлен в соответствии с фонетическим написанием. За основу взяты нормы литературного произношения армянских букв, учитывающие особенности произношения и различия между основным диалектом и субдиалектом. Для передачи более полной звуковой картины везде, где произносится звук «ы», пишется буква «ы», которая в литературном языке, как правило, не отображается на письме.

Основной диалект и субдиалект имеют явные, хотя и немногочисленные, морфологические различия, например, вместо употребляемого в основном диалекте окончания презенса глагола в первом лице իմ (им), в субдиалекте употребляется окончание ում (ум): գաղնիմ – գաղնում (гаррим – гаррум), գրգրնիմ – կրկուկնում (гыгидним – кыкудным), գրդնիմ – գրդնում (гыдэним – гыдэснум), գրմրնիմ – գրմրնում (гымыдним – гымудным) и т.д.

Явные различия, также немногочисленные, имеются в лексике, причем не только между основным диалектом и субдиалектом, но отчасти между лексическими единицами разных населенных пунктов. К примеру, жители сёл Чалтырь и Крым (Топти) говорят на одном говоре, однако в Чалтыре употребляют слово լուճ лудз со значением а) ярмо, б) мера земельной площади в 1600 квадратных сажений, а в с. Крым (Топти) в этом значении употребляют слово Վոյսш мойса. В Чалтыре говорят գալ – гумно, в с. Крым հարմանիս харман, в Чалтыре կարի кари – ячмень, с. Крым արրիս аррпна, и т.п. Это явление объясняется, возможно, тем, что первоначально армянская община в Крыму состояла не только из выходцев из Ани, но также переселенцев из других регионов Армении.

При составлении словаря я пользовался двумя источниками – устным и письменным. Основной источник – это разговорная речь жителей армянской общины, которым я хорошо владею, поскольку родился и вырос в селе Чалтырь, учился в Новой Нахичевани и имел тесные связи с другими сёлами.

В диалекте есть устаревшие и вышедшие из употребления слова, которые отмечены в словаре звездочкой. При возникновении сомнений относительно значений этих слов, я уточнял их у местных стариков. Таким же образом я уточнял названия растений, лекарств, болезней и прочих слов, имеющих специфические значения. Письменным источником служили произведения Р. Патканяна, написанные на новопахичеванском диалекте, а также статьи на местном диалекте, печатавшиеся в прежние времена в периодических изданиях в городе Новая Нахичевань. Я пользовался ими, предварительно уточняя правильность звучания слов, т.к. во многих случаях их транскрибирование не передаёт точного звучания слов, а в старых изданиях сочинений в трёх томах Р. Патканяна есть много неисправленных опечаток. Неточности есть также в словаре, который прилагается к третьему тому сочинений Р. Патканяна.

В словаре даются также грамматические категории частей речи. Они приводятся для правильного понимания значений и функций слов в речи, т.к. одно и то же слово может иногда иметь действительный, пассивный или средний залог, как например глагол փոխել (ахьдодэл), который может означать կենտրոնել – пачкать и կենտրոնվել – пачкаться. Прошлогодняя болезнь не позволила мне откорректировать словарь, поэтому я вынужден представить черновой вариант словаря, который имеет следующие недостатки: 1) ряд слов, включенных в словарь позже, уже в ходе работы над словарем, расположены не по алфавиту или же не даётся их толкование из-за отсутствия достаточного места в словаре, 2) во многих случаях я не привожу примеры употребления слов, чтобы не тратить время на ведение черновика, 3) по этой же причине я не раскрываю значение некоторых слов, как, например, наречий с суффиксом «эн» (վազելն вазэлэн, ուղելն удэлэн и т.д.), причастий прошедшего времени глагола с послесловом «сайин» (վազսային, գրադսային), а также причастий прошедшего времени с окончанием «овы» (գաղձովր эгадзовы) и т.д. Эти недостатки я намеревался устранить при правке, и я их, разумеется, устраню при последующей работе над словарем, с учетом тех замечаний, которые Институт языка посчитает необходимыми сделать относительно словаря.

К.С. Джалашьян

КРАТКИЕ СВЕДЕНИЯ ДЛЯ ПОЛЬЗОВАНИЯ СЛОВАРЁМ

На новонахичеванском (крымском) диалекте говорили армяне, жившие в давние времена на полуострове Крым. Переселившись на юг России в 1779 г., они основали на берегу реки Дон город Новая Нахичевань, а в его окрестностях сёла Чалтырь, Крым (Топти), Большие Салы, Султан Сала и Несветай. Ныне на новонахичеванском диалекте говорят жители этой армянской общины. Начиная со второй половины XIX-го века, город Новая Нахичевань стал постепенно терять своё экономическое значение и со временем часть его населения переселилась в другие города и регионы Юга России, в частности в Ростов-на-Дону, Таганрог, Новочеркасск, Армавир, Краснодар, Донбасс и т.д., распространяя также и свой диалект.

Как известно, большинство жителей армянской общины п-ва Крым составляли переселенцы из города Ани. Кроме того, имеются сведения, что кроме анийцев в Крыму жили также армяне, прибывшие в разное время из других регионов Армении. Естественно, что живя долгое время вместе с анийцами, эти переселенцы частично усвоили диалект составлявших большинство анийцев. Часть переселенцев, имевшая сельское происхождение, сохранила в определенной степени своеобразие своего диалекта. Вероятно, именно это является причиной того, что наблюдается значительное различие между речью города и сёл Чалтырь и Крым (Топти). По своеобразии морфологии, звукового и лексического состава новонахичеванский диалект подразделяется на две группы; первую, ббольшую по численности группу составляют схожие говоры жителей г. Новая Нахичевань, сёл Большие Салы, Султан Сала и Несветай, вторую группу – говоры сёл Чалтырь и Крым (Топти).

По приведённым Ер. Шахазизом количественным сведениям (см. его труд «Новая Нахичевань и новонахичеванцы»), при выходе из Крыма число переселенцев составляло 12598 человек, из которых городские жители насчитывали 11418, а жители сёл 1180 человек, причем отдельно взятые жители сёл Чалтырь и Крым (Топти) составляли незначительную часть переселенцев, таким образом, основной диалект армянской общины Крыма и его наследника – армянской общины на Дону, был и остается тот, на котором говорили и говорят ныне в г. Новая Нахичевань (в 1928 г. Новая Нахичевань был объединён с Ростовом-на-Дону и сегодня находится в пределах Пролетарского р-на города), сёлах Большие Салы, Султан Сала и Несветай, а говор жителей сёл Чалтырь и Крым (Топти) является субдиалектом.

Полного единообразия не было и нет ни в основном диалекте, ни в субдиалекте. Из сочинений Р. Патканяна видно, что еще в XIX веке среди городских жителей были семьи, которые отличались от других употреблением придыхательных согласных, например: «րարեւ» (барев) произносили как «փարեւ» (пфарев), слово «րար» (барр) произносили как «փար» (пфарр) и т.д.

Сегодня отрицательная форма глагола в настоящем времени имеет в городе две формы: одни говорят «չիւ անի» (чним ани), другие «չանիւ» (чнаним), а в сёлах Большие Салы и Султан Сала «չիւ անիւ» (чнин аним). Субдиалект в селе Чалтырь сохранился более чистым, поскольку его население имеет однородное сельское происхождение. Чалтырь образован выходцами из крымского села Орталан, а с. Крым (Топти) образовано жителями двух населённых пунктов п-ва Крым – села Топлу и города Старый Крым, говор которых также оказал влияние на язык переселенцев из с. Топлу, напр. «գալ» (гал) произносится в субдиалекте «կալ» (кал), однако в с. Крым есть семьи, которые произносят «քալ» (кхал) как в городе. Кроме указанных частных отклонений, прослеживаются другие явные фонетические различия между диалектом и субдиалектом. Ниже приводится картина различий в сравнении со звуковым составом габара.

Гласные

Грабар	ш Է է ը ի ր ու -
Основной диалект	ш - է ը ի - ու օ
Субдиал. Чалт. Крым	ш - է ը ի - ու օ

Дифтонги

Грабар	шյ աւ Էա Էայ Էաւ եւ իւ ոյ ու ш
Основной диал.	- - - - - - - -
Субд. Чалт., Крым	- - - - - - - -

Согласные

Грабар	բ ւ փ գ կ ք դ տ թ ձ ծ ց ջ ճ չ զ ւ ժ շ խ դ հ լ Վ ն ո ր վ
Основной диал.	բ - փ գ - ք դ - թ ձ - ց ջ - չ զ ւ ժ շ խ դ հ լ Վ ն ո ր վ ֆ յ
Субд. Чалт. Кр.	բ ւ փ գ կ ք դ տ թ ձ ծ ց ջ ճ չ զ ւ ժ շ խ դ հ լ Վ ն ո ր վ ֆ յ

Звуки грабара «Է» и «п» в новонахичеванском диалекте, также как и в литературном армянском языке, исчезли. Первый перешел в «է» или в «յէ», а второй в «օ» или в «վօ». В диалекте, также как и в литературном языке, прибавилась буква и звук «օ», которая возникла в среднеармянском языке и заменила древнеармянский дифтонг «ш».

Дифтонги грабара перешли или в простые гласные, как например шյւ > ши, шր > ор, քրԷա > քրէ и т.д., или в группы гласные/согласные: шпшшшш > шпшшшш > шпшվրն, րшрԷա > ршрԷվ, ршроվ, հրւն > հրվն и т.д. Таким образом, в новонахичеванском диалекте дифтонги отсутствуют.

Согласные звуки в сравнении с грабаром претерпели следующие изменения: глухие звуки ւ (п), կ (к), տ (т), ծ (ц), ճ (ч) перешли в основные диалекте в звонкие, например: ւшш > ршң (пат > бад), կшшш > қшң (кату > гаду), տն > րն (тун > дун), ծա > ձա (царр > дзарр), ճա > ջա (чанч > джандж). Таким образом, в основном диалекте древнеармянские трёхстепенные согласные перешли в двухстепенные, а глухие звуки исчезли, в то время как субдиалект сёл Чалтырь и Крым (Топти) сохранил глухие звуки и трёхстепенную систему древнеармянских согласных, но здесь древнеармянские звонкие звуки перешли в глухие, а глухие перешли в звонкие, напр.: րն > ւն (бан > пан), ւшш > ршр (пап > баби), գա > կա (гал > кал), կաշ > қаш (каши > гаши), դո > տո (дурр > турр), տն > րն (теснел > дэснэл), ձա > ծա (дзайн > цан), ծա > ձա (цанр > дзандырр), ջա > ձա (джур > чур), ձա > ջա (джанчнал, джашнал) и т.д. Добавился согласный «ֆ» (ф), которого в древнеармянском не было, а полугласный «յ» (й), который образовывал в древнеармянском дифтонги, перешел в согласный звук. Остальные согласные сохранили в диалекте то же звучание, которое они имели в древнеармянском языке и имеют в современном литературном армянском языке. Эти общие правила имеют частные исключения, которые представлены в словаре в соответствующих местах.

Желая воспроизвести правильное звучание фонем, мы составили словарь исходя из фонетического звучания слов, а не в соответствии с привычной орфографией, основываясь при этом на транскрипцию древнеармянского и современного литературного языков. Так, звонкие и глухие взрывные согласные в сравнении с русским и французским языками транскрибируются следующим образом:

Армянский	բ շ փ լ ղ տ ձ ծ ջ
Русский	б п г к д т дз ц дж ч
Французский	b p g q d t dz tz dj tj

Для передачи более полной звуковой картины везде, где произносится звук «ы», пишется буква «ы», которая в литературном языке, как правило, не отображается на письме.

Это обстоятельство особенно важно иметь в виду неспециалистам при чтении текстов на новонахичеванском диалекте, орфография которого не соответствует фонетическому строю и неверно передает звучание слов.

В словаре представлены слова, как употребляемые в современном диалекте, так и вышедшие из употребления, как исконно армянские слова, так и заимствованные из языков тех народов, с которыми армянский народ соприкасался на протяжении долгого периода своей исторической жизни. Таких заимствований множество, но они, за небольшим исключением, не смогли повлиять на грамматическую структуру языка, который не только сохранил свое самостоятельное существование, но нередко использовал заимствованные слова как материал для построения языка, подчиняя их своим правилам. По мере возможности, в словаре дана этимология заимствованных слов. Слова, вошедшие в диалект из турецкого языка, даны, за небольшим исключением, в той форме, которую они имеют в османском литературном языке, который у нас называют обычно «таджикским», хотя он не имеет никакого отношения ни к таджикскому, ни к персидскому языкам, из которого происходит слово «таджик».

В случае, если между основным диалектом и субдиалектом есть какие-то расхождения, они обозначены условными знаками. Слова сопровождаются данными о формах спряжения и склонения, параллельно приводятся также удвоенные и неправильные формы слов. Многообразие смысловых оттенков слов а также их стилистическое употребление в выражениях даются под словами отдельной строкой. Грамматическое значение слов дано исходя из их роли в предложении, а не их формы.

К.С. Джалашьян

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ РУССКОЯЗЫЧНОЙ ЧАСТИ СЛОВАРЯ

- анат. – анатомия
- ант., антон. – антоним
- ар., араб. – арабский язык
- арам. – арамейский язык, 1000-2000 лет до нашей эры
- арм. сл. – армянское слово
- ассир., ассиро-вавилон.яз. – аккадский яз., 2000-3000 лет до н.э.
- бот. – ботаника
- бран. – бранное слово
- букв. – буквальное значение
- ввод.сл. – вводное слово
- в.г., возвр.г. – возвратный глагол
- вульг. – вульгарное слово
- гавар – уезд, провинция, область, населённая армянами
- г.д.з. – глагол действительного залога
- г.с.з. – глагол среднего залога

Условные сокращения

г.стр.з. – глагол страдательного залога
греч. – греческий язык
груз., грузин. – грузинский язык
детск. – детское слово, выражение
диал. – диалектное слово
д.з. – действительный залог
ед. ч. – единственное число
жарг. – жаргонное слово
зоол. – зоология
ирон. – ироническое слово
крым.татар. – крымскотатарский язык
лит.вост.арм., литер.вост.арм. – литературный восточноармянский язык
лит.зап.арм., литер.зап.арм. – литературный западноармянский язык
м. – местоимение
м., межд. – междометие
мед. – медицинское слово
мн. ч. – множественное число
н. – наречие
п. – прилагательное
п.г. – переходный глагол
пали – язык индийской группы
парфянский язык – язык иранской группы, ныне мёртвый, существовал в период от нач. 1-го тысячелетия до н. э. до V–VI вв. н. э.
пехл., пехлев. – пехлевийский (среднеперсидский) язык, III–VII вв. н. э.
перс. – персидский язык
пер. перен. – переносное значение
звукоподр. – звукоподражательное слово
пр. – предлог
презр. – презрительное слово
прич. – причастие
пр., произ., произн. – произношение слова
пр.пр.вр. – причастие прошедшего времени
пр.б.вр., пр.буд.вр. – причастие будущего времени
с. – существительное
с-з, сз – союз
семит. яз. – семитские языки
син., синон. – синоним
с.з. – средний залог
см. – смотри
собир. – собирательное слово
среднеарм. яз. – армянский язык XI–XVII вв. н. э.
устар. – устарелое слово
фригийский язык – VIII в. до н. э. – III в. н. э.
шумерский язык – язык древних шумеров в Южном Междуречье, IV–III вв. до н. э.
шутл. – шутливое слово
ткж – также
турец. – турецкий язык
тюрк.яз. – тюркские языки (турецкий, крымскотатарский, кипчакский, казахский).

(Н) – употребляется только в говоре г. Новый Нахичеван, сёл Большие Салы, Султан Сала, Несветаи

(Ч) – употр. только в говоре сёл Чалтырь и Крым (Топти)

(Нхч) – употр. только в говоре г. Новый Нахичеван

(Чалтырь) – употребляется только в говоре с. Чалтырь

уст., устар. – устаревшее слово

* – устаревшее слово

ч. – числительное

чст. – частица

ПРОИЗНОШЕНИЕ БУКВОСОЧЕТАНИЙ В РУССКОЯЗЫЧНОЙ ЧАСТИ СЛОВАРЯ

h – придыхательный звук, как в английском языке

th – придыхательный звук

ch – придыхательный звук

цh – придыхательный звук

kh – придыхательный звук

ä – переднеязычный звук «а»

ö – переднеязычный звук «о», как «ö» умляут в немецком языке

ü – переднеязычный звук «у», как «ü» умляут в немецком языке

pp – передаёт звучание твёрдого, раскатистого звука «р», как в русском языке

p – передаёт звучание мягкого звука «р», как в английском языке

хь – передаёт мягкое звучание, как во французском языке

УДАРЕНИЕ

Ударение в словах диалекта падает, как правило, на последний слог, исключения из правил отмечены знаками ударения, напр. **ш рп'ишдо'вр, арунадз'овы**.

Ударение никогда не падает на определённый артикль «ы», который ставится в конце слова, напр. **м'эмэ'гы, им'исни'ны**.

Ударение никогда не падает на притяжательный артикль, который ставится в конце слова, напр. **х'э'руи х'эды, х'э'рр'э х'эды, х'э'рр х'эды** и т.д.

В заимствованных из тюркских языков словах с окончанием на букву «ы», ударение ставится на последний слог, напр. **б'э'лалы**.

Ա, մսն. նույնիսկ:

А, чст. даже, даже если; **лысэл а чһузэ идор вырайов** даже слушать об этом не хочет, **дзурр а гыдррэ ны, бэлны лалу чһэ** даже если отрежет криво, не будет заметно.

ԱԲԱՆՍՍ, ած. 1. շատ կարծր. 2. սաստիկ ժլատ, չզիջող. գործածվում է սովորաբար «քար» բառի հետ. **քար-աբանոս է, չի դաշվի** սաստիկ կարծր է, չի տաշվում. **քար-աբանոս է, ադորմեն Կան գանըվի** սաստիկ ժլատ է, դրանից կարելի է մի բան ստանալ. հուն. էբենոս – մի տեսակ շատ կարծր սև փայտ է:

АБАНОС, п. 1. твердый, крепкий. 2. перен. скупердяй; как правило, употр. со словом «khar» (камень); **кхар-абанос э, чһи дашви** слишком твердый, не обтёсывается, **кхар-абанос э, адормэн пан гаррныви?** настолько скуп, что зимой снега не выпросишь; греч. ebenos – эбеновое дерево; литер.вост.арм. արանոս абанос – эбеновое дерево.

ԱԲԸՆՋԱՆ, գ. ապարանջան, թանկագին մետաղներից շինած օղակաձև զարդ, որ կանայք կրում են ձեռքի վրա. պարս. արբանջան – նույն իմ.:

АБЫРРДЖАН, с. браслет; от перс. abranġan – браслет; грабар ապարանջան апаранджан, среднеарм. яз. ապրնձան апыррчан и ապրջան апрджан, литер.вост.арм. ապարանջան апаранджан, литер.зап.арм. ապրջան (произ. абррджан) – браслет, в гаварах Алашкерт, Харберд, Муш, Себастья արրոջան абыррджан, Акна էրրոջան эбыррджан, Хачин արրոջոն äбäрджон, Зейтун արրոջոն абуррджон, Мокс արբանջան äррпнджән.

ԱԲՏՍՊԸՐԱԶ, ած.գ. այն, ինչ որ պատվիրած է մի անձ մի ուրիշին կատարելու. **արբապրած արբանք** պատվիրած ապրանք, **արբապրածըս պերի ր** պատվիրած բանս բերի ր:

АБЫСПЫРАДЗ 1. пр.пр.вр. заказанный. 2. с. товар (с притяжат. артиклями: абыспырадзыс – товар, который я заказал, абыспырадзыд – товар, который ты заказал и т.д.); **абыспырадз абранкһ** заказанный товар, **абыспырадзыс пэрир?** ты привёз (товар), который я заказал?

Ա ԲՏՍՊԸՐԱ ԶՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ պատվիրեցի, -իր, -եց, -ինք, -իք, -ին. արա հետ բայը կարող է դրվել բոլոր ժամանակներով. **արբապրածովըս կը պերե, կը պերեք, պերե՞ծ, պիտ պերե** և այլն:

АБЫСПЫРАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я заказал, ты заказал и т.д.; глагол может ставиться с наречием в любом времени; **абыспырадзовыс кы пэрэ** как только заказываю, он сразу привозит, **абыспырадзовыс кы пэрэр** как только я заказывал, он сразу привозил, **абыспырадзовыс пэриц** как только я заказал, сразу привёз, **абыспырадзовыс пит пэрэ** как только закажу, сразу привезёт и т.д.

ԱԲՏՍՊԸՐԱՆԷ, գ. 1. պատվիրելի. 2. այն, ինչ որ պատվիրում է կատարել:

АБЫСПЫРАНКҺ, с. 1. поручение. 2. заказ; литер.вост.арм. ապապարանք апспаранкһ, литер.зап.арм. ապապարանք (произ. абыспыранкһ) – поручение.

ԱԲՏՍՊԸՐԵԼ, բ.ն. պատվիրել մի գործ կատարել. պահլ. ապաապարան – հանձնում են. **մեզ շուքթ ԳՈՂԻԳ արբապրեցի** մի գույգ կոշիկ պատվիրեցի:

АБЫСПЫРЭЛ, г.д.з. заказать, поручить купить или доставить что-либо; **мэг джуфth гошиг абыспырэцһи** я заказал пару сапог; от пехлев. araspāram – поручаю; грабар ապապարել апспарел – поручать, литер.вост.арм. ապապրել апспрел – сообщать, литер.зап.арм. ապապրել (произн. абыспырэл) – поручать, в гаварах Муш, Салмаст, Ван ապապրել апыспрел, Ахалциха, Ереван արբապրել абыспрэл, Возм, Тбилиси ապապրիլ апысприл, Сучава արբապրել абысбырел, Полис, Себастья արբապրել абысбырэл, Акна, Зейтун, Харберд արբապրել абысбырил, Нор-Джуга արբապրել абспарел, Горис, Карабах փրապարել пһыспарэл, Агулис արբապարիլ пыспарил, Родосто արբապրել абыспһрэл.

ԱԲՏՍՊԸՐԵԼՈՒ, ած. այն, ինչ որ կարելի է կամ պետկ է ապապրել:

АБЫСПЫРЭЛУ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно заказать, поручить изготовить, доставить.

ԱԲԸՍՊՈՐՏԻԿ, բ.կր. գործածվում է միայն սահմանական ներկայի և անկատար 3-դ դեմքը – **գաբըսպըրվի**, **գաբըսպըրվէր**, հարցական ձևով՝ կարելի՞ է ապսպրել, կարելի՞ էր ապսպրել, իմաստով և բացասական **չաբըսպըրվի**, **չէր աբըսպըրվէր** ձևերով որոնք նշանակում են «չի կարելի ապսպրել, չէր կարելի ապսպրել»:

АБЫСПЫРВЭЛ, г.стр.з. употр. только в 3-м лице изъявит. наклонения настоящ. вр. несоверш. вида в вопросит. форме; **габыспырви**? можно заказать? **габыспырвэр**? можно было заказать?, а также в отрицательной форме – **чгабыспырви** невозможно заказать, **чхэр абыспырвэр** невозможно было заказать.

ԱԲԸՐՇՈՒՄԻ ԶՈՒԶՈՒ, գ. շերամի որդ:

АБЫРШУМИ ДЖУДЖУ, с. шелковичный червь; литер.вост.арм. փրեշումի абрешум – шёлк; в гаваре Амшен փրըշումի абрышум – шёлк.

ԱԲԼԱԿԱԹ (Ն), **ԱԲԼԱԿԱՏ** (Չ), գ. փաստաբան:

АБЛАКhATH (Н), **АБЛАКАТ** (Ч), с. адвокат; из рус.

ԱԲԼԷԼ, տե՛ս արուլ դալ:

АБЛЭЛ, см. абул дал.

ԱԲԼԸՎԷԼ, տե՛ս արուլ դըրվել:

АБЛЫВЭЛ, см. абул дырвэл.

ԱԲԺՕՈՆԻ ՌՅԱԴ հնումը աժանագին ճաշարաններ բազարում կամ տոնավաճառում. рпц. обжорный ряд – նույն իմ.:

АБЖОРНИ РРЯД в старину, дешёвые трактиры на рынках или ярмарках; от рус. обжорный ряд, в том же значении.

ԱԲՈՒԹ, գ. քայլ. **մէգ արութ դէլ** մի քայլ տարածություն, մոտիկ տեղ. փոխ թաթ.:

АБУTh, с. шаг; **мэг абуth дэхь** недалеко, в двух шагах; крым.татар. (диал.) абыт – шаг.

ԱԲՈՒԹ-ԱԲՈՒԹ, մկ. **արութ-արութ քալէն անցավ քովես** խոշոր քայլերով անցավ իմ կողքից:

АБУTh-АБУTh, н. широким шагом, широко шагая, торопливо; **абуth-абуth khalэлэн анцhav kховэс** широко шагая прошел мимо меня.

ԱԲՈՒԼ ԴԱԼ, -դուվի (Ն), **ԱԲՈՒԼԴԱԼ**, -դուվի և **ԱԲԼԷԼ**, արլեցի (Չ), բ.ն. արձակել, բաց թողնել. **արուլ գուդամ** (Ն), **գարուդամ** (Չ) արձակում եմ. **արուլ բիդ դամ** (Ն), **բիդ արուդամ** (Չ) պիտի արձակեմ. **չորս ձարը արուդամ** (Չ) սանձարձակ դառնալ, ստահակություն անել:

АБУЛ ДАЛ, абул дуви (Н), **АБУЛДАЛ**, абулдуви и **АБЛЭЛ**, аблэци (Ч), г.д.з. 1. отпускать, освобождать. 2. выпускать (из тюрьмы, клетки и т.п.). 3. распускать, давать волю, предоставлять свободу действий; **абул гудам** (Н), **габулдам** (Ч) отпускаю, освобождаю, **абул бид дам** (Н), **бидабулдам** (Ч) отпущу, освобожу, **чхорс дзары абулдал** (Ч) а) распоясаться, распуститься, б) запустить, привести в упадок (дом, хозяйство); в гаварах Амшен, Трапезунд փալ անլ апол анэл и փալլէլ аполэл, Сучава փալլէլ аполэл, все в значении отпускать, освобождать.

ԱԲՈՒԼ ԴԱԼԷՆ (Ն), **ԱԲՈՒԼԴԱԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. արձակելով, բաց թողնելով. 2. ազատ իր կամքին թողնելով. **չուվանը քիչ-քիչ արուդամէն արի աքով** պարանը քիչ-քիչ բաց թողնելով արի այս կողմ. **արուլ դալէն խօսք մղիզ չանէլ սորվեցուցինք** իր կամքին թողնելով սովորեցրինք չինազանվել:

АБУЛ ДАЛЭН (Н), **АБУЛДАЛЭН** (Ч), н. 1. освобождая, отпуская. 2. давая волю; **чхуваны кичч-кичч абулдалэн ари аскхов** понемногу отпуская верёвку, двигайся сюда, **абул далэн, хоскх мыдиг чханэл сорвэцхуцинкх** распуская (давая волю), мы приучили (его) к непослушанию.

ԱԲՈՒԼ ԴԸՐՎԱԶ (Ն), **ԱԲՈՒԼԴԸՐՎԱԶ** և **ԱԲԸՐՎԱԶ** (Չ), աճ. 1. ազատ արձակված. **արուլ դըրված գովերը փախան** բաց թողնված կովերը փախան. 2. սանձարձակ. **արուլ դըրված, արուլդըրված, արլըված դըդա** սանձարձակ տղա:

АБУЛ ДЫРВАДЗ (Н), **АБУЛДЫРВАДЗ** и **АБЛЫВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. освобождённый, отпущенный на волю. 2. перен. разнузданный, распоясавшийся; **абул дырвадз говэры пһахан** выпущенные на волю коровы разбежались, **абул дырвадз, абулдырвадз, абулдывадз** или **аблывадз дыхъа** разнузданный парень.

ԱՌՈՒԼ ԴՐՎԱԴՅԱՅԻՄ (Ն), **ԱՌՈՒԼ ԴՐՎԱԴՅԱՅԻՄ** և **ԱԲԼՎԱԴՅԱՅԻՄ**, -դ, -ն, - ներուս, -ներուդ, -ներուն (Չ), մկ. քանի ավելի ազատ արձակվեցի, -իր, -ինք, -իք, -ին. **արուլ դրվաձսային նամուսը գորուց** քանի ավելի ազատ արձակվեց, նամուսը կորցրեց:

АБУЛ ДЫРВАДЗСАЙИС (Н), **АБУЛДЫРВАДЗСАЙИС** и **АБЛЫВАДЗСАЙИС**, -д, -н, - нэрус, -нэруд, -нэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я распускаюсь, ты распускаешься и т.д.; **абулдырвадзсайин намусы горуцһ** чем больше распускался (получал волю), тем больше терял совесть.

ԱՌՈՒԼ ԴՐՎՎԵԼ, **արուլ գրդրվիմ**, **արուլ դրվեցա** (Ն), **ԱՌՈՒԼ ԴՐՎՎԵԼ**, **գարուլդրվիմ**, **ԱԲԼՎՎԵԼ**, **արվրվեցա** (Չ), բ.կր. 1. ազատ արձակվել. 2. իր կամքին թողնել. **արուլ թօ չի դայիր** (Ն), **թօ չարուլ դայիր** (Չ) (ներգործական ձև), **արուլ թօ չի դրվելիր** (Ն), **թօ չարուլ դրվելիր** (Չ) (կրավորական ձև):

АБУЛ ДЫРВЭЛ, **абул гыдырвим**, **абул дырвэца** (Н), **АБУЛДЫРВЭЛ**, **габулдырвим**, **АБЛЫВЭЛ**, **аблывэца** (Ч), г.стр.з. 1. освободиться. 2. пер. распоясаться, распуститься, разнуздаться; **абул tho чһи дайир** (Н), **tho чһабул дайир** (Ч) нечего было (его) распускать (активный залог), **абул tho чһи дырвэйир** (Н), **tho чһабулдырвэйир** (Ч) нечего было тебе распускаться (пассив. залог).

ԱՌՈՒԼ ԴՐՎՎԵԼԵՆ (Ն), **ԱՌՈՒԼ ԴՐՎՎԵԼԵՆ** և **ԱԲԼՎՎԵԼԵՆ** (Չ), մկ. 1. ազատ արձակվելով. 2. իր կամքին թողնելով:

АБУЛ ДЫРВЭЛЭН (Н), **АБУЛДЫРВЭЛЭН** и **АБЛЫВЭЛЭН** (Ч), н. 1. освобождаясь, отпускаясь. 2. перен. распускаясь, распоясываясь.

ԱՌՈՒԼ ԴՈՒՎԱԴՅԱՅԻՄ (Ն), **ԱՌՈՒԼ ԴՈՒՎԱԴՅԱՅԻՄ**, -դ, -ն, -ներուս, - ներուդ, -ներուն (Չ), մկ. 1. քանի ազատ արձակեցի, -եցիր, -ից, -եցինք, -եցիք, -եցին. 2. քանի իր կամքին թողի, - իր, -ինք, -իք, -ին. բայը այս մակրայի հետ կարող է դրվել բոլոր ժամանակներով. **արուլդուվաձսայիս կրկեշանա** (ներկա), **արուլդուվաձսայիդ կեշաձավ** (կատարյալ), **արուլդուվաձսայիներուս պիտ կեշանան** (ապառնի):

АБУЛ ДУВАДЗСАЙИС (Н), **АБУЛДУВАДЗСАЙИС**, -д, -н, -нэрус, -нэруд, -нэрун (Ч), н. 1. по мере того как (чем больше) я отпускаю, ты отпускаешь и т.д. 2. пер. чем больше распускаю (даю волю) и т.д.; глагол может употр. с наречием во всех временах; **абулдувадзсайис кыкэшана** по мере того как даю ему волю, он наглеет (настоящ. вр.) **абулдувадзсайид кэшацав** по мере того как ты распускал его (давал ему волю), он наглел (прош. вр.) **абулдувадзсайинэрус пит кэшанан** по мере того как мы будем распускать их (давать им волю) они будут наглеть (буд. вр.).

ԱՌՈՒԼ ԴՈՒՎԱԴՅԱԶՎՐԱԿ, -ըդ, -ը, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ արձակեցի, -ից, -եցինք, -եցիք, -եցին. **արուլ դուվաձօվս կրնաձ բառգեցավ** հենց որ արձակեցի գնաց պառկեց:

АБУЛДУВАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я отпустил, ты отпустил и т.д.; **абул дувадзовыс кынац барргэцһав** как только я его отпустил, он пошел и прилөг.

ԱՌՈՒԻՍ, գ. ապուխտ, ոչխարի թիակ՝ համեմաձ սխտորով, չամանով ու աղով և չորացրաց. պահլ. ապուխտ – չեփաձ, հում:

АБУХТ, с. вяленая баранья лопатка, приправленная чесноком, тмином и солью; от пехлев. арихт – сырой, неварёный; грабар ապուխտ апухт, литер.вост.арм. ապուխտ апухт, литер.зап.арм. ապուխտ (произ. абухт) – вяленые или копчёные продукты.

ԱՌՈՒՌ, գ. ամոթի զգացմունք, նամուս. պարս. ար – ջուր + րու – երես = երեսի ջուր, պատվի զգացմունք:

АБУРР, с. стыд; перс. ābrū – вода с лица; литер.зап.арм. ապուր (произ. абурр) – стыд, в гаварах Тбилиси, Карабах, Мегри, Карин, Муш, Амшен, Урмия, Ван արուր абурр – стыд.

ԱՌՈՒՌ-ՉԱՌՈՒՌ, գ. խանիխուռն թափվաց իրեր. փոխ. թուրք.:

ԱԲՍՐ-ՉԻԱԲՍՐ и **ԱԲՍՐ-ՉԻՍԲՍՐ**, с. мешанина, всякая всячина, хлам, скарб; турец. abur cubur (абур джубур) – мешанина, всякая всячина (о еде), крым.татар. абур-чубур – всякая всячина, скарб, утварь, пожитки; в гаваре Ван **ապուր-ճուպուր** апурр-чупурр – всякая всячина, скарб.

ԱՐՈՒՌԱԿ, ած. աննամուս, պատվի զգացմունք չունեցող. պարս. шرف + ար. «արգ» մասնիվր – նույն իմ.:

ԱԲՍՐՏՅԻՅ, п. бесстыжий, бессовестный; перс. ābrū – вода с лица, совесть + турец. аффикс отрицания «сыз», соответствующий арм. суффиксу отриц. «ан».

ԱՐՈՒՌՈՎ, ած. նամուսով. **արուսով զինմաշտ է** պարկեշտ վին է. պարս. шرف – նամուս, պատվի զգացմունք + հայ. գործիական հոլովի «ով» վերջավորությունը. հոմանիշը – նամուսով:

ԱԲՍՐՐՈՎ, п. 1. советливый. 2. скромный; **абурров гинмашт** э скромная женщина; перс. ābrū – совесть, честь + окончание творит. падежа арм. яз. «ов»; синон. намусов.

ԱՐՈՒՐ, գ. ապուր, ջրալի կերակուր. **զաթնարուր, բինդ արուր, զրլորագ արուր, գունդ արուր, թուրմաշ արուր, բուլղուր արուր, մաձուսով արուր** (տե՛ս այդ բառերը). **առջովիդ արուրը նայե՛ք** քեզ չվերաբերվող գործի մի խառնվիր. **բաղաձ արուր** եռանդ չունեցող մարդ:

ԱԲՍՐ, с. суп; **գաճնաբур, бинд абур, гылораг абур, гунд абур** (Н), **кундабур** (Կ), **булхъур абур, мадзунов абур, тһутһмадж абур** или **кыртт-кыртт абур, mathax абур, эрушта абур, ануш абур, горгодабур** (см. в сл.); **аррчовид абур**ы **найэ** не суй нос не в своё дело, **бахъадз абур** инертный, пассивный, безынициативный (человек), **абур**и **аман** супница, посуда для супа; исконно арм. слово, грабар **ապուր** апур – свободный; еда, суп; жизнь, литер.вост.арм. апур **ապուր** – суп, литер.зап.арм. **ապուր** (произн. абур) – суп, в гаварах Карин, Мокс, Салмаст, Ван **ապուր** апур, Алашкерт, Ахалциха, Акна, Зейтун, Харберд, Амшен, Муш, Родосто, Себастья **աբур** абур, Мараха **ապуր** апурр, Тигранакерт **աբур** абур, Асланбек **աբур** абур, Хачин **абу** абуй, все в значении суп, Айнтап, Арабкир, Мараш – плов, Карабах – корм для животных, в Полисе только в выражениях **ապաձ արուր** (пахъадз абур) и **կերած ապուրը նայե՛ք** (кэрадз абур ы найэ), в гаваре Ереван только в слове **թանապур** **ապуր** апур, в гаваре туркоязычн. армян Адана **апу** апур – суп.

***ԱԲՐԱ** (Ա), գ. քարի կտորներ, որոնք գործածվում են կշռվող ապրանքի ամանի ծանրությունը հավասարակշռելու համար:

***ԱԲՐԱ** (Н), с. куски камня определенной массы, используемые для уравнивания чаш весов при взвешивании товара; от араб. abra; грабар **աբра** абра – любые предметы, уравнивающие чашу весов, литер.вост.арм. абра **աբра**, литер.зап.арм. **абра** (произн. абра) – тара, упаковка; в гаварах Ереван, Муш, Себастья **абра** абра, Салмаст, Алашкерт **абра** абра, Хачин **абра** абра.

ԱԲՐԱՉ ԴԵՂ, գ. բնակավայր:

ԱԲՐԱԾ ԴՅԻՅ, с. местожительство.

ԱԲՐԱՉ ԶՍՍՅԻՍ, -դ, -ն, -ներուս, -ներուդ, -ներուն, մկ. որքան ավելի ապրեցի, -իր, -ինք, -իր, -ին. **արաձասայիս արելու հավերս գորուցի** որքան ավելի ապրեցի, այնքան ավելի կորուցի ապրելու ցանրությունս:

ԱԲՐԱԾՏԱԻԻՍ, -д, -н, -нэрус, -нэруд, -нэрун, н. чем больше я живу, ты живёшь и т.д.; **абрадзсайис абрэлу навэсыс горуци** чем больше жил, тем больше терял желание жить.

ԱԲՐԱՆԿ, գ. 1. ապրանք, մարդկային աշխատանքով ստեղծվող նյութական բարիքներ, որոնք բավարարում են անհատի կամ հասարակության կարիքները և կարող են ենթարկվել փոխանակման կամ գնման-վաճառման. 2. (գյուղերում) հացահատիկ կամ հացահատիկի ցանք. **աստարի թաթավ չիկա, արանքները փեռադ ին** (Չ) այս տարի անձրև չկա, հացահատիկի ցանքերը վատ են:

ԱԲՐԱՆԿ, с. 1. товар. 2. (в сёлах) пшеница, посевы пшеницы; **астари thathav чника, абранкһэры пһэррад ин** (Կ) в этом году дождей нет, посевы пшеницы плохие; исконно арм. слово, грабар **апранк** апранк, литер.вост.арм. **апранк** апранк – товар; имущество; скот, литер.зап.арм. **апранк** (произн. абранк) – товар, Алашкерт, Ахалциха, Харберд, Муш, Полис, Сучава **апранк** апранк, Возм **апранк** апранк, Амшен, Зейтун **апронк** абронк, Агулис,

Горис, Ереван, Карабах, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси ապրանք aprankh, Мокс, Ван ապրանք aprankh, все в знач. товар, домашний скот.

ԱՐԲԷԼ, -իւմ, -էցա, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ճ. ապրել, շարունակել իր գոյութիւնը:

ԱԲՐԷՂ, габрим, абрэца, абрадз, аброхь, абрэлу, абрэ, -эцхэк (Չ. -эцхэк), г.с.з. жить, обитать; исконно арм. слово, грабар ապրիլ апрел – жить, литер.вост.арм. ապրել апрел, литер.зап.арм. ապրիլ (произн. абрил) – жить, в гаварах Сучава шррել абрел, Харберд, Алашкерт, Ахалциха, Акна, Муш, Полис, Родосто шррիլ абрил, Зейтун шрррл абрыл, Тигранакерт тррриլ әбрил, Мараха шррл абррэл, Амшен шррիլ абррил, Себастья шфрриլ април, Акна, Асланбек шррриլ арбил, Нор-Джуга, Салмаст, Ван ապրել апрэл, Агулис, Карин, Мокс, Шемаха, Возм, Тбилиси ապրիլ април, Горис, Ереван, Карабах ապրել апрэл.

ԱՐԲԷՅՏՆԷԼ և **ԱՐԲԷՅՈՒՆԷԼ**, -ցունիւմ, -ցուցաձ, -ցունօղ և -ցրնօղ, -ցունէլու և -ցրնէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԱՐԲԷՅՏՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցաձ, -ցրնօղ, -ցրնէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. հնարավորություն տալ, օգնել ապրելու. **Օվանէտը շաղ տիծարութիւն քաջից, ամա արբէցուց իրէն դղոցը** Հովհաննէտը շատ նեղություն կրեց, բայց հնարավորություն տվեց իր որդոցը ապրելու:

ԱԲՐԷՑԻՅԻՆԷԼ և **ԱԲՐԷՑԻՅՈՒՆԷԼ**, -цуним, -цхуцадз, -цхунохь և -цхынохь, -цхунэлу և -цхынэлу, -цхур, -цхуцэк (Н), **ԱԲՐԷՑԻՅԻՆԷԼ**, -цхунум, -цхуцадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцэк (Չ), п.г. обеспечивать, удовлетворять чьи-либо потребности, создавать условия для жизни; **Ованэсы шад тижарутһин кһашицһ, ама абрэцхуцһ дыхьоцһы** Ованес испытывал тяжелые лишения, но детей своих обеспечивал.

ԱՐԲԷՑԷԼ, -վիւմ, -վէցա, -վաձ, -վօղ, -վէլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ձ. իր ապրուստի կարիքները հոգալով ապահովել իր գոյութիւնը. **տիծար-միծար աս դարի յալ արբրվէցանք** այս տարի էլ մի կերպ ապահովեցինք մեր գոյութիւնը. **գարբրվի** (բ. կար.) կարելի է ապրել:

ԱԲՐԵՅՎԷԼ, габрывим, абрывэца, -вадз, -вохь, -вэлу, -э, -эцхэк (Չ. -эцхэк), г.с.з. жить удовлетворяя потребности в средствах к существованию; **тижар-мижар ас дари йал абрывэцһанкһ** и этот год мы кое-как прожили, **габрови?** хорошо живётся?

ԱՐԲԷՑԷՅՏՆԷԼ և **ԱՐԲԷՑԷՅՈՒՆԷԼ**, -ցունիւմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունօղ և -ցրնօղ, -ցունէլու և -ցրնէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԱՐԲԷՑԷՅՏՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցրնօղ, -ցրնէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ.), բ.ա. օգնել ապրելու, այնպես անել, որ ապրի, ապահպանի իր գոյութիւնը:

ԱԲՐԵՅՎԷՑԻՅԻՆԷԼ և **ԱԲՐԵՅՎԷՑԻՅՈՒՆԷԼ**, -цхуним, -цхуци, -цхуцадз, -цхунохь և -цхынохь, -цхунэлу և -цхынэлу, -цхур, -цхуцэк (Н), **ԱԲՐԵՅՎԷՑԻՅԻՆԷԼ**, -цхунум, -цхуци, -цхуцадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцэк (Չ), п.г. обеспечивать потребности, создавать условия для жизни.

ԱՐԲԷԼ, գ. ապրիլ ամիսը:

ԱԲՐԷԼ, с. апрель; литер.вост.арм. ապրիլ април, литер.зап.арм. ապրիլ (пр. абрил); от латин. aprilis.

ԱՐԲԷՍ-ՉԱՐԲԷՍ, գ. երիցուք. ромашка, *Matricaria inodora*:

ԱԲՐԷՍ-ՉԱՐԲԷՍ, с. бот. ромашка лекарственная, *Matricaria chamomilla*; литер.вост.арм. ապրեմ-չապրեմ апрем-чапрем – пулавка, в гаварах Евдокия, Хотрджур, Лори, Урмия ապրեմ-չապրեմ апрэм-чапрэм – ромашка.

ԱՐԲԷՍ, ՇԱ՛Դ ԱՐԲԷՍ, ձ. կեցցէ՛ս, կյանքդ երկար լինի (օրհնություն). **դուն շաղ արբիս** (ը)լալ (Ն) մեռնել:

ԱԲՐԷՍ!, **ՄԱԴ ԱԲՐԷՍ!**, м. bravo!, молодец!, живи долго и процветай!; **дун шад абрис** (ы)лал (Н) приказать долго жить, скончаться.

ԱՐԲԷՍ, գ. ապրուստ:

ԱԲՐՍՏ, с. житие, быт; литер.вост.арм. ապրուստ апруст, литер.зап.арм. ապրուստ (произн. абруст) – житие; быт.

ԱԳ, գ. թանկագին քար, որը գործածվում է իբրև զարդ:

ԱԳ, с. драгоценный камень, используемый как украшение; исконно арм. слово, грабар ակն աքн – глаз, источник света, отверстие, дыра, литер.вост.арм. ակ ак, литер.зап.арм. ակ (произн. аг) – драгоценный камень, источник, родник, ключ, в гаварах Алашкерт, Акна, Харберд, Карин, Себастья ագ аг, Возм ագ аг и ագնւր агнукh, Хачин օգ օг, Тигранакерт ագ äг, Ереван, Мокс, Муш ակ ак, Нор-Джуга, Ван ակն акн, Харберд, Шемаха ակնր акны, Тбилиси ակն акы, Агулис օկն օкин, все в значении драгоценный камень.

ԱԳԱԼ (Չալթըր), ած. տխմար:

ԱԳԱԼ (Чалтырь), с. олух, балбес, простофиля.

ԱԳԱՍ-ՄԱԳԱՍ «պակաս» բառի տարբեր ձևերն են, որ գործածվում են իմաստի ուժեղացման համար միայն **ազաս-մազաս**, **աղ էր բազաս** միայն այդ էր պակաս արտահայտության մեջ:

ԱԳԱՍ-ՄԱԳԱՍ употр. только в выражении **агас-магас**, **ад эр багас** только этого не хватало; в гаваре Карабах ակաս-մակաս акас-макас – лишний, излишний.

ԱԳԻՇ, գ. տաշտին կպած խմորը քերելու գործիք՝ երկաթե մոտ երեք մատի լայնությամբ կեռ ծայրով. պարս. ագիշ – կեռ:

ԱԳԻՍ, с. скребок, металлическая лопатка с изогнутым концом и шириной в три пальца для соскабливания теста, прилипшего к стенкам корыта; от перс. āgīš; грабар ակիշ акиш, литер.вост.арм. ակիշ акиш, литер.зап.арм. ակիշ (произн. агиш) – скребок для теста, в гаварах Алашкерт, Асланбек, Зейтун, Харберд, Карин, Хачин, Муш, Родосто, Себастья ագիշ агиш, Акна ագիշ äгиш, Ахалциха, Ереван, Карабах ակիշ акиш, Агулис ակուշ акуш, Нор-Баязет ակիշ акич, Адана էիշ эхьиш.

ԱԳԼԷՁ, ած.գ. ապիկար, անճարակ (տղա):

ԱԳԼԷՅ, с. бездарь, тупица (о юноше).

ԱԳԼԷՁ-ԲԸԳԼԷՁ (ծղր.), ած.գ. նախորդի կրկնական ձևն է նույն իմ.:

ԱԳԼԷՅ-ԲԻԳԼԷՅ (ирон.), с. удвоенная форма предыдущего слова в том же значении.

ԱԳՆՕՑ (Չ), գ. մեղվի փեթակի դռնակ, որտեղից մեղուները ել-մուտ են անում:

ԱԳՈՍԻ (Չ), с. леток, отверстие в улье для влёта и вылета пчёл; исконно арм. слово, грабар ակն акн – глаз, источник света, отверстие, дыра.

ԱԳՈՒՄՕՐ (Նիւջ), գ. տոնական օր. «ազումբ» բառն է, որ նշանակում է հավաքում:

ԱԳՄ ՕՐ (Нхч), с. торжественный, праздничный день; грабар ակումբ акумб – стол, толпа, сбор, в гаварах Маниса, Полис, Себастья ազում օր агум օр, Акна, Сведения ազամ օր агам օр, Зейтун ազամ օր агам օр – церковный праздник.

ԱԳՆԱ, -յի, -յե, -յօվ, -ներ, -ներու, -ներե, -ներօվ, գ. ատամ. **ագոա հանել** ատամ բսնել. **Սուրենը երգվադ ագոա հանիլ** է Սուրենին ծնոտին երկու ատամ է բսնել. **ագոան զրդռել** կարողանալ. **գուզիս համա, ագոադ չի զրդռիլ**) ուզում ես, բայց չես կարող. **ագոան համրել** բնավորության թույլ կողմը գտնել. **նա քու ագոադ համրիլ է. ագոան հանել** ատամը քաշել. **ժածած ագոաս հանեցի** այն ատամս, որ շարժվում էր, քաշեցի. **ագոան հարվել** ատամը թթուի տիպչելով անախորժությունն զգալ. **լիմօնը ագոաս հարվեցուց** լիմոնի թթուն ատամիս անախորժությունն պատճառեց. **ագոա ունենալ** (մեկին վրան) ռի ունենալ (մեկի դեմ). **նա քու վրրադ ագոա ունի** նա ռի ունի քո դեմ. **ագոան սրխմել** տոկալ (ցավի կամ դժվարություն). **ագոաս սրխմեցի ու սուս գեցա** տոկացի ու լուռ կացա. **ագոան սրրած գենալ** թշնաբար լարված կենալ. **ագոան սրրած գեցիլ է** պատրաստ է վնասելու:

ԱԳՐԱ, агррайи, -йэ, -йов, -нэр, -нэру, -нэрэ, -нэров, с. анат. зуб; **агрра һанэл** прорезываться (о зубах), **Сурэны эргвад агрра һанил э** у Сурена прорезались два зуба, **агрран гыдррэл** уметь, мочь (делать что-либо), **гузис һама, агррад чи гыдрри(л)** хочешь, но не можешь, **агрран һамрэл** найти слабые стороны, **на кһу агррад һамрил э** он нашёл твои слабые стороны, **агрран һанэл** вырвать зуб, **жажадз агррас һанэцһи** я вырвал шатающийся зуб, **агрран һарвэл** набить оскомина на зубах, **лимоны агррас һарвэцһуцһ** от лимона у меня оскомина на зубах, **агрра унэнал** затаить злобу, **на кһу вырад агрра уни** он затаил на тебя злобу, **агрран сыхмэл** терпеть (боль, лишения),

агррас сыхмэцхи у сус гэцна я стиснул зубы и не издал ни звука, **агрран сырадз гэнал** находится в состоянии враждебности, **агрран сырадз гэцнил э** ждёт случая, чтобы навредить; грабар կայրի կայրի – зуб, литер.зап.арм. шлрш (произ. агрра), Нор-Джуга керриkh կեռիք, Шемаха кэрриkh կեռիք, Горис կեռեք кэррэхkh, Карабах կրեռեք кыэррэхkh, Агулис կашիք карриkh, Тбилиси шлрեք акрэхkh, Мараха, Возм, Мокс шлрш акра, Амшен, Муш, Сучава, Тигранакерт шлрш агрра, Алашкерт յաքրш йагрра, Зейтун, Сведия шлрш агрро, Полис шлрш ахьрра, шлрш аррхьа, Асланбек, Родосто, Себастья шлрш аррхьа, Аварик шлшп акарр.

ԱԳՈՍՅԻ, ան. առամի:

АГРРАЙИ, п. зубной.

ԱԳՈՍՅԻ ՀԷՔԻՄ, գ. առամնարույժ:

АГРРАЙИ ԻՅԿԻՄ, с. зубной врач, дантист.

ԱԳՈՍՅԻ ՑԱՎ, գ. առամի ցավ:

АГРРАЙИ ԸԿԱՎ, с. зубная боль.

ԱԳՈՍԲՈՒԼԻԳ (Լիս), **ԱԳՈՍՎՈՒՇ** (Չ), ան. առամները թափված, անառամ:

АГРРАБУЛИГ (Нхч), **АГРРАВУШ** (Ч), п. беззубый, щербатый; литер.зап.арм. ալրապլիկ (произ. агрраблиг), в диалектах имеет формы ալրապլիկ акрраплик, ալրապուլիկ акррапулик, ալրավուլ акрравуш, ալրավուլ акрравош и ալրավուլ акрравуч – беззубый.

ԱԴ, ադոր, ադորմեն, ադով, ադորմով, ադոնք, ադոնցմեն, ադոնցմով, անշունչ առարկաների վերաբերմամբ գործածվում է նաև կրկնակի հոգնակի – **ադոնքները**, -ուն, -են, -ով, գ. այդ:

АД, адор, адормэн, адов, адормов, адонkh, адонцх, адонцхмэн, адонцхмов, указ. мест., употр. по отнош. к одушевл. и неодушевл. предметам, находящимся в некотором отдалении от говорящего; по отнош. к неодуш. предм. употр. также удв. форма мн.ч. **адонкхнэры**, -ун, -эн, -ов. тот, та, те; исконно арм. слово, грабар այդ айд, литер.вост.арм. այդ айд, литер.зап.арм. шп (произн. ад) – тот, в гаварах Акна, Полис, Родосто, Сучава шп ад, Карин шп ад, իրի иди, Хачин шп ад, էդ эд, իրո идо, Амшен էդ эд, իրш ида, Алашкерт էդ эд, Муш էդ эд, ըդ ыд, իրш ида, ըրի ыди, Зейтун մդ әд, Харберд մդ әд, մրի әди, Ахалциха, Агулис, Ըхна шп ат, Мокс шп ат, шпիլ атик, Ереван, Карабах, Мараха, Салмаст էп эт, Ван էրш эда, Нор-Джуга էդ эдх, Асланбек ш* ah; см. также ида.

ԱԴԱ, գ. կղզի. փոխ. թուրք.:

АДА, с. остров; турец. ada, крым.татар. ада – остров.

ԱԴԱՍ, ձ. ա յ մարդ. **ա դամ, գածէ իրոր գալաջին անէլ** ա յ մարդ, մի թե արժե դրա մասին խոսել: Նույն բանն է նաև Ադամ հատուկ անունը, ծագում է սեմական լեզուներից, ներկա ձևով ու իմաստով անցել է մեզ թուրքերենի միջոցով:

АДАМ!, межд. господь с тобой!; **адам!**, **гажэ идор галаджин анэл!** господь с тобой, да разве стои об этом говорить!; происх. от имени собственного Адам из семитских языков, современ. форма и значение заимств. из турецкого.

ԱԴԱՇ, գ. նույն անունը ունեցող մարդ. փոխ. թուրք.:

АДАШ, с. тёзка; турец. adaş (адаш), крым.татар. адаш – тёзка, однофамилец; в гаварах Ван шпш2 аташ, Карабах, Муш, Карин, Мегри шпш2 адаш – тёзка.

ԱԴԲԷՍ, **ԱԴԲԷՍՆԱԳ** և **ԱԴԲԷՍՆԱՅԻԳ**, ան.մկ. 1. այդպիսի. 2. այդպես, այլ կերպով. գոյականաբար գործածվելիս հոլովվում է. **ադբէս ս դրդա** այդպիսի տղա. **ադբէսներէն հեռու գեցիր** այդպիսի մարդկանցից հեռու կաց:

АДБЭС, **АДБЭСНАГ** и **АДБЭСНАЙИГ** 1. п. такой. 2. н. так, таким образом; склон. как сущ.; **адбэс дыхья!** ох уж этот ребёнок, **адбэснэрэн хэрру гэцхир** держись подальше от таких (людей); литер.вост.арм. այդպես айдпес – так, այդպիսի айдписи – такой, литер.зап.арм. այդպես (произн. айдбэс) – так.

ԱԴԲԷՍ-ԱԴԲԷՍ, մկ. այդպես շարունակելով, այդպիսով. **ադբէս-ադբէս վերջը ադեթ զրա** այդպես շարունակելով հետո սովորություն կդառնա:

АДБЭС-АДБЭС, н. так, таким образом; **адбэс-адбэс вэрчыы адэth гыла** так со временем постепенно войдет в привычку.

ԱՂԲԷՍ ԲԱՆ Է ՆՐ (Ն) **ԱՂԲԷՍ ՊԱՆ Է ՆՐ** (Չ) եթե բանը այդպես է:
АДБЭС БАН Э НЫ (Н), **АДБЭС ПАН Э НЫ** (Ч) ну, если дело обстоит так.

ԱՂԲԷՍ Է ՆՐ և **ԱՄԷՍ Է ՆՐ** այդ դեպքում:
АДБЭС Э НЫ и **АМЭС Э НЫ** значит, в таком случае, если так, тогда, следовательно.

ԱՂԳԻՑ, դ. դրանցից:

АДГИЦҺ, м. с того времени; **адгицһ джог** кроме того; литер.вост.арм. դրանցից дранцицһ, литер.зап.арм. ատկե (произн. адгэ) – с того времени.

ԱՂԴԷՂԵՆ, Չալթրում նաև **ԱՂԴԷՅԵՆ**, մկ. այտեղից. հոգնակի **աղդեղներեն** ձևը անորոշություն է տալիս իմաստին:

АДДЭХЬЭН, в Чалтыре также **АДДЭЙЭН**, н. оттуда; форма мн. ч. **аддэхьнэрэн** придаёт слову значение неопределённости.

ԱՂԴԷՂԱ, մկ. այդտեղ, դեպի այդտեղ, այդտեղում. **աղդեղը մի էշտալ** այդտեղ մի գնար. **աղդեղը ճուր չիկա** այդտեղում ճուր չկա. հոգն. **աղդեղները** ձևը անորոշություն է տալիս իմաստին. **աղդեղները մի փընդըռի(լ)** այդ և դրա նրման տեղերում մի փնտրիր. Չալթրում կա նաև **աղդեղ, աղդեղները**:

АДДЭХЬЫ, в Чалтыре также **АДДЭЙЫ**, н. там, в том месте; **аддэхьы ми эштал** туда не ходи, **аддэхьы чур чһика** там нет воды; форма мн. числа **аддэхьнэры**, в Чалтыре также **аддэйнэры** придаёт слову значение неопределённости; **аддэхьнэры ми пһындырри(л)** в тех местах не ищи; литер.вост.врм. այդ տեղ айд техь, в гаваре Амшен էադտեղ әдтэхь – там.

ԱՂԴԷՂԻ, ած. այնտեղի:

АДДЭХЬИ, п. тамошний, находящийся там.

ԱՂԷԹ, -ի, -է, -օվ, -ներ, -ներու, -ներով, գ. սովորություն, ընդունված կարգ. **մեր աղէթով՝ մաշտու քովէ անցած աղէները պարել գուդան** (Չ) մեր սովորությամբ՝ երբ որ անցնում են մարդու մոտից, բարևում են. արար. աղաթ, որից թուրք. աղթ – նույն իմ.:

АДЭТһ, адэти, -э, -ов, -нэр, -нэру, -нэров, с. 1. адат, обычай, традиция. 2. привычка; **мэр адэтов, машту khovэ аничадз адэннэры парэв гудан** (Ч) по нашим обычаям, принято здороваться с каждым встречным, **адэти анэл** брать за правило (делать что-либо), **адэти лал** войти в привычку, стать правилом, **адэти-мэдэти** обычай, традиция; араб. *īdāda* – закон, среднеарм. яз. աղթ ադэти и աղաթ адатһ, в гаварах Ван, Карабах тһтһ әдәти, Полис, Амшен, Карин, Мокс, Себастья и т.д. աղաթ адатһ – адат, обычай.

ԱՂԷԹԸ ԴԷՂԸ ԱՆԷԼ ձևականությունն պահպանելու համար կատարել, բայց ոչ սրբանց, օր. հրավիրել մի ազգականի, որի ներկայությունը իրոք ցանկալի չէ:

АДЭТһЫ ДЭХЬЫ АНЭЛ 1. поступать согласно принятому обычаю. 2. соблюдать правила приличия, не идущие от сердца, например, приглашать в гости родственника, чьё присутствие на самом деле нежелательно.

ԱՂԷԹԸ կամ **ԱՂԷԹՕՎ**, մկ. 1. ըստ սովորության. 2. (Ն) իսկական. **հաց գերած քները աղէթը երեսները խաչ գրհանին** երբ որ հաց են ուտում, ըստ սովորության երեսները խաչակնքում են. **աղէթով աֆիօն է ու** (Ն) ախր իսկական օպիում է:

АДЭТһЫ или **АДЭТһОВ**, н. 1. по обычаю, согласно обычаю. 2. (Н) настоящий, истинный; **һацһ гэрадз khэнэры адэти эрэснэры хачһ гыһанин** по обычаю, перед едой принято креститься, **адэтов афион э у!** (Н) да это же настоящий опиум!

ԱՂԷՆ, -ի, -է, -օվ, -ներու, -ներէ, -ներով, գ. ժամանակ. հոլովվում է նաև այս ձևով – աղենվան, աղենվանէ. **ցուրդ աղենի ռասս էգանք** ցուրտ ժամանակի հանտիպեցինք. ածականների, դերանունների և բայերի հետ կազմում է մակբայներ. օր. **աս աղենը, աղ աղենը, դաք աղենը, էգամ աղենը, բարգելու աղենները** և այլն:

АДЭН, адэни, -э, -ов, -нэру, -нэрэ, -нэров, с. время, пора, момент; имеет таккже другую форму склонения: адэнван, адэнванэ; в сочетании с прилагат., местоим. и глаголом образует наречия: **ас адэны** в это время, **ад адэны** в то время, **дакһ адэны** в тёплое время, **эгадз адэны** по пути, **барргэлу адэннэрыд** во время вашего отхода ко сну, **цһурд адэни праств эганкһ** мы застали

холодные времена, **մՅՄԵՂ ԱԺՆ** иногда, временами; исконно арм. слово, грабар *шутան* атайан – собрание, заседание суда, среднеарм. яз. *шутեն* атен и *шутենն* атенн – время, литер.зап.арм. *шутեն* (произн. адэн) – время, пора; слово сохранилось только в западноармянских диалектах: Сведия, Акна, Полис, Родосто, Арабкир, Евдокия, Харберд, Карин, Мараш *шутեն* аден, Зейтун *шутին* адин, Тигранакерт *տդին* äдин.

ԱՂԷՆ-ԱՂԷՆ, մկ. երբեմն. **ադեն-ադեն կրսոդամ** երբեմն դողում եմ:

ԱԺՆ-ԱԺՆ, н. иногда, временами, порой, время от времени; **адэн-адэн кытохьам** иногда весь дрожу; литер.зап.арм. *шутեն-шутեն* (произн. адэн-адэн) – иногда.

ԱՂԷՆՕՎ և **ԱՂԷՆՕՎ-ԺԱՄԱՆԱԳՕՎ**, մկ. մի ժամանակ, սովորաբար այդպես են սկսում հեքիաթ պատմել:

ԱԺՆՈՎ и **ԱԺՆՈՎ-ՋԱՄԱՆԱԳՈՎ**, н. однажды, некогда, в далёком прошлом (этими словами, как правило, начинаются сказки); литер.зап.арм. *шутենով* атенов (произн. адэнов), *шутենակով-ժամանակով* (произн. адэнагов-жаманагов) – однажды.

ԱԴԻԳԸ, տե՛ս ադիվիզը:

ԱԴԻԳԻ, м. тот; литер.зап.арм. *ադիկա* адика (произн. адига) – то, тот; см. ад, адивигы.

ԱԴԻԳԷԼ (Ե), բ.չ. գործերից ազատ ժամանակ ունենալ. ծագում է «ատակ» ածականից, որ նշանակում է «կարող»:

ԱԴԻԳՁԼ (Н), г.с.з. отдыхать, иметь свободное от дел время; от пехл. *atāk* – имеющий способность, возможность; грабар *шутак* атак – умелый, способный, литер.вост.арм. *шутակել* атакел, литер.зап.арм. *шутիկել* (призн. адигэл) – уметь, в гаварах Ереван *шутակել* атакэл, Маниса *ադիգել* адигэл, Харберд *ադիգիլ* адигил, Акна, Сведия адгэл *ադգել* – отдыхать.

ԱԴԻՎԻԳԸ և **ԱԴԻՎԳԸ**, ադիվոր, ադիվորմեն, ադիվով, ադիվորմով, ադիվոնք, ադիվոնց, ադիվոնցմեն, ադիվոնցմով և սոված ձևով **ԱԴՎԻԳԸ**, ադվոր, ադվորմեն, ադվորմով, ադվոնք, ադվոնց, ադվոնցմեն, ադվոնցմով. այդ. սավում է մի առարկայի կամ մարդու մասին, որի մասին արդեն խոսվել է. երբ խոսքը անշունչ առարկաների է վերաբերվում, գործածվում է նաև կրկնակի հոգնակի **ադիվոնքները**, ադիվոնքներուն, ադիվոնքներեն, ադիվոնքներով և սոված ձևով – **ադվոնքները**, ադվոնքներուն, ադվոնքներեն, ադվոնքներով. **ադիվզը շտէ օրնավոր մաշտ է ա յ, դա կարգին մարդ է. ադիվոնքները պանի բետկ չիլալու գրդորներ ին** (Զ) դրանք անպետք կտորներ են. **ադիվոնցմեն սախտ գեցիր** դրանցից գգույշ կաց. **գրդորները թօփ արա, ադիվոնքներեն ալ բան քիաշթըվի** կտորները հավաքիր, դրանցից էլ բան կարելի է շինել. տե՛ս նաև *անիվիզը*, *ասիվիզը*:

ԱԴԻՎԻԳԻ и **ԱԴԻԳԻ**, адивор, адивормэн, адивов, адивормов, адивонкh, адивонцh, адивонцhмэн, адивонцhмов, редуцированная форма **АДВИГЫ**, адвов, адвормэн, адвормов, адвонкh, адвонцh, адвонцhмэн, адвонцhмов, м. то, тот; употр. по отношению к неодушевл. предметам или людям, о которых упоминалось ранее; если речь идет о неодушевл. предметах, то употр. также удвоенная форма во множ. числе – **адивонкhнэры**, адивонкhнэрун, адивонкhнэрэн, адивонкhнэров и редуцированные формы – **адвонкhнэры**, адвонкhнэрун, адвонкhнэрэн, адвонкhнэров; **адвигы штэ орнавор машт э** этот вроде порядочный человек, **адивонкhнэры пани бэтк чилалу гыдорнэр ин** (Ч) те куски (ткани и т.п.) ни на что не годятся, **адивонцhмэн сахт гэцхир** держись подальше от тех (людей), **гыдорнэры thonh ара**, **адивонкhнэрэн ал бан khхоштыви** подбери кусочки, сгодятся на что-нибудь; литер.зап.арм. *ադիկա* адика (произн. адига) – то, тот; см. также адивигы, асивигы.

ԱԴՎՕՐԸ և **ԱԴՎՕՐԸՆԸ**, ադիվորին(ն)են կամ ադիվորինմեն, ադիվորինմով, ադիվորները, ադիվորներունը, ադիվորներուն(ն)են կամ ադիվորներունմեն, ադիվորներուն(ն)ով կամ ադիվորներունմով. նույնը կա նաև սոված ձևով **ԱԴՎՕՐԸ**, **ԱԴՎՕՐԸՆԸ** և այլն. ստացական դերանուն է, որ գործածվում է անկախաբար, առանց ստացյալի. օր. երբ խոսակցության մեջ արդեն հայտնի է, որ խոսքը տան մասին է, տուն բառը չի կրկնվում և **ադիվոր դունը** ասելու

փոխարեն ասվում է **աղիվորը, աղիվոր դուները** ասելու փոխարեն **աղիվորները**. տե՛ս նաև անիվորը, աիվորը:

АДИВОРЫ и **АДИВОРИНЫ**, адиворин(н)эн или адиворинмэн, адиворинмов, адиворнэры, адиворнэруны, адиворнэрун(н)эн или адиворнэрунмэн, адиворнэрун(н)ов или адиворнэрунмов; редуцированные формы **АДВОРЫ, АДВОРИНЫ** и т.д., его, её, их, притяж. мест., употребл. независимо, без определяемого слова, напр. если в разговоре уже известно, что речь идет о доме, то слово дом опускается, вместо **адивор дуны** говорится **адиворы**, вместо **адивор дунэры** говорится **адиворнэры**; см. также аниворы и асиворы.

ԱՂԻՎՕՐԻՆԸ, աղիվորին(ն)ինը, աղիվորին(ն)էն, աղիվորին(ն)ով կամ աղիվորինսով, աղիվորինները, աղիվորիններունը, աղիվորիններուն(ն)էն, աղիվորիններուն(ն)ով կամ աղիվորիններունսով. նույնը կա նաև սղված ձևով **ԱՂՎՕՐԻՆԸ**, աղվորի(ն)ինը և այլն. նախորդ բառի սեռական հոլովից կազմված ստացական դերանուն է, որտեղ բաց են թողնված երկու ստացյալ. օր. **աղիվոր դունին թեփէն** ասելու փոխարեն ասվում է **աղիվորինը**, երբ արդեն հայտնի է, որ խոսքը տան կտուրի մասին է, **աղիվոր դուներուն թեփէները** ասելու փոխարեն ասվում է **աղիվորինները**. այս ձևը շատ գործածական չէ, վորովհետև շփոթություն է առաջ բերում նախորդ բառի հետ բացառականի և գործիականի ձևերի մեջ. փակագծերի մեջ առնված (ն)-ն կարող է արտասանվել կամ չարտասանվել. տե՛ս նաև անիվորինը, աիվորինը:

АДИВОРИНЫ, адиворин(н)ины, адиворин(н)эн, адиворин(н)ов или адиворинмов, адивориннэры, адивориннэруны, адивориннэрунмэн, адивориннэрун(н)ов или адивориннэрунмов, редуциров. формы **АДВОРИНЫ**, адворин(н)ины и т.д., его, её, их, притяж. мест., образовано от формы род. падежа предыдущего слова, заменяет в речи два определяемых слова, напр. если в разговоре уже известно, что речь идет о крыше дома, то вместо **адивор дунин тһэпһэн** говорится **адиворинны**, вместо **адивор дунэрун тһэпһэнэры** говорится **адивориннэры**; эти формы малоупотребительны, поскольку вносят путаницу между формами исходного и творительного падежей данного слова и представленного выше слова, звук «н», взятый в кавычки, может как произноситься, так и не произноситься; см. также аниворинны, сиворинны.

ԱԴԽԱԴԱՐ, **ԱԴԽԸՂԱՐ** և **ԱԴԽԸՂԱՅԻԳ**, ած.մկ. այդչափ, այդքան. գոյականաբար գործածվելիս հոլովվում է **աղխադար շաղ մաշտ բետկ չէ** (Չ) այդքան շատ մարդ պեթք չէ. **աղխադար ճուրը ինչ բիդ անիս** այդ չափ ջուրը ինչ պիտի անես. **աղխադարով** կամ **աղխադարայիցով դուն քիսոջտըվի՞** այդքանով տուն կարելի՞ է շինել. հայ. այդ, + ար. կադր – չափ, քանակ. տե՛ս նաև անխադար, աիխադար:

АДХАДАР, **АДХЫДАР** и **АДХЫДАЙИГ**, н. столько, настолько, столько-то, такое-то количество; так; склоняется как сущ.; **адхадар шад машт бэтк чһэ** (Ч) столько людей не требуется, **адхыдар чурь инч бид анис?** зачем тебе столько воды?, **адхадаров** или **адхыдайигов дун кһхоштыви?** разве можно с таким количеством (стройматериалов, денег и т.п.) построить дом?; арм. այդ айд + араб.-турс. kadar – мера, количество, степень; см. также анхадар, асхадар; в гаварах Тбилиси էղխադա эдхада, Карабах էղխադամ эдхадам, Лори, Карин էղխըդա эдхыда, Нор-Баязет, Басен էղխըդар эдхыдар – столько.

ԱՂՆԱ և **ԱՂՆՈՒՄ** (Չալթր), մկ. անդադար. **աղնա գրհարցունու** անդադար հարցնում է. **ռուս.** одно – մեկ, միևնույն:

АДНА и **АДНУМ** (Чалтырь), н. то и дело, постоянно; **адна гыһарцһуну** постоянно спрашивает; от рус. одно, одна.

ԱՂՔԱՆ, թ.դ.մկ. այդքան. **աղքան արբանքը վրդէ իս բիդի բահիս** այդքան ապրանքը ը՛րտեղ պիտի պահես. **աղքանը գոկտէ** այդքանը բավական է. **աղքան չուզիս նը, մի էշթալ** եթե այդքան չես ուզում, մի գնա. իբրև դերանուն գործածվելիս հոլովվում է:

АДКҺАН, н.м. столько, настолько, так; склоняется при употр. в функции местоим.; **адкһан абранкһы выдэх биди баһис?** где будешь хранить столько зерна?, **адкһаны гоктэ** этого количества достаточно, **адкһан чһузис ны, ми эштһал** если так сильно не хочется, не ходи; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այդքան айдкһан – столько, так; в гаварах Полис, Ван, Карабах,

Амшен и т.д. էրքան эджхан, Харберд, Буланых рըրան ыджхан – столько; см. также анкхан, аскхан.

ԱՂՔԱՆԱԳԱՆ, թ.մկ. ամեն մեկը, կամ ամեն մեկին այդքան. **աղքանագան ստագ վաստրգեցանք** ամեն մեկս այդքան փող վաստակեց. **աղքանագան բանեցանք** ամեն մեկս այդքան աշխատեց. թվական իմաստով առանձին գործածվելիս հոլովվում է, բայց հոգնակի չի գործածվում:

АДКҺАНАГАН, ч.н. столько-то, по столько-то (каждый, каждому, от каждого); **адкханаган стаг вастыгэцханкһ** каждый из нас заработал столько-то денег, **адкханаган банэцханкһ** каждый из нас работал столько-то; в функции числит. склоняется, но во множ. ч. не употр.

ԱՂՔԷՆԸ, մկ. այդ ժամանակ:

АДКҺЭНЫ, н. тогда, в то время; синон. анкхэны; см. икхэны.

ԱՂՔՕՎ (Ն), **ԱՏԿՕՎ** (Չ), մկ. դեպի այդ կողմ. **աղքով գրնաց** (Ն) դեպի այդ կողմ գնաց:

АДКҺОВ (Н), **АТКОВ** (Ч), н. туда, в ту сторону; **адкхов гынацһ** (Н) пошёл в ту сторону.

ԱՂՔՕՎԸ (Ն) **ԱՏԿՕՎԸ** (Չ), մկ. այդ կողմում. **աղքովը մի փրնդրթի**(լ) այդկողմում մի փնտրիր. հոգնակի ձևը **աղքովները** (Ն) **աղկովները** (Չ) իմաստի անորոշություն ունի:

АДКҺОВЫ (Н), **АТКОВЫ** (Ч), н. там, в том месте; **адкховы ми пһындырри**(л) там не ищи; форма множ. ч. **адкховнэры** (Н), **адковнэры** (Ч) имеет значение неопределённости.

ԱՂՔՕՎԷՆ (Ն), **ԱՏԿՕՎԷՆ** (Չ), մկ. այդ կողմից. **քամին աղքովէն քրփրչէ** քամին այդ կողմից է փչում. հոգնակի ձևը **աղքովներէն** իմաստի անորոշություն է ցույց տալիս, օր. **աղքովներէն մէգ ձան մը քուքա** (Ն) նշանակում է, թե ճիշտ հայտնի չէ, թե որ կողմից է գալիս ձայնը, այլ միայն մոտավորապես:

АДКҺОВЭН (Н), **АТКОВЭН** (Ч), н. оттуда, откуда-то оттуда; **кһамин адкховэн кһыпһычһэ** ветер дует оттуда; форма мн. ч. **адкховнэрэн** (Н), **атковнэрэн** (Ч) придаёт значение неопределённости; **адкховнэрэн мэг дзан мы кһукһа** (Н) голос доносится откуда-то оттуда.

ԱԴՕՆՑՄԷՆ և **ԻԴՕՆՑՄԷՆ**, դ. դրանցից:

АДОНЦҺМЭН и **ИДОНЦҺМЭН**, м. от них; литер.вост.арм. դրանցից дранцициһ, литер.зап.арм. шտոնցմէ (произн. адонцһмэ) – от них.

ԱԴՕՆՔ և **ԻԴՕՆՔ**, դ. դրանք:

АДОНКҺ и **ИДОНКҺ**, м. те; литер.вост.арм. դրանք дранкһ, литер.зап.арм. шտոնք (пр. адонкһ), Муш, Карин իդոնք идонкһ, Нор-Джуга, Тбилиси, Полис էդոնք эдонкһ – те.

ԱԴՕՐ և **ԻԴՕՐ**, դ. դրա:

АДОР и **ИДОР**, м. его, её; ему, ей; литер.вост.арм. դրա дра, литер.зап.арм. шտոր (произн. адор) – его, её.

ԱԴՕՐ ՀԱՄԱՐ կամ **ԱԴՕՐ ԴԷՅԻՆ** այդ պատճառով:

АДОР ҺАМАР или **АДОР ДЭЙИН** 1. для этого. 2. по этой причине; лит.зап.арм. шտոր һамар (произн. адор һамар) – по этой причине.

ԱԴՕՐԸ, մկ. այդ օրը, այդ օրվա ընթացքում. **աղօրը շաղ պան դէսանք** այդ օրը շատ բան տեսանք:

АДОРЫ, н. в тот день, в течение того дня; **адоры шад пан дэсанкһ** в тот день мы много всего увидели.

ԱԴՕՐՎԱՆ, ած. այդ օրվա, այն, ինչ որ եղել է այդ օրը. նաև իբրև գոյական՝ հոդով. **աղօրվանը**, -ին, -էն, -ով:

АДОРВАН, п. случившееся, произошедшее в тот день; склоняется как существит.: **адорваны**, -ин, -эн, -ов.

ԱԶԱԲ, ած. չամուսնացած (տղա, աղջիկ). գոյականաբար գործածվելիս հոլովվում է. փոխ. шр.:

АЗАБ, п. неженатый; незамужняя; араб.-перс. āzāb – неженатый, незамужняя, литер.вост.арм. ազապ азап, литер.зап.арм. ազապ (произ. азаб) – неженатый, в гаварах Мокс, Агулис, Акна, Муш,

Полис, Аварик, Сасун, Амшен ազաբ, Тбилиси, Ван, Ерзинджан, Ахалциха, Муш, Ереван, Карин ազապ, Карабах, Мегри ազափ – неженатый; незамужняя.

ԱՁԱԴ, ած.մկ. ազատ, անարգել. **ազադ մաշտ** ազատ մարդ. **ազադ արբել** ազատ ապրել. պահլ. ազատ – ազնվական, պարս. ազադ – ազատ, անարգել. հայերենի մեջ մտած է հնումը պահլավերենից:

ԱՅԱԸ, п. свободный; **азад машт** свободный человек, **азад абрэл** жить свободно; пехлев. и перс. āzād – дворянин, свободный; грабар ազատ азат – свободный, литер.вост.арм. ազատ азат, литер.зап.арм. ազատ (произ. азад), в гаварах Алашкерт, Акна, Харберд, Карин, Шемаха, Полис, Родосто, Себастья, Сучава ազադ азад, Агулис, Ахалциха, Ереван, Карабах, Муш, Мараха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси ազատ азат, Асланбек ազш* азах, Зейтун, Хачин ազоң азод, Тигранакерт ազат әзәд – свободный.

ԱՁԱԴԱՉՈՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ ազատվեցի, -իր, -վեցինք, -իք, -ին և այլն բոլոր ժամանակներով:

ԱՅԱԸԸՅՈՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я освободился (избавился от чего-либо), ты освободился и т.д. во всех временах и лицах.

ԱՁԱԴԵԼ¹, -իմ, -եցի, -ած, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք, բ.ն. ազատություն տալ, փրկել կապանքից, նեղ վիճակից. **մեռնել ազադից ինձի** մահից փրկեց ինձ:

ԱՅԱԸԸԼ¹, газадим, азадэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, г.д.з. 1. избавлять, спасать. 2. отпускать, освобождать; **мэриэлэ азадиц индзи** он спас меня от смерти.

ԱՁԱԴԵԼ², -իմ, -եցա, -ած, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք, բ.չ. ազատվել, ազատություն ստանալ, փրկվել դժվար վիճակից. **հափսէն ազադեցա** բանտից ազատվեցի:

ԱՅԱԸԸԼ², газадим, азадэца, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, г.с.з. 1. обрести свободу. 2. избавиться от чего-либо обременительного; **һанһсэн азадэца** я спасся от тюрьмы; литер.вост.арм. ազատվել азатвел, литер.зап.арм. ազատիլ (произ. азадил) – освободиться.

ԱՁԱԴԼԱՄԱ, գ. ազատիչ, ազատող. **օշտախը նարա ազադամա էդավ** ընկերը նրան փրկեց. փոխ. թուրք.:

ԱՅԱԸԼԱՄԱ, с. освободитель, спаситель; **оштахы нара азадлама эхъав** друг стал его спасителем; из тюрк. яз.

ԱՁԱԴՈՒՄ, գ. ազատություն, փրկություն:

ԱՅԱԸՄ, с. освобождение; спасение, избавление; Карабах ազատում азатум.

ԱՁԱԴՑԸՆԵԼ (Ն), **ԱՁԱԴՑԸՆԵԼ** (Չ), բ.ն. ազատություն տալ:

ԱՅԱԸԿԻՆՅԵԼ (Կ), **ԱՅԱԸԿԻՆՅԵԼ** (Չ), г.д.з. 1. освобождать, избавлять от заключения, неволи. 2. освобождать от забот; Карабах ազադամիչ անել азадламиш анэл – освобождать.

ԱՁԱԴՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վոդ, -վելու, -վելիք, -վէ՛, -վեցե՛ք, բ.կր.չ. 1. ազատվել, ազատություն ստանալ. 2. ծննդաբերել. **գոթով ազադվեցա իդա բէլայէն** հազիվ պրծա այդ փորձանքից. **հարսը գազադվի, կըպերէ մէքադ դէսօք դրդա** հարսը ծնում է մի սիրուն տղա. այս կրավորակերպ չեզոքը ունի նաև կարողական իմաստ. օր. **իդավօր իդդէդէն գազադվի** դրան կարելի է ազատել այդտեղից:

ԱՅԱԸՅԵԼ, газадвим, азадвэца, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэликх, -вэ, -вэцхэкх, г.стр.с.з. 1. обрести свободу, освободиться. 2. избавиться от чего-либо; **зорров азадвэца ида бэлайэн** с трудом избавился от этой напасти. 3. рожать, разрешаться от бремени; **һарсы газадви, кыпэрэ мзкһад дэсокһ дыхъа** невестка рожает, ребёночка славного родит, данная форма страдат. залога имеет также значение возможности: **идавор иддэхэн газадви?** разве можно его оттуда освободить?; в гаваре Карабах ազադամիչ ինիլ азадламиш инил – освобождаться.

ԱՁԲԱԸ, գ. ցանկապատած տեղ, սովորաբար տան մոտ կամ տան շուրջը, որի մեջ գտնվում են տնտեսության այլ գույքն ու շինությունները, բակ. փոխ. թաթ. **ազբարով մեմը անել** ամբողջ բակը փռել. **ազբարով մեմը լալ** բակով մեկ փովել, ցիրուցան լինել. **ազբարով մեմը վազել** բակի մի ծայրից մյուսը վազել. **մեզ ազբար մը ցորէն էդավ** բակը լիքը ցորեն ստացվեց. հոլովվում է կանոնավոր կերպով:

ԱՅԲԱՐ, с. 1. двор, огороженный участок земли с домом и прилегающими к нему хозяйственными постройками. 2. приусадебный участок, огород; **азбар-азбари** по соседству, **азбаров мэмы анэл** раскидать, разбросать по всему двору, **азбаров мэмы лал** раскидаться, разбросаться по всему двору, **азбаров мэмы вазэл** носиться по двору из конца в конец, **мэг азбар мы փորэн էхъав** весь двор заполнился зерном, **ՓԷԾԻ ԲԱՅԱՐ** огород за пределами села; крым.татар. азбар – двор; в гаварах Амшен и Ардиал ազբար азбар – двор.

ԱԶԳԱՆՈՒՆ, գ. ազգանուն:

ԱՅԳԱՆՈՒՆ, с. фамилия; литер.вост.арм. ազգանուն азганун, литер.зап.арм. ազգանուն (произ. асханун); синон. лахъаб.

ԱԶԸՄԻՇ ԸԼԱԼ (Նխջ) ճնշվել, կոտրատվել, նազ անել. **ի՛նչ ազըմիշ գըլաս, չալէ դա շթէ** ի՛նչ ես նազ անում, նվազիր էի. թուրք. էզիմէթ – նույն իմ.:

ԱՅԼՄԻՍ ԵԼԱԼ (Нхч) упрямитесь, ломаться, заставляя себя уговаривать, просить; **инч азылмиш гылас, ՓԷԾԷ ԴԱ ՄԾԷ** хватит ломаться, давай, играй; турец. nazlanmak (назланмак) – упрямитесь, заставляя себя просить.

ԱԶԸՄ, գ. մթերքի պաշար. թուրք. ազըլ – մթերք, պարեն. հոլովվում է, հոգն. չունի:

ԱՅԻՃ, с. продукты, съестные припасы; склоняется, не имеет форм множ. числа; турец. azik (азык) – продукты.

ԱԶԻԶ, ած.մկ. քնքույշ, քնքուշորեն, փափկասուն. **ազիզ դըղա քնքույշ վերաբերմունքի կարիք ունեցող աղա. դըղին ազիզ մեծուծիլ է** աղային փափկասուն է մեծացրել. պարս. ազիզ – սիրելի:

ԱՅԻԶ, п. 1. нежный. 2. изнеженный. 3. дорогой, любимый; **азиз дыхъа** изнеженный ребёнок, **дыхъин азиз мэдзцуцил э** воспитала мальчика изнеженным; перс. aziz – дорогой, любимый; употребляется во всех арм. диалектах.

ԱԶԻԶԼԱՄԱ, մկ. փափկասուն. **ազիզլամա մեծածառ ախճիզ է** փափկասուն մեծացած աղջիկ է. պարս. ազիզ + թուրք. լամա = թուրք. ազիզլամա – փափկասուն:

ԱՅԻԶԼԱՄԱ, п. изнеженный; **азизлама мэдзцадз ахчиг э** изнеженная девушка; турец. azizlama (азизлама) – изнеженный.

ԱԶԻՄԱ կամ **ԱԶԻՄՔԱ** (Ն), **ԱԶԻՄԱ** կամ **ԱԶԻՄՉԱ** (Չ), գ. աշնանացան ցորեն. ռուս. озимь – աշնանացան:

ԱՅԻՄԱ или **ԱՅԻՄԿԱ** (Н), **ԱՅԻՄԱ** или **ԱՅԻՄԿԱ** (Ч), с. озимка, озимая пшеница, засеваемая осенью; рус. озимь, озимка.

ԱԶԻԷԹԼԻ (Նխջ), ած. դժվար, նեղացուցիչ. թուրք. էզիլէթլի – նույն իմ.:

ԱՅԻՅԵԼԻ (Нхч), п. тяжелый, мучительный, тягостный; турец. ezietly (эзийэтли) – тяжёлый, мучительный.

ԱԶԼՈՒՆ, տե՛ս ավուզում:

ԱՅԼՄԱ, см. авузлук.

ԱԶԼՄԱ, ած. նիհար (հացահատիկ). փոխ. իմ. (Չ) նաև նիհար տղա. **աստարվան ցորենը ազըն է** այս տարվա ցորենի հատիկները նիհար են, լեցուն չեն. բարդված է «ազ» արմատից, որ նշանակում է «չոր» (որից կրկնությամբ կազմված է «ազազուն» – «չորացած» ածականը) և «աղուն» – աղալու հացահատիկ բառերից. թերևս ծագած լինի «ազազուն»-ից միայն ձայնափոխությամբ – ազազուն-ազազուն-ազըն-ազըն՝ միջին «ա»-ի տղամար և «զ»-ն «ղ» -ի վերածվելով կրկնությունից խուսափելու համար:

ԱՅԻՅԵՆ, п. 1. тощий, худосочный, не налитой (о пшенице); **астарван փորэны азъын э** в этом году колосья пшеницы тощие. 2. (Ч) перен. худой, худощавый (о ребёнке); крым.татар. азъын – худой, худощавый.

ԱԶՄԻՇ ԼԱԼ (Չ) նիհարել. **սա դըղան քանի գէշտա, ազմիշ գըլա** այս տղան քանի գնում նիհարում է. արմատն է «ազ» – չոր, «միշ» վերջավորությունը թուրքերենի անց. դերբ. մասնիկն է, որ շատ գործածական է այս բարբառում:

АЗМИШ ЛАЛ (Չ) исудать, отошать (в результате болезни и т.п.); **са дыхъан кхани гэшта**, **азмиш гыла** этот ребёнок совсем исхудал; крым. татар. азмакъ – худеть, тощать; см. миш.

ԱԶՆԻՎ (ՆխԶ), ած. լավ, ընտիր (ուսուելիքի, խմիչքի, հագուստեղենի և այլ իրերի մասին). հին հայերենում «ազնիլ» նշանակում էր «տոհմիկ»:

АЗНИВ, п. 1. (Нхч) изысканный, отборный, добротный (о еде, напитках, нарядах и т.п.). 2. женское имя. 3. употр. в словосочетании **азнив йэрэха** нежный, милостивый ребёнок; грабар ազնիվ азнив – знатный, родовитый, породистый, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ազնիվ азнив – честный, отборный, добротный.

ԱԹԱՄԱԼՈՒՍ (ՆխԶ), գ. ծաղ առավոտյան կիսախավար. ծագում է կրոնական առասպելի առաջին մարդու՝ Ադամի անունից:

АТhАМАЛУС (Нхч), с. рассвет, утренняя заря; происходит от имени персонажа библейского сказания Адама.

ԱԹԱՄԱՍԷՐԳ կամ **ԱԹԱՍԷՐԳ** (ՆխԶ), ած. բոլորովին մերկ (մարդ). ծագում է կրոնական առասպելի առաջին մարդու անունից, որ չի գիտակցել, թե ինքը մերկ է և միայն պատվիրազանցություն գործելուց հետո է նկատել, որ մերկ է:

АТhАМАМЭРГ или **АТhАМЭРГ** (Нхч), п. обнажённый, нагой; происходит от имени первого человека на Земле Адама, персонажа библейского сказания, который не замечал своей наготы и осознал это лишь после грехопадения.

ԱԹԱՄԱՍՈՒԹ (ՆխԶ), գ. ծաղ երեկոյան կիսախավար. ծագում է կրոնական առասպելի առաջին մարդու՝ Ադամի անունից, որ արտաքսվելով դրախտից՝ մնում է շվարած երեկոյան կիսախավարի մեջ:

АТhАМАМУТh (Нхч), с. сумерки; происходит от имени первого человека на земле Адама, персонажа библейского сказания, который после изгнания из рая очутился в сумрачном мире.

ԱԹԱՍՕՇԹԻ և ***ԱԹԱՍՕՐԹԻ** (Ն), **ԱՏԱՍՕՇՏԻ** և ***ԱՏԱՍՕՐՏԻ** (Չ), գ. մարդ, բառացի՝ Ադամի որդի, ինչպես համարում է կրոնակ. առասպելը բոլոր մարդկանց. **աթամօշթի՛ է ինչ ադիվիզը** միթե դա մա՛րդ է. **աթամօշթուս գյանքը դանջանք է աշխարքիս երեսը** մարդուս կյանքը տանջանք է այս աշխարհում. հոլովվում է – աթամօշթի(ս), -ու(ս), -ումէ(ս) կամ -ու(ս)մէն, -ու(ս)մօվ. հոգնակի սովորաբար չի գործածվում:

АТhАМОШТhИ и ***АТhАМОРТhИ** (Н), **АТАМОШТИ** и ***АТАМОРТИ** (Չ), с. человек (букв. сын Адама); **аthамошthи йэ инчh адивигы!** да разве он человек!, **аthамошthус гйанкхы данджанкh э ашхаркhис эрэсы** жизнь человека на земле – сплошное страдание, **атамоштин умэthов габри** человек живёт надеждой; склоняется следующим образом: атамошthи(с), -у(с), -умэ(с) или -у(с)мэн, -у(с)мов; как правило, формы множ. ч. не употр.; литер.вост.арм. ադամորդի адаморди, литер.зап.арм. ադամորդի (произ. аthамортthи) – человек.

ԱԹԹԱՐ (ՆխԶ), գ. հնումը անուշահոտություններ ու դեղեր ծախող վաճառական. ար. աթթար – պանֆյունեն:

АТhТhАР (Нхч), с. в старину, торговец благовониями и лекарствами; араб. attar – парфюмер, от котор. турец. attar – торговец лекарственными травами.

ԱԹԹԱՐՆՕՅ և **ԱՓԹԱՐՆՕՅ** (ՆխԶ), գ. հնումը՝ անուշահոտությունների ու դեղերի խանութ. ար. աթթար + հայ. տեղ ցույց տվող «նոց» մասնիկը:

АТhТhАРНОЦh и **АПhТhАРНОЦh** (Нхч), с. в старину, магазин благовоний и лекарств; араб. attar, от котор. турец. attar + арм. частица «նոцh» (ноцh) со значениям места.

ԱԹԼԱ ԴԱԼ (ՆխԶ) ցատկել. թուրք. աթլամակ – ցատկել:

АТhЛА ДАЛ (Нхч) скакать, прыгать; от турец. atlamak – прыгать.

ԱԹԼԱ-ԽԱՐԱԶԱ (Չ), գ. հնումը՝ մի տեսակ օրորան գատկական զվարճության համար, որ երիտասարդները շինում էին այսպես. ուղղահայաց կանգնեցրած ու ծայրը հողի մեջ պինդ թաղած փայտի սյունի վերևի ծայրին անցկացնում էին մի սայլի անիվ, որ ազատ պատվում էր սյունի վրա, անիվի վրա հորիզոնական ուղղությամբ ամրացնում էին մի երկար ձող, որի երկու

ծայրերից կապում էին մի-մի երկար փոկի երկու ծայրերը, այնպես որ ձողի երկու ծայրերից կապած փոկերը գետնից քիչ բարձր ձևացնում էին մի-մի գոգավորություն, որի մեջ նստում էին երկու հոգի՝ հավասարակաշռելով իրար ծանրությունը, երկու տղա ձեռքներին մի-մի ձող բռնած՝ ձողի մի ծայրը անիվի շառավիղների արանքը մտցնելով՝ պտտում էին անիվը և նրա հետ միասին նաև երկու նստողներին, վերջիններն ավելի արագ էին պտտվում, քան պտտողները, որովհետև նրանք ավելի մեծ շրջան էին կատարում սյունի շուրջը, իսկ իներցիան հեշտացնում էր պտտողների աշխատանքը. թուրք. աթլա – ոստյուն + ար. խարաշա – դուրս գալ, շեղվել:

АТhЛA-XAPADЖA (Ч), с. в старину, подобие карусели для пасхальных увеселений, которую молодежь мастерила следующим образом: на верхушку перпендикулярно установленного и прочно вбитого в землю деревянного столба надевали колесо от телеги, которое свободно вращалось на столбе, на колесе крепили длинный шест в горизонтальном положении, к обоим концам которого привязывали по ремню таким образом, чтобы ремни чуть-чуть не доходя до земли образовывали вогнутости, в которые садились по одному человеку уравнивая друг-друга, а два парня вставляли концы шестов в спицы колеса и вращали его, вращая также сидящих людей; от турец. atlı karınca (атлы карынджа) – карусель.

ԱԹԼԸ (Ն), գ. թղթախաղի մեջ նշանակում է «թագուհի», բայց բառը թուրքերեն է և նշանակում է «ձիավոր». հոմանիշը – սուրա:

АТhЛЫ (Н), с. дама, игральная карта с изображением женщины; от турец. atlı (атлы) – всадник; синон. сугта.

ԱԹԼԸ-ԽԱՐԱՎՍԿՈՒԼ (Նխջ), գ. հնումը՝ ձիավոր ոստիկան Նոր-Նախիջևանի մագիստրատին ենթակա. թուրք. աթ – ձի, աթըր – ձիավոր, կարավուլ – պահակ:

АТhЛЫ-XAPABYЛ (Нхч), с. в старину, конный полицейский в магистрате г. Новая Нахичевань; турец. atlı (атлы) – всадник, karakol (каракол) – патруль, крым.татар. къаравул и харавул (диал.) – сторож, караульный.

ԱԹԽՈՒԼԱՆ, գ. թրթնջուկ, конский шавель, Rumex patenia. թուրք. աթ – ձի, կուլակ – ականջ, աթկուլակ – ձիու ականջ, կոչվում է այդպես տերևների ձևվի պատճառով:

АТhХУЛAХ, в с. Б. Салы также **АТhЛУХЛAХ**, с. бот. шавель конский, Rumex confertus; крым.татар. аткыулакь – шавель конский (ат – лошадь, кыулакь – ухо).

ԱԹՕՈՔ, գ. աթոռ, որ ծառայում է վրան նստելու համար. հոլովվում է կանոնավոր – աթոռք, -ի, -է, -օվ, -ներ, -ներու, -ներէ, -ներով, նույնպես և դիմորոշ հողով:

АТhՕՐՔh, с. стул; склоняется по правилам: athorpkh, -и, -э, -ов, -нэр, -нэру, -нэрэ, -нэров; грабар աթոռ athorpp, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աթոռ athorpp, в гаварах Амшен աթոռ athorpp, Хачин աթոռ athor, Харберд, Мокс, Родосто, Сучава, Тигранакерт աթոռ athorpp, Тбилиси աթոռ athorpp, Акна, Асланбек աթոռ athöpp, Муш шуппур аторрkh, Алашкерт шуппур аторр, Салмаст աթոռ athorppkh, Ахалциха, Карин աթոռ athorppkh, Агулис աթոռ athorppkh, Нор-Джуга աթոռ athorppkh и աթոռ артthokh.

ԱԺԱՆ, ած.սկ. քիչ արժող, քիչ փող վճարելով. **աժան միսին շոշվան անջուր գրլա** աժանագին մսի խաշուն յուղալի չի լինում. **աժան կրնէժի** քիչ փող վճարելով գնեցի. պարս. արժան – արժանավոր, աժանագին. հականիշը – թանգ:

АЖАН 1. п. дешёвый, недорогой. 2. н. дешёво, недорого; **ажан мисин шоррван анджур гыла** от дешёвого мяса бульон жирным не бывает, **ажан кынэци** купил по дешёвке; от пехлев. aržān – дешёвый, малоценный; грабар արժան аржан, литер.вост.арм. էժան эжан, литер.зап.арм. աժան ажан, Ахалциха, Акна, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Сучава աժան ажан, Асланбек աժա ажа, Нор-Джуга յերժան йержан, յեժժան йежжан и յեժան йежан, Ереван, Мараха, Салмаст, Тбилиси էժան эжан, Карабах էժան эжан, իժան ижан, Шемаха էժան эйжан, Алашкерт, Муш յէժան йэжан, Агулис, Ван էժմн эжән, Возм հէժան həжан, Горис իժան ижан, Амшен էժոն эжон; антон. thanг – дорогой.

ԱՄԱՆԳԷԳ, ած.մկ. բավականաչափ ածանագին, բավականաչափ ածան գինով. **ածանգեղ արբանք ռաստ էզավ** ածանագին ապրանք հանդիպեց. **սս ժումին ածանգեղ կրնեծի** այս անգամ բավականաչափ ածան գնեցի. նախորդ բառին կցված է «գեղ» մասնիկը, որ նշանակում է «մի քիչ» բավականաչափ. հականիշը – թանգգեղ:

АЖАНГЭГ 1. п. достаточно дешёвый. 2. н. дешевле, подешевле; **ажангэг абранкһ прагт эгав** нашёл товар подешевле, **ас жумин ажангэг кынэци** на этот раз я купил подешевле; антон. thanгэг – дороговато; литер.зап.арм. ածանկեկ (произ. ажангэг), в гаварах Полис, Арабкир, Евдокия, Харберд, Себастья ածանկեկ ажанкек.

ԱՄԱՆԻ, ած. արժանի, արժանավոր, որևէ բան ստանալու իրավունք ունեցող. **բարի փրսագի ածանի էղավ** իրավամբ ստացավ բարի պսակ. **ածանի է աղ բախտին** արժանավոր է, իրավունք ունի այդ բախտը ձեռք բերելու. պահլ. արժան – արժանի. **ածանի չիլաս** կամ **չիլաք** (ավելացվում է ապանի դերբայը այն բայի, որի պատճառով է արվում նախատիւնը – ձեռնելու, գործելու և այլն) չարժանանաս, -աք, այսինքն մեռնիս, -իք, չարժանանաս, -աք մյուս անգամ անելու նույնը:

АЖАНИ, п. достойный, заслуживающий чего-либо; **бари пһысаги ажани эхъав** удостоился счастливого брака, **ажани э бахтин** достоин своего счастья; **ажани чһилас** или **чһилакһ зарнэлу**, **годпррэлу** и т.д. не дай бог тебе (вам) ударить, разбить и т.д. (употр., как правило, с причастной формой глагола в буд. врем., выражая упрёк или порицание): перс. aržān – дешёвый, малоценный.

ԱՄԱՆՆՕՑ, ած. քիչ ածող. **ածաննոց հալավ** ածանագին հազուստ. **ածաննոց մաշտ** (փոխ. իմ.) մարդ, որին հեշտությամբ կարելի է կաշառել. հականիշը – թանգնոց:

АЖАННОЦҺ, п. дешёвый, малостоящий; **ажанноцһ халав** дешёвая одежда, **ажанноцһ машт** продажный человек; литер.вост.арм էժաննոց эжананоцһ и էժաննոց эжанноцһ, литер.зап.арм, ածաննոց ажанноцһ; антон. thanгноцһ.

ԱՃՆՆԱՍ, բ.չ. էժանանալ:

АЖЫННАЛ, г.с.з. дешеветь; литер.вост.арм. էժանանալ эжананал; литер.зап.арм. ածաննալ ажаннал, в гаварах Полис, Себастья աժննալ ажыннал – дешеветь.

ԱՃՆՑՆԸԼԷԼ և **ԱՃՆՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՃՆՑՆԸԼԷԼ** (Չ), բ.ա. էժանացնել:

АЖЫНЦҺЫНЭЛ и **АЖЫНЦҺУНЭЛ** (Н), **АЖЫНЦҺЫНЭЛ** (Ч), п.г. удешевлять.

ԱՄԱՆՈՒԹԻՆ, գ. ածանություն, գների իջեցում. հականիշը – թանգութին:

АЖАНУТҺИН, с. дешевизна; антон. thanгутһин.

ԱՃԴԱՀԱՐ և **ԱՐԴԻՀԱՐ** (Ն), **ԱՐԴԻՀԱՐ** և **ԱՐԴԻՀԱՐ-ՕԸ** (Չ), գ. վիշապ. պարս. աժդահա – նույն իմ.:

АЖДАҺАР и **АРДИҺАР** (Н), **АРДИҺАР** и **АРДИҺАР-ОЦҺ** (Ч), с. дракон; перс. aždahâ (аждаһа) – дракон; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աժդահա аждаһа – дракон; исполин.

ԱՃԷԼ, -իմ, -էցա, -աձ, -օղ, -ելու, հրամայական չունի, բ.չ. արժել, գին ունենալ. **աղեղ ձի յէ**, **ամա դուվաձ ստագիղ չաժի(լ)** (Ն) լավ ձի է, բայց քո վճարած փողի չափ արժեք չունի. **իդա բըղղիգ բանին համար գաժէ՞ գրո՞ւլ անել** այդ փոքրիկ բանի մի թէ բավարար պատճառ է կռիվ անելու. պահլ. արժիտան – արժել, գին ունենալ:

АЖЭЛ, -им, -эца, -адз, -охъ, -элу, г.с.з. стоить, иметь цену; не имеет повел. накл.; **ахъэг дзи э**, **ама дувадз стагид чһажи(л)** (Н) хорошая лошадь, но таких денег не стоит, **ида быздиг банин һамар гажэ гыррэв анэлу!** (Н) да разве стоит спорить из-за такого пустяка!; пехл. aržtan – стоимость; грабар արժել аржел, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արժել аржел, Шемаха аржил արժիլ, Нор-Джуга աժժել ажел, Сучава, Ван աժել ажел, Ахалциха, Акна, Ереван, Карин, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек աժել ажел, Горис, Харберд աժիլ ажил, Агулис աժիլ ажил, նաժիլ најил, Салмаст мժել әжел, Мараха мժել әжэл, Алашкерт, Тигранакерт мժիլ әжил, Муш рժե ыже, Тбилиси աժէնալ ажэнал.

ԱՃԷԼՈՒ, ագ. արժեք ունեցող. **աժելու պան չէ** արժեք ունեցող բան չէ:

АЖЭЛУ, п. имеющий стоимость; **ажэлу пан чһэ** дешёвая вещь.

ԱՓԷՅՐՆԷԼ և **ԱՓԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՓԷՅՐՆԷԼ** (Չ), բ.ն. 1. գնահատել, արժեքը որոշել. 2. արդարացնել կատարած ծախսերը կամ վրան դրված հույսերը. **ալայ ունիմ-չունիմըս նայեցան ու աժեցուցին քսան հազար մանեթ** ամբողջ գույքս նայեցին ու գնահատեցին քսան հազար ռուբլի. **խարջըրվաձին գորա աժեցուց մաշտը** մարդը լրիվ արդարացրեց, իզուր չարավ իր կատարած ծախսերը, վայելուչ կերպով կատարեց (խնջույքը, հարսանիքը և այլն):

ԱՋՉՈՒԿԱՆՈՒՄ և **ԱՋՉՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Կ), **ԱՋՉՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Չ), գ.ձ.Յ. 1. оценивать, определять стоимость. 2. возмещать затраты; **алай уним-чхунимыс найэцхан у ажэцхуцин кхсан хазар манэти** произвели ревизию всего моего имущества и оценили в двадцать тысяч рублей, **харджывадзин гора ажэцхуци машты** сполна возместил расходы (на свадьбу, застолье и т.п.).

ԱԺՄԸՍ, մկ. այժմ, հիմա:

ԱՋՄԻՍ, н. теперь, ныне, сейчас; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այժմ айжм – теперь, сейчас; образовано от формы древнеарм. яз. այս ժամ айс жам – ныне, теперь.

ԱԺՄԸՍ ԴԱՀԱ և **ԱԺՄԸՍ ԴԸՀԱ**, մկ. դեռ մինչև այժմ. թ. դահա – դեռ, այլևս:

ԱՋՄԻՍ ԴԱԿԱ և **ԱՋՄԻՍ ԴԿԿԱ**, н. до сих пор, пока что; арм. այժմ айжм – теперь, сейчас + турец. daha – ещё, пока еще, уже.

ԱԺՆԻՔ, ած. արժանի. գործածվում է միայն **աժնիք չիրաս** անեծքի մեջ, որ նշանակ. է «չարժանանաս» (որևէ բանի ապանի դերբայի հետ):

ԱՋՆԻԿԻ, п. достойный; употр. в проклятии **ажник чхилас** чтоб ты был недостоин (с причастием будущ. времени любого глагола).

ԱԺՈՒՄ 1. գ. արժեք. 2. ագ. արժանի, պատկանյալ. **իրեն աժումին գորա բրզդիգ է** (Ն) իր արժեքի համեմատությամբ փոքր է. **աժում կինը դաս նը գուդամ** էթե պատկանած գինը տաս, կտամ. արմատը պահլավերենից է, «ում»-ը հին հայերենի գոյականակերտ ումն ածանցն է:

ԱՋՄ 1. с. стоимость. 2. п. достойный; надлежащий; **ирэн ажумин гора быздиг э** (Կ) слишком маленький (товар), не стоит таких денег, **ажум кины дас ны, гудам** продам, если заплатишь достойную цену; корень слова из языка пехлеви, «ум» – редуцированная форма окончания существ. древнеарм. языка «умн».

ԱԺՈՒՄ-ՉԱԺՈՒՄԸ, ած.գ. արժանավորն ու անարժանը, ամեն մարդ, տեղից վեր կացողը. **ալայ աժում-չաժումը վրրադ գալաջի գանե, սուդեր քրփրչէ** տեղից վեր կացողը խոսում է քեզ վրա, սուտեր է փչում:

ԱՋՄ-ՉԿԱՋՄԻ, п. любой, всякий, всяк кому не лень; **алай ажум-чхажумы вырад галаджи ганэ, судэр кхынчычхэ** всяк кому не лень клеветает на тебя и слухи распускает.

ԱԼ¹, մկ. հենց որ. **ալ քիչ մը ուժ գաննում, ջերմըս նորեն գրքաշլայվի** հենց որ մի քիչ կազդուրվում եմ, ջերմս նորից սկսվում է:

ԱԼ¹, н. только, как только; **ал кичи мы уж гаррум, джэрмыс норэн гыбашлайи** только начинаю выздоравливать, как снова начинается лихорадка; крым.татар. але и аля – только, как только.

ԱԼ² և **Ա**, ձայնավորով վերջացող բառից հետո **յալ** կամ **յա**. հետադաս շաղկապ. ես, էլ. **դուն ալ, յէս ալ** կամ **դուն ա, յէս ա** դու էլ, ես էլ, **նաքա յալ** կամ **նաքա յա** նրանք ևս:

ԱԼ² և **А**, постпозит. частица. тоже, также; после слов, оканчивающихся на согласную меняет форму на **йал** или **йа**; **дун ал** (Կ), **тун ал** (Չ) или **дун а** (Կ), **тун а** (Չ) ты тоже, **йэс ал** или **йэс а** я тоже, **накха йал** или **накха йа** они тоже; исконно арм. слово, грабар шլ айл, литер.вост.арм. էլ эл, литер.зап.арм. шл ал, в гаварах Агулис, Акна, Родосто, Сучава, Нор-Джуга, Шемаха шл ал, Карин, Полис шл ал и ш а, Харберд шл ал и рл ыл, Мокс, Хачин шл ал и էլ эл, Горис, Ереван, Карабах, Амшен, Мараха, Возм, Салмаст, Ван, Тбилиси էլ эл, Ахалциха, Асланбек, Себастья ш а, Алашкерт, Муш լէ լэ и էլ эл, Тигранакерт тլ әл и լէ լэ, Антиохия իլի или.

ԱԼ³, ած. կարմիր, կարմրություն. **ալը երեսն գրգաթի** երեսը շատ կարմիր է, այսինքն՝ շատ առողջ է, բառացի՝ կարմրությունը երեսից ծորում է կաթիլ-կաթիլ. փոխ. թուրք.:

ԱԼ³, п. ярко-красный, алый; **алы эрэсэн гыгати** пышет здоровьем; перс. ал, турец. ал, крым.татар. ал – ярко-красный, алый; среднеарм. яз. шл ал – ярко-красный, в гаварах Ван, Карабах, Тигранакерт, Карин, Урмия, Партизак шл ал – ярко-красный.

ԱԼԱՇ-ԹԱԼԱՇ ՄՇՆԱԼ 1. կորչել. 2. կորչել, մահանալ:

АЛАШ-ТhАЛАШ МЫНАЛ 1. растеряться. 2. пропасть, сгинуть; **самбэкин дэран кынацин, алаш-тhалаш мынацин** (строка из народной песни о событиях военного времени) отправились в самбекскую балку и все до одного полегли.

ԱԼ-ԱՐՈՒՆ, փ. արյունաթաթախ. **անբեւ գարգից օր, էրեսը ալ-արուն արավ** Այնպես խփեց, որ էրեսը արյունաթաթախ արավ. թուրք. ալ + հայ. արյուն:

АЛ-АРУН, п. окровавленный, залитый кровью; **անбэс заргиւո օր, эрэсы ал-арун арав** так ударил, что кровь залила всё лицо, **ал-арун лал** обливаться кровью; турец. al + арм. արյուն арйун.

ԱԼ-ԳԷԼԻՆ, գ. հին ժամանակվա եղանակ, որ նվագում էին հարսանիքին՝ հարսին ծնողների տնից դուրս բերելիս. թուրք. ալմակ – առնել, գելին – հարս:

АЛ-ГЭЛИН, с. старинная свадебная мелодия, которую исполняли во время проводов невесты из родительского дома; турец. almak (алмак) – брать, al – бери, gelin (гэлин) – невеста (букв. «бери невесту»); в гаваре Амшен ալ-գելին ал-гелин, в том же значении.

ԱԼԱԳՕԶՈՒՄ, գ. սաստիկ փոթորիկ. «ալեկոճումն» բառն է՝ իմաստը փոխված:

АЛАГОДЗУМ, с. ураган, буря; литер.вост.арм. ալեկոճումն алекоцум – волнение.

ԱԼԱՄԱՆ, փ. ոտքերի վարի մասը սպիտակ (ձի, եգ). թ. ալա – խայտաբղետ + հայ. «ման» մասնիկը:

АЛАМАН, п. белый окрас нижней части ноги лошади, вола; **аламан ци** каурый, конь светло-каштановой, рыжеватой масти с белой примесью и чёрным хвостом; турец. ala (ала), крым.татар. ала – пестрый, пегий + арм. частица «ман».

ԱԼԱՅ, փ.գ. բոլոր, ամբողջ, ամեն. **ալայ մաշթիքը** (Ն), **ալայ մաշտիկը** (Չ) բոլոր մարդիկ. **ալայը**, -ըս, -ըդ ամենքը, -ս, -դ. **ալայ դունը** ամբողջ տունը. **ալայ դեղը** ամեն տեղ. **մեգ ալայ մը** բազմաթիվ. **մեգ ալայ մը դրդա** բազմաթիվ տղայք. թուրք. ալայ – բազմություն:

АЛАЙ 1. с. все. 2. с. каждый. 3. м. весь, вся, всё; **алайы** все, **алайыс** все мы, **алайыд** все вы, **мэг алай мы** множество, бесчисленное количество; **мэг алай мы дыхъа** скопище детей, **алай маштикы** (Н), **алай маштыкы** (Ч) все, все люди, **алай дуны** весь дом, **алай дэхъы** везде, повсюду, **алайы мэгдэхъ**, **алайыс мэгдэхъ** все вместе, сообща, гуртом; турец. alay (алай), крым.татар. алай – толпа, все; среднеарм. яз. ալայ алай – все, в гаварах Ван, Сведия, Амшен ալայ алай – все, всё, Карин ալայ алай – только.

ԱԼԱՅ-ՄԱԼԱՅ, մկ. բոլորովին, ամբողջովին. **ալայ-մալայ յօխ էղավ** բոլորովին փչացավ. փոխ. թուրք.:

АЛАЙ-МАЛАЙ, н. 1. полностью, целиком, весь. 2. всего-навсего; **алай-малай йох эхъав** весь испортился; турец. alay-malay (алай-малай) – все вместе, сообща, в гаваре Амшен ալայ-մալայ алай-малай – всего-навсего.

ԱԼԱՅԱՆ, փ. ոտքերի ստորին մասը սպիտակ (ձի). թուրք. ալա – խայտաբղետ, այակ – ոտք:

АЛАЙАХ, п. белый окрас нижней части ноги лошади; турец. ala, крым.татар. ала – пестрый, разноцветный, турец. ayak (айак), крым.татар. аякъ – нога.

ԱԼԱՅՕՎ, մկ. ամենքըս, -ըդ, -ը միասին, բազմություն. **ալայօվ էլանք կրնածինք** ամենքս միասին էլանք գնացինք. թուրք. ալայ – բազմություն + հայ. գործիականի «ով» մասնիկը:

АЛАЙОВ, н. сообща, все вместе; **алайов элланкh кынацинкh** мы все вместе вышли и пошли; турец. alay, крым.татар. алай – толпа + окончание творит. падежа арм. яз. «ов».

ԱԼԱՆԳ-ԱԼԱՆԳ¹, փ. 1. ոչ միագույն կամ միատար (դաշտ, արտ). 2. մկ. տեղ-տեղ. **աստարվան ցաները ալանգ-ալանգ ին** այս տարվա ցանքերը խայտաբղետ են. **ցորենին մէջը ալանգ-ալանգ փուշ փրսնիլ է** ցորենի մէջ տեղ-տեղ փուշ է բուսնել:

АЛАНГ-АЛАНГ¹ 1. п. неоднородный, поредевший, с проплешиной (о засеянном поле). 2. н. местами, кое-где. 3. пятнами, располагаясь в виде пятен; **астарван цханэры аланг-аланг ин** посева этого года с проплешиной, **цхорэнин мэчы аланг-аланг пхуш пхыснил э** в посевах пшеницы местами проросли колючки.

ԱԼԱՆԳ-ԱԼԱՆԳ² (Նխօ), մկ. անգործ. **ալանգ-ալանգ ման քուքա** (Ն) անգործ ման է գալիս. նույն իմ. կա նաև (Չ) **լընկ-լընկ** բառը (տե՛ս). թերևս երկուսն էլ ծագում են պարս. լինկ – ոտք բառից:

АЛАНГ-АЛАНГ² (Нхч), с. бездельник; **аланг-аланг ман кхукха** (Н) болтается без дела; в этом значении в Чалтыре употребляется **лынк-лынк**; возможно, оба слова происходят от перс. lənk – нога; см. лынк-лынк khaləl (Ч).

ԱԼԱՆՉԵՐԸԷՄԻՇ (Ը)ԸԱԼ խեղկատակություն անել, տարորինակ բաներ անել:

АЛАНЧҺЭРЛЭМИШ (Ы)ЛАЛ паясничать, кривляться.

ԱԼԱՇԱ, գ. կոտած ձի. փոխ. թաթ. հոմանիշը – մալի:

АЛАША, с. зоол. мерин, кастрированный жеребец; крым.татар. алаша – мерин; синон. – мали.

ԱԼԱՉԻԼԱ (Նխօ), մկ. ակամա, ուզեմ-չուզեմ, ուզես-չուզես, ուզե՛նք-չուզե՛նք, ուզեք-չուզեք, ուզեն-չուզեն. թվում է, թե սա գրլա-չիլա, լա-չիլա, լինի-չլինի բառերի աղավաղված ձևն է:

АЛАЧҺИЛА (Нхч), н. нехотя, поневоле, хочешь не хочешь; искажённая форма от гыла-чһила, ла-чһила, лини-чһлини.

ԱԼԱՋԱ և **ԱԼԱՋԱ-ԲՈՒԼԱՋԱ**, ած. խայտաբղետ. թուրք. ալաջա – նույն իմ.:

АЛАДЖА и **АЛАДЖА-БУЛАДЖА**, п. пёстрый, разношёрстный; турец. alaca (аладжа) – пёстрый, разношёрстный, крым.татар. аладжа – пёстрый, аладжа-буладжа – очень пёстрый; среднеарм. яз. ալաճա ալաչա – пёстрый, в гаварах Ван ալաջա ալաджа, Полис ալաճա ալաչա или ալաճա-պուլաճա ալաչա-пулача, Карабах, Амшен тӀмӀтм әләджә, Карин, Джавахк, Салмаст, Амасия ալաճա ալաչա – пёстрый.

ԱԼԱՋԱ-ԽԱՌԴԱ, գ. կաշաղակ. փոխ. թուրք.:

АЛАДЖА-ХАРХЪА, с. зоол. сорока; турец. alaca karga (аладжа карга) – грач.

ԱԼԱՋԱԽ, գ. ստանալիք փող ապառիկ տված ապրանքի համար. փոխ. թուրք.:

АЛАДЖАХ, с. долг, который надлежит получить; турец. alacak (аладжак) – долг; кредит, крым.татар. аладжакъ – долг.

ԱԼԱՖՌԱՆԳ և **ԱԼԱՖՌԱՆԳԱ**, մկ. ըստ ֆրանսիականի:

АЛАФРАНГ и **АЛАФРАНГА**, н. по-французски, по-европейски; литер.зап.арм. ալաֆրանկա (произ. алафранга) – по-французски, по-европейски; от итал. à la franco – по французски; в гаварах Карабах ալափրանգի алапһрранги, Карин ալաֆրանգի алафранги, Полис ալաֆրանգша алафранга – по-французски, по-европейски.

ԱԼԲԱՍՏԻ (Նխօ) ջինների մի ցեղը ըստ ժողովրդական սնահավատության:

АЛБАСТИ (Нхч) демон в женском обличье; «...Меч или пояс людей, увидевших «албаст» (владычицу морей) или по другому «дзови мар», надо положить на роженицу, чтобы ребёнок быстрее и легко появился на свет...» (Ер. Шахазиз); крым.татар. албасты – родильная горячка; см. также дзови мар.

ԱԼԲՕՎ (Չալթր), ած. քիչ դառնահամ (ջուր):

АЛБОВ (Чалтырь), п. горьковатый (о вкусе воды); крым.татар. албав – горьковатый.

ԱԼԷՋԱՐ (Ը)ԸԱԼ (Նխօ) գարհուրել. պարս. ալ + հալ. հար, որ «հարկանել» – գարնել բայի արմատն է. տե՛ս ալթ:

АЛЭҺАР (Ы)ЛАЛ (Нхч) ужаснуться, содрогнуться от страха; перс. al – злой дух + арм. հար, корень глагола հարկանել һарканэл – бить; см. также алкһ.

ԱԼԷՄ, տե՛ս ալաշ-ալեմ:

АЛЭМ, см. хачһ-алэм.

ԱԼԷՄ-ԱՇԽԱՐԿ, գ. բոլոր մարդիկ, ամենքը. ար. ալամ, որից թ. ալեմ – աշխարհ:

АЛЭМ-АШХАРКһ, с. все, весь мир, белый свет; араб. alam – мир, вселенная; в гаварах Ван ալամ աշխարք алам ашхаркһ, Полис ալեմ աշխարը алэм ашхары, Карабах тӀтмӀ աշխарք әләм ашхаркһ – весь мир, Малатия ալեմ алэм, Амшен, Полис, Себастиа и т.д. ալամ алам – все.

ԱԼԷՄ ԱՆԷԼ ազդվել, վնաս կրել. **ալեմ չանել** չազդվել, վնաս չկրել (ցրտից, սովից, դժվարությունից և այլն). ար. ալամ – ցավ, տանջանք:

ԱԼՅՄ ԱՆՅՆԷԼ страдать, мучиться, терпеть лишения; **ալյմ շանել** не страдать, не мучиться (от лишений, голода, холода и т.п.); турец. elem (елем) – страдание, из араб.

ԱԼԷՎԱԼԷ, ած. այլանդակ. հավանորեն հին հայերենի «այլևայլ» բառն է:

ԱԼՅՎԱԼՅ, ք. սոբոլ. ալեվ – բոց, որից թուրք. ալեֆ – նույն իմ.:

ԱԼՅՓ, ք. պլամя; **ալյփ մեչի լալ** страдать, мучиться; перс. alev, от которого турец. alev (але́в), крым.татар. алев – пламя; в гаварах Ван, Карин ալաֆ алаф, Карабах, Мегри ալավ алав, Амшен ալեվ алэв – пламя.

ԱԼԷՖ-ԱԼԷՖ (վառել), մկ. բոցավառ (վառվել):

ԱԼՅՓ-ԱԼՅՓ, ք. употр. в выражении **ալյֆ-ալյֆ վարրալ** пылать, гореть ярким пламенем.

ԱԼԷՖ-ԳԼԸԳԳ, ած. սաստիկ տաք (սավուս է հիվանդի ջերմության մասին):

ԱԼՅՓ-ԳՅՐԱԳ, ք. жар, повышенная температура тела при болезни.

ԱԼԷՖԼԷՄԻՇ (Ը)ԸԱԼ բոցավառվել. թուրք. ալեֆլենմեք – բոցավառվել:

ԱԼՅՓԼՅՄԻՍ (Կ)ԼԱԼ 1. воспламеняться. 2. перен. вспылить, прийти в ярость; турец. alevlenmek, крым.татар. алевленмек – воспламеняться; раздражаться.

ԱԼԸՇՄԻՇ (Ը)ԸԱԼ ընտելանալ, վարժվել. թուրք. ալըշմակ – նույն իմ., ալըշմիշ – ընտելացած:

ԱԼՅՄԻՍ (Կ)ԼԱԼ привыкать к чему-либо, свыкаться с чем-либо; турец. alışmak (алышмак) – привыкать; в гаварах Ван ալըշմիշ ըլլալ алышмиш ыллал, Карабах ալըշմիշ ընիլ алышмиш ынил – привыкать.

ԱԼԸՇՎԵՐԻՇ, ք. առուտուր. փոխ. թուրք.:

ԱԼՅՄՎԵՐԻՍ, ք. торговля, купля-продажа; турец. alışveriş (алышвериш), крым.татар. алыш-вериш – купля-продажа, торговля; в гаварах Тбилиси, Карин, Харберд, Карабах, Ван, Амшен и т.д. ալըշվերիշ алышвериш – торговля.

ԱԼԹԸ, ք. վեգ (գառ) խաղալու ժամանակ գառ նետելու հերթով երկրորդը:

ԱԼԿԻ, ք. второй в очереди при бросании игральной кости (биток) в игре в кости (бабки).

ԱԼԹՈՒՆ (Ն), ք. ոսկի:

ԱԼԿՄ (Ն), ք. золото; турец. altın (алтын) – золото.

ԱԼԹՈՒՆՋԻ (Ն), ք. ոսկերիչ:

ԱԼԿՄՆԺԿԻ (Ն), ք. ювелир, золотых дел мастер; из турец.

ԱԼՀԱԼԷՄ, ԱԼԸԱԼԷՄ և **ԱԼԸԷՄ**, մկ. կարծեմ թե, երևի, հավանորեն. ար. ալահ ալիմ – նույն իմ., իսկ բառացի նշանակում է «աստված գիտե»:

ԱԼԿԱԼԷՄ, ԱԼԼԱԼԷՄ և **ԱԼԼԷՄ**, ք. кажется, видимо, вероятно; от араб. allah alim – бог знает, в гаварах Полис, Ван, Карабах ալլալեմ аллалэм – кажется, вероятно.

ԱԼՄԱՍ և **ԷԼՄԱՍ**, ք. գոհար. ար. ալ – որոշյալ հոդ, մաս – գոհար, ալմաս – գոհարը, որից թուրք. էլմաս – գոհար:

ԱԼՄԱՍ և **ՅԼՄԱՍ**, ք. алмаз, бриллиант; араб. almass – бриллиант, от котор. турец. elmas – бриллиант; в гаварах Полис էլմաս элмас, Ван ալմասу алмасд – бриллиант.

ԱԼՆԻ, տե՛ս անլի:

ԱԼՆԻ, ք. англи.

ԱԼՈՒՐ, ք. այլուր. **ալուր անել** աղալ:

ԱԼՄՐ, ք. мука; **ալур անել** молоть зерно; исконно арм. слово, грабар ալիւր алюр, литер.вост.арм. ալմր алюр, литер.зап.арм. ալիւր алюр, Акна, Асланбек, Горис, Мокс ալիւր алюр, Мараха, Шемаха, Салмаст, Ван ալիւր алюр, Амшен, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Муш, Полис, Нор-Джуга, Родосто, Себастья, Сучава, Тбилиси ալուր алур, Ереван, Харберд ալիւр алир,

Тигранакерт Երևանի քաղաքում, Карабах Երևանի քաղաքում, Хачин Երևանի քաղաքում, Зейтун Երևանի քաղաքում և Երևանի քաղաքում, Возм Երևանի քաղաքում, Румыния Երևանի քաղաքում.

ԱԼՈՒԲՕՂ, ած. այլուրոս, վրան այլուր թափված կամ մեջը այլուր խառնված:

АЛУРОД, п. запачканный мукой, смешанный с мукой.

ԱԼՈՒԲՕՂԷԼ¹, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -օղե, -օղեցե՞ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. այլուրոս անել, վրան այլուր թափել կամ քել:

АЛУРОДЭԼ¹, галуродим, алуродэци, -адз, -охъ, -элу, -одэ, -одэцхэкх (Չ. -эцхэк), г.д.з. запачкать мукой, смешать с мукой.

ԱԼՈՒԲՕՂԷԼ², -իմ, -եցա, -ած, -օղ, -ելու, -օղե, -օղեցե՞ք (Չ. -եցե՛կ), բ.չ. այլուրոսվել, այլուրոս դառնալ. չեզոք իմաստով գործածվելիս կարող է ընդունել նաև կրավորակ. «վ» ածանցը – այլուրոսվիմ, այլուրոսվեցա և այլն:

АЛУРОДЭԼ², галуродим, алуродэца, -адз, -охъ, -элу, -одэ, -одэцхэкх (Չ. -эцхэк), г.с.з. испачкаться мукой; может принимать суфф. страдат. залога «в»: галуродвим, алуродвэца и т.д.

ԱԼՉՈՒԻ¹, գ. մի տեսակ մանր, թթու սալոր. պարս. ալուշա – սալոր:

АЛЧУ¹, с. бот. алыча, сорт мелкой кислой сливы; из перс.; в гаваре Карабах ալչու – сорт мелкой кислой сливы.

ԱԼՉՈՒԻ², գ. վեզի մի կողմը. հակառակ կողմը կոչվում է թավ. **ալչո ւ յէ, չէնէ թավ է** վեզի ո՞ր կողմը դեպի վեր է ընկել «վեզ» խաղի մեջ. թաթ. ալչու – նույն իմ.:

АЛЧУ², с. вогнутая боковая сторона игральной кости (бабки) в положении стоя; если кость становится в эту позицию, то кидающий получает вознаграждение, равное размеру денег на кону; **алчու իջ, չհոնэ thав э?** какая сторона выпала?; противоположная выпуклая сторона называется **thав** (Н), **тав** (Ч); крым.татар. алчы – вогнутая боковая сторона игральной кости; в гаварах Тбилиси, Карабах, Карин ալչու алччу, в том же значении.

ԱԼՔ (Նխջ), գ. ըստ ժողովրդական հավատալիքների՝ չար ոգի, որ աշխատում է վնասել երեխաների ու նրանց մայրերի. պարս. ալ – նույն իմ. տե՛ս նաև ալեհար:

АЛКХ (Нхч), с. злой дух, творящий зло по отношению к детям и их матерям; перс. āl al – злой дух; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ալք алкх – злой дух; см. также алэһар.

ԱԽ, ձ. ա՛խ, բացականչություն, որ արտահայտնում է զանազան զգացմունքներ – վախ, զարմանք, հիացմունք, բաղձանք, զայրույթ:

АХ!, м. ах! ох!, возглас удивления, сожаления, печали, тоски, страха, восхищения, страстного желания; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ախ ах, в том же значении.

ԱԽԱՉԸ (Նխջ) խաչը վկա (ահա խաչը):

АХАЧЫ (Нхч) вот тебе крест; от аха аха – вот и խաչ хач – крест.

ԱՂԱՅՔ (Ն), **ԱՂԱՄԿ** (Չ), գ. մեծ պսա բարեկենդանից մինչև զատիկ. աղ + հաց:

АХЬАЦКХ (Н), **АХЬАЦК** (Ч), с. великий пост от масленицы до пасхи; от աղ ахь – соль и հաց հա՛ւ – хлеб.

ԱԽԸՆԴԻ, ագ.մկ. արագահոս (ջուր), արագ (հոսել). **ախընդի ճուր է, գրվախենամ մեչը մրդնելու** արագահոս ջուր է, վախենում եմ մեջը մտնել. **անբէս ախընդի գրվագի վոր, մեչը մուդնում նը, բիդ դանէ** այնպես արագ է հոսում, որ եթէ մեջը մտնեմ, պիտի տանե. թուրք. ախընդը – արագ հոսանք:

АХЫНДИ 1. п. быстрый (о течении реки). 2. н. быстро (течь). 3. перен. старательно, усердно; **ахынди чур э, гывахэнам мэчыы мыднэлу** слишком быстрое течение, боюсь в воду заходить, **анбэс ахынди гывази вор, мэчыы муднум ны, бид данэ** течение такое быстрое, что если войду в воду, унесёт; турец. akıntı (акынты) – поток, течение, напрасный труд, крым.татар. акынты – поток, течение; в гаварах Полис ախընդը ахынты, Ван ախընդի ахынты, Аварик ախընդի ахнди – поток, течение.

ԱԽԸՌ, մկ. ախր, չէ՞ որ. **ախրը յես քեզի առջովն ասի** չէ՞ որ ես քեզ առաջուց ասեցի. ար. ախր – վերջ, վերջին, ախիրա – վերջապես, որից նաև պարս. և թուրք. ախր – վերջ, վախճան, վերջապես:

ԱԽԻՐՐ, сз. ведь, же; **ахырр йэс кһэзи аррчовэн аси** ведь я тебя предупреждал; араб. ахэг – конец, от которого перс. ахэг, турец. ahir (ахыр) – в конце концов; употр. во всех арм. диалектах, Амшен, Ван, Карабах, Карин ախրр ахыр, Ченкилер, Тбилиси, Урмия ախар ахар и т.д. – ведь, же.

ԱԽԸՌԲԱԼԸԽ (Նխշ), գ. մոտիկ ազգակցություն. թուրք. ակրաբալըկ – նույն իմ.:

ԱԽԻՐՐԲԱԼԻԿ (Нхч), с. близкое родство; турец. akrabalık (акрабалык) – родство.

ԱԽԸՌԶԱՄԱՆ, ած. շատ չար (տղա). **գրրագ-ախրըզաման դրդա յէ** սաստիկ չար տղա է. ար. և պարս. ախր – վերջ + պարս. զաման – ժամանակ = ժամանակի վերջ, կործանում:

ԱԽԻՐՐԶԱՄԱՆ, с. бесёнок, чертёнок, шалун (о проказливом ребёнке); **гыраг-ахыррзаман дыхъа йэ** бесёнок, чертёнок (о ребёнке); турец. ahir zaman (ахыр заман) – конец света.

ԱԽԹԱՐ-ԳԻՆԴԷՐ (Ն), **ԱԽԹԱՐ-ԳՅՈՒՆԴԷՐ** (Նխշ), **ԱԽՏԱՐ-ԳՈՒՆԴԷՐ** (Չ), ած. տակնուվրա, քրքրված. թաթ. ախտար գյունդեր – նույն իմ.:

ԱԽԹԱՐ-ԳԻՆԴԵՐ (Н), **ԱԽԹԱՐ-ԳՅՈՒՆԴԵՐ** (Нхч), **ԱԽԱՐ-ԳՄԻՆԴԵՐ** (Չ), п. развороченный, перевернутый вверх дном; крым.татар. акътар тентер – развороченный.

ԱԽԹԱՐՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ԱԽՏԱՐՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ), բ.ն. թափել (հեղուկ). **ամանով գաթը ախտարմիշ արավ** ամանով կաթը թափեց. թուրք. ակդրմակ – հոսեցնել, թափել:

ԱԽԹԱՐՄԻՇ ԱՆՅԼ (Н), **ԱԽԱՐՄԻՇ ԱՆՅԼ** (Չ), г.д.з. перевернуть, опрокинуть; **аманов гаты ахтармиш арав** опрокинул миску с молоком; крым.татар. акътармакъ – перевернуть.

ԱԽԹԱՐՄՈՒՆԿ (Նխշ), գ. ախտար, սնապաշտական գուշակություն կամ բժշկություն. պարս. ախտար – աստի:

ԱԽԹԱՐՄՈՒՆԿ (Нхч), с. 1. гадание. 2. целительство; пехл. axtar, axtarmār – звездочёт, предсказатель.

ԱԽԼ, գ. դրան փական, գոց. հին հայերենի «աղխ» բառն է:

ԱԽԼ, с. дверной замок; исконно арм. слово, грабар աղխ ахьх и ախ ах – замок, кольцо, среднеарм. яз. ախ ах – замок, засов, литер.зап.арм. ախլանք ахланкх – замок, кольцо, Муш, Ахалциха, Амшен ախ ах – дверной замок, Себастья աղլр ахлы – замок, Акна ախիկ ахик – дверной замок, Багеш, Бинкян, Евдокия, Кюрин, Ченкилер, Никомедия, Себастья ախլանք ахланкх – цепь для запираания двери снаружи; см. также ахлэл.

ԱԽԼԱԹ և **ԱՉԼԱԹ** (Ն), **ԱՉԼԱԹ** (Չ), գ. վայրի մանր տանձ. թուրք. ախլաթ – նույն իմ.:

ԱԽԼԱԹ и **АхЛАԹ** (Н), **АхЛАԹ** (Չ), с. мелкая дикая груша; турец. ahlat – дикая груша; Полис ախլаш ахлат, Ван ախլաթ ахлат, Нор-Джуга աхлաթ ahlat – вид груши.

ԱԽԼԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է, -եցէք (Չ. -եցէկ), բ.ն. փականով գոցել (դուռը):

ԱԽԼՅԼ, гахлим, ахлэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Չ. -эцхэк), г.д.з. запирать дверь на замок; грабар աղխ ахьх и ախ ах – замок; кольцо, в гаварах Акна, Харберд, Амшен ախլ ахэл – запирать дверь, Себастья, Ченкилер, Никомедия ахлэл ախլել – запирать дверь снаружи на цепь, Базар Гюх, Никомедия, Бинкян, Евдокия, Кюрин, Ченкилер, Себастья ախլանք ахланкх – дверная цепь, Акна ախիկ ахик – дверной засов, замок; см. также ахыл.

ԱԽԼՉԿԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, մյուս ձևերը չունի. նախորդի կրավորական ձևն է. սահմանական ներկայի երբ. դեմքը ունի նաև կարողական իմաստ հարցական կամ բացաս. ձևով գործածվելիս. **գախլըվի** կարելի է գոցել միթե. **չախլըվի** գոցել չի կարելի:

ԱԽԼԻՎՅԼ, гахлыви, -вэцхав, -вадз, -вэлу, других форм не имеет, г.стр.з. запирается; 3-е лицо изъявительн. наклон. наст. вр. при употр. в вопросит. или отрицат. форме имеет также значение возможности: **гахлыви?** запирается?, **чһахлыви** не запирается.

ԱԽՄԱՆ (Նխշ), ած. հիմար, տխմար. ար. ախմակ – նույն իմ.:

ԱԽՄԱՍ (Нхч), п. глупый, бестолковый; араб. ahmak, от котор. турец. ahmak – дурак, тупица; среднеарм. яз. и литер.зап.арм. ախմախ ахмах – глупый.

ԱՆՄԱՆՈՒԹԻՆ (Նխշ), գ. 1. հիմարություն, հիմար մարդու հատկություն. 2. հիմար վարմունք. ար. ահմակ + հայ. «ուրյուն» գոյականակերտ ածանցը:

АХМАХУТҺИН (Нхч), с. 1. глупость, бестолковость. 2. легкомыслие; турец. ahmak + суффикс арм. сущ. «утһин».

ԱՆՇԸՍԻՇ (Ը)ԼԱԼ կամ **ԱՇԻՇՍԻՇ** (Ը)ԼԱԼ շտապել. թուրք. աշըխակ – շտապել:

АХШЫМИШ (Ы)ԼԱԼ или **АШХЫМИШ** (Ы)ԼԱԼ спешить, торопиться; крым.татар. ашыкьмакь – спешить, торопиться.

ԱՆՇԸՍԻՇ (Ը)ԼԱԼԷՆ կամ **ԱՇԻՇՍԻՇ** (Ը)ԼԱԼԷՆ, սկ. շտապելով:

АХШЫМИШ (Ы)ԼԱԼԷՆ или **АШХЫМИШ** (Ы)ԼԱԼԷՆ, н. торопясь.

ԱՆՉԻԳ (Ն), **ԱՆՃԻԳ**, -ի, -է, -ով, -նէր, -նէրու, -նէրով (Չ), գ. 1. աղջիկ. 2. դուստր, աղջիկ զավակ. դիմորոշ հոդով գործածվելիս եզակիում հոլովվում է նաև այսպես – ախչըգան, ախչըգաննէն, ախչըգաննով. **ինչպէս դէսօք, խէլօք ախչիգ է** ինչպիսի սիրուն, խէլոք ախչիկ է. **իմ ախչիգրս դրհա բրգդիգ է** իմ դուստրը դէռ փոքր է:

АХЧҺИГ (Н), **АХЧИГ**, -и, -э, -ов, -нэр, -нэру, -нэров (Ч), с. 1. девочка. 2. девушка. 3. дочь, дочка; при употр. с артиклями в ед. ч. склон. след. образом: ахчһыган, ахчһыганмэн, ахчһыганмов; **инчһиэс дэсокһ, хэлокһ ахчһиг э** какая красивая и послушная девочка, **им ахчһигыс дыһа быздиг э** моя дочка ещё маленькая; **кһаладз ахчһиг** ухажёрка, девушка, за которой ухаживает ухажёр; грабар աղիշ ахьидж – девочка, девушка, среднеарм. яз. ախչիկ ахчик, литер.вост.арм. աղջիկ ахджик, литер.зап.арм. աղջիկ (произн. ахчһиг), Амшен, Полис ախչիգ ахджиг, Муш ախշիկ ахджик, Тигранакерт тһышг ахчһиг, Алашкерт ախչըիգ ахджыиг, Асланбек ախշիգ ахджиг и ախշի ахджий, Ахалциха, Ереван, Мокс, Нор-Джуга, Ван, Тбилиси ախչիկ ахчик, Агулис, Салмаст ախչիկ ахчикий, Карин, Шемаха, Родосто, Себастья, Сучава ախչիգ ахчһиг, Горис ախճիկ ахчик, Карабах ախճիգ ахчигй, Возм ախչէլ ахчһейк, Мараха ախչիկ ахчикий и ախչի ахчһий, Хачин աչգին ачһгин, Харберд աչիһин ачһхин, Акна աշիւնազ ашхынаг, աշիւ ашхи и աչիг ачһиг.

ԱՆՉԻԳԴԷՍ (Ն), **ԱՆՃԻԳԴԷՍ** (Չ), գ. հնումը՝ այցելություն, որ կատարում էին կանայք որևէ աղջկա՝ իրենց աղայի համար հարսնացու ընտրելու համար. **ախճիգդես էշտալ** այդպիսի այցելություն կատարել:

АХЧҺИГДЭС (Н), **АХЧИГДЭС** (Ч), с. смотрины, которые в старину устраивали женщины, выбирающие невесту для сына; **ахчһигдэс эштал** итти на смотрины; лит.зап.арм. աղջիկտես (произ. ахчһикдэс) – смотрины.

ԱՆՉԻԳԻ (Ն), **ԱՆՃԻԳԻ** (Չ), ան. աղջկա:

АХЧҺИГИ (Н), **АХЧИГИ** (Ч), п. девичий; **ахчһиги һалав** одежда для девочек (девушек).

ԱՆՉԻԳՈՒԹԻՆ (Ն), **ԱՆՃԻԳՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. կուսություն, անարատություն:

АХЧҺИГУТҺИН (Н), **АХЧИГУТҺИН** (Ч), с. девичество, девственность.

ԱՆՊԱՐ, գ. եղբայր. հոլովվում է երկու կերպով – ախպոր, ախպորմէ, ախպորմով, ախպորդիք, ախպորոց, ախպորոցմէ, ախպորոցմով և ախպարի, -է, -ով, -նէր, -նէրու, -նէրէ, -նէրով. երկու դեպքում էլ կարող է գործածվել նաև հոդով:

АХПАР, с. брат; склоняется двумя способами: ахпор, ахпормэ, ахпормов, ахпырдикһ, ахпырдоцһ, ахпырдоцһмэ, ахпырдоцһмов и ахпари, ахпарэ, ахпаров, ахпарнэр, ахпарнэру, ахпарнэрэ, ахпарнэров; в обоих случаях может употребл. также с артиклями; исконно арм. слово, грабар աղբայր ахьбайр и եղբայր йехьбайр, литер.вост.арм. եղբայր йехьбайр, литер.зап.арм. աղբար (произ. ахпар), в гаварах Акна, Асланбек, Полис, Себастья ախբар ахбар, Сучава ախբар ахбар, Агулис, Ахалциха, Карин, Родосто ախբар ахбар, Мокс, Алашкерт, Ереван, Карабах, Муш, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси ախբар ахпэр, Тигранакерт ախբեր ахпэр, Горис, Мараха ախբեր ахпэр, Возм ախբեր ахбер, Амшен ախբեր ахбэр, Хачин ախբар ахбхай.

ԱՆՊԱՐԴԻԿ, գ. եղբայրներ:

АХПЫРДИКҺ, с. братья.

ԱՆՊԱՐ-ԱՆՊԱՐ, մկ. եղբայրաբար, եղբոր պես. **ախպար-ախպար բորձ բրոնեցեք** եղբայրաբար աշխատեցեք:

АХПАР-АХПАР, н. дружно; по-братски; как братья; **ахпар-ахпар khордз быррнэцхэкх** работайте дружно, как братья.

ԱՆՊԱՐՈՒԹԻՆ, գ. եղբայրություն, եղբոր հատուկ վարմունք. **ադ ի նչ ախպարություն է արածըդ** այդ ի նչ եղբայրություն է, որ դու անում ես կամ արիր:

АХПАРУТҺИН, с. братство, благородные поступки, свойственные братьям; **ад инчх ахпарутһин э арадыд!** как же неблагородно ты поступил!

ԱՆՍԱՅԱ ՉՍԱՅԻՍ, -դ, -ն, -ներուս, -ներուդ, -ներուն, մկ. քանի կաղում եմ, կաղացի, -իր, -ինք, -իր, -ին, կաղամ, -աս և այլն բոլոր ժամանակների նշանակությամբ:

АХСАЙԱԴՅСАЙИС, -д, -н, -нэрус, -нэруд, -нэрун, н. по мере того как (чем больше) хромаю, хромал и т.д. во всех лицах и временах.

ԱՆՍԱՅԱ ՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ կաղում եմ, կաղացի, -իր, -ինք, -իր, -ին և այլն բոլոր ժամանակներով:

АХСАЙԱԴՅОВЫС, -д, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я захромал, ты захромал и т.д. во всех лицах и временах.

ԱՆՍԱՅԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, բ.չ. կաղալ. ար. ակսահ – թույլ ոտքերով, որից թուրք. ակսամակ – կաղալ. վերջավորությունը հայերեն է:

АХСАЙЭЛ, гахсайим, -эцһи, -адз, -охь, -элу, г.с.з. хромать; турец. aksamak (аксамак), крым.татар. акьсамакъ – хромать. + окончание глагола арм. яз. «эл».

ԱՆՍԱՅԷԼԷՆ, մկ. կաղալով. **ախսայելեն փախավ** կաղալով փախավ:

АХСАЙЭЛЭН, н. прихрамывая, ковыляя; **ахсайэлэн пһахав** убежал прихрамывая.

ԱՆՍԻ (Նից), ած. թարս բնավորություն ունեցող. փոխ. ար.:

АХСИ (Нхч), п. упрямый, строптивый, несговорчивый; из араб.

ԱՆՏԱ (Չ), մկ. այնքան:

АХТА (Ч), н. настолько, так; **ахта һамов эр ор, сахь гэра** было настолько вкусно, что я всё съел.

ԱՆՈՒՎԱԽ, գ. վիշտ ու ցավ. **օրերըս ախուվախով անցան** մեր կյանքը վիշտ ու ցավի մեջ անցավ:

АХУВАХ, с. ахи, охи, аханье, оханье (выражение скорби, печали, сожаления, боли); **օրэрыс ахувахов анцһан** жизнь моя прошла в скорби и печали; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ախուվախ ахувах, в том же значении.

ԱՆՔԱԴ (Ն), **ԱՆՎԱԴ** (Չ), ած.գ. 1. ընչազուրկ, չունևոր. 2. մուրացկան:

АХКһАД (Н), **АХКАД** (Ч) 1. п. бедный, обездоленный. 2. с. нищий; исконно арм. слово, грабар шһршտ ахькһат, литер.вост.арм. шһршտ ахькһат, литер.зап.арм. шһршտ (произн. ахкһад), Ахалциха, Муш, Салмаст шһршտ ахкһат, Ереван, Мараха, Тбилиси шһլқшտ ахкат, Агулис шһլқшр ахкәтһ, Мокс, Возм, Ван шһршшտ ахкһят, Родосто, Сучава шһршш ахкһад, Горис, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга шһлқшә ахкад, Акна, Харберд, Карин, Полис шһқшә ахгад, Алашкерт, Себастья шһқршә ахгыад, Зейтун, Хачин шһррә ахкһод, Асланбек шһқш* ахгаһ, Тигранакерт тһрртә әкһәд.

ԱՆՔԱԴ ԽԷԼՔ (Ն), **ԱՆՎԱԴ ԽԷԼՔ** (Չ), ած. սակավամիտ, աղքատամիտ:

АХКһАД ХЭЛКһ (Н), **АХКАД ХЭЛКһ** (Ч), п. скудоумный, безмозглый.

ԱՆՔԱԴ ՀՕՔԻ (Ն), **ԱՆՎԱԴ ՀՕՔԻ** (Չ), ած. հոգով աղքատ:

АХКһАД һОКһИ (Н), **АХКАД һОКһИ** (Ч), п. нищий духом.

ԱՆՔԱԴՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցոդ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԱՆՎԱԴՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծած, -ծոդ, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. աղքատանալ, ընչազուրկ դառնալ:

АХКһАДНАЛ, -нам, -ца, -цаһадз, -цохь, -налу, -цир, -цикһ (Н), **АХКАДНАЛ**, -нам, -ца, -цадз, -цохь, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. беднеть, нищать; литер.вост.арм. шһршшшш ахькһатанал, литер.зап.арм. шһршшшшшш (произ. ахкһаданал) – беднеть.

арцакэл) – освобождать, развязывать; диалектная форма **ацкырэл** возникла вследствие перестановки согласных звуков; этимол. см. арцһыгэл.

Ա՛ԾԿՐԳՎԱԶՕ՛ՎՐ, -նէրովը (Չալթըր), մկ. հենց որ լուծից արձակվում է, արձակվեց, -վեցին, արձակվի, -վեն և այլն բոլոր ժամանակներով (ձիերը կամ եզները):

Ա՛ՇԿՐՎԱԶՅՈՒՆ, -նэровы (Чалтырь), н. как только распрягается, освобождается от упряжи, ярма (о лошадях или волах), освободился от упряжи и т.д., во всех временах.

Ա՛ՇԿՐԳՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի (Չալթըր), բ.կր. 1. լուծից արձակվել (ձիերի կամ եզների մասին, իսկ երբեմն կատակով նաև մարդկանց մասին). 2. լծասարքը քակվել. **գէս ջամփան էգանք, ծին ածկըրվեցավ** կես ճանապարհին անցանք, ձիու լծասարքը քակվեց:

ԱՇԿՐՎՅՈՒՆ, гацкырви, -вэцһав, -вадз, -вэлу (Чалтырь), не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л. ед. и мн. числа, г.стр.з. 1. распрягаться, освобождаться от упряжи, ярма (о лошадях, волах, в шутку также о людях). 2. развязываться (об упряжи); **гэс джампһан эганкһ, цин ацкырвэцһав** мы проехали полдороги, когда у лошади развязалась упряжь.

Ա Չ, ձ. արտահայտում է գանազան գզացմունքներ. **ա հ, ինչ էրեվելի բախչա յէ ահ**, ինչ լավ պարտեզ է. **ա հ, մեկը ուզածիս բէս բիդ լա՛ աջար** ա հ, իմ ուզածի պէս պիտի լինի արդյոք մի օր. **ա հ, պան է շտէ ա հ**, արանձին երևելի բան չէ:

Аһ!, м. ах! эх!, выражает различные эмоции; **аһ, инч эрэвэли бахча һэ** ах, какой красивый сад! **аһ, мэмы узадзис** (или **узацһадзис**) **бэс бид ла аджаб** эх, будет ли хоть раз как мне хочется! **аһ, панэ э штэ** да, ничего особенного!

ԱՉ, գ. վախ. **ահը մահեն կէշ է** (աաացված) վախը ավելի վատ է, քան մահը:

Аһ, с. страх; **аһы маһэн кэш э** страх страшнее смерти; грабар шһ аһ, лит.вост.арм. и лит.зап.арм. шһ аһ – страх, в больш. диал. шһ аһ, Агулис, Хачин, Зейтун оһ, Акна шһ айһ, Харберд шһ ай, Мокс, Возм, Нор-Джуга, Салмаст шһ ах, все в знач. страх.

ԱՉԻՂՈՂ (Ն), **ԱՉԻՏՈՂ** և **ԱՖԻՂՈՂ** (Չ), մկ. վախից դողալով. **ահիդոդ նըստիլ է** վախից դողալով նստել է:

АһИДОХЪ (Н), **АһИТОХЪ** и **АФИДОХЪ** (Ч), н. дрожь от страха; **аһидохъ ныстил э** сидит дрожь от страха; литер.вост.арм. шһուդդդ аһудохъ, литер.зап.арм. шһուդդդ (произн. аһутохъ).

ԱՉԷՆԳ (Նխց), գ. ներդաշնակություն. պարս. ահանգ – նույն իմ.:

АһЭНГ (Нхч), с. гармония, созвучие, лад; перс. āhang – гармония; грабар шһանգ, литер.вост.арм. шһանг аһанг – гармония.

ԱՉԷՍԹԷ (Ն), **ԱՉԷՍԷ** (Չ), մկ. առանց շտապելու. պարս. ահէսթէ – կամաց, աստիճանաբար:

АһЭСТҺЭ (Н), **АһИСТЭ** (Ч), н. спокойно, не спеша; **аһистэ машт** (Ч) степенный человек; перс. aheste – медленно, от котор. турец. aheste – медленный, спокойный.

ԱՉՌԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -օդ, -ելու, բ.չ. սաստիկ վախենալ, սարսափել. < ահ-առ-ել. **անբէս աһեցա, վոր զովդաս փուշ-փուշ էղավ** այնպէս սարսափեցա, իմ մարմինս փշաքաղվեց:

АһРРЭԼ, гһрим, аһррэцһа, -адз, -охъ, -элу, г.с.з. ужаснуться; **анбэс аһррэцһа, вор говдас пһуш-пһуш эхъав** я так сильно испугался, что по телу мурашки побежали; этимол. см. аһ; лит.вост.арм. шһашարել аһаһарел – ужасать, шһашարվել аһаһарвел – ужасаться, в диалектах имеет формы шһнել аһррел, шһашիլ аһаррил, шһиիլ аһррил, шһովիլ аһррвил, шһմիլ аһрррил – ужаснуться.

ԱՉՌԷԼՈՒ, ած. ահռելի, ահ ազդող. **ահռելու բան էր անիվիզը** ահռելի բան էր այն. ապ. դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

АһРРЭԼՄ, пр.буд.вр. страшный, ужасный, жуткий; **аһррэлу бан эр анівигы** это было нечто ужасное; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԱՉՌԷՑԸՆԷԼ և **ԱՉՌԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՉՌԷՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. սարսափեցնել:

АһРРЭЦҺЫНЭԼ и **АһРРЭЦҺУНЭԼ** (Н), **АһРРЭЦҺЫНЭԼ** (Ч), п.г. ужаснуть.

ԱԶ, գ. այծ. **աձէրը եգան** բարկացավ, խռովեց. **աձէրը կրնածի՞ն** բարկությունն անցա՞վ, հանգստացա՞ր:

ԱԶ, с. зоол. козёл; коза; **адзэры эган** а) обиделся, б) спать пора, **адзэрыд кынацин?** а) ну что, успокоился, б) ну что, сон прошёл?; исконно арм. слово, грабар **այծ айц** – коза, литер.вост.арм. **այծ айц**, литер.зап.арм. **шд** (произн. адз), Карин, Себастья, Сучава **шд адз**, Хачин **шд адз** и **էձ էձ**, Асланбек **шд адз** и **шզ аз**, Алашкерт, Амшен **էձ էձ**, Возм **յէձ йэц**, Агулис **այծ айц**, Ахалциха, Цхна **шд ац**, Тигранакерт **մձ äдз**, Ереван, Карабах, Мокс, Муш, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси, Ван **էձ эц**.

ԱԶԻ, шд. այծի:

ԱԶԻ, п. козий;

ԱԶԻ ԲԱԼԱ, գ. ուլիկ:

ԱԶԻ БАЛА, с. зоол. козлёнок.

ԱԶԻ ԳԱԹ, գ. այծի կաթ:

ԱԶԻ ԴԱԿ, с. козье молоко.

ԱԶԻ ՄԻՍ, գ. այծի միս:

ԱԶԻ ՄԻՍ, с. козлятина.

ԱԶ ԷԼԼԷԼ սկսել ձու անել (հավի մասին). **աձ էլլաձովը** հենց որ սկսեց ձու անել (հավը):

ԱԶ ԷԼԼԷԼ начинать нестись (о курице); **адз элладзовы** как только курица начала нестись, начинает нестись, начинёт нестись и т.д.; см. адзэл.

ԱԶԱՂՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի անում է, անեց, անե և այլն բոլոր ժամանակների եզակի, հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ:

ԱԶԱԴՅԱԿԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) несётся, будет нестись (о курице) и т.д. во всех временах в 3-м лице ед. и мн. ч.

ԱԶԱՄԱՆ, գ. հավերի համար ձու անելու տեղ, որ սովորաբար լինում է մի արկղ կամ կողով, հնումը նաև փեթաք (տե՛ս այդ բառը) մեջը հարդ կամ խոտ դրած, վրան էլ մի բունգավ (տե՛ս այդ բառը):

ԱԶԱՄԱՆ, с. гнездо, место, где куры-несушки несут яйца, обычно ящик или корзина, а в прежние времена также «пнэтакх» (см. в словаре), дно которого выстилают соломой или сеном, на которое кладут «бунгал» (см. в словаре); литер.вост.арм. **աձաման** ацаман, литер.зап.арм. **աձաման** (произ. адзаман), в том же знач.

ԱԶԷԼ, -է, -ից, -աձ, -ոյ, -ելու, բ.ն. ձու անել. հրամայականը գործածական չէ:

ԱԶՅՈՒ, гадзэ, адзицի, -адз, -охъ, -элу, г.д.з. нестись, нести яйца (о птицах); в повелит. наклон. не употребл.; исконно арм. слово, грабар **աձել** ацел – приносить, литер.вост.арм. **աձել** ацел, литер.зап.арм. **աձել** (произн. адзэл) – нестись, класть яйца, Ван **աձել** ацел, Нор-Джуга, Салмаст, Ахалциха, Горис, Ереван, Карабах, Мараха **աձել** ацэл, Шемаха, Тбилиси **աձիլ** ацил, Агулис **աձիլ** ацил и **նաձիլ** нацил, Алашкерт, Хачин, Муш, Сучава **աձել** адзел, Акна, Карин, Полис, Себастья, Асланбек **աձել** адзэл, Зейтун, Амшен, Харберд **աձիլ** адзил, Возм **ըձել** ыцэл, Мокс **ըձիլ** ыцил, Шатах **ծել** цел, Родосто **հաձել** һадзэл, Тигранакерт **հմձել** һädзэл, все в значении нестись.

ԱԶԷԼԷՆ և **ԱԶԷԼԷՆ-ԱԶԷԼԷՆ**, մկ. անելով-անելով. **աձելեն վաղեցավ** անելով նիհարե՛ծ:

ԱԶՅՈՒՆ и **ԱԶՅՈՒՆ-ԱԶՅՈՒՆ**, н. несясь, откладывая яйца; **адзэлэн вадэцхав** (курица) исхудала от частой носки яиц.

ԱԶԷԼՈՒ, шд. 1. այն (ձուն), որ (հավը) պիտի անի. 2. այն (հավը), որ պիտի ձու անե. **աձելու հավգիրը գերած ծորենին չաժի(լ)** այն ձուն, որ (հավը) պիտի անե, չարժի նրա կերած ցորենին. **աձելու հավը աձամանը կրկուդնու** (Չ) այն հավը, որ պիտի (ձու) անե, աձամանը կգտնի:

ԱԶՅՈՒ, пр.б.уд.вр. 1. яйцо, которое должна снести курица. 2. курица, которая должна снести яйцо; **адзэлу һавгитһы гэрадз цһорэнин чһажил** овчинка выделки не стоит (букв. яйцо, которое снесёт курица, не стоит скормленного зерна), **адзэлу һавы адзаманы кыкудну** (Ч) несушка своё гнездо найдёт.

ԱԶԻԼԱԶ, шд. վրայի բուրդը քերած (հում կաշի, որի՞ծ հնումը տրեխներ էին պատրաստում):

ԱԶՅԼԱԾԶ, пр.пр.вр. очищенный от шерсти (о сыромятной коже, из которой в старину изготавливали чарыки).

ԱՁԻԼԷԼ, -իւմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. քերել վրայի բուրդը (կաշիի մասին). **մէքաղ գաշի ածիլէճէք, ջանօխ գարինք** մի հատ կաշվի բուրդը քերէճէք, տրեխի պատրաստենք. «ածիլել» բառը մնածել է միայն այս իմաստով, իսկ մարդկանձ ածիլելու իմաստով գործածվում է պարսկերենիձ առնված թրրաշ բառը:

ԱԶՅԼԷԼ, гадзилим, адзилэци, адзиладз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч), г.д.з. соскабливать шерсть с кожи, шкуры; **мэкһад гаши адзилэцэкһ, чһаррох гаринкһ** соскоблите шерсть с кожи, сошьём чарыки; литер.вост.арм. ածիլել ацилел – брить; в новонахич. диалекте древнеарм. глагол ածիլել ацилел сохранился только в вышеприведённом значении, а в значении бриться употребл. заимствованное из перс. языка слово тыраш (Н), тыраш (Ч).

ԱՁՈՒՆ (հավ), ած. շատ ձու աճող:

ԱԶՅԱՆ и **ԱԶՅԱՆ**, п. яйценоская курица; литер.вост.арм. աճան ацан, литер.зап.арм. աճան (произ. адзан) – яйценоский.

ԱՂ, գ. աղ, նատրիոնի քլորուկ, որ գործածվում է կերակուրների մեջ իբրև անհրաժեշտ բաղադրիչ. **աղը փախած է կերակուրը շատ աղի է. յա աղը բազաս է, յա մաղը կամ աղն է պակաս, կամ մաղը – ստում են այն հարևանի գալը տեսնելով, որ աշխատում է իր պետքերը հոգալ ուրիշի հաշվին:**

ԱԽԵ, с. поваренная соль; **ахыы пһахадз э** еда пересолена, **йа ахыы багас э, йа махыы** вечно побирается (о соседе, букв. то сита нет, то соли нет); исконно арм. слово, грабар шլ ал – соль; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղ ахъ, в больш. диал. աղ ахъ, Зейтун, Хачин օхъ օղ, Тигранакерт մղ äхъ.

ԱՂԱ, գ. 1. պարոն. 2. հարկանքի մակդիր, որ դրվում է իրենց ավելի հասակավոր մարդու անունից հետո. վերջին դեպքում Նխջ գործածվում է նաև կրճատված «ա» ձևով. օր. Օվանէս աղա կամ Օվանէս-ա, Թաթյօս աղա, Թաթյօս-ա և այլն. փոխ. թուրք.:

ԱԽԵԱ, с. 1. ага, господин, хозяин, высокопоставленный чиновник. 2. старший брат. 3. господин (при обращении к старшему по возрасту); в городе, присоединяясь к имени собственному старшего по возрасту или уважаемого и почитаемого человека, употр. также в сокращённой форме «а»; Ованэс ахъа или Ованэс-а, Thathйос ахъа или Thathйос-а и т.д.; турец. аға (ахъа) – хозяин, господин, старший брат; литер.зап.арм. աղա ахъа, употребл. во всех западноармянских диалектах в значении хозяин, господин.

ԱՂԱԼ, -ամ, -ացի, -ացող, -ալու, -ա՛, -ացէ՛ք (Չ. -ացէ՛կ), բ.ն. աղալ, հացահատիկը տրորելով ալյուր անել. **յէս աղա, տուն աղա, մեր ճաղաճկը վօ վ գաղա** եթե ամենքս աղա դառնանք ու չաշխատենք, ապա մեր գործը ո վ կըշինե:

ԱԽԵԱԼ, гахъам, ахъаци, -ацһадз, -ацһохъ, -алу, -а, -ацһэкһ (Ч. -ацһэк), г.д.з. молотъ, дробить зерно, превращая его в муку или в крупу; **йэс ахъа, тун ахъа, мэр чахъачкы вов гахъа?** я ага, и ты ага, а кто же будет нашу муку молотъ?; исконно арм. слово, грабар աղալ ахъал – молотъ, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղալ ахъал – молотъ, в большинстве диалектов ахъал աղալ, Карабах, Шемаха աղիլ ахъил, Зейтун, Хачин աղօլ ахъол, Тигранакерт մղմլ äхъäl.

ԱՂԱԼԷՆ, մկ. աղալով. **սաղ քըշերը աղալէն անցուցի** ամբողջ գիշերը անցկացրի աղալով:

ԱԽԵԱԼԷՆ, н. намалывая; **сахъ кһышэры ахъалэн аңцһуци** всю ночь провёл за намолотом (зерна и т.п.).

ԱՂԱԼՈՒ և **ԱՂԱԼԻՔ**, ած. այն, ինչ որ պետք է աղալ. **աղալու արբանք չիմրնաց, ալայը աղացի** աղալու հացահատիկ չննաց, բոլորը աղացի:

ԱԽԵԱԼՄ и **ԱԽԵԱԼԻԿһ**, пр.буд.вр. предназначенный для намолота; **ахъалу абранкһ чһимынацһ, алайы ахъаци** зерна для намолота не осталось, я всё намолол; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղալու ахъалу, в том же значении.

ԱՂԱԼՈՒ ՔԱՐ, տէ՛ս ջաղացքի քար:

ԱԽԵԱԼՄ ԿһАР, см. джахъацһкһи кһар.

ԱՂԱԼՉԷՔ, գ. աղլավարձ. հոլովվում է կանոնավոր, բայց հոգնակի չունի:

ԱԽԿԱԼԿԻՅԷԿԻ, с. плата за намолот; склоняется по правилам, но не имеет мн. ч.

ԱՂԱԶ, ած. աղած, աղը դրած (ուտելեղեն), որ չփչանա:

ԱԽԿԱԾ, пр.пр.вр. посоленный, приправленный солью.

ԱՂԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի աղում եմ, աղեցի, աղեմ և այլն բոլոր ժամանակների նշանակությամբ:

ԱԽԿԱԾՅԱԻԿԻ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) солю, солил, посолу и т.д. во всех лицах и временах.

ԱՂԱԶՈՎԸՍ, -ըդ, -ը, -աղածներովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ աղում եմ, աղեցի, աղեմ և այլն, բոլոր ժամանակների նշանակությամբ. **աղածներովըդ բաղ դեղ տըրեք** հենց որ աղացիր՝ սառը տեղ դրեք:

ԱԽԿԱԾՅՈՎԻՍ, -ыд, -ы, -ахьадзнэровыс, -ыд, -ы, н. как только солю, посолил и т.д., во всех лицах и вр.; **ахьадзнэровыд бахь дэхь тырэкь** как только посолите, положите в холодное место.

ԱՂԱՄԱՆ, գ. աման, որի մեջ պահում են աղը:

ԱԽԿԱՄԱՆ, с. солонка; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղաման աхьаман – солонка.

ԱՂԱԶԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի աղաչում եմ, աղաչեցի, աղաչեմ և այլն, բոլոր ժամանակների իմաստով. **աղաչաձայիս դրիս ավելի կեշուրին արավ** քանի աղաչեցի՝ ավելի վատությունն արավ:

ԱԽԿԱԿԱԾՅԱԻԿԻ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. чем больше упрашиваю (умоляю), упрашивал, буду упрашивать и т.д. во всех лицах и временах; **ахьахадзсайис дына авэли кэшутин арав** чем больше я его упрашивал, тем злее он становился.

ԱՂԱԶԱՂՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, մկ. հենց որ աղաչում եմ, աղաչեցի, աղաչեմ և այլն բոլոր ժամանակների նշանակությամբ. **աղաչաձովըս գրգագոնա** հենց որ աղաչում եմ, կակողում է. **աղաչաձովըս գագոնավ** հենց որ աղաչեցի, կակողեց:

ԱԽԿԱԿԱԾՅՈՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, н. как только упрашиваю (умоляю), упрашивал и т.д. во всех лицах и временах; **ахьахадзovyс гыгагохьна** как только начинаю упрашивать, он сразу смягчается, **ахьахадзovyс гагохьцав** как только я стал упрашивать, он сразу смягчился и т.д.

ԱՂԱԶԱՆՔ, գ. աղաչանք, խոնարհվելով ներկայացրած խնդիր:

ԱԽԿԱԿԱՆԿԻ, с. мольба; грабар աղաչանք աхьачанкь, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աхьачанкь աղաչանք – мольба.

ԱՂԱԶԱՆՔ-ԲԱՂԱԴԱՆՔ (Նխո) նույնը կրկնակի ձևով՝ իմաստի ուժեղացման համար:

ԱԽԿԱԿԱՆԿԻ-ԲԱԽԿԱԾԱՆԿԻ (Нхч) удвоенная форма слова «ахьачанкь», усиливающая значение.

ԱՂԱԶԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք, բ.չ. սաստիկ խնդրել մեկի գուրը շարժելու համար:

ԱԽԿԱԿԱՅԷԼ, гахьачим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэкь, г.с.з. просить, упрашивать, умолять; грабар աղաչել աхьачел – просить, умолять, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղաչել աхьачел – умолять, в гаварах Хачин, Муш, Нор-Джуга աղաչել աхьачел, Карин, Ахалциха, Ереван, Полис, Родосто աղաչել աхьачэл, Алашкерт աղաչե՛լ աхьаджхел, Возм, Зейтун, Амшен, Шемаха աղաչիլ աхьачил, Салмаст տղոչել äхьäчел, Мараха տղոչել äхьäчэл, Тигранакерт տղոչիլ äхьäчил, Агулис ըղաչիլ ыхьачил, Себастья ախչել ախչել, Горис, Карабах դաչանք անիլ хьачанкь анил, Аварик աղանչել аханчэл.

ԱՂԱԶԷԼ-ԲԱՂԱԴԷԼ (Նխո) նույնը կրկն. ձևով՝ իմաստի ուժեղացման համար. **աղաչեցինք-բաղաղեցինք, ամա ֆայդա չեղավ** աղաչեցինք-բաղաղեցինք, բայց օգուր չեղավ:

ԱԽԿԱԿԱՅԷԼ-ԲԱԽԿԱԾԷԼ (Нхч) удв. форма гл. «ахьачхэл», усиливающая значение слова. **ахьачхэцинкь-бахьадэцинкь, ама файда чхэхьав** мы просили, умоляли, но всё впустую.

ԱՂԱԶԷԼԷՆ, մկ. աղաչելով. **աղաչելեն մրնաց տուրին առջովը** աղաչելեն մնաց դռան առջ:

ԱԽԿՉԻՆ, н. умоляя, упрашивая; **ахъачիэ́н мынацӀ туррин аррчовы** умоляя стоял перед дверью.

ԱՂԱՋԱ, ած. քիչ ավելի մեծ. **աս ամանը անգից աղաջա յէ** այս ամանը քիչ ավելի մեծ է, քան մյուսը:

ԱԽԱԺՋԱ, п. побольше, чуть больше; **ас аманы ангицӀ ахъаджа йэ** эта миска чуть больше той.

ԱՂԱՎԱՐԻ և **ԱՂԱՎԱՐՔԻ**, մկ. աղայի պես:

ԱԽԱՎԱՐԻ և **ԱԽԱՎԱՐԿԻ**, н. по-барски; в гаварах Тбилиси, Буланых, Хотрджур, Амшен и т.д. աղավարի ախավари – по барски.

ԱՂԱՐՕՂ, գ. օշինդրի մի տեսակն է, բարձմենյակ, горькая полынь. *Artemisia absinthium*. կազմված է «աղու» և «արօղ» բառերից:

ԱԽԱՐՕԴ, с. бот. полынь горькая, двудомная, *Artemisia absinthium*; образовано от աղու աхъу – горький и արոտ арот – трава; синоним – джушан.

ԱՂԱՐՕՂ-ԱՎԷԼ, տե՛ս ջուշան-ավել:

ԱԽԱՐՕԴ-ԱՎՅԼ, см. джушан авэл.

ԱՂԱՅԱԶ, ած. որորելով մանրացրած փոշու նման (*հացահատիկ, համեմներ*):

ԱԽԱՇԽԱԺՅ, пр.пр.вр. молотый, размолотый (о зерне, приправах и т.п.).

ԱՂԱՅԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. իմ, քո, նրա, մեր, ձեր, նրանց աղալու ընթացքում կամ աղալու ժամանակ. **աղացածսայիս չամանին ֆողը ավելի փրովեցավ** քանի աղացի՝ չամանի հոտը ավելի ու ավելի տարածվեց:

ԱԽԱՇԽԱԺՅԱԻԿ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) намолачиваю (размалываю) и т.д.; **ахъацӀадзсайис чхаманин фоды авэли пһыррвэцӀав** чем больше я молот, тем больше всё вокруг пропитывалось запахом тмина.

ԱՂԱՅԱՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ աղում եմ և այլն, բոլոր ժամանակների նշանակությամբ. **աղացածովըդ կրպերիս դուն** հենց որ աղացիր կրերես տուն:

ԱԽԱՇԽԱԺՅՈՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только намолачиваю и т.д. во всех врем.; **ахъацӀадззовыд кыпэрис дун** как только намолотишь, сразу вези домой.

ԱՂԱՅՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.կր. տրորվելով մանրանալ փոշու նման (*հացահատիկները, համեմները և այլն*). **չամանը չորցուր, վոր աղացվի** չամանը չորացրու, որ աղացվի. սահմանական ներկայի և անկատարի եզակի երբ. դեմքը հարցական և բացասական ձևով խոնարհվելիս ունի նաև կարողական իմաստ. **թաց ցորենը գաղացվի՞** թաց ցորենը հնարավո՞ր է աղալ, **աղիվիզը ձեռքի ջաղացքով չէր աղացվեր** ձեռքի աղարիքով դա հնարավոր չէր աղալ:

ԱԽԱՇԽՅԵԼ, гахъацӀви, -вэцӀав, -вадз, -вэлу, не имеет других форм спряжения и форм 1-го и 2-го лица ед. и мн. ч., г.стр.з. молотьяся, размалываться (о зерне, приправах и т.п.); **чхаманы чһорцӀһур, вор ахъацӀви** высуши тмин, чтобы можно было смолоть; форма ед. числа 3-го лица изъявит. наклонения наст. вр. несоверш. вида при употр. в вопросит. или отрицательной форме имеет также значение возможности: **thacӀ цһорэны гахъацӀви?** разве можно молоть мокрое зерно?, **адивигы дээррки джахъацӀкхов** (в Ч. цээррки чахъачков) **чһэр ахъацӀвэр** невозможно было молоть это ручной мельницей.

ԱՂԳՕՐ, մկ. լավ. աղեգ – լավ և որ – բառերի համատեղումն է:

ԱԽԿՕՐ, н. хорошо, что; редуциров. форма от աղեգ ахъэг – хорошо и որ vor – что.

ԱՂԴ, գ. աղո, կեղո:

ԱԽԺ, с. грязь; исконно арм. слово; грабар աղո ахът – грязь, литер.вост.арм. աղո ахът, литер.зап.арм. աղո (пр. ахъд), в гаварах Себастья, Ахалциха, Акна, Карин, Амшен, Полис, Родосто աղо ахъд, Сучава աղо ахд, Асланбек աղ* ахъһ, Агулис էղо эхт, Горис յէղо йэхът, Нор-Джуга յէղо йехт, Карабах յէղо йэхт, Зейтун, Хачин оղо охъд.

ԱՂԴԱ, գ. եռացնելով թանձրացրած շաքարաջուր. փող. թուրք.:

АХЬДА, с. густой сахарный сироп, полученный путём уваривания; турец. ağda (ахьда) – густой сироп, паста (из виноградного сока или сахара с лимоном).

ԱՂԴԳՕՐՈՒՄՏ, ած. մութ գույնի (գործվածք), որի կեղտոտվելը չի նկատվում:

АХЬДГОРУСТ, п. ткань темноватого цвета, на которой грязь не заметна; от шпун ахът – грязь и կորուստ կորուստ – потеря.

ԱՂԴՕՂ, ած. կեղտոտ, անմաքուր:

АХЬДОД, п. грязный, нечистый.

ԱՂԴՕՂ-ԲԸՂԴՕՂ, տե՛ս աղղող-գրղող:

АХЬДОД-БЫХЬДОД, см. ахьдод-гыхьдод.

ԱՂԴՕՂ-ԳԸՂԴՕՂ, ած. կեղտոտ, անմաքուր:

АХЬДОД-ГЫХЬДОД, п. грязный, немытый, неопрятный.

ԱՂԴՕՂ-ՄԱԼԱՂԱՅ կամ **ԱՂԴՕՂ-ՄԱԼԱՂԱՅ**, ած. կեղտոտած, քայքայված:

АХЬДОД-МАЛАХЬАЙ или **АХЬДОД-МАЛАХЬАДЗ**, п. грязный, немытый (о человеке), замызганный, заношенный (об одежде).

ԱՂԴՕՂԱՅ, ած.մկ. 1. կեղտոտած. 2. կեղտոտված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

АХЬДОДАДЗ, пр.пр.вр. 1. грязный. 2. испачкавшийся; при употребл. с существит. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия.

ԱՂԴՕՂԱՉՍԱՅԻՍ, -իղ, -ին, -իներուս, -իներուղ, -իներուն, մկ. 1. քանի կեղտոտում եմ, կեղտոտեցի, կեղտոտեմ և այլն բոլոր դեմք. ու ժամանակներով. 2. քանի կեղտոտվեցի և այլն բոլոր դեմքերով ու ժամանակներով. ածանցված է «աղղողել» բայից, որ և ներգործական իմաստ ունի և ունի չեզոք, դրա համեմատ այս շարունական մակբայն էլ ունի և ներգործական և չեզոք իմաստ. նույնը վերաբերվում է նաև հաջորդ մակբային:

АХЬДОДАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. д.з. по мере того как (чем больше) пачкаю, пачкал и т.д. во всех лицах и врем. 2. с.з. по мере того как (чем больше) пачкаюсь, пачкался и т.д. во всех лицах и вр.; производная форма от глагола «ахьдодэл», имеющего значение как действит. так и среднего залога, данное наречие длительного действия также имеет значения вышеуказанных залогов, то же самое относится и к нижеследующему наречию.

ԱՂԴՕՂԱՅՉՎԸՍ, -ըղ, -ը, -ներովըս, -ներովըղ, -ներովը, մկ. 1. բ.ն. հենց որ կեղտոտում եմ, կեղտոտեցի, կեղտոտեմ և այլն բոլոր դեմքերով ու ժամանակն. 2. բ.չ. հենց որ կեղտոտվում եմ, կեղտոտվեցի, կեղտոտվեմ և այլն բոլոր դեմքերով ու ժամանակներով. տե՛ս նաև նախորդ բառի բացատրությունը:

АХЬДОДАДЗО́ВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. д.з. как только пачкаю, испачкаю и т.д. во всех лицах и врем. 2. с.з. как только пачкаюсь, испачкался, испачкаюсь и т.д. во всех лицах и временах; см. комментарий к предыдущему слову.

ԱՂԴՕՂԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կեղտոտել:

АХЬДОДЭЛ¹, гахьдодим, ахьдодэци, ахьдодадз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.д.з. пачкать, загрязнять.

ԱՂԴՕՂԷԼ², -իմ, -եցա, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.չ. կեղտոտվել:

АХЬДОДЭЛ², гахьдодим, ахьдодэца, ахьдодадз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.с.з. пачкаться; литер.вост.арм. աղտոտել ахьтотел, литер.зап.арм. աղտոտիլ (произн. ахьдодил).

ԱՂԴՕՂԷԼԷՆ, մկ. 1. կեղտոտելով. 2. կեղտոտվելով:

АХЬДОДЭЛЭН, н. 1. пачкая. 2. пачкаюсь.

ԱՂԴՕՂԷՅՑՆԷԼ կամ **ԱՂԴՕՂԷՅՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՂԴՕՂԷՅՑՆԷԼ** (Չ), բ.ա. այնպես անել, որ կեղտոտվի. սրանից էլ ածանցվում են մակբ. **աղղողեցուցա ձսայիս** և այլն և **աղղողեցուցա ձօվրս** և այլն նախորդների ձևով:

АХЬДОДЭЦЬЫНЭЛ или **АХЬДОДЭЦЬУНЭЛ** (Н), **АХЬДОДЭЦЬЫНЭЛ** (Ч), п.г. способствовать загрязнению; наречные формы – **ахьдодэцхуцхадзсайис** и **ахьдодэцхуцхадзовыс**.

ԱՂԴՕՂՈՒԹԻՆ, գ. կեղտոտություն:

АХЬДОДУТҺИН, с. грязь, загрязнение.

ԱՂԷԳ (Ն), ած.մկ. 1. լավ. 2. առողջ. **Առշագը աղեգ դըդա յէ** Արշակը լավ տղա է. **բարաս աղեգ եղավ, մեր հեքիմը աղեգ արավ** հայրս առողջացավ, մեր բժիշկը առողջացրեց. **դուն եգա, մենը աղեգ յալ արի** տուն եկա, մի լավ հանգստացա. **աղեգ սոյէն գերանք, խըմեցինք** մի լավ կերանք, խմեցինք. հոմանիշը – ըռինդ:

ԱԽԵՅԳ (Н) 1. п. хороший. 2. п. здоровый. 3. н. хорошо; синоним – ырринд (Կ); **Аршагы ахъэг дыхъа йэ** Аршаг хороший парень, **бабас ахъэг эхъав, мэр хэкхимы ахъэг арав** мой отец выздоровел, наш врач вылечил, **дун эга, мэмы ахъэг йал ари** я вернулся домой и вволю отдохнул, **ахъэг сойэн гэранкх, хымэцхинкх** мы от души поели и выпили; среднеарм. яз. ахъэк шղէկ, литер.зап.арм. шղէկ (произн. ахъэг) – хорошо, хороший, употр. в западноармянских диалектах ветви «кы», а также в гаварах Ахалциха в форме փեք-աղէկ phek-kh-akhъek – очень хорошо, Агулис, Мегри, Хой шղէկ ахъэк – хорошо.

ԱՂԷԳ-ՇՈՒՆ (Չ) ինչպէ՞ս էք, լա՞վ էք. տե՛ս նաև ըռինդ:

ԱԽԵՅԳ-ԿՐՐԻՆԴ? (Կ) как поживаете? как дела?; см. также ырринд.

ԱՂԷԳՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), բ.չ. 1. լավանալ. 2. առողջանալ: **հավան աղեգավ** եղանակը լավացավ. **աղեգնամ նը սա ինձի խըրաղ գըլա** եթե առողջանամ, սա ինձ խրատ կլինի. հոմանիշը – ըռինդնալ:

ԱԽԵՅԳՆԱԼ, гахъэгнам, ахъэгцха, -цхадз, -цхохъ, -налу, -цхир, -цхикх (Н), г.с.з. 1. улучшаться. 2. поправляться, выздоравливать; син. ырринднал (Կ); **һаван ахъэгцһав** погода улучшилась, **ахъэгнам ны, ас индзи хырад гыла** если выздоровею, мне это будет уроком; среднеарм. яз. шղէկնալ ахъэгнал – поправляться, литер.зап.арм. шղէկնալ (произн. ахъэгнал), в гаварах Ахалциха, Агулис, Мегри, Хой шղէկնալ ахъэканал – улучшаться.

ԱՂԷԳՆԱԼԷՆ (Ն), մկ. 1. լավանալով. 2. առողջանալով. **քիչ-քիչ աղեգնալէն՝ հավան վերչը ալայ-մալայ բացվեցավ** քիչ-քիչ լավանալով՝ եղանակը հետո բոլորովին պարզվեց. **գամաց-գամաց աղեգնալէն վօթքի էլլա** կամաց-կամաց առողջանալով՝ ոտի էլա. գործածվում է նաև կրկնված ձևով՝ **աղեգնալէն-աղեգնալէն**, որ ցույց է տալիս «աղեգնալու» աստիճանական լինելը:

ԱԽԵՅԳՆԱԼԷՆ (Н), н. 1. улучшаясь. 2. поправляясь, выздоравливая; **кһич-кһич ахъэгналэн һаван вэрчыһы** алай-малай **бацһвэцһав** постепенно меняясь, погода совсем улучшилась, **гамацһ-гамацһ ахъэгналэн воthкһи** элла постепенно выздоравливая я встал на ноги; может употр. в удвоенной форме **ахъэгналэн-ахъэгналэн**, указывая на длительное действие.

ԱՂԷԳՆԱԼՈՒ և **ԱՂԷԳՆԱԼԻՔ** (Ն), ած. 1. լավանալու, որ կարող է լավանալ. 2. առողջանալու, որ կարող է առողջանալ. ապ. դերբայն է, որ գոյակ. հետ գործածվելով՝ ստանում է ածականի իմաստ ու դեր. **սա գինին աղեգնալու գինի չէ** այս գինին լավանալու գինի չէ. **ասիվիզը աղեգնալու հիվանդ չէ** սա առողջանալու հիվանդ չէ. գոյականաբար՝ հոլովվում է:

ԱԽԵՅԳՆԱԼՍ և **ԱԽԵՅԳՆԱԼԻԿ** (Н), пр.буд.вр. 1. то, что должно улучшиться. 2. тот, кто должен выздороветь; **ас гинин ахъэгналу гини чһэ** это вино лучше не станет, **асивигы ахъэгналу һиванд чһэ** этот больной не поправится; склоняется как существ.

ԱՂԷԳՈՒԹԻՆ և **ԱՂԳՈՒԹԻՆ** (Ն), գ. 1. լավություն, լավ որակ. 2. բարիք, որ արվում է ուրիշին. 3. ուրախություն (հարսանիք, խնջույք). **դուն նարա դեսքին մի նայի, աղեգութինը նայե** դու նրա արդաքինին մի նայիր, որակը նայիր. **դիրացինըս ինձի մեձ աղեգութին արավ** հարևանս ինձ մեձ լավություն արավ. **աղեգութինը յէ փ բիդ անիս** հարսանիքդ (խնջույքդ կամ մի ուրիշ ուրախություն) է քբ պիտի անես. 2. և 3. իմաստով գործածվում է նաև Չալթրում:

ԱԽԵՅԳՄԻՆ և **ԱԽԵՅԳՄԻՆ** (Н), с. 1. достоинство, положительное качество. 2. благодаяние. 3. радость, веселье, пиршество (о свадьбе, застолье); **дун нара дэскһин ми найи, ахъэгүthины найэ** не смотри на внешний вид, смотри на качество, **дирацһиныс индзи мэдз ахъэгүthин арав** сосед оказал мне добрую услугу, **ахъэгүthиныд йэпһ бид анис?** когда устраиваешь (свадьбу, застолье и т.п)?; во 2-м и 3-м значениях употр. также в сёлах Чалтырь и Крым (Топти).

ԱՂԷԳՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱԴԻՔ վաստակներդ լավ բանի համար ծախսեք (օրհնություն):

ԱԽԵՅԳՄԻՆԻ ԱՇԽԱԴԻՔ жертуйте деньги на благие дела (благословение).

ԱՂԷԳՑԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Ն), մկ. քանի առողջացա, -ցար, -ցավ, -ցանք և այլն, կամ քանի առողջանում եմ, -ես, -է, -ենք, -եք, -են, կամ քանի պիտի առողջանամ, -աս, -ա-անք, -աք, -ան. շարունակական մակբայը ածանցվում է անցյալ դերբայից, բայց նրա իմաստը համաձայնվում է հաջորդ բայի ժամանակին. օր. **աղեգցաձսայիս շտաբս քուքա** քանի առողջանում եմ՝ ախորժակս բացվում է (ներկա), **աղեգցաձսայիս շտահրս քուքար** քանի առողջանում էի՝ ախորժակս բացվում էր (անկատար), **աղեգցաձսայիս շտահրս էգավ** քանի առողջացա՝ ախորժակս բացվեց (կատարյալ), **աղեգցաձսայիս շտահրս փիթ քա** քանի առողջանամ՝ ախորժակս պիտի բացվի (ապառնի). այսպես են բոլոր սրա նման մակբայները:

ԱԽԵՂԻԱԴՅԱԻԿ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Н), н. по мере того как я выздоравливаю, ты выздоравливаешь и т.д., или по мере того как я выздоравливал, ты выздоравливал и т.д.; образовано от формы прич. прош. вр., согласуется со врем. смысл. глагола предложения: **ахьэгцһадзсайис штаһыс кһукһа** по мере того как выздоравливаю, приходит аппетит (наст. вр.), **ахьэгцһадзсайис штаһыс кһукһар** по мере того как я выздоравливал, появлялся аппетит (пр. вр. несов. вид), **ахьэгцһадзсайис штаһыс эгав** по мере того как я выздоравливал, появлялся аппетит (прош. вр. сов. вид), **ахьэгцһадзсайис штаһыс пһитһ кһа** по мере того как буду выздоравливать, появится аппетит (будущ. время), таковы все наречия, образованные подобным образом.

ԱՂԷԳՑԱՂՍՉՎՐՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ըդ, -ը (Ն), մկ. հենց որ առողջանում եմ, առողջացա և այլն բոլոր ժամանակն. ածանցված է անց. դերբայից, բայց նախորդի նման իմաստի ժամանակը կախված է նրան հաջորդող բայից. օր. **աղեգցաձովըդ գրմոնաս դուվաձ խըրադըս** հենց որ լավանում էս՝ մոռանում էս իմ տված խրատը, **աղեգցաձովըդ գրմոնայիդ դուվաձ խըրադըս** հենց որ առողջանում էիր՝ մոռանում էիր իմ տված խրատը, **աղեգցաձովըդ մոցար դուվաձ խըրադըս** հենց որ առողջացար՝ մոռացար իմ տված խրատը, **աղեգցաձովըդ բիդ մոնասս դուվաձ խըրադըս** հենց որ առողջանաս՝ պիտի մոռանաս իմ տված խրատը. այսպես են բոլոր սրա նման կազմված մակբայները:

ԱԽԵՂԻԱԴՅՕՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы (Н), н. как только я выздоравливаю, ты выздоравливаешь и т.д. во всех лицах и вр.; образовано от формы глаг. прош. времени, время наречия, как и в предыдущем случае, зависит от времени смысл. гл. предл.; **ахьэгцһадзovyд гыморнас дувадз хырадыс** как только выздоравливаешь, забываешь о моём совете, **ахьэгцһадзovyд гыморнайир дувадз хырадыс** как только ты выздоравливал, забывал о моём совете, **ахьэгцһадзovyд морриһар дувадз хырадыс** как только ты выздоровел, забыл о моём совете, **ахьэгцһадзovyд бид морнас дувадз хырадыс** как только выздоровеешь, забудешь о моём совете; таковы все наречия, образованные подобным образом.

ԱՂԷԳՑՆԷԼ կամ **ԱՂԷԳՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունոդ կամ -ցրնոդ, -ցն՝ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), բ.ա. 1. լավացնել, այնպես անել, որ լավանա որակը. 2. առողջածնել:

ԱԽԵՂԻԱԿԻՆՅՈՒ или **ԱԽԵՂԻԱԿԻՆՅՈՒ**, -цһунум или -цһуним, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһунохь или -цһынохь, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), п.г. 1. улучшать. 2. вылечивать.

ԱՂԷԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -օդ, -էլու, -էլիք, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ). բ.ն. 1. աղ ցանել վրան կամ մեջը աղ խառնել, որ չփչանա. 2. փոխ.իմ. շատ խիտ ցանել (սերմերը). **ձուգը ջուրէն հանաձովըդ բիդ աղիս** ձուկը պետք է աղել ջրից հանելուց հետո. **աղքան սրիս քըցանվի՛**, **աղեցիր ու՛** միթե կարելի է այդքան խիտ ցանել (սերմերը), ախր աղեցիր:

ԱԽԵՂ, гахьим, ахьэцһи, -адз, -охь, -элу, -эликһ, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. солить. 2. перен. сажать часто (о семенах и т.п.); **дзугы джурэн** (в Ч. **цугы чурэн**) **һанадзovyд бид ахьис** как только вынешь рыбу из воды, сразу посоли, **адкһан сых кһыцһанви?**, **ахьэцһир у!** разве можно так часто сажать (семена и т.п.), ты же не соль сыпешь?; см. ахь.

ԱՂԷԼԷՆ և **ԱՂԷԼԷՆ-ԱՂԷԼԷՆ**, մկ. աղելով. **տուն աղելէն յօխ բիդ անիս իդա գաշին** դու աղելով պիտի փչացնես այդ կաշին. **աղելէն-աղելէն անքան աղի արիր օր, ուղելու պան չէ** աղելով-աղելով այնքան աղի արիր, որ անկարելի է ուտել:

ԱԽԵՂԷՆ и **ԱԽԵՂԷՆ-ԱԽԵՂԷՆ**, н. соля, посыпая солью; **тун ахьэлэн йох бид анис ида гашин** ты испортишь шкуру всё время посыпая солью, **ахьэлэн-ахьэлэн анкхан ахьи арир ор, удэлу пан чһэ** ты так пересолил, что невозможно есть.

ԱՂԷԼՈՒ, ւծ. այն ինչ որ կարելի է կամ պէտք է աղել. ապառնի դերբայ է, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական. **աղելու խոյար** աղելու վարունգ. **խընձորը աղելու պան չէ** խնձորը աղելու բան չէ, չի կարելի աղել:

ԱԽԵՂԷ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно посолить; с сущ. становится прил.; **ахьэлу хыйар** огурцы, которые нужно посолить, **хындзоры ахьэлу пан чһэ** яблоки не солят.

ԱՂԷՔ, -ի, -է, -օվ, -ներ, -ներու, -ներէ, -ներով, գ. աղիք, մարդու և գենդանիների գործարանների մի մասը. **աղէքը գրդեղէն դարավ** մեծ դժվարությամբ տարավ (ուժից վեր ծանրություն):

ԱԽԵՂԻ, ахьэки, ахьэкһэ, ахьэкхов, -нэр, -нэру, -нэрэ, -нэров, с. анат. кишка; **ахьэкһы гыдррэлэн дарав** понёс надрываясь (о неподъёмном грузе); грабар աղի ахьи – кишка, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ахьикһ աղիք – кишка, в гаварах Карин, Алашкерг, Ахалциха, Ереван, Хачин, Муш, Себастья, Тбилиси աղիք ахьикһ, Мокс, Ван, Салмаст աղիք ахьикһի, Нор-Джуга աղիկ ахьик, Тиигранакерт мղիք ахьикһ, Зейтун աղրр ахьикһ, Акна աղէք ахьэкһ, Возм աղէք ахьейкһи, Карабах աղէք ахьейкһи.

ԱՂԻ, ւծ. 1. աղած. 2. աղի համ ունեցող. **աղի ձուգ** (Ն), **աղի ծուգ** (Չ) աղած ձուկ. **աբուրը աղի յէ** ապուրը աղի է, աղի համ ունի:

ԱԽԻ, п. 1. солёный. 2. пересоленный; **ахьи дзуг** (Н), **ахьи цуг** (Ч) солёная рыба, **абуры ахьи йэ** суп пересолен; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղի ахьи.

ԱՂԻ-ՁՈՒԼ, ւծ. սաստիկ աղի համ ունեցող. «ձուլ»-ը, որ առանձին չի գործածվում, հին հայրենի «ձուլ» (ձուլված) բառն է:

ԱԽԻ-ԴՅՄԼ, в с. Крым **АХЬИ-ЗУЛ**, п. пересоленный; «дзул» самостоятельно не употр; грабар ձոլ дзуыл – литой, литер.вост.арм. ձուլ дзуыл, литер.зап.арм. ձոլ дзуыл – литой.

ԱՂԻԳԷԳ, ւծ. մի քիչ աղի, բավական աղի:

ԱԽԻԳԷԳ, п. солоноватый.

ԱՂԻԶԱ, տե՛ս աղիզէգ:

ԱԽԻԴՋԱ, см. ахьигэг.

ԱՂԻ և **ԱՂԼ**, Չախրում նաև **ԱԼԼ**, ւծ. այն (երբ արդեն հայտնի է, թե խոսքը որ մարդու կամ առարկայի մասին է). **աղի մաշքը եգավ** այն մարդը եկավ. որոշյալ հոդ առնելով գործածվում է իբրև գոյական և հոլովվում է. **աղընը վըղէ խ է** այն բանը որ ստեղ է. **աղընէն հիչ խարեր ունի ս** այն մարդուց որնէ տեղեկություն ունի ս:

ԱԽԼԻ и **ԱԽԼԻ**, в Чалтыре также **АЛХЬЫ**, п. вышеупомянутый, тот, тот самый; **ахьли машты эгав** пришёл тот самый человек (о котором недавно упоминалось в речи); с определ. артиклем выполняет функцию существит. и склоняется соответствующим образом; **ахьлыны выдэх э?** где он? (предмет, о котором упоминалось ранее), **ахьлынэн һич хабэр унис?** есть какие нибудь вести от него? (от человека, о котором упоминалось ранее), **ахьлы паны** (жарг.) половой орган (мужчин и женщин).

ԱՂՈՒ¹, ձ. (մանկ.) դեռ խոսքը չսովորած երեխայի թոթովանք:

ԱԽԿՄ¹, м. (детск.) агу, лепет младенца; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղու ахьу – агу.

ԱՂՈՒ² 1. ւծ. դառն. 2. գ. թույն. թուրք. աղու – թույն:

ԱԽԿՄ² 1. п. горький (вкус). 2. с. отрава; турец. агу (ахьу) – яд, отрава; употр. во всех западноармянских диалектах.

ԱՂՈՒ-ՁԷՉԻՐ, ւծ. սաստիկ դառնահամ. տե՛ս գէհիր:

ԱԽԿՄ-ՅԷԻՐ, п. очень горький и солёный; см. зэһир.

ԱՂՈՒ-ԼԷՂԻ, տե՛ս աղու գէհիր:

ԱԽԿՄ-ԼԵՊԻ, см. ахьу-зэһир.

ԱՂՈՒ ՄԱՋՂԱՔԻ, գ. մի տեսակ բույս է, որի կաթնանման դառնահամ հյութը կաուչուկ է պարունակում: Հնումը գյուղացի մանուկները հավաքում էին այդ հյութը իրենց ձեռքի փի մեջ, արևի տակ գոլորշիացնելով թանձրացնում, ծամում ու թթում նրա դառնությունը և իրենց համար ծամն էին շինում: Դրանից էլ ստացվել է բույսի անունը (տե՛ս մագդաքի). ռուս. ժողովրդական լեզվով կոչվում է петров батог.

ԱХЪУ МАЗДАКҺИ, с. бот. козлобородник луговой, Tragopogon pratensis, горький млечный сок которого в старину дети набирали в свои ладони, сок, испаряясь под лучами солнца, затвердевал, а дети, разжёвывая твёрдый комок и выплёвывая горький сок, превращали оставшуюся массу в жевательную резинку; см. маздакхи.

ԱՂՈՒ ՓԷԼԻՆ (Ն), գ. օշինդր, բարձվենյակ:

ԱХЪУ ПҺЭЛИН (Н), с. бот. полынь горькая, Artemisia absinthium; от рус полынь.

ԱՂՈՒԼԵՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ դառն համ ստանալ:

ԱХЪУЛЭМИШ (Ы)ЛАЛ приобретать горький привкус; в гаваре Карабах шәһәтләшәк һәһәл ахъуламиш инил, в том же значении.

ԱՂՈՒՅՎԱԶ, ած. 1. մթազնած (դեմք, եղանակ). 2. նույնը բայի հետ – մակբայ. թուրք. աղու – թույն + հայ. -վ-ած:

ԱХЪУЙВАДЗ, пр.пр.вр. потемневший, помрачевший (о лице, погоде); с глаголом выполняет функцию наречия; турец. ağu (ахъу) – яд + арм. суффиксы -в-адз.

ԱՂՈՒՅՎԱԶՉԱՍՅԻՆ, մկ. քանի մթազնում է, մթազնեց, և այլն. **հավան աղուվայծսային քամին զամածծավ** (Չ) քանի մթազնեց եղանակը՝ այնքան քամին մեղմացավ:

ԱХЪУЙВÁДЗСАЙИН, н. по мере того как (чем больше) темнеет и т.д.; **һаван ахъуйвадзсайин кһамин гамаццав** (Ч) по мере того как темнело, ветер затихал.

ԱՂՈՒՅՎԱԶ ԶՕՎԸ, մկ. հենց որ մթազնում է, մթազնեց, մթազնի և այլն բոլոր ժամանակների երրորդ դեմքով. **Էրեսը աղուվածօվը իմացիր օր պան դալու չէ** հենց որ նրա էրեսը մթազնեց՝ հասկացիր, որ ոչինչ չպիտի տա:

ԱХЪУЙВÁДЗОВЫ, н. как только темнеет (мрачнеет), потемнело, стемнеет и т.д. во всех временах и лицах; **эрэсы ахъуйвадзовы имаццир օр пан далу чһэ** как только его лицо мрачнеет, сразу становится ясно, что ничего у него не выпросишь.

ԱՂՋՈՒԻ (Ն), **ԱՂՃՈՒԻ** (Չ), գ. մեջը աղ լցված ջուր:

АХЪДЖУР (Н), **АХЪЧУР** (Ч), с. подсоленная вода.

ԱՂՎԱԶՉԱՍՅԻՆ, մկ. քանի աղվում է, աղվեց, աղվի և այլն բոլոր ժաման. երր. դեմքի նշանակությամբ:

АХЪВÁДЗСАЙИН, н. по мере того как (чем больше) солится, солилось и т.д. во всех временах в 3-м лице.

ԱՂՎԱԶՉՎԸ, -նեղովը, մկ. հենց որ աղվում է, աղվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով:

АХЪВÁДЗОВЫ, -нэровы, н. как только солится, будет солиться и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа 3-го лица.

ԱՂՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.չ. աղ առնել իր մեջ. **ձուգը աղեգ աղվեցավ** (Ն) ձուգը լավ աղվեց, աղ ծծեց իր մեջ. **գաղվի**՝ կարելի է աղել (կարողական):

АХЪВЭЛ, гахъви, ахъвэцһав, -вадз, -вэлу, не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица ед. и мн. числа, г.с.з. просолиться, пропитаться солью; **дзугы ахъэг ахъвэцһав** (Н) рыба хорошо просолилась, **гахъви**? солится?

ԱՂՎԷՆԻՔ, գ. աղավնի. հոգնակի – աղվենիքներ:

АХЪВЭНИКҺ, с. зоол. голубь; мн. число ахъвэникһнэр; грабар աղավնի ахъавни – голубь, литер.вост.арм. աղավնի ахъавни, литер.зап.арм. աղանի ахъавни – голубь, Хачин աղվմնի ахъăни, Полис աղավնի-խուշ ахъавни-хуш, Акна, Родосто աղվրնի ахъвыни, Зейтун աղվրնը ахъвыны, Себастья աղվրնիգ ахъвыниг, Харберд աղվրնիգ, ахъвынигй, Тигранакерт мղվրնիք,

äxъвыникh, Алашкерт յեղվրնեգ йэхъвынег, Мокс, Муш եղվրնիկ эхъвыник, Агулис ըղօնի ыхъони, Ереван, Нор-Джуга աղունիկ ахъуник, Тбилиси աղունակ ахъунак, Горис, Ван յեղունիկ йехъуник, Салмаст յեղունիկ йэхъуникй, Возм յեղունեյկ йехъунейк, Партизак եղվրնագ ехъвынаг.

ԱՂՕՂ, ած. աղի մեջ թաթիված կամ վրան աղ թափված:

АХЬОД, п. покрытый солью, смешанный с солью.

ԱՂՕԹԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի աղոթում եմ, աղոթեցի, աղոթեմ և այլն բոլոր դեմքերի ու ժամանակների նշանակությամբ (խոսքը հիվանդների բժշկության համար աղոթելու մասին է). **աղոթաձային գորինջ գուղա** (Չ) քանի աղոթում է՝ շարունակ հորանջում է:

АХЬОТҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) заговариваю болезнь, заговорил болезнь и т.д. во всех л. и вр.; **ахьотҺадзсайин гориндж гуда** (Ч) чем больше заговаривает болезнь, тем больше зевает и т.д.

ԱՂՕԹԱՂՉՈՎԸՍ, -ըդ, -ը, -նեթովրս, -նեթովրդ, մկ. հենց որ աղոթում եմ, աղոթեցի, աղոթեմ և այլն բոլոր դեմքերի ու ժամանակն. նշականությամբ. **աղոթաձովր հիվանդը թեթեկցավ** հենց որ աղոթեց հիվանդի վիճակը լավացավ:

АХЬОТҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только заговариваю болезнь заговорил, заговорю и т.д. во всех лицах и временах; **ахьотҺадзовы хиванды тҺэтҺэвицҺав** как только заговорил болезнь, больному стало лучше.

ԱՂՕԹԱՂԱՆ (Նխշ), գ. հորիզոնի արևելյան կողմը. բարբառի մեջ մտած է գրական լեզվից՝ եկեղեցու միջոցով:

АХЬОТҺАРАН (Нхч), с. восток; заимств. из литер.яз. через церковный; лит.вост.арм. и лит.зап.арм. աղոթարան ахьотҺаран – рассвет; восток.

ԱՂՕԹԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.չ. հիվանդի վրա աղոթք անել, որով հնումը պառավները իբր թե բժշկում էին հիվանդությունը:

АХЬОТҺЭЛ, гахьотҺим, -эцҺи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцҺэх (Ч. -эцҺэк), г.с.з. заговаривать болезнь, как правило, в старину заговоры читали пожилые женщины.

ԱՂՕԹԷԼԷՆ, մկ. աղոթելով. **մեձան աղոթելէն աղեգ արավ թօռին** նանը աղոթելով առողջացրեց իր թոռին:

АХЬОТҺЭЛЭН, н. заговаривая болезнь; **мэздан ахьотҺэлэн ахъэг арав тҺоррин** бабушка излечила внука заговаривая болезнь.

ԱՂՕԹՔ (Ն), **ԱՂՕՏԿ** (Չ), գ. աղոթք, խնդիր, որ հավատացյալը ուղղում է իր պաշտած երևակայական աստուծուն:

АХЬОТҺКҺ (Н), **АХЬОТК** (Ч), с. 1. молитва. 2. заговор (от болезней); грабар աղոթք ахьотҺкҺ, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աղոթք ахьотҺкҺ – молитва, Возм աղոթ ахьотҺ, Ахалциха, Амшен, Мокс, Родосто, Салмаст, Сучава, Тигранакерт, Хачин աղոթք ахьотҺкҺ, Карабах, Муш, Мараха, Нор-Джуга աղոթկ ахьотҺк, Себастья աղոթգ՝ ахьотҺгҺ, Акна, Харберд, Карин, Полис աղոթգ ахьотҺг, Ереван, Шемаха, Тбилиси աղոտկ ахьотк, Алашкерт աղոդ՝գ՝ ахьодҺгҺ, Агулис, Горис աղոդք ахьутҺкҺ, Асланбек աղեո* ахьօҺ, Ван աղոթք ахотҺкҺ и աղօգ ахьօцҺ, Зейтун ողեթք äхьօтҺкҺ, ողեօգр äхьօцҺкҺ.

ԱՂՕԹՔ ԱՆԷԼ (Ն) **ԱՂՕՏԿ ԱՆԷԼ** (Չ) աղոթել, խնդրել իր աստուծուց օգնություն ու փրկություն:

АХЬОТҺКҺ АНЭЛ (Н), **АХЬОТК АНЭЛ** (Ч) 1. молиться. 2. заговаривать болезнь.

ԱՂՕԹՕՂ 1. ած. երբ գործածվում է գոյականի հետ իբրև մակդիր. 2. գ. երբ գործածվ. է անկախ. աղոթելով հիվանդների բժշկությամբ պարապոդ (սովորաբար անում էին պառավ կանայք, բայց երբեմն նաև տղամարդիկ):

АХЬОТҺОХЪ 1. п. заговаривающий болезнь (при употр. с существ.). 2. с. знахарь (при независимом употр.); как правило, знахарями были пожилые женщины, в редких случаях также мужчины.

ԱՃՈՒՌՏ (Չ), ած.գ. աղոտ հող, շոռ. թուրք. աջը – դառն + հայ. «ուտ» մասնիկը:

АЧУУТ (Ч), с. солончаковая почва с высокими грунтовыми водами; турец. аси (аджы) – горечь + арм. частица «ут».

ԱՄԱ և **ՀԱՄԱ**, շ. բայց, սակայն. ար. ամա – նույն իմ.:

АМА и **hAMA**, сз. но, только, однако, же; араб. ама, от кот. турец. ама, крым.татар. ама – но, однако; среднеарм. яз. ամա ама и համա hама, литер.зап.арм. ամա ама – но, однако, в гаварах Мокс, Хотрджу, Шатах, Шемаха համա hама, Ван, Тбилиси, Партизак, Муш, Амшен, Урмия и т.д. ամա ама, Карабах, Ерзинджан ամա ама – но, однако.

ԱՄԱՆՆ¹, ձ. օգնություն. փոխ թուրք. **ամանը գիդի՞ս** (Ն), **ամանը կիդի՞ս** (Չ) փորձանքի զգուշացնելու արտահայտություն:

АМАН¹, м. ох!, ах!, помогите!, на помощь!; **аманы гидис?** (Н), **аманы кидис?** (Ч) выражение, предостерегающее от опасности; турец. aman – ох! ах! боже!, крым.татар. аман – пощада, милость; употр. во всех диал., Ван, Карабах и т.д. ամա՛ն аман! – ох!, ах!

ԱՄԱՆՆ², գ. անոթ, որի մեջ կարելի է որևէ բան լցնել կամ պահել՝ շինված զանազան նյութերից – կավից, մետաղից, փայտից և այլն:

АМАН², с. чашка, миска, изготовленная из различных материалов – глины, металла, дерева и т.п.; исконно арм. слово, грабар ամանալ аманал – наливать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աման аман, в большинстве диалектов աման аман, Возм, Тигранакерт тmтm ämän, Зейтун, Хачин ամոն амон, Амшен оmоn омон.

ԱՄԱՆ-ՉԱՄԱՆ, գ. անեգ. հավաքական անուն ամանների, որ սակայն գործածվում է նաև հոգնակի. **ամանեղեն պաներ**:

АМАН-ЧhАМАН, с. собир. посуда, кухонная утварь; употр. также во множ. числе; **аманэхъэн панэр** кухонная утварь; литер.зап.арм. աման-չաման аман-чhаман – кухонная утварь; употр. во всех армянских диалектах.

ԱՄԱՆԸՎԱ, գ. աման լվանալու լաթ. հումանիշը – բրդորվա:

АМАНЛЫВА, с. тряпка для мытья посуды; в гаварах Карабах, Ван, Карин, Сасун, Муш ամանլրվա аманлыва – тряпка для мытья посуды; синоним быдгылва.

ԱՄԱՆ, գ. տարվա չորս եղանակներից ամենատաքը. հոլովվում է երկու ձևով – ամանի, ամանվան:

АМАРР, с. лето; формы склонения – амарри, амаррван; исконно арм. слово, грабар ամանն амаррн, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամарн амарр – лето, в больш. диал. ամарн амарр, Шемаха, Агулис ամանը амаррны, Карабах ամրեընը амыэррны, Горис ամарը амарры, Возм համарн hамарр, Зейтун ամорн аморр, Амшен оmарн омарр, Хачин ամоj амой.

ԱՄԱՆ ԱԴԷՆ, **ԱՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԳ**, **ԱՄԱՆ ԲԱԴՆ ՕՐ**, **ԱՄԱՆԸ** և **ԱՄԱՆՕՎ**, մկ. գործածվում են իբրև ժամանակ ցույց տվող մակբայներ:

АМАРР АДЭН, **АМАРР ЖАМАНАГ**, **АМАРР БАРИ ОР**, **АМАРРЫ** и **АМАРРОВ**, н. летом, в летнее время, в летнюю пору.

ԱՄԱՆՎԱՆ «աման»-ի սեռական հոլովն է, որ գոյակ. մոտ դառնում է ածական. **ամանվան հալավ** ամանվա հագուստ. անկախ գործածվում է իբրև գոյական ու հոլովվում է:

АМАРРВАН, п. летний; форма род. падежа слова «амарр»; с сущ. станов. прилаг.; **амаррван халав** летняя одежда; при незави. употр. выполняет функцию сущ. и склон.

ԱՄԱՆՎԱՆ ՉԱՆԱ, գ. դանդաղկոտ մարդ. բառացի՝ ամանվա սահնակ:

АМАРРВАН ЧhАНА, с. медлительный, заторможенный человек (букв. летние сани).

ԱՄԱՆՎԱՆԷ, մկ. ամանվանից. **ծրմեղան հալավը ամանվան է հագիր բիդ անիս** ձմեռվա հագուստը ամանվանից պիտի պատրաստես:

АМАРРВАНЭ, н. с лета; **цымэррван халавыд амаррванэ хазир бид анис** готовь зимнюю одежду летом.

ԱՄԲ, գ. ամպ, խտացած գոլորշի օդի վերին շերտերում:

ԱՄԲ, с. облако, туча; **амби кун** голубой; исконно арм. слово, грабар ամբ амп, литер.вост.арм. ամբ амп, литер.зап.арм. ամб (произ. амб) и ամр (произ. амр), в гаварах Агулис, Алашкерт, Акна, Ахалциха, Харберд, Карин, Карабах, Мокс, Муш, Мараха, Полис, Себастья, Салмаст, Ван, Сучава, Тбилиси, Горис ամр амб, Возм ամб амп, Ереван ամр амб и ամр анб, Родосто ամр анб, Тигранакерт ամр амб, Хачин, Амшен, Зейтун ամр омб.

ԱՄԲԱԳ 1. ամ. անապակ, սերը չզատած կաթի միջից. **ամբագ մաձուն** մաձուն, որ պատրաստված է չզատված կաթից. 2. մկ. **ամբագ մագըշտել** առանց սերը զատելու մակարդել կաթը. զենդ. անապա – անջուր, ջուր չխառնած:

ԱՄԲԱԳ, п. цельный (о молоке); **амбаг мадзун** мадзун из цельного молока, **амбаг магыштэл** заквашивать цельное молоко; пехлев. anārak – не содержащий воды; грабар անապակ анапак – не содержащий воды, литер.вост.арм. անապակ анапак, литер.зап.арм. անապակ (произ. анапак) – чистый, цельный, Тбилиси անապակ анапак, Акна ամրագ анбаг – истинный, Карин ամրակ амбак, Ахалциха ամբակ ампак, Родосто ամրագ анбаг, Харберд, Полис ամրագ амбаг в знач. невкусный (о мясе и жидкой пище), Асланбек ամրаш* анбаг, Амшен ամրագ омбаг – чёрствый (о хлебе), Тигранакерт ամրագ амбәг – без сахара (о чае, кофе), Себастья ամрррррррр амбыбуг и ррррррррр ымбыбуг – невкусный.

ԱՄԲԱԶԱՌ և **ԱՄԲԱԶԱՌԻ**, տե՛ս անբազան:

ԱՄԲԱԴՋԱՐՐ и **ԱՄԲԱԴՋԱՐՐԻ**, см. анбаджарр.

ԱՄԲԱԴԴԳՎԱՆ (Չալթըր), տե՛ս անբարդրդվան:

ԱՄԲԱՐԴՅԳՎԱՆ (Чалтырь), см. анбардыгван.

ԱՄԲԱԶ, ամ. 1. ամպամած, ամպով պատած. **երգինքը ամբած է** երկինքը ամպամած է. 2. փոխ.իմ. մթազնած (դեմք). **ամբած հավա յէ երեսը** երեսը մթազնած, մռայլ է:

ԱՄԲԱԴՅ, п. 1. облачный, покрытый тучами; **эргинкхы амбадз э** небо покрыто тучами. 2. перен. мрачный, угрюмый (о лице); **амбадз хава йэ эрэсы** лицо чернее тучи.

ԱՄԲԱՂՏԱՍՅԻՆ, մկ. քանի ամպամած է դառնում, դառնավ, դառնա և այլն երկինքը. **ամբաձային հեղեն ալ քամին խաթիցավ** (Չ) քանի երկինքը ծածկվեց ամպերով՝ այնքան քամին սաստկացավ:

ԱՄԲԱԴՅԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) тучи сгущаются, сгущались, будут сгущаться и т.д.; **амбадзсайин хэдэн ал кхамин хатхицав** (Ч) по мере того как тучи сгущались, усиливался ветер.

ԱՄԲԱԶՈՎՈՐ, մկ. հենց որ ամպում է, ամպեց և այլն. **ամբաձուր հավան դարձավ** հենց որ ամպեց, եղանակը տարացավ:

ԱՄԲԱԴՅՈՎԻ, н. как только тучи сгущаются, сгущались и т.д.; **амбадзовы хаван дакхцав** как только тучи сгустились, сразу потеплело.

ԱՄԲԱԳ, գ. շտեմարան, շինություն, որտեղ պահում են հացահատիկների և այլ պաշարը. պարս. ամբար, որից թուրք. ամբար – շտեմարան, զանազան ապրանքներ պահելու համար:

ԱՄԲԱՐ, с. амбар, помещение для хранения запасов зерна; пехл. anbār – запас; грабар ամբար амбар, лит.вост.арм. ամբар амбар, лит.зап.арм. ամբар (пр. амбар) и һамбар (пр. һамбар), в больш. диалектов ամբар амбар, Алашкерт ամբар амбар и ամբар анбар, Сучава ամբар амбар и һамбар һамбар, Мокс, Возм ամբар амбар, Ван ամբар амбар, Тигранакерт ամբар амбар, Зейтун ամբар амбар и ամբар амбар, Амшен ամբар амбар.

ԱՄԲԵԼ, ունի միայն երրորդ դեմքը, դերբայների՞ միայն անորոշն ու անցյալը, բ.չ. երկինքը ծածկվել ամպերով:

ԱՄԲՅԼ, употр. только в 3-м л., из глагольных форм имеет инфинитив и форму прош. вр, г.с.з. сгущаться (о тучах).

ԱՄԲՈՒՆ (Նխոջ), գ. մի տեսակ հոտավետ նյութ կաշալտոնների աղբի մեջ, որ գործածվում է պանֆյունեղիայի մեջ. ար. ամբրա – նույն իմ.:

ԱՄԲՐՐԷ (Нхч), с. амбра, смолистое ароматическое вещество, образующееся в пищеварительных органах кашалота и используемое в парфюмерии; араб. anbar, от котор. франц. ambre, рус. амбрэ, в том же значении.

ԱՄԲՕՂ, փժ. ամպոտ, ամպամած:

ԱՄԲՕԴ, ք. облачный, пасмурный.

ԱՄԷՆ, փժ. ամեն, յուրաքանչյուր. ժամանակ ցույց տվող հետադաս աղեն, ամիս, դարի, իրգուն, շափաթ, քրշեր, օր բառերի և օրերի անունների հետ կազմում է մակրայ:

ԱՄՅՆ, ք. всякий, каждый; образует наречия времени в сочетании со словами адэн (время), амис (месяц), дари (год), иргун (вечер), шапaтh (неделя), кһышэр (ночь), օր (день), а также в сочетании с днями недели; **амэн машт** каждый человек, **амэн мэгы** каждый, всякий, **амэн инчһ** всё, всё что угодно, **амэн дэхь** повсюду, везде; исконно арм. слово, грабар ամեն – весь, всё, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամեն амэн – всякий, каждый, в гаварах Ереван, Тбилиси ամեն амэн, Ахалциха, Горис, Харберд, Карин, Хачин, Карабах, Полис, Себастья, Нор-Джуга, Сучава ամմեն аммэн, Родосто անմեն анмэн, Возм һамմեն һаммэн, Амшен էմեն эмэн, Акна էմմեն эммэн, Салмаст рմմեն ыммэн, Тигранакерт рմմрն ыммын, Мараха рմմрһн ыммын и қрմմрһн зыммын, Асланбек ршамմեն ыаммэн, Мокс һрմմեն һымэн, Ван һрմմեն һымэн и қрմմեն зымэн, Агулис ամման амман, Карабах օմմեն օмэн, Мегри օմմեն օммэн, Мужамбар, Тавриз һոմմոմն һуммун.

ԱՄԷՆ ԱՆՔԱՄ, մկ. միշտ, շարունակ:

ԱՄՅՆ ԱՆԿԻԱՄ, և. постоянно, каждый раз.

ԱՄԷՆ ԴԱՐԻ, մկ. ամեն տարի:

ԱՄՅՆ ԴԱՐԻ, և. ежегодно, каждый год.

ԱՄԷՆ ԴԱՐՎԱՆ, փժ. ամեն տարվա:

ԱՄՅՆ ԴԱՐՎԱՆ, ք. ежегодный.

ԱՄԷՆ ԻՐԳՎԱՆ, մկ. ամեն երեկո:

ԱՄՅՆ ԻՐԳՎԱՆ, և. ежевечерне, каждый вечер.

ԱՄԷՆ ԻՐԳՎԱՆՎԱՆ, փժ. ամեն երեկոյան:

ԱՄՅՆ ԻՐԳՎԱՆՎԱՆ, ք. ежевечерний.

ԱՄԷՆ ՍԱԲԱԽՏԱՆ, մկ. ամեն առավոտ:

ԱՄՅՆ ՍԱԲԱԽՏԱՆ, և. ежеутренне, каждое утро.

ԱՄԷՆ ՍԱԲԱԽՏԱՆՎԱՆ, փժ. ամեն առավոտյան:

ԱՄՅՆ ՍԱԲԱԽՏԱՆՎԱՆ, ք. ежеутренний.

ԱՄԷՆ ՕՐ, մկ. ամեն օր:

ԱՄՅՆ ՕՐ, և. ежедневно, каждый день, ежесуточно.

ԱՄԷՆ ՕՐՎԱՆ, փժ. ամենօրյա:

ԱՄՅՆ ՕՐՎԱՆ, ք. ежедневный, каждодневный, ежесуточный.

ԱՄԷՆ ՔԸՇԷՐ, մկ. ամեն գիշեր:

ԱՄՅՆ ԿԽՆՍԻՅՐ, և. еженощно, каждую ночь.

ԱՄԷՆ ՔԸՇԷՐՎԱՆ, փժ. ամեն գիշեր կատարվող:

ԱՄՅՆ ԿԽՆՍԻՅՐՎԱՆ, ք. еженощный.

ԱՄԷՆԷՎԻՆ, մկ. բնավ, ոչ մի կերպ, ոչ մի պարագայում. գործածվում է բացասակ. բայի հետ. **ամենէվին խայիլ չէղավ** ոչ մի կերպ չհամաձայնվեց:

ԱՄՅՆՅՎԻՆ, և. совсем, никак, вовсе, так и не; употребл. с глаголами в отрицат. форме; **амэнэвин хайил чһэхьав** так и не согласился; грабар ամենէվին аменевин, в гаваре Карабах ամինուվին аминовин – совсем, никак, вовсе.

ԱՄԷՍԷՆԸ, տե՛ս աղբէսէնը.

ԱՄՅՏՅՆԻ, սմ. адбэсэны.

ԱՄԸՆՉՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցոդ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԱՄԸՇՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծած, -ծոդ, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. ամաչել. **զամրջնամ ասէլու** ամաչում եմ ասել. **քեզմեն զամրջնամ** քեզանից ամաչում եմ:

ԱՄԻՆՇԻՆԱԼ, ամынչիнам, -цна, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цһикһ (Н), **ԱՄԻՇՆԱԼ**, ամышнам, амышца, амышцадз, амышцохъ, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. стесняться, смущаться, робеть; **гамышнам асэлу** стесняюсь сказать, **кһэзимэн гамышнам** стесняюсь тебя; грабар ամաշել амачһел, литер.вост.арм. амачһел ամաշել, литер.зап.арм. ամաշэл ամычһнал – стесняться, в гаварах Нор-Джуга ամашнел аманчһел, Ереван ամашнел аманчһел, Тбилиси ամашнел аманчһил, Ахалциха, Карин ամашнел аманчһел, Ван ամашнел амчһнал, Муш, Мараха, Возм, Салмаст ամашнел амчһынал, Алашкерт ամашнел амчһынал, Мокс, Тигранакерт ամашнел амчһынал, Родосто, Сучава ամашнел амчһынал, Хачин ամашнел амашнол, Шемаха ամашнел аманчһил, Зейтун ամашнел амчһнол, ամашнел амашнол, Акна, Асланбек, Харберд, Полис, Себастья ամашнел амашнал, Амшен ամашнел амчһынал, Горис, Карабах ամашнел аманчһил, Аварик ամашнел аманчһил.

ԱՄԼՇՆԱԼ (Չ), տե՛ս ամաշնալ (Ն):

ԱՄԻՇՆԱԼ (Ч), см. амынчһнал (Н).

ԱՄԼՇՅԸՆԵԼ և **ԱՄԼՇՅՈՒՆԵԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, ցուցե՛ք (Ն), **ԱՄԼՇԾԸՆԵԼ**, -ծունում, -ծուծի, -ծուծած, -ծրնող, -ծրնելու, -ծո՛ւր, -ծուծե՛կ (Չ), ք.ա. ամաշեցնել:

ԱՄԻՇՇԻՆՆՈՒՄ և **ԱՄԻՇՇԻՆՆՈՒՄ**, -цһунум или -цһуним, -цһуцци, -цһуцһадз, -цһунохъ или -цһынохъ, -цһунэлу или -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), **ԱՄԻՇՇԻՆՆՈՒՄ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохъ, -цынэлу, -цур, -цуцэк (Ч), п.г. смутить, привести в смущение.

ԱՄԼՇԳՕՐ (Ն), **ԱՄԼՇԿՕՐ** (Չ), ած. ամաշկոտ, ամենքից կամ ամեն բանից ամաշող, ամհամարձակ:

ԱՄԻՇԿՈՒՄ (Н), **ԱՄԻՇԿՈՒՄ** (Ч), п. застенчивый, робкий, стеснительный; литер.вост.арм. ամաշկոտ амачһкот, литер.зап.арм. ամաշկոտ (произ. амычһкод).

ԱՄԼՇՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ծո, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ծի՛կ), ք.չ. 1. կարծրանալ. 2. հաստատուն դիրք ստանալ. 3. բարեկեցիկ տնտեսական վիճակ ստեղծել իր համար. 4. կազդուրվել հիվանդությունից հետո. **Ֆողը ամրացիլ է, չի փորվիլ**(լ) հողը պնդածել է, չի փորվում. **կեղի մեձեղը ամրես ամրացիլին իրենց դեղը, վոր հրնար չիքա ժաջրնելու** գյուղի իշխանավորները այնպես ամրացել են իրանց տեղում, որ հնար չկա շարժելու. **քու վաստագրը աղեգ է, դուն աղեգ ամրացար** քո վաստակը լավ է, դու բարեկեցիկ վիճակի հասար. **հիվանդությունը անցավ, նա շինը գամաց-գամաց գամրնա** հիվանդությունն անցավ, նա հիմա կամաց-կամաց կը կազդուրվի:

ԱՄԻՐՆԱԼ, амырнам, амырца, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цһикһ (Ч. -цик), г.с.з. 1. твердеть. 2. перен. занять твёрдую позицию. 3. перен. встать на ноги, достичь материального благосостояния. 4. перен. набраться сил, окрепнуть после болезни; **ֆохы амырцил э, чһи пһорви**(л) земля затвердела, невозможно копать, **кэхы мэдэры амбэс амырцил ин ирэнцһ дэхы, вор һынар чһикһа жашһынэлу** местная власть так приросла к своим креслам, что их невозможно сдвинуть с места, **кһу вастагыд ахьэг э, дун ахьэг амырцһар** у тебя хороший доход, ты заметно преуспел, **һивандуһины анцһав, на шинды гамацһ-гамацһ амырна** болезнь прошла, теперь он потихоньку будет поправляться; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամրանալ амранал – крепнуть, твердеть, укрепляться.

ԱՄԼՇՅԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներու, -իներուն, մկ. քանի ամրացա, -ցար, -ցավ, -ցանք, -ցաք, -ցան, կամ քանի ամրանում եմ, ես, է, ենք, եք, են, կամ քանի ամրանում էի, էիր, էր, էինք, էիր, էին, կամ քանի ամրանամ, -աւ, -ա, -անք, -աք, -ան՝ նայած թե՛ քա հետ քայր ինչ ժամանակով է դրված. օր. **ամրցաձայիս մոցա, ամրցաձայիս գրմոնամ, ամրցաձայիս գրմոնայի, ամրցաձայիս բիդ մոնամ**:

ԱՄԻՐՇԱԴՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я набирался сил и т.д. во всех лицах в зависимости от времени смыслового глагола предлож.; **амырцһадзайис моррца, амырцһадзайис гыморнам, амырцһадзайис гыморнайи, амырцһадзайис бид моррнам**.

ԱՄԵՐՑԱԶՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ ամրանում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվերի ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АМЫРЦҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы. н. как только я окреп (набрался сил), окрепну и т.д. во всех лицах, числах и временах в соотв. с формой смысл. глаг. предл.

ԱՍԸՐՑԸՆԷԼ և **ԱՍԸՐՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՍԸՐՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. ամրացնել բոլոր իմաստներով. տե՛ս ամրնալ:

АМЫРЦҺЫНЭЛ и **АМЫРЦҺУНЭЛ**, (Н), **АМЫРЦҺЫНЭЛ** (Ч), п.г. укреплять (во всех значениях); см. амырнал.

ԱՄԻ (Նեպոլետայ), գ. հորեղբայր:

АМИ (Несветай), с. дядя, брат отца; турец. ammi (амми) – дядя со стороны отца; в гаварах Карабах, Шемаха, Карин, Урмия, Амшен и т.д. ամի ами – дядя, брат отца.

ԱՄԻՍ, գ. ամիս, տարվա տասներկուերորդ մասը:

АМИС, с. месяц; исконно арм. слово, грабар ամիս амис, лит.вост.арм. и лит.зап.арм. ամիս амис, в большинстве диалектов ամիս амис, Тигранакерт ամիս äмис, Мараха амыис ամրիս, Зейтун ամри амыс, Амшен оմիս омыс, Карабах ամրէս амыэс.

ԱՄԻՍԱԳԱՆ, ած. ամսական. **ամիսագան հախ** ամսական ռոճիկ, շխատավարձ. **ամիսագան քիրա** ամսական բնակարավարձ:

АМИСАГАН, п. месячный; **амисаган һах** месячный оклад; **амисаган кһира** месячная квартплата.

ԱՄԻՍԷ-ԱՄԻՍ, մկ. ամեն ամիս:

АМИСЭ-АМИС, н. из месяца в месяц.

ԱՄԻՍԸ-ԶԱՐԸ, մկ. ամբողջ ամսվա ընթացքում. **ի՞նչ գեցիլ իս իդա դեղը ամիսը-ձարը** ի՞նչ ես կացել այդտեղ ամբողջ ամսվա ընթացքում:

АМИСЫ-ДЗАРЫ, н. весь месяц, целый месяц; **инчһ гэцһил ис ида дэхьы амисы-дзары?** ты что застрял там на целый месяц?

ԱՄԻՍՆԷՐՕՎ, մկ. ամիսներով, մի քանի ամսվա ընթացքում:

АМИСНЭРОВ, н. месяцами.

ԱՄԻՐԱ, գ. այս բառը գործածությունից ընկնելով՝ մնացել է Չալթրում իբրև ազգանուն. ար. ամիր – հրամանատար:

АМИРА, с. слово вышло из употр., сохранилось в с. Чалтырь как основа фамилии; араб. amir – командир; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամիրш амира – а) наместник, б) богатый и влиятельный армянин в Стамбуле.

ԱՄՍԷՆ, ձ. եղիցի՛, ճիշմարիտ է. տոնախմբությունների մեջ այս բառով են պատասխանում բարեմաղթություններին. եբբ. ամեն – նույն իմ.՝ փոխ առնված կրոնի միջոցով:

АММЭН!, м. аминь; истинно, верно; в праздники этим словом отвечают на добрые пожелания; древнеевр. āmēn – истинно, верно; заимств. из церковного яз.

ԱՄՈՒՐ, ած. 1. ամուր, պինդ, կարծր. 2. քաջառողջ. 3. փոխ.իմ. տնտեսապես լավ վիճակում. 4. մկ. պինդ, հաստատուն. 5. մկ. (Նխջ) բարձրաձայն. **ամուր փաղ** պինդ, կարծր փայտ, **ամուր մաշտ** քաջառողջ, դիմացկուն մարդ, փոխ. իմ. տնտեսապես բարեկեցիկ մարդ. **ամուր նիստ օր**, չընկա պինդ նստիք, որ չընկնես. **ամուր գանչէ** (Նխջ) բարձրաձայն կանչիր. **փորը ամուր է** փորկապություն ունի:

АМУР 1. п. крепкий, твёрдый, прочный. 2. п. здоровый. 3. п. перен. состоятельный, материально обеспеченный. 4. н. твёрдо, устойчиво, непреклонно, крепко. 5. н. (Нхч) громко; **амур пһад** крепкая, твёрдая древесина, **амур машт** а) крепкий, выносливый человек, б) состоятельный человек, **амур нист օր**, **чһыйнис** сядь крепко, чтобы не упасть, **амур ганчһэ** (Нхч) кричи громко, **пһоры амур э** у него запор; грабар ամուր амур, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամուր амур, Ахалциха, Акна, Харберд, Карин, Родосто, Себастья ամուր амур, Возм һամуր һамур, Мокс

հմմուր һәмур, Амшен оһну́р омур, Асланбек Һәһи́р эһю́р, Хачин шһну́й аму́й, Сучава шһрһну́р амбу́р, Муш шһшһрһну́р йһмбу́р.

ԱՍՈՒՐ-ԱՍՈՒՐ (Նխշ), մկ. բարձրաձայն. **ամուր-ամուր գալաջի գանին** խոսում են բարձրաձայն:

АМУР-АМУР (Нхч), н. громко; **амур-амур галаджи ганин** громко разговаривают.

ԱՍՈՒՐԳԷԳ, ած.մկ. բավական ամուր՝ բոլոր իմաստներով. տե՛ս ամուր:

АМУРГЭГ 1. п. достаточно крепкий, прочный (во всех значениях). 2. н. достаточно крепко; среднеарм. яз. ամրկեկ ամրեկ, литер.зап.арм. ամուրկեկ (произн. амургэг).

ԱՍՈՒՐՈՒԹԻՆ, գ. ամրություն, որակը այն ամենի, ինչ որ ամուր է:

АМУРҮТҺИН, с. крепость, прочность, твёрдость.

ԱՍՕԹ 1. գ. ամոթի, անպատշաճության գիտակցություն. 2. ած. անպատշաճ, պախարակելի. **ամօթ չունի** (Ն), **ամօթն ալ չիղէ** (Չ) ամոթի գիտակցություն չունի. **ինչպէս ամօթ պան է իդա** ինչ ամոթալի, անպատշաճ բան է այդ:

АМОТҺ 1. с. стыд. 2. с. позор. 3. п. постыдный, позорный; **амотҺ чһуни** (Н), **амотҺн ал чидэ** (Ч) стыда не знает, **инчһпэс амотҺ пан э ида** какой стыд!, какой позор!; грабар ամոթ амотҺ, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ամոթ амотҺ – стыд, в большинстве диалектов ամոթ амотҺ, в гаварах Агулис, Тбилиси ամոթ амутҺ, Тигранакерт ամօթ әмотҺ, Асланбек Һәһә* әмөһ, Карабах һәмфә һамотҺ, Горис һәмһә һамутҺ.

ԱՍՕԹ կամ **ԱՍՕԹ ԷՐԷՍԻՐ**, ձ. բացականչություն, որով դատապարտվում է պախարակելի վարմունքը:

АМОТҺ! или **АМОТҺ ЭРЭСИД!**, м. позор!, стыд и срам!

ԱՍՕԹԱ ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ամոթում եմ, ամոթեցի, ամոթեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպէս որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. օր. **ամօթաձսայիս դրհա քէշացավ, քրքէշանա, քրքէշանար, փիթ քէշանա** և այլն:

АМОТҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) стыжу и т.д., во всех лицах, числах и временах в соотв. с формой смысл. гл. пр.: **амотҺадзсайис дыһа кһэшашав, кһыкһэшана, кһыкһэшанар, пһитҺ кһэшана** чем больше я его стыдил, тем больше он озлоблялся, чем больше я его стыжу, тем больше он озлобляется и т.д.

ԱՍՕԹԱ ՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -նեւօվըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ ամոթում եմ, ամոթեցի, ամոթեմ և այլն. բայը սրա հետ կարող է դրվել ներկա, անկատար, կատարյալ և ապառնի ժամանակներով, եզակի և հոգնակի թվով ու բոլոր դեմքերով, և ըստ այնմ մակբայն էլ ստանում է համապատասխան նշանակություն. օր. **ամօթաձօվըս քիւէօկնա, քիւէօկնար, խէլօկծավ, փիթ խէլօկնա** հենց որ ամոթում եմ՝ խելոքանում է, հենց որ ամոթում էի՝ խելոքանում էր, հենց որ ամոթեցի՝ խելոքացավ, հենց որ ամոթեմ՝ պիտի խելոքաւ:

АМОТҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только стыжу, пристыдил, пристыжу и т.д.; глаг. может употребл. с данным наречием во всех врем. в ед. и мн. ч. во всех лицах, при этом наречие получает соответств. знач. врем. в зависимости от форм гл.; **амотҺадзовыс кһыхэлокна, кһыхэлокнар, хэлокцав, пһитҺ хэлокна** как только я стыжу его, он становится послушным, как только я стыдил его, он становился послушным и т.д.

ԱՍՕԹԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. ամոթել, անպատշաճ վարմունքը երեսովը տալ. **աղէգ մը ամօթեցիք արած զօդուրինին համար** մի լավ ամոթեցիք կատարած գողության համար:

АМОТҺЭЛ, гамотҺим, амотҺэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. стыдить; **ахьэг мы амотҺэциһинкһ арадз гохьуһинин һамар** мы его хорошенько пристыдили за воровство.

ԱՍՕԹԷԼԷՆ, մկ. ամոթելով, արած վատությունը երեսովը տալով. **ամօթելէն կրնած ամոթելով** հեռացավ. բայը սրա հետ էլ կարող է դրվել բոլոր ժաման., և ըստ այնմ մակբայն էլ ստանում է համապատասխան ժամանակի իմաստ. գործածվում է նաև կրկնված ձևով, որ ցույց է տալիս, որ ամոթելը տևողական է:

АМОТҺЭЛЭН, н. стыдя; **амотҺэлэн кынац** пошёл стыдя; с этим наречием глагол может ставиться во всех врем., а наречие получает соответств. значение времени в зависимости от форм смысл. гл. предложения; употр. также в удвоенной форме, указывающей на длительное действие.

ԱՅԱ, գ. կավէ ջրալի շաղախ, որ քսում են հողե հատակին՝ ծեփի վրայից:

ԱՅԱ, с. замазка для земляного пола из жёлтой глины и конского навоза.

ԱՅԱՅԻ ԿՈՒՆ, ած. մանանեխազույն:

ԱՅԱՅԻ ԿՈՒՆ, п. горчичный цвет.

ԱՅԱԶ, գ. ցրտություն, ստոնամանիք. թուրք. այяқ – պարզկա. **այяқ գարել** սառույց գոյանալ (պատուհանների փակվելի վրա). **այяқ քաշել** սառչել (օր. տան պատերը):

ԱՅԱՅ, с. мороз, стужа; **айаз габэл** покрываться льдом (об оконных стёклах), **айаз кhashэл** промерзать (о стенах дома и т.п.); турец. ayaz, крым.татар. аяз – мороз; в гаварах Ченкилер, Партизак, Амасия, Карчеван, Карин, Амшен, Карабах այяқ айаз – мороз.

ԱՅԱԽ, գ. անիվի շառավիղ. թուրք. այялы – ոտք:

ԱՅԱԽ, с. спица колеса телеги; турец. ayak (айак) – нога, подпорка, стойка.

ԱՅԱԽԱԲԻ, գ. ոտնաման. թուրք. այялы – ոտք, կարը – աման:

ԱՅԱԽԱԲԻ, с. обувь; турец. ayakbabi (айаккабы) – обувь (аяк – нога, karbi – сосуд), крым.татар. аякъкъап – обувь (аякъ – нога, къап – футляр, чехол).

ԱՅԱԽՂԱՇ (Ն), **ԱՅԱԽՏԱՇ** (Չ), գ. ուղեկից. թուրք. այялыгаз – նույն իմ., ծագում է այялы – ոտք բառից:

ԱՅԱԽԴԱՍ (Ի), **ԱՅԱԽԴԱՍ** (Կ), с. попутчик, спутник; турец. ayaktaş (айакташ), крым.татар. аякъдаш и аякъташ – попутчик.

ԱՅԱԽԼՕՐ, գ. արտաքինը. բառի առաջին մասը թուրք. այялы – ոտք բառն է, երկրորդը յօլ – ճամբար:

ԱՅԱԽԼՕՐ или **ԱՅԱԽԼՕՎ**, с. уборная, отхожее место; **бараб айахловэн пыштов кhashохь** (Կ) пустобрёх, пустомеля; турец. ayakolu (айакйолу), крым.татар. аякъёл – уборная (аякъ – нога, ёл – дорога).

ԱՅԱԽ-ՉԱՆԱԽ, գ. ամանները լվանալու գործողությունը. **այախ-չանախ անել** ամանները լվանալ. բառի վերջին մասը թուրք. թանակ – պնակ, ափսե բառն է, իսկ այախ նշանակում է բաժակ:

ԱՅԱԽ-ՉԻԱՆԱԽ, с. мытьё посуды; **айах-чhанах анэл** мыть посуду; турец. ayakli (аяклы) – фужер, çanak (чанак) – миска, чашка, крым.татар. аякъ – бокал, чанакъ – миска.

ԱՅԱՄԻՇ ԱՆԷԼ խնայել, ժխտություն անել. **հացն ալ այամիշ գանե, թամամ չի դա(լ)** նույնիսկ հացը խնայում է, լրիվ չի տալիս. **այամիշ չանել** չխնայել, ժխտություն չանել:

ԱՅԱՄԻՍ ԱՆՅԼ 1. скупиться. 2. экономить, расходовать расчётливо, экономно; **հաцн ал айамиш ганэ, тамам чи да(л)** даже хлеб экономит, выдаёт понемногу, **айамиш чhанэл** а) не скупиться, б) расходовать неэкономно.

ԱՅԱՄԻՇ ԼԱԼ խնայել իր աշխատանքը, աշխատանքից խուսափել. **այամիշ չիլալեն** ջանք չխնայելով (աշխատել):

ԱՅԱՄԻՍ ԼԱԼ уклоняться от работы; **айамиш чилал** не уклоняться от работы, **айамиш чилалэн** не жалея сил (работать).

***ԱՅԱԳ** (Նխօ), գ. ոսկե և արծաթե իրերի որակը հաստատող կնիք, проба. փոխ. ար.:

***ԱՅԱՐ** (ԻԽԿ), с. проба, клеймо на изделиях из благородного металла.

ԱՅԲ, գ. թերություն. փոխ. ար.:

ԱՅԲ, с. изъян, дефект, недостаток; араб. аур (айп) – стыд; среднеарм. яз. այիպ айип, այպ айп и այիբ айиб – изъян; в гаварах Тбилиси, Нор-Джуга, Карабах, Аварик, Ван, Муш, Карин, Сасун, Урмия, Амшен այр айб и այիբ айиб – а) стыд, б) изъян, недостаток.

***ԱՅԳՕԽՔ** (Ն), ***ԱՇՕԽԿ** (Չ), գ. մեռելահաց, քելեխ թաղումից հետո: Բարդված է «այգ» առավոտ և «ողը» բառերից և սկզբնապես նշանակել է «այգալաց» (թաղման հաջորդ առավոտվա սուգ), բայց հետո մոռացվել է այդ սովորության հետ միասին նաև բառի սկզբնական ծագումն ու իմաստը:

***АЙГОХК** (Н), ***АКОХК** (Ч), с. поминки; от шјq айг – рассвет и hηq hoxh – земля; грабар шјqηηq айghoxkh, литер.зап.арм. шјqoηp (айknoxkh), шqoηp (акhoxkh) – поминки, Атапазар, Зейтун, Маниса, Муш, Машкерт, Себастья, Сведия, Кхи шpошp акhoxkh, Амшен էրլшg эkhлацh – поминки, Себастья шpηlεoη akhyōxh – хлеб для поминок, Карабах իքնավրէրէր օրհնաւնաւ, Ереван էրնաֆօղէր эkhнафохъkh, Нор-Джуга նազնախող նагнахохъ, Буланых էրhηq эkhhoxh, Шемаха ինքնաօղ օրհնաօхъ и рնաօղ khнаօхъ.

ԱՅԻՄ-ԲԷՅԻՄ, **ԱՅԻՆ-ԲԷՅԻՆ** և **ԱՅԸՄ-ԲԷՅԸՄ**, մկ. հանկարծակի (զարթնել). թուրք. էյին-բէյին – սարսփահար:

АЙИМ-БЭЙИМ, **АЙИН-БЭЙИН** և **АЙЫМ-БЭЙЫМ**, н. внезапно (проснуться и т.п.); крым.татар. айын-бейин – растеряться, опешить; в гаваре Карин шјηմ-բէյիմ айим-бэйим и шјին-բէյին айин-бэйин – внезапно (проснуться и т.п.).

ԱՅԻՆ-ՕՅԻՆ, ած. իր խոսքը փոխող, խարերա. թուրք. այրն օյուն – ոչ լուրջ, տղայական:

АЙИН-ОЙИН, п. легкомысленный, безответственный, несерьезный; **айин-ойин галаджи** анэл нести чушь, бредятину, **айин-ойин панэр** глупости, вздор; турец. айин-ойун (айын-ойун) – ребяческий, несерьезный, крым.татар. айын-оюн – проделки, уловки; в гаварах Ван, Карабах, Лори, Ченкилер, Тбилиси, Мегри, Нор-Баязет, Карин, Полис, Багеш, Ерзинджан шјին-օյին айин-ойин – несерьезный, ребяческий.

ԱՅԻՆ ՕՐԻՆ բնավ երբեք, Աստված չանի:

АЙИН ОРИН ни в коем случае; не дай бог; **айн орин ор идигы нара асис** не дай бог сказать ему об этом, **айн орин ор на идигы имана** не дай бог, он узнает об этом.

ԱՅԼԱԳԷՐԲ, ած. տգեղ, անճոռնի. <ալլ + կերպ:

АЙЛАГЭРБ, п. 1. уродливый, безобразный. 2. неряшливый (об одежде); от шјլ айл – другой и կերպ կэрп – внешность; литер.вост.арм. шјլակերպ айлакерп, литер.зап.арм. шјլակերպ (произ. айлагэрб) – уродливый, необычный.

ԱՅԼԱԳԷՐԲՈՒԹԻՆ, գ. տգեղություն, տգեղ առարկաների տեսքը:

АЙЛАГЭРБУТЬИН, с. уродливость, отталкивающий внешний вид людей, вещей и предметов.

ԱՅԼԱՄ, մկ. արա իմաստը ճիշտ արտահայտող բառ չկա հայերենում, մոտավորապես նշանակում է «ախր, չ է որ». թաթ. ալլախ – ակներև:

АЙЛАХ, н. ведь, же, жаль что; **айлах ор** жаль что, к сожалению, **айлах ор уш имацха** жаль, что я поздно узнал; крым.татар. айлах – очень, особенно, неужто.

ԱՅԼԱՄԻՇ ՉԻԼԱԼ չամոթահարվել, չամաչել, անհարմար չզգալ, խղճի խայթ չունենալ. հոմանիշը – հալլամիշ չանել:

АЙЛАМИШ ЧИИЛАЛ не стыдиться, не испытывать смущения, стеснения, неловкости; синон. найламиш чһанэл.

***ԱՅԼԱՆԴՐԱ**, գ. երկար նեղ փոկ, որով կարում են տրեխի շուրճը՝ նրան ոտնամանի ձև տալու համար. նրան շարունակությունը կոչվում է «քուելէ» (տե՛ս այդ բառը). թաթ. ալլանդուր – դիրած:

***АЙЛАНДРА**, с. длинный узкий ремень, которым обшивали чарыки вкруговую, чтобы придать форму обуви, конец ремня, используемый в качестве завязки для чарыков, назывался «khosэлэ» (см. в словаре); крым.татар. айландырув и айландырма – вращение.

***ԱՅԼԸՄ** (Նխզ), գ. ամսական տոկոս, ամսական վարձ. թուրք. ալ – ամիս, ալրըկ – ամսական:

***АЙЛЫХ** (Нхч), с. месячное жалованье; турец. aylık (айлык) – месячное жалованье (ay – месяц, aylık – месячный).

ԱՅՂԸՆ, գ. չկրտած արու ձի. թուրք. ալղըր – նույն իմ.:

АЙХЬЫРР, с. жеребец, некастрированный конь; турец. аугг (айхьыр) крым.татар. айгыр – жеребец; в гаварах Полис, Ван, Карабах ալղըր айхьырр, Карин ալղըր айхьыр – жеребец.

ԱՅՄԻՇ ԼԱԼ 1. զարթել քնից. 2. ուշքի գալ գինովությունից. 3. կազդուրվել (հիվանդությունից). թուրք. օյանմակ – արթնանալ, օյանմիշ – արթնացած:

ԱՅՄԻՍ ԼԱԼ 1. проснуться. 2. прийти в чувство, в сознание, протрезвиться (после опьянения). 3. прийти в себя, вернуться к жизни (после болезни); турец. аумак (аймак), крым.татар. айырмак – приходиться в себя, приходиться в чувство, протрезвиться; в гаваре Карабах ալիմիշ ինիլ айимиш инил – проснуться, прийти в себя.

ԱՅՆԱԶԻ, ած. ստախու, իարբեր. պարս. ալիմ – հայելի, այնաջի – հայելի շինող կամ ծախող:

ԱՅՆԱԴՋԻ, ս. плут, хитрец; турец. аупаси (айнаджи) – изготовитель зеркал, хитрец, плут, из перс.; в гаваре Ван ալնաջի айнаджи – изготовитель зеркал.

ԱՅՆԸՄ, ած. չհարբած, զգաատ, խելքը գլուխը. թուրք. այրկ, օյանրկ – արթուն:

ԱՅՆԻՄ, ք. 1. трезвый, в здравом уме. 2. бодрствующий; турец. ауик (айык) – трезвый; в гаварах Карабах ալրի айых, Ван ալրի айыхь – трезвый.

ԱՅՍԻՆԿԻՆ, մկ. ալիմին:

ԱՅՍԻՆԿԻՆ, և. то есть, а именно; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ալիմին айсинкин.

ԱՅՈՒ (Ն), **ԱՅՈՒՎ** (Չ), գ. արջ. **այուն խախցուց Գարաբեդը, շաբաշը առավ վարթարեդը** մեկի աշխատանքի արդյունքը մյուսն է ուռում (բառացի՝ արջը խաղացրեց Կարապետը, նվերը ստացավ վարդապետը). թուրք. այու – արջ:

ԱՅՍ (Ո), **ԱՅՍՎ** (Կ), ս. зоол. медведь; **այун хахуцуц Гарабэды, шабашы аррав вартабэды** один дело делает, а другой деньги получает (букв. Карапет станцевал с медведем, а деньги получил учитель); турец. ауи (айы), крым.татар. аюв – медведь; Тигранакерт и Полис այու айу – медведь.

ԱՅՎԱ, գ. սերկնիլ:

ԱՅՎԱ, ս. бот. айва; турец. аува (айва); среднеарм. яз. հայվա հайва, из турец.

ԱՅՍՕԳԻԳ, գ. 1. ասորեստանցի, ասորի. 2. նիհար, հիվանդու:

ԱՅՍՕՐԻԳ, ս. 1. ассириец. 2. перен. тщедушный, хилый, болезненный.

***ԱՅԳԱՆ** (Նիս), գ. շիճուկ, մածունի և պանրի քամվածք. թուրք. այրան – թան:

***ԱՅՐԱՆ** (Ոչ), ս. сыворотка; турец. ауган – пахта.

ԱՆ, անօր, անօրմէն, անօլ, անօրմօլ, անօնք, անօնց, անօնցմէն, անօնցմօլ, դ. այն. անշունչ առարկաների մասին գործածվում է նաև կրկնակի հոգնակի **անօնքները**, -ներուն, -ներէն, -ներօլ:

ԱՆ, анор, анормэн, анов, анормов, анонк, анонц, анонцмэн, анонцммов, м. тот, та, то; те; в отношении неодушесвл. предметов употр. также, форма множ. ч. **анонкһнэры**, -нэрун, -нэрэн, -нэров; исконно арм. слово, грабар айн այն, среднеарм. яз. ан шн, литер.вост.арм. айн այն, литер.зап.арм. шн ан и шнիկш (произн. анига) – тот, в гаварах Агулис, Родосто, Акна, Полис, Сучава, Цхна шн ан, Хачин шн ан, էն эн, ինօ ино, Карин шн ан, ինի ини, Амшен էն эн, ինш ина, Алашкерт, Ереван, Карабах, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси էն эн, Муш էն эн, ըն ын, ընի ыни, ինш ина, Тигранакерт էն эн, ընի ыни, ընիգի ыниги, Возм նահան նаһан, новые диалектные формы ани, аник, аника, аникак, иник, ананк, ананкук, ананков, энэнц, эман, эмал; см. также анивиғы, анигы.

***ԱՆԱ**, գ. մայր. փոխ. թուրք.:

***ԱՆԱ**, ս. мать; турец. ана (ана), крым.татар. ана – мать.

***ԱՆԱԲԱՇ ՕՉԻՄԱՐ**, գ. մայր (ոչխար). թուրք. անш – մայր, բաշ – գլուխ, գլխավոր:

***ԱՆԱԲԱՇ ՕՉԻՄԱՐ**, ս. овцематка; крым.татар. анабаш – овцематка (ана – мать, баш – голова).

ԱՆԱՍՕԹ, ած. լիրբ, անպարկեշտ, ամոթի գիտակցություն չունեցող:

ԱՆԱՄՈԿ, ք. наглый, бесстыжий, бессовестный; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անամոթ – бесстыжий.

ԱՆԱԶՕՂ, ած.մկ. անհաջող. **անաչող կործ** անհաջող գործ. **քործըս անաչող գրնաց** գործս անհաջողական գնաց:

ԱՆԱՉՈՒՅՔ 1. ք. неудачный, безуспешный. 2. ք. неудачно, наперекосяк; **անաչոսք կորձ** безуспешное дело, **кхордзыс аначоохь гынац** (Н), **кхордзыс аначоохь кынац** (Կ) дело пошло наперекосяк; литер.вост.арм. անհաջող անհաճոսք, литер.зап.арм. անյաջող (произ. анһачоохь).

ԱՆԱՉՕՂՈՒԹԻՆ, գ. ձախորդություն. **անաչողությունի հանդրբել** անաչողության հանդիպել: **ԱՆԱՉՈՒՅՔՅՄԻՆ**, ք. неудача, невезение; **անաչոսքյուինի հандыбэл** потерпеть неудачу; литер.вост.арм. անհաջողություն անհաճոսքյուին – неудача.

ԱՆԱՍՆԱԳԱՆ, ան. անասնական:

ԱՆԱՍՆԱԳԱՆ, ք. скотский, животный; **анаснаган пһыррчхол** отъявленный неряха; литер.вост.арм. անասնական անаснакан, литер.зап.арм. անասնական (анаснаган) – скотский.

ԱՆԱՍՆԱԳԱՆ ԳԸԸԱԳ, գ. սաստիկ չար տղա. աղավաղված բառ է. սկզբնական ձևը պետք է եղած լինի «անանցական (անշեջ) կրակ»:

ԱՆԱՍՆԱԳԱՆ ԳՅՐԱԳ, ք. пострел, сорванец, озорник (о ребёнке); литер.вост.арм. անանցական անанцакан, литер.зап.арм. անանցական (произ. ананцаган) – негасимый.

ԱՆԱՐԱԴ, ան. 1. բերություն չունեցող. 2. բոլորովին առողջ. **բահաձ խրնձորները անարաղ գեցիլ ին** պահած խնձորներս մնում են առանց որևէ բերություն. **հեքիմը նարա անարաղ արավ** բժիշկը նրան բոլորովին առողջածրեց. <ան – բացասական մասնիկը + արաղ – արատ, բերություն:

ԱՆԱՐԱԴ, ք. 1. чистый, безупречный, непорочный. 2. полностью здоровый; **баһадз хындзорнэрыс анарад гэцһил ин** яблоки, которые храню, совсем не испортились, **һэкимы нара анарад арав** врач полностью излечил его; грабар արատ – недостаток, изъян; литер.вост.арм. անարատ անарат, литер.зап.арм. անարատ (произн. анарад) – чистый, беспорочный, Ахалциха, Карин, Мараха, Салмаст, Тбилиси անարատ անарат, Полис, Алашкерт, Акна, Муш, Родосто, Себастья անարատ անарат, Асланбек անарат* **анарат**, Хачин անարատ անарат, Ереван անарատ անарат и անարատ անарат, Тигранакерт անарат անарат, Кесария и Энкюри անарատ անарат.

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ**, ան. չպակասող, որ միշտ կա, ներկա է. **կինն անարատ է նարա քովն** գինի միշտ կա նրա մոտ. **տուն խօս անարատ իս նարա դունն** դու հո միշտ ներկա ես նրանց տանը. <ան + պակաս:

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ** 1. ք. неиссякаемый, неисчерпаемый. 2. ք. в достатке; **кинин анбагас э нара кховэн** у него вино никогда не кончается, **тун хом анбагас ис нацһа дунэн** ты в их доме как будто прописался; литер.вост.арм. անարատ անпакас, литер.зап.арм. անарատ (произ. анбагас) – неиссякаемый; см. также багас.

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ**, ան.մկ. 1. պատիվ, հարգ չունեցող. 2. պատիվ չբերող, վիրավորական. **անարատ մաշթ է** հարգանքի անարժան մարդ է. **մաշտու աղբու անարատ խօսք գասվի** այդպիսի վիրավորական խոսք կարելի է ասել մարդու. < ան + պատիվ:

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ**, ք. 1. бесчестный, недостойный. 2. оскорбительный; **анбадив машт э** недостойный человек, **машту адбэс анбадив хоскһ гасви?** разве можно так оскорблять человека?; литер.вост.арм. անարատ անпатив, литер.зап.арм. անарատ (произ. анбадив) – бесчестный.

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ**, Չալթրում նաև **ԱՆԱՐԱԴ**, մկ. անարատ, առանց որևէ խափանիչ պատճառ կամ պարագա մեջ բերելու. **անարատ բիդ անիս** անպայման պիտի կատարես. **անարատ բիդ էշտամ** ինչ էլ որ լինի կրգնամ. < ան + պատճառ:

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ**, ք. 1. безусловно, обязательно, во что бы то ни стало; **анбаджарр бид анис** сделаешь во что бы то ни стало, **анбаджарр бид эштам** пойду непременно; литер.вост.арм. անарատ անпатчарр, литер.зап.арм. անарատ (произн. анбаджарр) – непременно.

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ** (Ն), **ԱՆԱՐԱԴ** և **ԱՆԱՐԱԴ** (Չ), ան. անբախտ, կյանքում հաճողություն կամ բարենպաստ պայմաններ չունեցող մարդ. ծագումը տե՛ս բախթ:

ԱՆԱՐԱԴ և **ԱՆԱՐԱԴ** (Н), **ԱՆԱՐԱԴ** և **ԱՆԱՐԱԴ** (Կ), ք. несчастный; литер.вост.арм. անբախտ անбахт, литер.зап.арм. անբախտ (пр. анһахт) – несчастный; этимол. см. бахт.

ԱՆԲԱՇԱՐՔ և **ԱՄԲԱՇԱՐՔ**, ած. 1. (մարդ), որ գործ կատարելու վարպետություն, շնորք չունի, եղանակը չգիտե. **անբաշարք մաշթ** անշնորհք մարդ. 2. անշնորհ կերպով կատարված (գործ). **անբաշարք կորձ**. < ան + պաշարք:

АНБАШАРКh и **АМБАШАРКh**, с. 1. бездарь, неумеха; **амбашаркh маштh** бездарь. 2. топорно выполненная работа; **амбашаркh кордз** топорная работа; этим. см. башарэл.

ԱՆԲԱԴԵՐԳՎԱՆ և **ԱՄԲԱԴԵՐԳՎԱՆ** (Չալթըր), ած. անգուսպ, սանձարձակ մարդ. ծագումը տե՛ս բարդրզվել. ան – բացասական մասնիկ է:

АНБАРДЫГВАН и **АМБАРДЫГВАН** (Чалтырь), п. вспыльчивый, несдержанный, необузданный; от пехл. anbartavān – надменный; грабар անբարտավան անбартаван – высокомерный, лит.вост.арм. անբարտավան անбартаван – надменный, высокомерный, Алашкерт, Ахалциха, Карин անբարտավան անбартаван, Муш, Возм անպարտավան ամпартаван, Шемаха անբարդավան անбардаван, Сучава անբարդավան ամбардаван, Ереван անբարտավան անбартаван, Мараха, Салмаст, Ван անպարտավան ամпартгаван, Харберд անբարդավան ամбардаван, Себастья անբարդրզվան ամбардыван, Хачин անբարդավան անбайдавон, все в значении высокомерный; в некоторых диалектах слово приобрело иное значения; Двин – огромный, громадный (о доме), Евдокия – грубый, необразованный, в диалекте туркоязычных армян Адана անբրդրդավան ամбырдаван – прожорливый; в чалтырском говоре произошло смешение по созвучию данного слова со словом պարտակվել партаквел (в диалекте բարդրզվել бардыгвэл) – исчезать, пропадать.

ԱՆԲԷՍ, **ԱՄԲԷՍ**, **ԱՄԲԷՍՆԱԳ** և **ԱՄԲԷՍՆԱՅԻԳ**, ած.մկ. այնպիսի, այնպես. **անբես մաշտ դրհա չիկա** այնպիսի մարդ այլևս չկա. **անբես չալից օր լացըս էգավ** այնպես նվագեց, որ լացս եկավ:

АНБЭС, **АМБЭС**, **АМБЭСНАГ** и **АМБЭСНАЙИГ**, н. так; такой, подобный; настолько; **անбэс машт дына чһика** таких людей больше нет, **амбэс чһалици օր, лацһыс эгав** так играл, что у меня слезы на глаза навернулись; литер.вост.арм. այնպես айнпес, այնպիսի айнписи, литер.зап.арм. այնպես (пр. айнбэс), այնպիսի (айнбиси) – так, такой.

ԱՆԳԱԲ, ած. իրար հետ կապակցություն չունեցող. **անգաբ խօսկեր գասե շտե** ասում է էլի անկապ խոսքեր:

АНГАБ, п. бессвязный, лишённый логической связи, последовательности; **ангаб хоскэр гасэ штэ** несет чушь как обычно; литер.вост.арм. անկապ анкап, литер.зап.арм. անկապ (произ. ангаб) – бессвязный.

ԱՆԳԱԴԱԿ, ած.մկ. չկատարված, չիրականացած. **անգադար կորձ** չկատարված, չավարտված գործ. **գրդագր անգադար մրնաց** կտակը չիրագործված մնաց:

АНГАДАР, п. неисполненный, незавершённый; **ангадар кордз** незавершённое дело, **гыдагы ангадар мынаци** завещание осталось неисполненным; литер.вост.арм. անկատար анкатар, литер.зап.арм. անկատар (произн. ангадар) – неисполненный.

ԱՆԳԱԼ, ած.գ. անդամալույծ. գոյականաբար գործածվելիս հոլովվում է կանոնավոր. «անկյալ» բառն է:

АНГАЛ, с. лежачий больной; в функции сущ. склоняется по правилам; литер.вост.арм. անկյալ анкйал, литер.зап.арм. անկյալ (произн. ангйал) – немощный, увечный; в гаварах Полис, Джавахк, Ван, Хотрджур անգյալ ангйал – лежачий больной.

ԱՆԳԱՋ, գ. ականջ. **անգաջ դրնել** (Ն) **անգաջ տրնել** (Չ) լսել և ուշադրություն դարձնել, իմանալ բանի էությունը. **անգաջե անցունել** կամ **անգաջե անցրնել** (Ն), **անգաջե անցրնել** (Չ) իրեն արված կարգադրությունը լսել ու չկատարել. **անգաջը գանչե** ականջը խոսի, ասում են բացակա մարդու հիշելիս. **անգաջը րյնել** կամ **անգաջը իյնել** կողմնակի լուրերից տեղեկանալ. **անգաջը ձանդրո** է խոդությունը թույլ է, լավ չի լսում. **անգաջը ուլել** լարել, դրդել, սադրել. **անգաջը ցրքել** (Ն), **անգաջը ծրկել** (Չ) կողմնակի կերպով, ուրիշի միջոցով տեղեկացնել. **անգաջիդ օդ արա** լավ մտքումդ պահիր, չմոռանաս. **անգաջին հասնել** հեռվից

լսելով տեղեկանալ. **մեզ անգաջին մրդնել, մեզալէն էլլել** լսածին կարևորություն չտալ ու չկատարել:

АНГАДЖ, с. анат. ухо; **ангадж дынэл** (Н), **ангадж тынэл** (Չ) а) прислушиваться, б) подслушивать, **ангаджэ анцһунэл** или **ангаджэ анцһынэл** (Н), **ангаджэ анцһынэл** (Չ) пропустить мимо ушей, **ангаджы ганчһэ** будь он добром помянут (при упоминании имени отсутствующего человека, которого вспоминают за добрый совет или доброе дело), **ангаджы ыйнэл** или **ангаджы ийнэл** дойти до слуха (о молве), **ангаджы дзандырр** э тугой на ухо, **ангаджы улэл** наушничать, подстрекать, науськивать, **ангаджы цһыкһэл** (Н), **ангаджы цыкэл** (Չ) довести (молву) до слуха окольным путём, через третьих лиц, **ангаджид охъ ара** заруби себе на носу, **ангаджин һаснэл** дойти до слуха (о молве), **мэг ангаджэн мыднэл, мэгалэн эллэл** в одно ухо вошло, в другое вышло, **бараб ангадж кыднэл** найти благодарного слушателя; исконно арм. слово, грабар **ալանջ** акандж, литер.вост.арм. **ալանջ** акандж, литер.зап.арм. **ալանջ** (пр. аганч), в гаварах Мокс, Ван **ալանջ** акандж, Акна **աқоңз** агондж, Ереван, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Сучава **անգаж**, Ахалциха **անկաճ** анкач, Тбилиси **անգաճ** ангач, Муш **անգանջ** ангандж, Алашкерт **յանգаж** йангадж, Нор-Баязет **һанգаж** хангадж, Зейтун **անգէз** ангэдж, Агулис **անգուճ** ангуч, Тигранакерт, Хачин **тнգмз** әнгәдж, Салмаст **тнգжз** әнгйәдж, Мараха **тнգжաճ** әнгйач, Карабах **անգուճ** ангуч и **անջուզ** анджуг, Аварик, Шемаха **անգоջ** ангодж, Нор-Джуга **անգоճ** ангоч, Амшен **оңғоջ** онгодж.

ԱՆԳԱԶԳՕԹ, գ. **ալանջի վարի բլթակը**. < **ալանջ** + **կոթ**:

АНГАДЖГОТһ, с. мочка уха; литер.вост.арм. **ալանջի կոթ** аканджи котһ, литер.зап.арм. **ալանջակոթ** (произ. аганчһаготһ) – мочка уха.

ԱՆԳԱԶԻ ԼՕԼՕՍ, գ. **ալանջի խխունջի եզերքը**:

АНГАДЖИ ЛОЛОМ, с. край ушной раковины.

ԱՆԳԱԶԻ ՓԱՌ, գ. **թմբկաթաղանթ**:

АНГАДЖИ ПһАРР, с. анат. барабанная перепонка (в среднем ухе).

ԱՆԳԱԶԻ ՔԱՔ, գ. **ալանջի թեժ, ալանջակեղտ**:

АНГАДЖИ KhAKh, с. ушная сера, грязь в ушах.

ԱՆԳԱԶՍՈՒԴԻԳ, գ. մի տեսակ միջատ է մոտ մի սանտիմետր երկարությամբ, բարակ մարմնով ու բազմաթիվ ոտքերով, որ իբր թե մտնում ու վնասում է մարդու ալանջը, այդտեղից էլ ծագում նրա անունը. < **ալանջ-մուտ-իկ**:

АНГАДЖМУДИГ, с. зоол. уховёртка, насекомое с плоским телом длиной около сантиметра, которое проникает в человеческое ухо и наносит ему вред; литер.вост.арм. **ալանջամտուկ** аканджамтук – уховёртка.

ԱՆԳԱԶՔՕՔ, գ. **ալանջի այն մաւր, որ կպած է գլխին. հայ. ալանջ + թուրք. քոթ** – արմատ:

АНГАДЖKhOKh, с. основание ушной раковины; турец. kök – корень.

ԱՆԳԱԸ, ած. **կար չունեցող**:

АНГАР, п. бесшовный; литер.вост.арм. **անկար** анкар, литер.зап.арм. **անկար** (пр. ангар).

ԱՆԳԱԸԷԼԻ, ած. **անկարելի, ինչ որ հնարավոր չէ անել**:

АНГАРЭЛИ, п. невозможный; невыполнимый; литер.вост.арм. **անկարելի** анкарели, литер.зап.арм. **անկարելի** (произ. ангарэли) – невозможный.

ԱՆԳԱԸԶԱԳ «հանկարծակի» բառն է, որ գործածվում է միայն անեծքներում, առանց իմաստը հասկանալու. **անգարձագ մահ էլլէ վրրան**. ասվում է նաև անշունչ առարկան. մասին, որոնք մեռնել չեն կարող. **անգարձագ մահ ուղիս** կամ **անգարձագ ուղիս**. այս դեպքում «անգարձագ»-ը ըմբռնվում է որպես գոյական:

АНГАРДЗАГ смысл слова утрачен, употр. только в проклятиях: **ангардзаг маһ элэ выран** (также о неодуш. предметах), **ангардзаг маһ удис** или **ангардзаг удис**; употр. в функции существ.; лит.вост.арм. **հանկարծակի** ханкарцаки – внезапно, неожиданно.

ԱՆԳԱԸԶԱԳԻ, մկ. **անհապաղ, իսկույն. անգարձագի կրնաց, խաբէր դարավ** իսկույն գնաց, լուր տարավ. **հոմանիչը** – զագարագի, աջէլէ:

АНГАРДЗАГИ, н. немедленно, тотчас; **ангардзаги кынацһ, хабэр дарав** тотчас отправился в путь и увёз новость; литер.вост.арм. հանկարծակի հանкарцаки – внезапно, неожиданно; синон. гагараги, аджэлэ.

ԱՆԳԱՐՅԱ (Նխշ), ած. գործի անընդունակ. հուն. անգարիա > թուրք. անգարյա – չվարձատրվող, իզուր աշխատանք:

АНГАРՅԱ (Нхч), с. бездарь, человек, лишённый способностей; тур. angarya (ангарйа) – принудительные работы; в гаварах Полис, Карин, Тбилиси անգարյա ангарйа – бездарь.

ԱՆԳԷ ԷՂԷՎ (Ն), **ԱՆԳԻՑ ԷՂԷՎ** (Չ), Չալթրում նաև **ԱՆԳԻՑ, ԱՆԳԻՍՏԷՎ**, մկ. դրանից հետո:

АНГЭ ЭДЭВ (Н), **АНГИЦҺ ЭДЭВ** (Ч), в Чалтыре также **АНГИЦҺ, АНГИСТЭВ**, н. затем, потом; после того, после этого.

ԱՆԳԻՆ (Ն), **ԱՆԿԻՆ** (Չ), ած. 1. որ զին չունի, չի գնեհատվում. 2. չափազանց թանկագին կամ սիրելի:

АНГИН (Н), **АНКИН** (Ч), п. 1. малоценный, ничего не стоящий. 2. перен. бесценный, дорогостоящий; литер.вост.арм. անգին ангин (литер.зап.арм. анкин) – бесценный.

ԱՆԳՈՒՇԹՈՒՄ (Ն), **ԱՆԳՈՒՇՏՈՒՄ** (Չ), ած. որ ուտում է, ուտում է և չի կշտանում:

АНГУШТҺУМ (Н), **АНГУШТУМ** (Ч), п. ненасытный, жадный; литер.вост.арм. անկուշտ анкушт, литер.зап.арм. անկշտում (произ. анштум) – ненасытный.

ԱՆԳՕՉՈՒՆԱԳ (Նխշ), ած. անբավական, դժգոհ. ան-գոհ-ուն-ակ:

АНГОҺУНАГ (Нхч), п. недовольный, неудовлетворённый; литер.вост.арм. անգոһունակ ангоһунак – недовольный.

ԱՆԳՕՉՈՒՆԱԳՈՒԹԻՆ (Նխշ), ած. անբավականություն:

АНГОҺУНАГУТҺИН (Нхч), п. неудовлетворённость.

ԱՆԴԱԳ, ած. անհատակ, շատ խոր. ասվում է սովորաբար ծովի մասին. ան-տակ:

АНДАГ, п. бездонный, очень глубокий (как правило, о море); литер.вост.арм. անտակ антак, литер.зап.арм. անտակ (произн. андаг) – бездонный.

ԱՆԴԱՇ, ած. 1. չտաշված. 2. փոխ.իմ. կոպիտ, անկիրթ. **անդաշ քարէ դուն** չտաշված քարից շինված տուն. **ինչ անդաշ դրդա յէ** ինչ կոպիտ, անկիրթ տղա է:

АНДАШ, п. 1. нетёсаный, неотёсанный. 2. перен. грубый, невоспитанный; **андаш кһарэ дун** дом из нетёсаного камня, **инч андаш дыхъа йэ** какой невоспитанный ребёнок; литер.вост.арм. անտաշ анташ, литер.зап.арм. անտաշ (произн. андаш) – неотёсанный.

ԱՆԴԱՌ, գ. անտառ:

АНДАРР, с. лес; литер.вост.арм. անտառ антарр, литер.зап.арм. անտառ (пр. андарр).

ԱՆԴԷՂԷՆ, մկ, այնտեղից. հոգնակի **անդեղներեն** ձևը ցույց է տալիս, որ խոսողը ի նկատի ունի տեղը միայն մոտավոր ճշտությամբ. **անդեղներեն հիչ էգոզ քա՞** այն կողմերից որևէ եկող կա՞. Չալթրում կա նաև **անդեղեն, անդեղներեն** ձևերը:

АНДЭХЬЭН, н. отсюда; форма мн. ч. **андэхьнэрэн** указывает на неопределённое место; **андэхьнэрэн һичһ эгохь га?** отсюда хоть кто-нибудь вернулся?

ԱՆԴԷՂԸ, Չալթրում նաև **ԱՆԴԷՅՑ**, մկ. այնտեղ, այնտեղում. հոգն. – **անդեղները**, Չալթրում նաև **անդեղները**, ցույց է տալիս, որ տեղը հայտնի է միայն մոտավորապես:

АНДЭХЬЫ, в Чалтыре также **АНДЭЙЫ**, н. там, в том месте; форма множ. числа **андэхьнэры**, в Чалтыре также **андэйнэры**, указывает на неопредел. место; литер.вост.арм. айнтехь այնտեղ, литер.зап.арм. անդի (произ. анти); см. также антин.

ԱՆԴԷՂԻ, ած. այնտեղի:

АНДЭХЬИ, п. тамошний; нездешний.

ԱՆԴԷՆ, գ. երևակայական աշխարհ, որտեղ ըստ կրոնական առասպելի, իբր թե ապրում են մահից հետո մարդկանց հոգիները. տե՛ս նաև անթի-աշխարհ, թրրախթ, առքավութին,

թրժօխք և լիմբոզ բառերը. **անդենն վարված** շրջապատի անցուդարձից տեղեկություն չունեցող, կարճամիտ (մարդ). բառացի նշանակում է «մյուս աշխարհից»:

АНДЭН, с. загробный мир; **андэнэн варвадз** узколобый, недалёкий, ограниченный человек (букв. из загробного мира); грабар անդէն андэн, среднеарм. яз. անտեն антен и անդին андин, литер.зап.арм. անդի (произ. анти), в гаварах Партизак, Ахалциха, Арабкир, Мараш անդի анди, անդին андин – а) потусторонний мир, б) там; см. также анти-ашхаркх, тшырахтх, аркхавутхин, тшыжохкх и лимбоз.

ԱՆԴԵՆԸ, մկ. մյուս աշխարհում (մահից հետո):

АНДЭНЫ, н. в загробном мире, в потустороннем мире, на том свете; в гаварах Полис, Евдокия, Ван անդեն андэн, անդենի андэни – в загробном мире.

ԱՆԴԵՐ կամ **ԱՆԴԵՐ-ԱՆԴԻՐԱԳԱՆ**, ած.մկ. որ տեր ու պաշտպան չունի. **անդեր դրդա յէ** կամ **անդեր-անդիրագան դրդա յէ** տեր ու պաշտպան չունեցող տղա է. **հարր-մարր մեռան, դրդան անդեր մրնաց** կամ **անդեր-անդերագան մրնաց** ծնողները մեռան, տղան անտեր, անպաշտպան մնաց. **անդեր մրնա կամ անդեր մրնա թեփեյես**, -դ, -ն, **թեփեյերես**, -դ, -ն (հրամայական ձևով). **անդեր մրնալուն թեփեյես**, -դ, -ն, **թեփեյերես**, -դ, -ն (ապառնի դերբայից ածականի ձևով). **անդեր մրնացածը թեփեյես**, -դ, -ն, **թեփեյերես**, -դ, -ն (անցյալ դերբայից ածականի ձևով):

АНДЭР или **АНДЭР-АНДИРАГАН** 1. п. беспризорный, лишённый присмотра. 2. с. сирота; **андэр дыхъа йэ** или **андэр-андираган дыхъа йэ** беспризорный ребёнок, **һары-мары мэрран, дыхъан андэр мынацһ** или **андэр-андираган мынацһ** родители умерли, и ребёнок остался сиротой; употр. также в следующих проклятиях: **андэр мына** или **андэр мына тһэпһэйэс**, -д, -н, **тһэпһэнэрэс**, -д, -н (в форме повел. накл.), **андэр мыналуң тһэпһэйэс**, -д, -н, **тһэпһэнэрэс**, -д, -н (в функции прилаг., в форме причаст. буд. вр.), **андэр мынацһадзы тһэпһэйэс**, -д, -н, **тһэпһэнэрэс**, -д, -н (в функции прилаг., в форме пр.пр.вр.), **андэр шун** бродячая собака; литер.вост.арм. անտեր антер и անտեր-անտիրական антер-антиракан, литер.зап.арм. անտեր и անտեր-անտիրական (произн. андэр и андэр-андираган) – беспризорный.

ԱՆԴԵՐ-ԹԵՐՄԱՇ, ած.մկ. նույն իմաստը ունի, ինչ որ նախորդ երկուսը՝ միայն ունի նաև անտարբերություն և քիչ արհամարհանքի նրբերանգ. տե՛ս նաև թերմաշ:

АНДЭР-ТҺЭРМАШ, п. имеет то же значение, что и два предыдущих слова, но с оттенком некоторого пренебрежения и безразличия; см. также тһэрмаш.

ԱՆԴԵՐՈՒԹԻՆ, գ. տեր ու պաշտպան չունեցող մարդու կամ հասարակության վիճակ:

АНДЭРУТҺИН, с. беспризорность.

ԱՆԴԻ՛ (Չ) ահա, թե ինչու, ահա, ինչումն է բանը:

АНДИ! (Կ) так вот почему, так вот в чём дело; **анди на чһэгав** так вот почему он не пришёл; **анди алай дэхъыс кһыцһави** так вот почему у меня всё тело болит.

ԱՆԴԻ ՀԱՄԱՐ (Չալթր), տե՛ս անդի:

АНДИ ҺАМАР (Чалтырь), см. анди.

ԱՆԴՈՒՆ, ած. անտուն մարդ:

АНДУН, п. бездомный, бесприютный.

ԱՆԴՈՒՆ-ԱՆԴԵՐ, մկ. 1. ապաստան ու պաշտպան չունեցող. 2. (բայի հետ) այդպիսի մարդու վիճակում. **անդուն-անդեր մեճա** անապաստան ու անպաշտպան պառավ. **բաբին անդուն-անդեր մրնաց** պապը անապաստան ու անօգնական մնաց:

АНДУН-АНДЭР 1. п. бездомный, беспризорный. 2. с. сирота. 3. н. одиноко, неприкаянно (при употр. с глаголом); **андун-андэр мэдза** бездомная и беззащитная старушка, **бабин андун-андэр мынацһ** старик остался без крова и заступника; литер.вост.арм. անտուն-անտեր антун-антер – бездомный.

ԱՆՁԱՎԱԳ, ած.մկ. 1. մարդ, որ զավակ չունի. 2. (բայի հետ) զավակ չունեցողի վիճակում:

АНЗАВАԳ 1. ք. бездетный. 2. ո. без детей (при употр. с глаг.); литер.вост.арմ. անզավակ անзавак, литер.зап.арմ. անզավակ (произ. анзаваг) – бездетный.

ԱՆՁԱՎԱԳՈՒԹՅՆ, գ. անզավագ մարդու վիճակ:

АНЗАВАԳՄԻՆ, с. бездетность.

ԱՆԷԳ (խմոր), ած. առանց մակարդի շաղախված (խրմոր), այդպիսի խմորից պատրաստված խմորեղեն – **անեգ հաց**, **անեգ կօմաջ**, **անեգ խաթլամա** և այլն: հակահիշը – էգուն. ան-եկ:

АНЭГ, ք. бездрожжевой, не поднявшийся (о тесте); **анэг хымор** бездрожжевое тесто; из бездрожжевого теста готовят **анэг հաւի** (пресный хлеб), **анэг комадж** (пресный комадж), **анэг хатхлама** (пресная лепёшка); литер.вост.арմ. անեկ анек, литер.зап.арմ. անեկ (произ. анэг) – не поднявшийся (о тесте); антон. эгун.

ԱՆԷԳ-ՈՒՆԷԳ, մկ. դանդաղ, անշտապ, թեթևակի:

АНЭГ-УНЭГ, ո. потихоньку, полегоньку, не торопясь; **анэг-унэг пан анэл** не торопясь заниматься чем-либо, **анэг-унэг կհալէլ** ковылять.

ԱՆԷԼ, անիմ, արի, արած, անօղ, անելու կամ անելիք, արա՛, արե՛ք, բ.ն. անել, կատարել որևէ գործ. արանով կազմվում են ուրիշ բայեր. օր. **աղեզուրին անել**, **սաբրոն անել** և այլն. անել բայի միջոցով են կազմվում բոլոր այն բայերը, որոնք ծագում են թուրքերենի անցյալ դերբայից, ինչպես, օր. **ախթարմիշ անել**, **դուզեմիշ անել**, **փաթլամիշ անել** և այլն:

АНЭЛ, ганим, аним, ари, арадз, анохь, анэлу или анэликһ, ара, арэхһ, г.д.з. делать, выполнять (работу и т.п.); исконно арм. слово, грабар անել арнел – делать, лит.вост.арմ. անել анел, лит.зап.арմ. рնել ынел, в гаварах Индия առել аррел, Нор-Джуга, Сучава, Ван անել анел, Агулис, Акна, Шемаха, Тбилиси անիլ анил, Ереван, Горис, Карабах, Родосто անել анэл, Салмаст մնել әнел, Мараха մնել әнэл, Мокс անիլ анил и էնիլ энил, Алашкерт, Муш, Хачин էնել энел, Ахалциха, Карин էնել энэл, Зейтун, Харберд էնիլ энил, Возм յէնիլ йэнил, Полис, Себастья, Тигранакерт, Асланбек рնել ынэл, Амшен рնիլ ынил, рնուլ ынул, Мегри արիլ арил, Аварик тլ әл; глагол «анэл» образует глаголы в сочетании с формами прич. прош. врем. тюркских глаголов, напр. **ахтармиш анэл** – перевернуть, опрокинуть, **дузетмиш анэл** упорядочивать, приводить в порядок, **пхатламиш анэл** – взрывать, а также в сочетании с инфинитивной формой глаголов русского языка, напр. **аскаррбить анэл** оскорбить, **званить анэл** звонить и т.д.

ԱՆԷԼԻՔ, գ. անելիք. **անելիքը գար նը ինչի՞ դրհա գեն չէր անելիր** կամ **անելիքը գար էղիլ է, ինչի՞ դրհա գեն չէր անելիր** եթե մտադրություն ունեիր անելու ինչու՞ մինչև այժմ չէիր անում. այսպիսի ձևով և նպատակ կամ մտադրություն ունենալ իմաստով գործածվում են նաև շատ ուրիշ բայեր. օր. **էշթալիքը գար նը** կամ **էշթալիքը գար էղիլ է**, **բանելիքը գար նը** և այլն. նույնը գործածվում է նաև հոգնակի երկրորդ և երրորդ դեմքերով. օր. **անելիքը գար էղիլ է** (նրա), **անելիքները գար էղիլ է** (նրանց) և այլն:

АНЭЛИКҺ, с. занятие, работа, дело; **анэликһыд гар ны**, **инчһи дыһа гэнэ чһэр анэйир?** или **анэликһыд гар эхьил э**, **инчһи дыһа гэнэ чһэр анэйир?** если ты собирался это сделать, почему до сих пор не сделал?, в такой же форме в знач. цели или намерения, употр. также ряд других глаголов, напр: **эштһаликһыд гар ны** или **эштһаликһыд гар эхьил э** если ты собирался (намеревался) пойти, **банэликһыд гар ны** если ты собирался (намеревался) работать и т.д., в этом же значении глаголы употр. также во мн. ч. во 2-м и 3-м лице; напр. **анэликһы гар эхьил э** он собирался (намеревался) сделать, **анэликһнэры гар эхьил э** они собирались сделать и т.д. литер.вост.арմ. անելիք анеликһ, литер.зап.арմ. рնելիք ынеликһ – дело, работа.

ԱՆԷԼԷՆ, մկ. անելով. անել բայի օգնությամբ կազմված բայերից էլ արա նման մակբայներ են ստացվում. օր. **սաբրոն անելեն**, **կողուրին անելեն** և այլն:

АНЭЛЭН, ո. дела, совершая, выполняя что-либо; в роли вспомогат. глагола анэл образует не только глаголы, но также наречия, напр. **сабырр анэлэн** ожидая, **кохьутһин анэлэн** воруя, **дахьылмиш анэлэн** разрушая и т.д.

ԱՆԷԼՈՒ, ած. ինչ որ պետք է կամ կարելի է անել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական. **անելու բան. անելու քորձ. անելու աշխատանք** և այլն:

АНЭЛҮ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно сделать, выполнить; **анэлу бан, анэлу khордз, анэлу ашхаданкh** и т.д.; при употр. с существит. выполняет функцию прилаг.

ԱՆԷՁ, տե՛ս անիձ:

АНЭДЗ, см. анидз.

ԱՆԷՐԵՍ, ած. անամոթ, լիրբ, չամաչող. **ինչ աներես ախչիգներ ին** ինչպեսի անամոթ աղջիկներ են:

АНЭРЭС, п. бесстыжий, наглый, развязный; **инчh анэрэс ахчhигнэр ин** что за бесстыжие девушки: литер.вост.арм. и литер.зап.арм. աներես անерес – бесстыжий.

ԱՆԷՐԵՍՈՒԹԻՆ, գ. լրբություն, անամոթ մարդու հատկություն. **աղբես պան ուզենալու համար աներեսություն քեսկ է** այդպիսի բան խնդրելու համար մեծ լրբություն է հարկավոր:

АНЭРЭСУТҺИН, с. наглость, бесстыдство; **адбэс пан узэналу һамар мэдз анэрэсутһин бэтк** э надо иметь большую наглость, чтобы просить о таком.

ԱՆԷՐՑԱՔ (Ն), **ԱՆԷՐԾԱԿ** (Չ), գ. կնոջ եղբայրը. աներ + ձագ. հոմ. – խայնաղա:

АНЭРЦҺАКh (Н), **АНЭРЦАК** (Ч), с. шурин, родной брат жены; от աներ անэр – тесть + ձագ дзаг – детёныш; литер.вост.арм. աներձագ անердзаг, литер.зап.арм. աներձագ (произ. анэрцhакh) – шурин; синон. хайнахья.

ԱՆԷՅՔ (Ն), **ԱՆԷԾԿ** (Չ). գ. անեծք, նզովք, չարամախիթություն որևէ հանցանքի կամ պախարակելի վարմունքի համար. **հականիշը – օռնենք**:

АНЭЦҺКh (Н), **АНЭЦК** (Ч), с. проклятие; исконно арм. слово, грабар անեծ անэц, литер.вост.арм. անեծք անецкh, литер.зап.арм. անեծք (произн. анэдзкh), в гаварах Возм, Ван անեծք անэцкh, Алашкерт, Муш, Шемаха, Нор-Джуга անեծկ անэцк, Ахалциха, Зейтун, Карин, Мокс, Родосто, Хачин անեցք անэцкh, Ереван, Карабах անեցկ անэцк, Харберд, Полис, Сучава անեցգ անэцг, Акна, Себастья անեւգ անэсг, Тигранакерт мнեձք անэдзкh, Агулис, Горис անիծք անицкh, Тбилиси անիծկ անицк, Салмаст անեւք անэскһй, Асланбек անեւ* անэсh, Аварик անիսկ անиск, Мараха անискһй անиһуһ, Амшен օնիձք օнидзкh, в гаваре туркоязычных армян Адана անեւ անэс; антон. օրհնэнкh.

ԱՆԷՅՔԷՉՕՐ ԱՆԷԼ (Ն), **ԱՆԷԾԿԷՉՕՐ ԱՆԷԼ** (Չ) սաստիկ անիծել, որից իբր թե հյուժվում են մարդիկ. անեծք + չոր, այսինքն՝ չորացած, հյուժված:

АНЭЦҺКhЭЧhOP **АНЭЛ** (Н), **АНЭЦКЭЧhOP** **АНЭЛ** (Ч) проклинать так, чтобы человек иссох, дошёл до полного истощения.

ԱՆԸԶԳԱՄ (Նիսջ), ած. անամոթ:

АНЫЗГАМ (Нхч), п. наглый, бесстыжий; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անզգամ անызгам – наглый.

ԱՆԹԱԹՈՒՄ (Ն) **ԱՆՏԱՏՈՒՄ** (Չ), մկ. անդադար, շարունակ. **անթաթում կուկա թաթավը** շարունակ զալիս է անձրևը. ան-դադար-ում:

АНThАThPPYМ (Н), **АНТАТРРУМ** (Ч), н. непрерывно, беспрерывно; **анthathppryм кука thathavy** дождь льёт не переставая; литер.вост.арм. անդադրում անдадрум, литер.зап.арм. անդադրում (произн. анthathpym) – непрерывно.

ԱՆԹԱՂ, ած.մկ. չթաղված. **անթաղ մեռել չթաղված մեռել**:

АНThАХЬ 1. п. непохороненный, не преданный земле. 2. н. не хороня; **анthахь мэpppэл** непохороненный покойник.

ԱՆԹ ԱՇԽԱՐՔ (Ն) **ԱՆՏ ԱՇԽԱՐՔ** (Չ), տե՛ս անդէս:

АНThИ **АШХАРКh** (Н), **АНТИ** **АШХАРКh** (Ч), см. андэн.

ԱՆԹԻՅԷՆ (Ն) **ԱՆՏԻՅԷՆ** (Չ), մկ. այն կողմից. < այն-դի-էն. հոմանիշը – անթովէն:

АНThИЙЭН (Н), **АНТИЙЭН** (Ч), н. оттуда; синон. анкховэн.

ԱՆԹԻՆ (Ն), ***ԱՆՏԻՆ** (Չ), Չալթըրում այժմ սրա փոխարեն գործածվում է **անթով**, **անթովը**, մկ. այն կողմ, այն կողմում. **անթի գրնա** այն կողմ գնա կամ մի կողմ գնա. **անթին գրնաց** դեպի այն կողմը գնաց. **անթին ի նչ գա** այն կողմում ի նչ կա. հոմանիշը – անթով, անթովը. այն-դի-ն:

АНТИН (Н), ***АНТИН** (Ч), в Чалтыре в наст. время вместо **антин** употр. **анхов**, **анховы**, н. там, туда, в той стороне; **антин гына** отойди в сторону, **антин гынацх** пошёл туда, в ту сторону, **антин инчх га?** что там есть?; синонимы – анхов, анховы; литер.зап.арм. անդի (произ. анти) – там, в гаварах Ахалциха անթին антин, Акна օնթի онти, օրդի օтди, Амшен ինթու интус, Партизак, Арабкир, Мараш անդի анди, անդին андин – а) там, туда, б) потусторонний мир; этимол. смотри ти (Н).

ԱՆԹԻՔՍ (Նխք), ած. հազվագյուր. լատ. անտիկվուս, իտալ. անտիկա – նուն իմ.:

АНТИКХА (Нхч), п. исключительный; латин. antiquus, итал. antico – древний.

ԱՆԺՈՒՄԸ, մկ. այդ դեպքում:

АНЖУМЫ, н. в таком случае; тогда; от այն айн – тот + ժամ жам – время; в гаварах Тбилиси իժում ижум, Сучава անժումը анжумы, անժումը анжумы – потом, после.

ԱՆԻԳԸ, տե՛ս անիվիզը:

АНИГЫ, см. анивигы.

ԱՆԻԶ, Նխք նաև **ԱՆԷԶ**, գ. ոչլի ձու, անիծ:

АНИДЗ, в Нхч также **АНЭДЗ**, с. гнида, яйцо вши; исконно арм. слово, грабар անիծ аниц, литер.вост.арм. անիծ аниц, литер.зап.арм. անիծ (произ. анидз), в гаварах Агулис, Ереван, Мокс, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси, Муш անիծ аниц, Акна, Харберд, Хачин, Муш, Полис, Родосто, Себастья, Сучава անիծ анидз, Возм анэц անէц, Асланбек анидз անիծ и аниз անիզ, Шемаха հոնիծ һәниц, Горис, Карабах հանէծ һанэц, Амшен օնիծ онидз, Зейтун անրд аныдз, Тигранакерт մնիծ әнидз, Мараха անիծ аниц и անրд аныйц.

ԱՆԻԶԱՉԱՅԻՍ, -իդ-ն, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի անիծում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակ. նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АНИДЗԱՎՅԱՅԻՍ, -д, -н, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) прогибаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԱՆԻԶԱԶՈՎԸ, -ը, -ը, -օվը, -ը, -ը, մկ. հենց որ անիծում եմ, անիծեցի և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. նշանակուր., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АНИДЗАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только прогибаю, проклял, прокляну и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предлож.

ԱՆԻԶԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛-եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), Նխք նաև **ԱՆԸԷԼ**, բ.ն.չ. անիծել, անեծք ասել ուղիված որևէ մեկին կամ որևէ առարկայի, կամ առանց դրան, այլ միայն իր սրտի մալձը թափելու համար, երբեմն նաև ուղղված ինքն իրեն:

АНИДЗЭЛ, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), в Нхч также **АНЫДЗЭЛ**, г.д.з. проклинать; исконно арм. слово, грабар անէծ анэц – проклятие, литер.вост.арм. անիծել аницел, литер.зап.арм. անիծել (произ. анидзэл), в гаварах Салмаст, Алашкерт, Нор-Джуга, Ван անիծել аницел, Ахалциха, Ереван, Карин аницэл անիծել, Шемаха, Тбилиси անիծիլ аницил, Сучава անիծել анидзел, Себастья, Асланбек անիծել анидзэл, Зейтун, Акна անիծիլ анидзил, Полис անիծել анидзэл и անրдել аныдзэл, Возм անրдиլ аныцил, Мокс մնրдиլ аныцил, Карабах рнէдиլ ынэцил, Амшен օնիձուշ онидзуш, Агулис անիծք սոլ аницкх тол.

ԱՆԻԶԷԼԵՆ, Նխք նաև **ԱՆԸԷԼԵՆ**, մկ. անիծելով. օր. **անիծելեն կուկա**, **անիծելեն էգավ**, **անիծելեն պիտ կա** և այլն. գործածվում է նաև կրկնաձև ձևով **անիծելեն-անիծելեն**, որ ցույց է տալիս տևողական լինելը:

АНИДЗЭЛЭН, в Нхч также **АНЫДЗЭЛЭН**, н. проклиная; с этим наречием глагол может ставиться во всех временах: **анидзэлэн кука** идёт проклиная, **анидзэлэн эгав** пришёл проклиная, **анидзэлэн пит ка** придёт проклиная, и т.д.; имеет также удвоенную форму **анидзэлэн-анидзэлэн**, указывающую на длительность действия.

ԱՆԻԶՎԱԶ, ան. 1. անիծված, որի վրա նգովք է դրված. 2. նգովքի արժանի. **անիծված դեղ** անիծված տեղ. **անիծված դուն** անիծված տուն. **հա մա անիծված մաշտ է հա**՝ ա յ նգովքի արժանի մարդ է հա :

АНИДЗВАДЗ, пр.пр.вр. 1. проклятый. 2. заслуживающий проклятия; **анидзвадз дэхь** проклятое место, **анидзвадз дун** проклятый дом, **háma анидзвадз машт э ha?** неужели он заслужил проклятие?

ԱՆԻԶՔԱՇ ԱՆԷԼ խիտ ստամներով սանրով մաքրել գլխի մազերը անիծներից:

АНИДЗКҺАШ АНЭЛ выгребать вшей из волос гребёнкой с густо посаженными зубьями; литер.зап.арм. անիծքաշ (произ. анидзкхаш) – пинцет для выдёргивания волос.

ԱՆԻԶՕՂ, ան. անիծոտ, որի վրա անիծ կա:

АНИДЗОД, п. вшивый; литер.зап.арм. անծոտ (пр. андзод), в диалектах имеет формы անծոտ анцот, անծոտած анцотац, անիծոտ аницут – вшивый.

ԱՆԻԶՕՂԷԼ, -իմ, -էցա, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.չ. անիծոտ դառնալ, անիծներ ունենալ իր վրա. **իդա մախսումին կըլօխը սաղ անիծօղի է վու** այդ խեղճ երեխայի գլուխը փար բոլորովին անիծոտվել է:

АНИДЗОДЭЛ, -им, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.с.з. завшиветь; **ида махсумин кылохы сахъ анидзодил э ву!** да у этого бедного ребёнка вся голова во вшах!

ԱՆԻՍԷ և **ԱՆԻՍԷ ՆԸ**, Չ. մինչդեռ. **նա ինձի խափել գուզե, անիսե յես չօխսան կիդիմ նարա միտկին մէջինը** նա ինձ ուզում է խափել, մինչդեռ ես վաղուց գիդեմ նրա մտադրությունը. հայ. այն + թուրք. իսէ – ստորադասական մասնիկը + նա – միջին հայերենի մասնիկը, որ բարբառում սղվելով՝ դարձել է նր:

АНИСЭ и **АНИСЭ НЫ**, сз. между тем, в то время как; но, а; оказывается; **на индзи хапхэл гузэ, анисэ йэс чохтан кидим нара миткин мэчһины** он меня обмануть хочет, но я давно уже знаю, что у него на уме; от այն айн – то + турец. ise (исэ) – а, же, если + частица среднеарм. языка «на», принявшая в диалекте форму «ны»; в гаваре Ерзинджан անիսէ анисэ, в том же значении.

ԱՆԻՍՕՆ, գ. մի տեսակ բոյս է, որի սերմերը գործածվում են իբրև համեմ դեղ. Pimpinella anisum. հուն. անիսոն – նույն իմ.:

АНИСОН, с. бот. анис, Pimpinella anisum, однолетнее травянистое растение, пряность; греч. anison – кориандр; среднеарм. яз. անիսոն анисон, в гаварах Ахалциха, Карин, Полис, Родосто անիսоn анисон, Акна անшооn анасон и անшашоn анасун, Себастья անիшուnтоn анисуйон.

ԱՆԻՎԻԳԸ և **ԱՆԻԳԸ**, անիվոր, անիվորմեն, անիվով կամ անիվորմով, անիվոնք, անիվոնց, անիվոնցմով, կամ անվիգը, անվոր, անվորմեն, անվով, կամ անվորմով, անվոնք, անվոնց, անվոնցմեն, անվոնցմով: Եթե բառը անշունչ առարկայի է վերաբերվում, գործածվում է նաև կրկնակի հոգնակի ձևով – անիվոնքները, անիվոնքներուն, անիվոնքներեն, անիվոնքներով, անվոնքները, անվոնքներուն, անվոնքներեն, անվոնքներով, դ. այն. գործածվում է այն անձի կամ առարկայի մասին, որոնք արդեն հայտնի են նախորդ խոսակցությունից. օր. **անիվիգը սուղ խափան է** այն մարդը ստախոս է. **անիվոնքներով թամամ չի լա(լ)** նրանցով չի լրանալ:

АНИВИГЫ и **АНИГЫ**, в с. Крым **АНИВУГЫ**, анивор, аниvormэн, анивов или аниvormов, аниvonкh, аниvonцh, аниvonцһмэн, аниvonцһмов или аниvигы, анивор, аниvormэн, анивов или аниvormов, аниvonкh, аниvonцh, аниvonцһмэн, аниvonцһмов, м. тот; употр. в отношении одушевл. и неодуш. предметов, ранее упоминавшихся в разговоре; если слово относится к неодуш. предмету, то употр. также удвоенная форма мн. числа аниvonкh, аниvonкһнэры, аниvonкһнэрун, аниvonкһнэрэн, аниvonкһнэров, аниvonкһнэры, аниvonкһнэрун, аниvonкһнэрэн, аниvonкһнэров; **аниvигы суд хапһан э тот** (человек) лжец, **аниvonкһнэров тһамам чи ла(л)** этим (количеством и т.п.) не обойтись; литер.зап.арм. անիվա (произ. анига), Карин անիվ аник, Тигранакерт, Ван ընիվ ыник, Мокс էնիվ эник, Малатия էնիվի эники – тот.

ԱՆԻՎՕՐԸ, անիվորինը, անիվորիննեն կամ անիվորինմեն, անիվորիննով կամ անիվորինմով, անիվորները, անիվորներունը, անիվորներեն, անիվորներով կամ անվորը, անվորինը, անվորիննեն կամ անվորինմեն, անվորիննով կամ անվորինմով, ստացական

դերանուն, որ գործածվում է առանց ստացյալի. օր. **անիվոր դրդան** ասելու փոխարեն ասվում է **անիվորը** երբ արդեն հայտնի է, որ խոսքը տղոց մասին է. **անիվոր դրդոցմէն** ասելու տեղ ասվում է **անիվորներէն** և այլն. երբ ստացական դերանունը հոգնակի է, իսկ ստորոգյալը եզակի, դերանունը ստանում է հետևյալ ձևերը – անիվօնցը, անիվօնցնինը, անիվօնցնէն, անիվօնցնօվ, իսկ երբ թե ստացականը և թե ստացյալը հոգնակի են – անիվօնցները (անիվօնց դրդաները), անիվօնցներուն (անիվօնց դրդաներուն), անիվօնցներէն (անիվօնց դրդաներէն), անիվօնցներօվ (անիվօնց դրդաներօվ):

АНИВОРЫ, аниворины, анивориннэн или аниворинмэн, анивориннов или аниворинмов, аниворнэры, аниворнэруны, аниворнэрэн, аниворнэров или анворы, анворины, анвориннэн или анворинмэн, анвориннов или анворинмов, притяж. мест., употр. без определяемого слова, вместо **анивор дыхъан** говорится **аниворы**, если из разговора уже известно, о ком идёт речь, вместо **анивор дыхъоцһмэн** говорится **аниворнэрэн** и т.д., если притяж. мест. стоит во множ. числе, а определяемое слово в ед. ч., местоимение получает следующие формы: анивонцһы, анивонцһнэры, анивонцһнэн, анивонцһнов, если местоим. и притяж. частица стоят во мн. числе, местоим. получает следующие формы: анивонцһнэры (анивонцһ дыханэры), анивонцһнэрун (анивонцһ дыхъанэрун), анивонцһнэрэн (анивонцһ дыхъанэрэн), анивонцһнэров (анивонцһ дыхъанэров).

ԱՆԼԸՎԱ, Չալթրում նաև **ԱԼՆԸՎԱ**, ած.մկ. երեսը չլվացած. **անլըվա դրդա** երեսը չլվացած տղա. **անլըվա քրքալէ** ման է գալիս առանց երեսը լվանալու:

АНЛЫВА, в Чалтыре также **АЛНЫВА**, п. неумытый, грязный; **анлыва дыхъа** неумытый ребёнок, **анлыва кһыкһалэ** так и ходит неумытый; литер.вост.арм. անլվա анлва, литер.зап.арм. անլուш анлыва – немытый.

ԱՆԼԻ և **ԱԼՆԻ**, ած. առանց աղի. «ան-աղ-ի», բայց «աղ»-ը հին հայերենում հնչվում է «ալ», ուրեմն «ան-ալ-ի» ավելի հին է. **անլի մաշթ է** (Եխջ) անհամակրելի մարդ է:

АНЛИ и **АЛНИ**, п. пресный, несолёный; **анли машт э** (Нхч) неприятный человек; исконно арм. слово, в древнеарм. языке слово «ахъ» – соль звучало как «ал», таким образом, форма ան-ալ-ի (ан-ал-и) является более древней; грабар անաղի анахъи – несолёный, литер.вост.арм. անաղի анали, литер.зап.арм. անաղի анали и անլի анли, в гаварах Шемаха, անաղի анали, Агулис, Горис, Карабах անաղи нали, Харберд, Карин, Хачин, Полис, Родосто, Себастья, Салмаст անլի анли, Амшен օնլի онли, Зейтун անլը анлы, Сучава ալլի алли, Акна օլլի олли, Ереван ալանի алани, Ван, Тбилиси ալնի ални, Тигранакерт тլլի әлли, Мараха աննը анны.

ԱՆԼԻԶՈՒ (Զ), **ԱՆԼՈՒԶՈՒ** (Ն), ած. 1. որ լեզու չունի, չի կարող խոսել. 2. շատ համեստ, քիչ խոսող. **անլիզու հայվանին մի դանջի(լ)** անլեզու անասունին մի չարչարիր. **խելօք, անլիզու ախճիզ է** (Զ) համեստ, քիչ խոսող աղջիկ է:

АНЛИЗУ (Ч), **АНЛУЗУ** (Н), п. 1. немой, бессловесный. 2. немногословный, скромный; **анлизу һайванин ми данджи(л)** не мучай бессловесную скотину, **хэлокһ, анлизу ахчиг э** (Ч) скромная, немногословная девушка; литер.вост.арм и литер.зап.арм. անլեզու анлезу – бессловесный.

ԱՆԽԱԴԱՐ, **ԱՆԽԸԴԱՐ**, **ԱՆԽԸԴԱ**, **ԱՆԽԸԴԱՅԻԳ**, **ԱՆԽԸԴԱՐԻԳ** և **ԱՆԸԽՏԱ**, ած.մկ. այնչափ, այնքան, այն աստիճան. **անխըդա լացից օր, աչքերը ուռեցան** այնքան լացեց, որ աչքերը ուռեցան. հայ. այն + ար. կադրը – չափ, քանակ, աստիճան:

АНХАДАР, **АНХЫДАР**, **АНХЫДА**, **АНХЫДАЙИГ**, **АНХЫДАРИГ** и **АНЫХТА**, н. настолько, столько, так, до такой степени; **анхыда лацһицһ օր, ачһкһэры уррэцһан** так плакал, что глаза опухли; арм. отриц. част. ան ан + араб.-турс. kadar – мера, степень; среднеарм. яз. անխտար анхтар – столько, настолько, в гаварах Урмия, Тбилиси, Карабах Էնխադա энхъада, Шемаха Էնխըդէ энхыдэ, Гандзак, Нор-Баязет, Тигранакерт Էնխադար энхъаддар, Карин Էնխըդի энхъыди – настолько.

ԱՆԽԷԼՔ, ած. անխելք, խելք չունեցող, հիմար:

АНХЭЛКҺ, п. бестолковый, безмозглый, тупой; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անխելք анхэлкһ – глупый.

ԱՆՆԵԼՔՈՒԹԻՆ, գ. 1. հիմարություն. 2. հիմարաբար, առանց մտածելու արած գործ, վարմունք. **նարա անխելքութիւնը կիդիս խօս** նրա հիմար լինելը հո գիտես. **սս անքամ անխելքութիւն արի** այս անգամ չմտածված գործ արի:

АНХЭЛЖУТҺИН, с. 1. бестолковость. 2. оплошность; **нара анхэлжухутины кидис хом ты же знаешь, какой он бестолковый, ас анхам анхэлжухутин ари** на этот раз я оплошал.

ԱՆՆԸՆԴԱՅ, ած. լավ օր, ուրախություն չտեսած (մարդ). **շաղ անխընդաց ախչիզ է Մայրամը** Մարիամը մի լավ օր չտեսած աղջիկ է. ան-խինդ-աց:

АНХЫНДАЦҺ, п. безрадостный, унылый; **шад анхындацх ахчиг э Майрамы** Майрам безрадостная, унылая девушка.

ԱՆՆԸՍՏԸՆԱՆՔ, ած.մկ. 1. անխիղճ, խիղճ, գուրջ չունեցող. 2. անգթությամբ կատարված. **ինչ անխըջմըղանք մաշտիկ ին ինչ անխիղճ մարդիք են. իդրես ալ անխըջմըղանք պան գարվի** այդպիսի անխիղճ բան կարելի է անել. **անխըջմըղանք գրձէձէ դըղին** անխղճորեն ծեծում է որդուն. ան-խիղճ-միտ-ք:

АНХЫДЖМЫДАНКҺ 1. п. жестокий, безжалостный, бессердечный. 2. н. жестоко, безжалостно, бессердечно; **инчһ анхыджмыданкһ маштик ин** какие же они бессердечные люди, **идбэс ал анхыджмыданкһ пан гарви?** разве можно так жестоко поступать?, **анхыджмыданкһ гыдзэдзэ дыхьин** нещадно избивает своего ребёнка; литер.вост.арм. անխըջմտանք анхыджмтанкһ – безжалостный.

ԱՆՆԻ-ԹԵՆՆԻ (Չալթր), մկ. ափեղ-ցփեղ. **անխի-թենխի գրգուրուցէ շտէ** ափեղ-ցփեղ խոսում է էլի:

АНХИ-ТҺЭНХИ (Чалтырь), н. нелепо, вздорно, несуразно; **анхи-тһэнхи гызуруцһэ штэ** несёт всякий вздор.

ԱՆՆՈՒՆԴՈՒՄ, ած. նույն իմաստն ունի, ինչ որ «անխընդաց»-ը. ան-խինդ-ումն, որտեղ արմատի «ի»-ն՝ սղվելու փոխարեն մնացել է՝ գտնվելով չորս բաղաձայների մեջ և ազդվելով հաջորդ վանկի «ու»-ից դարձել է «ու»:

АНХУНДУМ, п. безрадостный, унылый; ан-хинд-умн, где гласная «и», находясь между четырьмя согласными под влиянием последующей гласной «у» также перешла в «у»; см. анхындацх.

ԱՆՀԱՂՆՈՒՄ (Նխզ), ած. անսպառ, որ չի վերջանում. **անհաղնում ուղելիք** անսպառ ուտելիք. «ան» բացասական մասնիկը + հատ («հատանել» – կտրել բայի արմատը) + «ան» բայածանցը:

АНҺАДНУМ (Нхч), п. неисчерпаемый, неиссякаемый; **анһаднум удэликһ** изобилие еды; литер.вост.арм. անհատնում анһатнум, литер.зап.арм. անհատնում (произ. анһаднум) – неисчерпаемый, неиссякаемый.

ԱՆՀԱՄ, ած. 1. անհամ, համ չունեցող. 2. քախցածություն չունեցող. **անհամ արուր** անհամ ապուր. **անհամ ծըմերուզ** քաղցրություն չունեցող ձմերուկ:

АНҺАМ, п. 1. безвкусный, пресный, неаппетитный. 2. невкусный, несладкий; **анһам абур** невкусный суп, **анһам цымэруг** несладкий арбуз; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անհամ анһам – невкусный, пресный.

ԱՆՀԱՄԱՐՑԱԳ, ած. մկ. 1. անհամարձակ, քաշվող, ամաչող. 2. քաշվելով, ամաչելով. **անհամարցագ դըղա** ամաչկոտ տղա. **անհամարցագ մօղգըցավ** քաշվելով, ամաչելով մոտեցավ:

АНҺАМАРЦҺАГ 1. п. робкий, застенчивый, нерешительный. 2. н. неуверенно, робко, нерешительно; **анһамарцһаг дыхьа** застенчивый ребёнок, **анһамарцһаг модгыцһав** нерешительно подошёл; литер.вост.арм. անհամարձակ анһамардзак, литер.зап.арм. անհամարձակ (произн. анһамарцһаг) – робкий.

ԱՆՀԱՄԱՐՑԱԳՈՒԹԻՆ, գ. անհամարձակություն, ամաչկոտ:

АНҺАМАРЦҺАГУТҺИН, с. робость, нерешительность.

ԱՆՀԱՄՈՒԹԻՆ, գ. 1. անհամություն. 2. փոխ.իմ. պախարակելի վարմունք կամ հարաբերություն մարդկանց միջև. **արուրին անհամութիւնը աղը քիչ էղաձէն է** ապուրի

անհամությունը նրանից է, որ աղը քիչ է. **հարսնիքին մէջը խընամին քիչիւր անհամութիւն արավ** հարսանիքում խնամին մի քիչ անհամություն արավ, պախարակելի վարմունք թույլ տվեց իրան. **մէջերը անհամութիւն եղիլ է** նրանց հարաբերությունը վատացել է:

АНҺАМУТҺИИ, с. 1. пресность, безвкусность. 2. перен. непристойность, бесстыдство. 3. перен. раздор, разлад; **абурин анһамутһины ахьы кһичһ эхьадзэн э** суп невкусный, потому что недосолен, **һарсникһин мэчһы хынамин кһичһимы анһамутһин арав** сват позволил себе на свадьбе некоторые вольности, **мэчһэры анһамутһин эхьил э** в их отношениях произошёл разлад.

ԱՆՀԱՍՓԷՐ, ած.մկ. 1. համբերել չկարողացող. 2. համբերել չկարողանալով. **շաղ անհամփէր մաշտ է** շատ անհամբեր մարդ է. **անհամփէր սարըն գանէ** անհամբեր սպասում է:

АНҺАМՓҺЭՐ 1. п. нетерпеливый. 2. н. с нетерпением; **шад анһампһэр машт э** очень нетерпеливый человек, **анһампһэр сабырр ганэ** ждёт с нетерпением; литер.вост.арм. անհամբեր анһамбер, литер.зап.арм. անհամբեր (произ. анһампһэр).

ԱՆՀԱՍՓԷՐՈՒԹԻՆ, գ. անհամբերություն:

АНҺАМՓҺЭՐУТҺИИ, с. нетерпение.

ԱՆՀԱՍՈՒԹՔ (Ն), **ԱՆՀԱՍՈՒՏԿ** (Չ) 1. գ. չհասություն. 2. ած. չհաս. **անհասութիւն բաղջառով իրավունք չի դուփին փրսագելու** չհասության (մոտիկ ազգականություն հարսնացուի և փեսացուի միջև) պատճառով թույլ չտվին պսակել. **տածա փրսագը անհասուտկ է** դրանց ամուսնությունը չհաս է, անթույլատրելի է. տե՛ս բորդ:

АНҺАСУТҺКҺ (Н), **АНҺАСУТК** (Ч) 1. с. недопустимость брака между близкими родственниками. 2. п. недопустимый, недозволенный; **анһасутһкһин бадджаров иравункһ чһи дувин пһысагэлу** из-за близкого родства не позволили обвенчаться, **таца пһысагы анһасутк э** их венчание недопустимо; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. һшу һас и һшություն һасутһюн – степень отдалённого родства, допускающая вступление в брак, литер.зап.арм. անհասութիւն анһасутһюн – недозволенность, недопустимость; см. также охты борд под словом борд.

ԱՆՀԱՎԱՂ, ած.մկ. 1. հեթանոս, այլակրոն, հավատ կամ կրոն չունեցող. 2. անխիղճ կերպով. **թուրքը անհավաղ ասկ է** թուրքը հեթանոս կամ այլակրոն ազգ է. **աղ մաշտը անհավաղ գրձէձէ իրէն դրդին** այդ մարդը անխղճորեն ձեռնում է իր որդուն:

АНҺАВАД 1. п. неверующий, атеист. 2. с. иноверец. 3. н. безжалостно, нещадно; **thуркһы анһавад аск э** турки иноверцы, **ад машты анһавад гьдзэдзэ ирэн дыхьин** он нещадно избивает своего сына; лит.вост.арм. անհավաղ анһават, лит.зап.арм. անհավաղ (произ. анһавад) – неверующий.

ԱՆՀԱՎԱՆ (Նխջ), ած. ծախնդիր, բանի չհավանող, մարդ չհավանող. **շաղ անհավան ախչիգ է**, վախենամ դունը գրմընա շատ մարդ չհավանող աղջիկ է, վախենամ թե չամուսնացած մնա:

АНҺАВАН (Нхч), п. привередливый, разборчивый, придирчивый; **шад анһаван ахчиг э**, **вахэнам**, **дуны гымына** слишком привередливая девушка, боюсь, в девках останется; литер.вост.арм. անհավան анһаван – привередливый.

ԱՆՀԱՐԳԻ, ած. վատ, անարժան. **անհարգի մաշտ** անարժան մարդ. **անհարգի համ** վատ անախորժ համ. հոմանիշը – անշահ:

АНҺАРГИ, п. 1. бессовестный. 2. неприятный. 3. наглый, бесцеремонный; **анһарги машт** бессовестный человек, **анһарги һам** неприятный вкус; синоним – аншаһ; лит.зап.арм. անհարկի (пр. анһарги) – неприличный, в гаваре Полис անհարկի анһарги – недостойный.

ԱՆՀՐԱՍԳԻՆ ՊԱՆ (Չ), գ. անիրազործելի գործ:

АНҺЫНАРИН ПАН (Ч), с. несбыточное дело.

ԱՆՀՕՂ (Նխջ), ած. որ հոտ չունի. **անհող չիչագ** բուրմունք չունեցող ծաղիկ:

АНҺОД (Нхч), п. непахучий; **анһод чһичһаг** непахучий цветок; литер.вост.арм. անհոտ анһот, литер.зап.арм. անհոտ (произ. анһод).

ԱՆՀՕՔ (Ն), **ԱՆՃՕՔ** (Չ), ած. 1. անհոգ, հոգս չունեցող. 2. ակնածություն չունեցող դեպի իրանից մեծերը:

ԱՆԻՕԿԻ (Ի), **ԱՆՓՕԿԻ** (Չ) 1. ք. беспечный, беззаботный. 2. ք. непочтительный к старшим. 3. ս. матерщинник, сквернослов; литер.վոստ.արմ. անհոգ անոգ, литер.չափ.արմ. անհոգ (произ. անհոհ) – беззаботный, беспечный; этимол. см. հոհ.

ԱՆՀՕՔԻ 1. ած. անգուր. **անհօրի մաշթ** անգուր մարդ. 2. մկ. անգրաբար. **անհօրի քրչարքրգէ** անգրաբար շարչարում է. < ան-հօրի:

ԱՆԻՕԿԻ, ք. 1. бездушный, бессердечный. 2. безжалостный; **անհօհի մաշտ** жестокий, бессердечный человек, **անհօհի կհычарчыгэ** изводит немилосердно; литер.վոստ.արմ. անհոգի անոги, литер.չափ.արմ. անհոգի (произ. անհօհի) – бездушный, бессердечный; этим. см. հօհի.

ԱՆՁԱԳ, ած. ծակ չունեցող. **անձազ հիլուն** ծակ չունեցող ուլունք. տե՛ս նաև անօլօր:

ԱՆՁԱԳ, ք. не имеющий отверстий; **андзаг һилун** бусы без отверстий; лит.վոստ.արմ. անձազ анцаг, лит.չափ.արմ. անձազ (произн. андзаг) – не имеющий отверстий; см. анолог.

ԱՆՁԱՐ, ած. 1. ծայր, վերջ չունեցող. 2. շարունակ, անվերջ. **անձար ջամփա** անձար ճանապարհ. **անձար քիւրնդա** շարունակ ծիծաղում է:

ԱՆՁԱՐ 1. ք. бесконечный, бескрайний. 2. н. постоянно, бесконечно, всё время; **андзар джампһа** бескрайняя дорога, **андзар кһында** постоянно смеётся; литер.վոստ.արմ. անձար анцайр, литер.չափ.արմ. անձար (произ. андзайр) – бесконечный, бескрайний.

ԱՆՁԱՐԷՆ-ԱՆՁԱՐԸ, գ. անեզր տարածություն, անսահման լայնարձակություն:

ԱՆՁԱՐԷՆ-ԱՆՁԱՐԻ, ս. безбрежный простор, бескрайняя ширь.

ԱՆՁԱՐ-ԱՆՁՕԹ շատ, անթիվ, անհամար. **անձար-անջօթ խալբալի** լիակատար անկանոնություն, **անձար-անջօթ անելու պան** անսահման, անձայրածիր աշխատանք:

ԱՆՁԱՐ-ԱՆՁՅՕԹ бессчётный, неисчислимый; **андзар-анджотһ халбалых** полный беспорядок, **андзар-анджотһ анэлу пан** работы непочатый край.

ԱՆՁԻՆՆ ԿԸՐԱՆ (Չալթըր), ած.մկ. անարատ. գործածվում է պտուղների մասին. **անձինը վրրան գեցի է բահաձ հալօղըս** բոլորովին անարատ մնում է իմ պահաձ խաղողը:

ԱՆՁԻՆԻ ՎԻՐԱՆ (Չալտըր), ք. 1. чистый, натуральный (о продуктах питания). 2. чистый, девственный, нетронутый; **андзины выран гэцһил э баһадз һавохъыс** мой виноград совсем не испортился от хранения; литер.վոստ.արմ. անձին анцин, литер.չափ.արմ. անձին (произн. андзин) – нетель, не телившийся.

ԱՆՆԱՍՈՒՄ, ած. աննամուս:

ԱՆՆԱՄԱՍ, ք. бессовестный.

ԱՆՇԱՀ, ած. վատ, անախորժ. **անշահ համ** անախորժ համ. **անշահ հավա** անախորժ եղանակ. **անշահ մաշտ** վատ, անարժան մարդ. թվում է թե այս բառը ծագում է ար. «շահ» – արժանիք բառից, որ սխալ բացատրվելով՝ հետո դարձել է «շահ»:

ԱՆՇԱԿ, ք. неприятный, отталкивающий; **аншәһ һәм** неприятный вкус, **аншәһ һавә** промозглая погода, **аншәһ мәшт** мерзавец, подлец; грабар շահ шаһ – польза, прибыль, литер.վոստ.արմ. и литер.չափ.արմ. անշահ аншаһ – бесприбыльный, бесполезный, в гаварах Адана, Багеш, Карин, Полис, Сведия անշահ аншаһ – плохой.

ԱՆՇԸՆՕՐՔ, ած.մկ. անշնորհք, տգեղ, անվայել. **անշնօրք մաշտ** անշնորհք մարդ, անընդունակ որևէ գործի. **անշնօրք հալավ** տգեղ կարված հագուստ. **անշնօրք խրնդալ** տգեղ, անվայել կերպով ծիծաղել:

ԱՆՇԻՆՕՐԿԻ 1. ք. бесчестный, низкий, подлый. 2. ք. неподобающий, неприличный, непристойный. 3. н. неподобающе, неприлично, непристойно; **аншыноркһ мәшт** подлый, бесчестный человек, **аншыноркһ һалав** нерядливая одежда, **аншыноркһ хында** непристойно смеяться; литер.վոստ.արմ. и литер.չափ.արմ. անշնորհք аншноркһ – бездарный.

ԱՆՇԸՆՕՐՔՈՒԹԻՆ, գ. 1. հասկանիչը այն ամենի, որ տգեղ անվայել, անընդունակ է. 2. տգեղ, անվայել, անընդունակ աշխատանք, վարմունք:

ԱՆՇԻՆՕՐԿԻՄԻՆ, ս. 1. бездарность, бесталанность. 2. грубая, топорная работа. 3. низость, подлость.

ԱՆՈՒՆ, գ. կոչում, որ տրվում են մարդկանց կամ առարկաներին՝ իրարից տարբերելու համար. **անուն-անուն** (Նխօ), **անունով-անունով** մի առ մի թվելով. **անուն դրնել** (Ն), **անուն տրնել** (Չ) անուն տալ (երեխային, ընտանի կենդանուն և այլն). **անուն հանել** հռչակվել. **անուն ունենալ** հարգ, կշիռ ունենալ հասարակության մեջ. **անունը աջողել** չարախոսությամբ վարկաբեկել. **անունը բաքսի** անունդ պակասի, մեռնես, **անունը բաքսի** անունը պակասի, մեռնի. **անունը բաքսելուն** մեռնելու արժանի մարդը. **անունը գոդռել** վարկաբեկել. **անունը կող հանել** լուր տարածել, թե գող է. **անունը դալ** անունը հիշել. **քո անունը գուդա** ասում է, թե դու ես, քեզ է հիշում. **անունը վերնա** կամ **անունը վերնա աշխարքեն** մեռնես. **անունը վերնա** կամ **անունը վերնա աշխարքեն** մեռնի. **անունը վերնալուն** մեռնելու արժանի մարդը. **անունը էլլել** վատ համբավ տարածվել (մեկի մասին). **անունը դուր**, **փաղը առ**, **գուլխուն դուր** հենց որ անունը հիշես, ինքն էլ իսկույն կերևա (բառացի անունը հիշիր, փայտն էլ վերցրու, գլխին խփիր). **մաշթուս անունը էլլաձեն աչքը էլլե նը ավելի աղեզ է** բարի համբավից զրկվելն ավելի վատ է, քան աչքից զրկվելը:

АНУН, с. 1. имя. 2. слава, известность. 3. название, наименование; **анун-анун** (Нхч), **анунов-анунов** поименно, **анун дынэл** (Н), **анун тынэл** (Ч) дать имя (ребенку, домашним животным и т.п.), **анун һанэл** прославиться, приобрести известность, **анун унэнал а**) быть известным, б) иметь вес и уважение в обществе, **ануны аджыррэл** опорочить имя, **ануныд бакһси** чтоб ты сгнил, **ануны бакһси** чтоб он сгнил, **ануны бакһсэлун** заслуживающий забвения, гибели, **ануны годррэл** запятнать имя, **ануны кохь һанэл** опорочить, ослабить кого-либо назвав вором, **ануны дал** упоминать имя, **кһо ануныд гуда** тебя упоминает, **ануныд вэрна** или **ануныд вэрна ашхаркһэн** чтоб ты сгнил, **ануны вэрна** или **ануны вэрна ашхаркһэн** чтоб он сгнил, **ануны вэрналун** заслуживающий гибели, **ануны эллэл** ославиться, приобрести дурную славу, **ануны дур**, **пһады арр**, **гулхун дур** лёгок на помине (букв: назови имя, возьми палку, дай по голове), **маштһус ануны элладзэн**, **ачкһы эллэ ны авэли ахьэг э** лучше потерять глаз, чем доброе имя; исконно арм. слово, грабар **անուն** анун, литер.вост.арм. **անուն** анун, в большинстве диалектов **անուն** анун, Горис, Карабах, Нор-Джуга **անում** анум, Тигранакерт **մնուն** әнун, Акна **անһүн** анюн, Антиохия **էնէոն** энёун, Асланбек **էһһүн** эһюн, Амшен **оһүн** онун, Шемаха **անһүм** аным.

ԱՆՈՒՆԱՎՈՐ և **ԱՆՈՒՆՈՎ**, ած. համբավ, հայտնի անուն ունեցող (մարդ):

АНУНАВОР и **АНУНОВ**, п. именитый, известный (человек).

ԱՆՈՒՇ, ած. քաղցր:

АНУШ, п. 1. сладкий. 2. сладостный, приятный; от пехлев. apoš (анош) – нектар, напиток бессмертия; грабар **անш**2 ануш, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **անш**2 ануш, в больш. диалектов **անш**2 ануш, Акна **անһш**2 ануш, Асланбек **էһһш**2 эһюш, Амшен **оһш**2 онуш, Мараха **անһо**2 аннош.

ԱՆՈՒՇ ԱՆԷԼ քաղաքավարական ոճով ուտել, խմել:

АНУШ АНЭЛ 1. соблюдать правила этикета за столом. 2. есть с удовольствием.

ԱՆՈՒՇ ԶՕԶ, գ. մատուտակ:

АНУШ КһОКһ, с. бот. солодка голая, или лакричник, *Glycyrrhiza glabra*, многолетнее травянистое растени семейства Бобовые.

ԱՆՈՒՇԱԲՈՒՐ, գ. անուշապուր, քաղցր մրգապուր (բալից, ծիրանաչրից) բրնձով կամ արիշտայով:

АНУШАБУР, с. сладкий суп из фруктов (вишни, кураги и т.п.), риса или лапши.

ԱՆՈՒՇԲԷՐԱՆ (Ն), **ԱՆՈՒՇՊԷՐԱՆ** (Չ), ած. քաղցրախոս ու կեղծավոր:

АНУШБЭРАН (Н), **АНУШПЭРАН** (Ч), п. сладкоречивый, льстивый.

ԱՆՈՒՇԼՈՒԶՈՒ (Ն), **ԱՆՈՒՇԼԻԶՈՒ** (Չ), ած. քաղցրախոս ու կեղծավոր. **անուշ լիզուն օցը ձագեն գրհանել** (Չ) (առած) քաղցր խոսքերով ամեն բան կարելի է անել:

АНУШЛУЗУ (Н), **АНУШЛИЗУ** (Ч), п. сладкоречивый, льстивый; **ануш лизун оцһы дзагэн гыһанэ** (Ч) сладкими речами можно всего добиться (букв. сладкая речь даже змею из норы выманит).

ԱՆՈՒՇ (Ը)Ա կամ **ԱՆՈՒՇ**, ձ. պատասխան հյուրերի շնորհակալության խոսքերին:

АНУШ (Ы)ЛА или **АНУШ!** м. ответ хозяев дома на слова благодарности гостей.

ԱՆՈՒՇԳԷԳ, ած. քիչ անուշ, բավական անուշ:

АНУШГՅԵԳ, п. сладковатый, достаточно сладкий.

ԱՆՈՒՇԷՂԷՆ, գ. հավաքական անուն է ամեն տեսակ քաղցրավենիքների, բայց հոլովվում է նաև հոգնակի. **անուշեղեն**, -ի, -է, -օվ, -ներ, -ներու, -ներէ, -ներով:

АНУШЭХЭЭН, с. 1. сладости, лакомства. 2. десерт; склоняется также во мн. ч.: **анушэхээн**, -и, -э, -ов, -нэр, -нэру, -нэрэ, -нэров; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անուշեղենն анушехээн.

ԱՆՈՒՇ-ՄԱՆՈՒՇ, ած. քիչ և անախորժ քաղցրություն ունեցող:

АНУШ-МАНУШ, п. приторный, слишком сладкий.

ԱՆՈՒՇՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցաձ, -նալու (Ն), **ԱՆՈՒՇՆԱԼ**, -նա, -ծավ, -ծաձ, -նալու (Չ), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.չ. քաղցրանալ:

АНУШНАԼ, ганушна, анушцав, анушцадз, -налу (Н), **АНУШНАԼ**, ганушна, анушцав, анушцадз, -налу (Ч), г.с.з. становиться сладким; не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л.; литер.вост.арм. անուշանալ анушанал, литер.зап.арм. անուշնալ анушнал – становиться сладким.

ԱՆՈՒՇՆԷՐ, ձ. Նոր-Նախիջևանցի սափրիչների շնորհավորանքն իրենց հաճախորդներին՝ սափրելուց հետո:

АНУШНЭР! м. пожелания новопахичеванских парикмахеров своим клиентам после бритья.

ԱՆՈՒՇՈՒԹԻՆ, գ. քաղցրություն, քաղցր համ. **անուշութին չունի** քաղցր համ չունի:

АНУШУТҺИН, с. сладкий привкус; **анушутҺин чҺуни** несладкий.

ԱՆՈՒՇՅԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ԱՆՈՒՇՏՍԱՅԻՆ**, -ներուն (Չ), մկ. քանի քաղցրանում է, քաղցրացավ, քաղցրանալ և այլն բոլոր ժամանակն. եգ. և հոգն. երրորդ դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գերդալուն անուշծաձային տօռղայները գուղին, գերան, բիղ ուղին** քանի քաղցրանում է ծիրանը, ճնճղուկներն ուտում են, քանի քաղցրացավ՝ կերան, քանի քաղցրանալ՝ պիպի ուտեն:

АНУШЦҺАДЗСАЙИН (Н), **АНУШЦҺАДЗСАЙИН**, -нэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) становится сладким, становился сладким, станет сладким и т.д. во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица, в зависимости от форм смысл. глаг. предлож.: **зэрдалун анушцадзсайин торрхьайнэры гудин, гэран, бид удин** по мере того как поспевают абрикосы, воробьи их едят, по мере того как поспевали абрикосы, воробьи их ели и т.д.

ԱՆՈՒՇՅՆԷԼ կամ **ԱՆՈՒՇՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում և -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունօղ և -ցրնօղ, -ցունելու և -ցրնելու, -ցրնելիք և -ցունելիք, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԱՆՈՒՇՏՆԷԼ**, -ծունում, -ծուծի, -ծուծաձ, -ծրնօղ, -ծրնելու, -ծրնելիք, -ծո՛ւր, -ծուծե՛կ (Չ), բ.ա. քաղցրացնել, քաղցր համ տալ, այնպես անել, որ քաղցր համ ստանա:

АНУШЦҺЫНЭԼ или **АНУШЦҺУНЭԼ**, -цһунум и -цһуним, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһунохъ и -цһынохъ, -цһунэлу и -цһынэлу, -цһынэликһ и -цһунэликһ, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), **АНУШЦЫНЭԼ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохъ, -цынэлу, -цынэликһ, -цур, -цуцэк (Ч), п.г. подслащивать; литер.вост.арм. անուշացնել анушцацһнел, литер.зап.арм. անուշցնել анушцһынел.

ԱՆՉԱՅ-ՍՈՒՆՉԱՅ (Չալթր) գործածվում է միայն հետևյալ խոսքի մեջ. **անբես գրգարնիմ օր, անչայ-մունչայ չէ, բէտկին բէս** այնպես կրիսիմ որ, ոչ թե թերթակի (ռուսերեն не как-нибудь), այլ ինչպես որ պետք է:

АНЧҺАЙ-МУНЧҺАЙ (Чалтырь) употр. в выражениях наподобие **анбэс гызарним օր, анчһай-мунчһай чһэ, бэткин бэс** я так ударю, что не как-нибудь, а по-настоящему.

ԱՆՉԱՓ, ած.մկ. չափազանց շատ. **աւօրվան թաթավը անչափ պան էր** աւօրվա անձրևը չափազանց շատ էր. **անչափ գերավ, գէնէ չիքըշտածավ** չափազանց շատ կերավ, նորից չկշտացավ:

АНЧҺАПҺ 1. п. чрезмерный, обильный. 2. н. чрезмерно; **асорван thathavy анчапһ пан эр** сегодняшний дождь был крайне обильный, **анчапһ гэрав, гэнэ чикһыштацав** съел чрезмерно много и снова не наелся; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անչափ анчһапһ – чрезмерный.

ԱՂՋԱ և **ԱՂՋԱԽ**, մկ. 1. միայն. 2. հազիվ. **անջա գալաջի գանէ** միայն խոսակցությամբ է զբաղվում. **անջա բարսկէ խալսիլ էի՝ գէնէ բէսկ էղավ բարսկ անէլ** հազիվ էի պարտքից ազատվել, նորից պետք էղավ պարտք վերցնել. թուրք. անջակ – միայն, հազիվ:

АНДЖА и **АНДЖАХ**, н. только, только лишь, едва; **анджа галаджи ганэ** только и делает, что болтает, **анджа барткэ халсил эйи, гэнэ бэтик эхъав бартк анэл** только расплатился с долгами, как снова пришлось влезать в долги; турец. анса (анджа) и ансак (анджак) – только, едва, крым.татар. анджа (диал.) – только лишь, только; в гаварах Ван, Карабах, Полис, Карин, Себастья, Сведия и т.д. անձախ անչաх, անջախ անджах – едва.

ԱՂՋԱ ՔԻ ԽՕՇԹ (Ն), **ԱՂՋԱ ԿԻ ԽՕՇՏ** (Չ), մկ. հազիվ իրոք, հազիվ է պատահել, որ իսկապես. **անջա քի խօշթ մեզի էզիլ իս, ադբէս շուղ գէշթըցվի՝** հազիվ է պատահել, որ մի անգամ եկել էս մեզ մոտ, այդքան շուտ կարելի՞ է գնալ. թուրք. անջա – հազիվ, պարս. քի – որ, թե, հայ. ուղղորդ > խօշթ:

АНДЖА КНИ ХОШТ (Н), **АНДЖА КИ ХОШТ** (Ч), н. 1. правду говоришь (говорят чихнувшему, якобы подтверждающему своим чиханием правоту слов, сказанных собеседником). 2. очень редко, в кои-то веки; **анджа кни хошт мэзи эгил ис, адбэс шуд гэштгыцхви?** в кои-то веки зашёл в гости и так быстро уходишь?; турец. анса (анджа) – едва, только, крым.татар. анджакъ – только, лишь только + перс. ki – якобы + арм. ուղղորդ ухъхьорд (в диалекте խօշթ хошт).

ԱՂՋԱՇՏԱԳ, ած.մկ. առանց հաղորդության. **անջաշագ մեռել** առանց հաղորդության մեռած մարդ. **մաշթը անջաշագ մեռավ** մարդը առանց հաղորդության մեռավ:

АНДЖАШАГ 1. п. непричастившийся. 2. н. без причащения; **анджашаг мэпрэп** непричастивший покойник, **маштгы анджашаг мэпрэв** умер без причащения; литер.вост.арм. անձաշակ անчашак, литер.зап.арм. անձաշակ (произ. анджашаг) – непричастившийся.

ԱՂՋԱՐ, ած.մկ. անձար, նեղության մեջ անօգնական մնացած. ծագումը տե՛ս ջար. **անջարը գերիլ է փանջարը** (Նխջ) (առած) կարիքավորը պետք է սահմանափակի իր պահանջները, բառացի՝ նեղության մեջ գտնվողը կերել է այն բույսը, որ հայ. կոչվում է թայլ, ռուս. лебеда, լատ. Atriplex, իսկ Նխջ փանջար:

АНДЖАР, п. беспомощный, бессильный; **анджары гэрил э пһанджары** (Нхч) нужда заставит калачи есть (букв. оказавшийся в нужде съел лебеду); литер.вост.арм. անձար անчар, литер.зап.арм. անձար (произ. анджар) – беспомощный; этим. см. джар.

ԱՂՋԱՐԱԳ (Նխջ), ած. անձարակ, միջոցներից գուրկ, անօգնական, դժվար վիջակից դուրս գալու անընդունական, լքված:

АНДЖАРАГ (Нхч), п. беспомощный, бессильный; литер.вост.арм. անчараг անձարակ, литер.зап.арм. անձարակ (пр. анджараг).

ԱՂՋԸԳԱՍԸ, ած. նույն իմաստն ունի, ինչ որ նախորդը. անցյալ դերբայ, գոյականի հետ դարձած ածական:

АНДЖЫРГАДЗ, пр.пр.вр. растерявшийся, опустивший руки, беспомощный; с существ. становится прил.; литер.зап.арм. անձրկած (произн. анджыргадз) – беспомощный.

ԱՂՋԸԳԱՂՋԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի անձարակում եմ, անձարակեցա, անձարկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակ. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АНДЖЫРГԱՎՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) теряюсь (опускаю руки) и т.д. во всех лицах, ч. и вр., в соотв. с формой смысл. гл.

ԱՂՋԸԳԷԼ, բ.չ. շվարել:

АНДЖЫРГЭЛ, г.с.з. растеряться, опустить руки; пехлев. čārak – средство, способ; грабар ձարակ чарак – средство, способ, лекарство, литер.зап.арм. անձարկիլ (анджаргил), в гаварах Амасия, Муш, Евдокия, Карин, Себастья, Сасун անձրկել անчыркел – растеряться.

ԱՂՋԸԳԷՅՑՆԷԼ կամ **ԱՂՋԸԳԷՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում և -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունող և -ցընող, -ցունելու և -ցընելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԱՂՋԸԳԷՅՑՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցաձ, -

ցընօղ, -ցընէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. այնպէս անել, որ անճարակ դառնա, կորցնի իր վստահությունն իր վրա, դժվարությունների դեմ կռվելու ընդունակությունն ու կորովը. **անբէս արավ օր, ալայ-մալայ անջըրգէցուց դրդին** այնպէս արավ, որ բոլորովին անճարակ դարձրեց տղային:

АНДЖЫРГЭЦЬЫНЭЛ и **АНДЖЫРГЭЦЬУНЭЛ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохъ или -цхынох, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэкх (Н), **АНДЖЫРГЭЦЬЫНЭЛ**, -цхунум, -цхынох, -цхынэлу, -цхуцхэк (Ч), п.г. лишать воли; **анбэс арав օր, алай-малай анджыргэцхуцх дыхьин** так всё подстроил, что полностью лишил парня воли.

ԱՆՁՐԳՈՒԹՒՆ, գ. լքված մարդու վիճակ ու տրամադրություն. **ձերացածսայիս անջըրգութիւնը զօխից** քանի ձերացա՛ լքվածությունը հախթեց ինձ. < ան-ճար-ակ-ություն. արմատի ծագումը տե՛ս և ջար:

АНДЖЫРГУТЬИН, с. растерянность, уныние; **дзэрацхадзсайис анджыргутhiniны гохицх** чем больше старею, тем больше впадаю в уныние; литер.зап.арм. անճարակություն (произ. анджарагутьюн); этимол. см. джар.

ԱՆՁՈՒԲ, ած. 1. նիհար. 2. առանց յուղի (կերակուր). **անջուր դրդա** նիհար տղա. **անջուր արուր** առանց յուղի ապուր:

АНДЖУР, п. 1. худой, тощий. 2. постный (о супе); **анджур дыхьа** исхудавший ребёнок, **анджур абур** постный суп без мяса и жира; литер.вост.арм. անջուր анджур, литер.зап.арм. անջուր (произ. анчур) – безводный.

ԱՆՁՈՒՆԻ, ած. այլանդակ. **աղբէս անջօնի սուրաթ դրհա դէսաձ չէի** այդպիսի այլանդակ դէմք դեռ չէի տեսել:

АНДЖОРНИ, п. безобразный, уродливый; **адбэс анджорни суратх дына дэсадз чхэйи** никогда в жизни не видел такого уродливоого лица; литер.вост.арм. անձոնի анчоррни, литер.зап.арм. անձոնի (произ. анджоррни), в гаварах Акна, Асланбек, Полис, Родосто, Тигранакерт անջօնի анджоррни, Нор-Джуга, Ахалциха, Ереван, Шемаха անձօնի анчоррни, все в значении безобразный, уродливый.

Ա՛ՆԱՇԱԹԸ, մկ. իսկույն, անհապաղ. **անսըհաթը հէքիմի դարաձ (ը)լայիք նը, աղէզ գըլար** եթէ իսկույն բժշկի տարած լինէիք, կառողջանար. այն + ար. սաաթ – ժամ:

АНСЫНАТНЫ, н. тотчас, немедленно; **ансынатны хэкхими дарадз (ы)лайикх ны, ахьэг гылар** если бы сразу отвезли его к врачу, он бы выздоровел; арм. այն айн + араб. saat – часы.

ԱՆՎԱԽ, ած. վախ չունեցող, քաջ. **անվախ մաշտ** քաջ մարդ:

АНВАХ, п. храбрый, бесстрашный; **анвах машт** смельчак, храбрец; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. անվախ анвах – бесстрашный.

ԱՆՎԱԽՈՒԹՒՆ, գ. քաջություն, անվախ մարդու հատկություն:

АНВАХУТНИ, с. бесстрашие, храбрость.

ԱՆՎԱՅԼԱՑՔ (Ն), **ԱՆՎԱՅԼԱՄԿ** (Չ), ած. անվայել, տգեղ, ընդունված բարոյական նորմաների անհամապատասխան (վարմունք). հականիշը – վայլացքուն:

АНВАЙЛАЦЬКХ (Н), **АНВАЙЛАЦК** (Ч), п. неподобающий, неприличный, непристойный (о поведении); антон. вайлацхкхун.

ԱՆՎԵՐՉ, ած.մկ. վերջ չունեցող, անընդհատ շարունակվող. **անվերջ քամի** վերջ չունեցող քամի. **քամին անվերջ քրփըչէ** քամին շարունակ փչում է:

АНВЭРЧ 1. п. бесконечный, безграничный. 2. п. непрерывный. 3. н. бесконечно; **анвэрчх кхамин** непрерывный ветер, **кхамин анвэрчх кхыпчычэ** ветер дует непрерывно; литер.вост.арм. անվերջ анвердж, литер.зап.арм. անվերջ (произ. анвэрчх) – бесконечный.

***ԱՆՏԻԱՄԻ** (Չալթըր), ած. դսից եկած մարդ, ոչ տեղացի. < այն-դի-ացի – այն կողմի բնակիչ. հոմանիշը – դուսեցի:

***АНТИАЦИ** (Чалтырь), п. пришлый, не местный, чужой (человек); синон. дусэци (Н), тусаци (Ч); этимол. смотри тхи (Н).

ԱՆՑԱԶ, ած. անցած:

ԱՈՇԻԱԴՅ, ք. прошедший (во всех значениях); **անцһадз оры** совсем недавно, на днях, **анцадз дари** в прошлом году.

ԱՆՑԱԶ-ԳՐՆԱՑԱԶԸ (Ն), **ԱՆՑԱԶ-ԿՐՆԱՍՏԱԶԸ** (Չ), գ. անցած-գնացածը:

ԱՈՇԻԱԴՅ-ԴԵՆԱՇԻԱԴՅԻ (Ո), **ԱՈՇԻԱԴՅ-ԿԵՆԱՇԻԱԴՅԻ** (Չ), ս. бывшее, минувшее.

ԱՆՑԱՂՉԱՍԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. ամեն անգամ, որ անցնում եմ, անցա, անցնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **անցածսային գրգոդե, գրգոդեր, գոդից** ամեն անգամ անցնելիս կոտրում է, կոտրում էր, կոտրեց և այլն:

ԱՈՇԻԱԴՅԱԻԿ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (всякий раз, когда) я прохожу (мимо), проходил, пройду и т.д. во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смыслового глагола предложения; **анцһадзсайин гыгодррэ, гыгодррэр, годррицһ** всякий раз когда проходит мимо, ломает, всякий раз когда проходил мимо, ломал и т.д.

ԱՆՑԱԶՉՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ անցնում եմ, անցա, անցնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԱՈՇԻԱԴՅՕՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я прохожу (мимо), прошёл, пройду и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԱՆՑՆԵԼ, -նիմ, -ա, -աձ, -նոդ, -նելու, -ի՛ր, -ի՛ք, բ.չ. 1. անց կենալ (մի տեղից). 2. հանգչել (կրակը). 3. ոչնչանալ (արգանդի պտուղը, մեղունների պարը). 4. չափից ավելի հասունալով դատարկվել (ձմերուկը). 5. ավարտվել (օրը). 6. գերազանցել. (2, 3, 4, և 5 կետերի իմաստներով գործածվ. է միայն երբ. դեմքով և ներկա, անկատար, կատարյալ, ապառնի ժամանակն.), ներկա դերբայ և հրամայական չունի. **քովես մեքադ մաշթ անցավ** կողքիցս մի մարդ անցավ. **լամփը անցավ** ճրագը հանգչավ. **աս ծըմեռ մեգ սեպեռ մեղուս անցավ** այս ձմեռ մի փեթակ մեղուններս ոչնչացան, մեռան. **ձրնելու գովը փիթ սադգեր, բալան փորին մեչը անցուցին օր, ազադեցավ** հղի կովը պիտի սատկեր, արգանդի հորթը փչացրին, որ փրկվեց. **աս ծըմերուզը անցաձ, բարբըվաձ է, ուղելու յարամիշ չի լա(լ)** այս ձմերուկը չափազանց հասունացած ու դատարկված է, ուտելու համար անպետք է. **օրըս անցավ հիչ պան չարաձ** իմ օրը անց կացավ առանց մի գործ անելու. **մեր ծին ծեր ծիյեն անցավ** մեր ձին ձեր ձիուն գերազանցեց (մրցման մեջ):

ԱՈՇԻՆՅԼ, ганциним, анца, анцадз, анцинохь, -нэлу, -ир, -икһ, г.с.з. 1. проходить, проезжать (мимо). 2. гаснуть (об огне). 3. погибать (о плоде в утробе, пчелиной семье). 4. испортиться от перезревания (об арбузе и т.п.). 5. закончиться (о дневном времени). 6. обгонять кого-либо в беге, ходьбе, езде и т.п. 7. проходить, пройти. 8. переходить, перейти. 9. перевалить (о возрасте). 10. проходить (о боли, жажде, времени); значения со 2-го по 5-е употр. только в 3-м лице, в соверш. и несоверш. видах наст. и буд. времени, не имеют форм причастия настоящ. вр. и повелит. склонения; **кховэс мэкһад маштһ анцһав** мимо меня кто-то прошёл, **лампыһ анцһав** лампа погасла, **ас цымэрр мэг сэпэт мэхьус анцһав** этой зимой у меня погибла целая пчелиная семья, **дзынэлу говы пһитһ садгэр, балан пһорин мэчһы анцһуциһин օր, азадэцһав** стельная корова чуть было не околела, хорошо что плод в утробе умертвили и спасли её, **ас цымэругы анцһадз барбывадз э, удэлу йарамииш чи ла(л)** этот арбуз переспел и испортился, в пищу не годится, **орыс анцһав һич пан чһарадз** день прошёл впустую, **мэр цин цэр цийэн анцһав** наша лошадь обошла вашу (на скачках), **дзарравыс анцһав** жажда прошла, **цһавы анцһав** боль прошла; **грабар անցանել анцһанел** – проходить, **литер.вост.арм. անցնել анцһнел**, **литер.зап.арм. անցնիլ анцһнил** – перейти, переходить, проходить (о времени, боли и т.п.), в гаварах Хачин, Сучава **անցնել анцһнел**, Горис, Карабах **ընցընել ынцһынэл**, **һընցընել һынцһынэл**, Аварик **һընցանել һынцһанэл**, Ахалциха, Карин, Тигранакерт **անցնիլ анцһнил**, Зейтун **անցըրլ анцһныл**, Муш, Ван **ընցնել ынцһнел**, Мокс **ընցնիլ ынцһнил**, Ереван, Тбилиси **անց կենալ анцһ кэнал**, Шемаха **անց կանալ анцһ канал**, Нор-Джуга **յանց կենալ йанцһ кенал**, Амшен **օնցնիլ онцһнил** и **օսնիլ оснил**,

Асланбек, Харберд, Полис, Родосто, Себастья փանիլ ասнил, Цхна յունց կոլ իյուңի кол, Салмаст րանել ыснел, Мараха рանել ыснэл, Акна оунил оснил; см. также анцхунэл, анцхынэл.

ԱՆՅՆԷԼ-ԴԱՌՆԱԼ (Ն), **ԱՆՅՆԷԼ-SUՌՆԱԼ** (Չ) երթնեկել, անցուդարձ անել:

АНЦԻՆՅՈՒՆ-ԴԱՐՐՈՒՄ (Н), **АНЦԻՆՅՈՒՆ-ԴԱՐՐՈՒՄ** (Չ) ходить туда-сюда.

ԱՆՅՆԵԼՈՒ-ԴԱՌՆՈՒ (Ն), **ԱՆՅՆԵԼՈՒ-SUՌՆՈՒ** (Չ), գ. երթնեկող, անցուդարձ անող:

АНЦԻՆՅՈՒՆ-ԴԱՐՐՈՒՄ (Н), **АНЦԻՆՅՈՒՆ-ԴԱՐՐՈՒՄ** (Չ), с. прохожий.

ԱՆՅՆԷԼԵՆ, մկ. անցնելով (անցնել բայի բոլոր իմաստներով):

АНЦԻՆՅՈՒՆ, н. проходя (во всех значениях глаг. анцхнэл).

ԱՆՅՆԷԼՈՒ, փձ. անցնելու (բայի բոլոր իմաստներով). ապառնի դերբայ՝ գոյակ. հետ դարձած ածական:

АНЦԻՆՅՈՒՄ, пр.б.уд.вр. глагола «анцхнэл» (во всех знач.), с сущ. становится прилаг.

ԱՆՅՈՒԳ (Նիս), գ. անցյալ, ինչ որ անցել է. գործածվում է միայն **անցուդարձ մոցուդ թօ** (ըլա ինչ որ անցել է, թող մոռացվի, անցյալը չհիշենք խոսքի մեջ):

АНЦԻՄ (Нхч), с. минувший; только в выраж. **анцхугы моррцхуг tho** (ы)ла что было, то прошло, нечего старое ворошить.

ԱՆՅՆԷԼ կամ **ԱՆՅՈՒՆԷԼ**, -ունում կամ -ունիմ, -ուցի, -ուցած, -ունող կամ -ընող, -ունելու կամ -ընելու, -ընելիք կամ -ունելիք, -ն՝ ւր, -ուցէ՛ք (Ն), **ԱՆՅՆԷԼ**, -ունում, -ուցի, -ուցած, -ընող, -ընելու, -ընելիք, -ն՝ ւր, -ուցէ՛կ (Չ), բ.ա. 1. անց կացնել (մի ափից մյուսը). 2. անցկացնել (ժամանակ). 3. հանգցնել, մարել (կրակը). 4. ոչնչացնել (պտուղը մոր արգանդում, մեղուների պարը). 5. անցկացնել (թելը ասեղի ծակից). **անցնելիքը գար նր՝ ինչի՞ աքսան աղեն է չեր անցնելիք հարա** եթե մտադիր էիր անց կացնելու մյուս ափը (կամ կրակը հանգցնելու, կամ պտուղը ոչնչացնելու մոր արգանդում)՝ ապա ինչու՞ մինչև այժմ չէիր անց կացնում (չէիր հանգցնում և այլն):

АНЦԻՆՅՈՒՆ или **АНЦԻՄՈՒՆ**, ганцхунум или ганцхуним, -унохь или -ынохь, -уңи, -уңадз, -унэлу или -ынэлу, -ынэликх или -унэликх, -ур, -уңэхкх (Н), **АНЦԻՆՅՈՒՆ**, ганцхунум, -ынохь, -ынэлу, -ынэликх, -ур, -уңэхкк (Չ), п.г. 1. перевезти с одного места в другое (груз и т.п.). 2. проводить (время, отпуск и т.п.). 3. тушить (огонь). 4. выключать (электричество, радио, телевизор и т.п.). 5. умертвлять (плод в утробе, пчелиную семью). 6. просовывать, продевать (нитку в игольное ушко и т.п.). 7. сепарировать молоко, выделять сливки из цельного молока; **анцхынэликхыд гар ны, инчи аскхан адэн э чхэр анцхынэйир хаба?** если ты собирался перевезти груз (потушить огонь и т.д.) почему до сих пор не перевёз (не потушил и т.д.)?; **gath анцхынэл** сепарировать молоко; **грабар անցուցանել анцхунанел**, литер.вост.арм. անցկացնել **анцхаканел** – переводить, перевозить, продевать, литер.зап.арм. անցունել **анцхунэл** и անցնել **анцхынэл** – проводить время, перевозить с одного места в другое, утолять жажду.

ԱՆՅՆԷԼԵՆ կամ **ԱՆՅՈՒՆԷԼԵՆ** (Ն), **ԱՆՅՆԷԼԵՆ** (Չ), մկ. անց կացնելով (մի կողմից մյուսը), անցկացնելով (ժամանակ), հանգցնելով (կրակը):

АНЦԻՆՅՈՒՆԷՆ или **АНЦԻՄՈՒՆԷՆ** (Н), **АНЦԻՆՅՈՒՆԷՆ** (Չ), н. 1. перевоза, доставляя из одного места в другое. 2. проводя (время). 3. гася (огонь и т.п.).

ԱՆՅՆԷԼՈՒ կամ **ԱՆՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԱՆՅՆԷԼՈՒ** (Չ), փձ. 1. որ կարելի է անց կացնել, փոխադրել. 2. որ կարելի է հանգցնել. **ասիվիգը ախրնի վագած ճուր է, անցնելու պան չէ** սա արագահոտ ջրից անց կացնելու բան չէ. **ասիվիգը ասպես քիչ ճուրով անցունելու գորագ չէ** սա այսքան քիչ ջրով հանգցնելու կրակ չէ:

АНЦԻՆՅՈՒՄ или **АНЦԻՄՈՒՄ** (Н), **АНЦԻՆՅՈՒՄ** (Չ), пр.б.уд.вр. 1. то, что можно или нужно перевезти. 2. огонь, который нужно погасить и т.д.; **асивигы ахынди вазадз чур э, анцхынэлу пан чхэ** эту быструю речку перейти невозможно, **асивигы аспэс кһич чуров анцхунэлу гыраг чхэ** этот огонь не потушить таким малым объёмом воды.

ԱՆՅՈՒՑՄՆՍՍՅՈՒՄ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. ամեն անգամ որ, քանի որ անց եմ կացնում (մի կողմից մյուսը), անցկացնում եմ (ժամանակ), հանգցնում եմ (կրակ), ունի նաև անկատարի, կատարյալի, ապառնի իմաստ՝ **համաձայնվելով հաջորդող բայի ժամանակի**

ու եղանակի իմաստի հետ. օր. **գրրագ անցուցածսայիս գրվարբեղնամ աղ կորձին** քանի ավելի հրդեհ եմ հանգցրնում՝ հմտանում եմ այդ գործին (սահմ. ներկա). **գրրագ անցուցածսայիս ուժըս ալ ավելնար նը** (թեական և ըղձական անցյալ) եթե ավելի հրդեհ հանգցնելով ույժս էլ ավելանար, (լավ կլիներ), որ ամեն անգամ հրդեհ հանգցնելով ույժս էլ ավելանար:

АНЦУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (всякий раз, когда, чем больше) перевожу (с одного места в другое), провожу (время), тушу (огонь) и т.д.; может выступать также в функции соверш. и несов. вида буд. вр., согласуясь с врем. и наклонен. смысл. гл. предлож., напр. **гыраг анцуцһадзсайис гыварбэднам ад кордзин** чем чаще тушу огонь, тем больше навыков приобретаю в этом деле (изъяв. накл., наст. вр.), **гыраг анцуцһадзсайис ужыс ал авэлнар ны** (условно-желательное наклонен. прош. вр.) как было бы хорошо, если бы каждый раз когда тушил огонь, прибавлялись силы.

ԱՆՏՈՒՑԱԶՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ անց կացրի (մի փոքր մյուսը), անցկացրի (շարաթը, ամիսը և այլն), հանգցրի (ճրագը, հրդեհը և այլն), մեռցրի (պտուղը մոր արգանդում) – նույնը երկրորդ և երրորդ դեմքերով եզակի և հոգնակի և բոլոր ժամանակներով:

АНЦУЦҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я перевёз (с одного берега на другой и т.п.), провёл (неделю, месяц и т.п.), погасил (лампу, пожар, и т.п.), умертвил (плод в утробе и т.п.) во 2-м и 3-м лице ед. и мн. числа во всех временах.

ԱՆՅՎՕԴ (Նխօ), ած.գ. ճանապարհորդ:

АНЦԻՎՕՐ (Нхч), с. прохожий, путник; литер.зап.арм. անցուոր անцвор – путник.

ԱՆՅՕՔ-ԱՆՅԱԶ (Չ), ած. սաստիկ քաղցած (անասունների մասին). **մեր գովը անցօք-անցած էգավ դավարեն** մեր կովը սաստիկ քաղցած վերադարձավ հոտի միջից:

АНЦԻՕԿԻ-АНЦԻԱԴՅ (Կ), п. изголодавшийся и исхудавший (о домашних животных); **мэрговы анцокхи-анцһадз эгав даварэн** наша корова вернулась из стада изголодавшей и исхудавшей.

ԱՆՅՕՔ-ԱՆՅՆԷԼ, -նի, -ավ, -ած, -նելու, ուրիշ ձևեր չեն գործածվում (Չ), բ.չ. սաստիկ սոված լինել (անասունների մասին):

АНЦԻՕԿԻ-АНЦԻՆՅԼ, -ни, -ав, -адз, -нэлу, другие формы не употребл. (Կ), г.с.з. изголодаться и исхудать (о домашних животных).

ԱՆՓԸՍԱԳ, ած. չպսակված, ամուսնությունը եկեղեցական ծեսով չձևակերպված. **անփրսագ էրիգ-գրնիգ ին** չպսակված ամուսիններ են. **անփրսագ էղան էրիգ-գրնիգ** առանց եկեղեցում պսակվելու ամուսնացան:

АНПԻՅԱԳ, п. необвенчаный, не оформивший брак по церковному обряду; **анпһысаг эриг-гыниг ин** необвенчаные супруги, **анпһысаг эхъан эриг-гыниг** поженились не обвенчавшись.

ԱՆՔԱՍ (թվականների և ամեն, շատ, քիչ, առաջին, վերջին բառերի հետ), մկ. անգամ. հոմանիշները – հեղ, ժում. գործածվում է նաև գոյականաբար և հոլովվում է երկու ձևով – **անքամ**, -ին, -էն, -օվ, -ներ, -ներու, -ներե, -ներով և **անքամ**, -վան, -վանե, -վանօվ, հոգնակին ուրիշ ձև չունի. պարս. անգամ – ժամանակ:

АНКԻԱՄ, н. раз; употр. с числит., местоим. и словами амэн – каждый, шад – много, кһичһ – мало, аррчһи – первый, вэрчһи – последний, выполняет также функцию существ. и имеет два типа склонения: **анкһам**, -ин, -эн, -ов, -нэр, -нэру, -нэрэ, -нэров, и **анкһам**, -ван, -ванэ, -ванов; **ас анкһам** в этот раз, **ан анкһамы** в тот раз, **мэг анкһам** как-то раз, однажды; от перс. hangām – время; грабар անգամ ангам – раз, литер.вост.арм. անգամ ангам, литер.зап.арм. անգամ (пр. анкһам) – раз, Акна, Сучава անգամ ангам, Ахалциха, Ереван, Карин, Себастья, Тбилиси անքամ анкһам, Тигранакерт մնրմ մ անкһам; синон. հօխ, жум.

ԱՆՔԱՍՎԱՆ, ած. նախորդի սեռական հոլովն է, որ գործածվում է իբրև ածական (դասական թվականների հետ):

АНКԻԱՄՎԱՆ и **АНКԻՄՎԱՆ**, п. форма родит. падежа слова «анкһам», при употребл. с порядковыми числительными выполняет функцию прилагательного.

ԱՆՔԱՆ, թ.դ.մկ. այնքան. **անքան մաշտ գար օր, տուսը մընացի** այնքան չատ մարդ կար, որ դուրսը մնացի. **անքան ուշացա վօր, նաքա աշտըխ խալսիլ էին** այնքան ուշացա, որ նրանք արդեն վերջրացրել էին:

АНКХАН, ч. столько, настолько, так; **анкхан машт гар օր, тусы мынацхи** было так много людей, что я остался на улице, **анкхан ушацха вор, накха аштых халсил эйин** я настолько опоздал, что они уже закончили; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այնքան айнкхан – столько.

ԱՆՔԱՆԱԳԱՆ, թ.մկ. ամեն մեկը, ամեն մեկին, ամեն մեկից այնքան. **ալայր անքանազան ստագ չունէին** նրանցից ամեն մեկը այնքան փող չունէր. **ալային ալ անքանազան դուվից** ամեն մեկին էլ այնքան տվեց:

АНКХАНАГАН, ч.н. столько, по столько-то (каждый, каждому, от каждого); **алайы анкханаган стаг чхунэйин** ни у кого не было столько денег, **алайин ал анкханаган дувииц** каждому дал по столько-то (денег и т.п.).

ԱՆՔԷՆԸ, մկ. այն ժամանակ:

АНКХЭНЫ, н. тогда, в то время; синон. адкхэны; см. икхэны.

ԱՆՔԸՄԱՆ, մկ. չլինի թե հանկարծ. **չիգօրցըվի անքըման** չլինի թե հանկարծ կորչի. հայ. ան – բացասակ. մասնիկը + պարս. գուման – կասկած = անգուման – անկասկած. **անքըման էղըլ է** (Չալթըր) կարծես թե անսպասելի բան է. **անքըման մէմը** հազիվ մի անգամ, հազիվ երբեմն. **անքըման մէմը էգիլ է. անքըման մէմը կուկա:**

АНКХЫМАН, н. как бы не; иногда, редко; **чхигорцхыви анкхыман** даст бог не заблудится, **анкхыман эхьыл э** (Чалтырь) неожиданный случай, событие, **анкхыман мэмы** редко, иногда, от случая к случаю, **анкхыман мэмы эгил э** в кои-то веки зашёл в гости, **анкхыман мэмы кука** заходит от случая к случаю; от пехлев.-перс. gumān – сомнение + арм. отриц. частица «ан»; грабар գուման гуман – сомнение, անգուման ангуман – неожиданно, нечаянно, среднеарм. яз. անգուման ангуман и անկուման анкуман, в гаварах Акна, Салмаст անգուման ангуман – неожиданно.

ԱՆՔՈՒՆ, ած. անքուն, անքնությունը տառապող մարդ:

АНКХУН, п. неспящий, страдающий бессонницей.

ԱՆՔՕՎ, մկ. դեպի այն կողմ. **անքով կրնածին** դեպի այն կողմը գնացին. տե՛ս նաև արօվ, արօվ:

АНКХОВ, н. туда, в ту сторону; **анкхов кынацин** пошли в ту сторону; см. также askhov, адкхов; от այն айն – тот и քով khov – сторона, употр. преимуществ. в западноарм. диалектах.

ԱՆՔՕՎԷՆ, մկ. այն կողմից. հոգնակի **անքովներեն** ձևը ցույց է տալիս տեղի անորոշություն. **ձանը անքովեն քուրա** ձայնը այն կողմից է գալիս (որոշ). **ձանը անքովներեն քուրա** (անորոշ). տե՛ս նաև անքովեն, արօվեն:

АНКХОВЭН, н. оттуда, с той стороны; форма мн. ч. **анкховнэрэн** указывает на неопределённое место; **дзаны анкховэн khukha** (Н), **цаны анкховэн кука** (Ч) голос доносится оттуда (определ.), **дзаны анкховнэрэн khukha** (Н), **цаны анкховнэрэн кука** (Ч) голос доносится откуда-то оттуда (неопред.); см. также анкховэн, адкховэн.

ԱՆՔՕՎԸ, մկ. այն կողմում. հոգնակի **անքովները** ձևը ցույց է տալիս, որ տեղը անորոշ է, միայն մոտավորապես հայտնի է. **անքովը պան չիկա** (որոշ), **անքովները պան չիկա** (անորոշ). տե՛ս նաև արօվը, արօվը:

АНКХОВЫ, н. там, в том месте; форма множ. числа **анкховнэры** указывает на неопределённое место; **анкховы пан чхика** (определ. место) там ничего нет, **анкховнэры пан чхика** (неопред. место) в тех местах ничего нет; см. также анкховы, адкховы.

ԱՆՔՕՐԶ (Ն), **ԱՆՎՕՐԶ** (Չ), ած.մկ. անգործ, առանց որևէ գործ կատարելու. **անկործ մաշտ** գործ չանող կամ չունեցող մարդ. **անկործ քրքալէ** անգործ ման է գալիս:

АНКХОРДЗ (Н), **АНКОРДЗ** (Ч), 1. п. праздный, проводящий время в праздности. 2. безработный. 3. н. праздно, без дела; **анкордз машт** не работающий или безработный человек, **анкордз кхыкхалэ** болтается без дела; литер.вост.арм. անգործ ангорц, литер.зап.арм. անգործ (произ. анкхордз) – праздный.

*ԱՆՈԼՈՐ, ած. շղերբով. **անօլոր տերծան, անձագ հիլուն, ասվաձ քրշարէ, մաշտիք քրքազին** (Չալթըր) (հանելուկ – «խաղող»):

*ԱՆՈԼՈՐ, ք. некрученный, невитой; отрицат. част. **ան ան + ոլոր օլոր** – кручение; **անօլոր տըրան, անձագ հիլուն, ասվաձ քրշարէ, մաշտիք քրքազին** (Чалтырь).

ԱՆՈՆՑ, դ. նրանց:

ԱՆՈՆՑԻ, մ. их; среднеарм. яз. **աննց անոնց**, литер.вост.арм. նրանց անոնց, литер.зап.арм. **աննց անոնց** – их; см. նախ.

ԱՆՈՆՑՄԷՆ, դ. նրանցից:

ԱՆՈՆՑԻՄԷՆ, մ. от (с, из) них; литер.вост.арм. նրանցից անոնցից, литер.зап.арм. **աննցմէ անոնցիմէ** – от них; см. նախ.

ԱՆՈՆԵ, դ. նրանք:

ԱՆՈՆԵԻ, մ. те; литер.вост.арм. նրանք անոնք, литер.зап.арм. **աննք անոնք** – те, в гаварах Карин, Ширак, Джавахк, Хизан, Багеш էննք անոնք – те.

ԱՆՈՐ, դ. նրա, նրան:

ԱՆՈՐ, մ. того, тому; среднеарм. яз. **անոր անոր** – того, тому.

ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ դրա համար:

ԱՆՈՐ ԿԱՄԱՐ для этого; литер.зап.арм. **անոր համար անոր ամար** – для этого.

ԱՆՈՐԷՆ (Նիւջ), ած.գ. անիրավ, անարդար գործ կատարող մարդ. **անվաձ է գրականից, մի՛ անիլ անօրէն, գրգռնիս յերթնավօրէն** (կրոնական աֆորիզմ) անիրավ, չարություն մի՛ անիր, թէ չէ ասված կատարծէ:

ԱՆՈՐԷՆ (Нхч) 1. ք. незаконный, несправедливый. 2. с. творящий неправое дело; **ми анил анорэн, гыгыднис йэркхнаворэн** (религиозная заповедь) не греша, иначе бог накарает; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **անօրէն անօրэн** – противозаконный.

ԱՆՈՐԸ, մկ. անցյալ օր, **անօրները** – մի քանի օր անաջ (անորոշ):

ԱՆՈՐԻ, ն. недавно, **անօրնրի** – недавно, несколько дней назад (неопр.).

ԱՆՈՐԿԱՆ, ած. անցյալ օրվա. **անօրվան մաշտը** այն մարդը, որ եկել էր անցյալ օր. **անօրվան խրատը** այն խրատը, որ տվել էր անցյալ օր. գործածվում է նաև իբրև գոյական հոդով – **անօրվանը, անօրվանօվ** և այլն:

ԱՆՈՐՎԱՆ, ն. недавний; **անօրվան մաշտ** человек, который недавно приходил; **անօրվան անօրվան անօրվան** совет, который ты недавно дал; употр. также как существ. с артиклем – **անօրվան, անօրվան** и т.д.

ԱՆՈՐԿԱՆ ՎԷՐԻ (Նիւջ), **ԱՆՈՐԿԱՆ ՎԷՐԻՅԷ** (Ն), **ԱՆՈՐԿԱՆ ՎԷՐԻՅԷ** (Չ), մկ. այն օրվանից ի վեր:

ԱՆՈՐՎԱՆ ՎԷՐԻ (Нхч), **ԱՆՈՐՎԱՆ ՎԷՐԻՅԷ** (Н), **ԱՆՈՐՎԱՆ ՎԷՐԻՅԷ** (Չ), ն. с того дня и поныне.

ԱՆՓՕԿ (Չ), տե՛ս անփօք:

ԱՆՓՕԿ (Չ), см. անփօք.

ԱՇ¹, գ. սերմի միջուկ. **գուդին աշը դրիս ամրացած չէ** արևածաղկի սերմի միջուկը դեռ չի ամրացել. **գորենին կրթնները դրիս աշ անաձ չին** գորենի հասկերը դեռ հասկներ չունին, չեն լցվել. փոխ. թաթ.:

ԱՇ¹, с. семя, ядро, внутренняя часть плода, ореха и т.п.; **гудин ашы дына амырцадз чһэ** семечки подсолнечника ещё не дозрели, **цһорэнин кылохнэры дына аш аррадз чһин** колосья пшеницы ещё не налились; крым.татар. аш – семя, доля, зародыш листьев в семени.

ԱՇ², գ. սնունդ. գործածվում է միայն հետևյալ անեծքի մեջ – **աշ չի լա գովայիդ**, -ին, -ներուդ, -ներուն – սնունդ չիին, օգուտ չտա քն, նրա, ձեր, նրանց մարմնին. պարս. աշ – ապուր:

ԱՄՔ, с. еда, пища; употр. в проклятии **аш чһи ла говдайид**, -ин, -нэруд, -нэрун – чтоб не пошла (еда) тебе (ему, вам, им) впрок, а также в добром пожелании **говдайид аш ла** на здоровье; перс. aš (аш) – еда, от которого турец. aş (аш), крым.татар. аш – еда.

ԱՇ-ՅԱՓՐԱՆ (Ն), **ԱՇ-ՅԱՊՈՒԱՆ** (Չ), գ. սուսամբար:

ԱՄ-ԿԱՄԻՐԱԽ (Ո), **ԱՄ-ԿԱՄՐԱԽ** (Չ), с. бот. майоран, орегано, подвид душицы, *Origanum majorana*.

ԱՇԱԳԵՐԴ և **ԱՇԿԵՐԴ**, գ. աշակերտ. պահլ. աշագարտ – նույն իմ.:

ԱՄԱԳԵՐԴ և **ԱՄԿԵՐԴ**, с. ученик; ученица; учащийся школы; от древнепехлев. ašākert; грабар աշակերտ ашакерт – ученик, литер.вост.арм. աշակերտ ашакерт, литер.зап.арм. աշակերտ (произн. ашагэрд), Сучава աշագերդ ашагерд, Ереван աշագերդ ашагэрд и աշկերտ ашкэрт, Ахалциха, Карин, Мокс աշկերտ ашкэрт, Шемаха աշագերդ ашагэрд и աշգիրդ шагирд, Муш, Нор-Джуга աշկերտ ашкерт, Алашкерт աշկերդ ашкерд, Акна, Харберд, Полис, Родосто աշգերդ ашгэрд, Салмаст, Ван աշկերտ ашкеррт, Возм, Тбилиси աշկիրտ ашкирт, Мараха աշկերթ ашкэртһ, Агулис աշկարտ ашкаррт, Зейтун էշգիրդ эшгирд и էշգիրդ эшгийд, Себастья աշգերդ ашгэд, Тигранакерт աշգիրդ ашгирд, Хачин էշգերդ эшгэйд.

***ԱՇԱՅԻՄ** (Չալթըր) ած. շատակեր:

***ԱՄԱԿԻՄ** (Чалтырь), п. прожорливый; перс. aš (аш) – еда, от котор. турец. aş (аш), крым.татар. аш – еда.

***ԱՇԸՆ** (Նխջ), ած. սիրահարված. ար. աշիք, պարս. աշըդ – նույն իմ. տե՛ս նաև էշիս, էշիսուն:

***ԱՄԻՍ** (Нхч), п. влюблённый; араб. ašq (ашк), от котор. перс. ešg (эшг) – влюблённый; см. также эшх, эшхун.

ԱՇԹԱՐ և ***ԱՐԹԱՐ** (Ն), **ԱՇՏԱՐ** և ***ԱՐՏԱՐ** (Չ), ած. արդար, անմեղ, մակդիր, փոքրիկ երեխաների. **աշթարը** (Ն), **աշտարը** (Չ) խեղճ երեխան, **աշթարըս** (Ն), **աշտարըս** (Չ) խեղճ, անմեղ մանկիկ (ցավակցարար):

ԱՄԻԿԱՐ և ***ԱՐԻԿԱՐ** (Ո), **ԱՄԻԿԱՐ** և ***ԱՐԻԿԱՐ** (Չ), п. невинный, безгрешный (о детях); **амиктары** (Ո), **ариктары** (Չ) бедный ребёнок, **амиктарыс** (Ո), **ариктарыс** (Չ) невинное дитя (говорится чадолюбиво), **амиктары мэхъаворы джогэл** отличать плохое от хорошего; исконно арм. слово, грабар արիք ардар, литер.вост.арм. արիք ардар, литер.зап.арм. արիք (пр. артар) – невинный, Нор-Джуга արիք ардар, Акна, Асланбек, Ереван, Харберд, Карин, Амшен, Шемаха, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тбилиси արիք артар, Алашкерт, Муш արиք артар, Агулис արиք артар, Горис, Карабах, Мараха, Салмаст, Тигранакерт արиք артар, Мокс, Ван արиք артар, Зейтун արиք ардар и արиք айдхой, Хачин արиք айдхой.

ԱՇԹԱՐ ՅԷՂ և ***ԱՐԹԱՐ ՅԷՂ** (Ն) **ԱՇՏԱՐԻ ՅԷՂ** և ***ԱՐՏԱՐԻ ՅԷՂ** (Չ), գ. հալած կարագ:

ԱՄԻԿԱՐ ԿՅԻՍ և ***ԱՐԻԿԱՐ ԿՅԻՍ** (Ո), **ԱՄԻԿԱՐԻ ԿՅԻՍ** և ***ԱՐԻԿԱՐԻ ԿՅԻՍ** (Չ), с. топлёное сливочное масло.

ԱՇԻ ԳԱԹ, տե՛ս գաթնարուր չիչագ:

ԱՄԻ ԳԱԹ, см. гатнабур чичаг.

ԱՇԻ ԶԱՎԼԱ, գ. կոզինախ, արևածաղկի սերմերից պատրաստած քաղցրավենիք:

ԱՄԻ ԿԱՎԼԱ, с. козинаки, кондитерское изделие из семян подсолнечника.

ԱՇԼԱՍՍ (Նխջ), գ. 1. պատվաստ (բույսի վրա). 2. սրսկում (հիվանդության դեմ). **աշլամա անել** պատվաստել, սրսկել. թուրք. աշը, աշլամա – պատվաստ (թե՛ բույսի վրա և թե՛ հիվանդության դեմ):

ԱՄԼԱՄԱ (Нхч), с. 1. прививка (растений). 2. укол, прививка; **ашлама анэл** делать прививку, укол; турец. aşılama (ашылама), крым.татар. ашлама – прививка.

ԱՇԼԱՅԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ելիք, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. շիթիլել, սածիլել, բույսը արմատով պոկել հողից և տնկել ուրիշ տեղ. թուրք. աշլամակ – պատվաստել. այստեղ բառի թուրք. հիմքին կցված է հայ. բայի -ել վերջավորությունը և ստացված կիսաթուրք – կիսահայ բայը խոնարհվում է հայերենի կանոններով:

АШЛАЙЭЛ, гашлайим, ашлайэци, -адз, -охъ, -элу, -эликh, -э, -эцэхh (Չ. -эцхэк), г.д.з. 1. пересаживать растение с корнем. 2. сажать рассаду (помидоров и т.п.); турец. aşlamak (ашламак), крым.татар. ашламакъ – прививать; образовано от основы тюркского глагола + окончание глагола арм. яз. «эл», спрягается согласно правилам грамматики арм. языка.

ԱՇԼՕՎ (Չալթր), գ. փայտի երկար ու նեղ ավազան անասուններ ջրելու համար. հոմանիշը – հավուրթ, հավուզ. թաթ. աշլավ – նույն իմ.:

АШЛОВ (Чалтырь), с. кормушка, поилка, корыто продолговатой и узкой формы для водопоя домашних животных и птиц; синон. հавуտh, հавуз; крым.татар. ашлав – кормушка, ясли, корыто; литер.зап.арм. աշլով ашлов – поилка; место для водопоя животных у источника воды.

ԱՇԽԱԴԱԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, սկ. քանի աշխատում եմ, աշխատեցի, աշխատեմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն նրան հաջորդող բայի ձևին. օր. **աշխատաձայնիս հավերժս քուքա, էգավ, քուքար, փիթ քար** և այլն. համաձայն բայի ձևերին մակբայի միևնույն ձևը ստանում է տարբեր իմաստ:

АШХАДАДЗСАЙИС, -д, -н, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) работаю и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ашхададзсайис հавэсыс кхукhа, эгав, кхукхар, пхитh кhа, пхитh кхар** чем больше работаю, тем больше хочется работать и т.д.

ԱՇԽԱԴԱՆՔ, գ. 1. աշխատանք, գործ. 2. վաստակ:

АШХАДАНКh, с. 1. работа, труд, деятельность. 2. плата за труд; 3. занятие, служба, дело, ремесло. 4. усилия, хлопоты; этимол. см. ашхадэл.

ԱՇԽԱԴԱՎՕՐ, գ. աշխատավոր, աշխատ:

АШХАДАВОР, с. труженик, работяга; литер.вост.арм. աշխատավոր ашхатавор – труженик.

ԱՇԽԱԴԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. աշխատել, գործ կատարել. 2. վաստակ ստանալ. **ամառը շախտին սեմթերը կրնածիլ էի աշխատելու, Ժեք ամիս գեցա, էփեջա ստագ աշխատեցի** ամառը ածխահանքերի կողմերն էի գնացել աշխատելու, երեգ ամիս մնացի, բավականաչափ փող վաստակեցի. աշխատել բայը գլխավորապես երկրորդ իմաստով է գործածվում, իսկ արագին իմաստով ավելի շատ գործածվում է «բանել»:

АШХАДЭЛ, гашхадим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкh (Չ. -эцхэк), г.д.з. 1. работать, трудиться. 2. зарабатывать, получать плату за труд; употр., как правило, во 2-м знач., а в 1-м значении употр. глагол **банэл** (Н), **панэл** (Չ)); **амарры шахтин сэмтхэры кынацил эйи ашхадэлу, жэкh амис гэцhа, эпhэджа стаг ашхадэци** летом ездил на заработки на угольные копи, был там три месяца, заработал приличные деньги; от пехлев. axšāt – труд, лишения; грабар աշխատիլ ашхатил – уставать, литер.вост.арм. աշխատել ашхател, литер.зап.арм. աշխատիլ (произн. ашхадил) – работать, в гаварах Ахалциха, Возм, Тбилиси աշխատիլ ашхатил, Алашкерт, Салмаст, Нор-Джуга աշխատել ашхател, Ереван, Асланбек աշխատել ашхадэл, Сучава աշխատել ашхадел – уставать, Шемаха, Полис, Родосто աշխատիլ ашхадил, Агулис ըշխատիլ ышхатил, Зейтун աշխատըլ ашхадыл, Горис, Карабах ըշխատել ышхадэл и ըիշատել ышхадэл, Мараха ախշատել ахшатэл и աշխատել ашхатэл, п-ов Крым ախշատել ахшадэл, Карин ախշատիլ ашхадил, Тигранакерт աշխատիլ ашхадил, Акна աշխրդիլ ашхыдил, Мокс աշխտիլ ашхәтил, все в значении работать.

***ԱՇԽԱՆԱ**, գ. խոհանոց. պարս. աշ – ապուր, կերակուր + խանե – տուն = աշխանե – խոհանոց:

***АШХАНА**, с. в старину, пристройка к дому с отдельным входом и большой печью (пхурр), в которой хранили также солому для печи; перс. ашхана – кухня (аš аш – еда + хане – дом); в гаварах Ерзинджан, Муш, Полис, Джавахк, Карабах աշխանш ашхана – кухня.

ԱՇԽԱՐՔ, գ. աշխարհ, երկրագունդ, աշխարհի որևէ մասը, երկիր. պահլ. խշաթրա – նույն իմ. **աշխարք դեսաձ մաշթ** (Ն), **աշխարք դեսաձ մաշտ** (Չ) փորձառու մարդ. **աշխարքիս երեսը** աշխարհում. **աշխարքին վորբետութինը իմանալ** աշխարհի չարն ու բարին ճանաչել. **աշխարք բերել** (Ն), **աշխարք պերել** (Չ) ծնել (երեխա). **աշխարք քալ** (Ն), **աշխարք կալ** (Չ) ծնվել:

ԱՏԽԱՐԿԻ, с. мир, земля, земной шар; **ашхаркһ дэсадз машт** (Н), **ашхаркһ дэсадз машт** (Ч) бывалый, прошедший огонь и воду, **ашхаркһис эрэсы** на свете, во всём мире, **ашхаркһин ворбэсутһины иманал** познать добро и зло, **ашхаркһ бэрэл** (Н), **ашхаркһ пэрэл** (Ч) родить ребёнка, **ашхаркһ кһал** (Н), **ашхаркһ кал** (Ч) родиться, появиться на свет; древнеперс. xsatra – мир, земля; гравар **աշխարհ** ашхар – мир, земля, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **աշխարհ** ашхар, в гаварах Ереван, Ван **աշխар** ашхар, Алашкерт, Акна, Ахалциха, Карин, Амшен, Муш, Полис, Нор-Джуга, Родосто, Сучава, Агулис, Тбилиси **աշխар** ашхаркһ, Возм **ախар** ашхар, Асланбек **աշхар*** ашхар, Харберд, Шемаха, Себастья **ахшаркһ** ашхаркһ, Карабах **ашхаркһ** ашхаркһ и **ахшаркһ** ашхаркһ, Горис **ышхаркһ** рзхаркһ, Зейтун **ашхаркһ** ашхаркһ, Хачин **ашо** ашхой, Тигранакерт **мзхарк** ашхарк – мир, земля.

ԱՇԽԱՐԿԻ ԼՍԼ, տէ՛ս **աշխարհ** (ը)լալ:

ԱՏԽՄԻՄԻՍ ԼԱԼ, см. ахшымиш (ы)лал.

ԱՇԽԱՐԿԻՇՕՎ ԱՌՆԵԼ ինչ որ բան գնել հապճեպորեն:

ԱՏԽՄԻՄԻՍՈՎ ԱՐՈՒՄ покупать что-либо в спешке.

ԱՇԽԱՐԿԻ ՉԻԼԱԼԵՆ չտապել (ինչ որ բանով զբաղվելիս):

ԱՏԽՄԻՄԻՍ ՉԻԼԱԼԵՆ не торопясь (заниматься чем-либо).

ԱՇԽԱՐԿԻՆ, մկ. շատ. **աստարի աշխարհին ցորենը առինք** այս տարի շատ ցորեն ստացանք, ցորենի լավ բերք ստացանք. հոմանիշը – դուրսդին:

ԱՏԽՐԿԻՆ, н. много, обильно; **астари ашхаркһин цһорэны арринкһ** в этом году мы собрали обильный урожай зерна.

ԱՇԽՕՐԹ (Չալթըր), գ. շապիկի թևի անուրի վրա կարված կտոր, որ լայնացնում է անուրը և թույլ չի տալիս, որ աշխատանքի ժամանակ թևերը բարձրացնելիս շապիկի թևերը պատահովեն. բառի երկրորդ մասը անշուշտ հայերեն – «որդ» ածանցն է, թերևս սկզբի «աշխ»-ն էլ «աշխատանք»-ի արմատն է:

ԱՏԽՕՐԹ (Чалтырь), с. ластовица, вставка в рукаве под мышкой в мужской рубашке, чтобы рукава могли двигаться свободно и не рвались; вторая часть слова суффикс арм. яз. – որդ՝ ворд, возможно, что начальный «ашх» – производное от корня слова «ашхаданкһ»; литер.зап.арм. **աշխորդ** (произн. ашхорт) – кусок ткани прямоугольной формы, подшитый под мышкой рубахи, в гаварах Буланых, Себастья, Полис, Карин и т.д. **աշխորդ** ашхорд – кусок ткани, подшитый под мышкой рубахи.

***ԱՇԿԱՐԱ** (Նխո), ած.մկ. ակնհայտնի, որի էությունը պարզ երևում է. **աշկարա բան է** ակնհայտնի բան է. **աշկարա քիսի** ակնհայտնի կերպով խարում է. պարս. աշկար – պարզ:

***ԱՏԿԱՐԱ** (Нхч), п. явный, очевидный; **ашкара бан э** очевидное дело, **ашкара кһхалһэ** явно лжёт; перс. (aşkāra ашкара) – явный, от которого турец. aşikâr (ашикяр) – явный, aşikâre (ашикяре) – ясно, крым.татар. ашкяр – явный.

ԱՇԽԱՎՈՒԹԻՆ, գ. ծանոթություն. պարս. աշրնա – ծանոթ + հայ. «ուրություն», հոլովվում է հայերենի կանոններով:

ԱՏՆԱՎՄԻՆ, с. знакомство; **ашнавућин анэл а** знакомиться, б) общаться; перс. aşina (ашина) – знакомый, от котор. турец. aşina (ашина), крым.татар. ашна – знакомый + арм. -в-утһин; склоняется согласно правилам грамматики арм. яз.

ԱՇԿԻ (Ն), **ԱՇԿԻ** (Չ), գ. խոհարարուհի. պարս. աշ – կերակուր, չի – զբաղմունք ցույց տվող ածանց, աշչի – խոհարար:

ԱՏԿԻ (Н), **ԱՏԿԻ** (Ч), с. стряпуха; турец. aşçı (ашчы), крым.татар. ашчы – повар; в гаварах Ван **աշչի** ашчи, Карабах **аշчақ** ашпһаз – стряпуха; см. аш.

ԱՇՏԸՆ (Չ), տէ՛ս **արթըն** (Ն):

ԱՏԿԻ (Ч), см. артых (Н).

ԱՌԻՌՄԱԼ (Չալթըր), գ. հվք. գուղատնտեսական ինվենտար: Բառի երկրորդ կեսը անկասկած ար. «մալ» – գույք բառն է, հավանորեն սկզբի «առու»-ը աղավաղված «առուլ» բառն է, որ արևելյան թուրքերեն նշանակում է գյուղ. «առումալ»-ը կարող է դարձած լինել

«առումալ»՝ խոսափելով «լ» հնչյունի կրկնությունից՝ մանավանդ որ բառի սկզբնական իմաստն էլ մոռացվել է:

ԱՄՐՄԱԼ (Чалтырь), с. сельскохозяйственный инвентарь; вторая часть слова, несомненно, арабское слово «mal» – имущество, вероятно, начальное «аурр» – искажённое тюркское слово «аул» – деревня, возможно, что слово «аулмал» перешло в «ауррмал» во избежание повторения звонкого согласного звука «л», тем более что первоначальное значение слова забыто.

ԱՉԱՌ (Ն), **ԱՃԱՌ** (Չ), գ. երկու տարեկան եգ, որ դեռ չի լծվում կամ նոր է սկսել լծվել. «արջառ» բառն է:

ԱՇԽԱՐՐ (Н), **ԱՇԱՐՐ** (Ч), с. двухгодовалый вол, которого ещё не запрягают, или недавно начали запрягать; грабар արջար арджар – домашний скот, литер.вост.арм. արջար арджар и արջар ачар – бычок, литер.зап.арм. աջար (пр. ачарр) – двухгодовалый бычок, в гаварах Нор-Баязет արջար арчарр, Мараха арчар арչар, Ереван, Карин, Нор-Джуга, Амшен, Шемаха արջар ачарр, Алашкерг, Муш, Возм աճար ачарр, Мокс աճարр ачарр, Ван աճարр ачарр, Мужамбар аджаррн աջարն, в том же в значении.

***ԱՉՈՐԽ**, ած. խոշոր ու պարզ (զիր). թուրք. աչրկ – տարածված, խոշոր:

***ԱՇԽԻՃ**, п. разборчивый, чёткий, понятный (о почерке); турец. ачк (ачык), крым.тат. ачыкъ – открытый, ясный, чёткий (о почерке).

ԱՉԽԱՌՆԱ (Ն), **ԱՃԽԱՌՆԱ** (Չ), մկ. առավուտը զարթնելուց հետո դեռ ոչինչ չկերած, ոռու. натошак. թաթ. աչխանша – նույն իմ.:

ԱՇԽՊԱՐՐՈՒ (Н), **ԱՇՊԱՐՐՈՒ** (Ч), н. натошак; **աչարրна хымэл** (Ч) выпить натошак (лекарство); турец. ач karına (ач карнына) – натошак, (турец. ач – голодный).

ԱՉԿԱԲ (Ն), **ԱՃԿԱԲ** (Չ), գ. աչքակապուկ կոչվող խաղը. **աչկաբ խաղալ** տափկնոցի խաղալ:

ԱՇԽԿԱԲ (Н), **ԱՇԿԱԲ** (Ч), с. игра в жмурки, в прятки; **ачхкаб хахъал** играть в жмурки.

ԱՉՄԱ (Ն), **ԱՃՄԱ** (Չ), գ. պատուհանի փեղկ, որ կարելի է բաց անել. թուրք. աչմակ – բանալ:

ԱՇԽՄԱ (Н), **ԱՇՄԱ** (Ч), с. створка окна; отглагольное существит. турец. глагола ачмак (ачмак), крым.татар. ачмакъ – открывать.

ԱՉՔ (Ն), **ԱՃԿ** (Չ), գ. 1. աչք, մարդու և կենդանիների տեսողության գործարանը. 2. ջրի ակ. 3. շտեմարանի, պահարանի և այլն բաժանմունք. 4. ասեղի ծակ, որի մեջ անցկացնում են թելը. 5. ապակուց շինած փոքրիկ աչքի նման ուլունք, որ հնումը կախում էին երեխաների վզից իբրև միջոց «չար աչքի» դեմ. 6. ած. ամենալավ, ընտիր. **չորվախին աչքը փազվի է** աղբյուրի ակը փակվել է. **մեզ աճկ մը ցորեն բահիլ իմ** (Չ) շտեմարանի մի բաժանմունքը լիքը ցորեն եմ պահել. **ասեղի աչքը դերցան անցունելու չիգորցա** ասեղի աչքը չկարողացա թել անցկացնել. **իդա դրդին վիզը համայիլին քովը մեքաղ աչք անցուր, նազար չի դրնին** այդ երեխայի վզի բժժանքի կողքին մի հատ աչք (ապակի) անցկացրու, որ աչքով չտան. **սեխերուն մեչի աճկը կոխծիլ ին** սեխերի միջի աչքը գողացել են. **աղեզ աչքով նայել** (Ն) բարյացակամ վերաբերմունք ունենալ. **աճկեն սրպտըռել** (Չ) աչքից վրիպել. **աճկեն սրպտըռոճըռել** (Չ) սխալմամբ չնկատել. բաց թողնել. **աչք անել** (Ն), **աճկ անել** (Չ) աչքով նշան անել. **աչք բանալու չիդալ** (Ն), **աճկ պանալու չիդալ** (Չ) հանգստություն չտալ, անդադար անհանգստացնել. **աչք բրոնելու բան** (Ն), **աճկ պրոնելու պան** (Չ) արժեքավոր բան. **աչք դրնել** (Ն), **աճկ տրնել** (Չ) մտադրություն ունենալ. **աչք զարնել** (Ն) ցանկանալ, սիրահարվել. **աչք ունենալ** (Ն), **աճկ ունենալ** (Չ) ցանկանալ ձեռք բերել. **աչք չունենալ** ցանկություն չունենալ. **աչքե անցունել** (Ն), **աճկե անցրնել** (Չ) թուցիկ կերպով նայել, ծանոթանալ, ստուգել. **աչքե էլլել** (Ն), **աճկե էլլել** (Չ) ատելի դառնալ. **աչքե դես, բերանե գարոդ** (ըլլալ) (Ն), **աճկե դես, պերանե գարոդ լալ** (Չ) տեսնել, բայց չկարողանալ ուտել. **աչքեն քյնել** (Ն), **աճկեն քյնել** (Չ) կորցնել իր հարգը մեկի առաջ. **աչքեն հանել** (Ն), **աճկեն հանել** (Չ) ատելի դարձնել. **աչքեն փախչել** (Ն) վրիպել աչքից, չնկատվել. **աչքեն փախցունել** (Ն) չնկատել. **աչքը առնել** (ամեն բան) (Ն) (ամեն բան) հանձն առնել, (ամեն պայմանի) համաձայնվել. **աչքը արուն**

գոխել (Ն), **աճկը արուն գոխել** (Չ) աչքը արյունով լցվել. **աչքը առաձին չափ** (Ն) այնքան, որքան կարող էս ընդգրկել հայացքով. **աչքը բաղել** (Ն), **աճկը բաղել** (Չ) մտազբաղ ու անթարթ նայել՝ առանց ուղղելու հայացքը մի որոշ կետի. **աչքըս գրբաղեր** (Ն), **աճկըս գրբաղեր** (Չ) (հեզն.) կարոտել էի քեզ (ասում են նրան, որին չեն ուզում տեսնել). **աչքը բան դեսնել** (Ն), **աճկը պան դեսնել** (Չ) բան ձեռք բերել (չքափորը). **աչքը բանալ** (Ն), **աճկը պանալ** (Չ) ա) աչքաբացություն սովորեցնել (ուրիշին), բ) օգավել առիթից (ինքը). **աչքը բացվել** (Ն), **աճկը պածվել** (Չ) բան սովորել, փորձառություն ձեռք բերել. **աչքը գաբվել** (Նիջ) խաբվել. **աչքը գուշթ** (Ն), **աճկը գուշտ** (Չ) ազահություն չունեցող (մարդ). **աչքը գոխել** (Ն), **աճկը խօթել** (Չ) ապացույցը ներկայացնել ու ամոթել սուտ մեղադրողին. **աչքը դառնալ** (Ն), **աճկը տառնալ** (Չ) վախենալ ու հրաժարվել մրցությունից դիմադրելուց և այլն. **աչքը գորել** (Ն), **աճկը գորել** (Չ) լավ տեսողություն ունենալ. **աչքը չիգորել** թույլ տեսողություն ունենալ. **աչքը էլլել** (Ն), **աճկը էլլել** (Չ) աչքից գրկվել. **էլլե աչքըդ** (Ն), **էլլե աճկըդ** (Չ) կուրանաս. **աչքը խաղալ** (Ն), **աճկը խաղալ** (Չ) աչքի մկանների անգիտակցական կրճատումից աչքը թրթռալ, որ ըստ ժողովրդական սնահավատության չարագուշակ նշան է համարվում. **աչքը ձագ է** (Ն), **աճկը ձագ է** (Չ) ագահ է, չի կշտանում. **աչքը դուռը** (ըլլալ) (Ն) անհամբեր սպասել մեկին. **աչքը դուսը** (ըլլալ) (Ն), **աճկը տուսը լալ** (Չ) ընտանեկան կյանքից, տան գործերից խուսափել. **աչքը դուս քալ** (Ն), **աճկը տուս կալ** (Չ) մեծ դժվարությամբ անել. **աչքը մըղնել** (Ն), **աճկը մըղնել** (Չ) սիրելի դառնալ. **աչքը մութ գոխել** (Ն), **աճկը մութ գոխել** (Չ) շտապելուց, բարկությունից և այլն բան չտեսնել. **աչքը չօրս** (ըլլալ) (Ն), **աճկը չօրս լալ** (Չ) լավ նայել շուրջը, լավ հսկել. **աչքը ջամփան** (ըլլալ) (Ն), **աճկը ջամփան լալ** (Չ) անհամբեր սպասել մեկի գալուն. **աչքը ջուր գըղռել** (Ն), **աճկը ճուր գըղռել** (Չ) երկար սպասել. **աչքը լուս** (Ն), **աճկը լուս** (Չ) շնորհավորություն որևէ ուրախալի պատահումների առթիվ. **աչքիլուս** (Ն), **աճկիլուս** (Չ) ծննդաբերություն. **աչքիլուս** (ըլլալ) (Ն), **աճկիլուս լալ** (Չ) երեխա ծնվել (տրական հոլով խնդրով). **աչքին լուսը թափել** (Ն), **աճկին լուսը թափեցնել** (Չ) մանրակրկիտ աշխատանք կատարել՝ տեսողությունը լարելով. **աճկ թարթելու խրդա ադեն** (Չ) մի ակնթարթ. **աչքին երեվալ** (Ն), **աճկին երեվալ** (Չ) ա) կարծել թե տեսնում է այն, ինչ իրոք չկա աչքի առաջ, բ) ներկայանալ մեկին. **աչքի(ն) գարնել** (Ն), **աճկի(ն) գարնել** (Չ) աչքի ընկնել, նկատելի լինել, երեվալ. **աչքին չերեվալ** (Ն), **աճկին չերեվալ** (Չ) ա) (մեկին) խուսափել (մեկից), որ նա իրան չտեսնի, բ) (խարջած ստազը, քաշած նեղութիւնը) կարևորություն չտալ. **աչք չիբանալ** (Ն), **աճկ չիպանալ** (Չ) (մեզ բանե) միայն դրանով զբաղվել. **աչքը սիրիմ** (Ն), **աճկը սիրիմ** (Չ) մեկին կամ մի բան ուրիշի հետ համեմատելով գերադասություն տալու արտահայտություն է (առնում է հողով սեռական հոլով խնդիր). **աչքը վախենալ** (Ն), **աճկը վախենալ** (Չ) ծստահությունը կորցնել՝ զգալով, որ չպիտի հաջողի. **աչքը վըրան** (ըլլալ) (Ն), **աճկը վըրան լալ** (Չ) շատ հավանել ու ցանկանալ ձեռք բերել. **աչքը վըրան մնալ** (Ն), **աճկը վըրան մընալ** (Չ) շատ հավանել, բայց չկարողանալ ձեռք բերել. **աչքըդ վըղէ խն էր** (Ն), **աճկըդ վըղէ խն էր** կամ **վըղէ ն էր** (Չ) ինչո՞ւ առաջ չնայեցիր, չտեսար, նույնը ասվում է և երրորդ դեմքով և հոգնակի. **աչքին փուշ** (ըլլալ) կամ **երեվալ** (Ն), **աճկին փուշ լալ** կամ **փուշ երեվալ** (Չ) ատելի լինել. **աչքով-աչք չունենալ դեսնելու** (Ն), **աճկ-աճկով դեսնել չուզենալ** (Չ) սաստիկ ատել և բնավ ցանքություն չունենալ տեսնելու. **աչքի իյնել** (Ն), **աճկը ըյնել** (Չ) նկատելի լինել. **աչքերը լըցվել** (Ն) լացակումել. **աչքը արդուսունք** (Ն), **աճկը արդուսունք** (Չ) լալով. **աչքին ձարով նայել** (Ն), **աճկին ձարով նայել** (Չ) թաքուն կերպով նայել. **աչքը ձունգը բըռնել** և հոգնակի – **աչքերը ձունգերը բըռնել** (Ն) (անեծք՝ իմաստը անհասկանալի). **աչքը հանել** (Ն), **աճկը հանել** (Չ) աչքից գրկել. **աչքն ալ հանեցի**, **աչքն ալ հանից** (Ն), **աճկն ալ հանեցի**, **աճկն ալ հանից** (Չ) շատ էլ լավ արի, շատ էլ լավ արավ, այս խոսքերով արտահայտում է խոստով իր գոհունակությունը՝ հայտնելով թե ինչ է արել ինքը կամ մի երրորդ անձ. **աչքիդ պուրմեն քըթըրցունու** (Ն), **աճկիդ սուրմեն քըթըրցունու** (Չ) ա) շատ ճարպկությամբ ու աննկատելի է խլում (մանուկների մասին), բ) շատ ճարպիկ է (դողության մեջ):

АЧhKh (Н), **АЧК** (Ч), с. 1. глаз. 2. родник, источник, ключ. 3. секция, закуток на складе, в амбаре. 4. игольное ушко. 5. стеклянная бусинка в форме глаза, которую в старину вешали на шею ребёнка как средство от «злого глаза». 6. п. первосортный, отборный. 7. русло реки; **чhorвахин ачкһы пһагвил** э родник высох, **мэг ачк мы цһорэн баһил им** (Ч) храню в амбаре полный закуток зерна, **асэхьин ачкһы дэрцһан анцһунэлу чһигьырцһа** (Н) я не сумел продеть нитку в игольное ушко, **ида дьхьин визы һамайилин кһоввы мэкһад ачкһ анцһур, назар чһи дынин** повесить ребёнка на шею бусинку рядом с амулетом, чтобы не сглазили, **сэхэрун мэчһи ачкы кохцил ин** украли самые отборные дыни, **ахьэг ачкһов найэл** (Н) смотреть доброжелательно, **ачкэн сыптыррэл** (Ч) ускользнуть от внимания, **ачкэн сыптыррцынэл** (Ч) упустить из внимания, **ачкһ анэл** (Н), **ачк анэл** (Ч) подмигивать, **ачкһ баналу чһидал** (Н), **ачк паналу чһидал** (Ч) не давать покоя, **ачкһ быррнэлу бан** (Н), **ачк пыррнэлу пан** (Ч) загляденье, глаз не оторвёшь, **ачкһ дынэл** (Н), **ачк тынэл** (Ч) глаз положить (на что-либо, кого-либо), **ачкһ зарнэл** (Н) или **ачкһ унэнэл** (Н), **ачк унэнэл** (Ч) возжелать (кого-либо, что-либо), **ачк чһунэнэл** не возжелать чужого, не завидовать, **ачкһэ анцһунэл** (Н), **ачкэ анцһынэл** (Ч) а) взглянуть мельком, краем глаза, б) не удостоить взгляда, **ачкһэ эллэл** (Н), **ачкэ эллэл** (Ч) стать ненавистным, **ачкһэ дэс, бэранэ гарод ылал** (Н), **ачкэ дэс, пэранэ гарод лал** (Ч) видит око, да зуб неймёт, **ачкһэн ыйнэл** (Н), **ачкэн ыйнэл** (Ч) разочароваться в ком-либо, **ачкһэн һанэл** (Н), **ачкэн һанэл** (Ч) возненавидеть, **ачкһэн пһахчһэл** (Н) ускользнуть от внимания, остаться незамеченным, **ачкһэн пһахцһунэл** (Н) упустить из виду, не заметить, **ачкһы аррнэл** (Н) брать обязательства, соглашаясь на любые условия, **ачкһы арун гохэл** (Н), **ачкы арун гохэл** (Ч) глаза налились кровью (от гнева, злости), **ачкһыд аррадзин чһапһ** (Н) столько, сколько можешь охватить взглядом, **ачкһы бахьэл** (Н), **ачкы бахьэл** (Ч) застыть (о взгляде, примета, предвещающая приход незваного гостя), **ачкһыс гыбахьэр** (Н), **ачкыс гыбахьэр** (Ч) скучал по тебе (говорят иронично тому, кого не хотят видеть), **ачкһы бан дэснэл** (Н), **ачкы пан дэснэл** (Ч) дорваться до чего-либо, получить то, что ранее было недоступно, **ачкһы банал** (Н), **ачкы панал** (Ч) а) раскрыть глаза кому-либо на что-либо, б) постичь, познать что-либо, **ачкһы бацһвэл** (Н), **ачкы пацвэл** (Ч) а) прозреть, б) научиться чему-либо, **ачкһы габвэл** (Нхч) обманываться, **ачкһы гуштһ маштһ** (Н), **ачкы гуштһ машт** (Ч) не жадный, довольный своим достатком, **ачкһы гохэл** (Н), **ачкы хотһэл** (Ч) тыкать в глаза доказательства стыдя за ложные слова, **ачкһы даррнал** (Н), **ачкы таррнал** (Ч) разочароваться, потерять интерес к кому-л., чему-л., **ачкһы зорэл** (Н), **ачкы зорэл** (Ч) иметь хорошее зрение, **ачкы чһизорэл** иметь слабое зрение, **ачкһы эллэл** (Н), **ачкы эллэл** (Ч) лишиться глаза, **эллэ ачкһыд** (Н), **эллэ ачкыд** (Ч) чтоб ты ослеп, **ачкһы хахьал** (Н), **ачкы хахьал** (Ч) подёргивание глаз, нервный тик, который, согласно суеверным представлениям, считается недобрый знаком, **ачкһы дзаг э** (Н), **ачкы дзаг э** (Ч) жадный, ненасытный, **ачкһы дурры (ы)лал** (Н) высмотреть все глаза (в ожидании кого-то), **ачкһы дусы (ы)лал** (Н), **ачкы тусы лал** (Ч) уклоняться от домашних дел и семейных забот, **ачкһы дус кһал** (Н), **ачкы тус кал** (Ч) напрягаться, тужиться, **ачкһы мыднэл** (Н), **ачкы мыднэл** (Ч) войти в доверие, завоевать чьё-либо расположение с определённой целью, **ачкһы мутһ гохэл** (Н), **ачкы мутһ гохэл** (Ч) помутиться в глазах, утратить ясность мысли (от гнева, спешки), **ачкһы чһорс (ы)лал** (Н), **ачкы чһорс лал** (Ч) а) смотреть в оба, проявлять бдительность, б) усердно искать что-либо, находиться в активном поиске чего-либо, в) глаза разбегаются (от большого выбора), **ачкһы джампһан (ы)лал** (Н), **ачкы джампһан лал** (Ч) высмотреть все глаза (в ожидании кого-то), **ачкһы джур гыдррэл** (Н), **ачкы чур гыдррэл** (Ч) проглядеть все глаза, заждаться, **ачкһыд лус** (Н), **ачкыд лус** (Ч) поздравление по случаю радостного события, **ачкһилус** (Н), **ачкилус** (Ч) радостное событие по случаю рождения ребёнка, **ачкһилус (ы)лал** родить ребёнка, **ачкһин лусы тһапһэл** (Н), **ачкин лусы тһапһэцһынэл** (Ч) напрягать зрение выполняя тонкую работу, **ачк тһапһэлу хьда адэн** (Ч) в одно мгновение, **ачкһин эрэвал** (Н), **ачкин эрэвал** (Ч) мерещиться, привидеться, **ачкһи(н) зарнэл** (Н), **ачки(н) зарнэл** (Ч) бросаться в глаза, быть заметным, **ачкһин чһэрэвал** (Н), **ачкин чһэрэвал** (Ч) а) белый свет не мил, б) избегать, сторониться кого-либо, **ачкһ чһибанал** (Н), **ачк чипанал** (Ч) не смыкая глаз (работать), **ачкһы сирим** (Н), **ачкы сирим** (Ч) выражение предпочтения при сравнении людей или вещей друг с другом, **ачкһы вахэнэл** (Н), **ачкы вахэнэл** (Ч) потерять уверенность (из-за неудач и т.п.), **ачкһы вахцһынэл** или **вахцһунэл** (Н), **ачкы вахцһынэл** (Ч) нагнать страху на кого-либо, заставить отказаться от каких-либо намерений, действий, **ачкһы выран (ы)лал** (Н),

ачкы выран лал (Չ) облюбовать что-либо, желая приобрести, **ачհкы выран мынал** (Н), **ачкы выран мынал** (Չ) облюбовать что-либо но не иметь возможности приобрести, **ачհкыд вырдэxn эр?** (Н), **ачкыд выдэxn эр** или **выдэн эр?** (Չ) куда ты смотрел?, где были твои глаза? (также в 3-м лице мн.ч.), **ачհкхин пһуш** (ы)лал или **эрэвал** (Н), **ачкин пһуш лал** или **эрэвал** (Չ) мозолить глаза, **ачհкхов-ачհкһ чунэнал дэснэлу** (Н), **ачк-ачков дэснэл чүзэнал** (Չ) возненавидеть кого-либо и не иметь желания видеть, **ачհкхи ийнэл** (Н), **ачки ыйнэл** (Չ) стать ненавистным, **ачհкһеры лыщвэл** (Н) глаза налились слезами, **ачհкы ардусункһ** (Н), **ачкы ардусункһ** (Չ) прослезиться, **ачհкхин дзаров найэл** (Н), **ачкин дзаров найэл** (Չ) смотреть украдкой, **ачհкы дзунгы быррнэ** или **ачհкһеры дзунгэры быррнэ** (Н) проклятие, смысл неясен, **ачհкы һанэл** (Н), **ачкы һанэл** (Չ) лишить глаза, **ачհкһн ал һанэцһи!** (Н), **ачкн ал һанэцһи!** (Չ) ай да я!, ай да молодец!, **ачհкһн ал һаницһ!** (Н), **ачкн ал һаниц!** (Չ) ай да он!, ай да молодец! (возглас удовлетворения от успешно выполненного дела), **ачкин дакһ эрвынал** (Չ) прийти по душе, **ачհкһид сюрмэн кһытһыррцһуну** (Н), **ачкид сурмэн кһытһыррцуну** (Չ) а) ловкий и проворный (о ребёнке, который ловко и проворно отнимает что-либо), б) на ходу подмётки рвёт (о ловком воре), **тһкһ ачк цыкэл** (Չ) не разобрать, толком не разглядеть, **ачкы дзагэл** (Չ) а) бросаться в глаза, быть заметным, б) попрекать сделанным добром, оказанной услугой, **ачкэн тһыррчһэл** (Չ) опротиветь, **ачհкыс лус** (Н), **ачкыс лус** (Չ) этого ещё не хватало (возглас, выражающий возмущение, неодобрение и т. п. по поводу чего-либо нежелательного), **ачհкхин димацһы бэрэл** (Н), **ачкин тимацы пэрэл** (Չ) представить, вообразить, **ачкэры хыпһвэл** (Չ) глаза слипаются, **ачкэрэн гадзэры тһырран** (Չ) искры из глаз посыпались, **ачкы джыздэл** (Н), **ачкы джыздэл** (Չ) шуриться, **ачհкхин тһоз пһычһэл** (Н), **ачкин тһоз пһычһэл** (Չ) пускать пыль в глаза, **ачհкхин дагов найэл** (Н), **ачкин дагов найэл** (Չ) смотреть исподлобья, **ачкһэры дус гал** (Н), **ачкэры тус кал** (Չ) вытаращить глаза, **ачкин ахьун арнэл** (Չ) вздремнуть; исконно арм. слово, грабар шур ачкһ, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. шур ачкһ, Мокс, Ахалчиха, Возм, Ван, Сучава шур ачкһ, Тигранакерт, Хачин тур ачкһ, Амшен ачһг шур, Карин, Нор-Джуга шур ачкһ, Ереван шур ачк и шур ашк, Зейтун էշվէ էչիւ՛, Тбилиси шур ачк и шур ачк, Муш шур ачк, Шемаха шур ачк и шур ашк, Родосто, Салмаст шур ашк, Горис, Карабах, Мараха шур ашк, Харберд, Акна, Полис, Себастья шур ашг, Асланбек шур* ашһ, Цхна ошур ошк, Адана ошур очкһчһик.

ԱՉՔ-ԱՉՔ (Ն), **ԱՃԿ-ԱՃԿ** (Չ), шд. օղով լի մանր բշտիկներ ունեցող, սպունգանման (հաց կաշի)։

АЧհКһ-АЧհКһ (Н), **АЧК-АЧК** (Չ), п. имеющий пустоты (о хлебе и т.п.).

ԱՉՔԲԱՅ (Ն), **ԱՃԿՊԱՄ** (Չ), шд. աչքաբաց, շխարվող, համարձակ։

АЧհКһБАЦһ (Н), **АЧКПАЦ** (Չ), п. 1. шустрый, сметливый, сообразительный. 2. хитрый.

ԱՉՔԻ ԽՆՅԱՍ (Ն), **ԱՃԿԻ ԽՆՅԱՍ** (Չ), գ. աչքաչափություն։

АЧհКһИ ХЫЙАС (Н), **АЧКИ ХЫЙАС** (Չ), с. глазомер.

ԱՉՔԻ ՀԷՔԻՄ (Ն), **ԱՃԿԻ ՀԷՔԻՄ** (Չ), գ. ակնաբույժ։

АЧհКһИ ҺЭКһИМ (Н), **АЧКИ ҺЭКһИМ** (Չ), с. окулист.

ԱՉՔ ՓՕՐՈՒՆՔ (Ն), **ԱՃԿ ՓՕՐՈՒՆՔ** (Չ), գ. իշխախան, արջուկ, ուղիւթների կարգի միջատ, սնվում է բույսերի սերմերով, արմատներով։

АЧհКһ ПһՕՐУНКһ (Н), **АЧК ПһՕՐУНКһ** (Չ), с. зоол. медведка обыкновенная, капустаянка, насекомое, поражающее картофель и другие корнеплоды.

ԱՉՕՂ, шд.մկ. հաջող, հաջողակ. **աչող դարի** հաջողակ տարի. **բորձրս աչող գրնաց** գործի հաջող ընթացակ։

АЧһОХЬ 1. п. удачный, успешный. 2. н. удачно, успешно; **ачохь дари** удачный год, **кһордзыс ачохь гынацһ** (Н), **кордзыс ачохь кынац** (Չ) мои дела сложились удачно; литер.вост.арм. հաջող հаджохь, литер.зап.арм. յաջող (пр. hachohь) – удачный; этим. см. аджэл.

ԱՉՕՂԷԼ, բ.ն. հաջողակ անել. **աավաձ բանը աչողէ** (Ն), **աավաձ պանը աչողէ** (Չ) աւտված հաջողություն տա քեզ. **աավաձ բանը աչողէ** (Ն), **աավաձ պանը աչողէ** (Չ) աւտված հաջողություն տա նրան. գործածվում էին նաև հոգնակի. **աավաձ բաները աչողէ**

երախտագիտության արտահայտությունն հնումը. **աավաձ աչողէ** բարեմաղթությունն հնումը՝ սերմնացանին. տե՛ս նաև գէնթանի գեցիր:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅ, г.д.з. благоприятствовать, содействовать удаче, успеху; **асвадз баныд ачхохэ** (Н), **асвадз паныд ачхохэ** (Ч), **асвадз баны ачхохэ** (Н), **асвадз паны ачхохэ** (Ч) бог в помощь; употр. также в форме мн.ч. **асвадз банэры ачхохэ** (в старину, добрые пожелания), **асвадз ачхохэ** бог в помощь (в старину, добрые пожелания сеятелю); см. также гэнтһани гэцир.

ԱԶՕՂՈՒԹԻՆ, գ. հաջողություն, գործին նպաստավոր ընթացք:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅ, с. 1. удача. 2. удачи! (пожелание благоприятного хода дел).

ԱԶՕՂՎԱԶ, ած. հաջողված, նպաստավոր վերջ ունեցած (գործ և այլն). անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅ, пр.пр.вр. удачный, благоприятный, успешный; при употр. с существит. выполняет функцию прилагат.

ԱԶՕՂՎԱՂՍՍՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի հաջողվում է, հաջողվեց և այլն բոլոր ժամանակն. եգ. և հոգն. երբ. դեմքի նշանակությ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅՅՅՅ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) везёт (удаётся, успешно завершается), везло и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱԶՕՂՎԱՂՕՎԸ, -ներովը, մկ. հենց որ հաջողվում է, հաջողվեց, հաջողվի և այլն բոլոր ժաման. եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **աչողվածովը գրմոնա**, **աչողվածովը մոռցավ** և այլն:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅՅՅՅ, -нэровы, н. как только везёт (удаётся, успешно завершается), будет везти и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. глагола пр.; **ачхохэвадзовы гыморрна**, **ачхохэвадзовы моррцахав**.

ԱԶՕՂՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, մյուս ձևերը և առաջի երկու դեմքերը չունի, բ.չ. նպաստավոր ընթացք ու վերջ ունենալ, լավ արդյունք ունենալ:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅՅՅ, гачхохэви, ачхохэцахав, -вадз, -вэлу, не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. удаваться, завершаться успешно, благоприятно.

ԱԶՕՂՎԷԼՈՒ, ած. հաջողվելու. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական. **աչողվելու կորձ չէ** այնպիսի գործ է, որ չի կարող հաջողվել:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅՅՅՅ, пр.буд.вр. (дело), которое может завершиться удачно, успешно; при употр. с существ. выполняет функцию прил.; **ачхохэвэлу кордз чһэ** безуспешное дело.

ԱԶՕՂՎԷԼԷՆ, մկ. հաջողվելով. **ան ալ համան աչողվելն գեցած չէ** այդ գործն էլ շարունակ հաջողվող մի բան չէ, հաջողվելով չի ընթանում:

ԱՇՈՒՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅՅ, н. удаваясь, завершаясь удачно, успешно; **ан ал һаман ачхохэвэлэн гэцахадз чһэ** вряд ли это дело выгорит.

***ԱԶՕՆ** (Չալթր), ած. ագահ, ծագաչք. ծագում է մի պառավի մականունից. այժմ գործածում են միայն ծերերը:

***ԱՇՈՒՅՅ** (Чалтырь), п. жадный, алчный; происходит от прозвища одного старика, в настоящее время слово употребляют только пожилые люди.

ԱՂԱՆ (Չ), գ. փոս, խրամատ, ջրհոր, որը փորվում է մարդու հասակով անձրևային կամ գետնաջրեր հավաքելու համար, օգտագործվել է կաթնամթերք պահելու, անասունների ջուր խմեցնելու համար. ոռուերեն կոպанка – яма, ров:

ԱՂԱՆ (Ч), с. копанка, яма, использовалась для хранения молочных продуктов, а также для поения скота; от рус. копанка – яма, ров.

ԱՂ, գ. աձ, աճելություն, աճում. **աջող վեր չելլէ** կամ **չաջվի աջող** չաճիս, չմեծանաս (անեծք երեխաներին):

ԱԶԺ, с. рост, развитие; **аджыд вэр чһэллэ** или **чһаджви аджыд** чтоб ты не вырос (проклятие в адрес детей); этимол. см. аджэл.

ԱՂԱՂՍՍՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի աճում է, աճեց, աճի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԱԺՋԱԴՅՏԱԿԱՅԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) растёт, рос, будет расти и т.д., во всех временах. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смыслового гл. предлож.

ԱՋԱՓ (Ն), **ԱՋԱԲ** (Չ), մկ. արդյոք. ար. աջաբ – նույն իմ.:

ԱԺՋԱՓ (Н), **ԱԺՋԱԲ** (Ч), н. разве, хоть; хотя бы; араб. aǧab (аджаб); среднеарм. яз. աճափ ачап и աճափի ачапի – разве, литер.зап.арм. աճափ (произн. аджаб) – разве, хоть, в гаварах Ван, Тбилиси, Амшен, Аварик, Джавахк, Шемаха, Карабах աջաբ или աջափ ачап, Амасия աջափի аджапа – разве.

ԱՋԳՈՒՆ, ած. եփելուց ծավալը մեծացող (լոբի, ուսյ և այլն):

ԱԺՋԳՄ, п. набухающий, увеличивающийся в объеме при варке (о фасоли и т.п.).

ԱՋԷԼ, -իմ, -եցի, աձ, -ոյ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.չ. աձել, մեծանալ:

ԱԺՋԷԼ, -им, -эца, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), г.с.з. 1. расти. 2. Подниматься (о тесте). 3. набухать, увеличиваться в объеме (о рисе и т.п.). 4. прибавлять в весе, толстеть (о человеке); исконно арм. слово, грабар աձել ачел – расти, литер.вост.арм. աձել ачел – расти, литер.зап.арм. աձիլ (произн. аджил) – расти, Ахалциха, Мокс, Муш, Шемаха, Возм, Тбилиси աձիլ ачил, Ереван աձել ачел, Сучава աջել аджел, Акна, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья աջիլ аджил, Асланбек աջել аджэл, Тигранакерт աջիլ аджил.

ԱՋԷԼԷՆ և **ԱՋԷԼԷՆ-ԱՋԷԼԷՆ**, մկ. շարունակելով աձել:

ԱԺՋԷԼԷՆ և **ԱԺՋԷԼԷՆ-ԱԺՋԷԼԷՆ**, н. расти не переставая.

ԱՋԷԼԷ (Ն), **ԱՋԷԼԷ** (Չ), մկ. շտապով, անհապառ. ար. աջելէ – նույն իմ.:

ԱԺՋԷԼԷ (Н), **ԱԺՋԷԼԷ** (Ч), н. немедленно, тотчас; араб. aǧele (аджеле) – быстро, от которого турец. acele (аджеле), крым.татар. аджеле – спешка; в гаварах Амшен աջալիш аджала, Ван, Евдокия աձելէ ачэлэ, Карабах ձելլի чэлли – быстро, тотчас.

ԱՋԷԼՈՒ, ած. աձելու. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելով դառնում է ածական. **ադիվորդ աջելու ձառ չէ** դա աձելու ձառ չէ, աձելու ընդունակ ձառ չէ:

ԱԺՋԷԼՄ, пр.буд.вр. то, что может или должно вырасти; с сущ. выполняет функцию прилагат.; **адивигы аджэлу дзарр чхэ** это дерево не вырастет.

ԱՋԷՄ, գ. ուտար, ուտարերկրյա:

ԱԺՋԷՄ, с. чужой, иноплеменный; араб. aǧem (аджем) – невежда, от которого перс. āǧām (аджам) – иноплеменный, невежда; среднеарм. яз. աճամ ачам – перс; в гаварах Полис աձելմ ачэм, Ван աջում аджам – перс.

ԱՋԷՄԻ, ած. անվարժ, տգետ. **մեքադ աջելմի պան է** տգետների մեկն է. ար. աջելմի – պարսիկ, օտարազգի, անվարժ, տգետ:

ԱԺՋԷՄԻ, п. 1. невежественный, необразованный. 2. неопытный, неискушённый в делах; **мэкһад аджэми пан э** настоящий невежда; араб. aǧem (аджем) – невежда, от котор. перс. āǧām (аджам) – иноплеменной, невежда; среднеарм. яз. աճամ ачам – невежда, из перс, Полис աջելմի аджэми, Ван աջումի аджэми – невежественный, неопытный.

ԱՋԷՑԸՆԷԼ և **ԱՋԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԱՋԷՑԸՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. այնպես անել, որ աճի:

ԱԺՋԵՍԿԻՆԷԼ և **ԱԺՋԵՍԿՄԷԼ**, -цхуним или -цхуним, -цхуци, -цхуцһадз, -цхунохь или -цхынохь, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхунум, -цхур, -цхуцхэк (Н), **ԱԺՋԵՍԿԻՆԷԼ**, -цхунум, -цхуци, -цхуцһадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхунум, -цхур, -цхуцхэк (Ч), п.г. способствовать росту.

ԱՋԷՑՈՒՑԱԶ, ած. աձեցրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելով դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվում է նաև գոյականաբար և հոլովվում է կանոնավոր. **քու աջեցուցած ձառը յեմիջ դուվից, իմ աջեցուցածէ ֆայդա չեղավ** քո աձեցրած ձառը պտուղ տվեց, իմ աձեցրածից (աձեցրած ձառից) օգուտ չստացվեց:

ԱԺՋՉԽՍԻԱԺՅ, ք.ք.ք. արտադրյալ; ս. նշ. կատարում է արտադր. գործողություն, ընդհանուր առմամբ օգտագործվում է արտադրության համար: **khу аджэцхуцһадз дзэрыд йэмиш дувицһ**, և **аджэцхуцһадзэс фыйда чһэхъав** արտադրյալ անուրջնի տերևը արտադրություն է համարվում և օգտագործվում է արտադրության համար: **ԱՋԷՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի աճեցնում էմ, աճեցրի, աճեցնել և այլն:

ԱԺՋՉԽՍԻԱԺՅԱԻԿ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կտրելով եմ, կտրելով եմ, կտրելով եմ և այլն:

ԱԺՋՉԽՍԻԱԺՅԱԻԿ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կտրելով եմ, կտրելով եմ, կտրելով եմ և այլն:

ԱՋԸՈՍԱՋ, աճ. կեդրոնացած. աճ. դերբայ, որ գոյակ. հետ գործածվելով դառնում է աճ., իսկ առանձին գործածվում է նաև գոյականաբար և հոլովվում է կանոնավոր. **աջրած հացը ինքն զեք ք կեդրոնացած հացը ինքն զեք ք կեդրոնացած ինքն զեք ք կեդրոնացած ինքն զեք ք** կեդրոնացած ինքն զեք ք:

ԱԺՋԻՐԱԺՅ, ք.ք.ք. արտադրյալ; ս. նշ. կատարում է արտադր. գործողություն, ընդհանուր առմամբ օգտագործվում է արտադրության համար: **аджырадз һацһыд инкһыд гэр** (в Ч. гир) ешь сам испачканный (тобой) хлеб; **аджырадзыд инкһыд гэр** (в Ч. гир) сам испачкал, сам и ешь.

ԱՋԸՈՍԱՋԱԻԿ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվերի և ժամանակ. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԱԺՋԻՐԱԺՅԱԻԿ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. օր. **աջրածուրբ գլխուհի հենց որ կեդրոնացնում է լվանում է. աջրածուրբ լվաց** հենց որ կեդրոնացնում է լվաց և այլն:

ԱԺՋԻՐԱԺՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. օր. **աջրածուրբ գլխուհի հենց որ կեդրոնացնում է լվանում է. աջրածուրբ լվաց** հենց որ կեդրոնացնում է լվաց և այլն:

ԱԺՋԻՐԱԺՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋԸՈՍԱՋՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. օր. **աջրածուրբ գլխուհի հենց որ կեդրոնացնում է լվանում է. աջրածուրբ լվաց** հենց որ կեդրոնացնում է լվաց և այլն:

ԱԺՋԻՐԱԺՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋԸՈՍԱՋՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋԸՈՍԱՋՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋԸՈՍԱՋՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋԸՈՍԱՋՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱԺՋԻՐԱԺՅԱԻԿ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է, կեդրոնացնում է և այլն բոլոր դերբայի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը.

ԱՋՐՈՒԹԱՂՕՎՐՍ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ կեղտոտում եմ, կեղտոտեցի, կեղտոտեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի և ժամանակ. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. օր. **աջրթաձովըս թէմըսունծ** հենց որ կեղտոտում եմ՝ մաքրում է:

АДЖЫРРТҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только пачкаю, пачкал, буду пачкать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предлож.; **аджыррthадзовыс thэмысцуц, аджыррthадзовыс кhyгthэмысцуну** и т.д.

ԱՋՐՈՒԹԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք, բ.ն. կեղտոտել. < աձառ-ոտ-ել:

АДЖЫРРТҺЭЛ, -им, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, г.д.з. пачкать, загрязнять.

ԱՋՐՈՒԹԷԼԷՆ, մկ. կեղտոտելով:

АДЖЫРРТҺЭЛЭН, н. пачкая, загрязняя.

ԱՋՐՈՒԹԷԼՈՒ, ած. կեղտոտելու, որ կարելի է կեղտոտել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

АДЖЫРРТҺЭЛУ, пр.буд.вр. то, что можно испачкать; при употр. с существит. выполняет функцию прилагательного.

ԱՋՐՈՒԹՎԱԶ, ած. կեղտոտված. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ գործածվ. դառնում է ածակ., իսկ առանձին գործածվելիս ստանում է գոյակ. իմաստ. **աջրթված ծըմերուզը գրդոէ** կեղտոտված ձմերուկը կտրիր. **աջրթվածը թարլէ** կեղտոտվածը նետիր:

АДЖЫРРТҺВАДЗ, пр.пр.вр. испачкавшийся; с сущ. выполняет функцию прил., при независ. употр. – сущ.; **аджыррthвадз цымэругы гыдррэ, аджыррthвадзы thаблэ.**

ԱՋՐՈՒԹՎԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.կր.չ. կեղտոտվել. սրա անցյալ դերբայից էլ կազմվում են մակբայներ – **աջրթվաձ ձսայիս** և **աջրթվաձ ձովըս**:

АДЖЫРРТҺВЭЛ, -им, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.стр.ср.з. испачкаться; от формы прич. прош. вр. глаг. образуются наречия **аджыррthвадзсайис** и **аджыррthвадзовыс.**

ԱՋՐՈՒԹՎԷԼԷՆ, մկ. կեղտոտվելով:

АДЖЫРРТҺВЭЛЭН, н. пачкаясь, загрязняясь.

ԱՋՐՈՍՄԱՆՔ, ած. բավական կեղտոտ:

АДЖЫРРМАНКҺ 1. с. грязь. 2. п. перен. скверный, гнусный.

ԱՋՐՈՍՄԱՆՔԳԷԳ, ած. բավական կեղտոտ:

АДЖЫРРМАНКҺГЭГ, п. грязноватый.

ԱՋՐՈՒՎԱԶ, ած.մկ. կեղտոտված. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ գործածվելիս դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվ. գոյականի դեր է կատարում. օր. **աջրված հալավըդ հանէ** կեղտոտված հագուստդ հանիր. **աջրվածը գրվանամ** կեղտոտածը կլվանամ:

АДЖЫРРВАДЗ, пр.пр.вр. испачкавшийся; с существит. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независимом употр. становится сущ.; **аджыррвадз халавыд ханэ** сними испачкавшуюся одежду, **аджыррвадзы гыльванам** я выстираю испачкавшуюся (одежду).

ԱՋՐՈՒՎԱՂՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կեղտոտվում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով և ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդ բայի ձևի:

АДЖЫРРВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пачкаюсь и т.д., во всех лицах, числах и врем. в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԱՋՐՈՒՎԱՂՕՎՐՍ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ կեղտոտվում եմ, կեղտոտվեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով և ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АДЖЫРРВАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я пачкаюсь, испачкался и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՋՐՈՒՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վօղ, -վելու, -վէ՛, -վեցէ՛ք (Չ. -վեցէ՛կ), բ.կր.չ. կեղտոտվել:

АДЖЫРРВЭЛ, гаджыррвим, аджыррвэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх (Ч. -вэцхэк), г.стр.с.з. пачкаться.

ԱՋՐՈՒՎԷԼԷՆ, մկ. կեղտոտվելով:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՆ, н. пачкаясь.

ԱՋԸՌՎԷԼՈՒ, ան. կեղտոտվելու (բան), որ կարող է կեղտոտվել. ապառնի դերբայ, որ գործածվելով գոյականի հետ դառնում է ածական. օր. **սա աջրովելու հալավ չէ** սա կեղտոտվելու հագուստ չէ, չի կարող կեղտոտվել:

ԱԺԿԻՐՐՎՅԼՄ, пр.б.уд.вр. то, что может испачкаться; при употр. с сущ. становится прилагат.; **ас аджыррвэлу халав чһэ** эта одежда не пачкается.

ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼ կամ **ԱՋԸՌՎԷՅՆՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ կամ -ցրնիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), բ.ա. կեղտոտվեցնել, այնպես անել, որ կեղտոտվի:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆ или **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆՅՆ**, -цхунум, -цхуним или -цхыним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохъ или -цхынохъ, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэкх (Н), **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆ**, -цхунум, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Ч), п.г. способствовать загрязнению.

ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼԷՆ կամ **ԱՋԸՌՎԷՅՆՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կեղտոտվեցնելով:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՅՆ или **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՅՆ** (Н), **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՅՆ** (Ч), н. способствуя загрязнению.

ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼՈՒ կամ **ԱՋԸՌՎԷՅՆՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԱՋԸՌՎԷՅՆԷԼՈՒ** (Չ), մկ. կեղտոտվեցնելու. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՄ или **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՄ** (Н), **ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԼՄ** (Ч), пр.б.уд.вр. то, что можно испачкать; с сущ. выполняет функцию прилагат., с глаг. – наречия.

ԱՋԸՌՎԷՅՆՈՒՅԱԶ, ան. կեղտոտվեցրած, կեղտոտվել տված:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԱԶ, п. испачканный.

ԱՋԸՌՎԷՅՆՈՒՅԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կեղտոտվեցրի, կեղտոտվեցնում եմ, կեղտոտվեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. և ժաման. համաձայն հաջորդ բայի ձևի. օր. **աջրովեցուցաձայիս դրհա խոռունգ չամուռը գրմուդնու** քանի կեղտոտվեցնում եմ, է՛լ ավելի խոր ցելին է մտնում. **աջրովեցուցաձայիս դրհա խոռունգ չամուռը մրդավ** քանի ավելի կեղտոտվեցրի է՛լ ավելի խոր ցելիը մտավ:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԱԶՅԱԻԿ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) позволяю пачкаться, делаю так, чтобы пачкался, и т.д., во всех лиц., чис. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.; **аджыррвэцхуцхадзсайис дыһа хоррунг чһамурры гымудну** чем больше позволяю пачкаться, тем больше влезает в грязь, **аджыррвэцхуцхадзсайис дыһа хоррунг чһамурры мыдав** чем больше я позволял ему пачкаться, тем больше (он) влезал в грязь.

ԱՋԸՌՎԷՅՆՈՒՅԱՅԱՉՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ կեղտոտվեցրի և այլն բոլոր դեմք., թվ. և ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդ բայի ձևի:

ԱԺԿԻՐՐՎՅՈՒՆՅՆԱԶՅՎԻՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я позволяю пачкаться и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՋԸՌՈՂ, ան. կեղտոտ: < աճառ-ոտ, որ սկզբնապես նշանակել է «սապոնոտ»:

ԱԺԿԻՐՐՈԴ, п. грязный, запачканный; см. аджыррэл.

ԱՋԸՌՈՂԱԶ, ան.մկ. կեղտոտած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելով դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս կատարում է գոյականի դեր. օր. **աջրոդած հաց** կեղտոտած հաց. **աջրոդած գե՛ցի** է մնում է կեղտոտած. **աջրոդածը մի ուղի(լ)** կեղտոտածը մի՛ ուտիր. արանից է առաջացել սղմամբ **աջրոթած** ձևը:

ԱԺԿԻՐՐՈԴԱԶ, пр.пр.вр. запачканный; с сущ. выполняет функцию прилагат., с глаг. – наречия, при независ. употр. становится существ.; **аджырродадз һацһ** испачканный хлеб, **аджырродадз гэ՛ ւһил э** так и лежит весь в грязи; **аджырродадзы ми уди(л)**, не ешь испачканный (хлеб и т.п.); от этой формы образована редуциров. форма **аджыррһадз**.

ԱՋՐՈՐԴԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կեղտոտում եմ, էի, կեղտոտեմ, կեղտոտեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. սրանից է առաջացել սղմամբ **աջրորթա ձսայիս**, -իդ, -ին, -ին և այլն մակբայական ձևերը:

АДЖЫРРОДАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пачкаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; редуциров. формы – **аджыррthадзсайис**, -ид, -ин.

ԱՋՐՈՐԴԱՂՕՎՐԱ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ կեղտոտեմ, կեղտոտում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. սրանից է առաջացել սղմամբ **աջրորթա ձովըս**, -ըդ, -ը և այլն մակբայական ձևերը:

АДЖЫРРОДАДЗОВЫИС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только пачкаю, пачкал и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответст. с формой смысл. гл., редуцированные формы – **аджыррthадзовыис**, -ыд, -ы и т.д.

ԱՋՐՈՐԴԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կեղտոտել. սրանից է առաջացել սղմամբ **աջրորթել** ձևը:

АДЖЫРРОДЭЛ¹, гаджырродим, аджырродэци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Վ. -эцхэк), г.д.з. пачкать; редуцированная форма **аджыррthэл**.

ԱՋՐՈՐԴԷԼ², աջրոդեցա, -ցար, -ցավ, -ցանք, -ցան, ունի սղմամբ **աջրորթել** ձևը, բ.ճ. կեղտոտվել:

АДЖЫРРОДЭЛ², гаджырродим, аджырродэца, -цар, -цав, -цанкх, -цан, г.с.з. пачкаться; редуцированная форма **аджыррthэл**.

ԱՋՐՈՐԴԷԼԷՆ, մկ. 1. կեղտոտելով. 2. կեղտոտվելով. սրանից սղմամբ առաջացել է **աջրորթելն**:

АДЖЫРРОДЭЛЭН, н. 1. пачкая, загрязняя. 2. пачкаясь, загрязняясь; редуциров. форма – **аджыррthэлэн**.

ԱՋՐՈՐԴԷՑԸՆԷԼ կամ **ԱՋՐՈՐԴԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունօդ, -ցընօդ, -ցունէլու, -ցընէլու, -ցո ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԱՋՐՈՐԴԷՑԸՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցընօդ, -ցընէլու, -ցո ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. կեղտոտվեցնել:

АДЖЫРРОДЭЦЫНЭЛ и **АДЖЫРРОДЭЦЫУНЭЛ**, -цхунум и -цхуним, -цхуци, -цхуцадз, -цхунохь и -цхынохь, -цхунэлу и -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Н), **АДЖЫРРОДЭЦЫНЭЛ**, -цхунум, -цхуци, -цхуцадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Վ), п.г. способствовать загрязнению, делать так, чтобы пачкался.

ԱՋՐՈՐԴԷՑԸՆԷԼԷՆ և **ԱՋՐՈՐԴԷՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԱՋՐՈՐԴԷՑԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կեղտոտվեցնելով, այնպես անելով, որ կեղտոտվի. **աջրոդեցընէլն դարավ**:

АДЖЫРРОДЭЦЫНЭЛЭН и **АДЖЫРРОДЭЦЫУНЭЛЭН** (Н), **АДЖЫРРОДЭЦЫНЭЛЭН** (Վ), н. пачкая, загрязняя; **аджырродэцынэлэн дарав** понёс (поташил) пачкая.

ԱՋՐՈՐԴԷՑՈՒՅԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կեղտոտեցրի, կեղտոտեցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևի. **աջրոդեցուցաձսայիներուն դրհա խոռունգ չամուռը մրդար** (Ն) քանի (նրանք քեզ) կեղտոտեցրին դու ավելի ևս խոր ցեխը մտար:

АДЖЫРРОДЭЦЫУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пачкаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.; **аджырродэцыуцадзсайинэрун дыһа хоррунг чхамурры мыдар** (Н) чем больше тебя пачкали, тем больше ты влезал в грязь.

ԱՋՐՈՐԴԷՑՈՒՅԱՂՕՎՐԱ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ կեղտոտեցնում եմ, կեղտոտեցնեմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևի:

АДЖЫРРОДЭЦЫУЦҺАДЗОВЫИС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только я позволяю пачкаться и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.

ԱՋԻ-ԹԱՌԱ, գ. կոտեմ (ուտելի մի բոյս). թուրք. աճը – դառն, թերե՛ օթու – կոտեմ:

АДЖИ-ТҺАРРА, с. бот. клоповник посевной, кресс-салат посевной, цицма, *Lepidium sativum*; перс. tare – зелень, от которого турец. tere (тере) – кресс-салат, турец. acı (аджы) – горький.

ԱՋՈՒԳ, գ. աճուկ, երանք, երկու ոտքերի միջի տարածությունը, որտեղ նրանք միանում են մարմնի իրանին:

АДЖУГ, с. анат. пах; грабар աճուկ ачук – пах, лит.вост.арм. աճուկ ачук, лит.зап.арм. աճուկ (произ. аджуг), в гаварах Ахалциха, Ереван աճուկ ачук, Акна, Адана, Арабкир, Харберд, Карин, Амшен, Полис, Родосто, Сучава աջուգ аджуг, Асланбек աջիլ аджюй, աջի* аджюһ, Зейтун էջուգ эджуг.

ԱՌԱԳ, գ. առակ, համառոտ պատմվածք, որ պարունակում է որևէ խրատական իմաստ. **առգէ-առագէ էլլաձ** (Չալթր) անպատկառ, կապը կտրած, սանձարձակ. **գուլխուն առագ գաշթալ** (Ն), **կրլոխին** կամ **կուլխուն առագ կաշտալ** (Չ) դատարկ խոսակցությանը զբաղեցնել, բառացի գլխին առակ կարդալ:

АРРАГ, с. притча, повествование назидательного содержания; **арргэ-аррагэ элладз** (Чалтырь) развязный, наглый, разнузданный, **арргэ-аррагэ эллэл** (Н) пышно разрастаться (о растениях), пышно подняться (о тесте), **гулхун арраг гаштал** (Н), **кылохин** или **кулхун арраг каштал** (Ч) морочить голову, нести чушь; исконно арм. слово; грабар առակ аррак – пример, литер.вост.арм. առակ аррак, литер.зап.арм. առակ (произ. арраг) – притча, басня, Агулис, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст առակ аррак, Акна, Харберд, Амшен, Муш, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт առագ арраг, Тбилиси առակ аррак, Зейтун առոգ аррог, все в знач. притча, Ван առակ аррак – позорный, Полис աճոգ-առակ ангоцһ-арраг – скандальный, позорный.

ԱՌԱԻՄ-ԹԱՌԱԻՄ, գ. այլանդակ դեմքով չար հոգի:

АРРАИМ-ТҺАРРАИМ, с. бес, демон; «...Араим-тараимы показываются в ночь Нового года, забираясь в дома через дымоходы и выходя из печных дверей: у них длинные железные когти, они седовласы и бородаты...» (Ер. Шахазиз).

ԱՌԱՁ, ած. 1. առած, վերցրած. 2. (Նխ) (տակը) այրված. անց. դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական. **գաթին դագը առած է**:

АРРАДЗ, пр.пр.вр. 1. взятый, полученный, купленный. 2. (Нхч) пригоревший (о пище); с сущ. выполняет функцию прилаг.; **гашин дагы аррадз э** молоко пригорело.

ԱՌԱՁ-ՇՆԳԱՁ, մկ. անսանձելի, համառորեն, ֆանատիկորեն (ինչ որ բան անել):

АРРАДЗ-ЫНГАДЗ, н. неупорно, с упорством, с фанатизмом (делать что-либо).

ԱՌԱ ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի առնեմ, առնում եմ, առի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) беру, брал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

Ա ՌԱՁՕ ՎՇՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ առի, առնեմ, առնում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **առածովըդ փախիր** հենց որ առնես, փախիր. **առածներովըդ քփախչին** հենց որ առնում էն փախչում են:

АРРАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только я брал, беру и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **аррадзовыд пһахир** как только возьмёшь, сразу беги, **аррадзнэровы кһпһахчин** как только берут, сразу убегают.

ԱՌԱԴՈՒՆ, տե՛ս առավորուն:

АРРАДУН, см. арравдун.

ԱՌԱԴՎԱՆ, ած. առավոտյան:

АРРАДВАН, п. утренний.

ԱՌԱԴՎԱՆ ՀԱՅ, п. նախաճաշ:

АРРАДВАН ҺАЦҺ, с. завтрак.

ԱՌԱՄ-ԹԱՌԱՄ ՄԱՁ զգված, խճճված մազեր:

АРРАМ-ТҺАРРАМ МАЗ космы, взъерошенные волосы.

ԱՌԱՆ (Չ), **ԷՌԱՆ** (Ն), գ. գում. փոխ. թաթ.:

АРРАН (Չ), **ЭРРАН** (Н), с. сарай, хлев; крым.татар. аран – сарай, хлев.

ԱՌԱՆՑ, նիս. սակավաթիվ նախդիրներից մեկն է, որ դրվում է անունից առաջ. օր. **առանց հացի** (նաև՝ **առանց հաց**). **առանց հալավի** (նաև՝ **առանց հալավ**). **առանց ինձի**. **առանց քեզի**. **առանց ուղիղու** և այլն:

АРРАНՇԻ, քր. без; один из немногочисленных предлогов армянского языка, ставится перед именем существит.: **арранцի հաւի** или **арранцի հաւի** без хлеба, **арранцի հալաւի** или **арранцի հալաւ** раздетый, без одежды, **арранцի ինձի** без меня, **арранцի կեզի** без тебя, **арранцի սուրբ** не поев и т.д.; исконно арм. слово, грабар առանց арранцի – без, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. առանց арранцի – без.

ԱՌԱՆՑ ԳՈՒՆ (Ն), **ԱՌԱՆՑ ԿՈՒՆ** (Չ), ած. անգուն:

АРРАНՇԻ ԳՄՆ (Н), **АРРАНՇԻ ԿՄՆ** (Չ), ք. бесцветный.

ԱՌԱՉ, մկ. առաջվա ժամանակներում, հնումը:

АРРАՇԻ, և. прежде, раньше, в прежнее время; **կիչի аррачի** недавно; исконно арм. слово, грабар առաջ аррадж – до, литер.вост.арм. առաջ аррадж, литер.зап.арм. առաջ (քր. аррач) – до, раньше, в гаварах Тигранакерт առաչ аррач, էռաչ эррач, Агулис առաչ йаррадж и առաչ аррач, Мокс հռաչ һаррач, Ахалциха, Горис, Карин, Ереван, Амшен, Карабах, Шемаха, Полис, Сучава առաչ аррач, Харберд, Себастья, Салмаст, Мараха տռաչ әррач, Тбилиси առաչ аррач, Ван տռաչ әррач, Зейтун էռաչ эррач, Акна, Родосто էռաչ эррач, Асланбек տռաչ әрраш, Аварик һаռաչ һаррашк, Хачин առաչ аррач.

ԱՌԱՉՎԱՆ, ած. այն, ինչ որ եղել է առաջվա ժամանակներում, հնումը. **առաջվան մաշտիկը** հին ժամանակվա մաշտիկ. **առաջվան յեմիշները** այն պտուղները, որ կային կամ լինում էին հնումը:

АРРАՇԻՎԱՆ, ք. 1. давний, давнишний, старинный, древний. 2. прежний, минувший, былой; **аррачван машикы** прежние люди, **аррачван йэмишэры** фрукты прежних времён; литер.зап.арм. առաջուան (произ. аррачван) – давний, старинный.

ԱՌԱՉՎԱՆԷ, մկ. առաջուց:

АРРАՇԻՎԱՆԷ, և. заблаговременно, заранее; литер.вост.арм. առաջուց арраджуц, литер.зап.арм. առաջուրնէ (произн. аррачвынэ) – заблаговременно, заранее.

ԱՌԱՊՆԻՉ (Չալթըր), գ. մի տեսակ մտրակ՝ ձի քշելու համար:

АРРАПНИК (Чалтырь), с. кнут, плеть для подстёгивания животных; рус. арапник.

ԱՌԱՍՓԷԼ (Նխոջ), ած. խայտառակ, անբարոյական. **առասփել բաներ** խայտառակ, անբարոյական գործ, վարմունք:

АРРАСПԻՅԷԼ (Нхч), ք. непристойный, пошлый, безнравственный; **арраспիэл банэр** постыдные поступки, дела; исконно арм. слово, грабар առասփել арраспел – миф, легенда, литер.вост.арм. առասփել арраспел, литер.зап.арм. առասփել (произ. арраспիэл) – миф, легенда, в гаварах Нор-Джуга առասփել арраспел – похабный рассказ, Карин, Себастья առասփել арраспэл – миф, Тбилиси առասփիլ араспил – упрямый, своенравный, Родосто առասփել арраспիэл, Тигранакерт, Астрахань առասփել аррасбэл – непристойный.

ԱՌԱՎԴՈՒՆ, Չալթըրում նաև **ԱՌԱԴՈՒՆ**, մկ. վաղ առավոտյան. իսկ քիչ ավելի ու ժամանակվա համար գործածվում է **սարախտան**:

АРРАВДУН, в Чалтыре также **АРРАДУН**, և. на рассвете, рано утром; для обознач. позднего утра употребляется тюркское слово **сабахтан**; грабар առավու арравог – рассвет, литер.вост.арм. առավու арравог, литер.зап.арм. առավու (произн. арравод), Ахалциха, Ереван, Карин առավու арравог, Нор-Джуга առավուէնց арравогэнци, Мокс տռուտռուն әрравогун, Шемаха առու арроог, Мараха, Салмаст առասուն арратун, Возм առավуон арравогун, Сучава առավуни арраваду, Ван առասուն арратун, առավуни арравогун, առասուն арратман, Себастья առավանց арравоганти, Зейтун առավուց арравоганти, Полис, Родосто առավу арраду, առավանց арравоганти, Асланбек առավу арраду, Акна առավուց арравоганти, առավу арраду, Карабах րռավушш ыругтана, Горис րռավушш ыругытана,

Тбилиси առուտեհան արրутэхан, առուտնիրը արрутниры, առուտվա արрутва, все в знач. рано утром, Мужамбар ընվօս Կրրвот – утро, ընվօսաց Կրрвотацн – утром.

ԱՌԱԴՎԱՆ, ած. առավոտյան:

АРРАДВАН, п. утренний; **аррадван кхун** утренний (крепкий) сон.

ԱՌԷՔ¹ (Չ), **ԱՌԻՔ** (Ն), գ. 1. քիմք. 2. առաստաղ. **աճկը առէքը ծըկած բառգաձ** է (Չալթըր) հիվանդ, գիտակցությունը կորցրած պառկած է:

АРРЭЖ¹ (Չ), **АРРИК¹** (Н), с. 1. анат. нёбо. 2. потолок; **ачкы аррэккы цыкадз барргадз э** (Чалтырь) лежит без сознания (о больном); **грабар шпիր аррих** – потолок, нёбо, среднеарм.яз. **шпир аррих** – потолок, нёбо, литер.зап.арм. **шпир аррих** – потолок, нёбо, в гаварах Ахалциха, Карин, Себастья Тигранакерт **шпир аррих**, Харберд, Салмаст, Ван **шпир аррих**, Возм, Мокс **шпир аррих**, Алашкерт **шпир аррих**, Хачин **шпир аррих**, Мараха **шпир аррэккы**, Асланбек **шпир аррэ**, все в знач. нёбо, потолок.

ԱՌԷՔ² (Չ), գ. հնումը շրջիկ մանրավաճառ, որ ապրում շրջում էր գյուղի փողոցներում և իր ապրանքի անունը տալով կանչում էր «առէք», որից ստացվել է նրա անունը. **առէքը աման-չաման գրձախէ** մանրավաճառը ամանեղեն է ծախում:

АРРЭЖ² (Չ), с. бродячий торговец, лоточник, который в старину ездил на арбе по сельским улицам и, зазывая покупателей, кричал «аррэкк!» – берите!, покупайте!, от этого слова и произошло его название; **аррэккы аман-чаман гыдзахэ** лоточник посуду продаёт.

ԱՌԼԱՍԻՇ (Ը)ԼԱԼ ամոթահար լինել. արար. ար – ամոթ, որից թուրք. արլանմակ – ամոթահար լինել:

АРРЛАМИШ (Ы)ЛАЛ опозориться; араб. аг – стыд, турец. arlanmak, крым.татар. арланмак – стыдиться; в гаваре Полис առլամիշ ըլլալ аррламмиш ыллал – устыдиться.

ԱՌԼԸ-ՄՕՈԼԸ (Չալթըր), ած. սաստիկ կապտած՝ ուժեղ հարվածից, հիվանդությունից և այլն (ապրում է մարմնի մասին). **վօտկին էրէտը ուռած է, առը-մօռը գրգարնէ** ոտքի էրէտը ուռած է, մութ կապույտ գույն ունի. թուրք. մօռ – մութ կապույտ + «ը» մասնիկ. «առը»-ն հավանորեն նույն բառի կրկնակն է իմաստը ուժեղացնելու համար, բայց որովհետև կրկնակ բառերը սովորաբար «մ» հնչյունով են սկսվում, իսկ ներկա դեմքում «մօռը»-ն «մ»-ով է սկսվում՝ կրկնակը փոխել է ն իր ձևը և իր տեղը:

АРРЛЫ-МОРРЛЫ (Чалтырь), п. посиневший (о коже от сильного удара, болезни и т.п.); **воткин эрэсы уррадз э, аррлы-моррлы гызарнэ** нога опухла, отдаёт синим; турец. мор (мор), крым.тат. мор – фиолетовый, лиловый + тюрк. оконч. прилагат. «лы»; вероятно, удв. форма образовалась для усиления значения, но поскольку удвоенные формы обычно начинаются со звука «м», а в данном случае слово **моррлы** также начинается со звука «м», его двойник **аррлы** изменил начальнубый звук «м» на «а» и переместился в начало словосочетания; см. также морр.

***ԱՌԽԱԴԱՇ** (Նխչ), գ. ընկերակց. թուրք. արկադաշ – նույն իմ.:

***АРРХАДАШ** (Нхч), с. товарищ; турец. arkadaş (аркадаш) – товарищ.

ԱՌԽԱՆ, գ. պարան. թուրք. առկան – նույն իմ.:

АРРХАН, с. верёвка; крым.татар. аркьан – волосяная верёвка, канат.

ԱՌԽԱԼՈՒԽ, գ. տղամարդու վերնագգեստ երկար քղանցքով և աստառով, նեղ թևերով, կողմասից ճարմանդով. թուրք. արկալիկ բառից:

АРРХАЛУХ, с. кафтан, длиннополая верхняя мужская одежда на подкладке, с узкими рукавами и застежкой сбоку; турец. arkalık (аркалык) – вид безрукавки; употр. во всех западноармянских диалектах.

ԱՌՆԱՔ (Չ), գ. ամուսնու տղամարդ ազգական կնոջ համար:

АРРНАК¹ (Չ), с. родственники со стороны мужа по отношению к его жене; в диалектах имеет формы **առնաք аррнак**, **առնաք аррнанк** и **առնենք аррненк**.

ԱՌՆԷԼ, առնում (Նխչ նաև առնիմ), առի, առած, առնօղ, առնելու, առնելիք, ա՛ն, առէ՛ք. բ.ն. 1. առնել, վերցնել. 2. ամուսնանալ հետը. 3. գնել. 4. ստանալ. 5. (Նխչ) այրվել. 6. (Նխչ) գրավել. օր. **առավ, ջէրը տըրից** վերցրեց, գրպանը դրեց. **Օվանէրը Մայրամին առիլ է** Հովհաննէսը

ամուսնացել է Մարիամի հետ. **միս առի** միս գնեցի. **կիր առինք** նամակ ստացանք. **գաթին դազր առած** է կաթի տակը այրված է. **թարավորին սիրող առավ** թագավորին սիրտը գրավեց:

ԱՐՐՈՅԼ, гаррнум, аррнум (в Нхч также гаррним, аррним), арри, аррадз, аррнохъ, аррнэлу, аррнэликһ, арр, аррэкһ, г.д.з. 1. брать. 2. брать в жёны. 3. покупать. 4. получать. 5. (Нхч) пригорать. 6. (Нхч) покорять; **аррав, джэбы тырицһ** взял и положил в карман, **Ованэсы Майрамин аррил э** Ованэс взял в жёны Майрам, **мис арри** я купил мяса, **кир арринкһ** мы получили письмо, **гатһин дагы аррадз э** молоко пригорело, **thakhavorin сирды аррав** покорила сердце короля, **выра аррнэл** (Н), **аррчһов аррнэл** (Ч) принять меры заранее, побеспокоиться о чем-либо заранее (см. выра), **цэрркэн аррнэл** отобрать у кого-либо что-либо; исконно арм. слово, грабар шննւլ аррнул, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. шննել аррнэл, в гаварах Зейтун, Сучава аррнул шննւլ, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван аррнел шննել, Ахалциха, Карин, Мараха, Полис, Родосто, Себастья, Ереван, Асланбек шննել аррнэл, Агулис, Акна, Харберд, Мокс, Шемаха, Возм, Тигранакерт шննիլ аррнил, Хачин шրնել арнел, Тбилиси шрնիլ арнил, Амшен шննւլօ аррнуш, Индия шոուլ аррул.

ԱՌՆԷԼԷՆ, մկ. առնելով, վերցնելով, գնելով:

ԱՐՐՈՅԼՅՈՒՆ, н. беря, получая, покупая.

ԱՌՆԷԼԻՔ, ած. գ. ստանալիք, ինչ որ պետք է ստանալ. **առնելիք ստազ** ստանալու փող. **առնելիք ունիմ** ստանալիք (փող) ունիմ:

ԱՐՐՈՅԼԻԿԻ, с. (долг, деньги), причитающиеся к получению; **аррнэликһ стаг** деньги, причитающиеся к получению, **аррнэликһ уним** мне должны денег; лит.вост.арм. и литер.зап.арм. шննելիք аррнеликһ – причитающиеся.

ԱՌՆԸՎԱԶ, ած. 1. առնված. 2. գնված. 3. (Նխօ) ցրտահար եղած, այրված. **առնրված բանք բեթք է յեղ ալ դրովի** ինչ որ առնված է, պետք է նաև վերադարձվի. **առնրված պանը դուն ալ բիդ դարվի** ինչ որ գնված է, պետք է, որ տուն էլ տարվի. **վօթքերը ցուրդէն առնրված ին** (Նխօ) ոտքերս ցրտահար են եղած. **գաթին դազր առնրված է** (Նխօ) կաթի տակը այրված է:

ԱՐՐՈՅԻՎԱԶ, п. 1. взятый. 2. купленный. 3. (Нхч) замёрзший. 4. (Нхч) пригоревший. 5. усыновлённый; удочерённая; **аррнывадз баны бэткһ э йэд ал дырви** долг следует возвращать, **аррнывадз паны дун ал бид дарви** купленный (товар) следует отвезти домой, **воthкһрыс цһурдэн аррнывадз ин** (Нхч) мои ноги замёрзли от холода, **гатһин дагы аррнывадз э** (Нхч) молоко пригорело, **аррнывадз йэрэха** усыновлённый ребёнок.

ԱՌՆԸՎԱԶՍՍԱՅԻՆ, մկ. քանի առնվեց, առնվում է, առնվի և այլն, միայն երբ. դեմքով ու բոլոր ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐՐՈՅԻՎԱԶՏԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) берётся (покупается), будет братья и т.д., только в 3-м лице во всех вр., согласуясь с формой смысл. глагола пр.

ԱՌՆԸՎԱԶՕՎԸ, մկ. հենց որ առնվեց, առնվում է և այլն, միայն երրորդ դեմքով ու բոլոր ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **հալավըս առնրվածովը կունը փոխից** հազուստս հենց որ գնվեց՝ իսկույն գույնը փոխեց. **վօթքըս առնրվածովը ուռեցավ** ոտքս հենց որ ցրտահար եղավ՝ ուռեց:

ԱՐՐՈՅԻՎԱԶՕՎԻ, н. как только берётся (покупается, пригорает, замерзает), будет братья и т.д., только в 3-м лице во всех временах, согласуясь с формой смысл. глагола; **һалавыс аррнывадзовы куны пһохицһ** сразу после покупки моя одежда выцвела, **воthкһрыс аррнывадзовы уррэцһав** как только нога замёрзла, сразу опухла.

ԱՌՆԸՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վող, -վելու, -վելիք, բ.կր.չ. գործածվում է միայն երբ. դեմքը. 1. առնվել. 2. գնվել. 3. առնվել իբրև կին. 4. (Նխօ) այրվել. 5. (Նխօ) ցրտահար լինել (տե՛ս նաև հարվել). **ասօր հացը բեթքէն ավելի առնրվեցավ** այսօր պետքից ավելի հաց առնվեց կամ գնվեց. **իդրես հով ախչիզ ալ գառնրվի՝ եղիլ է դուրս է գալիս որ այդպիսի տգեղ աղջիկ էլ կարելի է կին առնել. գաթնաբուրին դազր առնրվիլ է** կաթնապուրի տակը այրվել է. **վօթքերըս ալ ձեռքերըս ալ առնրվեցան ցուրդէն** ոտքերս էլ, ձեռքերս էլ ցրտահար եղան. ունի նաև կարողական իմաստ. **գառնրվի** կարելի է առնել. **չառնրվի(լ)** չի կարելի առնել:

ԱՐՐՈՒՅՎՈՒՄ, գարրնուի, -վաճի, -վաճ, -վաճ, -վաճ, -վաճ, -վաճ, գ.ս.թ.հ.հ. 1. браться. 2. попутаться. 3. браться в жёны. 4. (Нхч) пригорать. 5. (Нхч) мёрзнуть (см. также արվաճ); употр. только в 3-м лице; **асор հաճի բաճի ձեռքն արրուի** сегодня хлеба купили больше чем надо, **идбэс հոս ախիգ ալ գարրուի**, **эхил э** оказывается, можно брать в жёны даже таких некрасивых девушек, **գաճիսուրն արրուի** э молочный суп пригорел, **արրուիս ալ ձեռքն արրուի** от мороза у меня замёрзли и ноги и руки; имеет также значение возможности; **գարրուի?** можно брать, можно купить?, **արրուի(լ)** нельзя брать, нельзя купить.

ԱՌՆՏՎԵԼԵՆ, մկ. 1. առնվելով. 2. գնվելով. 3. այրվելով (տակր). 4. ցրտահարվելով. **վրայէն առնվելէն ալուրը աշրիս քիչ մընաց** վրայից վերցնելով՝ այլուրն արդէն քիչ մնաց. **գերագուրին դագը ամէն անքամ առնվելէն՝ ամանն ալ գրձագի** ամէն անգամ կերակրի տակը այրվելով՝ ամանն էլ կրձակվի. **վտակերըս առնվելէն ալայ-մալայ ունեցան** ոտքերս ցրտահարվելով բոլորվին ունեցան:

ԱՐՐՈՒՅՎՈՒՄ, ո. 1. беря. 2. покупая. 3. пригорая (о пище). 4. замерзая; **вырайэн արրուիս ալուրն աշիս կիսիս մուսիս** муки совсем не осталось от частого расходования, **գրագուրն արրուի** ամէն անգամ **արրուի** от постоянного пригорания дно посуды может продырявиться, **արրուիս արրուի** алай-малай **արրուի** от постоянного замерзания мои ноги совсем опухли.

ԱՌՆՏՎԵՑՆԵԼ կամ **ԱՌՆՏՎԵՑՈՒՆԵԼ** (Նխ), բ.ա. 1. թույլ տալ, որ ցրտահարվեն (ոտքերը, ձեռքերը և այլն). 2. թույլ տալ, որ (կարի և այլն) տակը այրվի:

ԱՐՐՈՒՅՎՈՒՄ или **ԱՐՐՈՒՅՎՈՒՄ** (Нхч), п.г. 1. позволять мёрзнуть (о ногах, руках и т.п.). 2. допускать, позволять, чтобы пригорело (молоко и т.п.).

***ԱՌՈՒ** (Նխ), գ. անձրևի ջրի ճամփա:

***ԱՐՐՈՒ** (Нхч), с. водная дорожка от дождя; исконно арм. слово, грабар шпш арру – речка, ручей, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. шпш арру – ручей.

ԱՌՈՒՂՈՒՄ, գ. առևտուր, վաճառականություն. **արրուիս անէլ** վաճառականությամբ պարապել:

ԱՐՐՈՒՄ, с. торговля, коммерция, купля-продажа; **арруиս անէլ** заниматься торговлей; литер.вост.арм. шпшш арруи, литер.зап.арм. шпшшш (произ. арруи).

ԱՌՈՒՂՈՒՄ կամ **ԱՌՈՒՂՈՒՄ**, ած. առևտրական. **արրուիս անէլ** վաճառական գործ, առևտրի վերաբերյալ գործ. **արրուիս անէլ** առևտրով պարապող մարդ:

ԱՐՐՈՒՄ, п. торговый, коммерческий; **арруиս անէլ** коммерческая деятельность, **арруиս անէլ** коммерсант, предприниматель.

ԱՌՈՒՄ և **ԱՌՈՒՄ**, մկ. 1. դեպի առաջ. **արրուիս անէլ** առաջ գնալ. 2. առաջադիմել:

ԱՐՐՈՒՄ и **ԱՐՐՈՒՄ**, ո. 1. вперёд. 2. перед. 3. назад, тому назад (со словами, указывающими количество времени); **аррчов эштал** а) пройти вперёд, б) преуспеть, продвинуться по служебной лестнице, **аррчов аррնէլ** (Վ) принять меры заранее, **մաճիս արրուիս անէլ** башлайиш, **аррчов арри**, **пан кхисэци** **выран** когда схватило поясницу, сразу принял меры и растёр мазью, **аррчов ынгадз** а) продвинутый, прогрессивный, передовой (человек), б) деловой, предприимчивый, в) наглый, развязный, г) развитый не по годам, «скороспелый» (о ребёнке), **аррчов կաշէլ** продвигать по служебной лестнице, **аррчов անէլ** продвигать, содействовать продвижению (дела и т.п.), **дасы дари аррчов** десять лет (тому) назад; исконно арм. слово, грабар шпш аррчов, литер.вост.арм. шпш аррчов, литер.зап.арм. шпш (произ. аррчов) – вперёд.

ԱՌՈՒՄ և **ԱՌՈՒՄ**, մկ. 1. առաջից (տեղի իմաստով). 2. սկզբից, առաջուց (Ժամանակ. իմաստով). **արրուիս անէլ** առաջից գնալ. **արրուիս անէլ** առաջուց չգիտի:

ԱՐՐՈՒՄ и **ԱՐՐՈՒՄ**, ո. 1. впереди, спереди. 2. сначала, раньше. 3. заранее; **аррчовэн կաշէլ** иди впереди, **аррчовэн անէլ** раньше я этого не знал, **аррчовэн անէլ** известил заранее, **аррчовэн անէլ** предупредить.

ԱՌՉԷՎԻ և **ԱՌՉՕՎԻ**, ած. 1. այն, որ առաջի կողմումն է գտնվում. 2. այն, որ առաջիկայում պիտի լինի. **առչեվի** կամ **առչովի արարան** առաջի կողմում գտնվող սայլը. **առչեվի** կամ **առչովի շապատ** առաջիկա շարքը:

ԱՐՐՇԻՅՎԻ և **ԱՐՐՇԻՕՎԻ**, ք. 1. передний, находящийся впереди. 2. предстоящий, грядущий; **արրչիյ** или **արրչիյ** **арабан** идущая впереди телега, **аррчիյ** **шапат** или **аррчхи** **шапат** предстоящая неделя.

ԱՌՉԻ 1. թ. առաջին. 2. ած. առաջնակարգ, համբավավոր. **առչի դունը նարանն է** առաջին տունը (տների կարգի մեջ) նրանն է. **քաղաքին մէջը առչի մաշտն է** ամենահայտնի, ամենահամբավավոր մարդն է քաղաքում. էրկու իմաստով էլ գործածվ. է նաև անկախ՝ երրորդ դեմքի կրկնակի հոդ ընդունելով – **առչինը**, գոյականի դեր է կատարում և հոլովվում է. **շինդը նա չէ առչինը, նարամեն անցան** հիմա նա չէ ամենահամբավավորը, նրանից գերազանցեցին:

ԱՐՐՇԻ 1. Կ. первый. 2. ք. перен. влиятельный, авторитетный; употр. также независ. с притяжат. артиклем 3-го л. в форме **аррчхины**, выполняя при этом функцию существит. и склоняясь; **аррчхи дуны наранн** э его дом первый (в ряду домов), **кхакхакхин мэчхи аррчхи маштн** э он самый влиятельный человек в городе, **шинды на чхэ аррчхины, нарамэн анихан** он теперь не первый (не главный), его превзошли; исконно арм. слово, грабар առաջին արраджин, литер.вост.арм. առաջին արраджин, литер.зап.арм. առչի (ք. аррчхи) – первый, Ахалциха, Полис առչի аррчхи, առչեվ аррчիյ, Нор-Джуга առչ'ի аррджхи, առչ'նէլ аррджхинэк, Салмаст առչեվ аррчիյ, Тбилиси արչի арчхи, արչիվը арчхивы, Асланбек առչի аррчхи, Акна էռչեվ эррчիյ, Хачин արջ'նէլ арджиев, Горис, Карабах ըռաչին ыррачхин, Ван առճին аррчин, Возм հէրչիվ հэрчхив, Мокс հէրճիվ հэрчхив, Амшен արչիվ айчхив, արչի айчхи.

ԱՌՉԻ ԳԻՐԱԳԻ, տե՛ս գիրագի:

ԱՐՐՇԻ ԳԻՐԱԳԻ, սմ. ցիրագի.

ԱՌՉԻ-ՄԷԳՈՒԹ (Ն), **ԱՌՉԻ-ՄԷԳՈՒՑ** (Չ), մկ. սկզբից, մի անգամից. **առչի-մեգուրթ չիջանչըցա** մի անգամից չճանաչեցի. **առչի մեգուց փեռաղ էրեվցավ աճկիս** (Չ) սկզբում վատ երևաց արջիս:

ԱՐՐՇԻ-ՄԷԳՄԻ (Ո), **ԱՐՐՇԻ-ՄԷԳՄԻ** (Չ), և. сначала, сперва, поначалу, вначале; сразу; **аррчхи-мэгути чиджанчища** я не сразу узнал (его, её), **аррчхи мэгути пхэррад эрэвиав ачкис** (Չ) поначалу мне это не понравилось.

ԱՌՉԻՆԷԳ, գ. անդրանիկ, առաջին զավակ. < առաջին + իկ:

ԱՐՐՇԻՆԷԳ, Կ. первенец, первый ребёнок; литер.вост.арм. առչինէլ аррджинек, литер.зап.арм. առչինէլ (произн. аррчхинэг), առչինակ (аррчхинаг), առչնէլ (аррчхинэг).

ԱՌՉԻՆԷԳ, մկ. ամենից առաջ, նախ. **առչինը թարավորին սիրող առավ** նախ թարավորի սիրողը գրավեց:

ԱՐՐՇԻՆԷԳ, և. во-первых, прежде всего, первым делом; **аррчхины тахаворин сирды аррав** первым делом завоевала сердце короля, **энгы аррчхины** первым делом, в первую очередь.

ԱՌՉԻՐԳՎԱՆԷ և **ԱՌՉԻՐԳՕԳԷ** (Չալթըր), մկ. վաղ երեկոյան, վաղ երեկոյից. **առչիրզվանէ բառեցավ** կամ **առչիրզորէ բառեցավ** վաղ երեկոյան կամ վաղ երեկոյից պատկեց:

ԱՐՐՇԻՐԳՎԱՆԷ և **ԱՐՐՇԻՐԳՕՐԷ** (Չալթըր), և. рано вечером, ранним вечером; **аррчхиргванэ барргэвиав** или **арчхиргорэ барргэвиав** лёг спать рано вечером.

ԱՌՉՕՎ, տե՛ս առչեվ:

ԱՐՐՇԻՕՎ, սմ. аррчիյ.

ԱՌՉՕՎԷՆ, մկ. նախապես:

ԱՐՐՇԻՕՎԷՆ, և. заранее; **на адор вырайов аррчховэн кидэр** он знал об этом заранее.

ԱՌՉՕՎԷՆ ԱՍԷԼ առաջուց ամէլ:

ԱՐՐՇԻՕՎԷՆ ԱՏԷԼ предупредить, ставить в известность заранее.

ԱՌՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներըս, -ներըդ, -ները, մկ. իմ, քո, նրա, մեր, ձեր, նրանց առաջ. **առչովները է ձեր առաջ է գտնվում. առչովը անցաճ պան է** կապը կտրած, անգուսպ (տղա,

աղջիկ) է. **առջուր առնել** միջոց ձեռք առնել (հրգեհի, հեղեղի, վատ սովորության կամ այլ չարիքի) դեմ:

ԱՐՐՇՈՎԵԿԻՍ, -ыд, -ы, -нэрыс, -нэрыд, -нэры, н. передо мной, перед тобой, перед ним и т.д.; **արրчовнэрыд** э он перед вами, **аррчовы аңчадз пан э** развязный, ранузданный, наглый, **аррчовы аррнэл** принимать меры (против вредных обычаев, пожаров и т.п.).

ԱՌՍԸԶ կամ **ԱՌՍՈՒԶ**, ած. 1. չամաչող, անամոթ. 2. (բույսերի մասին) դիմացկուն, սոկուն, վատ պայմաններում էլ աճող. թուրք. արսըզ – անամոթ:

ԱՐՐՏԻՅ или **ԱՐՐՏԻՅՅ**, п. 1. наглый, бесстыжий. 2. неприхотливый, выносливый (о растениях); турец. arsız (арсыз), крым.татар. арсыз – наглый; выносливый; в гаварах Ван, Карабах արսըզ арсыз – бесстыжий.

ԱՌՓՄ, գ. գարի. բացի Չալթրից՝ գործածվում է բոլոր գյուղերում ու քաղաքում. թուրք. արփա – գարի:

ԱՐՐՓԻԱ, с. бот. ячмень, употр. в городе и во всех сёлах кроме Чалтыря; турец. agra (арпа) – ячмень; синон. кари (Чалтырь); в гаваре Ван արփա арпа – ячмень.

ԱՌՓԱԶԸՆ, գ. մանր սոխ, որ ստացվում է սերմից առաջին տարին. թուրք. արփաջըկ – նույն իմ.:

ԱՐՐՓԻԱՇԻԿ, с. лук-севок, посевной лук; турец. arpacık soğanı (арпачык сохъаны) – посевной лук, крым.татар. арпачык – лук-севок.

ԱՌՔ, գ. այն գինը, որով վաճառականը գնել է իր ապրանքը:

ԱՐՐԿԻ, с. продажная цена товара; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արք аркк – продажная цена товара.

ԱՌՔԱՎՈՒԹԻՆ, գ. երկնքի արքայություն, արդար հոգիների հավիտենական բնակավայր ըստ կրոնական առասպելի:

ԱՐՐԿԻԱՅՄԻՆ, с. рай; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արքայություն аркаютюн – рай.

ԱՌՔԷ-ԱՌԱՔԷ ՀԱՆԷԼ տարածել (լուրեր և այլն):

ԱՐՐԿԻՅ-ԱՐՐԱԿԻՅ ԿԱՆՅԼ распространять (слухи и т.п.).

ԱՌՌԽԶ (Ն), **ԱՌՌԽԸ** (Չ), ած. որ հիվանդ չէ:

ԱՐՐՈՒՇ (Н), **ԱՐՐՈՒՇ** (Չ), п. здоровый, не больной; исконно арм. сл., грабар արրոջдж – здоровый, литер.вост.арм. արրոջдж аррохдж, литер.зап.арм. արրոջдж (пр. аррохч), Ахалциха, Акна, Ереван, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Сучава արրոջ аррохч, Полис օխջ-արրոջ օдж-аррохч, Алашкерт, Шемаха արրոջ аррохч, Тбилиси արրոջ аррухч, Асланбек արրոջ аррөхч, Салмаст արրոջ аррвохч, Карабах արրոջ аррхчлэв; см. также вохч.

ԱՌՌԽԶԱՆԱԼ (Ն), **ԱՌՌԽԸԱՆԱԼ**, -ամ, -ացա, -ացաձ, -ացոդ, -անալու, -ացի՛ր, -ացի՛ք (Չ), բ.ջ. արրոջանալ, օրգանիզմի նորմա վիջակը վերականգնել:

ԱՐՐՈՒՇԱՆԱԼ, гаррохчанам (Н), **ԱՐՐՈՒՇԱՆԱԼ**, гаррохчанам, аррохчаца, аррохчацадз, -ацхохъ, -аналу, -ацхир, -ацхик (Չ), г.с.з. выздоравливать, поправляться после болезни; литер.вост.арм. արրոջանալ аррохджанал, литер.зап.арм. արրոջանալ (произн. аррохчанал).

ԱՌՌԽԶԱՆԱԼԷՆ (Ն), **ԱՌՌԽԸԱՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. արրոջանալով. **գամաց-գամաց արրոջանալին օրինավոր ամբըցա** կամաց-կամաց արրոջանալով կարգին կազդուրվեցա:

ԱՐՐՈՒՇԱՆԱԼԷՆ (Н), **ԱՐՐՈՒՇԱՆԱԼԷՆ** (Չ), н. выздоравливая; **гамацх-гамацх аррохчаналэн оринавор амырца** постепенно выздоравливая, я достаточно окреп.

ԱՌՌԽԶԱՂՍՍՅԻՍ (Ն), **ԱՌՌԽԸԱՂՍՍՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի արրոջացա, արրոջանամ, արրոջանում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐՐՈՒՇԱՂՍՍԱԻԻՍ (Н), **ԱՐՐՈՒՇԱՂՍՍԱԻԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ) н. по мере того как выздоравливаю, выздоравливал, буду выздоравливать и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предлож.

ԱՌՌԽԶԱՑԱԶ (Ն), **ԱՌՌԽԸԱՑԱԶ** (Չ), ած. արրոջացած:

ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻԱԴՅ (Н), **ԱՐՐՈՒՉԱՇԻԱԴՅ** (Կ), փր.փր.փր. исцелившийся, выздоровевший.

ԱՌՈՒՉԱՅԱՂՉՎՐԱ (Ն), **ԱՌՈՒՉԱՇԱՇՎՐԱ**, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -ըդ (Չ), մկ. հենց որ առողջանում եմ, առողջացա, առողջանաւմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին: **առօխչացածնէրովըս գրմտնանք հեքիմին խըրաղը** հենց որ առողջանում ենք, մոռանում ենք բժշկի խրատը:

ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻԱԴՅՈՒՅ (Н), **ԱՐՐՈՒՉԱՇԻԱԴՅՈՒՅ**, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд (Կ), н. как только выздоравливаю, выздоровел и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответств. с формой смыслового глагола предлож.; **аррохчацхадзнэровыс гыморрианкх хэкхимин хырады** как только выздоравливаем, сразу забываем о советах врача.

ԱՌՈՒՉԱՅՐՆԷԼ կամ **ԱՌՈՒՉԱՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՌՈՒՉԱՇՐՆԷԼ** կ (Չ), ք.ա. առողջացնել, այնպես անել, որ առողջությունը վերականգնվի:

ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻՅՈՒՆՅԼ или **ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻՅՈՒՆՅԼ** (Н), **ԱՐՐՈՒՉԱՇԻՅՈՒՆՅԼ** (Կ), п.г. исцелять, излечивать.

ԱՌՈՒՉԱՅՈՒՆՅԱՂՉԱՅԻՍ (Ն), **ԱՌՈՒՉԱՇՈՒՆՅԱՂՉԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. քանի առողջացնեմ, առողջացնում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻՍՈՒՆՅԱՂՉԱՅԻՍ (Н), **ԱՐՐՈՒՉԱՇԻՍՈՒՆՅԱՂՉԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) исцеляю, исцелял, буду исцелять и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового гл. предл.

ԱՌՈՒՉԱՅՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ (Ն), **ԱՌՈՒՉԱՇՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ**, -ովըդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ առողջացնեմ, առողջացնում եմ և այլն:

ԱՐՐՈՒՉԻԱՇԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ (Н), **ԱՐՐՈՒՉԱՇԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ) н. как только излечил и т.д.

ԱՌՈՒՉՈՒԹԻՆՆԷԼ (Ն), **ԱՌՈՒՉՈՒԹԻՆՆԷԼ** (Չ), գ. առողջություն, առողջ մարդու վիճակ:

ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ¹ (Н), **ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ** и **ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ** (Կ), с. здоровье; литер.вост.арм. առողջություն аррохъджутиюн, литер.зап.арм. առողջություն (произн. аррохчхутюн).

ԱՌՈՒՉՈՒԹԻՆՆԷԼ² (Ն), **ԱՌՈՒՉՈՒԹԻՆՆԷԼ** (Չ), ձ. բարեմաղթական ձայնարկություն փրորնքտացողին ուղղված:

ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ² (Н), **ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ**¹ и **ԱՐՐՈՒՉԻՍՈՒՆՅԱՂՉՎՐԱ**¹ (Կ), межд. будьте здоровы! (добрые пожелания чихнувшему).

ԱՌՈՒ գործածվում է միայն **յա առօս զըլա, յա փառօս** կամ կրկականա, կարգի կգա, կամ բոլորովին կփչանա, ասվում է մարդկանց բարքի մասին:

ԱՐՐՈՒ употр. только в выражении **յա аррос гыла, йа пхаррос** будет либо лучше, либо хуже (о нравах и обычаях людей).

ԱՌՈՒՔ-ՓԱՌՈՒՔ, մկ. հանդիսավոր կերպով, շքեղությամբ:

ԱՐՐՈՒՔ-ՓԱՌՈՒՔ, н. торжественно, пышно; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. փառօս արрох-пхаррох – торжественно, пышно; этимологию см. пхаркх.

ԱՍ, ասօր, ասօրմէն, ասօվ, ասօրմօվ, ասօնք, ասօնց, ասօնցմէն, ասօնցմօվ (Ն), **ԱՍ**, ասօր, ասօրմէն, ասօվ, ասօրմօվ, ասօնկ, ասօնծ, ասօնծմէն, ասօնծմօվ (Չ), դ. այս. անշունչ առարկաների վերաբերմամբ գործածվում է նաև կրկնակի հոգնակի **ասօնքնէրը**, -ուն, -էն, -ով:

ԱՏ, асор, асормэн, асов, асормов, асонкх, асонцх, асонцхмэн, асонцхмов (Н), **ԱՏ**, асор, асормэн, асов, асормов, асонк, асонц, асонцмэн, асонцмов (Կ), м. этот, эта, это, эти; в отношении неодушевлённых предметов употр. также удв. форма мн. ч. **асонкхнэры**, -ун, -эн, -ов; исконно арм. слово, грабар шју айс, среднеарм. яз. ши ас, шпнр асор, шпнр асонкх, шпнр асонцх, литер.вост.арм. шју айс, литер.зап.арм. ши ас – этот, в гаварах Асланбек, Акна, Полис, Родосто, Сучава ши ас, Карин ши ас, һуһ иси, Ахалциха ши ас, һуһл иси, Амшен һуш иса, Тигранакерт һу эс, һуһ иси, Алашкерт, Горис, Ереван, Карабах, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси һу эс, Ван һуш эса; см. также са.

ԱՍԱԶ, ած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի մոտ գործածվում է որպես ածական, իսկ առանձին գործածվելով կատարում է գոյականի դեր. **ասաձ խօսկըդ շիդագ էլլավ քո ասաձ**

խոսքը արդարացավ, ճշտվեց. **ասածը շիղագ էլլավ** ինչ որ ասացիր՝ ճշտվեց. գոյականաբար գործածվելիս ընդունում է հոդ և հոլովվում է, բայց հոգնակի ունի երկու իմաստ – ա) ասողները հոգնակի են, ասացյալը եզակի, բ) ասողը եզակի է, ասացյալը հոգնակի, բայց երկու իմաստն էլ արտահայտվում է միևնույն ձևով. **ասածները էլլավ** կարող է նշանակել թե «իմ ասածները ճշտվեցան» և թե «մեր ասածը ճշտվեց», այս դիտողությունը վերաբերվում է այն գոյականակերպ գործածվող ածականներին, որոնք ծագում են ներգործական բայի անցյալ դերբայից:

АСАДЗ, пр.пр.вр. сказанный; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию существ.; **асадз хоскыд шидаг эллав** твои слова оправдались, **асадзыд шидаг эллав** ты был прав; в функции существит. принимает притяжат. артикль и склоняется, но во мн. числе имеет два разных значения: а) субъект речи выступает во мн. числе, объект речи в ед. числе, б) субъект речи в ед. числе, объект речи во мн. числе, в обоих случаях употребляясь в одной и той же форме – **асадзнерыс эллав** может означать а) «сказанное мной оправдалось», б) «сказанное нами оправдалось», данная особенность характерна для всех прилагательных, выполняющих функцию существ., а также для глаголов действит. залога, образованных от причастий прош. вр.

ԱՍՍՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ասում եմ, ասացի, ասեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АСАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я говорю, говорил, буду говорить и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՍՍԱԶՕՎԸՍ, -ովդ, -ովը, -ներովը, -ներովդ, -ներովը, մկ. հենց որ ասում եմ, ասացի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АСАДЗՅՅԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я сказал, скажу и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола.

ԱՍ-ԱՆ կրկնակ դերանուն, որ գործածվում է **աս-ան բեթք է վոր** նախադասության մեջ և նշանակում է «զանազան պատվերակներ»:

АС-АН то-сё, то да сё; удвоенная форма местоимения «ас», употр. в выраж. **ас-ан бэthkh э вор?** означающего «разного рода отговорки», **асэр-анэр асэл** нести чушь.

ԱՍԷԼ, -իմ, -ի, -աձ, -ոդ, -ելու, -ելիք, -ա՛, -է՛ք, բ.ն. ասել, բառերի միջոցով միտք արտահայտել. **ասաձեն** ինչպես ասում է. **ասաձներեն** ինչպես ասում են. **ասել է կամ ասել է վոր** նշանակում է որ. **նարա ասաձեն** (Չալթրում նաև **նարա սաձեն**) նրա ասելով. **ուխտ ասել** (Չալթր) ուխտագնացություն խոստանալ որևէ սրբավայր. **սաձին բես** (Չալթր) նպաստության մեջ միջանկյալ ձևով գործածվող բառեր, որոնք նշանակում են «ինչպես ասվում է» առանց ցույց տալու, թե ով է ասողը:

АСЭЛ, в Чалтыре также **СЭЛ**, -им, -и, -адз, -охъ, -элу, -эликх, -а, -экх, г.д.з. 1. говорить, сказать. 2. сообщать; **асадзэн** согласно ему (ей), **асадзнерэн** согласно им, **асэл э** или **асэл э вор** по сути, собственно говоря, в сущности, **нара асадзэн** (в Чалтыре также **нара садзэн**) согласно ему (ей), **ухth асэл** (Чалтырь) дать обет совершить паломничество в святые места, **садзин бэс** (Чалтырь) как говорится, **гасин-кхсин дэйн** а) мало ли что говорят, б) в конце концов, **асинкх ор** скажем; исконно арм. сл., грабар ասել асел – говорить, литер.вост.арм. ասել асел, литер.зап.арм. рутել ысел, в гаварах Хачин, Салмаст, Нор-Джуга, Муш, Сучава, Ван ասել асел, Ереван ասել асэл, Зейтун, Шемаха шуһил асил, Тбилиси шуһил асил, Муш, Алашкерт рутел ысел, Ахалциха, Карин, Полис, Родосто, Акна, Мокс, Харберд, Возм, Тигранакерт руһил ысил, Себастья, Асланбек рутел ысел, Горис, Карабах ասել асэл и шһил аһил, Агулис шһил аһил и նահիլ наһил, Амшен шунг асуш, Шатах uted сел.

ԱՍԷԼԷՆ, մկ. ասելով. **ասելեն մրնաց** ասելով մնաց (ընդ որում հասկացվում է, որ լսող չէրավ):

АСЭЛЭН, н. говоря; **асэлэн мынацh** остался не услышанным (при этом слушатели имелись, но слушающих не нашлось).

ԱՍԷԼԻՔ, գ. այն, ինչ որ պիտի ասվի. **ասելիք չունիմ**. ապ. դերբայն է, որ գործածվ. է գոյականաբար, կարող է հոդ ընդունել ու հոլովվել. **ասելիքիդ միայն գեսը ասիր** միայն կիսով չափ ասացիր ասելիքդ:

АСЭЛИКН, с. то, что должно быть сказано; выполняет функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **асэликн чһуним** мне нечего сказать, **асэликнид мийн гэсы асир** ты сказал только половину того, что должен был сказать.

ԱՍԷԼՈՒ, ած.մկ. ասելու. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, կարող է հոդ ընդունել և հոլովվել. **ասելուս ան է, վօր** ասել ուզածս այն է, որ. **ասելույեղ ի նչ ֆայդա բիղ լա** ինչ օգուտ պիտի լինի այն բանից, որ ուզում ես ասել. հոգնակին կարող է ունենալ երկու իմաստ, օր. **ասելուներըս** կարող է նշանակել «իմ ասելու բաները» և «մեր ասելու բանը». այսպես են բոլոր գոյականակերպ գործածվող ածականները, որ կազմված են ներգործական բայի ապառնի դերբայից:

АСЭЛУ, пр.буд.вр. то, что должно быть сказано; с сущ. выполняет функцию прил., с гл. – функцию наречия, при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **асэлус ан э вор** хочу сказать, что, **асэлуйэд инчһ файда бид ла?** какая польза от того, что ты скажешь?; мн. число может иметь два значения: форма **асэлунэрыс** может означать – а) то (мн.ч), о чём я хочу сказать, б) то (ед.ч), о чём мы хотим сказать, таковы все прилагат. в функции сущ., образованные от причастий буд. вр. глаг. действит. залога.

ԱՍԷՂ, գ. ասեղ, մետաղե գործիք, որով կարում են. **ասեղ ցրքելու դեղ չիքա** (Ն), **ասեղ ծրկելու դեղ չիկա** (Չ) հոծ բազմություն է հավաքում:

АСЭХЬ, с. игла, швейная иглолка; **асэхь цһыкһэлу дэхь чһикһа** (Н), **асэх цыкэлу дэхь чһика** (Ч) яблоку негде упасть; исконно арм. слово, грабар ասեղն асехьн, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. асехь ասեղ, Алашкерт, Зейтун, Хачин, Салмаст, Ван, Возм ասեղ асехь, Мокс, Ахалциха, Горис, Амшен, Карабах, Мараха, Шемаха ասեղ асэхь, Ереван ասեղ асэхь и ասեղս асэх, Муш, Сучава ասեղս асех, Акна, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек ասեղս асэх, Тбилиси ասիղ асихь, Нор-Джуга ասиղ асухь.

ԱՍԷՂԻ, ած. ասեղի:

АСЭХЬИ, п. игольный; **асэхьи дзаг** игольное ушко.

ԱՍԷՂԱՍԱՆ, գ. ասեղ պահելու փոքրիկ տուփ:

АСЭХЬАМАН, с. игольница, коробочка для хранения швейных иголок.

ԱՍԷՂԱՍԱՆԻ ԱՐՕՂ (Թոփտի), գ. ձիաձետ (բույս), хвощ ветвистый, Equisetum ramosissimum:

АСЭХЬАМАНИ АРОД (с. Крым), с. бот. хвощ ветвистый, Equisetum ramosissimum.

ԱՍԷՂՊԱՐՑ (Չ), գ. փոքրիկ բարձ, որի մեջ խրած պահում են մշտական գործածության մեջ գտնվող ասեղները:

АСЭХЬПАРЦ (Ч), с. маленькая подушечка для повседневно используемых иголок.

ԱՍԷՂ-ԿՕՂ (Չ), գ. ճպուռ:

АСЭХЬ-КОХЬ (Ч), с. зоол. стрекоза.

ԱՍԸ-ԱՆԸ ՉԻԳԻԴՆԱԼԷ (Ն), **ԱՍԸ-ԱՆԸ ՉԻԳԻԴՆԱԼԷ** (Չ) առանց տարբերելու լավն ու վատը, թույլատրելին ու անթույլատրելին. **ասը-անը** կամ **ասրդ-անրդ չիղէ** (Չ) չի տարբերում, թե ինչ կարելի է և ինչ չի կարելի անել:

АСЫ-АНЫ ЧҺИГИДНАЛЭ (Н), **АСЫ-АНЫ ЧҺИКИДНАЛЭ** (Ч) не различая дозволенное и недозволенное; **асы-аны чһидэ** или **асыд-аныд чһидэ** (Ч) не различает дозволенное и недозволенное.

***ԱՍԸԼՉԱԴԷ** (Նիս), գ. ազնվական. ար. ասըլ – ծագում, ցեղ + պարս. զադա – որդի, ծնունդ:

***АСЫЛЗАДЭ** (Нхч), с. аристократ; дворянин; турец. asilzade (асылзаде) – дворянин, аристократ; от араб. asyl – происхождение, род + перс. zada – урождённый.

ԱՍԹԱՌ (Ն), **ԱՍՏԱՌ** (Չ), գ. աստառ. փոխ. պարս:

АСТhAPP (Н), **АСТАРР** (Ч), с. подкладка, материал, пришиваемый к внутренней стороне одежды; от перс. āstar; грабар **шuuшuu** астарр, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **шuuшuu** астарр.

ԱՍԹԸՆ (Ն), **ԱՍՏԸՆ** (Չ), գ. **шuuшuu**, մոլորակ:

АСТhЫХ (Н), **АСТЫХ** (Ч), с. 1. звезда. 2. планета; **астыхы thэthэв** э приятный, располагающий к себе человек; исконно арм. слово, грабар **шuuшuu** астх – звезда, литер.вост.арм. **шuuшuu** астх, литер.зап.арм. **шuuшuu** (произ. астных), Агулис, Алашкерг, Ван, Мокс, Шемаха, Тбилиси **шuuшuu** астх, Ахалциха **шuuшuu** астхы, Ереван, Муш, Нор-Джуга **шuuшuu** астх, Горис, Карабах, Сучава **шuuшuu** астх, Возм **шuuшuu** асдх, Амшен **шuuшuu** асдэх, Харберд **шuuшuu** րիսիս асдыхигй, Асланбек **ш*uuшuu** аһсх, Полис **шuuшuu** асдхы, **шuuшuu** асхы и **шuuшuu** асх, Акна, Карин, Родосто, Себастья **шuuшuu** асх, Тигранакерт **шuuшuu** әсдх, Салмаст **шuuшuu** асхь, Хачин **шuuшuu** остх и **шuuшuu** осх, Зейтун **шuuшuu** осх, Мараха **шuuшuu** аск.

ԱՍԹԻՅԷՆ (Ն), **ԱՍՏԻՅԷՆ** (Չ), մկ. **шuuшuu** կողմից:

АСТhИЙЭН (Н), **АСТИЙЭН** (Ч). н. отсюда; литер.зап.арм. **шuuшuu** (произ. астхин), и **шuuшuu** астэн – отсюда.

ԱՍԹԻՅԷՆ-ԱՆԹԻՅԷՆ (Ն), **ԱՍՏԻՅԷՆ-ԱՆՏԻՅԷՆ** (Չ), մկ. **шuuшuu** ու **шuuшuu** կողմից, դեսի-դեմից:

АСТhИЙЭН-АНThИЙЭН (Н), **АСТИЙЭН-АНТИЙЭН** (Ч), н. отсюда и оттуда; литер.зап.арм. **шuuшuu**-անդիեն (произн. астиэн-антиэн) – сверху донизу.

ԱՍԹԻՆ (Ն), **ԱՍՏԻՆ** (Չ), մկ. **шuuшuu** կողմը. **шuuшuu** **шuuшuu** **шuuшuu** **шuuшuu** կողմ եկ:

АСТhИН (Н), **АСТИН** (Ч), н. здесь; **астхин ари** иди сюда; литер.зап.арм. **шuuшuu** (произ. астхин) – здесь, Ахалциха **шuuшuu** астхин, Амшен **шuuшuu** истхус – здесь, в других диалектах в этом же значении употр. формы **шuuшuu** асдин, **шuuшuu** астэн; этимол. смотри **thи** (Н).

ԱՍԹԻՆ-ԱՆԹԻՆ (Ն), **ԱՍՏԻՆ-ԱՆՏԻՆ** (Չ), մկ. **шuuшuu** կողմ-**шuuшuu** կողմ, դես ու դեմ:

АСТhИН-АНThИН (Н), **АСТИН-АНТИН** (Ч), н. туда-сюда; там-сям; тут и там.

ԱՍԻԳԸ, տե՛ս **шuuшuu**իր:

АСИГЫ, см. асивигы.

ԱՍԻՆԸ ՕՐ ենթադրենք, **шuuшuu** թե, **шuuшuu** կալ:

АСИНКh ОР, в Чалтыре также **СИНКh ОР** скажем, предположим, допустим, к примеру.

ԱՍԻՎԻԳԸ և **ԱՍԻԳԸ**, **шuuшuu**իր, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իր կամ **шuuшuu**իրմով, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իրմով կամ **шuuшuu**իրմով, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իրմով, դ. **шuuшuu**. **шuuшuu**իրմ է մի մարդու կամ առարկայի մասին, որ արդէն հայտնի է նախորդ խոսակցությունից. երբ խոսքը անշունչ առարկա է նաև կրկնակ հոգնակի – **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը կամ **шuuшuu**իրմը – **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը. տե՛ս նաև **шuuшuu**իր, **шuuшuu**իր:

АСИВИГЫ и **АСИГЫ**, асивор, асивормэн, асивов или асивормов, асивонкh, асивонцh, асивонцhмэн, асивонцhмов, или в редуциров. форме **АСВИГЫ**, асвор, асвормэн, асвов или асвормов, асвонкh, асвонцh, асвонцhмэн, асвонцhмов, мест. этот, эта, это; употр. в отношении людей или предметов, о которых уже известно из предыдущего разговора; если речь идёт о неодушевлённых предметах, употр. удвоенная форма множ. числа **асивонкhнэры**, асивонкhнэрун, асивонкhнэрэн, асивонкhнэров, либо редуцирован. формы **асвонкhнэры**, асвонкhнэрун, асвонкhнэрэн, асвонкhнэров; литер.зап.арм. **шuuшuu** (пр. асига) – этот; см. также адивигы, анивигы.

ԱՍԻՎՕՐԸ, **шuuшuu**իր, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իրմով, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իրմով, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմը, **шuuшuu**իրմէն, **шuuшuu**իրմով. ստացական դերանուն է, որ գործածվ. է առանց ստացյալի. օր. երբ հայտնի է որ խոսքը ձիու մասին է, **шuuшuu**իր **шuuшuu** տեղու տեղ **шuuшuu**իր է **шuuшuu**իր, **шuuшuu**իր **шuuшuu** տեղու տեղ **шuuшuu**իր է **шuuшuu**իր և այլն. տե՛ս նաև **шuuшuu**իր, **шuuшuu**իր:

АСИВОРЫ, асиворины, асивориннэн, асивориннов, асиворнэры, асиворнэруны, асиворнэруннэн, асиворнэруннов или редуцир. формы **АСВОРЫ**, асворины, асвориннэн, асвориннов, притяж. мест. этого, этой; употр. без определяемого слова; напр. если уже известно,

что речь идёт о конкретной лошади, вместо **асивор цин** говорится **асиворы** вместо **асивор цинны** говорится **асиворины** и т.д.; см. также адиворы, аниворы.

ԱՍԻՎՕՐԻՆԸ, ասիվորինինը, ասիվորինիննէն, -ինիննօվ, -իննէրը, -իննէրուն, -իննէրէն, ասիվորիննէրով. նույնը նաև սղված ձևով **ԱՍՎՕՐԻՆԸ**, **ԱՍՎՕՐԻՆԻՆԸ** և այլն. նախորդ բառի սեռակ. հոլովից կազմված ստացական դերանուն է, որտեղ բաց են թողված երկու ստացյալ. օր. **ասիվոր ծիին վօսկը** ասելու տեղ ասվում են **ասիվորինը** և այլն. տե՛ս նաև աղիվորինը, անիվորինը:

АСИВОРИНЫ, асиворинины, асиворининэн, асиворининнов, асивориннэры, асивориннэрун, асивориннэрэн, асивориннэров, редуцированные формы **АСВОРИНЫ**, **АСВОРИНИНЫ** и т.д. притяж. мест. этого, этой; образовано от формы родит. падежа предыдущего слова, где опущены два определяемых слова; напр: вместо **асивор цинн воткы** говорится **асиворины** и т.д.; см. асиворины, аниворины.

ԱՍԼ, գ. իսկություն, ծագում. **պանին ասլը ի՞նչ է ի՞նչ է** բանի էությունը. արար. ասլը – արմատ, սկիզբ, ծագում:

АСЛ, с. 1. суть, сущность. 2. происхождение; корень; **панин аслы инч э?** в чём суть дела?; от араб. asl – корень, основа, происхождение; среднеарм. яз. ասլ асл – суть, из араб; см. также аслы.

ԱՍԼԱՆ, գ. առյուծ. փոխ. թուրք.:

АСЛАН, с. зоол. лев; турец. aslan – лев, храбрец, смельчак; среднеарм. яз. ալանի аслан – лев, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ալանի аслан – лев, храбрец, в гаварах Харберд, Ван, Карабах, Карин, Полис, Амшен и т.д. ալանի аслан – лев.

ԱՍԼԱՆԻ ԳԱԹ, գ. ծծկ. օղի, բառացի՝ առյուծի կաթ:

АСЛАНИ ГАТ, с. жарг. водка.

ԱՍԼԱՆ-ԽԱՓԼԱՆ, գ. կտրիճ, քաջ, ուժեղ:

АСЛАН-ХАПҺЛАН, с. храбрец, удалец, смельчак; турец. aslan – лев, храбрец, смельчак; в гаваре Ван ալանի-ղափլանի аслан-хъаһһлан – храбрец, удалец.

ԱՍԼԸ, մկ. ի բնէ, սկզբից ի վեր, սկզբնապէս. **մեր Նախըրվանը ասլը աղբէս չէր** մեր Նախիջևանը սկզբնապէս այդպէս չէր. ծակումը տե՛ս սալ:

АСЛЫ, н. изначально, с самого начала; по природе своей; **մэр Нахшываны аслы адбэс чһэр** наш Нахичевань раньше не был таким, **һацһы аслы йа чһор эр** хлеб изначально был чёрствый; араб. asl – корень, происхождение; среднеарм. яз. ալի асли – имеющий корни; чистокровный, знатный, в гаварах Джавахк ալը аслы – изначально, Карабах, Амасия, Арабкир, Тбилиси, Карин ալը аслы – происхождение; имеющий корни.

ԱՍԼԸ ԲԻՐ (Ն) **ԱՍԼԱԲԻՐ** (Չ), մկ. ոչ մի անգամ, երբեք. **ասլաբիր ժամանագ չունէցա**. ար. ալը – սկիզբ, թուրք. բիր – մեկ:

АСЛЫ БИР (Н), **АСЛАБИР** (Ч), н. ни разу, никогда; **аслабир жаманаг чһунэцһа** у меня ни разу не выпало свободного времени; араб. asl – основа, происхождение + турец. bir (бир) – раз.

ԱՍԼԸ-ՓԱՍԼԸ օգտագործվում է **ասլը-փասլը մաշտ** արտահայտությունում, բոլորովին անպետք, ոչ մի բանին պետք չէրող մարդ, **ասլը-փասլը պան անէլ** առանց ջանք թափելու, չուզենալով ինչ որ բան անել, **ասլը-փասլը չիկիդնալէ** գործի բնույթը չիմանալ:

АСЛЫ-ПАСЛЫ употр. в выраж. **аслы-пһаслы машт** никчёмный, никудышный человек, **аслы-пһаслы пан анэл** делать что-либо спустя рукава, **аслы-пһаслы чһикидналэ** не зная сути дела.

ԱՍԽԱԴԱՐ, **ԱՍԽԸԱ** և **ԱՍԽԸԱՅԻԳ**, ած.մկ. այսչափ, այսքան. հայ. այս + ար. կադրը – չափ, քանակ, աստիճան. տե՛ս նաև աղիաղար, անիաղար:

АСХАДАР, **АСХЫДА** և **АСХЫДАЙИГ**, н. столько, настолько; арм. այս айс + араб.-турец. kadar – мера, количество, степень; см. также адхадар, анхадар.

ԱՍԽԱԸԻ, մկ. քիչ մնաց. **ասխաղի չիզերաձ բիդ մընայի** քիչ մնաց չկերած պիտի մնաի. թուրք. ազ կալըր – նույն իմ.:

АСХАЛДИ, н. чуть было не; **асхалди чһигэрадз бид мынайи** чуть было не остался без обеда; турец. az kaldı (аз қалды) – чуть было не.

ԱՄԿ (Չ), տե՛ս u шур:

АСК (Ч), см. аскh.

ԱՄԿԻՑ ԷՂԷՎ, մկ. սրանից հետո:

АСКИЦҺ ЭДЭВ, н. отныне, впредь; литер.зап.арм. ասկից аскицҺ – отныне.

***ԱՄՄԱ**, գ. այս բառը մնացել է Նոր-Նախիջևանում միայն որպես ազգանուն. թուրք. ամա – խաղողի որթ:

***АСМА**, с. слово сохранилось в г. Новая Нахичевань только как основа фамилии; турец. asma – виноградная лоза.

ԱՄՍՈՒՆՔ (Նխջ) գործածվում է միայն **ասմունքն**, **ասմունքներն** որ նշանակում է «ինչպես ասում է, ինչպես ասում էն»:

АСМУНКҺ (Нхч) употр. только формы **асмункһэн**, **асмункһэрэн** как говорится.

ԱՄՊԷՍ, **ԱՄՊԷՍՆԱԳ** և **ԱՄՊԷՍՆԱՅԻԳ** 1. ած. այսպիսի. 2. մկ. այսպես. տե՛ս նաև աղբէս, անբէս:

АСПЭС, **АСПЭСНАГ** и **АСПЭСНАЙИГ** 1. п. такой. 2. н. так; **аспэс-анбэс** и так и этак; см. также адбэс, анбэс.

ԱՄՎԱՑՔ (Ն), **ԱՄՎԱԾԿ** և **ԱՄԱՎԱԾԿ** (Չ), գ. ասացվածք:

АСВАЦҺКҺ (Н), **АСВАЦК** и **АСАВАЦК** (Ч), с. поговорка; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ասացվածք асавцацкҺ – поговорка.

ԱՄՎԱԶ¹, ած.գ. «ասած»-ի կրավորակերպ ձևն է. գոյականաբար գործածվում է միայն երրորդ դեմքով:

АСВАДЗ¹, п. сказанный; в функции существ. употр. только в 3-м лице.

ԱՄՎԱԶ², աստուծու, աստուծումէն, աստուծով. հոգնակի չունի, գ. աստված, գերագույն էակ ու ամեն ստեղծող՝ ըստ կրոնի. **ասծու բարին** պատասխան բարևողին. **ասված դա** ա) բարեմաղթություն «աստված տա», բ) մերժողական պատասխան մուրացկանին. **ասված հեռի անէ** կամ **ասված չանէ** աստված մի արասցե, աստված ոչ անէ. **ասված օղորմա՛ծ է** աստված անօգնական չի թողնի (հուսադրական խոսք). **ասված օղորմէ հօրուն** ասվում է մեռած մարդկանց հիշելիս. **ասված օղորմէ քօլի մեռելներուն** մեռած անարժան մարդու հիշելիս. **ասված առողջութի՛ն դա** (Ն), **ասված առողճութի՛ն դա** (Չ) առողջության բարեմաղթություն. **ասված սիրող մուրաղը դա** նպատակիտ հասնես. **աստուծու բաղիջ** (Նխջ) չար երեխա. **ասվածային ի ր դուված օրը** ամեն օր, ամեն աստուծու օրը կամ աստուծու տված ամեն օր:

АСВАДЗ² и **АСТВАДЗ**, астудзу, астудзумэн, астудзов, с. Бог; не имеет форм мн. ч.; **асцу барин** добрый день (ответ на приветствие), **асвадз да а)** дай бог (доброе пожелание), б) бог подаст (отказ на просьбу попрошайки подать милостыню), **асвадз հэри анэ** упаси боже, избави бог, **асвадз чһанэ** не дай бог, упаси боже, **асвадз օхьормадз э** господи помилуй, **асвадз օхьормэ հօгун** упокой господи душу его (при упоминании имени усопшего), **асвадз օхьормэ կհови мэրրэлնэрун** упокой господи души покоящихся рядом с ним (при упоминании имени недостойного усопшего), **асвадз аррохчутһин да** (Н), **асвадз арохчутһин да** (Ч) дай бог здоровья, **асвадз сирдид мурады да** да исполнит бог твои желания, **астудзу бадидж** (Нхч) сущее наказание (о непослушном ребёнке), **асвадзайин ир дувадз оры** каждый божий день, **сирди гора гуда аствадз** бог воздаёт каждому по заслугам; заимств. из фригийского языка; грабар աստուծ աствац, среднеарм. яз. աստուծ աствац, литер.вост.арм. աստված աствац, литер.зап.арм. աստուծ աствадз, в гаварах Агулис, Мокс, Возм, Нор-Джуга, Ван աստված աствац, Алашкерт, Муш աստված աствадз и աված асвадз, Тбилиси աստված աствадз, աստուծ астудз, Ереван աստված աствадз и աստուծ асодз, Амшен, Тигранакерт աստված асвадз, Ахалциха, Карин, Мараха, Салмаст աստված асвац, Асланбек, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава աստված асвадз, Горис, Карабах աստուծ астуц, Шемаха աստուծ астоц, Хачин աստուծ асводз, Акна աստված асвадз и աստված асбадз, Ван աստված аспац, Зейтун աստված асбодз.

ԱՍՎԱԶԱԶԻՆ, գ. Աստվածածին. գործածվում է իբրև տոնի և եկեղեցու անուն:

ԱՍՎԱԶԱԶԻՆ, с. 1. Богородица. 2. Успение Богородицы (церковный праздник).

ԱՍՎԱԶԱՄԱՐ, գ. Աստվածամայր, Աստվածածին:

ԱՍՎԱԶԱՄԱՐ, с. Богоматерь, Богородица.

ԱՍՎԱԶ ՌԻԳԱ (երդում) սղված ձևն է «աստված վկա» խոսքի:

ԱՍՎԱԶ ՍԳԱ бог свидетель (клятва); литер.вост.арм. աստված վկա аствац вка, литер.зап.арм. աստված վկա (произ. аствадз вга) – бог свидетель.

ԱՍՎԱԶԱՅԻՆ, մկ. «ասածասային»-ի կրավորակերպն է, գործածվում է միայն եզակի երրորդ դեմքով:

ԱՍՎԱԶԱՅԻՆ, н. по мере того как (чем больше) говорится, говорилось, будет говориться и т.д., употр. только в 3-м л. ед. ч.

ԱՍՎԱԶՈՎԸ, մկ. «ասածովը» մակբայի կրավորական կերպն է, գործածվում է միայն եզակի երրորդ դեմքով:

ԱՍՎԱԶՈՎԸ, н. как только говорится, говорилось, будет говориться и т.д., употр. только в 3-м л. ед. ч.

ԱՍՎԵԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, բ.կր. գործածվում է միայն եզակի երրորդ դեմքով. անձնական դերբայ և հրամայական չունի. ներկայի և անկատական եզակի երրորդ դեմքը թե դրական, թե բացասական և թե հարցական ձևով ունի նաև կարողական իմաստ. **գասվի** կարելի է ասել. **չասվի(լ)** չի կարելի ասել. **գասվի՞** կարելի է ասել:

ԱՍՎԵԼ, гасви, асвэцхав, -вадз, -вэлу, г.стр.з. говориться; употр. только в 3-м л. ед. ч., не имеет личных форм а также повелит. накл.; в 3-м л. ед. числа наст. вр. несоверш. вида, утвердит., отриц. и вопросительная формы имеют также значение возможности; **гасви** говорится, можно говорить, **часви(л)** не говорится, нельзя говорить, **гасви?** говорится?, можно говорить?; литер.вост.арм. ասվել асвел, литер.зап.арм. ըսվիլ ысвил.

ԱՍՎԵԼԵՆ, մկ. ասվելով. **hou-houն ասվելեն փրովեցավ** այստեղ-այնտեղ ասվելով տարածվեց:

ԱՍՎԵԼԵՆ, н. говорясь; **hoc-hon асвэлэн пхыррвэцхав** передаваясь то там то здесь (молва) разнеслась повсюду.

ԱՍՎԵՂԵՆ, Չալթրում նաև՝ **ԱՍՎԵՅԵՆ**, **ԱՍՎԵՅՆԵՐԵՆ**, մկ. այստեղից. հոգն. **աստեղներեն**, **աստեղներեն** ձևը ցույց է տալիս, որ տեղը հայտնի է միայն մոտավորապես, բայց ոչ բոլորովին ճիշտ. տե՛ս նաև աղդեղեն, անդեղեն:

ԱՍՎԵՂԵՆ, в Чалтыре также **АСТЭЙЭՆ**, **АСТЭЙНЭՐЭՆ**, формы мн. числа **астэхьнэрэн**, **астэйнэрэн** указывают на неопределённое место; см. также аддэхьэн, андэхьэн.

ԱՍՎԵՂԸ, Չալթրում նաև՝ **ԱՍՎԵՅԸ**, մկ. այստեղ, այստեղում. հոգնակի – **աստեղները**, **աստեղները** ձևը ցույց է տալիս, որ տեղը հայտնի է միայն մոտավորապես. տե՛ս նաև աղդեղը, անդեղը:

ԱՍՎԵՂԻ, в Чалтыре также **АСТЭЙԻ**, **СТЭЙԻ**, **СТЭХԻ**, н. здесь, тут; формы мн. ч. **астэхьнэры**, **астэйнэры**, указывают на неопредел. место; см. также аддэхьы, андэхьы; среднеарм. яз. ըստեղ ыстехь – здесь, литер.вост.арм. այստեղ айстехь, литер.зап.арм. աստեղ астехь, Карабах, Муш, Ван ըստեղ ыстэхь, Шатах, Карин ըստախ ыстах, Тбилиси, Борчалу ըստի ысти – здесь.

ԱՍՎԵՂԻ, ած. այստեղի, տեղացի:

ԱՍՎԵՂԻ, п. здешний, местный; **астэхьы һавохьы һам чһуни** местный виноград безвкусный.

ԱՍԳ (Ն), **ԱՍԿ** (Չ), գ. ազգ, ցեղ, տոհմ. պահլ. ազգ – ճյուղ:

ԱՍԿ (Н), **ԱՍԿ** (Ч), с. 1. род, племя. 2 нация; народ; от пехл. азг – ветвь; грабар ազգ азг – род, племя, литер.вост.арм. ազգ азг, литер.зап.арм. ազգ (произ. аскh), в гаварах Амшен, Ахалциха, Харберд, Карин, Муш, Возм, Родосто, Нор-Джуга, Себастья, Салмаст, Сучава шур аскh, Алашкерт,

Мараш, Шемаха, Тбилиси փակ ասկ, Агулис, Ереван փոքր ասկ, Карабах փակ ասկ, Акна, Полис փոքր ասկ, Асланбек փոքր ասк, Зейтун փոքր օզг и փոքր օզгհ.

ԱՍՔԱԳԱՆ (Ն), **ԱՍԿԱԳԱՆ** (Չ), փոքր. փոքրական, փոքրակից. հոմանիշը – սոյ:

ԱՏԿԻԱԳԱՆ (Н), **ԱՏԿԱԳԱՆ** (Կ) 1. п. родственный. 2. с. родственник; синон. сой. литер.вост.арм. փոքրական ասգакан, литер.зап.арм. փոքրական (пр. аскхаган) – родственник.

ԱՍՔԱԳԱՆՈՒԹԻՆ (Ն), **ԱՍԿԱԳԱՆՈՒԹԻՆ** (Չ), ք. փոքրականություն, փոքրակցություն. հոմանիշը – սոյություն:

ԱՏԿԻԱԳԱՆՄԻՆ (Н), **ԱՏԿԱԳԱՆՄԻՆ** (Կ), с. 1. родство. 2. родня; синон. сойутин.

ԱՍՔԱՆ, թ.դ.մկ. այսրան. տե՛ս նաև աղբան, անբան:

ԱՏԿԻԱՆ, м. столько; см. также адкхан, анкхан; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այսրան айскхан – столько.

ԱՍՔԱՆԱԳԱՆ, թ.մկ. ամեն մեկը, ամեն մեկից, ամեն մեկին այսրան. տե՛ս նաև աղբանազան, անբանազան:

ԱՏԿԻԱՆԱԳԱՆ, н. по столько-то (каждый, каждому, от каждого); см. адкханаган, анкханаган.

***ԱՍՔԷՐ** (Ն), **ԱՍԿԷՐ** (Չ) բառի իմաստը մոռացված է, գործածվում է միայն **ապերի բեւ** մեծ բազմություններ. թուրք. ապեր – գործ:

***ԱՏԿԻՅՐ** (Н), **ԱՏԿՅՐ** (Կ) значение слова забыто, употр. только в выраж. **аскхэри бэс** толпясь, скапливаясь в одном месте; турец. asker, крым.татар. аскер – воин, войско.

ԱՍՔԻՑ ԷՂԷՎ (Ն), **ԱՍԿԻՑ ԷՂԷՎ** (Չ) այսուհետև:

ԱՏԿԻՍԻ ԷԴՅՎ (Н), **ԱՏԿԻՍ ԷԴՅՎ** (Կ) впрдь, в дальнейшем.

ԱՍՔՕՎ (Ն), **ԱՍԿՕՎ** (Չ), մկ. դեպի այս կողմ. տե՛ս նաև աղբով, անբով:

ԱՏԿԻՕՎ (Н), **ԱՏԿՕՎ** (Կ), н. сюда; см. также адкхов, анкхов.

ԱՍՔՕՎ-ԱՆՔՕՎ (Ն), **ԱՍԿՕՎ-ԱՆՔՕՎ** (Չ), մկ. այս կողմ-այն կողմ, դես-դեմ:

ԱՏԿԻՕՎ-ԱՆԿԻՕՎ (Н), **ԱՏԿՕՎ-ԱՆԿԻՕՎ** (Կ), н. туда-сюда.

ԱՍՔՕՎԷՆ-ԱՆՔՕՎԷՆ (Ն), **ԱՍԿՕՎԷՆ-ԱՆՔՕՎԷՆ** (Չ), մկ. դեսից-դեմից. **ապովեն-անբովեն ջար-ջուր արի** դեսից-դեմից ճարեցի:

ԱՏԿԻՕՎՅՆ-ԱՆԿԻՕՎՅՆ (Н), **ԱՏԿՕՎՅՆ-ԱՆԿԻՕՎՅՆ** (Կ), н. отовсюду; **аскховэн-анкховэн жар-джер ари** собрал, раздобыл, достал (вещи и т.п.) отовсюду.

ԱՍՔՕՎԸ (Ն), **ԱՍԿՕՎԸ** (Չ), մկ. այս կողմում, այստեղ. հոգն. ապովները (Ն), անբովները (Չ) այս կողմում (անորոշ). տե՛ս նաև աղբովը, անբովը:

ԱՏԿԻՕՎԻ (Н), **ԱՏԿՕՎԻ** (Կ), н. здесь, тут; формы мн. числа аскховнэры (Н), асковнэры (Կ) где-то здесь; см. также адкховы, анкховы.

ԱՍՕՐ¹, դ. դրան. նախորդական հոլովի «սա»-ի ձև:

ԱՏՕՐ¹, м. этого, этой; форма предл. падежа местоимения «са».

ԱՍՕՐ², մկ. այսօր:

ԱՏՕՐ², н. сегодня; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այսօր айсор – сегодня.

ԱՍՕՐ-ԱՆՕՐ, մկ. արան-նրան:

ԱՏՕՐ-ԱՆՕՐ, н. тому-этому, того-этого, всякого, кого ни попадя; литер.вост.арм. արան-նրան сран-нран, литер.зап.арм. փօր-փնօր асор-анор – всякого, кого ни попадя.

ԱՍՕՐ-ՎԱՂԸ, մկ. մոտ օրերում:

ԱՏՕՐ-ՎԱԽԻԻ, н. в ближайшие дни.

ԱՍՕՐՎԱՆ, փոքր. այսօրվա, ինչ որ եղավ այսօր. **ապովան քամին** այսօր փչող քամին. բայց որոշիչը կարող է գործածվել նաև առանց որոշյալի և հոդ ընդունելով՝ գոյականի դեր կատարել. օր. առանց «քամի» բառը կրկնելու ասել **ապովանը**:

ԱՏՕՐՎԱՆ, п. сегодняшний, нынешний; **асорван кхамин** сегодняшний ветер; может употр. также без определяемого слова, принимая артикль и выполняя при этом функцию существ.: напр. вместо **асорван кхамин** говорится **асорваны**.

ԱՍՕՐՎԱՆ-ՎԱՂՎԱՆ, ած. այն, որ պիտի կատարվի մոտ օրերում. **ասորվան-վաղվան ձրնէլու գօլ** մոտ օրերում ծնելու կով. նույն միտքը կարելի է արտահայտել նաև մակբայի միջոցով – **ասոր-վաղը ձրնէլու գօլ** որ քերականորեն ավելի ջիշտ է, որովհետև առաջին ձևի մեջ իսկապես ստացվում է, որ «ասորվան-վաղվան»-ը «գօլ»-ի որոշիչն է. տրամաբանորեն սա, իհարկե, անհերթերոյթուն է, բայց բարբառում այդ ձևը գործածվում է:

АСОРВАН-ВАХЪВАН, п. предстоящий, то, что должно произойти в ближайшие дни; **асорван-вахъван дзынэлу гов** корова, которая должна отелиться в ближайшие дни; ту же мысль можно передать с помощью наречия **асор-вахъы дзынэлу гов**, что с точки зрения грамматики более правильно, поскольку в первом предложении форма «асорван-вахъван» выступает как определение к слову «гов», что с логической точки зрения является абсурдным, однако в диалекте употребляется именно эта форма.

ԱՎ¹, գ. ցանց, ուռկան, որով ձուկ են որսում. թաթ. ավ – նույն իմ.:

AV¹, с. сеть, невод, приспособление для ловли рыб; крым.татар. ав – сеть, невод.

ԱՎ² (Նխջ), գ. քրի. փոխ. թուրք:

AV² (Нхч), с. охота; турец. av – охота; в гаварах Ван, Карабах ավ ав – охота.

ԱՎԱԶԱԳ, ած.գ. ավազակ, կողոպտիչ. համանիշը – հարամի:

АВАЗАГ 1. с. разбойник, грабитель. 2. п. отчаянный, бедовый; синон. һарами; грабар ավազակ авазак – разбойник, литер.вост.арм. ավազակ авазак, литер.зап.арм. ավազակ (произ. авазар) – разбойник, в гаварах Агулис, Ахалциха, Нор-Джуга, Салмаст ավազակ авазак, Ереван ավազակ авазак и ավազազ авазак, Харберд, Муш, Себастья ավազազ авазак, Полис գօղ-ավազազ гохь-авазак, Асланбек ավազայ авазай, Тигранакерт տվտգտգ ävözäg, Хачин ավազոզ авазог и ավազուզ авазуг.

ԱՎԱԶԱԳՈՒԹԻՆ, գ. 1. ավազակի բնույթ. 2. ավազակի պարապմունք. **ավազագութին անէլ** ավազակությունը պարապել:

АВАЗАГУТТИН, с. 1. разбойничество, лихоедейство. 2. разбой, грабёж; **авазагуттин анэл** грабить, разбойничать.

ԱՎԱԶԱԳՍՇՄԱԼ (Չ), ած. ավազակաբարո:

АВАЗАГСЫМАЛ (Ч), п. разбойничий, похожий на разбойника; арм. ավազազ авазак – разбойник + крым.татар. сыма – облик, образ, лицо.

ԱՎԱԶԱՆ (Նխջ), գ. երեխա մկրտելու ջրի անոթ. առնված է գրականից՝ կրոնի միջոցով:

АВАЗАН (Нхч), с. купель, большая чаша, в которую погружают ребенка при крещении; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ավազան авазан – купель.

ԱՎԱՐՄ ԱՆԷԼ ժամանակ իվելով գործից ետ ձգել. պարս. ավարա – վտարված, մոլորված, անգործ:

АВАРА АНЭЛ утруждать кого-либо, причинять беспокойство, хлопоты, отнимая время и отвлекая от дел; от перс. āvāra – праздный; в гаварах Ерзинджан, Карабах, Партизак, Ван, Амасия, Аварик, Тбилиси, Шемаха, Джавахк ավարա авара – бездельник.

ԱՎԱՐՄ (Ը)ԼԱԼ ժամանակ կորցնելով գործից ետ մնալ:

АВАРА (Ы)ЛАЛ отвлекаться от дел тратя время впустую.

ԱՎԱՐԴԷԼ, բ.ն. ավարտել:

АВАРДЭЛ, г.д.з. оканчивать, кончать (учебное заведение, учёбу); от пехл. āvart конец – окончание; грабар ավարин аварт – окончание, литер.вост.арм. ավարտել авартел, литер.зап.арм. ավարտել (произ. авардэл) – оканчивать.

ԱՎԷԴԱՐԱՆ, գ. քրիստոնյաների սուրբ համարած չորս գրքերը, որոնց մեջ իբր թե գրված է Քրիստոսի կյանքի, գործունեության ու մահվան պատմությունը:

АВЭДАРАН, с. церк. евангелие, собрание книг об учении и земной жизни Иисуса Христа; грабар ավետ авет – благая весть, лит.вост.арм. ավետարան аветаран, лит.зап.арм. ավետարան (произн. авэдаран) – евангелие.

ԱՎԷՂԻՍ, գ. կրոնական երգ, որ գյուղացի պատանիները հունվարի 6-ի երեկոյան տնից-տուն ման գալով՝ երգում էին հնումը պատուհանների տակ. այդ տեսակ երեք ավետիսներ կային. **ավեղիս ասել** կամ **ավեղիս գանչել** ավեղիս երգել:

ԱՅԵԴԻՍ, с. рождественские песни, гимны, посвященные Рождеству Христову, которые в старину исполняла деревенская молодежь вечером 6-го января, шествуя от дома к дому; имелись три вида гимнов; **авэдис анэл** или **авэдис ганчхэл** петь рождественские песни; грабар ավետ авет – благая весть, литер.вост.арм. ավետիս аветис, литер.зап.арм. ավետիս (произн. авэдис) – благая весть.

ԱՎԷԼ, գ. ավել, գործիք, որով ավելում են:

ԱՅԵԼ, с. веник, метла; исконно арм. слово, грабар ավել авел – веник, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. ավել авел, Алашкерт, Хачин, Муш, Ван, Нор-Джуга, Салмаст ավել авел, Ахалциха, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек, Акна ավել авэл, Ереван ավել авэл, ավիլ авил, Агулис, Зейтун, Амшен, Мокс, Возм, Тбилиси ավիլ авил, Мараха ավըրըլ авыыл, Шемаха, Тигранакерт ավիլ авил, Горис էվիլ эвил, Карабах էվիլ эвиол.

ԱՎԷԼԻ, ած.մկ. ավելի, շատ, ավելորդ. գործածվում է նաև իբրև գոյական. **կիլոյէն ավելի յէ ավելին առ վըրայէն. ավելի առիր**:

ԱՅԵԼԻ 1. н. более, больше. 2. ставится перед качественными прилагательными, образуя сравнительную степень: **авэли дэсокһ** красивее, **авэли ужов** сильнее, **авэли пацырр** выше, **авэли модиг** ближе и т.д.; 3. п. лишний, излишний, избыточный; **килойэн авэли йэ** больше килограмма, **авэлин арр вырайэн** лишнее убери, **авэли аррир** ты взял больше (лишнее); исконно арм. слово, грабар ավելի авели, литер.вост.арм. ավելի авели, литер.зап.арм. ավելի авэли – больше; лишний, Нор-Джуга իվել ивел, իվելի ивели, Ереван, Шемаха ավել авэл, Акна էվել эвэл и էվըրի эвыли, Ахалциха, Тбилиси ավել авэл и ավելի авэли, Амшен, Родосто, Сучава ավելի авэли, Салмаст, Ван ավել авел, Мараха ավիլ авил, Карин, Полис էվել эвэл и էվելի эвэли, Горис, Асланбек էվել эвэл, Харберд, Тигранакерт էվելի эвэли, Хачин իվել ивел, Возм հավիլ хавил, Мокс հավիլ һавил, Агулис, Зейтун, Карабах, Мараха իվիլ ивил.

ԱՎԷԼԻ ԲԱԳԱՍ ԽՕՍԿ (Չ) վիրավորական խոսք:

ԱՅԵԼԻ ԲԱԳԱՍ ԽՕՍԿ (Կ) оскорбительное слово; **авэли-багас хоск** асэл оскорбить словом.

ԱՎԷԼՆԱԼ, -նա, -ցալ, -ցաձ, -նալու, բ.չ. ավելնալ, շատանալ, ավելի բազմաթիվ դառնալ. եգ. թվով ունի միայն երր. դեմք. իսկ հոգնակի բոլոր դեմքերը, հրամայական եզակի չունի:

ԱՅԵԼՆԱԼ, гавэлна, авэлцһав, авэлцһадз, -налу, г.с.з. увеличиваться, прибавляться, возрастать; в ед. ч. употр. только 3-е л., во мн. ч. – все лица; в ед. ч. не имеет повел. накл.; литер.вост.арм. ավելնալ авелнал и ավելանալ авеланал, литер.зап.арм. ավելնալ авэнал.

ԱՎԷԼՆԱԼԷՆ, մկ. ավելանալով, ավելի բազմաթիվ դառնալով:

ԱՅԵԼՆԱԼԷՆ, н. увеличиваясь, прибавляясь, возрастая.

ԱՎԷԼՆԱԼՈՒ ած. ավելանալու, ինչ որ պիտի ավելանա. ապառնի դերբայն է, որ գոյակ. հետ գործածվելով դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելով գոյականի դեր է կատարում. օր. **ավելնալու ցորենը ի նչ բիդ անիս. ավելնալուն բիդ աղամ**:

ԱՅԵԼՆԱԼՍ, пр.буд.вр. то, что может или должно увеличиться, возрасти; с существ. выполняет функцию прилагат., при независ. употр. – сущ.; **авэналу цһорэны инчһ бид анис?** что будешь делать с излишком зерна?, **авэналу бид ахьам** излишек намолочу.

ԱՎԷԼՎԱՑԻ (Ն), **ԱՎԷԼՎԱՑԻ** (Չ), գ. ավելացում:

ԱՅԵԼՎԱՑԻԿԻ (Н), **ԱՅԵԼՎԱՑԻԿ** (Կ), с. излишек, избыток, остаток; литер.вост.арм. (редкое сл.) ավելվածը авелвацкһ – излишек.

ԱՎԷԼՎԱՑԻ ԱՆԷԼ (Ն), **ԱՎԷԼՎԱՑԻ ԱՆԷԼ** (Չ) ավելացնել իր ունեցածը, փող ետ ձգել:

ԱՅԵԼՎԱՑԻԿԻ ԱՆԷԼ (Н), **ԱՅԵԼՎԱՑԻԿ ԱՆԷԼ** (Կ) делать накопления, откладывать деньги, создавать излишек чего-либо.

ԱՎԷԼՑԱԶ, ան. ավելացած. անց. դերբայ, որ գոյականի մոտ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է ընդունում և հոլովվում է. **ավելցած ստազը մի խարջի**(լ) ավելացած փողը մի ծախսիր. **ավելցածը բահէ** ավելացածը պահիր:

ԱՎՋԼՊԻԱԴՅ, քր.քր.Վր. лишний, избыточный; с сущ. выполняет функцию прилагат., при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **авэլцիһадз стагы ми харджи**(л) оставшиеся деньги не трать, **авэլцիһадзы баһэ** излишек спрячь.

ԱՎԷԼՑԱԶԸ, գ. ավելցուկ:

ԱՎՋԼՊԻԱԴՅԻ, с. излишек, избыток, остаток; **авэլцիһадзы гохы тир** излишек отложи в сторону; см. также авэлвацիհк (Н), авэлвацк (Կ).

ԱՎԷԼՑԱՂՉՍԱՅԻՆ, մկ. քանի ավելանում է, էր, ավելացավ, ավելանա. եզակին առարկաների մասին միայն էրր. դեմքով ու բոլոր ժամանակներով, հոգնակին մարդկանց մասին բոլոր դեմքերով ու ժամանակներով. **ավելցածասայիներու**, -ներուդ, -ներուն:

ԱՎՋԼՊԻԱԴՅԱԿԱՅԻՆ, н. по мере того как (чем больше) остаётся излишек, оставался излишек и т.д.; в отнош. неодуш. предметов ед. число употр. только в 3-м л. во всех вр., в отнош. одуш. предметов мн. число употр. во всех лицах и вр.; **авэլцիһадзсайинэрус**, -нэруд, -нэрун, по мере того как нас становится больше и т.д. во всех временах.

ԱՎԷԼՑԱԶՉՎԸ (միայն էրր. դեմք), իսկ հոգնակին բոլոր երեք դեմքերով. **ավելցածներովը**, -ներովըդ, -ներովը. մկ. հենձ որ ավելանա, ավելանում է, էր, հենց որ ավելանանք (թվով), -աք, -ան, ավելանում ենք, էք, են և այլն, բոլոր դեմքերով ու ժամանակներով, համաձայն հաջորդ բայի իմաստի:

ՎՋԼՊԻԱԴՅՈՎԻ (только в 3-м л.), н. как только остаётся излишек, оставался и т.д.; формы мн. числа употр. во всех 3-х лицах: **авэլцիһадзэровыс**, -нэровыд, -нэровы, как только нас становится больше и т.д., во всех лицах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. քր.

ԱՎԷԼՑՈՒԳ (Նխց), գ. ավելցած մնացորդ:

ԱՎՋԼՊԻԱԿ (Нхч), с. остаток, излишек; литер.вост.арм. ավելծուկ авелцук – остаток.

ԱՎԷԼՑՆԵԼ կամ **ԱՎԷԼՑՈՒՆԵԼ**, -ցունում կամ -ցունին, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԱՎԷԼՑՆԵԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Զ), ք.ա. ավելացնել, այնպես անել, որ ավելանա, ծավալը մեծանա կամ թիվը շատանա:

ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒ или **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцхи, -цхуцһадз, -цхунохъ или -цхынохъ, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцһэхк (Н), **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒ**, -цхунум, -цхуцхи, -цхуцһадз, -цхынохъ, -цхынэлу, -цхур, -цхуцһэхк (Կ), п.г. 1. добавлять, прибавлять, увеличивать (объём или количество чего-либо). 2. откладывать деньги, делать накопления. 3. оставлять излишек чего-либо; **стаг авэլцһынэл** откладывать деньги; литер.вост.арм. ավելացնել авелациһнел, литер.зап.арм. ավելցնել авэлциһнэл – увеличивать.

ԱՎԷԼՑՆԵԼԸ կամ **ԱՎԷԼՑՈՒՆԵԼԸ** (Ն), **ԱՎԷԼՑՆԵԼԸ** (Զ), մկ. ավելացնելով:

ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒՆ или **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒՆ** (Н), **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒՆ** (Կ), н. 1. увеличивая в объёме или количестве. 2. делая накопления, оставляя излишек чего-либо.

ԱՎԷԼՑՆԵԼՈՒ կամ **ԱՎԷԼՑՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԱՎԷԼՑՆԵԼՈՒ** (Զ), ան. ինչ որ պետք է կամ կարելի է ավելացնել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է ընդունում ու հոլովվում է. **ավելցունելու ստազը մի խարջի**(լ) փողը, որ պիտի ավելացնես մի ծախսիր, **ավելցրնելու բահէ** ինչ, որ պիտի ավելացնես, պահիր:

ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒԼ или **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒԼ** (Н), **ԱՎՋԼՊԻԱՆՈՒԼ** (Կ), քր.буд.Վր. 1. то, что можно или нужно увеличить в объёме, количестве. 2. то, что можно или нужно оставить в излишке. 3. (деньги), которые нужно отложить; с существ. выполняет функцию прилагат., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **авэլцһынэлү стагыд ми харджи**(л) не расходуй деньги, которые нужно отложить, **авэլцһынэлүд баһэ** спрячь (деньги), которые нужно отложить.

ԱՎԷԼՑՈՒՑԱԶ, ած. ավելացրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի մոտ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է ընդունում ու հոլովվում:

АВЭЛЦҺУЦҺАДЗ, пр.пр.вр. 1. увеличенный в объёме или количестве. 2. лишний, оставленный в излишке. 3. отложенный (о деньгах); с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется.

ԱՎԷԼՑՈՒՑԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ավելացնում եմ, ավելացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ., ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АВЭЛЦҺУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) оставляю излишек (откладываю деньги) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԱՎԷԼՑՈՒՑԱՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ ավելացնում եմ, ավելացնեմ, էի, ավելացրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АВЭЛЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только оставляю излишек и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՎԷԼՕՔՕՎ, մկ. ավելի քան. **դուվաձիս խրդա ավելօքով յեդ պերից** վերադարձրեց ավելի քան իմ տվածի չափ. ավել-օք-ով, որտեղ գործիական հոլովի վերջավորությունը կրկնված է:

АВЭЛОКХОВ, н. с излишком; авел-окх-ов (с удвоенной формой окончания творит. падежа); **дувадзис хыда авэлокхов йэд пэрици** вернул (долг и т.п.) с излишком.

ԱՎԷԸ, ած. 1. քանդված. **ավեր դուն** քանտված տուն. 2. բուր. **ավեր տանագ** բուր դանակ:

АВЭР, п. 1. развалившийся, разрушившийся; **авэр дун** развалившийся дом. 2. тупой, неострый; **авэр танаг** тупой нож, **авэр-малах** неопрятный, неряшливый; от пехл. avēr – разрушенный, грабар ավեր авер – разрушенный, литер.вост.арм. ավեր авер, литер.зап.арм. шեր авэр – разрушенный, в гаварах Алашкерт ավեր авер, Мокс մվերակ әверак, Салмаст ավերակ аверак, Ахалциха ավերակ авэрак, Муш ավերаш авэраг, Аварик յվլեր йэвэр, Возм, Салмаст, Тбилиси ավիր авир.

ԱՎԷՐԱԳ, գ. ավերակ:

АВЭРАГ, с. развалины; **инчх э са, анийи авэраг э инчх э?** это что, анийские развалины? (говорят о доме, строении, находящихся в полуразваленном состоянии)

ԱՎԸՐԱԶ, ած. քանդված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է իբրև ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է ընդունում և հոլովվում է. **ավըրդաձ դունը խօջթից** քանդված տունը շինեց. **ավըրդաձը խօջթից** քանդվածը շինեց. < ա-վեր-ատ-ած:

АВЫРДАДЗ, пр.пр.вр. разрушенный, разваленный; с сущ. становится прилаг., при незав. употр. – существит., принимает притяжат. арт. и склон.; **авырдадз дуны хоштхици** восстановил разрушенный дом, **авырдадзы хоштхици** восстановил разрушенное.

ԱՎԸՐԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի քանդեմ, քանդում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АВЫРДАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как разрушаю, разрушал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола.

ԱՎԸՐԱՉՕՎԸՍ, -ըդ, -ը, -ներովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ քանդեմ, քանդում եմ, էի, քանդեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АВЫРДАДЗОВЫС, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только разрушаю (разваливаю), разрушу и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола.

ԱՎԸՐԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. քանդել. <ա-վեր-ատ-ել:

АВЫРДЭЛ, гавырдим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. разрушать, разваливать; литер.вост.арм. ավերել аверел, литер.зап.арм. шерел авэрэл – разрушать.

ԱՎԸՐԷԼԷՆ, մկ. քանդելով:

АВЫРДЭЛЭН, н. разрушая, разваливая.

ԱՎԸՐՂԷԼՈՒ, ած. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում և հոլովվում է. **ավըրղելու դուն** տուն, որ պետք է քանդել. **ավըրղելուն ան չէր** այն չէր, որ պետք էր քանդել (այլ մի ուրիշը):

АВЫРДЭЛУ, пр.буд.вр. то (строение и т.п.), которое нужно снести; при употр. с существ. выполняет функцию прилагат., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль и склон.; **авырдэлу дун** дом, который нужно снести, **авырдэлу ан чһэр** не то (строение и т.п.) надо было снести.

ԱՎԸՐՂՎԱԶ, ած. «ավըրղաձ»-ի կրավորակերպն է, ընդունում է միայն երրորդ դեմքի հոդ:

АВЫРДВАДЗ, пр.пр.вр. развалившийся, разрушившийся; пассив. форма причастия «авырдадз», принимает артикль только 3-го л.

ԱՎԸՐՂՎԱՉՍԱՅԻՆ, մկ. ունի միայն երրորդ դեմքի ձևերը. «ավըրղաձսային»-ի կրավորակերպն է:

АВЫРДВАДЗСАЙИН, н. по мере того как разрушается (разваливается) и т.д, во всех временах; имеет только формы 3-го лица; пассив. форма наречия «авырдадзсайин».

ԱՎԸՐՂՎԱՉՈՎԸ, մկ. ունի միայն երրորդ դեմքի ձևերը. «ավըրղաձովը»-ի կրավորակերպն է:

АВЫРДВАДЗОВЫ, н. как только разрушается и т.д. во всех времен., имеет только формы 3-го лица; пассив. форма наречия «авырдадзовы».

ԱՎԸՐՂՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, բ.կր. «ավըրղել»-ի կրավորականն է, ունի միայն երր. դեմքի ձևերը, չունի անձնական դերբայ և հրամայական. < ավեր-ատ-վել:

АВЫРДВЭЛ, гавырдви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, г.с.з. разрушаться; пассивная форма гл. «авырдэл», имеет только формы 3-го лица, не имеет личных форм и повел. накл.

ԱՎԸՐՂՎԷԼԷՆ, մկ. «ավըրղելէն»-ի կրավորակերպն է:

АВЫРДВЭЛЭН, н. разрушаясь, разваливаясь; пассив. форма наречия «авырдэлэн».

ԱՎԸՐՂՎԷԼՈՒ, ած. «ավըրղելու»-ի կրավորակերպն է, ընդունում է միայն երր. դեմքի հոդ:

АВЫРДВЭЛУ, пр.буд.вр. то, что может разрушиться, развалиться; пассив. форма прич. «авырдэлу»; принимает притяж. артикль только 3-го л.

ԱՎԸՐԸԼ, տե՛ս ավըրվել:

АВЫРЭЛ, см. авырвэл.

ԱՎԸՐՎԱՉՈՎԸ, ավըրվաձնեովը, մկ. 1. հենց որ ավերվի, քանդվի. 2. հենց որ բթանա (գործիքի կտրորդ մասը). 3. հենց որ վատանան իրար հետ, կամ հենց որ ավերվեց, քանդվեց և այլն երր. դեմք. եզ. ու հոգն. բոլոր ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АВЫРВАДЗОВЫ, авырвадзнэровы, н. 1. как только разрушается, разваливается. 2. как только затупляется (о режущей части инструмента). 3. перен. как только портятся отношения и т.д. в ед. и мн. числе во всех временах в соотв. с формой смысл. глагола пр.

ԱՎԸՐՎԱԶ և **ԱՎԸՐՎԱԶ**, ած.մկ. 1. ավերված, քանդված. 2. բթացած (գործիքի կտրորդ մասը). 3. փոխ.իմ. հարաբերությունը վատացած (մարդկանց միջև). **ավըրվաձ սրհաթ** ավերված ժամացույց. **ավըրվաձ դուն** քանդված տուն. **դանազին բերանը ավըրվաձ** է դանակի բերանը բթացած է. **նաքա մէէրը ավըրվաձ ին** նրանց հարաբերությունը լավ չէ. անցյալ դերբայ է, որ գոյականի մոտ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյական դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ ընդունում ու հոլովվում:

АВЫРВАДЗ и **АВРЫВАДЗ**, пр.пр.вр. 1. развалившийся, разрушившийся. 2. сломавшийся. 3. затупившийся (об инструменте). 4. перен. разладившийся, испортившийся (об отношениях между людьми); **авырвадз сыһатһ** сломанные часы, **авырвадз дун** развалившийся дом, **данагин бэраны авырвадз э (Н)**, **танагин пэраны авырвадз э (Ч)** лезвие ножа затупилось, **накһа мэчһэры авырвадз ин** их отношения разладились; при употр. с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает. притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; литер.зап.арм. ավրուաձ (произн. авырвадз) – разрушившийся.

ԱՎԸՐՎԱՉՍԱՅԻՆ և **ԱՎԸՐՎԱՉՍԱՅԻՆ**, մկ. 1. քանի ավերվի. 2. քանի բթանա. 3. քանի վատանա հարաբերությունը (մարդկանց մեջ), կամ քանի ավերվում է, ավերվեց և այլն. հոգն.

ավրրվածասյինէրուն կամ **ավրրվածասյինէրուն** քանի ավերվեն, բթանան, հարաբերությունները իրար մեջ վատանան և այլն երբ. դեմքով ու բոլոր ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի իմաստի:

АВЫРВА́ДЗСАЙИН и **АВРЫВА́ДЗСАЙИН**, н. 1. по мере того как (чем больше) разваливается и т.д. во всех временах. 2. по мере того как (чем больше) ломается. 3. по мере того как (чем больше) затупляется и т.д. во всех временах. 4. перен. по мере того как (чем больше) портятся отношения и т.д.; формы множ. числа **авырвадзсайинэрун** или **аврывадзсайинэрун**.

ԱՎՐՐՎԵԼ և **ԱՎՐՐՎԵԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, -վելիք, անձն. դերբայ և հրամ. չունի, ունի միայն երբ. դեմքի ձևերը, բ.կր. 1. ավերվել, քանդվել. 2. բթանալ (գործիքի կտրող մասը). 3. փոխ.իմ. խանգարվել, վատանալ հարաբերությունը (մարդկանց մեջ). վերջին իմաստով կարող է գործածվել բոլոր դեմքերով, բայց միայն հոգնակի:

АВЫРВЭ́Л и **АВРЫВЭ́Л**, гавырви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, -вэликһ, не имеет личных форм и повел. накл., употр. только в 3-м лице, г.стр.з. 1. разрушаться, разваливаться. 2. ломаться (о часах и т.п.). 3. затупляться (об инструменте). 4. размениваться (о деньгах). 5. перен. портиться (об отношениях между людьми), в этом значении может употр. во всех лицах, но только во множ. числе. 6. ухудшаться (о здоровье). 7. расстраиваться (о кишечнике); **пһоры авырвэцһав** кишечник расстроился, **авыриуцһ нара ррахин** водка подкосила его здоровье; литер.вост.арм. ավերվել авервел – разрушаться, литер.зап.арм. ւարուիլ авырвил – разрушаться, ухудшаться (о здоровье), портиться (об отношениях), расстраиваться (о кишечнике); этимолог. см. авер.

ԱՎՐՐՎԵԼԷՆ և **ԱՎՐՐՎԵԼԷՆ**, մկ. 1. ավերվելով, քանդվելով. 2. բթանալով (գործիքը). 3. փոխ. իմ. խանգարվելով հարաբերությունը իրար մեջ:

АВЫРВЭ́ЛЭН и **АВРЫВЭ́ЛЭН**, н. 1. разрушаясь, разваливаясь. 2. ломаясь (о часах). 3. затупляясь (об инструменте). 4. перен. ухудшаясь, портясь (об отношениях между людьми). 5. размениваясь (о деньгах). 6. расстраиваясь (о кишечнике).

ԱՎՐՐՎԵԼՈՒ և **ԱՎՐՐՎԵԼՈՒ**, ած. ավերվելու. «ավրրվել» բայի բոլոր իմաստներով. ապառնի դերբայ, որ գոյականի մոտ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, ընդունում է երրորդ դեմքի հոդ և հոլովվում է:

АВЫРВЭ́ЛУ и **АВРЫВЭ́ЛУ**, пр.буд.вр. глагола «авырвэл» во всех знач.; с сущ. станов. прилагат., при независ. употр. – сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склон.

ԱՎԼԱԽ և **ԱՎԼԱԽԳԵԳ**, մկ. իրարից հեռու, որոշակի տարածության վրա, ինչ որ բանից որոշակի հեռավորության վրա:

АВЛА́Х и **АВЛА́ХГЭ́Г**, н. поодаль, на некотором отдалении, на некотором расстоянии от чего-либо, кого-либо; крым.татар. авлакь – дальний, далеко.

ԱՎԼԱՁ, ած.մկ. 1. ավելով մաքրած (տեղ). 2. այն, ինչ որ հավաքված է ավելով (աղբ, հացահատիկ և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական, բայի հետ՝ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս կատարում է գոյականի դեր, հոդ է առնում ու հոլովվում. **ավլած գալ** ավելած կալ. **ավլած ցորեն** ավելով հավաքած ցորեն. **ավլածըս նորեն մի փրոհի(լ)** ավելով հավաքածս (ցորենը) նորից ցիրուցան մի անիր:

АВЛА́ДЗ, пр.пр.вр. 1. подметённый (пол, гумно). 2. выметенный (о мусоре, зерне и т.п.); при употр. с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; **авладз гал** подметённое гумно, **авладз цһорэн** выметенное зерно, **авладзыс норэн ми пһырри(л)**.

ԱՎԼԱՉՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի ավելեմ, ավելում եմ, էի, ավելեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **ավլածասյիս չօփ գանէ** քանի ավելում եմ, աղբոտում է. **ավլածասյիս չօփ արավ** քանի ավելեցի, նա աղբոտեց:

АВЛА́ДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я подметаю, подметал, буду подметать и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предл.: **авладзсайис чһонһ ганэ** по мере того как я подметаю, он мусорит, **авладзсайис чһонһ арав** чем больше я подметал, тем больше он мусорил.

ԱՎԼԱԶՈՎՐԱԿ, -օվրդ, -օվր, -նէրօվրս, -նէրօվրդ, -նէրօվր, մկ. հենց որ ավելեմ, ավելում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի:

АВЛАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я подмёл, подмету и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԱՎԼԱՍԻՇ ԼԱԼ թավալգըր գալ. թուրք. ավլանմակ – նոյն իմ.:

АВЛАМИШ ЛАЛ валяться, кататься по земле; крым.татар. авнамакъ – валяться.

ԱՎԼԷԼ, -իմ, էցի, -ած, -օդ, -էլու, է, -էցէք (Ն), **ԱՎԼԷԼ**, -էցէկ (Չ), բ.ն. ավելել:

АВЛЭЛ, гавлим, авлэцхи, авладз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **АВЛЭЛ**, -эцхэк (Ч), г.д.з. подметать; исконно арм. слово, грабар ավելել авелел, литер.вост.арм. ավելել авелел, литер.зап.арм. ավել авлэл, в гаварах Нор-Джуга ավիլել авилел, Сучава ավըլել авылел, Акна ավըլիլ авылил, Амшен ավիլուշ авилуш, Алашкерт, Хачин, Муш, Салмаст ավլել авлел, Ахалциха, Карин, Полис, Ереван ավլել авлэл, Тбилиси ավիլ авлил и ավիլիլ авилил, Мокс тվիլիl авлил, Себастья ավվել алвэл, Харберд ավվիլ алвил.

ԱՎԼԷԼԵՆ, մկ. ավելելով. **սավլէին անքօվն սսլօվ արի** ավելելով այն կողմից դեպի այս կողմ արի:

АВЛЭЛЭН, н. подметая, выметая; **авлэлэн анкховэн асков арии** подметая, двигайся оттуда сюда.

ԱՎԼԷԼՈՒ, ած. ավելելու, որ պետք է ավելել. **սպ. դերբայ**, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է:

АВЛЭЛУ, пр.буд.вр. то, что нужно подмести; при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат., при незав. употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль и склоняется.

ԱՎԼԸՎԱԶ, ած. «ավլած» կրավորակերպն է, ընդունում է միայն երրորդ դեմքի հոդ:

АВЛЫВАДЗ, пр.пр.вр. подметённый, выметенный; пассивная форма прич. «авладз»; принимает притяж. артикль только 3-го лица.

ԱՎԼԸՎԱԶՍԱՅԻՆ, մկ. «ավլածասյին»-ի կրավորակերպն է, հոգնակի չի գործածվում, ունի միայն եգակի երրորդ դեմքի ձևը:

АВЛЫВАДЗСАЙИН, н. по мере того как подметается; пассивная форма наречия «авладзсайин», форма множ. числа не употр., имеет только форму 3-го лица ед. числа.

ԱՎԼԸՎԱԶՈՎՐԱԿ, մկ. «ավլածօվր»-ի կրավորակ. է, ունի միայն եգ. երր. դեմքի ձևը:

АВЛЫВАДЗОВЫ, н. как только подметается; пасс. форма наречия «авладзовы», имеет только форму 3-го лица ед. числа.

ԱՎԼԸՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, անձնական դերբայ և հրամայական չունի, գործածվում է երրորդ դեմքի ձևերով, բ.կր. ավելվել, ավելվելով մաքրվել:

АВЛЫВЭЛ, гавлыви, авлывэцхав, -вадз, -вэлу, не имеет личных форм и повелит. накл., употр. только в 3-м лице, г.с.з. подметаться, выметаться.

ԱՎԼԸՎԷԼԵՆ, մկ. «ավլելեն»-ի կրավորակերպն է. **սըխ-սըխ ավլովելեն փօրվեցավ ալայ գալը** (Չ) հաճախակի ավելվելով փորվեց ամբողջ կալը:

АВЛЫВЭЛЭН, н. подметаясь, выметаясь; пасс. форма наречия «авлэлэн»; **СЫХ-СЫХ авлывэлэн փорвэцхав алай галы** (Ч) от частого подметания всё гумно в ямках.

ԱՎԼԸՎԷԼՈՒ, ած. «ավլելու»-ի կրավորակերպն է, առնում է միայն երր. դեմքի հոդ:

АВЛЫВЭЛУ, пр.буд.вр. то, что должно быть подметено; пасс. форма прич. «авлэлу», принимает артикль только 3-го лица.

***ԱՎԽՈՒՇ** (Նխշ), գ. որսորդություն. թուրք. ավ – վորս, կուշ – թռչուն, ավ կուշու – բազե, քուր թռչուն:

***АВХУШ** (Нхч), с. охота, охотничий промысел; турец. av kuşu (ав кушу), крым.татар. ав къушу – ловчая птица (av – охота, kuş – птица).

ԱՎՈՒՉԼՈՒԽ, գ. սանձի երկաթ, որ դնում են ձիու բերանը նրան զսպելու համար. փոխ. թաթ.:

АВУЗЛУХ и **АЗЛУХ**, с. грызло, железная часть удила, вкладываемая в рот лошади поверх языка; крым.татар. агъызлыкь – грызло (крым.татар. авуз и агъыз – рот).

ԱՎՈՒՇ, ած. ապուշ:

ԱՎՄՍ, с. идиот, дебил; литер.вост.арм. ապուշ апуш, литер.зап.арм. ապուշ (произн. абуш) – слабоумный.

ԱՎՈՒՋ, գ. բուռ, ձեռքի ափ. փոխ. թուրք.:

ԱՎՄԸՋ, с. 1. горсть, пригоршня. 2. ладонь; турец. avuç (авуч), крым.татар. авуч – ладонь; горсть; в гаварах Амасия, Буланых, Полис, Джавахк ափուշ авучһ, ափունշ авундж – горсть.

***ԱՎՈՒՐԱԳԱՆ** (Նխշ), ած. ամենօրյա (հազուստ և այլն):

***ԱՎՄՐԱԳԱՆ** (Нхч), п. повседневный, каждодневный (об одежде и т.п.).

***ԱՎՈՒՐՉԷՔ** (Նխշ), գ. օրավարձ, օրական աշխատավարձ:

***ԱՎՄՐՉԻՅԻ** (Нхч), с. подённая оплата.

***ԱՎՋԻ** (Նխշ), գ. վորսորդ. թուրք. ավջը – նույն իմ.:

***ԱՎՋԻ** (Нхч), с. охотник; турец. avcı (авджи) – охотник.

***ԱՎՈՍԴ** (Նխշ), գ. կնիկ, կին ամուսին. փոխ. թուրք.:

***ԱՎՐԱԸ** (Нхч), с. жена, супруга; турец. avrat (аврат) – жена.

ԱՎՐԱՉ, ած. 1. ավերած, քանդած. 2. բթացրած (գործիք). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս կատարում է գոյականի դեր, հոդ է առնում ու հոլովվում:

ԱՎՐԱԸ и **ԱՎՄՐԸՎԱԸ**, пр.пр.вр. 1. разрушенный. 2. затупленный (об инструменте). 3. запущенный (о хозяйстве); с сущ. становится прил., при независимом употр. – существ., принимает притяж. артикль и склоняется; **авырдывадз харалги** (Ч) запущенное хозяйство.

ԱՎՐԱՉԱՍԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ավերում եմ, ավերեցի, ավերեմ, բթացնեմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի:

ԱՎՐԱԸՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я разрушаю (разваливаю, затупляю инструмент) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. пр.

ԱՎՐԱՉՎՐԱՍ, -րդ, -ը, -ներովր, -ներովրդ, -ներովը, մկ. հենց որ ավերում եմ, ավերեմ, ավերեցի, քանդեմ, բթացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի:

ԱՎՐԱՉՎՐԱՍ, -ыд, -ы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только разрушаю (разваливаю, затупляю) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՎՐԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցել), բ.ն. 1. քանդել. 2. խանգարել, փչացնել. 3. բթացնել գործիքը. 4. մանրել (փոդ). 5. ջնջել (գրածը). **սրհաթըս ավրեցիր** ժամացույցս փչացրիր. **կրրածըս ավրեցի** գրածս ջնջեծի. **դանագին բերանը ավրից** (Ն), **տանագին պերանը ավրիծ** (Չ) դանակի բերանը (սուր կողմը) բթացրեց. **ավրե սա ստագը** մանրացրու այս փողը:

ԱՎՐՁԼ, гаврим, аврэци, аврадз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. разрушать, разваливать. 2. перен. вносить разлад в отношения. 3. затуплять инструмент. 4. разменивать деньги. 5. стирать (написанное); **сыһатһыс аврэцир** ты сломал мои часы, **кырадзыс аврэци** я стёр написанное (мною), **данагин бэраны аврици** (Н), **танагин пэраны аврици** (Ч) затупил лезвие ножа, **аврэ** (или **авырэ**) **са стагы** разменяй эти деньги; литер.вост.арм. аверел ավերել – разрушать, литер.зап.арм. ширել аврэл – разрушать, стирать, разменивать деньги, растлевать, в гаварах Ереван ավերել авэрэл, Муш, Салмаст ավրել аврел, Ван, Алашкерт ավիրել авирел, Родосто ավրրել авырэл, Мараха ավրիրել авыирэл, Ахалциха, Карин, Полис ավրել аврэл, Акна ավրриլ авырил, Амшен ավիրриլ авируш, Тигранакерт, Мокс тվրիլ әврил, Себастья արվել арвэл, Харберд արվիլ арвил, Зейтун ավիլ айвил, аврил ավրիլ, Хачин ավվել айвел, все в значении портить, стирать написанное, разменивать деньги, нарушать пост, растлевать; этимолог. см. авэр.

ԱՎՐԷԼԷՆ, մկ. 1. ավերելով. 2. փչացնելով. 3. ջնջելով (գրածը). 4. մանրացնելով (փոդը). **ավրելէն գէցիլ իս** անընդհատ ավերում ես:

ԱՎՐՁԼՅՆ, н. 1. разрушая, разваливая. 2. внося разлад в чьи-либо отношения. 3. разменивая деньги. 4. стирая (написанное); **аврэлэн гэцил ис** только и делаешь, что разрушаешь (или вносишь разлад в отношения).

ԱՎԲԵԼՈՒ, ած. ավերելու, փչացնելու, բթացնելու (գործիք), մանրելու (փող). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվում:

АВРЭЛУ, пр.буд.вр. 1. (строение), которое нужно снести. 2. (отношения), которые можно расстроить. 3. (инструмент), который можно затупить. 4. (деньги), которые нужно разменять; с сущ. становится прилагат., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется.

ԱՏԱՄՕՇՏԻ (Չ), տե՛ս աթամօշթի (Ն):

АТАМОШТИ (Ч), см. атамоштти (Н).

ԱՏԱՎ (Չ), գ. հունձից հետո բաժ խոտաբույս. ռուս. отава – նույն իմ.:

АТАВ (Ч), с. отава, трава, выросшая в тот же год на месте скошенной; от рус. отава.

ԱՐԱԲԱ (Ն), **ԱՐԲԱ** (Չ), գ. 1. (Ն) կառք, սայլ. 2. (Չ) եզներ լծելու սայլ, իսկ ձիու սայլը կոչվում է **դրոգ** (Չ). արար.-պարս. և թուրք. արարա – կառք, սայլ:

АРАБА (Н), **АРБА** (Ч), с. 1. (Н) экипаж, рессорная коляска для пассажиров. 2. (Ч) телега, запряжённая волами (телега, запряжённая лошадьми в Чалтыре называется **дррог** (от рус. дроги); **дррабинов арба** (Ч) большая решетчатая телега для возки снопов пшеницы (от южноукр. и южнорус. дробина – в том же значении); араб.-перс.-турец. araba – подвода, телега; употр. во всех армянских диалектах.

ԱՐԱԲԱ-ԱՐԱԲԱ, մկ. բազմաթիվ սայլերով (բերել):

АРАБА-АРАБА, н. телегами (грузить, возить).

ԱՐԱԲԱՆԱՓՄԻ (Ն) և **Թոփտիի մի մասը**, գ. բակի մեծ դուռ սայլի կամ կառքի համար. թուրք. արարա – կառք, սայլ, կափամակ – փակել, գոցել:

АРАБАХАПҺСИ (Н), частично также в с. Крым, с. широкие ворота для проезда телеги или экипажа во двор дома; турец. araba kapısı (араба капысы) – ворота (araba – телега + kapamak – закрывать).

ԱՐԱԲԱՋԱՄՓԱ (Նխջ), գ. փողոցի այն մասը, որտեղով երթնելում են սայլերն ու կառքերը:

АРАБАДЖАМПА (Нхч), с. проезжая часть дороги для телег и экипажей.

ԱՐԱԲԱՋԻ (Նխջ), գ. կառապան, սայլապան. փոխ. թուրք.:

АРАБАДЖИ (Нхч), с. извозчик, кучер; турец. arabacı (арабаджи) – извозчик, кучер.

ԱՐԱԼԱՇ (Ն), **ԱՐԼԱՇ** (Չ), ած.մկ. խառն (օրինակ՝ **ցորեն ու գարի իրար հետ խառնած**). թարթ. արալաշ – խառն:

АРАЛАШ (Н), **АРЛАШ** (Ч) 1. п. смешанный, перемешанный, неоднородный (напр. перемешанные пшеница и ячмень). 2. вразнобой, попеременно (расставлять класть и т.п.); **арлаш тынэл** класть попеременно, **арлаш харрнэл** смешивать разнородные вещи; крым.татар. аралаш – смешанный.

ԱՐԱԼԸՆ (Ն), **ԱՐԼԸՆ** և **ԱՐԼԱՆ** (Չ), գ. 1. նեղ անք, ճեղք. 2. մեջտեղ. 3. ժամանակամիջոց երկու դեփքերի միջև. թուրք. արալըկ – նեղ անք, մեջտեղ, միջոց ժամանակի:

АРАЛЫХ (Н), **АРЛЫХ** և **АРЛАХ** (Ч), с. 1. щель, узкий проход. 2. середина. 3. интервал, отрезок времени; турец. aralık (аралык), крым.татар. аралыкъ – щель, отрезок времени; в гаварах Ван, Карабах արալըղ аралыхъ – щель, отрезок времени.

ԱՐԱԼԸՆԴԱ (Ն), **ԱՐԱԼԸՆՏԱ** (Չ), մկ. 1. ի միջի այլոց. 2. ժամանակ առ ժամանակ. փոխ. թուրք.:

АРАЛЫХДА (Н), **АРАЛЫХТА** (Ч), н. 1. между прочим. 2. время от времени; турец. aralıкта (аралыкта) – между прочим, время от времени.

ԱՐԱՋ, ած.մկ. արած, կատարած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվում. **արած պանրը** արած բանը, **արածըն մօռցած չիմ** արածը չեմ մոռացել:

АРАДЗ, пр.пр.вр. сделанный, выполненный; при употребл. с существит. становится прилаг., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **арадз паньд** сделанное тобой, **арадзыд моррцһадз чһим** я не забыл то, что ты сделал.

ԱՐԱՂՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի անում եմ, էի, արի և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) делаю, делал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԱՐԱՂՕՎԸՍ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ անեմ, անում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я делаю, сделал, сделаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

***ԱՐԱՍԹԱՆ** (Նխօ), գ. կոշկեղենի վաճեռանոց:

***АРАСТҺАН** (Нхч), с. обувные ряды.

***ԱՐԱՐՍՈՒՆՔ** (Նխօ), գ. արարիս, վարմունք:

***АРАРМУНКҺ** (Нхч), с. поступок, поведение; лит.вост.арм. и лит.зап.арм. վարմունք вармункһ – поступок, поведение.

ԱՐԲԱՉԸՆ, գ. սայլակ (երեխայի խաղալու). թուրք. արաբաչըկ – նույն իմ.:

АРБАЧЫЙХ, с. 1. тележка (детская игрушка). 2. четырехколёсная деревянная детская коляска; крым.татар. арабачыкь – тележка, тачка.

ԱՐԴՍՈՒՍՈՒՆՔ, գ. արտասունք. **արդուսունքի բէս** շատ մաքուր, հստակ (ջուր):

АРДУСУНКҺ, с. слеза; **ардусункһи бэс** чистый как слеза (о воде); исконно арм. слово, грабар արտօւր արտօւր, литер.вост.арм. արտասունք артасункһ, литер.зап.арм. արտօւր (пр. ардосыр), արտասունք (пр. ардасукһ), արցունք (арцһункһ), Шемаха, Нор-Джуга արտասունք артасункһ, Ахалциха, Карин, Тбилиси արտասունք артсункһ, Ереван, Сучава արդասունք ардасункһ, Алашкерт արտասունք артсункһ, Тигранакерт տրդրսունք әрдысункһ, Агулис, Горис, Карабах ըրտասունք ыртасункһ, Возм արտրօւնք артысонкһ, Амшен արդրսունք айдысункһ, Мокс, Ван արտասունք артсункһй, Акна, Зейтун, Харберд, Полис, Родосто, Себастья արցունք арцһункһ, Асланбек արցһինք арцһюнкһ, Хачин արձ՝ունք ардзһункһ, Ван արցունք арцһункһй, Мараха արսունք аррсункһ.

ԱՐԴՕՐԱԼ, -ամ, -ացի, -ացած, -ացող, -ալու, -ա՛, -ացե՛ք (Չ. -ացե՛կ), բ.չ. շտապել:

АРДОРАЛ, гардорам, ардораци, ардорацһадз, -ацһохь, -а, -ацһәкһ (Չ. -ацһәк), г.с.з. спешить; грабар արտորալ арторал, литер.вост.арм. արտորալ арторал, литер.зап.арм. արտորալ (произн. ардорал), в гаварах Харберд, Полис արդорալ ардорал, Малатия, Себастья արտորնալ арторнал, արդորնալ адорнал, Кюрин արդորնալ ардорнал, Акна արդիրալ адюрал, Харберд, Чарсанчак ավդորնալ авдорнал – спешить.

ԱՐԴՕՐԱԸՆ, մկ. շտապելով:

АРДОРАЛЭН, н. спеша, торопясь.

ԱՐԴՕՐԱՅԱՂՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի շտապեմ, շտապում եմ, շտապեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРДОРАЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) тороплюсь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.

ԱՐԴՕՐԱՅԱՂՕՎԸՍ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ շտապեմ, շտապում եմ, շտապեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժաման.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. օր. **արդորացածովրս վօսկրս քարի զարգի** հենց որ շտապեցի՝ ոտքս քարի խփեցի:

АРДОРАЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я спешу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.; **ардорацһадзовыс воткыс кһари зарги** как только я заспешил, ударился ногой о камень.

ԱՐԴՕՐՅԸՆԷԼ կամ **ԱՐԴՕՐՅՈՒՆԷԼ** (Ն) **ԱՐԴՕՐՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. շտապեցնել:

АРДОРЦҺЫНЭЛ или **АРДОРЦҺУНЭЛ** (Н), **АРДОРЦҺЫНЭЛ** (Չ), п.г. торопить.

ԱՐԴՕՐՅԸՆԷԸՆ կամ **ԱՐԴՕՐՅՈՒՆԷԸՆ** (Ն), **ԱՐԴՕՐՅԸՆԷԸՆ** (Չ), մկ. շտապեցնելով. **զայնիլ է կրլօխներուս վրրան արդորցընելէն** (Չ) կանգնել է գլուխներիս վրա շտապեցնելով:

ԱՐԴՕՐՑԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ или **ԱՐԴՕՐՑԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ** (Н), **ԱՐԴՕՐՑԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ** (Ч), н. подгоняя, торопя; **гайнил э кылохнэрус выран ардорцһынэлэн** (Ч) стоит над душой подгоняя.

ԱՐԴՕՐՑՆԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի շտապեցնեմ, շտապեցնում եմ, շտապեցրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐԴՕՐՑԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -эрун, н. по мере того как (чем больше) тороплю и т.д., во всех лицах, чис. и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.

ԱՐԴՕՐՑՆԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ, -ովդ, -ով, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ շտապեցնեմ, շտապեցնում եմ, շտապեցրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐԴՕՐՑԻՆՅԱՂՍԱՅԻՄ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только тороплю, торопил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԱՐԴՕՐՑ (Չ), տե՛ս արձաթ (Ն):

ԱՐԴՕՐ (Կ), см. ардзат (Н).

ԱՐԴՕՐ, -ի(ն), -է(ն), -ով, հոգնակի չունի, գ. 1. արև. 2. փոխիմ. կյանք. 3. ած.արևուտ, առատ լույս ու ջերմություն ունեցող. **արեվ օր**. տե՛ս նաև օր, օր-արեվ. **արեվ-արեվագ օր** լուսապայծառ ու տաք օր. **արեվը աս փոքր քովն ընձայեցավ ասօր** արևը այսօր ուր կողմից ծագեց (ասում են հազվադեպ այցելուին). **արեվիդ մեռնիմ** մատաղ լինեմ քեզ. **արեվին չուվանը գրողել** կամ **արեվուն չուվանը գրողել** սաստիկ տհաճել, չցանկանալ կատարել (որևէ աշխատանք, պատվեր, հանձնարարություն):

ԱՐՅՅ, арэви или арэвин, арэвэ или арэвэн, арэвов, во мн. ч. не употр. 1. с. солнце. 2. с. перен. жизнь, счастье. 3. п. солнечный, изобилующий светом и теплом; **арэв օր** солнечный день, **арэв-арэваг օր** солнечный и тёплый день, **арэвы ас вор кховэн ындзайэцһав асор?** каким ветрами? (удивление по поводу неожиданного появления кого-либо), **арэвид мэррим** душа моя, солнце моё, **арэвин чуваны гыррэл** или **арэвун чуваны гыррэл** отчаяться, пасть духом, **арэвы ындзайицһ** солнце взошло, **арэвы мар мыдав** солнце зашло, **кылохы арэв арнэл** получить солнечный удар; исконно арм. слово, грабар արեգ арег, արեւ арев, литер.вост.арм. արեվ арев, литер.зап.арм. արեւ арэв, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Ван արեվ арев, Харберд, Акна, Горис, Ереван, Карин, Полис, Карабах, Шемаха, Родосто, Себастья, Асланбек արեվ арэв, Салмаст տրեվ әрев, Аварик տրեվ әрэв, Агулис, Зейтун, Амшен, Тбилиси արիվ арев, Мараш, Мараха, Тигранакерт տրիվ әрив, Хачин ытєվ айєв, Сучава ытєվтєр арєвєлк.

ԱՐԴՕՐԳՕԼ, ած. գաղզ, գոլ, քիչ տաք:

ԱՐՅՅԳՕԼ, п. тепловатый, достаточно тёплый; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արեվգոլ арєвгєл – согретый солнцем.

ԱՐԴՕՐԿՆՍԱՅՆԻՄ, գ. արևածագ:

ԱՐՅՅԻՆԴՅԱՂՍԱՅԻՄ, с. восход солнца.

ԱՐԴՕՐՍՈՒԹՅ (Ն), **ԱՐԴՕՐՍՈՒՏԿ** (Չ), գ. արևմուտք, արևմտյան կողմ:

ԱՐՅՅՄՄԻԿԻ (Н), **ԱՐՅՅՄՄԻԿ** (Կ), с. запад; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արեվմութր арєвмутһк – запад.

ԱՐԴՕՐՅԵԼՅ, գ. արևելք, արևելյան կողմ:

ԱՐՅՅԻՅԼԻԿ, с. восток; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արեվելтр арєвєлк – восток.

ԱՐԴՕՐԵՆ, մկ. արևի տակ:

ԱՐՅՅՄՄ, н. на солнце, на солнцепёке.

ԱՐԴՕՐԵՆ-ՇՕՒՆԻՆ, **ԱՐԴՕՐԵՆ-ՇՕՂՈՒՆ** և **ԱՐԴՕՐԵՆ-ՇՕՒՆԻՆ**, մկ. բարակ արևի ջերմության մեջ:

ԱՐՅՅՄՄ-ՇՕՒՆ, **ԱՐՅՅՄՄ-ՇՕՒՆ** և **ԱՐՅՅԻՆ-ՇՕՒՆ**, н. на солнцепёке, под палящими лучами солнца.

ԱՐԴՕՐԳՕԼ, ած. տեղ, ժամանակ որ շատ լույս ու ջերմություն է ստանում արևից. **արեվօղ դեղ** արևուտ տեղ, **արեվօղ օր** և այլն:

АРЭВОД, п. солнечный, освещённый солнцем; **арэвод дэхь** солнечное место, **арэвод ор** солнечный день.

ԱՐԷՎ-ԱՐԷՔԱԳ, գ. արևոտ օր:

АРЭВ-АРЭКХАГ, с. солнечный день; см. арэкхаг.

ԱՐԷՔԱԳ գործածվում է միայն **արեվ-արեքագ** (տե՛ս), **արեքագեղ չիխընդաս** ուրախ կյանք չունենաս (անեծք):

АРЭКХАГ употр. только в словосочетании **арэв-арэкхаг** солнечный день, а также в проклятии **арэкхагэд чихындас** чтоб не выпало тебе счастливых дней; грабар արեգակն արեգакն – солнце, литер.вост.арм. արեգակ արեգак, литер.зап.арм. արեգակ (произ. арэкхаг) – солнце, в гаварах Нор-Джуга, Карин արեգակն արեգак, Тбилиси արեգագ արեգак, Ереван արեքակ արекхак, Сучава Харберд, Родосто, Тигранакерт արեքագ արекхаг – солнце, Полис արեվ-արեքագ արев-арекхаг – солнечный день, Возм արեգակն արегйак, Ван արեկյակ арекйак, Зейтун արիգ'օգ արигhog.

ԱՐԹԸՆ և **ԱՇԸԸՆ** (Ն), **ԱՇՏԸՆ** (Չ), մկ. արդեն, արանից հետո. թուրք. արթըն – նույն իմ.:

АРТНУХ и **АШТНУХ** (Н), **АШТНУХ** (Ч), н. уже; турец. artik (артык), крым.татар. артыкь – уже, больше, отныне, впредь; **чһ даһа аштых** (Ч) еще чего не хватало; в гаварах Полис արթըն արтнх, Ван արթըն артнхь – уже.

ԱՐԹԸՆ-ԱՐԹԸՆ (Ն), **ԱՇՏԸՆ-ԱՇՏԸՆ** (Չ), մկ. հենց հիմա:

АРТНУХ-АРТНУХ (Н), **АШТНУХ-АШТНУХ** (Ч), н. вот-вот, совсем скоро.

ԱՐԹՅՕՔ, շ. արդյոք:

АРТНЙОКН?, сз. разве, ли; литер.вост.арм. արդյոք ардйокн, литер.зап.арм. արդյոք ардйокн – разве, ли.

ԱՐԹՈՒՆ, шд. զգուտ, աշխարհ:

АРТНУН, п. 1. бдительный. 2. бодрствующий. 3. рано встающий. 4. перен. сметливый, сообразительный; исконно арм. слово, грабар հարթ-նուլ արտн-нул, հարթ-չիլ արտн-чил – вскакивать с постели, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. արթնն արтнун – бодрствующий; бдительный, Ереван, Алашкерт, Муш, Харберд, Полис, Родосто, Себастья արթնն արтнун, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга, Сучава, Тбилиси զարթնն зартнун, Агулис առթնն арртнун, զարթնն зарртнун, Тигранакерт տրթնն արтнун, Асланбек արթնն արтнун, Ван տրթնն արтнун, Горис զարթնն зартнун, Акна արդ'նն арднун, Мараха, Шемаха գտրթնն зартнун, Салмаст գտրթնն зартртнун, Карабах զերթնն зертнун, Амшен զայրթնն зайтнун, Возм հարթօն արтнон, Хачин ալրնն айдун, Зейтун ալ'օն айдон; см. также зартнун.

ԱՐԻ, **ԱՐԻՑԷՔ**, բ.պկու. ե՛կ, եկե՛ք. հին հայերեն «յաննել» – վեր կենալ, ոտքի ելնել բայի հրամայական «արի» ձևն է, որի հոգնակի «արիք» ձևը դարձել է արիցե՛ք. տե՛ս նաև եզիք, եզիցե՛ք (եզա բառի մոտ):

АРИ, **АРИЦХЭК**, недост.г. иди сюда, идите сюда; форма повел. наклон. древнеарм. глаг. јаннել արрнел – вставать, подниматься на ноги, форма мн. число которого «арикх» перешла в диалекте в «арицхэк»; в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Тбилиси արի ари, Ван արե՛ արез, Мокс արը՛ арыэ, Сведия տրե՛ արээ, Салмаст յտրի ӣари, Мараха յտր ӣар, все в значении иди сюда; см. также эгир, эгицхэк.

ԱՐԻՇ¹ (Ն), գ. տարեկան (հացահատիկ). թաթ. արըշ – նույն իմ. հոմանիշը – ժիտնա:

АРИШ¹ (Н), с. бот. рожь; синоним житна; крым.татар. арыш – рожь.

ԱՐԻՇ² կամ **ԱՅԻՇ**, գ. կառքի կամ սայլի մաս փայտե երկար ձողեր, որոնց լծվում են ձիերը կամ եզները. ար. արիշ – նույն իմ.:

АРИШ² или **АЙИШ**, с. оглобля, дышло, толстая деревянная жердь, прикрепленная к передней оси телеги при парной запряжке лошадей или волов; араб. arīš – оглобля, от которого турец. arış (арыш) – оглобля, дышло.

ԱՐԼԱՆ-ԱՐԼԱՆ (Չ), մկ. երբեմն-երբեմն, ժամանակ առ ժամանակ:

АРЛАХ-АРЛАХ (Ч), н. время от времени, иногда.

ԱՐԼԸԽ, տե՛ս արալըխ:

АРЛЫХ, см. аралых.

ԱՐԼԸԽԷՆ, մկ. աշխատանքի ընդմիջումների ժամանակ:

АРЛЫХЭН, н. между делом, попутно, одновременно с чем-либо, в промежутках между чем-либо; **арлыхэн кхун а эхъав** между делом успел и поспать.

ԱՐԼԸԽ-ԱՐԼԸԽ, մկ. տարածություն թողնելով (ինչ որ բան տեղադրել):

АРЛЫХ-АРЛЫХ, н. с промежутками (расставлять, располагать что-либо и т.п.).

ԱՐԶԱԹ (Ն), **ԱՐԶԱԹ** (Չ), գ. 1. արծաթ, սպիտակ, չժանգոտող մետաղ, որ թանգ է գնահատվում հին ժամանակներից ի վեր. 2. ած. արծաթից շինած. **արծաթ մաղնի** (Ն), **արգաթ մաղնի** (Չ) արծաթ մատանի:

АРДЗАТҺ (Н), **АРЗАТҺ** (Ч) 1. с. серебро, благородный металл. 2. п. серебряный, изготовленный из серебра; **ардзатҺ мадни** (Н), **арзатҺ мадни** (Ч) серебряное кольцо; исконно арм. слово, грабар արծաթ арцатҺ, литер.вост.арм. արծաթ арцатҺ, литер.зап.арм. արծաթ (произ. ардзатҺ), Ахалциха, Горис, Карин, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга արծաթ арцатҺ, Алашкерт, Акна, Харберд, Муш, Полис, Себастья, Сучава, Родосто արծաթ ардзатҺ, Агулис, Ереван, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван արծաթ арцатҺ, Тбилиси էրծաթ эрцатҺ, Тигранакерт արծաթ әрдзатҺ, Асланбек արծա* ардзатҺ, Амшен ալծաթ айдзатҺ, Зейтун, Хачин ալծор әйдзотҺ.

ԱՐԶԱԹ ԹԷԼ (Ն), **ԱՐԶԱԹ ԹԷԼ** (Չ), գ. 1. արծաթյա թել, 2. արծաթյա լար (կիրառի)

АРДЗАТҺ ТҺЭЛ (Н), **АРЗАТҺ ТҺЭЛ** (Ч), с. 1. серебряная нить. 2. струна (гитары).

ԱՐԶԱԹԷ (Ն), **ԱՐԶԱԹԷ** (Չ), ած. արծաթից շինած. **արծաթե գողի** (Ն), **արգաթե կողի** (Չ) արծաթե գողի:

АРДЗАТҺЭ (Н), **АРЗАТҺЭ** (Ч), п. серебряный, изготовленный из серебра; **ардзатҺэ годи** (Н), **арзатҺэ коди** (Ч) серебряный пояс.

ԱՐԶԱԹԷՂԷՆ (Ն), **ԱՐԶԱԹԷՂԷՆ** (Չ), գ. արծաթեղեն:

АРДЗАТҺЭХԵՆ (Н), **АРЗАТҺЭХЭН** (Ч), с. изделия из серебра.

ԱՐԶԱԹԻ ԳՈՒՆ (Ն), **ԱՐԶԱԹ ԿՈՒՆ** (Չ), ած. արծաթագույն:

АРДЗАТҺИ ГУН (Н), **АРЗАТҺИ КУН** (Ч), п. серебрястый (цвет).

ԱՐԶԱԶ, ած.մկ. արծած, վրայից կրծած (բույս). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվելիս դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ է առնում ու հոլովվում է. **գորենը արծած է** գորենը արծող է եղել. **արծածը շաղ չէ** ինչ որ արծել են շատ չէ:

АРДЗАДЗ, пр.пр.вр. поеденный, потравленный (о посевах, траве); **цһорэны ардзadz э** посевы пшеницы поедены, **ардзadzы шад чһэ** поедено (посевов) немного; с существит. выполняет функцию прил., с глаг. – нареч., при незав. употр. – функ. сущ., принимает артикль и склон.

ԱՐԶԱ ԶՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի արծում է, արածեց և այլն բոլոր ժաման. երբ. դեմքի եզ. և հոգն. ձևերով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРДЗАДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как пасётся и т.д., во всех врем. в 3-м лице ед. и мн. ч. в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԱՐԶԱԶՉՎԸ, ա՛րծածնե՛րո՛վը, մկ. հենց որ արծում է, արածե, արածեց և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. դեմքի ձևերով, համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРДЗАДЗОВЫ, ардзadzнэровы, н. как только пасётся (поедает посе́вы, траву), будет пастись и т.д., во всех врем. 3-го л. ед. и мн. числа, в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՐԶԷԼ, -է, -ից, -ած, -ող, -ելու, առաջին երկու դեմքերի և հրամայականի ձևերը կարող են գործածվել միայն ծղր. իմ., բ.ն. 1. կրծելով ուտել բույսերը. 2. բ.չ. սնվել բույսեր ուտելով. օր. **յէզերը արծիլ ին գորենը** եզերն արծել են, կերել են գորենի բույսերը. **յէզերը զարծին** եզերն արծում են, արծելով են զբաղված:

АРДЗЭЛ, гардзэ, ардзицһ, ардзadz, -охь, -элу, г.ср.з. 1. поедать траву. 2. пастись, поедая подножный корм; **йэзэры ардзил ин цһорэны** во́лы поели пшеницу, **йэзэры гардзин** во́лы пасутся; формы 1-го и 2-го лица, а также повел. накл. могут употр. только в ироническом значении в

отношении людей; исконно арм. слово, грабар արածիլ арацил – пастись, лит.вост.арм. արածել арацел, лит.зап.арм. արածել (пр. арадзэл) – пастись, Ван արածել арацел, Ереван արածել арацэл, Нор-Джуга արածացնել арацацнел, Шемаха արածիլ арацил, Салмаст արածալ арацал, Мараха առածալ аррацал, Горис, Карабах ըրածել ырацэл, Агулис ըրածիլ ырацил, Ахалциха, Карин արծել арцэл, Тбилиси արծիլ арцил, Муш, Сучава արծել ардзел, Родосто, Себастья, Асланбек արծել ардзэл, Зейтун արծրլ ардзыл, Акна, Харберд արծիլ ардзил, Алашкерт արծալ ардзал, Тигранакерт արծիլ ардзил, Хачин արծել айдзел, Амшен արծուշ айдзуш, Мокс էրեծալ эрэцал – пастись.

ԱՐՁԷԼԷՆ, մկ. արծելով. **արծելեն էգան** արծելով եկան:

ԱՐԴՅՋՆ, н. пасясь, поедая траву; **ардзэлэн эган** шли, поедая траву.

ԱՐՁԷԼՈՒ, ած. 1. որ կարելի է կամ պետք է արածել, ուտել. **արծելու արոդ**. 2. արածելով զբաղվելու. **արծելու դեղ** արծելու տեղ. **արծելու ժամանագ** արծելու ժամանակ. **արծելու հայվան** կենդանի, որ կարող է արծել. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ է առնում և հոլովվ. է. **արծելու արոնները անքովն ին** արծելու հատկացված արոտները այն կողմում են. **արծելուները անքովն ին** արծելու հատկացվածներն այն կողմում են. **յեզերը արծելու կրնածին**:

ԱՐԴՅՋԼՄ, ք.б.д.вр. 1. (трава), которую можно или нужно скормить животным. 2. (скот), который нужно пасти или который должен пастись; **ардзэлу арод** трава, которую можно или нужно поесть, потравить, **ардзэлу дэхь** место, где можно пастись, **ардзэлу жаманаг** время, когда можно пастись, **ардзэлу хайван** скот, который должен пастись; с существит. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склон.; **ардзэлу ароднэры анкховн ин** трава для поедания находится там, **ардзэлунэры анкховн ин** (травы) для поедания находится там, **йэзэры ардзэлу кынацин** волы ушли пастись.

ԱՐՁԷՑԸՆԷԼ կամ **ԱՐՁԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԱՐՁԷՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. 1. արածեցնել, արծել տալ, ուտել տալ (բույսերը). 2. արծելով բույսերը ուտելով զբաղվեցնել անասուններին:

ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ или **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Н), **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Կ), п.г. 1. позволить животным потравить (посевы, траву). 2. пасти животных.

ԱՐՁԷՑԸՆԷԼԷՆ կամ **ԱՐՁԷՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԱՐՁԷՑԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. արծեցնելով. **արծեցնելեն քըշէ, դար ճրրելու** արծեցնելեն քշի՛ր, տա՛ր ջուր խմելու:

ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ или **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Н), **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Կ), н. пася, позволяя пастись; **ардзэцինэլэн кхышэ, дар чырэлу** пася, гони на водопой.

ԱՐՁԷՑԸՆԷԼՈՒ կամ **ԱՐՁԷՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԱՐՁԷՑԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. արծեցնելու. ապ. դերբայ որ գոյականի մոտ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվում է. **արծեցունելու դեղեր. արծեցունելու դեղերես անքով. արծեցունելուներես անքով. գովերուն արծեցունելու դարին**:

ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ или **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Н), **ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ** (Կ), ք.б.д.вр. 1. (травы), предназначенная для поедания, потравы. 2. (скот), который нужно пасти. 3. (место), где можно или нужно пасти; при употребл. с сущ. выполн. функцию прил., с гл. – наречия, при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; **ардзэцինэлу дэхьэр** места, где можно пасти скот, **ардзэцինэлу дэхьэрэс анкхов, ардзэцինэлуэрэс анкхов** дальше от того места, где будем пасти, **говэрун ардзэцինэлу дарин** коров погнажи пастись.

ԱՐՁԷՑՈՒՑԱԶ, ած. 1. արծեցրած, ուտել տված (բույս). 2. արծելով զբաղվեցրած (անասուն, արոտավայր, ժամանակ). անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում և հոլովվում. **արծեցուցած ցորենը** այն ցորենը, որ ես գովերին արծել եմ տվել. **արծեցուցած գովերը** (ա) այն գովերը, որոնց ես արծեցրել եմ կամ արծեցնում եմ, բ) որոնց մենք արծեցնում կամ արծեցրել ենք. **ադոնք իմ արծեցուցածները չին** դրանք այն (կովերը) չեն, որոնց ես եմ արծեցնում կամ եմ արծեցրել:

ԱՐԴՅՋԻՆՅՈՒՄ, ք.ք.вр. 1. поеденный, потравленный (о посевах, траве). 2. пасущийся, занятый пастьбой (о скотине). 3. выделенный для пастьбы (о месте, времени); с существ. становится

прил., при незав. употр. – сущ., принимает прит. арт. и склон.; **արձափուցիւմը ցորենի** посевы пшеницы, которыми я скормил животных, **արձափուցիւմը գործարար** а) коровы, которых я пасу (или пас), б) коровы, которых мы пасём (или пасли), **адонкի և արձափուցիւմը ցորենի** это не те (коровы и т.п.), которых я пасу (или пас).

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի արձեցնում եմ և այլն բոլոր դեմք. թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пасу, пас и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -ըդ, -ը, -նէրովըս, -ըդ, -ը, մկ. հենց որ արձեցրի, արձեցնում եմ, արձեցնեմ և այլն բոլոր դեմք. թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -ыд, -ы, -нэровыс, -ыд, -ы, н. как только я пасу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, ած. «արձաձ»-ի կրավորակերպն է:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, пр.пр.вр. 1. поеденный, потравленный (о траве, посевах). 2. выпасенный (о скотине); пассив. форма причастия «арздаз».

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, մկ. «արձաձային»-ի կրավորակերպն է:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ 1. по мере того как (чем больше) пасётся, паса и т.д. 2. по мере того как (чем больше) поедается (о посевах, траве); пассив. форма нар. «арздазсайин».

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, մկ. «արձաձովը»-ի կրավորակերպն է:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, н. 1. как только (трава, посевы) поелись, потравились. 2. как только (скот) выпасся и т.д. во всех временах; пассив. форма наречия «арздаззовы».

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -վի, -վէցավ, -վաձ, -վէլու, անձն. դերբ. և հրամ. չունի, ունի միայն երբ. դեմքի ձևերը բոլոր ժամանակն., բ.կր. արձավել, ուսվել (բույսերի մասին):

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, гардзыви, ардзывэцхав, -вадз, -вэлу, не имеет личных форм и повелит. наклон., употр. только в 3-м лице во всех временах, г.стр.з. поедаться (о посевах, траве).

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, մկ. արձվելով, կրձվելով և ուսվելով (բույսերի մասին):

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, н. поедаясь (о траве).

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, ած. որ կարող է արձվել և ուսվել (բույսերի մասին). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, առնում է երրորդ դեմքի հոդ և հոլովվում է. **աղօսք չին արձվելուները** դրանք չեն, որ պիտի արձվեն, ուսվեն (բույսերի մասին):

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, пр.буд.вр. (трава), которую можно или нужно скормить животным; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущест., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **адонкի և արձափուցիւմը ցորենի** это не та (трава), которую нужно скормить животным.

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ կամ **ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ** (Ն), **ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ** (Չ) «արձեցունել»-ի, (առաջին իմաստով) կրավորակերպն է:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ или **ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ** (Н), **ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ** (Ч) пасти; пассив. форма глагола «ардзэцунэл» в 1-ом значении.

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, տե՛ս զարմանք:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, см. зарманкх.

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ցի՛կ), բ.չ. զարմանալ:

ԱՐԶԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ, гармыннам, армынца, -цхадз, -цхохъ, -налу, -цхир, -цхикх (Ч. -цхик), г.с.з. удивляться, изумляться, поражаться; исконно арм. слово, грабар արմանալ арманал, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զարմանալ зарманал, Себастья, Ереван, Шемаха, արմանալ арманал, Асланбек, Акна արմանալ армынал и արմանալ армыннал, Полис արմանալ армыннал, Карабах ырманал ррմանալ, Алашкерт, Ахалциха, Шемаха, Нор-Джуга, Сучава, Агулис զարմանալ зарманил, Тбилиси արմանալ армынал и զարմանալ зарманал, Мокс, Возм գրմանալ зәрманал, Салмаст գրմանալ зәрманал, Зейтун զարմանալ зарманол, զարմանալ займанол, Хачин զարմանալ займанол.

ԱՐՄՐՆՆԱԼԷՆ, մկ. զարմանալով:

АРМЫННАЛЭН, н. удивляясь, изумляясь, поражаясь.

ԱՐՄՐՆՆԱԼՈՒ, ած. զարմանալի. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, առնում է երրորդ դեմքի հոդ և հոլովվում է. **արմրննալու բան է. արմրնալուն ան չէ:**

АРМЫННАЛУ, пр.б.уд.вр. то, что может удивить, изумить; с сущ. выпол. функцию прилаг., при независ. употребл. – функцию существ., принимает артикль 3-го л. и склон.; **армынналу бан э** удивительное дело, **армынналун ан чһэ** это не то, что может удивить.

ԱՐՄՐՆՆԱԶ, ած. զարմացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ կարող է գործածվել իբրև ածական, բայի հետ իբրև մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր կատարել, հոդ առնել և հոլովվել. **արմրնցած գրնայի երեսը** զարմացած նայում է երեսիս. **արմրնցածըս դէսով, խրնդաց** տեսավ իմ զարմանալը, ծիծաղեց. **արմրնցածէն պերանը պած մրնաց** զարմանքից բերանը բաց մնաց:

АРМЫНЦҺАДЗ, пр.пр.вр. удивлённый, изумлённый; с сущ. станов. прилаг., с глаг. – наречием, при независ. употр. – сущ., принимает прит. арт. и склон.; **армынцахадз гынайи эрэсыс** удивлённо смотрит на меня, **армынцахадзыс дэсав, хындацһ** увидел моё удивление и засмеялся, **армынцахадзэн пэраны пац мынацһ** от удивления у него рот раскрылся.

ԱՐՄՐՆՆԱՎՅԱՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի զարմանում եմ, զարմացա, զարմանամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРМЫНЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) удивляюсь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՐՄՐՆՆՅԵԼ կամ **ԱՐՄՐՆՆՅՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԱՐՄՐՆՆՅԵԼ** (Չ), բ.ա. զարմացնել, զարմանք պատճառել:

АРМЫНЦҺЫНЭЛ или **АРМЫНЦҺУНЭЛ** (Н), **АРМЫНЦҺЫНЭЛ** (Ч), п.г. удивлять, изумлять.

ԱՐՄՐՆՆՅԵԼԷՆ, **ԱՐՄՐՆՆՅՈՒՆԵԼԷՆ** (Ն), **ԱՐՄՐՆՆՅԵԼԷՆ** (Չ), մկ. զարմացնելով:

АРМЫНЦҺЫНЭЛЭН, **АРМЫНЦҺУНЭЛЭН** (Н), **АРМЫНЦҺЫНЭЛЭН** (Ч), н. удивляя.

ԱՐՄՐՆՆՅԵԼՈՒ կամ **ԱՐՄՐՆՆՅՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԱՐՄՐՆՆՅԵԼՈՒ** (Չ), ած. զարմացնելու. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբ. **արմրնցրնելու մաշտ** ա) մարդ, որ կարող է զարմացնել, բ) մարդ, որին կարելի է զարմացնել. **նա ինձի արմրնցրնելու եզի էր** նա եկել էր ինձ զարմացնելու:

АРМЫНЦҺЫНЭЛУ или **АРМЫНЦҺУНЭЛУ** (Н), **АРМЫНЦҺЫНЭЛУ** (Ч), пр.б.уд.вр. 1. то, чем можно удивить. 2. тот, кто может удивить. 3. тот, кого можно удивить; при употр. с сущест. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **армынцынэлу машт** а) человек, который может удивить, б) человек, которого можно удивить, **на индзи армынцынэлу эгил эр** он пришёл, чтобы удивить меня.

ԱՐՄՐՆՆՅՈՒՅԱՎՅԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի զարմացրի, զարմացնում եմ, զարմացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

АРМЫНЦҺУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я удивлял и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл.

ԱՐՄՐՆՆՅՈՂ, ած. զարմացնող. անձնական դերբայ, որ կարող է գործածվել նաև գոյականաբար. **արմրնցողըս (ըլլալ** զարմացած ձևանալ:

АРМЫНЦҺОХЪ, п. удивлённый, поражённый, изумлённый; употр. также как сущ.; **армынцохъыс** (ы)лал притворяться удивлённым.

ԱՐՈՒՆ, գ. 1. այրուն. 2. անասունների հիվանդություն, որ բժշկելու համար հնումը այրուն էին բաց թողնում. **արուն անել** (մարդու) սաստիկ վրդովել, բարկացնել, արյունը պղտորել. **արուն (ըլլալ** ա) սաստիկ վրդովվել, բարկանալ, այրունը պղտորվել, բ) հնումը արուն կոչված

հիվանդություն (որ իրոք գոյություն չունի) ստանալ (անասունների մասին). **արուն առնել** (մարդկանց) այրուն բաց թողնել, որով հնումը իբր թե բժշկում էին հիվանդներուն. **արունը զօլօխը զարնել** (Ն), **արունը կըլօխը զարնել** (Չ) սաստիկ վրդովմունքից, բարկությունից հիվանդանալ. **արուն-քրրդինք թափել** (Ն), **արուն-քրրդինք վօթել** (Չ) մեծ ջիգ ու աշխատանք գործադրել:

ԱՐՄՆ, с. 1. кровь. 2. болезнь животных, которую в старину лечили кровопусканием, отрезали часть уха коровы или барана, пускали кровь и били палкой по отрезанному уху, чтобы вызвать сильное кровотечение; **арун анэл** разгневать, вывести из себя, **арун (ы)лал а** разгневаться, выйти из себя, б) (о животных) заболеть болезнью, которая в старину называлась «арун», но которой в действительности не существует, **арун арнэл** пускать кровь (в старину от разных болезней людей лечили кровопусканием), **аруны голохы зарнэл** (Н), **аруны кылохы зарнэл** (Ч) кровь ударила в голову, **арун-кхырдинкх тһапһэл** (Н), **арун-кхырдинкх вотһэл** (Ч) работать до кровавого пота, **дакһ арунов машт** вспыльчивый человек; исконно арм. слово, грабар արին արюн, литер.вост.арм. արյուն արюн, литер.зап.арм. արին արюн, в гаварах Асланбек արին արюн, Агулис, Карабах տրին արюн, Ахалциха, Алашкерт, Акна, Карин, Амшен, Мокс, Муш, Полис, Нор-Джуга, Родосто, Себастья, Сучава, Ван, Тбилиси արուն արун, Горис, Ереван, Харберд արին арин, Шемаха արուն аррун, Салмаст էրին эрюн, Мараха էօփին өррюн, Тигранакерт տրին արин, Зейтун էին эйин и էրին эрин, Возм յէրօն йэрон, Хачин էին эйин, Аварик յէռն йэррын.

ԱՐՈՒՆ-ԹԱՐԱՆ, գ. այրունախառն թարախ:

ԱՐՄՆ-ԹԱՐԱՅ, с. кровь с гноем.

ԱՐՈՒՆ-ՋՈՒՐ (Ն), **ԱՐՈՒՆ-ՃՈՒՐ** (Չ), գ. այրունտ ջուր:

ԱՐՄՆ-ԴՋՄՐ (Н), **ԱՐՄՆ-ՉՄՐ** (Ч), с. вода с кровью.

ԱՐՈՒՆԱԶ, ած. 1. այրուն հանած. 2. այրուն դուրս եկած (մարմնի մի որևէ տեղից). անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, առնում է երբ. դեմքի հոդ և հոլովվում է. ունի թե ներգործ., թե չեզոք նշանակ. **արունաձ մաղ** այրունտ մատ. **արունաձներուն ջար քրսեցի** այրունտ տեղերին դեղ քսեցի. **վօտկը արունաձ գրվազէ թօզերուն մէշը**:

ԱՐՄՆԱԴՅ, пр.пр.вр. окровавленный, кровотокащий (о ране); с сущ. становится прилаг., с гл. – наречием, при независимом употр. – существ., принимает артикль 3-го лица и склон.; **арунадз мад** окровавленный палец, **арунадзнерун жар кһысэцһи** я обработал кровотокащие (раны), **воткы арунадз гывазэ тһозэрун мэчһы** носится в пыли с окровавленной ногой.

ԱՐՈՒՆԱՂՍՍՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի այրունտում է, այրունտեցավ և այլն եզ. և հոգն. երբ. դեմքով, բոլոր ժամանակն. ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. նույնը ներգործ. իմաստով գործածվում է բոլոր դեմքերով:

ԱՐՄՆԱԴՅԱԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) окровавливается и т.д., во всех вр. в ед. и мн. ч. 3-го л., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; в действ. зал. употр. во всех лицах.

ԱՐՈՒՆԱԶՕՎԸ, արունաձներովը, մկ. 1. հենց որ այրունտվեց. 2. հենց որ նա այրունտեց (վերքը, վնասված տեղերը). չեզոք իմաստով գործածվում է միայն երբ. դեմքով, իսկ ներգործ. իմաստով (տե՛ս հետևյալ բայը) – բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջէ հաջորդող բայի ձևը:

ԱՐՄՆԱԴՅՈՎԻ, арунадзэровы, н. 1. как только кровотоцит (о ране). 2. как только запачкал кровью; в ср. залоге употр. только в 3-е лице, а в действит. залоге – во всех лицах, числах и врем. в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԱՐՈՒՆԵԼ, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, բ.չ. 1. այրուն դուս գալ մարմնի վնասված տեղից. ունի միայն երրորդ դեմքի ձևերը բոլոր ժամանակներով եզակի և հոգնակի, անձնական և ապառնի դերբայ և հրամայական չունի. **ալայ մաղերըս արունեցան** բոլոր մատներիցս այրուն դուս ծորեց. 2. կատարյալը – արունեցի, մյուս ձևերը նախորդի նման, ներկա դերբայ – արունօղ. հրամ. -է՛-եց էք (Չ. էցէ կ), բ.ն. այրուն հանել՝ վնասելով մարմնի որևէ մասը:

ԱՐՄՆՅՆԱԼ, արունալ, -эцһав, -адз, -элу 1. г.с.з. кровоточить; имеет только формы 3-го лица во всех временах мн. и ед. числа, не имеет личных форм, прич. буд. вр. и повелит. наклон.; **алай мадырыс арунэцһан** все мои пальцы кровоточат. 2. г.д.з. пускать кровь; форма соверш. вида прош. времени – арунэцһи, остальные формы как у гл. среднего залога; форма прич. наст. вр. – арунохъ, формы повелительного наклонения – арунэ, арунэцһэхк (Ч. арунэцһэк).

ԱՐՈՒՆԷԼԷՆ, մկ. 1. շարունակ արյուն ծորելով (չեզոքաբար). 2. շարունակ արյուն ծորել տալով (ներգործաբար):

ԱՐՄՆՅՆԻ, ն. 1. с.з. кровоточа. 2. д.з. позволяя кровоточить.

ԱՐՈՒՆԷՑՈՒՆԷԼ կամ **ԱՐՈՒՆԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցունոզ կամ -ցնոզ, -ցունցած, -ցունելու կամ -ցնելու, -ցո ւր, -ցուցէք (Ն), **ԱՐՈՒՆԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում, -ցնոզ, -ցունցած, -ցնելու, -ցո ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), ք.ա. այնպես անել, որ մարմնի վնասված տեղից արյուն դուս ծորի:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ или **ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ**, -цһунум или -цһуним, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһунохъ или -цһынохъ, -цһунэлу или -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэхк (Н), **ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ**, -цһунум, - цһуцһи, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэк (Ч), п.г. пускать кровь, делать так, чтобы кровоточил.

ԱՐՈՒՆԵԼԸՎԱ, ամ. արյունլվա, արյունաթաթախի:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱ, ք. արյունաթաթախի, залитый кровью.

ԱՐՈՒՆԱԾԱԾ և **ԱՐՈՒՆԱԾԻ** (Ն), **ԱՐՈՒՆԱԾԱԾ** և **ԱՐՈՒՆԱԾԻ** (Չ), գ. որևէ ուժեղ հարվածից մարմնի այդ տեղում մակարդված արյուն, որ մնում է հյուսվածքի մեջ. < արյուն + շարդ:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ и **ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ** (Н), **ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ** и **ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԼ** (Ч), с. кровавое месиво; от արյուն айрун – кровь + շարդ джард – бойня.

ԱՐՈՒՆԱԾԱԾԱԾԱԾ, ամ. արյունաթաթախի. < արյուն + ճապաղ:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԾԱԾ, ք. արյունաթաթախի, залитый кровью; от արյուն айрун + ճապաղ чапахъ (литер.зап.арм. произн. джабахъ) – расплющенный.

ԱՐՈՒՆՈՐ, ամ. արյունոտ, վրան արյուն քսված, թափված:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԾԱԾԱԾԱԾ, ք. окровавленный, запачканный кровью.

ԱՐՈՒՆՈՐԱԾԱԾ, ամ. արյունոտ արած, արյունոտ եղած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ամ., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում և հոլովվում. **արունոդաձ հալավներդ հանել** արյունոտ եղած կամ արած շորերս հանիր. **արունոդաձներդ հանել** արյունոտած կամ արյունոտված (շորերդ) հանիր, բայց այստեղ հոգնակին կարող է վերաբերվել ոչ միայն շորերին այլև արյունոտ անողին, այսինքն **արունոդաձ հալավներդ** կարող է նշանակել «այն շորերդ, որ դու արյունոտել ես, կամ արյունոտվել են» և «այն շորերդ կամ շորդ, որ դուք արյունոտել եք». այդպես էլ **արունոդաձներդ** կարող է նշանակել (շորերդ), որ դու արյունոտ ես արել կամ որոնք արյունոտվել են». կա նաև **արունոդաձ** ձևը, որ քիչ գործածական է:

ԱՐՄՆՅՈՒՆՅԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾ, ք.окровавленный, залитый кровью; с сущ. становится прил., с глаг. – наречием, при независимом употр. – существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **արունոդաձ հալավներդ հանե**ними запачканную кровью одежду, **арунодадзներդ հանե**ними испачканную (тобой) кровью (одежду), в данном случае форма множ. числа причастия может относиться не только к одежде, но и к лицу, испачкавшему её кровью, таким образом, **арунодадз հալավներդ** может означать «одежда, которую ты запачкал кровью» или «одежда, которая запачкалась кровью» или «одежда, которую вы запачкали кровью»; таким же образом **арунодадзներդ** может означать «одежда, которую ты запачкал кровью» или «одежда, которая запачкалась кровью»; есть также форма **арунодвадз**, которая имеет редкое употребление.

ԱՐՈՒՆՈՐԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾԱԾ, -երուն, մկ. քանի արյունոտվի, արյունոտվում է, էր և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. ծագում է «արունոդել» բայի չեզոք իմաստից. կա նաև **արունոդաձ ձապի** ձևը, որ ավելի քիչ գործածական է:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՍԱՅԻՄ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) окровавливается и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м лице, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; образовано от глаг. средн. залога «арунодэл», есть также редко употребляемая форма **арунодвэдзсайин**.

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի արյունոտեցնեմ, -ցրի, -ցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. ծագում է «արունոդել» բայի ներգ. իմաստից:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՍԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) окровавливаю, окровавливал и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответств. с формой смыслового глагола предложения; образовано от гл. действ. залога «арунодэл».

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՉՎՅՆ, -նէրովը, մկ. հենց որ արյունոտվի, արյունոտվում է, էր, արյունոտվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. ծագում է «արունոդել» բայի չեզոք իմաստից. կա նաև **արունոդվա ձովը** ձևը, որ քիչ գործածական է:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՉՎՅԻ, -нэровы, н. как только окровавливается, окровавился и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предлож.; наречие гл. ср. залога «арунодэл», имеется также редко употребляемая форма **арунодвэдззовы**.

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՉՎՅՍ, -ովըդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ արյունոտ արի, անեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. ծագում է «արունոդել» բայի ներգործ. իմաստից:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂՉՎՅԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я окровавливаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соот. с форм. смысл. гл. предл.; наречие гл. действит. залога «арунодэл».

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք, բ.ն. 1. արյունոտել, արյունոտ անել. 2. նույն ձևերով բացի կատար., որ լինում է արունոդեցա, -ցար, -ցավ, -ցանք, -ցար, -ցան, բ.չ. արյունոտվել. չեզոք իմաստով կա նաև **արունոդվել** ձևը, որ քիչ գործածական է. վերջինը ունի նաև կարողական իմաստ. **գարունոդվի՞**. **չա՛րունոդվի(լ)** – կարելի՞ է արյունոտել, չի կարելի արյունոտել:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷԼ, гарунодим, арунодэчи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцիэх 1. г.д.з. окровавливать. 2. г.с.з. окроваливаться; формы прош. вр. – арунодэча, -цаар, -цаав, -цаанкх, -цаакх, -цан; имеется также редко употребляемая форма гл. ср. залога **арунодвэл**, кроме того, данный глагол имеет также значение возможности: **гарунодвի?** пачкается кровью?, **чһарунодв(л)** не пачкается кровью; литер.вост.арм. արյունոտել արյунотел – окровавить, литер.зап.арм. արյունոտել (произ. арйунодэл) – окровавить, արյունոտիլ (пр. арйунодил) – окровавиться.

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷԼԷՆ, մկ. 1. արյունոտելով. 2. արյունոտվելով:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷԼՆ, н. 1. окровавливая. 2. окровавливаясь, кровотока.

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅՐՆԷԼ և **ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅՐՆԷԼ** (Ն), **ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅՐՆԷԼ** (Չ), բ.ա. արյունոտցնել, այնպես անել, որ արյունոտվի:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅԻՆՆԷԼ և **ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅԻՆՆԷԼ** (Н), **ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅԻՆՆԷԼ** (Ч), п.г. окровавливать.

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅՐՆԷԼ, ած. արյունոտեցրած, արյունոտ արած. նախորդ բայի անց. դերբայն է, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում և հոլովվում է. **արունոդեցուցած հալավիս վրան լեք մընաց** արյունոտեցրած շորիս վրան բիծ մնաց. **արունոդեցուցածիս լեքները չիթեմքսան** արյունոտեցրածիս բծերը չմաքրվեցին. **արունոդեցուցած թարվաձ գէցիլ ին**:

ԱՐՈՒՆՈՂԱՂԷՅԻՆՆԷԼ, пр.пр.вр. окровавленный; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склон.; **арунодэчыцадз һалавис выран лэкһэ мынаци** на запачканной (мног) кровью одежде осталось пятно, **арунодэчыцадзис лэкһэнэры чһытһэмысцан** на запачканной (мног) кровью (одежде) пятна не выстирались, **арунодэчыцадз тһабладз гэцил ин** так и лежит (одежда), запачканная кровью.

ԱՐՈՒՆՈՂԵՑՈՒՑԱՂՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի արյունտեցրի և այլն, բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АРУНОДЭЦҺУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пачкаю кровью и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՐՈՒՆՈՂԵՑՈՒՑԱՂՍՍՅԻՍՁՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ արյունտեցնեմ, արյունտեցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АРУНОДЭЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только пачкаю кровью и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԱՐՎԱԶ, ած.մկ. կատարված, իրագործված. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է ածականաբար, բայի հետ իբրև մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատար. երբ. դեմքի հոդ է առնում և հոլովվում է. **արված բաներ** կատարված գործեր. **ադ արվածներուն եղելը փեռադ գրիա** այդ արված գործերի վերջը վատ կլինի. **արվածը արված մընաց** և այլն (մակբայաբար). այս ձևը ունի նաև ներկայի իմաստ, և **արված** նշանակում է թե՛ անցյալում կատարված և թե՛ ներկայում կատարվող:

АРВАДЗ, пр.пр.вр. сделанный, выполненный, осуществлённый; с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **арвадз банэр** сделанные дела, **ад арвадзінэрун эдэвы пһэррад гыла** эти поступки (дела) будут иметь плохие последствия, **арвадзы арвадз мынацһ** (в знач. наречия) что сделано, то сделано; у данной причастной формы есть также значение наст. времени: **арвадз** может означать как сделанный, выполненный (прич. прош. вр.), так и делающийся, выполняющийся (прич. наст. вр.).

ԱՐՎԱՂՍՍՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի արվում է (կատարվում է), արվեց, արվի և այլն, բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

АРВАДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как (чем больше) делается (выполняется), делалось и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. глагола пр.

ԱՐՎԱԶՁՕՎԸ, -ներովը, մկ. հենց որ արվի (կատարվի), արվում է և այլն բոլոր ժամանակ. եզ. և հոգն. երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **կողորթինը արվածովը բեռկ է փընդըռեղ կողին** գողությունը կատարվելուց անմիջապես հետո պետք է փնտրել գողին:

АРВАДЗОВЫ, -нэровы, н. как только делается (выполняется), будет сделано и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л., в соотв. с формой смысл. глагола; **кохъуthinны арвадзовы бэtk э пһындыррэл кохъин** вора надо искать сразу после кражи.

ԱՐՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, անձնական դերբայ և հրամայական չունի, խոնարհվում է միայն երրորդ դեմքով, բ.կր. արվել, կատարվել, իրականալ. ներկայի և թե՛ անկատարի թե՛ դրական, թե՛ բացասական և թե՛ հարցական ձևերը ունին նաև կարողական իմաստ. **գարվի** կարելի է անել, **չարվի(լ)** չի կարելի անել. **գարվի** կարելի է անել. **գարվեք** **հարա** մի թե՛ կարելի էր անել:

АРВЭЛ, гарви, арвэцһав, -вадз, -вэлу, г.стр.з. делаться, выполняться, осуществляться; не имеет личных форм и повел. накл., склон. только в 3-м л. наст. вр. несов. вида, утвержд., отриц. и вопрос. формы имеют также знач. возможности: **гарви** делается, можно делать, **чһарви(л)** нельзя делать, **гарви?** делается?, выполняется, можно делать?, **гарвэр һаба?** разве можно было так делать?

ԱՐՎԷԼԷՆ, մկ. արվելով, կատարվելով:

АРВЭЛЭН, н. делаюсь, выполняюсь.

ԱՐՅԱԳ, ած.մկ. արձակ, չգրադեցրած, ընդարձակ. **արցազ դեղ** ազատ և ընդարձակ տեղ. **արցազ նըստեղ** առանց նեղվելու նստել. հականիշը – նեղվացք, նեղվել էն:

ԱՐՇԱԳ 1. п. свободный, незанятый. 2. п. просторный. 3. н. свободно, просторно; **арцһаг дэхь** свободное, просторное место, **арцһаг ныстэл** сидеть свободно, не в тесноте; от пехлев. harzak –

свободный; грабар արձակ ардзак – свободный, лит.вост.арм. արձակ ардзак, лит.зап.арм. արձակ (пр. арцаһаг) – свободный; антонимы – нэхъвацхкх, нэхъвэлэн.

ԱՐՅԱԳՈՒՄ оգտագործվում է **արցագումին հինգշապտին** բառակապակցության մեջ – ծաղիկներ տնկելու օր:

ԱՐՇԻԱԳՄ употр. в словосочетании **арцаһагумин һингшаптин** – день посадки цветов; литер.вост.арм. արձակում ардзакум – освобождение, распускание, литер.зап.арм. արձակում (произ. арцаһагум) – освобождение; расторжение брака.

ԱՐՅԸԳԱԶ, ած.մկ. ազատ թողած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվում է. **արցրգաձ յեգ** լուծից ազատ թողած եգ. **արցրգաձներուս մեքադր փախավ** լուծից ազատ թողածների (եզների) մեկը փախավ. **յեգերուն արցրգաձ գարձեցունուն**:

ԱՐՇԻԿԱԳԱԶ, пр.пр.вр. распряжённый, освобождённый от упряжи, ярма; при употр. с суш. становится прил., с глаг. – наречием, при независимом употр. – существит., принимает притяж. артикль и склоняется; **арчыһагadz Һэз** распряжённый вол, **арчыһагadzнэрус мэхһады пһахав** один из распряжённых (волово) сбежал, **Һэзэрун арчыһагadz гардзэцһунун** волово пасут без ярма.

ԱՐՅԸԳԱԶՉՎԸՍ, -օվրդ, -օվր, -ներովրու, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ արձակեմ, արձակում եմ, էի, արձակեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԱՐՇԻԿԱԳԱԶՅՕՎԻՍ, -օвыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только распрягаю, распряг и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. пред.

ԱՐՅԸԳԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -ե, -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), բ.ն. արձակել, արձակուրդ տալ (աշակերտներին), լուծից ազատ թողնել (եզներին, ձիերին). տե՛ս նաև ածկրել (Զ):

ԱՐՇԻԿԱԳԱԶԷԼ, гарчыһым, арчыһэцһи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкх (Կ. -эцһэк), г.д.з. 1. отпускать (школьников на каникулы). 2. распрягать, освобождать от упряжи, ярма (волово, лошадей); пехлев. **harzak** – свободный; грабар արձակ ардзак – свободный, литер.вост.арм արձակել ардзакел – освобождать, литер.зап.арм արձակել (пр. арцаһагэл) – освобождать, распрягать, в гаварах Сучава արցազել арцаһагел, Ереван արցազել арцаһагэл, Полис, Родосто, Себастья արցրզել арчыһагэл, Карин արցրզել арчыһкэл, Акна, Харберд արցրզիլ арчыһгил и արցզիլ арцһгил, Муш һарцгզել һарцһгел, Тигранакерт արցրզիլ арчыһгил, Алашкерт һарծվել һарцкел, Мараха արծակել арцакел, Салмаст, Ван արզվել арцһкел, Мокс արզվիլ арцһкил, Возм րргվիլ ырцһкил, Агулис րргмվիլ ыррзәкил, Амшен արքրուշ ацһкһруш, Зейтун արզիլ адзгил, все в знач. освобождать; см. также ацкырэл (Կ).

ԱՐՅԸԳՎԱԶ, ած. «արցրգաձ»-ի կրավորակերպն է:

ԱՐՇԻԿԱԳԱԶԷԼ, пр.пр.вр. освободившийся; распрягшийся; пасс. форма пр. «арчыһагadz».

ԱՐՅԸԳՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վօղ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Զ. -վեցե՛կ), բ.կր. արձակվել (դպրոցից, աշխատանքից և այլն):

ԱՐՇԻԿԱԳԱԶԷԼ, гарчыһгвим, арчыһгвэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцһэкх (Կ. -вэцһэк), г.стр.з. 1. освобождаться (от учёбы, работы и т.д.). 2. распрягаться; литер.вост.арм. արձակվել ардзаквел, литер.зап.арм. արձակուիլ (произн. арцаһавил) – освобождаться.

ԱՐԳԱՆԴ (Արց), գ. արգանդ, ծննդաբերության կանաչի ներքին գործերեն. առնված է գրական լեզվից:

ԱՐԿԻԱՆԴ (Нхч), с. анат. матка; исконно арм. слово, грабар արգանդ арганд – матка, литер.вост.арм. արգանդ арганд, литер.зап.арм. արգանդ (произ. аркһантһ) – матка, Акна, Нор-Джуга արգանդ арганд, Алашкерт արկանտ аркант, Агулис, Тбилиси արքանդ аркһанд, Шемаха արքանդ аркһанд, һарքանդ һаркһанд, Ахалциха արքանթ аркһантһ.

ԱՐՕԴ, գ. վայրի կամ ցանօվի խոտաբույս:

ԱՐՕԴ, с. 1. трава. 2. подножный корм; исконно арм. слово, грабар արօւ արот – трава, литер.вост.арм. արոտ арот, литер.зап.арм. արօւ (произн. арод) – трава, пастбище, в гаварах Ереван, Карин, Мокс, Возм, Салмаст, Ван արօւ арот, Алашкерт, Амшен, Муш արօղ арод, Карабах արուտ арут, все в значении пастбище.

ԱՐԴՐԱԿ, գ. արտուղի, կանաչ բուսականություն:

АРОДЭХБЭН, с. зелень, зелёная трава, растительность.

ԱՐԴՐԱԿ, ան. մեջը շատ արտուղի (տեղ), մեջը շատ մղված (արտ):

АРОДОД, п. травянистый, покрытый травой, сорняком (о поле, огороде).

ԱՑԻՒՔԱՑԻՒ ՊԱՆ (Չ), ան. անուտելի:

АЦХИ-КХАЦХИ ПАН (Չ), п. 1. несъедобный, безвкусный. 2. перен. дурной, порочный (о поведении); **աцхи-кхацхи машт** гнилой, подлый человек.

ԱՓ, գ. ձեռքի փ, բուռ. գործածվում է միայն **ափը քնել** ձեռքը ընկնել (բոլոր դեմքերով):

ԱՓ, с. ладонь; употребл. только в выраж. **апһы ыйнэл** попасть в руки; исконно арм. слово, грабар փ aph, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. փ aph – ладонь.

ԱՓԱԼ-ԹԱՓԱԼ, մկ. հապճեպ. փոխ. թուրք.:

ԱՓԱԼ-ԹԱՓԱԼ, н. сломя голову, торопливо, поспешно; в гаварах Ван, Амшен փփալ-թփալ aphal-thaphal – торопливо, быстро, из турец.

***ԱՓԱԼ**, գ. եղբայր բառի փաղաքշական ձևն էր. գործածվում էր միայն կոչական **ափախը**՝ ուղղված մեծ երիտասարդների կողմից մանուկներին (ոչ միայն իրենց եղբորը):

***ԱՓԱԽ**, с. братик, уменьшительно-ласкательная форма от «ахпар» – брат; в старину употреблялось молодыми людьми в форме **апахыс** в качестве обращения к младшим по возрасту мальчикам, но не к родным младшим братьям.

***ԱՓԱՍԸ** (Նխ), մկ. հանկարծ, անակնկալ. փոխ. թուրք.:

***ԱՓԱՆՑԻՅ** (Нхч), н. внезапно, неожиданно; турец. aransız (апансыз) – внезапно.

ԱՓԱՍՏԱՆ կամ **ԱՓԱՍՏԱՆ ԴԵՂԸ** (Նխ), մկ. անակնկալ, անսպասելի կերպով. փոխ. թաթ.:

ԱՓԱՍՏԱՆ или **ԱՓԱՍՏԱՆ ԴԵՊԻ** (Нхч), н. внезапно, вдруг; крым.татар. апансыздан – внезапно, вдруг.

ԱՓԵՂ-ՑԸՓԵՂ, մկ. վայրիվեր, անիմաստ (խոսել):

ԱՓԵՊ-ՍԻՍՏԵՊ, н. невразумительно, невнятно (говорить, объяснять); литер.вост.арм. и литер.зап.арм. փեղփեղ aphexyphexh – невразумительно, невнятно.

***ԱՓԵԳ-ԽՈՒՓԵԳ** (մեռնել) (Նխ), մկ. հանկարծամահ:

***ԱՓԻԳ-ԽՍՏԻԳ** (Нхч), н. внезапно; **апһиг-хустһиг мэррнэл** внезапно скончаться.

ԱՓՈՒՌ-ՍՈՒՓՈՒՌ, մկ. 1. հանկարծակի, անսպասելիորեն. 2. անկապ, անմիտ (խոսել):

ԱՓՍՐՐ-ՍՍՍՐՐ 1. н. вдруг, ни с того ни с сего, некстати. 2. н. бестолково, бессвязно (говорить, делать что-либо). 3. п. бестолковый, несобранный, расхлябанный; Тбилиси փփուր-սփուրр, Джавахк փփուր-ճուրր, Кесария, Малатия, Партизак, Кхи, Буланых, փփուր-ցուրր փփուր-սփուրр – а) домашний скарб, б) бестолково, бессвязно (говорить), в) неразбериха.

ԱՓՈՒՌՈՒՍ-ՍՈՒՓՈՒՌՈՒՍ, տե՛ս փփուր-սփուր:

ԱՓՍՐՐԴՍՍ-ՍՍՍՐՐԴՍՍ, см. փփուր-սփուրр.

ԱՔԱԶ (Ն), **ԱՔԱՅ** (Չ), ան. ագահ. հոմանիշը – ձագաչ:

АКХА (Н), **АКХАФ** (Չ), п. жадный, ненасытный, прожорливый; **акһаф-акһаф** удэл жадно есть; синоним – дзагачкх (Н), дзагачк (Չ); грабар ագահ agah – жадный, ненасытный, литер.вост.арм. ագահ agah, литер.зап.арм. ագահ (произ. akhah) – жадный, ненасытный, в гаварах Муш ագահ agah, Харберд, Тбилиси ագահ agah, Алашкерт, Карин, Нор-Джуга ագահ agah, Шемаха ագահ akah, Амшен, Родосто, Сучава ագահ akah, Акна ագահ akah, Зейтун ագահ agah, Полис ագահ akah и ագահ ankah, Асланбек ագահ ankah, в гаварах туркоязычных армян Адана ագահ ankah, Ангора ագահ ankah.

ԱՔԱԶՈՒԹԻՆ, **ԱՔԱՅՈՒԹԻՆ** (Ն), **ԱՔԱՅՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. ագահություն, ագահ մարդու բնույթ, հատկություն:

АКХАУТҺИН, **АКХАФУТҺИН** (Н), **АКХАФУТҺИН** (Չ), с. алчность.

ԱՔԱՅԻ (Ն), **ԱՎԱՍԻ** (Չ), գ. ագահություն, ագահ մարդու բնույթ, հատկություն:

АКХАЦИ (Н), **АКАЦИ** (Չ), с. бот. акация,

ԱՏԱՆ-ԹՈՒՏԱՆ ԱՆԷԼ ինչ որ պատճառով աղմուկ բարձրացնել, կռիվ սարքել:

АФАН-ТнУФАН АНЭЛ поднимать шум, скандалить.

***ԱՏԱԶԱՆ** (Նխզ), ած. նեղսիրտ. փոխ. պարս.:

***АФАДЖАН** (Нхч), п. обидчивый; из перс.

***ԱՏԷԹ** (Նխզ), գ. փորձանք, աղետ. փոխ. ար.:

***АФЭТ** (Нхч), с. беда, горе; турец. afet – стихийное бедствие, крым.татар. афет – бедствие, катастрофа, из араб.

Ա ՖԷՐԻՄ (Ն), **Ա ՖԷՐԸՍ** (Չ), ձ. կեցցե՛ս, բռն՛վո. պարս. աֆերի – նույն իմ.:

АФЭРИМ! (Н), **АФЭРЫМ!** (Ч), м. молодец, браво; перс. aferim (афэрим) – браво, от котор. турец. áferim – браво; Ван աֆարրմ աֆарым, Полис աֆերիմ աֆэрим, Карабах мфмррм äфäрым, в диалектах имеет также формы աֆարիմ աֆарим, աֆֆարիմ աֆֆарим.

ԱՏԷՌԹ (Նեսվետայ), մկ. ճարպկորեն, արագորեն:

АФЭРРТ (Несветай), н. проворно, расторопно, быстро; **афэртт анэл** делать что-либо быстро, расторопно; синон. чалт.

ԱՏԻՏՕՂ, տե՛ս ահիդոդ:

АФИТОХЪ, см. ахидохъ.

***ԱՏԻՕՆ**, գ. խաշխաշի հյուրը, օպիում. հուն. օպիոն > լատ. օպիում – նույն իմ.:

***АФИОН**, с. опиум, сок мака; араб.-перс. afijün, греч. opion – сок мака; среднеарм. яз.աֆիոն афион, в диалектах имеет формы աֆիոն афион, աֆիոն апион, из греч.

Բ Ե

ԲԱԲԱ, գ. հայր. փոխ. թուրք.:

БАБА, с. отец; перс. bābā – отец, от которого турец. baba, крым.татар. баба – отец; среднеарм. яз. պապա папа – отец, в гаварах Буланых, Тбилиси, Карин, Партизак, Сасун, Ван, Тигранакерт, Урмия բաբա баба, Амшен բաբա бабал, բաբո бабол – отец.

***ԲԱԲԱԼԸՆ**, գ. խորթ հայր. գործածությունից ընկած է. Չալթրում մնացել է ազգանունի մեջ. թուրք. բաբալըկ – նույն իմ.:

***БАБАЛЫХ**, с. отчим; слово вышло из употребления, в Чалтыре сохранилось как основа фамилии; турец. babalık (бабалык), крым.татар. бабалыкъ – отчим, в гаваре Амшен բաբալըկ бабалухъ – тесть.

ԲԱԲԱԿՈՒՄ-ՄԱՍԱԿՈՒՄ (Չ), գ. կռաբանջար, խտուտ:

БАБАКУМ-МАМАКУМ (Ч), с. бот. одуванчик, Taráxacum.

ԲԱԲԱՅԿԱ (Չ), գ. թիակ (նավակի). **բաբայկա քաշէլ** թիավարել:

БАБАЙКА (Ч), с. весло (лодки); **бабайка khashэл** грести; рус. бабайка – весло.

ԲԱԲԷՆԱԳԱՆ, ած. նախնիքներից մնացած:

БАБЭНАГАН, п. 1. древний, стародавний. 2. отцовский, дедовский; литер.вост.арм. բաբելական бабелакан, литер.зап.арм. բաբելական (произ. phaphэлаган) – вавилонский.

ԲԱԲԸՆԶԱԶ, ած.մկ. սաստիկ մրսած. **բաբընձաձ դուն էգավ** սաստիկ մրսած տուն եկավ:

БАБЫНДЗАДЗ, пр.пр.вр. озябший, замёрзший, окоченевший от холода; **бабындзадз дун эгав** пришёл домой окоченевший от холода.

ԲԱԲԸՆԶԷԼ, -իմ, -էցա, -աձ, -օդ, -էլու, -է, -էցե՛ք, բ.չ. 1. սաստիկ մրսել. 2. հրամայական եզակի և հոգնակի **բաբընձէ՛**, **բաբընձէցէ՛ք** կամ **բաբընձվէ՛**, **բաբընձվէցէ՛ք** ձևերը նշանակում են նաև «ձայնդ կտրի՛ր», «ձայներդ կտրեցէ՛ք». հին հայերենի «պապանձիլ» բայն է, որ ուներ միայն այս վերջին իմաստը:

БАБЫНДЗЭЛ, гыбабындзим, бабындзэча, бабындзадз, бабындзохъ, бабындзэлу, бабындзэ, бабындзэчэхк, г.д.з. 1. зябнуть, мёрзнуть. 2. формы повел. накл. ед. и мн. ч. **бабындзэ**, **бабындзэчэхк** или **бабындзэ**, **бабындзэчэхк** означают также «замолчи», «замолчите»,

ԲԱԳԱՍ-ԲԱԳԱՍ, մկ. ամեն անգամ պակաս (լցնել, կշռել, չափել և այլն):

БАГАС-БАГАС, н. недостаточно (наливать, взвешивать, измерять и т.п.).

ԲԱԳԱՍԳԷԳ, ած.մկ. մի քիչ պակաս, բավական պակաս:

БАГАСГЭГ, н. маловато, достаточно мало.

ԲԱԳԱՍՈՒԹԻՆ, գ. 1. չափից կամ քանաքից պակաս լինելը. 2. որակական թերություն. 3. խելագարություն. **չիչափաձ ալ գերեվա բազասութինը** առանց չափելու է երևում է պակաս լինելը. **աղեգ ձի յէ, մեզ բազասութին մը չունի** լավ ձի է, ոչ մի թերություն չունի. **բազասութին ունի սա մաշթը** խելագարված է այս մարդը:

БАГАСУТҺИН, с. 1. нехватка, недостача, недочёт. 2. изъян, дефект, недостаток. 3. перен. тупость, дурость, придурь; **чһичһаһаһадз ал гэрэва багасуһины** даже без замера видно, что не хватает, **ахьэг дзи йэ, мэг багасуһин мы чһуни** хороший конь, ни одного изъяна, **багасуһин уни са машты** этот человек с придурью; Амшен բազասութին багасутин – нехватка, скудоумие.

ԲԱԳԼԱ (Ն), **ՊԱԳԼԱ** (Չ), գ. լոբի. Նոր-Նախիջևանում այս բառը նշանակում է մի տեսակ խոշոր լոբի, որ Չալթրրում կոչվում էր «ֆալի պազլա», այսինքն՝ գուշակության համար գործածվող լոբի. սովորական լոբին քաղաքում կոչվում է «լոբիյա». Չալթրրն ու Թոփսին «լոբիյա» բառը չունին. ար. բազլա – լոբի:

БАГЛА (Н), **ПАГЛА** (Չ), с. бот. фасоль, Phaséolus; в г. Новый Нахичеван «багла» означает крупную фасоль, которая в Чалтыре называется **фали пагла**, т.е. фасоль для гадания; обычно в городе фасоль называют **лобийя**, а в Чалтыре и с. Крым (Топти) слово **лобийя** не употр.; **пэраны пагла чһитырчыви** (Չ) болтливый, словоохотливый; от араб.-перс. baqla; грабар բալլաշ бакла, литер.вост.арм. բալլաш бакла, литер.зап.арм. բալլաш (пр. пһагла) – бобы, в гаварах Алашкерт բազլա багла, Нор-Джуга բալլաш бһакла, Агулис, Тбилиси բալլաш бакла, Ахалциха, Карин, Сучава բազլա бһагла, Мокс բոկլոմ бәклә, Муш բազլաқ баглаг, բանգլա бангла, Зейтун բազլо бһагло, Тигранакерт բոկլոմ бәглә, Горис պոկլոմ пәклә, Карабах պէլլաш пәкла, Акна, Себастья բաշլա бһайла, Ван բոլ бәйл, Возм բոһլոմ бәһлә, Асланбек փաշլա пһайла, Салмаст բոկլոմ бәхьлә, Родосто փաշլա пһахьла, Полис փաշլա пһахла, Шемаха փոխլոմ пһәхлә.

ԲԱԴ, գ. պատ. **բաղ բրունել** (Ն), **բաղ պրունել** (Չ) պատ շինել, կառուցել. **բաղ չի լըսի(լ)** (Չ) բոլորովին չի լսում, պատի նման խուլ է. **բաղեբաղ քյնել** դես ու դեն ընկնել փնտրելով. **բաղերը անգաջ ունին** (ծծկ.) թաքուն լսող կարող է լինել, պետք է զգուշանալ. **բաղերը էլլել** սաստիկ զայրանալ. **բաղ քաշել** ցանկապատել. **հա նարա սաիլ իս, հա բաղին** նրան խրատելն անօգուտ է, միլնունյն է, թե պատին ասես:

БАД, с. 1. стена. 2. забор; **бад быррнэл** (Н), **бад пыррнэл** (Չ) возводить стену, забор, **бад чһи лыси(л)** (Չ) глухой как тетерев, **бадэбад ыйнэл** носиться по всему дому (в поисках чего-либо), **бадэбад вазэл** (Չ) носиться сломя голову, **бадэры ангадж унин** и у стен есть уши, **бадэры эллэл** прийти в ярость, **бад кһашэл** огораживать, **һа нара асил ис, һа бадин** как об стену горох, что в лоб, что по лбу, **бад чһикиднал** (Չ) ничего не знать, ни сном ни духом не ведать; грабар պաշո пат – круг, окружность, литер.вост.арм. պաշո пат, литер.зап.арм. պաշո (произ. бад) – стена, Ахалциха, Ван, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси պաշո пат, Алашкерт, Муш պաշո пад, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава բաշո бад, Тигранакерт բոկլ бәд, Асланбек բաշո бад и բա* баһ, Зейтун, Хачин бод բоқ, Сведия буд բոқ, все в знач. стена, Амшен бад բաշո – изгородь.

ԲԱԴԱՀԱԶ, ած. պատահած (մարդ, տեղ, գործ և այլն). անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

БАДАҺАԶ, пр.пр.вр. 1. случайно, неожиданно встретившийся, попавшийся на пути (о человеке). 2. неожиданно случившийся, произошедший (о событии); при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат.; **бадаһадз пан** происшествие, неприятное событие.

ԲԱԴԱՀԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. ամեն անգամ, որ հանդիպեմ, հանդիպում եմ, հանդիպեցի և այլն:

БАДАԿԱԴՅՏԱԿԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. всякий раз когда (кто-то) попадаетея мне на пути, попадался на пути и т.д. 2. всякий раз, когда со мной происходит неприятный случай, происходил неприятный случай и т.д.

ԲԱԴԱՀԱՆՁՉՎԵԼ, -ովըղ, -ովը, -նէրովըղ, -նէրովըղ, -նէրովը, սկ. հենց որ հանդիպեցի և այլն:

БАДАԿԱԴՅՈՎԵԿ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только (кто-то) неожиданно попадаетея мне на пути, попался на пути и т.д. 2. как только со мной происходит неприятный случай и т.д.

ԲԱԴԱՀԱՅԵԼ և **ԲԱԴԱՀՎԵԼ**, -իս, -վիս, -էցա, -վէցա, -աձ, -վաձ, -օղ, -վօղ, -ելու, -վելու, հրամայական չունի, բ.չ. 1. պատահել, դիպվածով տեղի ունենալ. 2. հանդիպել. **բան բաղահեցավ, չիզրրցա քեզի բալու** (Ն) դեպք պատահեց, չկարողացա գալ քեզ մոտ. **էգաձ աղէնրս մէրաղ մաշթ բաղահեցավ** գալու ժամանակս մի մարդ հանդիպեց ինձ:

БАДАԿՅԵԼ, гыбадаким, и **БАДАԿՅՅԵԼ**, гыбадаквим, -эца, -вэца, -адз, -вадз, -охъ, -вохъ, -элу, -вэлу, г.ср.з. 1. случатьея, происходить (неожиданно). 2. встретить кого-либо (случайно, неожиданно), столкнуться с кем-либо (случайно); не имеет повелит. накл.; **бан бадахэцхав, чхигырца кхэзи кхалу** (Н) произошла неприятность и я не смог к тебе зайти, **эгадз адэныс мэкхад машт бадахэцхав** по пути я неожиданно встретил знакомого; грабар **цашаш патаһ** – случай, литер.вост.арм. **цашашել** патаһел – случатьея, происходить, литер.зап.арм. **цашашիլ** (произ. бадахил) – случатьея, происходить, случайно встретить кого-либо, в гаварах Карин, Шемаха, Тбилиси **цашашիլ** патаһил, Ереван **цашашել** патаһэл, Карабах **цашашել** птаһэл, Мокс **цашашիլ** патаһил, **цашашիլ** патаһил, Алашкерт **цашашել** патаһел, Муш **цашашել** падаһел и **цашашիլ** падаһел.

ԲԱԴԱՀԱՆՁՉՎԵԼ, գ. դեպք:

БАДАԿՄԱՆԿԻ, с. случай, происшествие; литер.вост.арм. **цашашմունք** патаһмунк, литер.зап.арм. **цашашիլ** (произн. бадахмунк) – случай, происшествие.

***ԲԱԴԱՆ**, գ. ըմբիշ. թուրք. բէդէն – թիկնէղ, ուժեղ մարդ:

***БАДАН**, с. атлет, силач; перс. badan – тело, от котор. турец. beden – тело, туловище.

ԲԱԴԱՆԻ, ած. **цашանի**:

БАДАНИ, с. юноша; грабар **цашանի** патани – юноша, литер.вост.арм. **цашանի** патани, литер.зап.арм. **цашаниլ** (произ. бадани) – юноша.

ԲԱԴԱՆԻ, գ. **цашանք**, մեռելի փաթաթոց:

БАДАНԿԻ, с. саван для обёртывания покойника; исконно арм. слово, грабар **цашան** патан – ткань для обёртывания, литер.вост.арм. **цашանք** патанк – саван, литер.зап.арм. **цашаниլ** (пр. баданк) – саван для обёртывания покойника, Алашкерт, Шемаха **цашան** патан, Агулис, Ахалциа, Горис, Карин, Нор-Джуга, Салмаст, Мараха, Тбилиси **цашаниլ** патанк, Муш **цашаниլ** паданк, Мокс **цашаниլ** патанк, Тигранакерт **բոդանք** баданк, Харберд, Полис, Родосто, Сучава **բոդանք** баданк, Карабах **цашаниլ** патанк, Асланбек **բոդանք** баданк, Зейтун, Хачин, Амшен **բոդանք** баданк, Сведия **բոդանք** баданк.

ԲԱԴԱՆ ԷՇՏԱԼ (Չ) խաղը (գնդակախաղ) սկսելուց առաջ երկու մրցող խմբերից մի-մի ներքայացուցիչ առանձնանալով՝ որոշում էին մի պայմանական նշան, որ պետք էր գուշակել, և որ խմբի ղեկավարն որ ճիշտ գուշակեր, այն խումբն էր սկսում խաղը. այդ երկու ներկայացուցիչների արածը կոչվում էր **բաղաշ էշտալ**:

БАДАШ ЭШТАЛ (Ч) договариваться, приходиться к соглашению (перед началом игры в мяч, лапту и т.п.); в старину, перед началом игры в мяч по одному представителю из обеих команд выходили вперёд для бросания жребия, чтобы выявить команду, которая должна начать игру, действие, которое разыгрывали представители двух команд называлось **бадаш эштал**; турец. **badaşmak** (бадашмак) – договариваться.

ԲԱԴԱՆ ԽՈՒՌՄԻՇ ԱՆԵԼ (Նխո) ծախսատիկ նստել. թուրք. բաղաշ – ծախսատիկ:

БАДАШ ХУРРМИШ АНЭЛ (Нхч) сидеть по-турецки, сидеть, поджав под себя ноги; турец. bağdaş (бахьдаш) – манера сидеть поджав пол себя ноги, сидение по-турецки.

ԲԱՂԱՌ-ԲԱՂԱՌ ԱՆԷԼ պատառոտել:

БАДАРР-БАДАРР АНЭЛ разорвать на куски, разодрать в клочья; литер.вост.арм. պատառ-պատառ անել патарр-патарр анел, литер.зап.арм. պատառ-պատառ անել (произн. бадарр-бадарр анел) – разодрать в клочья.

ԲԱՂԱՌ-ԲԱՂԱՌ (Ը)ԼԱԼ պատառոտվել:

БАДАРР-БАДАРР (Կ)ԼԱԼ разодраться в клочья.

ԲԱՂԱՍԽԱՆ, գ. պատախան. առնված է գրական լեզվից:

БАДАСХАН, с. ответ; от пехлев. rāt-saxuan; грабар պատախան патсахан – ответ, литер.вост.арм. պատախան патасхан, литер.зап.арм. պատախան (произн. бадасхан) – ответ, в гаварах Алашкерт, Муш պախախան падасхан, Мокс պտտախան пәтәсхан, Ахалциха, Агулис, Ереван, Карин, Мараха պատախան патасхан, Тигранакерт բոդախան бәдәсхән, Шемаха, Сучава, Себастья բախախան бадасхан, Зейтун բախախան бадасхон.

ԲԱՂԱՐԱՔ, գ. պատարաք:

БАДАРАКН, с. 1. литургия, обедня. 2. торжество по случаю радостного события; **дуни бадаракн** новоселье, **бадаракн анэл** праздновать новоселье; грабар պախարաք падараг – дар, подношение, литер.вост.арм. պատարաք патараг, литер.зап.арм. պատարաք (пр. бадаракн) – литургия, обедня, Ахалциха, Нор-Джуга, Ереван, Карин, Мараха, Салмаст, Тбилиси պատարաք патаракн, Ван պատարաք патаракн, Алашкерт, Муш պախարաք падарагн, Шемаха պախարաք падаракн, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава բախարաք бадаракн, Тигранакерт բոդարաք бәдәрәкн, Асланбек բախарաք бадаракн, բախարաք* бадарагн, Зейтун բախարաք бадайокн, Сведия բոդարաք бәдәрюкн, в гаваре туркоязычных армян Энкюри բախарաք бадарак, все в значении литургия.

ԲԱՂԱՐԱՔՅՈՒ (Ն), **ԲԱՂԱՐԱՎՅՈՒ** (Չ), ած. պատարաքի հատկացված (գինի, ալուր):

БАДАРАКНЦУ (Н), **БАДАРАКЦУ** (Ч), п. предназначенный для литургии (о вине, муке для просфир и т.п.).

ԲԱՂԱՆԱԶ, ած. ինչ որ ըստ արդարության պետք է հատկացվի մեկին. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում (երրորդ դեմքի) և հոլովվում է. **քեզի բաղանաձ փայր տուն առիր, ինձի բաղանաձն ալ ինձի դուր** քեզ հասնող բաժինը դուն առիր, ինձ հասնողն էլ ինձ տուր. անցյալ դերբայը և նրանից առաջացող ածականը այս բարբառում ունի նաև ներկայի իմաստ, և **բաղանաձ** նշանակում է նաև «պատկանող»:

БАДГАНԱԶ, пр.пр.вр. причитающийся по справедливости; с существит. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **кхэзи бадганадз пхайы тун аррир, индзи бадганадзи ал индзи дур** свою долю ты взял, а мою – отдай мне; в новоахичеванском диалекте форма прич. прошедшего времени может иметь значение как прошедшего, так и настоящего времени.

ԲԱՂԱՆԷԼ, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, ներկա դերբայ և հրամայական չունի, գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևերը, բ.չ. պատկանել մեկին, նրա սեփականությունը լինել. դիմագուրկ **զբբաղանի** ձևը նշանակում է «արդարությունը պահանջում է». **մեձերուն խորադը մըղիզ անել զբբաղանի** իրավացի կլինի լսել մեծերի խրատը. **խարիբ մաշթոցն ալ մաշտու դեղ տընել զբբաղանի** չքավորներին էլ պետք է մարդատեղ դնել. բացասական **չի բաղանի(լ)** ձևը Չայթրում դարձել է **զբբաղ չանի(լ)**, որ հետևանք է բառի կազմության սխալ մեկնության. «պատկանել»-ը երկու մասի բաժանելով ստացվել է «պատ-կ-ա-նել». վերջինը համարվել է «անել» բայը, իսկ ներկայի «կ» մասնիկը միացել է արմատին և ստացվել է **զբբաղ չանել**:

БАДГАНЭЛ, гыбадгани, -эцхав, -адз, -элу, не имеет глаг. форм наст. вр. и повел. накл., употр. только формы 3-го л.; г.с.з. 1. принадлежать кому-либо, быть чьей-либо собственностью. 2. соответствовать, подходить, быть к лицу; безлич. форма **гыбадгани** означает «следует, надлежит»;

мэдээрун хырады мыдиг анэл гыбадгани следует прислушиваться к советам старших, **хариб маштоцһн ал машту дэхь тынэл гыбадгани** нищих тоже следует считать за людей; отрицат. форма **чһи бадгани(л)** в Чалтыре перешла в **гыбад чани(л)** вследствие перестановки согласных и разделения на две части глагола «патканэл», в котором вторая часть слова была принята народной этимологией за глагол «анэл», а срединная буква «к» («г») была принята за частицу глаг. формы наст. врем. и присоединена к основе, в результате возникла форма **гыбад чһанэл**; грабар **цшшлшһнһл** патканил – подходить, соответствовать, литер.вост.арм. **цшшлшһнһл** патканел – принадлежать, литер.зап.арм. **цшшлшһнһл** (произн. батканил) – принадлежать; подобать, соответствовать, в гаварах Нор-Баязет, Шемаха **цшшлшһнһл** патканил – подходить, быть к лицу.

ԲԱՂԳԱՆՅՈՒՆԷԼ կամ **ԲԱՂԳԱՆՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲԱՂԳԱՆՅՈՒՆԷԼ** (Չ), ր.ա. վճռել մեկի օգտին.

օրէնքը նարա բաղգանցուց դատարանը վճռեց նրա օգտին:

БАДГАНЦҺЫНЭЛ или **БАДГАНЦҺУНЭЛ** (Н), **БАДГАНЦҺЫНЭЛ** (Ч), п.г. принимать решение в чью-либо пользу; **օրэнкһы нара бадганцһуцһ** суд вынес решение в его пользу.

ԲԱՂԳԱՆՅՈՒՅԱՂՉՎՆԱ, -օվրդ, -օվր, -նէրովրս, -նէրովրդ, -նէրովր. մկ. հենց որ վճռում եմ, վճռեցի, վճռեմ և այլն (մեկի օգտին) բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ., ինչպես որ **цшшһнһնու** է **հաջորդող** բայի ձևը:

БАДГАНЦҺУЦҺԱՂՅՈՅԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только решаю в чью либо пользу и т.д., во всех лицах, числ. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱՂԳԷՐ, գ. **цшшկեր**, դիմանկար. **բաղգեր քաշել** նկարել, լուսանկարել. **բաղգեր քաշվել** լուսանկարվել. **բաղգեր քաշող** լուսանկարիչ. **цшшկ.** **цшшկար** – նույն իմ.:

БАДГЭՐ, с. картина, портрет; **бадгэр кһашэл** а) рисовать, б) фотографировать, **бадгэр кһашвэл** фотографироваться, **бадгэр кһашохь** фотограф; от пехлев. **patkar**; грабар **цшшկեր** паткер – картина, портрет, лит.вост.арм. **цшшկեր** паткер, лит.зап.арм. **цшшկեր** (произн. бадгэр), в гаварах Нор-Джуга **цшшկերը** паткеркһ, Салмаст **цшшկերը** паткеркһի, Ван **цшшկերը** паткеркһի и **цшшկերը** паткеркһի, Ахалциха, Ереван, Карин **цшшկերը** паткэркһ, Агулис, Шемаха **цшшկեր** паткэр, Мараха **цшшկերը** паткэркһի, Аварик **цшшկերը** паткэркһ, Тбилиси **цшшկիր** паткир, Мокс **цшшկիրը** паткиркһ, Сучава **բաղգեր** бадгер, Хачин, Амшен **բաղգեր** бадгэр, Себастья **բաղգեր** бадгэр и **բաղգերը** бадгэркһ, Тигранакерт **բողբեր** бадкһэр, Зейтун **բաղգի** бадгий и **բաղգիր** бадгир, Полис **բաղգերը** бадгэркһ, **բաղգէր** бадгэнкһ, Акна, Родосто **բարգէր** баргэнкһ, Алашкерт, Муш **цшшվերը** падвэркһ, в гаваре туркояз. армян Энкюри **բարկէս** баркет.

ԲԱՂԷՐԱՂ-ՏՈՒՊԷՏՈՒՊ ՎԱԶԷԼ (Չալթըր) դէս-դէն վազվոտել տան մէջ:

БАДЭБАД-ТУПЭТУП ВАЗЭЛ (Чалтырь) метаться туда-сюда по всему дому.

ԲԱՂԷԼ (Նիս) գործածվում է միայն ներկայի և կատարյալի բացասական եզակի երրորդ դեմքը, ր.չ. պկս. գորել, ույժ ունենալ. **լուգուս չի բաղիլ ասելու** լեգուս չի գորում, չի կարողանում ասել. **ուծրս չիբաղից դէմ դրնելու** ույժս բավական չեղավ դիմադրելու, չկարողացա դիմադրել:

БАДЭЛ (Нхч), недост.г.с.з. мочь, иметь силы; употр. только отриц. форма наст. и буд. времени 3-го лица ед. числа; **лузус чһи бадил асэлу** у меня язык не поворачивается сказать такое, **ужыс чһибадицһ дэм дынэлу** у меня не хватило сил сопротивляться.

ԲԱՂԷՍ, գ. նուշ. **цшри.** **բաղամ**, որից **թուրը.** **բաղեմ** – նուշ:

БАДЭМ, с. бот. миндаль; перс. **badem** – миндаль, турец. **badem** – миндаль; в гаварах Карабах, Джавахк **բաղամ** бадам – миндаль.

***ԲԱՂԷՍԷ ՄԷԶԷ** (Ն), ***ԲԱՂԷՍՕՎ ՄԷԶԷ** (Չ), գ. նուշից **цшришшшш** **բաղրավենիք**:

***БАДЭМЭ МЭЗЭ** (Н), ***БАДЭМОВ МЭЗЭ** (Ч), с. сладкое кушанье в виде шариков из яичного белка, смешанного с сахаром, толчёным миндалём и лапшой; перс. **badem** – миндаль, от которого турец. **badem ezmesi** (бадем езмеси) – толчёный миндаль.

ԲԱՂԷՎ, գ. կանանց շնորհավորական հավաքույթ նորածին երեխայի մոր մոտ:

БАДЭВ, с. торжество по поводу рождения ребёнка, отмечаемое женщинами; пехлев. **pativ** – честь, почёт; грабар **цшшիվ** патив – честь, почёт, литер.вост.арм. **цшшիվ** патив, литер.зап.арм. **цшшի** (произн. бадив) – честь, в гаварах Агулис, Ахалциха, Ереван, Карабах, Мокс, Мараха,

Салмаст, Тбилиси պատիվ патив, Алашкерт, Муш, Шемаха պաղիվ падив, Сучава բաղի бадив, Асланбек, Зейгун, Харберд, Полис, Тигранакерт բաղիվ бадив, Себастья բաղիվ բաղիվ – утратив основное значение, все означают «накрывать стол в честь гостя», Нор-Джуга պատիվ патив, в гаваре туркоязычн. армян Айнтап бадив բաղիվ – торжество.

ԲԱՂՆՔԱԶ, ած. պատանքի մեջ փաթաթած (մեռել). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է իբրև ածական:

БАДЫНКҺАДЗ, пр.пр.вр. завёрнутый в саван (о покойнике); с сущ. станов. прил.

ԲԱՂՆՔԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե, -եցե՛ք, բ.ս. պատանքով փաթաթել մեռելին:

БАДЫНКҺЭЛ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэх, г.д.з. заворачивать покойника в саван; этимол. см. баданкх.

ԲԱՂՆՔՎԵԼ գործածվում է երկու իմաստով հետևյալ ձևերը. 1. կատարյալի եզակի երբ. դեմքը «բաղընքվեցավ» – պատանքելու գործողությունը կատարվեց (դիմագուրկ իմաստով). 2. ներկայի և անկատարի եզ. երբ. դեմքերը դրական, բացաս. և հարցական ձևերով **գորբաղընքվի՞** կարելի է պատանքել, **գորբաղընքվե՞ր** կարելի էր պատանքել, **չէր բաղընքվեր** կարելի չէր կամ չպետք էր պատանքել, **գորբաղընքվի** կարելի է պատանքել և այլն. սրանք դիմագուրկ ձևեր են և ունին կարողական իմաստ:

БАДЫНКҺВЭЛ употр. в двух значениях в следующих формах: 1. соверш. вид ед. число 3-е л. в безлич. форме «бадынкхвэцхав» – был завёрнут в саван. 2. несов. вид, наст. вр., ед. число 3-е л. в утверд., отриц. и вопр. формах **гыбадынкхви?** заворачивается?, можно заворачивать?, **гыбадынкхвэр?** заворачивался?, можно было заворачивать?, **чхэр бадынкхвэр** не заворачивался, нельзя было заворачивать, **гыбадынкхви** можно заворачивать, и т.д.; утверд. формы также имеют значение возможности.

ԲԱՂՆՔԱԶ, (2) նաև՝ **ԲԱՂՆՔԹԱԶ**, մկ.ած. պատառտած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կոտարում, հոդ է առնում ու հոլովվ. է. **բաղըողած հալավները գարգըղելու դուր** պատառտածները կարկատել տուր. երկու դեպքում էլ հոգնակին ունի երկու տարբեր իմաստ. **բաղըողած հալավները** նշանակում է կամ «շորերդ, որ դու պատառտուել ես» կամ «շորդ, որ դուք պատառտուել եք». նույնպես և **բաղըողածները** նշան. է կամ «քո պատառտածները» կամ «ձեր պատառտածը». **բաղըողած** նշանակում է նաև «պատառտված» (չեզոք բայից):

БАДЫРДАДЗ, в (Ч) также **БАДЫРРТҺАДЗ**, пр.пр.вр. 1. рванный; с существит. выполняет функцию прилаг. с гл. – наречия, при независим. употр. – функцию существит., принимает прит. арт. и склон.; **бадырдадз халавнэрыд гаргыдэлу дур** отдай порванную одежду в починку, **бадырдадзнэрыд гаргыдэлу дур** отдай в починку порванную тобой (одежду); мн. число может иметь два разных значения: **бадырдадз халавнэрыд** может означать «одежда, которую ты порвал», или «одежда, которую вы порвали»; таким же образом **бадырдадзнэрыд** может означать «одежда, которую ты порвал» или «одежда, которую вы порвали»; **бадырдадз** или **бадыррthадз** имеет также знач. наст. вр. – «порвавшийся», образовано от гл. ср. залога.

ԲԱՂՆՔԱԶ ՉՍԱՅԻՍ (Ն), **ԲԱՂՆՔԹԱԶ ՉՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (2), մկ. քանի պատառտում եմ, պատառտում եմ, պատառտուեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАДЫРДАДЗСАЙИС (Н), **БАДЫРРТҺАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я рвал, рву, буду рвать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԱՂՆՔԱԶՉՎԸՍ (Ն), **ԲԱՂՆՔԹԱԶՉՎԸՍ**, -ովը, -ովը, -նեքովըս, -նեքովըդ, -նեքովը (2), մկ. հենց որ պատառտում եմ, պատառտում եմ, պատառտուեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժաման., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

БАДЫРДАДЗОВЫС (Н), **БАДЫРРТҺАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я рву, порвал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.

ԲԱՂՆՈՒԷԼ¹, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, է, -եցե՛ք, (Չ) նաև **ԲԱՂՆՈՒԹԷԼ**, ք.ն. պատառոտել, կտոր-կտոր անել (հագուստ, թուխթ և այլն). < պատառ-ոտ-ել:

БАДЫРРДЭЛ², гыбадыррдим, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, в (Ч) также **БАДЫРРТҺЭЛ**, г.д.з. рвать; литер.вост.арм. պատառոտել патарротел, литер.зап.арм. պատոտել (произн. бадыррдэл) – рвать.

ԲԱՂՆՈՒԷԼ², -ի, -եցավ, -ած, -ելու, -ելիք, (Չ) նաև **ԲԱՂՆՈՒԹԷԼ**, ք.չ. պատառոտվել. անձն. դերբ. և հրամայակ. չունի, գործածվում է միայն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. երբ. դեմքով. **սս շաբիքրս քաղրողիլիք չունի** այս շապիկս շատ դիմացկուն է, չի պատառոտվում:

БАДЫРРДЭЛ², гыбадыррди, -эцхав, -адз, -элу, -эликх, в (Ч) также **БАДЫРРТҺЭЛ**, г.с.з. рваться, не имеет личных форм и повелит. накл., употр. только в ед. и мн. ч. в 3-м лице во всех вр.; **ас шабикхыс бадыррдэликх чуни** эта рубашка ноская, не рвётся.

ԲԱՂՆՈՒԷԼԷՆ, (Չ) նաև **ԲԱՂՆՈՒԹԷԼԷՆ**, մկ. 1. պատառոտելով. 2. պատառոտվելով. **քաղրողիլեն գե՛ցիլ** է անընդհատ պատառոտում է. **քաղրողիլեն ուջարեցան շաբիքներս** պատառոտվելով վերջացան շապիկներս. **քաղրողիլեն մենը եղար** ինչքան ուզեցիր, ինչքան կարողացար լիովի պատառոտեցիր. այս ձևով գործածվում են կատարյալի եզակի և հոգնակի երկրորդ և երրորդ դեմքերը – **մենը եղար, մենը եղավ, մենը եղաք, մենը եղան**:

БАДЫРРДЭЛЭН, в (Ч) также **БАДЫРРТҺЭЛЭН**, н. 1. рвя, разрывая. 2. рвясь; **бадыррдэлэн гэцхил э** постоянно рвёт (одежду и т.п.), **бадыррдэлэн уджарэцхан шабикхнэрыс** мои сорочки так часто рвались, что закончились, **бадыррдэлэн мэмы эхъар** ты изодрал всё, что только смог, в этой форме употр. 2-е и 3-е лицо соверш. вида ед. и мн. числа – **мэмы эхъар, мэмы эхъав, мэмы эхъакх, мэмы эхъан**.

ԲԱՂՆՈՒԷԼՈՒ, (Չ) նաև **ԲԱՂՆՈՒԹԷԼՈՒ**, ած. 1. որ կարող է պատառոտվել. 2. որ կարելի է կամ պետք է պատառոտել. առաջին իմաստը ծագում է «քաղրողիլ» չեզոք բայից, երկրորդը – «քաղրողիլ» ներգործական բայից. երկուսն էլ համապատասխան բայերի ապանի դերբայներն են՝ գոյականի հետ գործածված ածականաբար. **սս շաբիքրս քաղրողիլու բան չէ** այս շապիկս շատ դիմացկուն է, պատառոտվելու բան չէ. **իդա թուխտերը քաղրողիլու պաներ ին** այդ թղթերը անպետք են, պետք է պատառոտել:

БАДЫРРДЭЛУ, в (Ч) также **БАДЫРРТҺЭЛУ**, пр.буд.вр. 1. то, что может порваться. 2. то, что можно или нужно порвать; 1-е знач. образовано от гл. ср. залога «бадыррдэл», 2-е – от гл. действ. залога «бадыррдэл», обе формы являются причастиями буд. времени глагола, выполняющими при этом функцию прилагат. при употреблении с существ.; **ас шабикхыс бадыррдэлу бан чһэ** эта рубашка ноская, не порвётся, **ида тхухтэры бадыррдэлу панэр ин** эту бумагу можно рвать.

ԲԱՂՆՈՒՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վելու, -վե, -վեցե՛ք, (Չ) նաև **ԲԱՂՆՈՒԹՎԷԼ**, ք.չ. 1. պատառոտվել, նույն իմ. ինչ որ չեզոք «քաղրողիլ» բայը, և գործածվում է նույն ձևերով. 2. փոխ.իմ. իր հնարավորությունից ավելի շքեղ ապրել, չափազանց մեծ ծախսեր անել:

БАДЫРРДВЭЛ, -вим, -вэцха, -вадз, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх, в (Ч) также **БАДЫРРТҺВЭЛ**, г.стр.с.з. 1. рваться; употребл. в тех же значениях и формах что и глагол среднего залога «бадыррдэл». 2. перен. из кожи вон лезть, чтобы обеспечивать достаток; литер.вост.арм. պատառոտվել патарротвел, литер.зап.арм. պատովիլ (бадррывил) – рваться.

ԲԱՂԻ-ԲՕՂՕՁ, ած.գ. տնից դուրս չեկող, հասարակությունից խուսափող, անհամարձակ. < պառ + րօղօջ. տե՛ս նաև րօղօջ:

БАДИ-БОХЪОДЖ 1. п. нелюдимый, необщительный. 2. с. домосед; см. бохъодж.

ԲԱՂԻԼ, գ. 1. բույսի ցողուն. 2. բանջարեղենի տերևուք:

БАДИЛ, с. 1. стебель растений. 2. ботва корнеплодов.

ԲԱՂԻՆՁ (Ն), **ՊԱՂԻՆՁ** (Չ), գ. պատիճ (ոսպի, լոբու և այլ բույսերի):

БАДИНДЖ (Н), **ПАДИНДЖ** (Ч), с. бот. стручок (чечевицы, фасоли и т.п.); исконно арм. слово, грабар պատիճ патич – шелуха, кожура, литер.вост.арм. պատիճ патич, литер.зап.арм. պատիճ (произн. бадидж) – стручок; шелуха, кожура, оболочка, в гаварах Ван պատիճ патич – бобовый стручок, Мокс պատիճ патич – зелёная фасоль, Евдокия րօղիջ бодидж – зелёные бобы,

Баберд բոբիդ բաճիճ – зелёные бобы, Сведия բջէճ բճճճ – зелёная кожура фасоли или бобов, Нор-Джуга փաճուճ բաճ – зелёная кожура фасоли или бобов, Буланых, Харберд բաճուճ բաճուճ – съедобная кожура фасоли, бобов и других растений, Казах, Тбилиси փաճիճ բաճիճ, Ереван փաճուճ բաճուճ – гамаши, гетры, в редуцир. форме в гаварах Ереван, Двин, Карабах փաճ բաճ – внешняя оболочка пшеницы; согл. Р. Ачаряну, форма բաճիճ բաճիճ в новоахичеванском диалекте происходит от древней формы патич փաճիճ, а փաճիճ բաճիճ в чалтырском говоре происходит от ещё более древней протоформы բաճիճ բաճիճ.

ԲԱՂԻՉ, տե՛ս Աստուծու բաճիճ փաճաճ բաճի տակ:

БАДИДЖ, с. наказание; грабар փաճիճ բաճիճ – наказание, кара, литер.вост.арм. փաճիճ բաճիճ, литер.зап. арм. փաճիճ (пр. бадидж) – наказание, Тбилиси փաճիճ բաճիճ, Агулис փաճիճ բաճիճ, փաճիճ բաճիճ, Шемаха բաճիճ բадидж, Асланбек, Харберд բաճիճ бадидж, բաճիճ бадидж, Салмаст փաճիճ բաճիճ, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Нор-Джуга, Ван փաճիճ բաճիճ, Алашкерт, Муш փաճիճ բадидж, Зейтун, Полис, Родосто, Себастья բաճիճ бадидж, Акна բաճիճ бадидж.

ԲԱՂԻՉ, գ. փաճիճ. բաճիճ անել հրաճնել, առաջարկել որևէ ուսուցիչ կամ խմբիչ. կիճի բաճիճ արաճ գիճի առաջարկել:

БАДИВ, с. честь; почёт, уважение; бадив анэл потчевать, угощать едой, вином; кини бадив арав потчевал вином; бадив дал оказывать уважение, бадивы вар цыкэл уронить свою честь, бадивы вар зарнэл уронить чью-либо честь; литер.вост.арм. փաճիճ բաճիճ, литер.зап.арм. փաճիճ (произн. бадив); этимол. см. бадэв.

ԲԱՂԻՍԱՉ, ան. փաճուճ:

БАДМАՃ, пр.пр.вр. рассказанный.

ԲԱՂԻՍՆՎԱՉ, տե՛ս փաճուճ:

БАДМЫВАՃ, см. бадмаճ.

ԲԱՂԻՍԷԼ, -իս, -եցի, -ան, -ոյ, -ելու, -ել, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. փաճուճ (հեքիաթ, իրողությունն ու այլն):

БАДМЭЛ, гыбадмим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.д.з. рассказывать; исконно арм. слово, грабар փաճուճ բաճուճ – рассказывать, литер.вост.арм. փաճուճ բաճուճ, литер.зап.арм. փաճուճ (пр. бадмэл), Ахалциха, Ереван, Карин փաճուճ բաճուճ, Агулис, Мокс, Тбилиси փաճուճ բաճուճ, Амшен բաճուճ бадмуш, Мараха փաճուճ բաճուճ, Алашкерт փաճուճ բадмел, Шемаха փաճուճ բадмил, Сучава բաճուճ бадмел, Родосто, Себастья բաճուճ бадмэл, Зейтун բաճուճ бадмил, Тигранакерт բաճուճ бадмэл.

ԲԱՂԻՍՈՒԹԻՆ, գ. փաճուճությունն:

БАДМУТҺИН, с. 1. история. 2. рассказ, повествование; литер.вост.арм. փաճուճությունն բաճուճ, литер.зап.арм. փաճուճությունն (произн. бадмутҺюн) – история; рассказ, в гаваре Амшен բաճուճությունն бадмутин – рассказ.

ԲԱՂՅԱ, գ. բնական կարիքների համար գործածվող անան. փաճուճ. բաճիճ – թաճ:

БАДЬЯ, с. ночной горшок; дынгицх бадьян переборщил, хватил через край, перегнул палку; перс. badiye – чаша, таз, от котор. турец. badya – сосуд, крым.татар. бадие – ночной горшок; в гаварах Тбилиси, Аварик, Карабах, Нор-Баязет, Ван, Урмия բաճիճ бадья – пятилитровый сосуд.

ԲԱՂՈՒՀԱՍ, գ. փաճուճիս, աղետ. փաճիճ. փաճուճիս – փաճիճ:

БАДУԿԱՍ, с. беда, несчастье; пехлев. rātūfrās – кара; грабар փաճուճիս բաճուճ – кара, наказание; литер.вост.арм. փաճուճիս բաճուճ, литер.зап.арм. փաճուճիս (произн. бадукас) – беда, Ахалциха, Карин, Тбилиси փաճուճիս բաճուճ, Мараха, Салмаст, Ван փաճուճիս բաճուճ, Муш, Шемаха փաճուճիս бадукас, Мокс փաճուճիս բաճուճ, Зейтун բաճուճ бадукас, Сведия բաճուճ бадикус, Горис, Карабах փաճուճи пыкас, все в значении беда, несчастье, Адана բաճուճи бадукас – некрасивый человек.

ԲԱՂՋԱՌ, գ. պատճառ. **բաղջառ բրոնել** (Ն), **բաղջառ պրոնել** (Չ), **բաղջառ բերել** (Ն), **բաղջառ պերել** (Չ) արդարանալու համար իր վարմունքի պատասխանատվությունը մի ուրիշի վերազրել:

БАДԺՋԱՐՐ, с. 1. причина. 2. повод, предлог; **баджарр быррнэл** (Н), **баджарр пыррнэл** (Ч) или **баджарр бэрэл** (Н), **баджарр пэрэл** (Ч) сваливать вину на кого-л., **ида баджарров** по этой причине, **гардж хэлкхи баджарр** или **бэла** не от большого ума (об опрометчивом, необдуманном поступке); грабар պատճառ патчарр – причина, повод, литер.вост.арм. պատճառ патчарр, литер.зап.арм. պատճառ (произ. баччарр) – причина, повод, в гаварах Агулис, Ахалциха, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Тбилиси պատճառ патчарр, Карин պաճճառ паччарр, Себастья, Тигранакерт բաղջառ бадджарр, Ереван, Мокс պաճառ пачарр, Муш պաջառ паджарр, Сучава բաջառ баджарр.

ԲԱՂՋԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, է, -եցէք (Նխզ), բ.ն. պատժել:

БАДԺՋՅԼ, гыбаджим, бадджэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Нхч), г.д.з. наказывать; грабар պատժել патжел, литер.вост.арм. պատժել патжел, литер.зап.арм. պատժել (произ. батчэл), Тбилиси պատժիլ патжил, Нор-Джуга պատժել патжел, պատրճել патычел, Сучава բաջել баджел, Шемаха պաղիժիլ падижил, Ахалциха պատճել патчэл, Карин պաճճել паччэл, Агулис պատրճիլ патычил, Акна, Полис, Себастья պաջջել пажджэл.

ԲԱՂՌԱԶ, ած.սկ. 1. պատառած («բաղրել» ներգործական բայից). 2. պատառված («բաղրել» չեզոք բայից). երկուսն էլ անցյալ դերբայ են, որ գոյականի հետ դառնում են ածական, բայի հետ – մակբայ, առանձին գործածվելիս գոյականի դեր են կատարում. տե՛ս բաղրողաձ. **բաղրած դավուլ** գաղտնիք չպահող, թուլբերան. **էրէսը բաղրած** համեստություն չունեցող, լիր:

БАДРРАДЗ, пр.пр.вр. 1. порванный (от гл. действ. залога «бадррэл»). 2. порвавшийся (от глагола среднего залога «бадррэл»); с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию сущ.; **бадррадз давул** болтливый, **эрэсы бадррадз** наглый, развязный; литер.вост.арм. պատռած патրрац, литер.зап.арм. պատռած (произн. бадррадз) – порванный; см. бадыррадз.

ԲԱՂՌԱՂՏԱՍՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. (ներգործաբար) քանի պատառեցի, պատառեմ, պատառում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. 2. (չեզոքաբար) քանի պատառվի, պատառվեց և այլն բոլոր ժամանակ. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով:

БАДРРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. (в знач. действ. залога) по мере того как (чем больше) я рвал, рву, буду рвать и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предложения. 2. (в знач. средн. залога) по мере того как (чем больше) рвётся, будет рваться и т.д., во всех временах 3-го лица в ед. и мн. числе.

ԲԱՂՌԱԶՉԼՍ, -օվըդ, -օվը, -ներօվըս, -ներօվըդ, -ներօվը, մկ. 1. (ներգործաբար) հենց որ պատառեցի, -եցիր, կամ պատառում եմ, ես և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. 2. (չեզոքաբար) քանի պատառվում է, պատառվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երր. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАДРРАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. (в знач. действит. залога) как только я рву, порвал и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предложения. 2. (в знач. средн. залога) как только рвётся, будет рваться и т.д., во всех врем. 3-го лица в ед. и мн. числе в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԲԱՂՌԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, է, -եցէք (Չ. -եցէկ), բ.ն. պատառել:

БАДРРЭԼ¹, гыбадррим, бадррэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. рвать; **кылохы бадррэл** разбить голову; грабар պատռառ патарр – ломоть хлеба, պատռառել патаррел – рвать на куски, литер.вост.арм. պատռառել патаррел, литер.зап.арм. պատռել (пр. бадррэл) – рвать, Ахалциха, Ереван պատռել патррэл, Тбилиси պատռիլ патррил, Алашкерт, Муш պաղրել падррел, Полис, Родосто բաղրել бадррэл, Сведия բաղրիլ бадррил, Амшен բաղրուղ бадрруш, Сучава բաղրել бадррел, Себастья բառել баррэл, Акна բառել баррэл, բայռել байррэл, Карин պառել

паррэл, Мараха պատռել паррэл – рвать, Ван պատռել патррел, Мокс պատռիլ патррил – надламываться.

ԲԱՂՈՒՆԷԼՔ, -ի, -եցավ, -ած, -ելու, ք.չ. պատռավել. անձնական դերբայ և հրամայական չունի, գործածվում է միայն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով:

БАДРРЭЛ, гыбадрри, бадррэцһав, -адз, -элу, г.с.з. 1. рваться. 2. прорваться (о дамбе, запруде и т.п.). 3. лопаться; не имеет личных причастных форм и повелит. накл., употр. только в ед. и мн. числе 3-го л. во всех временах; литер.вост.арм. պատռել патррел и պատռվել патррвел, литер.зап.арм. պատռել (произ. бадррэл) – рваться.

ԲԱՂՈՒՆԷԼԷՆ, մկ. 1. պատռելով (ներգործարար). 2. պատռվելով (չեզոքարար):

БАДРРЭЛЭՆ, н. 1. рвя (действ. залог). 2. рвясь (средн. залог).

ԲԱՂՈՒՆԷԼՈՒ, ած. 1. որ կարելի է կամ պետք է պատռել (ներգործական «բաղռել» բայից). 2. որ մաշվելուց կարող է պատռվել կամ պիտի պատռվի ինքը առանց ուրիշի ներգործության (չեզոք «բաղռել» բայից). երկուսն էլ ապանի դերբայ են գոյականի հետ դառնաձև ածական. **բաղռելու թուխթ** անպետք թուղթ, որ պետք է պատռել. **շաբիքըս բաղռելու յէ** շապիկս հին, մաշված լինելով շուտով պիտի պատռվի. երկուսն էլ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր են կատարում. համեմ. բաղռողելու. **բաղռելու բան է** (Ն), **բաղռելու պան է** (Չ) (փոխ. իմ.) համբերությունից դուրս գալու, վրդովմունքից ու զայրույթից տրաքվելու բան է («բաղռել» չեզոք բայից):

БАДРРЭЛУ 1. то, что можно или нужно порвать (прич. буд. вр. гл. действит. залога «бадррэл»). 2. то, что может порваться (прич. буд. вр. гл. сред. залога «бадррэл»); с сущ. выполняет функцию прилагат.; **бадррэлу тһухтһ а**) бумага, которую нужно рвать, б) бумага, которая может порваться, **шабикһыс бадррэлу йэ** моя рубашка вот-вот порвётся; при независ. употр. обе формы выполняют функцию сущ.; **бадррэлу бан э** (Н), **бадррэлу пан э** (Ч) хоть лопни, хоть тресни (прич. буд. времени глагола среднего залога «бадррэл»).

ԲԱՂՈՐՇՎԱԶ, ած. նույն իմաստն ունի և նույն կերպ է գործածվում, ինչ որ «բաղռած»-ը (չեզոք բայից):

БАДРРЫВАДЗ, п. порванный; порвавшийся; имеет то же значение и употребление что и форма «бадррадз» (прич. глагола ср. залога).

ԲԱՂՈՐՇՎԱՉՍԱՅԻՆ, մկ. նույն իմաստն ունի և նույն կերպ է գործածվում, ինչ որ «բաղռածապիս» (չեզոքարար):

БАДРРЫВАՃՅԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) рвётся и т.д. во всех вр.; имеет то же значение, формы и употребл. что и форма «бадррадзсайин» (в ср. залоге).

ԲԱՂՈՐՇՎԱԶՈՎՐ, մկ. թե իմաստով և թե գործածության ձևով նույնն է, ինչ որ «բաղռածովր» (չեզոք բայից):

БАДРРЫВАՃՅՈՎՅԻ, н. как только рвётся и т.д. во всех временах; имеет то же значение и формы что и наречие «бадррадзовы» (от гл. средн. залога).

ԲԱՂՈՐՇՎԷԼ, ք.չ. թե իմաստով և թե գործածության ձևով նույնն է «բաղռել» չեզոք բայի հետ:

БАДРРЫВЭՅԼ, г.с.з. имеет то же значение и те же формы что и глагол ср. залога «бадррэл»; литер.зап.арм. պատռվիլ (произ. бадрривил) – рваться.

ԲԱՂՈՐՇՎԷԼԷՆ, մկ. նույնն է, ինչ որ «բաղռելեն» (չեզոքարար):

БАДРРЫВЭՅԼЭՆ, н. имеет то же знач. и формы что и «бадррэлэн» (в знач. ср. зал.).

ԲԱՂՈՐՇՎԷԼՈՒ, ած. թե իմաստով և թե գործածության ձևով նույնն է, ինչ որ «բաղռելու» (չեզոք բայից):

БАДРРЫВЭՅԼՄ, пр.буд.вр. имеет то же значение и формы что и «бадррэлу» (в знач. ср. зал.).

ԲԱԶ, գ. մակաղ, ցանկապատած տեղ անասունների համար. փոխ. թաթ.:

БАЗ, с. хлев; загон для домашнего скота; рус. баз – огороженное место для скота.

ԲԱԶԱՐ, գ. շուկա. **բազարին դեղը** շուկայում. պարս. և թուրք. բազար – շուկա:

БАЗАР, с. рынок, базар; **базарин дэхы** на рынке; перс. bāzār – рынок; среднеарм. яз. բազար базар – рынок, из перс; литер.зап.арм. պազար (произ. базар), употр. во всех арм. диалектах.

ԲԱԶԱՐԸ, մկ. շուկայում. **բազարը ի՞նչ գար** շուկայում ի՞նչ կար:

БАЗАРЫ, н. на рынке; **базары инч гар?** что было на рынке?

ԲԱԶԱՐԸԼԻՄ, գ. գնում, շուկայում գնած քան. **բազարը իս անել** շուկայից քան գնել. թուրք. բազարը – նույն իմ.:

БАЗАРЛЫХ, с. покупка, товар, приобретённый на рынке; **базарлых анэл** покупать что-либо на рынке; турец. pazarlık (пазарлык), крым.татар. базарлыкъ – торг; в гаваре Карабах բազարը բазарлыкъ – покупка.

ԲԱԶԱՐՁԻ, գ. քան ծախելու կամ գնելու համար շուկա գնացող. պարս. բազարչի, թուրք. բազարչի – նույն իմ.:

БАЗАРДЖИ, с. торговец или покупатель на рынке; турец. pazarcı (пазарджи) – торговец на рынке, из перс.; в гаваре Амшен բազարչի базайджи – торговец.

***ԲԱԶԻ ՎԱՄԹ** (Նխջ) երբեմն. պարս. բազի – մի քանի. ար. վակտ – ժամանակ:

***БАЗИ ВАХТ** (Нхч) иногда, временами; турец. bazi vakit (базы вакыт) – иногда, из перс.-араб.; в гаваре Амшен բազի бази – иногда.

ԲԱԶԻԳՅԱՆ, գ. վաճառական. պարս. բազրգյան – նույն իմ. **բազիրգյան պարի** (Չ) գործվածքեղենի ապրանք. **բազիրգյան խանութ** (Չ) գործվածքեղենի խանութ. հոմանիշը – բեգետն:

БАЗИРГЯН, с. торговец; **базиргяан пари** (Ч) ткань, **базиргяан ханути** (Ч) магазин тканей; перс. bazārgan – торговец (baz – ткань), турец. bezirgân (безиргян), крым.татар. базыргян – торговец; среднеарм. яз. բազրկան базркан – торговец, в гаварах Гандзак, Ван բազիրգյան базиргяан, Тбилиси բազրգյան базрган, Джавахк բեգերկյան бэзэркяан – торговец; синон. бэзэстэн.

ԲԱԶՄԱՆ ԱՆՑՆԷԼ չքաշվել, համարձակություն ունենալ, խոսել, խնդրել:

БАЗМАН АНЦИНЭЛ не смущаться, не робеть, не испытывать робости, неловкости в общении; **khэзи мэн базмас ганцхыни** с тобой чувствую себя легко и непринуждённо; крым.татар. базна – не смущаться, не робеть.

ԲԱԹԱ-ՉՈՒՄԱ ԷՇՏԱԼ կամ **ՔԱԷԼ** (Չ), մկ. ցեխի մեջ խրվելով. փոխ. թաթ.:

БАТНА-ЧУМА ЭШТАЛ или **KhAJЭЛ** (Ч), н. застревающая в грязи (идти); крым.татар. батмакъ – завязнуть в грязи.

ԲԱԹԱՆ (Ն), **ԲԱԹԽԱՆ** (Չ), գ. ճահիճ, ցեխ. թուրք. բաթակ – նույն իմ. **բաթախեն էլլել**, **չամուռը մըղնել** (Ն) մի փորձանքից ազատվել, մի ուրիշի հանդիպել:

БАТНАХ (Н), **БАТНАХАХ** (Ч), с. болото, топь, грязь; **батнахэн эллэл**, **чхамурры мыднэл** (Н) избавиться от одной беды и попасть в другую; турец. batac, крым.татар. батакъ – топь, болото; крым.татар. баткъакъ – топкий, болотистый; в гаварах Амшен բաթախ батах – топь, болото, Муш, Ван բաթախ батлах, Аварик բաթախ баттах, Карабах, Урмия բաթա батна – топь, грязь.

ԲԱԹԱՄԼԸ (Ն) **ԲԱԹԽԱՄՈԴ** (Չ), ած. ցեխոտ, ճահճային (տեղ):

БАТНАХЛЫ (Н), **БАТНАХОД** (Ч), п. болотистый, топкий; турец. batac, крым.татар. баткъакъ – болотистый + оконч. прилаг. арм.яз. «од».

ԲԱԹԱԶ (Չ), ած.մկ. ցեխի մեջ խրված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ. **բաթած արարա**, **բաթած զով** ցեխի մեջ խրված սայլ, կով. **բաթած գէ ցիլ** է խրված մնում է. արմատը թուրքերեն է, վերջավորությունը հայերեն:

БАТНАДЗ (Ч), пр.пр.вр. застрявший, увязший в грязи; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; **батнадз араба** застрявшая в грязи телега, **батнадз гов** застрявшая в грязи корова, **батнадз гэцил** э так и стоит, застрявший в грязи; тюрк. батакъ – болото + оконч. причастия арм. яз.

ԲԱԹԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի խրվում եմ, ես և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАТНАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) застреваю в грязи и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱԹԱԶՕՎԸՍ, -ովրդ, -ովր, -նէրովրս, -նէրովրդ, -նէրովր (Չ), մկ. հենց որ խրվեմ, խրվում եմ, ես և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բարթաձովր քաշեցի հանեցի** հենց որ խրվեց՝ քաշեցի, հանեցի. **բարթաձնէրովրդ կուկանք գրհանինք** (Չ) հենց որ խրվեք, կրգանք կրհանենք:

ԲԱԹԱԶՕՎԻՍ, -ովիդ, -ովի, -նէրովիս, -նէրովիդ, -նէրովի (Չ), ն. как только увязая в грязи и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **батардовы кнашэцхи ханэцхи** как только он увяз в грязи, я его вытащил, **батардзэровыд куканкх гыһанинкх** (Չ) как только завязнете в грязи, мы придём и вытащим вас.

ԲԱԹԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ), բ.չ. ցեխի, ճահճի մեջ խրվել. թուրք. բարթմակ – նույն իմ., վերջավորությունը հայերեն է:

ԲԱԹԷԼ, ցыбатим, батыца, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцэхкх (Չ), г.с з. увязнуть, застрять в грязи; турец. batmak, крым.тат. батмакъ – погружаться, тонуть + оконч. глаг. арм. яз. «эл».

ԲԱԹԷԼԷՆ (Չ), մկ. ցեխի մեջ խրվելով:

ԲԱԹԷԼԷՆ (Չ), ն. застревая в грязи.

ԲԱԹԷԼՈՒ (Չ), ած.մկ. որ կարող է խրվել, որտեղ կարելի է խրվել. **բարթելու ծի չէ** (Չ) այս ձին չի կարող խրվել. **թամամ բարթելու դէղ է** իսկական խրվելու տեղ է. ապառնի դերբայ է, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **բարթելու դէղը հոս չէ. բարթելույն անցանք** խրվելու տեղը այստեղ չէ, խրվելուց (տեղից) անցանք:

ԲԱԹԷԼՍ (Չ), пр.буд.вр. 1. тот, кто может увязнуть в грязи, или то, что может увязнуть в грязи. 2. место, где можно увязнуть в грязи; **бате́лу ци чһэ** (Չ) эта лошадь не увязнет в грязи, **тамам бате́лу дэхъ э** как раз то место, где можно увязнуть в грязи; с существ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия, при независ. употребл. – функцию существ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **бате́лу дэхъы нос чһэ, бате́луйэн анцханкх** здесь не увязнем, место, где можно увязнуть, мы уже проехали.

ԲԱԹԷՅԸՆԷԼ, -ցունում, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցընօդ, -ցընելու, -ցուր, ցուցե՛կ (Չ), բ.ա. խրվեցնել (ցեխի մեջ, դույլը ջրի մեջ և այլն). բարթ-եց-ուց-ան-ել:

ԲԱԹԷՅԸԻՆԷԼ, -цхунум, -цхуци, -цхуцадз, -цхынох, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Չ), п.г. 1. завести в грязь, делать так, чтобы увяз в грязи. 2. утопить в колодце (о ведре).

ԲԱԹԷՅԸՆԷԼԷՆ (Չ), մկ. խրվեցնելով:

ԲԱԹԷՅԸԻՆԷԼԷՆ (Չ), ն. 1. заводя в грязь, делая так, чтобы увяз в грязи. 2. топя в колодце (о ведре).

ԲԱԹԷՅՈՒՅԱԶ (Չ), ած.մկ. խրվեցրած. **բարթեցուցաձ արբա** ցեխի մեջ խրվեցրած սայլ. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվ. գոյականի դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվ. է. **կընածեկ, բարթեցուցաձներդ հանեցե՛կ** (Չ) գնացեք, խրվեցրածներդ (սայլերը) հանեցեք:

ԲԱԹԷՅԸԻՆԷԼԷՆ (Չ), пр.пр.вр. заведённый в грязь (об арбе и т.п.); **батэцхуцадз арба** заведённая в грязь телега, **кынацэк, бате́цхуцадзэровыд ханэцхэк** (Չ) идите и вытаскивайте (машину и т.п.), которую вы завели в грязь; с сущ. становится прил., с гл. – наречием, при незав. употреблении – существ., принимает притяж. артикль и склоняется.

ԲԱԹԷՅՈՒՅԱՎԸՍ, -ովրդ, -ովր, -նէրովրս, -նէրովրդ, -նէրովր (Չ), մկ. հենց որ խրվեցի, խրվեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱԹԷՅԸԻՆԷԼԷՆ, -ովիդ, -ովի, -նէրովիս, -նէրովիդ, -նէրովի (Չ), ն. как только я завёл (машину) в грязь (утопил ведро в колодце), заведу в грязь и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

***ԲԱԹԸՆ** (Նխզ), ած. կարծր:

***ԲԱԹԻՐՐ** (Нхч), п. твёрдый, крепкий.

***ԲԱԹԸԱԼ** (Ն), **ԲԷՏՍԱԼ** (Չ), ած. անպետք (գործիք). ար. բարթալ – նույն իմ.:

***БАТҺТҺАЛ** (Н), **БЭТТАЛ** (Ч), п. непригодный (об инструменте); араб. battāl – непригодный; среднеарм. яз. պարթալ паттал и պարթալ пайттал – тщетный, напрасный, в гаваре Шатах պարթալ паттал – испорченный.

ԲԱԹԽԱՆ (Չ), տե՛ս րարթախ (Ն):

БАТҺХАХ (Ч), см. bathax (Н).

ԲԱԹՄԱՆ (Նխոջ), գ. հին ժամանակվա ծանոթության չափ է, զանազան երկարներում տարբեր մեծության փոխ. թուրք.:

БАТҺМАН (Нхч), с. мера весов (в старину); турец. batman – мера веса от 2, 5 до 10 кг.

ԲԱԹՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), տե՛ս րարթել:

БАТҺМИШ (Ы)ЛАЛ (Н), см. bathэл.

ԲԱԺԻՆ (Ն), **ՊԱԺԻՆ** (Չ) առանձին չի գործածվում. **փայ-պաժին անել** բաժանել իրար մեջ ինչ որ ընդհանուր սեփականություն է. **փայ-պաժին լալ** ընտանիքի անդամները բաժանվելով իրարից բաժանել իրանց մեջ ընդհանուր գույքը:

БАЖИН (Н), **ПАЖИН** (Ч) употр. только в выраж. **пхай-пажин анэл** распределять общую собственность, **пхай-пажин лал** делить имущество при разводе; литер.вост.арм. բաժին бажин, литер.зап.арм. բաժին (произн. пажин) – часть, доля, в гаварах Агулис, Тбилиси բաժին бажин, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Муш, Нор-Джуга, Сучава բաժին бажин, Возм բաժին бажин, Полис, Родосто пажин փաժին, Тигранакерт փոժին пажин, Мокс, Мараха, Салмаст պոժին пажин, Зейтун բաժին бажин; этимол. см. бажнэл.

ԲԱԺԻՆԶ (Նխոջ), գ. hարսի օժիտ:

БАЖИНКҺ (Нхч), с. приданое.

ԲԱԺՆԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ՊԱԺՆԵԼ** և **ՊԱՐՆԵԼ**, -եցել (Չ), բ.ն. 1. բաժանել. 2. զատել, առանձնացել իրարից (ամուսիններին, կովոդներին և այլն):

БАЖНЭЛ, гыбажним, -эцхи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Н), **ПАЖНЭЛ** և **ПАРНЭЛ**, кыпажним և гыпарним, -эцхи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Ч), г.с.з. 1. делить, производить арифметическую операцию. 2. делить, распределять что-либо. 3. разводит (супружескую пару). 4. разнимать (дерущихся). 5. отрывать, отдирать (что-либо прилипшее); заимств. из иранских языков; грабар բաժանել бажанел – делить, литер.вост.арм. բաժանել бажанел, литер.зап.арм. բաժնել (произн. пажнэл) – делить, разделять, Нор-Джуга բաժանել бажанел, Ереван բաժանել бажанэл, Алашкерт, Муш, Сучава բաժնել бажнел, Ахалциха, Карин, Себастья բաժնել бажнэл, Возм բաժնիլ бажынил, Агулис բոժնիլ бажнил, Тбилиси բաժնիլ бажнил, Харберд բաժնիլ бажнил, Полис, Родосто փաժնել пажнэл, Тигранакерт փոժնել пажнел, Хачин բաժնել бажнел, Зейтун բաժնիլ бажнил, Горис պոժնիլ пажнил, Карабах պոժնել пажнэл, Салмаст, Ван պոժնել пажнел, Шемаха փոժնիլ пажынил, Мокс պոժնիլ пажнил, Венгрия բաշնրվիլ башнывил.

ԲԱԺՆԸՎԵԼ, գրբաժնրվի կամ գրբաժնրվիմ, -վեցավ կամ -վեցա, -ված, -վոյ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Ն), **ՊԱԺՆԸՎԵԼ** և **ՊԱՐՆԸՎԵԼ**, -վեցել (Չ), բ.կր.չ. բաժանվել, զատվել իրարից, առանձնանալ, նույն ձևերով և իմաստով:

БАЖНЫВЭЛ, гыбажниви или гыбажнивим, бажнывэцхав или бажнывэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэк (Н), **ПАЖНЫВЭЛ**, кыпажниви или кыпажнивим, пажнывэцхав или пажнывэцха, և **ПАРНЫВЭЛ**, кыпарниви или кыпарнивим, парнывэцхав или парнывэцха, -вэцхэк (Ч) 1. г.стр.з. делиться (об арифметической операции). 2. делиться, распределяться. 3. г.с.з. разводиться, расторгать брак. 4. г.с.з. отрыватьсья, отдираться (о чём-либо прилипшем); литер.вост.арм. բաժանվել бажанвел, литер.зап.арм. բաժնվիլ (пр. пажнвил).

ԲԱԼԱ, գ. ձագ (անասունի, թռչունի և այլն). փոխ թուրք. **բալա բերել** (Ն), **բալա պերել** (Չ) ծնել (կենդանիների մասին). **գաղուն բալա պերիլ է. բալա հանել** (թռչունների մասին) ձագ հանել ձվերից. **խառղան բալա հանիլ է. բալա թարել** վիժել. **գովը բալա թարից. բալաս** (ծայրի «ս»-ն հայ. հոդ է) կամ **բալամ** ձագ, փաղարջակա նիմուս փոքրերին ծերերից:

БАЛА, с. 1. дитя, ребёнок. 2. детёныш, птенец; **бала бэрэл** (Н), **бала пэрэл** (Ч) родить детёныша (о животных), **гадун бала пэрил э** кошка принесла котят, **бала ханэл** производить на

свет птенцов, **харрхъан бала һанил э** ворона произвела на свет птенцов, **бала тһаблэл** выкидывать плод, **говы бала тһаблицһ** корова выкинула плод, **балас** или **балам** дитя моё (форма обращения к детям; окончание «с» – притяжат. артикль арм. языка, «м» – притяжат. артикль тюркских языков); турец. *bala* – дитя, детёныш; употреб. во всех арм. диалектах в знач. дитя, ребёнок; детёныш, в гаварах Кесария, Карин, Карабах, Нор-Джуга и т.д. слово *բալամ* балам употр. как форма обращения к собеседнику.

ԲԱԼԱԲԱՆ, Չալթըրու մահի **ԲԱԼԲԱՆ**, ած. մեծ, խոշոր. **բալաբան մաշթ** (Ն), **բալբան մաշտ** (Չ) մեծ մարդ թե մարմնի խոշորությունն և թե տարիքի մեծության իմաստներով:

БАЛАБАН, в Чалтыре также **БАЛБАН**, п. 1. большой, крупный. 2. взрослый; **балабан машт** (Н), **балбан машт** (Ч) а) рослый, крупный человек, б) взрослый человек; турец. *balaban* – огромный, крупный (телом), гигант, крым.татар. балабан – большой, взрослый; литер.зап.арм. *բալաբան* (произ. балабан), в гаварах Карин, Джавахк, Кесария *բալաբան* палапан – большой, крупный.

ԲԱԼԱԼԵՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ բազմանալ (կենդանիները՝ ձագեր ծնելով, բույսերը՝ ընձյուղներ արձակելով):

БАЛАЛЭМИШ (Ы)ЛАЛ 1. размножаться, плодиться (о животных, птицах). 2. прорастать, пускать побеги (о растениях, деревьях).

ԲԱԼԱՆ, գ. վարտիքի վարի ծայրը. թաթառ. բալախ – նույն իմ.:

БАЛАХ, с. штанина, брючина; **чурин чһиһасадз балахыд ми лози** не говори гоп пока не перепрыгнешь; крым.татар. балакъ – штанина.

ԲԱԼԱՅԱԹԱՆ, գ. 1. արգանդ. 2. (Թոփթի) օրորան:

БАЛАЙАТҺАХ, с. 1. анат. матка животного. 2. (с. Крым) детская колыбель.

ԲԱԼԱՉԱՂԱ, գ. հվք. երեխաներ. թուրք. բալա – ձագ + չղալմակ – բազմանալ:

БАЛАЧҺАХЪА, с. собир. дети, детвора; крым.татар. бала-чагъа – дети, детвора.

ԲԱԼԱՉԱՂԱԼԸ, ած. շատ երեխաներ ունեցող (մարդ). փոխ. թուրք.:

БАЛАЧҺАХЪАЛЫ, п. многодетный; из тюрк. яз.

ԲԱԼԴԵՐՂԱՆ, գ. արաղբուկ (բույս), валериана. թուրք. բալդըրան – մոլորիկ:

БАЛДЫРРХЪАН, с. бот. валериана лекарственная, *Valeriana officinalis*; турец. *baldıran* (балдыран) – болиголов пятнистый.

ԲԱԼԴԸ, գ. ազդրի մկաններ (մարդու). փոխ. թուրք.:

БАЛДЫР, с. анат. бедро, ляжка; турец. *baldır* (балдыр), крым.татар. балдыр – икра (ноги), голень; в гаварах Амшен *բալդուր* балдур – икра ноги, Карабах *բալդուր* балдур – бедро.

ԲԱԼԴԸ-ԲԱՋԱՆ (Էշտալ), մկ. ոտքերին գոռ տալով, ոտքերը աշխատեցնելով. թուրք. *բալդըր* – ազդրի մկաններ, բաջախ – սուկը:

БАЛДЫР-БАДЖАХ (эштал), н. широкий, размашистым шагом (идти); турец. *baldır* (балдыр), крым.татар. балдыр – икра (ноги), турец. *basak* (баджак), крым.татар. баджакъ – нога.

ԲԱԼԸՄՍԱԽ (Չ), գ. փոքրիկ գնդակների ձևով խմորեղեն տապակած յուղի մեջ:

БАЛЫХМАСИ (Ч), с. мелкие кругловатые кусочки теста, поджаренные в масле.

***ԲԱԼԸՍՋԻ** (Նխջ), գ. ձգնրու. թուրք. բալըկջի – նույն իմ.:

***БАЛЫХДЖИ** (Нхч), с. рыбац, рыболов; турец. *balıçı* (балыкчы) – рыбац.

ԲԱԼԹԱ (Ն), գ. կացին:

БАЛТҺА (Н), с. топор; турец. *balta*, крым.татар. балта – топор.

ԲԱԼԻԳ, գ. բալիկ:

БАЛИГ, с. детка, деточка; **балигыс имис** деточка моя.

ԲԱԼԻԳ՝ և ***ԲԱԼԼԻԳ** (Ն), **ՊԱԼԻԿ** (Չ), գ. բանալի. բանալիք > բանլիք > բալլիք > բալիք:

БАЛИКҺ՝ и ***БАЛЛИКҺ** (Н), **ПАЛИК** (Ч), с. ключ (дверной); **баналик** > **банлик** > **баллик** > **балик**; **грабар** բանալի **банали**, литер.вост.арм. բանալի **банали**, литер.зап.арм. բանալի (произ. пһанали) – ключ (дверной), в гаварах Карабах *պնմլի* пһәли, Ахалциха, Карин *բանլիք* бһанлик, Харберд *բանլի* бһанли, *բալլի* бһалли, Ереван *բալանիք* паланик, *պլանիք* планик, Тбилиси *բալնիք* балник, Алашкерт, Муш *բալնիք* бһалник, Хачин, Сучава *բալլնիք* бһаллинк, Полис

բալլինք բаллинкх, բալլիք балликх, Акна բալլի бһалли, Себастиа բալլիք бһалликх, Родосто փալլիք пһалликх, Тигранакерт փալլինք пһаллинкх, Зейтун բալլինք бһалинкх, Возм բալլինք бһалнис, Мокс, Ван Կալլինք пәлнис, Нор-Джуга բալլինք бһланикх, Салмаст Կալլի пәлис, Мараха Կալլինք пәнис, Амшен Կալլի понлик, Асланбек փալլի пһайли.

ԲԱԼԻՔ² (Ն), **ԲԱԼԻԿ** (Չ), գ. ձկան չորացրած ֆիլեյ, (Չ) նաև ոչխարի չորացրած ֆիլեյ. թուրք. բալլիկ – ձուկ:

БАЛИК² (Н), **БАЛИК** (Ч), с. филе вяленой рыбы, в Чалтыре и с. Крым также филе вяленой баранины; турец. balık (балык), крым.татар. балыкъ – рыба; Карабах բալլի балыхъ – вяленая рыба.

ԲԱԼԽՕՆ (Չ), գ. ամռան սենյակ (ամռանց վառարանի), որի միջով մտնում են բուն բնակելի սենյակները. թերևս, ծագում է պարս. բալխիանե – վերնատուն (բալա – վեր, բարձր, իսանե – տուն) բառից:

БАЛХОН (Ч), с. летняя комната-прихожая без печки, через которую в старину входили в жилые комнаты дома; возможно от перс. bālāhānā – верхний этаж.

ԲԱԼՂԱՄ, **ԲԸԼՂԱՄ** և **ԲԱՀԼԱՄ** (Ն), **ԲԱՂԼԱՄ** (Չ), գ. խորիս, մաղաւ. ար. բալղամ – նույն իմ.:

БАЛХЪАМ, **БЫЛХЪАМ** և **БАһЛАМ** (Н), **БАХЪЛАМ** (Ч), с. мокрота, слизистое или гнойное выделение из дыхательных путей и легких; араб. balgam, от котор. турец. balgam (балгам), крым.татар. балгъам – мокрота; слизь; в гаварах Карабах, Мокс, Сасун բրղլամ быхълам, Ван բրղլամ былхъам – мокрота.

ԲԱԼՀԱՆ, գ. հյուղակ, բողոքի, փոքր ժամանակավոր կառույց բնակվելու համար:

БАЛҺАН, с. шалаш, небольшая временная постройка для жилья из жердей или из кольев, покрытых ветками, соломой и т.п.; рус. балаган – лёгкая постройка, используемая для временного жилья.

ԲԱԼՄԱ, գ. ձկնապուր:

БАЛМА, с. уха, рыбный суп.

ԲԱԼՄՕՄԻ, գ. մոմ, մեղրամոմ. թուրք. բալ – մեղր, պարս. մոմ – մոմ, բալմոմի – մեղրամոմ:

БАЛМОМИ, с. пчелиный воск; турец. balmumu (балмуму) – воск, (турец. bal – мёд, перс. mom – воск).

ԲԱԼՈՒԼ (Ն), **ՊԱԼՈՒԼ** (Չ), գ. երեխայի փաթաթոց. **բալուլօլ դրդա** (Ն), **պալուլօլ դրդա** (Չ) վերմակի մեջ փաթաթած երեխա. **բալուլ անել** (Ն), **պալուլ անել** (Չ) վերմակի մեջ փաթաթել ու կապել երեխային գրկելու համար. «պարուրել» բառի հիմքն է:

БАЛУЛ (Н), **ПАЛУЛ** (Ч), с. пелёнка, простынка для пеленания грудных детей; **балулов дыхъа** (Н), **палулов дыхъа** (Ч) запеленатый ребёнок, **балул анэл** (Н), **палул анэл** (Ч) пеленать ребёнка; литер.вост.арм. բարուր բարур, литер.зап.арм. բալուլ (произ. пһалул) и բարուր (произ. пһарур) – пелёнка, в гаварах Хотрджур, Карин, Муш, Мокс и т.д. բալուլ балул, Ширак բարուր բарур, Амшен Կալլուլ палул – пелёнка.

ԲԱԼՉԸՆ (Չ), գ. ցեխ. թաթ. և թուրք. բալչըկ – ցեխ. **բալչըխը բադին գարնել** փոխ. իմ. ձեռնարկել որևէ գործ. բառացի ցեխը պատին խփել:

БАЛЧЫХ (Ч), с. грязь; турец. balçık (балчык) – глина, грязь, крым.татар. балчыкъ – глина; **балчыхы бадин зарнэл** сделать почин (в каком-либо деле).

ԲԱԽԱԸ (Չ), գ. բերանբաց, շշմած մարդ:

БАХАР (Ч), с. растяпа, ротозей; турец. bakarkör (бакаркөр) – слепой; растяпа, ротозей.

ԲԱԽԱԸ-ՔՕՆ (Ն), **ՔՕՆ-ԲԱԽԱԸ** (Չ), ած. կույր. թուրք. բախար-քյор – աչքերը բաց կույր:

БАХАР-КҺОРР (Н), **КҺОРР-БАХАР** (Ч), с. слепой; турец. bakarkör (бакаркөр) – слепой, незрячий; рассеянный; растяпа, ротозей.

ԲԱԽՇԱԶ և **ԲԱՇԽԱԶ**, ած. նվիրած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հող առնում ու հողովում է. **բախշաձ դուն** նվիրած տուն. **բախշաձը յեղ չին առնու** նվիրածը ետ չեն առնում:

БАХШАДЗ и **БАШХАДЗ**, пр.пр.вр. подаренный; с существ. выполняет функцию прил., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется; **бахшадз дун** подаренный дом, **бахшадзы йэд чһин аррну(л)** дарёное назад не берет.

ԲԱՆՇԱԶՈՎՐԱ և **ԲԱՆՇԱԶՈՎՐԱ**, -ովրդ, -ովր, -նէրովրու, -նէրովրդ, -նէրովր, մկ. հենց որ նվիրեմ, նվիրեցի, նվիրում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ и **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только дарю, дарил, подарю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ**, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք, ք.ն. նվիրել. պարս. բախշիդան – նվիրել. արան և արանց կազմված բոլոր բառերի վերջավորությունը հայերեն են:

БАХШЭЛ, гыбахшим, бахшэци, и **БАШХЭЛ**, гыбашхим, башхэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх, г.с.з. 1. дарить. 2. выделять долю из общего имущества и поселять отдельно (детей); от перс. baxš (бахш) – делить, baxšīdan (бахшидан) – дарить; грабар բաշխ բашх – милостыня, литер.вост.арм. բաշխել башхел, литер.зап.арм. բաշխել (произн. пашхэл) – раздавать, распределять, Сучава բաշխել башхел, Ереван բաշխել башхэл, Алашкерт, Муш բաշխել башхел, Возм բաշխիլ башхил, Ахалциха պաշխել пашхэл, Амшен պաշխուշ пашхуш, Ван պաշխել пашхел, Мокс պաշխիլ пашхил, Агулис բաշխիլ башхил, Карин, Нор-Джуга բաշխել бахшел, Карабах, Шемаха, Тбилиси բաշխիլ бахшил, Салмаст բաշխել башхел, Мараха բաշխել башхэл, все в значении дарить.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Ն), **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Չ), գ. նվեր. պարս. բախշիդ – նվեր. **բախշիդ ծիլիս ազան շին նայի(լ)** (Չ) (առած) բառացի՝ նվիրած ձիու ատամները չեն նայում. ամեն նվեր, լավ թե վատ, ընդունելի է:

БАХШИШ и **БАШХИШ** (Н), **БАХШЫШ** и **БАШХЫШ** (Ч), с. подарок; подношение; **бахшыш цийин агрран чһин найи(л)** (Ч) дарёному коню в зубы не смотрят; перс. baxšīš – подарок, грабар բաշխիշ башхиш – подарок, литер.зап.арм. բաշխիշ (пашхиш) – подарок, употр. во всех арм. диалектах в формах բաշխիշ башхиш или բախիշ бахиш.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ, **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Ն), **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Չ), գ. պարսեզ. պարս. բաշխե, նույն իմ.:

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ, **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** и **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Н), **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** и **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ** (Ч), с. сад; от перс. bağça (бахъча) – садик; употр. во всех армянских диалектах.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ**, գ. բախտ, պարակաների բարենպաստ բերում. պահլ. բախտ, նույն իմ. **բախտը բանել** (Ն), **բախտը պանել** (Չ) հաջողություն ունենալ. **բախտին դուրը բացվել** (Ն) **բախտին տուրը պածվել** (Չ) գործը հաջողակ գնալ. **դրդիս բախտն մերթա թուխս տրրի** (Չ) մի հատ թուխս դրի տրուս բախտի վրա:

БАХТ и **БАШТ**, с. 1. судьба, рок, участь. 2. счастье, удача, везение; **бахты банэл** (Н), **бахты панэл** (Ч) посчастливиться, повезти, **бахты габвэцхав** (Н) счастье отвернулось, **бахтин дурры бацхвэцхав** (Н), **бахтин турры пацвэцав** (Ч) счастье улыбнулось, **дыхъис баһтэн мэхһад тһуе тыри** (Ч) сыну на счастье я посадила несущку, **бахты чһатһал э** удачливый, везучий; пехл. baxt – участь, удел, рок, перс. baxt – рок, судьба; грабар бахт բախտ, литер.вост.арм. бахт բախտ – судьба, рок, литер.зап.арм. բախտ (произ. пашхт) – судьба, Агулис, Горис, Карабах, Шемаха, Тбилиси բախտ бахт, Мокс, Возм, Салмаст, Ван բախտ бәхт, Ахалциха, Ереван, Нор-Джуга, Себастья բախտ бһахт, Полис, Родосто փախտ пһахд, Тигранакерт փախտ пһәхд, Зейтун բախտ бһохд, все в значении рок, судьба, участь, Сучава բախտ бһахт – супруг, супруга, Алашкерт բախտ бәхт – судьба; надежда, опора.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ**, ած. 1. բախտավոր, հաջողակ. 2. երջանիկ:

БАХТАВОР и **БАШТАВОР**, п. 1. удачливый, везучий. 2. счастливый; литер.вост.арм. բախտավոր бахтавор, литер.зап.арм. բախտավոր (произ. паштавор), в тех же значениях.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ և **ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ**, գ. 1. բախտավորություն. 2. երջանկություն:

БАХТАВОРУТҺИН, с. 1. счастье. 2. удача, везение.

ԲԱՄՄԱԶՅՈՒՅԻՍ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վէ՛, -վեցէ՛ք, ք.չ. երջանկանալ:

БАХТАВОРՅԷԼ, -вим, -вэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ, г.с.з. осчастливиться, сделаться счастливым.

ԲԱԽՏԱՎՕՐՅՆԷԼ կամ **ԲԱԽՏԱՎՕՐՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԲԱԽՏԱՎՕՐՅՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), բ.ս. երջանկացնել:

БАХТАВОРЦЫНЭЛ или **БАХТАВОРЦЫУНЭЛ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцһи, -цхуцһадз, -цхунохъ или -цһынохъ, -цхунэлу или -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), **БАХТАВОРЦЫНЭЛ**, -цхунум, -цхуцһи, -цхуцһадз, -цһынохъ, -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэк (Ч), п.г. осчастливить.

ԲԱԿՇԻՇ (Չ), գ. կաշառք:

БАКШИШ (Ч), с. взятка.

ԲԱՀ (Չ), **ԲԱՅ** (Ն) գործածվում է միայն **բահը մեմը** (Չ) երբեմն, **մեզ բահին** (Չ), **մեզ բայ** (Ն) իսկույն, մի բուպեում. պահի. պահր – պահպանություն, հերթապահության տեղադրություն, որ իմաստի զարգացմամբ ստացել է «ժամանակ» նշանակությունը:

BAH (Ч), **BAЙ** (Н) употр. в выражениях **бахы мэмы** (Ч) иногда, **мэг бахин**, **мэг быһагин** и **мэг быһайин** (Ч), **мэг бай** (Н) тотчас, немедленно, в одно мгновение; от пехлев. pahr – хранение, сохранение; грабар цһаһ паһ – хранение; время; тюрьма; литер.вост.арм. цһаһ паһ – момент, мгновение, пора, литер.зап.арм. цһаһ (произн. баһ) и цһаһիկ (произн. баһиг) – момент, мгновение; см. также баһэл.

ԲԱՀԱԶ, ած. 1. պահած. 2. թաքցրած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հողովվում է. **բահած բաները գրդանք** քո պահած բաները կամ ձեր պահած բանը կամ ձեր պահած բաները գտանք. **բահածները կրդանք** ինչ որ դու պահել էիր կամ ինչ որ դուք պահել էիր, գտանք. **բահած գեցի է** պահած մնում է:

BAHԱԸՅ, пр.пр.вр. 1. хранимый. 2. спрятанный; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **баһад банэрыд гыданкһ** (Н), **баһад панэрыд кыданкһ** (Ч) мы нашли спрятанные тобой вещи или спрятанные вами вещи, **баһаднэрыд кыданкһ** мы нашли то, что ты спрятал или то, что вы спрятали, **баһадз гэцһил э** так и лежит спрятанный (или хранимый).

ԲԱՀԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի պահում եմ, պահեցի, պահեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձ. հաջորդող բայի ձևին:

BAHԱԸՅԱЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как я прячу, прятал, буду прятать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.

ԲԱՀԱԶՉԸՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ պահեմ, պահում եմ, պահեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

BAHԱԸՅՈՅԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только прячу, спрятал, спрячу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслов. глаг. предл.

ԲԱՀԱՐ¹ (Ն), **ԲԱՀԵՐ** (Չ), գ. զարուն. փարս. բահար – զարուն:

BAHAP¹ (Н), **BAHЭP** (Ч), с. весна; **bahэp сабан** весенний сев; перс. behar – весна, от которого турец. bahar, крым.татар. баарь – весна; среднеарм. яз. բահար баһар и փահար паһар – весна, в гаварах Урмия բահար баһар, Полис փահար паһар – весна.

ԲԱՀԱՐ² (Ն), **ԲԸՀԱՐ** (Չ) գործածվում է միայն **բահար խաղալ** (Ն), **բրհար խաղալ** (Չ) փայլակել:

BAHAP² (Н), **BYHAP** (Ч) только в выражении **bahар хахъал** (Н), **быһар хахъал** (Ч) сверкать (о молнии).

ԲԱՀԱՐ³, գ. հոտավետ պղպեղ (համեմ). ար. բահար – նույն իմ.:

BAHAP³, с. размолотый душистый перец; араб. bahar – пряность, от которого турец bahar – пряность; весна; в гаварах Евдокия, Амасия փահար паһар – кинза, Тбилиси բահար баһар – пряность.

ԲԱՀԱՐ ԴԱԿՏԷՂ, տե՛ս բահար³:

ԲԱԿԱՐ ԴԱԿՏՅՈՒՆ, սմ. бакар³.

ԲԱՀԷԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք, ք.ն. 1. պահել, թողնել, որ երկար մնա.
2. թաքցնել:

ԲԱԿՅԵԼ, ցыбагим, бахэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, г.д.з. 1. хранить. 2. прятать; от пехлев. pahr – хранение, грабар պահել пахел – хранить, литер.вост.арм. պահել пахел, литер.зап.арм. պահել (пр. бахэл) – хранить, сохранять, в гаварах Ахалциха, Горис, Карин, Карабах պահել пахэл, Агулис, Шемаха, Тбилиси պահիլ пахил, Ереван պիլ պիլ, Ван, Нор-Джуга, Салмаст պախել пахел, Мараха պախել пахэл, Мокс պախիլ пахил, Алашкерт, Муш պայլ пайэл, Сучава բահել бахел, Полис, Родосто, Себастья բահել бахэл, Акна բայիլ байхэл, Хачин բէիլ бэйел, Тигранакерт բուիլ бэйил, Зейтун բէիլ бэйил, Харберд բէիլ бэйил, Амшен բէиուэ бэйуш, Сведия բիիլ бишил, Астрахань փայլ փայэл.

ԲԱՀԷԼԷՆ, մկ. 1. պահելով, երկար մնալ տալով. 2. թաքցնելով:

ԲԱԿՅԵԼՈՒ, ն. 1. храня. 2. пряча.

ԲԱՀԷԼՈՒ, ած.մկ. 1. բան, որ պետք է պահել. 2. բան, որ պետք է թաքցնել (դեղ), որտեղ կարելի է կամ պետք է պահել, թաքծնել և այլն. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բահելու խրնձոր. բահելու դեղ. բահելուները ջոզեցինք. բահելու մաշտ է թաքցնելու մարդ է. բահելու դարավ:**

ԲԱԿՅԵԼՈՒ, ք.բ. 1. то, что нужно спрятать. 2. то, что нужно хранить. 3. место, где можно хранить или прятать что-либо; **բահելու քանդակ** яблоки, предназначенные для хранения, **բահելու տեղ** место, где можно прятать или хранить что-либо, **բահելուները ջոզեցինք** мы отобрали (фрукты, овощи и т.п.) для хранения, **բահելու մաշտ է** тот, который может спрятать, **բահելու արքայ** унес, чтобы спрятать; с существит. выполняет функцию прил., при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ և **ԲԱՀԷԼՈՒՄ**, ած. տոնական, տոնի համար պահված (հագուստի վերաբերյալ), տոնի համար պաշարած, պաշարացու էս գրած:

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ և **ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ**, ք. 1. праздничный, хранящийся к празднику (об одежде). 2. припасённый, отложенный впрок (о еде); **բահելոյում քանդակները** оставлять впрок, **բահելոյում քանդակները** праздничная одежда; в гаварах Карин, Ширак պահասական քանդակներ, Евдокия, Амасия պահասակական քանդակներ, Себастья պահասակական քանդակներ – праздничный, припасённый; этимол. см. бах.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ (Ն), **ԲԱՀԷԼՈՒՄ** (Չ), ած. հանդիսավոր օրերի համար պահած (հագուստ):

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ (Ը), **ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ** (Չ), ք. 1. одежда, хранящаяся для праздников; литер.вост.арм. պահելոյում քանդակներ – запасной, литер.зап.арм. պահելոյում (произн. бахэни) – одежда, хранящаяся для праздников, в гаварах Себастья պահասակական քանդակներ, Евдокия, Муш պահելոյում քանդակներ – праздничный; этимол. см. бах.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ (Չ), տես բահար¹ (Ն):

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ (Չ), սմ. бакар¹ (Ը):

ԲԱՀԷԼՈՒՄ-ՄԱԿԱՆ (Չ), գ. գարնանային դաշտային աշխատանքներ:

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ-ՍԱԿԱՆ (Չ), ս. весенние сельхозработы, вспашка и сев.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ-ՄԱԿԱՆ (Չ), գ. գարնանը:

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ (Չ), ս. по весне, весной.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ, ած. գարնանային. «բահել» բառի սեռակ. հոլովն է, որ գործածվ. է իբրև ած.:

ԲԱԿՅԵԼՈՒՄ, ք. весенний; форма родит. падежа слова «бахэр» в функции прилагат.

ԲԱՀԷԼՈՒՄ, մկ. գարնանից. «բահել» բառի բացառ. հոլովն է, որ գործածվում է իբրև մակբայ, ինչպես նաև մի քանի ուրիշ ժամանակ ցույց տվող բառերի բացատրականները. օր. **հերվանէ, ցորեգվանէ, քրքրվանէ. վաղվան անելուդ ասորվանէ հազիր արա** վաղվա անելիքը աշտարակից նախապատրաստիր:

ԲԱԿՅՐՎԱՆԵ, н. с весны, начиная с весны; форма исходного падежа слова «баһэр» в функции наречия, образованного по аналогии с формой исходного падежа других слов, имеющих значение времени: **һэрванэ** с прошлого года, **цһорэгванэ** с полудня, **кһышэрванэ** с вечера и т.д.; **вахьван анэ**луд **асорванэ һазир ара** готовься к завтрашнему дню сегодня.

***ԲԱՀԸՍ (Ը)ԼԱԼ (Լ)ԽԶ** գործի չիտանվել:

***ԲԱԿԻՑ (Կ)ԼԱԼ** (Нхч) не впутываться ни в какие дела.

ԲԱՀԶՈՒ (Լ)ԽԶ, шд. պահելու:

ԲԱԿԶՅՍ (Нхч), п. подлежащий хранению; литер.зап.арм. պահծու (произн. баһдзю) – подлежащий хранению; в гаварах Полис, Евдокия, Амасия, Харберд պահծու паһцю.

ԲԱՀՄԱԳՎԱՆ (Ն), ԲԱՀՄԱԳՎԱՆ և **ԲԸՀԱՄԱԳՎԱՆ (Չ)**, մկ. քիչ առաջ եղած, քիչ առաջվա:

ԲԱԿՄԱԳՎԱՆ (Н), ԲԱԿՄԱԳՎԱՆ և **ԲԿԿԱՄԱԳՎԱՆ (Չ)**, н. недавний, недавно случившийся, произошедший; в гаварах Малатия պահակվան паһакван, պահմկվան паһмыкван և պայմկվան паймыкван, Дерсин, Кхи պայһմրկվա пайһымыква – недавний.

ԲԱՀՄԱԼԸ և **ԲԱՄԱԼԸ (Ն), ԲԱՀՄԱԳ, ԲԱՀՄԱԼԸ, ԲԸՀԱՄԱԼԸ** և **ԲԸՀԱՄԱԳ (Չ)**, մկ. քիչ առաջ. պահ-մի-այլ. տե՛ս և բահ:

ԲԱԿՄԱԼԻ և **ԲԱՄԱԼԻ (Н), ԲԱԿՄԱԳ, ԲԱԿՄԱԼԻ, ԲԿԿԱՄԱԼԻ** և **ԲԿԿԱՄԱԳ (Չ)**, н. недавно, только что; в гаварах Малатия, Мараш պահմի паһми, Джавахк, Карин պայմալ паймал, Дерсин, Кхи պայһմալ пайһмал, պայһմալիқ пайһмалик, Кесария պեյմեկ пэймэк, Арабкир, Тигранакерт պեһմեկ пэһмэк, Хотрджур պեմպալ пэмпал, Себастья պահրալ панбал – недавно, только что; этимологию см. баһ.

ԲԱՀՈՒՆԿ, шд. 1. պահած. 2. թարուն, գաղտնի:

ԲԱԿՄԱԼԻ, п. 1. лёжкий, выдерживающий долгое хранение (о фруктах, овощах и т.п.). 2. тайный, секретный; **баһуни пан чһуни (Չ)** ему нечего скрывать; литер.зап.арм. պահունի (произн. баһуни) – устойчивый к хранению.

ԲԱՀՊԱՆԱԶ, шд. որ պահպանել են կամ պահպանում են. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **բահպանած ձառքս չորցավ**:

ԲԱԿՊԱՆԱԶՅ, пр.пр.вр. оберегаемый, защищаемый, хранимый; **баһпанадз дзаррыс чһорцһав** дерево, за которым я ухаживал, высохло.

ԲԱՀՊԱՆԱՉՄԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի պահպանում եմ, պահպանեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱԿՊԱՆԱԶՅԱԿԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) храню (оберегаю), хранил и т.д., во всех лицах, числах и временах.

ԲԱՀՊԱՆԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛լ, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. պահպանել, ինամք տանել, պաշտպանել, անբարենպաստ ազդեցություններից:

ԲԱԿՊԱՆԵԼԻ, гыбаһпанам, -эцһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Չ. -эцһэк), г.с.з. хранить, оберегать, заботиться, защищать от чего-либо опасного или вредного; литер.вост.арм. պահպանել паһпанел, литер.зап.арм. պահպանել (произн. баһбанэл) – в том же значении; этимологию см. баһ.

ԲԱՀՊԱՆԵԼԵՆ, մկ. պահպանելով. **բահպանելեն գե՛ցի իմ** անընդհատ պահպանում եմ:

ԲԱԿՊԱՆԵԼԵՆ, н. оберегая, охраняя, заботясь, защищая; **баһпанэлэн гэцһил им** так и живу в постоянных заботах.

ԲԱՀՎԱԶ, шд. «բահած»-ի կրավորակերպն է:

ԲԱԿՎԱԶ, пр.пр.вр. спрятанный; пассив. форма прилаг. «баһадз».

ԲԱՀՎԱՉՄԱՅԻՍ, -ներուն, մկ. քանի պահվում է, էր, պահվի, պահվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգնակի երբ. դեմքով. **խրնձորները բահվածսայիներուն գանուջնան**, կամ **անուջնան** կամ **բիդ անուջնան** և այլն. առաջին երկու դեմքերի ձևերը «բահվածսայիս», «բահվածսայիդ» և այլն ունի միայն թարմվելու իմաստ – քանի թարմվում եմ, ես և այլն:

ԲԱԿՎԱԶՅԱԿԻՍ, -нэрун, н. по мере того как (чем больше, чем больше) хранится (прячется), хранился, будет храниться и т.д., во всех вр. ед. и мн. ч. 3-го л.; **хындзорнэры баһвадзсайинэрун ганушнан** или **анушцан** или **бид анушнан** и т.д. чем больше яблоки хранились, тем слаще

становились, или чем дальше яблоки хранятся, тем слаще становятся и т.д.; формы 1-го и 2-го л. «bahvadзсайис», «bahvadзсайид» и т.д., имеют только значения «прятаться, скрываться» – по мере того как я прячусь, ты прячешься и т.д.

ԲԱՀՎԵԼ «բահել»-ի կրավորականն է կազմված «վ» ածանցով, միայն տարբեր են կատարյալի ձևերը – բահվեցա, -ցար, -ցավ, -ցարք, -ցան. ներկայի և անկատարի եզակի երրորդ դեմքը ունի նաև կարողական իմաստ «բահել» բայի. **գրբահվի** կարելի է պահել, **չի բահվի(լ)** չի կարելի պահել, **գրբահվէ ր** կարելի է պահել, **գրբահվեր** կարելի է պահել, **չեր բահվեր** կարելի չէր պահել:

ԲԱԽՅՈՒ 1. прятаться, скрываться. 2. храниться; пасс. форма гл. «бахэл», образована с помощью суфф. «в», имеет только формы совершенного вида бахвэцха, -цхар, -цхав, -цханкх, -цханк, -цхан; форма наст. вр. несов. вида ед. ч. 3-го л. имеет также значение возможности: **гыбахви** можно прятать, хранить, **чхи бахви(л)** нельзя прятать, хранить, **гыбахви?** можно прятать, хранить?, **гыбахвэр?** можно было прятать, хранить?, **гыбахвэр** можно было прятать, **чхэр бахвэр** нельзя было прятать, хранить; литер.вост.арм. պահվել пахвел, литер.зап.арм. պահուիլ (произн. бахвил), в тех же значениях.

ԲԱՀՎԵԼԷՆ, մկ. 1. պահվելով. 2. թաքնվելով:

ԲԱԽՅՈՒՆ, ն. 1. прячась. 2. хранясь.

ԲԱՀՎԵԼՈՒ, ած. «բահելու»-ի կրավորակերպն է:

ԲԱԽՅՈՒ, քր.буд.вр. 1. тот, кто может спрятаться. 2. то, что следует хранить. 3. место, предназначенное для хранения или укрытия чего-л.; пассив. форма прич. «бахэлу».

ԲԱՀՕՂ, ած. պահող:

ԲԱԽՕԽ, ք. прятающий, укрывающий; литер.зап.арм. պահող (произн. бахохь) – прятающий.

ԲԱՂ¹ 1. ած. պաղ, սառն. 2. գ. ցուրտ, սառնություն. 3. մկ. սառն. **բաղ ժածել** սառն վերաբերվել գործին. **բաղ քաջել** սառչել. **կեղինը բաղ քաջիլ** է գետինը սառել է. **բաղը գողել** ա) բարեխառն դարձնել, բ) բարեխառն դառնալ:

ԲԱԽ¹ 1. ք. холодный. 2. ց. холод. 3. ն. прохладно; **бахь жажэл** относиться к делу прохладно, **бахь кһашэл** промерзатъ, **кэдины бахь кһашил** э земля промёрзла; грабар պաղ пахь – холод, литер.вост.арм. պաղ пахь, литер.зап.арм. պաղ (произн. бахь) – холод; лёд, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Шемаха, Салмаст պաղ пахь, Асланбек, Амшен, Харберд, Полис, Родосто, Себастья раш бахь, Тигранакерт բող бәхь, Зейтун, Хачин բող бохь, Сведия բիղ бюхь, все в значении холод, Ереван, Ван պաղ пахь – лёд.

ԲԱՂ² (Նխջ), գ. այգի, պարտեզ (պտղատու). պարս. բաղ – նույն իմ.:

ԲԱԽ² (Нхч), ց. 1. виноградник. 2. сад с плодовыми деревьями; перс. бағ – сад, бахча; употр. во всех арм. диалектах в знач. сад, бахча.

***ԲԱՂ**³ (Չ) այժմ մոռացված է. առաջ գործածվում էր **խամչի-բաղ** մի տեսակ կապ, որով մտրակի փոկից հյուսած ծայրը ամրացնում էին կոթի վրա այնպես, որ նա ազատ պտտվում էր կոթի վրա. թուրք. բաղ – կապ:

***ԲԱԽ**³ (Կ) слово забыто, в старину употр. в словосочет. **хамчхи-бахь** – затянутый на кнуте узел, закреплённый на рукоятке таким образом, чтобы узел свободно вращался вокруг рукоятки; турец. bağ (бахь), крым.татар. багъ – завязка; узел.

ԲԱՂԱ (Չ), գ. գորտ. փոխ թուրք. հումանիշը – խուբաղա:

ԲԱԽԱ (Կ), ց. зоол. лягушка; турец. bağa (бахья), крым.татар. бакья – лягушка; см. также хуррбахья.

ԲԱՂԱՉ, ած. սառած, պաղած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովում է. **բաղած կեղինը հալեցավ** սառած գեղինը հալվեց. **բաղած արուր** աշխուժությունից գուրկ մարդ. **բաղած մընալ** սառած մնալ (գարմանքից, անակնկալից և այլն):

ԲԱԽԱԴՅ, քր.քր.вр. 1. замёрзший. 2. остывший; с сущ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склоняется; **бахадз кэдины**

հալաչիավ промёрзшая земля оттаяла, **бахъадз абур** инертный, бездеятельный человек, **бахъадз мынал** застыть от неожиданности, удивления.

ԲԱՂԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի սառչեմ, սառչում եմ, սառեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. ունի թե՛ ֆիզիկապես սառչելու և թե՛ մարդու կամ գործի սառն վերաբերվելու իմաստ. նույնը վերաբերվում է նաև հետևյալ մակբային:

БАХЪАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) замерзаю, замёрз, замёрзну или по мере того как (чем больше) прохладно отношусь к делу, и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԱՂԱՁՉԸՍ, -ովդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովդ, -նէրովը, մկ. հենց, որ սառեցի, սառչում եմ, սառչեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. տե՛ս նաև նախորդ բառի բացատրությունը:

БАХЪАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только замерзаю, замёрз, замёрзну или как только прохладно отношусь к делу и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԲԱՂԱՅԻ ՔԱՔ (Չ), գ. ջրիմուռ, ջրի մեջ աճող բույս:

БАХЪАЙИ KhAKh (Կ), с. бот. 1. кардария крупковая, *Cardaria draba*, многолетнее травянистое растение серо-зеленого цвета. 2. спирогира, *Spirogyra*, зелёная водоросль.

ԲԱՂԱՆՉԸՍ, գ. եղջյուրավոր անասունների և ձիերի ոտքի մատներից վերև գտնվող հողը, որ մատները միացնում է սրունքի ոսկորին:

БАХЪАНЧЫИХ, с. сочленение суставов выше копыт у рогатого скота и лошадей.

ԲԱՂԱՐՈՒՆ, ած. սառնայրուն, անտաքբեր (մարդ):

БАХЪАРУН, п. хладнокровный, бесстрастный, сдержанный (человек); литер.зап.арм. պաղարին (произ. бахъарюн) – хладнокровный.

ԲԱՂԳԷԳ, ած.մկ. քիչ սառն, բավական սառն. **ճուրր բաղգեգ է. բաղգեգ նայեցանք աղոր վրան:**

БАХЪГЭГ 1. п. холодноватый. 2. н. перен. прохладно, равнодушно; **չуры бахъгэг э** вода холодноватая, **бахъгэг найэцханкх адор выран** мы отнеслись к этому прохладно.

ԲԱՂԴԻԳ, գ. ոսկրաբույժ, հեքիմ:

БАХЪДИГ, с. костоправ; врач.

ԲԱՂԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -օղ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.չ. 1. սառչել, ցրել, մրսել, 2. փոխ.իմ. սառչել որևէ մարդու վերաբերմամբ ունեցած զգացմունքը կամ որևէ գործի վերաբերմամբ ունեցած եռանդը. **հավան բաղեցավ** եղանակը ցրտեց:

БАХЪЭЛ, гыбахъым, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Կ. -эцхэк), г.с.з. 1. охлаждаться, остывать. 2. перен. остывать, охладевать в чувствах к кому-либо, чему-либо. 3. простудиться. 4. перен. застыть, остолбенеть, оцепенеть; **հаван бахъэцхав** похолодало; литер.вост.арм. պաղել пахъел, литер.зап.арм. պաղիլ (произ. бахъил) – охладевать; этимол. см. бахъ¹.

ԲԱՂԷԼԷՆ, մկ. սառչելով, ցրտելով, մրսելով. **արուրը գե՛ցիլ է բաղելեն** ապուրը մնում է շարունակելով սառչել. **ինչի՞ տուսը գայնիլ իս բաղելեն** ինչու՞ կանգնել ես դուրսը մրսելով:

БАХЪЭЛЭН, н. замерзая, остывая; **абурь гэцхил э бахъэлэн** суп так и стоит остывая, **инчхи тусы гайнил ис бахъэлэн?** почему стоишь на улице замерзая от холода?

ԲԱՂՇԿԱՁ, ած. սառած. ապում է միայն կերակուրի մասին. անց. դերբ., որ գոյակ. հետ գործածվում է իբրև ածական. **բաղըշկաձ արուր** սառած ապուր:

БАХЪЫШКАДЗ и **БАХЪЫШТЫГ АДЗ**, пр.пр.вр. остывший (только в отношении пищи); при употребл. с сущ. выполняет функцию прилагат.; **бахъышкадз абур** остывший суп.

ԲԱՂՇԿԷԼ, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, մյուս ձևերը չունի. դիմավոր ձևերից գործածվում են միայն երրորդ դեմքերը, բ.չ. սառչել (միայն կերակուրի մասին):

БАХЬЫШКЭЛ и **БАХЬЫШТЫГЭЛ**, -и, -эцһав, -адз, -элу, других форм не имеет; употр. только в 3-м лице, г.с.з. остывать (только о пище); литер.зап.арм. պաղշկիլ (произн. бахышкил) и պաղշտկիլ (произн. бахыштыгил) – остывать, охладевать.

ԲԱՂՇՇԿԵԼԷՆ, մկ. սառչելով, շարունակելով սառչել (կերակուրը):

БАХЬЫШКЭЛЭН и **БАХЬЫШТЫГЭЛЭН**, н. остывая (о пище).

ԲԱՂՇՇԿԵՑՆԵԼ, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած. մյուս ձևերը չեն գործածվում, ր.ա. սառեցնել (միայն կերակուրի մասին):

БАХЬЫШКЭЦЬЫНЭЛ, -цһунум, -цһуцһи, -цһуцһадз, остальные формы не употр., п.г. охлаждать, остужать (только о пище).

ԲԱՂՇՇՄԻՇ ԱՆԷԼ պոռալ. թուրք. բաղրբակ – նույն իմ.:

БАХЬЫРМИШ АНЭЛ орать, вопить; турец. bağırmak (бахырмак) – вопить, реветь, орать, крым.татар. багырмакъ – кричать (о верблюде).

ԲԱՂԼԱՄ (Չ), տե՛ս րալիամ (Ն):

БАХЪЛАМ (Ч), см. балхъам (Н).

ԲԱՂՆԻՔ (Ն), **ՊԱՂՆԻՎ** (Չ), գ. բաղնիք. լատ. բալնում – լոգարան:

БАХЬНИКh (Н), **ПАХЬНИК** (Ч), с. баня, купальня; от греч. balaneon – купальня; грабар բաղնիք бахьаник – баня, литер.вост.арм. բաղնիք бахьникh, բաղնիս бахьнис, литер.зап.арм. բաղնիք (пр. пахьникh), Ахалциха, Карин, Муш, Сучава, Себастья, Зейтун ր՛աղնիք бһахьникh, Полис բաղնիք бахьникh, Мокс, Ван փողնիս пһахьнис, Родосто փաղնիս пһахьнис, Харберд րһաղնիք Ծ՛ахьникһй, Тигранакерт փողնիք пһахьникh, Алашкерт ր՛աղնիք бһахьникh, Мараш պաղնիք пахьнакh.

ԲԱՂՈՒԹԻՆ, գ. 1. սառնություն, սառն բաների հատկություն. 2. փոխ.իմ. սառն վերաբերմունք:

БАХЬУТҺИН, с. 1. холод, стужа. 2. перен. холодок (в отношениях), сдержанность в проявлении чувств, безразличие.

ԲԱՂԵՑՆԵԼ և **ԲԱՂԵՑՈՒՆԷԼ**, ր.ա. պաղեցնել:

БАХЬЭЦЬЫНЭЛ и **БАХЬЭЦЬУНЭЛ**, п.г. 1. охлаждать, остужать. 2. простуживать; литер.вост.арм. պաղեցնել пахьецһнел, литер.зап.арм. պաղեցնել (произ. бахьэцынэл) – охлаждать, остужать.

ԲԱՄԲԱԳ (Ն), **ՊԱՄԲԱԳ** (Չ), գ. բամբակ. պահլ. պամբակ – նույն իմ.:

БАМБАГ (Н), **ПАМБАГ** (Ч), с. 1. хлопок. 2 вата; от пехлев. pambak – хлопок; грабар բամբակ бамбак, литер.вост.арм. բամբակ бамбак, литер.зап.арм. բամբակ (произн. пһамбаг), Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга ր՛ամբակ бһамбак, Тбилиси բամբակ бамбак, Алашкерт, Муш, Харберд, Себастья, Сучава ր՛ամբак бһамбаг, Полис բամբак бамбаг, փամբак пһамбаг, Родосто փամբак бһамбаг, Тигранакерт փոմբак пһәмбәг, Асланбек փամբак пһамбай, Зейтун, Хачин ր՛ամբок бһамбог, Возм փոմբոկ пһәмбәк, Горис, Мокс, Ван փոմբոկ пәмбәк, Мараха, Салмаст փոմբոկ пәмбәкй, Шемаха փոմբոկ пәмбәгй, Аварик րոմբոկ дәмбәк, Карабах պմբակ пәмбак.

ԲԱՄԲԱՌԱԳ, ած. շատախոս:

БАМБАРРАГ, п. говорливый, словоохотливый; в гаварах Карин, Карабах, Муш и т.д. բամբարակ бамбаррак, Хотрджур, Харберд, Себастья, Ерзинджан, Партизак, Муш բամբարակ бампаррак – весельчак, балагур.

ԲԱՄԲԱՌԱԳՈՒԹԻՆ, գ. շատախոսություն, շատախոսի հատկություն:

БАМБАРРАГУТҺИН, с. болтливость, говорливость, словоохотливость.

ԲԱՄԲԱՍԱՂՍԱՅԻԴ (Ն), **ՊԱՄԲԱՍԱՂՍԱՅԻԴ**, -ին, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բամբասում ես, է, բամբասեցիր, -եց և այլն բոլոր ժամանակն. եզ. և հոգնակի երկ. և երրորդ դեմքերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. առաջի դեմքով չի գործածվում, որովհետև ոչ ոք չի ասում, թե ինքը բամբասում է:

БАМБАСАДЗСАЙИД (Н), **ПАМБАСАДЗСАЙИД**, -ин, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) ты сплетничаешь (злословишь), сплетничал и т.д., во всех временах ед. и мн.

числа 2-го и 3-го лица, в соотв. с формой смыслового глагола предлож.; формы 1-го лица не употребл. по понятным причинам.

ԲԱՄԲԱՍԱՆՔ (Ն), **ՊԱՄԲԱՍԱՆՔ** (Չ), գ. բամբասանք. սաղ օրը նարա բամբասանքը գանկ ամբողջ օրը չարախոսում է նրա մասին:

ԲԱՄԲԱՍԱՆԿ (Н), **ՊԱՄԲԱՍԱՆԿ** (Ч), с. злословие, сплетни, пересуды; **բամբասանк անэ** (Н), **памбасанк անэ** (Ч) злословить; **сахэ օры нара бамбасанкы ганэ** целыми днями злословит о нём.

ԲԱՄԲԱՍԱՐԱՆ (Նիս), գ. բամբասանք անելու տեղ. (գործածում է Ռ. Պատկանյանը հեզն. իմ.):

ԲԱՄԲԱՍԱՐԱՆ (Нхч), с. место для сплетен (упоминается в произведениях Р. Патканяна в ироническом значении).

ԲԱՄԲԱՍԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.չ. բամբասել, չարախոսել, սուտ մեղադրանքներով վարկաբեկել. առաջի դեմքի ձևերը չեն գործածվում հասկանալի պատճառով:

ԲԱՄԲԱՍԷԼ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), г.с.з. злословить, сплетничать; формы 1-го лица не употр. по понятным причинам; исконно арм. слово, образ. от слияния форм 1-го и 2-го л. наст. вр. ед. ч. древнеарм. глагола բալ բալ – говорить (բամ բամ – я говорю и բամ բամ – ты говоришь); грабар բամբասել бамбасел, литер.вост.арм. բամբասել бамбасел, литер.зап.арм. բամբասել (пр. փամբասել) – сплетничать, Тбилиси բամբասիլ бамбасил, Хачин, Нор-Джуга, Сучава բամբասել бамбасел, Зейтун, Харберд բամբասիլ бамбасил, Ахалциха, Карин բամբասել бамбасел, Себастья բամբասել бамбасел, Муш, Алашкерт բամբասել бамбасел, Ереван բամբասել бамбасел, Возм բամբասիլ бамбасил, Агулис բամբասիլ бамбасил, Шемаха բամբասիլ бамбасил, Салмаст, Ван բամբասել бамбасел, Мараха բամբասել бамбасел, Мокс բամբասիլ бамбасил, Тигранакерт փամբասել փамбасел, Горис, Карабах բամբասել бамбасел, Полис, Родосто փամբասել փамбасел, Асланбек փամբասել փамбасел.

ԲԱՄԲԱՍԷԼԷՆ (Ն), **ՊԱՄԲԱՍԷԼԷՆ** (Չ), մկ. բամբասելով, չարախոսելով:

ԲԱՄԲԱՍԷԼԷՆ (Н), **ՊԱՄԲԱՍԷԼԷՆ** (Ч), н. злословя, сплетничая.

ԲԱՄԲԱՍԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Ն), **ՊԱՄԲԱՍԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. հազուստ կամ վերմակ կարելիս մեզը բամբասելով:

ԲԱՄԲԱՍԷԼ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Н), **ՊԱՄԲԱՍԷԼ**, -эцхэк (Ч), г.д.з. стегать, прошивать насквозь подкладку и ткань, положив между ними слой ваты или шерсти; литер.вост.арм. բամբակել бамбакел – стегать.

ԲԱՄԲԱՍԷԼԷՆ (Ն), **ՊԱՄԲԱՍԷԼԷՆ** (Չ), ած. մեզը բամբասելով (վերմակ, հազուստ, և այլն). հակամիջոց – էրես-աստառ:

ԲԱՄԲԱՍԷԼԷՆ (Н), **ՊԱՄԲԱՍԷԼԷՆ** (Ч), п. стёганый, набитый ватой (об одежде, одеяле и т.п.); антоним – эрес-астар.

ԲԱՅ, գ. առանձին չի գործածվում, միայն **բայ դրոշմ** շատ հարուստանալ. արևելյան թուրք. բայ – կարվածատեր, հարուստ:

ԲԱՅ, с. употр. только в выражении **бай гыдррэл** а) разбогатеть, б) возомнить о себе, возгордиться; восточнотурец. bay (бай), крым.татар. бай – богач, бай.

ԲԱՅԱԹ, ած. բարթու, օթիկ, հնացած (հաց). փոխ. պարս.:

ԲԱՅԱԹ, п. 1. чёрствый (о хлебе). 2. перезрелый (об овощах и т.п.); перс. bayat, от кот. турец. bayat (байат) – чёрствый; среднеарм. яз. պայեաթ пайат – чёрствый (хлеб).

ԲԱՅԱԹԱԼ և **ԲԱՅԸԹԱԼ**, -նա, -ցավ, -ցած, -նալու, մյուս ձևերը չունի. գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևերը. բ.չ. հին, բարթու դառնալ (հացը). պարս. բայթ + հայ. -ան-ալ:

ԲԱՅԱԹՆԱԼ և **ԲԱՅԸԹՆԱԼ**, гыбайатна, байатна, -цадз, -налу, других форм не имеет, употребл. только формы 3-го лица, г.с.з. 1. черстветь (о хлебе). 2. перезреть (об овощах и т.п.). 3. остыть (о чувствах), охладеть, потерять интерес к кому-либо; перс.-турец. bayat + арм. -ан-ал.

ԲԱՅԱԹՆԱԼԷՆ և **ԲԱՅԸԹՆԱԼԷՆ**, մկ. հնանալով (հացը):

БАЙАТҺНАЛЭН и **БАЙЫТҺНАЛЭН**, н. черствяя (о хлебе).

ԲԱՅԱԹՆԱԼՈՒ, ած.մկ. հնանալու, որ պիտի հնանա կամ որ կարող է հնանալ (հաց):

БАЙАТҺНАЛУ, пр.буд.вр. (хлеб), который может зачерстветь.

ԲԱՅԱԹՅԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՍՂՍԱՅԻՆ** կամ **ԲԱՅԸԹՕՍՂՍԱՅԻՆ**, -երուն (Չ), ունի միայն երր. դեմքի ձևերը, որովհետև գործածվում է միայն հացի մասին, մկ. քանի հնանա, -ան, հնանում է, են, հնացավ, -ցան և այլն բոլոր ժամանակն. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **հացերը բայաթցածայիներուն համովցան** հացերը քանի հնացան ավելի համեղացան:

БАЙАТҺЦҺАДЗСАЙИН (Н), **БАЙАТҺЦАДЗСАЙИН** или **БАЙЫТҺЦАДЗСАЙИН**, -эрун (Ч), имеет только формы 3-го лица, т.к. употр. только в отношении хлеба, н. по мере того как (чем больше) черствеет, черствел, будет черстветь и т.д., во всех врем. ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **haцҺэры байатҺцадзсайинэрун hamовцҺан** чем больше хлеб черствел, тем вкуснее становился.

ԲԱՅԱԹՅԱՂՕՎԸ (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՍՂՕՎԸ** կամ **ԲԱՅԸԹՕՍՂՕՎԸ**, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ (հացը) հնանա, հնանում է, հնանում էր, հնացավ և այլն բոլոր ժամանակն. եզ. և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բայաթցածովը մանդրեղի բեամեղ արի** հենց որ հնացավ (հացը) կտրատեցի, քարսիմատ արի:

БАЙАТҺЦҺАДЗОВЫ (Н), **БАЙАТҺЦАДЗОВЫ** или **БАЙЫТҺЦАДЗОВЫ**, -нэровы (Ч), н. как только (хлеб) черствеет, зачерствел, зачерствеет и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **байатҺцадзовы мандыррэци бэсмэд ари** как только (хлеб) зачерствел, я его порезал и сделал сухари.

ԲԱՅԱԹՅԸՆԷԼ և **ԲԱՅԱԹՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող, -ցունելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՐՆԷԼ** և **ԲԱՅԸԹՕՐՆԷԼ**, -ծունում, -ծուծի, -ծուցած, -ծրնող, -ծրնելու, -ծո՛ւր, -ծուծե՛կ (Չ), բ.ա. հնացել, քարթու դարձնել (հացը):

БАЙАТҺЦҺЫНЭЛ и **БАЙАТҺЦҺУНЭЛ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцҺи, -цхуцҺадз, -цхунохь, -цхунэлу, -цхур, -цхуцҺэхк (Н), **БАЙАТҺЦЫНЭЛ** и **БАЙЫТҺЦЫНЭЛ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохь, -цынэлу, -цур, -цуцэк (Ч), п.г. позволять (хлебу) черстветь.

ԲԱՅԱԹՅԸՆԷԼԷՆ և **ԲԱՅԱԹՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՐՆԷԼԷՆ** և **ԲԱՅԸԹՕՐՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. հնացնելով (հացը). **բայաթցունելեն զիյան արիը հացերը** հնացնելով փչացրիը հացերը:

БАЙАТҺЦҺЫНЭЛЭН или **БАЙАТҺЦҺУНЭЛЭН** (Н), **БАЙАТҺЦЫНЭЛЭН** или **БАЙЫТҺЦЫНЭЛЭН** (Ч), н. позволяя (хлебу) черстветь; **байатҺцхунэлэн зийан арир haцҺэры** ты испортил весь хлеб позволяя ему черстветь.

ԲԱՅԱԹՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՈՒՕՍՂՍԱՅԻՍ** և **ԲԱՅԸԹՕՈՒՕՍՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի (հացը) հնացնեմ, հնացնում եմ, էի, հնացրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАЙАТҺЦҺУЦҺАДЗСАЙИС (Н), **БАЙАТҺЦУЦАДЗСАЙИС** и **БАЙЫТҺЦУЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) позволяю (хлебу) черстветь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԱՅԱԹՅՈՒՑԱՂՕՎԸՍ (Ն), **ԲԱՅԱԹՕՈՒՕՍՂՕՎԸՍ** կամ **ԲԱՅԸԹՕՈՒՕՍՂՕՎԸՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ (հացը) հնացնեմ, հնացնես, հնացնում եմ, հնացնում ես, հնացնում է, հնացրի, հնացրի և այլն բոլոր դեմք., թվերով, ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАЙАТҺЦҺУЦҺАДЗОВЫС (Н), **БАЙАТҺЦУЦАДЗОВЫС** или **БАЙЫТҺЦУЦАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только позволяю хлебу черстветь, позволяя черстветь и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԲԱՅԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Նխջ), բ.ն. պահել:

БАЙЭЛ, -им, -эцҺи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцҺэхк (Нхч), г.д.з. хранить, беречь; см. баҺэл.

ԲԱՅԸԼՄԻՇ ԼԱԼ մարել, թուլանալ, ուժաթափ լինել. թուրք. բայըմակ – նույն իմ.:

БАЙЫЛМИШ ЛАЛ ослабеть, обессилеть; турец. bayılmak (байылмак), крым.татар. байылмакъ – падать в обморок, лишаться чувств.

ԲԱՅԹԱԼ, գ. գամբիկ, էգ ձի. փոխ. թաթ.:

БАЙТҺАЛ, с. 1. кобыла, лошадь. 2. перен. уничиж. крупная женщина; крым.татар. байтал – кобыла; в гаварах Аварик բայթալ байтһал – кобыла, ленивый, ветеринар, Муш – ветеринар, Карабах – коновал, невежественный врач.

ԲԱՅԹԱԼՉԼՒ, գ. 2-3 տարեկան էգ ձի. թաթ. բայթալ + «ջիկ» կամ «ջրկ» նվազական մասնիկը:

БАЙТҺАЛЧҺЫХ, с. 2-3-летняя лошадь; крым.татар. байтһал + уменьш. суф. «джык».

ԲԱՅԼՕՉՔ՝ (Նխօ), գ. հին ժամանակվա մի տեսակ թնդանոթ. իտ. բալլ է մեծօ – մեկ ու կես հակ + թուրք. թօփի – թնդանոթ > թուրք բայլեմեզ թօփի – թնդանոթի դեմ կոպելու ավելի ուժեղ թնդանոթ: Օազած է նրանից, որ թուրք. թօփ բառը (տե՛ս) ունի երկու նշանակություն – հակ և թնդանոթ. **բայլօզ դալ** (Նխօ) ուժեղ հարված տալ:

БАЙЛОЗ՝ (Нхч), с. род пушки; **байлоз дал** (Нах) сильно ударить; турец. balyoz (балйоз) – кувалда, крым.тат. бальемез – тяжелая пушка для разрушения крепостных стен.

ԲԱՅԼՕՉՔ՝, գ. մուրճ:

БАЙЛОЗ՝, с. молот, кувалда; турец. balyoz (балйоз) – кувалда.

***ԲԱՅՉԱՌ** (Նխօ), ած. պայծառ:

***БАЙДЗАРР** (Нхч), п. яркий, ослепительный; грабар պայծառ пайцарр – яркий, литер.вост.арм. պայծառ пайцарр, литер.зап.арм. պայծառ (произн. байдзарр) – яркий.

ԲԱՅՂՈՒՇ 1. գ. բու. 2. ած. խեղճ (մարդ). թուրք. բայկուշ – բու:

БАЙХЪУШ 1. с. зоол. сова. 2. п. перен. простодушный, наивный; турец. baykuş (байкуш) – сова, крым.татар. байкъуш – сова, байгъуш – бедняга, бедолага; среднеарм. яз. պայղուշ пайхъуш и պայրկուշ пайыкуш – сова, из турец., в гаварах Карин, Тбилиси, Ван, Амшен, Карабах բայղուշ байхъуш – сова.

ԲԱՅՇՎԷԼ, տե՛ս բարըշվել:

БАЙШВЭЛ, см. барышвел.

ԲԱՅՐԱԽ, գ. դրոշակ. թուրք. բայրակ – դրոշակ:

БАЙРАХ, с. знамя; турец. bayrak, крым.татар. байракъ – флаг, знамя.

ԲԱՅՐԱԽՏԱՐ (Նխօ), գ. դրոշակակիր. թուրք. բայրակ – դրոշակ, պարս. դար – բռնող, պահող:

БАЙРАХТАР (Нхч), с. знаменосец; турец. bayraktar (байрактар) – знаменосец; турец. bayrak – знамя + перс. dar – несущий, держащий.

ԲԱՅՅ (Ն), **ՊԱՅՑ** (Չ) բայց:

БАЙЦҺ (Н), **ПАЙЦ** (Ч) но, однако; литер.вост.арм. բայց байцһ, литер.зап.арм. բայց (произн. пһайцһ) – но, однако.

ԲԱՆ (Ն) **ՊԱՆ** (Չ), գ. բան, առարկա (ընդհանրապես, ոչ թե մի որոշ), գործ, աշխատանք. (Չ) արհամ. իմ. նշանակում է նաև մարդ – **ան պանը դրհա շաղ չարվելու պաներ գարօղ է անել** նա դեռ շատ վատ բաներ կարող է անել. **ասված բանը աչօղէ** (Ն), **ասված պանը աչօղէ** (Չ), կամ **ասված բանըդ աչօղէ** (Ն) **ասված պանըդ աչօղէ** (Չ) աստված հաջողություն տա (երախտագիտական բարեմաղթություն). **բան ասել** (Ն) **պան ասել** (Չ) նախատել. **բան չունիս** (Ն), **պան չունիս** (Չ) քո գործը չէ, մի խառնվիր. **բան չունի ս** (Ն) միջանկյալ խոսք, որ նախատաստության հետ կապ չունի, բայց ցույց է տալիս թե նախատաստության մեջ ասվածները հնարովի, անհիմն բաներ են. **գասե չոտե**, **բան չունի ս** ասում է էլի. **բանը բանեն անցիլ է** (Ն), **պանը պանեն անցիլ է** (Չ) արդեն ուշ է միջոցներ ձեռք առնելու. **բանի գրփչել** (Ն), **պանի գրփճել** (Չ) ա) ձեռք տալ որևէ առարկայի, բ) սկսել աշխատել. **բանի դեղ դրնել** (Ն), **պանի դեղ տրնել** (Չ) կարևորություն տալ. **բանի դեր** (ը)լալ (Ն), **պանի դեր** լալ (Չ) բան ձեռք բերել. **բանի դրնել** (Ն), **պանի տրնել** (Չ) գործի նշանակել. **բանի լրմանել** (Ն), **պանի լրանել** (Չ) բանի նման, կարգին լինել. **բանի մէ** (ը)լալ (Ն), **պանի մէ** լալ (Չ) անտեղի միջամտել, գործի մեջ խառնվել. **բանին**

մէջը բան գա (Ն) գործի մէջ գաղտնիք կա, թաքուն նպատակ կա. **պանի հասած դրդա** (Չ) աշխատելու հասակի տղա. **բու բանը չէ** (Ն), **բու պանը չէ** (Չ) քն գործը չէ:

ԲԱՆ (Н), **ПАՆ** (Չ), с. 1. вещь, предмет. 2. дело, труд, занятие; 3. что-то, что-нибудь. 4. в Чалтыре, в уничижительном значении означает «тот», «этот» (человек). 5. употр. для обозначения предмета, если говорящий не помнит или не знает его названия: **չառիս ախալу паны** лушилка (крупорушка) для початков кукурузы; **ан паны дыһа шад чһарвэлу панэр гарохъ э анэл** этот может ещё много чего натворить; **асвадз баны ачһохъэ** (Н), **асвадз паны ачһохъэ** (Չ) или **асвадз баныд ачһохъэ** (Н), **асвадз паныд ачһохъэ** (Н) дай бог удачи (добрые пожелания в знак благодарности), **асвадз баныс арил э?** (Н), **асвадз паныс арил э?** (Չ) некогда сидеть сложа руки (букв. бог за меня работу не выполнит), **бан асэл** (Н), **пан асэл** (Չ) порицать, укорять, **бан чһунис** (Н), **пан чһунис** (Չ) не твоё дело, не вмешивайся, **бан чһунис?** (Н) пусть болтает, тебе-то что, **гасэ штэ, бан чһунис?** болтает почём зря, охота тебе с ним связываться?, **баны банэн анцил э** (Н), **паны панэн анцил э** (Չ) поздно принимать меры, **бани гыһчһэл** (Н), **пани гыпчэл** (Չ) а) прикоснуться к чему-либо, б) приступить к работе, **бани дэхъ дынэл** (Н), **пани дэхъ тынэл** (Չ) а) считаться с кем-либо, с чем-либо, б) придавать значение чему-либо, в) замечать что-либо, **бани дэр (ы)лал** (Н), **пани дэр лал** (Չ) достать, приобрести что-либо, **бани дынэл** (Н), **пани тынэл** (Չ) определить кого-либо на работу, найти кому-либо дело, применение, **бани лыманэл** (Н), **пани лыманэл** (Չ) выглядеть прилично, **бани мэчһ (ы)лал** (Н), **пани мэчһ лал** (Չ) быть вовлечённым в какое-либо дело, **бани мэчһэ элэл** (Н), **пани мэчһэ элэл** (Չ) выкрутиться, выйти из неприятного положения, **банин мэчһы бан га** (Н) в этом деле не всё чисто, **пани һасадз дыһа** (Չ) парень, достигший трудоспособного возраста, **кһу баныд чһэ** (Н), **кһу паныд чһэ** (Չ) тебя не касается, **банэр һынарэл** (Н), **панэр һынарэл** (Չ) выдумывать, измышлять, сочинять, **бан анэл** (Н), **пан анэл** (Չ) а) работать, делать что-нибудь, б) искать выход из положения, **бан иманал** (Н), **пан иманал** (Չ) разузнать, выведать что-либо, **бан һаскһынал** (Н), **пан һаскһынал** (Չ) понять, уразуметь, уяснить что-либо, **баны ан э вор** (Н), **паны ан э вор** (Չ) дело в том, что, **удэлу бан** (Н), **удэлу пан** (Չ) еда, пища, **бан чһэ** (Н), **пан чһэ** (Չ) или **һичһ бан чһэ** (Н), **һичһ пан чһэ** (Չ) ничего, не беда, пустяки, **паны ан э вор** дело в том, что; исконно арм. слово, грабар բան бан – слово, литер.вост.арм. բան бан, литер.зап.арм. բան (произ. пан) – дело, труд, вещь, в гаварах Полис, Тбилиси բան бан, Алашкерт, Ахалциха, Акна, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Нор-Джуга, Себастья, Сучава բան бан, Возм բան бан, Мегри բան бэн, Горис, Мокс, Мараха, Шемаха, Салмаст, Ван բան пан, Карабах բան пэн, Родосто բան пан, Тигранакерт բան пан, Асланбек բան пан, Зейтун, Хачин բան бон, Амшен пон բան, Агулис բան бюн, все в знач. вещь, предмет.

ԲԱՆ ՉԻՉԻՂՅՕՂ (Ն) **ՊԱՆ ՉԻՉԻՂՅՕՂ** (Չ), գ. տգետ անձ:

ԲԱՆ ՉԻԿԻԴՇԻՕՅԻ (Н), **ПАՆ ՉԻԿԻԴՇԻՕՅԻ** (Չ), с. невежда.

ԲԱՆ-ԳՕՂԶ և **ԲԱՆ-ԲՕՂԶ** (Ն), **ՊԱՆ-ԿՕՂԶ** (Չ), գ. աշխատանք, պարապմունք:

ԲԱՆ-ԳՕՐԴՅ և **ԲԱՆ-ԿՕՐԴՅ** (Н), **ПАՆ-ԿՕՐԴՅ** (Չ), с. дело, занятие, работа.

ԲԱՆԱԼ, բանամ, բացի, բացած, բանալու, բաց, բացէք (Ն), **ՊԱՆԱԼ**, պանամ, պածի, պածած, պանալու, պան, պածէկ (Չ), բ.ն. 1. բանալ, բաց անել. 2. բարակ շերտի ձև տալ (խմորին). 3. ծոր. արհամ. սազել, հարմար գալ (հագուստը). **դուրը բանալ. խրմոր բանալ. զրբանա երեսիդ** կամ **բացածն է երեսիդ** (Ն), **պածածն է երեսիդ** (Չ) սազում է, ավելի լավին արժանի չես:

ԲԱՆԱԼ, гыбанам, банам, бацһи, бацһадз, баналу, бацһ, бацһэкһ (Н), **ПАՆԱԼ**, кыпанам, панам, паци, пацадз, паналу, пац, пацэк (Չ), г.д.з. 1. открывать. 2. вскрывать, распечатывать. 3. откупоривать. 4. распаковывать. 5. раскатывать слой теста. 6. ирон.-унич. подходить (об одежде); **дурры банал** (Н), **турры панал** (Չ) открывать дверь, **хымор банал** (Н), **хымор панал** (Չ) раскатывать тесто, **гыбана эрэсид** (Н) или **бацһадзн э эрэсид** (Н), **пацадзн э эрэсид** (Չ) тебе и так сойдёт, лучшего ты не достоин; грабар բանալ банал, литер.вост.арм. բանալ банал, литер.зап.арм. բանալ (пр. панал), Полис բանալ банал, Алашкерт, Карин, Ахалциха, Харберд, Муш, Нор-Джуга, Себастья, Сучава բանալ банал, Возм բանալ бананал, Зейтун, Хачин բանալ банол, Асланбек, Родосто, Тигранакерт բանալ панал, Ван, Горис բանալ панал, Мокс բանալ панал, Карабах բանալ пэнал, Амшен բանալ понуш.

ԲԱՆԱԳԷԹ (Ն), **ԲԱՆԱԳԷՏ** (Չ), գ. բանագետ:

БАНАГЭТ (Н), **БАНАГЭТ** (Ч), с. сведущий, знающий; литер.вост.арм (редко) բանագետ
 банагет, литер.зап.арм. բանագետ (произ. phanakhéd) – сведущий.

ԲԱՆԱԼԷՆ (Ն), **ՊԱՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. բանալով, բաց անելով (շարունակ). 2. բարակ թերթի
 ձև տալով (խմորին):

БАНАЛЭН (Н), **ПАНАЛЭН** (Ч), н. 1. открывая, раскрывая. 2. раскатывая тесто.

ԲԱՆԱԼՈՒ (Ն), **ՊԱՆԱԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. բան, որ պետք է բաց անել (դուռ, տուփ, պատուհան
 և այլն). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ
 անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում:

БАНАЛЮ (Н), **ПАНАЛЮ** (Ч), пр.б.уд.вр. то, что нужно открыть (дверь, окно и т.п.); при употр.
 с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при незав. употр.– функцию
 существ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется.

ԲԱՆԱԶ (Ն), **ՊԱՆԱԶ** (Չ), ած. 1. աշխատած. **բանաձ դեղը** այն տեղը, որտեղ աշխատում եմ
 կամ աշխատում էի, աշխատել եմ. **պանաձ պանրը** այն աշխատանքը, որ կատարում ես, էիր
 կամ կատարեցիր և այլն. 2. գործած. **բանաձ չորաբրդ** գուլպան, որ գործում ես, գործեցիր կամ
 գործել ես և այլն. 3. թարախակալած (վերք). վերջին իմաստով գործածվում է անկախ, որպես
 գոյական՝ առնելով երբ. դեմքի հոդ. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., իսկ
 առանձ. գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում և հոլով. է:

БАНАДЗ (Н), **ПАНАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. выполненный, сделанный; **банадз дэхьыс** (Н), **панадз
 дэхьыс** (Ч) место, где я работаю или работал, **панадз паныд** работа, которую ты выполняешь,
 выполнял или выполнил. 2. вязаный (о носках и т.п.); **банадз чһорабыд** носки, которые ты вяжешь,
 связал или вязал и т.п. 3. гноющийся (о ране); в последнем знач. употреб. независимо, в функции
 сущ., принимает артикль 3-го лица; при употр. с существ. выполняет функцию прил., при незав.
 употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется.

ԲԱՆԱՂՍԱՅԻՄ (Ն), **ՊԱՆԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. 1.
 քանի աշխատեցի, աշխատեմ, աշքատում եմ և այլն. 2. քանի գործեմ, գործում եմ, գործեցի և
 այլն (գուլպա, ձեռնոց և այլն), երկու իմաստով է բոլոր դեմք., թվերով ու ժամանակներով՝
 համաձայն հաջորդող բայի ձևին. 3. քանի (վերքը) թարախակալում է, էր, թարախակալեց և
 այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին.
Վօրթիս յարան բանաձսային ցավը գավկնա ոտքիս վերքը քանի ավելի թարախակալում է,
 ցավը սաստկանում է:

БАНАДЗСАЙИС (Н), **ПАНАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. 1. по мере
 того как (чем больше) я работал, буду работать и т.д. 2. по мере того как (чем больше) я вязал, вяжу
 (носки, варежки и т.п.); в обоих значениях употребл. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой
 смысл. гл. предл. 3. по мере того как (чем больше) гноится (о ране) и т.д., во всех временах ед. и мн.
 числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **vothkhis йаран банадзсайин ца́вы гавэ́лна**
 чем больше гноится рана на ноге, тем сильнее становится боль.

ԲԱՆԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ՊԱՆԷԼ**, -եցէ՛կ (Չ)), բ.չ. 1. աշխատել. 2.
 թարախակալել (այս իմաստով գործածվում են միայն երրորդ դեմքի և անցյալ ու ապառնի
 դերբայների ձևերը). 3. բ.ն. որի կատարյալը լինում է բանեցի, -եցիր, -ից, -եցինք, -եցիր,
 -եցին (Ն), պանեծի, -եծիր, -իծ, -եծինք, -եծիր, -եծին (Չ) – գուլպա, ձեռնոց և այլն գործել:

БАНЭЛ, гыбаним, банэца, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Н), **ПАНЭЛ**, кыпанам, панэца, -эцһэк
 (Ч), г.с.з. 1. работать, трудиться. 2. работать, действовать, функционировать (о механизмах и т.п.).
 3. гноиться (о ране), в этом значении употр. только формы 3-го лица прош. и буд. времени. 4. г.д.з.
 вязать (носки, варежки и т.п); соверш. вид 4-го значения имеет след. формы: банэцһи, банэцһир, -
 ицһ, -эцһинкһ, -эцһикһ, -эцһин (Н), панэци, панэцир, -иц, -эцинкһ, -эцикһ, -эцин (Ч); литер.зап.арм.
 բանիլ (пр. phанил) – работать, трудиться.

ԲԱՆԷԼԷՆ (Ն), **ՊԱՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. աշխատելով. 2. գործածելով (գուլպա և այլն). 3.
 թարախակալելով:

ԲԱՆՅՆ (Н), **ՊԱՆՅՆ** (Ч), н. 1. работа, трудясь. 2. работа, функционируя (о механизмах). 3. вяжа (носки, варежки и т.п.). 4. гноясь (о ране).

ԲԱՆԷԼՈՒ (Ն), **ՊԱՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. (գործ, տեղ), որ կամ որտեղ կարելի է կամ պետք է աշխատել. 2. գուլպա և այլն, որ պետք է գործել. 3. (վերք), որ պիտի թարախակալի. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, առաջին երկու իմաստով բոլոր դեմքերի, իսկ վերջին իմաստով միայն երրորդ դեմքի հոդ է առնում և հոլովում է. **բանելու բան** աշխատելու գործ. **բանելուներս հեռու դեղ** է մեր կատարելու աշխատանքը հեռու տեղում է գտնվում. **պանելուդ ի՞նչ է, խայչի՞ն է, չէ՞ն խօյչախ ի՞նչ** պիտի գործես, գուլպա, թե՞ ձեռնոց. **պանելու յարադ վրդէ խրդ է** վերք, որ պիտի թարախակալի, մարմնիդ ո՞ր տեղումն է. **պանելուն վոտկիս էրեսն** է թարախակալելուն ոտքիս էրեսի վրա է. **բանելու էշտալ** գնալ աշխատելու:

ԲԱՆՅԼՄ (Н), **ՊԱՆՅԼՄ** (Ч), пр.б.д.вр. 1. (работа), которую нужно выполнить. 2. (место), где можно или нужно работать. 2. (носки и т.п.), которые нужно связать. 3. рана, которая может нагноиться; при употр. с сущ. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при независимом употр. – функцию сущ.; в первых 2-х значен. принимает артикль во всех лицах, а в 3-м знач. принимает только артикль 3-го л. и склон. как сущ.; **банэлу бан** (Н), **панэлу пан** (Ч) работа, которую надо выполнить, **банэлунэрыс հэрру дэхь э** наша работа находится далеко, **панэлуд инч э, халчхин э чһэнэ холчбах?** что собираешься вязать, чулки или варежки?, **панэлу йарад выдэхьд э?** где рана, которая может нагноиться?, **панэлун воткис эрэсн э** (рана), которая может нагноиться, находится на ноге, **панэлу эштал** ходить на работу.

ԲԱՆԹԱԲՈՒՌ, գ. վայրի խոտ, քաղցր սպիտակ տերևներով:

ԲԱՆԿԱԲՍՐ, с. бот. солодка, *Glycyrrhiza*; крым.татар. бал тамыр – солодка (бал – мёд, тамыр – корень).

ԲԱՆՈՒԳ (Ն), **ՊԱՆՈՒԳ** (Չ), ած. աշխատասեր. **բանուգ ձեռքը չի մուրալ** աշխատասեր մարդը ողորմություն խնդրելու կարիք չի ունենա, մուրածկան չի դառնա (աֆորիզմ, որ Ռ. Պատկանյանը գրել էր տվել իր հիմնած արհեստավորաց դպրոցի շենքի ճակատին Նոր-Նախիջևանում):

ԲԱՆՄ (Н), **ՊԱՆՄ** (Ч), п. трудолюбивый, работающий; **бануг дээрркчы чһи мурал** мозолистая рука подаяния не просит (афоризм, который Р. Патканян поручил выбить на фронтоне здания ремесленного училища, учреждённого им в г. Новая Нахичевань); в гаварах Хотрджур, Кесария, Никомедия и т.д. բանուկ банук, պանուկ панук, в том же зн.

ԲԱՆՋԱԳ և **ՓԱՆՋԱԳ** (Ն), գ. բանջար:

ԲԱՆԺՋԱՐ և **ՓԱՆԺՋԱՐ** (Н), с. бот. крапива, *Urtica*; грабар բանջար банджар – растение, зелень, литер.вост.арм. բանջար банджар, литер.зап.арм. բանջар (пр. пһанчар) – а) съедобная зелень, б) крапива, Тигранакерт փմնջար пһанджәр, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Нор-Джуга բ՛անջար бһанджар, Возм բ՛մնջար бһанджәр, Мокс, Мараха, Шемаха, Салмаст, Ван փմնջար пәнджәр, Крабабах պէնջար пәнджәр, Зейтун բ՛էնջոյ бһэнджой и բ՛էնջор бһэнджор, Хачин բէնջոյ бәнджой, Агулис բһնջար бинджәр, все в значении травянистое растение, Амшен փոնջար понджар – капуста.

ԲԱՆՎՕՐ (Ն) **ՊԱՆՎՕՐ** (Չ), գ. աղախին:

ԲԱՆՎՕՐ (Н), **ՊԱՆՎՕՐ** (Ч), с. 1. прислуга. 2. батрак; литер.вост.арм. բանվոր банвор, литер.зап.арм. բանվոր (произн. пһанвор) – работник, батрак.

ԲԱՆՑՆԵԼ կամ **ԲԱՆՑՈՒՆԵԼ** (Ն), **ՊԱՆՑՆԵԼ** (Չ), բ.ա. բանեցնել, աշխատեցնել մարդկանց, կենդանիների կամ մեխանիզմներ:

ԲԱՆՇԻՆՅՈՒՄ և **ՊԱՆՇԻՆՅՈՒՄ** (Н), **ՊԱՆՇԻՆՅՈՒՄ** (Ч.), п.г. 1. заставлять, принуждать работать (людей, животных). 2. приводить в действие (механизмы и т.п.)

ԲԱՆՑՆԵԼԵՆ կամ **ԲԱՆՑՈՒՆԵԼԵՆ** (Ն), **ՊԱՆՑՆԵԼԵՆ** (Չ), մկ. բանցնելով, աշխատեցնելով:

ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ или **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ** (Н), **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ** (Կ), н. заставляя работать.

ԲԱՆՑԸՆԷԼՈՒ կամ **ԲԱՆՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ՊԱՆՑԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. մարդ, կենդանի, մեքենա), որ կամ որին կարելի է բանձնել, աշխատեցնել. **բեղիհավա պանծընելու մաշտ կրդիլ է** ձրի աշխատեցնելու մարդ է գտել. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է:

ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ или **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ** (Н), **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐ** (Կ), пр.буд.вр. (человек, животное механизмы), которых можно или нужно заставить работать; **бэдиһава панцынэлу машт кыдил э** нашёл бесплатного работника; с существ. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает артикль и склон.

ԲԱՆՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՆՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. բանի աշխատեցնում եմ, աշխատեցրի, աշխատեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐԱԿԱՆՆԵՐ (Н), **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐԱԿԱՆՆԵՐ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) заставляя работать, заставляя работать, буду заставляя работать и т. д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱՆՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ ԿՐԸՍ (Ն), **ՊԱՆՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ ԿՐԸՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ բանեցրի կամ աշխատեցրի, աշխատեցնում եմ, աշխատեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **սրհաթըս բանցուցածովըս զրգայնը** ժամացույցս հենց որ բանցնում էի՝ կանգ էր առնում:

ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐԱԿԱՆՆԵՐ (Н), **ԲԱՈՒԿԱՆՆԵՐԱԿԱՆՆԵՐ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровыс (Կ), н. как только заставляю работать (включаю, завожу механизмы и т.п.), заставляя работать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **сыһаһыс банцыһадзовыс гыгайнэр** как только я заводил часы, они останавливались.

ԲԱՆԿԱ, գ. բանկա:

ԲԱՆԿԱ, с. банка (стеклянная и т.п.); из рус.

ԲԱՆԿԱ ՓԱԳԷԼՈՒ ՄԱՇԻՆԿԱ, գ. պուլիկ փակելու սարք պահածոյացման համար:

ԲԱՆԿԱ ՍԻՂՆԱԿԱՆ ՄԱՇԻՆԿԱ, с. закато́чная машинка (для закрутки варенья, солений).

ԲԱՇ 1. գ. ошорի (տե՛ս այս բառը) գուլիք, որի վրա կապում էին մանեղու բուրդը. 2. ած. գլխավոր, ամենաառաջին, շատ լավ. **բաշ բան է** (Ն), **բաշ պան է** (Չ) շատ լավ բան է. **բաշ ջար է** ամենաառաջին, շատ լավ դեղ է:

ԲԱՇ 1. с. головка веретена, на которую в старину наматывали шерсть для прядения. 2. п. главный, основной. 3. п. первосортный, отборный, отличный. 4. с. первый в очереди при бросании битка (игральной кости) в игре в кости (бабки), последний бросающий биток назывался khotthi (Н), коти (Կ); **բаш бан э** (Н), **բаш пан э** (Կ) отличная вещь, **բаш джар э** отличное лекарство; турец. baş (баш), крым.татар. баш – голова, головка чего-л.; глава, руководитель; главный.

ԲԱՇ-ՄԱԴ, գ. մեծ մատ, բթամատ:

ԲԱՇ-ՄԱԴ, с. большой палец.

ԲԱՇԱԿ, գ. գործածվում է միայն **ջամփու բաշար** ճանապարհի ուտելիք:

ԲԱՇԱՐ, с. употр. только в выражении **джампһу башар** припасы, еда в дорогу; от пехлев. раšар – припасы, запасы еды; грабар **цшашар** пашар, литер.вост.арм. **цшашар** пашар, литер.зап.арм. **цшашар** (пр. башар) – припасы, запасы еды, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси **цшашар** пашар, Харберд, Амшен, Себастья **ршашар** башар, Хачин **ршашар** башар, **բեշոյ** башар, **բեշոյ** башар, Зейтун **բեշոյ** башар, Сведения **բիշուր** бишур, все в значении припасы в дорогу.

ԲԱՇԱԿԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն.չ. 1. կարողանալ կատարել (որևէ բան). 2. վարպետություն կամ ճարպիկություն ունենալ որևէ գործ անելու. **իդա պանը չիբաշարեցիր** այդ բանը չկարողացար կատարել. **բաշարից խափելու** ճարպիկություն ունեցավ խաբելու. **զրբաշարէ մաշին թախըմ անելու** նա վարպետություն ունի մեքենա նորոգելու:

ԲԱՇԱՐԱԼ, гыбашарим, -эһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Կ. -эцһэк), г.д.с.з. 1. уметь, обладать умением, сноровкой делать что-либо. 2. справляться с каким-либо делом; **ида паны**

чшибашарэцир с этим делом ты не справился, **башарици хапһэлу** сумел обмануть, **гыбашарэ машин тһахым анэлу** умеет чинить машины; от турец. *başarmak* (башармак) – выполнять с успехом, справляться.

ԲԱՇԱՐՄԱԿ, ած. ճարպիկ (հանգամանքներից օգտվելու):

БАШАРУГ, п. ловкий, проворный, сноровистый, хваткий.

ԲԱՇԱՐՔ, գ. վարպետություն, ճարպիկություն մի բան անելու:

БАШАРКһ, с. мастерство, сноровка, умение.

ԲԱՇԹԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. պաշտել (աստված).

2. պատիվ տալ. երկր. իմաստը, որ քիչ գործածական էր Չալթրում դեռ ներկա դարի սկզբում, այժմ բոլորովին մոռացված է:

БАШТһЭЛ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. поклоняться богу.

2. уважать, почитать; 2-е значение, редко употреблявшееся уже в начале XX в. в Чалтыре, в настоящее время полностью забыто; заимствовано из иранских языков; грабар պաշտել փաշտել – поклоняться богу, литер.вост.арм. պաշտել փաշտել, литер.зап.арм. պաշտել (пр. баштэл) – боготворять, поклоняться, Алашкерт, Муш, Салмаст, Нор-Джуга պաշտել փաշտել, Ахалчиха, Ереван, Мараха պաշտել փաշտել, Агулис, Горис, Карабах, Мокс, Шемаха, Тбилиси պաշտիլ փաշտիլ, Себастья բաշդիլ башдэл, Зейтун, Харберд բաշդիլ башдил, Асланбек բաշդիլ башдэл, Сведия, Тигранакерт բաշդիլ бәшдил, все в значении поклоняться богу, Полис башдэл բաշդիլ также в значении лелеять.

ԲԱՇԼԱՄԱ ԱՆԷԼ կոշիկների գլուխը (ստորին մասը) մաշվելուց հետո կտրել ու նոր կարածը տեղը դնել միացնել խօնջին (տե՛ս այդ բառը):

БАШЛАМА АНЭЛ отрезать изношенную верхнюю часть голенища сапога и приладить новую часть.

ԲԱՇԼԱՅԱԶ, ած.մկ. սկսած (բան, գործ, աշխատանք). անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվ. է. **բաշլայածըս գէսաղ մընաց** սկսածս կիսատ մնաց. **բաշլայածես ֆայդա չէրավ** սկսած գործիցս օգութ չստացվեց:

БАШЛАЙАДЗ, пр.пр.вр. начатый, затеянный, предпринятый (о деле, работе); с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется; **башлайадзыс гэсад мынаци** начатая мной (работа) осталась недоделанной, **башлайадзэс файда чһэхьав** от моей затеи толку не вышло.

ԲԱՇԼԱՅԱԶՕՎԸՍ, -օվըր, -օվը, -նէրօվը, -նէրօվը, -նէրօվը, մկ. հենց որ սկսեցի, սկսում եմ, սկսեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի պահանջին. **բաշլայածօվըս քարը-փաղը տիմածըս էլլավ** հենց որ սկսեցի՝ հազար ու մեկ արգելքի հանտիպեցի:

БАШЛАЙАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я начинаю (приступаю к выполнению чего-л.), начал, начну и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предложения; **башлайадзовыс кһары-пһады тимацыс эллав** как только я приступил к делу, сразу наткнулся на тысячу преград.

ԲԱՇԼԱՅԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. սկսել. թուրք. բաշլամակ – սկսել, թուրք. հիմքին միացած է հայ վերջավորություն:

БАШЛАЙЭЛ, гыбашлайим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. начинать; турец. *başlamak* (башламак), крым.татар. башламакъ – начинать.

ԲԱՇԼԱՅԷԼՈՒ, ած. որ պետք է, կարելի է սկսել:

БАШЛАЙЭЛУ, пр.буд.вр. то, что нужно или можно начать.

ԲԱՇԼԱՅՎԱԶ, ած. «բաշլայած»-ի կրավորակերպն է. առնում է միայն երր. դեմքի հոդ:

БАШЛАЙВАДЗ, пр.пр.вр. начавшийся; форма страдат. залога прич. «башлайадз», принимает притяж. артикль только 3-го лица.

ԲԱՇԼԱՅՎԱԶՕՎԸ, մկ. «բաշլայածովը»-ի կրավորակերպն է, որ գործածվում է միայն եզակի երրորդ դեմքի ձևով:

БАШЛАЙВАДЗОВЫ, н. как только начинается, началось и т.д.; форма страдат. залога наречия «башлайадзовы», употр. только форма ед. числа 3-го лица.

ԲԱՇԼԱՅՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վող, -վելու, բ.կր. սկսվել. անձն. դերբայ և հրամայակ. ջունի, գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևերը:

БАШЛАЙВЭЛ, гыбашлайви, -вэцһав, -вадз, -вохъ, -вэлу, г.стр.з. начинаться; не имеет личных форм и повелит. накл., употр. только формы 3-го л.; турец. başlamak (башламак), крым.татар. башламакъ – начинать.

ԲԱՇԼԸՄ, գ. գլխանց, վեղարածն ծածուկ, որ գլուխը, ականջները վիզը պաշտպանում է ցրտից. թուրք. բաշլըկ, նույն իմ.:

БАШЛЫХ, с. башлык, накидка на голову в виде капюшона с длинными концами; турец. başlık (башлык) – капюшон; в гаварах Карин, Амшен, Ван, Карабах, Урмия, Басен բաշլըղ башлыхь и բաշլուղ башлухь – башлык.

ԲԱՇԽԱ և **ԲԱԽՇԱ** 1. ած.մկ. առանձին, զատ. 2. կպ. բացի, ջոկ. թուրք. բաշկա – նույն իմ. բաշխա էլի կամ բախշա էլի (Չ) ընտանիքից բաժանվել, եղբայրներն իրարից բաժանվել. աղփից բաշխա, աղփից բախշա (Չ) բացի դրանից. նարամեն, քեզիմեն, ինձիմեն բաշխա կամ բախշա բացի նրանից, քեզանից և այլն:

БАШХА и **БАХША** 1. п. отдельный. 2. н. порознь, отдельно, обособленно. 2. пр. кроме, помимо; башха элэл или бахша элэл (Ч) отделиться от родителей, начать жить отдельно, адгицх башха или адгицх бахша кроме этого, нарамэн, кһэзимэн, индизмэн башха или бахша кроме него, кроме тебя, кроме меня и т.д.; перс. baxš (бахш) – часть, доля, от которого турец. başka (башка) – другой, отдельно, иначе; в гаварах Евдокия, Полис, Марзван, Амасия, Карин, Джавахк, Харберд, Буланых պաշխա пашха – отдельно.

ԲԱՇԽԱՋԱ, մկ. առանձին զատված. թուրք. բաշկաջա – նույն իմ.:

БАШХАДЖА, н. отдельно, обособленно; турец. başkaca (башкаджа) – кроме.

ԲԱՇԽԷԼ, տե՛ս բախշել:

БАШХЭЛ, см. бахшэл.

ԲԱՇԽԸՇ տե՛ս բախշըշ:

БАШХЫШ, см. бахшыш.

ԲԱՋԱԽ, գ. 1. իրարից հեռու դրած ոտքերի միջի տարածությունը. 2. ոտքերի սրունք. թուրք. բաջակ – նույն իմ. բաջախ անել քայլը լայն բաց անել մի բանի վրայից անցնելիս. բաջախ-բաջախ անել ոտքերն իրարից հեռու դրած կանգնել:

БАДЖАХ, с. 1. расстояние между широко расставленными ногами. 2. нога от паха до ступни; баджах анэл широко расставить ноги, чтобы пройти через препятствие, баджах-баджах анэл или баджах-саджах анэл стоять или сидеть расставив ноги; турец. basak (баджак), крым.татар. баджакъ – нога от паха до ступни; в гаварах Амшен բաջախ баджах, Полис, Евдокия, Амасия, Карин, Ахалциха պաճախ пачах – нога.

ԲԱՋԱԽԼԻ (Ն), **ԲԱՋԱԽԼԸ** (Չ), գ. 1. հին ժամանակվա ոսկի դրամ, որ մեր գյուղերում գործածում էին իբրև կանացի զարդ. դրամի վրա կար քայլը բաց արած մարդու պատկեր, որից թերևս ստացել է իր անունը. 2. թղթախաղի մեջ – երիտասարդի նկարով թուղթը, валет. թուրք. բաջախլու – երկարատունք:

БАДЖАХЛУ (Н), **БАДЖАХЛЫ** (Ч), с. 1. золотая монета, которую в старину в наших сёлах использовали в качестве женского украшения, на монете было изображение человека с широко расставленными ногами, возможно, от этого монета получила своё название. 2. валет, игральная карта с изображением молодого мужчины; турец. basaklı (баджаклы) – а) длинноногий, б) фламандская золотая монета; в гаварах Тбилиси, Ван, Шемаха բաջախլու баджахълу – золотая монета, используемая в качестве женского украшения, Карабах բաջախլու баджахлу – золото высокой пробы.

ԲԱՋԱՆԱԽ, գ. քենակալ, երկու քույրերի ամուսիններն իրար համար. թուրք. բաջանակ – նույն իմ.:

БАДЖАНАХ, с. 1. свояк, муж сестры жены; турец. *basanak* (баджанак), крым.татар. баджанакъ – свояк; в гаварах Тбилиси, Карин, Карабах, Муш, Нор-Джуга, Ван, Шамахи *բաջանախ* баджанахъ – свояк, муж сестры жены.

ԲԱՋԷԼ (մանկ.), բ.ն. *պառկել*:

БАДЖЭЛ (детск.), г.д.з. ложиться спать.

ԲԱՉԱԲԻ (մանկ.), գ. *սոսնաման*:

БАЧhAKhИ (детск.), с. обувь, башмачки.

ԲԱՉԷԼ (մանկ.), բ.ն. *պաշել*, *համբուրել*:

БАЧhЭЛ (детск.), г.д.з. целовать.

ԲԱՌ-ԲԱՌ ԳԱՆՉԷԼ *պոռալ*:

БАРР-БАРР ГАНЧhЭЛ орать на кого-либо, громко кричать.

ԲԱՌԱԳ, գ. կողք (մարմինի). գործածվ. է միայն *հայհոյանքի մեջ ծուլերի հասցեյին*. «պառկել» բայի արմատն է:

БАРРАГ, с. 1. бок (только в ругательных выражениях по отношению к лодырям). 2. лежачий больной; от пехлев. *ragak* – бок; грабар *պառակ* *պարրак* – бок, литер.вост.арм. (устар.) *պառակ* *պարրак*, литер.зап.арм. *պառակ* (произ. *барраг*) – бок, ребро, Амшен *պառակ* *պаррак* – круп лошади, Харберд *պառակ* *паррак* – солнечная сторона, Хотрджур *барраг* – отлогая сторона горы, Алашкерт, Муш *պառեգ* *паррег* – спина, поясница, Буланых, Багеш, Нор-Баязет, Чарсанчак, Ван *պառիկ* *парик* – спина, склон горы, холма.

ԲԱՌԱԽ, գ. մազե ծածկույթ:

БАРРАХ, с. волосяной покров на теле; крым.татар. *баракъ* – косматая собака.

ԲԱՌԱԽՕԴ, ած. մազոտ:

БАРРАХОД, п. волосатый, косматый.

ԲԱՌԱՇ (Ն), գ. գառ. Չալթրում այս բառը մնացել է միայն իբրև ազգանուն:

БАРРАШ (Н), с. зоол. ягнёнок, барашек; в Чалтыре сохранилось только как основа фамилии; крым.татар. *бараш* – овца.

ԲԱՌԱՎ, գ. պառակ, ծեր կին:

БАРРАВ, с. старуха, пожилая женщина; перс. *rāgān* – пожилой; грабар *պառավ* *паррав* – старуха, старый, литер.вост.арм. *պառակ* *паррав*, литер.зап.арм. *պառավ* (произ. *баррав*) – старый, пожилой; старуха, в гаварах Агулис, Горис, Ахалциха, Ереван, Карабах, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси, Ван *պառակ* *паррав*, Сучава, Асланбек, Амшен, Полис, Родосто, Себастья *բառակ* *баррав*, Муш, Алашкерт *պառավ* *парраб*, Харберд, Тигранакерт *բառավ* *барраб*, Зейтун, Хачин *բառոբ* *бароб*, Сведия *բառուվ* *барув*.

ԲԱՌԱՎ ՄԷՉԱ կամ **ԲԱՌԱ ՄԷՉԱ**, գ. 1. չար կովարար պառակ. 2. ջաղու պառակ:

БАРРАВ МЭДЗА или **БАРРА МЭДЗА**, с. 1. старая карга, злая, сварливая старуха. 2. «баба-яга».

ԲԱՌԳԱՄԱՇ, ած.մկ. երկար պահվելուց առանց գործածվելու մաշված (*հազուստ*). կազմված է «պառկել» և «մաշել» բայի արմատներից. **բառգամաշ անել**, **բառգամաշ լալ**:

БАРРГАМАШ, п. износившийся, истрепавшийся от долгого хранения (об одежде, ткани и т.п.); **барргамаш анэл** износить, истрепать одежду, **барргамаш лал** износиться, истрепаться (об одежде); образовано от основ глаголов *պառկել* *парркэл* (в диалекте *барргэл*) – лежать, храниться и *մաշել* *машэл* – изнашиваться;

ԲԱՌԳԱՉ, ած. 1. պառկած. 2. քամուց, սաստիկ անձրևից կամ կարկուտից ցողունը ծոված ու գետինն կպած (*հացարույս*). 3. առանց առևտրական շրջանառության մեջ ներգրավվելու մնացած (փող). 4. երկար պահված ու փչացած (սպրանք). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, երբեմն գործածվում է նաև առանձին՝ գոյականի դերում:

БАРРГАДЗ, пр.пр.вр. 1. лежачий. 2. полёгший, пригнутый к земле (о стеблях пшеницы, согнутых и придавленных к земле от сильного дождя или града). 3. отложенный, находящийся вне торгового оборота (о деньгах). 4. залежалый (о товаре); с сущ. становится прил., с гл. – наречием, при независ. употр. – сущ.

ԲԱՌԳԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի պառկում եմ և այլն բոլոր դեմք. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բառգաձայնիդ ուժեղ զընիս** որքան շատ պառկես ավելի կթուլանաս, **բառգաձայնիներուդ ավելի թեմբեցաք** որքան ավելի պառկեցիք ավելի ծուլացաք:

ԲԱՐՐԳԱԴՅԱԿԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. чем больше (чем больше) я лежал, лежу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соответствии с формой смыслового глаг. предложения; **барргадзсайид ужэд гыйнис** чем больше лежишь, тем больше слабеешь, **барргадзсайинэруд авэли тһэмбэлцһакһ** чем больше вы лежали, тем больше ленились.

ԲԱՂԳԱԶՉՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ պառկում եմ, պառկեմ, պառկեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի պահանջին:

ԲԱՐՐԳԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я лёг, ложусь, лягу и т.д., во всех лицах, числ. и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.

ԲԱՌԳԷԼ, -իմ, -եցա, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.չ. 1. պառկել. 2. հացարույտերը ցողունը ծովել ու կպչել գետնին. 3. (փողը) մնալ առանց առևտրական շրջանառության մեջ դրվելու. 4. (ապրանքը) պահած մնալ:

ԲԱՐՐԳԷԼ, гыбаргим, барргэцһа, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Չ. -эцһэк), г.с.з. 1. лечь. 2. полегать, пригибаться стеблем к земле (о пшенице). 3. лежать без применения, оставаться вне торгового оборота (о деньгах). 4. залежаться (о товаре); пехлев. parak – бок; грабар ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԱԿ – бок, ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԻԼ – лежать на боку, литер.вост.арм. ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, литер.зап.арм. ԿԻՄԻԿԻՍ (пр. барргил) – лежать на боку, Ахалциха, Мокс, Шемаха, Карин ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԻԼ, Ереван ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, Нор-Джуга, Ван ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, Тбилиси ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԻԼ, Алашкерт, Муш ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, Сучава, Хачин ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, Акна, Зейтун, Полис, Родосто, Себастья, Сведия, Тигранакерт ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԻԼ, Асланбек ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵԼ, Амшен ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԱՅԻՍ:

ԲԱՌԳԷԼԷՆ, մկ. պառկելով (նախորդ բայի բոլոր իմաստներով):

ԲԱՐՐԳԷԼՆ, н. 1. лёжа. 2. полегая, пригибаясь стеблем к земле (о пшенице). 3. находясь вне торгового оборота (о деньгах). 4. залёживаясь (о товаре).

ԲԱՌԳԷԼՈՒ, ած.մկ. 1. պառկելու (մարդ, տեղ, ժամանակ). **բառգելու հիվանդ** ծանր հիվանդ. 2. (հացարույս), որ պիտի ծովի ու գետնին կպչի. **բառգելու ցորեն**. 3. (փող), որ պիտի մնա առանց շրջանառության մեջ դրվելու. 4. (ապրանք), որ պիտի մնա չվաճառված. ապրանքի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ԲԱՐՐԳԷԼՍ, пр.буд.вр. 1. тот, кто может или должен лечь, прилечь. 2. место, где можно или нужно лечь. 3. время, когда можно или нужно лечь; **барргэлу хиванд** тяжелобольной. 4. стебли пшеницы, которые могут полечь; **барргэлу ԿԻՄԻԿԻՍ**. 5. деньги, которые следует отложить. 6. товар, который может залежаться; с существ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия.

ԲԱՌԳԷՅՑՆԷԼ կամ **ԲԱՌԳԷՅՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու, -ցն՛ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԲԱՌԳԷՅՑՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցն՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. պառկեցնել (վերոհիշյալ բոլոր իմաստներով). տե՛ս **բառգել. մեզ յօլի բառգեցնել** տե՛ս **յօլ**:

ԲԱՐՐԳԷՑԻՆՆՅՈՒՆ или **ԲԱՐՐԳԷՑԻՆՆՅՈՒՆ**, -цунум или -цуним, -цхуци, -цхуцадз, -цхунохъ или -цхынохъ, -цхунэлу, -цхынэлу, -цхур, -цхуцһэкһ (Н), **ԲԱՐՐԳԷՑԻՆՆՅՈՒՆ**, -цунум, -цхуци, -цхуцадз, -цхынохъ, -цхынэлу, -цхур, -цхуцһэк (Ч), п.г. 1. укладывать спать. 2. класть в больницу, госпитализировать. 3. пригибать к земле (о стеблях пшеницы). 4. держать без применения, оставлять вне торгового оборота (о деньгах). 5. хранить (о товаре); **мэг йоли барргэцһынэл** привести в порядок, **пани барргэцһынэл** или **хэлкһи барргэцһынэл** приспособить, найти применение для чего-либо (об инструменте и т.п.); литер.вост.арм. ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵՑԻՆԵԼ, литер.зап.арм. ԿԻՄԻԿԻՍ ԲԱՐՐԿԵՑԻՆԵԼ (произ. барргэцһнел).

ԲԱՌԳԷՅՑՆԷԼՈՒ կամ **ԲԱՌԳԷՅՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն) **ԲԱՌԳԷՅՑՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. որին պետք է պառկեցնել. **բառգեցունելու հիվանդ**. 2. որ պետք է թողնել առանց գործադրության.

բառզեցրնելու ստագ չունիմ. 3. որ պետք է պահել, չծախել. **բառզեցրնելու արբանք չունիմ.** 4. պառկելու նպատակով. **հիվանդին դարին բառզեցրնելու.** ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ:

ԲԱՐՐԳՉՈՒՆՆԵԼՅԱ или **ԲԱՐՐԳՉՈՒՆՆԵԼՅԱ** (Н), **ԲԱՐՐԳՉՈՒՆՆԵԼՅԱ** (Ч), пр.буд.вр. 1. тот, кого следует уложить в постель или госпитализировать; **барргэцһынэлу һиванд.** 2. деньги, которые нужно отложить; **барргэцһынэлу стаг чһуним.** 3. зерно, которое следует хранить; **барргэцһынэлу абранкһ чһуним.** 4. с целью, с намерением (госпитализировать и т.п.); **һивандин дарин барргэцһынэлу** больного увезли на госпитализацию; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия.

ԲԱՌԳԷՅՈՒՑԱԶ, ած.մկ. պառկեցրած. «բառզած»-ի անցողական ձևն է բոլոր իմաստներով:

ԲԱՐՐԳՉՈՒՍՈՒՄ, пр.пр.вр. 1. уложенный. 2. пригнутый к земле (о стебле пшеницы). 3. госпитализированный (о больном). 4. отложенный (о деньгах и т. п.). 5. залежавшийся (о товаре); этимол. см. паррак; переходная форма причастия «барргадз».

ԲԱՌԳԸՍԱՆ, մկ. պառկած դրույթյան մեջ (մարդու կամ առարկաների դիրքն է ցույց տալիս). հմմտ. գայնրման, նըստըման:

ԲԱՐՐԳՄԱՆ, н. лёжа, в лежачем положении; см. также гайныман, ныстыман.

ԲԱՌԸԿ, գ. շարժական լծակ, նիզ, երկձիանի սայլակառքի լայնակի քառակող գերան ձիերը լծելու համար:

ԲԱՐՐԿ, с. вага подвижная, поперечный деревянный брусочек на пароконной повозке для запряжки коней.

ԲԱՌԼԱՄ և ***ԽԱՌՂԱ ԹԱՍՈՒՌ** (Չ), գ. սեզ, հացահատիկների ցեղից մի բույս. пырей ползучий, *Triticum Repens*. թաթ. բառլախ – նույն իմ.:

ԲԱՐՐԼԱԽ и ***ԽԱՐՐԽԻԱ ԹԱՄԱՍՐ** (Ч), с. бот. пырей ползучий, *Elytrigia répens*, растение с длинными тонкими ползучими корневищами; крым.татар. барлакь – горный луг, кьяргья – ворона, тамыр – корень растения.

***ԲԱՌԼԱՄԱՍՏՄԱԼ ԽՕԴ** (Չ), ած. (խոտ), որի մեջ մասը կազմում է սեզը, բայց մեջը կան նաև շատ ուրիշ բույսեր:

***ԲԱՐՐԼԱԽՏՄԱԼ ԽՕԴ** (Ч), с. пырей ползучий, *Elytrigia répens*, растущий вперемешку с другими видами растений; крым.татар. барлакь – горный луг + сымал – облик, образ.

ԲԱՌԼԱՄՕԴ (Չ), ած. որի մեջ սեզ շատ կա (խոտ, հող):

ԲԱՐՐԼԱԽՕԴ (Ч), п. содержащий большое количество пырея (о растениях).

ԲԱՌԼԱՄՕԴԳԷԳ, ած. որի մեջ քիչ սեզ կա, բավական սեզ կա (խոտ, հող):

ԲԱՐՐԼԱԽՕԴԳԷԳ, п. содержащий небольшое количество пырея (о растениях).

ԲԱՌԽՈՒ ԴԱՎԱՐ, գ. խոշոր եղջուրավոր անասուն. ար. բակար – ն. իմ.:

ԲԱՐՐԽԱ ԴԱՎԱՐ, с. крупный рогатый скот; араб. bakar, в том же знач.

ԲԱՌՆԱԼ, -ամ, -ցա, -ցած, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Լ), **ՊԱՌՆԱԼ**, -ամ, -ծա, -ծած, -ծող, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.ն. բեռ դնել (սայլի վրա, ձիու մեջքին կամ մարդու շալակը). արա լրացուցիչ սեռի խնդիր կարող են լինել բեռը (**բեռ բառնալ**) և սայլը (**արաբա բառնալ**). քաղաքում այս բառի փոխարեն գործածվում է **յուքլեմիշ անել**:

ԲԱՐՐՈՒՄ, гыбаррнам, баррца, -цадз, -цохъ, -налу, -цһир, -цһикһ (Н), **ПАՐՐՈՒՄ**, кыбаррнам, паррца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Ч), г.д.з. грузить, загружать (телегу и т.п.), взваливать груз (на лошадь, плечи человека); может употребл. со словами «бэpp» – время, груз или «араба» – телега: **бэpp баррнал** (Н), **пэpp паррнал** (Ч) грузить, **араба баррнал** (Н), **араба паррнал** (Ч) загружать телегу; в г. Новый Нахичеван вместо данного глагола употр. **йукһлэмиш анэл**; исконно арм. слово, грабар баррнал բառնալ – поднимать, грузить, литер.вост.арм. բառնալ баррнал, литер.зап.арм. բառնալ (произ. phаррнал) – грузить, нагружать, Ереван, Алашкерг, Муш, Ахалциха, Харберд, Карин, Нор-Джуга բառնալ бһаррнал, Зейтун բառնալ бһаррнал, Возм

բ՛ռնալ бһәррнал, Мокс, Салмаст, Ван Կռնալ пӕррнал, Тигранакерт пһаррнал փառնալ, Асланбек փռնալ пһӕррнал.

ԲԱՌՆԱԼԷՆ (Ն) **ՊԱՌՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. բեռնավորելով, բեռ դնելով. քաղաքում չքա:

ԲԱՐՐՈՒՄ (Ի), **ՊԱՐՐՈՒՄ** (Չ), н. грузя, загружая; в городе не употр.

ԲԱՌՆԱԼՈՒ (Ն), **ՊԱՌՆԱԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. (սայլ), որ պետք է բեռնավորել. **բառնալու արարա**. 2. (բեռ), որ պետք է դնել սայլի վրա. **բառնալու բեռ**. սպ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բառնալուներու գետը մնաց** կետը մնաց այն սայլի, որ պիտի բառնանք. **կրնած խօղ պառնալու** (Չ):

ԲԱՐՐԱԼՍ (Ի), **ՊԱՐՐԱԼՍ** (Չ), пр.буд.вр. 1. (телега или машина), которые нужно загрузить; **барралу араба**. 2. (груз), который нужно погрузить на телегу или на машину; **барралу бӕрр**; с сущ. становится прилагат., с гл. – наречием, при незав. употр. – существит., принимает прит. артикль и склоняется; **барралунӕрус гэсы мынацһ** осталось догрузить половину (груза или телеги), **кынац ход парралу** пошел грузить сено (Ч).

ԲԱՌՑԱԶ (Ն) **ՊԱՌՑԱԶ** (Չ), ած.մկ. 1. բարձած, սայլի վրա դրած (բեռ). 2. բեռնավորված (սայլ). քաղաքում չկա:

ԲԱՐՐՓԻԱԴՅ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԴՅ** (Չ), пр.пр.вр. 1. погруженный (о грузе). 2. нагруженный (о телеге, автомобиле и т.п.); в городе не употр.

ԲԱՌՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՌՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բեռնավորեմ, բեռնավորում եմ, էի, բեռնավորեցի և այլն բոլոր դեմք., թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐՐՓԻԱԴՅԱՅԻՍ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԴՅԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инӕрус, -инӕруд, -инӕрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) загружаю, загрузил и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԲԱՌՑԱԶՎԵՐ (Ն), **ՊԱՌՑԱԶՎԵՐ**, -ովդ, -ով, -ներովդ, -ներովդ, -ներով (Չ), մկ. հենց որ բեռնավորեմ, բեռնավորում եմ, բեռնավորեցի և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի պահանջին:

ԲԱՐՐՓԻԱԴՅՈՎԻՍ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԴՅՈՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нӕровы, -нӕровыд, -нӕровы (Չ), н. как только я грузил, грузю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предложения.

ԲԱՌՑԱԶՎԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ՊԱՌՑԱԶՎԱՂՍԱՅԻՆ**, -իներուն (Չ), մկ. կրավորակերպն է «բարձածսային» մակբայի. ունի միայն երրորդ դեմքի ձևերը. քաղաքում չկա:

ԲԱՐՐՓԻԱԴՅԱՅԻՆ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԴՅԱՅԻՆ**, -инӕрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) грузится, грузился и т.д., во всех временах; форма страдат. залога наречия «баррцһадзсайн», имеет формы только 3-го лица.

ԲԱՌՑԱԶՎԱԶՎԵՐ (Ն), **ՊԱՌՑԱԶՎԱԶՎԵՐ**, -ներով (Չ), մկ. հենց որ բեռնավորվեց (սայլը), հենց որ բեռնավորվում է, բեռնավորվի և այլն բոլոր ժամանակներով եզ., հոգնակի երրորդ դեմքով համաձայն հաջորդող բայի պահանջին:

ԲԱՐՐՓԻԱԴՅՈՎԻՍ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԴՅՈՎԻՍ**, -нӕровы (Չ), н. как только грузится и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в соотв. с формой смыс. гл. предл.

ԲԱՌՑԱԶՎԵՐ (Ն), **ՊԱՌՑԱԶՎԵՐ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու (Չ), բ.կր. 1. բեռնավորվել (սայլը), սայլի վրա դրվել (բեռը). անձն. դերբայ և հրամայակ. չունի, գործածվում են միայն եզակի և հոգնակի երր. դեմքի ձևերը և անցյալ ու ապառնի դերբայները:

ԲԱՐՐՓԻԱԿՅԱՂՍԱՅԻՆ (Ի), **ՊԱՐՐՓԱԿՅԱՂՍԱՅԻՆ**, кыпаррцһыви, -вӕцһав, -вадз, -вӕлу (Չ), г.стр.з. грузиться (о телеге, грузе); не имеет личных форм и повел. наклонения, употр. только формы ед. и мн. числа 3-го лица и причастия прош. и буд. времени.

ԲԱՌՑԱԶՎԵՐՈՒ (Ն), **ՊԱՌՑԱԶՎԵՐՈՒ** (Չ) (բեռ, արարա), ած. (բեռ, սայլ) որ պետք է բեռնավորել. «բառնալու»-ի կրավորակերպն է:

ԲԱՐՐՇԻՎՅՈՒՄ (Н), **ԲԱՐՐՇԻՎՅՈՒՄ** (Ч), пр.буд.вр. 1. (груз), который надо погрузить. 2. (телега или автомобиль), которые надо загрузить; форма страд. залога прич. «баррналу».

ԲԱՌՑԸՎՕՐԱԶ և **ԲԱՌՑԸՎՕՐՎԱԶ** (Ն), **ՊԱՌՇԸՎՕՐԱԶ** և **ՊԱՌՇԸՎՕՐՎԱԶ** (Չ), ած.մկ. 1. բեռնավորված, բեռնեք բարձած (սայլեք). 2. մկ. բեռնավորված սայլերով (ուղևորվել). քաղաքում չկա:

ԲԱՐՐՇԻՎՈՐԱԴՅ և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎԱԴՅ** (Н), **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐԱԴՅ** և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎԱԴՅ** (Ч) 1. пр.пр.вр. погруженный (о телеге). 2. н. телегами (грузить, возить); в городе не употр.

ԲԱՌՑԸՎՕՐԷԼ կամ **ԲԱՌՑԸՎՕՐՎԷԼ**, -իմ, -վիմ, -եցա, -վեցա, -աձ, -վաձ, -օղ, -վօղ, -ելու, -վելու, -է՛, -վէ՛, -եցէ՛ք, -վեցէ՛ք (Ն) **ՊԱՌՇԸՎՕՐԷԼ** կամ **ՊԱՌՇԸՎՕՐՎԷԼ**, -եցէ՛կ, -վեցէ՛կ (Չ), բ.չ. բեռնավորվելով պատրաստվել (ուղևորվելու):

ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՅՈՒՄ և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎՅՈՒՄ**, -им, -вим, -эца, -вэца, -адз, -вадз, -охъ, -вохъ, -элу, -вэлу, -э, -вэ, -эцхэк, -вэцхэк (Н), **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՅՈՒՄ** և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎՅՈՒՄ**, -эцхэк, -вэцхэк (Ч), г.д.с. готовиться к отправке загружая телегу.

ԲԱՌՑԸՎՕՐԷԼԷՆ և **ԲԱՌՑԸՎՕՐՎԷԼԷՆ** (Ն), **ՊԱՌՇԸՎՕՐԷԼԷՆ** և **ՊԱՌՇԸՎՕՐՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. բեռնավորվելով. **բառը վորվելին անցավ օրը** ամբողջ օրը գրավվեցինք բեռնավորվելով. քաղաքում չկա:

ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՅՈՒՄ և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎՅՈՒՄ** (Н), **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՅՈՒՄ** և **ԲԱՐՐՇԻՎՈՐՎՅՈՒՄ** (Ч), н. загружая (телегу, автомобиль) и готовясь к отправке; **барршыворвэлэн анцхав օры** весь день прошёл за погрузкой; в городе не употр.

ԲԱՍ¹, գ. պաա, պահք. քրիստոնական կրոնի կանոններով մսեղեն չուտելու ժամանակ. պահլ. պաա – պահպանություն, պահակություն. տ՛ես նաև բահ. հակահիշը – ուղիս. **բաա բրոնել** (Ն), **բաա պրոնել** (Չ) պաա պահել, մսեղեն չուտել. **բասը ուղել** պաա չպահել, մսեղեն ուտել:

ԲԱՍ¹, с. пост, воздержание от принятия скоромной пищи; **бас быррнэл** (Н), **бас пыррнэл** (Ч) соблюдать пост, **басы удэл** нарушать пост; от перс. pās – хранение; грабар պահք пахк – пост, литер.вост.арм. պաա пас, литер.зап.арм. պաա (произн. бас) – пост, Карабах, Горис, Нор-Джуга պաք пахк, Тигранакерт բքр бәкк, Акна, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек բքр бакк, Агулис պор покк, Зейтун, Хачин բор бокк, Сведения բիքр бюкк, Мараха, Салмаст, Ван պախуа пахс, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Шемаха, Тбилиси պաա пас, Амшен, Сучава բաա бас; см. также бах; антоним – удис.

ԲԱՍ² բառի իմաստը ուժեղացնելու դեր է կատարում՝ գործածվելով «ծեծել» իմաստն ունեցող բառի հետ. **բա ս դարա գուխուն** խփում է, հա խփում դրա գլխին. **բա ս ձեձելը** սկսում է կամ սկսում են ծեծել. պ. բասի – սաստիկ:

ԲԱՍ² служит для усиления значения совершаемого действия; **бас дара гулхун!** как ударил его по голове! **бас дзэдэлы!** как начал (или начали) дубасить!; литер.вост.арм. բաա бас – бум! трах!

ԲԱՍ ԴԱԼ դրդել, որ հարձակվի մեկի վրա (ասվում է շան մասին, բայց արհ. նաև մարդու մասին):

ԲԱՍ ԴԱԼ натравливать, науськивать, подстрекать к нападению (в отношении собак, в уничижит. значении также в отношении людей); синон. кхыси дал.

ԲԱՍԱԸԱԹ, տե՛ս մասարաթ:

ԲԱՍԱԹ, см. масарат.

***ԲԱՍԲԱՍԱՆ** (Չ), ած. պասը ուտող, պաա չպահող. հնումը պաա չպահելը ոչ միայն մեխք էր կրոնական իմաստով, այլև պախարակելի վարմունք հասարակության աչքում, պաա չպահողին անվանում էին **բասբասան** կամ **բասբասան դերդերի գաղու**:

***ԲԱՍԲԱՍԱՆ** (Ч), п. не соблюдающий пост; в старину нарушение поста считалось не только грехом, проступком против установлений церкви, но и предосудительным поступком в глазах общества, человека, не соблюдавшего пост, называли **басбасан** или **басбасан дэрдэри гаду**.

***ԲԱՍԲԱՍԱԲԱՐ** (Նխջ), ած.մկ. բոլորովին հավասար. թուրք. բաա – գերադրական սաստիճանի մասնիկ է. պարս. բարբար – հավասար:

***ԲԱՏԲԱՐԱԲԱՐ** (Нхч), п. равный, одинаковый во всём; турец. bas – усилит. частица + перс. barbar – равный.

***ԲԱՍԹՈՐԿՄԱ** (Նխօ), գ. ապուխտ. թուրք. բասդըրմա – նույն իմ.:

***ԲԱՏԻՄԱ** (Нхч), с. вяленое мясо; турец. bastirma (бастырма) – вяленое мясо.

ԲԱՍԹՈՐՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ԲԱՍՏՈՐՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) գերազանցել. թուրք. բասդըրմակ – կոխել, գերազանցել, հանգցնել (կրակը, հրդեհը):

ԲԱՏԻՄԻՄԻՇ ԱՆՅԼ (Н), **ԲԱՏԻՄԻՄԻՇ ԱՆՅԼ** (Չ) превосходить кого-либо в чём-либо, одерживать верх над кем-либо; турец. bastirmak – превосходить кого-либо, одерживать верх.

ԲԱՍՄԱ, գ. չիթ, բամբակե գործվածք. թուրք. բասմակ – կոխել, տպել. բասմա – կոխած, տպած:

ԲԱՍՄԱ, с. ситец, хлопковая ткань; турец. basma – набивной ситец, basmak – давить, прижимать, прессовать; в гаварах Гандзак, Хизан, Амшен и т.д. բասմա басма – ситец.

ԲԱՍՄԱԴ (Չ), տե՛ս բարբառ (Չ):

ԲԱՍՄԱԴ (Չ), см. баксымад (Չ).

ԲԱՍՄԱԿ և **ԲԱՍՄԱԿ**, գ. տան սանդուխ, սանդուխի աստիճան. թուրք. բասմակ – նույն իմ.:

ԲԱՍՄԱԿ և **ԲԱՍՄԱԿ**, с. ступенька; турец. basamak, крым.татар. басамакь – ступенька.

ԲԱՍՄԱԿ-ԲԱՍՄԱԿ, ած.վկ. աստիճանաձև:

ԲԱՍՄԱԿ-ԲԱՍՄԱԿ 1. п. ступенчатый. 2. н. ступенчато.

ԲԱՍՈՒՑ (Ն), **ԲԱՍՈՒՑ** (Չ), ած. պսս օրերին ուտելու (ուտելիք). հականիշը – ուղիսուց (Ն), ուղիսուց (Չ):

ԲԱՍՍԻՑ (Н), **ԲԱՍՍԻՑ** (Չ), п. постная пища, принимаемая в период поста; антоним – удисуц (Н), удисуцк (Չ).

***ԲԱՍՏՈՐԿՄԱ** (Չ), գ. կեմ, պարանի նման ըլըրած հարդ կամ խոտ, որով ամրացնում էին դեզերի գազաթը, որ քամին չըրրի. թուրք. բասդըրմակ – կոխել:

***ԲԱՏԻՄԻՄԻՇ** (Չ), с. 1. свясло, соломенный жгут для связывания снопов. 2. ремень или соломенный жгут, которые перетягивали поперек стога сена для фиксации на телеге; крым.татар. бастырыкь – стяг, которым сено и солома притягиваются на возу.

***ԲԱՐ**, գ. հին ժամանակվա հարսանիքի երգ. «պար» բառն է. ***ԲԱՐ ԳԱՆՆԷԼ** (Չ) հարսանիքի երգ կանչել:

***ԲԱՐ**, с. свадебная песня (в старину); ***ԲԱՐ ԳԱՆՆԷԼ** (Չ) петь свадебную песню; грабар цыр пар – круг, литер.вост.арм. цыр пар, литер.зап.арм. цыр (произн. бар) – танец, пляска, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Нор-Джуга, Муш, Шемаха, Тбилиси цыр пар, Асланбек, Харберд, Амшен, Себастья рыр бар, Агулис цор пор, все в значении танец, Сучава рыр бар – песня, в гаваре туркоязычных армян Адана рыр бар – свадебная песня, Хачин рој бой, Зейтун роју бойс и роју борс – пчелиный рой.

ԲԱՐԱՐ 1. ած. դատարկ. **ԲԱՐԱՐ ԱՄԱՆ**. 2. ած. անգործ. **ԲԱՐԱՐ ՄԱՂՆ**, **ԲԱՐԱՐ ԺԱՄԱՆԱԳ**. 3. վկ. անգործ. **ԲԱՐԱՐ ԳԷՆԱԿ**, **ԲԱՐԱՐ ՆՐԱՍԷԼ**:

ԲԱՐԱԲ 1. п. пустой, порожний; **ԲԱՐԱԲ ԱՄԱՆ** пустая миска. 2. п. праздный, праздношатающийся (человек). 3. п. свободный, не занятый (о месте и т.п.); **ԲԱՐԱԲ ԴՅՔ** свободное (незанятое) место. 4. п. свободный (о времени). 5. п. просторный (о помещении). 6. п. свободный, располагающий временем (человек); **ԲԱՐԱԲ ՄԱՏԻ** а) бездельник, б) ничем не занятый, свободный человек, **ԲԱՐԱԲ ԺԱՄԱՆԱԳ** свободное время. 7. н. праздно, без дела; **ԲԱՐԱԲ ԳՆԱԼ** а) сидеть без дела, бездельничать, б) оставаться незанятым, пустым (о месте, помещении и т.п.), **ԲԱՐԱԲ ՆԻՍՏԷԼ** бездельничать, сидеть сложа руки, **ԲԱՐԱԲ ԺԱՄԱՆԱԳ ԱՆԱՆԱԼ** иметь свободное время, **ԲԱՐԱԲ ԼԱԼ** быть незанятым, свободным; грабар цыршц парап – безделье, праздность, литер.вост.арм. цыршц парап, литер.зап.арм. цыршц (пр. бараб) – праздный, пустой, в гаварах Агулис, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси цыршц парап, Алашкерт, Муш цыршц параб, Харберд, Амшен,

Себастья, Сучава բարբ, Горис, Тигранакерт բարբ, Карабах հարբ, Зейтун, Хачин բарб, Сведия բарб.

ԲԱՐԱԲ-ԲՕՇ, մկ. անգրծ, դատարկաշրջիկ. **բարբ-բոշ քալի**:

БАРАБ-БОШ 1. н. праздно, без дела. 2. п. пустой, напрасный (о разговоре и т.п.); **бараб-бош** **кчалэл** слоняться без дела, **бараб-бош галаджи анэл** трепать языком, пустословить.

ԲԱՐԱԲԱՐ և **ԲԱՐԲԱՐ**, ած.մկ. հավասար. փար. բարբար – նույն իմ.:

БАРАБАР и **БАРБАР** 1. п. равный. 2. н. поровну, на равных началах; от перс. bār a bār – равный; в гаварах Буланых, Тбилиси, Багеш, Джавахк բարբար баребар, Карин, Карабах, Шемаха բարբար барабар, Сасун բարբար барембар, Урмия փարփար парпар, Амасия փարփար парпар – равный.

ԲԱՐԱԳ (Ն), **ՊԱՐԱԳ** (Չ), ած.մկ. քիչ հաստություն ունեցող, նուրբ. փախլ. բարակ – նույն իմ. **բարագ մաղի** (Ն), **պարագ մաղի** (Չ) մեծ նեղություն մեջ լինել, դանդաղ կերպով հյուսվել:

БАРАГ (Н), **ПАРАГ** (Ч) 1. п. тонкий, не толстый. 2. п. высокий, тонкий (о голосе). 3. н. тонко; **бараг махьэл** (Н), **параг махьэл** (Ч) а) оказаться в крайне трудном положении, б) чахнуть, терять силы, здоровье; пехлев. bāgak; грабар բարակ барак – тонкий, литер.вост.арм. բարակ барак, литер.зап.арм. բարակ (пр. парар), Тбилиси բարակ барак, Ереван, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга բարակ ббарак, Полис բարագ бараг, Харберд, Себастья, Муш, Сучава բարագ ббарак, Агулис, Аварик բարակ ббарак, Алашкерт, Возм բարագ ббарак, Амшен փարակ парак, Мокс փարակ парак, Горис, Ван, Мараха, Салмаст փարակ парак, Шемаха փարագ парак, Карабах փարակ парак, Асланбек բարակ ббарак, Родосто парар փарագ, Тигранакерт փарագ ббарак, Зейтун բարակ ббарак, Բարբ, Хачин բարակ ббарак.

ԲԱՐԱԳ ԳԱՇԻ (Ն), **ՊԱՐԱԳ ԳԱՇԻ** (Չ), գ. բարակ կաշի:

БАРАГ ГАШИ (Н), **ПАРАГ ГАШИ** (Ч), с. кожица, тонкая кожа.

ԲԱՐԱԳ ԶԱՆՈՎ (Ն), **ՊԱՐԱԳ ԾԱՆՈՎ** (Չ), ած. ճղճղան:

БАРАГ ДЗАНОВ (Н), **ПАРАГ ЦАНОВ** (Ч), п. писклявый.

ԲԱՐԱԳ ՑԱՎ (Ն), **ՊԱՐԱԳ ՑԱՎ** (Չ), գ. թորախտ:

БАРАГ ЦАВ (Н), **ПАРАГ ЦАВ** (Ч), с. мед. туберкулёз лёгких; литер.вост.арм. բարակցավ баракацхав, литер.зап.арм. բարակցав (произн. парарациав) – туберкулёз.

ԲԱՐԱԳՆԻՆ, գ. արտաքին:

БАРБАДУН, с. отхожее место, уборная.

ԲԱՐԱԳ, ած.մկ. դատարկած. **բարբաձ աման**, **բարբաձ թողընել**. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակր. իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ անում ու հոլովում է. **բարբաձներու գեղը դուր ինձի**:

БАРБАДЗ, пр.пр.вр. 1. выгруженный, разгруженный. 2. опорожнённый; **барбадз аман** опорожнённая миска, **барбадз тохьцынэл** оставить пустым; с существ. становится прилаг., с гл. – наречием, при независ. употр. – существ., принимает прит. артикль и склон.; **барбадзнерус гэсы дур индзи** половину отсыпанного (отлитого) отдай мне.

ԲԱՐԱՂՉԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի դատարկեմ, դատարկում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բարբաձայիս գուլու**, **լըցից**, **բիդ ուլու** և այլն:

БАРБАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) выгружаю (опорожняю, переливаю, пересыпаю), выгружал, буду выгружать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предложения; **барбадзсайис гулу**, **лыщич**, **бид улу** по мере того как (чем больше) я выгружаю (отсыпаю), он насыпает, по мере того как (чем больше) я выгружал, он насыпал и т.д.

ԲԱՂՉԱՅՈՎՐԱ, -ովր, -ովր, -ներովր, -ներովր, -ներովր, մկ. հենց որ դատարկում եմ, դատարկեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բարբաձովր վագ էրի** և հենց որ դատարկեմ դադարիր:

ԲԱՐԲԱԴՅՕՎՅԻՍ, -ովիդ, -ովի, -նэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только выгружаю (переливаю, пересыпаю), выгрузил, выгружу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **барбадзовыд ваз эгир** как только закончишь выгружать, отдохни.

ԲԱՐԲԱՐ, տե՛ս րարարար:

ԲԱՐԲԱՐ, см. барабар.

ԲԱՐԲԱՐԱՆԱԼ կամ **ԲԱՐԲԱՐԱՆԱԼ**, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ցի՛կ), բ.ճ. հավասարվել. պարս. րարարար – հավասար + հայ. -ան-ալ:

ԲԱՐԲԱՐՈՒՄ или **ԲԱՐԲԱՐԱՆԱԼ**, -нам, -ца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цихк (Չ. -цик), Գ.Տ.Յ. равняться, выравниваться; перс. barabar – равный + арм. суфф. -ан-ал.

ԲԱՐԲԱՐՈՒԹՅՈՒՆ, գ. անգործություն:

ԲԱՐԲԱՐՄԻՆ, с. праздность, безделье; литер.вост.арм. պարապությունն парапутьюн, литер.зап.арм. պարապությունն (произн. барабутюн) – праздность, безделье.

ԲԱՐԲԱՐՑՆԵԼ կամ **ԲԱՐԲԱՐՑՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԲԱՐԲԱՐՑՆԵԼ** (Չ), բ.ա. հավասարեցնել. րարի հիմքը պարս. է, ածանցները – հայ. տե՛ս նախորդը. <րարարար-աց-ուց-ան-ել:

ԲԱՐԲԱՐՑԻՆՆՈՒՄ или **ԲԱՐԲԱՐՑԻՆՆՈՒՄ** (Н), **ԲԱՐԲԱՐՑԻՆՆՈՒՄ** (Չ), Բ.Գ. ывравнивать; перс. barabar – равный + арм. -ацн-уцн-ан-эл.

ԲԱՐԲԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. դատարկել:

ԲԱՐԲԵՆ, гыбарбим, барбэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Չ. -эцхэк), Գ.Դ.Յ. 1. разгружать, выгружать. 2. опорожнять, освободать от содержимого; литер.вост.арм. պարպել парпел, литер.зап.арм. պարպել (пр. барбэл) – опустошать, опорожнять, Агулис պրապիլ прапил – быть занятым чем-либо, Сучава րարբել барбел, Полис, Родосто, Себастья րарբել барбэл, Харберд րарբիլ барбил, Тигранакерт րарբիլ бәрбил, Зейтун րарբիլ байбил и րарբիլ барбил – умирать, Хачин րарբիլ байбил, Асланбек րарբել барбэл, Амшен րарբուշ барбуш – опорожнять, переливать, пересыпать, Карин պարպիլ парпил – кончатся, заканчиваться.

ԲԱՐԲԵԼԵՆ, մկ. դատարկելով. **րարբելեն դագը պածինք** դատարկելով հատակը բացինք:

ԲԱՐԲԵՆ, н. 1. выгружая, разгружая. 2. опорожняая, опустошая; **барбэлэн дагы пачинк** выгружая, мы дошли до dna.

ԲԱՐԲԵԼՈՒՄ, ած.մկ. որ պետք է դատարկել կամ որտեղ պետք է դատարկել. **րարբելու բան շաղ կա, րարբելու դեղ չիքա** (Ն). **ջուրը րարբելու գրնացին** (Ն). ապառնի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է:

ԲԱՐԲԵԼՍ, Բ.Ս.Յ. 1. то, что нужно выгрузить. 2. место, где нужно выгрузить; **барбэлу бан шад ка, барбэлу дзхь чихка** (Н) много всего надо выгрузить, а некуда, **джурь барбэлу гынацин** (Н) пошли опорожнять (бочку с водой и т.п.); с сущ. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется

ԲԱՐԲԵՎԱԶ, ած. դատարկված. անց. դերբ. որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ անկախ գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է եգ. և հոգն. **րարբելված ծրմերուց** շատ հասունանալուց դատարկված ձկերուկ. **րարբելվածներուն գուղը առի** դատարկվածների սերմերը առի:

ԲԱՐԲԵՎԱԴՅ, Բ.Ս.Յ. 1. выгруженный. 2. опорожнённый (о ёмкости для воды и т.п.). 3. полый (об арбузе); с сущ. станов. прил., при независимом употр. – сущ., принимает артикль 3-го л. и склон. в ед. и мн. ч.; **барбывадз цымэруг** перезревший и полый арбуз, **барбывадзнэрун гуды арри** я взял семена полых от перезревания арбузов.

ԲԱՐԲԵՎԱԶՋՍԱՅԻՆ, -իներուն, մկ. քանի դատարկվի, դատարկվում է և այլն բոլոր ժամ. եգ. և հոգն. երբ. դեմք. ձևերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԲԵՎԱԶՅԱԻՆ, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) выгружается, (опорожняется) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱՐԲԵՎԱԶՅԱՅՈՒՄ, -ներովը, մկ. հենց որ դատարկվի, դատարկվում է և այլն բոլոր ժամանակ. եգ. և հոգ. երբ. դեմքի ձևեր.՝ համաձ. հաջոր. բայի ձևին:

ԲԱՐԲԻՎԱԴՅՕՎՅԻ, -նэровы, н. как только выгружается (опорожняется) и т.д., во всех врем. ед. и мн. числа 3-го л., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԱՐԲԸՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.կր.չ. դատարկվել. առաջին երկու դեմքերի ձևերով գործածված նշանակում է «գործից ազատ լինել»:

ԲԱՐԲԻՎԵՂ, гыбарбыви, барбывэцхав, -вадз, -вэлу, г.стр.з. 1. разгружаться, опорожняться. 2. формы 1-го и 2-го лица имеют также значение «освободиться от дел».

ԲԱՐԲԸՎԷԼԸՆ, մկ. դատարկվելու վիճակի մեջ (ասվում է օր. ձևերուկի մասին, որ երկար մնալով արտում դատարկվում է):

ԲԱՐԲԻՎԵՂԸՆ, н. опустошаясь, становясь полым (о перезревшем арбузе).

ԲԱՐԲԸՎԷԼՈՒ, ած. որ պետք է դատարկվի կամ պիտի դատարկվի. **բարբրվելու ջուվալները արօզ դիր. բարբրվելուներուն զարբեր քազի:**

ԲԱՐԲԻՎԵՂԸ, пр.буд.вр. то, что может опорожниться; **барбывэлу джувалнэры асқов дир** (Н) **барбывэлу чхувалнэры асқов тир** (Ч) мешки, которые нужно освободить, ставь сюда, **барбывэлунэрун габэры кхагэ** развяжи (мешки), которые нужно освободить.

ԲԱՐԳԷՆԹԱՆԷ կամ **ԲԱՐԳԷՆԱՆԷ** (Ն), **ՊԱՐԳԷՆԱՆԷ** (Չ), գ. բարիկենդանի տոն, որի ժամանակ հնումը ձիարշավի մրցություններ էին կատարվում գյուղերում, պատանիները դիմակավորված տնից-տուն ման էին գալիս ու զանազան խաղերով զվարճացնում մարդկանց. տե՛ս ջամալ, խօշի:

ԲԱՐԳԷՆԹԱՆԿԻ или **ԲԱՐԳԷՆԱՆԿԻ** (Н), **ՊԱՐԳԷՆԱՆԿԻ** (Ч), с. масленица, период праздничных увеселений, когда в старину в сёлах устраивали конные бега, а ряженые ходили от дома к дому и развлекали людей разными танцами; см. джамал, хоши; исконно арм. слово, образовано от բարի бари – добрый, удачный и կենդանի кендани – живой, грабар բարեկենդան барекендан, литер.вост.арм. բարեկենդան барекендан, литер.зап.арм. բարեկենդան (произн. pharэгэнтхан).

ԲԱՐԳԸՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցաձ, -նալու (Ն) **ՊԱՐԳԸՆԱԼ**, -նա, -ծավ, -ծաձ, -նալու (Չ), անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. բարականալ, նուրանալ, հաստությունը նվազել (ասվում է թե թելաձև և թե թերթաձև առարկաների մասին):

ԲԱՐԳԻՆԱԼ, гыбаргына, баргынцхав, -цхадз, -налу (Н), **ՊԱՐԳԻՆԱԼ**, кыпаргына, паргынцав, -цадз, -налу (Ч), г.стр.з. 1. утончаться, истончаться. 2. редеть; не имеет личных форм, повел. наклон. и форм 1-го и 2-го лица; литер.вост.арм. բարականալ параканал, литер.зап.арм. բարկրնալ (произн. pharгынал) – утончаться.

ԲԱՐԳԸՆԱԼԸՆ (Ն), **ՊԱՐԳԸՆԱԼԸՆ** (Չ), մկ. բարակնալով, նուրանալով:

ԲԱՐԳԻՆԱԼԸՆ (Н), **ՊԱՐԳԻՆԱԼԸՆ** (Ч), н. утончаясь, истончаясь.

ԲԱՐԳԸՆԱԼՈՒ (Ն), **ՊԱՐԳԸՆԱԼՈՒ** (Չ). ած. որ կարող է կամ պետք է բարզանա կամ նուրանա. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **բարգրնալու գաշի:**

ԲԱՐԳԻՆԱԼԸ (Н), **ՊԱՐԳԻՆԱԼԸ** (Ч), пр.буд.вр. то, что может утончиться; с сущ. выполняет функцию прилагат.; **баргыналу гаши** кожа, которая может утончиться.

ԲԱՐԳԸՑԱԶ (Ն), **ՊԱՐԳԸՑԱԶ** (Չ), ած. բարակացած, նուրացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է իբրև ածական, կարող է, ինչպես նաև նախորդը, քիչ դեպքերում գործածվել անկախ գոյականի դեր կատարել, երբ. դեմքի հոդ ընդունել ու հոլովվել. **ճուրին քենարի պարգրցաձ բուզը շուղով գրհալի** ջրի եզերքի բարակացած սառույցը շուտով կհալվի. **բարգրցաձին վրան մի գոխի(լ)** նուրացածի վրա մի կոխիր:

ԲԱՐԳԻՑԻԱԴՅ (Н), **ՊԱՐԳԻՑԻԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. утончившийся; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., в некоторых случаях при независимом употреблении, как и предыдущее слово, может выполнять функцию сущест., принимать притяжат. артикль 3-го лица и склоняться; **чурин кхэнари паргыцхадз бузы шудов гыһали** тонкий лёд у берега скоро растает, **баргыцхадзин выран ми гохи(л)** не наступай на тонкий (лёд).

ԲԱՐԳԸՑԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ՊԱՐԳԸՑԱՂՍԱՅԻՆ**, -ներուն (Չ), մկ. քանի բարականա, բարականում է, բարակացավ և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքով

համաձայն հաջորդող բայի իմաստի. **բարգըցածսային շաղ գրգրողի խայիշը** քանի նստանում՝ հաճախ է կտրվում փոկը:

ԲԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆ (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆ**, -նэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) утончается, утончался, будет утончаться и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предложения; **баргышадзсайин шад гыгыдрри хайишы** чем больше ремень утончается, тем чаще рвётся.

ԲԱՐԳՈՅՆՆԵՐ կամ **ԲԱՐԳՈՅՆՈՒՆԵՐ** (Ն), **ՊԱՐԳՈՅՆՆԵՐ** (Չ), բ.ա. բարակացնել, նստացնել; **ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆ** или **ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆ** (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆ** (Ч), п.г. утончать.

ԲԱՐԳՈՅՆՆԵՐԷՆ կամ **ԲԱՐԳՈՅՆՈՒՆԵՐԷՆ** (Ն), **ՊԱՐԳՈՅՆՆԵՐԷՆ** (Չ), մկ. նստացնելով, բարակացնելով. **բարգըցնելէն անբէս արիր, օր գօղեցավ:**

ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԼՅԱՆ или **ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԼՅԱՆ** (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԼՅԱՆ** (Ч), н. утончая; **баргышынэлэн анбэс арир օր, гóдррэцхав** ты сломал (доску), постоянно утончая её.

ԲԱՐԳՈՅՆՆԵՐԼՈՒ (Ն), **ՊԱՐԳՈՅՆՆԵՐԼՈՒ** (Չ), ած. որ կարելի է կամ պետք է նստացնել, բարակացնել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ երբեմն գործածվում է անկախ, գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **ասիվիզը բարգըցնելու թէ չէ** սա բարակացնելու թէլ (խմորի թերթ) չէ:

ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԼՅԱՆ (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԼՅԱՆ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно или нужно утончить; с существ. выполняет функцию прил., при независимом употр. выполняет функцию существ., принимает артикль и склоняется; **асивигы баргышынэлу тһэл чһэ** этот слой (теста) больше некуда утончать.

ԲԱՐԳՈՅՆՈՒՅԱՎՅԱԿԱՅԻՆ (Ն), **ՊԱՐԳՈՅՆՈՒՅԱՎՅԱԿԱՅԻՆ**, -ին, -ին, -իներուն, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բարակացնում եմ, բարակացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍ (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) утончаю, утончал, буду утончать и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.

ԲԱՐԳՈՅՆՈՒՅԱՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍ (Ն), **ՊԱՐԳՈՅՆՈՒՅԱՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍ**, -ովըս, -ովըդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ բարակացնում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժաման.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **դաշեցի, դաշեցի, բարգըցուցածովըս գօղեցավ** տաշեցի, տաշեցի, հենց որ բարակացրի կտրվեց:

ԲԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍԻՍ (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՎՅԱԿԱՅԻՆԻՍԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я утончаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола; **дашэци, дашэци, баргышывадззовыс гóдррэцхав** как только я утончил (доску) обтёсывая её, она сломалась.

ԲԱՐԳՈՒԹԵՆ (Ն), **ՊԱՐԳՈՒԹԵՆ** (Չ), գ. բարակություն. **պարգութինը մադէ քիչինը պարագ է** բարակությունը մատից քիչ բարակ է:

ԲԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԻՍԻՍ (Н), **ՍԱՐԳՅԻՇԻՆՅԱԿԱՅԻՆԻՍԻՍ** (Ч), с. толщина; **паргүтины мадэ кичимы парэг э** толщина (доски и т.п.) чуть тоньше пальца.

ԲԱՐԴ ԼԱԼ, տե՛ս բարդազան լալ:

ԲԱՐԴ ԼԱԼ, см. бардаган лал.

ԲԱՐԴԱԳ ԴԵՂ 1. ինչ որ հեռավորության վրա, մյուսներից մի կողմ, ճամփից դուրս. 2. տնտեսական զետեղարան գործիքների և կենցաղային այլ իրերի պահեստավորման համար:

ԲԱՐԴԱԳ ԴԵՂ 1. н. на отшибе, в некотором отдалении, в стороне от чего-либо. 2. с. помещение в хозяйстве для складирования инвентаря и предметов бытового обихода; **бардаг дэхь тынэл** поставить (что-либо) в сторонке, в некотором отдалении от людей и других предметов; пехл. partak, перс. parda – парус, шатёр, покрывало, чехол; грабар պարտաղ партак – покрывало; литер.зап.арм. պարտաղ (пр. бардаг) – покрывало, парус; препятствие; см. также бардыгэл.

ԲԱՐԴԱԳԱՆ ԼԱԼ պարտաղան լիներ:

ԲԱՐԴԱԳԱՆ ԼԱԼ быть должным, быть обязанным; литер.вост.арм. պարտաղան партакан, литер.зап.арм. պարտաղան (произн. бардаган) – обязанный; этимологию см. баргthkh.

ԲԱՐԴԱԽ (Նխջ), գ. գավաթ. այժմ մոռացված է. թուրք. բարդակ – նույն իմ.:

ԲԱՐԴԱԽ (Нч), с. кружка, стакан; в наст. время не употр.; турец. bardak, крым.татар. бардакъ – кувшин, стакан, сосуд.

***ԲԱՐԴԱԽՉԻ**, գ. բրուտ, կավե աման շինող. այժմ մոռացված է, Չալթրում մնացած է միայն իբրև ազգանուն. թուրք. բարդակչի – բրուտ:

***ԲԱՐԴԱԽՉԻ**, с. гончар, мастер по изготовлению глиняной посуды; в наст. время не употребл., сохранилось в с. Чалтырь как основа фамилии; турец. bardak – стакан, кувшин, сосуд, крым.татар. бардакъ – кувшин.

ԲԱՐԴԿՊԱԶ, ած. 1. թաքցրած. 2. գողացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բարդկզավ պան** թաքցրած կամ գողացած բան. **բարդկզավերդ ի նչ արիր** գողացած բաներդ ի նչ արիր:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶ, пр.пр.вр. 1. спрятанный. 2. украденный; с сущ. становится прил., при независ. употр., – сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **бардыгадз пан** а) упрятанная вещь, б) украденная вещь, **бардыгадзнерыд инч арир?** куда ты дел краденое?

ԲԱՐԴԿՊԱՆՉԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի թաքցնում եմ, թաքցրի, թաքցնեմ կամ քանի գողանում եմ, գողացա, գողանամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶՍԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) прячу, прятал, буду прятать, или по мере того как (чем больше) краду, крал и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предложения.

ԲԱՐԴԿՊԱԶՉՎԱՍ, -ովդ, -ովը, -ներովըս, -ներովդ, -ներովը, մկ. հենց որ թաքցնում եմ, թաքցրի, թաքցնեմ կամ հենց որ գողանամ, գողանում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի իմաստի. **բարդկզավը իմացա դեղը** հենց որ թաքցրեց իմացա թե որտեղ է թաքցրել:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶՎԱՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только прячу, прятал, спрячу, или как только ворую и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл.; **бардыгадзовы имаща дэхы** как только он спрятал, я сразу нашёл.

ԲԱՐԴԿՊԱՆԷՆ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. թաքցնել. 2. գողանալ. բարդված է «պար» (շրջան, կարգ) և «տակ» բառերից. <պար-տակ-ել>:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶ, гыбардыгим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцихк (Ч. -эцихк), г.д.з. 1. прятать. 2. красть, воровать; пехлев. partak, перс. parda – парус, покрывало; грабар պարտակ партак – покрывало, литер.вост.арм. պարտակել партакел, литер.зап.арм. պարտկել (произ. бардыгэл) – прятать, скрывать, в гаварах Польша բարդագ бардаг – покрывало, Ереван պարտակել партакэл, Ахалциха, Карин պարտրկել партыкэл, Тбилиси պարտրկիլ партыкил, Мараха պարտրկել парртыкэл, Алашкерт պարդրգել пардыгел, Тигранакерт բարդրգել бәрдгэл, Полис, Родосто, Себастиа բարդրգել бардыгэл, Карабах փրթակել փրгтакэл – прятать.

ԲԱՐԴԿՊԱՆԷՆ, մկ. թաքցնելով, գողանալով. **հալխին արբանքը բարդրգելեն զենգընցավ** ուրիշի արբանքը գողանալով հարստացավ:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶ, н. 1. пряча, укрывая. 2. воруя; **халхин абранкхы бардыгэлэн зэнгынцав** разбогател приворовывая чужую пшеницу.

ԲԱՐԴԿՊԱՆԷՆ, ած.մկ. (բան), որ կարելի է կամ պետք է թաքցնել կամ գողանալ. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **խօզը բարդրգելու պան է** խօզը կարելի է թաքցնել. **բարդրգելուն օչխարն է վօր ծան չի հանի(լ)** թաքցնել կարելի է ոչխարը որ ծան չի հանում. **զեշտա հայա բարդրգելու** ահա գնում է թաքցնելու:

ԲԱՐԴԿԱԳԱԶ, пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно спрятать. 2. то, что можно украсть; с сущ. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **хозы бардыгэлу бан э?** свињью разве можно спрятать?, **бардыгэлу**

очхарн э, вор цан чхи хани(л) спрятать можно овцу, которая даже звука не издаёт, **гэшта хайа бардыгэлу** снова идёт что-нибудь стащить.

ԲԱՐԴԵՂՎԱԶ, ած. 1. թաքցված, գողացված (բան). 2. անհետացած (մարդ) (արհ.). կրավորական անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **բարդըզված բաները գրդնըվեցան** գողացված բաները գտնվեցին:

БАРДЫГВАДЗ, пр.буд.вр. 1. спрятавшийся. 2. украденный. 3. (уничижит. о людях) пропавший, сгинувший; пассив. форма причастия, с существит. выполняет функцию прил., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **бардыгвадз банэры гыднывэцхан** украденные вещи нашлись.

ԲԱՐԴԵՂՎԱԶ ՉՍԱՅԻՆ, -իներուն, մկ. քանի կորավ, անհետացավ, կորչում, անհետանում է և այլն բոլոր ժամանակներով եզակի և հոգնակի երբ. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **հավերքս բարդըզվածսային դեմքի գանիմ, համա չիմ գրնա գողին բռնել** քանի անհետանում են մեր հավերք ուշադրությամբ հսկում են, բայց չեն կարողանում բռնել գողին:

БАРДЫГВАДЗСАЙИН, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) пропадает, исчезает и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. глаг. пред.; **հавэрыс бардыгвадзсайин дэйэмиш ганим, ама чхим гырна гохьин быррнэл** по мере того как пропадают куры, проявляю всё большую бдительность, но поймать вора не могу.

ԲԱՐԴԵՂՎԱԶՉՎԸ, -նեթովը, մկ. հենց որ անհետանում է, անհետացավ և այլն (թե՛ առարկաներին և թե՛ մարդկանց մասին) բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАРДЫГВАДЗՕВЫ, -нэровы, н. как только пропадает, пропал и т.д. (в отношении предметов и людей) во всех врем. ед. и мн. числа в 3-м л., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱՐԴԵՂՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ. անհետանալ, կորչել. **բարդըզվե՛ կամ կրնա բարդըզվե՛** (արհ.) կորի՛ր, հեռացիր:

БАРДЫГВЭЛ, гыбардыгви, -вэцхав, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Վ. -вэцхэк), г.стр.з. 1. исчезать, пропадать. 2. убираться прочь; **бардыгвэ** или **кына бардыгвэ** (уничиж.) убирайся, пошёл вон; этимол. см. бардыгэл.

ԲԱՐԴԵՂՎԷԼԷՆ, մկ. անհետանալով. **հավերքս բարդըզվելեն ուջարեցան** հավերքս անհետանալով վերջացան:

БАРДЫГВЭЛЭН, н. пропадая, исчезая; **հавэрыс бардыгвэлэн уджарэцхан** мои куры так часто пропадали, что закончились.

ԲԱՐԴԵՂՎԷԼՈՒ, ած. որ կարելի է թաքցնել, որ կարող է անհետանալ, որ արժանի է կորչելու. **դեվեն բարդըզվելու պա՛ն** է ուղորդ կարելի՞ է թաքցնել. **բարդըզվելու դրդան սաղ օրը քրքալե՛** կորչելու տղան ամբողջ օրը ման է գալիս. սալ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, երբեմն գործածվում է նաև առանձին՝ «կորչելու արժանին» նշանակությամբ, գոյակ. դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է:

БАРДЫГВЭЛУ, пр.буд.вр. 1. тот, кто может скрыться, спрятаться. 2. тот или то, что может исчезнуть, пропасть. 3. недостойный, заслуживающий погибели; **дэвэн бардыгвэлу пан э?** разве может верблюд спрятаться?, **бардыгвэлу дыхьан сахь оры кхыкхалэ** этот негодник весь день слоняется без дела; с сущ. становится прил., при независимом употр. в значении «недостойный» – существит., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется.

ԲԱՐԴՕՔ, մկ. ապառիկ. **բարդօք պան չի դա(լ)** ապառիկ չի տալիս. «պարս» բառի գրաբարի հոգնակի գործիակ. հոլովի ձևն է. հոման. – նայելով:

БАРДОКХ, н. ссуда; долг; **бардокх пан чхи да(л)** в долг не даёт; древнеперс. partu – долг; грабар պարս part – долг, литер.вост.арм. պարս part, պարսք partkh, литер.зап.арм. պարս (произ. бард), պարսք (произ. бардкх) – долг; бардокх – форма мн. числа творит. падежа древнеарм. слова «պարս» (part) – долг; синоним найэлов; см. также барткх.

ԲԱՐՁ (Նիս), ած.մկ. պարզ, ակներև:

ԲԱՐՅ (Нхч), п. ясный, очевидный; от пехлев. pārz – чистый; грабар **վարզ** **парз** – ясный, чистый, литер.вост.арм. **վարզ** **парз**, литер.зап.арм. **վարզ** (произ. барз) – ясный, чистый, в большинстве диалектов **վարզ** **парз**, в гаварах Харберд **բարզ** **барз**, Тигранакерт **բարզ** **барз**, Агулис **վորզ** **порз** – ясный, чистый.

ԲԱՐՁԵՐԷՍ (Ն), **ԲԱՐՁԵՐԷՍ** (Չ), ած.մկ. երեսը **վարզ**, ամաչելու կամ խղճի խայթ զգալու **վատճառ չունեցող**, մաքուր խղճով:

ԲԱՐՅԵՐԵՍ (Н), **ԲԱՐԶԵՐԵՍ** (Ч), н. с чистой совестью; литер.вост.арм. **վարզերես** **парзерес**, литер.зап.арм. **վարզերես** (произн. барзэрэс) – с чистой совестью.

ԲԱՐԷ, **ԲԱՐԷՍ** և **ԲԱՐԷՍԸ** (Ն), **ՊԱՐԷՍ** և **ՊԱՐԷՍԸ** (Չ), 2. գոնե, գեր. **վարս**. **բարի** – և **ահա**, **այսպիսով**, ուրեմն, որից թուրք. **բարե** – գեր, գոնե. **բարենը դուն թո էշթայիր** գոնե դու գնայիր. **չանեյիք բարենը** (Ն), **չանեյիք պարենը** (Չ) (կիսահեզոտրեն) երբեք չենք անի այդպիսի բան. **բարենը քիսափիս ալ** (Ն), **պարենը քիսափիս ալ** (Չ) դու հո վարպետ ես խաբելու:

ԲԱՐԷ, **ԲԱՐԷՄ** և **ԲԱՐԷՄԻ** (Н), **ՍԱՐԷՄ** և **ՍԱՐԷՄԻ** (Ч), сз. хоть, хоть бы, хотя бы, уж лучше бы; **барэмы дун tho эштхайр** уж лучше бы ты пошёл, **чханэинкх барэмы** (Н), **чханэинкх парэмы** (Н) (полуиронично) уж лучше бы мы этого не делали, **барэмы кххачиис ал** (Н), **парэмы кххачиис а**(л) (Ч) ты мастер обманывать; перс. bāri – хотя бы, по крайней мере, от которого турец. bari (бари) – хотя бы, по крайней мере; литер.зап.арм. **վարե** (произ. барэ) – хоть, хотя бы, уж лучше бы; в гаваре Ван **վարե** **парэ** и **վարեն** **парэм** – хотя бы, по крайней мере, в других диалектах имеет формы **բարե** **барэ**, **բարի** **бари**, **փարե** **пхарэ**, **վարեն** **парэм**, в том же значении.

ԲԱՐԷԳԱՍ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍ** (Չ), ած.գ. բարեկամ, ծանոթ. **բարեզամ մաշթ** ծանոթ մարդ, բարեկամ մարդ. **մոյից բարեզամ է սերտ բարեկամ է**:

ԲԱՐԷԳԱՄ (Н), **ՍԱՐԷԳԱՄ** (Ч), с. приятель, друг; знакомый; **барэгам машт** приятель, **модиг барэгам** э близкий приятель, друг; литер.вост.арм. բարեկամ **барэкам**, литер.зап.арм. բարեկա (произ. пхарэгам) – друг, приятель, Агулис, Тбилиси բարեկամ **барэкам**, Нор-Джуга բարեկամ **бхарэкам**, Ахалциха, Карин բարեկամ **бхарэкам**, Сучава, Ереван, Муш, Алашкерт, Себастья, Асланбек բարեկամ **бхарэгам**, Салмаст ցտրեկամ **пәрекам**, Карабах ցտրեկամ **парэкам**, Шемаха ցտրեկամ **парэкам**, Կարակամ **паракам**, Мокс ցտրեկամ **пәрэкам**, Горис ցտրիկամ **парикам**, Полис, Родосто փարեզամ **пхарэгам**, Тигранакерт փտրեզամ **пһәрэгәм**, Хачин բայգոմ **байгом**; этимол. см. бари.

ԲԱՐԷԳԱՍ ԼԱԼ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍ ԼԱԼ** (Չ) բարեկամ լինել:

ԲԱՐԷԳԱՄ ԼԱԼ (Н), **ՍԱՐԷԳԱՄ ԼԱԼ** (Ч) дружить, быть друзьями, приятелями.

ԲԱՐԷԳԱՍՆԱԼ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՆԱԼ**, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցոդ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ծի՛կ), բ.չ. ծանոթանալ, բարեկամանալ:

ԲԱՐԷԳԱՄՆԱԼ, гыбарэгамнам, -цхикх (Н), **ՍԱՐԷԳԱՄՆԱԼ**, кыпарэгамнам, -цха, -цхадз, -цхохь, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. сдружиться, сродниться.

ԲԱՐԷԳԱՍՆԱԼԷՆ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. ծանոթանալով, բարեկամանալով:

ԲԱՐԷԳԱՄՆԱԼԷՆ (Н), **ՍԱՐԷԳԱՄՆԱԼԷՆ** (Ч), н. заводя дружбу; знакомясь.

ԲԱՐԷԳԱՍՆԱԼՈՒ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՆԱԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. (մարդ), որի հետ պետք է կամ արժե ծանոթանալ, բարեկամանալ. **ասիվիզը բարեզամնալու մաշթ չէ**, **բարեզամնալուն մեզալ ախպարն է** սա ծանոթանալու կամ բարեկամանալու արժանի մարդ չէ, բարեկամանալու արժանին մյուս եղբայրն է. **ապ. դերբայ**, որ գոյականի հետ գործածվում է իբրև ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. **դեր է կատարում**, **հոդ առնում** ու **հղովվում է**. **առաջին երկու դեմքերով նշանակում է «այն մարդը, որի հետ բարեկամանալու ցանկություն կամ մտադրություն կա»**. **բարեզամնալուս**, **-դ** որի հետ ուզում եմ ես բարեկամանալ, իսկ երրորդ դեմքի ձևը բացի դրանից նշանակում է նաև «բարեկամանալու արժանին». **քեզի հեղ բարեզամնալու եզիլ է սա մաշթը**:

ԲԱՐԷԳԱՄՆԱԼԻ (Н), **ՍԱՐԷԳԱՄՆԱԼԻ** (Ч), пр.буд.вр. тот, с кем стоит сдружиться, сродниться; **асивигы барэгамналу машт чһэ**, **барэгамналу мэгал ахпарн** э с этим не стоит

заводить дружбу, лучше с его братом; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль и склоняется, формы 1-го и 2-го лица имеют значение «тот, с которым есть намерение или желание сдружиться»; **барэгамнаլус**, -д тот, с кем я намереваюсь сдружиться, ты намереваешься сдружиться и т.д.; формы 3-го лица, за исключением указанного значения, могут означать также «достойный быть приятелем, другом»; **khэзи hэд барэгамналу эгил э са машты** он пришёл завести с тобой дружбу.

ԲԱՐԷԳԱՍՈՒԹԻՆ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. ծանոթություն, բարեկամություն:

БАРЭГАМУТҺИН (Н), **ПАРЭГАМУТҺИН** (Ч), с. знакомство, дружба.

ԲԱՐԷԳԱՍՅԱԶ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՅԱԶ** (Չ), ած. որի հետ բարեկամացել է խոսողը կամ որ բարեկամացել է խոսողի հետ. **բարեկամցած մաշթըս** այն մարդը, որի հետ բարեկամացել եմ. **բարեկամցած մաշթիկը** այն մարդիկ, որոնց հետ նա բարեկամացել է. **անց. դերբայ**, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, երբեմն գործածվում է նաև առանձին, հոդ առնում ու հոլովվում է:

БАРЭГАМЦҺАДЗ (Н), **ПАРЭГАМЦҺАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. тот, с кем завели дружбу или тот, кто завёл дружбу; **барэгамцһадз маштыс** человек, с которым я сдружился, **барэгамцһадз маштыкхы** люди, с которыми он сдружился; при употребл. с сущ. становится прил., при независимом употр. принимает притяж. артикль и склоняется.

ԲԱՐԷԳԱՍՅԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՅԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բարեկամանաում եմ, բարեկամացա, բարեկամանամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի. **բարեկամցաձայիս դրհա ավելի սիրեցի իդա մաշթուն** քանի ավելի լավ ծանոթացա, էլ ավելի սիրեցի այդ մարդուն:

БАРЭГАМЦҺАДЗСАЙИС (Н), **ПАРЭГАМЦҺАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я заводжу дружбу, заводил дружбу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пред.; **барэгамцһадзсайис дыһа авэли сирэци ида маштын** чем больше я с ним дружил, тем больше он мне был по душе.

ԲԱՐԷԳԱՍՅԱՂՕՎԸՍ (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՅԱՂՕՎԸՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ ծանոթացա կամ բարեկամացա և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի. **բարեկամցաձներովը գրբաշլային մեգդեդ քորձ անելու** հենց, որ ծանոթանում եմ կամ բարեկամանում եմ իսկույն սկսում եմ միասին աշխատել:

БАРЭГАМЦҺАДЗОВЫС (Н), **ПАРЭГАМЦҺАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч) н. как только я сдружился (завёл дружбу) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **барэгамцһадзнэровы гыбашлайн мэгдэхь khордз анэлу** как только становятся друзьями, сразу заводят совместное дело.

ԲԱՐԷԳԱՍՅԸՆԷԼ կամ **ԲԱՐԷԳԱՍՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. ծանոթացնել, բարեկամացնել:

БАРЭГАМЦҺЫНЭЛ или **БАРЭГАМЦҺУНЭЛ** (Н), **ПАРЭГАМЦҺЫНЭЛ** (Ч.), п.г. подружить, сделать друзьями.

ԲԱՐԷԳԱՍՅԸՆԷԼՈՒ կամ **ԲԱՐԷԳԱՍՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ՊԱՐԷԳԱՍՅԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. «բարեկամնալու»-ի անցողական ձևն է:

БАРЭГАМЦҺЫНЭЛУ или **БАРЭГАМЦҺУНЭЛУ** (Н), **ПАРЭГАМЦҺЫНЭЛУ** (Ч), п. тот, с кем стоит познакомиться, сдружить; перех. форма прич. «барэгамналу».

ԲԱՐԷՎ և **ՓԱՐԷՎ** (Ն), **ՊԱՐԷՎ** և **ՊԱՐՕՎ** (Չ), գ. ողջույն. **բարեվ դալ** (Ն), **պարեվ դալ**, **պարով դալ** (Չ) ողջունել (անձամբ). **բարեվ անել** (Ն), **պարեվ անել**, **պարով անել** (Չ) ողջունել (ուրիշի միջոցով). **բարով նըստիս** (Ն), **պարով նըստիս** (Չ) շնորհավորություն ու նվիրատվություն նոր տուն շինողին

БАРЭВ и **ПҺАРЭВ** (Н), **ПАРЭВ** и **ПАРОВ** (Ч), с. приветствие; **барэв дал** (Н), **парэв дал**, **паров дал** (Ч) здороваться, приветствовать (лично), **барэв анэл** (Н), **парэв анэл**, **паров анэл** (Ч)

передавать привет (через кого-либо), **баров ныстис** (Н), **паров ныстис** (Կ) добрые пожелания строящему новый дом, **барэв эгар** (эгах) (Н), **парэв эгар** (эгах) (Կ) добро пожаловать.

ԲԱՐԵՎ Վ (Ն), **ՊԱՐԵՎ Վ** (Չ), ձ. բարև , ողջու յն. **բարեվ ձեզի** (Ն), **պարեվ ձեձի** (Չ) բարև ձեզ. **բարեվ առնել** (Ն), **պարեվ առնել** (Չ) պատասխանել բարևողին. **բարեվ-աղագութինով** (Ն), **պարեվ-աղագութինով** կամ **պարով աղագութինով** (Չ) հարքիք, ուղիք և այլն (բարեմատյաթյուն). **բարեվ-մընա անել** (Ն), **պարեվ-մընա անել** (Չ) հրաժեշտ տալ:

ԲԱՐՅՎ! (Н), **ՍԱՐՅՎ!** (Կ), межд. здравствуй!, привет!; **барэв дээзи** (Н), **парэв цэдзи** (Կ) здравствуйте!, **барэв арнэл** (Н), **парэв арнэл** (Կ) отвечать на приветствие, **барэв-ахьэгутинов** (Н), **парэв-ахьэгутинов** или **паров-ахьэгутинов** (Կ) на здоровье! (пейте, кушайте, носите и т.п.), **барэв-мына анэл** (Н), **парэв-мына анэл** (Կ) прощаться, исконно арм. слово, грабар բարեալ барйав, литер.вост.арм. բարեվ барев, литер.зап.арм. բարեւ (произн. pharэв), в гаварах Алашкерт, Сучава բ'արեվ бхарев, Ереван, Харберд, Себастья բ'արեվ бхарэв, Салмаст ւտրեվ п'арев, Карабах ւտրեվ парэв, Полис փարեվ pharэв, Хачин բ'այեվ бхайэв, Зейтун բ'արիվ бхарив, բ'այիվ бхайив, Возм բ'տրիվ б'арив, Мокс ւտրիվ п'арив, Тбилиси բար'ով бархов, Ахалциха, Муш, Нор-Джуга բ'արով бхаров, Шемаха ւտրով паров, Акна բ'арեվ бхарэв, Агулис բտրով б'арэв, Мегри ւտրավ парав, в гаваре туркоязычных армян Адана բարի бари; см. также бари.

ԲԱՐԵՎՍԱԳԻՐ և **ԲԱՐՕՎՍԱԳԻՐ** (ՆխԳ), գ. նամակ:

ԲԱՐՅՎԱԳԻՐ и **ԲԱՐՕՎԱԳԻՐ** (Нхч), с. письмо; литер.вост.арм. բարեվազիր баревагир – устарелая простонародная форма начала письма.

ԲԱՐԵՇԵՆ (Չ), **ԲԱՐԵՇ** (Ն), ած.վկ. հաշտ. թուրք. բարըշըկ – նույն իմ.:

ԲԱՐԻՍ (Կ), **ԲԱՐԻՍ** (Н) 1. п. мирный. 2. н. дружно, мирно; турец. barış (барыш) – мир, barışık (барышык) – примирившийся, крым.татар. барышыкь – мир.

ԲԱՐԵՎՍԱԶՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, վկ. հենց որ հաշտվում եմ, հաշտվեցի, հաշտվեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բարըշվածնեղովը գենե բաշայից կեշութին անելու** հենց որ հաշտվեցիք նորից սկսեց վատնություն անել:

ԲԱՐԻՍՎԱԶՕՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только я мирюсь, помирился и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **барышвадзнеровыс гэнэ башлайици кэшутин анэлу** как только мы помирились, он снова начал затевать ссору.

ԲԱՐԵՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե , -վեցեք (Չ. -վեցեկ), բ.ճ. հաշտվել. թուրք. բարըշմակ – նույն իմ.:

ԲԱՐԻՍՎՅՈՒՄ, гыбарышвим, барышвэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Կ. -вэцхэк), г.с.з. мириться; турец. barışmak (барышмак), крым.татар. барышмакь – мириться; среднеарм. яз. բարիշել баришел, ւտրիշիլ паришил, ւտրըշիլ парышил – мириться, в гаварах Ван բարիշել баришэл, Карин, Мокс, Муш, Комедия, Нор-Джуга, Тбилиси, Шатах, Джавахк բարըշել барышэл, Карабах բրриշել быришэл – мириться.

ԲԱՐԵՎԵՅԸՆԵԼ և **ԲԱՐԵՎԵՅՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԲԱՐԵՎԵՅԸՆԵԼ** (Չ), բ.ա. հաշտեցնել. թուրք. բարըշ + հայ. -վեց-ուց-ան-ել:

ԲԱՐԻՍՎՅՈՒՄ и **ԲԱՐԻՍՎՅՈՒՄ** (Н), **ԲԱՐԻՍՎՅՈՒՄ** (Կ.), п.г. примирять; тюрк. барыш + арм. -в-эци-уци-ан-эл.

ԲԱՐԵՎԵՅՈՒՅՄՁՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, վկ. հենց որ հաշտեցնում եմ, հաշտեցրի, հաշտեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԻՍՎՅՈՒՄԻՎՅՈՒՄ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только я примиряю, примирил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыс. гл. пр.

ԲԱՐԵՎ և **ԲԱՐԵՎ** (Ն), **ԲԱՐՅՎ** և **ԲԱՐՅՎ** (Չ), գ. պարտք, փոխարինաբար առած փող, առած ապրանքի արժեք կամ փոխարինաբար վերցրած ապրանք կամ նրա արժեքը, որ պետք է վճարել կամ վերադարձնել. **բարթք անել** (Ն), **բարտկ անել** (Չ) փող կամ ապրանք վերցնել

հետագայում վճարելու պայմանով. **բարթթի դագ մրդնել** (Ն), **բարտկի դագ մրդնել** (Չ) պարտք հանձն առնել. **բարթթին մէչը գորցըվել** (Ն), **բարտկին մէչը գորցըվել** (Չ), **բարթթին մէչը թաղվել** (Ն), **բարտկին մէչը թաղվել** (Չ) շատ պարտք ունենալ. **վիզիս**, -դ, -ն **բարթթն է** (Ն), **վիզիս**, -դ, -ն **բարտկն է** (Չ) պարտականությունս, -դ է:

ԲԱՐԿԻԿԻ и **БАШԿԻԿԻ** (Н), **ԲԱՐԿ** и **БАШԿ** (Չ), с. долг, денежная сумма или товар, взятые займы и подлежащие возврату; **барћкћ анэл** (Н), **барќк анэл** (Չ) брать в долг, **барћкћи даг мыднэл** (Н), **барќки даг мыднэл** (Չ) влезать в долги, **барћкћин мэчы горцћывэл** (Н), **барќкин мэчы горцћывэл** (Չ) быть по уши в долгах, **барћкћин мэчы тахъвэл** (Н), **барќкин мэчы тахъвэл** (Չ) погрязнуть в долгах, **визис**, -д, -н **барћкћн э** (Н), **визис**, -д, -н **барќкн э** (Չ) мой долг, твой долг, его долг; древнеперс. partu – долг; грабар Կարս Կարտ – долг, литер.вост.арм. Կարս Կարտկ, литер.зап.арм. Կարս (произ. барќк) – долг, в гаварах Ахалциха, Ереван Կարս Կարտկ, Ван Կարս Կարտկ, Алашкерт, Муш, Шемаха, Нор-Джуга, Тбилиси Կարսկ Կарис, Карин, Карабах Կарар Կарћк, Харберд Կарар барќк, Կарар барќк, Тигранакерт Կарар барќк, Сучава, Родосто Կарар барќк, Себастья Կарар барќк, Акна, Полис Կарар барћг, Мокс Կарар барќк, Асланбек Կар*գ барћг, Կар* барћ, Антиохия Կарар борћк, Агулис Կарар Կарар, Зейтун Կарар бойќк, Կарар борќк, Хачин Կарар бойќк, Мараха, Салмаст Կарар Կарар, Сведия Կарар Կарћк, в гаваре туркоязычных армян Адана Կарар барќк.

ԲԱՐԹՔԸՆԴԵՐ (Ն), **ԲԱՐՏԿԸՆԴԵՐ** (Չ), գ. պարտատեր, նա, որ ստանալիք ունի ուրիշից:

ԲԱՐԿԻԿԻՆԴՅՐ (Н), **ԲԱՐԿԻՆԴՅՐ** (Չ), с. кредитор, заимодавец; литер.вост.арм. Կարս Կարտ Կարտեր, литер.зап.арм. Կարս Կարտ (произн. барќадэр), Полис, Муш, Харберд, Буланых, Ван, Алашкерт Կարս Կարտեր Կարտինտэр, Тбилиси Կարսկանտեր Կарќантэр, Карабах, Горис Կարս Կարար Կарќатар – заимодавец.

ԲԱՐԹՔՐՈՒ (Ն), **ԲԱՐՏԿՐՈՒ** (Չ), ած. շատ պարտք ունեցող:

ԲԱՐԿԻԿԻՈՒ (Н), **ԲԱՐԿՈՒ** (Չ), п. должник, задолжавший много денег.

ԲԱՐԹՔՐՈՒԱԶ (Ն), **ԲԱՐՏԿՐՈՒԱԶ** (Չ), ած.մկ. 1. (մարդ), որ շատ պարտք ունի վերցրած. 2. նույնը բայի հետ – մկ. **Կարարողաձ գե՛ցիլ է** մնում է պարտկի մեջ խրված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվում է երրորդ դեմքով ու հոլովվում է:

ԲԱՐԿԻԿԻՈՒԴԱԶ (Н), **ԲԱՐԿՈՒԴԱԶ** (Չ), пр.пр.вр. погрязший в долгах; **барћкћодадз гэцћил э** так и сидит по уши в долгах; с сущ. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при незав. употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склон.

ԲԱՐԹՔՐՈՒԱԶՍԱՅԻՍ (Ն), **ԲԱՐՏԿՐՈՒԱԶՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի ավելի պարտքոտ եմ դառնում և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԿԻԿԻՈՒԴԱԶՍԱՅԻՍ (Н), **ԲԱՐԿՈՒԴԱԶՍԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) влезая в долги, влез в долги и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԱՐԹՔՐՈՒԱԶՕՎԸՍ (Ն), **ԲԱՐՏԿՐՈՒԱԶՕՎԸՍ**, -ովդ, -ով, -ներովու, -ներովդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ շատ պարտքոտ եմ դառնում և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **Կարարողաներովը փագեցին իրենց խանութը**:

ԲԱՐԿԻԿԻՈՒԴԱԶՕՎԻՍ (Н), **ԲԱՐԿՈՒԴԱԶՕՎԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только влезая в долги, влез в долги и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **барћкћодадз нэровы пһагэцћин ирэнцћ ханућы** как только влезли в долги, сразу закрыли свой магазин.

ԲԱՐԹՔՐՈՒԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ԲԱՐՏԿՐՈՒԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.չ. պարտկողել, շատ պարտքեր հանձն առնել:

ԲԱՐԿԻԿԻՈՒԴՅԷԼ, -им, -эцһа, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэк (Н), **ԲԱՐԿՈՒԴՅԷԼ**, -эцһэк (Չ), г.с.з. влезать в долги.

ԲԱՐԹՔՕՂԷԼԷՆ (Ն), **ԲԱՐՏԿՕՂԷԼԷՆ** (Չ), մկ. պարտքոտելով, պարտքոտ դառնալով. **բարթթողէլէն-բարթթողէլէն անքան եղավ օր, մյուսիյուզ էլլավ** պարտքոտվելով այն տեղը հասավ, որ սնանկացավ:

ԲԱՐԹԿԻՕԴԷՆ (Ո), **ԲԱՐԿՕԴԷՆ** (Չ), н. влезая в долги; **барthkհոդэлэн-барthkհոդэлэн анкһан эхъав օր, мюһлюз эллав** так часто влезал в долги, что в конце концов разорился.

ԲԱՐԹՔՕՂԷՅՈՒՆԷԼ (Ն), **ԲԱՐՏԿՕՂԷՅՈՒՆԷԼ** (Չ), ք.ա. պարտքոտեցնել, այնպես անել, որ պարտքոտի:

ԲԱՐԹԿԻՕԴԷՑԻՍՆԷՆ (Ո), **ԲԱՐԿՕԴԷՑԻՍՆԷՆ** (Չ), п.г. вводить кого-л. в долги.

ԲԱՐԹՔՕՂԷՅՈՒՅԱՄՅԻՍ (Ն), **ԲԱՐՏԿՕՂԷՅՈՒՅԱՄՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. «բարթթողածսայիս»-ի անցողական ձևն է:

ԲԱՐԹԿԻՕԴԷՑԻՍՆԷՑԱԿԱՅԻՍ (Ո), **ԲԱՐԿՕԴԷՑԻՍՆԷՑԱԿԱԿԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) ввожу кого-л. в долги и т.д. во всех лицах и вр.; переходная форма наречия «барthkհոդадзсайис».

ԲԱՐԹՔՕՂԷՅՈՒՅԱՄՅԻՍ (Ն), **ԲԱՐՏԿՕՂԷՅՈՒՅԱՄՅԻՍ**, -ովըդ, -ովը, -նէրովը, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. «բարթթողածովըս»-ի անցողական ձևն է:

ԲԱՐԹԿԻՕԴԷՑԻՍՆԷՑԱԿԱՅԻՍ (Ո), **ԲԱՐԿՕԴԷՑԻՍՆԷՑԱԿԱՅԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только я ввожу кого-либо в долги и т.д. во всех лицах и врем.; перех. форма наречия «барthkհոդадзовыс».

ԲԱՐԿ (Ն), **ՊԱՐԿ** (Չ), գ. 1. բարիք. 2. փարսիք. **բարին արեվուդ** (Ն), **պարին արեվըդ** (Չ) ավելի հասկավորի պատասխանը երիտասարդ ողջունողին. **բարին հոգուդ** (Ն), **պարին հոքիդ**, **պարին հորուդ** (Չ) երիտասարդի պատասխանը ողջունող ծերերին:

ԲԱՐԻ (Ո), **ՊԱՐԻ** (Չ), п. 1. добрый, удачный, благополучный. 2. с. имущество. 3. с. товар. 4. с. домашний скот; **барин арэвуд** (Ո), **парин арэвыд** (Չ) ответ пожилых людей на приветствие молодых людей, **барин һогуд** (Ո), **парин һокһид** или **парин һокһут** (Չ) ответ молодых людей на приветствие старших по возрасту, **аствадз пари джамһа да** в добрый путь, счастливого пути; исконно арм. слово, грабар բարի бари – хороший, здоровый, литер.вост.арм. բարի бари, литер.зап.арм. բարի (произ. һари) – добрый, удачный, благополучный, в гаварах Тбилиси բարի бари, Алашкерт, Ахалциха, Асланбек, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Нор-Джуга, Себастья բարի бари, Возм բ՛տրի бһари, Харберд, Шемаха պարի пари, Салмаст, Ван պտրի пәри, Мараха պտռի пәри, Мокс պտրը՛ пәрыэ, Хачин բ՛այի бһайи, Родосто փարի һари, Тигранакерт փտրի һәри.

ԲԱՐՉԱՆՔ, գ. փարձանք:

ԲԱՐԶԱՆԿԻ, с. хвастовство, гордость, горделивость; исконно арм. слово, грабар փարձանք парцанк, литер.вост.арм. փարձանք парцанк, литер.зап.арм. փարձանք (пр. бардзанк) – гордость, в гаварах Харберд բարձանք барзанк, Акна բարձոնք бардонк – гордость.

ԲԱՐՉԱՆՔՕՂ (Ն), **ԲԱՐՉԷՆՔՕՂ** (Չ), шд. փարձենկոտ, շատ փարձենցող, ինքն իրեն գովող:

ԲԱՐԶԱՆԿԻՕԴ (Ո), **ԲԱՐԶԷՆԿԻՕԴ** (Չ), п. хвастливый, заносчивый, горделивый; литер.вост.арм. փարձենկոտ парценкот, литер.зап.арм. փարձենկոտ (произ. бардзэнгод).

ԲԱՐՉԸՆԱԼ, -նամ, -ընցա, -ընցաձ, -ընցոդ, -ընամու, -ընցի՛ր, -ընցի՛ք (Ն), **ԲԱՐՉԷՆԱԼ**, -նամ, -էնցա, -էնցաձ, -էնցոդ, -էնամու, -էնցի՛ր, -էնցի՛կ (Չ), ք.չ. փարձենալ, ինքն իրեն գովել:

ԲԱՐԶԻՆԱԼ, гыбардзынам, бардзынча, бардзынчадз, бардзынчохо, бардзыналу, бардзынчир, -ынчикк (Ո), **ԲԱՐԶԷՆԱԼ**, гыбардзэнам, бардзэнча, бардзэнчадз, бардзэнчохо, бардзэналу, -энчир, -энчикк (Չ), г.с.з. хвалиться, хвастаться, гордиться; исконно арм. слово, грабар փարձիլ парцил – гордиться, литер.вост.арм. փարձենալ парценал, литер.зап.арм. փարձենալ (произн. бардзэнал) – хвалиться, хвастаться, Нор-Джуга փարձենալ парценал, Салмаст, Ахалциха, Ереван, Тбилиси փարձենալ парцэнал, Карин փարձըննալ парцыннал, Тигранакерт բարձենալ բարдзэнал, Шемаха փարձանիլ парцанил, Полис, Родосто, Сучава, Себастья բարձենալ бардзэнал, Зейтун բարձիսոլ байдзинол, բարձիսոլ бардзинол, Асланбек բարձըննալ бардзыннал, Хачин

բայձմննօլ բայձաննօլ, Мокс պարձմանալ парцманал, Алашкерт, Муш պարզէնալ парзэнал, Харберд բարզէնալ барзэнал; см. также habarṭh.

ԲԱՐՁԵՐԷՍ (Չ), տե՛ս բարզերէս (Ն):

ԲԱՐԴՅՅՐԷՍ (Կ), см. барзэрэс (Н).

ԲԱՐՁՂՆԱԼԷՆ (Ն), **ԲԱՐՁԷՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. պարձենալով:

ԲԱՐԴՅԻՆԱԼԷՆ (Н), **ԲԱՐԴՅՅՆԱԼԷՆ** (Կ), н. хвастаясь, бахвалясь, гордясь.

ԲԱՐՁՂՆԱԼՈՒ (Ն), **ԲԱՐՁԷՆԱԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. (բան), որով կարելի է պարձենալ.

2. (մարդ), որ կարող է պարձենալ. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **իդիվիզը բարձէնալու պան է գրբարձէնաս նը** ադ ի՞նչ պարձենալու բան է, որ դրանով պարձենում ես. **բարձէնալուն ան գրլար՝ օր ազադէ յիր մաշտուն** պարձենալու բան կլիներ, եթէ դու ազատեր մարդուն:

ԲԱՐԴՅԻՆԱԼՅԱ (Н), **ԲԱՐԴՅՅՆԱԼՅԱ** (Կ), пр.б.уд.вр. 1. то, чем можно гордиться, хвастаться. 2. тот, кто может гордиться, хвастаться; с сущ. становится прилаг., с гл. – наречием, при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склон.; **идивигы бардзэналу пан э гыбардзэнас ны?** разве можно этим хвастаться (гордиться)?, **бардзэналун ан гылар, ор азадэйир маштун** если бы ты спас человека, тогда можно было бы хвастаться (гордиться) этим.

ԲԱՐՁՂՆՅԱՂՍՍՅԻՍ (Ն), **ԲԱՐՁԷՆՅԱՂՍՍՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի պարձենում եմ, պարձեցա, պարձենամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԴՅԻՆՈՒՄԱԴՅԱԻԻՍ (Н), **ԲԱՐԴՅՅՆՈՒՄԱԴՅԱԻԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) я хвастаюсь (горжусь) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԱՐՁՂՆՅԱՂՕՎԸՍ (Ն), **ԲԱՐՁԷՆՅԱՂՕՎԸՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ պարձենում եմ, պարձեցա, պարձենամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՐԴՅԻՆՈՒՄԱԴՅՈՎԻՍ (Н), **ԲԱՐԴՅՅՆՈՒՄԱԴՅՈՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), н. как только хвастаюсь (горжусь), хвастался и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԲԱՐՉԱ (Ն), **ԲԱՐՃԱ** (Չ), գ. մրգատու այգի:

ԲԱՐՉԻՆԱ (Н), **ԲԱՐՉԱ** (Կ), с. фруктовый сад; перс. bağ (бахъ) – сад, bağça (бахъча) – садик, от которого турец. bahçe (бахче), крым.татар. багъча – сад; рус. и укр. бахча – посеы арбуза, дыни, из тюркских языков.

ԲԱՐՍԱԼԸՆ (ՆխՉ), գ. վանդակապատ. թուրք. փարմակլը – վանդակապատ:

ԲԱՐՄԱԼԻՅ (Нхч), с. решётка; турец. parmaklık (пармаклык) – решётка.

ԲԱՐՍԱԼ (Չ), գ. երկարածև հաց՝ բաղկացած երկու կամ ավելի «լօզերից» (տե՛ս լօզ). թուրք. փարմակ – մատ:

ԲԱՐՄԱՅ (Կ), с. плетёнка, хлеб продолговатой формы, состоящий из нескольких сплетений (см. «лоз»); турец. parmak, крым.татар. пармакъ – палец.

ԲԱՐՏԿ և **ԲԱՇՏԿ** (Չ), տե՛ս բարթք (Ն):

ԲԱՐՏԿ և **ԲԱՇՏԿ** (Կ), см. барṭkh (Н).

ԲԱՐՅ (Ն), **ՊԱՐԾ** (Չ), գ. բարձ (գլխի տակ դնելու). **բարցը փօխէլ** (ՆխՉ) անհավատարիմ լինել իր ամուսնուն. **մէգ բարցի ձէրանաք** (Ն), **մէգ պարծի ձէրանաք** (Չ) անբաժան, համերաշխ ապրիք (օրհնությունն նորապսակներին):

ԲԱՐՇ (Н), **ՊԱՐՇ** (Կ), с. подушка (под голову); **барцхи phoxэл** (Нах) изменять, нарушать верность в супружестве, **мэг барцхи дэранакх** (Н), **мэг парци дэранакх** (Կ) живите неразлучно в любви и согласии (пожелание молодожёнам), **бэшиги барцх** (Н), **бэшиги парци** (Կ) две небольшие подушки, которые клали на ноги грудного ребёнка и оборачивали длинной полоской ткани перед тем как уложить спать; заимствован из языков иранской группы; грабар բարձ бардз, литер.вост.арм. բարձ бардз, литер.зап.арм. բարձ (произ. pharṭh), Харберд, Муш, Нор-Джуга,

Себастья ր՛արձ՝ Բարձհ, Аварик րտրձ Բարձ, Полис, Тбилиси րարց Բարձ, Ахалциха, Акна, Асланбек, Карин, Сучава ր՛արց Բարձ, Возм ր՛տրց Բարձ, Алашкерт ր՛արձ՝ Բարձհ, Ереван ր՛արց Բարձ, Родосто փարց փարձ, Тигранакерт փտրց փարձ, Мокс, Шемаха ւտրց փարձ, Горис, Салмаст, Ван, Мараха ւտրց փարձ, Карабах ւլրց փարձ, Агулис րտոնձ Բորձ, Зейтун ր՛որձ՝ Բորձհ, ր՛ոյձ Բойձ, Хачин ր՛ոյձ Բойձ.

ԲԱՐՑԻ ԷՐԷՍ (Ն), **ՊԱՐՑԻ ԷՐԷՍ** (Չ), с. րարձերես:

ԲԱՐՑԻ ԷՐԷՍ (Н), **ՊԱՐՑԻ ԷՐԷՍ** (Ч), с. наволочка; литер.вост.арм. րарձերես бардзерес, литер.зап.арм. րарձերես (произ. փарձհэрэс) – наволочка.

ԲԱՐՑԻԹ, գ. վարձ. ար. րարձ, ւարձ. և թուրք. րարձ – վարձ:

ԲԱՐՑԻ, с. порох; **баруты дына чһор** э есть ещё порох в пороховницах; араб.-перс. barut, от котор. турец. barut – порох; употребл. во всех армянских диалектах в формах րарձ բարձ, րарձ բարձ, րорձ борут.

ԲԱՐՑԻԹԻՆ (Ն), գ. համեղություն, լավագույն ուտելիք:

ԲԱՐՑԻԻՆ (Н), с. деликатес, изысканное блюдо.

ԲԱՑ (Ն), **ՊԱՑ** (Չ), ւծ. րաց, չփակւծ. **րաց ագրար** (Նիս) ցանկապատ չունեցող, անշեն, անրնակ րակ:

ԲԱՑԻ (Н), **ՊԱՑ** (Ч), п. 1. открытый, раскрытый. 2. непокрытый (о голове и т.п). 3. светлый (о цвете); **ԲԱՑԻ ԱՅԲԱՐ** (Нхч) запущенный, неухоженный двор; грабар րաց ԲաՑի, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. րաց ԲաՑի, в гаварах Полис, Тбилиси ԲաՑի րաց, Алашкерт, Ереван, Харберд, Муш, Себастья, Сучава ր՛աց ԲաՑի, Асланбек փաց փաՑի, փас փաս, Возм ր՛աց ԲաՑի, Мегри րէց ԲաՑի, Горис, Мокс, Мараха, Шемаха, Ван ւտրց փաՑի, Карабах ւլրց փաՑի, Агулис րէց ԲաՑի, Зейтун, Хачин ր՛ոց ԲաՑի.

ԲԱՑ ԳԱՆԱՆՉ (Ն), **ՊԱՑ ԳԱՆԱՆՉ** (Չ), ւծ. րաց-կանաչ:

ԲԱՑԻ ԳԱՆԱՆՑԻ (Н), **ՊԱՑ ԳԱՆԱՆՑԻ** (Ч), п. светло-зелёный, зеленоватый.

ԲԱՑ ԳԱՐՆԻՐ (Ն), **ՊԱՑ ԳԱՐՆԻՐ** (Չ), ւծ. րաց-կապույտ:

ԲԱՑԻ ԳԱԲՍԻ (Н), **ՊԱՑ ԳԱԲՍԻ** (Ч), п. голубой, светло-синий, синеватый, лазурный.

ԲԱՑ ԳԱՐՄԻՐ (Ն), **ՊԱՑ ԳԱՐՄԻՐ** (Չ), ւծ. րաց-կարմիր:

ԲԱՑԻ ԳԱՐՄԻՐ (Н), **ՊԱՑ ԳԱՐՄԻՐ** (Ч), п. светло-красный, красноватый.

ԲԱՑԱՉ (Ն), **ՊԱՑԱՉ** (Չ), ւծ. 1. րաց արած (դուռ). 2. րարակ թերթի ձև սված (խմոր). անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ւծ., իսկ անկախ գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հող առնում ու հողովում. **պաճաճները մի փազի**(լ). այս հոգնակին երեք իմաստ կարող է ունենալ – կամ «այն (դռները), որ ես րաց եմ արել», կամ «այն (դուռը) որ մենք րաց ենք արել», կամ «այն (դռները), որ մենք րաց ենք արել»:

ԲԱՑԻԱԾՅ (Н), **ՊԱՑԻԱԾՅ** (Ч), пр.пр.вр. 1. открытый, раскрытый (о двери и т.п.). 2. раскатанный (о слое теста); с существ. выполняет функцию прилаг., при незав. употребл. – функцию существ., принимает притяж. артикль и склоняется; **ԲԱՑԻԱԾՅԵՐԵՍ ՄԻ ՓԱԳԻ**(լ), данная форма мн. числа может иметь три значения: не закрывай а) (двери и т.п), которые я открыл, б) (дверь и т.п.), которую мы открыли, в) (двери и т.п.), которые мы открыли.

ԲԱՑԱՉՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՑԱՉՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. րանի րաց եմ անում, րաց արի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող րայի ձևին: **յէս րացաձայիս րանին րիազ:**

ԲԱՑԻԱԾՅԱԻՍ (Н), **ՊԱՑԻԱԾՅԱԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (каждый раз когда) я открываю, открывал, открою и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **յէս ԲԱՑԻԱԾՅԱԻՍ ԿԻՄԻՆ ԿՈՓԱԳԵ** каждый раз когда я открываю (дверь и т.п.), ветер закрывает.

ԲԱՉԱՉՈՎԸՍ (Ն), **ՊԱՉԱՉՈՎԸՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ րաց եմ անում, րաց արի, րաց անեմ և այլն բոլոր դեմք., թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող րայի ձևին. **յաֆէր րացաձովըս, չրին փախավ** հենց որ վանդակը րաց արի՝ դեղանիկը փախավ:

ԲԱՇԽԱԴՅՕՎԵՍ (Н), **ՔԱՇԽԱԴՅՕՎԵՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я открываю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ԽԱՓՅՍԻ ԲԱՇԽԱԴՅՕՎԵՍ**, **ՇԽԻՆ ՔԻՊՅԱՎ** как только я открыл клетку, канарейка вылетела.

ԲԱՅԲԵՐԱՆ (Ն), **ՊԱՇՊԵՐԱՆ** (Չ), ած. բացբերան, ճարպիկություն չունեցող:

ԲԱՇԽԵՐԱՆ (Н), **ՔԱՇԽԵՐԱՆ** (Ч) 1. п. болтливый. 2. с. разиня, ротозей; литер.вост.арм. բացբերան башхберан, литер.зап.арм. բացբերան (произ. пашхберан) – болтливый; разиня.

ԲԱՅՑՈՒ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒ** (Չ), ած.վկ. բարձր:

ԲԱՇԽԻՐՐ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐ** (Ч) 1. п. высокий. 2. н. высоко; исконно арм. слово; грабар բարդար бардзр, литер.вост.арм. բարձր бардзр, литер.зап.арм. բարձր (произн. пхарцхыр), Сучава բարդար бхарцхыр, Полис բարար барсы, Акна, Асланбек, Себастья բարар бхарсы, Амшен արар парсы, Харберд բար бхарс, բար бхарре, Родосто արар пхарс, Тбилиси բար башхыр, Ереван բար башхыр, Возм բար бхарцхы, Агулис բար бодзыр, Шемаха արар пашхыр, Горис արар пашхы, Карабах արар пашхюр, Алашкерт, Муш բար бандзыр, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга բար бандхыр, Ван արар панцхыр, Салмаст, Мокс արар пандхыр, Мараха արар пандхыр, Хачин բար борх, Тигранакерт արар пандхыр.

ԲԱՅՑՈՒԳԷԳ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒԳԷԳ** (Չ), ած.վկ. բավական բարձր:

ԲԱՇԽԻՐՐԴՅԵԳ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐԴՅԵԳ** (Ч), п. высоковатый; литер.зап.арм. բարձրկեկ (произн. пхарцхыргэг) – высоковатый.

ԲԱՅՑՈՒՄԱՆ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՄԱՆ** (Չ) 1. ած.վկ. բարձր. 2. գ. բարձր տեղ:

ԲԱՇԽԻՐՐՄԱՆ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐՄԱՆ** (Ч) 1. н. высоко; выше. 2. с. возвышенность.

ԲԱՅՑՈՒՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծած, -ծող, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. բարձրանալ:

ԲԱՇԽԻՐՐՆԱԼ, гыбадырнам, -ца, -цадз, -цохь, -налу, -цир, -цик (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐՆԱԼ**, кыпачырнам, -ца, -цадз, -цохь, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. подниматься вверх, повышаться (об уровне воды и т.п.), увеличиваться (о высоте чего-либо); исконно арм. слово, грабар բարձր бардзр – высокий, литер.вост.арм. բարձրանալ бардзранал, литер.зап.арм. բարձրանալ (произн. пхарцхранал), в гаварах Сучава բարդարանալ бхарцхранал, Полис բараранալ барсынал, Себастья բարаранալ бхарсынал, Родосто արаранալ пхарсынал, Тбилиси բարանալ башхранал, Возм արаранալ башхранал, Агулис բարանալ бандзыранал, Шемаха արаранալ пашхранал, Карабах արаранալ пыцхыранал, Алашкерт, Муш բարանալ бандзыранал, Ахалциха, Карин բարանալ бандхыранал, Тигранакерт արаранալ пандхыранал, Мараха արаранալ пандхыранал, Зейтун բարանալ бандзыранал.

ԲԱՅՑՈՒՆԱԼԷՆ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՆԱԼԷՆ** (Չ), վկ. բարձրանալով:

ԲԱՇԽԻՐՐՆԱԼԷՆ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐՆԱԼԷՆ** (Ч), н. поднимаясь вверх.

ԲԱՅՑՈՒՈՒԹԻՆ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՈՒԹԻՆ** և **ՊԱՇՈՒՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. բարձրություն:

ԲԱՇԽԻՐՐՄԱՆ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐՄԱՆ** և **ՔԱՇՐՐՄԱՆ** (Ч), с. высота; литер.вост.арм. բարձրություն бардзрутхюн, литер.зап.арм. բարձրություն (произн. пхарцхрутхюн), Полис բարարանալ барсутхин, Асланбек բարարանալ барсутхин, Агулис բարարանալ бандзырөтхин, Карабах արарանալ пыцхыротхюн.

ԲԱՅՑՈՒՑԱՆՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՑԱՆՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), վկ. քանի բարձրանում եմ, բարձրացա, բարձրանամ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱՇԽԻՐՐՔԱՇԻՍԱՅԻՍ (Н), **ՔԱՇԽԻՐՐՔԱՇԻՍԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) поднимаюсь вверх, поднимался, поднимусь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового глаг. предлож.

ԲԱՅՑՈՒՑԱՆՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱՇՑՈՒՑԱՆՍԱՅԻՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Չ), վկ. հենց որ բարձրանում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն

հաջորդող բայի ձևին. **բացրոցածնեթովը վար ընգան** հենց որ բարձրացան՝ իսկույն վայր ընկան:

ԲԱՇԿԻՐՐՈՒԱԴՅՈՎԻՍ (Н), **ՔԱՇԿԻՐՐՈՒԱԴՅՈՎԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только поднимаюсь вверх, поднимался, поднимаюсь и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **бацхыррицадзэроы вар ынган** как только поднялись наверх, сразу скатились вниз.

ԲԱՅՈՑՆԵԼ կամ **ԲԱՅՈՑՈՒՆԵԼ** (Ն), **ՊԱԾՈՒԾՆԵԼ** (Չ), բ.ա. բարձրացնել:

ԲԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆ или **ԲԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆ** (Н), **ՔԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆ** (Ч), п.г. увеличивать высоту, повышать уровень (воды и т.п.).

ԲԱՅՈՑՆԵԼՈՒ և **ԲԱՅՈՑՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ՊԱԾՈՒԾՆԵԼՈՒ** (Չ), ած. (բան), որ կարելի է բարձրացնել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բացրոցունելուս նա գիդեր** նա գիդեր, որ մտադիր եմ բարձրացնել, կամ որ պիտի բարձրացնեմ. նույնը բոլոր դեմք. եզակի և հոգնակի. **դահա բացրոնալու բան չէ, չէնէ գրգրչըվի** այլևս սա բարձրանալ չի կարելի, թե չէ շուռ կրգա. **բացրոցնելուին թեմեր լան բիդ լա վոր չիգրչըվի** այն (դեգը), որ պետք է շատ բարձր անել, պետք է լայն հիմք ունենա, որ շուռ չգա:

ԲԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆԼՍ и **ԲԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆԼՍ** (Н), **ՔԱՇԿԻՐՐՈՒՆՅՈՒՆԼՍ** (Ч), пр.буд.вр. то, что нужно или можно увеличить по высоте; с сущ. становится прил., при незав. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склоняется; **бацхыррихунэлус на гидэр** он знал, что я буду увеличивать высоту (стены и т.п.), употр. во всех лицах ед. и мн. ч.; **даһа бацхыррихунэлу бан чһэ, чһэнэ гызырчыви** нельзя больше увеличивать высоту (стены и т.п.), иначе обвалится, **бацхыррихунэлуин тһэмэлы лан бид ла вор, чһизырчыви** там, где (стена) будет выше, надо заложить более широкий фундамент, иначе обвалится.

ԲԱՅՎԱԶ (Ն), **ՊԱԾՎԱԶ** (Չ), ած. «բացած»-ի կրավորակերպն է, ստանում է միայն երբ. դեմքի հոդ. գործածվում է նաև անձնական դերբայի իմաստով, ինչպես նաև շատ ուրիշ բայերի անցյալ դերբայներ այս բարբառում, այնպես որ «բացված» ոչ միայն նշանակում է այն, որ բացված է, այլև որ առհասարակ հատկություն ունի բացվելու, բացվող է. օր. **բացված խուրթ** բացված տուփ և բացվող տուփ:

ԲԱՇԿՎԱԾ (Н), **ՔԱՇԿՎԱԾ** (Ч), пр.пр.вр. 1. открывшийся, раскрывшийся. 2. открывающийся, раскрывающийся; форма страд. залога прич. «бацхадз», принимает артикль только 3-го лица, и имеет личные формы, как и многие прич. пр. вр. большинства глаголов диалекта, таким образом **бацхвадз** может означать как «открывшийся», так и «открывающийся»; **бацхвадз хуһи** открывшаяся коробка или открывающаяся коробка.

ԲԱՅՎԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԱԾՎԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բացվում եմ, բացվեցի, բացվեմ և այլն. առաջին երկու դեմքերի ձևերը նշանակում են – ա) «քանի մերկանում եմ և այլն» (օր. քնաց ժամանակ վերմակը վրայից ընկնելով) և բ) «քանի ավելի անկեղծորեն, առանց թաքցնելու եմ խոսում և այլն», իսկ երրորդ դեմքի ձևերը բացի դրանից նշանակում են «ամեն անգամ որ բացվում է այն ինչ որ փակ է» (օր. դուռը, պատուհանը, ծաղիկը և այլն) և «քանի ավելի պարզվում է» (օր. եղանակը, այն, ինչ որ անհայտ կամ ծածուկ է և այլն):

ԲԱՇԿՎԱԾՏԱԻԻՍ (Н), **ՔԱՇԿՎԱԾՏԱԻԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я раскрываюсь, открываюсь, открылся и т.д.; формы 1-го и 2-го лица означают: а) по мере того как я раскрываюсь (во время сна, когда одеяло спадает вниз), б) по мере того как я открываюсь, откровенничаю, признаюсь в чём-либо и т.д., формы 3-го лица кроме вышеуказанных значений могут означать «каждый раз когда открывается» (о двери, окне и т.п.), а также «каждый раз, когда проясняется» (о погоде), «каждый раз, когда раскрывается» (о тайне).

ԲԱՅՎԱԶՎՈՎՐՍ (Ն), **ՊԱԾՎԱԶՎՈՎՐՍ**, -ովրդ, -ովր, -նեթովրս, -նեթովրդ, -նեթովր (Չ), մկ. նախորդ մակբայի մասին ասվածը վերաբերվում է նաև սրան, տարբերությունը միայն նրանում է, որ սա անմիջապես ընդհատվող իմաստ ունի, իսկ նախորդը – տևական:

ԲԱՇԽՎԱԾՅՈՎԻՍ (Н), **ՔԱՇՎԱԾՅՈՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я раскрываюсь, открываюсь, откровенничаю и т.д.; имеет те же значения, что и предыдущее наречие, единственное различие заключается в том, что данное наречие имеет значение разового действия, а предыдущее – длительного действия.

ԲԱՅՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոյ, -վելու, -վէ՛, -վեցէ՛ք (Ն), **ՊԱԾՎԷԼ**, -վեցէ՛կ (Չ), բ.կր.չ. 1. բացվել (ինչ որ փակ է). 2. փրթթել (ծաղիկը). 3. պարզվել (եղանակը). 4. ակնահայտնի դառնալ (ինչ որ գաղտնի էր). 5. անկեղծ, առանց թաքցնելու խոսել:

ԲԱՇԽՎՅՈՒՄ, -вим, -вэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄ**, -вэцхэк (Ч), գ.стр.з. 1. открываться, раскрываться, распахиваться (о двери, окне, ставнях и т.п.) 2. распускаться (о цветах). 3. проясняться (о погоде). 4. становиться очевидным, явным. 5. откровенничать, говорить искренне, без утайки; **օրյա քաշվաց** (Ч) рассвело.

ԲԱՅՎԷ-ԴՐՈՒՄԵՅ (Ն), **ՊԱԾՎԷ-ԴՐՈՒՄԵՅ** (Չ), գ. հրաշալի սփռոց:

ԲԱՇԽՅՈՒՄ-ԴՅՐԱԲՅՅ (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄ-ԴՅՐԱԲՅՅ** (Ч), с. скатерть-самобранка.

ԲԱՅՎԷԼԷՆ (Ն), **ՊԱԾՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. բացվելով (բոլոր իմաստներով համաձայն նախորդ բայի):

ԲԱՇԽՎՅՈՒՄ (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄ** (Ч), н. 1. открываясь, отворяясь, растворяясь, раскрываясь, распахиваясь. 2. раскатываясь (о слое теста).

ԲԱՅՎԷԼՈՒ (Ն), **ՊԱԾՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. 1. որ պիտի բացվի, կարող է բացվել (բացվել բայի բոլոր իմաստներով). 2. որ առհասարակ բացվելու հատկություն ունի (տուփ, խաղալիք և այլն). ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **առ բացվելու աչնա չէ, բացվելուն հանա ան է** առ բացվող փեղկ (պատուհանի) չէ, ահա այն է բացվողը:

ԲԱՇԽՎՅՈՒՄ (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄ** (Ч), пр.б.уд.вр. 1. то, что может или должно открыться (во всех значениях глаг. «башхвал»). 2. обладающий свойством открываться (о коробке и т.п.); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употребл. – функцию существит., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **առ քաշվալու աչма չէ, քաշվալուն հանա ան է** открывається не эта створка, а та.

ԲԱՅՎԷՑՆԷԼ կամ **ԲԱՅՎԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ՊԱԾՎԷՑՆԷԼ** (Չ), բ.ա. այնպես անել, որ բացվի. (ծաղիկը), պարզվի (երկինքը). **քանի բացվեցուց երգինքին երեսը**:

ԲԱՇԽՅՈՒՄԻՆՅՈՒՄ или **ՔԱՇՎՅՈՒՄԻՆՅՈՒՄ** (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄԻՆՅՈՒՄ** (Ч), п.г. делать так, чтобы раскрылся (о цветке), делать так, чтобы прояснилось (о погоде); **кхамин քաշվալու աչма չէ, քաշվալուն հանա ան է** ветер разогнал тучи и небо прояснилось.

ԲԱՅՎՈՒՄ (Ն), **ՊԱԾՎՈՒՄ** (Չ), ած. անշահախնդիր, անշահատեր:

ԲԱՇԽՅՈՒՄ (Н), **ՔԱՇՎՅՈՒՄ** (Ч), п. бескорыстный, готовый отдать последнюю рубаху.

ԲԱՅՎՅՈՒՄ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի համբուրում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **անբես սիրելու դրդա յէ, վոր բարաձայիս բարնելիքս էգավ** այնպիսի սիրելի երեխա է, որ քանի համբուրեցի՝ ավելի ու ավելի ուզեցի համբուրել:

ԲԱԿԻՎՅՈՒՄ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я целую, целовал, буду целовать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.; **անբես սիրալու дыхъа йэ, вор бакхадзсайис бакхнэликхыс эгав** такой милый ребёнок, что чем больше я его целовал, тем больше хотелось целовать.

ԲԱՅՎՅՈՒՄ, -ովը, -ովը, -նեռովը, -նեռովը, -նեռովը, մկ. հենց որ համբուրում եմ, համբուրեցի, համբուրեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակ.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բարաձովը խընդաց** հենց, որ համբուրեցիր՝ ժպտաց. սրա և նախորդի եզակի երրորդ դեմքի ձևերը՝ հաջորդող բայի ներկա ժամանակի հետ՝ ունի նաև ընդհանուր իմաստ. օր. **բարաձովը քիւրնդա** նշանակում է – ա) հենց որ դու համբուրում ես (նրան), (երեխան) ժպտում է, բ) հենց որ մեկը (որևէ մի մարդ) համբուրում է (նրան), (երեխան) ժպտում է:

ԲԱՔԻԱԴՅՕՎԵԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только целую, поцеловал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **бакһадзовыд хындацһ** как только ты поцеловал (ребёнка), он засмеялся; формы 2-го л. ед. числа данного и предыдущего наречий в сочетании с формой наст. вр. смысл. гл. предл. имеют также безличное значение; напр: **бакһадзовыд кһхында** означает – а) как только ты целуешь (ребёнка), (он) смеётся, б) как только кто-то целует (ребёнка), он смеётся.

ԲԱՔԱՌԱ (Նխշ) այս բառը գործածում է Ռ. Պատկանյանը (հատոր 1. էջ. 216), իմաստը ոչ որ չգիտե:

БАКҺАРРА (Нхч) слово с неизвестным значением, которое употр. Р. Патканян в своих произведениях (том 1, стр. 216); рус. баккара – род азартной карточной игры, который от франц. бассага – род карточной игры.

ԲԱՔՆԷԼ, -իմ, բաքի, -աձ, բաքնոդ, բաքնելու, բա՛ք, բաքե՛ք (Ն), **ԲԱՎՆԷԼ**, բակնիմ, բաքի, բաքաձ, բակնոդ, բակնելու, բա՛ք, բաքե՛կ (Չ), բ.չ. համբուրել:

БАКҺНЭЛ, гыбакһним, бакһи, бакһадз, бакһнохъ, бакһнэлу, бакһ, бакһэхһ (Н), **БАКҺЭЛ**, гыбакһним, бакһи, бакһадз, бакһнохъ, бакһнэлу, бакһ, бакһэк (Ч), г.д.з. целовать; употребл. в западноармянских диалектах; исконно арм. слово, грабар паганел պազանել – целовать, литер.зап.арм. պազնել (пр. бакһнэл), в гаварах Салмаст պալինել пайһнел, Ван պաքել պакһйел, Алашкерт պակել пакел, Муш, Хачин պազ՛նել пагһнэл, Карин, Ахалциха պաքնել пакһнэл, Мокс պակյնիլ пакйнил, Акна, Полис, Родосто, Себастья բաքնել бакһнэл, Сучава բաքնել бакһнел, Зейтун, Харберд բաքնիլ бакһнил, Сведения, Тигранакерт բոքնիլ бәкһнил, Амшен բաքնուշ бакһнуш.

ԲԱՔՆԷԼԷՆ (Ն), **ԲԱՎՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. համբուրելով:

БАКҺНЭЛЭН (Н), **БАКҺЭЛЭН** (Ч), н. целуюя.

ԲԱՔՆԷԼՈՒ (Ն), **ԲԱՎՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. որ պետք է, արժե համբուրել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **իդա սուրփող բաքնելու բա՛ն է, վոր մաշեցուցիր բաքնելեն, բաքնելուները հանա սա մախսումներն ին** այդ սուրբդ ի նչ համբուրելու բան է, որ մաշեցիր համբուրելով, համբուրելուները ահա այս փոքրիկ երեխաներն են. **բաքնելուս**, -դ, -ն, -ներըս, -ներդդ, -ները նշանակում է իմ, քո, նրա, մեր, ձեր, նրանց մտադրությունը համբուրել, այն, որ պտի համբուրեն, -իս, -ք, -ինք, -իք, -ին:

БАКҺНЭЛՄ (Н), **БАКҺЭЛՄ** (Ч), пр.буд.вр. 1. (икона), которую нужно целовать. 2. тот, кого нужно поцеловать; с сущ. становится прилаг., с глаголом – наречием, при независ. употр. – существит., принимает прит. артикль 3-го л. и склоняется; **ида сурпһыд бакһнэлу бан э вор машэцһуцһир бакһнэлэн?**, **бакһнэлунэры хана са махсумнэри ин** сколько можно икону целовать, ты её всю истрепал постоянно прикладываясь к ней, если кого и надо целовать, так это невинных детей; **бакһнэлус**, -д, -н, -нэрыс, -нэрыд, -нэры означает «тот, кого я намереваюсь поцеловать», «тот, кого ты намереваешься поцеловать» и т.д.

ԲԱՔՍԱԶ, ած. 1. պակասած, քչացած. 2. խելազարված. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ է առնում ու հոլովվում է. **բաքսաձ աքրանքը վո՞վ թամամ բիդ անէ. բաքսաձը յէս գուդամ. բաքսաձ մաշող ամեն պան գարոդ է անել:**

БАКҺСАԴՅ, пр.пр.вр. 1. неполный. 2. недостающий. 3. убавившийся. 4. перен. свихнувшийся, тронувшийся умом; с сущ. становится прилаг., при независ. употр. – сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склоняется; **бакһсадз абранкһы вов тамам бид анэ?** кто возместит недостающую пшеницу?, **бакһсадзы йэс гудам** я возьму недостающее, **бакһсадз машты амэн пан гарохъ э анэл** свихнувшийся человек может натворить всё что угодно.

ԲԱՔՍԱՉՍԱՅԷՆ, մկ. քանի պակսեց, պակսում է և այլն. **բաքսաձսային դրհա լըցի** քանի պակսեց՝ նորից լըրի. հոգնակի գործածվում է միայն այնպիսի առարկաների վերաբերմամբ, որոնք չափվում են հատով. օր. անասունների, թռչունների մասին և այլն:

ԲԱԿԻՏԱԴՅՏԱԻԻՆ, ն. по мере того как (чем больше) убавляется, убавлялось и т.д.; **բակիսադեսային дыһа лыцһи** по мере того убавлялось, я добавлял; во множ. числе употребл. относительно предметов, поддающихся перечислению – животных, птиц и т.п.

ԲԱՔՍԱԶՕՎՐ, մկ. 1. հենց որ պակսեց. 2. հենց որ խելագարվեց և այլն այն ժամանակներով, որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԲԱԿԻՏԱԴՅՕՎԻ, ն. 1. как только убавляется и т.д. 2. перен. как только свихнулся, тронулся умом и т.д., во всех временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԲԱՔՍԷԼ, -իմ, -եցա, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.չ. 1. պակասել, քանալ. 2. խելագարվել. 3. հեռանալ, գորչել. առաջին իմաստով գործածվում է երրորդ դեմքը (հոգնակի միայն հոդով չափվող առարկաների մասին), հրամայականը միայն «հեռանալ», «կորչել» իմաստով. **բարսե՛ կամ գրնա բարսե՛ (Ն), կրնա բարսե՛ (Չ)** կորի՛ր, գնա՛ հեռացի՛ր. **բարսիլ է**, Չալթրում նաև՝ **ուրպատը** (ուրբարթը) **բարսիլ է** խելագարվել է:

ԲԱԿԻՏՅԼ, гыбакхсим, -эцһа, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэж (Չ. -эцһэж), г.с.з. 1. убавляться, уменьшаться в количестве. 2. недоставать, не хватать. 3. перен. свихнуться, тронуться умом. 4. сгинуть, пропасть; в 1-ом знач. употр. форма 3-го л. (во множ. числе только о предметах, поддающихся перечислению), в повелит. накл. употр. в знач. «сгинуть», «пропасть»; **բակիսэ** или **гына бակիսэ** (Н), **кына бակիսэ** (Չ) сгинь, пропади пропадом, **բակիսил э**, в Чалтыре также **урпаты бակирил э** свихнулся, тронулся умом; грабар **պակասել** пакасел, литер.вост.арм. **պակսել** паксел и **պակասել** пакасел, литер.зап.арм. **պակսիլ** (произн. бакхсил), Агулис, Карабах, Горис **պակսիլ** паксил, Ереван **պակսել** паксэл, Тбилиси **պակսիլ** паксил, Полис, Родосто **բարսիլ** бакхсил, Асланбек рш*уիլ **бахсил**.

ԲԱՔՍԷԼԷՆ, մկ. պակասելով, քանալով. **բարսելին գուշարի հայայ** պակսելով քիչ է մնում, որ բոլորովին վերջանա:

ԲԱԿԻՏՅԼՆ, ն. убавляясь, уменьшаясь; **բակիսэлен гуджари һайай** постоянно убавляясь вот-вот закончится.

ԲԱՔՍԷԼՈՒԻ, ած. 1. որ կարող է քանալ. 2. որ կարող է խելագարվել. 3. որ արժանի է կորչելու. **աա ճուրը բարսելու ճուր չէ. ան մաշտը բարսելու մաշտ չէ. վուդե՛ խ (ուր) զորավ բարսելու** (կորչելու արժանի) **դրդան**:

ԲԱԿԻՏՅԼՅ, պ. 1. то, что может убавиться, уменьшиться. 2. тот, кто может тронуться умом, свихнуться. 3. недостойный, заслуживающий погибели; **ас чурь бакхэлу чур чһэ** эта вода не убавится, **ан машты бакхэлу машт чһэ** тот (человек) уж никак умом не тронется, **вудэх горав бакхэлу дыхъан?** куда подевался этот негодник?

ԲԱՔՍԷՅՑՆԷԼ կամ **ԲԱՔՍԷՅՑՈՒՆԷԼ**, բ.ա. 1. պակասեցնել, քսացնել. 2. խելագարեցնել. 3. այնպես անել, որ հեռանա, կորչի:

ԲԱԿԻՏՅՑԻՆՅԵԼ или **ԲԱԿԻՏՅՑԻՅՈՒՆԷԼ**, п. г. 1. убавлять, уменьшать. 2. лишать рассудка. 3. способствовать тому, чтобы сгинул; литер.вост.арм. **պակասեցնել** пакасецһнел, литер.зап.арм. **պակսեցնել** (произн. бакхэцһнэл) – уменьшать.

ԲԱՔՍԷՅՑՆԷԼԷՆ կամ **ԲԱՔՍԷՅՑՈՒՆԷԼԷՆ**, մկ. պակասեցնելով:

ԲԱԿԻՏՅՑԻՆՅԵԼՆ или **ԲԱԿԻՏՅՑԻՅՈՒՆԷԼԷՆ**, ն. убавляя, уменьшая.

ԲԱՔՍԷՅՑՈՒՅԱԶ, ած. պակսեցրած, քսացրած:

ԲԱԿԻՏՅՑԻՅՈՒՅԱԶ, пр.пр.вр. убавленный, уменьшенный.

ԲԱՔՍԷՅՑՈՒՅԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի պակասեցնում եմ, պակասեցրի, պակասեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԱԿԻՏՅՑԻՅՈՒՅԱԿՅԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, ն. по мере того как (чем больше) убавляю, убавлял, буду убавлять и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.

ԲԱՔՍԷՑՈՒՑԱՂՉՈՎԸՍ, -օվրդ, -օվը, -ներօվըս, -ներօվըդ, -ներօվը, մկ. հենց որ պակասեցնում եմ, պակասեցրի, պակասացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БАКҺСЭЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только убавляю, убавлял и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԲԱՔՍԸՄԱԴ կամ **ԲԱՍՍԱԴ** (Չ), **ԲԷՍՍԷԴ** (Ն), գ. չորացած հաց. հուն. պարսիմատ, ն. իմ.:

БАКҺСЫМАД или **БАСМАД** (Ч), **БЭСМЭД** (Н), с. сухарь; **գэри**, **басмад** **չիլա** упрямый, упёртый человек; от греч. paksimates – сухарь; грабар պակսիմատ пакхсимат – сухарь, среднеарм. яз. պարսիմիտ пакхсимит, պարսիմատ пакхсимат, տարսիմատ такхсимат, литер.вост.арм. պարսիմատ пакхсимат – сухарь, Ахалциха բարսիմոթ бәкхсимәтһ, Себастья բէսմէթ бэсмэтһ, Сведения բարզիմութ бәкхзимутһ, Полис փէրսիմէթ пһэкхсимэтһ.

ԲԱՔՍՕՐԹ (Ն), **ԲԱՎՍՕՐՏ** (Չ), գ. պակսորդ:

БАКҺСОРTh (Н), **БАКСОРТ** (Ч), с. недостача, нехватка; литер.вост.арм. պակսորդ паксорд, литер.зап.арм. պակսորդ (произ. баксорт) – недостача, нехватка.

ԲԱՔՎՕՐԱԶ և **ԲԱՔՎՕՐՎԱԶ**, ած. 1. համբուրված. 2. համբուրվող:

БАКҺВОРАДЗ и **БАКҺВОРВАДЗ**, п. 1. зацелованный. 2. целующийся.

ԲԱՔՎՕՐԷԼ և **ԲԱՔՎՕՐՎԷԼ**, -ինք, -վինք, -էցանք, -վէցանք, -աձ, -վաձ, -օղ, -վօղ, -էլու, -վէլու, -էցէք, -վէցէք (Չ. -էցէկ, -վէցէկ), բ.չ.փոխ. համբուրվել, իրար համբուրել:

БАКҺВОРЭЛ и **БАКҺВОРВЭЛ**, -инкһ, -винкһ, -эцһанкһ, -вэцһанкһ, -адз, -вадз, -охъ, -вохъ, -элу, -вэлу, -эцһэкһ, -вэцһэкһ (Ч. -эцһэк, -вэцһэк), г.с.з. целоваться; в диалектах имеет формы պազվորել пагворел, պազվտել пагвтел, պազտվել пагтвел – целоваться.

ԲԱՔՎՕՐԷԼԷՆ և **ԲԱՔՎՕՐՎԷԼԷՆ**, մկ. համբուրվելով:

БАКҺВОРЭЛЭН и **БАКҺВОРВЭЛЭН**, н. целуюсь.

ԲԱՔՎՕՐԷՑԸՆԷԼ և **ԲԱՔՎՕՐԷՑՈՒՆԷԼ**, **ԲԱՔՎՕՐՎԷՑԸՆԷԼ** և **ԲԱՔՎՕՐՎԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲԱՔՎՕՐԷՑԸՆԷԼ** և **ԲԱՔՎՕՐՎԷՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.անց.փոխ. համբուրվեցնել, իրար համբուրել տալ:

БАКҺВОРЭЦҺЫНЭЛ и **БАКҺВОРЭЦҺУНЭЛ**, **БАКҺВОРВЭЦҺЫНЭЛ** и **БАКҺВОРВЭЦҺУНЭЛ** (Н), **БАКҺВОРЭЦҺЫНЭЛ** и **БАКҺВОРВЭЦҺЫНЭЛ** (Ч). п.г. заставлять целоваться.

ԲԷԲԷ, գ. 1. փոքրիկ երեխա. 2. տիկնիկ (փոքրիկ աղջկա խաղալիք). ֆր. բեբե – նույն իմ. **բեբե գրորդ** երեխայի բաներ անել, երեխա դառնալ:

БЭБЭ, с. 1. младенец, крошка, малютка. 2. кукла; **бэбэ гыдррэл** ребячиться, вести себя по-детски; франц. bébé – младенец, турец. bebe а) младенец, грудной ребёнок, б) кукла.

ԲԷԲԷՅԻ, ած. մանկական:

БЭБЭЙИ, п. младенческий; **бэбэйи халав** одежда для младенца.

ԲԷԲԷՌԼԷՍԻՇ (Ը)ԼԱԼ, տե՛ս բորոլեմիշ լալ:

БЭБЭРРЛЭМИШ (Ы)ԼԱԼ, см. боборрлэмиш лал.

ԲԷԲԷՔ, Նխշ նաև **ԲԷԲԷՁԻՔ**, գ. բիր. թ. բեբեք – բիր, ջիկ – նվազ. մասնիկ:

БЭБЭКҺ, в Нхч также **БЭБЭДЖИКҺ**, с. анат. зрачок; крым.татар. бевек – зрачок.

ԲԷԴԷՆ կամ **ԲԷԴԷՆ-ՍՈՒՇՏԱԳ** (Չ), գ. մորթե մուշտակ՝ վրան փափուկ մահուղ քաշած. ար. բեդեն – մարմին, իրան:

БЭДЭН или **БЭДЭН-МУШТАГ** (Ч), с. кожаная шуба, отделанная мягким сукном; араб. beden, от котор. турец. beden, крым.татар. беден – тело, туловище; в гаваре Карабах բադան бадан – тело.

ԲԷԴԻՀԱՎԱ, ած.մկ. ձրի. պարս. բադիհեվա – նույն իմ.:

БЭДИҺАВА или **БЭДАВА** 1. п. бесплатный. 2. н. бесплатно, даром. 3. н. дешёво; перс. bedava, от которого турец. bedava – бесплатный, крым.татар. бедава – безвозмездный; среднеарм.яз. փաթալալ phathava – напрасно, зря; даром, в гаварах Амшен բեդեֆա бэдэфа – зря, Кесария, Карин բադիհավա бадиһава, բեդավա бэдава – бесплатно.

***ԲԷԴԷՍՍ** (Նխշ), ած. վատահամբավ. փոխ. պարս.:

***ԲԵԴՆԱՄ** (Нхч), փ. опозоренный; перс. bednam, от которого турец. bednam – опозоренный; Тбилиси, Карабах, Ширак, Урмия բեդնամ бэднам – опозоренный.

ԲԷԶ, գ. բամբակե չնեղված գործվածք. ար. և թուրք. բեզ – կտավ:

ԲԵՅ, с. бязь, хлопчатобумажная некрашенная ткань; араб. bez, от которого турец. bez, крым.татар. без – хлопчатобумажная ткань; в гаваре Карабах բեզ бәз – ткань.

ԲԷԶԷՍԹԷՆ (Ն), **ԲԷԶԷՍԵՆ** (Զ), գ. գործվածքների խանութ. ար. բեզզազ – կտավ ծախող, որից պարս. բեզեստեն – կտավ ծախողի խանութ:

ԲԵՅԵՍՏԻՆ (Н), **ԲԵՅԵՍՏԵՆ** (Ч), с. магазин ткани; араб. bezzar – торговец тканью, перс. bezesten – магазин ткани, турец. bezesten – крытый рынок, среднеарм. яз. պեզաստանն пэзастан, պեզաստանն пэзастун, պազաստանն пазастан – крытый рынок.

ԲԷԶԷՀՈՒՐ, տե՛ս բեհեզուր:

ԲԵՅԵՍՏ, см. бөһөзур.

ԲԷԶՄԻՇ (Ր)ԼԱԼ, ձանձրանալ. թուրք. բեզմեթ – նույն իմ.:

ԲԵՅՄԻՍ (Կ)ԼԱԼ նаскучить, надоест, пресытиться чем-либо, испытывать скуку; турец. bezmek (безмек) – испытывать скуку, крым.татар. безмек – надоест.

ԲԷԶՄԻՇ ԱՆԷԼ ձանձրացնել. թուրք. բեզմիթ – նույն իմ.:

ԲԵՅՄԻՍ ԱՆՅԼ наводит скуку, надоедать, докучать; турец. bezmek (безмек) – испытывать скуку, крым.татар. безмек – надоест.

ԲԷԹ-ԲԷՐԵԿԷԹ, գ. արատություն, լիություն. փոխ. թուրք.:

ԲԵՏԻ-ԲԵՐԵԿԷՏԻ, с. 1. изобилие. 2. обильный урожай; тур. bet-bereket – изобилие.

ԲԷԹԷՐ, ած.վկ. 1. վատթար. 2. սաստիկ. 3. ծանր հիվանդ. **աղոթից ալ բեթեր** դրանից էլ վատթար. **բեթեր գրվախենամ** սաստիկ վախենում եմ. **բեթեր է կամ բեթեր հիվանդ է** ծանր հիվանդ է. պարս. բեթ – վատ, բեթեր – ավելի վատ:

ԲԵՏԻՅՐ 1. н. хуже. 2. н. сильно, очень. 3. п. тяжелобольной; **адгиւսի ալ бөтһөր** хуже того, **бөтһөր гывахэнам** я очень боюсь, **бөтһөր э** или **бөтһөր һиванд э** тяжелобольной; перс. bed – плохо, bättār – хуже; в гаварах Тбилиси, Карабах, Карин, Мегри, Муш, Ван и т.д. բեթար бөтһар – хуже.

ԲԷԹԷՐՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Զ. -ցի՛կ), բ.չ. 1. վատթարանալ. 2. ավելի ծանրանալ (հիվանդը):

ԲԵՏԻՅՐՆԱԼ, гыбөтһөрнам, -цһа, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цһикһ (Ч. -цһик), г.с.з. 1. портиться, ухудшаться (о погоде и т.п.). 2. ухудшаться (о состоянии больного).

ԲԷԹԷՐՆԱԼԷՆ, վկ. 1. վատթարանալով. 2. ծանրանալով (հիվանդը):

ԲԵՏԻՅՐՆԱԼԷՆ, н. 1. ухудшаясь, портясь (о погоде). 2. ухудшаясь (о делах, состоянии больного и т.п.).

ԲԷԹԷՐՑԱԶ, ած.վկ. ավելի ծանր հիվանդացած. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. մոտ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվում է երրորդ դեմքով, կատարում է գոյականի դեր ու հոլովվում է. **բեթերցած հիվանդ. բեթերցած բառգիլ է. բեթերցածին** (հիվանդին) **քովը մեքաղ նայող բեռն է**:

ԲԵՏԻՅՐՑԻԿԱԴՅ, փ.փ.փ. ухудшившийся (о состоянии больного); с существ. вып. функцию прил., с гл. – нар., при незав. употр. ставится в 3-м л. в функции сущ. и склон.; **бөтһөրцһадз һиванд** тяжелобольной, **бөтһөրцһадз барргил э** давно лежит в тяжёлом состоянии, **бөтһөրцһадзин кһовы мэкһад найохъ бөтк э** тяжелобольному нужна сиделка.

ԲԷԹԷՐՑԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, վկ. քանի ավելի ծանր եմ հիվանդանում, հիվանդացա և այլն:

ԲԵՏԻՅՐՑԻԿԱԴՅԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того (чем больше) моё здоровье ухудшается и т.д.

ԲԷԹԷՐՑԱՉՎԸՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, վկ. հենց որ ավելի ծանր եմ հիվանդանում, հիվանդանամ, հիվանդացա և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. սրա և նախորդի եզակի երբ. դեմքի ձևերը միաժամանակ նշանակում են նաև վատթարացում եղանակի (քամի, փուք, կարկուտ և այլն):

ԲԵՏԻՐՈՒԿԱԴՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только моё здоровье ухудшилось и т.д, во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. пр.; формы 3-го л. ед. ч. данного и предыдущего наречий употр. также применительно к погоде, обстановке, ситуации и т.п.; **հաւան ԲԵՏԻՐՈՒԿԱԴՅՈՎԻ** как только погода ухудшилась, **հաւան ԲԵՏԻՐՈՒԿԱԴՅՈՎԻՍԱԻՆ** по мере того как (чем больше) погода ухудшается, ухудшалась и т.д.

ԲԷԹԵՐՑՆԵԼ կամ **ԲԷԹԵՐՑՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԲԷԹԵՐՑՆԵԼ** (Չ), ք.ա. վատթարացնել հիվանդի դրությունը:

ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ или **ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Н), **ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Չ), п.г. ухудшать (состояние больного, обстановку, ситуацию и т.п.).

ԲԷԹԵՐՑՆԵԼԵՆ և **ԲԷԹԵՐՑՈՒՆԵԼԵՆ** (Ն), **ԲԷԹԵՐՑՆԵԼԵՆ** (Չ), մկ. վատթարացնելով հիվանդի վիճակը. **բեթերցրնելն քիչ մընաց մեղքնելու:**

ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ и **ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Н), **ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ** (Չ), н. ухудшая (состояние больного, ситуацию и т.п.); **ԲԵՏԻՐՈՒԿԱՆՈՒՄ ԿՈՆԿՆ ԿՄԻՆԱՍԻ ԿՄԵՐՈՒՄ** чуть было не угробили человека ухудшая его состояние.

ԲԷԹԵՐՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ավելի վատացրի հիվանդի վիճակը, վատացնում եմ, վատեցնում և այլն բոլոր դեմք., թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԵՏԻՐՈՒԿԱԴՅՈՎԻՍԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я ухудшал (ситуацию и т.п.), буду ухудшать и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԲԷԹԵՐՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ հիվանդի վիճակը ավելի ծանրացնում եմ, ծանրացնում և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. սրա և նախորդի առաջին երկու դեմք. ձևերը թեև հնարավոր են, բայց շատ հազվադեպ գործածական:

ԲԵՏԻՐՈՒԿԱԴՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только ухудшаю (состояние больного, ситуацию и т.д.), ухудшал, буду ухудшать и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола; формы 1-го и 2-го лица данного и предыдущего наречий возможны, но редко употребляемы.

ԲԷԹԵ (Ն), **ԲԷՏԻ** և **ԲԵՆԻԳ** (Չ) 1. գ. (բացի վերջին ձևից) կարիք, պարտք. 2. ած.մկ. կարևոր, պետկական. **բեթք չե** (Ն), **բետ չե**, **բեչե** (Չ) չպետք է. **բիդիգ չե** պետք չե. **բեթք բան չե** (Ն), **բետկ պան չե** կամ **բետ պան չե** (Չ) կարևոր բան չե. **բեթք քալ** (Ն), **բետկ կալ** կամ **բետ կալ** (Չ) օգտակար կամ կարևոր լինել:

ԲԵՏԻԿ (Н), **ԲԵՏԿ** и **ԲԵԴԻԳ** (Չ) 1. с. необходимость, нужда, потребность (кроме бидиг). 2. п. нужный, необходимый; **ԲԵՏԻԿ ԿԻՅ** (Н), **ԲԵՏ ԿԻՅ** и **ԲԵՑԻԿԻՅ** (Չ) не надо, **ԲԵԴԻԳ ԿԻՅ** не надо, не нужно, **ԲԵՏԻԿ ԲԱՆ ԿԻՅ** (Н), **ԲԵՏԿ ԲԱՆ ԿԻՅ** или **ԲԵՏ ԲԱՆ ԿԻՅ** (Չ) не годится, не подходит, **ԲԵՏԻԿ ԿԻՅ** (Н), **ԲԵՏԿ ԿԱԼ** или **ԲԵՏ ԿԱԼ** (Չ) пригодиться, **ԲԵՏԻԿ Ե** (Н), **ԲԵՏԿ Ե** (Չ) надо, нужно, необходимо; перс. bāyad – нужно, необходимо; грабар պէտք պէտք – нужда, потребность, литер.вост.арм. պէտք петкх, литер.зап.арм. պէտք (произн. бэткх) – нужда, потребность, Ахалциха, Карин, Мокс, Ван պէտք пэткх, Салмаст պէտքը пэткхի, Алашкерт, Ереван, Муш, Шемаха, Нор-Джуга, Тбилиси պէտք пэтк, Мараха պէտքը пэткի, Карабах պրեթք պրեթкх, Зейтун, Родосто բեթք бэткх, Харберд, Тигранакерт, Хачин բեթք бэдкх, Полис բեթք бэткх, բեթքը бэткхы, Себастья բեթք бэдг, Сучава բեթք бэдгի, Асланбег բեթքը бэткхы, Сведия բիդք бидкх, Агулис պայթքը пайткхի.

ԲԷԹԵՍՊԱՆ (Ն), **ԲԷՏԻՍՊԱՆ** (Չ), ած. պիտանի:

ԲԵՏԻԿԱԳԱՆ (Н), **ԲԵՏԿԱԳԱՆ** (Չ), п. пригодный, нужный; литер.вост.арм. պէտքական петкхакан, литер.зап.арм. պէտքական (произн. бэткхаган) – нужный.

ԲԷԹԵՐՑՈՒԹԻՆ (Ն), **ԲԷՏԻՐՑՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. պետք, կարիք. **բեթքութին չունիմ** կարիք չունիմ:

ԲԵՏԻԿԱՅԻՆ (Н), **ԲԵՏԿԱՅԻՆ** (Չ), с. необходимость, нужда; **ԲԵՏԻԿԱՅԻՆ ԿԻՅՈՒՄ** мне нет необходимости.

ԲԷԹԵՐՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԲԷՏԻՐՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ** (Չ), մկ. պատշաճ կերպով:

ԲԵՏԻԿԻՆ ԲԵՏ (Н), **ԲԵՏԿԻՆ ԲԵՏ** (Չ), н. как положено, должным образом.

ԲԷԼ, գ. բահ. պարս. բիլ – բահ, որից թուրք. բել – նույն իմ.:

ԲՅՂ, с. лопата; перс. bel, от которого турец. bel – лопата, в гаварах Амшен, Урмия, Арабкир, Гамирк պիլ пэл – лопата.

ԲԷԼԱ, գ. փորցանք, դժբախտ պատահար, գլխացավանք. փոխ. արար. **բէլադ բարսի** կամ **բէլադ խավարի** կորչես դու, որ փորցանք եղար գլխիս (հանդիմանական խոսք). տե՛ս նաև խավարի:

ԲՅՂԱ, с. 1. беда, несчастье. 2. неприятные хлопоты, заботы; **бэлад бакхси** или **бэлад хавари** пропади ты пропадом (за то, что навлек на меня беду), **бэлайи ыйнэл** или **бэлайи батхэл** попасть в беду, **гардж хэлкхи бэла** или **баджарр** не от большого ума (об опрометчивом, необдуманном поступке); араб.-перс. balā, от которого турец. belâ (ââëý), êðùì.ðàðàð. ââëý – ââââ, âââñðü; ñðâââââðì. ýç. պալաш пала, պելաш пэла, պելէ пэлэ – беда, несчастье, от турец. belâ, в гаварах Тбилиси, Карин, Аварик, Карабах, Мокс, Сасун, Ван, Тигранакерт раш бала, Амшен բէլա бэла – беда, несчастье.

ԲԷԼԱԼԸ, ած. պատուհաս բերող, գլխացավանք պատճառող. փոխ. թուրք.:

ԲՅՂԱԼԻ, п. приносящий несчастье, неприятности; турец. belâli (белялы), крым.татар. беялы – приносящий несчастье.

ԲԷԼԸՄ, տե՛ս գելբմ:

ԲՅՂԻՄ, см. гэлым.

ԲԷԼԼԵՄԻՇ ԱՆԷԼ կամ **ԲԷԼԼԵԹՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Ն), **ԲԷԼՆԸԼԵՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) հիշել, մտքումը պահել (որևէ նշան). թուրք. բելլեմէք – մտքումը պահել, բելլեթեմէք – մտքումը պահել տալ:

ԲՅՂԼՅՄԻՍ ԱՆՅԼ или **ԲՅՂԼՅԹՄԻՍ ԱՆՅԼ** (Ո), **ԲՅՂԻՆԻԼՅՄԻՍ ԱՆՅԼ** (Չ) помнить, держать в памяти (дату и т.п.); тур. bellemek – заучивать, запоминать.

ԲԷԼԼԻ (Ն), **ԲԷԼՆԻ** և **ԲԷԼՆԸ** (Չ), ած. հայտնի. թուրք. բելլի – հայտնի, ակներև. **բելլի՞ մի չէ** (Ն), **բելնը չէ՞ ինչ** (Չ) մի՞թե պարզ չէ. **բելլի է վոր** (Ն), **բելնը յէ վոր** (Չ) երևի. **բելլի անէլ** (Ն), **բելնը անէլ** (Չ) նշան անէլ (չմտածանալու համար):

ԲՅՂԼԻ (Ո), **ԲՅՂԻՆԻ** և **ԲՅՂԻՆԻ** (Չ), п. явный, очевидный; **бэлли ми чхэ?** (Ո), **бэлли чхэ инчх?** (Չ) разве не видно?, разве не ясно?, **бэлли йэ вор** (Ո), **бэлли йэ вор** (Չ) видимо, должно быть, **бэлли анэл** (Ո), **бэлли анэл** (Չ) пометать, делать пометку; турец. belli – явный, очевидный, крым.татар. белли – известный; видимо; в гаварах Тбилиси, Муш բելլու бэлли, Карин, Нор-Баязет բալлу баллу и բալլի байли, Амшен բмլլи бällи – явный, очевидный.

ԲԷԼԼԻՍԸԸ (Ն), **ԲԷԼՆԻՍԸԸ** և **ԲԷԼՆԸՍԸԸ** (Չ), ած. անհայտ, աննկատելի. թուրք. բելլիսիգ – նույն իմ. **գրնացող-եզողը բելլիսը է** (Ն), **կրնածող-եզողը բելնիսը է** (Չ), **մրդնող-էլողը բելլիսը է** (Ն), **մրդնող-էլողը բելնիսը է** (Չ) շատ հաճախող կա:

ԲՅՂԼԻՍԻՅ (Ո), **ԲՅՂԻՆԻՍԻՅ** և **ԲՅՂԻՆԻՍԻՅ** (Չ), п. невидимый, незаметный; **гынацохь-эгохьы бэллисыз э** (Ո), **кынацохь-эгохьы бэллисыз э** (Չ) или **мыднохь-эллохьы бэллисыз э** (Ո), **мыднохь-эллохьы бэллисыз э** (Չ) не счесть входящих и выходящих (людей); турец. bellisiz (беллисиз), крым.татар. беллисиз – незаметный.

ԲԷԼՄԵՍ ԻՄ ես տեղյակ չեմ, ես ոչինչ չգիտեմ:

ԲՅՂՄՅՍ ԻՄ я не в курсе, я не знаю; турец. bilmek, крым.татар. бильмек – знать, турец. bilmez (билмез) – незнающий, невежественный.

ԲԷԼՆԻ (Չ), տե՛ս բելլի (Ն):

ԲՅՂԻՆԻ (Չ), см. бэлли (Ո).

ԲԷԼՔԻ (Ն), **ԲԷԼՔԻՄ** (Չ), սկ. գուցե. պարս. ար. և թուրք. բելքի – նույն իմ.:

ԲՅՂԻՆԻ (Ո), **ԲՅՂԻՆԻՄ** (Չ), н. авось; может быть, возможно, вероятно; перс. belki, от которого турец. belki и belkim – может быть, возможно, вероятно, крым.татар. бельки – авось; среднеарм. яз. պելքի пэлкхи – может быть, возможно, из турец.; в гаварах Муш, Алашкерт պալքիմ палкхим, Амасия պիլքիմ пилэкхим, Евдокия պելքի пэкхи и պիլքիմ пилекхим, Амшен բмլքի бällкхи, Карабах բмլքим бällкхам – может быть, возможно.

ԲԷԼԱԲԱԸ (Ն), **ԲԷԼԱԲԷԸ** (Չ), ած. անտեղյակ. պարս. բի – բացասական մասնիկը + ար. խաբար, որից և պարս. խաբար, խաբեր – տեղեկություն, լուր:

ԲՅՒԱԲԱՐ (Н), **ԲՅՒԱԲՅՐ** и **ԲՅՐՒԱԲՅՐ** (Ч), п. неосведомлённый, несведущий; **ԲՅՐՒԱԲՅՐԻՄ** (Ч) я не в курсе, я не знаю; перс. bi-xābār – несведущий (перс. отриц. частица bi + араб. xābār – известие, весть); среднеарм. яз. բիխաբար бэхапар – неосведомлённый, несведущий, из перс., в гаварах Карин, Карабах, Мегри, Нор-Баязет բիխաբար бэхабар – неосведомлённый, несведущий.

ԲԷԽՈՒԹ (Չ), ած. գիտակցությունը կորցրած (հիվանդության ժամանակ). պարս. բիխու – նույն իմ.:

ԲՅՒԿ (Ч), п. потерявший сознание (во время болезни); **ԲՅՒԿ ԼԱԼ** потерять сознание, бредить, **ԲՅՒԿԻ ԲՅՑ ԿՒՆ ԼԱԼ** спать чутко; перс. bihuş (бихуш) – упавший в обморок; среднеарм. яз. պիու թշուշ – упавший в обморок, из перс., в гаварах Джавахк բեվուխս бэвухт – лишившийся сил, Карабах բեվուխս бэвухт – лишившийся памяти.

ԲԷՎԼԱՅԱԶ (Չ), ած. փակած (անասուններին գոմի կամ բակի մեջ առանց կապելու):

ԲՅԿԼԱՅԱԴՅ (Ч), пр.пр.вр. 1. запёртый в хлеву (о домашних животных). 2. запёртый в курятнике (о домашней птице).

ԲԷՎԼԱՅԱԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի փակում եմ, փակեցի, փակեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բեվլայաձայիներուդ հավերք բարսեցուցին աձելները** քանի փակեցիք հավերին՝ նրանք պարսեցրին իրենց ձու աձելը:

ԲՅԿԼԱՅԱԴՅՏԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я запираю домашнюю птицу в курятнике или домашнюю скотину в хлеву и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.; **բեկլայадзсайинэруд հաբэры бакհեճիպիսին адзэլնэры** чем больше вы запирали кур, тем меньше они неслись.

ԲԷՎԼԱՅԱԶՕՎԼՍ, -ովը, -ով, -ներովը, -ներովը, -ներով (Չ), մկ. հենց որ փակեցի (կենդանիներին), փակում եմ, փակեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅԿԼԱՅԱԶՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я запираю домашних животных в хлеву или домашних птиц в курятнике и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԷՎԼԱՅԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -ե՛ք, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. փակել կենդանիներին գոմի կամ բակի մեջ առանց կապելու՝ միայն որ չկարողանան դուրս գալ:

ԲՅԿԼԱՅՁԼ, гыбэклайм, бэклайэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч), г.д.з. запираю (домашних животных в хлеву или домашних птиц в курятнике); крым.татар. беклемек – запираю.

ԲԷՎԼԱՅԷԼԵՆ (Չ), մկ. փակելով (կենդանիներին), որ դուրս չգան. **ի՛նչի բեվլայելն գրդանջիս հայվաններուն:**

ԲՅԿԼԱՅՁԼՆ (Ч), н. запирая (животных, домашних птиц); **инчи бэклайэլэн гыданджис һайваннэрун?** зачем мучаешь животных, постоянно запирая их в хлеву?

ԲԷՆ, գ. 1. կանխավճար, գնած ապրանքի մի մասը, որ վճարվում է առաջուց. 2. նշանադրության նվիրատվություն ու խնջույք այդ առթիվ հարսանիքից առաջ. պարս. բեհա – գին, արժեք. **բեհ անել** նշանադրության նվիրատվություն ու խնջույք կատարել. **բեհ դալ** կանխավճար տալ:

ԲՅԻ, с. 1. залог, задаток. 2. помолвка и торжество по случаю помолвки и дарения подарков; **ԲՅԻ ԱՆՁԼ** устраивать торжество по случаю помолвки и дарения подарков, **ԲՅԻ ԴԱԼ** заплатить задаток; перс. beha – цена, стоимость, от которого турец. beha – цена, стоимость, реу (пей) – залог, задаток; среднеарм. яз. բեհ beh и պեհ пэх – залог, заклад, из турец., в гаварах Тбилиси, Карин, Карабах и т.д. բեհ бэһ, Полис փեհ пхэһ, Ван պեի пэх – залог.

ԲԷՆԷԹՄԻՇ ԼԱԼ նշանադրության ժամանակ նվերներ փոխանակել (փեսայի և հարսի բարեկամների միջև):

ԲՅԻԼՅԵՄԻՍ ԼԱԼ обмениваться подарками во время церемонии помолвки (о родственниках жениха и невесты).

ԲԷՆԷԶՈՒՐ (Նխջ), ած. անհանգիստ (անքնությունից, գինովությունից). պարս. բիհուզուր – անհանգիստ:

ԲՅ՛հՅՅՄ (Нхч), **ԲՅՅՅհՄ** (Ч), п. испытывающий дискомфорт (от бессонницы, переедания, похмелья); **ԲՅ՛հՅՅՄ** **լալ** или **ԲՅՅՅհՄ** **լալ** испытывать дискомфорт, неудобство; перс.-араб. bihuzur (перс. отрицат. частица bi + араб. huzur – спокойствие), от которого турец. bihuzur (биһузур) – беспокойный, тревожный, чувствующий себя плохо; среднеарм. яз. բէզար бэзар – пресытившийся, уставший, из перс., Карабах բէզար бэзар – уставший.

ԲԷՀԴԻՁ, տէ՛ս փեհրիգ:

ԲՅ՛հՐԻՅ, см. բհэриз.

ԲԷՄ (Ն), **ՊԷՄ** (Չ), գ. բեմ:

ԲՅՄ (Н), **ՍՅՄ** (Ч), с. сцена, подмости; греч. βῆμα – алтарь, амвон; грабар բեմ бем – трибуна, амвон, алтарь; литер.вост.арм. բեմ бем, литер.зап.арм. բեմ (пр. բհэм) – сцена, алтарь, в гаварах Алашкерт, Муш, Сучава բեմ бем, Ахалциха, Ереван բեմ бэм, Тбилиси բիմ бим, Мокс պիմ пим, все в значении амвон, сцена.

ԲԷՄՈՒՐԱԴ, ած.վկ. նպատակին չհասած. պարս. բի-մուраդ – նույն իմ.:

ԲՅՄՐԱԴ, п. не достигший цели, не исполнивший желания; перс.-араб. bi-murad – не достигший цели (перс. отрицат. частица bi + араб. murad – желание, намерение, цель); в гаварах Полис, Партизак, Себастья, Ван պեմուրашոն пэмурат – не достигший цели.

***ԲԷՅԻԹ** (Չ), գ. ուտանավորի կամ երգի տուն, քառյակ. ար. բեյթ, որից և պարս. բեյթ – ն. իմ.:

***ԲՅ՛ԻԿԻ** (Ч), с. строфа стихотворения или песни; араб.-перс. beyit, от котор. турец. beyit (бейит), крым.татар. бейит – двустишие, стих.

ԲԷՆԳ, գ. խալ (մարմնի վրա). փոխ. թուրք.:

ԲՅՆԳ, с. родинка; турец. ben, benek, крым.татар. бень и бенек – родинка; среднеарм. яз. պենկ пэнк и պենկէլ пэнэк – родинка, в гаварах Карин բանգ банг, Амшен, Акна բենկ бэнк – родинка.

ԲԷՆԳԼԻ և **ԲԷԳԼԸ** (Նխզ), ած. խալ ունեցող. թուրք. բենգլի – նույն իմ.:

ԲՅՆԳԼԻ и **ԲՅԳԼԻ** (Нхч), п. имеющий родинки; турец. benli (бенли), крым.татар. беньли – имеющий родинки.

ԲԷՆԻՐ (Ն), տէ՛ս փեհիր (Ն):

ԲՅՆԻՐ (Н), см. բհэнир (Н).

***ԲԷՇԲԱՐՄԱԽ**, գ. հոսելի, երնելու գործիք հինգմատանի. թուրք. բեշ – հինգ, փարմակ – մատ:

***ԲՅՍԲԱՐՄԱԽ**, с. веялка, пятипалое устройство для провеивания и очистки зерна от мякины и сора после молотбы; турец. beş, крым.татар. беш – пять, parmak (пармак) – палец.

ԲԷՇԻԳ, գ. օրորոց, օրրան. թուրք. բեշիք – նույն իմ.:

ԲՅՍԻԳ, с. люлька, качающаяся деревянная кроватка для младенца; **ԲՅՍԻԳ** **օրօւիցաբ** веревка для раскачивания люльки; турец. beşik (бешик), крым.татар. бешик – люлька, колыбель; среднеарм. яз. բիշիկ бишик от турец. beşik.

ԲԷՇԻԳԻ ԱՐՕԴ (Չ), գ. մի տեսակ բույս է:

ԲՅՍԻԳԻ ԱՐՕԴ (Ч), с. бот. щирица обыкновенная, амарант, Amaranthus retroflexus L, сорная трава; синоним – кыйык сэмизотհ.

***ԲԷՇԻԳ-ԹԷՆԹՄԷ**, գ. հին ժամանակվա սովորություն – օրորոցում նշանադրել նորածին տղա ու աղջիկ. վաղուց մոռացված է:

***ԲՅՍԻԳ-ԿԻՅՐՐԻՄՅ**, с. традиционный обычай люлечного обручения младенцев (сохранялся вплоть до 20-х годов XX в.); в настоящее время обычай забыт; заимствован из тюрк. языков; в гаваре Амшен բեշուգբերում бэшугкһэртмэ, в том же значении.

ԲԷՇԼԻ (Նխզ), գ. ոստիկանական ստորին պաշտոնյա նախկին Նոր Նախիջևանի մագիստրատում. թուրք. բեշլի – հնգապետ:

ԲՅՍԼԻ (Нхч), с. низший чин в полицейском участке в магистрате г. Новая Нахичевань.

ԲԷՋԷՐԱԶ, ած. 1. հաջողությանը կատարած, գլուխ բերած. 2. տնտեսած, տնտեսությունը կառավարած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., իսկ անկախ գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ է առնում ու հոլովվում է. **նա բեջերած պան չունի, քու բեջերածըդ ալ ուռփուչուխ արավ** (վատնեց):

ԲԵՃՋԵՐԱԴՅ, ք.ք.ք. 1. успешно выполненный, доведённый до ума (о деле). 2. управляемый по-хозяйски (о доме, хозяйстве); с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **на бэджэрадз пан чһуни**, **кһу бэджэрадзыд ал уррһуычһу арав** он ничего не довел до ума, а то, что тебе удалось сделать, свёл на нет.

ԲԷՋԵՐԱԴՅԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներում, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի գուլի եմ բերում, տնտեսում, տնտեսեցի, գուլի բերի և այլ բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդ բայի ձևի. **յէս բեջերաձայիս տուն յոս գանիս, արիր, բիդ անիս, գանեիր** և այլն:

ԲԵՃՋԵՐԱԴՅԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я справляюсь с чем-либо и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **йэс бэджэрадзсайис тун йох ганис, арир, бид анис, ганэйир** и т.д. по мере того как я справляюсь с делами, ты всё портишь, по мере того как я справлялся с делами ты всё портил и т.д.

ԲԷՋԵՐԱԴՅՈՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովը, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ տնտեսում եմ, տնտեսեցի, տնտեսեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **աստարվան ցաները բեջերաձովըս, բարթըրս ալ գուդամ քիսալիմ** հենց որ այս տարվա ցանքերի բերքն էլ հավաքեմ, տնտեսեմ՝ պարտքս էլ կվճարեմ, կազատվեմ:

ԲԵՃՋԵՐԱԴՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я довожу дело до ума (управляюсь с чем-л, справляюсь с чем-л.) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **астарван цһанэры бэджэрадзовыс, бартһкһыс ал гудам кһхалсим** как только управлюсь со сбором урожая в этом году, полностью рассчитаюсь с долгами.

ԲԷՋԵՐԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. կարողանալ կատարել, գուլի բերել. 2. տնտեսել, կարավարել տնտեսությունը. **նա մեքադ պան չի բեջերի(լ)** նա ոչ մի բան չի կարողանում գուլի բերել, **իրեն ունեցած պանն ալ չի բեջերի(լ)** իր ունեցած բանն էլ չի կարողանում կատարել, օգտագործել. թուրք. բեջերմեք – հաջողեցնել, գուլի բերել:

ԲԵՃՋԵՐԷԼ, гыбэджэрим, бэджэрэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. управляться с чем-л, успешно справляться с чем-л., доводить до ума (дело). 2. успешно управлять хозяйством; **на мэкһад пан чһибджэри(л)** он ни с чем не может справиться, **ирэн унэцһадз панн ал чһи бэджэри(л)** не может справиться даже со своим хозяйством; турец. besermek (беджермек) – успешно справляться с чем-либо; в гаварах Карабах բիջարել биджарэл – а) справляться с чем-либо, б) обрабатывать землю, Мегри բիջարել биджарэл – обрабатывать землю, Карин, Амшен, Ван, Урмия բեջարել беджарэл – налаживать дело.

ԲԷՋԵՐԷԼԷՆ, մկ. տնտեսելով, օգտագործելով, թույլ չտալով, որ փչանա:

ԲԵՃՋԵՐԷԼԷՆ, н. 1. справляясь с делами. 2. управляясь с хозяйством.

ԲԷՋԵՐԷԼՈՒ, ած. 1. (բան), որ կարելի է գուլի բերել, տնտեսել, օգտագործել. 2. (մարդ), որ կարող է գուլի բերել, հաջողացնել (որևէ գործ). ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, երբեմն գործածվում նաև առանձին, գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **ասիվիզը բեջերելու պան չէ. բեջերելուները բեջերիլ էիր, իդա մնացիլ էր** (հեգնորեն). **նա ադրան պան բեջերելու մաշտ չէ:**

ԲԵՃՋԵՐԷԼՄ, ք.ք.ք. 1. (дело), с которым можно справиться. 2. тот, кто может справиться с чем-либо; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль 3-го лица и склоняется; **асивигы бэджэрэлу пан чһэ** с этим справиться невозможно, **бэджэрэлунэры бэджэрил эир, ида мынацил эр** (иронично) ты вроде со всеми делами справился, осталось только это дело довести до ума, **на адкһан пан бэджэрэлу машт чһэ** он не тот, кто справится с этим делом.

ԲԷՋԵՐՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն) հաջողեցնել, գուլի բերել:

ԲԵՃՋԵՐՄԻՇ ԱՆՅԼ (Ն) справляться, управляться.

ԲԷՋԵՐՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն) հաջողվել, գուլի գալ:

ԲԵՃՋԵՐՄԻՇ (Կ)ԼԱԼ (Ն) удаваться, получаться, налаживаться.

ԲԷՋԵՐՎԱԶ, ած. «բեջերաձ»-ի կրավորակերպն է:

ԲԵՃՋԵՐՎԱԶՅ, ք.ք.ք. форма страд. залога прич. «бэджэрадз».

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի տնտեսությունս կարգի եմ բերում, կարգի բերեմ, կարգի բերի և այլն. 2. քանի ինքս ինձ (հագուստ և այլն) կարգի եմ բերում, կարգի բերի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բեջերվաձայիներուս արբուստներըս խօլայցավ** քանի կարգավորեցինք մեր տնտեսությունը՝ մեր ապրուստը հեշտացավ:

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше, чем лучше) справляюсь, управляюсь (с делами, хозяйством и т.п.) и т.д. 2. по мере того как я обслуживаю себя и т.д. во всех лицах, числах и времен., в соотв. с формой смыслов. гл. пр.; **բձձՅԵՐՎԱԶՍԱՅԻՆԵՐՍ ԱԲՐՍՏՆԵՐԻՍ ԽՈԼԱՅՑԱՎ** чем лучше справлялись с хозяйством, тем лучше становилась жизнь.

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, -օվրդ, -օվր, -նեթովրս, -նեթովրդ, -նեթովր, մկ. հենց որ կարողացա, կարողանում եմ, կարողանամ և այլն, կարգի ընկնել (այսինքն՝ կարգի բերել իր գործերը, տնտեսությունը) բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին: Չալթրում սա նշանակում է նաև «հենց որ գործս ավարտում եմ, ավարտեցի, ավարտեմ և այլն» բոլոր դեմքերով:

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только справляюсь с чем-л, управляюсь с хозяйством и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; в Чалтыре данное нареч. означает также «как только я заканчиваю дела, закончил дела, закончу дела» и т.д., во всех врем.

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ) 1. բ.կր. հաջողվել, գլուխ գալ (տնտեսական գործ). այս իմաստով գործածվում է միայն երբ. դեմքի ձևը, և նախադասության մեջ սրա ենթական է գործը, որ գլուխ է գալիս. 2. բ.չ. (կրավորակերպ) կարգի ընկնել (այսինքն՝ կարգի բերել իր գործերը, տնտեսական աշխատանքները): Չալթրում նաև ավարտել այդ աշխատանքները: Այս իմաստով գործածվում են բոլոր դեմքերի ձևերը և նախադասության մեջ սրա ենթական համապատասխան դեմքի անձն է: Սրա ներկայի և անկատարի եզակի երրորդ դեմքը դրական, բացասական ու հարց. ձևով ունին կարողական իմաստ. **գրբեջերվի** – կարելի է, հնարավոր է գլուխ բերել. **չի բեջերվի(լ)** – անկարելի է գլուխ բերել, **գրբեջերվի** – կարելի է, հնարավոր է գլուխ բերել. սրանք դիմագուրկ ձևեր են:

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, гыбэджэвм, бэджэвэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх (Ч. -вэцхэк) 1. г.стр.з. идти на лад, налаживаться (о хозяйственных делах); в этом значении употребл. только форма 3-го лица, а в роли подлежащего в предложении выступает объект действия. 2. г.с.з. справляться, управляться (с делами, хозяйством). 3. обслуживать себя. 4. в Чалтыре означает также «заканчивать дела»; в этом значении употр. формы во всех лицах, а в роли подлежащего в предложении выступает субъект действия в соответствующем лице; формы ед. и мн. числа 3-го лица в утвердит., отрицат. и вопросит. формах имеют также значение возможности в безличной форме: **гыбэджэвм?** можно справиться? можно управиться? **чхи бэджэвм(л)** невозможно справиться, **гыбэджэвм** можно справиться, можно управиться.

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, ած. «բեջերվու»-ի, կրավորակերպ է, այսինքն՝ «բեջերվել» կրավորական բայի ապառնի դերբայն է՝ գոյականի հետ գործածվելով դարձած ած., բայց «բեջերվել» չեզոք բայի ապ. դերբայն էլ գոյականի հետ դառնում է ածական: Ձևով սրանք նույնն են, իմաստով տարբեր, առաջինը նախադասության մեջ որոշիչ է գործի, որ պիտի գլուխ գա, իսկ երկրորդը – անձի, որ պիտի կարգավորի կամ ավարտի իր գործերը:

ԲԷՋԵՐՎԱԶՍԱՅԻՍ, пр.буд.вр. 1. то, с чем можно справиться, управиться. 2. тот, кто может справиться, управиться; форма страд. залога прич. «бэджэвэлу»; при употребл. с существ. выполняет функцию прилаг.; имеет одинаковую форму с причастием буд. вр. гл. ср. залога «бэджэвэл», которое при употр. с существ. также становится прилаг., однако данные прич. имеют разные значения: первое причастие выступает в предложении в функции объекта действия, а второе – субъекта, производящего действие.

ԲԷՋ (Ն), **ՊԷՋ** (Չ), գ. բեռ, ծանրություն, որ պետք է փոխադրել սայլով, գրաստով կամ շալակով. քաղաքը չունի, սրա փոխարեն գործածում է «յուք»:

ԲՅՐՐ (Н), **ՍՅՐՐ** (Չ), с. ноша, груз; исконно арм. слово, грабар բեռն беррн, литер.вост.арм. բեռ берр, литер.зап.арм. բեռ (произн. пхэpp), в гаварах Агулис բեռնը бэррны, Карабах, Шемаха պեռնը пэррны, Алашкерт, Муш, Возм, Нор-Джуга բեռ бхерр, Зейтун բեռ бхэрр, Ахалциха, Акна, Ереван, Карин բեռ бхэрр, Салмаст, Ван պեռ перр, Амшен, Мокс պեռ пэрр, Асланбек, Харберд պեռ пэрр, Родосто, Тигранакерт փեռ пхэрр, Хачин բեռ бхэр, Тбилиси բիրը биры, Мараха պեռ пхэрр; в городе в значении «груз» употр. турец. слово yük (йукh).

ԲԷՌՈՎ (Ն), **ՊԷՌՈՎ** (Չ) 1. шд. վրան բեռ դրած. բեռով արարա. 2. մկ. շատ բեռ բարձած. պեռով պանալ:

ԲՅՐՐՈՎ (Н), **ՍՅՐՐՈՎ** (Չ) 1. п. загруженный; **бэрров араба** загруженная арба. 2. н. доверху, до краёв (нагружать); **пэрров паррнал** загружать доверху.

ԲԷՍ, **ԲԷՍՆԱԳ** և **ԲԷՍՆԱՅԻԳ**, կպ. պես, նման. տե՛ս նաև ասպե, ադբե, անբե:

ԲՅՍ, **ԲՅՏՈՒԳ** և **ԲՅՏՈՒՅԻԳ**, քր. вроде, наподобие, как, подобно, так же; **эшталу бэс им** собираюсь идти, намереваюсь идти; от пехлев. pēs; грабар պես пэс – как, подобно, наподобие, литер.вост.арм. պես пес, литер.зап.арм. պես (произн. бэс) – наподобие, как, подобно, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси պես пэс, Харберд, Полис, Родосто, Амшен, Себастья, Сучава բես бэс, Карадаг տես тэс; см. также аспэс, адбэс, анбэс.

ԲԷՍ-ԲԷԼԼԻ, տե՛ս բելլի:

ԲՅՍ-ԲՅԼԼԻ, п. явный, очевидный; крым.татар. бес-белли – очевидно, видимо.

ԲԷՍԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ սնուցանել, գերացնել. բեպեմիշ արած խօզի գրմանի շատ գեր է (մարդու մասին). թուրք. բեպեմիշ – նույն իմ.:

ԲՅՍԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ откармливать; **бэслэмиш арадз хози гылмани** толстый как боров (о человеке). турец. beslemek, крым.татар. беслемек – откармливать.

ԲԷՍՍԷԴ (Ն), տե՛ս բարբարադ (Չ):

ԲՅՍՄԵԴ (Н), см. баксымад (Չ).

ԲԷՎԱՆԹ (Ն), **ԲԷՎԱՆԹ** և **ԲԷՎԱՍ** (Չ), մկ. անժամանակ. արար. վակտ – ժամանակ, որից պարա. բիվակտ – անժամանակ. հոմանիշը – ժամանապարզ:

ԲՅՎԱՅԻՆ (Н), **ԲՅՎԱՅԻ** և **ԲՅՎԱԿ** (Չ), н. некстати, не вовремя; перс. bi-vāgt – не вовремя (перс. отриц. частица bi + араб. vāgt – время); среднеарм. яз. պեվայիսս пэвахт – не вовремя, некстати, в гаварах Тбилиси, Карабах, Карин բեվայիթ бэвахт – некстати, не вовремя; синоним – жаманагсыз.

ԲԷՎԱՆԹ ԶՐՇԷՐՈՎ (Ն), **ԲԷՎԱՍ ԶՐՇԷՐԻՆ** (Չ), մկ. ուշ գիշերով, անժամանակ:

ԲՅՎԱՅԻՆ ԿԻՄՍԵՐՈՎ (Н), **ԲՅՎԱԿ ԿԻՄՍԵՐԻՆ** или **ԿԻՄՍԵՐԻՆ ԲՅՎԱԿԻՆ** (Չ), н. посреди ночи, не вовремя.

ԲԷՎԱՆԹ ԱՂԷՆ (Ն), **ԲԷՎԱՍ ԱՂԷՆ** (Չ), մկ. անժամանակ:

ԲՅՎԱՅԻՆ ԱԴՅՈՒՆ (Н), **ԲՅՎԱԿ ԱԴՅՈՒՆ** (Չ), н. не вовремя; этимологию см. бэвахт (Н).

ԲԷՍԿ (Չ), տե՛ս բեթք (Ն):

ԲՅՏԿ (Չ), см. бэткк (Н).

ԲԷՏԱԼ (Չ), шд. վատ, անպետք, անգործածելի (գործիք). արար. բաթալ – նույն իմ.:

ԲՅՏԱԼ (Չ), п. негодный, непригодный (об инструменте); араб. battal – непригодный; см. также *баттал (Н).

ԲԷՐԱԶ (Ն), **ՊԷՐԱԶ** (Չ), шд. 1. բերած. 2. բերող. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բերած բաները նեւ առնունք. բերածիս գետը քեզի համար է. բերած մաշթը** բերող մարդը:

ԲՅՐԱԴՅ (Н), **ՍՅՐԱԴՅ** (Չ), քր.пр.вр. 1. принесённый, привезённый, доставленный. 2. принёсший, привёзший, доставивший; с существ. выполняет функцию прилагат., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется; **бэрадз банэрыс нэс аррункк** занесём в дом принесённые мной (вещи и т.п.), **бэрадзис гэсы кхэзи хамар э** половина того, что я привёз – твоя, **бэрадз машты** принесший (привёзший) человек.

ԲԷՐԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԷՐԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. քանի բերում եմ, բերի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բերաձսայինէրուս դրհա ուզաց** քանի բերինք, էլի ուզեց:

ԲՅՐԱԴՅԱԻԻՍ (Н), **ПՅՐԱԴՅԱԻԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) приношу (привожу, доставляю), приносил, буду приносить и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола; **бэрадзайинэрус дыһа узаиһ** чем больше мы ему приносили, тем больше он просил.

ԲԷՐԱՉՈՎԸՍ (Ն), **ՊԷՐԱՉՈՎԸՍ**, -ովըդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ բերում եմ, բերի, բերեմ և այլն. **բերաձովըս համան գուդէ քիալսի** հենց որ բերում եմ՝ իսկույն ուսումս վերջացնում է:

ԲՅՐԱԴՅՕՅԻՍ (Н), **ПՅՐԱԴՅՕՅԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только приношу (привожу), принёс и т.д.; **бэрадзэвыс һаман гуде кһхалси** как только приношу, сразу всё съедает.

ԲԷՐԱՆ (Ն), **ՊԷՐԱՆ** (Չ), գ. 1. բերան (մարդու և կենդանիների). 2. գործիքի սուր կտրող մասը. **դանագի բերան**. 3. ամանի, փուռի, փուսի մուտքը. **անգաջը փագից, բերանը բացից** (Ն), **անգաջը փագից, պերանը պածիծ** (Չ) առանց մտածելու ու կշռելու վիրավորական բաներ ասաց. **բերան բերել** (Ն), **պերան պերել** (Չ) խոսք բաց անել (որևէ բանի մասին). **բերանը բագլա չի թըրչըվի**(լ) (Ն), **պերանը պագլա չի տըջըվի**(լ) (Չ) ինչ որ լսե, իսկույն կտարածե, գաղտնիք պահել չգիտե. **բերանը բաց մընալ** (Ն), **պերանը պած մընալ** (Չ) սաստիկ զարմանալ կամ հիանալ. **բերանը մըղնել** (Ն), **պերանը մըղնել** (Չ) շատ մտտիկ նստել կամ կանգնել, որ լավ լսե առանց խոսք փախցնելու. **բերանը սերեր է** (Ն), **պերանը սերեր է** (Չ) ինչ որ ասաց կատարվում է. **բերանը հացի հասնել** (Ն), **պերանը հացի հասնել** (Չ) բան ձեռք բերել, վիճակը բարելավել. **բերանըս մագ փըսնեցավ ասէլեն** (Ն), **պերանըս մագ փըսնեցավ ասէլեն** (Չ) շատ ասացի. **բերանեն գըդռել, ուրիշին դալ** (Ն), **պերանեն գըդռել, ուրիշին դալ** (Չ) ինքը չուտել, ուրիշին տալ. **բերանեն էլլաձը անգաջը չի լըսիլ** (Ն), **պերանեն էլլաձը անգաջին չի հասնի**(լ) (Չ) խոսքերի մեջ խտրություն չի անում, ասելուն ու չասելուն չի ջոկում. **բերանեն խօսք փախցունել** (Ն), **պերանեն խօսկ փախձընել** (Չ) սխալմամբ ասել ինչ որ ուզում էր թաքցնել. **բերանեն խօսք քաշել** (Ն), **պերանեն խօսկ քաշել** (Չ) ստիպել հայտնել ինչ որ մտքում ունի. **բերանիդ չափը գիղցի ր** (Ն), **պերանիդ չափը կիտծի ր** (Չ) լեզուդ զսպիր, չասելու խոսք մի՞ ասիր. **բերանիդ քիրա գուզիս** (Ն), **պերանիդ քիրա գուզիս** (Չ) ինչու չես խոսում, խոսելավա ըձ ես ուզում. **բերանին ջուրերը էշթալ** (Ն), **պերանին ձուրերը էշտալ** (Չ) շատ հավանել հիանալ որևէ բանով. **հավը խօսից իրէք պերան** (Չ) (հին ժողովրդական երգից) աբլորը կանչեց երէք անգամ. **հարամինէրուն բերանը էշթալ** (Ն), **հարամինէրուն պերանը էշտալ** (Չ) ավազակների որջը գնալ. **մեզ բերան անել** (Ն), **մեզ պերան անել** (Չ) մի անգամից ուտել առանց կտրելու. **պերան լալ** (Չ) բերանի լորձաթաղանթը բորբոքվել ու վերքոսվել:

ԲՅՐԱՆ (Н), **ПՅՐԱՆ** (Չ), с. 1. рот (людей). 2. пасть, зев (животных, птиц, рыб). 3. лезвие, острая режущая часть инструментов. 4. горлышко (посуды), горловина, отверстие, вход (печи, ямы и т.п.). 5. логово, место нахождения врага; **данаги бэран** (Н), **танаги пэран** (Չ) лезвие ножа, **ангаджы пһагицһ, бэраны бацһицһ** (Н), **ангаджы пһагицһ, пэраны пацци** (Չ) оскорбил сгоряча, не подумав, **бэран бэрэл** (Н), **пэран пэрэл** (Չ) завести разговор (о чём-либо), **бэраны багла чһи тырчһыви**(л) (Н), **пэраны пагла чһи тышчһыви**(л) (Չ) болтливый, словоохотливый, **бэраны бацһ мынал** (Н), **пэраны пац мынал** (Չ) раскрыть рот от удивления, **бэраны бацһ найэл** (Н), **пэраны пац найэл** (Չ) смотреть разинув рот, **бэран быррнэл** (Н), **пэран пыррнэл** (Չ) молчать, не проронить ни слова, **бэраны мыднэл** (Н), **пэраны мыднэл** (Չ) соваться под нос, **бэраны сэбэб э** (Н), **пэраны сэбэб э** (Չ) может накликать (напророчить) беду, **бэраны һацһи һаснэл** (Н), **пэраны һацһи һаснэл** (Չ) обрести достаток, **бэраныс маз пһыснэцһав асэлэн** (Н), **пэраныс маз пһыснэцһав асэлэн** (Չ) оскомину набил повторяя одно и то же, **бэранэн гыдррэл, уриши дал** (Н), **пэранэн гыдррэл, уришин дал** (Չ) оторвать от себя, отдать другому, отказать себе в самом необходимом, **бэранэн элладзы ангаджы чһи лысил** (Н), **пэранэн элладзы ангаджин чһи**

հасնի(լ) (Չ) болтает почём зря, **бэранэн хоскһ пһахцһунэл** (Н), **пэранэн хоск пһахцынэл** (Չ) проговориться, проболтаться, сказать лишнее, **бэранэн хоскһ кһашэл** (Н), **пэранэн хоск кһашэл** (Չ) вытягивать слова из кого-либо, **бэранид чһапһы гидцир** (Н), **пэранид чһапһы кидцир** (Չ) придержи язык, **бэранид кһира гузис?** (Н), **пэранид кһира гузис?** (Չ) что молчишь?, ждёшь пока заплатят за слова?, **бэранин джурэры эштһал** (Н), **пэранин чурэры эштһал** (Չ) а) слюнки текут, б) восхищаться, восторгаться чем-либо, **һавы хосицһ ирэкһ пэран** (Չ) (из старинной песни) петух пропел три раза, **һараминэрун бэраны эштһал** (Н), **һараминэрун пэраны эштһал** (Չ) отправиться в логово разбойников, **мэг бэран анэл** (Н), **мэг пэран анэл** (Չ) есть одним куском, **пэран лал** (Չ) воспалиться и покрыться язвами (о слизистой оболочке рта), **бэран дынэлу бан чһэ** (Н) **пэран тынэлу пан чһэ** (Չ) невкусный, несъедобный, **мэг бэран** (Н), **мэг пэран** (Չ) чуток, один глоток, **бэран тырчһэл** (Н), **пэран тырчэл** (Չ), промочить горло, **дзамэл**, **бэраны дынэл** (Н), **дзамэл**, **пэраны тынэл** (Չ) растолковать, разжевать и в рот положить, **бэраны чһорнал** (Н), **пэраны чһорнал** (Չ) пересохло в горле, **бэран ыйнэл** (Н), **пэран ыйнэл** (Չ) стать притчей во языцех, получить печальную славу, подвергнуться всеобщему осмеянию или осуждению, **бэраны найэл** (Н), **пэраны найэл** (Չ) смотреть в рот кому-либо, **бэраны бан дынэл** (Н), **пэраны пан тынэл** (Չ) заморить червячка, перекусить, **сахьин пэранн э** у всех на слуху; исконно арм. слово, габар **բերան** беран, литер.вост.арм. **բերան** беран, литер.зап.арм. **բերան** (произн. пһэран) – рот, в гаварах Возм, Нор-Джуга **բերան** бһеран, Асланбек **բերан** бһэра, Полис, Тбилиси **բերан** бэран, Карин, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Муш, Себастья, Сучава **բերан** бһэран, Карабах **բերան** пэран, цһаран паран, Мокс, Мараха, Шемаха, Салмаст, Ван **բերан** пэран, Тигранакерт **բերան** пһэрән, Амшен **բերան** пэран, Родосто **բերան** пһэран, Агулис **բերան** бэрән, Аварик **բеран** бийән, Зейтун **բеран** бһирон, **բеран** бийон, Хачин **բеран** бһийон, Мараша **բеран** пинор.

ԲԷՐԱՆԱՅԻ (Ն), **ՊԷՐԱՆԱՅԻ** (Չ) 1. գ. ուսանավոր. 2. մկ. բերանացի:

БЭРАНАЦЬИ (Н), **ПЭРАНАЦИ** (Չ) 1. с. стихотворение. 2. н. наизусть, назубок; **пэранаци сорвэл** учить наизусть, **пэранаци киднал** знать назубок; литер.вост.арм. **բերանացի** беранацхи – наизусть, литер.зап.арм. **բերանացի** (произн. пһэранацхи) – устно.

ԲԷՐԱՆԲ (Ն), **ՊԷՐԱՆԲ** (Չ), գ. ուսանավոր:

БЭРАНКҺ (Н), **ПЭРАНКҺ** (Չ), с. стихотворение.

ԲԷՐԱՆԻ ԹԱՎԱՆ (Ն), **ՊԷՐԱՆԻ ԹԱՎԱՆ** (Չ), գ. քիմք:

БЭРАНИ ТһАВАН (Н), **ПЭРАНИ ТһАВАН** (Չ), с. анат. нёбо.

ԲԷՐԲԱԴ, մկ. ած. սաստիկ, շատ վատ. փոխ. պարս. նույն արմատից են նաև **բերեր** և **պահլ**. վատ, որ հնուներ մտել է գրաբարի մեջ. **բերբադ չամուռ** է (Ն), **բերբադ բալըխ** է (Չ) սաստիկ ցելի է:

БЭРБАД 1. н. очень плохо, совсем плохо. 2. п. скверный, плохой; **бэрбад чһамурр э** (Н), **бэрбад балчһых э** (Չ) непролазная грязь, **бэрбад һиванд лал** тяжело болеть; см. также бэтһэр и вадэл; перс. bed – плохо, bättär – хуже, от которого турец. berbat (бербат) – скверный; в гаваре Карабах **բարբադ** барбад – разрушенный, испорченный.

ԲԷՐԲԵՐ, գ. սափրիչ. փոխ. թուրք. թերևս ֆրանս. բարբե – սափրիչ բան է, որ ծագում է ֆր. բարբ – վիրուք բառից:

БЭРБЭР, с. парикмахер; франц. barbier – мужской парикмахер, от котор. турец. berber, крым.татар. бербер – парикмахер, в гаварах Салмаст **բербер** бербер, Карин **բарбар** барбар – парикмахер.

ԲԷՐԲԵՐ-ԽԱՆՈՒԹ (Ն), **ԲԷՐԲԵՐ-ԽԱՄՈՒԹ** (Չ), գ. վարսավիրանց:

БЭРБЭР-ХАНУТҺ (Н), **БЭРБЭР-ХАМУТҺ** (Չ), с. парикмахерская.

ԲԷՐԷԼ, -իւ, -ի, -աձ, -օղ, -ելու, բէր, բերէք (Ն), **ՊԷՐԷԼ**, պիբ, պերէկ (Չալթըր), **ՊԷՐԷԼ**, պէր, պերէկ (Թոփսի), բ.ն. 1. բերել, փոխադրել ուրիշ տեղից դեպի խոտոտ անձը. 2. ծնել. **բալա բերել** (Ն), **բալա պերել** (Չ) ձագ ծնել (կենդանիների մասին). **բէր hou** (Ն), **պէր hou** (Թոփսի), **պիբո ս** կամ **պիբո u-ou** (Չալթըր) բէր պատեղ. **ղրղա բերել** (Ն), **ղրղա պերել** (Չ) երեխա ծնել (տնկալի նրանից, թե երեխան մանչ է, թե աղջիկ):

волов, как правило, это были кусочки теста с мелко нарезанным картофелем и яйцом, которые отваривали в небольшом количестве воды, добавляли масло и ели ложкой, этот вид назывался **йалан бэрэkh** (буквально – ложные пельмени), **бэрэkh khashэл** вынимать готовые пельмени шумовкой из воды после всплытия на поверхность; турец. börek (бөрек) – пирог, пирожок (с сыром, мясом и т.п.), крым.татар. берек (устар.) – пирожок, турец. yalan (йалан), крым.татар. ялан – ложка, неправда; крым.татар. къашыкъ – ложка; среднеарм. яз. Կորակի բորակ – пельмени, от турец. börek.

ԲԵՐԵՔ (Չ), տե՛ս բերեհի (ՆխԶ):

ԲՅՐՅԿh (Կ), см. бэрэhi (Нхч).

ԲԵՐԵՔԷԹ, գ. առատություն. ար. բարբարթ – օրհնություն, երկնային պարգև, որից թուրք. բերեքեթ – առատություն. **բերեքեթ չունի** շուտ է սպառվում, վերջանում (ուտելեղենը). **Հայր Արհրհամին բերեքեթը մէջը լա** (Չալթր) ծեր հյուրի օրհնություն ուտելուց հետո:

ԲՅՐՅԿhԷTh, с. 1. изобилие, богатство, достаток. 2. благоденствие, благополучие; **бэрэkhէth շուտ** быстро заканчивается (о еде и т.п.), **хайր Абирхамин бэрэkhէthы мэчыы ла** (Чалтырь) да пребудет с вами благоденствие святого праотца Авраама (добрые пожелания пожилых гостей хозяевам за угощение); в старину существовал обычай класть на пол под стол кусок хлеба, чтобы гость, принимающий пищу, не унёс с собой достаток семьи; араб. bereket – благословенный, божественный, от которого турец. bereket – изобилие, богатство, благоденствие; употр. во всех диалектах в формах բերեքեթ бэрэkhէth, բարբարթ баракhath, в значении изобилие, богатство.

ԲԵՐԵՔԷԹ ՎԵՐՍԸՆ բարբարթաբար. թուրք. բերեքեթ վերսին, նույն իմ.

ԲՅՐՅԿhԷTh ԲՅՐՍԻՆ, в Чалтыре также **ԲՅՐՅԿhԷTh ԲՅՐՑԻՆՍՈՒՄ** хорошо что, к счастью (в данном примере, в результате подгонки чужеродного и непонятного слова «вэрсин» под нормы армянского языка, народная этимология заменила его на армянское слово «вэрцхунум»); турец. bereket versin (бэрэkhէth վэрсин), крым.татар. берекет берсин – хорошо что.

ԲԵՐԵՔԷԹԼԸ, ած. չսպառվող. թուրք. բերեքեթի – անսպառ:

ԲՅՐՅԿhԷThԼԻ, п. изобильный, имеющийся в изобилии; турец. bereketli, крым.татар. берекетли – изобильный.

ԲԵՐԵՔԷԹՍԸԶ, ած. շուտ սպառվող. թուրք. բերեքեթսիզ – նույն իմ.:

ԲՅՐՅԿhԷThՏԻԶ, п. быстро заканчивающийся; турец. bereketsiz – не приносящий изобилия, крым.татар. берекетсиз – неплодородный.

ԲԵՐԵՔԶԻ (Ն), **ԲԵՐԵՔԶԻ** (Չ), գ. բերեք պատրաստող ու ծախող. մոռացված է, մնացել է Չալթրում իբրև ազգանուն. փոխ. թուրք.:

ԲՅՐՅԿhԶԻ (Ո), **ԲՅՐՅԿhԶԻ** (Կ), с. приготовляющий или продающий пельмени; слово вышло из употребления, в Чалтыре сохранилось как основа фамилии; турец. börekçi (бөрекчи) – приготовляющий или продающий пельмени.

ԲԵՐԵՔԷԹՎԱՐ (Ն), **ՊԵՐԵՔԷԹՎԱՐ** (Չ), **ՊԵՐԵՔԷԹՎԱՐ** (Չալթր), մկ. երեսի վրա (պառկել):

ԲՅՐԻՆԿhՏԻՎԱՐ (Ո), **ՍՅՐԻՆԿhՏԻՎԱՐ** (Կ), **ՍՅՐԻՆԿhՏԻՎԱՐ** (Чалтырь), н. ничком, лицом вниз; в гаварах Хизан բարանքիվեր баранкхсивэр, Партизак բերեսիվեր бэрэскивэр, Муш բերնքիվե бэрынкхсэ, Карин բերնքիվար бэрнкхсивар – ничком.

ԲԵՐԶԱԶ (Ն), **ԲԵՐԶԱԶ** (Չ), ած.մկ. ձանձրացած. **հօրիկն բերձաձ մաշտ** կյանքից ձանձրացած մարդ, **հօրիկն բերձաձ զարրի** ապրում է կյանքից ձանձրացած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ:

ԲՅՐԶԱԶ (Ո), **ԲՅՐԶԱԶ** (Կ), пр.пр.вр. пресытившийся, уставший, утомившийся от чего-либо; **հօրիկն բերձաձ մաշտ** уставший от жизни человек, **հօրիկն բերձաձ գաբրի** тяготится жизнью; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия.

ԲԵՐԶԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԲԵՐԶԱՂՍԱՅԻՍ**, -իք, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի ձանձրանում եմ, ձանձրացա, ձանձրանամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՅԱԴՅՏԱԻԻՏ (Н), **ԲՅՐԴՅԱԴՅՏԱԻԻՏ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) мне надоедает (наскучивает) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл.

ԲԷ՛ ԴՁԱԶՕ՛ՎԸՍ (Ն), **ԲԷ՛ ԴՁԱԶՕ՛ՎԸՍ**, -ովրդ, -ովր, -նէրովրս, -նէրովրդ, -նէրովր (Չ), մկ. հենց որ ձանձրանում եմ, ձանձրանամ, ձանձրացաւ և այլն:

ԲՅՐԶԱԴՅՕՎԻՏ (Н), **ԲՅՐԴՅԱԴՅՕՎԻՏ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только мне надоедает (наскучивает) и т.д.

ԲԷՐԶԵԼ, -իմ, -էցա, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Ն), **ԲԷՐԶԵԼ**, -էցէ՛կ (Չ), բ.չ. ձանձրանալ. թուրք. բեզմէք – ձանձրանալ. թուրք. բեզ + հայ. -ար-ել = բեզարել > բեզրել > բերզել > բերձել:

ԲՅՐՅՅԼ, гыбэрзим, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Н), **ԲՅՐԴՅՅԼ**, гыбэрдзим, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч), г.с.з. наскучить, надоест, пресытиться чем-либо, испытывать скуку; турец. bezmek – испытывать скуку, пресытиться, крым.татар. бэзмэк – надоест; в гаварах Тбилиси, Карин, Карабах, Ван, Урмия բեզրել бэзрэл, Джавахк բերզել бэрзэл, Буланых պերզել пэрзэл – надоест.

ԲԷՐԶԵԼԷՆ (Ն), **ԲԷՐԶԵԼԷՆ** (Չ), մկ. ձանձրանալով. **բերզելէն նը ստիլ է** ձանձրանալով նստած է:

ԲՅՐՅՅԼՅՆ (Н), **ԲՅՐԴՅՅԼՅՆ** (Ч), н. скучая, испытывая скуку, утомляясь от чего-либо; **бэрзэлэн ныстил э** сидит себе, скучая.

ԲԷՐԶԵԼՈՒ (Ն), **ԲԷՐԶԵԼՈՒ** (Չ), ած. 1. (բան), որից կարելի է ձանձրանալ. 2. (մարդ), որ կարող է ձանձրանալ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երկու իմաստով էլ երրորդ դեմքի հոդ է առնում ու հոլովվում է:

ԲՅՐՅՅԼՅ (Н), **ԲՅՐԴՅՅԼՅ** (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что может наскучить, надоест. 2. тот, кто может пресытиться, утратить интерес к чему-либо.; с сущ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., в обоих знач. принимает притяж. арт. 3-го л. и склоняется.

ԲԷՐԽԱԲԷՐ (Չ), տե՛ս բէխարար (Ն):

ԲՅՐԽԱԲՅՐ (Ч), см. бэхабар (Н).

ԲԷՐՎԱԶ (Ն), **ՊԷՐՎԱԶ** (Չ), ած.մկ. բերված, որ բերել է ուրիշը. կրավորական բայի անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **բերված արբանքը շաղ է, բերվածին գեսն ալ գօրթեր** (բավական էր). **բերված մընաց, յեղ չիդարվեցավ**:

ԲՅՐՎԱԴՅ (Н), **ՍՅՐՎԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. принесённый, привезённый, доставленный; с сущ. становится прилаг., с глаголом – наречием, при независимом употр. – существит., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **бэрвадз абранкы шад э, бэрвадзин гэсн ал гокһтһэр** привезённого зерна оказалось много, хватило бы и половины, **бэрвадз мынацһ, йэд чһидарвэцһав** как привезли, так и оставили, назад не увезли.

ԲԷՐՎԱԶՍՍՅԻՆ (Ն), **ՊԷՐՎԱԶՍՍՅԻՆ**, -երուն (Չ), մկ. քանի բերվում է, բերվեց և այլն բոլոր ժամանակ. եզակի (անշունչ առարկաների համար) և երկու թվերի (շնչավորների համար) երբ. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **ձըմէրուզը բերվածսային գրձախվի. օչխարները պերվածսայիներուն գրմօշտըվին**:

ԲՅՐՎԱԴՅՏԱԻԻՆ (Н), **ՍՅՐՎԱԴՅՏԱԻԻՆ**, -эрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) приносится (привозится, доставляется) и т.д., во всех временах ед. ч. (о неодуш. предм.) в обоих числах (об одуш. предм. в 3-м л.); **дзымэругы бэрвадзсайин гыдзахви** арбузы идут на продажу по мере того как их привозят, **очһхарнэры пэрвадзсайинэрун гымоштывин** овец ведут на убой по мере того как их привозят.

ԲԷ՛ ԴՎԱԶՕ՛ՎԸ (Ն), **ՊԷ՛ ԴՎԱԶՕ՛ՎԸ**, -նէրովր (Չ), մկ. հենց որ բերվում է, բերվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզակի (անշունչ առարկաների համար) և երկու թվերի (շնչավորների համար) երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. առաջին երկու դեմքերով կարող է սա գործածվել միայն հիվանդների և կալանավորների մասին, որոնք չեն կարող տեղափոխվել առանց թույլատվության կամ ուրիշի գնության:

ԲՅՐՎԱԾՅՈՎՅ (Н), **ՔՅՐՎԱԾՅՈՎՅ**, -նэровы (Ч), н. как только приносится (привозится, доставляется), приносился и т.д., во всех временах ед. числа (о неодушевлённых предметах), и в обоих числах (об одушевлённых предметах) в 3-м лице, в соответствии с формой смыслового глагола, в 1-м и 2-м лицах наречие может употр. только по отношению к большим или заключённым, которые не могут передвигаться без посторонней помощи или без разрешения.

ԲԷՐՎԷԼ (Ն), **ՊԷՐՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու (Չ), բ.կր. բերվել, փոխադրվել ուրիշ տեղից ան տեղը, որի մասին խոսվում է. անձնական դերբայ և հրամայական չունի, գործածվում է երրորդ դեմքի ձևերով:

ԲՅՐՎՅՆ, гыбэрви (Н), **ՔՅՐՎՅՆ**, кыпэрви, пэрвэцхав, пэрвадз, пэрвэлу (Ч), г.стр.з. приносится, привозится, доставляется; не имеет личных форм и повел. накл., употр. в 3-м л.

ԲԷՐՎԷԼՈՒ (Ն), **ՊԷՐՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. որ պիտի բերվի, որ կարող է բերվել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հղվվում է. **պերվելու պաները ինչօ վ փաթթինկ. պերվելուները ջօգաձ թուխթօվ փաթթաձ, տրրաձ ին:**

ԲՅՐՎՅՆՍ (Н), **ՔՅՐՎՅՆՍ** (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что должно быть или может быть принесено, привезено, доставлено. 2. тот, кого могут привезти, доставить; с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **пэрвэлу панэры инчхов phaththинк?** во что будем заворачивать (вещи и т.п.), которые привезут?, **пэрвэлунэры джогадз, thuxthов phaththадз, тырадз ин** (вещи), которые должны привезти, лежат завернутые в бумагу.

ԲԷՔԻ (Չ), գ. ձիու վերք, գոյանում է միջատների կծելուց:

ԲՅՔԻ (Ч), с. язвочки на коже лошади от укуса насекомых.

ԲԷՔԻՄ (Չ), տե՛ս բելքի (Ն):

ԲՅՔԻՄ (Ч), см. бэлки (Н).

ԲԷՔԻՆ ՍՈՒՇՏԱԳ (Նիս) հնարավոր չեղավ իմանալ, թե ինչ տեսակ մուշտակ է, սա այժմ ծերերն էլ չգիտեն:

ԲՅՔԻՆ ՄՍՊՏԱԳ (Нхч) не удалось выяснить, что это за шуба, сегодня даже старики не знают этого слова.

ԲԷՔԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Նիս) սպասել. թուրք. բերլեմեր – նույն իմ.:

ԲՅՔԻԼՅՄԻՍ ԱՆՅԼ (Нхч) ждать; турец. beklemek, крым.татар. беклемек – ждать.

ԲԸԲԸԱԼ, -ամ, -ացի, -ացաձ, -ացող, -ալու, -ա՛, -ացե՛լ (Չալթըր), բ.չ. դանդաղությունը մի բան անել. հավանորեն ծագում է «բուղ» բառից, որ նշանակում է կիտ, կաթիլ. տե՛ս նաև մրդմրդալ:

ԲԻԾԲԻԾԱԼ, гыбыдыдам, -ацхи, -ацхадз, -ацхохь, -алу, -а, -ацхэк (Чалтырь), г.с.з. копать, неторопливо, неспешно заниматься каким-либо делом; возможно происходит от слова բուղ буд – точка, капля; см. также мыдыдал.

ԲԸԲԸԱԼԷՆ, մկ. դանդաղ մի բան անելով. բրդբրդալեն օրը անցուց:

ԲԻԾԲԻԾԱԼՅՆ, н. копаясь, неторопливо заниматься каким-л. делом; **быдыдалэн оры аниһуц** провёл весь день неторопливо занимаясь своими делами.

ԲԸԲԸԱԼՈՒ, ած. դանդաղությամբ զբաղվելու. ապառնի դերբայն է, որ գոյակ. հետ դարձել է ածական. **բրդբրդալու պան:**

ԲԻԾԲԻԾԱԼՍ, пр.буд.вр. (дело), над которым можно неспешно трудиться; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.; **быдыдалу пан.**

ԲԸԲԸԱՁ, ած. բսած, հանկարծ հայտնված (ելուստ մարմնի վրա կամ մարդ, տղա). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **կրլօխիս վրրան բրդգաձ պան գրմեձնա. վօվ էր իդա բօվրդ բրդգաձ դրդան:**

ԲԻԾԳԾ, пр.пр.вр. 1. вскочивший, вздувшийся (о прыщах, волдырях и т.п.). 2. внезапно появившийся, возникший, выросший как из под земли (о человеке); с существит. становится прил.; **кылохис выран быдгадз пан гымэдзна** у меня на голове вздулся волдырь, **вов эр ида кховыд быдгадз дыхъан?** что это за парень возник рядом с тобой?

пзтлик, պիզտիլիկ пизтилик, պստիկ пстик, պստի псти, պստլիկ пстлик, փստիկ пхстик, փստի пхсти, փստլիկ пхстлик, փիստիկ пхистик, փիստիլիկ пхистилик и т.д.

ԲԸՋՂԻԳ-ՍԸՋՂԻԳ և **ԲԸՋՂԻ-ՍԸՋՂԻ** (Ն), **ԲԻՋՂԻԳ-ՍԻՋՂԻԳ** և **ԲԻՋՂԻ-ՍԻՋՂԻ** (Չ), ած. նախորդների կրկնական ձևեր են. նշանակում է փոքրիկ (ֆիզիկական իմաստով) և գործածվում են «բան չէ» և «չըզիդնաս» բառերից առաջ. **բըզղի-մըզղի բան չըզիդնաս** չկարծես, թե փոքրիկ բան է:

ԲՅԶԴԻԳ-ՄՅԶԴԻԳ և **ԲՅԶԴԻ-ՄՅԶԴԻ** (Н), **ԲԻԶԴԻԳ-ՄԻԶԴԻԳ** և **ԲԻԶԴԻ-ՄԻԶԴԻ** (Ч) удвоен. формы прилаг. «быздиг», «бызди», п. маленький; употр. со словами бан чхэ (Н), пан чхэ (Ч) и чыгыднас (Н), чыкиднас (Ч); **бызди-мызди бан чыгыднас** не думай, что это какая то мелочь.

ԲԸՋՂԻԳ ԼՈՒԶՈՒ և **ԲԻՋՂԻ ԼՈՒԶՈՒ** (Ն), **ԲԻՋՂԻ ԼԻԶՈՒ** և **ԲԸՋՂԻ ԼԻԶՈՒ** (Չ), գ. լեզվակ (մարդու կոկորդի մեջ):

ԲՅԶԴԻԳ ԼՄԶՄ և **ԲԻԶԴԻ ԼՄԶՄ** (Н), **ԲԻԶԴԻ ԼԻԶՄ** և **ԲՅԶԴԻ ԼԻԶՄ** (Ч), с. анат. язычок, конусообразный выступ мягкого нёба в ротовой полости.

ԲԸՋՂԻԳՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցաձ, -նալու (Ն), **ԲԻՋՂԻԳՆԱԼ**, -նա, -ծավ, -ծաձ, -նալու (Չ), բ.չ. փոքրանալ. **լըվացաձասայիս շաբիբոս բիզղիգծավ** բանի լվացի շապիկս ավելի փոքրացավ:

ԲՅԶԴԻԳՆԱԼ, гыбыздигна, -цхав, -цхадз, -налу (Н), **ԲԻԶԴԻԳՆԱԼ**, гыбиздигна, -цав, -цадз, -налу (Ч), г.с.з. уменьшаться, садиться (о ткани, коже и т.п.); **лывацхадзсайис шабикчыс биздигцав** чем больше стирал рубашку, тем больше она садилась; литер.зап.арм. պզտիկնալ (произн. быздигнал) – уменьшаться, укорачиваться, садиться.

ԲԸՋՂԻԳՆԱԼԷՆ և **ԲԻՋՂԻԳՆԱԼԷՆ**, մկ. փոքրանալով. **հալավներըս գէցիլ ին վըրասս բըզղիգնալէն:**

ԲՅԶԴԻԳՆԱԼԷՆ և **ԲԻԶԴԻԳՆԱԼԷՆ**, н. уменьшаясь, укорачиваясь, садясь; **һалавнэрыс гёцһил ин вырас быздигналэн** чем дальше, тем больше моя одежда садится.

ԲԸՋՂԻԳՆԱԼՈՒ և **ԲԻՋՂԻԳՆԱԼՈՒ**, ած. բան, որ կարող է փոքրանալ. **ապանի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. աս բըզղիգնալու արբանք չէ. յես բըզղիգնալուներեն չիմ դալ քեզի:**

ԲՅԶԴԻԳՆԱԼՄ և **ԲԻԶԴԻԳՆԱԼՄ**, пр.буд.вр. то, что может уменьшиться в объёме, размере, сесть (о ткани); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию существ., принимает прит. артикль 3-го л. и склоняется; **ас быздигналу абранкх чхэ, йэс быздигналуэнэрэн чһим дал кһэзи.**

ԲԸՋՂԻԳՈՒԹԻՆ և **ԲԻՋՂԻԳՈՒԹԻՆ**, գ. փոքրություն. **դուն նարա բըզղիգութինին մի նայիլ, բըզղիգ է համա ուծով է դու նրա փոքրության վրա ուշադրություն մի դարձնիր, փոքր է, բայց ուծեղ է:**

ԲՅԶԴԻԳՄԻՆ և **ԲԻԶԴԻԳՄԻՆ**, с. малость, небольшой размер, величина чего-либо; **дун нара быздигутһинин ми найил, быздиг э, һама ужов э** не смотри что мал, он хоть и мал, зато силён.

ԲԸՋՂԻԳՈՒՑ և **ԲԻՋՂԻԳՈՒՑ**, մկ. փոքրությունից, մանուկ հասակից:

ԲՅԶԴԻԳՄԻ և **ԲԻԶԴԻԳՄԻ**, н. с детства.

ԲԸՋՂԻՔՑԸՆԷԼ և **ԲԸՋՂԻՔՑՈՒՆԷԼ**, **ԲԻՋՂԻՔՑԸՆԷԼ** և **ԲԻՋՂԻՔՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲԸՋՂԻԿՑՐՆԷԼ** և **ԲԻՋՂԻԿՑՐՆԷԼ** (Չ), բ.ա. փոքրացնել (ор. մեծ հագուստը):

ԲՅԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ և **ԲԻԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ**, **ԲԻԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ** և **ԲԻԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ** (Н), **ԲՅԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ** և **ԲԻԶԴԻԿԻՑԻՆԷԼ** (Ч.), п.г. уменьшать, укорачивать (одежду и т.п.); литер.зап.арм. պզտիկցնել (пр. быздикхицынэл).

ԲԸՋՂԻՔՑԸՆԷԼՈՒ և **ԲԸՋՂԻՔՑՈՒՆԷԼՈՒ**, **ԲԻՋՂԻՔՑԸՆԷԼՈՒ** և **ԲԻՋՂԻՔՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԲԸՋՂԻԿՑՐՆԷԼՈՒ** և **ԲԻՋՂԻԿՑՐՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. (բան), որ կարելի է կամ պետկ է փոքրացնել. 2. (մարդ), որ կարող է փոքրացնել կամ պիտի փոքրացնե. **ապ. դերբ. որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ իսկ առանձին գործած. գոյակ. դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. բըզղիքցունելու հալավներ ունիս եղիլ է առում են, թե փոքրացնելու շորեր ունիս. նայիմ մեմը վորն ին բըզղիքցունելուները**

մի տեսանեմ որոնք են, որ պետք է փոքրացնել. **բրզդիքցունելու մաշքը վո՞վ է. բրզդիքցունելու դարավ հայավները:**

БЫЗДИКХЦЫНЭЛУ и **БЫЗДИКХЦУНЭЛУ**, **БИЗДИКХЦЫНЭЛУ** и **БИЗДИКХЦУНЭЛУ** (Н), **БЫЗДИКЦЫНЭЛУ** и **БИЗДИКЦУНЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно укоротить, перешить (об одежде и т.п.). 2. тот, кто может или будет укорачивать; с сущ. становится прилаг., с глаг. – наречием, при независ. употр. – сущест., принимает прит. артикль 3-го лица и склоняется; **быздикуцунэлу халавнэр унис, эхьил э?** говорят, у тебя есть одежда для перешивания?, **найим мэмы ворн ин быздикуцунэлунэры** дай-ка посмотрю, какую одежду надо перешить, **быздикуцунэлу машты вов э?** кто будет перешивать?, **быздикуцунэлу дарав халавнэры.**

ԲԸԳՐԻՔՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ և **ԲԻԶԳՐԻՔՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Ն), **ԲԸԳՐԻՎՇՈՒԾԱՂՍԱՅԻՍ** և **ԲԻԶԳՐԻՎՇՈՒԾԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի փոքրացնում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բրզդիքցուցաձայիս աչքիս մեձ գերեվա. բրզդիքցուցաձայիս աչքիս մեձ երեկաց** և այլն:

БЫЗДИКХЦУЦАДЗСАЙИС и **БИЗДИКХЦУЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Н), **БЫЗДИКЦУЦАДЗСАЙИС** и **БИЗДИКЦУЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) уменьшаю (укорачиваю, перешиваю), уменьшил и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола пред.; **быздикуцухадзсайис ачкхис** мэдз гэрэва, **быздикуцухадзсайис ачкхис** мэдз эрэвацц и т.д.

ԲԸԳՐԻՔՅՈՒՑԱՂՎԸՍ և **ԲԻԶԳՐԻՔՅՈՒՑԱՂՎԸՍ**, -ովդ, -ովը, -ներովդ, -ներովը, -ներովը (Ն), **ԲԸԳՐԻՎՇՈՒԾԱՂՎԸՍ** և **ԲԻԶԳՐԻՎՇՈՒԾԱՂՎԸՍ**, -ովդ, -ովը, -ներովդ, -ներովը, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ փոքրացնում եմ և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակների՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բրզդիքցուցածովրս հարավ գրնաց, բրզդիքցուցածովրս փիթ հարնի բիդ էշթա:**

БЫЗДИКХЦУЦАДЗОВЫС и **БИЗДИКХЦУЦАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, нэровыд, -нэровы (Н) **БЫЗДИКЦУЦАДЗОВЫС** и **БИЗДИКЦУЦАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только уменьшаю (укорачиваю), и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предлож.; **быздикуцухадзовыс хакхав гынацц, быздикуцухадзовыс пхитх хакхни, бид эштга.**

ԲԸԶԸԻ ԱՆԷԼ իրենը պնդել:

БЫЗЫХ АНЭЛ спорить, возражать, настаивать на своём.

ԲԸԶԸԱՎՈՒԻՍ, տե՛ս բուզլավուի:

БЫЗЛАВУХ, см. бузлавух.

ԲԸԶՕՎ, տե՛ս բուզով:

БЫЗОВ, см. бузов.

ԲԸԹԻԱԶ, ած. 1. թանաքը թղթի մեջ ծծելով՝ կեղտոտված տեղ (թղթի վրա). 2. փչացած, ճահճի նման եղած (գործածվում է աչքի մասին). անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական. **բրթխած դեդ. բրթխած աճկ:**

БЫТХАДЗ, пр.пр.вр. 1. пропитавшийся чернильной кляксой (о бумаге). 2. водянистый, заплывший (о глазе); с существ. выполняет функцию прилаг.; **бытхадз дэхь** место (на бумаге), пропитавшееся чернильной кляксой, **бытхадз ачк** заплывший глаз.

ԲԸԹԻԷԼ, -իսի, -իւեցավ, -իսած, -իւելու, բ.չ. անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևերը չունի. 1. թանաքը ծծվելով թղթի մեջ՝ տարածվել ու կեղտոտ բիծ գոյացնել. 2. աչքի խնձորի նյութը փչանալ, նեխվել ու դոնդողի նման զանգված գոյացնել. վերջինը գործածվում են անեծքների մեջ. թուրք. բարակ – ճահիճ + հայ. «ել». **բրթխի աչքըդ** (Ն), **բրթխի աճկըդ** (Չ), **բրթխած մրնա աճկըդ** (Չ) փչանա աչքդ, կուրանա:

БЫТХЭЛ, гыбытххи, -хэцхав, -хадз, -хэлу, не имеет личных форм и повел. накл., г.с.з. 1. растекаться, расплываться образуя пятна (о черниле на бумаге). 2. заплывть, образовать водянистую массу от загнивания (о глазном яблоке); 2-е значение употребл. в проклятиях: **бытххи ачкхыд**

(Н), **бытхи ачкыд** (Ч), **бытхадз мына ачкыд** (Ч) чтоб ты ослеп; турец. bataк, крым.татар. батакь – топь, болото; в гаварах Евдокия, Себастья, Малатия, Полис, Харберд, Ерзинджан, Дерсин, Арабкир, Тигранакерт, Кхи **цунгел** птхээл – образовать водянистую массу (о загнившем глазном яблоке), Мараш, Никомедия, Евдокия, Киликия, Себастья, Кесария, Харберд **цунгел** птхээл – расплываться (о масле, черниле на бумаге).

ԲԸԹԽԵՑԸՆԷԼ կամ **ԲԸԹԽԵՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲԸԹԽԵՑԸՆԷԼ** (Չ), ր.ա. 1. այնպես անել, որ թանաքը տարածվի թղթի վրա ու բիծ գոյացնի. 2. այնպես անել, որ աչքի խնձորը փչանա, նեղվի. **գրրթիսեցունում համան աճկրդ** (Չ) (սպանալիք):

БЫТХЭЦХЫНЭЛ или **БЫТХЭЦХУНЭЛ** (Н), **БЫТХЭЦХЫНЭЛ** (Ч), п.г. 1. делать так, чтобы чернильное пятно расплылось на бумаге. 2. делать так, чтобы загнивал (о глазном яблоке); **гыбытхэцхунум һаман ачкыд** (Ч) я разможу твою башку.

ԲԸԹԽԻ, ած. շատ եփելուց կամ եփած երկար մնալուց թանձրացած (կերակուր). թուրք. փրխի – դոնդոն. այս բառը ձևափոխված է հավանորեն ազդվելով բրթիսելից:

БЫТХИ, п. загустевший от долгого кипения или от долгого стояния (о пище); возможно от турец. pıhtı (пынты) – сгусток.

ԲԸԼԱՇԸՆ, տե՛ս րուլաշըխ:

БЫЛАШЫХ, см. булаших.

ԲԸԼԴՐ-ԲԸԼԸՐ, մկ. կաթիլ-կաթիլ. **բըլըր-բըլըր քըթափեցունու աճկէն** արտաավում է:

БЫЛДЫР-БЫЛДЫР, н. по капле (течь); **былдыр-былдыр кһытһаһһэцһуну ачкэн** слёзы по каплям текут из глаз.

ԲԸԼԸՐՁԻՆ նշանակությունը մոռացված է և գործածվում է միայն **բըլըրջինի բես դըղա** լիքը մարմնով տղա. թուրք. բըլըրջին – լոբ:

БЫЛДЫРДЖИН значение забыто, употр. только в выражении **былдырджини бэс дыхъа** полнотельный, тучный ребёнок; турец. bildirgin (былдырджын), крым.татар. былдырджын – перепел.

ԲԸԼԻ (Չ), ած. տիմար. հոմանիշը – մամբէ:

БЫЛДИ (Ч), п. глупый, бестолковый; синон. мамбэ.

ԲԸԼԸՆ-ԲԸԼԸՆ, ած. 1. բոլորովին կակղած (շատ հասուն սեխ, տանձ և այլն). 2. թարախով լիքը ուռեցր. **բըլխ-բըլխ անել** (Ն) մարմնի փափուկ մասերը պարարտությունից ալիքանման տատանվել շարժվելիս:

БЫЛЫХ-БЫЛЫХ, п. 1. переспевший, ставший водянистым от перезрелости (о дынях, грушах, помидорах и т.п.). 2. набухший от гноя (о ране); **былых-былых анэл** (Н) вызвать волнообразное движение тела, всколыхнув тучные участки.

ԲԸԼԹ-ԲԸԼԹ (Ն), **ԲԸԼՏ-ԲԸԼՏ** (Չ) (փրխալ), մկ. շիթ-շիթ (ծորալ աղբյուրի մանր ակունքներից):

БЫЛТҺ-БЫЛТҺ (Н), **БЫЛТ-БЫЛТ** (Ч), н. струйкой вытекать (о воде из небольших родников).

ԲԸԼԼԱԼ (Ն), ր.չ. հոսել (արցունքները):

БЫЛЛАЛ (Н), г.с.з. течь (о слезах).

ԲԸԼՕԴ, գ. ամրձիթ:

БЫЛОР, с. анат. яичко, парная мужская половая железа; литер.зап.арм. վլըր (произн. блор) – яичко, в гаварах Карин, Ширак, Джавахк, Кесария, Ван, Кхи, Муш վլըր плор – яичко.

ԲԸԼՕՎ, գ. քոզաք, խզուկ:

БЫЛОВ, с. полова, отходы, получаемые при обмолоте зерна хлебных злаков; от рус. полова.

ԲԸԿԸԼ (Չ), գ. հալալ տղամարդ:

БЫКЫЛ (Ч), с. толстяк; в гаварах Казах, Хотрджур, Карин и т.д. բկլիկ быклик или բկլшап быклат – обжора.

ԲԸԽՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), **ԲՈՒԽՄԻՇ** ԼԱԼ (Չ), ր.չ. հղփանալով այլևս չկարողանալ ուտել. թուրք. բըկմակ – զզվել:

БЫХМИШ (Ы)ԼԱԼ (Н), **БУХМИШ** ԼԱԼ (Ч), г.с.з. наестся до отвала, от пуза; **бухмиш эхъа кыштаца** (Ч) наелся до отвала; турец. bikmak (быкмак), крым.татар. быкъмакъ – пресытиться.

ԲԸԽՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ԲՈՒԽՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) շատ ուտեցնելով զզվեցնել ուտելիքից:
БЫХМИШ АНЭЛ (Н), **БУХМИШ АНЭЛ** (Կ) накормить до отвала.

ԲԸՀԱՍԱԳ (Չ), տե՛ս բահմալը (Ն):

БЫҺАМАГ (Կ), см. баһмалы (Н).

ԲԸՀԱԸ (Չ), տե՛ս բահար² (Ն):

БЫҺАР (Կ), см. баһар² (Н).

ԲԸՀՕԴ-ԲԸՀՕԴ ԽԱՂԱԼ (Չ) պահվտոցիկ խաղալ, որի մեջ երեխաներից մեկը թաքնվում է, իսկ մյուսներն աշխատում են գտնել նրան:

БЫҺОД-БЫҺОД ХАХЪАЛ (Կ) играть в прятки; в гаваре Нор-Джуга рһоһ-рһоһ խաղալ ծһод-ծһод хахъал – играть в прятки.

ԲԸՀՕԴՎԱԶ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԱԶ** (Ն), ած.մկ. թաքնված. պահ-ոտ-վ-ած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **բրհոզված մաշտ** թագնված մարդ. **բրհոզված զեցիլ է** թաքնված մնում է:

БЫҺОДВАДЗ (Կ), **БОХЪОДВАДЗ** (Н), пр.пр.вр. спрятавшийся; с сущ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **быһодвадз машт** спрятавшийся человек, **быһодвадз гэцһил** э так и сидит, спрятавшись.

ԲԸՀՕԴՎԱՂՍԱՅԻՍ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Ն), մկ. քանի թաքնվում եմ, թաքնվեցի, թաքնվեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БЫҺОДВАДЗСАЙИС (Կ), **БОХЪОДВАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Н), н. по мере того как (чем больше) прячусь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предл.

ԲԸՀՕԴՎԱՂՕՎԸՍ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԱՂՕՎԸՍ**, -օվրդ, -օվր, -ներօվրու, -ներօվրդ, -ներօվր (Ն), մկ. հենց որ թաքնվում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով:

БЫҺОДВАДЗОВЫС (Կ), **БОХЪОДВАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Н), н. как только прячусь и т.д., во всех лицах, числах и временах.

ԲԸՀՕԴՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛կ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԷԼ**, -վեցե՛ք (Ն), բ.չ. թաքնվել. պահ-ոտ-վ-ել:

БЫҺОДВЭЛ, -вим, -вэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцһэк (Կ), **БОХЪОДВЭЛ**, -вэцһэкһ (Н), г.с.з. прятаться; литер.вост.арм. պահվել փահել – храниться, литер.зап.арм. պահուըսիլ (произн. баһвыдил) – прятаться; этимол. см. баһ (Կ).

ԲԸՀՕԴՎԷԼԷՆ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԷԼԷՆ** (Ն), մկ. թաքնվելով. **ցորեզը բրհոզվելն, քըշերը էշտալեն էգանք հասանք**:

БЫҺОДВЭЛЭН (Կ), **БОХЪОДВЭЛЭН** (Н), н. прячась; **цһорэгы быһодвэлэн, кһышэры эшталэн эганкһ һасанкһ** днём прячась, ночью двигаясь вперед, мы дошли до места.

ԲԸՀՕԴՎԷԼՈՒ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԷԼՈՒ** (Ն) 1. ած. թաքնվելու (տեղ, ժամանակ, մարդ), որը պիտի թաքնվի. 2. մկ. թաքնվելու համար. **բրհոզվելու մաշտը յեփ բիդ բրհոզվի, վրդէխ բիդ բրհոզվի. բրհոզվելու էգիլ է**. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ:

БЫҺОДВЭЛУ (Կ), **БОХЪОДВЭЛУ** (Н), пр.буд.вр. 1. место, где можно спрятаться. 2. время, когда можно спрятаться. 3. тот, кому надо спрятаться; **быһодвэлу машты йэпһ бид быһодви, выдэх бид быһодви?**, **быһодвэлу эгил** э; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия.

ԲԸՀՕԴՎԷՅԸՆԷԼ, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցընօդ, -ցընելու, -ցու՛ր, -ցուցե՛կ (Չ), **ԲՕՂՕԴՎԷՅԸՆԷԼ** կամ **ԲՕՂՕԴՎԷՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունօդ կամ -ցընօդ, -ցընելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), բ.ա. թաքցնել, այնպես անել, որ թաքնվի (մարդը), և ուրիշները չտեսնեն:

БЫҺОДВЭЦҺЫНЭЛ, -цһунум, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһынэлу, -цһур, -цһуцэк (Կ), **БОХЪОДВЭЦҺЫНЭЛ** или **БОХЪОДВЭЦҺУНЭЛ**, -цһунум или -цһуним, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһунохъ или -цһынохъ, -цһунэлу или -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), п.г. прятать.

ԲԸՇՕՂՎԷՑԸՆԷԼԷՆ (Չ), **ԲՕՂՕՂՎԷՑԸՆԷԼԷՆ** կամ **ԲՕՂՕՂՎԷՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), մկ. թաքցնելով. բրհոնվեցրնելէն ազադեցիս մաշտուն դուշմաններուն ծեղկէն թաքցնելով փրկեցիս մարդուն թշնամիների ձեռքն ընկնելուց:

БЫНОДВЭЦЫНЭЛЭН (Ч), **БОХЬОДВЭЦЫНЭЛЭН** или **БОХЬОДВЭЦЫУНЭЛЭН** (Н), н. пряча, укрывая; **быходвэцынэлэн** азадэчинкх машгун душманнэрун цэрркэн пряча человека, мы спасли его от рук врагов.

ԲԸՇՕՂՎԷՑԸՆԷԼՈՒ (Չ), **ԲՕՂՕՂՎԷՑԸՆԷԼՈՒ** կամ **ԲՕՂՕՂՎԷՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), ած. 1. (մարդ), որին պէթք է թաքցնել. 2. (տեղ), որտեղ կարելի է թաքցնել. 3. (ժամանակ), երբ պետք է կամ կարելի է թաքցնել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է:

БЫНОДВЭЦЫНЭЛУ (Ч), **БОХЬОДВЭЦЫНЭЛУ** или **БОХЬОДВЭЦЫУНЭЛУ** (Н), пр.б.уд.вр. 1. тот, кого нужно спрятать. 2. место, где можно спрятать. 3. время, когда можно или нужно спрятать; с существ. становится прилаг., при независимом употр. – сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется.

ԲԸՇՕՂԷԼ (Չ), տե՛ս բոհրել (Ն):

БЫНОРЭЛ (Ч), см. боһрэл (Н).

ԲԸՂՂՕՂ, ած. պղտոտ, կեղտոտ:

БЫХЬДОД, п. мутный, грязный; **быхьдод чур** мутная, грязная вода.

ԲԸՂՂՕՐ, ած. պղտոր:

БЫХЬДОР, п. мутный (о жидкости); исконно арм. слово, грабар պղտոր քхьтор – нечистый, литер.вост.арм. պղտոր քхьтор, литер.зап.арм. պղտոր (быхьдор) – мутный, Мокс պղտոր քхьтур, Ахалциха, Карин պղտոր քхьтор, Нор-Джуга, Салмаст պղտոր քхьтур, Ереван պղտոր քхьтор, Алашкерտ պղտոր քхьдор, Муш պղտոր քхьдор, բղտոր քхьдор, Ван բղտոր քхьтор, Харберд, Сучава բղտոր քхьдор, Амшен, Себастья բղտոր քхьдөр, Тбилиси պղտոր քхьтур, Тигранакерт բղտոր քхьдур, Сведия բղտիր քхьдюр, Зейтун բեղդիլ бөхьдүй, բեղդիր бөхьдюр, Горис, Карабах պրտեղ пртөхь, Шемаха պիրտեղ քхьтохь, Агулис պրտուղ прртухь, Хачин բղդղղ бәхьдой, Мараха պրիստիր քхьтир.

ԲԸՂՂՕՐԱԶ, ած. պղտորած:

БЫХЬДОРАДЗ, пр.пр.вр. 1. мутный, взбаламученный (о жидкости). 2. мглистый (о погоде), затянутый дымкой, серый (о небе); литер.вост.арм. պղտորած քхьторац, литер.зап.арм. պղտորած (произ. быхьдорадз) – помутневший.

ԲԸՂՂՕՐԱՆՉՕՎԸՍ, -ովրղ, -ովր, -նեղովրու, -նեղովրղ, -նեղովր, մկ. հենց որ պղտորում եմ, պղտորեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին, երբ. դեմքի ձևերը ունին թե ներգործական և թե չեզոք նշանակություն:

БЫХЬДОРАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только баламучу воду и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.; формы 2-го лица имеют значение как действит., так и среднего залога.

ԲԸՂՂՕՐԳԷԳ, ած.մկ. քիչ պղտոր, բավական պղտոր:

БЫХЬДОРГЭГ, п. 1. мутноватый. 2. довольно мглистый (о погоде).

ԲԸՂՂՕՐԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. պղտորել, հեղուկի մեջ կարծր նյութի մասնիկներ խառնել, կամ հեղուկի տակը նստած տիղմը շարժելով՝ տարածել ամբողջի մեջ:

БЫХЬДОРЭЛ¹, гыбыхьдорим, быхьдорэци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. мутить, делать мутным (воду).

ԲԸՂՂՕՐԷԼ², -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, անձն. դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. պղտորվել, պղտոր դառնալ. ասվում է նաև եղանակի մասին. **հավան զբբղղորի**:

БЫХЬДОРЭЛՔ, ғыбыхьдори, быхьдорэцхав, -адз, -элу, не имеет повелит. накл. и форм 1-го и 2-го л., г.с.з. мутнеть (о воде); портиться (о погоде); **հавան ғыбыхьдори** небо затягивается серой мглой; литер.вост.арм. պղտորել պхьторел, литер.зап.арм. պղտորել (пр. быхьдорэл) – мутнеть.

ԲԸՂՂՐԳԵԼԵՆ, մկ. 1. պղտորելով. 2. պղտորվելով. **հավան ալ բրդորելեն գէ ցիլ է** եղանակն էլ շարունակ պղտորում է (ամպուսվում է):

БЫХЬДОРЭЛЭՆ, н. 1. делаю мутным, непрозрачным. 2. делаюсь серым, затягиваясь серой мглой (о погоде); **հавան ալ быхьдорэлэн ցѳчил э** небо всё время затянуто дымкой.

ԲԸՂՂՐԳԵԼՈՒԻ, ած. 1. հեղուկ, որ կարելի է պղտորել. 2. որ կարող է պղտորվել. **բրդորելու ճուր** – ունի այդ երկու իմաստներն էլ. 3. մկ. նույնը բայի հետ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում (առաջին իմաստով բոլոր դեմքերի, երկրորդ իմաստով միայն երրորդ դեմքի հոդ) ու հորվում է. «բրդորելուն» նշանակում է այն, որ նա պիտի պղտորի և այն, որ պիտի պրդորվի կամ որ կարող է պղտորվել. **ճուրը բրդորելու էգար**:

БЫХЬДОРЭЛУ, пр.буд.вр. 1. вода, которую можно взбаламутить. 2. вода, которая может взбаламутиться; **быхьдорэлу чур** а) вода, которую можно взбаламутить, б) вода, которая может взбаламутиться. 3. с глаг. выполняет функцию наречия; с сущ. – функцию прилагат., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; **быхьдорэлун** означает а) вода, которую кто-то может взбаламутить, б) вода, которая сама может взбаламутиться; **чуры быхьдорэлу эгар?** ты пришёл воду мутить?

ԲԸՂՂՐԳՈՒԹԻՆ, գ. 1. պղտորություն. 2. այն մրուրը կամ օդի խոնավությունը, որ գոյացնում է հեղուկի կամ եղանակի պղտոր, անթափանցիկ վիճակ. **ճուրին բրդորութինը դազը նրստավ**:

БЫХЬДОРУТИՆ, с. 1. мутность, непрозрачность (о жидкости). 2. мгла, дымка. 3. муть, осадок, осевшие на дно жидкости мелкие частицы. 3. перех. безысходность, беспросветность; **чурин быхьдорутини дагы ныстав** муть осела на дне воды.

ԲԸՂՂՐԳՎԱԶ, ած. «բրդորավ»-ի կրավորակ. չեզոք ձևն է՝ նույն իմաստով:

БЫХЬДОРВАԾ, пр.пр.вр. помутневший; пасс. форма прич. ср. залога «быхьдорадз».

ԲԸՂՂՐԳՎԱԶՍԱՅԻՆ, մկ. «բրդորավասային»-ի չեզոք ձևն է՝ ն. իմաստով:

БЫХЬДОРВАԾՅԱՅԻՆ, н. форма ср. з. наречия «быхьдорадзсайин», в том же зн.

ԲԸՂՂՐԳՎԱԶՕՎԸ, մկ. չեզոք ձևն է «բրդորավավ» մակբայի:

БЫХЬДОРВАԾՅՎՅԻ, н. форма среднего залога наречия «быхьдорадзовы».

ԲԸՂՂՐԳՎԵԼ, բ.չ. կրավորակերպ ձևն է «բրդորել» չեզոք բայի:

БЫХЬДОРВՅԷԼ, г.с.з. пассив. форма глагола ср. залога «быхьдорэл».

ԲԸՂՂՐԳՎԵԼԵՆ, մկ. կրավորակերպ չեզոք ձևն է «բրդորելեն» մակբայի. **հավան ալ բրդորվելեն գէ ցիլ է**:

БЫХЬДОРВՅԷԼՆ, н. пассив. форма среднего залога наречия «быхьдорэлэн»; **հавան ալ быхьдорвэлэн ցѳчил э** небо всё время затянуто дымкой.

ԲԸՂՂՐԳՎԵԼՈՒԻ, ած. կրավորակերպ չեզոք ձևն է «բրդորելու» ածականի երկր. իմաստի. **բրդորվելու ճուր**. այս բոլոր չեզոք ձևերից կազմվում են նաև համապատասխան անցողական ձևեր. **բրդորեցունել, բրդորվեցունել, բրդորեցուցավ, բրդորվեցուցավ** և այլն:

БЫХЬДОРВՅԷԼՄ, п. пасс. форма прич. «быхьдорэлу» во 2-м знач.; **быхьдорвэлу чур** вода, которая может взбаламутиться; от всех вышеперечисленных форм ср. залога образуются также соответствующие переходные формы: **быхьдорэцхунэл, быхьдорвэцхунэл, быхьдорэцхунһадз, быхьдорвэцхунһадз** и т.д.

ԲԸՅ, տե՛ս բի:

БЫЙ, см. би.

ԲԸՅ-ԲԸՅ, գ. նեյին, ծվան:

БЫЙ-БЫЙ, с. пищик, тонкая стальная пластинка, являющаяся источником звуков в языковых музыкальных инструментах.

ԲԸՅԸՄ, գ. բեխ, ընչացք. թուրք. բըըվ – նույն իմ.:

БЫЙЫХ, с. ус, усы; восточнотурец. biğ (бихь) – ус, турец. biyik (бийык) – усы; грабар բեղ бехь – усы, литер.вост.арм. բեղ бехь, литер.зап.арм. պելի (произ. бэх) – ус, в гаварах Алашкерт, Салмаст բեղ бехь, Нор-Джуга բեղեր бехьер, Ереван, Мокс, Карабах բեղ бэхь, Мараха բրի бых, բելի бэх, Сучава բելի бэх, Тигранакерт բելիիր бэхир, Зейтун բելիիր бэхир, բելիի бэхий, Тбилиси բիի бих, Полис բրյրի быйых, Амасия պրերի пыэых, Ван, Трапезунд պույուի пуйух – усы.

ԲՇՅԵՆԸ, ած. մեծ բելի ունեցող. փոխ. բուրբ.:

БЫЙЫХЛЫ, п. усатый, имеющий пышные усы; турец. biyikli (бийыклы) – усатый.

ԲՇՅԵՆՕՎ, ած. տե՛ս բրյրիպը:

БЫЙЫХОВ, п. см. быйыхлы.

ԲՆԱԳ (Ն), **ՊՆԱԳ** (Չ), գ. կավե փսիսե. հախճապակուցը կոչվում է **փնի**:

БЫНАГ (Н), **ПЫНАГ** (Ч), с. миска, глиняная или металлическая эмалированная тарелка, фансовая тарелка называется **чhini**; от греч. pinag (пинаг) – миска, тарелка; грабар պնակ пнак – миска, литер.вост.арм. պնակ пнак, литер.зап.арм. պնակ (пр. бнаг) – миска, в гаварах Себастья բնագ бнаг, Муш պնագ пнаг – глубокая глиняная тарелка, миска, Мокс պնակ пнак – деревянный тазик, Харберд բնակ бнак, Полис փնագ пнаг – доска с алфавитом для обучения детей чтению.

ԲՆԱԳՎԱԶ (Ն), **ՊՆԱԳՎԱԶ** (Չ), ած. լիքը (սավում է միջատների մասին՝ ցույց տալու համար նրանց շատ լինելը). **մուռչումը համան պրնագված է յեղի փարչին մէջը** յուղի փարչը լիքը մրջյուն է:

БЫНАГВАДЗ (Н), **ПЫНАГВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. кишаший (о насекомых); **муррчумы хаман пынагвадз э йъхы пхарчхин мъчы** муравьи кишмя кишат в горшочке с маслом; от пехлев. bunak – дом; грабар բնակ бнак – жилище, բնակվիլ бнаквил – жить, обитать, литер.вост.арм. բնակ бнак жилище, բնակվել бнаквел, литер.зап.арм. բնակիլ (произ. пнынагил) – жить, гнездиться, в гаварах Хачин բնագել бнагел, Ереван բնագվել бнагвэл, Зейтун բնագրլ бнагыл, Салмаст պնայվել пнайвэл – обитать.

ԲՆԳ, գ. ժառգոն. պլան (թմրախոտ), կանեփ, մարիխուանա.

БЫНГ, с. жарг. травка, конопля, марихуана; **бынг кхашэл** курить травку.

***ԲՆԳԸԸ** կամ ***ԴՆԳԸԸ** իմաստը մոռացված բառ է, որ երբեմն գործածվում է Չալթրում բարձր տեղ իմաստով: Հավանական էմ կարծում թե Բինգյոլ սարի անունի աղավաղված ձևն է, որ Չալթրի բնիկ գյուղացի բնակչությունը պահել է երկար դարեր՝ նույնիսկ իմաստը մոռանալուց հետո. **բնգրին թեփեն հանից** կամ **դրնգրին թեփեն հանից** սաստիկ բարձր տեղ հանեց. թուրք. թեփե նշանակում է գազաթ, ուրեմն խոսքը սարի մասին է եղել սկզբնապես:

***БЫНГЫЛ** или ***ДЫНГЫЛ** значение слова забыто, но еще употр. в с. Чалтырь в значении гора, возвышенность; возможно, это искажённая форма названия горы Бингэль (находится на территории Западной Армении, ныне Восток Турции южнее города Эрзурум, армянское название города Карин), которое коренное население Чалтыря сохраняло в течение долгого времени даже после того как его значение было забыто; **бынгылин тхэпхэн ханищ** или **дынгылин тхэпхэн ханищ** поднял на самую вершину; турецкое слово тере означает вершина, холм, курган, таким образом, изначально слово относилось к горе; **бынгыл элтэл** вскочить (о фурункуле, прыще и т.п.).

ԲՆԹԱԶ կամ **ՓՆԹԱԶ** (Ն), **ՊՆԹՏԱԶ** (Չ), ած. բշտած:

БЫШТҺАДЗ или **ПҺЫШТҺАДЗ** (Н), **ПЫШТАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. вздувшийся (о фурункулах, нарывах).

ԲՆԹԹԷԸ կամ **ՓՆԹԹԷԸ** (Ն), **ՊՆԹՏԷԸ**, -ի, -եցավ, -ած, -ելու (Չ), բ.չ. առաջին երկու դեմքերը, անձնական դերբայ և հրամայական չունի, բ.չ. կաշվի մեջ ավիշ հավաքելով կաշվի արտաքին շերտը բաժանվել տակի շերտից. տե՛ս փրշթել:

БЫШТҺЭЛ, гыбышти, или **ПҺЫШТҺЭЛ**, кыпхышти (Н), **ПЫШТЭЛ**, кыпышти, -эцһав, -адз, -элу (Ч), г.с.з. вздуваться, вскочить (о прыщах, нарывах, фурункулах и т.п.), не имеет 1-го и 2-го лица, повел. наклонения и личных форм; грабар բուշտ бушт – мочевой пузырь, нарыв, гнойник, пузырь, բշտիլ бштил – опухать, вздуваться, литер.вост.арм. բշտել бштел, литер.зап.арм. բշտել (произ. пһыштһэл) – вскочить, высыпать (о прыщах и т.п.), Агулис, Тбилиси բշտիլ бштил,

Алашкерт, Нор-Джуга բ՛շտել ծիштел, Ереван պշտել пштэл, փշտել пштэл, Полис բշղել бшдел, Себастья բ՛շղել бшдел, Родосто փշղիլ пшдил.

ԲԸՉԱԽ (Նխշ), գ. մեծ դանագ. թուրք. բիչակ – նույն իմ.:

ԲԿԿԻԱԽ (Нхч), с. большой нож; турец. bıçak (бычак) – нож.

ԲԸՉԽԸ (Չ), **ԲԸՉԽԻ** (Ն), գ. սղոց. թուրք. բըչըր – կտրող, մկրատ:

ԲԿԿԻԽԻ (Կ), **ԲԿԿԻԽԻ** (Կ), с. пила; турец. bıçkı (бычки) – двуручная пила, крым.татар. пычкы – пила, ножовка.

ԲԸՉԽԸԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Չ), **ԲԸՉԽԻԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Ն) սղոցել:

ԲԿԿԻԽԻԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Կ), **ԲԿԿԻԽԻԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Կ) пилить.

ԲԸԸ-ԲԸԸ, ած. բնաձ. բառ է. կերակուր և այլ մթերքներ, որ սաստիկ թթվելով՝ գազի պլպրջակներ է արձակում. **բըջ-բըջ անել**, **բըջ-բըջ լալ** սաստիկ թթվելով գազ արձակել:

ԲԿԿԻՅԻՆԻ или **ԲԿԿԻՅԻՆԻ** 1. п. переполненный, налитый, насыпанный до краёв; мэтһэн **быдж-быдж** э thatһави чуров бочка наполнена до краёв дождевой водой, **быдж-быдж машт** кишмя кишеть (о людях). 2. употр. в выражениях **быдж-быдж анэл** или **быдж-быдж лал а)** заквашиваться, закисать и образовывать пузырьки газа (о продуктах питания), б) превратиться в кашу (о переваренных макаронах и т.п.), литер.зап.арм. պճպճալ (произн. быджбыджал) – образовать пузырьки, издавать звуки (о газах при заквашивании теста, простокваши и т.п.); звукоподраж. слово, синоним – фышфышал.

ԲԸԸԷՂ և **ԲԸԸԸՂ**, գ. 1. կճղակավոր անասունի մատ. 2. սխտորի կոճղարմատի մաս, որ մյուս մասից բաժանված է թաղանթով:

ԲԿԿԻՅԻՆ и **ԲԿԿԻՅԻՆ**, с. 1. палец (у парнокопытных животных). 2. долька (чеснока и т.п.); грабар պճեղն պչехьн, պճեղ պչехь, пчихь պճիղ – лодыжка, лит.вост.арм. պճեղ պչехь, лит.зап.арм. պճեղ (произн. быджэхь) – палец ноги, копыто парнокопытных животных, долька, в гаварах Харберд բշղեղ бджэхь, Тбилиси պճիղ пчихь – палец ноги, Ереван Салмаст պճեղ պչэхь, Ван պճեղ պչехь, Карабах, Шемаха պճըղ пчыхь, Хачин բոջեղ бәджехь – копыто парнокопытных животных, Нор-Джуга պճեղ պչехь, Ереван պճեղ պչэхь, Ахалциха, Карин, Мокс, Мараха պճըղ пчыхь, Алашкерт, Муш Կբեղ пджехь, Зейтун բըջեղ быджехь, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек բշղեղ бджэхь, Тигранакерт, Сведения բշիղ бджихь, все в значении долька чеснока.

ԲԸԸՂԱԸ, ած. բաղադրիչ մասերը բաժանած իրարից, օրին. հասկի միջի հատիկները, արևածաղիկի, եգիպտացորենի սերմերը, սխտորի պճեղները և այլն:

ԲԿԿԻՅԻՆԻ, пр.пр.вр. 1. вылущенный, очищенный от шелухи (о зёрнах пшеницы, семенах подсолнечника, кукурузе и т.п.). 2. поделенный на дольки (о чесноке и т.п.).

ԲԸԸՂԱՉՍԱՅԻՍ, -իղ, -ին, -իներուս, -իներուղ, -իներուն, մկ. քանի պճղում եմ, պճղեցի, պճղեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **չափուղը բըջղաձայիներուս բըջղելիքներս եգավ** եգիպտացորենը քանի պճղեցինք՝ ավելի հաճելի եղավ մեզ նրան պճղելը:

ԲԿԿԻՅԻՆԻՅԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) лушу (делю на дольки), лушил, буду лущить и т.д., во всех лицах, числ. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **չһаһһуды быджхьадзсайинэрус быджхьэликһнэрыс эгав** чем больше мы лушили кукурузу, тем больше хотелось лущить.

ԲԸԸՂԱԸՉՎԸՍ, -օվըղ, -օվը, -ներօվըս, -ներօվըղ, -ներօվը, մկ. հենց որ պճեղում եմ, պճեղեցի, պճեղեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲԿԿԻՅԻՆԻՅՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только лушу (делю на дольки), лушил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԸԸՂԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. բաղադրիչ առանձնացած մասերն իրարից բաժանել (սերմերը, սխտորի պճեղները և այլն):

ԲԿԿԻՅԻՆԻ, гыбыджхьим, -эцин, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэх (Կ. -эцһэк), г.д.з. 1. лущить, очищать от скорлупы, шелухи. 2. делить на дольки (о чесноке и т.п.); литер.вост.арм. պճղել пчхьел, литер.зап.арм. պճղել (произн. быджхьэл) – делить на дольки, снимать кожуру.

ԲՇՁՂԷԼԷՆ, մկ. պճղելով:

БЫДЖХЪЭЛЭН, н. 1. луша, очищая от скорлупы, шелухи. 2. доля на дольки.

ԲՇՁՂԷԼՈՒ, ած.մկ. բան, որ պետք է պճղել, մասնիկները իրարից բաժանել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, անկախ գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բբջղելու չափուդ** պճղելու եզիպատացրեն. **վորո՞նկ ին բբջղելուները**. **գուդ բբջղելու գէշտանք** գնում ենք արևածաղիկի սերմերը պճղելու:

БЫДЖХЪЭЛУ, пр.буд.вр. то, что нужно лущить, делить на дольки; **быджхъэлу чһапһуд** кукуруза, которую нужно лущить, **воронк ин быджхъэлунэры?** которые надо лущить?, **гуд быджхъэлу гэштанкһ** идём лущить подсолнечник; с сущ. становится прил., с глаг. – наречием, при независ. употр. – существ., принимает приг. артикль 3-го л. и склон.

ԲՇՁՂԿՎԱԶ, ած. պճղված, արանձին միավոր հանդիսացող մասերն իրարից բաժանված. «բբջղած»-ի կրավորակերպն է, անկախ գործածվում է միայն երբ. դեմքով:

БЫДЖХЪЫВАДЗ, пр.пр.вр. 1. лущёный, очищенный от скорлупы, шелухи. 2. поделенный на дольки; пасс. форма прич. «быджхъадз», употр. независимо только в 3-м л.

ԲՇՁՂԿՎԱ ԶՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. «բբջղածապին»-ի կրավորակերպն է. առաջին երկու դեմքերի ձևերը չունի:

БЫДЖХЪЫВÁДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как лущится и т.д.; пасс. форма наречия «быджхъадзсайин», не имеет форм 1-го и 2-го л.

ԲՇՁՂԿՎԱԶՕՎԸ, -ներովը, մկ. «բբջղածովը»-ի կրավորակերպն է. ուրիշ ձևեր չունի:

БЫДЖХЪЫВАДЗÓВЫ, -нэровы, н. как только лущится и т.д.; пассив. форма наречия «быджхъадзовы», других форм не имеет.

ԲՇՁՂԿԿԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, անձնական դերբայ, հրամայակ. և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.կր.չ. պճղվել, ամբողջի արանձնացած միավոր հանդիսացող մասերը (սերմերը հասկի մեջ, սխտորի պճեղները և այլն) իրարից բաժանվել. սա և սրանից առաջացած ձևերը ունեն նաև համապատասխան անցողականներ:

БЫДЖХЪЫВЭЛ, гыбыджхъыви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, не имеет повелит. накл. и форм 1-го и 2-го лица, г.с.стр.з. 1. лущиться, очищаться от шелухи (о зёрнах пшеницы и т.п.). 2. делиться на дольки (о чесноке и т.п.); данный глагол, как и производные от него формы имеют также соответствующие переходные формы.

ԲՇՁՂԿԿԷԼԷՆ, մկ. պճղվելով. «բբջղելեն»-ի կրավորակերպն է:

БЫДЖХЪЫВЭЛЭН, н. 1. лущась. 2. делясь на дольки; пасс. форма наречия «быджхъэлэн».

ԲՇՁՂԿԿԷԼՈՒ, ած. բան, որ կարող է պճղվել կամ պետկ է պճղվի. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս (միայն երրորդ դեմքով) հոդ է առնում ու հոլովվում է:

БЫДЖХЪЫВЭЛУ, пр.буд.вр. то, что может лущиться, делиться на дольки; с сущ. становится прилагат., при незав. употр. (только в 3-м л.) принимает артикль и склоняется.

ԲՇՁՍԻՇ ԱՆԷԼ կամ **ԲՇՁՍԻՇ ԼԱԼ** թթվել:

БЫДЖМИШ АНЭЛ или **БЫДЖМИШ ЛАЛ** забродить, прокиснуть (о продуктах питания); **мадзуны быджмиш эхьил э** мадзун прокис.

ԲՇՈՒՔ (Ն), **ԲՇՈՒՇ** (Չ), ած.գ. վատորակ, անպետք ապրանք. ռուս. брак:

БЫРРАКһ (Н), **БЫРРАК** (Ч), с. 1. с. брак. 2. п. непригодный, испорченный (о продуктах питания и т.п.); рус. брак.

ԲՇՈՒՐՇՈՒԱԼ, -ամ, -աղի, -աղած, -աղոդ, -ալու, -ա՛, -աղե՛ք (Ն), **ԲՇՈՒՐՇՈՒԱԼ**, -աղե՛կ (Չ), բ.չ. մրթմրթալով տրտունջ արտահայտել. բնաձայն բառ է:

БЫРРБЫРРАЛ, -ам, -ацһи, -ацһадз, -ацһохъ, -алу, -а, -ацһәкһ (Н), **БЫРРБЫРРАЛ**, -ацһәк (Ч), г.с.з. звукоподр. ворчать, брюзжать.

ԲՇՈՒՐՇՈՒԱԼԷՆ, մկ. մրթմրթալով, տրտնջալով. **սաղ օրը բռբրբռալէն քրքալէ:**

БЫРРБЫРРАЛЭН, н. брюзжа, ворча; **сахъ оры быррбырралэн кһыкһалэ** весь день ходит и ворчит.

ԲԸՆԴՈՒՄ, ած. տրսնջալու. կրղի է բրբրալու պան գտել է, որի համար կարելի է տրսնջալ. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

БЫРЬБЫРРАЛУ, пр.буд.вр. то, по поводу чего можно ворчать; кыдил э бырбырралу пан нашёл из-за чего ворчать; при употр. с существит. становится прилагат.

ԲԸՆԴՈՒՍ, ած. շարունակ բրբացող, միշտ դժգոհ ուրիշների ասածից, միշտ տրսնջացող:

БЫРЬБЫРРАН, п. ворчливый, брюзгливый.

ԲԸՆԴՈՒՍՔ, գ. տրսունջ, դժգոհություն արտահայտող մրթմրթոց. տե՛ս նաև դրողոց:

БЫРЬБЫРРАНԻ, с. ворчание, брюзжание; см. также дырдырроц.

ԲԸՆԴՈՒՅՍՆԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տրսնջում եմ, տրսնջացի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БЫРЬБЫРРАЦԻԱԴՅԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) ворчу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲԸՆԴՈՒՂՈՎՐԱ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ տրսնջում եմ, տրսնջացի, տրսնջամ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բրբրաձովրս վագ կուկա, վագ էգավ** և այլն:

БЫРЬБЫРРАԶՈՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я ворчу, ворчал, буду ворчать и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **бырбыррадзовыс ваз кука, ваз эгав** как только я начинаю ворчать, сразу перестаёт, как только я начал ворчать, он сразу переставал и т. д.

ԲԸՆԴԷԼ, բ.չ.պկս. սովորաբար գործածվում են միայն կատարյալի երկրորդ և երր. դեմքի ձևերը – բրեցիբ, բրեցիբ, բրեցիբ, բրեցիբն. վեճի մեջ կամ գրագ գալուց հետո հրաժարվել իր խոսքից տեսնելով, որ պիտի հախճվի:

БЫРԷԼ, недост.г.с.з. 1. обидеться, не выказывая явно своей обиды. 2. пойти на попятную отказываясь от прежнего решения или мнения, либо после заключения пари, чувствуя, что проигрыш неминуем; как правило, употр. только формы соверш. вида 2-го и 3-го лица: бырэцхир, бырэцхикх, бырэцхин.

ԲԸՆԴԹԻ, գ. դատարկ խոսակցություն:

БЫРЬЫԼԻԻ, с. пустая болтовня, трескотня.

ԲԸՆԴՈՒՍԱԶ (Ն), **ՊԸՆԴՈՒՍԱԶ** (Չ), ած. ծարավությունից այրված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

БЫРЬЫՆԳԱԴՅ (Н), **ПЫРЬЫՆԳԱԴՅ** (Կ), пр.пр.вр. жажущий, испытывающий жажду; при употр. с существ. становится прилагат., с глаголом – наречием.

ԲԸՆԴՈՒՍԳԷԼ, -իմ, -էցա, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -էցէք (Ն), **ՊԸՆԴՈՒՍԳԷԼ**, -էցէկ (Կ), բ.չ. ծարավությունից այրվել:

БЫРЬЫՆԳՅԷԼ, -им, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **ПЫРЬЫՆԳՅԷԼ**, -эцхэк (Կ), г.с.з. испытывать жажду; грабар բռնել օրնел – загораться, воспламеняться, литер.вост.арм. բռնկել օրнкел, литер.зап.арм. բռնկիլ (пр. пхырынгил) – воспламеняться, горячиться.

ԲԸՆԴՈՒՍԳԷԼԷՆ (Ն), **ՊԸՆԴՈՒՍԳԷԼԷՆ** (Չ), մկ. ծարավությունից այրվելով. այս երեքը ունեն նաև կրավորակերպ չեզոք ձևեր – բրբրնգված, բրբրնգվել, բրբրնգվելէն և անցող. ձևեր – բրբրնգեցուցած, բրբրնգվեցուցած, բրբրնգեցունել, բրբրնգվեցունել, բրբրնգեցունելէն, բրբրնգվեցունելէն:

БЫРЬЫՆԳՅԷՆ (Н), **ПЫРЬЫՆԳՅԷՆ** (Կ), н. испытывая жажду; все три вышперечисленных слова имеют также пасс. формы ср. залога: быррынгвадз, быррынгвэл, быррынгвэлэн (Н), пыррынгвадз, пыррынгвэл, пыррынгвэлэн (Կ), а также переход. формы: быррынгэцхуцхадз, быррынгвэцхуцхадз, быррынгэцхунэл, быррынгвэцхунэл, быррынгэцхунэлэн, быррынгвэцхунэлэн (Н), пыррынгэцхуцхадз, пыррынгвэцхуцхадз, пыррынгэцхунэл, пыррынгвэцхунэл, пыррынгэцхунэлэн, пыррынгвэцхунэлэн (Կ).

ԲԸՆԴՈՒՍՑՆԷԼ կամ **ԲԸՆԴՈՒՍՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ՊԸՆԴՈՒՍՑՈՒՆԷԼ** (Չ), բ.ա. կրակ անել. գործածվում է կրակ բառի հետ. **գրրագ բրբրնգցունել** (Ն), **գրրագ պրբրնկծրնել** (Չ):

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ или **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ** (Н), **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ** (Ч), п. г. разжигать огонь; **ԳՅՐԱԳ ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳՅՐԱԳ ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ** (Ч) разжигать огонь.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ (Ն), **ՊՆՈՒՆԿՑՈՒՆԵԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. բան, որով կարելի է կրակ վառել. **ԳՐՐԱԳ ԲՐՐՐՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԹՐԲԱՆ ԲԷՐ** (Ն), **ԳՐՐԱԳ ԿՐՐՐՆԿՑՈՒՆԵԼՈՒ ԷՅՈՒ ՎԻՐ** (Չ) կրակ վառելու հարդ բեր. ապառնի դերբայ, գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **ԳՐՐԱԳ ԿՐՐՐՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԷԳԱ**:

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ (Н), **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ** (Ч), пр.буд.вр. то, чем можно разжечь огонь; **ԳՅՐԱԳ ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԲՅՐ** (Н), **ԳՅՐԱԳ ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԷՅՈՒ ՄԻՐ** (Ч) принеси солому для розжига; при употребл. с существит. становится прилагат., с глаголом – наречием: **ԳՅՐԱԳ ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԷԳԱ**.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ (Ն), **ՊՆՈՒՆԿՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ**, -ովրդ, -ովր, -ներովր, -ներովր, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ կրակ վառեցի, վառում եմ, վառեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ (Н), **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я разжѣг огонь, разжигаю, разожгу и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предлож.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ (Ն), **ՊՆՈՒՆԿՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ** (Չ) չկարողանալ համբերել մինչև իր ցանկության կատարվելը:

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ (Н), **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ** (Ч) капризничать, проявлять нетерпение в ожидании чего-либо (как правило, о детях); крым.татар. пыртлаз – нервный.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ, գ. եզրավոր, բոլորաշարք գլխարկ (տղամարդու):

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ, с. мужская шляпа с полями; от южнорус. и южнукр. бриль – мужской головной убор, который плели из соломы.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ կամ **ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ**, -իմ կամ -վիմ, -եցա կամ -վեցա, -աձ կամ -վաձ, -ող կամ -վող, -ելու կամ -վելու, -ե՛ կամ վե՛, -եցե՛ք կամ -վեցե՛ք (Ն), -եցե՛կ կամ -վեցե՛կ (Չ), բ.չ. պրծնել, ազատվել (դժվար գործից, մեկի ձեռքից և այլն):

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ или **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ**, гыбырдзим или гыбырдзывим, -эца или -вэца, -адз или -вадз, -охъ или -вохъ, -элу или -вэлу, -э или -вэ, -эцхэкх или -вэцхэкх (Н), -эцхэк, -вэцхэк (Ч), г.с.з. избавляться (от неприятностей, хлопот, от кого-л., чего-л.); исконно арм. сл., грабар պուրծ պուր – освобождение, պրծանիլ прцанил – избавляться, литер.вост.арм. պրծնել прцнел, литер.зап.арм. պրծիլ (произ. бырдзил) – избавляться, Шемаха, Тбилиси պրծնիլ прцнил, Горис, Ереван, Карабах պրծնել прцнэл, Нор-Джуга պրծանել прцанел, պրծնել прцнел, Агулис պրծանիլ пррцанил, Мокс պրծնիլ пррцнил, Ван պրծնել пррцнел, Муш փոձնալ քիրրдзнал, Алашкерт պրծնել пррцнел, Салмаст պրզնել прзнел, Мараха պրրզնել пырзнэл.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ, -ովրդ, -ովր, -ներովր, -ներովր, -ներովր, մկ. հենց որ ազատվում եմ, ազատվեցի, ազատվեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я избавляюсь, избавился и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲՆՈՒՆԳՑՈՒՆԵԼՈՒ ԶՄԱՆԱԿԱՆ, ած. (մարդ, գործ), որը հնարավոր է ազատվել. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ. **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒ ՎԱՆ ԶԷ. ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒ ԻՐԱՐ ԶԻԿԱ**. այս երեք բառերն ունեն նաև համապատասխան անցողական ձևեր – **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ** կամ **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ**, **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ**, **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ** կամ **ԲՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ**:

ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ, пр.буд.вр. 1. тот, кто может освободиться, избавиться от чего-л. 2. то, от чего нужно избавиться; при употр. с суш. становится прилаг.; **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ ԲՅՐՐԱՐՎԵԼՈՒ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒ** **ԻՐԱՐ ԶԻԿԱ** никак от этого не избавиться; все три вышперечисл. слова имеют также соответств. переходные формы: **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՆ ԶՄԱՆԱԿԱՆ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒ** или **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒ**, **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ** или **ԲՅՐՐԻՆԳՑԻՆՅՈՒՆ ԿՐՐԱՐՎԵԼՈՒՆԵԼՈՒ**.

ԲԸՆՆԱԶ (Ն), **ՊԸՆՆԱԶ** (Չ), ած.մկ. 1. (մարդ), որ բռնել է. 2. որին բռնել են. **կող պրոնաձ շուն** շուն, որ գող է բռնել կամ բռնում է. **շունին պրոնաձ կողը** գողը, որին բռնել է շունը. **պրոնաձ կրպեղին կողին**. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **մեզեն բրոնաձ ինչվանքի հարուր** (Ն), **մեզեն պրոնաձ ինչակի հարուր** (Չ) մեկից սկսած մինչև հարյուր. **շունին բրոնաձը** (մարդը) **փախավ**:

ԲՅՐՐՈՒՅ (Ո), **ՍՅՐՐՈՒՅ** (Չ), ք.ք.ք. 1. поймавший. 2. пойманный. **кохь пырнадз шун** собака, которая поймала вора, **шунин пырнадз кохьы** вор, которого поймала собака, **пырнадз кыпэрин кохьын** ведут пойманного вора. 3. ք. օտ, начиная օտ, начиная с (с числительными); **мэгэн бырнадз инчванкхи харур** (Ո), **мэгэн пырнадз инчаки харур** (Չ) օտ единицы до ста; с сущ. становится прилагат., с глаголом выполняет функцию наречия, при незаб. употребл. – функцию сущест., принимает артикль 3-го л. и склоняется: **шунин бырнадзы пнахав** (человек), которого поймала собака, сбежал.

ԲԸՆՆԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՊԸՆՆԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի բռնում են, բռնեցի, բռնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՐՈՒՅՏԱԻԻՍ (Ո), **ՍՅՐՐՈՒՅՏԱԻԻՍ**, -իդ, -ին, -ինэрус, -ինэруд, -ինэрун (Չ), ո. ք. օտ, начиная օտ, начиная с (с числительными); **мэгэн бырнадз инчванкхи харур** (Ո), **мэгэн пырнадз инчаки харур** (Չ) օտ единицы до ста; с сущ. становится прилагат., с глаголом выполняет функцию наречия, при незаб. употребл. – функцию сущест., принимает артикль 3-го л. и склоняется: **шунин бырнадзы пнахав** (человек), которого поймала собака, сбежал.

ԲԸՆՆԱԶՉՎԸՍ (Ն), **ՊԸՆՆԱԶՉՎԸՍ**, -օվըդ, -օվը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ բռնում են, բռնեցի, բռնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՐՈՒՅՕՎԻՍ (Ո), **ՍՅՐՐՈՒՅՕՎԻՍ**, -օвид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), ո. ք. օտ, начиная օտ, начиная с (с числительными); **мэгэн бырнадз инчванкхи харур** (Ո), **мэгэн пырнадз инчаки харур** (Չ) օտ единицы до ста; с сущ. становится прилагат., с глаголом выполняет функцию наречия, при незаб. употребл. – функцию сущест., принимает артикль 3-го л. и склоняется: **шунин бырнадзы пнахав** (человек), которого поймала собака, сбежал.

ԲԸՆՆԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ՊԸՆՆԵԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. 1. ձեռքով բռնել որևէ բան. 2. ձեռքակալել (գողի և այլն). 3. որսալ (ձուգ, թռչուն, մուկ և այլն). 4. շինել (պատ). 5. պահել (պաս, ծուխ, դիտոս). 6. վարձել (բանվոր, աղախին). 7. մակարդվել (մածունը). 8. գրավել (տեղ). 9. գործածել. **աս ամանը ամեն օր չիմ պրոնի**. 10. պահել. **գօլ բրոնել**. 11. սկսել. **բադ բրոնել** (Ն), **բադ պրոնել** (Չ) պատ կառուցել (քարից, աղյուսից). **բանվոր բրոնել** (Ն), **պանվոր պրոնել** (Չ) աղախին վարձել. **ըողաթ բրոնել** (Ն), **ըողաթ պրոնել** (Չ) մշակ վարձել. **բաս բրոնել** (Ն), **բաս պրոնել** (Չ) պաս պահել. **փեղիզ բրոնել** (Ն), **բեղիզ պրոնել** (Չ) դիտոս պահել. **գօդ բրոնել** (Ն), **կօդ պրոնել** (Չ) գող բռնել, ձեռքակալել. **դեղ բրոնել** (Ն), **դեղ պրոնել** (Չ) տեղ գրավել. **թաթավ բրոնից** (Ն), **թաթավ պրոնիծ** (Չ) անձրև սկսվեց. **ձանը աշխարք բրոնիլ է** (Ն), **ձանը աշխարք պրոնիլ է** (Չ) (նարա) ձայնը լսվում է ամեն տեղ, կանչում է՝ որքան ույժ ունի. **ձուգ բրոնել** (Ն), **ձուգ պրոնել** (Չ) ձուգ որսալ. **մաձունը բրոնիլ է** (Ն), **մաձունը պրոնիլ է** (Չ) մածունը մակարդվել է:

ԲՅՐՐՈՒՅԼ, гыбыррим, -эчи, -адз, -охь, -элу, -э, -эчэхк, **ՍՅՐՐՈՒՅԼ**, кыпыррим, -эчэхк (Չ), ք.դ. 1. держать что-либо руками. 2. хватать (за руку и т.п.). 3. задерживать, ловить (вора и т.п.). 4. ловить (рыбу, птицу, мышь и т.п.). 5. возводить, строить (стену, дом и т.п.). 6. соблюдать (пост, диету). 7. нанимать (работника, прислугу). 8. приниматься, пускать корни (о саженцах и т.п.). 9. заквашиваться (о молоке). 10. занимать (место). 11. пользоваться (посудой и т.п.); **ас аманы амэн օր чим пырри** я не пользуюсь этой миской каждый день. 12. держать (домашних животных, птиц); **гов быррнэл** (Ո), **гов пыррнэл** (Չ) держать корову. 13. начинаться (о дожде и т.п.). 14. раздаваться (о голосе и т.п.); **бад быррнэл** (Ո), **бад пыррнэл** (Չ) возводить стену, **банвор быррнэл** (Ո), **панвор пыррнэл** (Չ) нанимать прислугу, работника, **ыррхьатн быррнэл** (Ո), **ыррхьатн пыррнэл** (Չ) нанимать батрака, работника, **бас быррнэл** (Ո), **бас пыррнэл** (Չ) соблюдать пост, **пхэриз быррнэл** (Ո), **бэриз пыррнэл** (Չ) соблюдать диету, **гохь быррнэл** (Ո), **кохь быррнэл** (Չ) ловить вора, **дэхь быррнэл** (Ո), **дэхь пыррнэл** (Չ) занимать место (для кого-то), **thathav быррнич** (Ո), **thathav пыррниц** (Չ) дождь зарядил, **дзаны ашхаркн быррнил э** (Ո),

цаны ашхаркһ пыррнил э (Ч) вопит, орёт что есть мочи, **дзуг быррнэл** (Н), **цуг пыррнэл** (Ч) ловить рыбу, **мадзуны быррнил э** (Н), **мадзуны пыррнил э** (Ч) молоко заквасилось, **туррыд коц пыррнэ**, **тирацинид кохь ми пыррни** (Ч) держи двери на замке, не держи соседа за вора; **грабар рпнлн буррн** – ладонь, **рпнлн буррнел** – держать, хватать, воспламеняться, **литер.вост.арм. буррнел рпнлн**, **литер.зап.арм. рпнлн** (произн. пһыррнэл) – держать, хватать, в гаварах Алашкерт, Муш, Сучава, Нор-Джуга, **р'пнлн буррнел**, **Полис рпнлн буррнэл**, **Ахалциха**, **Ереван**, **Карин**, **Себастья р'пнлн буррнэл**, **Агулис рпнлн буррнил**, **Акна**, **Харберд**, **Возм р'пнлн буррнил**, **Зейтун р'рпнлн буррнил**, **Ван**, **Салмаст цпнлн буррнел**, **Горис**, **Мараха цпнлн буррнэл**, **Хачин р'рпнлн буррнел**, **Тбилиси рпнлн бурнил**, **Мокс цпнлн буррнил**, **Карабах**, **Родосто**, **Тигранакерт фпнлн буррнэл**, **Шемаха фпнлн буррнил**, **Асланбек р'пнлн буррнэл**, **Амшен цпнлн буррнуш**.

ԲԸՆԴԵԼԵՆ (Ն), **ՊԸՆԴԵԼԵՆ** (Չ), մկ. բռնելով. **բաղերեն բռնելն ջորով քրքալե**:

БЫРРНЭЛЭН (Н), **ПЫРРНЭЛЭН** (Ч), н. хватая, держась за что-л.; **бадэрэн быррнэлэн джорров кһыкһалэ** еле передвигается держась за стены.

ԲԸՆԴԵԼՈՒ (Ն), **ՊԸՆԴԵԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. (բան, մարդ, կենդանի և այլն), որ կարելի է կամ պետք է բռնել. 2. այն (մարդը), որ պիտի բռնե. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **վորն է բռնելուներս** ո՞րն է (այն պատը), որ պիտի կառուցենք, **վորն է բռնելուն** ա) ո՞րն է այն (պատը), որ պետք է բռնել, բ) ո՞րն է այն (մարդը), որ կարող է բռնել կամ որ պիտի բռնի. **դրդաբ կրնածին կողին պրնելու**:

БЫРРНЭЛУ (Н), **ПЫРРНЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. 1. тот, кого нужно поймать. 2. (стена), которую нужно возводить. 3. тот, который может поймать или который поймает. 4. тот, кто возведёт стену; с сущ. выполн. функцию прил., с гл. – нареч., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль (во 2-м знач. только 3-го л.) и склоняется; **ворн э быррнэлунэрыс?** какую (стену) будем возводить?, **ворн э быррнэлун?** а) какую (стену) надо возводить?, б) кто тот (человек), который может или будет возводить стену?; **дыхьакһы кынацин кохьин пыррнэлун** ребята пошли ловить вора.

ԲԸՆԴԵՎԱԶ (Ն), **ՊԸՆԴԵՎԱԶ** (Չ), ած. 1. ձեռքով բռնված. 2. արդեն գործածված. **բռնըված հալավ. բռնըված սաղրթ** (գործիք). 3. կալանավորված. 4. թակարդն ընկած (թռչուն), ցանցն ընկած (ձուկ). 5. կառուցված (պատ). 6. վարձված (բանվոր). 7. գրավված (տեղ). 8. շարժվելու ընդունակությունը կորցրած (ողք, ձեռք, մեջք և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է:

БЫРРНЫВАДЗ (Н), **ПЫРРНЫВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. удерживаемый рукой. 2. повседневно используемый (о посуде, полотенце и т.п.). 3. повседневно носимый (об одежде). 4. задержанный, пойманный. 5. попавший в ловушку (о птице), попавший в сеть (о рыбе). 6. построенный, возведённый (о стене). 7. нанятый (о работнике). 8. занятый для кого-то (о месте). 9. онемевший, утративший чувствительность, гибкость (о частях тела); **быррнывадз һалав** повседневно носимая одежда, **быррнывадз сахьытһ** повседневно используемый инструмент; с сущ. становится прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склон.

ԲԸՆԴԵՎԱՉՍԱՅԻՆ (Ն), **ՊԸՆԴԵՎԱՉՍԱՅԻՆ**, -նէրուն (Չ), մկ. քանի բռնվում է, բռնվեծ, բռնվի (նախորդի բացատրության մեջ բերված 1-5 և 8 իմաստներով) և այլն բոլոր ժամանակ. եզակի և հոգն. երր. դեմքի ձևերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БЫРРНЫВАДЗСАЙИН (Н), **ПЫРРНЫВАДЗСАЙИН**, -нэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) ловится и т.д. в значениях с 1 по 5 и 8, во всех временах ед. и мн. ч. 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԸՆԴԵՎԱԶՈՎԸ (Ն), **ՊԸՆԴԵՎԱԶՈՎԸ**, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ բռնվում է, բռնվեց, բռնվի և այլն (նախորդի վերաբերմամբ ասված իմաստներով) բոլոր ժամանակ. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքի ձևերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՅՐՐՆԻՎԱԾՅՈՎԻ (Н), **ԲՅՐՐՆԻՎԱԾՅՈՎԻ**, -նэровы (Ч), н. как только ловится и т.д. во всех значениях глагола «быррнывэл», во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲԸՆԸՎԱՅՔ (Ն), **ՊԸՆԸՎԱՅՉ** (Չ), գ. բռնելու ձևը (ձեռքով մի բան բռնել, գործածել, ձուկ քրալ, կառուցել իմաստներով):

ԲՅՐՐՆԻՎԱՇԻԿԻ (Н), **ԲՅՐՐՆԻՎԱՇԿ** (Ч), с. 1. способ, приёмы держания руками чего-либо. 2. способ, приёмы ловли руками чего-либо. 3. способ, приёмы использования, применения чего-либо, 4. способ, манера, приёмы возведения чего-либо; литер.зап.арм. բռնուածք (пр. փыррнывадзкի). – способ, манера, приёмы делания чего-л.

ԲԸՆԸՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոյ, -վելու, -վէ՛, -վեցէ՛ք (Ն), **ՊԸՆԸՎԷԼ**, -վեցէ՛կ (Չ), բ.կր.չ. 1. բռնվել (գողը, փախչողը), (սա հրամայական չունի). 2. ցանցը կամ թակարդը ընկնել (առաջին երկու դեմքերի, անձնական դերբայի և հրամայականի ձևեր չունի). 3. կառուցվել (նույն ձևերը չունի նաև այս իմաստը). 4. գործածվել (նույն ձևերը սա էլ չունի). 5. շարժունությունը կորցնել (մարմնի որևէ անդամը), (նույն ձևերը սա էլ չունի). 6. բ.փոխ. սկսել մենամարտել կամ կռվել. սա ունի բայի բոլոր ձևերը. **բրոնրվի բերանը** (Ն), **պրոնրվի պերանը** (Չ) պապանձվի լեզուդ (անեցք հայհոյողին). **մէջքս բրոնրվի է** (Ն), **մէճկըս պրոնրվի է** (Չ) մէջքս անշարժացել է (մրսելուց). **Սրգորդիչին հեղ Գարաբեղը բրոնրվեցան** Մկրտիչն ու Կարապետն սկսեցին կռվել կամ մենամարտել:

ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒ, -вим, -вэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Н), **ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒ**, -вэцхэк (Ч), г.ср.з. 1. ловиться (о воре и т.п.); не имеет повелит. наклонения. 2. попасть в сеть или ловушку; не имеет форм 1-го и 2-го л., личных форм прич. и повелит. наклон. 3. возводиться, строиться; (также не имеет вышепереч. форм). 4. использоваться повседневно (о полотенце, посуде и т.п.), (также не имеет вышеперечисл. форм). 5. онеметь, утратить чувствительность, гибкость (также не имеет вышеперечисл. форм). 6. перен. сцепиться, схлестнуться (в споре, драке), имеет все гл. формы; **быррныви бэраныд** (Н), **пыррныви пэраныд** (Ч) чтоб язык у тебя отсох (проклятие в адрес сквернословя), **մէչկիս բիրրнывил է** (Н), **մէչկիս պիրրнывил է** (Ч) у меня поясницу схватило, **Мыгырдичин հэд Гарабэды быррнывэцхан** Мкртчич и Карапет сцепились (в споре, драке). 7. зацепиться, ухватиться за что-л.; литер.вост.арм. բռնվել օրրնվել – ловиться, литер.зап.арм. բռնվիլ (произн. փыррнывил) – арестовываться, сцепиться в драке.

ԲԸՆԸՎԷԼԷՆ (Ն), **ՊԸՆԸՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. գործածվելով. **ամեն օր բրոնրվելն հինացավ**. 2. (մարմնի անդամը) ճկունությունը կորցնելով. **մէճկըս պրոնրվելն սաղ օրը ջրզվաձ կրպանիմ**. 3. ընդհարվելով իրար հետ. **բրոնրվելն գէ՛ցիլ ին**:

ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒՆ (Н), **ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒՆ** (Ч), н. 1. постоянно используя (о посуде, полотенце и т.п.); **амэн օր быррнывэլэн հинацхав** изнасился от постоянного употребления. 2. теряя подвижность, гибкость (о частях тела); **մէչկիս պիրрнывэլэн сахь оры джыгвадз кыпаним** весь день работаю согнувшись в три погибели из-за болей в пояснице. 3. ссорясь; **быррнывэլэн гэцхил ин** постоянно ссорятся.

ԲԸՆԸՎԷԼՈՒ (Ն), **ՊԸՆԸՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. 1. գործածվելու. 2. պահվելու արժանի. **սա գովը բրոնրվելու արժանի չէ**. 3. թակարդը կամ ցանցը ընկնելու. 4. ձերբակալվելու. 5. (մարմնի անդամների) ճկունությունը կամ շարժունությունը կորցնելու. **մէջքս բրոնրվելու բաղջառ էղավ**. 6. ընդհարվելու. **կրկուդնուն ալ պրոնրվելու մահանա**. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական: Այս կրավորական և կրավորակերպ չեզոք բայերն ու նրանից ծագած ածականներն ու մակբայները ունեն նաև համապատասխան անցողական ձևեր – բրոնրվեցունել, բրոնրվեցունելու, բրոնրվեցուցաձ, բրոնրվեցուցաձայիս, բրոնրվեցուցաձովրս:

ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒԼ (Н), **ԲՅՐՐՆԻՎՅՈՒԼ** (Ч), пр.буд.вр. 1. предназначенный для использования (о посуде и т.п.). 2. стоящий того, чтобы держать, иметь в хозяйстве (о домашних животных): **ас говы быррнывэлу аржани чһэ** эту корову не стоит держать. 3. (птица), которая может попасть в ловушку, (рыба), которая может попасть в сеть. 4. тот, кого могут задержать, арестовать. 5. части тела, которые могут потерять гибкость, чувствительность; **մէչկիս быррнывэлу баджарр эхъав** из-за этого у меня поясницу схватило. 6. то, что может вызвать спор, стать причиной ссоры,

раздора; **кыкуднун ал пыррнывэлу маһана** постоянно находят причину, чтобы ссориться; с суш. становится прилагат; данные пассив. формы гл. ср. залога и производные от них прилаг. и наречия имеют также соответствующие переходные формы: **быррнывэчхунэл**, **быррнывэчхунэлу**, **быррнывэчхуцһадз**, **быррнывэчхуцһадзсайис**, **быррнывэчхуцһадзовыс**.

ԲԸՆՆՈՒԳ (Ն), **ՊԸՆՆՈՒԳ** (Չ), ած. խնայողակար ծախսող:

БЫРРНУГ (Н), **ПЫРРНУГ** (Ч), п. 1. бережливый, экономный. 2. прижимистый.

ԲԸՆՆՈՒԳԳԷԳ (Ն), **ՊԸՆՆՈՒԳԳԷԳ** (Չ) ած. մի քիչ խնայող, բավական խնայողաբար ծախսող:

БЫРРНУГГЭГ (Н), **ПЫРРНУГГЭГ** (Ч), п. 1. довольно бережливый. 2. довольно прижимистый.

ԲԸՆՆՈՒԳՈՒԹԻՆ (Ն), **ՊԸՆՆՈՒԳՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. խնայողություն:

БЫРРНУГУТҺИН (Н), **ПЫРРНУГУТҺИН** (Ч), п. 1. бережливость. 2. прижимистость.

ԲԸՆՆՈՒԹԻ, տե՛ս բուռնութի:

БЫРРНОТҺИ, см. буррнотһи.

ԲԸՌԶԸՆԳԱԶ, ած.մկ. խճճվեցրած (թել, մազ և այլն). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հող առնում ու հողավում է. «բրոջընգել» բայը ունի ներգործ. և չեզոք նշանակություն. չեզոքի անցյալ դերբայը իբրև ածական առանձին գործածվելիս առնում է միայն երբ. դեմքի հող, իսկ ներգործականինը – բոլոր դեմքերի հողերը, այդ պատճառով երրորդ դեմքի ձևը «բրոջընգաձը» ունի երկու նշանակություն – ա) նրա բրոջընգաձը, այն, որ նա է բրոջընգել, բ) այն, որ ինքն է բրոջընգվել առանց ուրիշի ներգործության:

БЫРРДЖЫНГАДЗ, пр.пр.вр. спутанный, переплётенный (о нитках, волосах и т.п.); с суш. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию суш., принимает притяж. артикль и склоняется; гл. «быррджынгэл» имеет значение как действ., так и ср. залогов; форма ср. залог в прош. времени в функции прилаг. при независ. употр. принимает только притяж. частицу 3-го лица, а форма действ. залога – всех лиц, по этой причине, форма 3-го лица «быррджынгадзы» имеет два значения: а) тот, кто спутал, переплёл (нить и т.п.), б) то, что само спуталось, переплелось.

ԲԸՌԶԸՆԳԱՂՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի խճճվեցնում եմ, խճճվեցրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքերի ձևերը ունին թե՛ ներգործական և թե՛ չեզոք ծագում ու նշանակություն, ինչպես նախորդ ածականը և հետևյալ մակբայը. չեզոք ծագում ունեցողները գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևով ու հողով:

БЫРРДЖЫНГАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) спутываю (переплетаю нити и т.п.) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предложения; формы 3-го лица ед. и мн. числа образованы от глаголов как действит., так и среднего залогов и имеют соответствующие значения, как и предыдущие прилаг. и нижеследующее наречие; в значении ср. залога наречия употребляются только в форме 3-го лица с соответств. притяжат. артиклем.

ԲԸՌԶԸՆԳԱՂՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ խճճվեցնում եմ, խճճվեցրի, խճճվեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին (երբ մակբայը ծագում է ներգործական բայից, իսկ երբ նա ծագում է նույն բայի չեզոք իմաստից, գործածվում է միայն երբ. դեմքով). տե՛ս նաև նախորդի բացատրությունը:

БЫРРДЖЫНГАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только спутываю (переплетаю нить, волосы и т.п.), спутывал, буду спутывать и т.д.; если наречие образовано от гл. действ. залога, то употр. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл., если же образовано от гл. ср. залога, то употр. только в 3-м лице.

ԲԸՌԶԸՆԳԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. խճճվեցնել (թել, մազ).

БЫРРДЖЫНГЭЛ¹, гыбыррджынгим, быррджынгэцһи, быррджынгадз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. переплетать, беспорядочно перевивать (нить, волосы).

ԲԸՌՋԿԻՆԳԵԼ², -ի, -եցավ, -ած, -ելու, ուրիշ ձևեր չունի, ք.չ. խճճվել:

БЫРРДЖЫНГЭЛ², гыбыррджынги, быррджынгэцхав, -адз, -элу, других форм не имеет, г.с.з. спутываться, переплетаться, перевиваться; в гаварах Полис Կոճրել քրչիլ, Евдокия Կոճրիլ քրչիլ – спутываться.

ԲԸՌՋԿԻՆԳԵԼԷՆ, մկ. 1. խճճվեցնելով (ներգործական բայից). 2. խճճվելով (չեզոք բայից):

БЫРРДЖЫНГЭЛЭՆ, н. 1. спутывая (от гл. действит. залога. «быррджынгэл»). 2. спутываясь (от гл. среднего залога «быррджынгэл»).

ԲԸՌՋԿԻՆԳԵԼՈՒ, ած. 1. բան, որ կարելի է խճճվեցնել (ներգործական բայից). 2. բան, որ կարող է խճճվել (չեզոք բայից). 3. մկ. **եզավ գէնէ մանաձրս բրոջընգելու** (ներգործական բայից). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանց գոյականի գործածվելիս փոխարինում է նրան, հոդ առնում ու հոլովվում է. եթե ծագում է չեզոք բայից ունի միայն երրորդ դեմքի ձևեր:

БЫРРДЖЫНГЭЛУ, քր.б.д.вр. 1. тот, кто может спутать (от глагола действительн. залога). 2. то, что может спутаться (от гл. среднего залога). 3. в значении наречия: **ЭГԱՎ ԳՆՆՈՄԱՆԱԾԻՑ ԵՄ ԲЫРРДЖЫՆԳԵԼՈՒ** снова пришёл путать мою пряжу (от гл. действ. залога); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при употр. без существит. заменяет его, принимает притяж. артикль и склоняется; если образовано от глагола среднего залога, то имеет только формы 3-го л.

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԱԶ, ած. «բրոջընգած»-ի կրավորական է. փոխ. իմ. նշանակում է նաև «անհաշտ իրար հետ կոպող»:

БЫРРДЖЫНГВАДЗ, քր.ք.вр. 1. спутавшийся, перепутавшийся. 2. перен. не ладящие, ссорящиеся, не уживающиеся друг с другом.

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԱԶԱՍԿԻՆ, -իներուն, մկ. «բրոջընգածասյին»-ի կրավորական է. ունի միայն այս (երրորդ դեմքի) ձևերը. հոգնակի փոխ. իմ. նշանակում է նաև «քանի անհաշտ, իրար հետ կոպող են դառնում, դառձան, դառնան» և այլն բոլոր ժամանակների իմաստով, ինչպես պահանջում է հաջորդող բայը. **բրոջընգածասյիներուն մեզի յալ մէջը քիտանին, խառնեցին, փիթ խառնին** և այլն:

БЫРРДЖЫНГВАДЗСАЙИН, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше, каждый раз, когда) спутывается, переплетается. 2. перен. мн.ч. по мере того как (чем больше) ссорятся, ссорились и т.д., во всех временах в соотв. со смыслов. гл. քր.; пассив. форма от «быррджынгадзсайин»; имеет только формы 3-го л.; **ԵՄ ԲЫՐՐԴՋԻՆԳՎԱԶԶԱՅԻՆՆՈՒՆ ԵՄ ԻՆՈՒՄ ԿՈՄՈՒՄ ԿԻՄԱՐՆԻՆ, ԽԱՐՆՈՒՄ, ՔԻՄԱՐՆԻՆ** каждый раз, когда затевают ссору, и нас в неё впутывают, каждый раз, когда затевали ссору, и нас в неё впутывали и т.д.

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԱԶՈՒՄ, -նեղովը, մկ. «բրոջընգածովը»-ի կրավորական է. հոգնակի փոխ. իմ. նշանակում է նաև հենց որ սկսում են, սկսեցին, սկսեն և այլն ընդհարվել իրար հետ:

БЫРРДЖЫНГВАДЗОВЫ, -нэровы, н. 1. как только спутывается. 2. перен. во мн.ч. как только затевают ссору, затеяли ссору, затеют ссору и т.д.; пасс. форма наречия «быррджынгадзовы».

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԵԼ, ք.կր.չ. «բրոջընգել»-ի կրավորակերպն է. փոխ. իմ. նշանակում է նաև «իրար հետ ընդհարվել, կռվել, անհաշտ լինել»:

БЫРРДЖЫНГՎՈՒ, ք.ք.з. 1. спутываться, перепутываться. 2. перен. не уживаться, не ладить, ссориться. 3. отвязаться, избавиться от кого-либо. 4. цепляться, придирается, приставать к кому-либо; пасс. форма гл. «быррджынгэл».

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԵԼԷՆ, մկ. «բրոջընգելեն»-ի կրավորակերպն է. փոխ. իմ. նշանակում է նաև «իրար հետ ընդհարվելով, կռվելով»:

БЫРРДЖЫНГՎՈՒՄ, н. 1. спутываясь, перепутываясь. 2. перен. не уживаясь, не ладя, ссорясь; пасс. форма нар. «быррджынгэлэн».

ԲԸՌՋԿԻՆԳՎԵԼՈՒ, ած. «բրոջընգելու»-ի կրավորակերպն է. փոխ. իմ. նշանակում է նաև «ընդհարվելու, կռիվ սկսելու (պատճառ)». կրավորական չեզոք ձևերն ունին

համապատասխան անցողականներ – բրնձընզվեցունել, բրնձընզվեցունելէն, բրնձընզվեցուցած, բրնձընզվեցուցածսայիս, բրնձընզվեցուցածովրս:

БЫРРДЖЫНГВЭЛҮ, пр.буд.вр. пасс. форма прич. «быррджынгэлу»; в перен. смысле означает также «повод, из-за которого может начаться ссора»; пассивные формы сред. залога имеют соотв. перех. формы: быррджынгвэчхунэл, быррджынгвэчхунэлэн, быррджынгвэчхуцхадз, быррджынгвэчхуцхадзсайис, быррджынгвэчхуцхадззовыс.

ԲԸՈՋԻՆԳ, գ. գլխի խճճված, իրար հետ փաթաթված մազեր, որոնք սանրելով չեն ուղղվում, այլ պոկվում են:

БЫРРДЖИНГ, с. 1. космы, пряди спутанных, взерошенных волос. 2. клубок спутанных ниток; в гаваре Карин պռճինկ բրրչինկ – спутанные волосы, нитки.

ԲԸՈՋԻՆԳՕԴ, փ. պռճնկոս:

БЫРРДЖИНГОД, п. спутанный (о волосах, нитках и т.п.).

ԲԸՈՋՕԼՕԴ ԿԸԼՕԽ (Չ), գ. կեղտոտ, թափթփված անձ:

БЫРРДЖОЛОД КЫЛОХ (Ч), с. грязнуля, неряха.

ԲԸՍ (Չ), ձ. խաղի ժամանակ (գնդակ և այլն) հակառակորդին վրիպման կատակ ցանկություն:

БЫСТ! (Ч), м. шуточное пожелание промаха сопернику (в игре в бабки, мяч и т.п.); литер.вост.арм. փստալ իհстал, в диалектах փստալ իհстал, փստել իհстэл – промахнуться (в игре в мяч, бабки и т.п.), в диалектах также փրստ իհыст – промах, мимо.

ԲԸԲԻՆԸ և **ԲԻԲԻՆԸ** (Ն), **ՊԸԲԻՆԸ** և **ՊԻԲԻՆԸ** (Չ), գ. բրինձ. փոխ պահլ. **պրրինձը քարոլ է** (ծծկ.) այս մարդը (օտարագրին) հարսանում է մեր լեզուն, զգույշ խոսի բ. տե՛ս նաև **մաղը ձազ է**:

БЫРИНДЗ и **БИРИНДЗ** (Н), **ПЫРИНДЗ** и **ПИРИНДЗ** (Ч), с. рис; **пыриндзы кхарод э** (жарг.) этот чужак понимает наш язык; см. также **махы дзаг э**; от перс. biring (бириндз); грабар բրինձ бриндз – рис, литер.вост.арм. բրինձ бриндз, литер.зап.арм. բրինձ (произн. пһыриндз), Агулис, Тбилиси բրինձ бриндз, Алашкерт, Ереван, Харберд, Муш, Нор-Джуга, Себастья բրինձ бһриндз, Ахалциха բրինձ бһринц, Сучава բրինձ бһринцһ, Возм բրինձ бһрэйндз, Полис, Родосто, Тигранакерт փրինձ փһриндз, Асланбек բրինձ бһриндз, Амшен, Карабах, Мокс, Салмаст, Ван պրինձ приндз, Мараха, Шемаха պһրինձ пириндз, բրինձ бһриз.

ԲԻ (Ն), **ԲԸՅ** (Չ), գ. սարդի նման միջատ է, որ ապրում է գետնի մեջ. թուրք. բիյ – նույն իմ.:

БИ (Н), **БЫЙ** (Ч), с. зоол. тарантул, крупный ядовитый паук, живущий в земле; крым.татар. бий – паук, тарантул.

ԲԻԲ (ՆխՉ), գ. շքի բիր:

БИБ (Нхч), с. зрачок; литер.вост.арм. բիր биб, литер.зап.арм. բիր (пр. пһипһ) – зрачок.

ԲԻՊԱ, գ. խմորեղեն թխվածք՝ տափակ երկարածև, ձեռքի ափի լայնությունը՝ մեջը դրած պանիր, կարտոֆիլ, կարատած դդում, սոխ և այլն. թուրք. փիդե – շոթ, նկուն:

БИДА, с. пирожок из раскатанного теста плоской удлиненной формы с различной начинкой (из мяса, творога, картофеля, измельченной тыквы, жареного лука и т.п.), **фышнайов бида** пирожок с вишней, **салоров бида** пирожок со сливой; **лапатайов бида** пирожок с лебедой, яйцом, домашней сметаной, творогом и жареным луком; турец. pide (пиде) – плоская лепёшка, крым.татар. пите – лепёшка.

ԲԻԴԻ և **ԲԻԴ**, շնչեղ պայթուղիկ բաղաձայններից առաջ **ՓԻԹ**, խուլերից առաջ **ՊԻՏ** (Չ). մասնիկ, որ գործածվում է բայից առաջ և հաղորդում է նրան ապառնի կամ հարկադրական իմաստ. **բիդի նըստիմ**, **բիդ նըստիմ**, **փիթ փաթթիմ**, **պիտ պըռնիմ** (Չ):

БИДИ, **БИД**, **ПһИТһ** и **ПИТ** частица, ставится перед глаголом и образует форму будущего времени; в чалтырско-крымском говоре имеет 3 формы: а) перед гласными и звонкими согласными произносится **բիդ** (**бид**): բիդ անիմ (бид аним) сделаю, բիդ ուղիմ (бид удим) – съем, բիդ բարգիմ (бид барргим) – прилягу, բիդ դամ (бид дам) – отдам, բիդ գարիմ (бид габим) – завяжу, բիդ ձեձիմ (бид дзэдзим) – побью, բիդ ջօզիմ (бид джогим) – отделию: б) перед глухими согласными

произносится **պիտ** (**пит**): պիտ պըռնիմ (пит пыррим) – поймаю, պիտ տընիմ (пит тыним) – поставлю, պիտ կընիմ (пит кыним) – куплю, պիտ ծըկիմ (пит цыким) – уроню, պիտ ճըրիմ (пит чырим) – полью; в) перед придыхательными согласными, звуками «h» и «x» произносится **փիթ** (**пхит**): փիթ փազիմ (пхит пхагим) – закрою, փիթ թաբլիմ (пхит таблим) – выброшу, փիթ քազիմ (пхит кхагим) – развяжу, փիթ ցանիմ (пхит цханим) – посею, փիթ չափիմ (пхит чхафхим) – измерю, փիթ հանիմ (пхит ханим) – вытащу, փիթ խափիմ (пхит ххафхим) – обману; в говоре г. Новый Нахичеван, сёл Большие Салы, Султан Сала и Несветай имеет две формы: **բիդ** (**бид**) перед гласными и звонкими согласными: բիդ անիմ (бид аним) – сделаю, բիդ բըռնիմ (бид быррим) – поймаю, и **փիթ** (**пхит**) перед придыхат. согласными и звуками «h» и «x»: փիթ փազիմ (пхит пхагим) – закрою, փիթ հաքընիմ (пхит хаскхынам) – пойму; литер.вост.арм. պիտի пити, литер.зап.арм. պիտի (произн. биди).

ԲԻՉ, գ. հեյրուն. փոխ. թուրք.:

БИЗ, с. шило; турец. biz (биз), крым. татар. биз – шило; среднеарм.яз. պիզ пиз – шило, из турецкого яз.; в гаварах Карабах, Карин, Амшен բիզ биз – шило.

ԲԻՉ-ԲԻՉ, մկ. ցից-ցից:

БИЗ-БИЗ, н. торчком, дыбом (о волосах, шерстинках животных, кур и т.п.).

ԲԻՉ-ԲԻՉ ԳՍՅՆԷԼ (մազերը) ցից-ցից կանգնել:

БИЗ-БИЗ ГАЙНЭЛ стоять дыбом (о волосах).

ԲԻՉԴԻ, ԲԻՉԴԻԳ և **ԲԻՉԴԻԼԻԳ** (Չ), տե՛ս բրզդիզ (Ն):

БИЗДИ, БИЗДИГ и **БИЗДИЛИГ** (Ч), см. быздиг (Н).

ԲԻՉԴԻ ԱԽՃԻԳ կամ **ՓՕՔԸԸ ԱԽՃԻԳ**, գ. մանուկ, երեխա:

БИЗДИ АХЧИГ или **ПХОКХЫР АХЧИГ**, с. девчушка, маленькая девочка.

ԲԻՉԴԻ ԴԸՂԱ կամ **ՓՕՔԸԸ ԴԸՂԱ**, գ. մանուկ, երեխա:

БИЗДИ ДЫХЪА или **ПХОКХЫР ДЫХЪА**, с. мальчишка, маленький мальчик.

ԲԻՉԴԻ ՎՍՅ, գ. ընտանիքի ամենաերիտասարդ երեխան:

БИЗДИ ВАЙ, с. ирон.-ласкат. самый младший ребёнок в семье, баловень семьи.

ԲԻՉԴՈՒՆ, գ. բնակելի տան փոքր հյուրասենյակ:

БИЗДУН, с. малая гостиная в жилом доме, состоящем из большой гостиной, малой гостиной, спальных комнат, кухни и коридора; см. также мээдун.

ԲԻԹԻԼՄԻՇ ԼԱԼ սաստիկ գերանալ. թուրք. բիթիրմէք – սպառել, վերջացնել:

БИТЬИЛМИШ ЛАЛ растолстеть; турец. bitmek, крым.татар. битмек – расти.

ԲԻԹԼՕՂԷԼ, բ.չ. ոջլոտել. թուրք. բիթ – ոջիլ, բիթլի – ոջլոտ + հայ. -ոտ-ել:

БИТЬЛОДЭЛ, г.с.з. завшиветь; турец. bit, крым.татар. бит – вошь + суффиксы арм. гл. -од-эл.

ԲԻԹՕՎ (Չ), ած. ձկունությունից գուրկ, փայտացած. թուրք. բիթելի – ամբողջ. **բիթով զըղռել** փայտի նման չկվող դառնալ (ասվում է մարդու մեջքի, վզի և այլն մասին):

БИТОВ (Ч), п. окостеневший, лишённый гибкости; **битов гыдррэл** окостенеть, утратить подвижность (о пояснице, шее и т.п.).

ԲԻԼԲԻԼ և ***ԲՅՈՒԼԲՅՈՒԼ** (Նխո), գ. սոխակ. պարս. բուլբուլ, որից թուրք. բյուբյուլ – սոխակ:

БИЛБИЛ и ***БЮЛЬБЮЛЬ** (Нхч), с. зоол. соловей; перс. bulbul – соловей, турец. bülbül (бюльбюль) – соловей; Карабах պիլպիլ յոլպոլ, Ван բրբիլ ճլբյոլ – соловей.

ԲԻԼԷ և **ԲԻԼԷՄ**, Չալթրում նան **ԲԻԸԷՄ**, Չ. էլ, նույնիսկ, մինչև անգամ. թուրք. բիլէ – նույն իմ. **դուշմանը բիլէ չասի(լ) աղբես պան**:

БИЛЭ и **БИЛЭМ**, в Чалтыре также **БИРЭМ**, сз. даже; **душманы билэ чхаси(л) адбэс пан** даже враг такого не скажет; турец. bile (биле), крым.татар. биле – даже; в гаварах Амшен, Шатах, Муш բիլիш била, Буланых, Ван բիլէ билэ, Полис, Хачин, Евдокия պիլէ пилэ – также, даже.

ԲԻԼԷԳ, գ. ձեռքի այն մասը, որ գտնվում է դաստակի հողից վերև. թուրք. բիլէգ – դաստակ:

БИЛЭГ, с. анат. предплечье; турец. bilek (билек) – запястье, крым.татар. билек – предплечье; в гаварах Карин, Муш բիլակ билак, Гандзак, Амшен, Аварик, Урмия, Мегри, Карабах բիլազ билаг, Ван բիլակ блак – запястье.

ԲԻԼԵԳԻ, գ. հեաան, արելու քար. թուրք. բիլեյի – նույն իմ.:

БИЛЭГИ, с. брусок, оселок, точильный камень; тур. bileği (билеги) – брусок, точило.

ԲԻԼԵԶԻԿ և **ԲԻԼԵԶՆԻԿ**, գ. ջրհորի բերանի շուրջը քառակուսի ձևով տախտակե պատ, որ մարդիկ կամ կենդանիներ չնկնին ջրհորը. «նիք» վերջավորությունը ունի. հայտնի ածանցի «ник» հետևողությամբ է ստացված. թուրք. բիլեզիգ – ապարանջան «բիլեզ» բառից:

БИЛЭЗИК, **БИЛЭЗНИК** և **БЛЭЗНИК**, с. ограждение квадратной формы из досок или других материалов вокруг колодца; окончание «ник» – заимствованный суффикс рус. языка «ник»; турец. bilezik (билэзик) – браслет, кольцо, обруч, ободок; в гаварах Карин բիլազիգ билазиг – каменное ограждение вокруг колодца, в гаварах Карабах, Муш, Ван բիլազուկ билазук – браслет.

ԲԻԼԵԹ և **ԲԵԼԵԹ**, գ. տոմսակ (երկաթուղու, թատրոնի). ֆր. բիյե, ունի. билет.

БИЛЭТ և **БЭЛЭТ**, с. билет (на транспорт, в кино и т.п.); фран. billet, рус. билет.

ԲԻԼԻԳ ՄԱԴ (Ն), **ԲՈՒԼԻ ՄԱԴ** (Չ), գ. ձկույթ մատ:

БИЛИГ МАД (Н), **БУЛИ МАД** (Ч), с. мизинец.

ԲԻԼՅՈՒԹ, գ. թեյի բաժակի տակ դրվող ծանձաղ աման. ունի. блюдо:

БИЛЮТ, с. блюдце, на которую обычно ставится чайная чашка; от рус. блюдце.

ԲԻԼՕՐ, գ. խոշորացույց ապակի. ար. բիլուր – բյուրեղ:

БИЛОР, с. увеличительное стекло; турец. billûr (биллур) – кристалл, хрусталь, из араб.; в гаварах Евдокия, Амасия, Харберд, Акна, Арабкир պիլոր пилор – хрусталь.

ԲԻԶԻԳ և **ԲԻԶԻԼԻԳ** (մանկ.), ած. փոքրիկ:

БИДЗИГ և **БИДЗИЛИГ** (детск.), п. маленький, крошечный; литер.зап.арм. պզտիկ (произ. бздиг), в диалектах имеет формы պիծի пици, պիծիկ пицик, պիծիլիկ пицилик, պիճի пици, պիճիկ пичик, պիճիլիկ пицилик – маленький, крошечный.

ԲԻՅԱԹԱ, գ. 1. սկեսրայր, ամուսնու հայրը (կնոջ վերաբերմամբ). 2. աներ, կնոջ հայրը (ամուսնու վերաբերմամբ). փոխ. թաթ.:

БИЙАТНА, с. 1. свёкор, отец супруга. 2. тесть, отец супруги; тюрк. бей – господин, глава рода, племени + ата – отец.

ԲԻՅԱՆԱ, գ. 1. սկեսուր, ամուսնու մայրը (կնոջ վերաբերմամբ). 2. գոթանջ, կնոջ մայրը (ամուսնու վերաբերմամբ). փոխ. թաթ.:

БИЙАНА, с. 1. свекровь, мать супруга. 2. тёща, мать супруги; тюрк. бей – господин, глава рода, племени + ана – мать.

***ԲԻՆԱՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ** (Նխջ) բնակվել:

***БИНАМИШ (Ы)ЛАЛ** (Нхч) жить, обитать; грабар բոյն буйн – гнездо.

ԲԻՆԴ, ած. թանձր (հեղուկ):

БИНД, п. 1. густой (о жидкости). 2. перен. тугодум; исконно арм. слово, грабар պինդ пинд – плотный, крепкий, твёрдый, литер.вост.арм. պինդ пинд, литер.зап.арм. պինդ (произн. бинт) – крепкий, твёрдый, Алашкерт, Ереван, Мокс, Муш, Мараха, Шемаха, Салмаст պինդ пинд, Ахалциха, Карин պինտ пинт, Хачин, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт բինդ бинд, Цхна պենդ пэнд, Горис, Карабах պրենդ пыэнд, Асланбек բինդ бинд, բի* **биһ**, Зейтун բրնդ бынд, Сведия բենд бэнд, все в знач. крепкий, твёрдый.

***ԲԻՆԴԱԲՈՒՐ**, գ. ցորենից ախտրաատած կերակուր հերիսայի նման, բայց առանց մսի. հիշվում է հին երգերի մեջ:

***БИНДАБУР**, с. суп из пшеничной крупы наподобие пшеничной каши «ариса», но без мяса, упоминается в старинных песнях.

ԲԻՆԴԳԵԳ, ած.մկ. մի քիչ թանձր, բավական թանձր (հեղուկի մասին):

БИНДГЭГ 1. п. густоватый (о супе и т.п). 2. н. густовато (о жидкости).

ԲԻՆԴԳՈԼՈՒ (Ն), **ԲԻՆԴԿԼՈՒ** (Չ), ած. բթամիտ:

БИНДГОЛОХ (Н), **БИНДКЫЛОХ** (Ч), с. тугодум, тупица; литер.вост.арм. պինդ գլուխ փնդ գլուխ փնդ, литер.зап.арм. պինդգլուխ (произ. биндглух) – тупица.

ԲԻՆԴԿՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցած, -նալու, ուրիշ ձևեր չունի, գործածվում է միայն երրորդ դեմքով, բ.չ. թանձրանալ (հեղուկը, ցեխը և այլն):

БИНДЫНАЛ, гыбиндына, -цһав, -цһадз, -налу, не имеет других форм, употр. только в 3-м лице, г.с.з. густеть (о супе и т.п.); литер.вост.арм. պնդանալ փնդանալ, литер.зап.арм. պնդանալ (произ. бынћанал) – твердеть, густеть.

ԲԻՆԴԿՆԱԼԷՆ, մկ. թանձրանալով:

БИНДЫНАЛЭН, н. густея, твердея.

ԲԻՆԴԿՑԱԶ, ած.մկ. թանձրացած (հեղուկ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **բինդրցած արուր**:

БИНДЫЦҺАДЗ, пр.пр.вр. загустевший (о супе и т.п.); с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **биндыцһадз абур** загустевший суп.

ԲԻՆԴԿՑԱՉՍԱՅԻՆ, մկ. քանի թանձրանում է և այլն. **բինդրցածսային արուրին մէջ ճուր գավէցունում**:

БИНДЫЦҺАДЗСАЙИН, н. по мере того как (чем больше) густеет и т.д.; **биндыцһадзсайин абурин мэчыи чур гавэлцһунум** по мере того как суп густеет, добавляю в него воду.

ԲԻՆԴԿՑԱԶՕՎԸ, մկ. հենց որ թանձրանում է, թանձրացավ, թանձրանա և այլն. **խավիձը բինդրցածովը զրրազը գամացուցի, վոր դազը չէրի**:

БИНДЫЦҺАДЗՅՈՒՆ, н. как только густеет, загустел, загустеет и т.д.; **хавидзы биндыцһадззовы гырагы гамацһуцһи, вор дагы чһэри** как только хавидз загустел, я убавил огонь, чтобы дно не пригорело.

ԲԻՆԴԿՑՆԷԼ կամ **ԲԻՆԴԿՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲԻՆԴԿՑՆԷԼ** (Չ), բ.ա. թանձրացնել (հեղուկը):

БИНДЫЦҺЫНЭЛ или **БИНДЫЦҺУНЭЛ** (Н), **БИНДЫЦҺЫНЭЛ** (Ч.), п.г. загущать.

ԲԻՆԴԿՑՆԷԼԷՆ և **ԲԻՆԴԿՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԲԻՆԴԿՑՆԷԼԷՆ** (Չ). մկ. թանձրացնելով. **բինդրցնելն փիլաֆ զրդեցուց արուրը**:

БИНДЫЦҺЫНЭЛЭН и **БИНДЫЦҺУНЭЛЭН** (Н), **БИНДЫЦҺЫНЭЛЭН** (Ч), н. загущая; **биндыцһунэлен пһилаф гыдррэцһуцһи абуры** всё время загущая суп превратил его в плов.

ԲԻՆԴԿՑՈՒՑԱԶ, ած. թանձրացրած (արուր, աղդա և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բինդրցուցածէս առ մէմը համը նայէ**:

БИНДЫЦҺУЦҺАДЗ, пр.пр.вр. загущённый (о супе и т.п.); с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает артикль 3-го лица и склоняется; **биндыцһуцһадзэс арр мэмы һамы найэ** попробуй (суп), который я загустил.

ԲԻՆԴԿՑՈՒՑԱՉՍԱՅԻՆ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի թանձրացնում եմ, թանձրացրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բինդրցուցածսայիներուդ խառնիք նը դազը չիզրփչի(լ)**:

БИНДЫЦҺУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) загущаю, загущал и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответств. с формой смысл. гл. предл.; **биндыцһуцһадзсайинэруд харрникһ ны, дагы чһигыпһчһи(л)** если по мере загустения будете помешивать, дно не пригорит.

ԲԻՆԴԿՑՈՒՑԱՉՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ թանձրացնում եմ, թանձրացրի, թանձրացնեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բինդրցուցածովըդ բիդ առնուս զրրագին վրրայէն**:

БИНДЫЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только загущаю и т.д., во всех л., чис. и вр., в соотв. с формой см. гл. пр.; **биндыцһуцһадззовыд бид аррнус гырагин вырайэи** как только доведёшь до загустения, сразуними с огня.

ԲԻՆԴԿՈՒԹԻՆ, գ. թանձրութուն (հեղուկի, մեղրի, լծույթի, ցեխի և այլն):

ԲИНДУТҺИН, с. густота (мёда, раствора, грязи и т.п.); литер.вост.арм. պնդութիւն փնդտիոն, литер.зап.арм. պնդութիւն (произн. бндутһион) – густота.

ԲԻՆՆՈՒՆ, գ. սայլի երկու կողքերում երկարությամբ դրված փայտե հաստ ձողեր, որ կարելի լինի շատ խուրձ, խոտ և այլն բառնալ սայլի վրա, որովհետև այդ ձողերը լայնացնում են սայլի մակերեսը. տե՛ս մաջառ-արարա:

ԲИНДУҺ, с. драбина, толстые деревянные шесты, установленные в форме решётки по обеим сторонам телеги по всей её длине, позволяющие увеличивать площадь телеги и загружать больше сена; см. маджарр-араба и ддрабинов-араба; возможно от турец. bindi (бинди) – опора, подставка.

ԲԻՆԻՇ, գ. հազուստի թևերի ետ ծավված ծայրերը. արար. բանիշ – տոնական հազուստ երկար թևերով:

БИННИШ, с. закатанные рукава одежды; турец. biniş биниш – судейская мантия, широкое просторное одеяние, из араб.; в гаварах Басен, Муш բինիշ биниш, Алашкерт պինիշ пиниш – широкая одежда.

ԲԻՆՉ (Ն), **ՊԻՆՃ** (Չ), գ. քթի ծայրի երկու փեղկերը. առանձին չի գործածվում արդեն, այլ **քիթի դ թինչ** (Ն), **քիթի դ պինճ** (Չ) կամ **քիթի դ թինչին** (Ն), **քիթի դ պինճին** (Չ) ծաղրական պատասխան է, երբ մեկը (սովորաբար մանուկները) լավ չլսելով ինչ որ ասում են իրենց՝ շարունակ հարցնում են «ի՞նչ» կամ «ինչի՞»:

БИНЧ (Н), **БИНЧ** и **ПИНЧ** (Ч), с. 1. анат. ноздря. 2. анат. нижняя носовая раковина; употр. только в выраж. **кһитһид бинч** (Н), **кһитһид пинч** или **кһитһид бинч** (Ч) или **кһитһид бинчһин** (Н), **кһитһид пинчһин** или **кһитһид бинчһин** (Ч) ответ с ироничным оттенком когда кто-то, как правило дети, не расслышав вопрос, переспрашивает «что?», или «почему?» (соотв. русскому «по кочану»); грабар պինչ пиндж – ноздря, литер.вост.арм. պինչ пиндж, литер.зап.арм. պինչ (произн. бинч) – ноздря, в гаварах Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван, Тбилиси պինչ пинч, Алашкерт, Муш պինճ пинч, Амшен բինչ бинч, Харберд, Ахалциха փինչ փинч, Тигранакерт բինթ-փինչ кһитһ-һинч, Шемаха պրնչ пынч, Асланбек բինչ бинч, Евдокия բրնչ бынч, Карабах փանչ փанч, Полис պինչ пинч.

ԲԻՉԻՄ (Նիսջ), գ. ձև, տարազ (հազուստի). **բիչիմ անել** ձևել, կտրել. թուրք. բիչիմ – ձև, բարեձև և պատղաձ. բիչմէք – ձևել, կտրել:

БИЧҺИМ (Нхч), с. фасон, покрой одежды; **бичһим анэл** кроить; турец. biçim (бичим) – покрой, фасон, вид, форма; в гаварах Карин, Амшен, Ван բիչիմ бичим – облик, вид.

ԲԻՉՄԻՇ ԱՆԷԼ կրտեղ անասունների:

БИЧҺМИШ АНЭЛ кастрировать животных.

ԲԻՐԳԷՄ, ման. նույնիսկ:

БИРГЭМ, сз. даже; **идор вырайов лысэл а чһузэ биргэм** даже слышать об этом не хочет; см. также бирэ.

ԲԻՐԻԹՄԻՇ ԱՆԷԼ մասնիկներն իրար միացնել, կպցնել:

БИРИТҺМИШ АНЭЛ соединять части, детали чего-либо.

ԲԻՐԻԹՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ մասնիկներն իրար հետ միանալ. սովորաբար ասվում է կավի կամ ուրիշ շաղախի, խմորի և այլ զանգվածների մասին, բայց փոխ. իմաստով գործածվում է նաև մարդկանց մասին. թուրք. բիր – մեկ + էրմէք – անել > բիրիրմէք – միացնել:

БИРИТҺМИШ (Ы)ЛАЛ 1. соединяться, связываться (о глине, тесте и других полужидких субстанциях). 2. перен. объединяться (о людях); турец. birleşmek (бирлешмек), крым.татар. бирлешмек – соединяться, объединяться.

ԲԻՐԼԻՔ, գ. միաբանություն, համերաշխություն. փոխ. թուրք.:

БИРЛИК, с. единство, согласие; турец. birlik, крым.татар. бирлик – единство.

ԲԻՐԼԻՔՍՈՉ, ած. անմիաբան, անհամերաշխ. ասվում է միևնույն ընտանիքի անդամների մասին. փոխ. թուրք.:

БИРЛИКҺСЫЗ, п. недружный (только об отношениях между членами семьи); турец. birliksiz – недружный.

ԲԼԱՌԽՈՒ, ած. մոլորված, ճանապարհը կորցրած (անասուն, հեգն. նաև մարդ):

БЛАРРХУ, п. заблудившийся, потерявший дорогу (о домашних животных, в иронич. смысле также о людях).

ԲԼԱՐՄԻՇ ԱՆԷԼ, տե՛ս բուլարմիշ անել:

БЛАРМИШ АНЭЛ и **БЛАРТМИШ АНЭЛ**, см. булармиш анэл.

ԲԼԷՉՆԻՔ, տե՛ս բիլեզիք:

БЛЭЗНИКh, см. билээикh.

ԲՈՒՉՔԱ (Ն), **ԲՈՒՃԿԱ** (Չ), գ. գույզ ձի լծելու բեռնատար սայլ. ռուս. бричка – թեթև մարդատար սայլ:

БРРИЧКhА (Н), **БРРИЧКА** (Ч), с. грузовая телега, запряжённая парой коней; рус. бричка – лёгкая дорожная повозка для перевозки людей.

ԲՈՒ (մանկ.), գ. ջուր:

БУ (детск.), с. вода; литер.зап.арм. ԿՈՒ (произ. бу) – вода (детск.), в гаварах Дерсин, Кхи ԿՈՒ ԿՈՒ – вода (детск.).

ԲՈՒԲՈՒ (Ն), **ՊՈՒՊՈՒ** (Չ), գ. հոպուպ. ԿՈՒՐՈՒ – հոպուպ:

БУБУ (Н), **ПУПУ** (Ч), с. зоол. 1. удод. 2. кукушка; в гаварах Ардиал, Себастья, Ван ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ, Կարաбах, Харберд ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – удод.

ԲՈՒԳ, գ. կոկորդ, վզատակ. **բուգ անել** (մանկ.) կզակը բարձրացնելով՝ վզատակը դեմ անել:

БУГ, с. анат. 1. горло, подшеек. 2. горлышко сосуда; **буг анэл** (детск.) задрать голову выставив подшеек, **буг պիրրնэл** ограничивать себя в еде, не переедать, **буг-буги кал** схватиться, сцепиться в споре, драке; грабар բուկ бук – горло, среднеарм. яз. բուկ бук и ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – горло, литер.вост.арм. բուկ бук, литер.зап.арм. բուկ (произн. пуг) – горло, в гаварах Ереван, Полис буг բուկ, Тбилиси бугы բուկը и т.д.

ԲՈՒԴ¹, գ. 1. կետ. 2. կաթիլ. **բուդ դրնել** կետ դնել. **մեզ բուդ մը ճուր** մի կաթիլ ջուր, մի քիչ ջուր:

БУД¹, с. 1. точка. 2. капля. 3. пятно; **буд дынэл** (Н), **буд тынэл** (Ч) ставить точку, **мэг буд мы чур** капелька воды; грабар ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – капля, литер.зап.арм. ԿՈՒՐՈՒ (произн. буд) – капля; чуть-чуть, немного, в гаварах Алашкерг, Муш, Карабах, Урмия, Карин, Малатия, Хотрджур, Дерсин ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ, Կարաбах, Харберд բուդ – капля, Тбилиси ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – капля, Полис բուդ մը буд мы, բուդիզ մը будиг мы – немного.

ԲՈՒԴ², գ. ազդր. փոխ. թուրք.:

БУД², с. ляжка, бедро; турец. bud – ляжка; в гаварах Карин, Карабах, Шатах и т.д. բուդ – ляжка, бедро.

ԲՈՒԴ-ԲՈՒԴ, ած. բծավոր:

БУД-БУД 1. п. пятнистый. 2. н. в крапинку, пятнами, в пятнах. 3. п. рябой, конопатый, щербатый (о лице).

ԲՈՒԴԱՂ (Նխ), **ՓՈՒԹԱԽ** (Ч), գ. ճյուղ. թուրք. բուդակ – նույն իմ.:

БУДАХЬ (Нхч), **ПҺУТҺАХ** (Ч), с. ветка, сук, сучок; **пһуthах абулдал** пускать ветви, разветвляться; турец. budak (будак), крым.татар. пытакъ – ветка, сук; в гаварах Амасия, Евдокия ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ, Կարաбах, Балու ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – сучок в древесине, доске.

ԲՈՒԴԱԼԱ, ած. ապուշ. փոխ. թուրք.:

БУДАЛА, с. болван, балбес, олух; турец. budala (будала) – болван, балбес, крым.татар. будала – глупец, простофиля, олух; в гаваре Карабах բուդալա будала – болван.

ԲՈՒԴԱՂԸ (Նխ), ած. ճյուղավոր. թուրք. բուդակը – նույն իմ.:

БУДАХЬЛЫ (Нхч), п. ветвистый, сучковатый; турец. budaklı (будаклы) – ветвистый.

ԲՈՒԴՂՈՒՑ, գ. 1. բթամատի և ցուցամատի ծայրերի հպումը. 2. այն քանակությունը, որ կարելի է վերցնել այդ երկու մատների ծայրերի հպմամբ. **մեզ բուդղուց մը** շատ քիչ:

БУДХЬУЦҺ, с. 1. подушечки большого, указательного и среднего пальцев, собранные вместе. 2. щепотка; **мэг будхьуцһ мы** чуток, одна щепотка; грабар ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ ԿՈՒՐՈՒ – фрукт, зрачок, подушечка пальца, литер.вост.арм. ԿՈՒՐՈՒՆԸ ԿՈՒՐՈՒՆԸ, ԿՈՒՐՈՒՆԸ ԿՈՒՐՈՒՆԸ, литер.зап.арм. ԿՈՒՐՈՒՆԸ

(произн. быдхьунцһ) – подушечка пальца, щепотка, в гаварах Тбилиси, Карабах, Евдокия, Себастья, Карин, Джавахк, Ширак, Малатия, Харберд, Дерсин, Кхи, Акна, Муш, Хой, Ван Կաղունց пытхьунцһ – подушечки пальцев, щепотка, Полис Կրուուղ пытухь – подушечки пальцев, Хачин բողեղ բաдехь – щепотка.

ԲՈՒՂՈՒԳ, գ. Կաղուկ, ծծի ծայրը:

БУДУГ, с. сосок (грудь, вымени); грабар Կաղուկ փուկ – росток, почка (растения), сосок (грудь, вымени), литер.вост.арм. Կաղուկ փուկ, литер.зап.арм. Կաղուկ (произн. бдуг) – почка (растения), сосок (грудь, вымени).

ԲՈՒՂՈՒՂ, գ. սկ. 1. շուրջ. ժամին բուղուղը ման քալ. 2. (Չ) հացահատիկի թեթև չոփերը, որոնք մաղը շուրջանակի շարժելով մաղելիս հավաքվում են մաղի կենտրոնում. բուղուղ պերկ (Չ) ցորենը մաղի մեջ Կատեցնել, որ թեթև չոփերը զատվեն ատակներից:

БУДУՃ 1. с. оборот, круг. 2. н. кругом, вокруг; **жамин будуды ман кһал** совершать крестный ход вокруг церкви. 2. (Ч) легковесные примеси, которые от кругового вращения сита при просеивании зёрен пшеницы отделяются и осаждаются в центре сита; **будуд пэрэл** (Ч) делать круговые движения ситом, просеивая зёрна пшеницы для отделения легковесных примесей, **будуд кал** (Ч) отделяться и скапливаться по центру над зёрнами пшеницы (о шелухе, легковесных примесях), **будуд-будуд кһырдынэл** обильно потеть; грабар Կաղուղ փուկ – водоворот, Կաղուղ փուկ – вращать, литер.вост.арм. Կաղուղ փուկ – оборот, круг, вращение, в гаварах Муш, Алашкерт Կոթել բոдел, Нор-Джуга Կաղուղ փուկ, Ереван Կաղուղ փուկ, Агулис, Ахалциха, Карин Կաղուղ փուկ, Карабах, Тбилиси Կաղուղ փուկ փուկ փուկ – вращаться, Կաղուղ փուկ փուկ – вращать, вертеть, Полис բողուղի быдыдил, Амшен բողուղի быдыдуш, Себастья, Асланбек բողուղи бдыдэл, Родосто բողուղи быддэл, Шемаха Կաղուղ փուկ փուկ փուկ, Акна բողուղи быдод, Сведения բողուղի бадхвил – вращать.

ԲՈՒՂՈՒՂ, գ. նորածին երեխաների փոքր (ծոճրակային) հոգետուն, Կաղուղուն:

БУДУՃ, с. малый (задний, затылочный) родничок у новорождённых детей.

ԲՈՒՂՈՒՂ, գ. Կաղուղ:

БУДУХ, с. 1. плод. 2. росток, новый побег растения. 3. приплод; исконно арм. слово, грабар Կաղուկ փուկ – росток, почка растения, сосок груди, вымени, литер.вост.арм. Կաղուկ փուկ, литер.зап.арм. Կաղուկ (пр. бдуг) – почка (растения), сосок (грудь, вымени), в гаварах Алашкерт, Муш Կաղուկ փուկ, Ереван, Ахалциха, Карин, Салмаст, Тбилиси, Нор-Джуга, Мокс Կաղուկ փուկ, Амшен, Себастья, Тигранакерт բողուկ փուկ, Асланбек բողուկ փուկ, բողուկ փուկ, Агулис Կաղուկ փուկ, Зейтун բողուկ փուկ, Хачин բողուկ փուկ, Сведения բողուկ փուկ, Полис, Родосто բողուկ փուկ, в гаваре туркоязычных армян Адана բողուկ փуку, все в знач. сосок или вымя коровы, Горис, Карабах Կաղուկ փուկ, Ван Կաղուկ փուկ – росток; согласно Р. Ачаряну, конечный звук «хь» в новоахичеванском диалекте, Полисе и Родосто возник вследствие смешения слов Կաղուկ փուկ – росток и Կաղուկ փуку – плод, урожай, зрачок.

ԲՈՒՂՈՒՂ-ԲՈՒՂՈՒՂ, տե՛ս բողուղ-բողուղ:

БУДУР-БУДУР, см. буд-буд.

ԲՈՒՅ, գ. սառույց. փոխ. թուրք.:

БУЗ, с. лёд; **буз-пад гыррэл** (Ч) а) одеревенеть, б) оторопеть, остолбенеть; турец. buz (буз), крым.татар. буз – лёд.

ԲՈՒՅԼԱՎՈՒՅ և **ԲԸՅԼԱՎՈՒՅ**, գ. ած. սառույց, որ գոյանում է թափվող անձրևի զաթիլների անմիջապես սառչելուց գետնի վրա. բուզավուխ հավա Կաղուղի եղանակ, երբ գետնին ծածկված է լինում սառույցի բարակ և սառտիկ ցուլուն շերտով, որի վրա շատ դժվար է քայլ, որովհետև նրա շփման ուժը շատ թույլ է:

БУЗЛАВУХ և **БЫЗЛАВУХ**, с. гололедица, ледяная корка, образующаяся на поверхности земли вследствие замерзания талой воды; **бузлавух һава** гололёд; крым.татар. бузлавукь – изморозь.

ԲՈՒԶՕՂ, ան. սառույց պարունակող, մեջը սառույց խառնված. թուրք. բուզ + հայ «ոս»:
БУЗОД, п. ледяной, содержащий лёд; тюрк. buz + оконч. арм. прил. «од».

ԲՈՒԶՕՎ և **ԲԸԶՕՎ**, գ. հորթ. գործածվում է ամբողջ գաղութում բացի Չալթրից, որ ունի «ֆոշտ». փոխ. թուրք.:

БУЗОВ և **БЫЗОВ**, с. телёнок (в городе и во всех сёлах кроме Чалтыря, где употр. слово «фошт»); тур. buzağı (бузахы) – телёнок, крым.татар. бузав – молочный телёнок до года.

ԲՈՒԶՕՎԶԻ (Ն), ***ԲՈՒԶՕՎՃԻ** (Չ), գ. հորթ արածեցնող. այս բառը կար նաև Չալթրում՝ չնայած նրան, որ «բուզով» չէր գործածվում այնտեղ:

***БУЗОВДЖИ** (Н), ***БУЗОВЧИ** (Ч), с. пастух, пасущий телят; в старину это слово употребл. также в Чалтыре, несмотря на то, что слова «бузов» в чалтырском говоре нет.

ԲՈՒԺՈՒԺ, տե՛ս մուժուժ:

БУЖУЖ, см. мужуж.

ԲՈՒԼԱՆ (ձի), ան. բաց դեղնագույն. ռուս. буланный – նույն իմ.:

БУЛАН, п. светло-рыжий (о масти лошадей); рус. буланный, светло-рыжий (о масти лошадей).

ԲՈՒԼԱՇԸՆ և **ԲԸԼԱՇԸՆ**, ան. 1. կեղտոտ. 2. ցեխոտ. **բըլաշըխ հավա**. 3. չպետք բանի հետ խառն. **բըլաշըխ ցորեն** չոփուր ցորեն. **բըլաշըխ գան** արդ, որի մեջ շատ մոլախոտ կա. թուրք. բըլաշըկ – կեղտոտ:

БУЛАШЫХ և **БЫЛАШЫХ**, п. 1. грязный, запачканный. 2. грязный, смешанный с грязью; **булашых хава** пасмурная и дождливая погода. 3. смешанный, перемешанный с чем-либо; **былашых цһорэн** засоренная пшеница, **былашых зан** поле с большим количеством сорняка, **былашых галаджи** непристойный разговор; турец. bulaşık (булашык), крым.татар. булашыкъ – грязный, испачканный.

ԲՈՒԼԱՇՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ և **ԲԸԼԱՇՄԻՇ** ԼԱԼ կեղտոտվել, (ցեխի մեջ) թաթախվել. թուրք. բըլաշըրբմակ – շաղախել, կեղտոտել, վարակել:

БУЛАШМИШ (Ы)ԼԱԼ և **БЫЛАШМИШ** ԼԱԼ испачкаться грязью; турец. bulaşmak (булашмак), крым.татар. булашмакъ – выпачкаться грязью.

ԲՈՒԼԱՐՄԻՇ ԱՆԷԼ և **ԲԸԱՐՄԻՇ ԱՆԷԼ** խրտնեցնելով ցրել, հեռացնել (հավերին):

БУЛАРМИШ АНЭЛ, **БЛАРМИШ АНЭЛ** և **БЛАРТМИШ АНЭЛ** вспугнуть и разогнать (кур и т.п.).

ԲՈՒԼԱՐՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ և **ԲԸԱՐՄԻՇ** ԼԱԼ խրտնեցնելով ցրվել, հեռանալ (հավերբ):

БУЛАРМИШ (Ы)ԼԱԼ, **БЛАРМИШ** ԼԱԼ և **БЛАРТМИШ** ԼԱԼ разбежаться исполошившись от испуга (о курах и т.п.).

ԲՈՒԼԲՈՒԼԱ և **ԲԸԼԲԸԼԱ**, գ. ծորակ, փոքրիկ խոխովակ (թեյամանի և այլն). պարս. բուլբուլա – նույն իմ.:

БУЛБУЛА և **БЫЛБЫЛА**, с. носик чайника; в гаварах Евдокия, Аварик ыңлыыңлы пулпул – глиняная кружка с узким горлышком, издающим при питье звук пул-пул.

ԲՈՒԼԻ (Չ), գ. հնդկահավ. հումանիշը – գոռել (Ն):

БУЛИ (Ч), с. зоол. индюк, индейка; литер.вост.арм. բուլի були – утёнок, гусёнок, в гаваре Гандзак բուլի були – индюк; синоним – горрэл (Н).

ԲՈՒԼԻ ՄԱԴ (Չ), տե՛ս բիլիզ մադ (Ն):

БУЛИ МАД (Ч), см. билиг мад (Н).

ԲՈՒԼԻԶ, գ. հաց, որ տարբերվում է սովորական կլոր հացից արտաքին ձևով (երկարավուն, վրան էլ բարակ ոլորած խմորից շինած գոտի կապրած մի ծայրից մինչև մյուսը):

БУЛИДЗ, с. хлеб домашней выпечки, который отличается от обычного круглого продолговатой формой, по всей длине которого тянется плетёный пояс из теста; в диалектах имеет формы ыңлыыңлы пулич և ыңлыыңлы пулуч – хлеб продолговатой формы.

ԲՈՒԼԻՅԻ ԳԱՂԱՌԲ, գ. մի տեսակ վայրի բույս է՝ մոտ 30 սանտիմետր բարձրությամբ ցողունով՝ վրան մանր մուր կապույտ ծաղիկների կախ ընկած փունջով (որից և ստացել է իր անունը – հնդկահավի կատար). գյուղացի երեխաները ցողունի կեղևը մաքրում, ուտում են:

БУЛИЙИ ГАДАРРКх, с. бот. шалфей поникающий, *Sālvia nūtans*, вид цветковых растений со стеблями высотой около 30 см., с мелкими, свисающими тёмно-синими цветами в форме хохолков, от которых произошло название растения – «гребешок индейки», дети едят его, очищая стебель от кожицы.

ԲՈՒԼՂՈՒՐ, գ. ձափար. թուրք. բուլղուր, ար. բուրղուլ – նույն իմ. **պանը բուլղուր է** (Չ) գործը վատ է, բանը բուրղ է. **պաներըս բուլղուր է** մեր բանը բուրղ է:

БУЛХЪУР, с. 1. среднеизмельчённая пшеница, производится из зёрен пшеницы, обработанных паром и очищенных от отрубей. 2. морось, мелкие капли дождя; **паны булхъур э** (Ч) дело табак, дело труба, **панэрыс булхъур э** плохи наши дела, **булхъур абур** суп из пшеничной крупы с мясом и картофелем; араб. burgul, от которого турец. bulgur – крупномолотая пшеница; в гаварах Лори, Амшен, Муш, Джавахк, Себастья и т.д. բլղուր блхъур, Партизак ւլղուր плхъур, Амасия ւլղուր пулхъур – пшеничная крупа.

***ԲՈՒԼՈՒԹ** (Նիւջ), գ. ամպ. փոխ. թուրք.:

***БУЛУТh** (Нхч), с. облако, туча; турец. bulut – облако.

ԲՈՒԽՄԻՇ ԼԱԼ, տե՛ս բլխմիշ (ըլալ):

БУХМИШ ЛАЛ, см. быхмиш (ы)лал.

ԲՈՒՇԱՌ (Չ), գ. արոր, որի վարելու խորությունը կանոնավորվում է լծակի օգնությամբ:

БУКАРР (Ч), с. плуг; от южнорус. диалектного слова «букаръ» со значением «трёх и четырёхлемешный плуг», который происходит от названия английской фирмы Bucker (букер), выпускавшей сельскохозяйственные орудия.

ԲՈՒՇԱՌՒ ՊԷՐԱՆ (Չ), գ. խոփ, գութանի ձևիչ:

БУКАРРИ ПЭРАН (Ч), с. лемех плуга, который подрезает пласт земли снизу.

ԲՈՒՇԼԷՄԻՆ (Չ) գ. գառնիս կոչված հիվանդությունը:

БУКЛЭСИН (Ч), с. мед. гастрит; крым.татар. буклесин – болезнь желудка.

ԲՈՒՇԼԻ, գ. կանանց գլխի երկու կողերի երկար ու յղորած մազեր ինչպես սովորություն էր հնումը. ֆր. բուկլ, որից ռուս. բուկլի – նույն իմ. հումանիշը – զիլֆընէր:

БУКЛИ, с. две длинные заплетённые косы у женщин по моде прежних времён; франц. boucles (букл), от котор. рус. букли – завитые крупными кольцами пряди волос.

ԲՈՒՉ, Նիւջ ***ԲՈՒՂ**, գ. գոլորշի. թուրք. բուղ – նույն իմ.:

БУh, в Нхч ***БУХЪ**, с. пар; турец. buğu (бухъу) и buhar (бухар), крым.татар. був – пар; в гаварах Багеш, Тбилиси, Карин, Амшен, Аварик, Карабах, Ван, Урмия и т.д. բուղ бухъ, Амасия, Арабкիր, Харберд ւլղուր пухъ – пар.

ԲՈՒՉԼԱՍՍԱ, գ. գոլորշիով խփած կարտոֆիլ:

БУhЛАМА, с. блюдо из картофеля, приготовленное на пару; турец. buğulamak (бухъуламак), крым.татар. буглама – блюдо, приготовленное на пару; в гаварах Тбилиси, Карин, Карабах բուղլամա бухълама – мясо, приготовленное на пару, Полис, Борчалу բուղլամա бухълама – блюдо из мяса, курдючного сала и кизила.

ԲՈՒՉԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ 1. գոլորշացնել. 2. գոլորշու մեջ պահել:

БУhЛЭМИШ АНЭЛ 1. парить, запекать на пару в собственном соку в закрытом сосуде. 2. держать в пару, греть в пару; в гаваре Карабах բուղլամիշ անել бухъламиш анэл – запекать на пару.

ԲՈՒՉԼԷՄԻՇ ԼԱԼ 1. գոլորշիանալ. 2. գոլորշու մեջ մնալ, գոլորշիով տաքանալ:

БУhЛЭМИШ ЛАЛ 1. париться, запекаться в собственном соку в закрытом сосуде. 2. нагреваться в пару;

ԲՈՒՂԱ, գ. ցուլ. փոխ. թուրք. **բուղայի փախչել** բեղմնավորվել (կովի մասին):

БУХЪА, с. зоол. бык; **бухъайи пхахчхэл** осеменяться, оплодотворяться (о корове); турец. boğa (бохъа) – бык, крым.татар. бугъа – бык; среднеарм. яз. բուղա бухъа, литер.зап.арм. բուղա (произн. пухъа) – бык, в гаварах Муш, Тбилиси, Карабах, Харберд, Карин, Мокс, Нор-Баязет, Ван и т.д. բուղա бухъа, Амшен ւլղա пухъа – бык.

ԲՈՒՂԱԶ, ան. հղի (կով, ձի և այլ ընտանի կենդանի):

БУХЪАЗ, п. стельная, жерёбая, супоросная (о корове, лошади и свинье); крым.татар. богъуз – стельная, жерёбая, супоросная.

ԲՈՒՂԱՆ, գ. եղամ. բուղախ գրդոյի է (դիմագուրգ ձևով) եղամ է գոյացել. թուրք. բուղ – գոլորշի բառից. հումանիշը – խրոաղի:

БУХЪАХ, с. иней, изморозь; **бухъах гыдррил э** или **бухъах габилл э** заиндевело, покрылось инеем; крым.татар. бугъах – иней.

ԲՈՒՂՈՒՄ, գ. հող (մարդու, գենդանիների և բույսերի). թուրք. բողում – հող:

БУХЪУМ, с. 1. сустав, сочленение костей скелета (у человека, животных). 2. сочленение, узел (у стебля растений). 3. сучок на древесине; турец. boğum (бохъум) – узел, сочленение (стебля и т.п.), фаланга, крым.татар. бугъум – сустав; сучок на древесине; в гаваре Карабах բողումը բохъумны – сочленение стебля.

ԲՈՒՄԲԱՐ, գ. հաստ աղիք. այս անունը ներկայումս գործածությունից ընկած է, մնում է միայն բումբարը բարբրվի է հեզնոթեն արտահայտության մեջ, որ նշանակում է «քախցած է»: Հնումը «բումբար» կոչվում էր մի տեսակ ուտելիք, որ պատրաստում էին ոչխարի մաքրած ստամոքիի մեջ լցնելով մանրած միս, ձավար, ճարպ ու համեմներ և դնելով փուռը. պարս. մոմբար, որից թուրք. բումբար – հաստ աղիք:

БУМБАР, с. 1. анат. толстая кишка; слово вышло из употр. и сохранилось только в ироническом выражении **бумбары барбывил э** в значении «пора набить желудок», **бумбар пһор** большой живот. 2. в старину, словом **бумбар** назывался вид плова, приготовленный в печи (пһурр) из кусков мяса, помещённых в вычищенный желудок барашка, с добавлением пшеничной крупы, жира и специй; перс. tumbar, турец. bumbag – толстая кишка для изготовления колбасы; в гаварах Карин բումբար бумбар, Харберд, Себастья պումբար пумбар, Партизак պումբար пунбар – плов из мяса, риса, и специй, приготовленный в желудке барашка.

ԲՈՒՄԲՈՒԼ (Լխջ), գ. փափուկ փետուր, որից շինում են բարձ և անկողին. վր. բումբուլի – նույն իմ.:

БУМБУЛ (Нхч), с. мягкие перья домашних птиц, которыми набивают подушки и матрасы; грузин. бумбули, в том же значении.

ԲՈՒՅՐԱԿ (Չ), գ. երկկամուր (անասունների). թուրք. բյուրեք – նույն իմ. հումանիշը – բոլորից:

БУЙРАК (Կ), с. анат. почка животных; **гови буйракһии йэхъ** нутряной жир коровы, **хози буйракһии йэхъ** нутряное свиное сало; крым.татар. буйрек – почка животных; см. йэхъ.

***ԲՈՒՅՆՈՒՉ** (Ն), գ. եղջուր. թուրք. բոյնուզ – եղջուր. հումանիշը – գոգոջ. տե՛ս նաև քէէ-բոյնուզ:

***БУЙНУЗ** (Н), с. анат. рог; синоним – годош; турец. boynuz (бойнуз), крым.татар. бойнуз – рог; см. также khəchə-буйнуз.

ԲՈՒՆ (Ն), **ՊՈՒՆԱ** և **ՊԸՆԱ** (Չ), գ. 1. բույն (թռչունի, վայրի կենդանու). 2. հեզն. փոքրիկ խեղճուկ տուն:

БУН (Н), **ПУНА** и **ПЫНА** (Կ), с. 1. гнездо (птиц), берлога, нора, логово (диких животных). 2. ирон. неказистое, убогое жилище; грабар բոյն буйн – гнездо, литер.вост.арм. բոյն буйн гнездо, литер.зап.арм. բոյն (пр. փуйн) – гнездо, логово, Тбилиси բուն бун, Муш, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга, Себастья բուն бун, Амшен պուն пун, Родосто, Тигранакерт փուն փун, Агулис բին бюн, Асланбек, Возм բին бюн, Карабах, Мокс, Шемаха պին пюн, Акна, Харберд բ'оун бон, Зейтун բ'ըն бын, Салмаст պուէն пуэн, Мараха պրին пыин, Аварик բին бин.

ԲՈՒՆԱՄԱՍ, գ. գնորվածություն. բունաման գոյի է գնորված է. փոխ. թուրք.:

БУНАМА, с. мед. деменция, старческое слабоумие; **бунаман гохил э** выжил из ума, впал в старческий маразм; турец. bunama – старческое слабоумие.

ԲՈՒՆԱՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), **ԲՈՒՆԱՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) գնորվել. թուրք. բունամակ – նույն իմ. հումանիշը – ցընորվել:

БУНАМИШ (Ы)ԼԱԼ (Н), **БУНАМИШ АНЭЛ** (Կ) выжить из ума (от старости); турец. bunamış, крым.татар. бунамакъ – выжить из ума (от старости); синоним – цһынорвэл, цһынорэл.

ԲՈՒՆԳԱԼ (Ն), **ՊՈՒՆԳԱԼ** (Չ), գ. ձու, որ պահում էն «աձամանի» մեջ, որ հավերքը այնտեղ ածեն. **բունգալ լըդ գրբաղի ինչէ** (Ն), **պունգալ լըդ գրբաղի ինչէ** (Չ) ի՞նչ էս միշտ տանը նստում. < բուն + կալ արմատը, որ նշանակում է բնել:

ԲՄՆԳԱԼ (Ո), **ՍՄՆԳԱԼ** (Կ), с. подкладень, яйцо-приманка, оставленное в гнезде для приманивания наседки, в старину использовали также мел, скатанный в форме яйца; **бунгалыд гыбыхы инчэ?** (Ո), **пунгалыд гыбахы инчэ?** (Կ) что сидишь дома как квочка?, **пунгали кохь** (Կ) никчёмный, никудышный человек; от բուն бун – гнездо + գալ гал – приходиться; литер.вост.арм. բնկալ бнгал, литер.зап.арм. բունկալ (произн. пһунгал) – подкладень; в диалектах имеет формы բունկալ бунгал, բնկալ бонгал, բունակալ бунагал, բնակալ бнагал и т.д.; см. также адзаман.

***ԲՈՒՇ** (ՆխԶ), ած. կարճատես:

***ԲՄՍ** (ՈԿԿ), п. близорукий; грабар պիշ փիշ – пристально смотреть, литер.вост.арм. պիշ փիշ – пристально смотреть, в гаварах Алашкерт, Муш, Карин, Акна, Ван и т.д. փուշ пуш, Себастья բուշ буш, все в значении близорукий.

ԲՈՒՇԹ, **ՓՈՒՇԹ** և ***ԲՈՒԴԹ** (Ն), **ՊՈՒՇՏ** և ***ՊՈՒԴՏ** (Չ), գ. բուրդ. բանը, -ու, -դ բուշթ է (Ն), պանը, -ու, -դ պուշտ է (Չ) գործը, -ու, -դ վատ է. **բուշթը քամիին դալ** (Ն), **պուշտը քամիին դալ** (Չ) բուրդը քամուն տալ, հախից գալ, դատափեսել:

ԲՄՍԿ, **ՍԿՄՍԿ** և ***ԲՄՐԿ** (Ո), **ՍՄՍԿ** և ***ՍՄՐԿ** (Կ), с. 1. шерсть. 2. оперение (у птиц); **баны**, -с, -д **буштэ** э (Ո), **паны**, -с, -д **пуштэ** э (Կ) дело плохо, дело табак; **буштэы кхамийин дал** (Ո), **пуштэы кхамийин дал** (Ո) расправиться с кем-либо, разнести в пух и прах; грабар բուրդ бурд – шерсть, литер.вост.арм. բուրդ бурд, литер.зап.арм. բուրդ (пр. пһуртһ) – шерсть, Алашкерт, Себастья բ'ուրդ' бһурдһ шерсть, Сучава բ'ուրդ' бһурдһ – оперение курицы, Полис, Тбилиси буртһ բուրթ, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга բ'ուրթ бһуртһ, Ереван բ'ուրթ бһурртһ, Родосто, Тигранакерт пһуртһ փուրթ, Аварик բһурд бюрд, Агулис բһурд бюррд, Карабах, Мокс, Шемаха, Салмаст փһурթ пюртһ, Мараха փһурթ пюрртһ, Амшен փուշտ пушт, Зейтун բ'որդ' бһордһ, բ'ոյդ' бһойдһ.

ԲՈՒՇԹԵՂԵՆ (Ն), **ՊՈՒՇՏԵՂԵՆ** (Չ), գ. բրդեղեն:

ԲՄՍԿԵՄԵՆ (Ո), **ՍՄՍԿԵՄԵՆ** (Կ), с. шерстяные изделия.

ԲՈՒՇԹՕԴ և **ՓՈՒՇԹՕԴ** (Ն), **ՊՈՒՇՏՕԴ** (Չ), ած. բրդոս:

ԲՄՍԿՕԴ և **ՍԿՄՍԿՕԴ** (Ո), **ՍՄՏՕԴ** (Կ), п. волосатый.

ԲՈՒՉԱԽ, տե՛ս բոշա-բուշախ:

ԲՄԺԿԸԿ, с. уголок, закоулок, закуток; от турецк busak (буджак) – угол, уголок, среднеарм. яз. փուճախ пучах – угол, уголок, в гаварах Нор-Баязет, Нор-Джуга, Мегри, Карабах, Карчеван, Полис, Карин, Ширак, Джавахк, Муш, Ван, Мокс փուճախ пучах – уголок; см. клоша-буджак.

***ԲՈՒՋՈՒԼ**, ած. տանը նստող, մարդու մեջ դուրս չեկող. այժմ չի գործածվում. **ախճիզի բուջուլ** (Չ) նույն իմ. (տղաների մասին). պարս. բուջուլ – վեգ:

***ԲՄԺԿՄԼ**, с. бирюк, нелюдимый человек; в наст. время не употр.; **ахчиги буджул** (Կ) бабник, волокита; в гаваре Нор-Джуга բուջուլ буджул – бирюк.

ԲՈՒՌՎ, գ. բույսի խիղբ, որով նա փաթաթվում է մտքը գտնվող առարկաներին, որ կարողանա պահել իր դիրքը կամ վերև բարձրանալ. թուրք. բուրմակ – ոլորել:

ԲՄՐՐՎ, с. бот. побеги, стебли растений, винограда, цепляющиеся за опору и тянущиеся вверх; **бурров хавохъ** вьющийся виноград; крым.татар. бурь – почка, побег растения.

ԲՈՒՌՆ, գ. արտեզյան հորատանցք:

ԲՄՐՐՆ, с. артезианская скважина; **бурри чур** вода из артезианской скважины; от рус. бур – инструмент для бурения.

ԲՈՒՌԹՈՒՇ, ած. լիաթուշ (երեխա):

ԲՄՐՐԿԿՄՍ (Կ), п. полнощёкий, щекастый (о детях).

ԲՈՒՌՆԵԳԵՆ, գ. մողեսի, վայրի թուփ. ռուս. ежевика. փոխ թաթ.:

ԲՄՐՐԼԵԳԵՆ, с. бот. ежевика; крым.татар. бурюльген – ежевика.

ԲՈՒՌՆԻ (Ն), **ԲՈՒՌՆՈՎ** (Չ), գ. շախափ, գայլիկոն. արար. բորդու – պտուտակ, որից թուրք. բուրդու – շաղափ, գայլիկոն:

ԲՄՐՔԻՅՍ (Н), **ԲՄՐՐՈՎ** (Ч), с. сверло, коловорот; турец. burgu (бургу), крым.татар. бургъу и бурав – сверло, коловорот, из араб.

ԲՈՒՌՆԻՉ, գ. գելրնակ, փայտե ձող մոտ մեկ մետր երկարությամբ, որով ոլորում են խոտ կամ խուրձեր բարձած սայլի վրա կապած պարանները կամ որևէ ուրիշ կապեր պնդացնելու համար. ար. բուրդու – պտուտակ + հայ. «չ» սուկածանցը. տե՛ս հաջորդող բայը և մակբայները:

ԲՄՐՔԻՅՍԿ, с. деревянный или железный шест длиной около одного метра для скручивания и уплотнения сена или связанных снопов соломы; см. бурхъучхэл; крым.татар. бургъу – штопор, бурхъуч – отвёртка.

ԲՈՒՌՆԻՉԱԶ, ած.մկ. պարանները գելրնակով ամրացրած. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բուրդուչաձ արարա. բուրդուչաձներես էրգու հաղին չուվանները գրդեցավ**. այստեղ հոգնակի վերջավորությունը կարող է վերաբերվել և սայլին և արարա «բուրդուչող» անձին:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԱԴՅ, пр.пр.вр. скрученный и уплотнённый с помощью шеста (о снопе сена, соломы); при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию существ., принимает прит. артикль и склон.; **буррхъучхадз араба, буррхъучхадзнерэс эргу хадин чываны гыдррэцхав**, в последнем примере форма мн. числа может относиться как к телеге, так и к лицу, выполняющему действие.

ԲՈՒՌՆԻՉԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի պարանը գելրնակով ոլորում եմ, ոլորեցի և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բուրդուչաձսայիս գրձիկնա. ձիկծավ, բիդ ձիկնա** (Չ) և այլն:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԱԴՅՍԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) скручиваю с помощью шеста, скручивал, буду скручивать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предложения; **буррхъучхадзсайис гыдзикна, дзикцав, бид дзикна** и т.д. (Ч) чем больше скручиваю, тем больше (стог и т.п.) уплотняется, чем больше скручивал, тем больше уплотнялся и т.д.

ԲՈՒՌՆԻՉԱՉՕՎՐԱ, -ովրդ, -ովր, -նեովրու, -նեովրդ, -նեովր, մկ. հենց որ գելրնակով պարանը ոլորում եմ և այլն. **բուրդուչաձովրս գամրնա, ամրրցավ, բիդ ամրնա** և այլն:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԱԴՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только скручиваю с помощью шеста, скрутил и т.д.; **бурхъучхадзовыс гамырна, амырцхав, бид амырна** как только скручиваю, (сноп) уплотняется и т.д.

ԲՈՒՌՆԻՉԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. պարանը գելրնակով ոլորելով կապը պնդացնել. 2. շատ պինդ կապել. ար. բուրդու – պտուտակ + հայ. «չ» սուկածանցը և «ել» վերջավորությունը բայի. բուրդուչ գոյականի ծայրի «չ»-ն մնացորդ է բայից կամ թերևս սղված ձևն է «ինչ» ածանցի:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԷՂ, гыбуррхъучхим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. уплотнять сноп сена или соломы скручивая шестом. 2. крепко завязать (верёвкой, шнуром); крым.татар. бургъуч – отвёртка + оконч. гл. арм. яз. «эл».

ԲՈՒՌՆԻՉԷԼԷՆ, մկ. «բուրդուչելով», գելրնակով կապը պնդացնելով. **քազվաձսային բուրդուչելեն կրնածինք հասանք**:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԷՂԷՆ, н. скручивая шестом и уплотняя (сноп сена, соломы и т.п.); **кхагвадзсайин буррхъучхэлэн кынацинкхасанкх**.

ԲՈՒՌՆԻՉԷԼՈՒ, ած.մկ. (բան), որ կամ (պարան), որով կարելի է կամ պետք է ամրացնել ոլորելով գելրնակի օգնությամբ. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., բայի հետ – մակբայ. **բուրդուչելու բան. բուրդուչելու փաղ. բուրդուչելու չուվան**:

ԲՄՐՔԻՅՍԿԷՂԷՂ, пр.буд.вр. 1. (сноп сена, соломы и т.п.), которые нужно уплотнить скручивая с помощью шеста. 2. то, что нужно завязать скручивая с помощью верёвки, шнура и т.п.;

при употр. с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **բորրխյուհէլу бан**, **բորրխյուհէլу փад**, **բորրխյուհէլу чхуван**.

ԲՈՒՌՄԱ, փժ. գանգուր, յլորուն. թուրք. բուրմա – նույն իմ.:

БУРРМА, п. 1. витой, крученный, скрученный. 2. вьющийся, кудрявый (о волосах и т.п.); турец. burma, крым.татар. бурма – витой, скрученный; в гаварах Полис, Партизак **цурմա** пурма – а) вьющийся, б) мучное изделие извитой формы, Харберд, Буланых **цурմа** пурма – мучное изделие извитой формы.

ԲՈՒՌՄԻՇ ԱՆԷԼ 1. յլորել. 2. մանել, կռտել անասուններին՝ յլորելով նրանց սերմնաբանները. թուրք. բուրմակ – յլորել. **անգաջը բուրմիշ անել** (Նխ) ականջը յլորել՝ իբրև պատիժ:

БУРРМИШ АНЭЛ 1. закручивать, скручивать. 2. кастрировать, холостить животных, скручивая семенники; турец. burmak, крым.татар. бурмак – крутить, закручивать, кастрировать; **ангаджы буррмиш анэл** (Нхч) тягать за уши в качестве наказания.

ԲՈՒՌՅԱՔԻ (Ն), **ԲՈՒՌՅԱՇԻ** (Չ), գ. ճակնդեղ:

БУРРЙАКНИ (Н), **БУРРЙАКИ** (Չ), с. 1. столовая свекла. 2. (устар.) кормовая свекла; в старину, столовая свекла называлась «чыкундур», а кормовая свекла – «буррйаки» (от южнорус. и южноукр. буряк – свекла), в современном диалекте слово «чыкундур» вышло из употребления, а слово «буррйаки» употребляется в обоих значениях; см. чыкундур.

ԲՈՒՌՆՈՒ և **ԲՈՒՌՆԻ** (Չ), **ԲՈՒՌՆՈՒՄ** (Ն), գ. հին ժամանակվա կարճ բամբուկուն կանացի վերազգեստ:

БУРРНУ и **БУРРНИ** (Չ), **БУРРНУС** (Н), с. телогрейка, короткая ватная стёганая женская куртка до колен; турец. burnus, из араб.; в гаварах Тбилиси, Карабах **բուրնու** буррнуз – телогрейка.

ԲՈՒՌՆՈՐԻ և **ԲՈՒՌՆՈՐԻ**, գ. քրախոտ. թուրք. բուրուն – քիթ, օթու – խոտ:

БУРРНОТНИ и **БЫРРНОТНИ**, с. нюхательный табак; турец. burunotu (буруноту) – нюхательный табак (burun – нос, otu – трава); литер.зап.арм. բնօթի (произн. пһыррнотни), в гаварах Карин, Казах, Карабах, Муш и т.д. բրնօթի быррнотни – нюхательный табак.

ԲՈՒՌՄԱՇ, գ. ոչ մեծ կլոր հաց, որը թխում էին թավալի վրա վառարանում:

БУРРСАК, с. небольшой круглый хлеб, который пекли на сковороде в печи.

ԲՈՒՌՆՈՒՆԳ, գ. 1. շրթունք. 2. ամանի բերանի եզերք. հումանիշը՝ երկրորդ իմաստով – շուրթ. **բուրունգէն թէք** (Ն), **բուրունգէն սէկ** (Չ) լիքը, մինչև ամանի շուրթը:

БУРРУНГ, в с. Крым также **БУРРТҺУНГ**, с. 1. анат. губа. 2. край, кромка (тарелки и т.п.); синоним 2-го значения – шуртһ; **буррунгэн тһэкһ** (Н), **буррунгэн тэк** (Չ) переполненный, налитый до краёв (о тарелке и т.п.), **буррунг-буррунг улэл** налить до краёв; грабар **црун** л пррук – край, губа, литер.вост.арм. **црун** л пррук, литер.зап.арм. **црун** л (пр. бррунг) – губа, край, Мокс, Ван, Салмаст **црун** л пррук, Мараха **црун** л пуррук, Тигранакерт **բուրն** л брруг, **բուրն** л бррунг, Карин, Ахалциха **црун** л пррук, Алашкерт, Ереван **црун** л пррунг, Партизак, Себастья **բուրն** л брругնк, Тбилиси **црун** л прунг, Сучава **բուրն** л брунг, Сведия **բուրն** л бррунг, Амшен **բրբուրն** л бырбунк, Зейтун **բրբուրն** л бырбунирк, Родосто **բուրն** л буррхунк, все в знач. губа, край.

ԲՈՒՌՆՈՐԷ, գ. կնճիռ (դեմքի, հագուստի). թուրք. բուրուշ – կնճիռ, խորշում:

БУРРУШ, с. морщина, складка (на лице, одежде); турец. buruş (буруш) – морщина, складка.

ԲՈՒՌՆՈՐԷ-ԲՈՒՌՆՈՐԷ, փժ.մկ. կնճոտ:

БУРРУШ-БУРРУШ 1. п. морщинистый, измятый. 2. н. в складках, в морщинах; турец. buruş-buruş (буруш-буруш) – морщинистый.

***ԲՈՒՌՆՈՐԷՄԻՇ** (Ը)ԼԱԼ (Նխ) խորշումել. թուրք. բուրուշակ – նույն իմ.:

***БУРРУШМИШ** (Կ)ԼԱԼ (Нхч) съёживаться, сморщиваться; турец. buruşmak – съёживаться, мяться.

ԲՈՒՌՉԱԽ (Չ), **ՓՈՒՌՉԱԽ** կամ **ՓԸՌՉԱԽ** (Ն), գ. կարկուտ. թուրք. բուռչախ – մաք, մանր ոլոռ. բուռչախ զարնել կարկտահար անել (ցաները). բուռչախի բեւ ցորեն խոշոր ու լիքը հատիկներով ցորեն. հումանիշը – խօսողի ցորեն:

ԲՍՐՐՇԻԱՄ (Չալտыр), **ՍԻՍՐՐՇԻԱՄ** или **ՍԻՍՐՐՇԻԱՄ** (Ո), с. град; **буррчгах зарнэл** побить градом (о посевах), **буррчгахи бэс цһорэн** отборная крупнозёрная пшеница, синоним – хондир цһорэн; турец. burçak (бурчак) – горох; крым.татар. бурчакъ – град; горох.

ԲՈՒՌՉՎ (Չ), տե՛ս բուռղու (Ն):

ԲՍՐՐՈՎ (Չ), см. бурхъу (Ո).

ԲՈՒՌՉՎ ՉԻՉԱԳ, գ. ալգաճաղիկ:

ԲՍՐՐՈՎ ՇԻՇԻԱԳ, с. бот. ипомея пурпурная, Ipomoea purpurea, однолетнее травянистое вьющееся растение семейства Вьюнковые.

ԲՈՒՐՍԻՇ ԼԱԼ բուլա-բուլա բարձրանալ (գոլորշու, ծխի մասին), փռչալու (մոխրի մասին):

ԲՍՐՄԻՍ ԼԱԼ 1. клубиться (о паре, дыме). 2. распыляться (о золе и т.п.); крым.татар. бурмакъ – крутить, закручивать.

ԲՈՒՐՈՒՍ-ԲՈՒՐՈՒՍ, ած.մկ. բուլա-բուլա (գոլորշու կամ ծուխի մասին). թուրք. բյուրյում – ոլոր:

ԲՍՐՄ-ԲՍՐՄ, н. клубясь, вздымаясь клубами (о дыме, пыли); турец. buram-buram, крым.татар. бурум – клубы дыма, пыли.

ԲՈՒՐՈՒՆՉՈՒՔ (Չ), ***ԲՅՈՒՐՈՒՆՉՈՒՔ** (Ն), գ. բող. թուրք. բյուրյունջյուք – բող:

ԲՍՐՍՆԺՅՈՒՔ (Չ), ***ԲՅՍՐՍՆԺՅՈՒՔ** (Ո), с. 1. фата. 2. женский платок, покрывающий голову и плечи; турец. büncük (бюрюнджюк) – покрывало; среднеарм. яз. պարունճուկ պսրսնչուկ – газ, очень тонкая, прозрачная шелковая ткань, из турец.

ԲՈՒՑ, գ. իզական անդամ:

ԲՍՇ, с. анат. женский половой орган; исконно арм. слово, возникло в период развития среднеарм. яз. (XI-XVII в.в.); грабар պուց пуц, литер.вост.арм. պուց пуц, литер.зап.арм. պուց (произн. буц).

ԲՕԲԻԳ (Ն), **ՊՕԲԻԳ** (Չ), ած.մկ. բոբիկ, բոկոսն, մերկ ոտներով:

ԲՕԲԻԳ (Ո), **ՍՕԲԻԳ** (Չ) 1. п. босой, босоногий, разутый. 2. н. босиком, разувшись; исконно арм. слово, грабар բոկ бок – босиком, литер.вост.арм. բոբիկ бобик, литер.зап.арм. բոպիկ (произн. фобиг) – босой, босиком, Ереван բ’օրիկ бобик, Асланбек բ’տօրիկ бобий, Муш բ’օրիկ бобик, Полис բօրիկ бобиг, Алашкерт, Харберд, Себастья, Сучава բ’օրիկ бобиг, Амшен պօրիկ побиг, Тбилиси բօրիկ бобик, Ахалциха, Карин, բ’օրիկ боблик, Нор-Джуга բ’օրիկ бонник, Родосто, Тигранакерт բօրիկ фобиг, Агулис բոպիկ бәпик, Возм բ’իւպէկ бюпэк, Ван պ’տօպիկ пөпик, Салмаст վոսրպ’տօպիկ вотыпөпик, Хачин բ’իբիկ бибиг, Зейтун բ’իբէկ бибэг, Мокс պ’իւպիկ пюпик, Мараха պ’տօպիկ пөпюк, Аварик հարրբ’բիկ хакхыбэбиг.

ԲՕԲԻԳ ԱՆԷԼ (Ն), **ՊՕԲԻԳ ԱՆԷԼ** (Չ) ոտնամանները հանել տալ:

ԲՕԲԻԳ ԱՆՅԼ (Ո), **ՍՕԲԻԳ ԱՆՅԼ** (Չ) разувать, заставляя снимать обувь.

ԲՕԲԻԳ (Ը)ԼԱԼ (Ն), **ՊՕԲԻԳ ԼԱԼ** (Չ) ոտնամանները հանել:

ԲՕԲԻԳ (Ե)ԼԱԼ (Ո), **ՍՕԲԻԳ ԼԱԼ** (Չ) разуваться, снимать обувь.

ԲՕԲԻԳՆԱԼ (Ն), **ՊՕԲԻԳՆԱԼ** (Չ), բ.չ. ոտնամանները հանել. քիչ գործածական է, սրա փոխարեն սովորաբար գործածվում է **բօրիկ (ը)լալ** (Ն), **պօրիկ լալ** (Չ) – նույն իմ.:

ԲՕԲԻԳՆԱԼ (Ո), **ՍՕԲԻԳՆԱԼ** (Չ), г.с.з. разуваться; глагол имеет редкое употр., чаще употр. **бобиг (ы)лал** (Ո), **побиг лал** (Չ); литер.вост.арм. բոբիկանալ бобиканал.

ԲՕԲԻԳՑԸՆԷԼ կամ **ԲՕԲԻԳՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ՊՕԲԻԳՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. ոտնամանները հանել տալ. քիչ գործածական է, սովորաբար գործածվում է **բօրիկ անել** (Ն), **պօրիկ անել** (Չ):

ԲՕԲԻԳՇԻՆՅԼ или **ԲՕԲԻԳՇԻՍՅԼ** (Ո), **ՍՕԲԻԳՇԻՆՅԼ** (Չ), п.г. разувать; употребляется редко, обычно говорят **бобиг анэл** (Ո), **побиг анэл** (Չ).

ԲՕԲՕԼՕԶ 1. ած. բարձր կույտի ձևով. **բօբօլօզ գրղազ**. 2. գ. փոքրիկ կույտ. **քարի բօբօլօզ** աղբի փոքրիկ կույտ. երբեմն մեծերը կատակով այդպես են անվանում մանուկներին, երբ արանք փորձում են իրենց ուժերից վեր բան անել:

ԲՕԲՕԼՕՅ 1. ք. конусообразный, имеющий форму конуса, горки; **боболоз гыдаг** конусообразная шапка. 2. ք. куча, кучка; **khakhi боболоз** куча экскрементов (иногда взрослые в шутку называют так маленьких детей, когда те пытаются выполнить что-либо непосильное для их возраста); в гаваре Ван **պնպղղոզ** пополоз – остроконечная куча чего-л.

ԲՕԲՕԼՕԶ-ԲՕԲՕԼՕԶ, մկ. մանր կույտերով (դիզել, դնել, շարել, օր. դաշտում հնձած խոտը և այլն):

ԲՕԲՕԼՕՅ-ԲՕԲՕԼՕՅ, ք. мелкими кучками (складывать, скирдовать сено и т.п.).

ԲՕԲՕՈՒԷՄԻՇ ԼԱԼ (Չ), ԲԷԲԷՈՒԷՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն) գոռոզանալ, մեծ մեծ խոսել. թուրք. բյոբյուռլէսմէք – նույն իմ.:

ԲՕԲՕՐՐԼՔՄԻՍ ԼԱԼ (Չ), ԲՅԵՅՐՐԼՔՄԻՍ (Կ)ԼԱԼ (Ո) важничать, держаться вызывающе, заносчиво; турец. böbürlenmek (бөбюрленмек) – важничать.

***ԲՕԳ ՔԱԼ** կամ **ԲՈՒԳ ՔԱԼ** (Նխշ) պոկվել, բաժանվել այն բանից, որին կպած էր:

***ԲՕԳ KhAL** или **БУГ KhAL** (Нхч) отрываться, отделяться резким рывком от места к которому прилип; литер.вост.арм. պոկ գալ пок гал – отрываться.

***ԲՕԳԷԼ** կամ **ԲՈՒԳԷԼ** (Նխշ), բ.ն. պոկել, բաժանել կպած տեղից:

***ԲՕԳՅԼ** или **БУГՅԼ** (Нхч), г.д.з. сдирать, отрывать от места, к которому прилип; литер.вост.арм. պոկել покек – рвать, вырывать, сдирать, выдёргивать.

ԲՕԴԷՆԷ (Ն), ԲՕԴԱՆԱ (Չ), գ. լոք:

ԲՕԴՅՆՅ (Ո) и (с. Крым), **БОДАНА** (Чалтырь), с. зоол. перепел; крым.татар. бодене – перепел.

ԲՕԴՈՕԴ (Չ), ած. երկչոտ:

ԲՕԴՐՐՕԴ (Չ), ք. застенчивый, робкий, нерешительный.

ԲՕԴՈՕԴԷՄԻՇ ԼԱԼ խոլյա տալ, խոլասփել ծանոթությունից, ինչ որ մեկի հետ շփվելուց:

ԲՕԴՐՐՕԴԼՔՄԻՍ ԼԱԼ сторониться людей, избегать знакомства, общения с кем-либо.

ԲՕԶ (Ն), ՊՕԶ (Չ), ած.գ. բոզ, պոռնիկ (կին կամ տղամարդ):

ԲՕՅ (Ո), ՍՕՅ (Չ) 1. ք. проститутка. 2. ք. распутный, блудливый; от лазского bozo (бозо) – девушка; грабар բոզ, литер.вост.арм. բոզ, литер.зап.арм. բոզ (пр. пхоз) – проститутка, Алашкерт, Хачин, Муш, Нор-Джуга բ'ոզ бхоз, Ахалсича, Ереван, Харберд, Карин, Сучава բ'ոզ бхоз, Полис բոզ боз, Ван պոզ поз, Родосто փոզ пхоз, Асланбек, Себастья բ'ոզ бһоз, Шемаха պ'ոզ пөз, Тбилиси բոզ буз, Зейтун, Возм բ'իզ бһюз, Тигранакерт փոզ пһуз, Салмаст պոզ пуэз, Мокс պիզ пюз, Мараха պրիզ пюз.

ԲՕԶԱ, գ. կորեկից ու մալայից (տե՛ս այս բառը) պատրաստած խմիչք՝ առանց ակախոլի. փոխ. թուրք.:

ԲՕՅԱ, ք. хмельной напиток, приготовленный из проса или из «малай» (см. в словаре) и содержащий около 1% алкоголя; тур. boza – напиток из проса, крым.тат. боза – хмельной напиток из пшена.

ԲՕԶԱԽ, ած. գույնը խանգարված, գորշացած. թուրք. բոզ – գորշ, բոզազ – գորշագույն:

ԲՕՅԱԽ, в с. Крым **БОЗУХ**, ք. нечёткий, расплывчатый, тусклый, мутный; турец. boz – серый, цвета земли, bozлак (бозлак) – сероватый.

***ԲՕԶԱԶԻ**, գ. բոզա պատրաստող ու ծախող. թուրք. բոզաչը – նույն իմ.:

***ԲՕՅԱԺԿԻ**, ք. приготовляющий или продающий бозу; турец. bozacı (бозаджы) – приготовляющий или продающий бозу.

ԲՕՅԱԸՄԻՇ ԼԱԼ 1. սկսել լուսանալ, մութի սևությունը գորշագույնի փոխվել. 2. փոխ. իմ. անբունությունից թուլանալ. թուրք. բոզարմակ – գորշ գույն ստանալ:

ԲՕՅԱՐՄԻՍ ԼԱԼ 1. приобретать сероватый оттенок (о ночной тьме перед рассветом). 2. перен. ослабеть от бессонницы; турец. bozarmak (бозармак), крым.татар. бозармакъ – становится серым, бледнеть.

ԲՕԶԱՐՈՒՄ, գ. լուսադեմ. արմատը թուրք. է, վերջավորութ. հայ. «ումն» վերջածանցը:
БОЗАРУМ, с. рассвет, утренняя заря; **аррадун бозаруми жаманаг** утром на рассвете; турец. boz – серый + суффикс арм. языка «умн».

ԲՕԶՄԱ, գ. մետիս, տարբեր ցեղերի հոր ու մոր սերունդ. փոխ. թաթ.:

БОЗМА, с. 1. метис, потомок от родителей разных рас. 2. внешность; **бозма унанал** быть похожим на кого-либо, **шуни бозма уни** похож на собаку, **зындани бозма уни** похож на бандита; крым.татар. бозма – смесь, помесь, гибрид.

ԲՕԶՈՒԹԻՆ (Ն), **ՊՕԶՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. բոզություն, պոռնկություն:

БОЗУТҺИН (Н), **ПОЗУТҺИН** (Ч), с. распутство, проституция; этимологию см. боз.

ԲՕԹԷՆ, **ԲՕԹԷՆ ԴԷՂԸ** և **ԲՕՍ-ԲՕԹԷՆ**, ած.մկ. իրուր. **բօթեն պան, բօթեն էգավ**. փոխ. թուրք.:

БОТҺЭН, **БОТҺЭН ДЭХЫ** և **БОС-БОТҺЭН**, н. напрасно, зря; **ботһэн пан** напрасное дело, **ботһэн эгав** зря пришёл, **ботһэн бош** напрасно, зря; крым.татар. ботен (диал.) – напрасно.

ԲՕԼ, ած. մկ. շատ առատ. փոխ. թուրք.:

БОЛ 1. п. изобильный. 2. просторный. 2. н. обильно; перс. bol, от котор. турец. bol, крым.татар. бол – изобильный, просторный; в гаварах Карин, Тбилиси, Карабах, Аварик, Ван, Сасун, Шемаха, Полис и т.д. բոլ бол – изобильный.

ԲՕԼԳԷԳ, ած.մկ. բավական շատ, բավական առատ:

БОЛГЭГ, н. достаточно много, многовато.

ԲՕԼԴԻ (Չ) առանձին չի գործածվում, այլ կցվելով մարդկանց անուններին և մի քանի այլ մարդ նշանակող բառերի տալիս է նրանց արհամարական նշանակություն. օր. **Օվանէս-բօլդին. էմջէ-բօլդիս. աղա-բօլդիդ**. հոգնակի չի գործածվում. ծագումն ինձ անհայտ է, թվում է, թե առ կապ ունի «բրդի» (տե՛ս) բառի հետ:

БОЛДИ (Ч) самост. не употр., добавляется к именам или словам, характеризующим людей, придавая им уничижительное значение: **Ованэс-болдин, эмджэ-болдис, ахья-болдид**; во мн. числе не употребл.; этимология слова неизвестна, считается, что имеет отношение к слову «былди» (см. в сл.).

ԲՕԼԹ-ԲՕԼԹ (Ն), **ԲՕԼՏ-ԲՕԼՏ** (Չ), մկ. ակնապիշտ, աչքերը մեծ-մեծ բացած (նայել):

БОЛТҺ-БОЛТҺ (Н), **БОЛТ-БОЛТ** (Ч), н. широко открытыми глазами (смотреть).

ԲՕԼԸԽ, գ. առատություն. թուրք. բոլուկ – նույն իմ.:

БОЛЛЫХ, с. изобилие; турец. bolluk (боллук), крым.татар. боллукъ – изобилие.

ԲՕԼՄԱ, գ. ցորենով ձկնապուր:

БОЛМА, с. рыбный суп с пшеничной крупой.

ԲՕԼՄԷ (Չ), **ԲԷԼՄԷ** (Ն), գ. միջնորմ, սենյակները իրարից բաժանող պատ. թուրք. բյուլմէ – նույն իմ.:

БОЛМЭ (Ч), **БЭЛМЭ** (Н), с. перегородка, межкомнатная стена; турец. bölme (бөлмэ), крым.татар. больме – перегородка.

ԲՕԼՄԻՇ ԱՆԷԼ բաժանել:

БОЛМИШ АНЭЛ делить, разделять; турец. bölmek, крым.татар. больмек – отделять.

ԲՕԼՄԻՇ ԼԱԼ բաժանվել:

БОЛМИШ ЛАЛ делиться, отделяться. турец. bölmek (бөлмек), крым.татар. больмек – делить, отделять.

ԲՕԼՆԱԼ, գրքովի, բոլցավ, բ.չ. ավելանալ:

БОЛНАЛ, гыболна, болцхав, г.с.з. прибавляться, увеличиваться (в количестве, в объёме).

ԲՕԼԶԱ (Նխջ), մկ. առատորեն. փոխ. թուրք.:

БОЛДЖА (Нхч), н. обильно, щедро; перс. bol, от кот. турец. bol, крым.татар. бол – обильный.

ԲՕԼՅԱԶ, ած. ավելացած:

БОЛЦҺАДЗ, пр.пр.вр. прибавившийся, увеличившийся (в количестве, объёме).

ԲՕԼՅԸՆԷԼ և **ԲՕԼՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲՕԼՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. ավելացնել:

են և կաղինները և բովողները), դ) նրանց բովածը (կաղինը եզակի է բովողները հոգնակի). առաջին երկու դեմքերի հոգնակիները ունին 2, 3 և 4 նշանակություն:

ԲՕՒՐԱԴՅ, в Чалтыре также **ԲЫԽՕՐԱԴՅ**, пр.пр.вр. жареный, прокаленный; с сущ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию существ., принимает прит. артикль и склоняется; оконч. мн. ч. «нэр» может относиться как к объекту действия, так и к субъекту, выполняющему действие; **բօհրաԿ** **ԳԱԽԻՆ** жареные орешки; **բօհրաԿնэры** может означать как жарящиеся семечки, орешки (объект действия), так и (люди), жарящие орешки (субъект действия).

ԲՕՂԴԱՂՍԱՅԻՍ, Չալթրում նաև՝ **ԲՕՂՕԴԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի բովում եմ, բովեցի, բովեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՕՒՐԱԴՅՏԱԻԻՏ, в Чалтыре также **ԲЫԽՕՐԱԴՅՏԱԻԻՏ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) жарю (семечки и т.п.), жарил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԲՕՂԴԱՂՕՎԸՍ, Չալթրում նաև՝ **ԲՕՂՕԴԱՂՕՎԸՍ**, -ովդ, -ովը, -նեբովրս, -նեբովրդ, -նեբովր, մկ. հենց որ բովում եմ, բովեցի, բովեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևի:

ԲՕՒՐԱԴՅՕՎԻՏ, в Чалтыре также **ԲЫԽՕՐԱԴՅՕՎԻՏ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только я жарю (семечки и т.п.) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԲՕՂԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք, Չալթրում նաև **ԲՕՂՕԴԵԼ**, -եցե՛կ, բ.ն. 1. բովել, բովիրել. 2. սաատիկ տաքացնել ու չորացնել. **արեվը բօհրից կեղինը**:

ԲՕՒՐՔԼ, гыбохрим, бօհրաԿ, -օխ, -элу, -э, -эцхэк, в Чалтыре также **ԲЫԽՕՐՔԼ**, гыбыхорим, -эцхэк, г.д.з. 1. жарить, калить, прокаливать (орехи, семечки). 2. выжигать, иссушивать; **արэвы бօհրиц кэдины** солнце выжгло землю; исконно арм. слово, грабар բով бов – печь для плавления металла, բովել бовел – калить, обжаривать зёрна пшеницы, литер.вост.арм. բովել бовел, литер.зап.арм. բոիրել (пр. բօհրքэл) и բովել (пр. բօվэл) – жарить, калить, Алашкерт, Нор-Джуга բ՛ովել ծօվել, Тбилиси բովիլ бовил, Ереван բ՛ովել ծօվել, Карабах ւովել повэл, Шемаха ւովիլ повил, Салмаст, Ван ւեովել пөвел, Мараха ւեովել пөвэл, Мокс ւեովիլ пөвил, Полис, Родосто փօիրել բօհրքэл, Ахалциха բօֆրել бօфрэл, Амшен ւօֆրուշ пофруш, Карин բ՛օրֆել ծօրփել.

ԲՕՂԵԼՈՒ, Չալթրում նաև **ԲՕՂՕԴԵԼՈՒ**, ած. (բան), որ կարելի է կամ պետք է բովել. **բօհրելու չափուդ** եզիպտացորեն, որ նշանակված է բովելու համար. **բօհրելու բերիլ իմ** բերել եմ բովելու համար. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. հոգնակի ձևին վերաբերվում է այն, ինչ որ ասված է վերևում:

ԲՕՒՐՔԼՍ, в Чалтыре также **ԲЫԽՕՐՔԼՍ**, пр.буд.вр. то, что предназначено для жарки, прокаливания; **բօհրքэлу շանһуд** кукуруза, предназначенная для жарки, **բօհրքэлу бэрил им**; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независим. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется.

ԲՕՂԸՎԱԶ, Չալթրում նաև **ԲՕՂՕԴՎԱԶ**, ած.մկ. 1. բոված. 2. արևից սաատիկ տաքացած ու չորացած. 3. փորկապությամբ բռնված (փորի մասին). **սա դրդին փորը բօհրված է** կամ **բրօհրված է** տղան փորկապություն ունի. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ մակբայ, առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **բօհրված գուդ** բովված արևածաղիկի սերմ. **բօհրվածը ուղինք**, **բօհրվածը ուղինք** որը բովվեց իսկույն ուստեք. **գուդը հում չին ուղի(լ)**, **բօհրված գուդին** արևածաղիկի սերմը հում չեն ուսում, բովված են ուսում:

ԲՕՒՐԻՎԱԴՅ, в Чалтыре ткж **ԲЫԽՕՐՎԱԴՅ**, пр.пр.вр. 1. жареный, прокаленный. 2. выжженный и иссушенный солнцем (о земле, растениях). 3. затвердевший от запора (о животе);

са дыхъин пһоры боһрывадз э или быһорвадз э у этого ребѣнка запор; с существ. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется; **боһрывадз гуд** жареные семечки, **боһрывадзы удинкһ**, **боһрывадзы удинкһ** будем есть (семечки, орешки и т.п.) по мере их готовности; **гуды һум чһин уди(л)**, **боһрывадз гудин** семечки едят не сырыми, а жареными.

ԲՕՀՐԸՎԱՂՍԱՅԻՆ, Չալթըրում նաև **ԲԸՀՕՐՎԱՂՍԱՅԻՆ** -երուն, մկ. քանի բովվում է, բովվեց և այլն բոլոր ժամանակն. եզակի և հոգնակի երբ. դեմք.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բոһրըվաձսային ուղինք** բովվելու հետ միաժամանակ ուտենք:

ԲՕհՐԻՎԱՃՅԱԻՆ, в Чалтыре также **БЫһОРВАՃՅԱԻՆ**, -эрун, н. по мере того как (чем больше) жарится (прокаливается) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **боһрывадзсайин удинкһ** будем есть по мере готовности.

ԲՕՂՐԸՎԱՁՕՎԸ, Չալթըրում նաև **ԲԸՀՕՐՎԱՁՕՎԸ**, -նէրովը, մկ. հենց որ բովվում է և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. երբ. դեմք.՝ համաձայն հաջորդ. բայի ձևին:

ԲՕհՐԻՎՃՕՎԻ, в Чалтыре также **БЫһОРВАՃՕՎԻ**, -нэровы, н. как только жарится и т.д. во всех вр. ед. и мн. числа 3 -го лица в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲՕՀՐԸՎԷԼ, Չալթըրում նաև **ԲԸՀՕՐՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, անձն. դերբայ, հրամայական և դիմավոր ձևերի առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.կր.չ. 1. բովվել. 2. սաստիկ տաքանալ ու չորանալ (արևի տակ, կրակի մոտ). 3. կապ լինել (փոքր), ասվում է և մարդկանց և ընտանի գենդանիների մասին:

ԲՕհՐԻՎՅՈՒ, в Чалтыре также **БЫһОРВՅՈՒ**, -ви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, не имеет повелит. наклон. и личных форм 1-го и 2-го лица, г.стр.з. 1. жариться, прокаливаться. 2. выжигаться, иссушаться (от солнца, огня). 3. твердеть, каменеть (о животе при запоре), употр. как в отношении людей, так и животных.

ԲՕՀՐԸՎԷԼԷՆ, Չալթըրում նաև **ԲԸՀՕՐՎԷԼԷՆ**, մկ. 1. բովվելով. 2. արևի տակ կամ կրակի մոտ տաքանալով ու չորանալով. 3. կապվելով (փոքր):

ԲՕհՐԻՎՅՈՒՆ, в Чалтыре также **БЫһОРВՅՈՒՆ**, н. 1. жарясь, прокаливаясь. 2. иссыхая, выжигаясь (от солнца или огня). 3. твердея (о животе при запоре).

ԲՕՀՐԸՎԷԼՈՒ, Չալթըրում նաև **ԲԸՀՕՐՎԷԼՈՒ**, ած.մկ. 1. (բան), որ կարող է բովվել. 2. որ կարող է արևի տակ կամ կրակի մոտ սաստիկ չորանալ. 3. բովվելու համար. ապառնի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **երգաթն ալ բոһրըվելու պան չէ խօմ. բոһրըվելուն հանա գաշին է արեվին դագը թաբլաձ. գաղինը բոһրըվելու տըրիլ իմ փուրը:**

ԲՕհՐԻՎՅՈՒ, в Чалтыре также **БЫһОРВՅՈՒ**, пр.буд.вр. 1. предназначенный для прокаливания, жарения. 2. (почва, растения), которые могут иссушиться от сильного нагревания. 3. для прокаливания; **эргатһн ал боһрывэлу пан чһэ хом, боһрывэлун һана гашин э арэвин дагы тһабладз** железо от солнца не испортится, а вот кожа под палящими лучами солнца может иссушиться, **гахъины боһрывэлу тырил им пһурры** я положил в духовку фундук для прокаливания.

ԲՕՀՐԸՎԷՑԸՆԷԼ կամ **ԲՕՀՐԸՎԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԲՕՀՐԸՎԷՑԸՆԷԼ** (Չ), **ԲԸՀՕՐՎԷՑԸՆԷԼ** (Չալթըր), բ.ա. 1. այնպես անել, որ բովվի. 2. այնպես անել, որ սաստիկ տաքանա ու չորանա (արևի տակ կամ կրակի մոտ). 3. փորակապություն առաջացնել. **խուռման փոր գրբոһրըվեցունու:**

ԲՕհՐԻՎՅՈՒՆՈՒ или **ԲՕհՐԻՎՅՈՒՆՈՒ** (Н), **ԲՕհՐԻՎՅՈՒՆՈՒ** (Կ), **БЫһОРВՅՈՒՆՈՒ** (Чалтырь), п.г. 1. жарить, прокаливать. 2. способствовать иссушению от нагревания. 3. вызывать запор; **хуррман пһор гыбоһрывэцһуну** хурма вызывает запор.

ԲՕՀՐԸՎԷՑԸՆԷԼԷՆ կամ **ԲՕՀՐԸՎԷՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԲՕՀՐԸՎԷՑԸՆԷԼԷՆ** (Չ), **ԲԸՀՕՐՎԷՑԸՆԷԼԷՆ** (Չալթըր), մկ. «բոһրըվելն»-ի անցողական ձևն է:

ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆԷԼՈՒ или **ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Н), **ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆԷԼՈՒ** (Ч) **ԲԵԼՈՐՎԷՑԻՆԷԼՈՒ** (Чалтырь), н. способствовать жарке, делая так, чтобы жарилось; перех. форма наречия «бохривэлэн».

ԲՕԶՐԸՎԷՅՏՆԵԼՈՒ կամ **ԲՕԶՐԸՎԷՅՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԲՕԶՐԸՎԷՅՏՆԵԼՈՒ** (Չ), **ԲԸԶՕՐՎԷՅՏՆԵԼՈՒ** (Չալթր), ած. «բօհրըվելու»-ի անցողական ձևն է:

ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆԷԼՈՒ или **ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Н), **ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆԷԼՈՒ** (Ч), **ԲԵԼՈՐՎԷՑԻՆԷԼՈՒ** (Чалтырь), пр.буд.вр. предназначенный для жарки; перех. форма прич. «бохривэлу».

ԲՕԶՐԸՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ, Չալթրում նաև **ԲԸԶՕՐՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ**, «բօհրըված»-ի և «բըհօրված»-ի անցողական ձևն է:

ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ, в Чалтыре также **ԲԵԼՈՐՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ**, пр.пр.вр. жареный, прокаленный; перех. форма причастий «бохривадз» и «белорвадз».

ԲՕԶՐԸՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ ՉՍԱՅԻՍ, Չալթրում նաև **ԲԸԶՕՐՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ** ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն մկ. քանի բովերեցնում եմ, քանի այնպես եմ անում, արի, անեմ, որ արևից կամ կրակից սաստիկ տաքանա ու չորանա և այլն. **արեվին դագը բօհրըվեցուցածսայիդ մուշտագիդ գաշին խաթիլընցավ** (կոշտացավ):

ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ ՉՍԱՅԻՍ, в Чалтыре также **ԲԵԼՈՐՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ** ՉՍԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) позволяю жариться. 2. по мере того как (чем больше) позволяю иссушиться на солнцепёке и т.д.; **арэвин дагы бохривэциуцадзсайид муштагид гашин хатхынцав** шуба задубела от того, что ты постоянно держишь её на солнцепёке.

ԲՕԶՐԸՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ ՉՕՎԸՍ, Չալթրում նաև **ԲԸԶՕՐՎԷՅՈՒՆԷԼՈՒ** ՉՕՎԸՍ, -օվըդ, -օվը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ այնպես եմ անում, արի, անիմ և այլն, որ բովի կամ սաստիկ տաքանա ու չորանա և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԲՕհՐՅՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ ՉՕՎԸՍ, в Чалтыре также **ԲԵԼՈՐՎԷՑԻՆՅՈՒՆԷԼՈՒ** ՉՕՎԸՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я позволяю, чтобы жарилось и иссушилось на солнцепёке и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԲՕԶՐՈՒՍ, Չալթրում նաև **ԲԸԶՕՐՈՒՍ** 1. ած. լավ բոված. 2. ած. փխրուն (չորացրած խմորեղեն). **բօհրում բարսմադ** (Չ) լավ չորացրած ու փխրուն պարսիմատ. 3. գ. յուղի մեջ բոված ալյուր, որից պատրաստում են խավիձ և մալեգ (տե՛ս այդ բառերը). 4. գ. խավիձի, փլավի և այլն տակի լավ բոված մասը. վերջին իմաստի հոմանիշն է – գուսկուձ. 5. մկ. նույնը բայի հետ:

ԲՕհՐՄԱ, в Чалтыре также **ԲԵԼՈՐՄԱ** 1. п. хорошо прожаренный, прокаленный. 2. п. воздушный (о сухариках); **бохрум бакхсымад** (Ч) подсушенные воздушные сухарики. 3. с. жареная на масле мука, из которой готовят «хавидз» и «малэз» (см. в словаре). 4. с. поджаристая корочка (мучных изделий, мяса, картофеля, «хавидза», плова и т.д.) на дне сковородки или кастрюли; синон этого знач. – гускудз. 5. в сочетании с глаг. станов. наречием.

ԲՕՂԱԶ (Ն), **ԲՕՂՕԶ** (Չ), գ. կոկորդ, որկոր. թուրք. բոլագ – որկոր. բոլագը խաղիլին գրնացիլ է (Ն), բոլոգը խաղիլին կրնածիլ է (Չ) չի կարող սպասել մինչև ուտելու ժամանակը (բառացի որկորը գնացել է դատավորին գանգատվելու). բայց խաղի բառի իմաստը մոռացված է. **բոլագին մուրի յէ** (Ն), **բոլոգին մուրի յէ** (Չ):

ԲՕԽՅԱԶ (Н), **ԲՕԽՅՕԶ** (Ч), с. 1. анат. зев, горло, глотка. 2. горлышко, верхняя суженная часть сосуда. 3. анат. утроба, брюхо, живот. 4. углубление вокруг стебля растения; **бохьоз улэл** (Ч) окучивать, взрыхлять почву вокруг стебля растений, образуя ямку, **бохьазы хадийин гынацил э** (Н), **бохьозы хадийин кынацил э** (Ч) нетерпеливый (о человеке, с нетерпением ожидающего времени приёма пищи, букв. утроба пошла жаловаться судьбе), **бохьазин мутхи йэ** (Н), **бохьозин мутхи йэ** (Ч) прожорливый, ненасытный; турец. boğaz (бохьаз) – горло; среднеарм. яз. բոլագ бохьаз – горло, из турец., употр. во всех западноарм. диалектах в форме բոլագ бохьаз – горло; узкая горловина.

***ԲՅԱԽԱՆԱ** (Նխջ), գ. ներկարարի արհեստանոց. թուրք. բոյա – ներկ, պարս. խանե – տուն:

***ԲՅԱԽԱՆԱ** (Нхч), с. красильня, покрасочная мастерская; турец. boyahane – красильня; перс.-турец. boya – краска + перс. hane – дом.

ԲՅԱԶԻ, գ. ներկարար. փոխ. թուրք.:

ԲՅԱԺԻ, с. красильщик, маляр; турец. boyacı (бойаджи) – красильщик; маляр; среднеарм. яз. պոյաճի пойачи – красильщик, из турец.

ԲՅՂԱՍԲՅՅ, մկ. ամբողջ երկարությամբ:

ԲՅԴԱՄԲՅՅ, н. во всю длину.

ԲՅՂԱՇ, ած. հասակակից. փոխ. թուրք.:

ԲՅԴԱՄ 1. с. ровесник. 2. н. одинакового роста; турец. boydaş (бойдаш), крым.татар. бойдаш – одинакового роста; ровня.

ԲՅԼԱՍԻՇ ԱՆԷԼ մտրակով խփել. թ. բոյլամակ – երկարության ուղղությամբ ընթանալ:

ԲՅԼԱՄԻՍ ԱՆՅԼ хлестать, бить кнутом; из тюрк. яз.

ԲՅԼՈՒ (Նխջ), ած. բարձրահասակ. փոխ. թուրք.:

ԲՅԼՍ (Нхч), п. рослый, высокий; турец. boylu (бойлу) – рослый, высокий.

ԲՅՆԻ, գ. սպանդանոց:

ԲՅՆԻ, с. скотобойня; от рус. бойня.

ԲՅՆԻՒ ԱԶ, գ. սադրիչ այծ, սպանդանոցում հատուկ սովորացրած այծ, որը ուղեկցում է ոչխարների հոտը դեպի սպանդ, ընդ որում այդ այծը սպանդանոցից դուրս է գալիս անվնաս, իմանալով գաղտնի ելքի տեղը:

ԲՅՆԻԻ ԱԺՅ, с козёл-provokator, специально обученный козёл на скотобойнях, который сопровождает стадо овец на бойню, при этом сам козёл выходит оттуда невредимым, зная о расположении скрытого выхода.

ԲՅՅՈՎ, ած. բարձրահասակ. թուրք. բոյ + հայ. «ով» գործիակ. հոլովի վերջավորությունը:

ԲՅՅՈՎ, п. высокий, рослый; перс. boy, от котор. турец. boy, крым.татар. бой + оконч. творит. падежа арм. яз. «ов».

ԲՅՅՈՎ-ԲՅՅՈՎ, ած. գեղահասակ, բարեկազմ:

ԲՅՅՈՎ-ԲՅՅՈՎ, п. высокий, рослый, статный.

ԲՅՅՈՔ կամ **ԲՅՅՈՔԷՆ**, մկ. երկարության ուղղությամբ. **բոյօք գրդուէլ**. թուրք. բոյ + հայ. օք (< *ավք) գրաբարի հոգնակի գործիական հոլովի վերջավորությունը. հակահիշը – գոնդալան, գոնդալանէն:

ԲՅՅՈՒ или **ԲՅՅՈՒՅՆ**, н. в длину, вдоль; перс.-тюрк. boy + оконч. творительного падежа мн. числа габара «okh»; **բոյօք ցыдрըլ** отрезать вдоль; антон. гондалан, гондаланэн.

ԲՅՇԳԼ (Չ), գ. զանգուլակ, բրնձե փոքրիկ սնամեջ գնդակ՝ կողքից ճեղքերով՝ մեջը դրած ավելի փոքրիկ երկաթի գնդակ, որ դիպչելով սնամեջ գնդակի պատերին՝ ձայն էր հանում. հնումը այդպիսի զանգուլակները քաղաքի կառապանները կապում էին իրենց ձիու վզին:

ԲՅԿԻՐ (Ч), с. бубенец, полый металлический шарик с кусочками металла внутри, позванивающими при встряхивании; в старину городские извозчики вешали бубенцы на шею лошадей.

ԲՅԿՕԼՕՇ (Չ), ած.գ. տխմար:

ԲՅԿՕԼՕՍ (Ч), п. бестолковый.

ԲՅԿԵՆՁԻ (Չ), գ. տակառ շինող արհեստավոր. ռուս. бондарь – նույն իմ. + թուրք. ջի արհեստ կամ պարապմունք ցույց տվող ածանց. նույն կերպով է կազմված նաև «կուզնիջի»:

ԲՅԿԻՐԺԻ (Ч), с. ремесленник, изготавливающий бочки; рус. бондарь + перс.-турец. аффикс «джи», обозначающий лицо, производящее действие; подобным же образом образовано слово «кузиджи» – кузнец.

ԲՅՇ 1. ած. դատարկ. 2. մկ. իզուր. **բոշ դեղը** իզուր. փոխ. թուրք.:

ԲՅՍ 1. п. пустой, напрасный (о разговоре и т.п.). 2. н. напрасно, тщетно, зря. 3. п. (Б. Салы) пустой, полый внутри; **բոш ԴՅԿԻ** напрасно, зря, **բոш ԳԼԱԺԻ** пустые разговоры, болтовня; от

турец. boş – пустой, напрасный; среднеарм. яз. փօշ փօշ – пустой, напрасный, из турец., в гаварах Тбилиси, Буланых, Карабах, Карин, Полис, Урмия, Ван и т.д. բօշ օշ – пустой, напрасный.

ԲՕՇ-ԲՕՂԱԶ (Ն), **ԲՕՇ-ԲՕՂՕԶ** (Չ), ած. ձրիակեր. փոխ. թուրք.:

БОШ-БОХЪАЗ (Н), **БОШ-БОХЪОЗ** (Ч), с. дармод, тунейдец; турец. boşboğaz (бошбохъаз), крым.татар. бошбоғъаз – болтун; в гаваре Карабах բօշ օշիւ բօշ օշիւ – болтун.

ԲՕՇ-ԲՕՇԸՆԱ (Չ), սկ. պարապ, անգործ. թուրք. բօշ-բօշընէ – նույն իմ.:

БОШ-БОШЫНА (Ч), н. праздно, без дела; турец. boşu-boşuna (бошу-бошуна) – впустую.

ԲՕՇ ԴԷՂ (Ն), տե՛ս u գազող դէլ (Չ):

БОШ ДЭХЪ (Н), см. гагохъ дэхъ (Ч).

ԲՕՉ, գ. 1. փօշ. 2. ոչխարի դմակ. **արարալի բօշ** սայլի ետևի մասը. **բօշ-բօշի** իրար եղևից. **բօշ խաղընէլ** (Ն), **բօշ խաղընէլ** (Չ) երկերեսութունն անէլ. ***բօշ պընէլ** (Չ) արորի մաճը բոնէլ, մաճկալ լինէլ. **բօշը աղող է կամ բօշը քարող է** հանցանք ունի գործած. **բօշը քաշէլ** հրաժարվել սկսած գործից կամ ասած խոսքից. **բօշի բէս** անբաժան. **բօշի յէլ** դմակի ճարպ. **բօշով սուղ** մեծ սուտ:

БОЧ, с. 1. хвост. 2. бараний курдюк. 3. *чапыга, ручка плуга (Ч); **арабайи боч** задок, задняя часть телеги, **боч-бочи** чередой, друг за другом, **боч хахъцһынэл** (Н), **боч хахъцынэл** (Ч) двурушничать, лицемерить, ***боч пыррнэл** (Ч) стать пахарем (букв. держать чапыгу плуга), **бочы ахъдод э** или **бочы khakhod э** рыльце в пушку, замешан в темных, неблагоприятных делах, **бочы khashэл** пойти на попятную, **бочи бэс** приставучий как банный лист, **бочи йхъ** курдючный жир, **бочов суд** большая ложь, **бочэн гыраг габадз вазэл** заниматься чем-либо не покладая рук, без устали, **бочин һэд хахъал** заниматься бесполезным делом, **бочов лал** хитрить, лукавить, вилять хвостом; грабар փոշ բոշ – хвост, литер.вост.арм. փոշ բոշ, литер.зап.арм. փոշ (произ. боч) – хвост, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Ван փոշ բոշ, Ахалциха, Ереван, Карин փօշ բոշ, Харберд, Полис, Родосто, Тигранакерт բօշ բոշ, Мокс, Тбилиси փոշ բոշ, Салмаст փոշ բոշ, Мараха փոշ բոշ, փոշ բոշ, Амшен, Себастья բօշ բոշ, все в значении хвост, Карабах, Шемаха փօշ բոշ – длинные пряди волос на висках.

ԲՕՉԻ ՕՍՉՕՆ, գ. փոշուկ:

БОЧИ ОСКОРР, с. анат. копчик; см. также дымбаг.

ԲՕՉՕՎ, ած. խորամանկ (մարդ):

БОЧОВО, п. хитрый, изворотливый.

ԲՕՉՕՎ ԱՍՏԸԽ, գ. գիւսվոր աստղ:

БОЧОВО АСТЫХ, с. комета, метеорит.

ԲՕՉԻԳ, գ. բզեզ. թուրք. բջջէք – նույն իմ. **բօշիգի խրդա** շատ փոքր (տղա):

БОДЖИГ, с. зоол. 1. жук; букашка, насекомое. 2. божья коровка; **боджиги хыда** крошечный (о ребёнке); турец. böcek (бёджек), крым.татар. боджек – насекомое, букашка, козявка; в гаварах Полис փոճուկ բոշուկ, Себастья փոճիկ բոշուկ – насекомое, букашка.

ԲՕՆ, գ. կավիճ:

БОРР, с. мел; крым.татар. бор – мел.

ԲՕՆԱՆ (Ն), տե՛ս u բօրան:

БОРРАН (Н), см. боран.

ԲՕՆԱՆԱ (գյուղերում), գ. ատամնավոր ցարան. ոռու. борона:

БОРРАНА (в сёлах), с. зубчатая борона; рус. борона.

ԲՕՆ-ԲՕՆ, գ. կոնտրաբաս:

БОРР-БОРР, с. контрабас, смычковый струнный музыкальный инструмент.

ԲՕՆՉ, գ. ջրալի կերակուր՝ պատրաստված մսից (լինում է և անանց մսի) կաղամբից, կարտոֆիլից, ճակնդեղից ու թոմատից. ոռու. борш:

БОРРЧ, с. борщ, разновидность супа с мясом (или без мяса) на основе свёклы, картофеля, капусты, помидоров; рус. и укр. борщ.

ԲՕՆԱՏՄԻՇ ԼԱԼ (Թոփթի) ծովել, չորությունից կորանա (դրան, պատուհանների վերաբերյալ):

БОРРСЫМИШ ЛАЛ (с. Крым) искривиться, перекошиться от сухости (о двери, окнах).

ԲՈՐՈՂԱ, գ. միբրուք:

БОРРОДА, с. борода; **боррода абулдал** (Ч) отпустить бороду; из рус.

ԲՈՐՈՂԱՅՕՎ, ած. մորուքավոր:

БОРРОДАЙОВ, п. бородатый.

ԲՈՐՈՉԱՆ (Ն), **ԲՈՐՈՉԱ** (Չ), գ. շնչական երաժշտական գործիք է գունայի նման, բայց ավելի երկարածն է. թուրք. բորու – փող + պարս. զեն կամ զան – զաղան – զարնել, հարվածել բայի ներկա ժամանակի հիմքը = բորուզան – փողահար, փող փչող, трубач. Չավթրի ենթաբարբառում ծայրի «ն» հնչյունը ընկել է կարծվելով, թե դա երրորդ դեմքի հոդ է:

БОРРОЗАН (Н), **БОРРОЗА** (Ч), с. духовой музыкальный инструмент, имеющий более продолговатую форму чем зурна; перс. bogozan, от котор. турец. bogazan (боразан) – труба, горн, крым.татар. боразан – большая длинная медная труба; в гаварах Джавахк, Карин Կրոնգաш порроза, Евдокия, Амасия Կրուզան порузан – духовой музыкальн. инструмент.

ԲՈՐՈՉԱՉԻ (Չ), գ. բորոզա նվագող. թուրք. բորուզեն – փողահար + «ջի» < պարս. «չի» ածանցը, որ կրկնություն է, քանի որ բանն առանց դրան էլ ցույց է տալիս պարապունք:

БОРРОЗАДЖИ (Ч), с. музыкант, играющий на боррозе; турец. borazanci (боразанджы), крым.татар. боразанджы – трубач, горнист.

ԲՕՍ-ԲՕԹԷՆ, տե՛ս բոթեն:

БОС-БОТҺЭН, см. ботһэн; крым.татар. бос-ботен – совершенно напрасно, зря.

ԲՕՍՅԱՎ, գ. լյուսպեն-պրոլետար. ռուս. босяк, որ ծագում է босый – ստաբրբիկ բանից. **բօսյ քամանդ** (Նխջ) լյուսպեն-պրոլետարների դասի ծաղրական կոչում բուրժուական հասարակարգում. ռուս. босая команда – ստաբրբիկների գործախառն:

БОСЯК, с. босяк, люмпен-пролетарий; рус. босяк; **босый кхаманд** (Нхч) ирон.-унич. прозвище люмпен-пролетариев в буржуазном обществе; от рус. босая команда.

ԲՕՍՅԱՆ, գ. սեխի ու ձմերուկի արտ. Թոփտի գյուղում նշանակում է նաև ձմերուկներ (հավաքական անունով). պարս. բուստան – բանջարանոց, մշակող, որից թուրք. բուստանջը – բանջարանոց մշակող, բանջարանոցի պահապան:

БОСТАН, с. 1. бахча, поле, засеянное дыней и арбузом. 2. (с. Крым) арбуз; от перс. bostan – огород; в гаварах Полис Կրուստան постан, Карабах, Ван բուստան бостан – бахча, Евдокия, Амасия Կրուստան постан – арбуз.

ԲՕՍՅԱՆՋԻ, գ. սեխի ու ձմերուկի արտի պահապան. պարս. բուստանջի – բանջարանոց մշակող, թուրք. բուստանջը – բանջարանոց մշակող, բանջարանոցի պահապան:

БОСТАНДЖИ, с. бахчевод, бахчевик; перс. bostanci – бахчевод, от котор. турец. bostanci (бостанджы), крым.татар. бостанджы – огородник, бахчевод; Полис Կրուստանճի постанчи, Ван բուստանջի бостанчи, Карабах բուդանջի босданчи – бахчевод.

ԲՕԳ (Ն), **ՊՕԳ** (Չ), գ. կաշվի հիվանդությունների մի տեսակն է, դեմատիտ:

БОР (Н), **ПОР** (Ч), с. мед. дерматит, воспаление кожи; заимств. от формы bor из иран. группы языков; грабар բոր бор – проказа, литер.вост.арм. բոր бор, литер.зап.арм. բոր (пр. phor) – проказа, чесотка, зуд, Алашкерт, Нор-Джуга բ՛որ бһор, Полис բор бор, Ахалциха, Карин, Сучава բ՛ор бһор, Амшен Կոր бор, Себастья բ՛тор бһор, Зейтун բ՛իր бһор.

ԲՕԳ-ԲՕԳ (ԸԼԱԼ (Ն), **ՊՕԳ-ՊՕԳ ԼԱԼ** (Չ) կաշին (մարդու) ծածկվել հյուր պարունակող մանր բշտիկներով:

БОР-БОР (Ы)ԼԱԼ (Н), **ПОР-ПОР** ԼԱԼ (Ч) вздуться и покрыться мелкими волдырями, содержащими жидкость (о коже человека).

ԲՕԳԱՆ (Չ), **ԲՕՈՒՆ** (Ն), գ. սաստիկ քամի ու ձյուն միաժամանակ. թաթ. բուռան, թուրք. բուրան – նույն իմ.:

БОРАН (Ч), **БОРРАН** (Н), с. вьюга, метель; турец. buran, крым.татар. боран – буря; в гаваре Карабах բորան боран – метель.

***ԲՕԴԲԸՍՆԱԶ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԱԶ** (Նխօ), ած. բորբոսնած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **բորբոսնած հաց. բորբոսնածները մի ուղի(լ)**:

***БОРБЫСНАДЗ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԴՅ** (Нхч), пр.пр.вр. заплесневший; с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склон.; **борбыснадз haчh** заплесневший хлеб, **борбыснадзэры ми уди(л)** заплесневшие не ешь.

ԲՕԴԲԸՍՆԱՂՍԱՅԻՆ և **ՓՕԴՓԸՍՆԱՂՍԱՅԻՆ**, -երուն (Նխօ), մկ. քանի բորբոսնում է, են, բորբոսնեց և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **հացերը բորբոսնածայիններն թափեցինք**:

***БОРБЫСНАДЗСАЙИН** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԴՅՏԱԿԱԿԱՅԻՆ**, -эрун (Нхч), н. по мере того как (чем больше) плесневеет и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **haчhэрыс борбыснадзсайинэрун thaблэцинкh** по мере того как хлеб плесневел, мы его выбрасывали.

***ԲՕԴԲԸՍՆԱՂՕՎԸ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԱՂՕՎԸ**, -ներովը (Նխօ), մկ. հենց որ բորբոսնում է, են, եցին և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմք. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **հացը բորբոսնածովը մանրորից չօրցուց**:

***БОРБЫСНАДЗОВЫ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԴՅՈՎՅԱԿԱԿԱՅԻՆ**, -нэровы (Нхч), н. как только плесневеет и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **haчhы борбыснадзovy мандырричh, чhорчhуцh** как только хлеб начал плесневеть, он его порезал и подсушил.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷԼ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԷԼ**-նի, -եցավ, -ած, -ելու (Նխօ), անձնական դերբայ, հրամայակ., առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. բորբոսնել. հոմանիշը – մըբլօղել, քիֆօղել:

***БОРБЫСНЭЛ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ**, -ни, -эцhав, -адз, -элу (Нхч), г.с.з. плесневеть; не имеет повелит. накл. и форм 1-го и 2-го лица; литер.вост.арм. բորբոսնել борбоснел, литер.зап.арм. բորբոսիլ (произ. փորփոսил) – плесневеть; в гаварах Карин, Никомедия, Полис, Ван բորբոսնել борбыснел – плесневеть. синон. мыкhлодэл, кhифодэл.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷԼԸՆ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԷԼԸՆ** (Նխօ), մկ. բորբոսնելով. **թուռչները չինայված գէջիլ ին բորբոսնելէն**:

***БОРБЫСНЭЛЭՆ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ** (Нхч), н. плесневая; **thурршинэры чhинайвадз гэцhил ин борбыснэлэн** соленья, оставленные без присмотра, плесневеют.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷԼՈՒ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԷԼՈՒ** (Նխօ), ած. որ կարող է բորբոսնել. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, երր. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվ. է. **բեամեղը բորբոսնելու բան չէ, բորբոսնելուն հացն է**:

***БОРБЫСНЭЛУ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ** (Нхч), пр.буд.вр. то, что может заплесневеть; при употр. с существ. выполняет функцию прил., при незав. употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль 3-го лица и склон.; **бэсмэды борбыснэлу бан чhэ, борбыснэлуn haчhн э** сухари не плесневеют, а вот хлеб может заплесневеть.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷՑՆԷԼ** և **ԲՕԴԲԸՍՆԷՑՈՒՆԷԼ**, **ՓՕԴՓԸՍՆԷՑՆԷԼ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԷՑՈՒՆԷԼ** (Նխօ), բ.ա. բորբոսնեցնել, այնպես անել, որ բորբոսնի:

***БОРБЫСНЭЦHЫՆЭՆ** и **БОРБЫСНЭЦHУՆЭՆ**, **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ** и **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ** (Нхч), п.г. доводить до плесневения, позволять плесневеть.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, **ՓՕԴՓԸՍՆԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Նխօ), մկ. քանի բորբոսնեցրի և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդ. բայի ձևին. այս և մյուս անցողական ձևերը «բորբոսնել» բայից հազվադեպ են:

***БОРБЫСНЭЦHУЦHԱԴՅՏԱԿԱԿԱՅԻՆ**, **ՓՈՐՓԻՍՆԱԿԱԿԱՅԻՆ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Нхч), н. по мере того как (чем больше) довожу до плесневения и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соответствии с формой смысл. глаг. предл.; данная форма, как и другие переходные формы гл. «борбыснэл» употребляется редко.

***ԲՕԴԲԸՍՆԷՑՈՒՑԱՂՕՎԸՍ** և **ՓՕԴՓԸՍՆԷՑՈՒՑԱՂՕՎԸՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Նխօ), մկ. հենց, որ բորբոսնեցնում եմ և այլն :

***БОРБЫСНЭЦЬУЦЬАДЗОВЫС** и **ԹՈՐԹԻՍՆԱԿՆԱԿԱԿՅՈՒՄԱՆՈՒՄ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Нхч), н. как только я позволял плесневеть (доводил до плесневения), ты позволял плесневеть и т.д.

ԲՐԴ, գ. 1. պորտ, որովային մեջտեղի փոսը. 2. ազգակցության աստիճան. **բորդը դեղը ջըբէլ** (Ն), **բորդը դեղը ծըկէլ** (Չ) ա) աղէթափութիւնը ուղղել, բ) միամիտ անել, հանգստացնել. **բորդը լինել** աղիքը փորի մեջ շուռ գալ, աղէթափութիւն ստանալ. **բորդով լինել** ազահութիւն անել (ծագում է մի հին առասպելից, որ իբր թէ աստված խոստացել է մի մարդու այնքան տարվա կյանք, որքան մազ նա կարողանա ծածկել իր ձեռքի ատուցելու դրած գառան մորթու վրա, և մարդը ազահաբար պորտով է ընկել մորթու վրա, որ շատ երկար կյանք ստանա). **օխտը բորդ ջօզէլ** մոտիկ ազգակիցների ամուսնություն թույլ չտալու համար հայոց եկեղեցական օրենսդրությունը թույլ է տալիս ամուսնությունը միայն այն դեպքում, եթե հարսնացուի և փեսացուի միջև կար ոչ պակաս քան յոթը սերունդի ազգակցական հեռավորություն, այսինքն՝ եթե նրանց արեւակցությունը կազմում էր ոչ ավելի քան նրանց արյան մեկ յոթերորդը. այդ չափանիշը կոչվում էր **օխտը բորդ**, իսկ դա ստուգելն ու որոշելը – **օխտը բորդ ջօզէլ**:

БОРД, с. 1. анат. пуп, пупок. 2. колено, поколение; **борды дэхьы ыйнэл** успокоиться, получить желаемое, **борды дэхьы цыхкхэл** (Н), **борды дэхьы цыкэл** (Ч) а) вправить грыжу, б) успокоить, утешить кого-либо, б) удовлетворить чье-либо желание, **борды ыйнэл** надорваться, заработать грыжу, **борды дэхьы ынгав?** (иронично-шутл.) ну что, добился своего?, теперь ты доволен?, **бордов ыйнэл** проявлять жадность (в основе выражения лежит древняя легенда, согласно которой бог якобы обещал одному человеку столько лет жизни, сколько волос на шкуре ягнёнка он сможет покрыть своей ладонью и человек от жадности лёг на шкуру всем телом, чтобы получить как можно больше лет жизни), **охты борд джогэл** определять степень отдалённого родства, допускающего вступление в брак (согласно армянскому церковному праву, во избежание браков между близкими родственниками разрешалось вступать в брак только в том случае, если в роду жениха и невесты имелись родственные связи не менее чем в седьмом колене, так, чтобы кровное родство между ними составляло не более чем одну седьмую часть, данный порядок назывался **охты борд**, а сама процедура проверок и уточнений называлась **охты борд джогэл**); исконно арм. слово, грабар **պորտ** порт – живот, литер.вост.арм. **պորտ** порт, литер.зап.арм. **պորտ** (пр. борд) – пупок, пуповина, в гаварах Нор-Джуга **պորտ** порт, Муш **պորդ** порд, Ахалциха, Карин, Шемаха **պորտ** порт, Акна, Харберд. Полис, Родосто, Сучава **բորդ** борд, Ван **պորտ** поррт, Горис, Ереван, Карабах **պորտ** поррт, Агулис, Мокс **պորտ** поррт, Тбилиси **պորտ** пурт, Тигранакерт **բորդ** бурд, Салмаст **պորտ** пуэррт, Мараха **պորտ** пыэрт, Себастья, Асланбек **բորդ** бөрд, Сведия **բորդ** бюрд, Амшен **բորդ** бөйд, **բորդ** буйд, Хачин **բորդ** бойд, Зейтун **բորդ** бюйд, **բորդ** бюрд.

ԲՐԴՄ¹ (Չ), տե՛ս բորջա (Ն):

ԲՐԿԻԱ¹ (Չ), см. бохча (Н).

ԲՐԴՄ² (Չ), գ. կարկանդակ շերտավոր խմորից ծրարի տեսքով, լցնված կարտոֆիլով և տապակած տխով:

ԲՐԿԻԱ² (Չ), с. пирог из слоеного теста в форме конверта, начинённый картофелем и жареным луком.

ԲՐՐՐ (Ն), **ՊՐՐՐ** (Չ), ած. բորտ, որի մարմինը ծածկված է բորով:

БОРОД (Н), **ПОРОД** (Ч), п. чесоточный, имеющий сыпь на коже; от формы бор из иранской группы языков; грабар **բոր** бор – проказа, лепра, литер.вост.арм. **բորտ** борот – прокажённый, шелудивый, Ахалциха, Ереван, Карин բ'որոտ б'орот, Алашкерт բ'որոտ б'ород, Полис բորոտ бород, Сучава բ'որոտ б'ород, Амшен պորոտ пород, Родосто փորոտ phorod, Хачин բ'ուրոտ б'уиод, Асланбек բ'որոտ* б'өрөһ, Зейтун բ'ուրիլ б'ириод, բ'իլիլ б'ийдил.

ԲՐՐՐԱ (Ն), **ՊՐՐՐԱ** (Չ), ած. որի մարմնի վրա գոյացել է «բոր» կոչված հիվանդություն:

БОРОДАДЗ (Н), **ПОРОДАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. покрытый чесоточной сыпью (о кже человека).

ԲՕՐՕՐԱՂՍԱՅԻՄ (Ն), **ՊՕՐՕՐԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), սկ. քանի բորոտվում եմ, բորոտվեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БОРОДАДЗСАЙИС (Н), **ПОРОДАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как покрываюсь чесоточной сыпью и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԲՕՐՕՐԱՂՉՎՐՍ (Ն), **ՊՕՐՕՐԱՂՉՎՐՍ**, -ովր, -ովր, -նեովրու, -նեովրդ, -նեովր (Չ), սկ. հենց որ բորոտվում եմ, բորոտվեցի, բորոտվեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բորոտածովրս բաշլայեցի զովրասս (մարմինը) խաթան (սև ձյուր – дёготь) քրսելու, աղեզ եղա:**

БОРОДАДЗОВЫС (Н), **ПОРОДАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только покрываюсь чесоточной сыпью и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предлож.; **бородадзовыс башлайэци говдас (марминыс) хатһрран кһысэлу, ахьэг эхьа** как только я покрылся чесоточной сыпью, начал мазать тело дёгтем и выздоравел.

ԲՕՐՕՐԷԼ, -իւ, -եցա, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ՊՕՐՕՐԷԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.չ. բորոտվել:

БОРОДЭЛ, гыбородим, -эцһа, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Н), **ПОРОДЭЛ**, кыпородим, -эцһэк (Չ), г.с.з. заболеть чесоткой, покрыться чесоточной сыпью; литер.вост.арм. ւորոտել поротел – заразиться проказой.

ԲՕՐՕՐԷԼԷՆ (Ն), **ՊՕՐՕՐԷԼԷՆ** (Չ), սկ. բորոտվելով. **բորոտելն անբես եղա վօր, սաղ մարմինը յարա եղավ:**

БОРОДЭЛЭН (Н), **ПОРОДЭЛЭН** (Չ), н. покрываясь чесоточной сыпью; **бородэлэн анбэс эхьа вор, сахь марминыс йара эхьав** от чесотки всё тело покрылось язвочками.

ԲՕՐՕՐԷԼՈՒ (Ն), **ՊՕՐՕՐԷԼՈՒ** (Չ), ած. որ կարող է բորոտվել. **սալանի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական. մաշտուս երեսը բորոտելու դեղ չէ, ամա ամառը քրորնաձեն զարօղ է բորոտել:**

БОРОДЭЛУ (Н), **ПОРОДЭЛУ** (Չ), пр.буд.вр. (кожа), которая может покрыться сыпью; **машгус эрэсы бородэлу дэхь чһэ, ама амарры кһырдынадзэн гарохь э бородэл** лицо обычно не покрывается сыпью, но летом от пота может покрыться.

ԲՕՐՕՐԷՅՆԵԼ և **ԲՕՐՕՐԷՅՈՒՆԵԼ** (Ն), **ՊՕՐՕՐԷՅՆԵԼ** (Չ), բ.ա. բորոտեցնել:

БОРОДЭЦҺЫНЭЛ и **БОРОДЭЦҺУНЭЛ** (Н), **ПОРОДЭЦҺЫНЭЛ** (Չ), п.г. заразить чесоткой.

ԲՕՐՕՐԷՅՆԵԼՈՒ և **ԲՕՐՕՐԷՅՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ՊՕՐՕՐԷՅՆԵԼՈՒ** (Չ), ած. մարդ, որին կարելի է բորոտեցնել. **սպ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում ածական. ցավն ալ շտէ բորոտեցունելու մաշք փընդըռած աղենը ինձի բես փեռաղին զրզրնէ:**

БОРОДЭЦҺЫНЭЛУ или **БОРОДЭЦҺУНЭЛУ** (Н), **ПОРОДЭЦҺЫНЭЛУ** (Չ), пр.буд.вр. тот, кого можно заразить чесоткой; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.; **цһавн ал штэ бородэцһунэлу машгһ пһындыррадз адэны индзи бэс пһэррадин гыгыднэ** зараза всегда пристаёт к таким никчёмным людям как я.

ԲՕՐՕՐԷՅՈՒՑԱԶ (Ն), **ՊՕՐՕՐԷՅՈՒՑԱԶ** (Չ), ած. բորոտեցրած, այնպես արած, որ բորոտվի. **անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած. իդա բրզդիզն ալ բթէն բորոտեցուցած դրդա յէ:**

БОРОДЭЦҺУЦҺАДЗ (Н), **ПОРОДЭЦҺУЦҺАДЗ** (Չ), пр.пр.вр. заражённый чесоткой; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.; **ида быздигн ал ботһэн бородэцһуцһадз дыхьа йэ** зря этого малыша заразили чесоткой.

ԲՕՐՕՐԷՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ (Ն), **ՊՕՐՕՐԷՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), սկ. քանի բորոտեցնում եմ, ես, է, բորոտեցրի, -րիր, -րեց և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

БОРОДЭՇԽԱԿԱԴՅԱԿԱԿԱՅԻՍ (Н), **ПОРОДЭՇԽԱԿԱԴՅԱԿԱԿԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) заражаю чесоткой, ты заражаешь, он заражает и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.

ԲՕՐՕՂԷՑՈՒՑԱՂՉՎԸՍ (Ն), **ՊՕՐՕՂԷՑՈՒՑԱՂՉՎԸՍ**, -օվրդ, -օվր, -նէրօվրս, -նէրօվրդ, -նէրօվր (Չ), մկ. հենց, որ բորոտեցնում եմ, ես, է, բորոտեցրի, -իր, -եց և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. «բորոզել» բայի և նրանց ածանցված մակբայների անցողական ձևերը հազվադեպ են, բայց գոյություն ունին:

БОРОДЭՇԽԱԿԱԴՅՈՎԻՍ (Н), **ПОРОДЭՇԽԱԿԱԴՅՈՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), н. как только я заражаю чесоткой, ты заражаешь и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; переходные формы как глагола «бородэл», так и производных от него наречий имеют редкое употребление.

Գ Դ

ԳԱԲ, գ. 1. կապ, հանգույց. 2. չվան կամ չվանի նման մեկ ուրիշ բան, որով կարելի է կապել. 3. կապակցություն (խոսքերի մեջ). **գաբը գրդրած** անպարկեշտ, լիրբ, անամոթ. **գաբ դալ** չվան վրա հանգույց անել, որ չթուլանա. **գաբ չի դա(լ)** հունձի ժամանակ խուրձ կապելու համար արմատից պոկած երկու փունջ ցորեն հասկերի կողմով իրար միացնելով ոլորում ու գործածում էին չվանի տեղ, եթե ցորենի ցողունը շատ չորացած էր լինում, դառնում էր շատ ցուրտ և նրանցից կապ չէր ստացվում, դրան ասում էին **ցորենը գաբ չի դա(լ)**. աշխատանքը մեքենայացվելով դա էլ մոռացված է:

ԳԱԲ, ս. 1. веревка, шнур. 2. связь, узы, взаимные отношения между кем-либо, чем-либо. 3. связка (между словами). 4. узел. 5. связка, несколько однородных предметов, связанных вместе; **thэvi габ** повязка для связывания рук грудного ребёнка, **вотки габ** повязка для связывания ног грудного ребёнка, **ачки габ** повязка для завязывания глаз грудного ребёнка, **габы гыдррадз** развязный, наглый, **габ дал** завязывать узел на верёвке, **габ чхи да(л)** во время жатвы для завязывания снопов пшеницы вместо верёвок использовали сорванные с корнем пучки колосьев пшеницы, концы которых скручивали и завязывали снопы, если же стебли пшеницы были слишком сухими, они становились гладкими и их невозможно было использовать в качестве завязки, о таких стеблях говорили **цhorэны габ чхи да(л)**, с тех пор как труд на поле стал механизированным, сам процесс и значение выражения забылись; грабар կապ քապ – связка, литер.вост.арм. կապ քապ, литер.зап.арм. կապ (произн. габ) – верёвка, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Мараха, Карабах, Нор-Джуга, Мокс, Шемаха, Возм, Салмаст, Ван, Тбилиси կապ քապ, Алашкерт, Муш կապ քապ, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава գաբ քապ, Тигранакерт գաբ քապ, Асланбек գաբ քապ, գա* **gah**, Агулис կոպ քոպ, Хачин գոբ քոպ, Зейтун գոբ քոպ, Сведия գոբ քոպ.

ԳԱԲԱ, գ. տղամարդու երկայն բամբուկուն հին ժամանակվա հագուստ. ար. կաբա – կարթագ:

ԳԱԲԱ, ս. кафтан, длиннополая хлопчатобумажная мужская одежда, которую носили в старину; от араб. qabā – ряса, туника; грабар կապ քապа – вид одежды, литер.вост.арм. կապ քապ, литер.зап.арм. կապ քապ (произн. габа) – армянская национальная одежда, Мокс, Агулис, Ахалциха, Ереван, Тбилиси կաբա քապа, Себастья, Амшен, Малатия գաբ քապа, Нор-Джуга, Салмаст կապ քապа, Карабах գաբ քապа, в том же значении.

ԳԱԲԱԶ, ած.մկ. կապած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաբած շուն**, **գոլ**, **ծի** և այլն. **գաբածներուն գաբերը քազէ**. **գաբած մրնաց**:

ԳԱԲԱԾ, ք.ք.ք.ք. связанный, завязанный, привязанный; с сущ. становится прилагат., при незав. употр. – существ., принимает притяж. артикль и склон.; **габадз шун**, **габадз гов**, **габадз ци** и т.д.; **габадзэрун габэры khaгэ**, **габадз мынацh**.

ԳԱԲԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կապում եմ, կապեցի, կապեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին.
շունը զարաձայիներուդ կեշածավ:

ГАБАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) завязываю (привязываю), завязывал и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предложения; **шуны габадзсайинэруд кэшацав** чем больше вы держали собаку на цепи, тем больше она озлоблялась.

ԳԱՐԱԶՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նեթովըս, -նեթովըդ, -նեթովը, մկ. հենց, որ կապում եմ, կապեցի, կապեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **զարաձովըս զրբառգի իրեն դեղը:**

ГАБАДЗՅОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только завязываю (привязываю), завязал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **габадзцовыс гыбаррги ирэн дэхьы** как только привязываю, сразу ложится на своё место.

ԳԱԲԱԸՍ, գ. կապրցախ, կապար, Carraris, բույս, որի ծաղկի չբացված կոկոնները հավաքելով՝ աղով ու քացախով համեմ եմ պատրաստում, այդ համեմը կոչվում է «զարարա». պահլ. կապար – նույն իմ.:

ГАБАРА, с. бот. каперс, Carraris, южное многолетнее растение, из нераспустившихся коконов которого готовили приправу с добавлением соли и уксуса, которая называлась «габара»; от пехлев. караг – каперс; грабар կապարա капара, литер.вост.арм. կապարա капара, литер.зап.арм. կապար (произ. габар) – каперс, в гаварах Шемаха, Тбилиси կապар капар, Горис, Карабах կապар капарр, Ереван քարարա khabarr.

ԳԱԲԳԸԲԱԶ, ած.մկ. կապկապած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս հոդ առնում ու հոլովվում է. **ինչխադար շաղ զարգրբաձ պան է սա. տուն քու զարգրբաձները քազէ. զարգրբաձ գէ ցիլ է:**

ГАБГЫБАДЗ, пр.пр.вр. связанный, завязанный кое-как в нескольких местах; с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **инчхадар шад габгыбадз пан э са** надо же, в скольких местах завязано, **тун khy габгыбадзнэрыд khaгэ** свои узлы развязывай сам, **габгыбадз гэццил э** так и лежит (стоит) завязанный в нескольких местах.

ԳԱԲԳԸԲԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կապկապում եմ, կապկապեցի, կապկապեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ., ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **զարգրբաձայիներուս քազվեցավ:**

ГАБГЫБАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) завязываю (связываю) кое-как, связал, свяжу и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **габгыбадзсайинэрус khaгвэццhav** чем больше мы завязывали кое-как, тем больше развязывалось.

ԳԱԲԳԸԲԱՂՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նեթովըս, -նեթովըդ, -նեթովը, մկ. հենց որ կապկապում եմ, կապկապեցի, կապկապեմ և այլն. **զարգրբաձովըդ լրձէ ծիլերուն:**

ГАБГЫБАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я завязываю, (перевязываю) кое-как и т.д.; **габгыбадззовыд лыдзэ цийэрун** как только привяжешь, сразу запрягай лошадей

ԳԱԲԳԸԲԷԼ, -իմ, -եցի, -սաձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. կապկապել, շատ կապերով կապել, կապոտել. 2. ոչ բավականաչափ լավ, այլ մի կերպ կապել մի քանի տեղից. **օրինավոր ամուր զարելու ուժըս չիհասավ, զարգրբեցի շտէ էղաձիս խըղա:**

ГАБГЫБЭЛ, гыгабгыбим, гыбгыбэцци, -адз, -охь, -элу, -э, -эццэхк (Ч. -эццэхк), г.д.з. 1. связывать, завязывать в нескольких местах. 2. связывать, завязывать кое-как, небрежно; **оринавор амур габэлу ужыс чнихасав, габгыбэцци штэ эхьадзис хыда** у меня не хватило сил завязать как следует, пришлось кое-как завязать в меру сил.

ԳԱԲԳԸԲԷԼԷՆ, մկ. կապկապելով. **քազրոթրվաձային զարգրբելեն էգանք հասանք:**

ԳԱԲԳԻԲՅՆ, н. завязывая, перевязывая, привязывая кое-как, небрежно; **кhaгыppтhывадзсайн габгыбээн эганкh hasанкh** с трудом доехали, постоянно завязывая развязывающиеся (верёвки и т.п.).

ԳԱԲԳԸԲԷԼՈՒ, шд. որ կարելի է կամ պետք է կապուտել. **իդդէր ինչ իդդէս էրգան-պարագ զարգրբելու պան կրդիլ իս** (Չ):

ԳԱԲԳԻԲՅՆ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно завязать кое-как, небрежно; **иддэхы инчх идбэс эрган-параг габгыбэлу пан кыдил ис?** (Ч) что ты там возишься так долго, завязывай уже.

ԳԱԲԳԸԲՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, անձնական դերբայ, հրամայական, առաջին և երրորդ դեմքի ձևեր չունի, բ.կր. կապկապվել, կապուտվել. ներկայի և անկատարի եզակի երբ. դեմքի դրական, բացասական և հարցական ձևերը ունին նաև կարողական նշանակություն. **զրգարգրվի** կարելի է կապուտել. **չիգարգրվի(լ)** չի կարելի կապուտել:

ԳԱԲԳԻԲՅՆ, гыгабгыбви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, г. стр.з. завязываться, привязываться кое-как, небрежно; не имеет повел. наклон. и форм 1-го и 2-го л., утвержд., отриц. и вопрос. формы 3-го л. ед. чис. наст. времени несов. вида имеют также значение возможности; **гыгабгыбви?** завязывается?, привязывается?; **чһигабгыви(л)** не завязывается.

ԳԱԲԴԱԶ, шд.մկ. կապույտ գույն ստացած (մարդու մարմնի մասին) հարվածից, ցրտից, հիվանդությունից. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հղովվում է. **գարդածին կունը չիկալ ամենելին, գարդած գեցիլ է**:

ԳԱԲԴԱԸԸ, пр.пр.вр. посиневший от холода, ушиба и т.п. (о коже); с существит. становится прилагат., с глаголом – наречием, при независимом употр. – существит., принимает прит. артикль и склон.; **габдадзин куны чһикал амэнэвин, габдадз гэцһил э** здоровый цвет на месте ушиба никак не может восстановиться, так и отдаёт синим; литер.вост.арм. կապուտած քապтац, литер.зап.арм. կապուտած (произн. габдадз) – посиневший; этимологию см. габуд.

ԳԱԲԴԱԶՈՎԸ, -նէրովը, մկ. հենց որ կապույտ գույն է ստանում, ստացավ և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գարդածովը բէթը էր աղեգ շոյել գարդած դէրը, վոր արունը չիգայներ**:

ԳԱԲԴԱԸԸՅՅԻ, -нэровы, н. как только синее, посинел и т.д. (от холода, ушиба и т.п.) во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **габдадзовы бэтһкх эр ахьэг шойэл габдадз дэхы, вор аруны чһигайнэр** как только кожа посинела, надо было сразу хорошенько помассировать место ушиба, чтобы избежать кровоподтёка.

ԳԱԲԴԷԼ, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.չ. կապույտ գույն ստանալ (մարմինը) հիվանդությունից, սաստիկ մրսելուց կամ ուժեղ հարվածից. < կապուտել < կապույտել:

ԳԱԲԸՆ, гыгабди, габдэцһав, -адз, -элу, не имеет форм 1-го и 2-го л., а также других форм, г.с.з. синеть от мороза, удара, болезни (о коже); литер.вост.арм. կապուել քապтел, литер.зап.арм. կապուել (произн. габдэл) – синеть; этимол. см. габуд.

ԳԱԲԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կապել:

ԳԱԲՅՆ, гыгабим, габэцһи, габадз, -охь, -элу, -э, -эцһэкх (Ч. -эцһэк), г.д.з. завязывать, связывать, привязывать, перевязывать; литер.вост.арм. կապել քապел, литер.зап.арм. կապել (произн. габэл) – связывать; этимологию см. габ.

ԳԱԲԷԼԷՆ, մկ. կապելով:

ԳԱԲՅՆ, н. завязывая, связывая, привязывая.

ԳԱԲԷԼՈՒ, шд.մկ. (բան, կենտանի), որ կարելի է կամ պետք է կապել, (բան), որով կարելի է կապել. **գարելու չուվան. գովերուն գարելու էգա.** ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հղովվում է. **գարելու խելիս ու. գարելուներուն առջինը տուն ինքը իս**:

ԳԱԲՅՆ, пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно завязать. 2. тот, кого можно или нужно привязать. 3. то, чем можно привязать, завязать; **габэлу чһуван** верёвка для привязи, **говэрун**

габэлу эга; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию сущест., принимает притяж. артикль и склоняется; **габэлу хэв ис у** да ты мастер завязывать, **габэлунэрун аррчинины тун инкхыд ис** первым кого нужно связать – это ты.

ԳԱԲՐՈՒԹԱԶ, ած.մկ. կապոտած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաբրոթած արբա. գաբրոթածները ինքը քազէ. գաբրոթած թարիլ է:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅ, ք.ք.Վր. связанный, завязанный кое-как, небрежно; с существит. становится прил., с глаг. – наречием, при независ. употр. – сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **габыррthадз араба, габыррthадзнэрыд инкхыд khaгэ, габыррthадз thаблил э.**

ԳԱԲՐՈՒԹԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կապոտում է, կապոտեցի, կապոտեմ և այլն. **գաբրոթածսայիս քազվեցավ:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅՏԱԻԻՏ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) завязываю (привязываю) кое-как и т.д.; **габыррthадзсайис khaгвэцhав** по мере того как я завязывал кое-как, (узел) развязывался.

ԳԱԲՐՈՒԹԱԶՕՎՐԱՎՐԱ, -ովրդ, -ովր, -ներովր, -ներովրդ, -ներովր. մկ. հենց որ կապոտում է, կապոտեցի, կապոտեմ և այլն. **գաբրոթածովր գենէ քազվեցավ:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только завязываю кое-как, завязывал и т.д.; **габыррthадзовыс гэнэ khaгвэцhав** как только я завязал кое-как (узел), он снова развязался.

ԳԱԲՐՈՒԹԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Զ. -եցէ՛կ), բ.ն. կոպտել. < կապ-ար-ոտ-ել:

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅՅԱԼ, ԳԻԳԱԲՐՐԹԻՄ, ԳԻԳԱԲՐՐԹԻՑԻ, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцhэкh (Կ. -эцhэк), Գ.Դ.Յ. завязывать кое-как, небрежно.

ԳԱԲՐՈՒԹԷԼԷՆ, մկ. կապոտելով. **քազվածսային գաբրոթէլէն կրնածինք:**
ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅԼՅՆ, н. завязывая кое-как, небрежно; **khaгвадзсайин габыррthэлэн кынацинкh** мы шли, постоянно завязывая развязывающиеся (узлы).

ԳԱԲՐՈՒԹԷԼՈՒԻ, ած.մկ. (բան), որ կարելի է կամ պետք է կապոտել, որով կարելի է կապոտել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է: **գաբրոթելու բան. վո բն է սիվոր գաբրոթելուն. արի յարդը արա գաբրոթելու:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅԼՅԱ, ք.ք.Վր. 1. то, что можно или нужно завязать. 2. то, чем можно завязать; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия, при независимом употр. – функцию сущест., принимает притяжат. артикль и склоняется; **габыррthэлу бан, ворн э сивонцh габыррthэлун?, ари, йардым ара габыррthэлу.**

ԳԱԲՐՈՒԹՎԱԶ, ած.մկ. 1. կապոտված (առարկա). 2. ինքն իր հետ կապոտված (թել, չվան). 3. փոխ.իմ. իրար հետ խճճված, դժվար լուծելի գործեր ունեցող (մարդիկ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, էրբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաբրոթված մրնաց, չիքազվեցավ. արի պրոնէ տերծանին ձարէն, գաբրոթվածները քազինք:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅՎԱԴՅ, ք.ք.Վր. 1. завязанный, перевязанный. 2. спутавшийся, беспорядочно перевитый, переплетённый (о нитке, верёвке и т.п.). 3. перен. несвободный, связанный по рукам, ограниченный в действиях (о человеке); с сущ. становится прил., с гл. – наречием, при независимом употр. – сущ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склон.; **габыррthвадз мынацh, чhикhaгвэцhав, ари, пыррнэ тэрцанин дзарэн, габыррthвадзнэры khaгинкh.**

ԳԱԲՐՈՒԹՎԱՂՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի կապոտում է, կապոտվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գաբրոթվածսային քրքազելի, հախէն չէր կայի:**

ԳԱԲՐՐԹԻԱԴՅՎԱԴՅՏԱԻԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) спутывается, будет спутываться и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. предложения; **габыррthвадзсайин кhыкhaгэйи, хахэн чhэр кай** чем больше (узлы) спутывались, тем больше их развязывал и никак не мог справиться.

ԳԱԲԸՆԹՎԱՂՉՈՎԸ, -նէրօվը, մկ. հենց, որ կապոսովում է, էր, կապոսովեց և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգն. երրորդ դեմքերով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գաբրրթվածօվը փիթ քազիմ**. էթե այս երկու մակբայները վերաբերվում են իրար հետ գործերով կապոսոված մարդկանց, կարող են ունենալ բոլոր դեմքերի ձևերը:

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎԱԴՅՈՎԻ, -նэровы, н. 1. как только спутывается (переплетается), спутался (о нитке, верёвке и т.п.) и т.д., во всех временах ед. и мн. числа в 3-м л. в соотв. с формой смысл. гл. предл. 2. перен. как только связывается по рукам и т.д. (во всех лицах); **габыррthвадзovy phith khangim** как только запутается (нить, верёвка), сразу развяжу.

ԳԱԲԸՆԹՎԷԼ, -վիմ, -վէցա, -ված, -վօղ, -վէլու, -վէ՛, -վէցէ՛ք (Չ. -վէցէ՛կ) 1. բ.կր. կապոսովել (ուրիշի ձեռքով). 2. բ.չ. ինքն իրան կապոսովել (թելը, չվանը). 3. գործերով իրար հետ կապոսովել. կապ-ար-ոս-վ-ել > կապ-ար-տ-վ-ել > կապ-ըր-տ-վ-ել > գար-ըր-թ-վ-ել:

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂ, -вим, -вэца, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэк (Վ. -вэцхэк) 1. գ.ձ.з. связаться, завязаться (кем-либо). 2. գ.с.з. спутаться (о нитке, верёвке и т.п.). 3. գ.с.з. перен. связаться, спутаться с кем-либо, вступать в предосудительные отношения с кем-либо. 4. գ.с.з. перен. заводить с кем-либо деловые отношения; кап-ар-от-в-эл > кап-ар-т-в-эл > кап-ыр-т-в-эл > габ-ырр-th-в-эл.

ԳԱԲԸՆԹՎԷԼԷՆ, մկ. կապոսովելով. **գաբրրթվէլէն մէմը եղավ** շարունակ կապոսովում է:

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԸՆ, н. завязываясь, запутываясь, переплетаясь, перепутываясь, спутываясь; **габыррthвэлэн мэмы эхъав** окончательно запутался (узел на верёвке и т.п.).

ԳԱԲԸՆԹՎԷԼՈՒ, ած. որ կարող է կապոսովել. ապ. դերբայ, գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվ. է. **թամամ գաբրրթվէլու ինար է. աղգից ալ ավէլի գաբրրթվէլունէրը գան:**

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԸ, пр.буд.вр. то, что может перепутаться, переплестись; с существ. выполняет функцию прилагат., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль 3-го л. и склоняется; **thамам габыррthвэлу хынаб э** как раз такая бечёвка может перепутаться, **адгицх ал авэли габыррthвэлунэры ган** некоторые (нити и т.п.) могут переплестись ещё больше (по отношению к другим).

ԳԱԲԸՆԹՎԷՑԸԷԼ և **ԳԱԲԸՆԹՎԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում և -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունօղ և -ցընօղ, -ցունէլու և -ցընէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛ք (Ն), **ԳԱԲԸՆԹՎԷՑԸԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցընօղ, -ցընէլու, -ցո՛ւր, -ցուցէ՛կ (Չ), բ.ա. 1. կապոսովեցնել, այնպես անել, որ կապոսովի (թելը, չվանը). 2. այնպես անել, որ մարդիկ կնճռոտ գործերով կապվեն իրար հետ:

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԻՆՅՈՂ և **ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԻՆՅՈՂ**, -цхунум и -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохь и -цхынохь, -цхунэлу и -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Н), **ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԻՆՅՈՂ**, -цхунум, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Վ), п.г. 1. запутывать, беспорядочно перевивать (нить и т.п.). 2. перен. запутать, сбить с толку, заморочить голову.

ԳԱԲԸՆԹՎԷՑՈՒՑԱԶ, ած.մկ. կապոստեցրած (թելը կամ չվանը, կամ մարդկանց իրար հետ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաբրրթվէցուցածները**, -ըղ, -ը – ա) այն բանը կամ մարդը, որ մենք, դուք, նրանք կապոստել ենք, եք, են, և բ) այն բաները կամ մարդիք, որ ես, դու, նա կապոստել եմ, ես, է. **գաբրրթվէցուցած գրքահէ:**

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԻՆՅՈՂԱԴՅ, пр.пр.вр. 1. спутанный (о нити, верёвке). 2. перен. вовлечённый в сложные запутанные отношения; с сущ. становится прилаг., с глаголом – наречием, при независимом употр. – сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; **габыррthвэцхуцхадзнэрыс**, -ыд, -ы – а) (верёвка, нить и т.п.) которые мы, ты, он спутали, б) связанный, перевязанный кое-как (о предметах); **габыррthвэцхуцхадз гыбахэ** хранит перевязанным.

ԳԱԲԸՆԹՎԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իղ, -ին, -ինէրու, -ինէրուղ, -ինէրուն, մկ. քանի կապոստեցնում եմ, էի, կապոստեցրի, կապոստեցնեմ և այլն:

ԳԱԲԻՐՐԹԻՎՅՈՂԻՆՅՈՂԱԴՅՏԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как я завязываю в нескольких местах и т.д.

ԳԱԲԱԿՆԻՍՏՈՒՅԱՂՉՈՎԱԿ, -օվրդ, -օվր, -նէրօվրա, -նէրօվրդ, -նէրօվր, մկ. հնէց որ կապուտեցնում էմ, կապուտեցրի, կապուտեցնեմ և այլն:

ГАБЫРРТҺВЭЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только завязываю кое-как, завязал и т.д.

ԳԱԲՈՒԴ, ան. կապույտ:

ГАБУД, п. синий, голубой; **пац габуд** голубой, **муш габуд** тёмно-синий; от перс. kabūd – синий; грабар կապույտ Կապույտ – синий, литер.вост.арм. կապույտ Կապույտ – синий, литер.зап.арм. կապույտ (произн. габуйд), Ахалциха, Карин, Мокс, Мараха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կապուտ Կապուտ, Алашкерт, Муш կապույտ Կабуд, Себастья, Родосто, Акна, Полис, Сучава գաբուդ Կабуд, Ван կապուտ Կапот, Харберд գաբուդ Կабод, Аварик կապույտ Կапит, Ереван կապույտ Կапит, Тигранакерт գաբուդ Կабуд, Асланбек գաբуդ Կабюд, գաբу* габуh, Хачин գաբуդ Կабид, Сведия գաբуդ Կаббэд.

ԳԱԲՈՒԴ ԱԶԳԵՐՕՎ (Ն), **ԳԱԲՈՒԴ ԱՃԿԵՐՕՎ** (Չ), ան. կապուտաչա:

ГАБУД АЧҺКҺЭРОВ (Н), **ГАБУД АЧКЭРОВ** (Ч), п. голубоглазый.

ԳԱԲՈՒԴԳԱՁ, ան.մկ. կապույտ գույն ստացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գաբուդգաձ էրէս, ծէկ. գաբուդգաձ մընաց:**

ГАБУДГАДЗ, пр.пр.вр. посиневший; с сущ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **габудгадз эրэс** посиневшее лицо, **габудгадз Կэրրк** посиневшая рука, **габудгадз мынаԿ** так и остался посиневшим.

ԳԱԲՈՒԴԳԱՂՉՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի կապուտակում է, էր, կապուտակեց, -եցին, կապուտակի և այլն բոլոր ժամանակն. եզակի և հոգնակի երբ. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **մըսաձէս ծէկէրըս գաբուդգաձայիներուն ջըմնէցի, դաբձան, կունէրը եզով:**

ГАБУДГАДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как (чем больше) синее и т.д., во всех временах ед. и мн. ч. 3-го лица в соотв. с формой глагола; **мысадзэс Կэրրкэрыс габудгадзсайинэрун джымррэци, дакһуһан, кунэры эгав** чем больше руки синели от холода, тем больше я их массировал и возвращал здоровый цвет.

ԳԱԲՈՒԴԳԱՂՉՈՎԱԿ, -նէրօվր, մկ. հնէց որ կապուտակում է, են, էր, էին, կապուտակեց, -եցին, կապուտակի, -ին և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմք. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **ձէրքերուդ օղունգները գաբուդգաձներօվր, ձէրքերը դաբ ջուրի մէջ դիր:**

ГАБУДГАДЗОВЫ, -нэровы н. как только синее, посинел, посинеет и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица в соответствии с формой смысл. гл. пр.; **дзэրրкхэруд օхьунгнэры габудгадзнэровы, дзэրրкхэрыд дакһ джури мэчһ дир** как только ногти пальцев посинеют, окуни руки в тёплую воду.

ԳԱԲՈՒԴԳԵԳ, ան. կապուտակուն:

ГАБУДГЭГ, п. синеватый, голубоватый; литер.зап.арм. կապուտակել (произн. габудгэг).

ԳԱԲՈՒԴԳԵԼ, -գի, -գեցավ, -գաձ, -գելու, բ.ջ. կապույտ գույն ստանալ. < կապույտ-ակ-ել: առաջին և երկրորդ դեմքերի, անձնական դերբայի և հրամայականի ձևեր չունի:

ГАБУДГЭЛ, гыгабудги, -гэцһав, -гадз, -гэлу, г.с.з. синеть; литер.вост.арм. կապուտակել Կапутакел; литер.зап.арм. կապուտնալ (произн. габуднал) և կապուտակել (произн. габудгэл).

ԳԱԲՈՒԴԳԵԼԷՆ, մկ. կապույտ գույն ստանալով:

ГАБУДГЭЛЭН, н. синея.

ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՆԷԼ և **ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՆԷԼ** (Չ), բ.ա. այնպես անել, որ կապույտ գույն ստանա. կապույտ-ակ-եց-ան-ել:

ГАБУДГЭЦҺЫНЭЛ և **ГАБУДГЭЦҺУНЭЛ** (Н), **ГАБУДГЭЦҺЫНЭЛ** (Ч), н. синить, делать синим.

ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՆԷԼԷՆ կամ **ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱԲՈՒԴԳԵՑՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կապույտ գույն տալով. **ծէկէրըս բոյայօվ գաբուդգեցընէլէն ամբէս արի վօր, լըվանալ ֆայդա չունի:**

ԳԱԲՍԴԳԵՑԻՆՆՆԵԼՆ или **ԳԱԲՍԴԳԵՑԻՆՆՆԵԼՆ** (Н), **ԳԱԲՍԴԳԵՑԻՆՆՆԵԼՆ** (Ч), н. окрашивая в синий цвет; **цэрркэрыс бойайов габудгэцхиынэлэн анбэс ари вор, лыванал файда чхуни** так измазал руки синей краской, что никак не отмыть.

ԳԱԲՈՒԴԳԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կապուտակեցնում եմ, կապուտակեցրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **լրվացքը լեղազով զարուդեցուցածայիդ գունը դեուօրցավ:**

ԳԱԲՍԴԳԵՑԻՆՆԵԼՆԱԴՅՑԱԻԻՑ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) окрашиваю в синий цвет и т.д., во всех временах ед. и мн. ч. 3-го л. в соотв. с формой смysl. гл. пр.; **лывацхкхы лэхьагов габудгэцхиуцадзсайид гуны дэсокхуцав** чем больше синьки ты добавлял в воду, тем цвет (белья) становился красивее.

ԳԱԲՈՒԴԳԷՑՈՒՑԱՂՍՉԼՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ կապուտակեցնում եմ, և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **բադերը զարուդեցուցածովըդ դունը կիդիսկի** (կարծես թե) **մըթնեցավ:**

ԳԱԲՍԴԳԵՑԻՆՆԵԼՆՈՎԻՑ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я окрашиваю в синий цвет и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предложения; **бадэры габудгэцхиуцадззовыд, дуны кидиски мытхнэцав** как только ты покрасил стены в синий цвет, в доме как будто стало темнее.

ԳԱԲՈՒՍՍԱ (Չ), տես քափուսթա (Ն):

ԳԱԲՍԿԱ (Ч), см. khabystha (Н).

ԳԱԲՈՒՍՍԱ ՉԻՉԱԳ (Չ), գ. գարդարույս:

ԳԱԲՍԿԱ ՉԻԿԿԱԳ (Ч), с. бот. бегония, род растений семейства Бегониевые.

ԳԱԲՈՒՇ, ած. գույնը խանգարված, անորոշ ու դգեղ գույնի. թուրք. արրաշ, էրրեշ – սև ու ձերմակ, ճանճաձերմակ. բառի սկզբի «գ» հնչունը հայ. բայի «կը» մասնիկն է, որ միացել է թուրքերեն բառին:

ԳԱԲՐԱՍ, п. размытый, нечёткий (о цвете); турец. abraş (абраш) – пятнистый, пегий, бесцветный, из араб.; начальный звук «гы» – частица, образующая форму наст. времени арм. глагола; в гаваре Карин գարրաշ габрраш – синеватый, голубоватый.

ԳԱԲՈՒՇԳԷԳ, ած. բավական խանգարված գույնի:

ԳԱԲՐԱՍԴՅԳ, п. достаточно размытый, нечёткий (о цвете).

ԳԱԲՈՒՇՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցած, -նալու, մյուս ձևերը չունի, բ.չ. գույնը խանգարվել. հայ «կը» + թուրք. արրաշ + հայ. -ան-ալ:

ԳԱԲՐԱՍՆԱԼ, -на, -цав, -цадз, -налу, других форм не имеет, г.с.з. приобретать размытый, неприятный цвет; арм. частица «гы» + турец. abraş + арм. -ан-ал.

ԳԱԲՈՒՇՆԱԼԷՆ, մկ. գույնը խանգարվելով ու տգեղանալով:

ԳԱԲՐԱՍՆԱԼՆ, н. приобретаая размытый, неприятный цвет.

ԳԱԲՈՒՇՆԱԼՈՒ, ած. (բան), որի գույնը կարող է խանգարվել, տգեղանալ. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, նույն իմաստով գործածվում է նաև **գարրաշլեմիշ լալու**:

ԳԱԲՐԱՍՆԱԼՍ, пр.буд.вр. то, что может приобрести нечёткий, размытый цвет; с существ. выполняет функцию прилаг.; в этом же значении употр. также форма **габррашлэмиш лалу**.

ԳԱԲՈՒՇՑԱԶ (Ն), **ԳԱԲՈՒՇՑԱԶ** (Չ), ած. գույնը խանգարված, տգեղացած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, նույն իմաստով գործածվում է նաև **գարրաշլեմիշ էղած**:

ԳԱԲՐԱՍՑԻԱԴՅ (Н), **ԳԱԲՐԱՍՑԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. приобретший размытый, нечёткий цвет; с сущ. станов. прил.; в этом же значении употр. также **габррашлэмиш эхьадз**.

ԳԱԲՕՑԻ (Ն), **ԳԱԲՕՑԻ** (Չ), գ. կապոց:

ԳԱԲՕՑԻԿ (Н), **ԳԱԲՕՑԻԿ** (Ч), с. связка, узел, узелок; литер.зап.арм. կապոց (пр. габоц), в гаварах Трапезунд, Казах կապոցը капоцхк – связка, узел, пучок.

ԳԱԳԱ (մանկ.), գ. քախքալենիք. փոխ. թուրք. տե՛ս նաև հավի գազա:

ԳԱԳԱ (детск.), с. сладости, лакомства; см. также гави гага.

ԳԱԳԱԶ, ած. կակազ, կակազելով խոսող, (մարդ), որ չի կարողանում բառերը արագ ու արագ արտասանել:

ԳԱԳԱԶ, с. заика; грабар կապազ каказ – медлительный в разговоре, литер.вост.арм. կապազ каказ, литер.зап.арм. կապազ (пр. гагаз) – заика, в гаварах Ереван, Карин, Тбилиси կապազ каказ, Алашкерт, Муш կապազ кагаз, Тигранакерт կզկզան кзкзан – заика.

ԳԱԳԱԶԳԷԳ, մկ. մի քիչ կապազող:

ԳԱԳԱԶԳԷԳ, н. с небольшим заиканием (говорить).

ԳԱԳԱԶԼԷՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ կապազելով խոսել:

ԳԱԳԱԶԼԷՄԻՇ (Ե)ԼԱԼ заикаться.

ԳԱԳԱԶՈՒԹԻՆ, գ. կապազություն, կապազելով խոսելու հատկություն:

ԳԱԳԱԶՄԻՆ, с. заикание; литер.вост.арм. կապազություն каказутюн, литер.зап.арм. կապազություն (произн. гагазутюн) – заикание.

ԳԱԳԱԼԱ կամ **ԽԱՄ-ԳԱԳԱԼԱ** (Չ), ած. բոլորովին խակ (ձմերուկ):

ԳԱԳԱԼԱ или **ХАМ-ГАГАЛА** (Ч), п. недозрелый, неспелый (об арбузе).

ԳԱԳԱՅԷԼ, բ.չ. կշկշալ ձու ածելուց առաջ (հավը). թուրք. գազա – կտուց, գազալամակ – կոցահարել. գազա + հայ. «է»:

ԳԱԳԱԻՅԼ, г.с.з. кудахтать перед тем, как снести яйцо (о курице); турец. gaga – клюв, gagalamak – клевать + оконч. арм. гл. «эл».; в гаваре Сведия գազաշիլ гагачил – кудахтать после несения яйца (о курице).

ԳԱԳԱՐԱԳԻ (Չ), մկ. իսկույն, անմիջապես. **գազարագի կրնած խաբեր դալու**:

ԳԱԳԱՐԱԳԻ (Ч), н. тотчас, сразу, немедленно; **гагараги кынац хабэр далу** сразу же отправился сообщить новость.

ԳԱԳՕԽՅԱԶ (Ն), **ԳԱԳՕԽՇԱԶ** (Չ), ած.մկ. կակղած. անց. դերբայ որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. «ց» և «ծ» հնչյուններից առաջ «ղ»-ն հնչվում է որպես «խ». **գազոխցած գէ ցիլ ին. գազոխցածները հանէ ճուրին մէջէն:**

ԳԱԳՕԽԿԱԴՅ (Н), **ԳԱԳՕԽԿԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. размякший; с сущ. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия, при незав. употр. – функцию существ., принимает артикль 3-го л. и склоняется (звук «хъ» перед «цх» и «ц» перешёл в диалекте в «х»); **гагохцхадз гэцхил ин, гагохцхадзэры ханэ чурин мэчхэн.**

ԳԱԳՕԽՅԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ԳԱԳՕԽՇԱՂՍԱՅԻՆ**, -երուն (Չ), մկ. քանի կակղում է, էր և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. երր. դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. առաջին երկու դեմքերի ձևերը գործածվում են միայն այն դեպքում, երբ բառը գործածվում է փոխ. իմ. ու նշանակում է «մեղմանալ, զիջողաբար վերաբերվել»:

ԳԱԳՕԽԿԱԴՅՏԱԻՆ (Н), **ԳԱԳՕԽԿԱԴՅՏԱԻՆ**, -эрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) размягчается (смягчается) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. глагола предл.; формы 1-го и 2-го лица употр. только в переносном смысле в значении «смягчиться, становиться более снисходительным, благосклонным».

ԳԱԳՕԽՅԱՂՉՎԸ (Ն), **ԳԱԳՕԽՇԱՂՉՎԸ**, -ներովը (Չ), մկ. հենց, որ կակղում է, են, էր, էին և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. երր. դեմք.՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. առաջին երկու դեմքերի ձևերը գործածվում են միայն այն դեպքում, երբ բառը գործածվում է փոխ. իմ. և նշանակում է «մեղմանալ, զիջողաբար վերաբերվել»:

ԳԱԳՕԽԿԱԴՅՈՎԻ (Н), **ԳԱԳՕԽԿԱԴՅՈՎԻ**, -нэровы, н. как только размягчается (смягчается), размягчился и т.д, во всех вр. ед. и мн. ч. 3-го л. в соотв. с формой смысл. глагола предл.; формы 1-го и 2-го лица употр. только в переносном смысле в значении «смягчиться, становиться более снисходительным, благосклонным».

ԳԱԳՕԽՅՆԷԼ կամ **ԳԱԳՕԽՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱԳՕԽՇՆԷԼ** (Չ), բ ա. 1. կակղեցնել. 2. փոխ.իմ. մեղմեցնել, այնպես անել, որ մեղմանա, զիջող լինի:

ԳԱԳՕԽԿԻՆՅԵԼ или **ԳԱԳՕԽԿԱՆՅԵԼ** (Н), **ԳԱԳՕԽԿԻՆՅԵԼ** (Ч.), п.г. 1. смягчать, размягчать. 2. перен. смягчать, делать кого-либо более снисходительным, благосклонным; лит.вост.арм. կակղեցնել какхъецхил, лит.зап.арм. կակղեցնել (произ. гагухъцынэл) – смягчать.

ԳԱԳՕՆՑՆԷԼԷՆ և **ԳԱԳՕՆՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱԳՕՆՍՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. կակղեցնելով. 2. փոխ.իմ. մեղմացնելով:

ԳԱԳՕՍԿԻՆՅԱՆ և **ԳԱԳՕՍԿՆՅԱՆ** (Ն), **ԳԱԳՕՍԿԻՆՅԱՆ** (Չ), ն. 1. размягчая, делая мягким. 2. перен. смягчая, делая кого-л. более снисходительным, благосклонным.

ԳԱԳՕՆՑՈՒՑԱԶ (Ն), **ԳԱԳՕՆՍՈՒՍԱԶ** (Չ), ած. 1. կակղեցրած. 2. փոխ.իմ. մեղմացրած. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գագոխցուցածներուդ գէտը փեռաղ է:**

ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅ (Ն), **ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅ** (Չ), քր.քր.Վր. 1. размягчённый. 2. перен. сделанный более снисходительным, благосклонным; с существ. выполняет функцию прил., при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гагохцухадзнеруд гэсы пхэррад э** половина (кожи и т.п.) которую вы размягчили, никуда не годится.

ԳԱԳՕՆՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԳԱԳՕՆՍՈՒՍԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի կակղեցնում եմ, ենք, էի, էինք, կակղեցրի, կակղեցնեմ և այլն բոլոր դեմք., թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅՑԱԿԱՅԻՍ (Ն), **ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅՑԱԿԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), ն. по мере того как (чем больше) размягчаю (смягчаю), размягчал, буду размягчать и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола քր.

ԳԱԳՕՆՑՈՒՑԱՂՍՎՐԱ (Ն), **ԳԱԳՕՆՍՈՒՍԱՂՍՎՐԱ**, -ովդ, -ովք, -ներովքս, -ներովքդ, -ներովք (Չ), մկ. 1. հենց որ կակղեցնում եմ, կակղեցրի, կակղեցնեմ և այլն. 2. փոխ.իմ. հենց որ մեղմացնում եմ, մեղմացրի, մեղմացնեմ (բնավորությունը, տրամադրությունը) և այլն:

ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅՎՅԱՅԻՍ (Ն), **ԳԱԳՕՍԿՍԿԱԴՅՎՅԱՅԻՍ**, -ովիդ, -ովիք, -նէրովիքս, -նէրովիքդ, -նէրովիք (Չ), ն. 1. как только размягчаю, размягчил и т.д. 2. перен. как только делаю кого-либо более снисходительным, благосклонным и т.д.

ԳԱԳՕՂ 1. ած. կակուղ, փափուկ, բարեխառն (եղանակ). 2. մկ. մեղմ, զիջողաբար. **գագող վարվել. գագող գալաջի անել. պերանը գագող է** (մարդու մասին), մեղմ է խոսում, հույս կա, թե չի մերժի. **պերանը գագող է** (ձիու մասին) հեշտ է հպատակվում սանձին:

ԳԱԳՕՒՅ 1. ք. мягкий, нежесткий. 2. ք. мягкий, умеренный (о погоде). 3. ք. перен. мягкий, кроткий, уступчивый (о нраве, характере). 4. ն. мягко, кротко, беззлобно; **гагохь варвэл** обращаться с кем-либо мягко, приветливо, **гагохь галаджи анэл** говорить мягко, приветливо, дружелюбно, **пэраны гагохь э** (о человеке) радушный, приветливый, **пэраны гагохь э** (о лошади) лёгкий в управлении; **грабар** կակուղ **какухь** – мягкий, литер.вост.арм. կակուղ **какухь**, литер.зап.арм. կակուղ (произн. гагухь), Нор-Джуга, Агулис, Горис, Ван, Карабах, Тбилиси կակուղ **какухь**, Карабах կակուղ **какухь**, կակող **какохь**, Мокс կակուղ **какухь**, Ахалциха կակուղ **какухь**, Алашкерт, Муш կակուղ **кагухь**, Зейтун, Харберд, Хачин, Себастья, Сучава կակուղ **гагухь**, Салмаст կակուղ **какохь**, Ереван, Возм, Шемаха կակող **какохь**, Акна, Полис, Родосто կակուղ **гагохь**, Амшен, Асланбек կակուղ **гагөхь**, Мараха կակուղ **какуэхь**, կոկէղ **кокэхь**, Тигранакерт կակուղ **гагухь**.

ԳԱԳՕՂ-ՍԱԳՕՂ, ած. կակուղ, փափուկ. այստեղ կրկնակ ձևը անորոշության երանգ է տալիս բառի իմաստին:

ԳԱԳՕՒՅ-ՄԱԳՕՒՅ, ք. мягковатый; удвоенная форма придаёт оттенок неопределённости.

ԳԱԳՕՂ ԴԷՂ (Չ), **ԲՕՇ ԴԷՂ** (Ն), գ. նորածին երեխաների մեծ (դիմալին) հոգետուն, գաղտտուն, գանգի չսկրացած կամար:

ԳԱԳՕՒՅ ԴՅՒՅ (Չ), **ԲՕՍ ԴՅՒՅ** (Ն), с. анат. большой (передний) родничок у новорождённых детей, неокостеневший участок свода черепа.

ԳԱԳՕՂ ԶԻԳԱԸ, գ. թոք:

ԳԱԳՕՒՅ ԴՅԻԳԱՐ, с. анат. лёгкие.

ԳԱԳՕՂԳԷԳ, ած. 1. բավական կակուղ. 2. բավական մեղմ, բարեխառն (եղանակ). 3. մկ. մեղմություն:

ԳԱԳՕՒՅԳՅԳ, ք. 1. мягковатый, достаточно мягкий. 2. достаточно мягкий, умеренный (о погоде). 3. ն. мягко.

ԳԱԳՕՂԵՐԷՄ, ած. հեգ. զիջող. հակահիշները – դեմերեւ, հաստերեւ:

ГАГОХЪЭРЭС, п. кроткий, смиренный, робкий; антон. дэмэрэс, һастэрэс.

ԳԱԳՕՂՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԳԱԳՕՂՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծաձ, -ծող, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. 1. կակղել, փափքանալ. 2. մեղմանալ (եղանակը, մարդու տրամադրությունը).

ГАГОХЪНАЛ, гыгагохънам, -цһа, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цикһ (Н), **ГАГОХЪНАЛ**, -нам, -ца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. 1. смягчаться, размягчаться. 2. перен. смягчаться, становиться более мягким (о погоде). 3. перен. становиться более мягким, доброжелательным, приветливым; литер.вост.арм. կակղանալ կակъанал и կակъел կակղել, литер.зап.арм. կակուղնալ (произн. гагухънал) – смягчаться.

ԳԱԳՕՂՆԱԼԷՆ, մկ. 1. կակղելով (կարծր առարկան). 2. մեղմանալով (եղանակը, մարդու տրամադրությունը):

ГАГОХЪНАЛЭН, н. 1. размягчаясь (о твёрдых предметах). 2. смягчаясь (о погоде). 3. перен. смягчаясь (о нраве, характере человека).

ԳԱԳՕՂՆԱԼՈՒ, ած. 1. (բան), որ կարող է կակողել. 2. մարդ, որ կարող է մեղմանալ. **գագողնալու պան. գագողնալու հավա, մաշտ:**

ГАГОХЪНАЛУ, пр.пр.вр. 1. то, что может размякнуть, стать мягче. 2. погода, которая может или должна смягчиться. 3. тот, кто может стать более доброжелательным, приветливым; **гагохъналу пан, гагохъналу һава, гагохъналу машт.**

ԳԱԳՕՂՈՒԹԻՆ, գ. 1. կակողություն, փափկություն. 2. մեղմություն:

ГАГОХЪУТҺИН, с. 1. мягкость, не жёсткость. 2. перен. мягкость, кротость.

ԳԱԳՕՂՅՆԵԼ կամ **ԳԱԳՕՂՅՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԳԱԳՕՂՅՈՒՆԵԼ** (Չ), բ.ա. 1. կակղացնել. 2. մեղմացնել, այնպես անել, որ մեղմանա, զիջող լինի:

ГАГОХЪЦҺЫНЭЛ или **ГАГОХЪЦҺУНЭЛ** (Н), **ГАГОХЪЦЫНЭЛ** (Ч), п.г. 1. смягчать, размягчать. 2. перен. смягчать, делать более мягким, доброжелательным; литер.вост.арм. կակղացնել կակъацһнел, литер.зап.арм. կակուղցնել (произ. гагухъцынел).

ԳԱՂԱՌ, գ. կատար (ընտանի թռչունների):

ГАДАРРКһ, с. гребешок (у домашних птиц); грабар կատար Կатар – макушка горы, вершина, окончание работы, литер.вост.арм. կատար Կатар, литер.зап.арм. կատար (произн. гадар) – вершина, макушка, гребень (горы, хребта), гребешок (у птиц), в гаварах Ван, Нор-Джуга, Ереван, Мокс, Возм, Салмаст, Тбилиси կատար Կатар – гребешок (у петуха), Карабах, Горис կատար Կатар – гребешок (у петуха), голова человека, Агулис կատար Կатар – вершина, макушка горы, Алашкерт Կадар կաղար, Муш գաղարը Կадаркһ, կաղարկ Կадарк, Евдокия գաղարը Կадаркһ, Хачин գաղар Կадар – гребешок (у петуха).

***ԳԱՂԱԳ** կատարել բայի արմատն է, որ հնումը գործածվում էր Չալթրում **վարծկրղ գաղար** արտահայտության մեջ, որ նշանակում էր «երախտիքիդ հատուցումը ստանաս (աստուծուց)». երիտասարդը իր հարսանիքի մեջ այդ խոսքերով հայտնում էր իր շնորհակալությունը՝ դիմելով իր կնքահորը:

***ГАДАР** в старину слово употреблялось в Чалтыре в выражении **варцкыд гадар**, что означало «да воздастся тебе по заслугам твоим», этими словами жених обращался к своему крёстному во время свадебной церемонии, выражая ему благодарность; корень древнеарм. языка կատար Կатар – вершина, макушка горы, окончание работы, от которого происходит глагол կատարել Կатарел – выполнять, исполнять (в диалекте гадарэл); слово «варцк» происходит от пехлевийского varz – прибыль, заработок; грабар վարձ արձ – плата, вознаграждение, литер.вост.арм. արձ վարձ, литер.зап.арм. վարձ արձ (произ. արцһ) и վարձք (արцһкһ) – плата, вознаграждение.

ԳԱՂԱԳԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ) 1. բ.ն. կատարել (գործ, աշխատանք). քիչ է գործածվում. ավելի հաճախ գործածվում են այս իմաստով «անել» և «լրմընցունել» բայերը. 2. բ.չ. որ գործածվում է միայն հետևյալ խոսքերի մեջ – **թեփելիդ գաղարի**

ասում են պատավները, երբ շունը ոռնում է, համարելով թե դա չարագուշակ նշան է որևէ դժբախտության. **չարը խափանի, պարին գաղարի** (Զ) ասում են պատավները քնելուց առաջ. սա ունի նաև ներգործական ընթացական ձև – **Հիսուս-Քրիստոս, չարը խափանիս, պարին գաղարիս. պարին գաղարիս** զարմացական բացականչություն է, երբ զարմանքի պատճառը նախատեսվի է:

ГАДАРЭЛ, гыгадарим, гадарэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. выполнять, исполнять (дело, задание), редко употребляемое слово, намного чаще в этом значении употребляется «анэл» и «лымынцхунэл». 2. г.с.з. употр. в след. выраж.; **thənhəyid гадари** (так обычно говорят пожилые женщины когда воет собака, полагая, что это дурной знак, предвещающий беду), **чары хапхани, парин гадари** (Ч) отврати напасти, одари благами (так говорят пожилые люди перед сном), это выражение имеет также форму желательного склонения действит. залога: **хисус кхристос, чары хапханис, парин гадарис** господи, отврати напасти, одари благами, **парин гадарис!** – выражение удивления, недоумения, реакция на бранное слово или неподобающее поведение; грабар կատարել катарел, литер.вост.арм. կատարել катарел, литер.зап.арм. կատարել (пр. гадарэл) – выполнять, исполнять, в гаварах Салмаст, Нор-Джуга կատարել катарел, Карин, Мараха կատարել катарэл, Муш կաղարել кадарел, Возм, Тбилиси կատարիլ катарил, Шемаха կաղարիլ кадарил, Сучава գաղարել гадарел, Тигранакерт գողրիլ гәдрил, Зейтун, Харберд գաղարիլ гадарил, Полис գաղարել гадарэл.

ԳԱՂԱԶ, ած. 1. կատաղած. 2. սաստիկ չար (տղա). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գաղղաձ շուն** շուն, որ հիվանդ է ջրավախության ախտով:

ГАДХЬАДЗ, пр.пр.вр. 1. бешеный, взбесившийся. 2. перен. безудержно резвящийся (о ребёнке). 3. перен. рассвирепевший, пришедший в ярость (о человеке); с суц. выполняет функцию прилагат.; **гадхьадз шун** бешеная собака; литер.вост.арм. կատաղած катахьяц, литер.зап.арм. կատղած (произн. гадхьадз) – бешеный.

ԳԱՂԱ ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. փոխ.իմ. քանի չարություն եմ անում, քանի չարություն արի, անեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակ. համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ГАДХЬАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. перен. по мере того как (чем больше) свирепею и т.д., во всех л., чис. и вр., в соотв. с формой см. гл.

ԳԱՂԱԶՉՎԸՍ, -ովդ, -ովը, -նեովըս, -նեովըդ, -նեովը, մկ. 1. փոխ.իմ. հենց որ չարություն եմ անում, արի, անեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. 2. բառի իսկական իմաստով գործածվում է միայն երրորդ դեմքը – հենց, որ կատաղում է, կատաղեց և այլն բոլոր ժամանակ. համաձ. հաջոր. բայի ձևին:

ГАДХЬАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. перен. как только прихожу в ярость (свирепею), приходил в ярость и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр. 2. в основном значении слово употребл. только в форме 3-го лица: как только заболел бешенством (о собаке) и т.д., во всех вр., в соотв. с форм. смысл. гл. пр.

ԳԱՂԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Զ. -եցէ՛կ), բ.չ. 1. կատաղել՝ վարակվելով ջրավախություն կոչվող ախտով. այս իմաստով գործածվում են միայն բոլոր ժաման. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքը և անցյալ դերբայը. 2. փոխ.իմ. չարություն անել. այս իմաստով գործածվում է բոլոր դեմքերով:

ГАДХЬЭЛ, гыгадхьим, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.с.з. 1. взбеситься, заболеть бешенством; в этом значении употр. в 3-м лице ед. и мн. числа во всех временах, а также в форме прич. прош. вр. 2. перен. взбеситься, прийти в ярость; в этом знач. употр. во всех лицах. 3. перен. безудержно резвиться, беситься (о детях), в этом знач. употр. в 3-м лице ед. и мн. числа во всех временах, а также в форме пр.пр.вр.; грабар կատաղիլ катахьил – свирепеть, беситься, литер.вост.арм. катахьел կատաղել, литер.зап.арմ. կատղիլ (пр. гадхьил) – прийти в ярость, взбеситься, Нор-Джуга կատաղել катахьел, Ереван կատաղել катахьэл, Шемаха կատաղիլ катахьил, Салмаст, Ван կատղել катхьел, Тбилиси կատղիլ катхьил, Агулис կտաղիլ ктахьил,

Горис, Карабах կտաղիլ Կտախէլ, Мараха գաղղղիլ Կадыхъэл, Ахалциха կտաղիլ Կатхъэл, Себастиа Կадхъэл գաղղիլ, Мокс, Возм, Хачин գաղղիլ Կадхъел, Полис, Родосто, Сведия գաղղիլ Կадхъил, Тигранакерт գղղիլ Կадхъил, Зейтун գաղղիլ Կадхъыл, Амшен գաղղիլ Կадхъуш, Чарсанчак գաղղիլ Կахъдил, Алашкерт, Муш կտաղիլ Կадхъел.

ԳԱՂԱԷԼԵՆ, սկ. շարունակ շարությունն անելով:

ГАДХЪЭЛЭН, н. 1. приходя в ярость, свирепея. 2. безудержно резвясь, бесясь.

ԳԱՂԱԷԼՈՒ, ած. 1. (տղա), որ կարող է շարությունն անել. 2. սկ. շարությունն անելու համար. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ. կրղավ գէնէ գաղղիլու պան:

ГАДХЪЭЛУ, ք.բуд.вр. 1. (ребёнок), который может безудержно резвиться. 2. то, что может вызвать ярость; с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **ԿЫДАВ ԳЭՆՔ ԿԱԴԽԻԱԼՍ** пան нашёл снова из-за чего прийти в ярость.

ԳԱՂԱԷՅԸՆԷԼ կամ **ԳԱՂԱԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՂԱԷՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. 1. կատաղեցնել. այս իմաստով կարող են գործածվել անորոշ դերբայը և բոլոր ժամանակների երբ. դեմքի ձևերը. 2. փոխ.իմ. սովորեցնել շարությունն անել. այս իմաստով գործածվում են բոլոր դեմքերը:

ГАДХЪЭЦИЫНЭЛ или **ГАДХЪЭЦИУНЭЛ** (Н), **ГАДХЪЭЦИЫНЭЛ** (Չ), և.գ. 1. взбесить, привести в ярость; в этом знач. может употр. неопр. форма гл. и формы 3-го лица во всех вр. 2. перех. потворствовать шалостям, озорству ребёнка; в этом значении употр. во всех лицах; литер.зап.арм. կատաղեցնել (ք. Կадхъэцինէլ).

ԳԱՂԱԷՅԸՆԷԼԷՆ կամ **ԳԱՂԱԷՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱՂԱԷՅԸՆԷԼԷՆ** (Չ), սկ. շարունակ սովորեցնելով շարությունն անել. գաղղեցնելէն ալայ-մալայ շուն գրղեցուցիր սիվոր:

ГАДХЪЭЦИЫНЭЛЭՆ или **ГАДХЪЭЦИУНЭЛЭՆ** (Н), **ГАДХЪЭЦИЫНЭЛЭՆ** (Չ), н. потворствуя озорству ребёнка; Կадхъэцինэլэн алай малай шун гыдррэциуцихир сивор ты совсем распустил (ребёнка) потворствуя его шалостям.

ԳԱՂԱԷՅՈՒՑԱՎՅԱԿՄԱՅԻՄ, -իղ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, սկ. փոխ.իմ. քանի սովորեցնում եմ շարությունն անել և այլն:

ГАДХЪЭЦИУЦИАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я потворствовал озорству ребёнка и т.д.

ԳԱՂՈՒ, գ. կտտու:

ГАДУ, с. зоол. кот, кошка; исконно арм. слово, грабар կտտու Կату – кот, литер.вост.арм. կտտու Կату, литер.зап.арм. կտտու (произн. гаду), в гаварах Агулис, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կտտու Կату, Алашкерт, Муш կտղու Կаду, Харберд, Хачин, Амшен, Полис, Родосто, Себастиа գաղղու Կаду, Асланбек գաղղի Կадю, Тигранакерт գղղի Կадю, Возм կտտու Կато, Сведия գաղղо Կадо, в гаваре Зейтун в значении кот употр. слово փիւիգ փисиг.

ԳԱՂՈՒՅԻ, ած. կտտվի:

ГАДУЙИ, п. кошачий.

ԳԱՂՈՒՅԻ ԲԱԼԱ, գ. կտտվի ձագ:

ГАДУЙИ БАЛА, с. котёнок.

ԳԱԶ, գ. արշին, երկարության չափ. պարս. գազ – երկարության չափ մոտ 105 սան.:

GAZ, с. мера длины, равная 105 см.; от перс. gaz – мера длины 112 см.; грабар գազ Կаз, литер.вост.арм. (устар.) գազ Կаз, литер.зап.арм. կազ (ք. Կаз) в большинстве диалектов գազ Կаз, Карабах կեզ Կез, Агулис գեզ Կөз – мера длины 112 см.

ԳԱԶԷԹ (Ն), **ԿԱԶԷՏ** (Չ), գ. օրագիր, թերթ. իտալ. գազետտա, որից ռուս. газета:

GAZETH (Н), **KAZET** (Չ), с. газета; итал. gazzetta, от которого рус. газета.

ԳԱԶՍ, գ. մարմնի կազմվածք:

GAZM, с. телосложение, конституция тела; литер.вост.арм. կազմ Կазм, литер.зап.арм. կազմ (произн. газм) – состав, совокупность частей целого.

ԳԱԹ¹, գ. կաթ. գաթի երես կաթի սեր. գաթին ֆոդը բերանէն քուքա (Ն), գաթին ֆոդը պերանէն կուկա (Չ) երեխա է դեռ:

ԳԱԹ¹, с. молоко; **գառի** эրես сливки (синоним – хаймах), **кhashадз гат** снятое молоко, **гатин фоды бэранэн кhyкка** (Н), **гатин фоды пэранэн кука** (Ч) молоко на губах не обсохло, **гат анцһынэл** (Ч) сепарировать молоко, выделять сливки из цельного молока; исконно арм. слово, грабар կաթն катһн, литер.вост.арм. կաթ катһ, литер.зап.арм. կաթ (произ. гатһ), в гаварах Горис, Карабах, Шемаха կաթնր катһны, Тбилиси կաթր катһы, Тигранакерт գաթ գатһ, Сучава գաթր гатһы, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Возм, Нор-Джуга, Ван, Салмаст կաթ катһ, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек գաթ гатһ, Сведия գեթ, Зейтун գոթ готһ, Хачин գոթ готһ.

ԳԱԹ², գ. կաթիլ. **մեզ գաթ մը** մի կաթիլ. հոմանիշը – բուդ:

ԳԱԹ², с. капля; **мэг гатһ мы** капелька; синоним – буд; от перс. kāt – капля; грабар կաթ катһ – капля, литер.вост.арм. կաթիլ катһил, литер.зап.арм. կաթիլ (произ. гатһил) – капля, Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга, Тбилиси կաթ катһ, Харберд գաթ гатһ, Агулис կոթ котһ, Хачин գոթ готһ, Сведия գուր гутһ, все в знач. капля.

ԳԱԹ-ԳԱԹ, մկ. կաթիլ-կաթիլ (հոսել, հոսեցնել և այլն):

ԳԱԹ-ԳԱԹ, н. по капле, капля по капле (течь, выливаться).

ԳԱԹԱ (Ն), **ԿԱՍԱ** (Չ), գ. գաթա: Այս գաղութում հայտնի էր երկու տեսակ գաթա – **թել-գաթա** (Ն), **թել-կատա** (Չ), մյուսը, որ կար միայն գյուղերում, կոչվում էր **գաթա** կամ **կատա** առանց որևէ մակդիրի. **թել-գաթան** պատրաստվում էր թերթի ձևով բացած ու յուղած խմորից, մեջը դրվում էր խորիս, փայտե զլանակով (տե՛ս «օխլով») սեղմվում էր զօխիչքի (տե՛ս) վրա, որ նրան նախը էր տալիս, հետո երեսը ձվի սպիտակուց քսելով՝ թավայի մեջ շարած դրվում էր փուրը: Մյուս գաթան պատրաստվում էր յուղով ձեռնած (տե՛ս «ձեռնել») խմորից. խմորը ձեռքերի ակերով դրարեզի (տե՛ս այդ բառը) վրա ետ ու առաջ պտտեցնելով՝ երկար ու մոտ երկու մասի հաստության զլանակ էին դարձնում, երկու ծայրերը ոլորելով իրար հանդեպ՝ մոտեցնում ու մեկը մյուսի վրա էին դնում, իսկ երկուսի արանքում դնում էին խորիս կամ չամիչ, հետո շարում էին յուղած թավայի մեջ, վրան քսում ձվի սպիտակուց ու դնում փուրը: Երկու տեսակի գաթաներն էլ պատրաստվում էին նուրբ այլուրից և էզուն (տե՛ս) խմորից. **թել-գաթան** դեռ չի մոռացված գյուղերում:

ԳԱԹԱ (Н), **КАТА** (Ч), с. гата, традиционная выпечка с начинкой из муки, масла и сахара; в новонахичеванской армянской общине были известны два вида этого кондитерского изделия: первый вид – **thэл-gatha** (Н), **thэл-ката** (Ч), а второй вид, который готовили только в сёлах, назывался просто **gatha** (Н), **ката** (Ч); **thэл-gatha** готовили из раскатанных деревянной скалкой (см. «охлов») и смазанных маслом слоев теста, в которые клали начинку из муки, сахара и масла, деревянным валиком (см. «гохичհк») наносили сверху узорчатое тиснение, затем смазывали поверхность слоёной формы яичным белком и клали в печь; второй вид гаты готовили из теста, замешанного на масле (см. «дээрнадз»), раскатывая его ладонями на низком круглом столике (см. «дырабэз»), придавали тесту форму валика толщиной в два пальца, затем, скручивая концы валика, укладывали одну половину на другую, между слоями клали начинку из муки, сахара и масла, или изюм, затем укладывали слоёное изделие на смазанную маслом сковородку, поверхность смазывали яичным белком и ставили в печь (phurr); оба вида гаты готовились из муки мелкого помола и дрожжевого теста (см. «эгун»); грабар գաթա гатһа, литер.вост.арм. գաթա гатһа, литер.зап.арм. գաթա (пр. katha) – гата; в диалектах имеет формы գաթա гатһа, գաթа гада, կաթա катһа.

***ԳԱԹԱ ՓԱՅ ԱՆԷԼ** (Մալաներում և Նեավերայում), **ԿԱՍԱ ՓԱՅ ԱՆԷԼ** (Չալթրում և Թոփտիում). հնումը հարսանիքի հրավերը կատարվում էր այսպես. ազգական երիտասարդներից մեկը հեծնում էր մի լավ ձի, թամբի ետևում կապում երկրաժան խուրջին՝ մեջը լիք թել-գաթաներ, և ման գալով հրավիրողների տները՝ մի գաթա էր տալիս ամեն մի ընտանիքի և հրավիրում հարսանիք՝ դա կոչվում էր **գաթա** կամ **կատա փայ անել**. այժմ միայն ծերերն են հիշում:

***ԳԱԹԱ ՓԱԿ ԱՆՅԼ** (Б. Салы, С. Сала и Несветай), **КАТА ՓԱԿ ԱՆՅԼ** (с. Чалтырь, с. Крым); в старину существовал следующий обычай зазывать гостей на свадьбу: один из

родственников жениха или невесты, как правило, молодой парень, садился на справного коня, к седлу которго привязывалась перемётная сума, наполненная до краёв **thəl-gathoy**, а парень, объезжая дома, преподносил каждой семье по **thəl-gatha** приглашая на свадьбу; этот обычай назывался **gatha pñay anəl** (Н), **kata pñay anəl** (Ч), сегодня только старики помнят об этом обычае.

ԳԱԹԱԶ, ած.գ. (ջուր), որ հոսում է կամ հոսել է կաթիլ-կաթիլ. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **օլըխէն գաթաձօլ ի նշ գրվացվի**:

ԳԱԹԱԶ, ք.ք.Վր. вытекший или вытекающий, стекающий по каплям; с существит. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль 3-го лица и склоняется; **олыхэн гатһадзов инчһ гылвацһви**?

ԳԱԹԱՂՍԱՅԻՆ, մկ. քանի կաթիլ-կաթիլ թափվում է, թափվեց, թափվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱԹԱԶՅԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) капает (вытекает), капал, будет капать и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. глагола.

ԳԱԹԱԶՈՎԸ, մկ. հենց որ սկսում է, սկսեց, սկսի կաթիլ-կաթիլ թափվել և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գաթաձօլը դագը աման տի ր, վարը թօ չի վագի**:

ԳԱԹԱԶՅԱԻՆ, н. как только начинает капать и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соот. с формой смысл. гл.; **гатһадзовы дагы аман тир, вары tho чһи вази** как только начнёт капать, подставь посуду, чтобы не капало на пол.

ԳԱԹԳԸԹԱԶ, ած. 1. կաթիլ-կաթիլ, այստեղ-այնտեղ թափված. 2. կաթիլ-կաթիլ թափվող. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երր. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաթգրթաձները սրբիէ**: Նոր-Նախիջևանի բարբառում անցյալ դերբայը ունի (գոյականաբար գործածվելիս) նաև ներկայի իմաստ, այդտեղից է ծագում և այս բառի երկր. իմաստը:

ԳԱԹԳԻԹԱԶ, ք.ք.Վր. 1. разбрызгавшийся. 2. вытекший по каплям; с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существит., принимает артикль 3-го лица и склоняется; **гатһгытһадзнэры сырпһэ** вытри расплескашиися капли; в новонахичев. диалекте форма причастия прош. времени (в функции существ.) имеет также значение причастия настоящего времени (см. 2-е значение).

ԳԱԹԳԸԹԱՂՍԱՅԻՆ, մկ. քանի այստեղ-այնտեղ կաթիլ-կաթիլ թափվում է, թափվեց, թափվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գաթգրթաձային քրքրփիմ**:

ԳԱԹԳԻԹԱԶՅԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) капает, накрапывает (о дожде) и т.д., во всех вр. ед. ч. 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл.; **гатһгытһадзайин кһысырпһим** по мере того как капает, я вытираю.

ԳԱԹԳԸԹԱԶՈՎԸ, մկ. հենց, որ սկսում է, սկսեց, սկսի և այլն կաթիլ-կաթիլ թափվել այստեղ-այնտեղ. **թաթավ գաթգրթաձօլը մրդանք նէս**:

ԳԱԹԳԻԹԱԶՅԱԻՆ, н. как только начинает накрапывать (о дожде) и т.д.; **thathav gathgytthadzovy mydankh nəs** как только начало накрапывать, мы вошли в дом.

ԳԱԹԳԸԹԷԼ, -ի, -եցավ, -ած, -ելու, մյուս ձևերը չունի, դիմավոր ձևերից ունի միայն երր. դեմքի ձևերը, որոնք գործածվում են նաև դիմագուրկ իմաստով ու նշանակում են «անձրևել», բ.չ. կաթիլ-կաթիլ թափվել այստեղ-այնտեղ. կրկնակ ձևը ցույց է տալիս գործողության ընդհատ ու տարածական բնույթը:

ԳԱԹԳԻԹԱԶ, гыгатһгытһи, -эцһав, -адз, -элу, других форм не имеет, из личных форм имеются только формы 3-го лица, которые употр. также в безличном значении «дождить», г.с.з. капать, накрапывать; удвоенная форма указывает на повторяющееся действие; литер.вост.арм. կաթկթել катһкthел, литер.зап.арм. կաթկթիլ (произ. гатһгытһил) – капать.

ԳԱԹԳԸԹԷԼԷՆ, մկ. կաթիլ-կաթիլ այստեղ-այնտեղ թափվելով:

ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ, н. 1. капая по каплям, разбрызгиваясь, расплёскиваясь. 2. накрапывая.

ԳԱԹԳԸԹԵՅՆԸԼԸԼ կամ **ԳԱԹԳԸԹԵՅՈՒՆԸԼԸԼ**, -ցունում, կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԳԱԹԳԸԹԵՅՆԸԼԸԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), ր.ա. այստեղ-այնտեղ, կաթիլ-կաթիլ թափել. կաթ-կաթ-եց-ան-ել. «ան» ածանցը (Ն) դարձել է «ուն» ազդվելով ներկայի ձևից, իսկ (Չ) սղվել ու դարձել «րն»:

ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ и **ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохь или -цхынохь, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэкх (Н), **ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ**, -цхунум, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэк (Ч.), п.г. расплёскивать; в говоре г. Новая Нахичеван, сёл Б. Салы, Султан Сала и Несветай суффикс «ан» перешёл в «ун» под влиянием формы наст. вр. глаг., а в чалтырско-крымском говоре перешёл в «ын» в результате редукции.

ԳԱԹԳԸԹԵՅՆԸԼԸԼԸՆ կամ **ԳԱԹԳԸԹԵՅՈՒՆԸԼԸԼԸՆ** (Ն), **ԳԱԹԳԸԹԵՅՆԸԼԸԼԸՆ** (Չ), մկ. կաթիլ-կաթիլ այստեղ-այնտեղ ղ թափելով:

ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ или **ԳԱԹԳԻԿՆԵՆ** (Н), **ԳԱԹԳԻԿՆԵՆ** (Ч), н. разбрызгивая, расплёскивая.

ԳԱԹԳԸԹԵՅՈՒՑԱԶ, ած. կաթիլ-կաթիլ այստեղ-այնտեղ թափած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գաթգրթեցուցած բոյա. գաթգրթեցուցածներուդ դեղերը դրիա բելլի յին:**

ԳԱԹԳԻԿԻԿՆԵՆ, пр.пр.вр. разбрызганный, расплёсканный; с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **գաթգրթեցուցած бойа** разбрызганная краска, **գաթգրթեցուցածներуд дэхьэры дына бэлли йин** ещё заметны места, где ты разбрызгал (краску и т.п.).

ԳԱԹԳԸԹԵՅՈՒՑԱ ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի այստեղ-այնտեղ կաթիլ-կաթիլ թափում եմ, էի, թափեցի, թափեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱԹԳԻԿՆԵՆ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) разбрызгиваю, расплёскиваю и т.д.

ԳԱԹԳԸԹԵՅՈՒՑԱ ԶՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նեթովը, -նեթովըդ, -նեթովը, մկ. հենց, որ այստեղ-այնտեղ կաթիլ-կաթիլ թափում եմ և այլն:

ԳԱԹԳԻԿՆԵՆ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только разбрызгиваю, расплёскиваю и т.д.

ԳԱԹԵ ԼՕՇ, գ. բարակաբլիթ, բլին:

ԳԱԹԵ ԼՕՍ, с. блин, блины.

ԳԱԹԵԼ, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, մյուս ձևերը չունի, ր.չ. կաթիլ-կաթիլ թափվել կամ ծորալ. **իդա արած պանիդ ձարեն հիչ գրգաթի** (Չ) գործը, որ անում ես, որն է արդյունք (նյութական օգուտ) տալիս է այստեղ էլ անցյալ դերբայը ներկայի իմաստ ունի:

ԳԱԹԵԼ, гыгати, -эцхав, -адз, -элу, других форм не имеет, г.с.з. 1. капать. 2. перен. приносить пользу, идти впрок; **ида арадз панид дзарэн хич гыгыти?** (Ч) есть какой-нибудь прок от того, что ты делаешь?, в данном примере форма прич. пр. вр. «арадз» имеет значение наст. вр.; грабар կաթ cath – капля, կաթել cathel – капать, литер.вост.арм. կաթել cathel, литер.зап.арм. կաթիլ (пр. гатил), Ван կաթել cathel, Мараха կաթել cathэл, Горис, Ахалциха, Ереван, Мокс, Возм, Тбилиси կաթիլ cathил, Хачин, Сучава գաթել gathel, Полис գաթել gathэл, գաթիլ gathил, Асланбек, Себастья գաթել gathэл, Амшен գաթուշ gathуш, Карабах, Харберд կտթիլ катһил, Муш կատալ катал, Агулис կրթթоլ кытһтол.

ԳԱԹԵԼԸՆ, մկ. կաթիլ-կաթիլ թափվելով. **թաթավն ալ գաթելեն գե՛ցիլ է անձրնն էլ շարունակ թափվում է կաթիլ-կաթիլ:**

ԳԱԹԵԼԸՆ, н. капая по каплям, накрапывая; **thathavn al gathэлэн гэцһил э а** дождь всё время накрапывает.

ԳԱԹԷԼՈՒ, ած. 1. (ջուր), որ կարող է հոսել կաթիլ-կաթիլ. 2. (տեղ), որտեղից անձրևի ջուրը կարող է կաթիլ-կաթիլ ներս թափվել. **գաթելու դեղ գա դունին թեփեն** նույն իմաստով ասվում է նաև **գաթաձ դեղ**:

ԳԱԹԷԼՄ, քր.բուդ.Վր. 1. (вода), которая может сочиться, вытекать по капле. 2. (место), откуда вода может сочиться, вытекать по капле; **gathəly dəxə ga duniñ thəphən** крыша дома где-то протекает; в этом же значении употр. словосочетание **gathadz dəxə**.

ԳԱԹԷԼՔ (Չ) 1. ած. սաստիկ թրջված (մարդ), որի հագուստներից ջուրը թափվում է. 2. գ. կաթիլ-կաթիլ թափվող ջուր (օր. տանիքից անձրևի ժամանակ). գոյականի իմաստով քիչ գործածական է, թեև սկզբնապես այս բառը գոյական է եղել և միայն հետագայում ստացել ածականի իմաստ:

ԳԱԹԷԼԽ (Կ) 1. п. промокший насквозь (о человеке). 2. с. капéль, падение капель растаявшего снега во время оттепели с крыш и деревьев; в значении существ. употр. редко, хотя изначально это слово было существ. и лишь впоследствии стало употр. в значении прилаг.; грабар կաթ cath – капля, литер.вост.арм. կաթիլ катхил – капля, կաթիլք катилкx – капéль, литер.зап.арм. կաթիլ (произ. гатхил) – капéль, в гаварах Карин, Мокс կաթիլ катхил, Ахалдиха, Возм կաթիլք катхилкx, Себастья, Сучава գաթիլ гатхил, Тигранакерт, Харберд գաթիլ гəтхил, Амшен, Родосто, Себастья գաթիլք гатхилкx, Зейтун գաթիլ гатхыл, գաթիլք гатхылкx, Алашкерт, Муш կաթիլք катилкx, все в значении капéль.

ԳԱԹԷՑԸՆԷԼ կամ **ԳԱԹԷՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱԹԷՑԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. կաթիլ-կաթիլ հոսեցնել, թափել:

ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ или **ԳԱԹԷՑԻՆՈՒ** (Н), **ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ** (Կ), п.г. накапать, делать так, чтобы капал; литер.вост.арм. կաթեցնել kathecinel, литер.зап.арм. կաթեցնել (քր. gathəcinən) – накапать.

ԳԱԹԷՑԸՆԷԼԷՆ կամ **ԳԱԹԷՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱԹԷՑԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կաթիլ-կաթիլ թափելով. **մուրեքեի գաթեցունելէն ստօլը ջամալ արիր**:

ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ или **ԳԱԹԷՑԻՆՈՒ** (Н), **ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ** (Կ), н. капая по каплям; **մурəkhəph gathəcinənələn stoly djamal arir** ты испортил стол постоянно капая на него чернилами.

ԳԱԹԷՑԸՆԷԼՈՒ կամ **ԳԱԹԷՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳԱԹԷՑԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. (հեղուկ), որ կարելի է կամ պետք է կաթիլ-կաթիլ հոսեցնել. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակրայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **ճուրի վրա գաթեցնելու ջար է. վօ րն է գաթեցունելուն**:

ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ или **ԳԱԹԷՑԻՆՈՒ** (Н), **ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ** (Կ), քր.բուդ.Վր. (лечебные капли), которые нужно накапать; с сущ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **չուրи выра гатəcinənəly djar ə** эти капли нужно разводить в воде, **ворн ə гатəcinənəlyn?** какие (капли) надо накапать?

ԳԱԹԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կաթիլ-կաթիլ թափում եմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ или **ԳԱԹԷՑԻՆՈՒ** (Н), **ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ** (Կ), н. по мере того как (чем больше) накапываю и т.д., во всех л., ч. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳԱԹԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -օվրդ, -օվր, -նեթօվրս, -նեթօվրդ, -նեթօվր, մկ. հենց, որ կաթեցնում եմ, կաթեցրի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակն. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գաթեցուցածօվրս ճուրը գրգարմրի, գարմրեցավ** և այլն:

ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ или **ԳԱԹԷՑԻՆՈՒ** (Н), **ԳԱԹԷՑԻՆԵՆՈՒ** (Կ), н. как только накапаю, накапал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.; **гатəcinənəly djarovys čury gygarmyri, garmyrcəhav** и т.д.

ԳԱԹԻ ԱԳՈՒ, գ. կաթնատամ:

ԳԱԹԻ ԱԳՐԱ, с. молочный зуб.

ԳԱԹ ԳԸԹՕՂ, գ. կթվոր, կթվորուհի:

ԳԱԹ ԳՅԻԹՕՒՅ, с. дояр, доярка.

ԳԱԹԻ ԷՐԷՍ, գ. սերուցք:

ԳԱԹԻ ԷՐԷՍ, с. сливки, верхний жирный слой молока; синоним – хаймах.

ԳԱԹՆԱԲՈՒՐ, գ. ապուր, որ պատրաստվում է կաթից ու նրա մեջ եփած բրինձից, ձավարից, սամիրից կամ «երուշտայից»։ ըստ այնմ կաթնապուրը կոչվում է **բրինձ-գաթնաբուր, բուլդուր-գաթնաբուր, էրուշտա-գաթնաբուր, դուգու-գաթնաբուր**։

ԳԱԹՆԱԲՈՒՐ, с. молочный суп с рисом, пшеничной крупой, пшеном или домашней лапшой (см. эрушта); в зависимости от используемых компонентов, суп называется **быриндз гатнабур** (Н), **пыриндз гатнабур** (Չ) молочный суп с рисом, **булхъур гатнабур** молочный суп с пшеничной крупой, **эрушта гатнабур** молочный суп с домашней лапшой, **дугу гатнабур** молочный суп с пшеном; литер.зап.арм. կաթնապուր (произн. гатнабур).

ԳԱԹՆԱԲՈՒՐ-ՉԻՉԱԳ, գ. վայրի բույս է մոտ 30 սմ. բարձրությամբ ու սպիտակ ծաղիկներով, որից և ստացել է իր անունը. < հայ. կաթնապուր + թուրք. չիչեք – ծաղիկ:

ԳԱԹՆԱԲՈՒՐ-ՉԻԿԿԿԱԳ, с. бот. птицемлечник, Ornithógalum, род многолетних луковичных травянистых растений высотой около 30 см с белыми цветками; от арм. гатнабур + перс.-турец. çiçek – цветок.

ԳԱԹՈՒՆՆՈՒՐ, ած. կաթնատու, առատ կաթ տվող (կով):

ԳԱԹՆԱԲՈՒՐ, п. дойная, дающая много молока (о корове); литер.вост.арм. կաթնատու катнату, литер.зап.арм. կաթնտու (произн. гатнду) – дойный.

ԳԱԹՕՂԻԳՕՍ և **ԳԱԹՕՂԳՕՍ**, գ. կաթողիկոս. հուն. կաթողիկոս – ընդհանրական, համարշիսարհային:

ԳԱԹՕՒՅԻԳՕՍ և **ԳԱԹՕՒՅԻԳՕՍ**, с. католикос, патриарх, высшее духовное лицо армяно-григорианской церкви; от греч. katolikos – всеобщий, всемирный; грабар կաթողիկոս катохъикос, литер.вост.арм. կաթողիկոս катохъикос, литер.зап.арм. կաթողիկոս (произ. гатохъигос).

ԳԱԼ¹ (Չալթր), գ. կալ, հացահատիկ գալսելու տեղ. հոմանիշը – հարման:

ԳԱԼ¹ (Чалтырь), с. гумно, ток, площадка для молотыбы пшеницы; грабар կալ кал – гумно, литер.вост.арм. կալ кал, литер.зап.арм. կալ (произн. гал) – гумно, ток, Алашкерт, Мокс, Ахалциха, Горис, Ереван, Карабах, Карин, Муш, Мараха, Шемаха, Возм, Салмаст, Ван, Тбилиси կալ кал, Акна, Асланбек, Харберд, Амшен, Себастья գալ гал, Тигранакерт գալ гал, Зейтун, Хачин գոլ гол, Агулис կոլ койл, Сведия գոլ гул; синон. харман.

ԳԱԼ², գամ, գալու կամ **ԳԱԼ**, քամ, քալու (Ն), **ԿԱԼ**, կամ, կալու (Չ), մյուս ձևերը չունի, բ.չ. պկու. պակասող ձևերը լրացվում են «էգա» և «արի» պկու. բայերով (տե՛ս). 1. գալ, տեղափոխվել ուրիշ տեղից այնտեղ, որի մասին խոսում է պատմողը. 2. տեղալ (անձրև, կարկուտ, ձյուն). 3. բարձրանալ (խմորը). 4. թվալ. 5. նմանվել. 6. հաջողվել ունենալ. **ինձի անբէս քուքա, վօր** (Ն) ինձ այնպես է թվում թե. **խօսքերը քիչ մը մերնին քուքա** (Ն) բառերը մի քիչ նման են մեր բառերին. **ինձի ծի չի կալ** (Չ) ինձ չի հաջողվի ձի ունենալ, այսինքն իմ ձեռք բերած ձիերը վատ են դուրս գալիս կամ սատկում են:

ԳԱԼ², гам, гугам, галу или **ԿԿԱԼ**, кхам, кхукхам, кхалу (Н), **ԿԱԼ**, кам, кукам, калу (Չ), других форм не имеет, недостаточный г.с.з., недостающие формы восполняются формами недостаточных глаголов էգա эга и արի ари, образованных от корня грабара էլ йек – приход, прибытие. 1. идти (по направлению к говорящему). 2. приходить, приезжать. 3. идти, выпадать (об осадках). 4. подниматься (о тесте). 5. являться, представлять перед глазами, казаться (о чём-либо воображаемом). 6. подходить, оказаться годным, удобным, приемлемым для чего-либо. 7. удаваться, получаться. 8. наступить (с сущ., обозначающими время, времена года). 9. идти, течь (о жидкости). 10. весить; **индзи амбэс кхукха, вор** (Н) мне кажется, что, **хоскхэры книч мы мэринн кхукха** (Н) слова немного напоминают наши, **индзи ци чи кал** (Չ) у меня не получается держать лошадей, **thatthav кука** (Չ) идёт дождь; исконно арм. слово, грабар գալ гал – ходить, приходить, литер.вост.арм. գալ гал, литер.зап.арм. գալ (произ. кал) – приходить, в гаварах Полис, Тбилиси գալ гал, Ахалциха, Акна, Асланбек, Ереван, Харберд, Карин, Себастья գ'ալ ghal, Мокс, Мараха, Шемаха, Ван կյոմ կйал, Амшен կալ кал, Сучава иггал իգ'ալ, Алашкерт, Муш յիգ'ալ йигһал, Родосто քալ кхал,

Салмаст իկմլ Իկալ, Тигранакерт իրմլ Իкһал, Зейтун իգ'ол игһол, Нор-Джуга գнл гол, Аварик գѳол гӧл, Агулис գһл гюл.

ԳԱԼ³ (Ն), **ԿԱԼ** (Չ), գ. գայլ. **գալի շարագան** (Ն), **կալի շարագան** (Չ) դառարկ խոսակցություն:

ГАЛ³ (Н), **КАЛ** (Ч), с. зоол. волк, волчица; **гали шараган** (Н), **кали шараган** (Ч) болтовня, пустые разговоры, **кал-казани мэч абрэл** или **кали-казани мэч ыйнэл** (Ч) жить среди недобрых людей, **индзи дэйн калэры арод гардзин** (Ч) (жарг.) мне всё равно, мне всё по барабану, **дээр кал** а) старый, пожилой, б) опытный, искушённый, умудрённый, **дээр калы шунэрун масхара** (Ч) старый волк – посмешище для собак, **калэры кһиһыннин** (так говорят, когда одновременно светит солнце и идёт дождь); исконно арм. слово, грабар գայլ гайл, литер.вост.арм. գայլ гайл, литер.зап.арм. գայլ (пр. кхайл), Карин, Ахалциха, Сучава, Себастья գ'ալ gһал, Родосто րալ kһал, Зейтун, Харберд գ'ալ gһал, Хачин գ'ալ gһал, Возм գ'ել gһел, Тбилиси գել гэл, Алашкерт, Ереван, Муш, Нор-Джуга գ'ել gһэл, Амшен կել кэл, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван կйэл կյել, Тигранакерт քել kһэл, Агулис գһլ гйюл, Карабах, Шемаха կһլ кюл.

ԳԱԼ, գ. ճենապակյա պնակի եզրանկար:

ГАЛ, с. рисунок на кромке фаянсовых и фарфоровых блюдец.

ԳԱԼԻ ԲԱԼԱ (Ն), **ԿԱԼԻ ԲԱԼԱ** (Չ), գ. գայլի ձագ:

ГАЛИ БАЛА (Н), **КАЛИ БАЛА** (Ч), с. зоол. волчонок, детёныш волка.

ԳԱԼԱԲՈՒԶԱԳ, գ. հեգն. մանր տղայք. գործածվում է և եզակի և հոգնակի ձևով:

ГАЛАБУДЖАГ, с. ирон. детвора, малышня; употр. в форме ед. и мн. числа.

ԳԱԼԱԹԱԲՈՒԸ, գ. անկարգություն, խառնաշաղկապություն:

ГАЛАТҺАБУР, с. беспорядок, неразбериха.

ԳԱԼԱԹԱԲՈՒԸ ՄԱՄՏ, գ. փնթի, անկարգ մարդ:

ГАЛАТҺАБУР МАՄՏ, с. разгильдяй.

ԳԱԼԱՆԴՈՍ, գ. նր տարվա շնորհավորական երգ, որ պատանիները երգում են տնից-տուն մանգալով. հուն. կալանդայ – տարեմուտ:

ГАЛАНДОС, в с. Крым **КАЛАНДОС**, с. новогодние поздравительные песни, которые в старину пели юноши шествуя от дома к дому; от греч. kalanda (каланда) – Новый год, начало года; среднеарм. яз. կալէնըր калэндкһ, в гаваре Себастья կալրնտու калынтос – первый день Нового года.

ԳԱԼԱՇ ՊԵՐԱՆ, գ. հիմար, տխմար. **մեգ գալաշ պերան** բերանը լի (ինչ որ բան):

ГАЛАШ ПЭРАН, с. придурок, недоумок; **мэг галаш пэран** полный рот (чего-либо); от араб. qalaš – лжец; в гаварах Полис կալաշ калаш – придурок; болтун, обжора, կալաշ բերան калаш беран – придурок, Ван կալաշ калаш – придурок.

ԳԱԼԱԶԻ, գ. խոսակցություն. **գալաջի անել** խոսել. **գալաջի թարլել** այնպիսի խոսք բաց անել, որ խոսակիցը հարկադրվի հայտնել այն, որ ուզում էր թաքցնել, գաղտնի պահել մտքում. **գալաջի խառնել** խառնակցություն, քուրություն անել:

ГАЛАДЖИ, с. разговор, беседа; **галаджи анэл** разговаривать, беседовать, **галаджи тһаблэл** спровоцировать на откровенность путём хитроумно выстроенной беседы, **галаджи харрнэл** плести интриги; от итал. colloquio (коллоквио) – разговор; среднеарм. яз. կալաճի – разговор, в гаварах Арабкир, Сведия կալաճել калачел – разговаривать, Арабкир, Бютания, Харберд, Никомедия, п-ов Крым, Возм, Ван կալաճի калачи – разговор.

ԳԱԼԱԶԻՅՈՒԹ, ած. գրուցաւեր, հաղորդաւեր:

ГАЛАДЖИЙОД, п. разговорчивый, общительный.

ԳԱԼԱԶ, ած.մկ. փակած, խցանած (անցք, ճեխք, շշի բերան, ծակ). **գալաձներուս գէսը գէնէ պածիլ ին մուգերը**:

ГАЛАДЗ, пр.пр.вр. закрытый, заделанный, закупоренный (о щели, горловине бутылки, отверстия и т.п.); **галадзнэрус гэсы гэнэ пацил ин мугэры** мыши снова прогрызли половину заделанных нами (щелей).

ԳԱԼԱՂՍՍՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի փակում եմ, էի, փակեցի, փակեմ և այլն բոլոր դեմք., թվերով ու ժաման. համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գալաձսայիներուս կրպանան, պածին, պիտ պանան** և այլն:

ГАЛАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) заделываю дыры, щели и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **галадзсайинэрус кыпанан, пачин, пит панан** по мере того как мы заделываем дыры, (мышы) их прогрызают, по мере того как мы заделывали дыры, (мышы) прогрызали и т.д.

ԳԱԼԱՂՍՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ ծակը փակում եմ, էի, փակեցի, փակեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գալաձովըս մուգը գէնէ գրբանա, բացից, բացիլ է** (և այլն) **ձագը**:

ГАЛАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только заделываю дыры, заделал дыры и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл.; **галадзовыс мугы гэнэ гыбана, бацхицх, бацхил э дзагы** как только заделываю дыру, мышы снова её прогрызают, как только заделал дыру, мышы снова её прогрызли и т.д.

ԳԱԼԱՓ-ԳԱԼԱՓ ՆԱՅԷԼ (Նխջ) աչքերը լայն բաց արած նայել:

ГАЛАПН-ГАЛАПН НАЙЭЛ (Нхч) смотреть, вытаращив глаза.

ԳԱԼԲԱՅ, ած. 1. կոպիտ ձև (առարկա, հագուստ և այլն). 2. անշնորհք (մարդ):

ГАЛБАЙ, п. 1. грубый, безвкусный (о предмете, одежде). 2. грубый, неотёсанный, бескультурный (о человеке). 3. нескладный, неуклюжий (человек).

ԳԱԼԳԸԼԱՁ, ած.մկ. փակած, խցանած (ծակերը, ճեղքերը). արմատի կրկնությունը ցույց է տալիս, որ փակած ծակերը շատ են և փակելու գործողությունը կատարված է ոչ հիմնավորապես, այն մի կերպ, հապճեպ. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գալգըլաձներս պածվիլ ին գէնէ**. հոգնակին այստեղ կարող է ունենալ երեք նշանակ. – ա) իմ փակածները, բ) մեր փակածը, գ) մեր փակածները:

ГАЛГЫЛАДЗ, пр.пр.вр. закрытый, заделанный (о дыре, щели); удв. форма указывает на небрежно выполненное действие; с сущ. вып. функцию прилагат., с глаг. – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает артикль и склоняется; **галгыладзнэрыс пацвил ин гэнэ** – в данном примере форма мн. числа **галгыладзнэрыс** может иметь три значения: а) щели, заделанные мной, б) щель, заделанная нами, в) щели, заделанные нами.

ԳԱԼԳԸԼԱՂՍՍՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ծակերը կամ ճեղքերը փակում եմ, էի, փակեցի, փակեմ և այլն. **գալգըլաձսայիս կրպանան, պածին, կրպանային** և այլն:

ГАЛГЫЛАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я заделываю небрежно, кое-как дыры и т.д.; **галгыладзсайис кыпанан, пачин, кыпанайин** и т.д.

ԳԱԼԳԸԼԱՂՍՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ ծակերը կամ ճեղքերը փակում եմ, ես, է, փակեցի, իր և այլն:

ГАЛГЫЛАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я заделываю кое-как дыры и т.д.

ԳԱԼԳԸԼԷԼ, -իմ, -աձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ն. մի կերպ, ոչ հիմնավոր կերպով փակել ծակերը. արմատն է «կալ», որից ծագում են հին հայերենի մի շարք բառեր «բռնել» իմաստով. <*կալ-կալ-ել. արմատի կրկնությունը ցույց է տալիս, որ գործողությունը շատ անգամ ու հապճեպ է կատարվում:

ГАЛГЫЛЭЛ, гыгалгылим, галгылэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхəkh (Ч. -эцхəк), г.д.з. заделывать (щели) кое-как, небрежно; корень древнеарм. языка կալ кал – держание, удв. корневой слог указывает на повторяющееся и небрежно выполненное действие; см. галэл.

ԳԱԼԳԸԼԷԼԷՆ, մկ. (ծակերը) փակելով. **բեգմիշ եղա գալգըլէլէն** ծանձրացա (ծակերը) փակելով:

ԳԼԳԼԷԼՆ, н. затыкая, заделывая (дыры, щели), закупоривая (горлышко бутылки и т.п.); **бэзмиш эхья галгылэлэн** я измучился заделывать (щели, дыры).

ԳԱԼԳՐԷԼՈՒ, ած.մկ. փակելու (ծակերը), որոնք պետք է փակել. **ցուցուր, նայիմ գալգրլելու ձագերը. էգանք գալգրլելու**:

ԳԼԳԼԷԼՄ, пр.буд.вр. (щели и т.п.), которые нужно сделать; **սիսիս, найим галгылэлу** **дзагэры** покажи-ка, какие (щели) надо сделать, **эганкх галгылэлу**.

ԳԱԼԴԼՈՍԱՇ, ած. թափթփված, ոչ կոկիկ (մարդու, հագուստի մասին):

ԳԱԼԴԻՐՄԱՄ, п. неопрятный, неряшливый, отталкивающий (о человеке, одежде).

ԳԱԼԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. խցանով կամ ուրիշ բանով փակել ծակը, շշի բերանը, որն է ճեղք և այլն. արմատն է «կալ»:

ԳԼԵԼ, гыгалим, галэци, галадз, галохъ, -элу, -э, -эцхэкх (Կ. -эцхэк), г.д.з. закрывать, затыкать, заделывать (дыру, щель и т.п.), закупоривать (бутылку); исконно арм. слово, корень грабара կալ кал – держание, կալուլ калул, կալնուլ калнул, կալլուլ каллул – держать, литер.вост.арм. կալնել калнел, литер.зап.арм. կալել (произн. галэл), կալլել (произн. галлэл), կալնել (произн. галнэл) – затыкать, заделывать, закупоривать, Акна գալլել галлэл – иметь, получать, брать, Агулис վիր կալիլ вир калил – снимать, брать, Хачин գալցնել галцинел – взять и унести, Арабкир գալլալ галлал – иметь, Зейтун գալնել галнел – собирать, брать, Алашкерт, Муш կալել калел, Ереван կալնել калнел, Мокс, Тбилиси կալնիլ калнил, Ахалциха կանլել канлэл, Себастья գալլել галлэл, все в значении затыкать, заделывать.

ԳԱԼԷԼԷՆ, մկ. խցանելով, փակելով:

ԳԼԵԼՆ, н. затыкая, заделывая.

ԳԱԼԷԼՈՒ, ած.մկ. խցանելու, փակելու (ծակ, շշի բերան և այլն). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ԳԼԵԼՄ, пр.буд.вр. то, что нужно сделать, закупорить (о щели, бутылке и т.п.); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия.

ԳԱԼԻՉԲ (Ն), **ԳԱԼԻՃԿ** (Չ), գ. խցան. հոմանիշը – ճիպ (Չ):

ԳԼԻՇԿԿ (Н), **ԳԼԻՇԿ** (Կ), с. пробка, затычка, заглушка; исконно арм. слово, грабар կալ кал – держание, литер.вост.арм. բերանկալիչ беранкаличх – пробка, затычка, в гаварах Кесария, Евдокия կալիճ калич, Харберд, Тигранакерт կալիճք каличкх – затычка из тряпок, которой закрывают воздушное отверстие тонира; синоним – чип (Կ).

ԳԱԼՄԱՂ, տե՛ս մաղ:

ԳԼՄԱԽԷ, с. большое кожаное сито для просеивания зерна; литер.зап.арм. կալմաղ (произн. галмахъ), в гаварах Мокс, Шатах կալմաղ каламахъ, Партизак, Себастья, Амшен, Ерзинджан կալմաղ калмахъ – сито для просеивания зерна; см. также махъ.

ԳԱԼՄԱՍ, գ. հնումը տերտերի և տիրացուի բաժինը բերքից. բարդված է «կալ» և «մաս» բառերից:

ԳԼՄԱՍ, с. доля урожая, выдаваемая священнику (в старину); образовано от կալ кал – гумно и մաս мас – часть; в гаварах Карин, Харберд, Ван, Арабкир, Кхи կալմաս калмас, Себастья կալմաս каламас, Муш, Буланых, Мокс կալմաս калмаст, Алашкерт, Хизан կալմաս калэмаст – доля урожая, выдаваемая священнику.

ԳԱԼՈՒ կամ **ՔԱԼՈՒ** (Ն), **ԿԱԼՈՒ** (Չ), ած. 1. (մարդ), որ պիտի գա. 2. առաջիկա. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գալու մաշթ. քալու դարի. կալու գիրագի. վօ՞վ ին կալուները** և այլն:

ԳԱԼՄ или **ԿԻԱԼՄ** (Н), **ԿԱԼՄ** (Կ), пр.буд.вр. 1. (человек и т.п.), который должен или может прийти. 2. предстоящий, будущий, наступающий; с сущ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склоняется; **галу**

машт человек, который должен прийти, **кһалу дари** (Н), **калдари** (Ч) в следующем году, **калу гираги** в следующее воскресенье, **вов ин калунэры**? кто должен прийти?

ԳԱԼՊԱՃՐԿ (Չ), գ. երկարե կտրող գործիք՝ երկար փայտե կոթով, որով կալի տեղը մաքրում էին բույսերից նախ քան հողը թրջելն ու պնդացնելը. սկզբնական ձևը հավանորեն եղել է «կալ բացիկ»:

ГАЛПАЧЫК (Ч), с. металлический режущий инструмент с длинной деревянной ручкой, с помощью которого очищали землю на гумне от травы перед тем как увлажнить и утоптать её; от «կալ բացիկ» «кал бацник» (кал (гал) – гумно, бацник – открытие).

ԳԱԼՍԱԶ, ած.մկ. կալած (հացահատիկ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գալած գորեն. գալածներու գետը մընաց չէնաձ (չէրնաձ). չիգալած մընաց:**

ГАЛСАДЗ, пр.пр.вр. намолоченный (о пшенице); с сущ. станов. прил., при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склоняется; **галсадз цһорэн** обмолоченная пшеница, **галсадзнерус гэсы мынацһ чһэйнадз** (или **чһэрнадз**) половину обмолоченной (пшеницы) так и не провеяли, **чһигалсадз мынацһ** так и осталась (пшеница) необмолоченной.

ԳԱԼՍԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կատու եմ, էի, կատեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բաի ձևին. **գալածսայիս հավերս եգավ:**

ГАЛСАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) намолачиваю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предл.; **галсадзсайис һавэсыс эгав** чем больше я намолачивал, тем больше мне нравилось.

ԳԱՂՍԱԶՉՎՐՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովը, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց, որ կատու եմ, էի, կատեմ և այլն. **գալածովը դարինք բարդերը դուվինք:**

ГАЛСАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только намолачиваю и т.д.; **галсадзнэровыс даринкһ баргһкһэрыс дувинкһ** как только закончили намолачивать, сразу рассчитались с долгами.

ԳԱԼՍԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե, 'եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. կալել, հացահատիկների հասկերը տրորելով՝ հատիկները հարդից բաժանել. 2. նիստ. ոտքերի տակ տրորել. **դրհա քրքրալի ս հալավներուն վրան, գալսեցիր ու թեմիգ:**

ГАЛСЭЛ, гыгалсим, галсэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. молотить, отделять зёрна пшеницы от шелухи. 2. перен. истоптать, измять. 3. жарг. жрать, сметать со стола еду; **дыһа кһыкһалис һалавнэрун выран, галсэцир у тһэмиз** сколько можно ходить по одежде, ты же совсем истоптал её; грабар կաу кас – измельчать, կատուլ касул или կատել касел – дробить зерно, литер.вост.арм. կալել калсел, литер.зап.арм. կալել (произ. галсэл) и կատել (гасэл), Ереван касэл կատել, Горис, Карабах касил կատիլ – молотить.

ԳԱԼՍԵԼԵՆ, մկ. կալելով, կատելով:

ГАЛСЭЛЭН, н. намолачивая, обмолачивая.

ԳԱԼՍԵԼՈՒ 1. ած. 1. որ պետք է կամ կարելի է կալել. **գալսելու գորեն.** 2. մկ. նույնը բայի հետ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է: Երբ. դեմքի եգ. «գալսելուն» նշանակում է – ա) այն, որ պետք է կալել և բ) այն, որ նա պիտի կալսե, իսկ հոգն. «գալսելուները» նշանակում է – ա) հացահատիկների դեզերը, որ պետք է կալսել, բ) հացահատիկների դեզերը, որ նա պիտի կալսե, գ) դեզը, որ նրանք պիտի կալսեն և դ) դեզերը, որ նրանք պիտի կալսեն: Իմաստների այսպիսի շփոթությունը վերացվում է համապատասխան դերանվանական ձևերի գործածությամբ, այն է բ) նաքա գալսելուները, գ) նացա գալսելուն, դ) նացա գալսելուները: Ուրեմն, երբ դերբայը գործածվում է

գոյականաբար առանց դերանունի, նրա հոգնակիի մասնիկը վերաբերվում է նաև անձին, որ պիտի կալսե:

ԳԱԼՏՅԼՄ, քր.բուդ.քր. то, что нужно намолотить; **գալսելու փորэн** пшеница, предназначенная для намолота; с глаголом становится наречием, с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; в форме 3-го лица ед. числа «галсэлун» означает – а) то, что нужно намолотить, б) то, что он намолотит, в форме мн. числа «галсэлунэры» означает – а) снопы пшеницы, которые нужно намолотить, б) снопы пшеницы, которые ему нужно намолотить, в) сноп пшеницы, который они намолотят, г) снопы пшеницы, которые они намолотят; путаница в значениях устраняется с помощью соответств. притяж. местоим. – б) нара галсэлунэры, в) нацѳа галсэлун, г) нацѳа галсэлунэры; в функции существит. употр. без местоимения, а окончание мн. числа может относиться также к субъекту, производящему действие.

ԳԱԼՍԸՎԱԶ, ած.մկ. կալսված, կասված, տրորված ու հարդից բաժանված հացահատիկ. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, առանձին գործածվ. գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հղովվում է. **գալսըվածը էնինք առնունք, թաթավը թօ չիտրըճէ. գալսըված մընաց թաթավին դագը:**

ԳԱԼՏՅՎԱԾ, քր.քր.քր. намолоченный, обмолоченный (о пшенице); при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат., при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется; **галсывадзы эйнинкх аррункх, thathavy tho chityrche** проведем (зёрна пшеницы) и увезем, чтобы дождь не намочил, **галсывадз мынацѳ thathavin dagy** обмолоченная (пшеница) осталась мочнуть под дождём.

ԳԱԼՍԸՎԱՉՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի կալսվում է, էր, կալսվեց և այլն. **գալսըվածսային բէտլ է թօփ անէլ, էնէլ:**

ԳԱԼՏՅՎԱԾՏԱՅԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) намолачивается и т.д.; **галсывадзсайин бэтк э thonh anel, эйнэл** по мере того как (пшеница) намолачивается, надо её собирать и провеивать.

ԳԱՂՍԸՎԱԶՕՎԸ, -ներովը, մկ. հենց, որ կալսվում է, էր, կալսվեց, կալսվի և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգն. երրորդ դեմքերով համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱԼՏՅՎԱԾՅՎԻ, -нэровы, н. как только намолачивается и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԳԱԼՍԸՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, բ.կր. կալսվել, կասվել. անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևերը չունի:

ԳԱԼՏՅՎՅԵԼ, гыгалсыви, галсывэцѳав, галсывадз, -вэлу, г.стр.з. намолачиваться, обмолачиваться; не имеет повелит. наклонения и форм 1-го и 2-го лица.

ԳԱԼՍԸՎԷԼԷՆ, մկ. կալսվելով, կասվելով:

ԳԱԼՏՅՎՅԵԼՆ, н. намолачиваясь, обмолачиваясь.

ԳԱԼՍԸՎԷԼՈՒ, ած. կալսվելու, կասվելու, որ պետք է կալսվի կամ կարող է կալսվել. **աս ցորենը գալսըվելու պան չէ** այս ցորենը անկարելի է կալսել:

ԳԱԼՏՅՎՅԵԼՄ, քր.բուդ.քր. то, что может или должно быть намолочено; **ас փորэны галсывэлу пан чһэ** эту пшеницу невозможно намолачивать.

ԳԱԸՎԱԶ, ած.մկ. խցանված, փակված (ծակ, ճեղք և այլն). անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հղովվում է. **գալված աճկ** (աղբյուրի ակ). **գալվածները պածի. գալված մընաց:**

ԳԱԼՎԱԾ, քր.քր.քր. 1. забившийся (о щели, роднике и т.п.). 2. заложенный (о носе, ушах); при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат., при независим. употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **галвадз ачк** забившийся родник, **галвадзнэры пацѳ** я прочистил забившиеся (родники и т.п.), **галвадз мынацѳ** так и остался (родник и т.п.) забившимся.

ԳԱԼՎԱՉՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի փակվում է, էր, փակվեց, փակվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին: **աճկերը** (աղբյուրի ակերը) **գավաձսայիներուն կրպանամ**:

ГАЛВАДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как забивается (родник, шель и т.п.), во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м л. в соотв. с формой смысл. гл.; **ачкэры галвадзсайинэрун кыпанам** по мере того как родники забиваются, я их прочищаю.

ԳԱՂՎԱԶՉՎԸ, -ներովը, մկ. հենց, որ փակվում է, էր, են, էին, փակվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգն. երր. դեմք. ձևերով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ГАЛВАДЗОВЫ, -нэровы, н. как только забивается, закупоривается и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳԱԼՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, բ.կր.չ. խցվել, փակվել (ծակը, ճեխը և այլն). անձնակ. դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի:

ГАЛВЭЛ, гыгалви, галвэцхав, галвадз, галвэлу, г.стр.с.з. 1. забиваться, закрываться, закупориваться (о щели, роднике и т.п.). 2. закладывать (нос, уши); не имеет повелит. накл. и форм 1-го и 2-го лица.

ԳԱԼՎԷԼԷՆ, մկ. շարունակ խցվելով, փակվելով. **անգաջրս ալ գավվէէն գէ՛ցիլ է**:

ГАЛВЭЛЭН, н. 1. закрываясь, забиваясь, закупориваясь. 2. закладываясь (об ушах, носе); **ангаджыс ал галвэлэн гэцхил э** у меня постоянно закладывает уши.

ԳԱԼՎԷԼՈՒ, ած. խցվելու, փակվելու, որ կարող է խցվել. ապառնի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած. **ասիվիզը գավվելու աճկ չէ** այս ակը (ջրի) չի կարող խցվել:

ГАЛВЭЛУ, пр.буд.вр. (родник и т.п.), который может закрыться, забиться; с существ. выполняет функцию прил.; **асивигы галвэлу ачк чхэ** этот родник не забьётся.

ԳԱԽ, ած. կախ, վայր կախված. **մուշտագիդ էղելը գախ է**:

ГАХ, п. 1. висячий. 2. висячий, обвислый, свисающий; **муштагид эдэвы гах э** у тебя шуба сзади свисает; **грабар կախ ках** – висячий, литер.вост.арм. կախ ках, литер.зап.арм. կախ (произ. гах) – висячий, в гаварах Цхна кох կոխ, Агулис кох կох – висячий.

ԳԱԽ ՏԱԲԼԱ (Չ), ած. 1. պարկանման (շավարի մասին), 2. անբարեկազմ, աններդաշնակ (մարդ):

ГАХ ТАБЛА (Ч), п. 1. мешковатый (о брюках). 2. несуразный, нескладный (человек).

ԳԱԽ-ԳԱԽ, մկ. իրար ետևից. **գախ-գախ էգիլ ին կրլոխիս վրրան** (Չ) ասվում է ոչ ցանկալի այցելուների մասին:

ГАХ-ГАХ, н. друг за другом, вереницей, гуськом (идти); **гах-гах эгил ин кылохис выран** (Ч) свалились на мою голову (о нежеланных гостях).

ԳԱԽԱԶ, ած.մկ. 1. կախած (բան). 2. կախաղան բարցրացրաց (մարդ). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում հոդ առնում ու հոլովվում է. **ծըմեղվան բաեղու համար գախաձներես շաղերը պըտտեձան**:

ГАХАДЗ, пр.пр.вр. 1. подвешенный (о предмете). 2. повешенный, вздёрнутый на виселицу (о человеке); с существ. выполняет функцию прилаг. с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию суц., принимает прит. артикль и склоняется; **цымэррван баһэлу һамар гахадзнерэс шадэры пыттэцан**.

ԳԱԽԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կախում եմ, կախեցի, կախեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **մաղը կամէն գախաձսայիս վար ընգավ**:

ГАХАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я вешаю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **махы камэн гахадзсайис вар ынгав** как ни повешу сито на гвоздь, всё время падает вниз.

ԳԱԽԱԶՉՎԸՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ կախում եմ, կախեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

գախված հայլվը վար ընգավ. գախված մաշտ մարդ, որ ինքնասպանություն է գործել կախվելով. **ի նչ ին իդա վերեն գախվածները. գախված գէ ցի է:**

ԳԱՅԱԴԶ, փր.փր.փր. 1. висячий; висящий; свисающий. 2. повесившийся (о человеке); сущ. выполняет функцию прил., с глаг. – наречия, при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль 3-го лица и склоняется; **гахвадз հалавы ար ынգав** висящая одежда упала, **гахвадз машт** повесившийся человек, **инч ин ида ԵՐՅՆ ԳԱՅԱԴԶՆԵՐԻ?** что там свисает сверху?, **гахвадз ցիցիլ** э так и висит до сих пор.

ԳՄՆՎԱԶՈՎԸ, -ներովը, մկ. հենց որ կախվում է, կախվեց, կախվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին. **գախվածովը ագադած(ը) լային նը. սադ գրմընար:**

ԳԱՅԱԴԶՈՎԻ, -նրով, н. как только вешается, повесился, повесится и т.д., во всех փր. ед. и мн. числа, в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **гахвадзով ասադած(ы) лийин ны, сахь гымынар** если бы его сразу сняли с петли, может быть остался жив.

ԳՄՆՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), փ. կր. չ. 1. կախվել չվանով բարձր տեղից դեպի ցած կամ ձեռքերով մի բանից բռնելով վայր կախվել. 2. ինքնասպանություն գործել վզից չվան կապելով. 3. ուրբերը դեմ տալով աշխատել դիմադրել իրան առաջ քաշող ուժին (օր. լծված անասունները, որոնք կապված են ուրիշ սայլի ետևից և չեն ուզում առաջ գնալ). 4. կռանալ դեպի ցած (օր. դեպի հորի հատակը). ներկայի անկատարի եզակի երրորդ դեմքը ունի նաև կարողական նշանակություն. **գրգախվի՞** – կարելի՞ է կախել. **չի գախվի(լ)** – չի կարելի կախվել:

ԳԱՅՅԵԼ, ցыгахвим, гахвэца, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх (Չ. -вэцхэк), ց. փր. ս. չ. 1. висеть. 2. повеситься. 3. сопротивляться тянущей вперед силе упираясь ногами (напр. о животных, привязанных сзади телеги и не желающих двигаться вперед). 4. свешиваться вниз, низко склониться над чем-либо (ямой, колодцем и т.п.); форма 3-го л. ед. ч. наст. փր. несоверш. вида имеет также значение возможности; **гыгахви?** вешается?, **չի гахви(լ)** не вешается; литер. вост. арм. կախվել кахвел, литер. зап. арм. կախվիլ (произ. гахвил).

ԳՄՆՎԵԼԵՆ, մկ. 1. կախվելով (վերնից ցած). 2. դիմադրելով առաջ քաշող ուժին:

ԳԱՅՅԵԼՅՆ, н. 1. вешаясь, свешиваясь, наклоняясь вниз над чем-л.. 2. сопротивляясь тянущей вперед силе, упираясь ногами или руками не желая двигаться вперед.

ԳՄՆՎԵԼՈՒ, ած. մկ. կախվելու. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գախվելու չուվան. չուվանը ի նչ բիդ անիս, գախվելու բիդ էշտաս ի նչ է:**

ԳԱՅՅԵԼՅՆ, փր. փր. փր. 1. то, что может свеситься вниз. 2. (человек), который может повеситься. 3. (верёвка), с помощью которой можно повеситься; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия; **гахвэлу շիւան** верёвка для повешения, **շիւանы инч бид анис, гахвэлу бид эштас инч э?** зачем тебе верёвка, ты что, вешаться собрался?

ԳՄԶ, գ. կայծ:

ԳԴԶ, с. искра; исконно арм. слово, грабар կայծ кайц – искра, литер. вост. арм. կայծ кайц, литер. зап. арм. կայծ (փր. гайдз) – искра, Агулис կայծ кайц, Мокс, Салмаст կեժ կэц, Ахалциха, Карин կաժ кац, Амшэн գեժ гэдз, Полис, Родосто, Себастья, Сучава գաժ гадз, Зейтун, Харберд գլմд гйэдз, Асланбек գաժ гадз, գազ газ, Сведия գուժ гудз, все в значении искра, Карабах կոժ кэц – горячий, Мегри կոժ кйэц – температура воздуха, Хачин գաժ гадз, գոժ годз – сгоревший уголь.

ԳՄԶ-ԳՄԶ, ած. շիկացած, փայտիկ տաք (երկաթ):

ԳԴԶ-ԳԴԶ, փ. раскалённый, очень горячий (о железе); этимол. см. гадз.

ԳՄԶԳ, գ. կայծակ, շանթ. **գաձագ գարնել** կայծակ խփել, շանթահարել:

ԳԴԶԱԳ, с. молния; **гадзаг зарнэл** поразить молнией; литер. вост. арм. կայծակ кайцак, литер. зап. арմ. կայծակ (произ. гайдзаг), в гаварах Ахалциха, Ереван կայծակ кайцак, Агулис կայծակ кайцак, Родосто գայծագ гайдзаг, Карин կաժակ кацак, Горис, Мокс, Мараха, Ван, Возм, Нор-Джуга, Тбилиси կեժակ кэцак, Карабах կոժակ кэцак, Полис, Сучава գաժագ гадзаг, Асланбек գաժագ гадзаг, գաժայ гадзай, Алашкерտ, Муш կեժագ кэдзаг, Амшен գեժագ гэдзаг, Буланых

կիձազ կիձագ, Тигранакерт գեձագ գեձագ, Зейтун գեձագ գեձագ, Шемаха կեցկեցի կեձակեձի, Салмаст կեձակ կեձак – молния; этимол. см. гадз.

ԳԱԶԱԳԻ ԲԷՍ, ած. կայծակնային, սրընթաց:

ГАДЗАГИ БЭС, п. молниеносный, стремительный.

ԳԱԶԸՌ-ԳԱԶԸՌ, ած. նոր (մերենայի մասին). տե՛ս նաև գրձըր-գրձըր:

ГАДЗЫРР-ГАДЗЫРР, н. новый, недавно приобретённый (об автомобиле и т.п.); см. также гыдзыр-гыдзырр.

***ԳԱԶԳԸՌԱԶ**, ած. սաստիկ կարմրած (հուզմունքից):

***ԳԱԶԳԻՐՐԱԶ**, пр.пр.вр. сильно покрасневший (от волнения, возбуждения).

***ԳԱԶԳԸՌԷԼ**, բ.չ. երեսը սաստիկ կարմրել (հուզմունքից). գործածությունից ընկած բառ է, որ գիդին միայն ձերերը. < կայծ-իկ-առ-ել:

***ԳԱԶԳԻՐՐԷԼ**, г.с.з. сильно покраснеть от волнения, возбуждения; слово вышло из употребления и известно только пожилым людям; этимол. см. гадз.

ԳԱԶԻԳԻ ԴՕՆ, գ. տոն, որ հնումը պահում էին կանայք հավատալով, թե այդ օրն աշխատողը կշահաբախի. բնության ուժերի պաշտամունքի մի մնացորդն էր, որ պահպանվել էր մինչև ներկա դարի սկիզբը. տե՛ս նաև մուզունդոն:

ГАДЗИГИ ДОН, с. в старину, праздничный день, в который женщины остерегались работать, суеверно полагая, что в этот день работающего может поразить молния; пережиток древнего культа природных сил, сохранявшийся вплоть до начала XX в.; см. также мугундон.

ԳԱԶՈՒԳԸՐԱԳ, ած. 1. շատ եռանդուն, ժիր (տղա, մարդ). 2. սաստիկ չար (տղա). 3. սաստիկ արագվազ (ձի). < կայծ ու կրակ:

ГАДЗУГЫРАГ 1. с. сорвиголова, смелый, отчаянный человек. 2. с. живчик, егоза (о ребёнке). 3. п. быстроногий (о коне); древнеарм. կայծ կայц – искра + կրակ крак – огонь.

ԳԱԶՈՒՌԻԳ (Ն), **ԳԱԶՈՒՌՈՒԳ** (Չ), գ. կայծուռիկ, չիբան, Carbunculus. < կայծ-ուռ-իկ:

ГАДЗУРРИГ (Н), **ГАДЗУРРУГ** (Ч), с. мед. фурункул, чирей, волдырь; грабар կայծոռիկ կայцоррик и կայծուռիկ կայцуррик – волдырь, литер.вост.арм. կայծուռուցք կայцурруцкк, литер.зап.арм. կայծոռիկ (произн. гайдзорриг) – волдырь, фурункул, в гаварах Сучава գաձօռիգ гадзориг, Харберд քաձօռիգ կհիձզորраг, Амшен гэздич գեգդիչ, Айнтап, Ардиал կայծուռիկ կայцуррик; этимол. см. гадз.

ԳԱՂԱՆԴ (Ն), **ԳԱՂԸՆԴ** (Չ), գ. 1. կաղանդ, տարեմուտ. 2. քախքապլենի, որ տարեմուտի հյուրասիրության համար պատրաստում էին հնում բոված կաղնի միջուկներից ու մեղրից. հուն. կալանդա – տարեմուտ. տե՛ս նաև գալանդոս:

ГАХЪАНД (Н), **ГАХЪЫНД** (Ч), с. 1. начало года, первый день Нового года. 2. сладости, которые в старину в начале Нового года готовили из калёных орехов и мёда. «...Мёд в сыром виде взбалтывают настолько, что он совсем белеет, затем в него бросают жареный и очищенный орех, и всё это, смешивая вместе, наливают в красивый сосуд и ставят на стол...» (Ер. Шахазиз); от греч. kalanda – начало года, Новый год; грабар կաղանդ кахъанд – начало месяца, литер.зап.арм. կաղանդ (произн. гахъант) – первый день Нового года, в гаварах Ереван, Мокс, Салмаст, Ван կաղանդ кахъанд, Возм, Харберд, Родосто, Себастья գաղանդ гахъанд, Асланбек գաղաթ гахъат, Сучава գաղանդ՝ гахъанд, Полис գաղընդ гахъынд, Ахалциха, Карин կաղընս кахъынт, Акна գաղօնդ гахъонд, Буланых կախանդ каханд, Муш կախնդоқ кахндоз, Ширак կաղինդ кахъинд, Зейтун գաղունդ гахъунд, Сведения գաղունդ гәхъунд, Хачин գաղընդга гахъындэс, Амшен գաղօնդар галондар, все в знач. Новый год, Зейтун гахъындас գաղընդашу – новогодние подарки; см. также галандос.

ԳԱՂԱՆԴՉԷՔ (Ն), **ԳԱՂԸՆԴՉԷՔ** (Չ), գ. նոր տարվա նվեր հարսնացունին՝ փեսեցունի ծնողներից:

ГАХЪАНДЧԻՅԻ (Н), **ГАХЪЫНДЧԻՅԻ** (Ч), с. новогодние подарки невесте от родителей жениха; литер.зап.арм. կաղանդչեր (произн. гахъандчехь), в том же значении.

ԳԱՂՂՈՒԳ (Ն), **ԳԱՂՂՈՂ** (Չ), ած.վկ. թաքուն, գաղտնի, գաղտուկ. անշուշտ «աղղող» բառի ազդեցությամբ է «գաղղուգ»-ը դարձել է «գաղղող»:

ԳԱԽԾՄԴ (Н), **ԳԱԽԾՈԴ** (Չ) 1. п. тайный, скрытый. 2. н. тайно, скрытно; возможно, что «гахьдуг» перешёл в чалтырском говоре в «гахьдод» под влиянием слова «ахьдод»; исконно арм. слово, грабар գաղղ գախտ – тайный, литер.вост.арм գաղղնի гачьтни, литер.зап.арм. գաղղնի (произ. khaхтни) – тайна, в гаварах Агулис գղղսուկ гăхьтук, Себастья գաղղուգ гачьдуг, Сучава գաղղուգ гачьдуг, գաղղնի гачьдни, Акна գաղղիւգ гачьдюг, Зейтун գաղղոգ гачьдог, Мокс կյողղիկ կйăхьтик, Ереван գաղղիկ гачьник, Ван կյողղիկ կйăхьтик, Полис գաղղուգ гачьтуг.

ԳԱՂՂՈՒԳԷՆ (Ն), **ԳԱՂՂՈՂԷՆ** (Չ), վկ. թաքուն կերպով, գաղտնաբար:

ԳԱԽԾՄԴԵՆ (Н), **ԳԱԽԾՈԴԵՆ** (Չ), н. скрытно, тайно.

ԳԱՂՂՈՂ ԶԷՐՄ (Չ), գ. ջերմախտի մի տեսակն է:

ԳԱԽԾՈԴ ԴՋԵՐՄ (Չ), с. мед. одна из форм лихорадки.

ԳԱՂՂՈՂ և **ԳԱՂՂՈՂԷՆ** (Չ), տե՛ս գաղղուգէն:

ԳԱԽԾՈԴ և **ԳԱԽԾՈԴԵՆ** (Չ), см. гачьдугэн.

ԳԱՂԻՆ, գ. կաղին:

ԳԱԽԻՆ, с. бот. 1. жёлудь, орешек. 2. фундук, лесной орех; исконно арм. слово, грабар կաղին кахьин – орешек, литер.вост.арм. կաղին кахьин, литер.зап.арм. կաղին (произ. гачьин) – жёлудь, орешек, Ахалциха, Карин, Мокс, Карабах կաղին кахьин, Горис, Муш կաղնի кахьни, Возм կաղնի кахьнэй, Амшен, Сучава գաղին гачьин, Сведия գաղтоն гачьон, գաղնա гачьна, Зейтун գաղնր՛ гачьныэ, Хачин գաղնի гачьни, Карадаг թակուղնր thакухьны.

ԳԱՄ¹, գաւ, գա, գանք, գաք, գան, գա՛յի, գա՛յիր, գար, գա՛յինք, գա՛յիք, գա՛յին, բացասական ձևերը – չիքաւ, չիքաւ, չիքա, չիքանք, չիքաք, չիքան, չիքա յի, չիքա յիր, չիքար, չիքա յինք, չիքա յիք, չիքա յին (Ն), չիկաւ, չիկաւ, չիկա, չիկանկ, չիկակ, չիկան, չիկա յի, չիկա յիր, չիկար, չիկա յինկ, չիկա յիկ, չիկա յին (Չ), բ.չ.պկւ. կամ, կաւ, կա և այլն. պակասող ձևերը լրանում են «էղա» և «ըլալ» բառերից:

ԳԱՄ¹, гас, га, ганкh, гакh, ган, гáйи, гáйир, гар, гáйинкh, гáйикh, гáйин; отриц. формы: чhикхам, чhикхас, чhикха, чhикханкh, чhикхакh, чhикхан, чhикháйи, чhикháйир, чhикхар, чhикháйинкh, чhикháйикh, чhикháйин (Н), чhикам, чhикас, чhика, чhиканк, чhикак, чhикан, чhикайи, чhикайир, чhикар, чhикайинк, чhикайик, чhикайин (Չ), недост.г.с.з. я есть, ты есть, он есть и т.д., недостающие формы восполняются формами глаголов «э́хьа», «ы́лал» или «лал» – быть; грабар կայ Կա – место пребывания, место нахождения, литер.вост.арм. կա Կа, литер.зап.арм. կայ (произ. га) – есть, имеется, в гаварх Алашкерт, Ахалциха, Муш, Ван, Тбилиси, Ереван կամ Կам, կաւ Կас, կա Կа, Харберд, Полис, Себастья գամ Կам, գաւ Կас, գա Կа, Агулис կոմ Կом, կո Կос, կո Կо, Хачин, Зейтун կոմ Կом, կո Կос, կո Կо.

ԳԱՄ² կամ **ՅԷՎ ԳԱՄ**, շ. կամ թե, և կամ. հոմանիշը – յա:

ԳԱՄ² или **ЙЭВ ГАМ**, сз. или, либо, или же; грабар կամ Կам – или, литер.вост.арм. կամ Կам, литер.зап.арм. կամ (произн. гам) – или, либо, в гаварах Ахалциха, Муш, Возм, Тбилиси կամ Կам, Сучава գամ Կам; синон. йа.

ԳԱՄ³ (Ն), **ԿԱՄ** (Չ), գ. գամ, հեղույս:

ԳԱՄ³ (Н), **КАМ** (Չ), с. гвоздь; грабар գամ Կам – гвоздь, литер.вост.арм. գամ Կам, литер.зап.арм. գամ (произ. кхам) – гвоздь, в гаварах Полис գամ Կам, Харберд, Себастья գ՛ամ Կам, Родосто քամ Կам, Зейтун գ՛ոմ Կом, Асланбек գ՛ոմ Կом.

ԳԱՄԱԸ, գ. կամար. գործածվում էր հնումը միայն օրորոցի երկու ծայրերի կենացրած բարակ փայտե կամարների մասին. հուն. կամարա – կամար:

ԳԱՄԱՐ, с. арка, свод, дуга; в старину слово употреблялось только в отношении тонкой деревянной дуги над детской колыбелью; от греч. катага – свод; грабар կամար Կамар – свод, литер.вост.арм. կամար Կамар, литер.зап.арм. կամար (произ. гамар) – свод, арка, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Салмаст, Нор-Джуга, Тбилиси կամար

камар – свод, арка, Игдир կամար камар – дуга над детской колыбелью, Харберд գամար гамар – небосвод, Зейтун գամոյ гамой – свод печи.

ԳԱՄԱՑ, մկ. 1. կամաց, դանդաղ. **գամաց քալել**. 2. մեղմաձայն. **գամաց գալաջի անել**. գամաց գուղիս (Ն), գամաց կամ քիչիմը գամաց գուղիս (Չ) (ծիր.) չես կարող:

ԳԱՄԱՑԻ, ն. 1. медленно, неспешно; **гамацի кхалэл** идти неспеша. 2. тихо; **гамаци галаджи анэл** говорить тихо. 3. потихоньку, осторожно; **гамаци гудис** (Н), **гамацի** или **квичимы гамаци гудис** (Չ) у тебя кишка тонка, тебе не справиться (ирон.); пехлев. kām – воля, желание; грабар կամ кам – желание, литер.вост.арм. կամաց камацի, литер.зап.арм. կամաց (произ. гамацի) – тихо, потихоньку, Акна գամաց гамацի, Тбилиси կամաց камацի, Ереван, Нор-Джуга գամանց гаманцի.

ԳԱՄԱՑ-ԳԱՄԱՑ, մկ. հետզհետե, աստիճանաբար:

ԳԱՄԱՑԻ-ԳԱՄԱՑԻ, ն. потихоньку, не торопясь; литер.вост.арм. կամաց-կամաց камаци-камацի, литер.зап.арм. կամաց-կամաց (произн. гамаци-гамаци).

ԳԱՄԱՑՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԳԱՄԱՍՆԱԼ**, -նամ, -ծծա, -ծծաձ, -ծծող, -ծնալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. 1. դանդաղանալ. 2. մեղմանալ (ձայնը, քամին, անձրևը և այլն):

ԳԱՄԱՑԻՆԱԼ, -нам, -ца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Н), **ԳԱՄԱՑՆԱԼ**, -нам, -цца, -ццадз, -ццохъ, -ццалу, -цир, -цик (Չ), г.с.з. 1. замедляться. 2. затихать (о голосе, ветре и т.п.).

ԳԱՄԱՑՆԱԼԷՆ (Ն), **ԳԱՄԱՍՆԱԼԷՆ** (Չ), մ. 1. դանդաղանալով. 2. մեղմանալով:

ԳԱՄԱՑԻՆԱԼԷՆ (Н), **ԳԱՄԱՑՆԱԼԷՆ** (Չ), ն. 1. замедляясь. 2. затихая (о дожде, ветре).

ԳԱՄԱՑՆԱԼՈՒ (Ն), **ԳԱՄԱՍՆԱԼՈՒ** (Չ), ած. 1. դանդաղանալու, որ կարող է դանդաղանալ կամ որ պիտի դանդաղանա. 2. մեղմանալու, որ կարող է մեղմանալ կամ որ պիտի մեղմանա. **ասիվիզը գամացնալու քամի չէ**:

ԳԱՄԱՑԻՆԱԼՍ (Н), **ԳԱՄԱՑՆԱԼՍ** (Չ), пр.буд.вр. 1. то, что может или должно замедлиться. 2. то, что должно или может затихнуть (о голосе, ветре, дожде и т.п.); **асивигы гамациналу кхами чхэ** этот ветер вряд ли затихнет.

ԳԱՄԱՑՈՒԳ (Ն), **ԳԱՄԱՑՕՎ** (Չ), մկ. կամացուկ, զգուշությամբ:

ԳԱՄԱՑԻՍ (Н), **ԳԱՄԱՑՕՎ** (Չ), ն. тихо, тихонько; осторожно; литер.зап.арм. կամացուկ (произ. гамацхуг) – тихонько, тихо.

ԳԱՄԱՑՑԱԶ (Ն), **ԳԱՄԱՍՍԱԶ** (Չ), ած. 1. դանդաղած. 2. մեղմացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԱՄԱՑԻՑԻԱԶ (Н), **ԳԱՄԱՍՍԱԶ** (Չ), пр.пр.вр. 1. замедлившийся (о шаге, скорости и т.п.). 2. ослабевший (об огне и т.п.). 3. затихший, ослабевший (о ветре, дожде и т.п.); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳԱՄԱՑՑԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ԳԱՄԱՍՍԱՂՍԱՅԻՆ** (Չ), մկ. (քամին, անձրևը) քանի մեղմանում է, մեղմացավ և այլն միայն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքով:

ԳԱՄԱՑԻՑԻԱԶՏԱԻԻՆ (Н), **ԳԱՄԱՍՍԱԶՏԱԻԻՆ** (Չ), ն. по мере того как затихает, затихал (о голосе, ветре, дожде и т.п.) и т.д., во всех временах только в 3-м лице единственн. числа.

ԳԱՄԱՑՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԳԱՄԱՍՍԱՂՍԱՅԻՍ**, -իղ, -ին, -իներու, -իներուղ, -իներուն (Չ), մկ. քանի դանդաղանում եմ, դանդաղեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով՝ համաձայն հաջորդող բայի ձևին:

ԳԱՄԱՑԻՑԻԱԶՏԱԻԻՑ (Н), **ԳԱՄԱՍՍԱԶՏԱԻԻՑ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), ն. по мере того как (чем больше) замедляю (шаг, скорость) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՄԱՑՑԱՂՕՎԸ (Ն), **ԳԱՄԱՍՍԱՂՕՎԸ** (Չ), մկ. հենց որ մեղմանում է, մեղմացավ, մեղմանա և այլն միայն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքով. **թաթավը գամածծաձովը գէշտամ, բիղ էշտամ, կընածի, կընա** և այլն, այսինքն՝ հաջորդող բայի ձևն է, որ մակբայի միևնույն ձևին տալիս է տարբեր ժամանակների նշանակություն:

ԳԱՄԱՑԻՑԻԱԶՕՎԻ (Н), **ԳԱՄԱՍՍԱԶՕՎԻ** (Չ), ն. как только затихает, затих, затихнет (о ветре, голосе и т.п.) и т.д., во всех временах только в 3-м лице ед. числа; **thathavy** гамаццадзovy

гэштам, бид эштам, кынаци, кына и т.д. как только дождь затихает, я иду, как только дождь затихнет, я пойду и т.д.

ԳԱՄԱՅՅԱՎՉՈՎԸՍ (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՒՎՉՈՎԸՍ**, -ովըղ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըղ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ դանդաղեցի, դանդաղեմ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով համաձայն հաջորդող բայի իմաստին:

ԳԱՄԱՅՅԱՎՉՈՎԸՍ (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՒՎՉՈՎԸՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), н. 1. как только замедляю (шаг, скорость), замедлил, замедлю и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՄԱՅՅԸՆԷԼ կամ **ԳԱՄԱՅՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՆԷԼ** (Չ), բ.ա. 1. դանդաղեցնել (ընթացքը, հոսանքը). 2. մեղմացնել (ձայնը):

ԳԱՄԱՅՅԻՆՅՈՒՆՅՈՒՆ или **ԳԱՄԱՇՇՈՒՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՆՅՈՒՆ** (Կ), п.г. 1. замедлять (движение, течение и т.п.). 2. ослаблять (огонь и т.п.). 3. приглушать (звук).

ԳԱՄԱՅՅԸՆԷԼԷՆ և **ԳԱՄԱՅՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. դանդաղեցնելով. 2. մեղմացնելով:

ԳԱՄԱՅՅԻՆՅՈՒՆՅՈՒՆ и **ԳԱՄԱՇՇՈՒՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՆՅՈՒՆ** (Կ), н. 1. замедляя ход, шаг, скорость. 2. ослабляя (огонь и т.п.). 3. приглушая (звук).

ԳԱՄԱՅՅԸՆԷԼՈՒ և **ԳԱՄԱՅՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. 1. դանդաղեցնելու, որ կարելի է կամ պետք է դանդաղեցնել. 2. մեղմացնելու:

ԳԱՄԱՅՅԻՆՅՈՒՆՅՈՒՆ и **ԳԱՄԱՇՇՈՒՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՆՅՈՒՆ** (Կ), п. 1. то, что можно или нужно замедлить (о шаге, скорости и т.п.). 2. то, что нужно или можно ослабить (об огне и т.п.). 3. то, что нужно или можно приглушить (о звуке и т.п.).

ԳԱՄԱՅՅՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ**, -իղ, -ին, -իներուս, -իներուղ, -իներուն (Չ), մկ. 1. քանի դանդաղեցնում եմ, էի, դանդաղեցրի, դանդաղեցնեմ և այլն. 2. քանի մեղմանում եմ, մեղմացրի, մեղմացնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՄԱՅՅԻՆՅՈՒՆՅՈՒՆ (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. 1. по мере того как замедляю, замедлял (шаг, скорость) и т.д. 2. по мере того как ослабляю, ослаблял (огонь) и т.д. 3. по мере того как (чем больше) приглушаю (звук) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.

ԳԱՄԱՅՅՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ (Ն), **ԳԱՄԱԾԾՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ**, -ովըղ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըղ, -նէրովը (Չ), մկ. 1. հենց որ դանդաղեցրի, դանդաղեցնում եմ և այլն. 2. հենց որ մեղմացնում եմ, էի, մեղմացրի, մեղմացնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՄԱՅՅԻՆՅՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ (Н), **ԳԱՄԱՇՇՈՒՆՅՈՒՆՅՈՒՆ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), н. 1. как только замедляю, замедлю (шаг, скорость) и т.д. 2. как только ослабляю, ослабил, ослаблю (огонь и т.п.). 3. как только приглушаю, приглушил (звук) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предложения.

ԳԱՄԱԲ, գ. սիրած ուտելիք. **գամաքը մեղով գարաք է**. պահլ. կամակ – ուզած բան:

ԳԱՄԱԿ, с. лакомое блюдо, любимое кушанье; **гамакһы мэррхьов гаракһ э** во рту тает, просто объедение; от перс. kāmāk – желанный; **грабар** կամակ камак – вкусная еда, литер.зап.арм. կամակ (пр. гамакһ) – желанное блюдо больного, Ахалциха կամակ камак, Муш կամաқ камаг, Себастья қамաқ гамаг – желанное блюдо больного, Ширак, Акна, Ахалкалаки, Балу қамաқ гамаг, Трапезунд қомақ гомаг – свадебное угощение.

ԳԱՄԳԱԸ, մկ. դանդաղելով, չուզելով (գնալ). պահլ. կամկար – ինքնակամ, իր կամքով ղեկավարվող:

ԳԱՄԳԱՐ, н. медленно, не торопясь, без особого желания (идти, делать что-либо); пехлев. kāmākār – добровольно, по желанию; **грабар** կամակար камакар – добровольно, литер.зап.арм. կամկար (произн. гамгар) – спокойно, медленно, осторожно, в гаварах Алашкерт, Базаргюх, Акна, Муш, Никомедия, Чарсанчак կամկար камкар – медленно.

ԳԱՍԳՐՄԱԶ (Ն), **ԿԱՍԿՐՄԱԶ** (Չ), ած. գամգամած, մի քանի տեղերից ու մի կերպ, ոչ հիմնավոր կերպով գամած. արմատի կրրկնությունը ցույց է տալիս, թե գործողությունը կատարված է մի քանի անգամ և անփույտ կերպով:

ԴԱՄԴԱՄԱԴՅ (Н), **ԿԱՄԿԱՄԱԴՅ** (Ч), п. приколоченный, прибитый гвоздями в разных местах небрежно, кое-как; удвоенный корневой слог указывает на повторяющееся и небрежно выполненное действие.

ԳԱՍԳՐՄԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿԱՍԿՐՄԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գամգամում եմ, գամգամեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԴԱՄԴԱՄԱԴՅԱԻԻՍ (Н), **ԿԱՄԿԱՄԱԴՅԱԻԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) прибываю кое-как гвоздями и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соответствии с формой смыслового глагола предл.

ԳԱՍԳՐՄԱՂՕՎՐՍ (Ն), **ԿԱՍԿՐՄԱՂՕՎՐՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ գամգամեցի, գամգամեմ և այլն. **գամգրմածովըս ամրոցավ, գամրոնա, բիդ ամրոնա** և այլն:

ԴԱՄԴԱՄԱԴՅՈՎԻՍ (Н), **ԿԱՄԿԱՄԱԴՅՈՎԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только прибываю небрежно гвоздями в разных местах, прибил и т.д.; **գամգամզովыс амырцав, гамырна** и т.д.

ԳԱՍԿՐՄԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ԿԱՍԿՐՄԵԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. գամգամել, մի քանի տեղից անփույտ կերպով գամել:

ԴԱՄԴԱՄԱԴՅԱԻՄ, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **ԿԱՄԿԱՄԱԴՅԱԻՄ**, -эцхэк (Ч), г.д.з. приколачивать, прибывать гвоздями небрежно, кое-как в нескольких местах.

ԳԱՍԿՐՄԵԼԷՆ (Ն), **ԿԱՍԿՐՄԵԼԷՆ** (Չ), մկ. գամգամելով. **սիվօնք գամգրմելեն անցուցի օրը**:

ԴԱՄԴԱՄԱԴՅԱԻՄԱՆ (Н), **ԿԱՄԿԱՄԱԴՅԱԻՄԱՆ** (Ч), н. прибывая гвоздями небрежно, кое-как; **сивонкх гамгымэлэн анцхуци оры** весь день провел за прибыванием гвоздей.

ԳԱՍԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ԿԱՍԵԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. 1. գամել, գամ խփելով ամրացնել. 2. փոխ. իմ. շատ ճիշտ ու տեղին խոսք ասելով՝ հակաձայնելու հնարավորությունից զրկել:

ԴԱՄԵԼ, гыгамим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **ԿԱՄԵԼ**, кыгамим, -эцхэк (Ч), г.д.з. 1. прибывать, приколачивать гвоздями. 2. перен. пригвозждать, обезоруживать, лишать собеседника возможности возражать; **грабар** գամել **гамел** – прибывать, приколачивать, **литер.вост.арм. գամել** **гамел**, **литер.зап.арм. գամել** (произ. **хамэл**) – прибывать, приколачивать, **Полис** գամել **гамэл**, **Асланбек** գ՛ամել **гхамел**, **Зейтун** գ՛ամիլ **гхамил**, **Родосто** քամել **хамэл** – прибывать, пригвозждать.

ԳԱՍԵԼԷՆ (Ն), **ԿԱՍԵԼԷՆ** (Չ), մկ. գամելով, գամ խփելով:

ԴԱՄԵԼԱՆ (Н), **ԿԱՄԵԼԱՆ** (Ч), н. приколачивая, прибывая гвоздями.

ԳԱՍԵԼՈՒ (Ն), **ԿԱՍԵԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. գամելու, ինչ, որ կարելի է կամ պետք է գամել, գամելով ամրացնել. **ապ. դերբայ**, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, **բայի հետ** – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, **հոդ առնում** ու **հոլովվում է կամելու պան. փոքն է կամելուն**:

ԴԱՄԵԼՍ (Н), **ԿԱՄԵԼՍ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно или нужно прибить гвоздями; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию сущест., принимает прит. артикль и склоняется; **камэлу пан, ворн э камэлун?**

ԳԱՍԵԼՍԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ցի՛կ), բ.չ. կամենալ, ցանկանալ. **հրամայական ձևերը** տրամաբանորեն հակասում են **բայի իմաստին** և **կարող են գործածվել միայն որոշ դեպքերում** **հատուկ իմաստով** (**խորհուրդ, հեզմանք** և այլն):

ԴԱՄԵՆԱԼ, гыгамэнам, гамэца, -цаадз, -цохъ, -налу, -цхир, -цхикх (Ч. -цхик), г.с.з. желать, хотеть; формы повелит. наклонения логически противоречат значению глагола и могут употр. только в отношении определённых лиц в особых значениях (**совет, ироническое замечание**); **от**

пехлев. kām – воля, желание; грабар կամ кам – желание, կամենալ каменал – желать, литер.вост.арм. կամենալ каменал, литер.зап.арм. կամենալ (произн. гамэнал) – хотеть, желать, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Салмаст, Тбилиси կամենալ камэнал, Муш կամիլ камил, կամենալ камэнал, Мокс կոմենալ кәмэнал, Возм կամմнаլ каманал, Родосто, Сучава գամենալ гамэнал, Тигранакерт գոմենալ гәмэнал, Зейтун գամինոլ гаминол.

ԳԱՄԵՆԱԼՈՒ, ած. ցանկալի. **գամենալու պան չէ դուշմանի գամենալու պան չէ** շատ վատ բան է, բարացի – նույնիսկ թշնամուն մաղթելու բան չէ:

ГАМЭНАЛУ, п. желанный, желаемый; **гамэналу пан чһэ** никому такого не пожелаешь, **душмани гамэналу пан чһэ** такого и врагу не пожелаешь.

ԳԱՄԵՑԱԶ, ած. ցանկացած, ցանկալի. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. ունի թե անցյալի և թե ներկայի իմաստ. **գամեցած պան ունի՞ս. գամեցածիդ անունը ասա.** հոմանիշը – ուզեցած:

ГАМЭЦҺАДЗ, пр.пр.вр. желанный, желаемый; с сущ. выполняет функцию прилаг., при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; имеет знач. как прошедшего так и настоящего вр.; **гамэцһадз пан унис?** есть у тебя какое-нибудь желание?, **гамэцһадзид ануны аса** скажи, о чём мечтаешь (что желаешь); синоним – узэцһадз.

ԳԱՄՁԻ (Նիջ), գ. գամ ծախող:

ГАМДЖИ (Нхч), с. продавец гвоздей.

ԳԱՄՎԱԶ (Ն), **ԿԱՄՎԱԶ** (Չ), ած.մկ. գամված, գամով ամրացած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գամված դուռ. գամված մրնաց:**

ГАМВАДЗ (Н), **КАМВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. приколоченный, прибитый гвоздями; с сущест. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия; **гамвадз дурр, гамвадз мынацһ.**

ԳԱՄՎԷԼ (Ն), **ԿԱՄՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու (Չ), բ.կր. 1. գամվել, կամ խփելով ամրացվել. 2. փոխ.իմ. ոչինչ չկարողանալ առարկել վիճաբանության մեջ իր հակառակորդի խոսքերին. մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը գործածվում են միայն փոխ. իմ.:

ГАМВЭЛ, гыгамви (Н), **КАМВЭЛ**, кыкамви, камвэцһав, -вадз, -вэлу (Ч), г.стр.з. 1. прибаваться гвоздями. 2. перен. пригвождаться, побеждаться в споре; остальные формы, а также формы 1-го и 2-го лица употребл. только в переносном значении.

ԳԱՄՔ, գ. կամք. գործածվում է միայն հետևյալ ոճավոր խոսքերի մեջ. **գամքը գաղարել** պաշտած ծեսով թաղել մեռածին. **գամքը քուզուդն է կամ ձերն է** (Ն), **գամքը քուզուդն է կամ ձերն է** (Չ) ինչպես կուզես, կուզեք. **գամքի զորա** ըստ կամքի, ով որքան ուզում է (նվիրաբերել). պահլ. կամ – կամք:

ГАМКҺ, с. воля, желание; употр. только в выражениях **гамкһы гадарэл** похоронить усопшего согласно ритуалу, **гамкһы кһугудн э** или **гамкһы дзэрн э** (Н) **гамкһы кһугудн э** или **гамкһы цэрн э** (Ч) на твоё усмотрение, на ваше усмотрение, **гамокһ гора** по желанию, кто сколько пожелает (пожертвовать денег и т.п.); от пехлев.-перс. kam – воля; грабар կամ кам, կամովք камовкһ, կամով камов – желание, литер.вост.арм. կամք камкһ, литер.зап.арм. կամք (произн. гамкһ) – воля, желание, Алашкерт, Ереван, Карин, Мараха, Тбилиси կամք камкһ, Муш կամկ камк, Акна, Харберд, Сучава гамкһ գամք, Тигранакерт գոմք гәмкһ, Зейтун գոմք гомкһ.

ԳԱՅԻՍ արդյոք. **բետկ է գայիս** – արդյոք պետք է՞, **պիտ կա գայիս** – արդյոք կգա՞, **վրդէի է գայիս** որտե՞ղ նա կարող է լինել, **ի՞նչ գուզէ գայիս** ի՞նչ է նա ուզում:

ГАЙИС ли; же; **бэтк э гайис?** а нужно ли?, **пит ка гайис?** придёт ли?, **выдэх э гайис?** где же он может быть?, **инчһ гузэ гайис?** чего же он хочет?

ԳԱՅՆԱԶ, ած. 1. կանգնած, ոտքի վրա գտնվող. 2. կանգ առած, դադարած առաջ գնալուց. 3. մկ. նույնը բայի հետ. **գայնած գենալ:**

ГАЙНАДЗ, пр.пр.вр. 1. стоячий, стоящий. 2. неподвижный, остановившийся, переставший двигаться. 3. с глаголом выполняет функцию наречия; **гайнадз гэнал** стоять.

ԳԱՅՆԱՂՍՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի մնում եմ, մնացի, մնամ կանգնած և այլն. 2. քանի ոտքի եմ կանգնում, կանգնեցի և այլն. 3. քանի կանգ եմ առնում, կանգ առի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГАЙНАДЗАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) стою на ногах, стоял на ногах и т.д. 2. по мере того как встаю с места, вставал с места и т.д. 3. по мере того как (чем больше) останавливаюсь, останавливался и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՅՆԱՁՕՎՐՍ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. 1. հենց որ ոտքի եմ կանգնում, ոտքի կանգնեցի, կանգնեմ և այլն. 2. հենց որ կանգ եմ առնում, կանգ առի, առնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է նրան հաջորդող բայի ձևը:

ГАЙНАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только встаю с места, вставал с места и т.д. 2. как только останавливаюсь, остановлюсь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳԱՅՆԷԼ, -իմ, -եցա, աձ, -ոդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.չ. 1. կանգնել, ոտքի վրա լինել. 2. ոտքի կանգնել, տեղից վեր կենալ. 3. կանգ առնել, դադարել առաջ գնալուց. 4. հաստատուն մնալ իր սասածի վրա, չհիջել. **գայնիլ է՝ իրեն ասածը բիդ անէ**. 5. դիմադրել (թշնամուն):

ГАЙНЭЛ, гыгайним, гайнэца, гайнадз, -охь, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. стоять, находиться на ногах. 2. подниматься, вставать на ноги. 3. останавливаться, переставать двигаться. 4. перен. твёрдо стоять на своём, не уступать; **гайнил э, ирэн асадзы бид анэ** твёрдо стоит на своём, не уступает, **кини выра чыгайнал** не торговаться, уступать в цене. 5. сопротивляться, противостоять (врагу); корень древнеарм. языка կանգ канг, կանգնել кангнел – ставить, литер.вост.арм. кангнел կանգնել, литер.зап.арм. կայնիլ (произн. гайнил), в гаварах Тбилиси кангнил կանգնիլ, Алашкерт, Салмаст, Ван կայնել кайнел, Мараха кайнэл կայնել, Мокс կանգնիլ кангннил, Агулис, Ахалциха, Карин, Асланбек, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт գայնիլ гайнил, Возм կայնիլ кайнил, Сведия գայնիլ гйайнил, Акна գոյնել гойнел, Шемаха կաննիլ каннил, Сучава գաննել ганнел, Хачин գայնել гайнел, գանել ганел, Ереван, Карабах կաղնել кахьнэл, Амшен կողնուշ кохьнуш, Муш կանիլ канил, Нор-Джуга կանգրել кангрел; в некоторых диалектах сохранился чистый корень древнеарм. языка կանգ канг, в частности в чалтырском говоре новонахичеванского диалекта в редуциров. форме **գան առնել** ган арнэл – остановиться (см. в сл.), гаварах Карин կանգ առնել канг арнэл – остановиться, Полис, Родосто կանգ առնել канг арнэл – уставить от долгого хождения, Ван կանգ առնել канг арнэл – остановиться для отдыха.

ԳԱՅՆԷԼԷՆ, մկ. 1. շարունակելով կանգնած մնալ. 2. կանգ առնելով:

ГАЙНЭЛЭН, н. 1. стоя на ногах, находясь на ногах. 2. останавливаясь.

ԳԱՅՆԷԼՈՒ, աձ. 1. կանգնելու (տեղ, ժամանակ). 2. (մարդ), որ կարող է դիմադրել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГАЙНЭЛУ, пр.буд.вр. 1. место, где можно или нужно остановиться. 2. время, в которое можно или нужно остановиться. 2. тот, кто может остановиться; при употр. с существит. выполняет функцию прилаг.

ԳԱՅՆԷՅԸՆԷԼ կամ **ԳԱՅՆԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՅՆԷՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. 1. կանգնեցնել, հարկադրել. 2. ոտքի կանգնել. 3. հարկադրել կանգ առնել (գնացողին). 4. ընթացքը կասեցնել (թշնամու, հրդեհի համաճարակ հիվանդության և այլն). 5. կառուցել. **դուն գայնեցրնել**. 6. նշանակել մի տեղ հսկելու. **մաշտ գայնեցրնել նայելու**:

ГАЙНЭЦЫНЭЛ или **ГАЙНЭЦЫУНЭЛ** (Н), **ГАЙНЭЦЫНЭЛ** (Ч), п.г. 1. останавливать (лошадь, автомобиль и т.п.). 2. ставить, приводить в вертикальное положение. 3. принудить остановиться (идущего, едущего). 4. приостанавливать движение (эпидемии, болезни, врага, пожара и т.п.). 5. строить, возводить; **дун гайнэцынэл** возводить дом. 6. поставить кого-либо куда-либо для наблюдения, обзора; **машт гайнэцынэл найэлу** поставить кого-либо для наблюдения;

литер.вост.арм. կանգնեցնել кангнецнел, литер.зап.арм. կայնեցունել (произн. гайнэцхунэл) – останавливать; ставить.

ԳԱՅՆԷՑՆԵԼԷՆ կամ **ԳԱՅՆԷՑՈՒՆԵԼԷՆ** (Ն), **ԳԱՅՆԷՑՆԵԼԷՆ** (Չ), մկ. կանգնեցնելով, ստիպելով կանգնած մնալ. 2. կանգ առնել տալով:

ГАЙНЭЦХЫНЭЛЭՆ или **ГАЙНЭЦХУНЭЛЭՆ** (Н), **ГАЙНЭЦХЫНЭЛЭՆ** (Կ), н. останавливая, прекращая движение (автомобиля и т.п.). 2. ставя вертикально. 3. принуждая остановиться (идущего, едущего). 4. приостанавливая движение (пожара, эпидемии, врага и т.п.). 5. строя, возводя. 6. ставя кого-либо для наблюдения.

ԳԱՅՆԷՑՈՒՑԱԶ, ած. 1. կանգնեցրած (մարդ), հարկադրած, որ կանգնած մնա. 2. նշանակած մի տեղ որևէ հանձնարարությամբ. 3. հարկադրած, որ կանգ առնե. 4. շինած, կառուցած (տուն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГАЙНЭЦХУЦԻԱԴՅ, пр.пр.вр. 1. остановленный, принужденный остановиться. 2. установленный вертикально. 3. назначенный на какую-л. должность. 4. приостановленный (о движении врага, пожара и т.п.). 5. возведённый (о доме и т.п.); с сущ. становится прил.

ԳԱՅՆԷՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կանգնեցում եմ, կանգնեցրի, կանգնեցնեմ և այլն (բոլոր իմաստներով) բոլոր դեմքերի, թվերի և ժամանակների նշանակությամբ՝ ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГАЙНЭЦХУЦԻԱԴՅՏԱԿԱԿԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) останавливаю и т.д., во всех значениях гл. «гайнэцхынэл», лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՅՆԷՑՈՒՑԱՂՕՎԸՍ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց, որ կանգնեցրի, կանգնեցնում եմ, կանգնեցնեմ և այլն (բոլոր իմաստներով), բոլոր դեմքերի, թվ. և ժամանակների նշանակությամբ՝ ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГАЙНЭЦХУЦԻԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только останавливаю, остановил, остановлю и т.д., во всех значениях гл. «гайнэцхынэл», лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՅՆԸՍԱՆ, մկ. 1. կանգնած վիճակում ոտքի վրա (մարդու մասին). 2. գազաթնաձիգ ուղղությամբ (սյունի, քարի և այլն առարկաների մասին). հակամիջը – բառզրման:

ГАЙНЫМАН, н. 1. стоя (о человеке). 2. вертикально (о столбе и т.п.); антоним – барргыман; среднеарм. яз. կանգնման кангныман, կանկնման канкныман, в гаварах Ван կայնրմանг кайныманцх, Буланых կայնրման кайныман – стоя.

ԳԱՅՆԸՎԱՅՔ (Ն), **ԳԱՅՆԸՎԱՍԿ** (Չ), գ. կանգնելու ձևը (մարդու, կենդանիների և անշունչ առարկաների):

ГАЙНЫВАЦԻԿԻ (Н), **ГАЙНЫВАЦԿ** (Կ), с. способ, манера удерживаться в вертикальном положении (о людях, животных и неодушевлённых предметах).

ԳԱՅՆԸՎԷԼ, բ.չ. այս կրավորակերպ չեզոք բայը ունի միայն ներկայի և անկատար եզակի երրորդ դեմքի ձևը, որ գործածվում է կարողական իմաստով. **գրգայնըվի** կարելի է կանգնել, **գրգայնըվի** կարելի է կանգնել, **չի գայնըվի**(լ) չի կարելի կանգնել:

ГАЙНЫВЭЛ, г.с.з. имеет только форму 3-го л., ед. числа наст. вр. несов. вида, употр. в значении возможности; **гыгайныви** ставится, можно ставить, **гыгайныви?** можно ставить?, ставится?, **չի гайныви**(л) не ставится.

ԳԱՆ ԱՌՆԷԼ (Չ) կանք առնել:

ГАН АРРНЭЛ (Կ) остановиться; этимол. см. гайнэл.

ԳԱՆԱԶ (Ն), **ԿԱՆԱԶ** (Չ), ած. 1. զգված. 2. զգվանք առաջացնող, որից տվյալ անձը զգված է կամ զգվում է. **գանաձ բանըդ մի՛ ուղի**(լ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГАНАԴՅ (Н), **КАНАԴՅ** (Կ), пр.пр.вр. 1. брезгующий, гнушающийся. 2. тошнотворный, вызывающий отвращение; **ганадз баныд ми уди**(л) не ешь то, что вызывает отвращение; при употр. с существ. выполняет функцию прилагат.

ԳԱՆԱՂՍԱՅԻՄ (Ն), **ԿԱՆԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. քանի զգվում եմ, զգվեցի, զգվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գանաձսայիս զօթով գուղեցունուն**:

ГАНАДЗСАЙИС (Н), **КАНАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я испытываю отвращение (брезгую, гнушаюсь) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **ганадзсайис зорров гудэцхунун** чем больше брезгую (чем-то), тем больше меня этим кормят.

ԳԱՆԱՂՍՉՐՍ (Ն), **ԿԱՆԱՂՍՉՐՍ**, -օվըդ, -օվը, -նէրօվըս, -նէրօվըդ, -նէրօվը (Չ), մկ. հենց որ զգվում եմ, զգվեցի և այլն. **գանաձօվը սիրող յէդ էգավ** հենց որ զգվեց, կերածը թափեց:

ГАНАДЗОВЫС (Н), **КАНАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только испытываю отвращение (брезгую, гнушаюсь) и т.д.; **ганадзовы сирды йэд эгав** как только он почувствовал отвращение, его стошнило.

ԳԱՆԱՆՉ, ան. 1. կանաչ, կանաչ գույնի. 2. գ.հվը. դալար բույսեր. **արի՛ նրստինը գանանչին վրան**:

ГАНАНЧ 1. п. зелёный. 2. с. собир. трава, зелёная растительность; **ари, ныстинкх гананчһин выран** иди, посидим на траве; грабар կանաչ канач – зелёный, литер.вост.арм. կանաչ канач, литер.зап.арм. կանանչ (произн. гананч) – зелёный, Мокс, Муш, Возм, Ван կանաչ канач, Сведия գանաչ ганач, Агулис, Алашкерт, Горис, Карин, Ахалциха, Ереван, Карабах, Муш, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կանանչ кананч, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт գանանչ гананч, Асланбек գանաչ ганач, գանաչ ганаш, Мегри կանէչ канэч, Хачин գանոչ ганоч, Зейтун գէնչ гэнэч.

ԳԱՆԱՆՉ ԱՉՔԷՐՕՎ (Ն), **ԳԱՆԱՆՉ ԱՃԿԷՐՕՎ** (Չ), ան. կանաչաչա:

ГАНАНЧһ АЧԻԿԻՅՐՕՎ (Н), **ГАНАНЧһ АЧԿՅՐՕՎ** (Ч), п. зеленоглазый.

ԳԱՆԱՆՉԼԷՄԻՇ ԼԱԼ կանաչել:

ГАНАНЧһ ЛЭМИШ ЛАЛ зеленеть.

ԳԱՆԱՆՉԳԷԳ, ան. բավական կանանչ:

ГАНАНЧһ ГЭГ, п. зеленоватый; литер.зап.арм. կանաչկեկ (произ. ганачһгэг).

ԳԱՆԱՆՉ-ԳՐԼՕԴ ԼԱԼ (մանկ. խաղ). կանաչ արտոի վրա գորվել:

ГАНАНЧһ-ГЫЛОР ЛАЛ (детская забава) кувыркаться в зелёной траве.

ԳԱՆԳԱԴ (Ն), **ԿԱՆԳԱԴ** (Չ), գ. գանգաղ, տրտունջ. հոմանիշը – շիրջաթ:

ГАНГАД (Н), **КАНГАД** (Ч), с. ропот, недовольство, сетование; грабар գանգաղ гангат – недовольство, литер.вост.арм. գանգաղ гангат, литер.зап.арм. գանգաղ (пр. ханкһад), в гаварах Алашкерт, Акна, Муш գէնգաղ гэнгад, Тбилиси гангат գանգաղ, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга գանգաղ гангат, Себастья գանգաղ гангад, Горис, Мокс, Мараха, Салмаст կյմնգաղ кйгнгад, Шемаха կյմնգաղ кйгнгад; синон. шикһйатһ.

ԳԱՆԳԱԴ ԱՆԷԼ (Ն), **ԿԱՆԳԱԴ ԱՆԷԼ** (Չ) գանգատվել մեկի վրա, վատաբանել. **սաղ օրը իրէն հարսին գանգաղը գանէ** ամբողջ օրը գանգատվում է իր հարսի վրա:

ГАНГАД АНЭЛ (Н), **КАНГАД АНЭЛ** (Ч) ругать, бранить, поносить кого-либо; **сахь оры ирэн һарсин гангады ганэ** целыми днями поносит свою невестку.

ԳԱՆԳԱԴ-ՎԱՂՍԱՅԻՄ (Ն), **ԿԱՆԳԱԴ-ՎԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. քանի գանգատվում եմ, էի, գանգատվեցի, գանգատվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գանգաղվաձսայինէրուս դրհա ավելի զողորդեցին**:

ГАНГАДВАДЗСАЙИС (Н), **КАНГАДВАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) я сетую, ропщу на кого-либо и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр. **гангадвездзсайинэрус дыһа авэли годыррдэчин** чем больше мы роптали на них, тем больше они ломали.

ԳԱՆԳԱՂՎԱՆՈՎԸ (Ն), **ԿԱՆԳԱՂՎԱՆՈՎԸ**, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ գանգատվում եմ, էի, գանգատվեցի, գանգատվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակ. նշանակությունը, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГАНГАДВАДЗОВЫС (Н), **КАНГАДВАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только я сетую, ропщу на кого-либо и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового гл. предлож.

ԳԱՆԳԱՂՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Ն), **ԿԱՆԳԱՂՎԷԼ**, -վեցե՛կ (Չ), բ.չ. գանգատվել:

ГАНГАДВЭЛ, -вим, -вэцһа, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ (Н), **КАНГАДВЭЛ**, -вэцһэк (Չ), г.с.з. жаловаться, сетовать, роптать на кого-либо; литер.вост.арм. գանգատվել ցанգատվել, литер.зап.арм. գանգատիլ (произн. ханкхадил) – жаловаться, в гаварах Харберд գ'անգրդիլ ցангыдил, Зейгун գ'անգրդիլ ցангыдыл, Сучава գ'անգրդվել ցангыдвел, Тбилиси գանքսրվիլ ցанкһывил, Амшен կոնգրիլ կոնгдил, Тигранакерт քանգրդիլ կангыдил.

ԳԱՆԳԱՂՎԷԼԷՆ (Ն), **ԿԱՆԳԱՂՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. գանգատվելով, տրտնջալով. **գանգաղվելն գե՛ցիլ** է շարունակ գանգատվում է, տրտնջում է:

ГАНГАДВЭЛЭН (Н), **КАНГАДВЭЛЭН** (Չ), н. жалуюсь, сетую; **ցанգадվэлэн ց'эцһил** э так и живёт, постоянно сетую.

ԳԱՆԷԼ, -իմ, -եցա, -աձ, -ոդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ԿԱՆԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.չ. գանել, զգվել:

ГАНЭЛ, гыганим, -эцһа, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Н), **КАНЭЛ**, кыганим, -эцһэк (Չ), г.д.з. брезговать, испытывать отвращение; исконно арм. слово, грабар գան ցан – побои, укор, порицание, литер.зап.арм. գանիլ (пр. ханил) – испытывать отвращение, Карин, Кесаб գանել ցанэл – испытывать отвращение, в диалектах имеет также формы գանիլ ցанил и գանը ցал ցаны гал.

ԳԱՆԷԼԷՆ (Ն), **ԿԱՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. զգվելով, զգվանք զգալով. **գանելն գերավ**:

ГАНЭЛЭН (Н), **КАНЭЛЭН** (Չ), н. брезгуя, испытывая отвращение; **ցанэлэн ց'рав** ел, испытывая отвращение.

ԳԱՆԷԼՄԱՆԸ (Ն), **ԿԱՆԷԼՄԱՆԸ** (Չ), ած. զգվելի (ֆիզիկական իմաստով):

ГАНЭЛМАНКҺ (Н), **КАНЭЛМАНКҺ** (Չ), п. тошнотворный, вызывающий тошноту.

ԳԱՆԷԼՈՒ (Ն), **ԿԱՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. զգվանք ազդող. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գանելու բան**. կարող է գործածվել նաև առանց գոյականի, այդ դեպքում գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հղովվում է. **վօրն է գանելուս**, -դ, -ն, ո՛րն է, որ կարող է զգվանք ազդել ինձ, քեզ, նրան:

ГАНЭЛУ (Н), **КАНЭЛУ** (Չ), пр.буд.вр. вызывающий отвращение, брезгливость; с сущ. становится прил.; **ցанэлу бан** то, что может вызвать отвращение; может употр. также без сущ., выполняя функцию сущ., принимая артикль и склон.; **ворн э ցанэлус**, -д, -н? что может вызвать отвращение у меня, у тебя и т.д.

ԳԱՆԷՅԸՆԷԼ կամ **ԳԱՆԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԿԱՆԷՅԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. զգվեցնել (ֆիզիկական իմաստով):

ГАНЭЦҺЫНЭЛ или **ГАНЭЦҺУНЭЛ** (Н), **КАНЭЦҺЫНЭЛ** (Չ), п.г. вызывать отвращение (в физическом смысле).

ԳԱՆԸՇԹԱԶ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԱԶ** (Չ), ած. 1. կանաչած, կանաչ բույսերով ծածկված (հող, գետին). 2. պղնձի արջասպով ծածկվելուց կանաչ գույն ստացած (պղնձե աման). 3. մեջը ջրային մանր բույսեր բազմանալուց կանաչ գույն ստացած (ջուր). կանաչ-ոտ-ած:

ГАНЫШТҺАДЗ (Н), **ГАНЫШТАДЗ** (Չ), п. 1. зазеленевший, покрывшийся зеленой травой, листвою. 2. покрывшийся патиной, зелёным налётом вследствие окисления меди (о медной посуде). 3. зацветший, заросший водорослями (о водоёме); канач-от-ац.

ԳԱՆԸՇԹԱՉՍԱՅԻՆ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԱՉՍԱՅԻՆ**, -իներուն (Չ), մկ. քանի կանաչոտվում է, կանաչոտվեց, կանաչոտվի և այլն բոլոր ժամանակների, եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅԱԿԱՅԻՆ (Н), **ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅԱԿԱՅԻՆ**, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) зеленеет и т.д. во всех значениях, вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԱՆԸՇԹԱԶՕՎԸ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԱԶՕՎԸ**, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ կանաչում է, կանաչեց, կանաչի և այլն. **գեղինը գանրշթաձովը արուլ դուվին գովերուն:**

ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ (Н), **ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ**, -нэровы (Ч), н. как только зеленеет и т.д.; **гэдины ганыштһадзовы абул дувин говэрун** как только земля покрылась зелёной травой, сразу выпустили коров.

ԳԱՆԸՇԹԷԼ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԷԼ**, -ի, -էցավ, -ած, -ելու (Չ), անձնական դերբայ, հրամայական և արարչին երկու դերբերի ձևեր չունի, բ.չ. կանաչել, կանաչ գույն ստանալ:

ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ (Н), **ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ**, гыганышти, -эцһав, -адз, -охъ, -элу (Ч), не имеет повелит. наклонения и форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. 1. зеленеть (о растительности). 2. покрываться патиной, зелёным налётом вследствие окисления меди (о медной посуде). 3. зацвести, зарости водорослями (о водоёме); литер.вост.арм. կանաչուել каначһотел, կանաչել каначһел, литер.зап.арм. կանաչիլ (произн. ганачһил), կանանչնալ (произн. гананчһнал) – зеленеть.

ԳԱՆԸՇԹԷԼԷՆ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կանաչելով, կանաչ գույն ստանալ, կանաչով ծածկվելով (գետինը, պղնձե ամանները). **լեգենը գե՛ցիլ է գանրշթելէն տուսը թարված:**

ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ (Н), **ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ** (Ч), н. зеленея (во всех значениях гл. ганыштһэл); **лэгэны гэцһил э ганыштһэлэн тусы тһабладз** таз так и лежит во дворе покрываясь зелёным налётом.

ԳԱՆԸՇԹԷԼՈՒ (Ն), **ԳԱՆԸՇՏԷԼՈՒ** (Չ), ած. որ կարող է կանաչել. **աս գանրշթելու կեղին չէ, քար է վու՛ :**

ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ (Н), **ԳԱՆՄՄԻՆԱԴՅՈՎԻ** (Ч), п. то, что может зазеленеть, покрыться зелёным налётом; **ас ганыштһэлу кэдин чһэ, кһар э ву** на этой почве трава не вырастет, повсюду одни камни.

ԳԱՆԹԷՂ, գ. կանթեղ. հուն. կանդելա – նույն իմ.:

ԳԱՆԹԷՂ, с. лампа, лампада, светильник; от греч. kandela – светильник, лампа; грабар կանթեղ кантһехъ – светильник, лампа, литер.вост.арм. կանթեղ кантһехъ, литер.зап.арм. կանթեղ (пр. гантһэхъ) – лампа, светильник, лампада, в гаварах Агулис, Ахалциха, Ереван, Мокс, Шемаха կանթեղ кантһэхъ, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կանթեղ кантһехъ, Хачин, Сучава գանթեղ гантһехъ, Себастья, Асланбек գանթեղ гантһэхъ, Тбилиси կանթիղ кантһихъ, Алашкерт, Муш կանտեղ кантһехъ.

ԳԱՆՈՒՆ, գ. կանոն:

ԳԱՆՈՒՆ, с. закон; от греч. канон – стебель тростника, форма, закон; грабар կանոն канон – порядок, закон, литер.вост.арм. կանոն канон, литер.зап.арм. կանոն (произн. ганон) – закон.

ԳԱՆՉ, գ. բարկությունը գոռալ մեկի վրա. **մեզ գանչ մը տրրիծ օր դրդան լեղի-բադառ եղավ:**

ԳԱՆՉԻ, с. 1. гневный окрик. 2. клич, громкий возглас, призыв во время спортивного состязания, в честь победы и т.п.; **мэг ганчһ мы тыриц օր, дыхъан лэхъи-бадарр эхъав** так гневно окрикнул, что у ребёнка душа в пятки ушла; звукоподр. слово; грабар կանչ канчһ, литер.вост.арм. կանչ канчһ, литер.зап.арм. կանչ (произн. ганчһ), в том же значении.

ԳԱՆՉ-ԳԱՆՉ ԱՍԷԼ կամ **ԳԱՆՉ-ԳԱՆՉ ԳԱԼԱԶԻ ԱՆԷԼ**, մկ. կանչելով, բարկությունը ձայնը բարձրացնելով:

ԳԱՆՉԻ-ԳԱՆՉԻ ԱՏՅԼ или **ԳԱՆՉԻ-ԳԱՆՉԻ ԳԱԼԱԴՅԻ ԱՆՅԼ**, н. гневно повышать голос (при разговоре).

ԳԱՆՉԱԶ, ած. 1. կանչած, բարձրաձայն ասած (խոսք). 2. երգած (երգ). 3. հրավիրած (մարդ, հյուր). 4. հայտարարած. անցյալ դերբայ որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. ունի թե անց. և թե ներկ. նշանակություն. **գանչաձրղ չիմ լրսի(լ), չիլրսեցի, լրսած չիմ, լրսած չեի.** գործածվում է նաև անձնական դերբայի տեղ. **գանչաձ մաշտը** կանչող մարդը:

ԳԱՆՉԻԱԴՅ, ք.ք.ք.ք. 1. громко сказанный, выкрикнутый (о слове). 2. пропетый (о песне). 3. приглашённый (о госте). 4. объявленный, провозглашённый; при употр. с существ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется; имеет значение как прош. так и наст. времени; **ганчihadз ԿԻՄ ԼԻՍԻ(Ն)**, **ԿԻԼԻՍԵՅԻ**, **ԼԻՍԱԴՅ ԿԻՄ**, **ԼԻՍԱԴՅ ԿԻՅԻ** не слышу что ты кричишь, не услышал и т.д.; употребл. также вместо личной формы причастия; **ганчihadз մաժԿԻ** а) кричащий, кричавший, б) приглашающий, пригласивший.

ԳԱՆՉԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կանչում եմ, կանչեցի, երգում եմ, երգեցի, հրավիրում եմ, հրավիրեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՆՉԻԱԴՅՏԱԻԻՏ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) кричу (пою, приглашаю) и т.д. во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳԱՆՉԱՂՍՎԱԿԱՄ, -ովդ, -ովը, -ներովդ, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ կանչում եմ, հրավիրեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՆՉԻԱԴՅՕՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровис, -нэровид, -нэровы, н. как только кричу (пою, приглашаю) и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. пр.

ԳԱՆՉԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք, բ.ն. 1. կանչել, բարձրաձայն կամ բարկացած ասել. 2. երգել. **դադ գանչել. բար գանչել**. 3. հրավիրել (իրեն հյուր, վկա և այլն). 4. հայտարարել՝ փողոցներում բարձրաձայն կանչելով (տե՛ս ու ուղո):

ԳԱՆՉԻՅԼ, ցыганчим, ганчэцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх, г.д.з. 1. кричать. 2. петь; **дахь ганчхэл** петь песню, **бар ганчхэл** петь песню. 3. звать, приглашать (гостя, свидетеля и т.п.). 4. объявлять, оглашать (см. уррдо); **барр-барр ганчхэл** орать, переходить на крик; грабар կանչել канчел, литер.вост.арм. կանչել канчел, литер.зап.арм. կանչել (произн. ганчхэл) – кричать, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կանչել канчел, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха կանչել канчхэл, Агулис, Горис, Карабах, Мокс, Шемаха, Тбилиси, Возм կանչիլ канчил, Сучава գանչել ганчел, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Асланбек գանչել ганчхэл, Харберд գանչիլ ганчил, Акна գոնչել гончхэл, Апаран դանչել хьанчел, Хачин գէնչել гэнчел, Амшен գոնչուշ гончуш, Сведия գինչիլ гинчил – звать, кричать, приглашать, пропеть (о петухе), петь песню.

ԳԱՆՉԵԼԵՆ, մկ. 1. կանչելով. 2. երգելով. 3. հրավիրելով. 4. հայտարարելով:

ԳԱՆՉԻՅԼՆ, н. 1. крича. 2. напевая. 3. приглашая. 4. объявляя, оглашая.

ԳԱՆՉԵԼՈՒ, ած.մկ. 1. կանչելու. 2. երգելու. 3. հրավիրելու. 4. հայտարարելու. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գանչելու պան, դադ, մաշու. գանչելուները վօ՛վ ին**, սա կարող է ունենալ երկու իմաստ – ա) ո՛վ են, որ պիտի կանչեն, երգեն, հրավիրեն, բ) ո՛վ են նրանք, որոնց պետք է հրավիրել. **գանչելույիդ անունը ասա** երգիդ կամ հրավիրելու մարդուդ անունը ասա. **գանչելու գէշտամ**:

ԳԱՆՉԻՅԼՄ, ք.ք.ք.ք. 1. то, что может быть или должно быть сказано громко. 2. песня, которая может или должна быть спета. 3. тот, кто может быть или должен быть приглашён. 4. то, что может или должно быть объявлено, оглашено; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия, при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **ганчхэлу пан, дахь, машт, ганчхэлунэры вов ин?** – данная фраза может иметь два значения: а) кто будет звать (петь, приглашать?), б) кого следует приглашать?; **ганчхэлуйид ануны аса** а) назови песню, которую собираешься петь, б) назови имя человека, которого собираешься приглашать; **ганчхэлу гэштам**.

ԳԱՆՉՈՒԴԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի բղավում եմ, բղավեցի, բղավեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գանչողաձայիս դրհա ավելի գանե**:

ԳՆՉԻՐՐԴԱԴՅԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. чем больше кричу (ору, повышаю голос), прикрикивал и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ганчыррдадзасайис дыһа авэли ганэ** чем больше кричу на него, тем больше не слушается.

ԳԱՆՉԸՆԴԱԶՈՎՐԱՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ բղավում եմ, բղավեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գանչըդաձովը բարեցի փախա**:

ԳՆՉԻՐՐԴԱԴՅՈՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только ору, (повышаю голос) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ганчыррдадзовы тхаблэци пхаха** как только он повысил голос, я сразу убежал.

ԳԱՆՉԸՆԴԱՍ, ած. շատ բղավող:

ԳՆՉԻՐՐԴԱՆ, ք. крикливый.

ԳԱՆՉԸՆԴԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոչ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք, բ.չ. բարկացած կանչել, բղավել մեկի վրա:

ԳՆՉԻՐՐԴՅԼ, гыганчыррдим, ганчыррдэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх, г.д.з. кричать, орать на кого-либо.

ԳԱՆՉԸՆԴԵԼԵՆ, մկ. բղավելով. < *կանչ-առ-նու-ել-էն:

ԳՆՉԻՐՐԴՅԼՆ, н. громко крича, повышая голос; < *канч-апп-от-эл-эн.

ԳԱՆՉՎԱԶ, ած. 1. հրավիրված (մարդ). 2. երգված. **գանչված դաղ**. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հղովում է. **գանչվածներուն գեսը ջանչվոր էին**:

ԳՆՉԻՎԱԴՅ, ք.пр.вр. 1. приглашённый (о человеке). 2. спетый, пропетый (о песне); **ганчывадз дахъ** пропетая песня; с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функции существ., принимает притяж. артикль и склоняется; **ганчывадзнерун гэсы джанчвор эин** с половиной приглашённых я был знаком.

ԳԱՆՉՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոչ, -վելու, հրամայակ. չունի, բ.կր. 1. հրավիրել. 2. երգվել (ունի միայն երբ. դեմքի և դերբայների ձևերը). **գրգանչվի** կարելի է հրավիրել, երգել:

ԳՆՉԻՎՅԼ, -вим, -вэца, -вадз, -вохъ, -вэлу, г.стр.з. 1. приглашаться. 2. запеваться; имеет только формы 3-го л. и причастий; **гыганчыви?** можно приглашать?, можно петь?

ԳԱՆՉՎԵԼՈՒ, ած. 1. հրավիրելու (մարդ). 2. երգվելու, որ կարելի է կամ պետք է երգել:

ԳՆՉԻՎՅԼՍ, ք. 1. тот, кто может быть или должен быть приглашен. 2. песня, которая может быть или должна быть спета.

ԳԱՆՉՎԸՆԴԱՉՍՅԻՆԵՐՈՒՍ, -ներուդ, -ներուն, մկ.անեզ. քանի իրար վրա բարկացած բղավում էինք, էիք, էին, բղավեցինք, -իք, -ին և այլն բոլոր դեմքերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՆՉԻՎՐԴԱԴՅԱԻԻՆՅՐՍ, -нэруд, -нэрун, не имеет ед. числа, н. по мере того как (чем больше) мы орём друг на друга, орали, будем орать и т.д., во всех лицах и времена, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳԱՆՉՎԸՆԴԱՉՆԵՐՈՎՐԱՍ, -ներովը, -ներովը, մկ.անեզ. հենց որ բարկացած բղավում ենք, եք, են, բղավեցինք, -ցիք, -ցին և այլն իրար վրա. **գանչվորդաներովը վազեցինք կրնածինք բարըվեցրնելու**:

ԳՆՉԻՎՐԴԱԴՅՆՅՐՈՎԻՍ, -нэровид, -нэровы, н. как только мы орём (гневно кричим) друг на друга и т.д.; **ганчыврдадзнеровы вазэцинкх кынацинкх барышвэцынэлу** как только они начали орать друг на друга, мы пошли разнимать их.

ԳԱՆՉՎԸՆԴԵԼ, -ին, -եցին, -աձ, -ոչ, -ելու, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.փոխ. բարկությամբ բղավել իրար վրա:

ԳՆՉԻՎՐԴՅԼ, гыганчыррдвин, ганчыррдвэцин, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Կ. -эцхэк), возвр.г. орать друг на друга, гневно кричать друг на друга.

ԳԱՆՉՎԸՆԴԵԼԵՆ, մկ. իրար վրա բղավելով; < կանչ-վ-առ-նու-ել-էն:

ԳՆՉԻՎՐԴՅԼՆ, н. гневно крича друг на друга. < канч-в-апп-от-эл-эн.

ԳԱՆՔ (Ն), **ԿԱՆՎ** (Չ), գ. զզվանք (ֆիզիկական իմաստով). **գանքը բերանը բերել** (Ն), **կանկը պերանը պերել** (Չ) սաստիկ զզվանք պատճառել (ֆիզիկական իմաստով). **գանքը**

բերանը գալ կամ քալ (Ն), կանկը պերանը կալ (Չ) սաստիկ զգվանք զգալ (ֆիզիկական իմաստով):

ГАНКh (Н), КАНК (Ч), с. тошнота; ганкхы бэраны бэрэл (Н), канкы пэраны пэрэл (Ч) вызвать тошноту, ганкхы бэраны гал или кhal (Н), канкы пэраны кал (Ч) тошнить; литер.зап.арм. գան (пр. khan) – отвращение, в диалектах գան ган – отвращение; этим. см. ганэл (Н).

ԳԱՆՔՕՂ (Ն), ՎԱՆՎՕՂ (Չ), ած. զգվող:

ГАНКhОД (Н), КАНКОД (Ч), п. безгливый.

ԳԱՆՕԽ, մկ. 1. կանուխ, վաղ. 2. *հնուր. վերջին իմաստով այժմ գործածվում է առաջ:

ГАНОХ, н. 1. рано. 2. *раньше, в прежние времена; во втором значении в наст. время употр. слово **аррачh**; грабар կանուխ անախ – рано, литер.вост.арм. կանուխ անախ, литер.зап.арм. կանուխ (пр. ганух) – рано, Ахалциха, Карин, Индия կանուխ անախ – скоро, Карабах, Ван կանուխ անախ, Зейтун, Харберд, Хачин, Полис, Родосто, Себастья գանուխ անախ, Сучава գանուխ՝ անախ, Салмаст կանուխ անախ, Тигранакерт գանուխ անախ, Акна գանուխ անախ, Асланбек գանուխ անախ.

ԳԱՆՕԽԳԷԳ, մկ. բավազան գանուխ:

ГАНОХԴՅԵԳ, н. рановато, довольно рано; литер.зап.арм. կանուխկեկ (пр. ганухгег).

ԳԱՆՕԽՎԱՆ, ած. 1. կանուխվա, շուտ հասունացող. գանուխվան սալոր. 2. *հին ժամանակվա. *գանուխվան աժանութիւնը չիկա. երկրորդ իմաստով այժմ գործածվում են առաջվան, հինութիւն:

ГАНОХВАН, п. 1. ранний, рано созревающий. 2. *прежний; **ганохван салор** ранняя слива, *ганохван **ажануthinны чhика** прежних низких цен больше нет; в наст. время во 2-м значении употр. **аррачhван, һинутhван**.

ԳԱՆՕԽՎԱՆԷ, մկ. կանուխվանից, առաջուց, վաղ առավոտից, վաղ երեկոյանից:

ГАНОХВАНЭ, н. 1. с раннего утра, с раннего вечера. 2. заранее.

ԳԱՇ ԱՆԷԼ հյուսվածքը կծկելուց առաջ պարզած ձեռքերի վրա փաթաթել:

ГАШ АНЭЛ наматывать пряжу на расставленные руки перед намоткой в клубок.

ԳԱՇԹԱԼ և *ԳԱՐԹԱԼ, գաշթամ, գաշթացի, գաշթացած, գաշթացող, գաշթալու, գաշթա՛, գաշթացէ՛ք (Ն), ՎԱՇՏԱԼ և *ՎԱՐՏԱԼ, կաշտամ, կաշտածի, կաշտածած, կաշտածող, կաշտալու, կաշտա՛, կաշտածէ՛կ (Չ), բ.ն. կարդալ:

ГАШThАЛ и *ГАРThАЛ, гыгаштам, гаштацхи, гаштацхадз, гаштацхохь, гашталу, гашта, гаштацхэкh (Н), КАШТАЛ и *КАРТАЛ, кыкаштам, каштаци, каштацадз, каштацохь, кашталу, кашта, каштацэк (Ч), г.д.з. 1. читать. 2. угадывать, читать мысли; исконно арм. слово, грабар կարդալ кардал – читать, литер.вост.арм. կարդալ кардал, литер.зап.арм. կարդալ (произ. гартал) – читать, в гаварах Возм կարդալ кардәл, Нор-Джуга կարդալ кардәл, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха, Тбилиси կարդալ картал, Горис, Карабах, Шемаха կարդալ картил, Харберд կարդալ кардәл, Аварик գարդալ гәрдәл, Алашкерт, Муш կարդալ картал, Мокс կարդալ картәл, Ван կարդալ кәртәл, Акна, Асланбек, Полис, Родосто, Себастья կարդալ гартал, Амшен գաշթուշ գаштуш, Тигранакерт գարդալ гәрthәл, Салмаст կարդալ кйарттал, Агулис կարդալ, кйәрдил, Сучава գաշթալ гхардтал, Хачин գաշթալ гхайдхол.

ԳԱՇԹԱԼԷՆ և *ԳԱՐԹԱԼԷՆ (Ն), ՎԱՇՏԱԼԷՆ և *ՎԱՐՏԱԼԷՆ (Չ), մկ. կարդալով:

ГАШThАЛЭН и *ГАРThАЛЭН (Н), КАШТАЛЭН и *КАРТАЛЭН (Ч), н. читая.

ԳԱՇԹԱԼՈՒ և *ԳԱՐԹԱԼՈՒ (Ն), ՎԱՇՏԱԼՈՒ և *ՎԱՐՏԱԼՈՒ (Չ), ած.մկ. կարդալու. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գաշթալու բան. գաշթալու քիրք. գաշթալու դուվից:**

ГАШThАЛЮ и *ГАРThАЛЮ (Н), КАШТАЛЮ и *КАРТАЛЮ (Ч), пр.буд.вр. то, что следует прочитать; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; **гашталу бан, гашталу кhиркh, гашталу дувицh.**

ԳԱՇԹԱՑԱՁ և *ԳԱՐԹԱՑԱՁ (Ն), ՎԱՇՏԱՑԱՁ և *ՎԱՐՏԱՑԱՁ (Չ), ած. կարդացած. անց. դերբ., որ գոյակ. հետ դառնում է ածակ., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հղովվ. է. **գաշթացածներես բան չիհասկրծա:**

ԳԱՄԽԱՓԻԱԴՅ и ***ԳԱՐԽԱՓԻԱԴՅ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԱԴՅ** и ***ԿԱՐԽԱԿԱԴՅ** (Կ), пр.пр.вр. прочитанный; с суш. становится прилаг., при независимом употр. – существ., принимает притяж. артикль и склон.; **գաՄԽափիադռնըրէս Բան շիհիհասկիսա** из того что я прочитал, ничего не понял.

ԳԱՇԹԱՑԱՂՍԱՅԻՄ и ***ԳԱՐԹԱՑԱՂՍԱՅԻՄ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾԱՂՍԱՅԻՄ** и ***ԿԱՐՏԱԾԱՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -ինէրուդ, -ինէրուն (Զ), մկ. քանի կարդում եմ, կարդացի, կարդամ և այլն:

ԳԱՄԽԱՓԻԱԴՅՏԱՅԻՍ и ***ԳԱՐԽԱՓԻԱԴՅՏԱՅԻՍ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ** и ***ԿԱՐԽԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) читаю, читал, буду читать и т.д.

ԳԱՇԹԱՑԱՂՍՎԸՄ и ***ԳԱՐԹԱՑԱՂՍՎԸՄ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾԱՂՍՎԸՄ** и ***ԿԱՐՏԱԾԱՂՍՎԸՄ**, -ովդդ, -ովը, -ներովը, -ներովդդ, -ներովը (Զ), մկ. հենց որ կարդում եմ, կարդացի և այլն. **գաշթացածովը հասկըցավ քանին վորբէտութինը**:

ԳԱՄԽԱՓԻԱԴՅՕՎԻՍ и ***ԳԱՐԽԱՓԻԱԴՅՕՎԻՍ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԱԴՅՕՎԻՍ** и ***ԿԱՐԽԱԿԱԴՅՕՎԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы (Կ), н. как только читаю, прочитал и т.д.; **գաՄԽափիադռնըրէս հասկիսա Բանին վորբէտութինը** как только прочитал, сразу понял суть дела.

ԳԱՇԹԱՑԸՆԷԼ и **ԳԱՇԹԱՑՈՒՆԷԼ**, ***ԳԱՐԹԱՑԸՆԷԼ** и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾԸՆԷԼ** и ***ԿԱՐՏԱԾԸՆԷԼ** (Զ), ք.ա. 1. կարդացնել, կարդալ տալ. 2. կաշտալ սովորեցնել:

ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼ и **ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼ**, ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼ** и ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԻՆՅԵԼ** и ***ԿԱՐԽԱԿԻՆՅԵԼ** (Կ), п.г. 1. заставляя читать. 2. обучать чтению.

ԳԱՇԹԱՑԸՆԷԼԷՆ и **ԳԱՇԹԱՑՈՒՆԷԼԷՆ**, ***ԳԱՐԹԱՑԸՆԷԼԷՆ** и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾԸՆԷԼԷՆ** и ***ԿԱՐՏԱԾԸՆԷԼԷՆ** (Զ), մկ. կարդացնելով, կարդալ սովորեցնելով:

ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼՆ и **ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼՆ**, ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼՆ** и ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼՆ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԻՆՅԵԼՆ** и ***ԿԱՐԽԱԿԻՆՅԵԼՆ** (Կ), н. 1. заставляя читать. 2. обучая чтению.

ԳԱՇԹԱՑԸՆԷԼՈՒ и **ԳԱՇԹԱՑՈՒՆԷԼՈՒ**, ***ԳԱՐԹԱՑԸՆԷԼՈՒ** и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾԸՆԷԼՈՒ** и ***ԿԱՐՏԱԾԸՆԷԼՈՒ** (Զ), ած.մկ. կարդացնելու, կարդալ սովորեցնելու (տղայք, աղջիկներ):

ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ и **ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ**, ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ** и ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍ** и ***ԿԱՐԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍ** (Կ), пр.буд.вр. 1. тот, кого нужно заставляя читать. 2. тот, кого нужно обучать чтению.

ԳԱՇԹԱՑՈՒՑԱՍ и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՑԱՍ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՈՒԾԱՍ** и ***ԿԱՐՏԱԾՈՒԾԱՍ** (Զ), ած. 1. կարդացրած, կարդալ տված (գիրք, նամակ). 2. կարդալ սովորեցրած (տղա, աղջիկ). **իմ գաշթացուցածներէս շադերը ուսումով մաշթ եղան**:

ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ и ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍ** (Н), **ԿԱՄԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍ** и ***ԿԱՐԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍ** (Կ), пр.пр.вр. 1. заданный для прочтения (текст). 2. обученный чтению; **им գաՄԽափիադռնըրէս շադըրէս Բանին Էքիս** из тех, кого я обучил чтению, многие стали образованными людьми.

ԳԱՇԹԱՑՈՒՑԱՍՂՍԱՅԻՄ и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՑԱՍՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՈՒԾԱՍՂՍԱՅԻՄ** и ***ԿԱՐՏԱԾՈՒԾԱՍՂՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Զ), մկ. 1. քանի կարդացնում եմ, էի կարդացրի և այլն. 2. քանի սովորեցնում եմ և այլն:

ԳԱՄԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍԱԿԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ կամ ***ԳԱՐԽԱՓԻԿԻՆՅԵԼԼՍԱԿԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Н), **ԿԱՄԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍԱԿԱԿԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ** или ***ԿԱՐԽԱԿԻՆՅԵԼԼՍԱԿԱԿԱԿԱԿԱԴՅՏԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. 1. по мере того как (чем больше) заставляю читать, заставлял читать и т.д. 2. по мере того (чем больше) обучаю чтению, обучал и т.д.

ԳԱՇԹԱՑՈՒՑԱՍՂՍՎԸՄ и ***ԳԱՐԹԱՑՈՒՑԱՍՂՍՎԸՄ**, -ովդդ, -ովը, -ներովը, -ներովդդ, -ներովը (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՈՒԾԱՍՂՍՎԸՄ** и ***ԿԱՐՏԱԾՈՒԾԱՍՂՍՎԸՄ**, -ովդդ, -ովը, -ներովը, -

նէրովրդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ կարդալ եմ տալիս և այլն. **գաշթացուցածօլըս իմացա, վօր սօրված չէ:**

ԳԱՄԾԻՍՊԻՑԻՎՅԱԴՅՅՈՎԻՍ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՑԻՎՅԱԴՅՅՈՎԻՍ**, -օվիդ, -օվի, -նէրօվի, -նէրօվիդ, -նէրօվի (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԴՅՅՈՎԻՍ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԴՅՅՈՎԻՍ**, -օվիդ, -օվի, -նէրօվի, -նէրօվիդ, -նէրօվի (Ч), н. как только заставляю читать, заставлял читать и т.д.; **գաշթաիսիսիսիսիսիսիսիսи** **имацха, вор сорвадз чхэ** как только я заставил его читать, понял, что он ничего не выучил.

ԳԱՇԹԱՅՎԱԶ և ***ԳԱՐԹԱՅՎԱԶ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՎԱԶ** և ***ԿԱՐՏԱԾՎԱԶ** (Չ), ած. կարդացված (գիրք):

ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅ** (Ч), пр.пр.вр. прочитанный (о книге и т.п.).

ԳԱՇԹԱՅՎԱՉՍԱՅԻՆ և ***ԳԱՐԹԱՅՎԱՉՍԱՅԻՆ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՎԱՉՍԱՅԻՆ** և ***ԿԱՐՏԱԾՎԱՉՍԱՅԻՆ**, -էրոն (Չ), մկ. քանի զարդացվում է, կարդացվեց և այլն. **գաշթաձվածասային քիրք քրհինանա, հինացավ, հինացիլ է** և այլն:

ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅԱԻՆ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅԱԻՆ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅԱԻՆ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅԱԻՆ**, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) читается, читался и т.д.; **գաշթաիսիսիսи** **кхиркхы гыһинана, һинацһав, һинациһил** э книга истрёпывается по мере того как читается и т.д.

ԳԱՇԹԱՅՎԱԶՈՎԸ և ***ԳԱՐԹԱՅՎԱԶՈՎԸ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՎԱԶՈՎԸ** և ***ԿԱՐՏԱԾՎԱԶՈՎԸ**, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ կարդացվում է, են, կարդացվեց, -վեցին, կարդացվի, -վեն և այլն. **օրէնքին ինչ գրողածը գաշթացվածօլ էլանք դու:**

ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅՈՎԻ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՎԱԶՅՈՎԻ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅՈՎԻ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎԱԶՅՈՎԻ**, -նէրօվի (Ч), н. как только читается и т.д.; **օրэнкхин инчһ гыдррадзы** **գաշթաիսիսи** **эланкһ дус** как только было зачитано решение суда, мы вышли на улицу.

ԳԱՇԹԱՅՎԷԼ և ***ԳԱՐԹԱՅՎԷԼ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՎԷԼ** և ***ԿԱՐՏԱԾՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու (Չ), բ.կր. կարդացվել. անձն. դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դերբերի ձևեր չունի:

ԳԱՄԾԻՍՊԻՎՅՅԱԻ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՎՅՅԱԻ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎՅՅԱԻ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎՅՅԱԻ**, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու (Ч), г.стр.з. читаться, зачитываться; не имеет повел. накл. и форм 1-го и 2-го л.

ԳԱՇԹԱՅՎԷԼԷՆ և ***ԳԱՐԹԱՅՎԷԼԷՆ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՎԷԼԷՆ** և ***ԿԱՐՏԱԾՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կարդացվելեն. **գաշթացվելեն հինացավ, քրքրքրվեցավ քիրք:**

ԳԱՄԾԻՍՊԻՎՅՅԱԻՆ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՎՅՅԱԻՆ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎՅՅԱԻՆ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎՅՅԱԻՆ** (Ч), н. читаясь; **գաշթաиսи** **вэлән һинацһав, кһыркһырвэцһав кһиркһы** от частого чтения книга совсем истрепалась.

ԳԱՇԹԱՅՈՂ և ***ԳԱՐԹԱՅՈՂ** (Ն), **ԿԱՇՏԱԾՈՂ** և ***ԿԱՐՏԱԾՈՂ** (Չ), գ. 1. կարդացող. 2. կարդալ իմացող, գրագետ. 3. *հիվանդի վրա կարդացող, որ բժշկվի, սուտ բժիշկ:

ԳԱՄԾԻՍՊԻՍՏԻ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՍՏԻ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎՈՒՄ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎՈՒՄ** (Ч) 1. с. читатель. 2. п. грамотный, умеющий читать и писать. 3. с. *знахарь, читающий заговоры над больным.

ԳԱՇԹՈՒՄ և ***ԳԱՐԹՈՒՄ** (Ն), **ԿԱՇՏՈՒՄ** և ***ԿԱՐՏՈՒՄ** (Չ), գ. ընթերցանություն կրոնական գրքի եկեղեցու մեջ:

ԳԱՄԾԻՍՊԻՍՏԻ և ***ԳԱՄԾԻՍՊԻՍՏԻ** (Н), **ԿԱՄԾԱՍՏՎՈՒՄ** և ***ԿԱՄԾԱՍՏՎՈՒՄ** (Ч), с. проповедь в церкви.

ԳԱՇԻ, գ. կաշի, մորթ (մարդու, կենդանիների). **գաշիլեն էլլեյ** մեծ ճիգ գործ դնել. **գաշիլին մեշը չիմեզնեյ** սաստիկ գայրանալ, բառացի իր կաշվի մեջ չտեղավորվել. **գաշին առնել** հախիցը գալ. **կօմեշի գաշի՝ յէ ինչ է իրօր էրեար** շատ անամոթ է, կարծես էրեար գոմեշի կաշուց լինի:

ԳԱՄԻ, с. 1. шкура. 2. кожа (человека, животного). 3. кожа; **гашийэн эллэл лезть** из кожи вон, **гашийин мэчыы чһимэгнэл** выйти из себя, разгневаться, **гашин аррнэл** расправиться с кем-либо, **комэши гаши йэ инчһ э идор эрэсы!** ну и толстокожий!, **гаши һанэл** или **гаши кһэштэл** сдирать шкуру, **гашийов оскорр мынациһил** э остались кожа да кости; из ассиро-вавилонского яз.; **грабар** կաշի **каши** – кожа, шкура, литер.вост.арм. կաշի **каши**, литер.зап.арм. կաշի (произн. гаши) – шкура, кожа, кожурa, Агулис, Алашкерт, Горис, Ереван, Ахалциха, Карин, Карабах, Муш, Шемаха,

Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси, Ван, կաշի փափուկ, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава գաշի փափուկ, Хачин, Тигранакерт գաշի փափուկ, Возм կաշի փափուկ, Зейтун գաշի փափուկ, Сведия գաշի փափուկ.

ԳԱՇԻՅԷ, ած. կաշվե, կաշուց շինած:

ГАШИЙЭ, п. кожаный, изготовленный из кожи.

ԳԱՇԻՅԷ ԲՈՒՌՔԱ (Լ), **ԳԱՇԻՅԷ ԿՈՒՌՏԿԱ** (Չ), գ. կաշվե կուրտկա:

ГАШИЙЭ KhYPPThKhA (H), **ГАШИЙЭ** KYPPTKA (Ч), с. кожанка, кожаная куртка.

ԳԱՆ ՈՒ ԳԱՐ 1. գ. արգելքներ. 2. ած. որի դեմ շատ արգելքներ կան. **ալյալ գառ ու գարը տիմանը էլյալ. առ ինչ գառ ու գար պան էլյալ:**

ГАРР У ГАБ 1. с. препятствие, преграда. 2. п. трудный для преодоления. 3. бедствие, напасть; **алай гарр у габы тимацы эллав** ему пришлось преодолеть много препятствий на своём пути, **ас инч гарр у габ пан эхъав** что за напасть такая.

ԳԱՆԱՋԻԳ (Չ), տե՛ս քարաջիք (Լ):

ГАРРАДЖИГ (Ч), см. kharadjikh (H).

ԳԱՆԱՎԱՐԱՋՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կառավարում եմ, յոլա եմ տանում, կառավարեցի և այլն բոլոր դեմքերի., թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **յէս գառավարաձայիս նա հագառագ գէշտա:**

ГАРРАВАРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) справляюсь (управляюсь с делами) и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **յէс гарраварадзсайис на хагарраг гэшта** по мере того как я управляюсь с делами, он всё сводит на нет.

ԳԱՆԱՎԱՐԷԼ, -ին, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք, բ.ն. 1. կառավարել. 2. կարգի պահել տնտեսությունը, ընտանիքը. **դուն գառավարել.** 3. յոլա տանել (որն է գործ):

ГАРРАВАРЭЛ, -им, -эчи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эчхэкх, г.д.з. 1. управлять (государством, городом и т.п.). 2. содержать в порядке (дом, хозяйство). 3. справляться, управляться, быть в состоянии выполнять, осуществлять что-либо; **дун гарраварэл** вести дом, хозяйство; от латин. carrus – четырёхколёсная карета; грабар կարր քարր – карета, экипаж, литер.вост.арм. կառավարել քարрарел, литер.зап.арм. կառավարել (пр. гарраварэл) – править, управлять.

ԳԱՆԱՎԱՐԷԼՈՒ, ած.մկ. 1. (տուն, գյուղ և այլն), որ կարելի է կամ պետք է կառավարել. 2. (մարդ), որ կարող է կառավարել. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **ապիդը գառավարելու դուն չէ:**

ГАРРАВАРЭЛУ, пр.буд.вр. 1. (город и т.п.), которым можно или нужно управлять. 2. (дом, хозяйство и т.п.), которые можно или нужно содержать в порядке. 2. тот, кто может управлять (городом и т.п.), содержать в порядке (дом и т.п.); с сущ. станов. прил., с гл. – нареч.; **асивигы гарраварэлу дун чхэ** с этим домом невозможно справиться.

ԳԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՆ, գ. 1. կառավարություն, պետական իշխանություն. 2. համերաշխ կյանք ու գործակցություն (ընտանիքի կամ որն է հասարակության մեջ):

ГАРРАВАРУТҺИН, с. 1. государственная власть. 2. гармония и согласие (в семье, обществе).

ԳԱՆԱՎԱՐՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր. 1. կառավարել. 2. փոխ.իմ. իրար հետ համերաշխ ապրել ու գործակցել. 3. իրար հետ յոլա գնալ՝ փոխադարձաբար զիջողություն անելով:

ГАРРАВАРВЭЛ, гыгарраварвим, -вэча, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэчхэкх (Ч. -вэчхэк), г.стр.з. 1. руководиться, управляться. 2. перен. сосуществовать в гармонии (об обществе). 3. перен. уживаться, ладить друг с другом.

ԳԱՆԱՎԱՐՎԷԼՈՒ, ած. մարդիկ, որոնք կարող են իրար հետ ապրել ու գործակցել. ապանի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական. **տուք էրգուսը գառավարվելու պաներ չիք** դուք երկուսդ միասին ապրելու և գործակցելու մարդիկ չեք:

ГАРРАВАРВЭЛУ, пр.буд.вр. (люди), которые могут ужиться вместе, ладить друг с другом; с сущ. становится прил.; **гукх эргусыд гарраварвэлу панэр чихк** вам вдвоём не ужиться вместе.

ԳԱՌԱՎԻԹ (Ն), **ԿԱՌԱՎԻԹ** (Չ), գ. խեցգետին:

ГАРРАВИТ (Н), **КАРРАВИТ** (Ч), с. зоол. рак; от греч. *καραβίδα* (каравида) – рак.

ԳԱՌԴԱՍԱ և **ԳԱՌԴՆԱ**, գ. վայրի կոտեմ:

ГАРРДАМА и **ГАРРДЫМА**, с. бот. клоповник мусорный, или вонючник, *Lepidium ruderale*, однолетнее травянистое растение семейства Крестоцветные.

ԳԱՌՇԷԼԻ և **ՔԱՐՇԷԼԻ** (Ն), **ԿԱՌՇԷԼԻ** (Չ), ած. գարշելի, զզվելի:

ГАРРШЭЛИ и **КХАРШЭЛИ** (Н), **КАРРШЭЛИ** (Ч), п. гадкий, мерзкий, противный; исконно арм. слово, грабар գարշ гарш – поганный, мерзкий, противный, литер.вост.арм. գարշելի гаршели, литер.зап.арм. գարշելի (произ. kharsheli) – мерзкий.

ԳՈՒՌՈՒԼ-ԳՈՒՌՈՒԼ, մկ. մեծ աղմուկով (կարծր առարկաներ իրար զարնվելուց):

ГУРРУЛ-ГУРРУЛ, н. звукоподр. шумно, с шумом (при ударе или трении твёрдых предметов друг о друга).

ԳԱՍ-ԳԱՐՄԻՐ, ած. շատ կարմիր, բոլորովին կարմիր:

ГАС-ГАРМИР, п. багровый, густо-красный; литер.зап.арм կաս-կարմիր (произн. гас-гармир) – багровый.

ԳԱՍԷ-ԳՈՒՍԷ, գ. ասակոսե, անստույգ լուր:

ГАСЭ-ГУСЭ, с. пересуды, сплетни, кривотолки.

ԳԱՍՏԱՆԱ (Չ), **ՔԱՍԹԱՆԱ** (Ն), գ. 1. շագանակ. 2. տե՛ս գօշղեգ. հուն. կաստանոն – շագանակ:

ГАСТАНА (Ч), **КХАСТАНА** (Н), с. бот. 1. каштан посевной. 2. см. годжхъэз; греч. *kastanon* – каштан; грабар կաստանա каштана, литер.вост.арм. կաստանա каштана, литер.зап.арм. կաստանա (произ. гастана) – каштан.

ԳԱՍՏԱՆԱՅԻ ԱՐՕԴ (Չ), գ. վայրի բույս է թիրեռնածաղիկների ընտանիքից, чина клубненосная, *Lathyris tuberosus*. ունի կարմիր հոտավետ ծաղիկներ, որոնք կոչվում են **գաստանայի չիչագ**:

ГАСТАНАЙИ АРОД (Ч), с. бот. чина клубненосная, *Lathyris tuberosus*, растение семейства Бобовые, душистые цветы которой называются **гастанайи чиччаг**.

ԳԱՎ, գ. կավ:

ГАВ, в Чалтыре также **КАВ**, с. глина, комки глины; грабар կավ кав – глина, литер.вост.арм. կավ кав, литер.зап.арм. կավ (произн. гав) – глина, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Возм, Салмаст, Ван, Тбилиси կավ кав, Харберд, Полис, Родосто, Себастья գավ гав, Зейтун ֆով гов, Сведия ֆով гув.

ԳԱՎԱԹ (Ն) **ԿԱՎԱՍ** (Չ), գ. գավաթ, բաժակ. հուն. գաֆաթ – նույն իմ. **գավաթին մօղիգ է** (Ն), **կավաթին մօղիգ է** (Չ) սիրում է խմել:

ГАВАТ (Н), **КАВАТ** (Ч), с. кружка, бокал; **гаватин модиг э** (Н), **каватин модиг э** (Ч) выпивоха, любитель выпить; от греч. *gavata* – кубок, бокал; грабар գավաթ гават – чашка; бокал, литер.вост.арм. գավաթ гават, литер.зап.арм. գավաթ (пр. khavath) – чашка; бокал, кубок, миска, в гаварах Харберд, Карин, Нор-Джуга, Себастья, Сучава գավաթ гават, Родосто քավաթ khavath, Горис կյովմթ кйäväth, Тигранакерт քովմթ khäväth.

ԳԱՎԻՋ, գ. կավիճ:

ГАВИДЖ, с. мел; грабар կավիճ кавич – мел, литер.вост.арм. կավիճ кавич, литер.зап.арм. կավիճ (произн. гавидж) – мел; синоним – бор.

ԳԱՐ, գ. 1. կար, ասեղով ու դերձանով արած միացում շորի մասերի. 2. կարելու կամ կարվող հագուստ. 3. որևէ առարկայի կամ մարդու ոսկորների մասերի միացման տեղը (օր. գանգի ոսկորի):

ГАР, с. 1. шитьё. 2. шов. 3. сочленение, место соединения костей, хрящей у людей и животных; **гары кһагэл** распустить шов; грабар կար кар – сочленение, место соединения костей, шитьё, литер.вост.арм. կար кар, литер.зап.арм. կար (произн. гар) – шитьё, шов, в гаварах Алашкерт, Горис, Ахалциха, Муш, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Шемаха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси

կար քար, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава քար քար, Тигранакерт քար քար, Мараха կար քար, Агулис կար քар, Зейгун քар քар, Хачин քар քар, Сведия քար քар, все в значении шитьё, шов.

ՔԱՐ ՔԱՐԷԼ 1. հագուստեղեն կարել. 2. դերձակի արհեստով պարապել:

ԿԱՐ ԿԱՐԷԼ 1. шить одежду. 2. заниматься портняжным делом.

ՔԱՐ ՔԱՐԷԼՈՒ ՄԱՇԻՆ, գ. կարի մեքենա:

ԿԱՐ ԿԱՐԷԼՄԱՇԻՆ, с. швейная машинка.

ՔԱՐ ՔԱՐՕՂ, գ. դերձակ:

ԿԱՐ ԿԱՐՕՔ, с. портной; портниха.

ՔԱՐԱԶ, ած.մկ. կարած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում հող առնում ու հողովում է. **գարած հալավ. գարածիս գետը ձախեցի. գարած գե ցիլ է:**

ԿԱՐԱԶ, пр.пр.вр. сшитый; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль и склоняется; **գարած հալավ** готовая одежда, **գարածիս ցես քառնի**, **գարած քառնի** э.

ՔԱՐԱԶԱՄԱՇԻՆ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կարում եմ, կարեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գարածսայիս գրվարբեղնամ, վարբեղնամ, բիդի վարբեղնամ** և այլն:

ԿԱՐԱԶՅԱԿԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) шью, шил, буду шить и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.; **գարածսայիս ցыварбэднам, варбэдна, биди варбэднам** чем больше шью, тем больше навыков приобретаю, чем больше шил, тем больше навыков приобрел и т.д.

ՔԱՐԱԶՎԱԿԻՍ, -ովդ, -ով, -ներովդ, -ներով, մկ. հենց որ կարում եմ, կարեցի, կարեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գարածովս կրպերիմ:**

ԿԱՐԱԶՎՅԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только шью, сшил, сошью и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл; **գարածовыс կыпэрим** как только сошью, сразу принесу.

ՔԱՐԱՂԻ, ած. գործածվում է միայն **գարաղի սիրող**, որ նշանակում է «անխարդախ արտով, ուղղամիտ արտով». բարոված է երկու արմատներից «կար», որ արմատն է «կարելի, կարող» և այլ բառերի և «աղի», որ արմատն է «աղիք» բառի և ունի շատ նշանակություններ, որոնց թվում նաև «գուր»:

ԿԱՐԱՂԻ, п. 1. наивный, простодушно-доверчивый. 2. безобидный, безвредный; **գարաղի սիրող** сердобольный, сострадательный; от корня древнеарм. языка քար քар – боль, болезнь + աղիք ахыкх – кишка, литер.зап.арм. քարաղի (произн. kharaxhi) – милосердный, в гаварах Ахалциха գ'арաղի ցарахы, Венгрия, Ширак, Евдокия քарաղի ցарахы – милосердный, сердобольный.

ՔԱՐԱՔ, գ. կարագ. պահլ. կարակ – նույն իմ.:

ԿԱՐԱԿ, с. сливочное масло; от пехлев. karak – сливочное масло; грабар կարագ քարագ, литер.вост.арм. կարագ քарак, литер.зап.арм. կարագ (пр. ցарак), Агулис կարակ քарак, Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Муш, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կարագ քарак, Харберд, Амшен, Родосто, Себастья քарագ քарак, Мокс, Возм, Ван կարագ քарак, Тигранакерт քарագ քарак, Сведия քарак քарак.

ՔԱՐԳՐԴԱԶ, ած. կարկատած. **գարգրդած հալավ. գարգրդածներու գոջագներն ալ գարիմ:**

ԿԱՐԳՐԴԱԶ, пр.пр.вр. залатанный, заштопанный; **գարգրդած հալավ** залатанная одежда, **գարգրդածնэрус годжагнэри ал гарим** пришью ка я и пуговицы к залатанной (одежде); литер.вост.арм. կարկատանված քаркатанвац, литер.зап.арм. կարկտնված (пр. ցарггдынвац).

ՔԱՐԳՐԴԱԶԱՄԱՇԻՆ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կարկատում եմ, էի, կարկատեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գարգրդածսայիս դրհա ավելի գրգրդողիք:**

ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) латаю и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱԻՍ** *дыһа авэли гыбадыррдикһ* чем больше латаю, тем больше рвёте.

ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ կարկատում եմ, կարկատեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱ ԿԱՐԿԱՏՈՒՄ**:

ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только латаю и т.д., во лицах, чис. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **ԳԱՐԳԵՐԱԶՕՎՐԱԻՍ ԿԱՐԿԱՏՈՒՄ** *hakhav kьnaцh*.

ԳԱՐԳԵՐԱՍ, գ. 1. կարկատան, նյութի այն կտորը, որ դրվում է պատառված կամ կոտրված տեղը նորոգելու համար. **ԳԱՐԳԵՐԱՍ ԳՐԵԼ, ԴՐՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՐԳԵՐԱՍ ԾՐԵԼ** կամ **ՏՐՆԷԼ** (Զ). 2. կարկատելու գործողությունը. **ԳԱՐԳԵՐԱՍ ԱՆԷԼ**:

ԳԱՐԳԵՐԱՆ, с. 1. заплатка, заплатата; **ԳԱՐԳԵՐԱՆ ԿԻԿԻՔԷԼ** или **ԿԻՆՅԷԼ** (Н), **ԳԱՐԳԵՐԱՆ ԿԻՔԷԼ** или **ԿԻՆՅԷԼ** (Կ) ставить заплату. 2. латание; **ԳԱՐԳԵՐԱՆ ԱՆԷԼ** латать; литер.вост.арм. կարկատան каркатан, литер.зап.арм. կարկտան (произн. гаргыдан) – заплатка.

ԳԱՐԳԵՐԱՍՈՂ, ած. կարկատանոտ:

ԳԱՐԳԵՐԱՆՈՎ, п. латаний-перелатаний.

ԳԱՐԳԵՐԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), բ.ն. կարկատել, պատառված կամ կոտրված տեղերը նորոգել. ասվում է ոչ միայն շորեղենի մասին, օր. **ԴՈՒՆԻՆ ԹԵՎԻԼԻ ԸՊԱՏԱԾ ԴԵՂԵՐՆ ԳԱՐԳԵՐԷԼ**:

ԳԱՐԳԵՐԷԼ, ԳԱՐԳԵՐԷԼԻՄ, ԳԱՐԳԵՐԷԼԻՍ, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Կ. -эцхэк), г.д.з. 1. латать, ставить заплату на порванные или изношенные места одежды. 1. латать, чинить (крышу дома и т.п.); **ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԵԼ** карел – шить; **ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ** я залатал дыры на крыше; от удвоенной формы глагола կարել карел – шить; **ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ** каркател, литер.вост.арм. կարկտել (произн. гаргыдэл) – чинить, ставить заплату, латать, в гаварах Нор-Джуга կարկատել каркател, Тбилиси կարկտնիլ карктнил, Ахалциха, Карин կարկտել карктэл, Сучава ԳԱՐԳԵՐԷԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Полис, Родосто, Асланбек ԳԱՐԳԵՐԷԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Амшен ԳԱՐԳԵՐԷԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Зейтун ԳԱՐԳԵՐԷԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Ван կարկտնել карктнел, Муш կարկտնել карктнел, Харберд ԳԱՐԳԵՐԷԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Мараха կարկտնել карктнел, Тигранакерт ԳԱՐԿԵԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Хачин ԳԱՐԿԵԼԻ ԳԱՐԿԵԼ, Салмаст կարկտնել каркынел.

ԳԱՐԳԵՐԷԼԷՆ, մկ. կարկատելով. **ԳԱՐԳԵՐԷԼԷՆ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ**:

ԳԱՐԳԵՐԷԼԷՆ, н. латаю, ставя заплатку; **ԳԱՐԿԵԼԷՆ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ** не успеваю за вами, постоянно латаю вашу одежду.

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒ, ած.մկ. կարկատելու (հագուստ). ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԳՐՈՐ ԿՈՒՆԻՆ. ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒ ԴՈՒՎԻԼ ԻՄ**:

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒ, пр.б.д.вр. 1. то, что нужно или можно залатать. 2. тот, кто может или должен латать; с сущ. станов. прил., с гл. – наречием, при незав. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склон.; **ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ** у нас нет ткани подходящего для заплату цвета, **ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ** я отдал (одежду) в починку.

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ, ած. կարկատված. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած.:

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ, пр.пр.вр. залатанный кое-как; с сущ. выполняет функ. прилагат.

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ, -երուն, մկ. քանի կարկատվում է, էր, կարկատվեց, կարկատվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգն. երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) латается кое-как, Небрежно и т.д., во всех временах ед. и мн. числа в 3-м л. в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ, -ներովր, մկ. հենց որ կարկատվում է, կարկատվեց, կարկատվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ԳԱՐԿԵԼԷԼՈՒՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒՆԻ ԿՈՒՆԻՆ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ ԿԱՐԿԱՏԱՆԻ**:

ԳԱՐԳԻԴՎԱԾՅՈՎՅԻ, -նэровы, н. как только латается, латался, будет лататься и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **гаргыдвядзовы кһичһимы шынокһи мыдав** как только залатали кое-как, приобрёл приемлемый вид.

ԳԱՐԳՐԴՎԵԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, անձն. դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.կր. կարկատվել. ունի նաև կարողական իմաստ. **զըզարզըվի** – կարելի է կարկատել, **չի զարզըվի(լ)** – չի կարելի կարկատել:

ԳԱՐԳԻԴՎՅՈՒ, ԳԻԳԱՐԳԻԿՎԻ, -вэцһав, -вадз, -вэлу, г.стр.з. лататься; не имеет повелит. накл., личных форм и форм 1-го и 2-го л.; имеет также знач. возможности: **ԳԻԳԱՐԳԻԿՎԻ?** латается? можно залатать?, **չի ԳԻԳԱՐԳԻԿՎԻ(լ)** не латается, нельзя залатать.

ԳԱՐԳՐԴՎԵԼԵՆ, մկ. կարկատվելով. **զարզըվելեն հաստըծավ:**

ԳԱՐԳԻԴՎՅՈՒՆ, н. латаясь; **ԳԻԳԱՐԳԻԿՎՅՈՒՆ ԿԱՍՏՅԱՎ** от постоянного латания (ткань) уплотнилась.

ԳԱՐԳՐԴՎԵԼՈՒ, ած. կարկատվելու, որ կարող է կարկատվել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական **զարզըվելու պան չե. զարզըվելու դեղ մընացած չե:**

ԳԱՐԳԻԴՎՅՈՒ, пр.буд.вр. то, что должно быть залатано; с существ. выполняет функцию прилаг.; **ԳԻԳԱՐԳԻԿՎՅՈՒ ՄԱՆ ԿՈՅ** такое не латается, **ԳԻԳԱՐԳԻԿՎՅՈՒ ԴՅՄ ԿԱՍՏՅԱՎ ԿՈՅ** для заплаток не осталось места.

***ԳԱՐԳՐԴՎԵԼ**, գ. գործածությունից ընկած և իմաստը մոռացված բառ է. միայն պատավները դեռ գործածում են **սեվ զարգուդը գուլխուս (Ն)**, **սեվ զարգուդը թեփելիս (Չ)** վայ գլխիս:

***ԳԱՐԳՐԴՎՅՈՒ**, с. слово вышло из употребления, значение забыто, только пожилые люди ещё употребляют его в выражении **ՍՅՎ ԳԱՐԳՐԴՎՅՈՒ ԳՆԽՍ (Կ)**, **ՍՅՎ ԳԱՐԳՐԴՎՅՈՒ ԿՆՅՈՒՄ (Կ)** горе мне; исконно арм. слово, грабар կարկուտ каркут – град, литер.вост.арм. կարկուտ каркут, литер.зап.арм. կարկուտ (произ. гаргуд) – град, в гаварах Агулис, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Шемаха, Салмаст, Ван, Тбилиси կարկուտ каркут, Муш, Алашкерт կարգուդ каргуд, Возм կարկուտ каркот, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава զարգուդ гаргуд, Тигранакерт գարգուդ гәргуд, Зейтун զարգուդ гайгуд, զարգուդ гаргуд, Хачин զարգուդ гайгуд, Асланбек զարգուդ гаргунд – град.

ԳԱՐԳԻԿ, տե՛ս կարիգ:

ԳԱՐԳԻԿ, см кариг.

ԳԱՐԳԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. կարել (հագուստ և այլն):

ԳԱՐԳԵԼ, ԳԻԳԱՐԳԵԼ, ԳԱՐԳԵԼ, -ошь, -элу, -э, -эцһэк (Կ. -эцһэк), г.д.з. шить; грабар կարել карел, литер.вост.арм. կարել карел, литер.зап.арм. կարել (произн. гарэл), Салмаст, Нор-Джуга, Ван կարել карел, Агулис, Шемаха, Тбилиси կարիլ карил, Ахалциха, Горис, Карин, Карабах կարել карэл, Сучава զարել гарел, Родосто, Асланбек, Полис զարել гарэл, Харберд զարիլ гарил, Амшен զարուշ гаруш, Мараха կարել каррэл, Зейтун զարիլ гайил, զարիլ гарил, Тигранакерт գարել гәрэл, Хачин զարել гайэл, все в знач. шить.

ԳԱՐԳԵԼԻ, ած. կարելի, հնարավոր:

ԳԱՐԳԵԼԻ, п. возможный, вероятный, допустимый; **ԳԱՐԳԵԼԻ ԿՈՅ** можно; литер.вост.арм. կարելի карели, литер.зап.арм. կարելի (произ. гарэли) – возможный.

ԳԱՐԳԵԼԵՆ, մկ. կարելով. **սաղ օրը զարելեն մադերըս բռնըվեցան:**

ԳԱՐԳԵԼԵՆ, н. занимаясь шитьём; **ԿԱՐԳԵԼԵՆ ԿԱՐԳԵԼԵՆ ԿԱՐԳԵԼԵՆ ԿԱՐԳԵԼԵՆ** от постоянного шитья у меня пальцы онемели.

ԳԱՐԳԵԼՈՒ, ած.մկ. կարելու բան, որ կարելի է կամ պետք է կարել. **զարելու բան. զարելու դարավ.** ապանի դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում հոդ առնում ու հոլովվում է. **վօ՞վ է զարելուն** ով է, որ պիտի կարե. **ի՞նչ է զարելուն** ա) ի՞նչ է, որ պետք է կարել, բ) ի՞նչ է, որ նա պիտի կարե. **ի՞նչ է զարելուններդ** ի՞նչ է այն, որ դուք պիտի կարեք. **ի՞նչ ին զարելուններդ** ա) ի՞նչ են, որ պիտի կարես, բ) ի՞նչ են, որ պիտի կարեք:

лица в прош. и буд. вр.). 3. раскаляться (о неодуш. предметах); литер.вост.арм. կարմրել կարմրել, литер.зап.арм. կարմրիլ (произн. гармырил) – краснеть.

ԳԱՐՍԱՐԵԼԷՆ, մկ. 1. (մարդկանց մասին) կարմրելով (ամաչելուց, հուզվելուց). 2. (անշունչ անասունների մասին). կարմրելով, կարմիր գույն ստանալով:

ԳԱՐՄՐՅՆ, н. 1. краснея (от стыда и т.п.). 2. созревая (о фруктах, овощах).

ԳԱՐՍԱՐԵԼՈՒ, ած. 1. ամաչելուց կարմրելու (վարմունք, գործ). 2. որ կարող է կարմրել (պտուղները հասունանալիս և այլն). ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հղովվում է. **գարմրելու քան. գարմրելու խրնձոր. սիփոնկ ին գարմրելուները**:

ԳԱՐՄՐՅՆ, ք.բуд.вр. 1. (слово, поведение и т.п.), которое может вогнать в краску. 2. (плоды, овощи), которые могут покраснеть от созревания; с существ. выполняет функцию прилаг., при независ. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется; **гармырэлу бан, гармырэлу хындзор, сивонк ин гармырэлуներы**.

ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼ կամ **ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼ** (Չ), ք.ա. կարմրացնել. **էրես գարմրցընել** ամոթահար լինել (որևէ խնդիրով դիմելով մեկին):

ԳԱՐՄՐԿՆԵՆ или **ԳԱՐՄՐԿՆԵՆ** (Н), **ԳԱՐՄՐԿՆԵՆ** (Կ), ք.գ. 1. вогнать кого-либо в краску. 2. раскалить докрасна; **эрэс гармырцхынэл** стыдливо просить кого-либо о чём либо; литер.вост.арм. կարմրացնել կարմրացնել, литер.зап.арм. կարմրցնել (произн. гармырцхынэл) – вогнать в краску; раскалить докрасна.

ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼԷՆ կամ **ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԱՐՍԱՐՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կարմրացնելով. **էրես գարմրցընելեն** ամոթ քաշելով, **էրես գարմրցունելու պան** ամաչելու, ամոթ քաշելու (գործ, վարմունք):

ԳԱՐՄՐԿՆԵՆԷՆ или **ԳԱՐՄՐԿՆԵՆԷՆ** (Н), **ԳԱՐՄՐԿՆԵՆԷՆ** (Կ), н. вгоняя в краску; **эрэс гармырцхынэлэн** краснея от стыда, смущения (при обращении с просьбой к кому-либо); **эрэс гармырцхынэлу пан** (слово, поведение), которое может вогнать в краску.

ԳԱՐՄԻՐ, ած. կարմիր. պահլ. կարմիր – նույն իմ. ծակում է իրանական լեզուների «կիրմ» արմատից, որ նշանակում է «որդ», որովհետև հնումը կարմիր ներկը պատրաստում էին մի տեսակ որդից, այստեղից է նաև կարմիր ներկի անունը հին հայերենում «որդան կարմիր»:

ԳԱՐՄԻՐ, п. 1. красный. 2. румяный. 3. алый; происходит от общего древнеиранского корня kirm, означающего «червь»; в древности красную краску изготавливали из червей, обитавших на ореховых деревьях, поэтому в древнеармянском языке название красного цвета было прижато к кармиру – червиво-красный; пехлев. karmig – красный; грабар կարմիր кармир, литер.вост.арм. կարմիր кармир, литер.зап.арм կարմիր (произн. гармир) – красный, Агулис, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կարմիր кармир, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья գարմիր гармир, Тигранакерт գարմիր гәрмир, Возм կարմեր кармэйр, Мараха կարմիր каррмыир, Сучава գարմեր гармер, Сведия գարմեր гйармэр, Горис, Карабах, Шемаха կարմիր кйәрмюр, Хачин գարմիր гаймий.

ԳԱՐՄԻՐԳԷԳ, ած. բավական կարմիր:

ԳԱՐՄԻՐԳԷԳ, п. красноватый, достаточно красный; литер.зап.арм. կարմրկեկ (произн. гармргэг).

ԳԱՐԶ, ած.մկ. 1. կարճ. 2. համառոտակի. **որը գարջ էղավ** շատ չսպրեց:

ԳԱՐԶ 1. п. короткий, недлинный. 2. п. короткий, низкий, невысокий. 3. п. короткий, краткий, сжатый. 4. п. короткий, непродолжительный. 5. н. коротко, кратко, вкратце; **оры гардж эхъав** недолго прожил, рано умер, **гардж асадз** короче говоря, **гардж хэлкхов машт** недалёкий человек, **гардж-гудрруг асэл** говорить коротко и ясно, сказать как отрезать; грабар կարճ карч – короткий, литер.вост.арм. կարճ карч, литер.зап.арм կարճ (произн. гардж) – короткий, в гаварах Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Возм, Салмаст, Тбилиси կարճ карч, Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Сведия գարջ гардж, Асланбек գարջ гардж, գարժ гарж, գարջ гарш,

Тигранакерт գորշ ցարձ, Мокс, Мараха, Нор-Джуга, Ван կանճ քարր, Алашкерт, Муш կանջ քարր, Амшен գայր ցайр, Зейтун գայր ցайр, Գյայրձ, Գյարձ ցайր, Агулис կորճ քոր.

ԳԱՐՋ ԲՕՅՕՎ, ած. ցածրահասակ:

ГАРДЖ БОЙОВ, ք. низкорослый.

ԳԱՐՋ ԲՕՉՕՎ, ած. կարճապոչ:

ГАРДЖ БОЧHOB, ք. короткохвостый.

ԳԱՐՋ ԶԷՌՔԵՐՕՎ (Ն), **ԳԱՐՋ ԾԷՌԿԵՐՕՎ** (Չ), ած. կարճաձեռ:

ГАРДЖ ДЗЭРРКԻЭРОВ (Н), **ГАРДЖ ЦЭРРК'ЭРОВ** (Ч), ք. короткокукий.

ԳԱՐՋ ՎՕԹՔԵՐՕՎ (Ն), **ԳԱՐՋ ՎՕՏԿԵՐՕՎ** (Չ), ած. կարճունկա:

ГАРДЖ ВОТԻКԻЭРОВ (Н), **ГАРДЖ ВОТК'ЭРОВ** (Ч), ք. коротконогий.

ԳԱՐՋ ՄԱԴԵՐՕՎ, ած. կարճամատ:

ГАРДЖ МАДЭРОВ, ք. короткопальный.

ԳԱՐՋ ՄԱԶՕՎ, ած. կարճամազ:

ГАРДЖ МАЗОВ, ք. коротковолосый.

ԳԱՐՋ ՓԷՇՕՎ, ած. կարճափեշ:

ГАРДЖ ПҺЭШОВ, ք. короткопальный.

ԳԱՐՋԳԷԳ 1. ած. բավական կարճ. 2. սկ. համառոտակի:

ГАРДЖГЭГ 1. ք. коротковатый, достаточно короткий. 2. ք. коротковато.

ԳԱՐՋԳՐԴՈՒՐ (Ն), **ԳԱՐՋԳՈՒՂՈՒՐ** (Չ), ած. փչանալու արժանի. **Գարջգրդուր(ը) լաս** (Ն),

գարջգուդուր լաս կամ **գարջգուդուրի գեր լաս** (Չ) (անեծք) ոչնչանալ:

ГАРДЖГЫДУР (Н), **ГАРДЖГУДУР** (Ч), ք. заслуживающий погибели; **гарджгудур (ы)лас** (Н), **гаджгудур лас** или **гаджгудури дэр лас** или **гарджгудур лас бэқхим** (Ч) чтоб ты сгинул, **гарджгудур чһилас бэқхим** пусть продлятся твои дни (говорят детям); от կարճ քարր – короткий и կոտոր քոր – кусок, ломоть, среднеарм. яз. կաճկոտուր լինել քակտուր քուր – разбиться вдребезги.

ԳԱՐՋԸՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցաձ, -նալու, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դերբերի ձևեր չունի, բ.չ. կարճանալ. **օրը քարջըցավ** (թե տարածության և թե ժաման. իմաստով):

ГАРДЖЫНАЛ, ցыгарджына, гарджыщав, -цахадз, -налу, не имеет повелит. наклонения и форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. 1. укорачиваться. 2. садиться, уменьшаться в размере от стирки (о ткани); **оры гарджыщав** день сократился; литер.вост.арм. կարճանալ քարչанал, литер.зап.арм. կարճընալ (произн. гарджынал).

ԳԱՐՋԸՆԱԼԷՆ, սկ. կարճանալով:

ГАРДЖЫНАЛЭН, ք. укорачиваясь.

ԳԱՐՋԸՆԱԼՈՒ, ած. կարճանալու, քր կարող է կարճանալ. ապառնի դերբայ, քր գոյականի հետ դառնում է ածական. **աս գրդորը լըվանալով քարջընալու գրդոր չէ:**

ГАРДЖЫНАЛУ, քր.буд.вр. то, что может укоротиться, садиться; с сущ. становится прилаг.; **ас гыдоры лываналов гарджыналу гыдор чһэ** эта ткань от стирки не сядет.

ԳԱՐՋԸՅԱԶ, ած.սկ. կարճացած. անցյալ դերբայ, քր գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ГАРДЖЫЩАДЗ, քր.пр.вр. укоротившийся; с сущ. становится прил., с глаголом – наречием.

ԳԱՐՋԸՅԱՂՍԱՅԻՆ, -երուն, սկ. քանի կարճանում է, կարճացավ, կարճանա և այլն, բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դերբի նշանակությամբ, ինչպես քր պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГАРДЖЫЩАДЗСАЙИН, -эрун, ք. по мере того как (чем больше) укорачивается (садится), и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м л. в соотв. с формой смыс. гл. предл.

ԳԱՐՋԸՅՆԷԼ կամ **ԳԱՐՋԸՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԱՐՋԸՅՐՆԷԼ** (Չ), բ.ա. կարճացնել, երկարությունը պակասեցնել (հագուստի, չվանի և այլն):

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ или **ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ** (Ч), п.г. укорачивать; литер.вост.арм. կարճացնել карчацһнел, литер.зап.арм. կարճեցնել (произн. гарджэцһынэл).

ԳԱՐՁՆՆԵԼՈՒ и **ԳԱՐՁՆՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԳԱՐՁՆՆԵԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. կարճացնելու, բան, որ պետք է կարճացնել. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գարջըցընելուներուն բոյն ինչխրդա գրդիմ. գարջըցընելու դարավ:**

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ и **ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ** (Н), **ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ** (Ч), пр.буд.вр. то, что нужно или можно укоротить; с существ. выполняет функцию прилаг., с глаг. – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гарджыцһунэлунэрун бойэн инчхыда гыдррим?** сколько отрезать от (одежды), которую надо укоротить?, **гарджыцһунэлу дарав.**

ԳԱՐՁՆՈՒՑԱԶ, ած.մկ. կարճացրած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գարջըցուցած հալավ. գարջըցուցած գէ ցիլ է. գարջըցուցածներըս առավ դարավ.** հոգն. մասնիկը կարող է վերաբերվել թե կարճացնողին և թե կարճացրած առարկային եթե այս բառը գործածվում է առանց ստացական դերանունի. **գարջըցուցածներըս** այդ դեպքում նշանակում է – ա) իմ կարճացրածները, բ) մեր կարճացրածը և գ) մեր կարճացրածները:

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆԱԴՅ, пр.пр.вр. укороченный; с существит. выполняет функцию прил., с гл. – наречия, при независ. употребл. – функцию существит., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гарджыцһуцһадз халав** укороченная одежда, **гарджыцһуцһадз гэцһил э** так и осталась (одежда) укороченной, **гарджыцһуцһадз нэрыс аррав дарав;** если слово употр. без притяж. артикля, суффикс мн. числа может относиться как к субъекту, выполняющему действие, так и к объекту действия, в этом случае **гарджыцһуцһадз нэрыс** будет иметь три значения: а) те вещи, которые я укорачиваю, б) та вещь, которую мы укорачиваем, в) те вещи, которые мы укорачиваем.

ԳԱՐՁՆՈՒՑԱԶ ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուն, մկ. քանի կարճացնում եմ, կարճացրի, կարճացնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆԱԴՅՏԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) укорачиваю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳԱՐՁՆՈՒՑԱԶ ՎՐԱ, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ կարճացնում եմ, էի, կարճացրի, կարճացնեմ և այլն. **գարջըցուցածովրս խայեր էլավ:**

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только укорачиваю и т.д.; **гарджыцһуцһадз овыс хайэр эхъав** как только я укоротил (одежду), сразу пришлась впору.

ԳԱՐՁԻՆԵԼՔ, ած. անմիտ:

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ, п. безмозглый, тупой.

ԳԱՐՁԻՆԵԼՔՈՒԹԻՆ, գ. անմտություն:

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆԱԴՅԻՆ, с. безмозглость, тупость.

ԳԱՐՁՈՒԹԻՆ, գ. կարճություն:

ԳԱՐԺՅԻՑԻՆՅՈՒՆ, с. краткость, короткость.

ԳԱՐՎԱՅՔ (Ն), **ԳԱՐՎԱԾԿ** (Չ), գ. կարվածք, կարելու ձևը, որակը:

ԳԱՐՎԱՑԻՔ (Н), **ԳԱՐՎԱՑԿ** (Ч), с. 1. шитьё. 2. пошив; литер.вост.арм. կարվածք карвацһкх, литер.зап.арм. կարուածք (произн. гарвадзкх) – шитьё, пошив.

ԳԱՐՔ (Ն), **ԿԱՐԿ** (Չ), գ. 1. ամուսնություն. «կարգ» բառն է նոր իմաստով գործածված. 2. (Նխ) պաշտոն, կոչում (հոգևորականի):

ԳԱՐԿ (Н), **ԿԱՐԿ** (Ч), с. 1. брак, супружество. 2. (Нхч) должность; духовный сан; грабар կարգ карг – порядок, закон, литер.вост.арм. կարգ карг, литер.зап.арм. կարգ (пр. гаркх) – порядок, система, уклад, обычай, Агулис, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Ереван, Карабах, Мараха, Шемаха, Тбилиси կարք каркх, Мокс կարք каркһи, Муш կարլ карк, Акна, Полис, Себастья գարք гаркх – церковный сан, религиозный обряд, обряд погребения, Сучава գарք гаркх – закон, порядок.

ԳԱՐՔԱԶ (Ն), **ԿԱՐԿԱԶ** (Չ), ած. ամուսնացրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գարքաց զրդար ունի. գարքաձներուն բաշխա հանիլ է:**

ԳԱՐԿhԱԴՅ (H), **ԿԱՐԿԱԴՅ** (Չ), ք.ք.ք. 1. пожененный. 2. выданная замуж; с существ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гаркхадз дыхъакh уни** у него женатые сыновья, **гаркхадзнерун башха ханил э** женатых (сыновей) поселил отдельно.

ԳՎԱՐՔԱԶՉՎՐՍ (Ն), **ԿՎԱՐԿԱԶՉՎՐՍ**, -ովրդ, -ովր, -ներովրու, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ ամուսնացնում եմ, էի և այլն. **գարքաձովր բաշխա փիթ հանիլ:**

ԳԱՐԿhԱԴՅՕՎԻՍ (H), **ԿԱՐԿԱԴՅՕՎԻՍ**, -ովид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только я женил (выдал замуж) и т.д.; **гаркхадзовыс башха пхитх ханим** как только поженю, сразу поселю отдельно.

ԳԱՐՔԷԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -էցէ՛ք (Ն), **ԿԱՐԿԷԼ**, -էժէ՛կ (Չ), բ.ն. ամուսնացնել:

ԳԱՐԿhՅԼ, гыгаркхим, гаркхэцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкh (H), **ԿԱՐԿՅԼ**, кыгарким, каркэци, -эцэк (Չ), г.д.з. женить, выдавать замуж; **грабар կարգել каргел** – расставлять по порядку, женить, литер.вост.арм. կարգել каргел, литер.зап.арм. կարգել (произ. гаркхел) – женить, Карин, Ахалциха կարբել каркхэл, Акна, Полис, Асланбек գարբել гаркхэл, Муш կարկել каркел, Харберд գարբիլ гаркхил, Сучава գ՛արբել гхаркхел, Амшен գարբուշ гаркхуш, все в значении женить.

ԳԱՐՔԷԼՈՒ (Ն), **ԿԱՐԿԷԼՈՒ** (Չ), ած. ամուսնացնելու հասակի (տղա, աղջիկ). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԱՐԿhՅԼՍ (H), **ԿԱՐԿՅԼՍ** (Չ), ք.բуд.вр. достигший брачного возраста; с существит. выполняет функцию прилаг.; **каркэлу ахчиг** (Չ) девушка на выданье.

ԳԱՐՔԸՎԱԶ (Ն), **ԿԱՐԿԸՎԱԶ** (Չ), ած. ամուսնացած (մարդ, տղա, աղջիկ). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գարքըվաձներէն մէքադին գրջանչնամ:**

ԳԱՐԿhԻՎԱԴՅ (H), **ԿԱՐԿԻՎԱԴՅ** (Չ), ք.ք.ք. 1. женатый. 2. замужняя; с сущ. становится прилаг., при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склон.; **гаркхывадзнерэн мэкхадин гыджанчхнам** с одним из женатых (мужчин) я знаком.

ԳՎԱՐՔԸՎԱԶՉՎՐՍ (Ն), **ԿՎԱՐԿԸՎԱԶՉՎՐՍ**, -ովրդ, -ովր, -ներովրու, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ ամուսնացա և այլն. **գարքըվաձովր բաշխա էլիլ էր:**

ԳԱՐԿhԻՎԱԴՅՕՎԻՍ (H), **ԿԱՐԿԻՎԱԴՅՕՎԻՍ**, -ովид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только женюсь (выйду замуж) и т.д.; **гаркхывадзовы башха эллил эр** как только он женился, сразу стал жить отдельно.

ԳԱՐՔԸՎԷԼ (Ն), **ԿԱՐԿԸՎԷԼ**, -վիմ, -վէցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վէ՛, -վէցէ՛ք (Չ. -վէցէ՛կ), բ.չ. ամուսնանալ:

ԳԱՐԿhԻՎՅԼ (H), **ԿԱՐԿԻՎՅԼ**, -вим, -вэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкh (Չ. -вэцхэк), г.с.з. жениться; выходить замуж; литер.вост.арм. կարգվել каргвел, литер.зап.арм. կարգվիլ (произ. гаркхывил) – жениться, выходить замуж.

ԳԱՐՕԴ 1. գ. կարոտ, կարոտի զգացմունք, փափագ. 2. ած. կարոտ, փափագ ունեցող (մարդ). 3. կարիքավոր (մարդ). **գարոդ(ը) լալ** ցանկություն ունենալ, փափակել տեսնելու. **գարոդ մընալ** կարոտի զգացմունքը չբավարարված մնալ. **գարոդը քաշել** կարոտելուց տառապել. **գարոդը** կամ **գարոդը քրքաշիմ** կամ **քրքաշելի** ասում են ոչ ցանկալի այցելույի հասցեին. **մէգ գրդոր հացէ գարոդ** մի կտոր հացից գուրկ:

ԳԱՐՕԴ 1. с. тоска. 2. с. желание. 3. п. тоскующий, исполненный тоски. 4. п. бедный, нуждающийся; **гарод (ы)лал а** сгорать от желания (увидеть кого-либо и т.п.), б) нуждаться в ком-либо, чём-либо, **гароды арнэл** утолить тоску, **гарод мынал** не утолить тоску, **гароды кхашэл** тосковать, скучать, **гародыд** или **гароды кхыкхашим** или **кхыкхышэйи** (ирон.) только тебя мне и не хватало (употр. в адрес нежеланного человека), **мэг гыдор хацхэ гарод** лишённый куска хлеба; **грабар կարոտ карот** – нуждающийся, литер.вост.арм. կարոտ карот, литер.зап.арм. կարոտ (произн. гарод) – тоска, нужда, нищета, тоскующий, нуждающийся, в гаварах Ахалциха, Карин,

Карабах, Мокс, Шемаха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կարօւոյ քարօտ, Алашкергт, Муш կարօւոյ քարօտ, Тигранакерт գորօղ քարօտ, Харберд, Полис, Родосто, Акна գորօղ քարօտ, Себастиа, Сучава գորօղ քարօտ, Амшен գորօղ քարօտ, գորօղ քարօտ, Мараха կարօւոյ քարօտ, Асланбек գորօղ քարօտ, գորօտ* քարօտ, Зейтун գորօղ քարօտ, Хачин գորօղ քարօտ.

ԳԱՐՕՂԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -ինէրու, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի կարօտում եւ, կարօտեցի, կարօտեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գարօղաձսային գրնայեր բաղգերին վըրան:**

ГАРОДАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) тоскую (скачу по кому-либо), тосковал, буду тосковать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **городадзсайин гынайэр бадгэрин выран** чем больше скучал, тем больше смотрел на фотографию.

ԳԱՐՕՂԱՂՍՎԱՍ, -ովը, -ովը, -նէրովը, -նէրովը, -նէրովը, մկ. հենց որ կարօտում եւ, էի, կարօտեցի, կարօտեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գարօղաձովը գէշտայի դէսնէլու:**

ГАРОДАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только тоскую, скачу (по кому-либо) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **городадзовыс гэштайи дэснэлу** как только начинал скучать, шёл повидаться.

ԳԱՐՕՂԷԼ, -իւ, -էցա, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէք (Չ. -էցէկ), բ.չ. կարօտել:

ГАРОДЭЛ, гыгародим, -эцха, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэхк (Ч. -эцхэк), г.с.з. тосковать, скучать (по кому-либо); литер.вост.арм. կարօտել քարօտել, литер.зап.арм. կարօտիլ (произн. гародил).

ԳԱՐՕՂԷԼԷՆ, մկ. կարօտելով, կարօտ քաշելով:

ГАРОДЭЛЭН, н. тоскуя, скучая (по кому-либо).

ԳԱՐՕՂԷԼՈՒ, աձ. կարօտելու (մարդ), որին կարելի է կարօտել կամ ով կարող է կարօտել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է աձ., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **ուրիշ գարօղելու մաշտ չունիմ, իմ գարօղելուները սիվօն ին, ինձի գարօղելուներն ալ մեռան կրնածին:**

ГАРОДЭЛУ, пр.буд.вр. 1. тот, по которому можно тосковать, скучать. 2. тот, кто может тосковать, скучать; с сущ. становится прилаг., при независ. употр. – сущ., принимает артикль 3-го л. и склоняется; **уриш гародэлу машт чхуним, им гародэлунэрыс сивонк ин, индзи гародэлунэри ал мэрран кынацин** мне больше не по кому скучать, только по этим (детям, внукам), а те, кто мог бы по мне скучать, ушли в мир иной.

ԳԱՐՕՂ (Ը)ԼԱԼ կարող լինել (որևէ բան անել). գործածվում է նաև դիմագրով նշանակությամբ. **գարօղ է թաթավ անել կամ թաթավ քալ:**

ГАРОХЪ (Ы)ЛАЛ уметь, мочь, быть в состоянии что-либо делать; употребл. также в безличной форме в значении возможности: **гарохъ э thathav анэл**, или **гарохъ э thathav khал** возможно, пойдёт дождь; литер.вост.арм. կարող քարօղ, литер.зап.арм. կարող (произн. гарохъ) – умелый, способный; этимол. см. гырнал.

ԳԱՅԻՆ, գ. կացին. մինչև անցյալ դարի վերջը Չալթրում մի քանի ծեր մարդիկ գործածում էին այս բառը, որ նշանակում էր ոռոսական տօբ-ից տարբեր ձևի, բայց նույն նպատակին ծառայող գործիք, որի մի կողմը տաշող սուր բերան էր, իսկ մյուս կողմը նման էր մուրճի և մուրճի դեր էր կատարում. այժմ այդ գործիքն էլ, բառն էլ մոռացված են:

ГАЦНИН, с. топор; ещё в конце XIX века некоторые пожилые люди в Чалтыре ещё употребляли это слово; по своей форме инструмент отличался от топора, хотя имел схожее назначение, однако одна сторона металлического обуха была снабжена острым лезвием, а противоположная имела форму молотка и использовалась как молоток, в наст. время как само слово так и инструмент вышли из употребления; заимств. от ассирио-вавилонского хаššīnā – топор; **грабар կացին** кацхин – топор, литер.вост.арм. կացին кацхин, литер.зап.арм. կացին (произн. гацхин) – топор, Агулис, Алашкергт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Мокс, Салмаст, Тбилиси կացին кацхин, Харберд, Амшен, Себастиа, Сучава կացին гацхин, Возм կացին кацхин, Карабах կացին кацхин, Муш կացին кацхи, Асланбек քա*ձին гацзин.

ԳԱՅՅԱՌ ՄԱՇՏ, ած. 1. աննշան տեսկով մարդ. 2. կովարար, անզիջող մարդ:

ГАЦЬЯРР МАШТ, п. 1. плюгавый, невзрачный. 2. ершистый, задиристый.

ԳԱՅՅԱՌԼԷՄԻՇ ԼԱԼ հոխորտալ, ամբարտապանել:

ГАЦЬЯРРЛЭМИШ ЛАЛ задираться, хорохориться.

ԳԱՓ-ԳԱՆԱՆԶ (Ն), **ԳԱՊ-ԳԱՆԱՆԶ** (Չ), ած. բոլորովին կանաչ:

ГАПЬ-ГАНАНЧЬ (Н), **ГАП-ГАНАНЧЬ** (Ч), п. полностью зелёный.

ԳԷԲԵՐՄԻՇ ԱՆԷԼ սպանել (մարդ):

ГЭБЭРМИШ АНЭЛ 1. убить, прикончить. 2. свалить на землю, нокаутировать; турец. gebertmek (гебертмек), крым.татар. гебертмек – убить, прикончить.

ԳԷԲԵՐՄԻՇ ԱՆԷԼՈՒ սպանելու արժանի (մարդ):

ГЭБЭРМИШ АНЭЛУ заслуживающий быть убитым.

ԳԷԲԵՐՄԻՇ ԼԱԼ սպանվել (մարդ):

ГЭБЭРМИШ ЛАЛ быть убитым; турец. gebertmek, крым.татар. гебертмек – убить.

ԳԷԲԵՐՄԻՇ ԼԱԼՈՒ սպանվելու արժանի (մարդ):

ГЭБЭРМИШ ЛАЛУ заслуживающий быть убитым.

ԳԷԳ ածական անունից չափի և աստիճանի մակբայ կազմավորող ածանց, դրվում է բառի վերջում և գրվում է միաձուլված. **Էրգանգեգ** – բավականին երկար, **պածրոզեգ** – բավականին բարձր, գործածվում է գրական արևմտահայերենում և արևմտահայ բարբառներում:

ГЭГ суффикс, образующий наречия меры и степени от имён прилагательных, ставится в постпозиции и пишется слитно; **эргангэг** – достаточно длинный, **пацырргэг** – достаточно высокий; употр. в литературном западноармянском языке и западноармянских диалектах.

ԳԷԴԳ, գ. ժամկետ, նշանակված պայմանաժամ. **գեդիգին հասաձ քենը** ժամկետը լրացած ընդհանր. կետ-իկ:

ГЭДИГ, с. срок, назначенный час; **гэдигин хасадз khэны** в назначенный час; **грабар կէտ կэт** – цель, намерение, литер.вост.арм. կէտ кет – исходный пункт, литер.зап.арм. կէտ (произн. гэд) – знак, назначенный срок, в гаварах Нор-Джуга կէտ կэт – время, Карабах կըտ кыэт, Зейтун, Сучава գէт гэд, Акна կէտ կэт – препятствие, Буланых կէտ кет – один, непарный.

ԳԷԴԻՆ (Ն), **ԿԷԴԻՆ** (Չ), գ. գետին. **գեդինը անցավ** (Ն), **կեդինը անցավ** (Չ) կամ **գեդինը մըղավ** (Ն), **կեդինը մըղավ** (Չ) անհետ կորավ. **գեդինը անցնելուն** (Ն), **կեդինը անցնելուն** (Չ) մեռնելու արժանի մարդը. **գեդինը անցնիս** (Ն), **կեդինը անցնիս** (Չ) (անեցք) մեռնես, սատկես. **գեդինեն գըղնըվաձ չէ** (Ն), **կեդինեն կըղնըվաձ չէ** (Չ) դրա վրա աշխատանք է գործադրված, պետք է խնայող լինել. **գեդինը դընիմ բոլըդ** (Ն), **կեդինը տընիմ բոլըդ** (Չ) (անեցք) թաղեմ քեզ. **գեդինը մըղնիս** (Ն), **կեդինը մուղնուս** (Չ) (անեցք) մեռնես. **գեդինով անել** կամ **գեդինով մեմը անել** (Ն), **կեդինով անել** կամ **կեդինով մեմը անել** (Չ) ամբողջ գետնի վրա թափել, շաղ տալ. **գեդինով (ըլալ** կամ **գեդինով մեմը լալ** (Ն), **կեդինով լալ** կամ **կեդինով մեմը լալ** (Չ) թափվել, ցրիվ գալ ամբողջ գետնի վրա:

ГЭДИН (Н), **КЭДИН** (Ч), с. 1. земля, планета. 2. земля, суша, почва, грунт; **гэдины анцхав** (Н), **кэдины анцхав** (Ч) сгинул, провалился сквозь землю, **гэдины мыдав** (Н), **кэдины мыдав** (Ч) а) сгинул, провалился сквозь землю, б) сгорел со стыда, **гэдины анцһнэлун** (Н), **кэдины анцһнэлун** (Ч) заслуживающий погибели, **гэдины анцһнис** (Н) **кэдины анцһнис** (Ч) чтоб ты сквозь землю провалился, **гэдинэн гыднывадз чһэ** (Н), **кэдинэн кыднывадз чһэ** (Ч) досталась тяжело, не с неба свалилась (о вещи), **гэдины дыним бойыд** (Н), **кэдины тыним бойыд** (Ч) я тебя урою, **гэдины мыднис** (Н), **кэдины муднус** (Ч) чтоб ты сквозь землю провалился, **гэдинов анэл** или **гэдинов мэмы анэл** (Н), **кэдинов анэл** или **кэдинов мэмы анэл** (Ч) раскидать, рассыпать, разлить по земле, **гэдинов (ы)лал** или **гэдинов мэмы лал** (Н), **кэдинов лал** или **кэдинов мэмы лал** (Ч) раскидаться, рассыпаться, разлиться по земле, **эрэсы кэдин эхъав** устыдился за другого (из-за его неподобающего поведения и т.п.); **грабар գետին** гетин – земля, литер.вост.арм. գետին гетин – земля, литер.зап.арм. գետին (произн. khэдин) – земля, Нор-Джуга գ'ետին гетин, Ахалциха, Возм, Карин գ'ետին гэтин, Полис, Тбилиси գեդին гэдин, Ван կ'ետին кйетин, Салмаст

կէտին կէտին, Мокс, Мараха կյէտին կйէտин, Алашкерт, Ереван, Харберд, Муш, Себастья, Сучава գ'էղին ցհэдин, Амшен կէղին кэдин, Тигранакерт, Родосто քէղին khэдин, Агулис գյտսին гйätин, Хачин գ'իղին ցһидин, Антиохия, Зейтун գ'իղէն ցһидэн.

ԳԵՂԻՆԵԺԱԺ (Ն), **ԿԵՂԻՆԵԺԱԺ** (Չ), գ. երկրաշարժ:

ԳԵԴԻՆՅԱԺ (Н), **ԿԵԴԻՆՅԱԺ** (Չ), с. землетрясение; литер.вост.арм. գետնաշարժ ցетнашарж, литер.зап.арм. գետնաշարժ (пр. khэднашарж) – землетрясение.

ԳԵՂՆԱՓՈՐ (Ն), **ԿԵՂՆԱՓՈՐ** (Չ), գ. գետնափոր:

ԳԵԴՆԱՓՈՐ (Н), **ԿԵԴՆԱՓՈՐ** (Չ), с. землянка; литер.вост.арм. գետնափոր ցетнапор, литер.зап.арм. գետնափոր (произ. khэднапор) – землянка.

ԳԵԶԳԵՐԵ ԴԵՂ (Նխո), մկ. ակնհայտնի կերպով. թուրք. գոզ գյորէ – ակնհայտնի:

ԳԵՅԳԵՐԵ ԴԵՂ (Нхч), н. явно, открыто, не скрывая; от турец. göz göre (göz görэ) – открыто, намеренно, умышленно.

ԳԵԶԳԵՆ, ած. ամբողջ օրը ման եկող. թուրք. գէզինմէր – շուռ գալ, պտտվել:

ԳԵՅԳԵՆ, п. празднующийся, слоняющийся без дела; турец. gezmek (гэзмэк), крым.татар. кезмек – гулять, бродить.

ԳԵԶԵՔ (Ն), **ԿԵԶԱՔ** (Չ), գ. հիվանդություն:

ԳԵՅԵՔ (Н), **ԿԵՅԱՔ** (Չ), с. болезнь; турец. kezek (кэзэк) – гангрена.

ԳԵԹԻՆ ԳԵՐԵ ԴԱՆԵԼ (Նխո) դէպի ետ տանել (գործը). տէ u նաև կօտրնկէրի էշտալ:

ԳԵԿԻՆ ԳԵՐԵ ԴԱՆԵԼ (Нхч) отложить (дело); от турец. götün (götюн) – назад, пятясь задом + послеслог göre – согласно, сообразно с; см. также котынкэри эштал (Չ).

ԳԵԼԲԵՐԻ կամ **ԳԵԼԲԵԼԻ**, գ. փուռի կրակը խառնելու գործը կէռ ծայրով. թուրք. գելբերի:

ԳԵԼԲԵՐԻ или **ԳԵՐԲԵԼԻ**, с. кочерга, железный прут для разгребания золы в печи; турец. gelberi (гелбери), крым.татар. кельбер – кочерга; в гаварах Карабах գալբարի гэлбэри, Лори գրբարի глбэри – кочерга.

ԳԵԼԸՍ ՈՒՆԻՍ, **ԳԵԼԸՍ ՈՒՆԻ** (Չալթըր) դու ընդունակ ես, նա ընդունակ է. **գելըմ ունիս ուղէլու ու քուն լալու ուտելլն ու քնելն է քո գործը**:

ԳԵԼԻՄ или **ԵԼԻՄ** (Чалтырь) употр. в выражении **гэлым унанал** или **бэлым унанал** обладать способностью что-либо делать; **гэлым унис удэлу у khун лалу** ты способен только есть да спать; турец. bellem (беллем) – способность запоминать.

ԳԵԼԸԳ առանձին չի գործածվում և բառի իմաստը մոռացված է, գործածվում է ձր. կամ արհ. միայն **գելըրը գըրդէլ**, որ նշանակում է վիճակը վատանալ (որևէ մարդու): թուրք. գելիր – թոշակ:

ԳԵԼԻՐ значение слова забыто, употр. только в иронич.-уничижит. значении в выражении **гэлыры гыдррэл** ухудшаться, принимать дурной оборот (о ситуации); турец. gelir (гелир), крым.татар. келир – доход, рента; среднеарм. яз. կելլըր келур, կալլըր калур – доход, рента, в гаварах Полис կելիր кэлир, Ван, Карабах գյղիր гйällюр, Амшен գмլըր гällур – доход.

ԳԵԼԻ, գ. մեծ սանդ` կորկոտ ու ձավար պատրաստելու:

ԳԵԼԻ, с. большая каменная ступа для приготовления пшеничной крупы; крым.татар. кели – ступа, просорушка.

ԳԵՂ (Ն), **ԿԵՂ** (Չ), գ. գյուղ:

ԳԵՊ (Н), **ԿԵՊ** (Չ), с. деревня, селение, село; грабар գիղ ցюхь, литер.вост.арм. գյուղ ցюхь, литер.зап.арм գէղ (произн. khэхь), Алашкерт, Хачин, Муш, Сучава գ'էղ ցhexь, Акна, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Себастья գ'էղ ցhэхь, Зейтун գ'էղ ցhэхь, Асланбек գ'էղ ցhэхь, Амшен կէղ кэхь, Возм գ'յէղ ցһейхь, Салмаст, Ван կյէղ кйехь, Мокс, Мараха կյէղ кйэхь, Полис, Родосто քէղ khэхь, Тбилиси գիղ ցихь, Тигранакерт քիղ khихь.

ԳԵՂԱՑԻ (Ն), **ԿԵՂԱՍԻ** (Չ), գ. գյուղացի. հոլովվում է երկու կերպ – **գէղացի**, -ցիյի, -ցիյէ, -ցիյով, -ցիյէր, -ցիյէրու, -ցիյէրէ, -ցիյէրով (Նխո), **գէղացի**, -ցիյի, -ցիյէ, -ցիյով, -ցիք, -ցոց, -ցոցմէն, -ցոցմով (Մէծ Սալա, Փոքր Սալա, Նեսսվէթայ), **կէղածի**, -ծիյի, -ծիյէ, -ծիյով, -ծիկ, -ծօծ, -ծօծմէն, -ծօծմով (Չ):

ԳՅՒՅԱՇԻ (Н), **ԿՅՒՅԱՇԻ** (Ч), с. сельский житель, крестьянин, крестьянка; склоняется двумя способами: **ԳՅՒՅԱՇԻ**, -цхийи, -цхийэ, -цхийов, -цхинэр, -цхинэру, -цхинэрэ, -цхинэров (Нхч), **ԳՅՒՅԱՇԻ**, -цхийи, -цхийэ, -цхийов, -цхикh, -цхоцh, -цхоцhмэн, -цхоцhмов (Б. Салы, Султан Сала, Несветай), **ԿՅՒՅԱՇԻ**, -цхийи, -цхийэ, -цхийов, -цик, -цоц, -цоцмэн, -цоцмов (Ч); литер.вост.арм. գյուղացի Գյուհաշի и գեղացի Գեհաշի, литер.зап.арм. գիւղացի (произ. Կիւհաշի) и գեղացի (Կեհաշի), в гаварах Полис, Муш, Карин, Себастья գեղացի Գեհաշи – сельский житель.

ԳԵՂՁԱՎՈՐ (Լիջ), ած. կեղծավոր. բարբառի մեջ մտած է գրական լեզվից:

ԳՅՒՅԴՅԱՎՈՐ (Нхч), п. лицемерный, двуличный; литер.вост.арм. կեղծավոր Կեհաշավոր, литер.зап.арм. կեղծաւոր (произн. Գեհաշավոր).

ԳԵՄԻ, գ. նավ. փոխ. թուրք. ***hа**, **hարա**, **ԳԵՄԻՆԵՐՐԱ ԷԳԻԼ ԻՆ** **hա**՝ **ի**հարկե նավերս եկել են, **ա**տում էին **հ**նումը **ծ**նողները **հե**գնորեն, **է**րբ մանուկները խնդրում էին մի բան գնել, դա նշանակում էր «փող չունիս»:

ԳՅՄԻ, с. судно, корабль; ***ha!**, **haба!**, **ԳՅՄԻՆԵՐԻՍ ԷԳԻԼ ԻՆ** ну да, конечно, корабли наши прибыли (так с иронией говорили в прежние времена родители, когда дети просили купить что-нибудь, что означало «денег нет»); турец. gemi – судно, корабль; среднеарм. яз. գեմի Գեми, կեմի կэми, կամի ками, Карин, Ван, Мокс, Шатах, Ван գյամի Գяами, Карабах қамի Գами – корабль.

ԳԵՆԱԼ, -նավ, -ցա, -ցաձ, -ցոդ, -նավու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Զ. -ցի՛կ), բ.չ. 1. կենավ, մնավ մի տեղ. 2. ապրել մի տեղ:

ԳՅՆԱԼ, гыгэнам, гэца, гэцадз, гэцохь, гэналу, гэцхир, гэцхикh (Ч. гэцхик), г.с.з. 1. оставаться. 2. обитать, жить; корень грабара կայ ка – место пребывания, կայանակ кайанал – оставаться, находиться, литер.вост.арм. կենավ кенал, литер.зап.арм. կենավ (пр. гэнал) – оставаться, жить, Тбилиси կենավ кэнал, Асланбек, Полис, Родосто գենավ гэнал, Сучава գենավ генал, Зейтун, Хачин գինոլ Գинол, Амшен գենուլ Գэнуш, Тигранакерт գենուլ Գэнэл – оставаться, обитать, жить.

ԳԵՆԱԼԵՆ կամ **ԳԵՆԱԼԵՆ-ԳԵՆԱԼԵՆ**, մկ. կենավով, մնավով. 2. վերջ ի վերջո:

ԳՅՆԱԼԵՆ или **ԳՅՆԱԼԵՆ-ԳՅՆԱԼԵՆ**, н. 1. оставаясь, пребывая. 2. в конце концов.

ԳԵՆԱԼՉԵՔ, գ. կացավարձ, ապրելավարձ:

ԳՅՆԱԼՉԻՔ, с. плата за проживание.

ԳԵՆԱԼՈՒ, ած.մկ. 1. (մարդ), որ կարող է մնալ կամ պիտի մնա. 2. (տեղ), որտեղ կարելի է կամ պետք է կենալ, ապրել. ապանի դերբայ, որ գոյանի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովում է. **ԳԵՆԱԼՈՒ ԱՄ ԴՈՒՆ Է. ԻՄ ԳԵՆԱԼՈՒԻՍ ՔՈՒՐ ՄԵՐԱՊ ԱԼ ԲԱՐԲԱՐ ԴՈՒՆ ՉԱ. ԽՈՒ ԳԵՆԱԼՈՒ ԷՉԱ.**

ԳՅՆԱԼՈՒ, пр.буд.вр. 1. тот, кто должен остаться или жить. 2. место, где можно или нужно остаться или жить; **ԳՅՆԱԼՈՒ ՍԱ ԴՈՒՆ Է** я буду жить в этом доме, **ԻՄ ԳՅՆԱԼՈՒԻՍ ԿՈՎՈՒ ՄԵՔԻԱԴ ԲԱՐԱԲ ԴՈՒՆ ԳԱ** рядом с (домом), в котором я буду жить, есть пустой дом, **ԽՈՒ ԳՅՆԱԼՈՒ ԷՂԱ** я приехал, чтобы жить здесь; с суц. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия, при независ. употр. – функцию существ., принимает артикль и склон.

ԳԵՆԵ, մկ. վերստին, նորից. թուրք. գեն – նույն իմ.:

ԳՅՆԵ, н. 1. снова, опять. 2. всё таки, всё же; турец. gene (гене), крым.татар. кене и гене (диал.) – опять, снова; среднеарм. яз. գենա гэна, կենա кэна – снова, опять, в гаварах Амшен գենե гэнэ – всё таки, Карабах գэнә гәнә, Ван գինә гинә – снова.

ԳԵՆԵ-ԳԵՆԵ, մկ. այնու ամենայնիվ, ռուս. всё-таки (հարցական խոսքի սկզբում):

ԳՅՆԵ-ԳՅՆԵ, н. всё-таки, и всё же (в начале вопросит. предложения).

ԳԵՆԹԱՆԻ առանձին չի գործածվում, այլ հետևյալ արտահայտությունների մեջ. ***ԳԵՆԹԱՆԻ ԳԵՅԻՐ** – պատասխանում էր սերմնացանը հնումը, էրբ մոտից անցնողը բարեմաղթում էր, «ապավա աչողէ». **ԳԱԶԳԵՆԹԱՆԻ** (մարդ, տղա), վատ ստոր:

ԳՅՆԹԱՆԻ, с. живой, здоровый, полный жизни; употр. только в выраж. ***ԳՅՆԹԱՆԻ ԳԵՇԻՐ** ответ сеятеля проходим, выражающим ему добрые пожелания словами «асвадз ачохь» – бог в помощь, **ՉԻԱԶԳՅՆԹԱՆԻ** а) порочный, безнравственный, б) подлец, негодяй; исконно арм. слово, корень древнеармян. языка կեալ кял – жить, грабар կենդ кенд, литер.вост.арм. կենդանի кендани,

литер.зап.арм. կենդանի (произ. гэнthани) – животное, живой, полный жизни, в гаварах Ахалциха, Ереван, Карин, Шемаха, Тбилиси կենթանի кэнthани, Алашкерт, Муш կենտան кэнтан, Сучава զենդանի гендхани, Возм կենթանի кэнthанэй, Мокс կենդանը՝ кэнданыэ, Мараха կենթանը՝ кэнthаныэ, Тбилиси կենթան кэнthан.

ԳԵՆԹԱՆՈՒԹԻՆ, ձ. բարեմաղթական ձայնարկություն խնձույքի մեջ զինի խմելուց առաջ ասվող խոսքում:

ԳԵՆԹԱՆԱՄԻՆ! м. здравица, добрые пожелания, предшествующие винопитию во время застолья; этимол. см. гэнthани.

ԳԵՆՁ (Ն), ած. ջահել, երիտասարդ. փոխ. թուրք. հոմանիշը – յաշ:

ԳԵՆԸՋ (Н), п. молодой, юный; синон. йаш; турец. genç (генч), крым.татар. генч – молодой; среднеарм. яз. կենճ кенч, в гаварах Амшен զենջ гэндж, Ван գյմնջ ցյэндж – молодой.

ԳԵՆՁ-ԳԵՆՁ (Ն), մկ. երիտասարդ հասակում. **զենջ-զենջ մեռավ:**

ԳԵՆԸՋ-ԳԵՆԸՋ (Н), н. в молодом возрасте; **гэндж-гэндж мэрав** умер совсем молодым; турец. genç (генч) – молодой.

ԳԵՆՁՆԱՍԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), բ.չ. երիտասարդանալ, ջահելնալ. թուրք. զենջ + հայ. -ան-ալ:

ԳԵՆԸՋԻՆԱԼ, -нам, -цна, -цнадз, -налу, -цхир, -цхикh (Н), г.с.з. молодеть; турец. genç (генч), крым.татар. генч – молодой + арм. -ан-ал.

ԳԵՆՁՆԱՍԼՈՒ (Ն), ած. երիտասարդանալու (մարդ), որ կարող է երիտասարդ դառնալ. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԵՆԸՋԻՆԱԼՅԱԼ (Н), пр.буд.вр. тот, кто может помолодеть; с сущ. становится прил.

ԳԵՆՁՆՑԱՍ (Ն), ած. երիտասարդացած (մարդ), երիտասարդ դարցած (ծեր մարդ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԵՆԸՋԻՑԻՆԱԸՅ (Н), пр.пр.вр. помолодевший (о пожилом человеке); при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.

ԳԵՆՁՆԻԹՐԱ, -ըն, -ը, -ներըս, -ներըդ, -ները (Ն), մկ. երիտասարդության ժամանակս, -դ, -ը, -ներումս, -դ, -ը:

ԳԵՆԸՋՄԻՆԻՍ, -ыд, -ы, -нэрыс, -нэрыд, -нэры (Н), н. во времена моей молодости, твоей молодости, его молодости и т.д.

ԳԵՆՁՆԻԹԻՆ (Ն), գ. երիտասարդություն, ջահելություն. թուրք. զենջ + հայ. -ություն. հոմանիշը – յաշություն:

ԳԵՆԸՋՄԻՆ (Н), с. юность, молодость; турец. genç (генч), крым.татар. генч + арм. «утхин»; синон. йашутхин.

ԳԵՉԵԸ (Ն), տե՛ս գոչեր (Ն):

ԳԵՉԻՅԸ (Н), см. гочхэр (Н).

ԳԵՉԻԴ (Ն), **ԳԵՉԻՏ** (Չ), գ. անցնելու, կատարվելու բան. թուրք. զեչիդ – անցք, կիրճ:

ԳԵՉԻԸ (Н), **ԳԵՉԻԿ** (Կ), с. нечто временное, недолговечное, преходящее; турец. geçit (гечит), крым.татар. кечит – проход, проезд, переход.

ԳԵՉԻՄԵ (Ն), **ԳԵՉԵՄԵ** (Չ), գ. ապրուստ. թուրք. զեչիմե – նույն իմ.:

ԳԵՉԻՄԵ (Н), **ԳԵՉԻՄԵ** (Կ), с. жизнь, существование; турец. geçim (гечим) – средства к существованию; в гаваре Полис կեչիմե կэчинмэ – средства к существованию.

ԳԵՉԻՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ ապրել. թուրք. զեչիմեթ – ապրել:

ԳԵՉԻՄԻՄԻՇ (Կ)ԼԱԼ и **ԳԵՉԻՄԻՄԻՇ ԼԱԼ** жить, обитать; турец. geçinmek (гечинмек) – жить; в гаварах Полис կեչիմիշ ըլլալ կэчинмиш ыллал, Ван զեչիմիշ ըլլալ гэчимиш ыллал – жить.

ԳԵՉԻՄԻՇ ԱՆԵԼ ապրեցնել, ապրուստ հայթայթել (մեկին):

ԳԵՉԻՄԻՄԻՇ ԱՆՅԸ обеспечивать средствами к существованию (семью).

ԳԵՉԵ-ԽՈՒԻՇ (Ն), **ԳԵՉԵ-ԽՈՒՇ** (Չ), գ. չղջիկ. թուրք. զեչե – գիշեր, կուշ – թռչուն, զեչե կուշու – չղջիկ:

ԳԵՉԵ-ԽՍԻՍ (Н), **ԳԵՉԵ-ԽՍԻՍ** (Կ), с. зоол. летучая мышь; турец. gece kuşu (гэджэ кушу) – летучая мышь (gece – ночь, kuş – птица).

ԳԷԶԷՍԷՏԱ (Ն), **ԳԷԶԷՍՎԱ** (Չ), գ. ցայգածաղիկ, ռուս. ночная красавица, belle-nuit կոչվող ցաղիկը. թուրք. գեշե – գիշեր + փարս. սեֆա – հաճույք:

ԳԵԺՋԵՏՓԱ (Н), **ԳԵԺՋԵՏՎԱ** (Չ), с. бот. мирабилис, ночецвет, ночная красавица, Mirabilis, род цветковых растений семейства Никтагиновые; турец. geceseфа (геджесефа) – ночная красавица (турец. gece – ночь + араб.-перс. seфа – наслаждение); Полис գեճէսեֆա гեչեսեֆа, Ван գեջէ սմֆասի геджэ сәфаси – мирабилис.

ԳԷՌԱԼ, -ա, -աց, -ացած, -ալու, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. քոր գալ. «եռալ» բառն է «գր» մասնիկը միացած արմատին. տե՛ս էր. **գրոնագրը գրգեռա** ուզում է ծեծ ուտել:

ԳՅՐՐԱԼ, гыгэppa, гэрpацh, -ацhадз, -алу, не имеет повел. накл. и форм 1-го и 2-го л., г.с.з. зудеть, чесаться; **гырpнагы гыгэppa** напрашивается на взбучку; исконно арм. слово, грабар եռալ йеррал – кипеть, пылать (о душе), кишеть (о червях), зудеть (о ране), литер.вост.арм. и литер.зап.арм. եռալ еррал – кипеть, Ван յեռալ йеррал, Возм, Ереван, Салмаст, Ахалциха յեռալ йэррал – кипеть, зудеть, Акна, Мокс, Муш եռալ эррал, Алашкерт եռալ еррал – кипеть, ныть, зудеть, Мараха եռռալ еррал, յառռալ йаррал, Полис եռալ эррал, Тбилиси յիռ գալ йирр гал – зудеть, Тигранакерт եռալ еррал – кипеть; в некоторых диалектах, включая новонахичеванский, во избежание путаницы между эррал – кипеть и эррал – зудеть, глагол эррал в значении зудеть стал употребляться с приставкой «к» («г») в начале слова: Ахалциха, Карин կեռալ керрал, Харберд, Полис, Салмаст գեռալ гэррал, Асланбек գեռալ гэррал, Себастья գոռալ гэррал, Хачин գերоլ гэррол, все в знач. зудеть; см. эppkh.

ԳԷՌԱՍ, գ. կեռալ:

ԳՅՐՐԱՍ, с. бот. черешня; от греч. kerasos – черешня; грабар կեռալ керрас – черешня, литер.вост.арм. կեռալ керрас, литер.зап.арм. կեռալ (произ. гэррас) – черешня, в гаварах Сучава գեռալ геррас, Асланбек, Себастья գեռալ гэррас, Буланых գեռալ геррйаз, Муш գրռալ гыррйаз, Харберд գիռալ гийрраз, Зейтун գեռоу гэррос, Ван գիլալ гилаз, Полис քիրալ кхираз, Ахалциха քիրтq кхирäз, Сведия քրուq кхруз.

ԳԷՌԱՏԱԶ, ած. քորեկած, քորեկող (տեղ մարմնի վրա). անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գեռացածեն քիչիմը վար գրգրակրճի**:

ԳՅՐՐԱԾԻԱԴՅ, пр.пр.вр. зудящий, чешущийся; с существ. становится прилагат., при независ. употр. – существ., принимает артикль 3-го лица и склоняется; **гэрpацhадзэн кhичhимы вар гыгыскыдзи** щиплет чуть ниже зудящего места.

ԳԷՌԱՏԱՂՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի քոր է գալիս, քոր եկավ, քոր գա և այլն բոլոր ժամանակների, եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գեռացածաային քրքերիմ, քերեցի, փիթ քերիմ** և այլն:

ԳՅՐՐԱԾԻԱԴՅԱԻԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) чешется (зудит), будет чесаться, и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м лице в соотв. с формой смыслового глагола предложения; **гэрpацhадзсайин кhыкhэрим, кhэрэцhи, пhитh кhэрим** по мере того как чешется, почёсываюсь, по мере того как чесалось, почёсывался и т.д.

ԳԷՌԱՏԱՂՉՈՎԸ, -ներովը, մկ. հենց որ քոր է գալիս, քոր եկավ, քոր գա և այլն. **գեռացածովը քացախով ջուր քրքրուիմ, վազ քուքա գեռալը**:

ԳՅՐՐԱԾԻԱԴՅՈՎԻ, -нэровы, н. как только чешется и т.д.; **гэрpацhадзовы кhацhахов джур кhыкhысим, ваз кhукhа гэрралы** как только начинает чесаться, мажу уксусом, разбавленным водой, и зуд проходит.

ԳԷՌԱՅԸՆԷԼ կամ **ԳԷՌԱՅՈՒՆԷԼ**, -ցունու կամ -ցունել, -ցուց, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու (Ն), **ԳԷՌԱՅԸՆԷԼ**, -ցունու, -ցուց, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու (Չ), առաջին երկու դեմքերի և հրամայականի ձևերը սովորաբար գործածական չեն, բ.ա. քորվեցնել, քոր առաջ բերել. **խրորջխանը գեռացրնող արող է**:

ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒ или **ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒ**, -цуну или -цунэ, -цуцн, -цуцнхадз, -цунохъ или -цунохъ, -цунэлу или -цунэлу (Н), **ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒ**, -цуну, -цуцн, -цуцнхадз, -цунохъ, -цунэлу (Ч), п.г. вызывать зуд; как правило, повелит. накл. а также 1-е и 2-е л. не употр.; **хыдышханы гэррацхинохъ арод э** крапива вызывает зуд.

ԳԷՌԱՅՈՒՆԵԼԷՆ կամ **ԳԷՌԱՅՈՒՆԵԼԷՆ** (Ն), **ԳԷՌԱՅՈՒՆԵԼԷՆ** (Չ), մկ. քորվեցնելով. **գեռացընելեն վի րա քերելու գուդա:**

ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒԼՆ или **ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒԼՆ** (Н), **ԳՐՐԱՇԻՆՆՈՒԼՆ** (Ч), н. вызывая зуд; **гэррацхинэлен вира кхэрэлу** гуда от постоянного зуда приходится всё время чесаться.

ԳԷՌԱՅՈՒՆԵԼԷՆ, -երուն, մկ. քանի քորվեցնում է, քորվեցնի և այլն. **գեռացուցաձային քերածէ արունեցավ:**

ԳՐՐԱՇԻՍԻՆԱԴՅՏԱԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) вызывает зуд и т.д.; **гэррацхицхадзсайн кхэрадзэс арунэцхав** по мере того как (крапива и т.п.) вызывала зуд, я чесался и окровавил ранку.

ԳԷՌԱՅՈՒՆԵԼԷՆ, -ներովը, մկ. հենց որ քորվեցնում է, էր, քորվեցրեց, քորվեցնի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակութ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գեռացուցաձովը քացախով ճուր քրտ:**

ԳՐՐԱՇԻՍԻՆԱԴՅՈՒՆԵԼԷՆ, -нэровы, н. как только вызывает зуд (о крапиве и т.п.) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м л. в соотв. с ф. смысл. гл. пр.; **гэррацхицхадзовы кхачахов чур кхысэ** как только начнёт зудеть, смажь уксусом, разбавленным водой.

***ԳԷՌՈՒՄԵՆ (Ո)ԼԱԼ (Ն)**, ***ԳԷՌՈՒՄԵՆ ԼԱԼ (Չ)** ձգվել, լայնանալ կամ երկարանալ. թուրք. գերիլմեկ – նույն իմ.:

***ԳՐՐԻՄԻՍ (Ե)ԼԱԼ (Н)**, ***ԿԻՐՐԻՄԻՍ ԼԱԼ (Ч)** растягиваться, вытягиваться, натягиваться; турец. gerilmek (герилмек) – растягиваться; в гаваре Полис կերիլմիշ ըլլալ կэррилмиш ыллал – растягиваться.

***ԳԷՌՈՒՄԵՆ ԱՆԵԼ (Ն)** ***ԳԷՌՈՒՄԵՆ ԱՆԵԼ (Չ)** լայնացնել, երկարացնել ձիգ տալով:

***ԳՐՐԻՄԻՍ ԱՆՈՒ (Н)**, ***ԿԻՐՐԻՄԻՍ ԱՆՈՒ** или **ԿԻՐՐԻՄԻՍ ԱՆՈՒ (Ч)** растягивать, вытягивать, натягивать; турец. gerilmek (герилмек) – растягиваться, germek – растягивать, натягивать.

ԳԷՌՄԱՆ, գ. գերմանացի:

ԳՐՐՄԱՆ, с. немец, немка.

ԳԷՍ, գ. 1. կես. 2. գ. ամբողջ ամարկայի կես մասը:

ԳԷՍ, с. 1. половина, середина (расстояния, промежутка времени и т.п.). 2. половина, одна из двух равных частей предмета; **грабар կէս кэс** – половина, литер.вост.арм. կես кес, литер.зап.арм. կես (произн. гэс), в гаварах Агулис, Ахалциха, Горис, Ереван, Ван, Муш, Алашкерт, Карин, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կէս кэс, Зейтун, Харберд, Хачин, Амшен, Полис, Родосто, Тигранакерт, Асланбек, Себастья, Сучава գէս гэс, Карабах կրէս кыэс, Возм կես кес, Сведия գիս гис.

ԳԷՍ ԱՆԵԼ, բ.ն. կիսել. խոնարհվում է միայն «անել»-ը:

ԳԷՍ ԱՆՈՒ, г.д.з. делить; спрягается только глагол «анэл».

ԳԷՍ (Ո)ԼԱԼ, բ.չ. կիսվել, երկու մասի բաժանվել. խոնարհվում է միայն «(ը)լալ»-ը:

ԳԷՍ (Ե)ԼԱԼ, г.с.з. делиться на две части; спрягается только гл. «(ы)лал».

ԳԷՍ ԲԵՐԱՆ (Ն), **ԳԷՍ ՊԵՐԱՆ (Չ)**, մկ. ձևի կամ պատշաճության համար, բայց ոչ լուրջ (սսել, հրավիրել):

ԳԷՍ ԲԵՐԱՆ (Н), **ԳԷՍ ՊԵՐԱՆ (Ч)**, н. нехотя, неохотно, без желания (говорить, приглашать в гости и т.п.).

ԳԷՍ ԳՈՒՇԹ, **ԳԷՍ ՔԱՆՅԱՁ** (Ն), **ԳԷՍ ԳՈՒՇՏ**, **ԳԷՍ ՔԱՆՏԱՁ** (Չ), ած.մկ. կիսաքաղց, լրիվ չկշտացած:

ԳՅՏ ԳՄՏԻ, ԳՅՏ ԿԻԱՊԻԱԴՅ (Կ), ԳՅՏ ԳՄՏԻ, ԳՅՏ ԿԻԱՊԻԱԴՅ (Չ) 1. п. полугодовалый.
2. н. впроголодь, недоедая.

ԳԷՍ ՋԱՄՓԱ կես ճանապարհ:

ԳՅՏ ԺՋԱՄՓԻԱ փոքր, քիչ, քիչ քիչ:

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐ, գ. կես գիշեր:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐ, ս. փոքր.

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐԻՆ, մկ. կես գիշերին:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐԻՆ, ն. փոքր, փոքր փոքր.

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐՈՒ (Չ), մկ. կես գիշերին:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐՍ (Չ), ն. փոքր.

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐՎԱՆ, փ. կես գիշերվա. **գետ քրշերվան չանգր զարգից**:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐՎԱՆ, փ. փոքր; **գետ կիմտերվան չանգր զարգից** зазвонил полночный

КОЛОКОЛ.

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐՎԱՆԵՆ, մկ. կես գիշերվանից սկսած:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐՎԱՆԵՆ, ս. փոքր.

ԳԷՍ ՔՐՇԵՐՕՎ, մկ. կես գիշերին:

ԳՅՏ ԿԻՄՏԵՐՕՎ, ն. փոքր, փոքր փոքր.

ԳԷՍԱԳԱՐԱՐ, փ.մկ. կիսակատար, չավարտած:

ԳՅՏԱԳԱՐԱՐ 1. п. неоконченный, недоделанный. 2. н. недоделав, не доведя (дело) до конца;

литер.вост.арм. կիսակատար կիսակատար, литер.зап.арм. կիսակատար (произн. гисагадар) – неоконченный.

ԳԷՍԱՐ, փ.մկ. կիսատ:

ԳՅՏԱԴ 1. п. неполный. 2. н. наполовину; литер.вост.арм. կիսատ կիսատ, литер.зап.арм. կիսատ

(произн. гисад) – неполный, наполовину.

ԳԷՍԱՍԵՆԵՆ, փ.մկ. կիսամեծ:

ԳՅՏԱՍԵՆԵՆ, փ. փոքր.

ԳԷՍԱՅԵՓ, փ.մկ. լրիվ չեփած:

ԳՅՏԱՅԵՓ, փ. փոքր.

ԳԷՍԸ ԷՓԱՁ, **ԳԷՍԸ ԶԷՓԱՁ**, փ.մկ. լրիվ չեփած:

ԳՅՏԻ ԷՓԱԴՅ, ԳՅՏԻ ԿԻՄՏԵՐՎԱՆԵՆ, փ. փոքր.

ԳԷՍ ՍԸՂԱԹ կես ժամ:

ԳՅՏ ՍԸՂԱԹ փոքր.

ԳԷՍՕՐ, գ. կեսօր:

ԳՅՏՕՐ, ս. փոքր.

ԳԷՍՕՐՎԱՆ, գ. կեսօրյա:

ԳՅՏՕՐՎԱՆ, ս. փոքր, փոքր.

ԳԷՍՎԱԳԷՍ, փ.մկ. 1. երկու հավասար մասից բաղկացած. **աս ցորենը գետվագետ խրջի յե.**

2. երկու հավասար մասի (բաժանել). **երգուրը գետվագետ արին իրենց մեջը.** 3. երկու հավասար մասի բաժանվել. **գետվագետ խառնել** երկու բան հավասար չափով իրար հետ խառնել:

ԳՅՏՎԱԳԷՍ или ԳՅՏՎԱԳԷՍ, н 1. наполовину. 2. наполовину; **ас цхорэны гэсвагэс хыджи й** э эта пшеница наполовину состоит из сурепки. 3. наполовину; **эргусы гэсвагэс арин ирэнцх мэчхы** поделили поровну на двоих, **гэсвагэс харрнэл** смешать поровну; литер.зап.арм. կետվակետ (произн. гэсвагэс), в гаварах Шемаха կետվակետ кэспакэс, Полис, Амасия կետվակետ кэсвакэс.

ԳԷՐ (Ն), **ԿԷՐ** (Չ), փ. գեր, փոքր (մարդ, կենդանի):

ԳՅՐ (Կ), **ԿՅՐ** (Չ), փ. փոքր, փոքր (о человеке, животном); **грабар գեր гэр** – փոքր, փոքր, литер.вост.арм. գեր гер, литер.зап.арм. գեր (пр. կեր) – փոքր, փոքր, в гаварах Ахалциха, Карин, Нор-Джуга գեր гер, Зейтун գեր гер, գեր гер, Тигранакерт, Родосто քեր кер, Тбилиси գեր гер, Амшен կեր кир.

ԳԷՐ (Չ), գ. կեր, անասունների և թռչունների ուտելիք. **հոմանիշը** – յե:

ԳՅՐ² (Չ), с. корм, фураж; исконно арм. слово, грабар կեր քер – корм, литер.вост.арм. կեր քер, литер.зап.арм. կեր (произ. гэр) – корм, фураж, в гаварах Алашкерт, Нор-Джуга, Муш, Салмаст, Ван կեր քер, Ахалциха, Ереван, Карабах, Шемаха կեր քэр, Хачин գէյ гэй, Родосто, Себастья, Асланбек гэр գեր, Тбилиси կիր քир.

ԳԷՐԱ, -ար, -ավ, -անք, -արք, -ան, գերած, գէր (Չալթըրում – գի՛ր), գերէ՛ք (Չ. գերէ՛կ), բ.ն. պկւ. կերա, կերար և այլն. պակասը լրանում է «ուղէլ» բայից:

ԳՅՐԱ, гэрар, гэрав, гэранкх, гэракх, гэран, гэрадз, гэр (Чалтырь – гир), гэрэхк (Чалтырь – гэрэк), недост.г.д.з. я поел, ты поел и т.д.; недостающие формы восполняются формами глагола «удэл»; этимологию см. гэр².

ԳԷՐԱԳՈՒԻՐ, գ. կերակուր. **ջանջի գերագուր** անճրկած (տղա):

ԳՅՐԱԳՄՐ, с. 1. пища, еда. 2. суп; **джанджи гэрагур** беспомощный (о ребёнке); литер.вост.арм. կերակուր քеракур, литер.зап.арм. կերակուր (пр. гэрагур) – еда, Агулис, Тбилиси կերակուր քэракур, Сучава գերագուր ցерагур, Полис, Родосто գերագուր гэрагур, Тигранакерт գերագուր гэрэхур, Мараха կերակուր քэракурр, Ереван, Ахалциха, Карин, Нор-Джуга կիրակուր քиракур, Салмаст կերակուր քеракул, Возм կերակուր քэракол, Алашкерт, Муш կերակուր քэрагул, Мокс կիրակուր քиракул; этимол. см. гэр.

ԳԷՐԱԶ, ած. կերած, ինչ որ կերած է (հաց, կերակուր և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հող առնում ու հողավում է. **դրիս գերածը վար կրնածած չէ, գենե գուդիս:**

ԳՅՐԱԶ, пр.пр.вр. съеденный; с сущ. выполняет функцию прилаг., при независимом употр. – функцию существит., принимает артикль и склоняется; **дына гэрадзыд вар кынацадз чһэ, гэнэ гудис** ты же только что поел, и снова ешь.

ԳԷՐԱԶ-ՉԻԳԷՐԱԶ, մկ. ուտելուց հետո անմիջապես. **գերած-չիգերած էլավ կրնած:**

ԳՅՐԱԶ-ՉԻԳՅՐԱԶ, н. сразу после еды; **гэрадз-чигэрадз эллав кынац** сразу после еды встал и ушёл.

ԳԷՐԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ուտում եմ, էի, կերա, ուտեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակն. նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գերածսայիներուդ ձագածկուրթին գանիք:**

ԳՅՐԱԶՏԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) ем, ел и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пр. **гэрадзсайинэруд дзагачкутин ганикх** чем больше едите, тем ненасытнее становитесь.

ԳԷՐԱԶՉԼՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ ուտում եմ, էի, կերա, ուտեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժաման. նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **իդս ծուգը գերածներովըս ալարս հիվրնդանք:**

ԳՅՐԱԶՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я ем, поел, поем и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола пр.; **ида цугы гэрадзнэровыс алайыс нивынцанкх** как только мы поели эту рыбу, сразу все заболели.

ԳԷՐԱՆ (Ն), **ԿԷՐԱՆ** (Չ), գ. գերան:

ԳՅՐԱՆ (Н), **ԿՅՐԱՆ** (Չ), с. бревно, балка; исконно арм. слово, грабар գերան геран – бревно, балка, литер.вост.арм. գերան геран, литер.зап.арм. գերան (произн. кһэран) – бревно, балка, Тбилиси գերան гэран, Возм գերան гһэран, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Муш, Себастья, Мокс, Салмаст, Карабах կերան քэран, Харберд քերան кһэран, Ван գերան гһэран.

ԳԷՐԱՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցած, -ցոդ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԿԷՐԱՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծած, -ծոդ, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. գերանալ, պարարտանալ (մարդկանց և կենդանիների մասին):

ԳՅՐԱՆԱԼ, гыгэранам, гэрацһа, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цһикх (Н), **ԿՅՐԱՆԱԼ**, кыкэранам, кэраца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Չ), г.с.з. полнеть, тучнеть (о людях и животных); литер.вост.арм. գիրանալ гиранал, литер.зап.арм. գերնալ гэрнал – толстеть.

ԳԷՐԱՆԱԼԷՆ (Ն), **ԿԷՐԱՆԱԼԷՆ** (Չ), մկ. գերանալով, պարարտանալով:

ԳՅՐԱՆԱԼՆ (Н), ԿՅՐԱՆԱԼՆ (Ч), н. полнея, тучнея, толстея.

ԳԵՐԱՆԱԼՈՒ (Ն), **ԿԵՐԱՆԱԼՈՒ** (Չ), ած. գերանալու, որ կարող է գերանալ. **սա գովը գերանալու հայվան չէ:**

ԳՅՐԱՆԱԼՅ (Н), **ԿՅՐԱՆԱԼՅ** (Ч), п. тот, кто может располнеть, растолстеть; **ас говы гэранаљу հայван չի** эта корова не прибавит в весе.

ԳԵՐԱՑԱԶ (Ն), **ԿԵՐԱԾԱԶ** (Չ), ած.մկ. գերացած, պարարտացած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հղովվում է. **օչխարները գերացած էզան արողի դարած դեղերես, մեչերեն աղեգ գերացածներուն քաշը մեմեգ փութ ավելցիլ է:**

ԳՅՐԱԾԻԱԴՅ (Н), **ԿՅՐԱԾԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. располневший, растолстевший; с существ. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль 3-го лица и склоняется; **очххарнэры гэрաцһадз эган ароди дарадз дэхьэрэс, мэчһэрэн ахьэг гэрацһадзһэрун кһашы пһуҗһ авэлцһил э овцы вернулись с пастбища тучными, некоторые прибавили в весе на целый пуд.**

ԳԵՐԱՑԱՂՏԱՍՅԻՄ (Ն), **ԿԵՐԱԾԱՂՏԱՍՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գերանում եմ, էի, գերացա և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գերացածսային ցօլունցավ գովը:**

ԳՅՐԱԾԻԱԴՅՑԱԻԻՑ (Н), **ԿՅՐԱԾԱԴՅՑԱԻԻՑ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) полнею, полнел и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предл.; **гэрацһадзсайин цһолунцһав говы** по мере того как корова тучнела, её тело округлялось.

ԳԵՐԱՑԱՂՑՈՎԸՍ (Ն), **ԿԵՐԱԾԱՂՑՈՎԸՍ**, -օվըդ, -օվը, -ներօվըս, -ներօվըդ, -ներօվը (Չ), մկ. հենց որ գերանում եմ, էի, գերացա, գերանամ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՅՐԱԾԻԱԴՅՈՎԻՑ (Н), **ԿՅՐԱԾԱԴՅՈՎԻՑ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только полнею и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.

ԳԵՐԱՑԸՆԷԼ կամ **ԳԵՐԱՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԿԵՐԱԾԸՆԷԼ** (Չ), բ. գերացնել, պարարտացնել (մարդկանց և կենդանիների վերաբերմամբ):

ԳՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼ или **ԳՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼ** (Н), **ԿՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼ** (Ч), п.г. откармливать; литер.вост.арм. գիրացնել гирацһнел, литер.зап.арм. գերցնել (кһэрцһнел) – откармливать, в гаваре Мараха կերցիցել кэрицһюцһэл – откармливать.

ԳԵՐԱՑԸՆԷԼՈՒ կամ **ԳԵՐԱՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԿԵՐԱԾԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. 1. գերացնելու, որին պետք է պարարտացնել. 2. ով կարող է պարարտացնել, պիտի պարարտացնի. **սպանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հղովվում է. կերածընելու մաշտ ա) մարդ որ պիտի գերացնե (անասուններին), բ) մարդ, որին պետք է գերացնել. վօ վ է կերածընելուն ա) ո՞վ է այն մարդը, որ պիտի գերացնի կամ կարող է գերացնել (անասուններին), բ) ո՞վ է այն մարդը, որին պետք է գերացնել. գերացընելու դարավ:**

ԳՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼՅ или **ԳՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼՅ** (Н), **ԿՅՐԱԾԻՆՅՆՅԼՅ** (Ч), пр.буд.вр. 1. тот, кого можно или нужно откармливать. 2. тот, кто откормит, доведёт до тучности; с сущ. становится прил., с глаголом – наречием, при независ. употр. – существ., принимает прит. артикль и склоняется; **кэрацынэљу машт а) тот, кто будет откармливать (животных), б) тот (человек), кого нужно откармливать, вов э кэрацынэлун? а) кто тот (человек), который может или будет откармливать (животных)?, б) кто тот (человек, животное), которого нужно откармливать?, гэрաцһынэљу дарав.**

ԳԵՐԱՑՈՒՑԱԶ (Ն), **ԿԵՐԱԾՈՒՑԱԶ** (Չ) ած.մկ. պարարտացրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հղովվում է. **գերացուցած մաշտը վօ վ է ա) ո՞վ է այն մարդը, որ պարարտացրել է (անասուններին), բ) ո՞վ է այն մարդը, որին պարարտացրել են, գ) ո՞վ է այն մարդը, որին նա պարարտացրել է. այսպիսի տարբեր իմաստներ է ունենում**

Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Себастья գ'երեզման ցհэрэзман, Тигранакерт քերեզման քհэрэзман, Мокс, Ван կ'երեզման կ'эрэзман, Шемаха, Салмаст կ'երեզման կэрэзман, Тбилиси գերեզման герэзман, Асланбек գ'երեզման ցхэрэзман, Акна գ'երеզման ցхэрызман, Полис, Родосто, Сучава քերеզման քхэрэзман, Амшен քерեզման քхэрэзмон, Аварик գ'իրеզման гирэзман, Горис կ'իրеզման кирэзман, Мараха к'ирэзман կ'իրеզման, Хачин գ'ерезման ցхэрэзмон, Зейтун գ'իրеզման ցхирезмон, Айнтап գ'ерезման герэзман.

ԳԵՐԵՉՄԱՆԻ և **ՔԵՐԵՉՄԱՆԻ** (Ն), **ԿԵՐԵՉՄԱՆԻ** (Չ), ած. գերեզմանացի:

ԳՅՐՅՄԱՆԻ և **ԿհՅՐՅՄԱՆԻ** (Н), **ԿՅՐՅՄԱՆԻ** (Ч), և. кладбищенский.

ԳԵՐԵՉՄԱՆՈՑ և **ՔԵՐԵՉՄԱՆՈՑ** (Նխշ), գ. գերեզմանատուն:

ԳՅՐՅՄԱՆՈՑԻ և **ԿհՅՐՅՄԱՆՈՑԻ** (Нхч), և. кладбище; литер.вост.арм. գերեզմանց герезманоц, литер.зап.арм. գերեզմանց (произ. քхэрэзманоц) – кладбище.

***ԳԵՐՄԱԳ** (Նխզ), ած. մանր:

***ԳՅՐՄԱԳ** (Нхч), և. мелкий; литер.вост.арм. գերմակ гермак, литер.зап.арм. գերմակ (произ. кермаг) – мелкий, мелко размолотый.

ԳԵՐՈՒԹԻՆ (Ն), **ԿԵՐՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. պարարտություն:

ԳՅՐՄԻՆ (Н), **ԿՅՐՄԻՆ** (Ч), և. полнота, тучность; литер.вост.арм. գիրություն гирутюн, литер.зап.арм. գիրություն (пр. кхирутюн); этим. см. гэр'.

ԳԵՐՈՒԽՈՒՄ, գ. ուտել-խմելը, խնջույք. < կեր + խում, որ արմատներն են «կերա» և «խմել» բայերի:

ԳՅՐՄՄԱՄ, և. пиршество, кутёж; от корней древнеарм. языка կեր кер – еда и խում хум – кутёж; литер.вост.арм. կերուխում керухум, литер.зап.арм կերուխում (произн. гэрухум).

ԳԵՐՎԱՅՔ (Ն), **ԳԵՐՎԱՅՉ** (Չ), գ. ուտելու ձևը:

ԳՅՐՎԱՅԿԻ (Н), **ԳՅՐՎԱՅՉ** (Ч), և. манера приёма пищи.

ԳԵՐՅԱՎ, գ. կեղցավ, քաղցկեղ, հիվանդություն, որ առաջ է գալիս մկանային հյուսվածքների սնունդ չստանալուց ու քայքայվելուց, թվում է թե այս բառը նույն «կեղցավ» բառն է, որ ժողովրդական ստուգաբանությունը դարձրել է «կերցավ». հավանորեն դրան նպաստել է նաև բառերի հնչյունական նմանությունը. **գերածրս գերցավ արավ** կամ **եղավ** հանգիստ ուտել չի տալիս, չեն տալիս. **գերցավ լա գերածրդ**:

ԳՅՐՉԱՎ, և. Чалтыре также **ԿՅՐՉԱՎ**, և. мед. 1. гангрена. 2. рак; литер.вост.арм. կերցավ керцхав – рак, гангрена, литер.зап.арм. կերցավ (произн. гэрцхав) և կեղցավ (гэхьцхав) – рак; **գերածրս գերцхав արав** или **эхьав** не дал спокойно поесть, **գերцхав ла герадзыд** чтобы еда не пошла тебе впрок; см. также քхэррад цхав.

ԳԵՐՈՆ (Ն), **ԿԵՐՈՆ** (Չ), գ. կերոն, մեծ մում, որ վառում են եկեղեցիներում. հուն. կերիոն:

ԳՅՐՈՆ (Н), **ԿՅՐՈՆ** (Ч), և. большая восковая свеча, которую зажигают в церкви; от греч. kerion – свеча; грабар կերոն керон – свеча, литер.вост.арм. կերոն керон, литер.зап.арм. կերոն (произ. гэрон) – большая восковая свеча, в гаварах Ахалциха կերոն кэрон, Сучава գերոն герон, Алашкерг, Муш գ'երոն ցхэрон.

ԳԵՐՆԵԼ կամ **ԳԵՐՈՒՆԵԼ**, -ունում կամ -ունիմ, -ուցի, -ուցած, -ունող կամ -ընող, -ունելու կամ -ընելու, -ն ւր, -ուցէք (Ն), **ԳԵՐՆԵԼ**, -ունում, -ուցի, -ուցած, -ընող, -ընելու, -ն ւր, -ուցէկ (Չ), բ.ա. թույլ տալ կամ հարկադրել, որ կենա, մնա, թողնել, որ մնա:

ԳՅՐԻՆՆՈՒ или **ԳՅՐԻՆՆՈՒ**, гыгэчунум или гыгэчуним, гэчхуци, -уцхадз, -унохь или -ынохь, -унэлу или -ынэлу, -ур, -уцхэк (Н), **ԳՅՐԻՆՆՈՒ**, гыгэчунум, гэчхуци, -уцхадз, -ынохь, -ынэлу, -ур, -уцхэк (Ч), п.г. 1. оставлять, позволять остаться. 2. хранить, оставлять на хранение. 3. принуждать, заставляя остаться; этимол. см. гэнал.

ԳԵՐՆԵԼԵՆ կամ **ԳԵՐՈՒՆԵԼԵՆ** (Ն), **ԳԵՐՆԵԼԵՆ** (Չ), մկ. թողնելով որ մնա, հարկադրելով կամ թույլ տալով մնալ:

ԳՅՐԻՆՆՈՒՆ или **ԳՅՐԻՆՆՈՒՆ** (Н), **ԳՅՐԻՆՆՈՒՆ** (Ч), н. 1. позволяя оставаться. 2. храня, оставляя на хранение. 3. принуждая оставаться.

ԳԵՅՆԵԼՈՒ կամ **ԳԵՅՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԳԵՅՆԵԼՈՒ** (Չ), ած. որին կարելի է կամ պետք է թողնել կամ թույլ տալ, որ մնա, կենա. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **աւ գօվը գեցունելու հայվան չէ, բէտկ է ձախէ:**

ԳՅՇԿԻՆՅԼՍ или **ԳՅՇԿՍՆՅԼՍ** (Н), **ԳՅՇԿԻՆՅԼՍ** (Չ), քր.буд.вр. 1. тот, кого можно или нужно оставить. 2. то, что можно оставить на хранение; **ас говы гэцкынэлу хайван чхэ, бэтк э дзахэл** эту корову нельзя оставлять, её надо продавать.

ԳԵՅՈՒՆԻ ԴԵՂ, գ. բնակավայր:

ԳՅՇԿՍՆԻ ԴՅԽԷ, с. постоянное местожительство.

ԳԵՅՈՒՑԱԶ, ած. թողած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում ածակ., իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **բահերին դրնգելու համար գեցուցած ֆիդանները սյազը յոխ արիլ է, հերվան գեցուցածներուն ալ գետը յոխ արիլ էր:**

ԳՅՇԿՍՇԻԱԴՅ, քր.քր.вр. 1. оставленный. 2. хранимый; с сущ. становится прилагат., при независимом употр. – существ., принимает артикль и склоняется; **бахэрин дынгэлу хамар гэцхуцахадз фиданнэрыс айазы йох арил э, хэвван гэцхуцахадзнерусн ал гэсы йох арил э** мороз погубил все саженцы, оставленные мной для посадки весной, а от оставленных прошлой зимой погубил половину.

ԳԵՅՈՒՑԱԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի թողնում եմ, թողի, թողնեմ մնալ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **բահաձ գինիս գեցուցասայիս աղեգգավ:**

ԳՅՇԿՍՇԻԱԴՅՏԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем дольше) храню, оставляю (на хранение), оставлял и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **бахадз гинис гэцхуцахадзсайис ахьэгцахав** чем дольше я хранил вино, тем лучше оно становилось.

ԳԵՅՈՒՑԱԶՍՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ թողնում եմ, թողի, թողնեմ մնալ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խընծօրները ծըմեղվան գեցուցածովըս զբրաշլային պրտտելու:**

ԳՅՇԿՍՇԻԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только оставляю (на хранение), оставлял и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. глагола предлож.; **хындзорнэры цымэррван гэцхуцахадзовыс гыбашлайин пыттэлу** как только оставляю яблоки на хранение зимой, сразу начинают портиться.

ԳԸ (բաղաձայնից առաջ), **Գ՛** (ձայնավորից առաջ՝ արտասանվելով բայի արմատին միացած), **ՔՈՒ** (շնչեղ բաղաձայնից առաջ), **Ք՛** («ս» և «ֆ» հնչուններից առաջ), **ԿՈՒ**, **ԿԸ** (խուլ բաղաձայններից առաջ). մասնիկ, որով կազմվում են բայերի ներկա անկատար և ապառնի ժամանակների ձևերը – «զրդէնում», «գէշթամ», «քուրամ», «կուկուդում», «կըկամիւ», «ք՛սըրիւ», «ք՛ֆըսիւ».

ԳԻ (перед согласными), «гыдэснум» – вижу, **Գ՛** (перед гласными, произносится слитно с корнем), «гэштам» – иду, «гаррнум» – беру, **ԿhУ** (перед придыхательными согласными), «кхукам» (Н) – прихожу, **Կh՛** (перед «с», «ф», «х», «ш» и придыхательными звуками «пh», «тh», «кh», «цh», «чh», произносится слитно с корнем), «кh՛сирим» – мне нравится, «кh՛фысим» – заплетаю, «кh՛харджим» – расходую, «кh՛пhэдим» – срываю, «кh՛thаблим» – бросаю, «кh՛kхамим» – выжимаю, «кh՛цhаним» – сею, «кh՛шадна» – увеличивается, «кh՛чhапним» – измеряю, **ԿУ**, **ԿԻ** (перед глухими согласными), «кукам» (Չ) – прихожу, «кыкуднум» (Չ) – нахожу, «кыкамим» (Չ) – забиваю гвоздь, препозитивная частица, употребл. в западноармянских диалектах ветви «к» («г»), образует формы глаголов несовершенного вида настоящего и прошедшего времени; среднеарм. яз. կի ки, կու ку, литер.зап.арм. կ՛ կ՛, կը кы.

ԳԸԲԱԴ ԱՆԷԼ, **ԳԸԲԱԴ ԶԱՆԷԼ** (Զալթը) աղավաղված բառ է՝ կազմված «պատկանել» բայի ժողովրդական սխալ ստուգաբանությունից, որ բաժանել է բառը երեք մասի՝ «պատ-կ-անել», միջին «կ»-ն համարել է «կը» մասնիկը, «անել»-ը նույնացրել է համահնչյուն «անել» բայի հետ,

իսկ «պատ»-ը համարել է բայի արմատը. միացնելով «կը» մասնիկի արմատ կարծված վանկին՝ ստացվել է «գրբադ» (կրպատ) ձևը, իսկ «անել»-ը նրա կողքին ըմբռնվել ու գործածվում է նրպես անկախ բայ, որին կցելով բացասական «չ» մասնիկը՝ ստացվել է «գրբադ չանել» անհեթեթ բառը, որ նշանակում է «չպատկանել»:

ГЫБАД АНЭЛ принадлежать, **ГЫБАД ЧҺАНЭЛ** не принадлежать (Чалтырь); в данном случае наблюдается изменение народной этимологией внутренней структуры глагола պատկանել патканэл (в диалекте бадганэл) и его разделение на 3 части: срединный «к» («г») глагола воспринимается народной этимологией как вспомогат. частица арм. языка «кы» («гы»), вторая часть слова «анэл» отождествляется с созвучным глаголом «анэл», а первый слог слова «пат» воспринимается как корень глагола, таким образом, форма **гыбад** произошла вследствие присоединения частицы «кы» («гы») к слогу «пат», который воспринимается как корень слова, при этом «анэл» понимается и употребляется как независимый глагол, а вследствие присоединения к нему отрицат. частицы «чһ» возникло несуразное и нелепое слово **гыбад чһанэл**, означающее «не принадлежать»; литер.вост.арм. պատկանել патканэл, литер.зап.арм. պատկանել (произн. бадганэл) – принадлежать.

ԳՐԲԱԶ, ած. 1. կպած, իրար հետ միացած. 2. իրար դիպած, քսված. 3. ձեռք տրված, որին մեկը դիպել է, ձեռք է տվել. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրբաձ թուխթ. մաղով գրբաձ դեղը աղդոյիլ է. գրբաձները բաժնեցի. իմ գրբաձներս յես գառնում. նարա գրբաձ փեշը գրդե թարլե** նրա հետ գործ մի ունենար, վատ մարդ է:

ГЫБАДЗ, пр.пр.вр. 1. прилипший, приклеившийся. 2. задетый (предмет). 3. задевший, тронувший, прикоснувшийся к чему-л. (о руке и т.п.). 4. прилегающий, примыкающий; с сущ. выполняет функцию прилагат., с гл. – наречия, при независимом употр. – функцию существит., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гыбадз thyxth** прилипшая бумага, **мадов гыбадз дэхьы ахьдодил э** место, до которого дотронулся пальцем, испачкалось, **гыбадзнеры бажанэци** я отклеил прилипшие (листы бумаги и т.п.), **им гыбадзнерыс йэс гаррум** я возьму те (овощи и т.п.), до которых дотронулся, **нара гыбадз phэшыд гыдррэ thablэ** не водись с ним, не имей с ним никаких дел; корень грабара կիպ кип – смежный, прилегающий, կպիլ кпил, կպչիլ кпчил – прилегать.

ԳՐԲԱ՝ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի դիպչում եմ կամ ձեռք եմ տալիս, դիպա կամ ձեռք տվի, դիպչեմ կամ ձեռք տամ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫБАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) трогаю (касаюсь руками), трогал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳՐ՝ԲԱԶՕՎՐՎՐԱՍ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, մկ. հենց որ դիպչում եմ, դիպա, դիպչեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրբաձովը աղդոյից**. արա արմատն է «կիպ»:

ГЫБАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я касаюсь (трогаю), касался, коснусь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл; **гыбадзовы ахьдодици** как только дотронулся, сразу испачкал; этим. см. гыпччхэл.

ԳՐԲՂԱԶ, ած.մկ. կողպած. անցյալ դերբայ, գոյականի հետ դառնում է ածակ., իսկ բայի հետ – մակբայ. **գրբղաձ դուռը չըգրբղանք բանալու, գրբղաձ ալ մընաց**:

ГЫБХЪАДЗ, пр.пр.вр. запертый, закрытый на замок; с сущест. выполняет функцию прилаг., с гл. – наречия; **гыбхъадз дурры чһигырцһанкһ баналу, гыбхъадз ал мынаци** мы не сумели открыть запертую дверь, так и осталась запертой; этим. см. гыбхъакһ.

ԳՐ՝ԲՂԱԶՕՎՐՎՐԱՍ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, մկ. հենց որ կողպում եմ, էի, կողպեցի, կողպեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրբղաձովըս պալիկը ընգավ գորավ մուրը դեղը**:

ԳԻԽԻԱԴՅՕՎԻՍ, -ովիդ, -ովի, -նհրովի, -նհրովիդ, -նհրովի, ո. как только я запираю, запер, запру и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. предложения; **ԳԻԽԻԱԴՅՕՎԻՍ ԲԱԼԻԿԻ ԿՆԳԱՎ ԳՐԱՎ ԽՈՒՄԻ ԴՅԻՄԻ** как только я запер дверь, ключ упал и потерялся в темноте.

ԳԸԲՂԱՔ, Նխջ նաև **ԳՈՒԲՂԱՔ**, գ. կողպեք. ար. կուֆլ – կողպեք. հին հայերենը «ֆ» հնչյուն չունեք, ուստի ար. «ֆ» > հայ. փ. «դ» տառը հին հայերենում արտասանվում էր «լ»-ի նման, ուստի ար. «լ» > հայ. «դ», իսկ ար. «կուֆլ» > հայ. «կուփղ», որին ավելացնելով «անք» ածանցը՝ ստացվել է «կուփղանք», որից հնչյունափոխությանը առաջին եկել գրական «կողպեք» և բարբառային «գրբղար» ձևերը:

ԳԻԽԻԱԿ, в Нхч также **ГУБХЬАК**, с. замок для запираения ключом дверей и т.п.; от араб. qufi (куфл) – замок; грабар կողպեք кохьпэкх – замок, среднеарм.яз. կողպեք кохьпекх, կուպղար купхьякх, կուպղар купхья, литер.вост.арм. կողպեք кохьпекх, литер.зап.арм. կողպեք (произн. гохьбэкх) – замок, Ахалциха կողպանք кохьпанкх, Мокс կողպի кохьпис, Ереван, Тбилиси կողպեք кохпэкх, Алашкерт, Муш կողբել кохьбэс, Сведения գրբղար гхьбаг, Полис գրբղանք гыхьбанкх, Сучава գրբղար гымхьяг, Сведения դուբղար хьуйбахкх; в древнеармянском языке не было звука «ф», поэтому арабский звук «ф» перешёл в арм. языке в звук «пх», в древнеарм. языке буква «п» («хь») произносилась как «л» («л»), вследствие чего араб. звук «л» перешёл в арм. яз. в «хь», арабское слово «куфл» перешло в арм. языке в «купхья», а после присоединения к нему суффт. «анкх» возникло слово «купхьянк», которое вследствие чередования звуков приобрело литературную форму «кохьпэкх» и диалектные формы гыбхьякх, губхьякх и т.д.

ԳԸԲՂԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. կողպել, կողպելով դուռը գոցել:

ԳԻԽԻՅՆ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), г.д.з. запирает на замок; грабар կողպել кохьпэл – запирает на замок, литер.вост.арм. կողպել кохьпел – запирает, в гаварах Мокс կողպի кохьпил, Муш կողբել кохьбел, Хачин գողբել гохьбел, Тбилиси կոխպել кохпэл, Полис, Себастья գողբել гыхьбэл, Сведения դրբղել хьуйбхьэл.

ԳԸԲՂԵԼՈՒ, ած.մկ. 1. կողպելու, (դուռ), որ պետք է կողպել. 2. (մարդ), որ պիտի կողպել. Կողպելու, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **ՎՅՐ ՍՈՒՆ Է ԳՐԲՂԵԼՈՒ. ԿՐՆԱԳ ՍՈՒՐ ԳՐԲՂԵԼՈՒ:**

ԳԻԽԻՅՆԼՍ, пр.буд.вр. 1. то, что нужно запереть. 2. тот, кто должен или будет запирает; при употр. с существит. выполняет функцию прилагат., с глагол. – наречия, при независимом употр. – функцию существит., принимает притяжательный артикль и склоняется; **ՎՅՐ ՍՈՒՐ Է ԳԻԽԻՅՆԼՍ?** какую из дверей надо запереть?, **ԿՆԱՑԻ ԿՐՐԻ ԳԻԽԻՅՆԼՍ** пошёл запирает дверь.

ԳԸԲՂԵԼՈՒ, ած.մկ. կողպված, փակված, գոցված. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **ԴՈՒՐ ԳՐԲՂԵԼՈՒ ԿՐՆԱԳ. ԳՐԲՂԵԼՈՒ ԿՐՆԱԳ ԿՐՐԻ Է:**

ԳԻԽԻՅՆԱԴՅՕՎԻՍ, пр.пр.вр. запертый, закрытый на замок; с существит. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия, при незав. употр. – функцию существ., принимает прит. артикль 3-го лица и склон.; **ԿՐՐԻ ԳԻԽԻՅՆԱԴՅՕՎԻՍ ԿՆԱՑԻ** дверь так и осталась запертой, **ԳԻԽԻՅՆԱԴՅՕՎԻՍ ԿՐՐԻ Է** ключ от запертой (двери и т.п.) потерялся.

ԳԸՐԲՂԵԼՈՒ ԿՐՐԻ, -ներովը, մկ. հենց որ կողպվում է, էր, կողպվեց, կողպվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ՍՈՒՐ ԳՐԲՂԵԼՈՒ ԿՐՐԻ ԿՐՆԱԳ, ՎՅՐ ՆԵՍՐ ԿՆԱՐ ԿՐՐԻ Է:**

ԳԻԽԻՅՆԱԴՅՕՎԻՍ, -նհրովի, ո. как только запирается, запирался, будет запирается и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. глагола предложения; **ԿՐՐԻ ԳԻԽԻՅՆԱԴՅՕՎԻՍ ԿՆԱՑԻ ԿՆԱՐ ԿՐՐԻ Է** как только я запер дверь, вспомнил, что забыл кое-что в доме.

ԳԸԲՂԵԼՈՒ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու. անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.կր.չ. կողպվել. ներկայի և անկատար եզակի դեմքը ունի նաև

կարողական իմաստ. **գրգրորվի**^օ. **գրգրորվե՞ր հարա**. **չգրգրորվի**. **չէր գրգրորվեր** կարելի^օ է կողպել, կարելի էր կողպել, կարելի չէ, կարելի չէր կողպել:

ГЫБХЬЫВЭЛ, -ви, -вэщав, -вадз, -вэлу, г.стр.с.з. запираяться на замок (о двери и т.п.); не имеет повелит. наклонения и форм 1-го и 2-го лица, формы наст. и прош. вр. несоверш. вида 3-го лица имеют также значение возможности; **гыгыбхьыви**? запирается?, **гыгыбхьывэр хаба**? разве можно было запереть?, **чигыбхьыви** не запирается, невозможно запереть, **чһэр гыбхьывэр** невозможно было запереть.

ԳԸԲԴՇՎԵԼՈՒ (դուռ, գրրդար), ած. կողպվելու, որ կարելի է կամ պետք է կողպել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրգրորվելուները վերջը գրգրորվի**:

ГЫБХЬЫВЭЛУ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно запереть; с сущ. становится прил., при независ. употр. – сущ., принимает артикль 3-го л. и склон.; **гыбхьывэлунэры вэрчыы гыгыбхьым** (двери и т.п.), которые нужно запереть, запиру позже.

ԳԸԳԸ-ՍԸԳԸ (Ն) **ԸԳԸԿ-ՍԸԳԸԿ** (Չ) անվարժ, դժվարությամբ (կարդալ):

ГЫГЫ-МЫГЫ (Н), **ЫГЫК-МЫГЫК** (Ч), звукоподр. запинаясь, с трудом (читать); **гыгымыгы khashthal** (Н), **ыгык-мыгык каштал** (Ч) бекать и мекать, читать запинаясь.

ԳԸԴԱԳ¹ (Նխօ), գ. կտակ. **գրդագ անել** կտակել, կտակով ժառանգություն թողնել:

ГЫДАГ¹ (Нхч), с. завещание; **гыдаг анэл** завещать, оставлять наследство по завещанию; грабар կտակ ктак – завещание, литер.вост.арм. կտակ ктак, литер.зап.арм. կտակ (произн. гыдаг), Агулис, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга, Ван, Салмаст, Тбилиси կտակ ктак, Муш կտագ ктаг, Полис, Родосто, Сучава գրագ гдаг.

ԳԸԴԱԳ² (Ն), **ԿԸԴԱԳ** (Չ), գ. գրակ, տղամարդու գլխարկ. **կրդագրս գրհանիմ** (Չ) ծոր. աղաչում եմ:

ГЫДАГ² (Н), **КЫДАГ** (Ч), с. шапка, мужской тёплый головной убор; **кыдагыс гыһаним** (Ч) умоляю, взываю к милосердию (иронич.); грабар գրակ гдак – шапка, литер.вост.арм. գրակ гдак, литер.зап.арм. գրակ (произн. кыдаг) – шапка, Тбилиси գրակ гдак, Карин, Ахалциха գ'րակ гһдак, Полис գրագ гдаг, Харберд, Муш, Сучава գ'րագ гһдаг, Ван կտակ ктак, Нор-Джуга գ'ր'ակ гһдһак, Возм գ'րլտակ гһыытак, Мокс կրլտակ кйытӓк, Ереван քրագ кһтаг, Зейтун գ'օրօգ րһодог, Шемаха քրակ кһтһак, Тигранакерт քրтӓк кһдӓг, Салмаст քրրդтӓգ кһыыдӓгй, Мараха քրիդтӓг кһыидӓй.

ԳԸԴԱԶ¹ (Ն), **ԿԸԴԱԶ** (Չ), ած. գտած. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրդաձ բան**. **գրդաձիդ գէտը իմիսն է**:

ГЫДАДЗ¹ (Н), **КЫДАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. найденный; с сущ. становится прил., при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склоняется; **гыдадз бан** (Н), **кыдадз пан** (Ч) найденная вещь, **гыдадзид гэсы имисн э** половина найденного тобой – моя.

ԳԸԴԱԶ², ած. հրած, հրելով տեղափոխած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում հոդ առնում ու հոլովվում է. **անքով գրդաձներուս մի՞ գրփչի(լ)**:

ГЫДАДЗ², пр.пр.вр. передвинутый, отодвинутый, сдвинутый с места; с сущ. станов. прилаг., при независимом употр. – сущест., принимает артикль и склоняется; **анкһов гыдадзнерус ми гыпһчһи**(л) не трогай те (вещи и т.п.), которые я отодвинул в сторону.

ԳԸԴԱ՝ՁՍԱՅԻՄ¹ (Ն), **ԿԸԴԱ՝ՁՍԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գտնում եմ, էի, գտնեմ (կորած բան, հանելուկի լուծում և այլն), գտնէի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫДАДЗСАЙИС¹ (Н), **КЫДАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) нахожу, находил (потерянные вещи, решение задачи и т.п.) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предложения.

ԳԸԴԱ՝ՁՍԱՅԻՄ², -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի հրում եմ, էի, հրեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրդաձսայիս գէնէ ասկով կուկա**:

ԳՅԴԱԴՅՏԱԻԻՏ², -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) толкаю (отодвигаю, отталкиваю, сдвигаю с места) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.; **ԳՅԴԱԴՅՏԱԻԻՏ ԳՆՆՔ ԵՍԿՈՎ ԿՅԿԱ** чем больше отталкиваю, тем ближе подходит.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ¹ (Ն), **ԿՐՆԱԶՕՎՐԱ**, -ովրդ, -ովր, -ներովս, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ գտնում եմ, էի, գտա, գտնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ ԴԱՐ ԴՅՐՈՅՐ ԴՈՒՐ**:

ԳՅԴԱԴՅՈՎԻՏ¹ (Ո), **ԿՅԴԱԴՅՈՎԻՏ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только нахожу, нашёл и т.д., во всех лицах, числах. и вр., в соотв. с формой смысл. гл.; **ԳՅԴԱԴՅՈՎԻԴ ԴԱՐ ԴՅՐՈՅԻ ԴՐ** как только найдёшь, сразу отнеси хозяину.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ², -ովրդ, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ հրում եմ, էի, հրեցի, հրեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ ԸՆԳՎԱՎ**:

ԳՅԴԱԴՅՈՎԻՏ², -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только отталкиваю (толкаю, подталкиваю), оттолкнул и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **ԳՅԴԱԴՅՈՎԻՏ ԵՆԳՎ** как только я его толкнул, он упал.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի հրհրում եմ, հրհրեցի, հրհրեմ և այլն. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ**:

ԳՅԴԳՅԴԱԴՅՏԱԻԻՏ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) толкаюсь (подталкиваю) и т.д.; **ԳՅԴԳՅԴԱԴՅՏԱԻԻՏ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ** чем больше подталкивали, чем дальше отодвигали.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. հրհրել, շատ անգամ կամ շատերին քիչ-քիչ կամ կամացուկ հրել կամ իրար հրել:

ԳՅԴԳՅԴՅՆ, ԳՅԴԳՅԴԻՄ, ԳՅԴԳՅԴՅՈՒՆ, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Չ. -эцхэк), г.д.з. 1. толкать, подталкивать. 2. толкаться.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ, մկ. հրհրելով. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ ԳՈՐՈՎ ԷՄԱ ՄԵԼԵՐԵՆ. ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ**:

ԳՅԴԳՅԴՅՆ, н. 1. толкая, подталкивая. 2. толкаясь; **ԳՅԴԳՅԴՅՆ ԶՐՐՈՎ ԷՄԱ ԵՄՈՅՐԵՆ** потолкавшись немного, с трудом вышел из толпы, **ԳՅԴԳՅԴՅՆ ԿՐՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ** подталкивая донесли до двери; этимол. см. ԳՅԴՅՆ.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. հրել. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ ԴՈՒՐ, ԴՈՒՐ ԲԱԳՎԻ**:

ԳՅԴՅՆ, ԳՅԴԻՄ, ԳՅԴՅՈՒՆ, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Չ. -эцхэк), г.д.з. толкать; **ԳՅԴ ԿՐՐԻՆ, ԿՐՐԻ ԴՈՒՐ** толкни дверь, чтобы открылась; корень древнеармян. языка կուլս կուտ – шрам, рубец, трещина, прореха, брешь, կուլել կուլ – наносить иголкой рисунок на тело; в гаварах Сучава կուլել կուլ, Акна կուլել կուլ, Амшен կուլել կուլ – толкать.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ, մկ. հրելով. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ ԴՈՒՐ ԴՈՒՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ**:

ԳՅԴՅՆ, н. толкая, подталкивая; **ԳՅԴՅՆ-ԳՅԴՅՆ ԴԱՐԱՎ ԿՐՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ** всё время подталкивая доташил до двери.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ կամ **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱ**, ած. 1. կտրած, կտր-կտր արած. 2. պատառոտած (հազուստ և այլն). 3. (շուն), որ կծել է, պատառոտել է. < *կտր-տր-տր-ած:

ԳՅԴՐԴԱԴՅ или **ԳՅԴՐԴԻՆԱԴՅ**, пр.пр.вр. 1. разорванный, разодранный в клочья. 2. порванный, изношенный до дыр (об одежде и т.п.). 3. порвавший, разодравший в клочья (о собаке и т.п.).

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ կամ **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի կտրատում եմ, կտրատեցի. 2. քանի պատառոտում եմ և այլն. **ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՆՍԱՅԻՍ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ ԻՆԵՐՈՅՐԻՆ**. 3. քանի պատառոտում է, պատառոտվեց և այլն (միայն երրորդ դեմքի ձևերով):

ԳՅԴՐԴԱԴՅԱԻԻՏ или **ԳՅԴՐԴԻՆԱԴՅԱԻԻՏ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун н. 1. по мере того как (чем больше) кромсаю (рву на части, разрываю в клочья) и т.д. 2. по мере того

как (чем больше) изнашиваю (одежду и т.п.), изнашивал и т.д.; **ԳԻԿՆԱՏԻՆ** (հայերենում) - արվածք, արվածքով, -անողով, -անողովով, մկ. 1. հենց որ կտրատեցի, կտրատեմ և այլն. 2. հենց որ պատառտում եմ և այլն բռնորդ դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, համաձայն հաջորդող բայի ձևի. 3. հենց որ պատառտություն է, պատառտվեց և այլն. **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ** (հայերենում) - սրբաբանականության սրբաբանականություն է (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆ** և այլն ձևով:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. 1. как только кромсаю (рву на части, разрываю в клочья, разрубаю) и т.д. 2. как только изнашиваю до дыр (обувь, одежду и т.п.) и т.д. 3. как только рвётся и т.д.; **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆ ՊԵՐՔԱԿ** (հայերենում) - միայնակ արվածք, հանրապարտական արվածք, հավանաբար կարող է լինել. 3. հենց որ պատառտություն է, պատառտվեց և այլն. **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ** (հայերենում) - սրբաբանականության սրբաբանականություն է (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆ** և այլն ձևով:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ¹, -իմ, էցի, -ած, -ոն, -ելու, -է՛, -էցե՛ք, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆ**, -էցե՛կ, բ.ն. 1. կտրատել, կտրո-կտոր անել. 2. պատառտել (հագուստը, ոտնամանները և այլն). 3. (շան մասին) կծոսել:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ², -им, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх, в (Ч) также **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, -эцхэк, г.д.з. 1. искромсать, изодрать, разорвать на части. 2. рвать, изнашивать (одежду, обувь и т.п.). 3. рвать, раздирать на части (о собаке). 4. уничтожать, истреблять (сорняки и т.п.).

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ³, -ի, -էցավ, -ած, -ելու, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. պատառտվել (հագուստը, ոտնամանները և այլն):

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁴, -и, -эцхав, -адз, -элу, в (Ч) также **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, г.с.з. изорваться, изнашиваться до дыр (об одежде, обуви и т.п.), не имеет повел. наклонения и форм 1-го и 2-го л.; литер.вост.арм. կտրատել կտրատել, литер.зап.арм. կտրտել (произ. ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ) - разорвать, искромсать; этимол. см. ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁵, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, մկ. 1. կտրատելով. 2. պատառտելով. 3. կծոսելով (շունը). 4. պատառտվելով:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁶, в (Ч) также **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, н. 1. кромсая, разрывая на части. 2. изнашивая до дыр (одежду, обувь). 3. рвя, раздирая на части (о собаке). 4. уничтожая, истребляя (о сорняках и т.п.). 5. дырявясь, изнашиваясь (об обуви и т.п.).

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁷, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, ած. 1. կտրատելու, կտրո-կտոր անելու. 2. պատառտելու (հագուստ և այլն), որ կարելի է պատառտել. 3. (շուն), որ կարող է կծոսել. 4. (հագուստ), որ կարող է պատառտվել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁸, в (Ч) также **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно разодрать, разорвать в клочья. 2. одежда, обувь и т.п., которые можно изнашивать. 3. собака, которая может разодрать (одежду и т.п.). 4. сорняки и т.п., которые надо уничтожить. 5. одежда, обувь и т.п., которые могут изнашиваться, порваться; с сущ. становится прилаг.

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ⁹, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, ած. 1. կտրատված, կտրո-կտոր եղած. 2. պատառտված. 3. սաստիկ զայրացած, զագագած (շուն). 4. իրար կծոսած կամ իրար կծոսող (շներ):

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ¹⁰, в (Ч) также **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, пр.пр.вр. 1. изорвавшийся, разодравшийся. 2. изнашившийся до дыр. 3. лютый, злой, свирепый (о собаке). 4. дерущиеся, кусающие друг друга (о собаках).

ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ¹¹, (Գ) նաև **ԳԻԿՆԱՏԻՆԱԿԱՆՈՒՄ**, -երուն, մկ. 1. քանի կտրատվում է, պատառտվում է, կտրատվեց, պատառտվեց և այլն. 2. քանի (շները) կատաղաբար հաչում են, հաչեցին. 3. քանի (շները) կծոսում են, կծոսեցին իրար և այլն. 4. (մարդու մասին) քանի կատաղած փորձում է, փորձեց և այլն ազատվել իրար բռնողներից և այլն:

Муш, Полис գնալ гднал, Ахалциха, Карин գ'սնիլ ггтнил, Харберд գ'նիլ гднил, գ'նալ гннал, Акна գ'րնիլ гыннил, Сучава գ'նուլ гднул, Шемаха քիթմնուլ кхитһәнәл, Тбилиси գғնիլ гтһнил, Родосто քնել кһднәл, Ереван քрнрл кхтһнтһәл, Тигранакерт քнмул кһднәл, Возм կրնրнիլ кындынил, Ван կрнннел кындынул, Мокс կрннниլ кындынул, Амшен կннул кднуш, Асланбек գ'р'наш гһһнал, Салмаст гинел գһнел, Мараха գһнел гиннәл – найти.

ԳԸՆԷԼՈՒ (Ն), **ԿԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. գտնելու, որ կարելի է կամ պետք է գտնել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրնելու բան չէ:**

ГЫДНЭЛУ (Н), **КЫДНЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно или нужно найти; при употр. с существи. выполняет функцию прилаг.; **гыднэлу бан чһә** редкая вещь.

ԳԸՆԷԼՈՒ ՀԷՔՅԱԹ (Ն), **ԿԸՆԷԼՈՒ ՀԷՔՅԱԹ** (Չ), գ. հանելուկ:

ГЫДНЭЛУ **ҺӘКҺЙАТҺ** (Н), **КЫДНЭЛУ** **ҺӘКҺЙАТҺ** (Ч), с. загадка.

ԳԸՆԸՎԱԶ (Ն), **ԿԸՆԸՎԱԶ** (Չ), ած. գտնված (մարդ, առարկա, փող). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **վօ՞վ ին գրնրվածները:**

ГЫДНЫВАДЗ (Н), **КЫДНЫВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. найденный (о человеке, животном, деньгах); с сущ. выполняет функцию прил., при независимом употр. – функцию существит., принимает артикль 3-го л. и склоняется; **вов ин гыднывадзэры?** кого нашли?

ԳԸՆԸՎԱՎՍԱՅԻՆ (Ն), **ԿԸՆԸՎԱՎՍԱՅԻՆ**, -երուն (Չ), մկ. քանի գտնվում է, էր, գտնվի և այլն բոլոր ժաման. եգ. ու հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **վօքքին իզր գրնրվածսային առջով գրնացինք:**

ГЫДНЫВАДЗСАЙИН (Н), **КЫДНЫВАДЗСАЙИН**, -эрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) отыскивается (обнаруживается), отыскивался и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с форм. смысл. гл. пр.; **воthкһин изы гыднывадзсайин аррчһов гынацһинкһ** по мере того как обнаруживались следы его ног, мы шли вперёд.

ԳԸՆԸՎԱԶՉՎԸ (Ն), **ԿԸՆԸՎԱԶՉՎԸ**, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ գտնվում է, գտնվեց, գտնվի և այլն բոլոր ժամանակն. եգ. և հոգն. երր. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ջամփան կրնրվածովը կորձերըս խօլայցավ:**

ГЫДНЫВАДЗՕВЫ (Н), **КЫДНЫВАДЗՕВЫ**, -нэровы (Ч), н. как только отыскивается (обнаруживается), отыскался и т.д., во всех временах ед. и мн. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **джамһан кыднывадзовы кордзэрыс холайцһав** как только мы отыскали дорогу, стало легче идти.

ԳԸՆԸՎԷԼ (Ն), **ԿԸՆԸՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վող, -վելու (Չ), հրամայակ. և առաջին երկու դեմքի ձևերը գործածական չեն, բ.կր. գտնվել (ով որ կամ ինչ որ կորած էր, անհայտ էր):

ГЫДНЫВЭЛ, гыгдынови (Н), **КЫДНЫВЭЛ**, кыкыдынови, -вэцһав, -вадз, -вохь, -вэлу (Ч), г.стр.з. отыскиваться, обнаруживаться (о потерянных предметах, неизвестном факте и т.п.); **шуд дошагыд кыднывэ** быстро в постель (говорят детям в приказном порядке, чтобы уложить их спать); повелит. наклонение и формы 1-го и 2-го лица не употребл.; литер.вост.арм. գտնվել гтнвел, литер.зап.арм. գտնուիլ (произн. кыдыновил) – отыскиваться.

ԳԸՆԸՎԷԼՈՒ (Ն), **ԿԸՆԸՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. գտնվելու, որ կարող է գտնվել կամ պետք է գտնվի. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **կրնրվելու պան չէ ասիվիզը:**

ГЫДНЫВЭЛУ (Н), **КЫДНЫВЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что нужно отыскать. 2. то, что может отыскаться; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.; **кыднывэлу пан чһә асивигы** эту (вещь) невозможно найти.

ԳԸՆՈԱԶ, ած. 1. կտրած, կտրված (դանակով, մկրատով կամ ուրիշ կերպով). 2. մակարդված (կաթ). 3. դադարած, հանգստացած (ցավ). 4. վճռած, որոշած (դատավճիռ), 5. վերածված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. առաջին երկու իմաստներով գործածվում է նաև առանձին, գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում. **քուռչ գրողաձ:**

ГЫДРРАДЗ, пр.пр.вр. 1. отрезанный. 2. прокисший (о молоке). 3. затихший, ослабевший (о боли). 4. вынесенный (о судебном приговоре). 5. истреппавшийся, пришедший в негодность; с существит. выполняет функцию прилаг., формы 1-го и 2-го значений употр. также независимо, выполняют функцию сущ., принимают притяж. артикль и склоняются; **khypprch gydrpadz** превратившийся в лохмотья.

ԳՐԴՈՒՂՍՍՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի կտրում եմ, էի, կտրեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫДРРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. 1. по мере того как (чем больше) отрезаю, отрезал и т.д., во всех лицах, чис. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳՐԴՈՒՂՍՍՅԻՆ, մկ. քանի հանդարտվում է, հանդարտվեց, և այլն (ցավը, քամին, անձրևը և այլն) բոլոր դեմքերի եզակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫДРРАДЗСАЙИН, н. по мере того как затихает и т.д. (о боли, ветре, дожде и т.п.), во всех вр. ед. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԳՐԴՈՒՂՍՅՈՒՎԱԿ, -ովը, -ովը, -նեովը, -նեովը, -նեովը, մկ. 1. հենց որ կտրում եմ, էի, կտրեցի և այլն բոլոր դեմքերի թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫДРРАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только отрезаю, отрезал и т.д., во всех лицах и временах ед. и мн. числа в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՐԴՈՒՂՍՅՈՒՎԱԿ, մկ. հենց որ դադարում է, հանդարտվում է, էր և այլն (ցավը, քամին, անձրևը և այլն) բոլոր ժամանակն. եզակի երր. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ցավը զրդոսածովը քուն էրա. քամին զրդոսածովը թաթավ բիդ անե:**

ГЫДРРАДЗОВЫ, н. как только затихает и т.д. (о боли, ветре, дожде и т.п.) во всех временах ед. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **цхавы гыдррадзовы khun zhya** как только боль затихла, я уснул, **khamin gydrpadzovy thathav bid ane** как только стихнет ветер, пойдёт дождь.

ԳՐԴՈՒՂՍՅՈՒՎԱԿ (Չ), ած.մկ. ընդհատվող, ընդհատվելով. **աս ի՞նչ զրդոսած-զրդե պան է. գանինը շտե զրդոսած-զրդե.** կազմված է համադրությամբ «կտրել» բայի հրամայական ձևերի, որոնք այդպես գործածվելով կորցրել են իրենց սկզբնական իմաստը և դարձել են գոյականի հետ ածական, բայի հետ – մակբայ:

ГЫДРРЭ-ГЫЦХЭ (Ч), н. урывками, время от времени, от случая к случаю (делать что-л.); **ас инч гыдррэ-гыцхэ пан э?** ну что за напасть такая?, **ганинкх штэ гыдррэ-гыцхэ** так и работаем урывками; образовано от форм повел. накл. гл. կտրել կտրել – отрезать и կցել կցել – соединять; **габринкх штэ гыдррэ-гыцхэ** живём себе ни шатко ни валко.

ԳՐԴՈՒՂՍՅՈՒՎԱԿ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. կտրել. **չախուն մադրս զրդոսից.** 2. վճռել. **օրենքը ադրես զրդոսից.**

ГЫДРРЭԼ¹, гыгыдррим, гыдррэци, гыдррадз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэх), г.д.з. 1. резать, отрезать; **чхахун мадыс гыдррицх** я порезал палец ножом. 2. выносить судебное решение; **орэнкхы адбэс гыдрицх** суд вынес такое решение.

ԳՐԴՈՒՂՍՅՈՒՎԱԿ², -ի, -եցավ, -աձ, -ելու, բ.չ. 1. մակարդվել. **գաթը զրդոսեցավ.** 2. հանդարտվել (ցավը, անձրևը, քամին և այլն). 2. վերածվել, դառնալ. **հալավներս քունչ զրդոսեցան. հուրա զրդոսի է, չի բարըջվի.** 3. կտրվել. **չուվանը զրդոսեցավ.** անձն. դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չեն գործածվում:

ГЫДРРЭԼ², гыгыдрри, гыдррэцихав, -адз, -элу, г.с.з. 1. прокисать (о молоке); **гаты гыдррэцихав** молоко прокисло. 2. ослабеть, прекратиться (о боли, дожде, ветре и т.п.). 3. истреппаться; **халавиэрыс khypprch gydrрэцихан** моя одежда вся истреппалась. 4. превратиться во что-либо, в кого-либо; **хута гыдррил э, чхи байшвил** или **барышвил** стал заклятым врагом, не

хочет мириться. 5. оборваться, порваться. 6. прервать (речь, музыку и т.п.); **չիւանս ցыдрրэцիав** верёвка оборвалась, **хоскы ցыдррэл** прервать на полуслове; грабар կոտոր կотор – кусок, կոտորել которел – ломать, разрезать, литер.вост.арм. կտրել ктрел, литер.зап.арм. կտրել (произн. гыдрэл) – резать, կտրիլ (произн. гыдрил) – резаться, переставать, сворачиваться (о молоке), в гаварах Ван կտրել ктрел, Горис, Карин, Карабах կտրել ктрэл, Агулис, Мокс, Шемаха, Возм, Тбилиси կտրիլ ктрил, Алашкерт, Муш կորել кдрел, Ереван կորել кдрэл, Сучава գորել гдрел, Полис, Тигранакерт գորել гдрэл, Сведия գորիլ гдрил, Зейтун գորիլ гыдрил, Амшен գորուշ гдруш, Нор-Джуга կոտել ктррел, Ахалциха կոտել ктррэл, Карин կոտել кррррэл, Салмаст կոել кррел, Мараха կոել кррэл, Партизак գրյել гыйрэл, Родосто գրյել гыйрэл, Асланбек գրյել гыйрэл, Себастья գրյել гыйрэл, Акна գրյել гыйрэл.

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ, մկ. 1. կտրելով. 2. կտրվելով. 3. վճռելով (դատ). 4. մակարդվելով (կաթ). 5. հանդարտդելով (ցավը, քամին և այլն):

ԳԻԾՐՐԵՆ, н. 1. отрезая. 2. рвась, обрываясь (о нитке, верёвке). 3. вынося решение (о суде). 4. прокисая (о молоке). 5. затихая, успокаиваясь (о боли, ветре и т.п.).

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ, ած. 1. կտրելու. 2. կտրվելու. 3. վճռելու (դատ), մակարտվելու (կաթ). 4. հանդարտվելու (ցավ, քամի և այլն). 5. վերածվելու, դառնալու (բան). ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական այդ իմաստներով:

ԳԻԾՐՐԵԼՍ, пр.б.уд.вр. 1. то, что нужно отрезать. 2. (нитка, иголка и т.п.), которые могут оборваться. 3. (решение суда), которое должно быть вынесено. 4. (молоко), которое может скиснуть. 5. (боль, ветер), которые должны стихнуть. 6. (одежда), которая может истрепаться; при употр. с существ. выполняет функцию прилагат.

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ, ած.մկ. 1. հաշիվները մաքրած իրար հետ. գործածվում է սովորաբար ժամանակ ցույց սովոր գոյականի հետ. **գրորված օրը**, -ը, -ը, **գրորված աղները**, -ը, -ը և այլն. 2. կտրված, կտոր-կտոր եղած:

ԳԻԾՐՐԵՎԱԾ, пр.пр.вр. 1. расплатившийся по счетам; как правило, употр. с сущ., имеющими значение времени: **гыдрывадз орыс**, -ыд, -ы в день, когда я расплатился по счетам, ты расплатился по счетам и т.д., **гыдрывадз адэныс**, -ыд, -ы когда я расплачивался по счетам и т.д. 2. разорванный, порванный на куски. 3. оборвавшийся (о верёвке и т.п.).

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ես, դու, նա, մենք, դուք, նրանք մաքրում ենք, մաքրեցինք, մաքրենք և այլն հաշիվներս իրար հետ:

ԳԻԾՐՐԵՎԱԾՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как я (чем больше) расплачиваюсь по счетам, ты расплачиваешься по счетам и т.д.

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ ԶՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ մաքրում եմ, մաքրեցի, մաքրեմ հաշիվներս իրար հետ և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաշորդող բայի ձևը:

ԳԻԾՐՐԵՎԱԾՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я расплачиваюсь по счетам, расплачивался по счетам и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վող, -վելու, -վե՛, վեցե՛ք (Զ. -վեցե՛կ), բ.չ. 1. հաշիվները մաքրել, վերջացնել մեկի հետ ունեցած գործերը. 2. (միայն երրորդ դեմքի ձևերով), բ.կր. կտրվել:

ԳԻԾՐՐԵՎՅՈՒՄ, ցыгыдрывим, -вэцна, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцнэхк (Չ. -вэцнэхк) 1. г.с.з. расплачиваться по счетам. 2. г.стр.з. рваться, обрываться (только в формах 3-го л.).

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐ, գ. 1. երիտասարդ. 2. ած. առույգ, քաջ:

ԳԻԾՐՐԻԺ 1. с. юноша, молодой человек. 2. п. удалой, лихой; грабар կոտոր կотор – кусок, ломать, литер.вост.арм. կտրիճ ктрич, литер.зап.арм. կտրիճ (произн. гыдридж) – удалой.

ԳՐԱԴԵՐՆԵՐԹԻՍ, գ. 1. երիտասարդ հասակ. 2. քաջություն:

ԳԻԾՐՐԻԺՅՈՒՄ, с. 1. молодость. 2. храбрость, смелость, удаль.

ԳՐԱՕՐ 1. գ. կտոր, մաս. 2. ած. քիչ, փոքր. **գրոր դեղ քիչ տեղ**. տե՛ս նաև մեղմ:

ГЫДОР 1. с. кусок, обломок чего-либо. 2. с. клочок, лоскут (земли). 3. с. осколок. 4. с. лоскут, кусок ткани. 5. с. отрез ткани (на плагье, костюме). 6. п. небольшой, малый; **гыдор дэхь** клочок земли; см. также мэдом; грабар կոտոր котор – кусок, ломоть, литер.вост.арм. կոտոր ктор, литер.зап.арм. կոտոր (произн. гыдор) – кусок, материя, лоскут, в гаварах Нор-Джуга, Салмаст, Ван կոտոր ктор, Алашкерт, Муш, կոտոր кдор, Ахалциха, Агулис, Карин, Шемаха կոտոր ктор, Акна, Харберд, Полис, Родосто, Сучава գոր гдор, Мокс, Тбилиси կոտոր ктур, Зейтун գոտորիլ гөдюй, գոտորил гөдюр, Тигранакерт գորил гдур, Себастья, Асланбек գորил гдөр, Мараха կոտորил кутир, Хачин գորил гөдүй, в гаваре туркоязычных армян Адана gedog – кусок.

ԳԼԴՈՂ-ԳԼԴՈՂ, шд. մշու-մշու:

ГЫДОР-ГЫДОР, н. частями, по частям.

ԳԼԴՈՂ-ՓԼՇՇՈՂ, шд. մկ. քիչ:

ГЫДОР-ПНЫШОР, н. чуток, всего ничего, совсем немного; **гыдор-пнышор стаг thonh арав** накопил совсем немного денег.

ԳԼԴՈՂՎԱՍԵՔ, գ. հվթ. մնացորդ կտորներ (հացի, գործվածքեղենի և այլն). գործածվում է նաև հոգնակի **գրորվանքներ**:

ГЫДОРВАНКh, с. собир. остатки (хлеба, ткани и т.п.); употр. также форма множ. числа **гыдорванкһнэр**; литер.зап.арм. կոտորվանք (произ. гыдорванкһ) – остатки чего-л.

ԳԼԶԱԳ, գ. կզակ:

ГЫЗАГ, с. подбородок; грабар կզակ кзак – челюсть, литер.вост.арм. կզակ кзак, литер.зап.арм. կզակ (произ. гызг) – подбородок, в гаварах Нор-Джуга, Тбилиси կզակ кзак, Амшен, Себастья գզգ гзг, Асланбек գզգ гзг, գզգ гзай, Родосто գձգ гдзг, все в значении подбородок, Возм կզակ кзак – мягкое нёбо, язычок.

ԳԼԶԱԶ (Ն), **ԿԼԶԱԶ** (Զ), шд. գզած (բուրդ):

ГЫЗАДЗ (Н), **КЫЗАДЗ** (Ч), п. чёсанный, подвергшийся обработке чесанием (о шерсти); ЭТИМОЛ. см. киз (Ч).

ԳԼԶԱՂՁՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿԼԶԱՂՁՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Զ), մկ. քանի գզում եմ, գզեցի, գզեմ և այլն բուրդ դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫЗÁДЗСАЙИС (Н), **КЫЗÁДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) чешу шерсть, чесал, буду чесать и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԳԼՁԱԶՁ ՎԼՍ (Ն), **ԿԼՁԱԶՁ ՎԼՍ**, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը (Զ), մկ. հենց որ գզում եմ, գզեցի, գզեմ և այլն բուրդ դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫЗÁДЗÓВЫС (Н), **КЫЗÁДЗÓВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только чешу шерсть, чесал, буду чесать и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового глагола предложения.

ԳԼԶԴԼ-ԳԼԶԴԼ, մկ. դանդաղ:

ГЫЗДЫ-ГЫЗДЫ, н. медленно, неторопливо (идти, делать что-либо).

ԳԼԶԴԼՌՎԱՆ (Զ), шд. սայթաքուն (ճանապարհի վերաբերյալ):

ГЫЗДЫРРВАН (Ч), п. скользкий (о дороге).

ԳԼԶԴԼՌՎԱԶ (Զ), шд. սահած, որ սահում է, որտեղ սահում եմ. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրգորոված վոտկըս ձավեցավ, ընգա. գրգորոված դեղըս ընգիլ է գորիլ է**:

ГЫЗДЫРРВАДЗ (Ч), пр.пр.вр. поскользнувшийся (о ноге, человеке); с сущ. выполняет функцию прилаг.; **гыздыррвадз воткыс дзалвэцһав, ынга** поскользнувшаяся нога согнулась и я упал, **гыздыррвадз дэхьыс ынгил э, горил э** (ключ и т.п.) выпал и потерялся там, где я поскользнулся.

ԳՐԱԴՐԱՆՈՎԱԿԱՆ ՉՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի սահում (չմշկում) եմ, էի, սահեցի, սահեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. հոմանիշը – դրվածսայիս (Ն):

ГЫЗДЫРРВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) скольжу (поскальзываюсь, катаюсь на коньках), скользил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл; синон. дызвадзсайис (Н).

ԳՐԱԴՐԱՆՈՎԱԿԱՆ ՉՐԱԿԱՆ, -ովդ, -ովը, -նեովդ, -նեովըդ, -նեովը (Չ), մկ. հենց որ սահում եմ, սահեցի, սահեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫЗДЫРРВАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только скольжу (поскальзываюсь, катаюсь на коньках), скользил, буду скользить и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предложения.

ԳՐԱԴՐԱՆՈՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛կ (Չ), բ.չ. սահել, չմշկել. հոմանիշը – դրվել:

ГЫЗДЫРРВЭЛ, гыгыздыррвим, гыздыррвэцна, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцнэк (Չ), г.с.з. 1. скользить. 2. поскользнуться. 3. кататься на коньках; синоним дызвэл (Н).

ԳՐԱԴՐԱՆՈՎԵԼԵՆ (Չ), մկ. սահելով:

ГЫЗДЫРРВЭЛЭՆ (Չ), н. скользя; поскальзываясь; катаясь на коньках.

ԳՐԱԴՐԱՆՈՎԵԼՈՒ (Չ), ած. սահելու, չմշկելու (տեղ). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. հոմանիշը – դրվելու (Ն):

ГЫЗДЫРРВЭЛУ (Չ), пр.буд.вр. (место), где можно поскользнуться или кататься на коньках; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.; синоним – дызвэлу (Н).

ԳՐԱԶԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ԿՐԱԶԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. 1. գգել, քրքրել (բուրդ). 2. փոխ. իմ. սաատիկ հանդիմանել, բուրդը քամուն տալ:

ГЫЗЭЛ, гыгызим, гызэцни, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцнэкн (Н), **КЫЗЭЛ**, кыкызим, кызэцни, -эцнэк (Չ), г.д.з. 1. чесать, трепать шерсть. 2. перен. наказать, спустить три шкуры; от ассир. gezedā – шерсть; грабар գգել գзел – чесать, трепать, литер.вост.арм. գգել գзел – чесать, трепать, կիզել кизел – мучить, литер.зап.арм. գգել (произн. кызэл) – чесать, трепать, мучить, Тбилиси գգիլ гзил, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга գ՛րգել гһызел, Ахалциха, Ереван, Харберд, Себастья, Карин գ՛րգել гһызэл, Салмаст, Ван կյրգել կйызел, Сучава քգել кһзел, Родосто, Тигранакерт քգել кһзэл, Аварик գիզել гизэл, Карабах, Мокс կյրգիլ кйызил, Мараха կյիզել кйизел, Горис, Шемаха կյиզիլ кйизил, Амшен կգուշ кзуш, Агулис գյրգիլ гйызил.

ԳՐԱԶԷԼԵՆ (Ն), **ԿՐԱԶԷԼԵՆ** (Չ), մկ. 1. գգելով (բուրդ). 2. փոխ. իմ. սաատիկ հանդիմանելով:

ГЫЗЭЛЭՆ (Н), **КЫЗЭЛЭՆ** (Չ), н. 1. чеша, скобля (шерсть). 2. перен. наказывая, спуская три шкуры.

ԳՐԱԶԷԼՈՒ (Ն), **ԿՐԱԶԷԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. գրգելու (բուրդ). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գրգելու դարավ**:

ГЫЗЭЛУ (Н), **КЫЗЭЛУ** (Չ), пр.буд.вр. шерсть, которую можно или нужно чесать; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; **гызэлу дарав**.

ԳՐԹԱԶ, ած.մկ. կթած (կով). անցյալ դերբայ, որ գոյատանի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հոլովվում է. **գրթած գով. գրթածներուն գեր դուր. գովերը չիգրթած մընացին**:

ГЫТҺАДЗ, пр.пр.вр. подоенный (о корове, козе); с сущ. становится прил., с глаголом – наречием, при независимом употр. – сущ., принимает прит. артикль и склоняется; **гытҺадз гов** подоенная корова, **гытҺадзнерун гэр дур** покорми подоенных (коров), **говэры чһигытҺадз мынацһин** коровы остались недоеными.

ԳՐԹԱՎՉՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կթում եմ, էի, կթեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվերով ու ժամանակներով, ինչպես պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫТҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) дою, доил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳՅԻԽՅՅԼ, ցыгытхви, гытхвэцхав, -вадз, -вохъ, -вэлу, не имеет форм 1-го и 2-го л., г.стр.з. доиться; литер.вост.арм. կթվել ктхвел, литер.зап.арм. կթուիլ (произн. гытхвил) – доиться.

ԳԸԹՎԵԼԷՆ, մկ. կթվելով:

ԳՅԻԽՅՅԼՆ, н. доясь.

ԳԸԹՎԵԼՈՒ, ած. կթվելու, որին կարելի է կթել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական կորցնելով ապառնի նշանակությունը. **գրթվելու գով չէ** անկարելի է կթել այս կովին:

ԳՅԻԽՅՅԼՄ, пр.буд.вр. (корова), которую нужно подоить; с сущ. становится прил., теряя при этом значение буд. времени; **гытхвэлу гов чхэ** эта корова не дойная.

ԳԸԼԱՒ կամ **ԳԸԼԱ ԻՐԱՒ**, ձ. բավազան է, չեմ ուզում լսել:

ԳՅԼԱ! или **ԳՅԼԱ ИДА!**, м. хватит, довольно, не хочу больше слушать.

***ԳԸԼԳԸԼԱՍ**, -ш, -шг, -шгсад (Նխշ), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերի ձևերը չունի, բ.չ. կաթիլ-կաթիլ հոսել (ջուր, քրտինքը և այլն):

***ԳՅԼԳՅԼԱԼ**, гыгылгыла, гылгылацх, -ацхадз (Нхч), не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица; г.с.з. стекать по каплям (о воде, поте и т.п.); литер.вост.арм. կլկլալ կլկլալ, литер.зап.арм. կլկլալ (произн. гылгылал) – булькать, журчать.

ԳԸԼԸՆ-ԳԸԼԸՆ ԱՆԷԼ թուխսի ձայն հանել (հավը), կլխտալ:

ԳՅԼԻՍ-ԳՅԼԻՍ ԱՆՁԼ клохтать, квохтать (о наседке).

ԳԸԼԹԻՉ, գ. կլթիկ, կոկորդի ընդհատ-ընդհատ ակամա ձայներ, որ հետևանք են փորի մկանների ջղաձգության:

ԳՅԼԻԿ, с. икота; литер.зап.арм. կլթիկ (произн. гылтхи́г) – икота, в гаварах Полис, Никомедия գլթիկ глти́к, Себастья գլտի́գ глти́г – икота.

ԳԸԼԹԻՉ (Ը)ԼԱՍ կլթիկը սկսվել. **գրլթից գրլաս** կամ **գրլթիգը կըպընէ** (Զ) (հեգ.) չես կարող անել:

ԳՅԼԻԿ (Ե)ԼԱԼ икать; **гылтхи́г гылас** или **гылтхи́гыд кыпыррнэ** (Կ) у тебя кишка тонка (иронич.).

ԳԸԼԻՐ, գ. առնի անդամ:

ԳՅԼԻՐ, с. мужской половой орган; слово возникло в период развития среднеарм. яз. (XI-XVII в.в.); литер.зап.арм. կլիր (произн. гылир), в гаварах Ереван կլիր клир, Полис գլիր глир, Карабах կլիր клэр, Агулис կըլլիր кыллир, Астрахань կլիր клир.

ԳԸԼՕՆ և **ԳՕԼՕՆ (Ն) ԿԸԼՕՆ** (Զ), գ. 1. գլուխ. 2. գլխավոր, ղեկավար. 3. հատ, քանակ (անասունների). 4. դրամագլուխ. **գրլօս բերել** (Ն) հաջողեցնել. **գրլօս գալ** կամ **գրլօս քալ** (Ն) հաջողվել. **գրլօս դալ** կամ **գօլօս դալ** (Ն) գլուխ տալ, հարգանքով բարևել. **գրլօս դընել** (Ն), **կըլօս տընել** (Զ) ուշադրություն դարձնել. ***գրլօս զարնել** (Ն), ***կըլօս զարնել** (Զ) հարգանքով բարևել. **գրլօսէն անցնել** (Ն), **կըլօսէն անցնել** (Զ) գլուխը անցնել, գլխովն անցնել, պատահել կյանքում. **գրլօսը** կամ **գօլօսը առնել**, **էշթալ** (Ն), **կըլօսը առնել**, **էշտալ** (Զ) թողնել ամեն բան ու հեռանալ. **գրլօսը բերել** (Ն), **կըլօսը պերել** (Զ) պատճառ դառնալ որևէ բան պատահելուն. **գրլօսը զարել** կամ **գօլօսը զարել** (Ն) գլխին փաթաթել (անպետք ապրանք, անշնորհք հարսնացու). **գրլօսը գախ** (Ն) ա) իր գործի մասին մտածելով, բ) ամոթահար. **գրլօսը գալ** կամ **քալ** (Ն), **կըլօսը կալ** (Զ) գլուխը գալ, պատահել կյանքում. **գրլօսը դանել** (Ն), **կըլօսը դանել** (Զ) ձանձրացնել հաճախ դիմելով որևէ խնդիրով. **գրլօսը դաքնալ** (Ն), **կըլօսը դակնալ** (Զ) ա) գլուխը տաքանալ, ոգևորվել, բ) գինովանալ, հարբել. **գրլօսը թըոցընել** կամ **գօլօսը թըոցունել** (Ն), **կըլօսը թըոցունել** (Զ) գլուխը կտրել. **գրլօսը խաբախ անել** (Ն), **կըլօսը խաբախ անել** (Զ) գլուխը դրում դարձնել, շշմեցնել (ձանձրացնելով). **գրլօսը խաբախ (ը)լալ** (Ն), **կըլօսը խաբախ լալ** (Զ) գլուխը դրում դառնալ, շշմել (ձանձրանալուց). **գրլօսը խելք չեղաձ** (Ն), **կըլօսը խելք չեղաձ** (Զ) սաստիկ զբաղված, սաստիկ շտապելով. **գրլօսը խօթել** (Ն) հասկացնել. **գրլօսը մըղնել** (Ն), **կըլօսը մըղնել** (Զ) հասկանալ. **գրլօսը հողեցունել** (Ն) ձանձրացնել. **գրլօսը վար դընել** (Ն), **կըլօսը վար տընել** (Զ) մեռնել. **գրլօսը ցավել** (Ն), **կըլօսը ցավել** (Զ) ա) գլուխը ցավել, բ) անախորժության հանդիպել. **գրլօսը ցավընել** (Ն), **կըլօսը ցավընել** (Զ) հոգս պատճառել.

գրլոխ քերելու ժամանագ չունենալ (Ն), կրլոխ քերելու ժամանագ չունենալ (Չ) սաստիկ զբաղված լինել. գրլոխը օյին բերել (Ն), կրլոխը օյին պերել (Չ) գլխին խաղ խաղալ. գուլխեն ցանել (Ն) հեռացնել իր գլխից. իրեն գուլխուն (Ն), իրեն կուլխուն կամ ժեն կուլխուն (Չ) ինքնագուլիս, գատ, անկախ, առանձին. կրլոխ հանել (Չ) խաբելով (անպետք ապրանք) ծախել, (անշնորհք հարսնացու) գլխին փաթաթել. կրլոխը ջելադ անել (Չ) գլխատել. կրլոխը փորեն զագող անել (Չ) սաստիկ ծեծել. շահը կրլոխին զարնել (Չ) տե՛ս շահ բառի տակ. սաղ գրլոխը ավելարանի դագ դրնել (Նխջ) ինքն իրան իզուր փորձանքի մեջ ձգել. քարը գրլոխը (Ն), քարը կրլոխը (Չ) քարը գուլխը, ինչ ուզում է լինի:

ГЫЛОХ и **ГОЛОХ** (Н), **КЫЛОХ** (Ч), с. 1. голова. 2. глава, руководитель. 3. голова (единица счёта скота). 4. капитал, накопления. 5. начало. 6. головка (сахара и т.п.). 6. колос, соцветие злаков и растений; **гылох бэрэл** (Н) наладить, довести до ума (дело), **гылох гал** или **гылох кһал** (Н) налаживаться (о деле), **гылох дал** или **голох дал** (Н) кланяться, кивать в знак приветствия, **гылох дынэл** (Н), **кылох тынэл** (Ч) а) придавать значение, обращать внимание, б) давать голову на отсечение, отвечать головой, ***гылох зарнэл** (Н), ***кылох зарнэл** (Ч) а) кланяться, приветствовать кивком головы, **гылохэн анцһнэл** (Н), **кылохэн анцһнэл** (Ч) произойти, случиться, приключиться (о чём-либо неприятном), **гылохы** или **голохы арнэл эштһал** (Н), **кылохы арнэл эштал** (Ч) всё бросить и уйти, **гылохы бэрэл** (Н), **кылохы пэрэл** (Ч) причинить кому-либо хлопоты, навлечь беду на чью-либо голову, **гылох габэл** или **голохы габэл** (Н) всучить, навязать (ненужный товар, неприглядную невесту и т.п.), **гылохы гах** (Н) а) замкнутый, поглощённый в свои мысли, заботы, б) пристыженный, **гылох гал** или **гылох кһал** (Н), **кылохы кал** (Ч) приключиться, случиться (о чем-либо неприятном), **гылохы данэл** (Н), **кылохы данэл** (Ч) докучать, надоедать, **гылохы дакһнал** (Н), **кылохы дакнал** (Ч) а) воодушевляться, вдохновляться, б) хмелеть, пьянеть, **гылохы тһыррцһунэл** или **голохы тһыррцһунэл** (Н), **кылохы тһыррцһунэл** (Ч) обезглавить, отрубить голову, **гылохы хабах анэл** (Н), **кылохы хабах анэл** (Ч) заморочить голову, довести до одурения (болтовней, надоедливими просьбами и т.п.), **гылохы хабах (ы)лал** (Н), **кылохы хабах лал** (Ч) распухнуть (о голове), **гылохы хэлкһ чһэхьадз** (Н), **кылохы хэлкһ чһэхьадз** (Ч) а) легкомысленный, б) опрометчивый, **гылохы хотһэл** (Н), **кылохы хотһэл** (Ч) растолковать, вразумить, **гылохы мыднэл** (Н), **кылохы мыднэл** (Ч) понять, осознать, уяснить, **гылох һанэл** (Н), **кылох һанэл** (Ч) сводить, помогать познакомиться, сойтись, **гылохы һодэцһунэл** (Н) надоедать, докучать, **гылохы вар дынэл** (Н), **кылохы вар тынэл** (Ч) скончаться, умереть, **гылохы цһавэл** (Н), **кылохы цһавэл** (Ч) а) болеть (о голове), б) столкнуться с неприятностями, **гылохы цһавцһынэл** (Н), **кылохы цһавцһынэл** (Ч) а) причинять заботы, неприятности кому-либо, б) пораскинуть умом, напрячь извилины, **гылохы кһэрэлу жаманаг чһунэнэл** (Н), **кылохы кһэрэлу жаманаг чһунэнэл** (Ч) некогда голову почесать, **гылохы ойин бэрэл** (Н), **кылохы ойин пэрэл** (Ч) а) разыгрывать кого-либо, одурачить, б) осрамить кого-либо, выставить дураком, **гулхэн цһанэл** (Н) удалить от себя кого-либо, **ирэн гулхун** (Н), **ирэн кулхун** или **жэн кулхун** (Ч) сам по себе, самостоятельный, **кылохы джэлад анэл** (Ч) обезглавить, **кылохы пһорэн гагохь анэл** (Ч) избить до полусмерти, **шаһы кылохин зарнэл** увеличиваться (о процентах на капитал), **сахь гылохы авэдарани даг дынэл** (Нхч) необдуманно позволить втянуть себя в беду, **кһары гылохы** (Н), **кһары кылохин** (Ч) всё нипочём, хоть трава не расти, **выран кылохы анэл** (Ч) приодеть, принарядить, **мэг кылох шакһар** головка сахара, **кылохи цһав** головная боль, **ижэн кылохин цһавы найэл** (Ч) решать свои проблемы самостоятельно, **кылохи бэла лал** (Ч) создавать кому-либо проблемы, хлопоты, **кылохэн пан уни** или **кылохэн пан эхьав** (Ч) свихнулся, тронулся умом, **кылохин даммары гыдррэл** (Ч) получить инсульт; грабар գլխի գլух – голова, литер.вост.арм. գլխի գլух, литер.зап.арм. գլխի (произн. кһылух), Тбилиси գլխի գլух, Нор-Джуга, Ереван, Муш, Хачин գլխի գլух, Сучава գլխի գլух, գլխի գլух, Полис գրլոխ гылох, Карин, Алашкерг, Акна, Ахалциха, Харберд, Себастья գլխի գլух, Шемаха, Салмаст, Мараха կրլոխ клох, Родосто րլոխ кһлох, րլխի кһулух, Возм գլխի гһылох, Карабах կրլոխ кйылох, Мокс, Ван կրլոխ кйылөх, Асланбек գլխի гһлөх, Амшен կրլոխ клөх, Зейтун գլխի гһолох, Аварик գրլոխ гулох.

ԳՐԸՆԴՐՈՒՄ (Ն), **ԿՐԸՆԴՐՈՒՄ** (Չ), տծ.մկ. գլխաբաց:

ГЫЛОХБАЦҺ (Н), **КЫЛОХПАЦ** (Ч), н. с непокрытой головой.

*ԳՐԸՆԳՐԱԲ (Ն), *ԿՐԸՆԳՐԱԲ (Չ), գ. գլխի ծածկոց (կանանց):

*ԳՅԼՈՒՃԱԲ (Ո), *ԿՅԼՈՒՃԱԲ (Չ), с. женский головной платок.

ԳՐԸՆԻ ՕՍՎՈՆ (Ն), ԿՐԸՆԻ ՕՍՎՈՆ (Չ), գ. գանգ:

ԳՅԼՈՒՃԻ ՕՏԿՈՐՐ (Ո), ԿՅԼՈՒՃԻ ՕՏԿՈՐՐ (Չ), с. анат. череп.

ԳՐԸՆՑԱՎՈՒԹԻՆ և ԳՕԼՈՒՑԱՎՈՒԹԻՆ (Ն) ԿՐԸՆՑԱՎՈՒԹԻՆ (Չ), գ. հոգի, ջանք:

ԳՅԼՈՒՃԻԱՎՄԻՆ և ԳՕԼՈՒՃԻԱՎՄԻՆ (Ո), ԿՅԼՈՒՃԻԱՎՄԻՆ (Չ), с. головная боль, заботы, хлопоты.

ԳՐԸՆՑԱՎՈՒԹԻՆ ԱՆԷԼ (Ն), ԿՐԸՆՑԱՎՈՒԹԻՆ ԱՆԷԼ (Չ) հետամտել, աշխատել հաջողացնել (որևէ գործ):

ԳՅԼՈՒՃԻԱՎՄԻՆ ԱՆՅԼ (Ո), ԿՅԼՈՒՃԻԱՎՄԻՆ ԱՆՅԼ (Չ) 1. причинять хлопоты, надоедать, докучать. 2. пытаться уладить (какое-либо дело).

ԳՐԸՆՕՎ և ԳՕԼՈՒՕՎ (Ն), ԿՐԸՆՕՎ (Չ), ած. 1. ինչպիսի (մարդ). 2. մկ. (շարքաթ և ամիս) բառերից հետո) սկզբներում. էզոդ շափթու գրլոխով (Ն), էզոդ շապտու կրլոխով (Չ) առաջիկա շարքաթվա սկզբներում. մայիսին գրլոխով (Ն), մայիսին կրլոխով (Չ) մայիսի սկզբներում. անցած ամիսվան կրլոխով:

ԳՅԼՈՒՃՈՎ և ԳՕԼՈՒՃՈՎ (Ո), ԿՅԼՈՒՃՈՎ (Չ) 1. п. умный, толковый, с головой. 2. н. в начале (употр. после слов «шапат» – неделя и названий месяцев); ЭГОХЬ ШАПԻԿԻՄ ԳՅԼՈՒՃՈՎ (Ո), ЭГОХЬ ШАПԻՄ ԿՅԼՈՒՃՈՎ (Չ) в начале следующей недели, МАЙԻՍԻՆ ԳՅԼՈՒՃՈՎ (Ո), МАЙԻՍԻՆ ԿՅԼՈՒՃՈՎ (Չ) в начале мая, АՆՇԱԴՅ ԱՄԻՍՎԱՆ ԿՅԼՈՒՃՈՎ в начале прошлой недели.

ԳՐԸՐՈԳ և ԳՈՒՐԸՐՈԳ (Ն), ԳՐԸՐՈԳ (Չ), ած. շրջանաձև, գնդաձև. տե՛ս գուլի-գրլոր:

ԳՅԼՐՈՐ և ԳՍԼՐՈՐ (Ո), ԳՅԼՐՈՐ (Չ), п. круглый, шарообразный; исконно арм. слово, грабар զիլ гил – камень, գլոր глор – катиться, կլոր клор – круглый, литер.вост.арм. կլոր клор, литер.зап.арм. կլոր (произн. глор) – круглый.

ԳՐԸՐՈԳ ԷՐԷՍՕՎ, ած. կլոր երեսով:

ԳՅԼՐՈՐ ԷՐԷՍՈՎ, п. круглолицый.

ԳՐԸՐՈԳԱԳԱԲՈՒՐ (Նիս), գ. մի տեսակ ջրալի կերակուր՝ բրնձով և մանրած մսից պատրաստած ընկույզի մեծության գնդակներով:

ԳՅԼՐԱԳԱԲՍՐ (Ոիս), с. рисовый суп с кусочками мяса величиной с грецкий орех.

ԳՐԸՐՈԳԱԶ, ած.մկ. գլորած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. վերին վար գրլորած քարը գրլորած ալ մրնաց:

ԳՅԼՐԱԴՅ, փ.փ.փ. 1. перекатанный. 2. перекатываемый; с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; ՎՅՐՆ ՎԱՐ ԳՅԼՐԱԴՅ ԿԻԱՐԻՍ ԳՅԼՐԱԴՅ ԱԼ ՄՆԱՇԿ քար, скатанный мной сверху вниз, так и остался лежать внизу.

ԳՐԸՐՈԳԱՉԱՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի գլորում եմ, գլորեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. պուկը (ձյունը) գլորածայիս մեծալ:

ԳՅԼՐԱԴՅՏԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) катаю (перекатываю) и т.д., во всех лицах, числах и вр.; ПУԿԻ ԳՅԼՐԱԴՅՏԱԻՍ ՄԵԶՅԱՎ по мере того как я перекатывал снежный ком, он рос.

ԳՐԸՐՈԳԱԶՕՎՐՍ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, մկ. հենց որ գլորում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժաման. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՅԼՐԱԴՅՕՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только катаю (перекатываю) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. пред.

ԳՐԸՐՈԳԷԳ, ած. բավական նման գնդաձևի, բավազան նման շրջանաձևի:

ԳՅԼՐՈԳԷԳ, н. кругловатый; литер.зап.арм. կլորկեկ (փ. ցլորգեգ) – кругловатый.

ԳՐԸՐՈԳԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), փ.ն. գլորել:

ԳՅԼՐՈԳԷԼ, ցլորում, ցլորում, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэк (Չ. -эцхэк), г.д.з. катать, перекатывать, катить (колесо и т.п.); исконно арм.слово, грабар զիլ гил – камень, գլորել глорел – катить, катать, литер.вост.арм. գլորել глорел, литер.зап.арм. գլորել (произн. ցлорэл) – катить, катать, Ереван գլորել глорэл, Тбилиси գլորիլ глорил, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга գլորել глорел,

Полис գլորել ցлорэл, գլորել ցлдорэл, Себастья գլորել ցлорэл, Ахалциха, Карин կլորիլ ցлорил, Родосто քլորորիլ ցлылдорил, Харберд գլորորիլ ցлылдырил, Амшен գլորվիլ ցлорвил, Сучава գլорել ցлорел, Салмаст գլորորել ցлылдырел, Мокс կլորիլ ցлюрил, Ван կլорել ցлорел, Мараха կլորել ցлюрел, Шемаха կուլорիլ ցулолил.

ԳՐԼՕԴԵԼԷՆ, մկ. գլորելով. **գլորելեն դարին**:

ԳՐԼՕՐՔԼՆ, н. катая, перекатывая; **гылорэлэн дарин** потащили перекатывая.

ԳՐԼՕԴԵԼՈՒ, ած. 1. գլորելու, որ կարելի է կամ պետք է գլորել. 2. որտեղ կարելի է գլորել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **հավգիթ գլորելու ջամփա յէ** այնքան հարթ ճանապարհ է, որ կարելի է վրան հավգիթ գլորել. **գլորելու օնգուգ է**:

ԳՐԼՕՐՔԼՄ, ք.б.д.вр. 1. то, что можно или нужно катить, перекатывать. 2. место, где можно катить, перекатывать; с сущ. выполняет функцию прилаг.; **հавгитһ гылорэлу джампһа йэ** идеально ровная дорога (букв. настолько ровная дорога, что по ней можно катать куриные яйца), **гылорэлу онгуз э** идеально круглый грецкий орех.

ԳՐԼՕԴՍԱՆ, մկ. շրջանաձև. **գլորման ման կուկա**:

ԳՐԼՕՐՄԱՆ, н. по кругу, вкруговую; **гылорман ман кука** ходит по кругу, **гылорман гарэл** шить вкруговую; в гаваре Зейтун կլորման ցлорман – кругообразный.

ԳՐԼՕՐ-ՄՐԼՕՐ, ած. բավական շրջանաձև:

ԳՐԼՕՐ-ՄՐԼՕՐ, ք. кругловатый.

ԳՐԼՕԴՆԱԼ, -նա, -ցավ, -ցած, -նալու, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դերբերի ձևեր չունի. ք.չ. կլորնալ, շրջանաձև դառնալ:

ԳՐԼՕՐՆԱԼ, ցыгылорна, гылорцавав, -цавдз, -налу, не имеет повелит. наклон. и форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. округляться, принимать шарообразную форму; литер.вост.арм. կլորնալ ցлоранал, литер.зап.арм. կլորնալ (произ. ցлорнал).

ԳՐԼՕԴՆԱԼԷՆ, մկ. կլոր ձև ստանալով:

ԳՐԼՕՐՆԱԼԷՆ, н. округляясь, принимая шарообразную форму.

ԳՐԼՕԴՆԱԼՈՒ, ած. կլորանալու, որ կարող է կլոր ձև ստանալ. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **ապիվիգր գլորնալու պան չէ**:

ԳՐԼՕՐՆԱԼՄ, ք.б.д.вр. то, что может округлиться; с сущ. становится прилаг.; **асивигы гылорналу пан чһэ** этот (предмет) нельзя округлить.

ԳՐԼՕՐՎԱԶ, ած. գլորված. անց. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած. ունի թե անցյալ և թե ներկայի նշանակություն. **վերեն գլորված քարը** նշանակում է ա) այն քարը, որը գլորվում է (ներկայում) վերնից և բ) այն քարը, որը գլորվել է (անցյալում) վերնից:

ԳՐԼՕՐՎԱԶՅ, ք.ք.вр. катящийся; скатившийся; с сущ. выполняет функцию прил., имеет значение как прош. так и наст. вр.: **вэрэн гылорвадз кһары** может означать – а) катящийся сверху камень (наст. вр.), б) скатившийся сверху камень (прош. вр.).

ԳՐԼՕՐՎԱԶՅԱՆ, -երուն, մկ. քանի գլորվում է, գլորվեց, գլորվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի ու հոգնակի երբ. դերբի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. ավելի քիչ գործածական են առաջին երկու դերբերի ձևերը:

ԳՐԼՕՐՎԱԶՅԱԻՆ, -նэрун, н. по мере того как (чем больше) катится, катился, будет катиться и т.д. во всех временах ед. и мн. числа в 3-м лице в соотв. с формой смысл. глаг. предложения; формы 1-го и 2-го лица употребл. редко.

ԳՐԼՕՐՎԱԶՅՈՒՎԱԶ, -օվրդ, -օվր, -նեռօվրու, -նեռօվրդ, -նեռօվր, մկ. հենց որ գլորվեցի, գլորվեմ և այլն բոլոր դերբ., թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին երկու դերբերի ձևերը ավելի քիչ գործածական են:

ԳՐԼՕՐՎԱԶՅՈՒՎԱԶԻՍ, -օвыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я покатился и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола пред.; формы 1-го и 2-го лица употр. редко.

ԳՐԼՕՐՎԱԶԻՍԻՆ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Զ. -վեցե՛կ), ք.կր.չ. գլորվել:

ԳՐԼՕՐՎԱԶԻՍԻՆ, ցыгылорвим, гылорвэцһа, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцһэк (Ч. -вэцһэк), г.стр.с.з. катиться.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐ, մկ. գրավելով:

ГЫЛОРВЭЛЭН, н. кубарем, катаясь, перекатываясь.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐ, ած. 1. գրավելու, որ կարող է գրավել. 2. որ կարող է գրվել (կարողական իմաստով). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրվողի քար** ա) քար, որ կարող է գրվել (ինքը), բ) քար, որ կարելի է գրվել (ուրիշը կարող է գրվել) կամ քար, որ պետք է գրվել (պետք է, որ ուրիշը գրվի):

ГЫЛОРВЭЛУ, пр.буд.вр. 1. то, что может катиться, перекатываться. 2. то, что можно катить, перекатывать; с сущ. выполняет функцию прилаг.; **гылорвэлу khar** а) камень, который может катиться, б) камень, который можно или нужно катить.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐԵԼ կամ **ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԳՐԱՐԱՆՆԵՐԵԼ** (Չ), բ.ա. գրավեցնել:

ГЫЛОРВЭЦЫНЭЛ или **ГЫЛОРВЭЦЫУНЭЛ** (Н), **ГЫЛОРВЭЦЫНЭЛ** (Ч), п.г. катить, перекатывать.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐԵԼՈՒ կամ **ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԳՐԱՐԱՆՆԵՐԵԼՈՒ** (Չ), ած. գրավեցնելու, որ կարելի է կամ պետք է գրվեցնել:

ГЫЛОРВЭЦЫНЭЛУ или **ГЫЛОРВЭЦЫУНЭЛУ** (Н), **ГЫЛОРВЭЦЫНЭЛУ** (Ч), п. то, что нужно или можно катить, перекатывать.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱԶ, ած. գրվեցրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **վերին վար գրվեցուցած քարերը բետն է ժողովել**:

ГЫЛОРВЭЦЫУЦАДЗ, пр.пр.вр. катанный, скатанный; с существит. выполняет функцию прилагат.; **вэрэн вар гылорвэцуцадз kharэрыс бэтк э жохьыдэл** камни, скатанные (мног) сверху вниз, надо собрать.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱ ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի գրվեցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **քարերը վար գրվեցուցածսայիս սուն ալ հեղին ժողովել**:

ГЫЛОРВЭЦЫУЦАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) катаю (перекатываю, скатываю) и т.д. во всех лицах, числх и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **kharэрыс вар гылорвэцуцадзсайис тун ал хэдэн жохьыдэ** собирай камни по мере того как я буду скатывать их вниз.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱ ԶՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նեթովըդ, -նեթովըս, -նեթովը, մկ. հենց որ գրվեցնում եմ, գրվեցրի, և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **վար գրվեցուցածովըդ շիդագ փուր բիդ ընի**:

ГЫЛОРВЭЦЫУЦАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только катаю (перекатываю) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предложения; **вар гылорвэцуцадзовыд шидаг пхосы бид ыини** как только скатишь (камень) вниз, попадёт прямо в яму.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱ ԶՐԱՅԱԶ, ած. կլորցած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГЫЛОРЦАДЗ, пр.пр.вр. округлившийся; при употр. с сущ. выполняет функ. прил.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱ ԶՍԱՅԻՍ, -երուն, մկ. քանի կլորանում է, կլորացավ և այլն բոլոր ժամանակներով եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խրվորը ձեռնիդ մեշը գրվեցածսային գոխե՛, դափագծու բ, վերը ժլովով կրպանաս**:

ГЫЛОРЦАДЗСАЙИН, -эрун, н. по мере того как (чем больше) округляется и т.д. во всех временах ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **хыморы цэрркид мэчы гылорцадзсайин гохэ, дапхагцур, вэрчы охловов кыпанас** по мере того как тесто превращается в комоч, придавай ему плоскую форму, а потом раскатай скалкой.

ԳՐԱՐԱՆՆԵՐՈՒՅԱ ԶՕՎԸ, -նեթովը, ած. հենց որ կլորանում է, էր, կլորացավ և այլն բոլոր ժամանակներով եզակի և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫЛОРЦАДЗОВЫ, -нэровы, н. как только округляется, округлился и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа, в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԳՐԼՕԴՅԱԿ կամ **ԳՐԼՕԴՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳՐԼՕԴՅԱԿ** (Չ), ք.ա. կլորեցնել:
ГЫЛОРЦЫНЭЛ или **ГЫЛОРЦЫУНЭЛ** (Н), **ГЫЛОРЦЫНЭЛ** (Ч), п.г. округлять.

ԳՐԼՕԴՅԱԿԷԼ կամ **ԳՐԼՕԴՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳՐԼՕԴՅԱԿԷԼ** (Չ), մկ. կլորացնելով, կլոր ձև տալով. **գրլորցնելն դաշէ:**

ГЫЛОРЦЫНЭЛЭН или **ГЫЛОРЦЫУНЭЛЭН** (Н), **ГЫЛОРЦЫНЭЛЭН** (Ч), н. округляя, придавая круглую форму; **гылорцынэлэн дашэ** обтёсывай придавая круглую форму.

ԳՐԼՕԴՅԱԿԼՈՒ կամ **ԳՐԼՕԴՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳՐԼՕԴՅԱԿԼՈՒ** (Չ), ած. կլորացնելու, որին կարելի է կամ պետք է կլոր ձև տալ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրլորցնելու ձարը երգան է:**

ГЫЛОРЦЫНЭЛУ или **ГЫЛОРЦЫУНЭЛУ** (Н), **ГЫЛОРЦЫНЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно или нужно округлить; с сущ. становится прил.; **гылорцынэлу дзары эрган э** конец (доски и т.п.), который нужно округлить, слишком вытянутый.

ԳՐԼՕԴՅՈՒՅԱԶ, ած. կլորացրած, կլոր ձև տված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГЫЛОРЦЫУЦҺАДЗ, пр.пр.вр. округлённый; с сущ. выполняет функцию прилагат.

ԳՐԼՕԴՅՈՒՅԱԶՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կլորացնում եմ, էի, կլորացրի, կլորացնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГЫЛОРЦЫУЦҺАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) округляю, округлял, буду округлять и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предложения.

ԳՐԼՕԴՅՈՒՅԱԶՕՎԸՍ, -ովրդ, -ովը, -նէրովրս, -նէրովրդ, -նէրովը, մկ. հենց որ կլորացնում եմ, կլորացրի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ:

ГЫЛОРЦЫУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только округляю, округлил и т.д. во всех лицах, числах и вр.

***ԳՐԶԱԶ** (Նխզ), ած. կծած. **գրձած մադ:**

***ГЫДЗАДЗ** (Нхч), пр.пр.вр. ужаленный; **гыдзадз мад** ужаленный палец.

ԳՐԶԳՐԱԶ, ած. կծկված, կուչ եկած (ցրտից). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **գրձգրդած դրդա. գրձգրդած գայնիլ է ցուրդուն:**

ГЫДЗГЫДАДЗ, пр.пр.вр. 1. съёжившийся, скукожившийся от холода. 2. севший (о ткани, коже); с сущ. станов. прил., с глаг. – нареч.; **гыдзгыдадз дыхъа** съёжившийся от холода ребёнок, **гыдзгыдадз гайнил э цһурдун** мёрзнет на морозе съёжившись от холода.

ԳՐԶԳՐԷԼ, -իմ, -եցա, -ած, -ող, -ելու, -է, -եցէք (Չ. -եցէկ), ք.չ. կծկվել, կուչ գալ:

ГЫДЗГЫДЭЛ, гыгыдзгыдим, гыдзгыдэца, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.с.з. 1. съёживаться, сжиматься в комок от холода. 2. садиться, уменьшаться в размере (о ткани, коже); **грабар կծիկ кцик** – моток ниток, **литер.вост.арм. կծկվիլ կцквил**, **литер.зап.арм. կծկտիլ** (произ. гыдзгыдил) – сжиматься в клубок, комок, съёживаться; в гаварах **Полис գրգրդիլ** гызгыдил, **Карин, Ширак կրկրէլ** кзктхэл – съёживаться, сжиматься в комок.

ԳՐԶԳՐԷԼԷՆ, մկ. կծկվելով, կուչ գալով (ցրտից):

ГЫДЗГЫДЭЛЭН, н. съёживаясь, скукоживаясь, сжимаясь в комок от холода.

ԳՐԶԳՐԷՅԸՆԷԼ կամ **ԳՐԶԳՐԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳՐԶԳՐԷՅԸՆԷԼ** (Չ), ք.ա. կծկվեցնել, կուչ բերել. **այազը գրձգրդեցուց ալայիս**. < *կծիկ-ատ-եց-ան-ել:

ГЫДЗГЫДЭЦЫНЭЛ или **ГЫДЗГЫДЭЦЫУНЭЛ** (Н), **ГЫДЗГЫДЭЦЫНЭЛ** (Ч), п.г. съёживать, сковывать; **айазы гыдзгыдэцыуцһ алайнс** зимняя стужа сковала нас.

***ԳՐԶԷԼ**, -է, -ից, -ած, -ող (Նխզ), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերի ձևերը չեն գործածվում, ք.ն. կծել, խածնել (շունը, օձը և այլն):

***ГЫДЗЭЛ**, -э, -ицһ, -адз, -охъ (Нхч), г.д.з. жалить, кусать (о собаке, змее и т.п.).

ԳՐԶԳՐԱԶ կամ **ԳՐԶԳՐԱԶ**, ած. կծկած, կծիկ արած (թել, դերձան). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս

գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովում է. **գրգռվածություն սորեն սի քաղի**(լ):

ԳԻՃԻՆ или **ԳԻՃԻՆ**, пр.пр.вр. 1. намотанный в клубок (о нитке и т.п.). 2. вкрученный, ввинченный (о шурупе, лампочке и т.п.); с суш. выполняет функцию прил., при независ. употр. – функцию суш., принимает притяжат. артикль и склоняется; **ԳԻՃԻՆՆԵՐԻՆ** **ՆՈՐԷՆ ՄԻ ԿԻԱԳԻ(Ն)** а) не распутывай намотанные мной (клубки), б) не откручивай ввинченные мной (шурупы и т.п.).

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ կամ **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, -իդ, -ին, -ինքուն, -ինքուդ, -ինքուն, սկ. քանի կծկում եմ, էի, կծկեցի, կծկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ или **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) наматываю в клубок (нить и т.п.) и т.д. 2. по мере того как (чем больше) вкручиваю, ввинчиваю и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ կամ **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, -ովրդ, -ովր, -նեովրու, -նեովրդ, -նեովր, սկ. հենց որ կծկում եմ, էի, կծկեցի, կծկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ или **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только наматываю в клубок. 2. как только вкручиваю, ввинчиваю и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ կամ **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, -իմ, -եցի, -ած, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. կծկել, կծիկ անել (դերձանը, մանած թելը). < *կծիկ-ել:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ или **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, гыгыдзгим, гыдзгэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. мотать, наматывать в клубок (нитьку, пряжу). 2. вкручивать, ввинчивать (лампочку, шуруп и т.п.); грабар կծկել կեկел – сжимать, литер.вост.арм. կծկել կեկел, литер.зап.арм. կծկել (произн. гыдзгэл) – мотать, наматывать, в гаварах Нор-Джуга կրծըկել կыщыкел, Родосто գրգել гззэл, Асланбек գրգել гызгэл, Салмаст կսկել кскек – мотать.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ և **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, սկ. կծկելով, կծիկ անելով:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ и **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, н. 1. мотая, наматывая в клубок. 2. вкручивая, ввинчивая.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ և **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, ած. կծկելու, որ պետք է կծիկ անել. **նումայ գրգռվելու մանած ունիմ**:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ и **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, п. 1. то, что можно или нужно намотать в клубок. 2. то, что можно или нужно ввинтить, завинтить; **նումայ գրգռվելու մանած ունիմ** у меня много пряжи для намотки.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ և **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ**, բ.կր. կծկվել:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ и **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ** 1. наматываться в клубок. 2. вкручиваться, ввинчиваться; литер.вост.арм. կծկվել կեկвел, литер.зап.арм. կծկվիլ (произн. гыдзгывил).

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ, սկ. 1. ճարճատուն հանելով (այրվել). 2. ած. (հագուստի մասին) նոր, քվելիս կամ շարժվելիս խշխշացող. **գրգռ-գրգռ գերի սիրողը** սաստիկ այրվում է սիրտս (գոջալով կատարած սխալի համար). **նոր գրգռ-գրգռ ֆայ փոջին գաբաձ** գլխին բոլորովին նոր ֆայ փոջի (տե՛ս այդ բառերը):

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ-ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ 1. н. подражание потрескиванию горящих дров. 2. с. обновка, новая, недавно приобретенная или сшитая вещь (об одежде); **ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ-ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ ԳԵՐԻ ՏԻՐԿԵՍ** сердце моё горит огнём раскаяния и сожаления (за совершённый проступок), **նոր, ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ-ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ ԳԻ ՈՍԻՆ ԳԱԲԱԶ** в новеньком шелковом платке; синоним 2-го значения – гадзырр-гадзырр.

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ, գ. կծիկ, իր վրա փաթաթած թելի, դերձանի փաթույթ:

ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ, с. моток, клубок пряжи, ниток; грабар կծիկ կեկ – моток, литер.вост.арм. կծիկ կեկ, литер.зап.арм. կծիկ (пр. гыдзиг) – клубок, моток, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга, Тбилиси կծիկ կեկ, Мараха, Салмаст կծիկ կեկի, կծիկ կեկի, Ван կծիկ կեկ, Мокс կծիկ կեկի, Алашкерт, Муш կրծիկ կыдзиг, Полис, Амшен, Родосто, Сучава, Себастья գծիկ կեկ, ԳՐԱԳՐԱԴՐՈՒՄ

Шемаха կծիգ կцигй, Возм կծելկ кцэйк, Асланбек գրծիգ гыздиг, գծի гдзий, Харберд гдзигй գծիգ, Хачин գмծիգ гэдзиг, Карабах կծրեգ кцызэй, Тигранакерт գրծծիգ гыздзиг, Горис կծել кцэк, Агулис կծայл кцайкй, Сведия գրծծագ гыздзгаг.

ԳԸԶԼԱ, ան. կարճ կտրած, կարճ (սովորաբար վերաբերում է հագուստին):

ԳԻԶԼԱ, п. куций, короткий (как правило, об одежде).

ԳԸՉԿԱՁ, ան. կծված (յուղ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳԻԶՎԱԾ, пр.пр.вр. прогоркший, прогорклый (о масле); с существит. выполняет функцию прилаг.; этимол. см. ГЫԶՎՅՆ.

ԳԸՉԿԱՁՍԱՅԻՆ, մկ. քանի կծվում է, կծվեց, կծվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԻԶՎՁԾՏԱԿԱԻՆ, н. по мере того как (чем больше) прогоркает, прогоркнет и т.д. во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. глагола предлож.

ԳԸՉԿԱՁՕՎԸ, մկ. հենց որ կծվում է, կծվեց, կծվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳԻԶՎԱԾՕՎԻ, н. как только прогоркает и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа.

ԳԸՉԿԵԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, անձնական դերբայ, հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.չ. կծվել (յուղը), փշանալ, կծու համ ստանալ: <* կծու-ել:

ԳԻԶՎՅՆ, гыгызви, -вэцнав, -вадз, -вэлу, не имеет повелит. наклонения и форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. прогоркать, приобретать горький вкус; корень древнеармян. языка կիծ кци – кусать, жалить, ранить, грабар кцу կծու – острый; см. гудзу.

ԳԸՉԿԵԼԵՆ, մկ. կծվելով. **գարաքը դաք դեղը ինչի՞ գեցիլ է գրծվելին:**

ԳԻԶՎՅՆԸՆ, н. прогоркая; **гаракхы дакх дэхьы инчхи гэцхил э гызвэлэн?** почему масло лежит в тепле прогоркая?

ԳԸՉԿԵԼՈՒ, ան. կծվելու, որ կարող է կծվել. **յեղը գրծվելու բան է, դաք դեղ մի բահի(լ):**

ԳԻԶՎՅՆԼՍ, пр.буд.вр. то, что может прогоркнуть; **йээхьы гызвэлу бан э, дакх дэхь ми бани(л)** не клади масло в теплое место, а то прогоркнет.

ԳԸՉԿԵՑՆԵԼ կամ **ԳԸՉԿԵՑՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԳԸՉԿԵՑՆԵԼ** (Չ), բ.ա. կծվեցնել (յուղ, կարագ, ձեթ), թույլ տալ, որ կծվի, վատ համ ստանա: <* կծու-եց-ան-ել:

ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆ или **ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆ** (Н), **ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆ** (Կ), п.г. доводить до прогорклости (о растит. или сливочном масле); этим. см. гудзу.

ԳԸՉԿԵՑՆԵԼՈՒ և **ԳԸՉԿԵՑՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ԳԸՉԿԵՑՆԵԼՈՒ** (Չ), մկ. կծվեցնելու, որ կամ որտեղ կարելի է կծվեցնել. **իսկը գրծվեցնելու դեղ է տըրաձըղ արեվին դաքը:**

ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆԼՍ и **ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆԼՍ** (Н), **ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆԼՍ** (Կ), п. 1. то, что можно довести до прогорклости. 2. место, где (масло) может прогоркнуть; **искы гызвэцхынэлу дэхь э тырадзыд, арэвин дагы** ты поставил (масло) прямо на солнце, оно же прогоркнет.

ԳԸՉԿԵՑՈՒՑԱՁ, ան.մկ. կծվեցրած (յուղ, կարագ, ձեթ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակրայ:

ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆԱԾ, пр.пр.вр. доведённый до прогорклости (о растительном или сливочном масле, жире); с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия.

ԳԸՉԿԵՑՈՒՑԱՁՍԱՅԻՆ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կծվեցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրծվեցուցածսայիներուն թազիր արի, ֆայդա չարավ:**

ԳԻԶՎՅՉԻԿԱԻՆՅՆԱԾՏԱԿԱԻՆՅՆ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун н. по мере того как (чем больше, всякий раз когда) довожу до прогорклости и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **гыдзвэцхыцхадзсайинэрун тхазир ари, файда чхарав** всякий раз когда они доводили (масло) до прогорклости, я упрекал их, но без толку.

ԳԸՉԿԵՑՈՒՑԱՁՕՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ կծվեցնում եմ, կծվեցրի, կծվեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրծվեցուցածներովը սսաձ լային նը աղեգունելու սըրան գըգուղնելի** (Ն):

ГЫДЗВЭЦҺУЦҺАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только довожу до прогорклости, доводил и т.д.; **гыдзвэцҺуцҺадзнэровы асадз лайин ны, йэс ахьэгцҺунэлу сыран гыгуднуйи** (Н) если бы сразу дали знать, что довели (масло) до прогорклости, я бы нашёл способ поправить дело.

ԳՐՄԱՆՔ, գ. կմախք:

ГЫМАХКХ, с. остов, каркас конструкции, сооружения; литер.вост.арм. կմախք кмахкх, литер.зап.арм. կմախք (произн. гымахкх) – остов, каркас.

ԳՐՅԴԸՍ-ԳՐՅԴԸՍ գործածվում է միայն **գրյորմ-գրյորմ քեմէէ չալէ** ջուրակի վրա ճզվզացնել, **գրյորմ-գրյորմ էշտալ** ոտքերը քարշ տալով քայլել, ճոճվել:

ГЫЙДЫМ-ГЫЙДЫМ звукоподр. сл., употр. в выражениях **гыйдым-гыйдым кҺэмэчҺэ чҺалэл** пиликать на скрипке, **гыйдым-гыйдым эштал** ковылять, брести.

ԳՐՆԱԼ (Ն), **ԿՐՆԱԼ** (Չ), պակասավոր բայ, տե՛ս էշթալ և գրնացի (Ն):

ГЫНАЛ (Н), **КЫНАЛ** (Ч), недостаточный глагол, см. эштал и гынацҺи (Н).

ԳՐՆԱԶ (Ն), **ԿՐՆԱԶ** (Չ), ած. գնած (ապրանք, որևէ բան), փող վճարելով վերցրած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հողովում է. **կրնաձրս հոն թողուցի**:

ГЫНАДЗ (Н), **КЫНАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. купленный; с существ. выполняет функцию прил., при независимом употребл. – функцию сущ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **кынадзыс һон тҺохьуцҺи** купленный (товар) я оставил там.

ԳՐՆԱՂՍՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿՐՆԱՂՍՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գնում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրնաձսայիս գրգողորդէ**:

ГЫНАДЗСАЙИС (Н), **КЫНАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) покупаю, покупал, буду покупать и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соответствии с формой смысл. гл. предложения; **гынадзсайис гыгодыррдэ**.

ԳՐՆԱԶՕՎՐԱՎՐԱՎ (Ն), **ԿՐՆԱԶՕՎՐԱՎՐԱՎ**, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ գնում եմ, գնեցի, գնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **կրնաձովրս հարավ կրնած**:

ГЫНАДЗÓВЫС (Н), **КЫНАДЗÓВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только покупаю, покупал и т.д. во всех лицах, числах и врем., в соответствии с формой смыслового глагола предложения; **кынадзовыс һакҺав кынац**.

ԳՐՆԱՑԱԶ (Ն), **ԿՐՆԱԾԱԶ** (Չ), ած. գնացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **կրնածաձ մաշտը դրհա էգաձ չէ**:

ГЫНАЦҺАДЗ (Н), **КЫНАЦАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. ушедший, отправившийся; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.; **кынацадз машты дыҺа эгадз чҺэ**.

ԳՐՆԱՑԱՂՍՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿՐՆԱԾԱՂՍՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գնում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **կրնածաձսայիս ջանփան տիժարձավ**:

ГЫНАЦҺАДЗСАЙИС (Н), **КЫНАЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше, чем дольше) иду, шёл, пойду и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соот. с формой смысл. глагола предлож.; **кынацадзсайис джампҺан тижарцав** чем дольше я шёл, тем труднее становилось идти.

ԳՐՆԱՑԱՑԱԶՕՎՐԱՎՐԱՎ (Ն), **ԿՐՆԱԾԱՑԱԶՕՎՐԱՎՐԱՎ**, -ովրդ, -ովր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր (Չ), մկ. հենց որ գնում եմ, գնացի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրնացաձովրդ հարցուր իմացիր**:

ГЫНАЦҺАДЗÓВЫС (Н), **КЫНАЦАДЗÓВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я иду, пошёл и т.д. во всех лицах, числах и временах; **гынацҺадзовыд һарцҺур, имацҺир** как только придёшь, сразу спроси.

ԳՐՆԱՑԻ, գրնացիր, գրնաց, գրնացիք, -իք, -ին, -աձ, -օղ, գրնա, գրնացե՛ք (Ն), **ԿՐՆԱԾԻ**, կրնածիր, կրնած, կրնածինկ, կրնածին, կրնածաձ, կրնածօղ, կրնա, կրնածե՛կ (Չ), բ.չ.պկս. գնացի, գնացիր և այլն, պակասը լրանում է «էշթալ» բայով:

ԳՅՆԱՇԻ, ցынащир, ցынащ, ցынащинкх, -икх, -ин, -адз, -охъ, ына, -экх (Н), **ԿՅՆԱՇԻ**, ынащир, ынащ, ынащинк, ынащик, ынащин, ынащадз, ынащохъ, ына, ынащэк (Ч), недостаточ.г.с.з. я пошёл, ты пошёл, он пошёл и т.д., недостающие формы восполняются формами глагола «эшттал»; ցраբ գնալ ցнал – ийти, литер.вост.арм. գնալ ցнал, литер.зап.арм. գնալ (произн. хнал) – ийти.

ԳՐՆԱՅՕՂ-ԷԳՕՂ (Ն), **ԿՐՆԱԾՕՂ-ԷԳՕՂ** (Չ), գ. այցելող: **ԳՅՆԱՇՕԽ-ՁԳՕԽ** (Н), **ԿՅՆԱՇՕԽ-ՁԳՕԽ** (Ч), с. 1. посетитель. 2. прохожий.

ԳՐՆԳՐԶԱՐ (Չ), տե՛ս գրնքահար (Ն): **ԳՅՆԳՅԻՆԱՐ** (Ч), см. ынкхатар (Н).

ԳՐՆԳՕՂ, գ. կնգուղ, մկրտություն ժամանակ երեխայի գուլիք և մարմինը ծածկող լաթ, որ նվիրում էր կնքահայրը. լատին. կուկուլլա – գլխի ծածկոց, վեղար:

ԳՅՆԳՕԽ, с. крыжма, кусок ткани, подаренный крестным или крестной, в который заворачивают ребёнка после крещения; от греч. kukullion, который от латин. cuculla – накидка, головной убор епископа; ցраբ կնգուղ կնգухъ – клобук, литер.вост.арм. կնգուղ կնգухъ, литер.зап.арм. կնգուղ (произн. ынкухъ) – клобук, в гаварах Алашкерт, Муш կնգուղ կնգухъ, Ван կնգուղ կնգիухъ в значении клобук, Двин կնգուղ կնգухъ, Нор-Джуга քնգուղ կնգухъ, Карабах կնգուղ կնգохъ, Зейтун գնգուղ կնգухъ, все в значении кусок ткани, в который заворачивают ребёнка после крещения.

ԳՐՆԴԱԶ (Ն), **ԿՐՆԴԱԶ** (Չ), աձ. 1. գունդ արած, գնդի ձև արած (խմոր). 2. (Նխոջ) փոխ.իմ. գոռոգ:

ԳՅՆԴԱԾ (Н), **ԿՅՆԴԱԾ** (Ч), п. 1. имеющий шарообразную форму, скатанный в шар (о тесте и т.п.). 2. (Нхч) перен. высокомерный, надменный; этимол. см. гунд.

ԳՐՆԴԱԶԼԷՄԻՇ ԸԼԱԼ (Նխոջ) գոռոգանալ: **ԳՅՆԴԱԾԼՁՄԻՇ ԵԼԼԸԼ** (Нхч) важничать, зазнаваться.

ԳՐՆԴԱԶՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿՐՆԴԱԶՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի խմորին գնդի ձև եմ տալիս, տվի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խրմորը օզ չունի** (Թոփսիում չունի), **կրնդաձայիս քրփրովի** (Թոփսիում քրփրովի):

ԳՅՆԴԱԾՏԱԿԻՍ (Н), **ԿՅՆԴԱԾՏԱԿԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) скатываю тесто в шар, скатывал в шар и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **хыморы оз чһуни** (с. Крым **чһунэ**), **кындазсайис кһыпһыррви** (с. Крым **кһыпһыррвэ**) тесто не обладает упругостью, по мере того как я скатываю его в шар, оно расползается.

ԳՐՆԴԱԶՉՎՐԱ (Ն), **ԿՐՆԴԱԶՉՎՐԱ**, -օվղ, -օվը, -ներովը, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ խմորին գնդի ձև եմ տալիս, տվի, տամ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրնդաձուրս խրմորը փուղը ցրքեցի, վոր չի փրովի**:

ԳՅՆԴԱԾՅՕՎԻՍ (Н), **ԿՅՆԴԱԾՅՕՎԻՍ**, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только скатываю тесто в шар, скатал и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.; **гындазовыс хыморы пһырры цһыкцәһи, вор чһи пһыррви** как только я скатал тесто в шар, поставил в печь, чтобы не расползалось.

ԳՐՆԴԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ԿՐՆԴԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. գնդի ձև տալ, գնդաձև անել (խմորը). < գունդ-ել:

ԳՅՆԴՁԼ, гыгындим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Н), **ԿՅՆԴՁԼ**, кыкындим, -эцхэк (Ч), г.д.з. придавать шаровидную форму, скатывать в шар (тесто и т.п.); от пехлев. gund – шар, ком; ցраբ գնդել ցндед – придавать шарообразную форму, литер.вост.арм. գնդել ցндед, литер.зап.арм. գնտել (произн. хындэл), в том же знач.

ԳԸՆԴԵԼԵՆ (Ն), **ԿԸՆԴԵԼԵՆ** (Չ), սկ. գնդի ձև տալ (խմորին):

ГЫНДЭЛЭН (Н), **КЫНДЭЛЭН** (Ч), н. скатывая в шар (о тесте).

ԳԸՆԴԵԼՈՒ (Ն), **ԿԸՆԴԵԼՈՒ** (Չ), ած. որին կարելի է գնդի ձև տալ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГЫНДЭЛУ (Н), **КЫНДЭЛУ** (Ч), пр.б.уд.вр. то, чему можно придать шаровидную форму; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳԸՆԴՎԱԶ (Ն), **ԿԸՆԴՎԱԶ** (Չ), ած. 1. գունդի ձև ստացած (խմոր). 2. փոխ.իմ. վիրավորված:

ГЫНДЫВАДЗ (Н), **КЫНДЫВАДЗ** (Ч), п. 1. округлившийся, принявший шаровидную форму, скатанный в шар (о тесте и т.п.). 2. перен. оскорблённый, обиженный.

ԳԸՆԴՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե, -վեցեք (Ն), **ԿԸՆԴՎԵԼ**, -վեցեկ (Չ), բ.կր. գնդի ձև ստանալ (միայն երբ. դեմքի, անցյալ և ապառնի դերբայների ձևերով). 2. փոխ.իմ. վիրավորվել (բոլոր ձևերով):

ГЫНДЫВЭЛ, -вим, -вэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх (Н), **КЫНДЫВЭЛ**, -вэцхэк (Ч), г.стр.з. 1. принимать шаровидную форму; только в 3-м л. в форме прич. пр. и буд. вр. 2. перен. оскорбиться, обидеться (во всех формах). 3. перен. оцепенеть, остолбенеть (от ужаса и т.п).

ԳԸՆԴՎԵԼՈՒ (Ն), **ԿԸՆԴՎԵԼՈՒ** (Չ), ած. 1. որ կարող է գնդի ձև ստանալ. 2. փոխ.իմ. որից կարելի է վիրավորվել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած. **ասիվիզը գրնդրվելու խրվոր չէ. իդա դեղը գրնդրվելու բան չիքա վու** :

ГЫНДЫВЭЛУ (Н), **КЫНДЫВЭЛУ** (Ч), пр.б.уд.вр. 1. то, что может скатываться в шар, принимать шаровидную форму. 2. то, что может нанести оскорбление, обиду. 3. тот, кто может оскорбиться; **асивигы гындывэлу хымор чһэ** это тесто не скатывается в шар, **ида дэхьы гындывэлу бан чһикһа ву!** да здесь же не на что обижаться!

ԳԸՆԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Ն), **ԿԸՆԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. 1. գնել. 2. փոխ.իմ. կաշառել. < *գին-ել:

ГЫНЭЛ, гыгыним, гынэци, гынадз, гынохъ, -элу, -э, -эцхэкх (Н), **КЫНЭЛ**, кыкыним, кынэци, кынадз, кынохъ, кынэлу, -э, -эцхэк (Ч), г.д.з. 1. покупать, приобретать. 2. перен. подкупать, давать взятку; исконно арм. слово, грабар գին ցин – цена, гнел գնել – покупать, литер.вост.арм. гнел գնել, литер.зап.арм. գնել (произн. кһнэл).

ԳԸՆԷԼԵՆ (Ն), **ԿԸՆԷԼԵՆ** (Չ), սկ. գնելով. **գրնելեն հախերեղ չիմ քալ**:

ГЫНЭЛЭН (Н), **КЫНЭЛЭН** (Ч), н. 1. покупая. 2. перен. подкупая, давая взятку; **ГЫНЭЛЭН һахэрэд чһим кһал** не успеваю за вами, постоянно покупая (одежду и т.п.).

ԳԸՆԷԼԻՔ (Ն), **ԿԸՆԷԼԻՔ** (Չ), գ. 1. գնելու բան. 2. գնելու մտադրություն. **գրնելիքը գար նը՝ ինչի՞ առաջ չէր գրնելիր կամ չի գրնեցիր հարա. գրնելիքը գար եղի է, ինչի՞ առաջ չի գրնեցիր** (Նխճ) **չին գրնելիր** (Մալաներ, Նիավիրա):

ГЫНЭЛИКҺ (Н), **КЫНЭЛИКҺ** (Ч), с. 1. то, что необходимо купить. 2. намерение купить, приобрести что-либо; **гынэликһыд гар ны, инчһи аррачһ чһэр гынэйир** или **чһи гынэйир? гынэликһыд гар эхьил э, инчһи аррачһ чһи гынэцһир** (Нхч) **чһин гынэйир?** (Б. Салы, С. Сала, Несветай) если у тебя было намерение купить, почему раньше не купил?; литер.вост.арм. գնելիք гнеликһ – то, что предполагается купить.

ԳԸՆԻԳ, գ. կին (իր ամուսնու վերաբերմամբ). տե՛ս նաև գինմաշթ:

ГЫНИГ, с. жена; исконно арм. слово, грабар կին кин – женщина, жена, литер.вост.арм. կնիկ кник, литер.зап.арм. կնիկ (произн. гыниг) – жена, женщина, Сведения գէն гэн, Ахалциха, Карин, Мокс, Нор-Джуга, Ван, Тбилиси կնիկ кник, Мараха, Салмаст կնիկ կникй, Ереван, Алашкерт, Муш կնիқ кник, Шемаха կնիқ кникй, Харберд гнигй գնիқ, Асланбек, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт գնիқ гник, Горис կնել кнэк, Карабах կնրեқ՝ кныэгһ, Агулис կնակ կнакй, Зейтун գրնшқ гынаг, Хачин գմնիқ гәниг.

ԳԸՆՎԱԶ (Ն), **ԿԸՆՎԱԶ** (Չ), ած. 1. գնված, փող վճարելով առնված (բան). 2. փող.իմ. կաշառված (մարդ). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին

գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ ամուսնում ու հոլովում է. **գրնվածը յեղ չի դրրվի**(լ):

ГЫНВАДЗ (Н), **КЫНВАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. купленный. 2. перен. подкупленный; с сущ. становится прилат., при независимом употр. – сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склоняется; **гынвадзы йэд чһи дырви**(л) купленный (товар) возврату не подлежит.

ԳՐՆՎԱԶՈՎՐ (Ն), **ԿՐՆՎԱԶՈՎՐ**, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ գնվում է, գնվեց և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգն. երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդը. բայի ձևը. **աղբես հալավները գրնվածներովը աղեգ գրլան, ամա շաղ չին դիմանա**(լ):

ГЫНВАДЗОБЫ (Н), **КЫНВАДЗОБЫ**, -նэровы (Ч), н. как только был куплен, будет куплен и т.д. во всех врем. ед. и мн. числа, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **адбэс халавнэры гынвадзнэровы ахээг гылан, ама шад чһин димана**(л) такая одежда сразу после покупки смотрится хорошо, но быстро изнашивается.

ԳՐՆՎԵԼ (Ն), **ԿՐՆՎԵԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վող, -վելու (Չ), հրամայական և առաջին երկու դեմքերի ձևեր չունի, բ.կր. 1. գնվել. 2. փոխ.իմ. կաշառվել. ունի նաև կարողական նշանակություն. **գրգրնվի** (Ն), **կրկրնվի** (Չ) կարելի է գնել:

ГЫНВЭЛ, гыгынви (Н), **КЫНВЭЛ**, кыкынви, -вэцһав, -вадз, -вохь, -вэлу (Ч), не имеет повел. накл. и форм 1-го и 2-го л., г.стр.з. 1. покупаться. 2. перен. подкупаться; имеет также значение возможности; **гыгынви?** (Н), **кыкынви?** (Ч) можно купить?, можно подкупить?

ԳՐՆՎԵԼՈՒ (Ն), **ԿՐՆՎԵԼՈՒ** (Չ), ած. բան, որ կարելի է գնել, արժե գնել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. գործածվում է սովորաբար օժանդակ բայի բացասական ձևի հետ. **գրնվելու բան չէ, ամա ասկից աղեգը չիքա**:

ГЫНВЭЛУ (Н), **КЫНВЭЛУ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно покупать или стоит покупать; с сущест. выполняет функцию прил.; **гынвэлу бан чһэ, ама аскицһ ахээгы чһикһа** такое покупать не стоит, но выбора нет.

ԳՐՆՔԱՀԱՐ (Ն), **ԳՐՆԳՐՀԱՐ** (Չ), գ. կնքահայր:

ГЫНКҺАҺАР (Н), **ГЫНГЫҺАР** (Ч), с. крёстный; от ассир. kunukku – печать; грабар կնիք кникһ – печать, крещение, литер.вост.арм. կնքահայր кнкһаһайр, литер.зап.арм. կնքահայր (произн. гынкһаһайр) – крёстный, Акна, Сучава գնգրհար гнгыһар, Себастья գնքահար гнкһаһар, Асланбек, Полис, Родосто գնգահար гнгаһар, Ахалциха կնկրհար кнкыһар, Амшен գնքեր гнкһэр.

ԳՐՆՔԱՄԱՐ, գ. կնքամայր:

ГЫНКҺАМАР, с. крёстная; от ассир. kunukku – печать; грабар կնիք кникһ – печать, крещение, литер.вост.арм. կնքամայր кнкһамайр, литер.зап.арм. կնքամայր (произн. гынкһамайр) – крёстная, в гаварах Ахалциха, Асланбек, Полис, Родосто կնքամար кнкһамар, Сучава гнкһымар գնքրմար, Акна հինքամար хинкһамар, в диалектах туркоязычных армян Энкюри ինքամար инкһамар, Адана ընքամեր ынкһамэр.

ԳՐՆՔԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ող, -ելու, -է, -եցե՛ք, (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. մկրտել (սորածին երեխա). < *կնիք-ել:

ГЫНКҺЭЛ, гыгынким, -эцһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. крестить (новорождённого ребёнка); от ассир. kunukku – печать; грабар կնիք кникһ – печать, крещение, литер.вост.арм. կնքել кнкһел, литер.зап.арм. կնքել (произн. гынкһэл) – крестить, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կնքել кнкһел, Агулис, Шемаха, Возм, Тбилиси կնքիլ кнкһил, Сучава գնքել гнкһел, Полис, Асланбек գնքել гнкһэл, Харберд գնքիլ гнкһил.

ԳՐՆՔԵԼՈՒ, ած.մկ. (երեխա), որին պետք է մկրտել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակրայ. **գրնքելու դարին**:

ГЫНКҺЭЛУ, пр.буд.вр. (ребёнок), которого нужно окрестить; при употребл. с сущ. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; **гынкһэлу дарин**.

ԳՐԱԲԱՐԱԿ, ած. մկրտված (երեխա). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ. **չիգրնքոված մրնաց**:

ГЫНКХЫВАДЗ, пр.пр.вр. крещёный (о ребёнке); при употр. с существит. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; **չիգынкхывадз мынацх** остался некрещёным.

ԳՐԱԲԱՐԱԿՉՎԱԿԱՍ, -ովրդ, -ովր, -նէրովրա, -նէրովրդ, -նէրովր, մկ. հենց որ մկրտվեցի, -վեցիր, -վեց, -վեցին, -վեցիր, -վեցին, մկրտվիլ իմ և այլն:

ГЫНКХЫВАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я окрестился, ты окрестился, он окрестился и т.д.

ԳՐԱԲԱՐԱԿԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, հրամայական չունի, բ.կր. մկրտվել:

ГЫНКХЫВЭЛ, гыгынкхывим, гынкхывэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, не имеет повел. накл., г.стр.з. окреститься.

ԳՐԱԲԱՐԱԿ ԱՐՈՂ (Չ), գ. մի տեսակ վայրի բույս է:

ГЫПЧЫДАН АРОД (Ч), с. бот. подмаренник цепкий, Galium aparine, однолетнее травянистое растение семейства Мареновые, рус. народные названия: липучник, геморройная трава, царापница.

ԳՐԱԲԱՐԱԿ ՍՈՒՇԱՅ (Չ), տե՛ս մուշայ:

ГЫПЧЫДАН МУШАЙ (Ч), см. мушай.

ԳՐԶ, գ. խայթոց (միջատների, օձի լեզու որ սխալ հասկացողությամբ նույնպես խայթոց է կարծվում). «կիծ» արմատն է՝ ձայնափոխված, որից ծագում է «կծել» բայը:

ГЫДЖ, с. 1. жало (у насекомых). 2. язык змеи (который по незнанию также принимают за жало); корни древнеарм. яз. կիծ կից – кусать, жалить, ранить и կիծ կич – жало, литер.зап.арм. կիծ (пр. гидж) – жало, в гаварах Ахалциха կիծ կич, Муш կիջ кидж, Себастья գիջ гидж, Харберд կիծ киж, Муш գիծ гидз – жало.

ԳՐԶ-ԳՐԶ, ած. սաստիկ ջեռացրած (յուղ). հավանորեն բնաձայն բառ է՝ ջեռացրած յուղի ճարճատյունի նմանությունից ծագած:

ГЫДЖ-ГЫДЖ, н. подражание потрескиванию сильно нагретого масла.

ԳՐԶ-ԳՐԶ ԱՆԷԼ 1. սաստիկ ջեռացնել (յուղը և այլն). 2. (մանկ.) ուրախանալ ուրիշի անհաջողությամբ՝ որպես վրեժ իրեն հասցրած վիրավորանքի կամ բռնության փոխարեն. տե՛ս նաև օխ-օխ, գրգ-գրգ:

ГЫДЖ-ГЫДЖ АНЭЛ 1. сильно раскалить, довести до кипения (масло). 2. (детск.) радоваться чужой неудаче в отместку за нанесенную обиду или насильственные действия; см. также ох-ох, гыдж-гыдж.

ԳՐԶԱԿ, ած. 1. կծած (տեղ մարմնի վրա). 2. կծող (միջատ). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երբ. դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրջածներուն եորը դրեա չանցրնի. գրջած ջանջին զարգի**:

ГЫДЖАДЗ, пр.пр.вр. 1. ужаленный, укушенный. 2. ужаливший, покусавший; с сущ. становится прил., при незав. употр. – существ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склоняется; **гыджадзэрун эрркхы дыха чханцхыни** зуд от укуса ещё не прошёл, **гыджадз джанджин зарги** я прикончил укусившую муху.

ԳՐԶԱՉՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի խայթում է, խայթից, խայթի և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես պահանջում է հաջորդ. բայի ձևը. ունի թե՛ միջատների խայթելու և թե՛ փոխ. իմ. լեզվով բարոյապես խայթելու նշանակություն:

ГЫДЖАДЗСАЙИН, -эрун, н. 1. по мере того как (чем больше) жалит, будет жалить и т.д. во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. предл. 2. перен. по мере того как (чем больше) уязвляет, ранит словом и т.д.

ԳՐԶԱԿՉՎԱԿԱՍ, -ովրդ, -ովր, -նէրովրա, -նէրովրդ, -նէրովր, մկ. հենց որ խայթում եմ, էի, խայթեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին երկու դեմքերի ձևերը գործածվում են միայն փոխ. իմ.:

ԳՅԺԺԱԾՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только уязвляю, раню словом и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предложения; формы 1-го и 2-го лица употр. только в переносном значении.

ԳՐԱԳՐԱԾՐԱԿ, -gnunul kaml -gnunih, -gningh, -gningsh, -gruno, -grunetn, -gnur, -gnugt p (Ն), **ԳՐԱԳՐԱԾՐԱԿ**, -dnunul, -dnudh, -dnudsh, -druno, -drunetn, -dnur, -dnudt k (Զ), ր.ա. ushutik gelnagsnet (յուդը, ձերը, ճարպը):

ԳՅԺԺԳՅԺԺԻՆՈՂ, -цхунум, -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэх (Н), **ԳՅԺԺԳՅԺԺԿԻՆՈՂ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохь, -цынэлу, -цур, -цуцэк (Կ), ք.գ. доводить до кипения (масло, жир).

ԳՐԱԳՐԱԾՐԱԿ (Ն), **ԳՐԱԳՐԱԾՐԱԿ** (Զ), ած. ushutik gelnagsrad (յուդ, ձեր, ճարպ). ungyal nerray, nr qnyaknani het nawnunul t adakn:

ԳՅԺԺԳՅԺԺԿԻՆՈՂ (Н), **ԳՅԺԺԳՅԺԺԿԻՆՈՂ** (Կ), ք.ք.ք. доведённый до кипения (о масле, жире); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳՐԱԿ, գ. կճեպ, կեղև. **օգի զրջեր** օձի նետած մետած կաշի:

ԳՅԺԺԵ, с. кожура, шелуха, лузга, скорлупа, кора; **օգի гыджэб** кожа, сброшенная змеёй; это слово имеется также в грузинском и лазском языках, однако лингвистам не удалось выработать единого мнения относительно того, кто у кого его заимствовал; грабар խեճեպ хечеп и կեճեպ кечеп – скорлупа, кожура, литер.вост.арм. կճեպ кчеп, литер.зап.арм. կճեպ (произн. гыджэб) – скорлупа, кожура; от формы грабара խեճեպ хечеп произошли диалектные формы в гаварах Муш խեջեր хэджэб, Зейтун խեջիր хэшиб, Агулис խճիպ хчип, Хачин դոջեփ хэаджепи, от формы грабара կեճեպ кечеп – диалектные формы (включая новонахичеванский диалект) Нор-Джуга կճեպ кчеп, Салмаст կիճեփ кичепи, Ереван կճեպ кчэп, Мараха կիճեփ кичэпи, Тбилиси կճիպ кчип, Себастья զջեր гджеб, գեջեր гэджэб, Амшен, Родосто զրջեր гыджэб, Алашкерт կեջեր кэджеб, Карабах կիշэв քշեվ, Агулис կишив քշիվ – кожура, шелуха.

ԳՐԱԿ-ԳՐԱԿ ԼԱԿ (Զ) մարմնի մետած կաշին փշրվել ու բաժանվել ստորին առողջ շերտերից:

ԳՅԺԺԵ-ԳՅԺԺԵ ԼԱԿ (Կ) отслаиваться (об омертвевшей коже).

ԳՐԱԿ, -իս, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է', -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), ք.չ. 1. կծել, խայթել (օձը, միջատները). 2. փոխի.իս. լեզվով խայթել. առաջին երկու դեմքերի ձևերը գործածվում են միայն փոխ. իս.:

ԳՅԺԺՂ, гыгьджим, гыджэци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Կ. -эцхэк), г.с.з. 1. кусать, жалить (о змее, насекомых). 2. перен. уязвить, обидеть, ранить словом; формы 1-го и 2-го лица употр. только в переносном значении; корни древнеарм. языка կիծ киц – кусать, жалить, колоть, ранить и կիճ кич – жало; литер.вост.арм. կծել кцел, литер.зап.арм. կճել (произн. гыджэл) – кусать, жалить, в гаварах Ахалциха կճել кчэл, Полис, Родосто, Себастья զջել гджэл, Зейтун զրջիլ гыджил, Амшен զրջուջ гыджуш.

ԳՐԱԿԵՆ, սկ. խայթելով:

ԳՅԺԺՂՆ, н. жалья, кусая.

ԳՐԱԿՈՒ, ած. 1. կծելու, խայթելու (տեղ մարմնի վրա). 2. (միջատ), որ կարող է խայթել. **դրիա զրջելու դեղ չիւրնաց վրա. առ զրջելու բոջիգ չէ:**

ԳՅԺԺՂՆ, ք.բуд.ք. 1. место на теле, куда насекомое или змея могут ужалить. 2. насекомое или змея, которые могут ужалить; **дыһа гыджэлу дэхь чимынацх вырас** на мне живого места не осталось от укусов, **ас гыджэлу боджиг чһэ** это насекомое не кусает.

ԳՐԱԿՐԵՄԻՇ ԱՆԷԿ (ագռաները) կրճտացնել (ատամները). թուրք. գրջրդամակ – նույն իս. տե՛ս նաև կրճրոդմիջ անել:

ԳՅԺԺԿԻՐԺԵՄԻՇ ԱՆՂ скрежетать зубами; звукоподражат. слово; турец. gıcirdamak (гыджырдамак) – скрежетать, скрипеть; см. также кычыррдемиш анэл.

ԳՐԱԿՐԵՄԻՇ, գ. ushutik unra. **արեփին գրջրոդիյին ինչի՞ նրստիլ իս:**

ԳՅԺԺԿԻՐԺԵՄԻՇ, с. пекло, зной, солнцепёк; **арэвин гыджыррдийин инчһи ныстил ис?** зачем сидишь на солнцепёке?

***ԳԸՌԱՇԷԼ** (Նխջ), բ.չ. բնագոյարար իմանալ. գործածվում էր միայն **հօրիս գրռահեց** խոսքի մեջ. հոմանիշը – գրռչալ:

***ԳՅՐՐԱԿՅՆ** (Нхч), г.с.з. предчувствовать, предвосхищать; употреблялось только в выражении **հօկհիս ցըրահեցի** сердцем почувствовал; синон. ցըրчһал; литер.вост.арм. կռահել կրահել – догадываться, предугадывать, предвосхищать.

***ԳԸՌԱՆԱԶ** (քար) (Չ), ած. մուրճով (կռանով) ակոսներ փորած (երկանաքար). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

***ԳՅՐՐԱՆԱԴՅ** (Կ), пр.пр.вр. выдолбленный (о канавке жернова, мельничного каменного круга); этимологию см. ցըրահել.

***ԳԸՌԱՆԷԼ**, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. կռանել, կռանով (մուրճով) ակոսներ փորել երկանաքարի ներսի կողմի մակերեսի վրա, որ հեշտանա ցորենի հոսանքը քարերի տակ: Երբ քարերը սրվում և ակոսները հարթվում են, հատիկները ավելի դանդաղ են շարժվում քարերի տակ, այնուր ավելի երկար տրոքվելով՝ տաքանում է, նրա որակը վատանում է: Այժմ երկանաքար չի գործածվում, մոռացված է և այս բառը. արմատն է «կուռ», որ նշանակում է «ամուր, պինդ». այդ արմատից ածանցված է «կռան» իսկ սրանից «կռանել». < *կուռ-ան-ել:

***ԳՅՐՐԱՆՅԷԼ**, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцһэк (Կ), г.д.з. выдалбливать молотом канавки на внутренней части жерновов мельницы для облегчения продвижения зерна; когда жернова стачиваются, а канавки сглаживаются, зёрна двигаются под жерновами намного медленнее, мука от долгого перетирания нагревается и её качество ухудшается; в наст. время слово вышло из употребления, т.к. жернова не используются; заимств. либо из халдейского (древнеавилонского), либо из кавказ. языков; грабар կուռ կурр – кованный, выкованный, закалённый, կռել կրրел – ковать, тесать, закалять, совать, засовывать, կռան կրран – кувалда, молот, литер.вост.арм. կռել կրрел, литер.зап.арм. կռել (произ. гррэл) – ковать, закалывать, в гаварах Харберд գուռ гурр – тугой, плотный, тесный (об одежде), Ереван, Ван կռան կրран – кувалда, Возм կռան կրран – часть мельницы, Полис, Родосто գուռղու Լ գուռ гушд у гурр, Себастья գուռուգուռղու гурругушт – сытый, Ченкилер, Асланбек կռել կրрел – совать, засовывать, впихивать, заполнять доверху, Акна կռել կրрел – насыпать с излишком.

ԳԸՌԳԸՌԱԼ, -ա, -աց, -ացած, -ացող, մյուս ձևերը չունի. գործածվում են միայն եզ. ու հոգնակի երրորդ դեմքի ձևերը, բ.չ. գարնանը ածել սկսելուց առաջ կամացուկ «կռ-կռ» ձայն հանել (հավերը). **հավերը գրգրգրան, բելնի յե վօր շուղօվ աձ բիդ էլին:**

ԳՅՐՐԳՅՐՐԱԼ, ցըրրցըրրա, ցըրրցըրրահ, -աцһадз, -ацһохъ, других форм не имеет, употр. только формы 3-го л. ед. и мн. ч., г.с.з. квохтать, издавать по весне звуки «кырр-кырр» перед несением яиц (о курице); **հавэры ցыгыррцырран, бэлли йэ, вор шудов адз бид эллин** куры квохчут, видать, скоро начнут нестись.

ԳԸՌԴ և **ԳՈՒՌԴ**, գ. 1. անպետք հին բաներ. 2. **ԳԸՌԴ**, գ. փուչ մարդ. այս երկու իմաստն. կարող են ծագած լինել պարս. գարդ – փոշի բառից, բայց երկրորդ իմաստը կարող է ծագած լինել և պարս. գրրդ – շրջան, շրջապատ բառից, որ կարելի է ենթադրել հիմնվելով բառի հետևյալ գործածության վրա. **իրեն գրրդն է** (արհ.) իր մարդն է:

ԳՅՐՐԴ և **ԳՄՐՐԴ**, с. 1. хлам; старье. 2. **ԳՅՐՐԴ**, с. дрянной, никчёмный человек; возможно оба значения происходят от перс. гард – пыль, но 2-е значение, исходя из его последующего употребления, может происходить от другого перс. слова гырд – среда, окружение; **ирэн ցыррдн э** (уничиж.) его роду-племени.

ԳԸՌԴԱԶ, ա. կռտած, սերմնարանները հանած (արու կենդանի). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՅՐՐԴԱԴՅ, пр.пр.вр. кастрированный, выхолощенный (о самцах животных).

ԳԸՌԴԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ելու է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կռտել, մալել, սերմնարանները կտրել հանել (արու կենդանիների).

ԳՅՐՐԴՅԼ, ցыгыррдим, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), г.д.з. кастрировать, оскоплять; грабар կուրս курт – евнух, կրսել կրтел – оскоплять, литер.вост.арм. կրսել կրրтел, литер.зап.арм. կրսել (произ. гырдел) – оскоплять, в гаварах Хачин գորդել гәрдел, Шемаха կրսիլ кртил, Мокс կրսիլ кырртил, Алашкерг, Муш կրդել кррдел, Карабах կոսել корртел, Тбилиси, Никомедия, Полис, Карин, Ван, Буланых, Себастья кырртэл կրсել, Амшен գրդուշ гыйдуш.

ԳՐԱԴԵԼՈՒ, ած. կրսելու կենդանի, որ պետք է կրսել. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրողելու ծի, բուլա:**

ԳՅՐՐԴՅԼՄ, ք.б.д.вр. животное, которое нужно кастрировать; при употр. с сущ. выполняет функцию прилагат.; **гыррдэлу ци, бухъа.**

ԳՐԱԵԼ, -իւ, -էցի, -աձ, -ոյ, -ելու, -է, -էցէք (Չ. -էցէկ), բ.ն. խորել, կոխել, լիքը լցնել. արմատն է «կուլ». **ծրմերուքը գրած է քաղաքը:**

ԳՅՐՐՅԼ, -им, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. совать, засовывать, запихивать, набивать, заполнять что-либо до предела; **цымэругы гырадз э кхакхакхы** город забит арбузами. 2. вульг. сношать, совершать половой акт; заимств. либо из халдейского, либо из кавказ. языков; корень древнеармян. яз. կուլ կурр – кованный, закалённый, կել կրел – ковать, закалять, совать, засовывать, литер.вост.арм. կրел կել, литер.зап.арм. կել (произн. гыррэл) – ковать, в гаварах Асланбек, Ченкилер, Никомедия, Малатия, Полис, Партизак կել կрел – совать, засовывать, запихивать; см. гырранэл.

ԳՐԱԵՎ, գ. 1. կռիվ. 2. հանդիմանություն:

ԳՅՐՐՅՅ, с. 1. ссора. 2. брань, ругань; грабар կռիվ կррив – спор, война; литер.вост.арм. կռիվ крив, литер.зап.арм. կռի (произн. гррив) – война, ссора, драка, в гаварах Алашкерг, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կռիվ կррив, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Себастья, Сучава, Тигранакерт գռիվ гррив, Тбилиси կռիվ крив, Карабах կռելվ կррызв, Возм կելվ կррэйв, Горис, Шемаха կելվ կррэв, Родосто գելվ гррэв, Мараха կռելվ кыррив, Агулис կռայվ կррайв, Зейтун գրածվ гыррав, Хачин գորիվ гәрив.

ԳՐԱԵՎ ԱՆԵԼ 1. կռվել (խոսքով), իրար վատարանել. 2. հանդիմանել:

ԳՅՐՐՅՅ ԱՆՅԼ 1. ссориться, ругаться. 2. бранить, ругать, поносить.

ԳՐԱԹ, ած. հյուրավի (կանաչեղեն, միրգ). հականիշը – թոմսած, շոշմած:

ԳՅՐՐԻ, п. 1. сочный (о фруктах, овощах). 2. хрустящий (об огурцах и т.п.); антонимы – thorrмадз, шошмадз.

ԳՐԱԹԱԶ, ած. շտտ ջուր ծծելուց ունած:

ԳՅՐՐԻԱԶ, ք.ք.вр. вздувшийся, набухший от воды.

ԳՐԱԹԱՆ ԴԱԼ (Չ) ուտերը շարժելով մարմինը քրել. «կռթունք» (կուլ, կոնակ) բառի եզակի տրական ձևն է:

ԳՅՐՐԻԱՆ ԴԱԼ (Չ) 1. почёсываться, двигая плечами; форма дательного падежа ед. числа древнеармянского слова կռթունք կրրիунк – спина, заплечье. 2. вязать, вызывать во рту ощущение стягивания, терпкости (о фруктах и т.п.).

ԳՐԱԹԵԼ, -ի, -էցավ, -աձ, -ելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դերբեր չունի, բ.չ. շտտ ջուր ծծելուց ունչել. **լրվացք արի, ծեկիս գաշին գրթեցավ:**

ԳՅՐՐԻՅԼ, ցыгыррти, -эцхав, -адз, -элу, не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л., г.с.з. вздуться, набухать от воды; **лывацхкх ари, цэрркис гашин гырртрэцхав** от стирки кожа на руке вздулась.

ԳՐԱԹԵԼՈՒ, ած. որ կարող է ջուր ծծելուց ունել. **քարն ալ գրթելու պան չէ խօս.** ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՅՐՐԻՅԼՄ, ք.б.д.вр. то, что может впитать воду и раздуться; **кхарн ал гырртрэлу пан чхэ хом** камень ведь не раздуется от воды; с сущ. становится прилаг.

ԳԸՌԹԵՅԸՆԷԼ կամ **ԳԸՌԹԵՅՈՒՆԷԼ**, -ցունու կամ -ցունէ, -ցուց, -ցուցած, -ցունելու կամ -ցրնելու (Ն), **ԳԸՌԹԵՅԸՆԷԼ**, -ցունու, -ցուց, -ցուցած, -ցրնելու (Չ), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.ա. «գրոթել»-ի անցողական ձևն է:

ԳՅՐՐԹԻՉԻՅԻՆՅԵԼ или **ԳՅՐՐԹԻՉԻՅՈՒՆՅԵԼ**, -цһуну или -цһунэ, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһунэлу или -цһынэлу (Н), **ԳՅՐՐԹԻՉԻՅԻՆՅԵԼ**, -цһуну, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынэлу (Ч), не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л., п.г. позволить набухнуть.

ԳԸՌՁԱԶ, ած. կրծած (հաց և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **մուգ գրոծածներն սախտ գեցիր**:

ԳՅՐՐԴՅԱԴՅ, пр.пр.вр. обгрызанный, обглоданный, обкусанный (о хлебе и т.п.); с сущ. становится прилаг., при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склоняется; **мыг гыррдзадзнэрэн сахт гэцһир** не прикасайся к (хлебу), обгрызанному мышами.

ԳԸՌՁԱ ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կրծում եմ, կրծեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **հացին քովն գրոծածսախս շտահքս էգավ**:

ԳՅՐՐԴՅԱԴՅՏԱԻԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) обгрызаю (обкусываю) и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глаг. предлож.; **һацһин кһовэн гыррдзадзсайис штаһыс эгав** чем больше я обкусывал хлеб, тем больше разыгрывался аппетит.

ԳԸ ՌՁԱԶՕՎՇՍ, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը, մկ. հենց որ կրծում եմ, կրծեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **մեղմը գրոծածներովը թարլեցին**:

ԳՅՐՐԴՅԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я обгрызаю, (обкусываю) и т.д. во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.; **мэдомы гыррдзадзнэровы таблэцһин** как только немного обгрызли (хлеб), сразу выкинули.

ԳԸՌՁԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. կրծել. 2. փոխ.իմ. կաշառք ստանալ. **գրոծել գուզէ շտէ**:

ԳՅՐՐԴՅԵԼ, гыгыррдзим, -эцһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. грызть, обгрызать, обкусывать. 2. перен. брать взятки; **гыррдзэл гузэ штэ** видать, «на лапу» хочет получить; исконно арм. слово, корень грабара կուրծ курц – рвать зубами, կրծել крцел – грызть, литер.вост.арм. կրծել крцел – грызть, литер.зап.арм. կրծել (произн. гыррдзэл) – грызть, похищать, захватывать, в гаварах Тбилиси կրծիլ крцил, Сучава գրծել грдзел, Сведения գրրծիլ гыррдзил, Салмаст, Ван կրծել кррцел, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха կրծել кррцэл, Мокс, Возм, Шемаха կրծիլ кррцил, Алашкерт, Нор-Джуга կրծել кррцел, կուրծել куррцел, Муш կրծել кррдзел, Зейтун գրրծիլ гыйдзил, գրրծիլ гыррдзил, Акна, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Асланбек գրծել гррдзэл, Хачин գոյծել гәйдзел, Амшен գրրծուշ гыйдзуш, Агулис կոբծիլ коррцил.

ԳԸՌՁԷԼԵՆ, մկ. 1. կրծելով. 2. հեգ.նիստ. ուտելով. **սաղ օրը գրոծելն քրքալիս**:

ԳՅՐՐԴՅԵԼՆ, н. 1. обгрызая, обгладывая. 2. ирон.укор. поедая, жуя, грызя; **сахь оры гыррдзэлэн кһыкһалис** ходишь весь день жуя.

ԳԸՌՁԷԼԻՔ, գ. 1. կրծելու բան, ուտելու բան. 2. փոխ.իմ. կաշառք. **գրոծելիք գուզէ**:

ԳՅՐՐԴՅԵԼԻԿ, с. 1. то, что можно пожевать, обгрызать (хлеб и т.п.). 2. перен. взятка; **гыррдзэликһ гузэ** «на лапу» хочет получить.

ԳԸՌՁԷԼՈՒ, ած. կրծելու (բան), ուտելու (բան). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՅՐՐԴՅԵԼՍ, пр.буд.вр. то, что можно пожевать, поесть; с сущ. станов. прилагат.

ԳԸՌՁՍԸՌՁԱԶ, ած. այստեղից-այնտեղից կրծած. կրկնական ձև է, որ ցույց է տալիս թե շատ անգամ է կրծած քիչ-քիչ. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրոծմրոծած հաց**:

ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅԱԸՅ, փր.փր.փր. обглоданный, обкусанный, обгрызанный со всех сторон; удвоенн. форма указывает на повторяющееся действие; **ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅԱԸՅ հաւի** обглоданный со всех сторон хлеб.

ԳԸՈՁՍՐՈՁԷԼ, -իւմ, -էցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), ք.ն. այստեղից, այնտեղից քիչ-քիչ կրծել:

ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅՅԼ, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхәк (Ч. -эцхәк), г.д.з. обгрызать, обкусывать, обглаживать понемногу с разных сторон.

ԳԸՈՁՍՐՈՁԷԼԻՔ, գ. քիչ-քիչ կրծելու, ուտելու բան:

ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅՅԼԻԿ, с. то, что можно обгрызать, обкусывать.

ԳԸՈՁՍՐՈՁԷԼՈՒ, ած. բան որ կարելի է քիչ-քիչ կրծել. **գրռմմըռմէլու արօղ գաւ անդէրը**. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅՅԼՅ, փր.б.уд.вр. то, что можно обгрызать, обкусывать понемногу; **ԳՅՐՐԸՅՄՅՐՐԸՅՅԼՅ արօղ ԳԱ ԱՆԸՅՅԻ** там есть немного травы пожевать; с суш. становится прилагат.

***ԳԸՈՁՕԼՕԴ**, ած. 1. կողքերից կրծելով փոքրացած (ծառ, խոտի դեզ և այլն). 2. հասակի համեմատ փոքրացած (հագուստ):

***ԳՅՐՐԸՅՕԼՕԸ**, փ. 1. обгрызанный, обглоданный с боков и уменьшившийся в объёме (о дереве, стоге сена и т.п.). 2. укороченный, ушитый по росту (об одежде).

***ԳԸՈՍՍԳԸՈ**, ած.վկ. լիքը լցրած. արմատն է «կուռ», որ կրկնված է իմաստի ուժեղացման համար, իսկ նրանց միացնողը, թուրք. «մա» մասնիկն է:

***ԳՅՐՐՄԱԳՅՐՐ**, փ. переполненный, наполненный до краёв; корень древнеарм. яз. կուռ курр – кованный, грабар կրել կրրел – ковать, закалять, совать, засовывать; удвоенная форма усиливает значение; соединит. союз «ма» заимств. из тюрк. яз.

ԳԸՈՒՍԳ, գ. կոնակ, թիկունք. **գրռնագ դալ** թիկունքը դեմ տալ, թիկունքով հենվել. **գրռնագ (ը)լալ** ապավեն լինել. **գրռնագ անէլ ա)** կոնակը դարձնել դեպի աստղը, բ) ապավեն ունենալ, հենվել մեկի օգնության վրա. **գրռնագ ունէնալ** ապավեն ունենալ. **գրռնագը գրգէռա** ուզում է ծեծ ուտել, բառացի – թիկունքը քոր է դալիս. **գրռնագը դալ** շալակը տալ (բերք):

ԳՅՐՐՈՒԳ, с. анат. 1. спина. 2. опора, помощь, поддержка; **ԳՅՐՐՈՒԳ ԸԱԼ** подставить спину (под груз), **ԳՅՐՐՈՒԳ (Ե)ԼԱԼ** поддерживать, защищать, стоять за спиной, **ԳՅՐՐՈՒԳ ԱՆԵԼ ա)** отвернуться, повернуться спиной к кому-либо, б) опираться на чью-либо помощь, **ԳՅՐՐՈՒԳ ԱՆՆԱԼ** иметь опору, иметь защитника, **ԳՅՐՐՈՒԳԻ ԳՅԵՐՐԱ** напрашивается на взбучку; грабар կուռն куррн – спина, литер.вост.арм. կոնակ կրրнак, литер.зап.арм. կոնակ (произ. гыррнаг) – спина, Ереван, Нор-Джуга կուռ курр – рука, Алашкерт, Муш կուռ курр – пах, Ван կուռ курр – спина, Тбилиси կուռ кур – рука, Агулис, Горис, Карабах կոնը коррны – рука, Шемаха կրնը кыррны – рукав, Ахалциха կոնակ կրрнак, Харберд, Полис, Себастья. Сучава գոնագ гррнаг, Асланбек գոնագ гррнаг, գոնայ гррнай, Сведия գոնոգ гррног, Зейтун գոնոգ горрног, Хачин գոնոգ гәрног, все в значении спина.

ԳԸՈՒՆԳԻ, մկ. կոնակի վրա. **գրռնրգի բառգէլ. տուռը գրռնրգի պած է** դուռը ամբողջովին բաց է:

ԳՅՐՐՈՒԳԻ, փ. 1. спиной, на спине. 2. настезь, во всю ширь; **ԳՅՐՐՈՒԳԻ ԲԱՐՐԵՂ** лечь на спину, **ԳՅՐՐՈՒԳԻ ԲԱՐՐԵՂ** э дверь открыта настезь.

ԳԸՈՒՆԳԻ ՕՍԿՕՆ, գ. ողնաշար:

ԳՅՐՐՈՒԳԻ ՕՍԿՕՐՐ, с. анат. позвоночный столб.

ԳԸՈՒՍԼ գործածվում է միայն **հօրիս գրռչաց** և **սիրդիս գրռչաց**, որոնք նշանակում են «բնագործար գագի». հավանորեն «կառչիլ (փակչել, կպչել) բայն է՝ փոխված իմաստով. հոմանիշը – գրռահել:

ԳՅՐՐԿԻԱԼ употр. в выражениях **հօրիս ԳՅՐՐԿԻԱԼ** и **սիրдыс ԳՅՐՐԿԻԱԼ** сердцем почувствовал; грабар կառչիլ каррччил – цепляться, литер.вост.арм. կառչել каррччел – цепляться, литер.зап.арм. կառչիլ (произн. гаррччил) – цепляться; волноваться, страдать от жажды, в гаварах Лори կառչիլ карччил – гореть, пылать, Казах կառչիլ каррччил, каррил

կառիլ – гореть, страдать от жажды, Шулавер, Лори կառ ընկնել կարր ынкнел – гореть, сгорать от жажды: синоним – гырраһэл.

ԳՐԱԶՕՆԻՔ, (ՆխԳ) նաև **ԳՈՒՌԱԶՕՆԻՔ**, գ. հաղարջ:

ԳՅՐՐԴՋՈՆԻԿh, в (Нхч) также **ԳՄՐԴՋՈՆԻԿh**, с. бот. крыжовник (плоды); от рус. крыжовник.

ԳՐԱԶՕՆԻՔԻ ՉԱՌ, գ. հաղարջենի (թուփ):

ԳՅՐՐԴՋՈՆԻԿhԻ ԴՅԱՐՐ, с. бот. куст крыжовника, Ribes úva-crispa.

ԳՐԱԶՕՆՔ, գ. հվք., գործածվում է նաև հոգնակի. խոտի կամ հարդի չկերված մնացորդներ ու թափթուկներ:

ԳՅՐՐԴՋՈՆԿh, с.собр., употр. также во мн. ч. 1. объедки, недоеденная часть сена или травы, остающаяся после кормления домашнего скота. 2. высохшие остатки сена, соломы, травы, разбросанные по земле; литер.вост.арм. կրճոնք կրչոնք – объедки, литер.зап.арм. կրճոնք (пр. гыррджонк) – а) объедки, остатки пищи (людей и домашнего скота), б) шелуха, скорлупа, в) перен. взятка, в гаварах Карабах, Урмия, Багеш, Ширак, Джавахк, Себастья, Ван, Буланых կրճոնք կրչոնք – объедки со стола.

ԳՐԱԶՕՎԱ (Չ), տե՛ս u քուճովա (Ն):

ԳՅՐՐԴՋՈՎԱ (Չ), см. кырржова (Н).

ԳՐԱՎԷԼ, բ.չ. նխտ. մերձավորվել:

ԳՅՐՐՎՅՆ, г.с.з. вульг. совокупляться; этимол. см. гыррэл.

ԳՐԱՕՇ, գ. հին ժամանակվա ռուսական պղնձե դրամ, փոխ.իմ. չնչին արժեք. ռուս. грош:

ԳՅՐՐՈՄ, с. 1. грош, медная монета достоинством в полкопейки (в Российском государстве 1838 – 1917 гг.). 2. перен. дешёвый, малоценный.

ԳՐՍԿԻԶԱԼ գործած. է միայն «սիրտ» և «հոգի» բառերի հետ. **սիրդըս գրգրակրճա. սիրդըս գրակրճաց. հորիս գրգրակրճա. հորիս գրակրճաց**, նշանակում է սիրտը մորմոքվել, կսկիծ զգալ. տե՛ս նաև գրակրճել:

ԳՅՍԿԿԻԶԱԼ щемить, болеть (о душевной боли); употр. только со словами «сирд» и «հոհի» в выражениях **сирдыс гыгыскыдза** сердце щемит, **հոհис гыгыскыдза** душа болит, **сирдыс гыскыдзащ** сердце защемило, **հոհис гыскыдзащ** душу защемило; корень грабара կիծ киц – кусать, жалить, ранить, կսկիծ кскиц – боль, литер.вост.арм. կսկծալ кскцал и кскцел կսկծել, литер.зап.арм. կսկծալ (произн. гыскыдзал) и կսկծիլ (произн. гысгыдзил) – горевать, печалиться, щемить, болеть, в гаварх Мокс, Ван կսկծալ кскцал, Шемаха կսկծիլ кскцил, Агулис կսկծոլ кскцил, Зейтун գրգրճալ гысгыдзал, Карабах կծկծալ кцкцал, все в значении горевать, печалиться, щемить; см. также гыскыдзэл.

ԳՐՍԿԻԶԱԶ (դէղ), ած. կսկծած (տեղ մարմնի վրա), որ այրվածի նման ցավ է զգում. անց. դերբ., որ գոյակ. հետ դառնում է ած. ունի թե անցյալ և թե ներկայի նշան.:

ԳՅՍԿԿԻԶԱԴՅ, п. щиплющий, вызывающий ощущение жжения (о ране); с существ. выполняет функцию прил., имеет значение как прошед. так и наст. врем.

ԳՐՍԿԻԶԱ ԶՄԱՅԻՆ, -էրուն, մկ. քանի կսկծում է, կսկծեց, կսկծի և այլն բոլոր ժամանակ. եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրակրճաձային ջար քրտեցի**:

ԳՅՍԿԿԻԶԱԴՅԱԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) щиплет и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл.; **гыскыдзадзсайин джар кһысэци** по мере того как щипало, я смазывал (рану и т.п.).

ԳՐՍԿԻԶԱԶՉՎԸ, -նէրովը, մկ. հենց որ կսկծեց, կսկծում է, էր, կսկծի և այլն բոլոր ժաման. եզ. և հոգ. երբ. դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՅՍԿԿԻԶԱԴՅՈՎԻ, -нэровы, н. как только щиплет и т.д. во всех временах ед. и мн. числа, в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՐՍԿԻԶԷԼ, -ի, -էցալ, -աձ, -էլու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքեր չունի, բ.չ. կսկծել, կսկծացող ցավ (ֆիզիկական) զգալ մարմնի համապատասխան մասը. «գրակրճալ» և

«գրկրձեղ» բայերը ծագում են «կսկիծ» գոյականից և երկուսն էլ նշանակում են «ցավ զգալ», բայց հոգեկան ցավը ֆիզիկականից տարբերելու համար բարբառը ենթարկել է նրանց տարբեր լծորդությունների:

ԳՐԿԿԻԾ, ցիցիցի, ցիցիցի, -адз, -элу, не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л., г.с.з. щипать, вызывать ощущение жжения (о физической боли); корень грабара կիծ կից – кусать, жалить, ранить, կսկիծ կսկից – боль; литер.вост.арм. կսկիծ կսկից и կսկիծ կսկից, литер.зап.арм. կսկիծ (произн. ցицици) и կսկիծ (произн. ցицици) – горевать, печалиться; щемить, болеть; см. также ցицици.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, մկ. կսկիծելով, կսկիծեցնող ցավ (ֆիզիկական) զգալով:

ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ, н. раздражая, вызывая ощущение жжения.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, ած. կսկիծելու, որ կարող է կսկիծել. **մի վախենալ**, **ասիվիզը գրկրձելու** յարա չէ:

ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ, пр.буд.вр. то, что может щипать, вызывать ощущение жжения; **ми вахэна**(л), **асивигы ցицициэлу йара чхэ** не бойся, эта рана не щиплет.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ կամ **ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ** (Ն), **ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ** (Չ), բ.ա. կսկիծացնել, կսկիծացող ցավ պատճառել:

ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ или **ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ** (Н), **ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ** (Ч), п.г. вызывать щиплющую, раздражающую боль.

ԳՐԿԿԻԾ, գ. կսկիծ (և ֆիզիկական և հոգեկան իմաստով). տրական հոլովը ունի «ուն» վերջավորությունը ինչպես մի շարք ուրիշ ցավ ու զգացմունք արտահայտող բայեր – «գրկրձուն», «ցավուն», «էրբուն», «սերուն», «էշխուն» և այլն երբ նրանց հաջորդում է «չրդիմանալ» բայի որևէ ձևը. **գրկրձուն չիմ դիմանալ**, **չրդիմանալ** և այլն:

ԳՐԿԿԻԾ, с. 1. острая боль. 2. перен. горе, душевная боль; форма дат. падежа имеет окончание «ун», как и ряд других слов, выражающих боль и другие чувства: «ցицициун», «цицициун», «эркхун», «сэрун», «эшхун» и т.д., если после них следует глагол «чхидиманал» (Н), «чхитиманал» (Ч) в любой форме; **ցицициун чхим диманал** (Н), **ցицициун чхим тиманал** (Ч) не переношу острую боль, **ցицициун чхидимацха** (Н), **ցицициун чхитимаца** (Ч) я не вынес острой боли и т.д.; корень грабара կիծ կից – кусать, жалить, ранить, կսկիծ կսկից – боль, литер.вост.арм. կսկիծ կսկից, литер.зап.арм. կսկիծ (произн. ցицици) – острая боль, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга, Салмаст կսկիծ կսկից, Муш, Алашкерт կսկիծ կսկից, Тбилиси կսկիծ կսկից, կիծիծ կսկից, Полис, Родосто, Себастья, Сучава գրկրձ ցицици, Асланбек գրկրձ ցицици, գրկրձ ցицици, Хачин գրկրձ ցицици.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, -իմ, -էցի, -աձ, -ող, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ն. կամթել, բթամատի և ցուցամատի ծայրերով սեղմելով մարմինը ցավեցնել. հավանորեն բարդված է «կից» և «մատ» արմատներից:

ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ, ցицици, -адз, -охь, -элу, -э, -эцихк (Ч. -эцихк), г.д.з. щипать, защемлять до боли кожу кончиками большого и указательного пальцев; корень грабара կիծ կից – кусать, жалить, ранить + մատ մատ – палец, литер.вост.арм. կամթել կсмицел, литер.зап.арм. կամթել (произн. ցицицицел) – щипать, в диалектах имеет формы կմթել կсмицел, կամթել կсмицел, կամտել կсмител, կգմթել կсгмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел, կմթել կсмицел.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, գ. գործածվում է **գրամիթ-գրամիթ անել** և **գրամիթը հանել**, որ նշանակում է երկու մատների ծայրով սեղմաց միար պոկել մարմնից:

ԳՐԿԿԻԾՆԵՐ, с. щипок; употр. в выражениях **ցицици-ցицици анэл** и **ցицици ты ханэл** щипать; литер.вост.арм. կամիթ կсмити, литер.зап.арм. կամիթ (пр. ցицици) – щипок.

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, գ. կրակ. **գրազ անել** կրակ վառել (կերակուր պատրաստելու համար). **գրազ անելու էգաձի բէս** ասում էին կարճատև այցելության մասին, որ հիշողություն էր մնացած այն ժամանակներից, երբ լուցկի գոյություն չի ունեցել, և կրակը պահել կամ իրարից են

վերցրել մարդիք. **գրրագ գերաձ** շատ ժիր, եռանդուն (մարդ, ձի). **գրրագ գրդռել** ա) շատ տաքանալ (ֆիզիկական իմաստով), բ) սաստիկ բորբոքվել, ոգևորվել. **գրրագ դալ** վառել, հրդեհել. **գրրագ ըյնել** հրդեհվել. **գրրագ ուղիս** (անեծք արգելված բան ուտողին կամ գողացող ուտողին) կրակ ուտես. **գրրագը ըյնել** սաստիկ նեղության, տանջանքի մեջ ընկնել. **գրրագի գին** (Ն), **գրրագի կին** (Չ) շատ թանգ, սա էլ հիշողություն է շատ հին ժամանակներից, երբ կրակը դժվարությամբ է ձեռք բերվել:

ГЫРАГ, с. 1. огонь. 2. жар от горящих углей. 3. пожар. 4. перен. жара, зной. 5. перен. огонь, темперамент, жизненная энергия, вдохновение; **гыраг анэл** разводить огонь (для приготовления пищи), **гыраг арнэлу эгадзи бэс** заскочить на минутку в гости (так говорили в старину о кратковременных визитах гостей в память о тех временах, когда спичек не было и людям приходилось либо хранить огонь, либо брать его друг у друга), **гыраг гэрадз** а) живой, подвижный, проворный (о человеке), б) быстроногий (о лошади), **гыраг гыдррэл** а) сильно нагреться, раскалиться, б) сильно возбудиться, воодушевиться, вдохновиться, в) прийти в ярость, **гыраг дал** поджигать, **гыраг ыйнэл** вспыхнуть, загореться, **гыраг удис** проклятие в адрес принимающего запретную или ворованную пищу, **гыраг цыкэл** (Ч) поджигать, подстрекать, **гырагы ыйнэл** оказаться в трудном положении, **гыраги һэд хахъял** играть с огнём, **гыраги гин** (Н), **гыраги кин** (Ч) бешеная цена (выражение сохранилось в память о тех временах, когда огонь добывался с большим трудом), **дунэры гыраг ынгил э** у них в семье большой разлад; грабар կրակ կրակ – огонь, литер.вост.арм. կրակ կրակ, литер.зап.арм. կրակ (произн. граг) – огонь, в гаварах Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Шемаха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կրակ կրակ, Тигранакерт գրագ գրագ, Алашкерт, Муш կրագ կրագ, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Асланбек գրագ գրագ, Агулис գրроկ գыроқ, Хачин գրгоқ гайог, Зейтун գојор гойокh, գորор горокh, Сведия գрһр грюкh.

ԳԸՐԱԳՕՂ, ած. մեջի կրակը դեռ լիովին չհանգած (մոխիր):

ГЫРАГОД, п. тлеющий, не догоревший (о полене и т.п.).

ԳԸՐԱԳՎԷԼ, բ.չ. կրակվել:

ГЫРАГВЭЛ, г.с.з. 1. загореться, воспламениться. 2. перен. загореться, воодушевиться, вдохновиться чем-либо.

ԳԸՐԱՁ¹ (Ն), **ԿԸՐԱՁ²** (Չ), ած.մկ. գրած (գիր, նամակ և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրածներդ բան չի հասկերցվի**:

ГЫРАДЗ¹ (Н), **КЫРАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. написанный (о письме и т.п.); с сущ. станов. прил., с гл. – наречием, при незав. употр. – существ., принимает притяж. артикль и склоняется; **гырадзներд бан чի һаскыщвил** из написанного вами ничего не понятно.

ԳԸՐԱՁ², ած. կրած, փոխադրած (ապրանք, բեռ և այլն). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածակ., իսկ առանձին գործածվ. գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվ. է:

ГЫРАДЗ², пр.пр.вр. перенесённый, перевезённый (о грузе и т.п.); с сущ. становится прил., при независ. употр. – существ., принимает артикль и склоняется.

ԳԸՐԱՂՏԱՅԻՍ¹ (Ն), **ԿԸՐԱՂՏԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գրում եմ, գրեցի, գրեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **կրածսայիդ ավելի դեսօքձավ կիրդդ**:

ГЫРАДЗСАЙИС¹ (Н), **КЫРАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) пишу, писал, буду писать и т.д. во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смысл. глагола предл.; **кырадзсайид авэли дэсоқһцав кырыд** чем больше ты писал, тем красивее становился почерк.

ԳԸՐԱՂՏԱՅԻՍ², -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կրում եմ, կրեցի, կրեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրածսայիներուն հեղին ալ կօխձիլ ին**:

ГЫРАДЗСАЙИС², -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) перевозжу (переношу), перевозил (груз, товар) и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соответст. с

формой смыслового глагола предл.; **гырадсайинэрун հэдэн ал кохцил ин** по мере того как перевозили (товар и т.п.), подворовывали.

ԳՐՂԱԶՕՎՐԱ¹ (Ն), **ԿՐՂԱԶՕՎՐԱ**, -օրդ, -օվը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ գրում եմ, գրեցի, գրեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրածովըս խորհեցի**:

ԳՐԱԴՅՕՎԻՍ¹ (Н), **ԿՐԱԴՅՕՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только пишу, написал и т.д., во всех лицах, числах и врем. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **гырадзовыс хыргэци** как только написал (письмо и т.п.), сразу отправил.

ԳՐՂԱԶՕՎՐԱ², -օվըդ, -օվը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ կրում եմ, կրեցի, կրեմ և այլն. **քարը գրածնէրովը բաշլայեցին բադերը պընելու**:

ԳՐԱԴՅՕՎԻՍ², -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только перевёз (груз, товар) и т.д.; **кхары гырадзнэровы башлайэцин бадэры пыррнэлу** как только привезли камни, сразу начали возводить стену.

ԳՐԴԳԱԶ (Ն), **ԿՐԴԳԱԶ** (Չ), ած.մկ. գրկած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ բայի հետ – մակբայ. **գրգած դըղա. գրգած դանել**:

ԳՐԴԱԴՅ (Н), **ԿՐԴԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. взятый на руки; с сущ. становится прил., с гл. – нареч.; **гыргадз дыхъа** взятый на руки ребёнок, **гыргадз данэл** нести, взяв на руки.

ԳՐԴԳԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿՐԴԳԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն (Չ), մկ. քանի գրկում եմ, գրկեցի, գրկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՐԴԱԴՅԱՅԻՍ (Н), **ԿՐԴԱԴՅԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как беру на руки (ребёнка), брал на руки, буду брать на руки и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԳՐՂԳԱԶՕՎՐԱ (Ն), **ԿՐՂԳԱԶՕՎՐԱ**, -օվըդ, -օվը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը (Չ), մկ. հենց որ գրկում եմ, էի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ. ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրգածովըս սուս գըլա, գրգածովըդ սուս էղավ**:

ԳՐԴԱԴՅՕՎԻՍ (Н), **ԿՐԴԱԴՅՕՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только беру на руки (ребёнка) и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **гыргадзовыс сус гыла** как только беру на руки (ребёнка), сразу замолкает, **гыргадзовыд сус эхъав** как только ты взял (ребёнка) на руки, он сразу замолк.

ԳՐԴԳԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Ն), **ԿՐԴԳԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. գրկել. < *գիրկ-ել:

ԳՐԴԳՂ, гыгыргим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Н), **ԿՐԴԳՂ**, кыкыргим, -эцхэк (Ч), г.д.з. брать на руки (ребёнка); **грабар** գիրկ гирк – колени, подол, литер.вост.арм. գրկել гркел, литер.зап.арм. գրկել (произ. кыыргэл) – обнимать, заключать в объятия.

ԳՐԴԳԷԼԷՆ (Ն), **ԿՐԴԳԷԼԷՆ** (Չ), մկ. գրկելով. **սաղ օրը գրգելէն ձեռքի վըրա սօրվեցուցիք**:

ԳՐԴԳՂԷՆ (Н), **ԿՐԴԳՂԷՆ** (Ч), н. беря на руки; **сахъ оры гыргэлэн дээркхи выра сорвэцихуцихк** постоянно беря (ребёнка) на руки вы приучили его к этому.

ԳՐԴԳՐՎԱԶ (Ն), **ԿՐԴԳՐՎԱԶ** (Չ), մկ. գրկված. **սաղ օրը գրգըված դըղա. գրգըված գէնալ գուգէ**:

ԳՐԴԳՎԱԴՅ (Н), **ԿՐԴԳՎԱԴՅ** (Ч), п. взятый на руки; **сахъ оры гыргывадз дыхъа** ребёнок, которого постоянно берут на руки, **гыргывадз гэнал гузэ** хочет, чтобы его всё время брали на руки.

ԳՐԴԳՐՎԱՂՍԱՅԻՆ (Ն), **ԿՐԴԳՐՎԱՂՍԱՅԻՆ**, -երուն (Չ), մկ. քանի գրկվում է, գրկվեց, գրկվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքերի նշանակությամբ ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրգըվածսային ձեռքի վըրա սօրվեցավ**:

ԳՐԴԳՎԱԴՅԱՅԻՆ (Н), **ԿՐԴԳՎԱԴՅԱՅԻՆ**, -эрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) берут на руки, брали на руки (ребёнка) и т.д., во всех врем. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **гыргывадзсайин дээркхи выра сорвэцихав** чем больше его брали на руки, тем больше он приучался к этому.

ԳՐԳՐՎԱԾՈՎԸ (Ն), **ԿՐԿՐՎԱԾՈՎԸ**, -նէրովը (Չ), սկ. հենց որ գրկվում է, էր, գրկվեց, գրկվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երրորդ դեմքերի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրգրվածովը սուս գրլա:**

ԳՐԳՐՎԱԾՈՎԸ (Н), **ԿՐԿՐՎԱԾՈՎԸ**, -нэровы (Ч), н. как только берут на руки (ребёнка) и т.д.; **гыргывадзовы сус гыла** как только его берут на руки, сразу замолкает.

ԳՐԳՐՎԵԼ, -վիս, -վեցա, -վաձ, -վոյ, -վելու, -վէ՛, -վեցէ՛ք (Ն), **ԿՐԿՐՎԵԼ**, -վեցէ՛կ (Չ), բ.կր. 1. գրկվել. սովորաբար գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևերը. 2. բ.փոխ. իրար գրկել. ունի նաև կարողական իմաստ – **գրգրգրվի** կարելի է գրկել, **բալաբան դրդին չիգրգրվի(լ):**

ԳՐԳՐՎՅՈՒ, -вим, -вэцћа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкһ (Н), **ԿՐԿՐՎՅՈՒ**, -вэцхэк (Ч), г.стр.з. 1. братья на руки; как правило, употр. только формы 3-го лица. 2. возвр.г. обниматься, заключать друг друга в объятия; имеет также знач. возможности: **гыгыргыви?** (Н), **кыкыргыви?** (Ч) можно брать на руки?, **балабан дыхъин чһигыргыви(л)** больших детей на руки не берут.

ԳՐԳՐՎԵԼԷՆ (Ն), **ԿՐԿՐՎԵԼԷՆ** (Չ), սկ. գրկվելով. **գրգրվելեն աղեթ արավ գրգրված քալել:**

ԳՐԳՐՎՅՈՒՆ (Н), **ԿՐԿՐՎՅՈՒՆ** (Ч), н. 1. беря на руки. 2. обнимаясь, заключая друг друга в объятия; **гыргывэлен адэти арав гыргывадз кһалэл** так часто его брали на руки, что он привык к этому.

ԳՐԳՐՎԵԼՈՒ (Ն), **ԿՐԿՐՎԵԼՈՒ** (Չ), ած. գրկվելու, որին կարելի է գրկել. **բալաբան դրդին չիգրգրվու բան չի ո օր:**

ԳՐԳՐՎՅՈՒ (Н), **ԿՐԿՐՎՅՈՒ** (Ч), п. тот, кого можно взять на руки; **балабан дыхъа, гыргывэлу бан чһис ор!** ты уже большой, куда тебя на руки брать.

ԳՐԳՐԷԼ¹, -իս, -եցի, -աձ, -օյ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ԿՐԳՐԷԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. գրել. արմատն է «գիր». <*գիր-ել:

ԳՐԳՐԷԼ², гыгырим, -эцһи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкһ (Н), **ԿՐԳՐԷԼ**, кыкырим, -эцхэк (Ч), г.д.з. писать, изображать графические знаки; исконно арм. слово, грабар գիր гир – буква, письмо, գրել грел – писать, вырезать, литер.вост.арм. գրել грел, литер.зап.арм. գրել (произ. кһрэл) – писать, сочинять, Полис (на старом языке) грэл գրել, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Сучава գրել гһрел, Ахалциха, Карин, Себастья, Асланбек գրել гһрэл, Полис (на новом языке), Родосто, Тигранакерт քրել кһрэл, Тбилиси грил գրիլ, Ереван գրիլ гһрил, Карабах, Мокс կյրիլ кйырил, Амшен կրու2 круш, Аварик գիրել гирэл, Горис կիրել кирэл, Шемаха կիրիլ кирил, Мараха կյիրել кйирэл.

ԳՐԳՐԷԼ³, -իս, -եցի, -աձ, -օյ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կրել, մի տեղից ուրիշ տեղ տանել. արմատն է «կիր». <*կիր-ել:

ԳՐԳՐԷԼ⁴, гыгырим, гырэцһи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкһ (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. носить, переносить, перемещать. 2. возить, везти. 3. таскать; корень древнеарм. яз. կիր кир – воздействие, կրել крел – носить, возить, литер.вост.арм. կրել крел, литер.зап.арм. կրել (пр. гырэл) – носить, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван կրել крел, Ахалциха, Ереван, Карин, Карабах կրել крэл, Сучава գրել грел, Агулис, Мокс, Шемаха, Возм, Тбилиси կրիլ крил, Харберд, Сведия գրիլ грил, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Асланбек գրել грэл, Амшен գրու2 груш, Зейтун գրիլ гыйил, գրիլ гырил, Хачин գոյել гайел.

ԳՐԳՐԷԼ⁵ (Ն), **ԿՐԳՐԷԼ** (Չ), սկ. գրելով. **ձեռքս հօքնեցավ գրելէն:**

ԳՐԳՐԷԼ⁶ (Н), **ԿՐԳՐԷԼ** (Ч), н. пиша, изображая графические знаки на бумаге; **дзэрркһыс һокһнэцһав гырэлэн** (Н) **цэрркыс һокһнэцав кырэлэн** (Ч) рука устала от постоянной писанины.

ԳՐԳՐԷԼ⁷, սկ. կրելով, մի տեղից ուրիշ տեղ տանելով (բեռներ, իրեր և այլն):

ԳՐԳՐԷԼ⁸, н. перенося, перевозя с одного места в другое (груз, предметы и т.п.).

ԳՐԳՐԷԼԻՔ¹ (Ն), **ԿՐԳՐԷԼԻՔ** (Չ), գ. գրելու բան. **շաղ գրելիք ունիս:**

ԳՐԳՐԷԼԻՔ² (Н), **ԿՐԳՐԷԼԻՔ** (Ч), с. подлежащий написанию, то, что нужно написать; **шад гырэликһ уним** мне много всего надо написать; литер.вост.арм. գրելիք греликһ, литер.зап.арм. գրելիք (пр. кһрэликһ) – то, что нужно написать.

ԳՐԳՐԷԼԻՔ³, գ. կրելու բան, փոխադրելու բեռ, իրեր և այլն:

ԳՅՐՔԼԻԿԻ², с. груз, предметы, подлежащие переноске, перевозке.

ԳՐԵԼՈՒ¹ (Ն), **ԿՐԵԼՈՒ** (Չ), ած.մկ. գրելու (բան), որ պետք է գրել, որ կարելի է գրել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ԳՅՐՔԼՄ¹ (Ո), **ԿՅՐՔԼՄ** (Չ), քր.բուդ.քր. подлежащий написанию, то, что нужно написать; при употр. с суш. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия.

ԳՐԵԼՈՒ², ած. կրելու, փոխադրելու (բեռ, իրեր և այլն). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ԳՅՐՔԼՄ², քր.բուդ.քր. подлежащий переноске, перевозке (груз, предметы и т.п.); при употр. с суш. вып. функцию прил., с гл. – наречия.

ԳՐԵԼՉԷՔ¹ (Ն), **ԿՐԵԼՉԷՔ** (Չ), գ. գրելու վարձ:

ԳՅՐՔԼԿԻ¹ (Ո), **ԿՅՐՔԼԿԻ** (Չ), с. плата за написание письма.

ԳՐԵԼՉԷՔ², գ. փոխադրավարձ:

ԳՅՐՔԼԿԻ², с. плата за перевозку.

ԳՐՆԱԼ և ***ԳԱՐՆԱԼ** (Ն), բ.չ. կարողանալ. հոմանիշը – (ը)լալ. արմատն է «կար», որից ածանցված են մի շարք բառեր – գարելի, գարող և այլն <*կար-ան-ալ կամ <*կար-են-ալ:

ԳՅՐՈՂ և ***ԳԱՐՈՂ** (Ո), г.с.з. уметь, мочь; синоним – (ы)лал; заимствован из языков иранской группы; корень древнеарм. языка կար кар – сила, мощь, от которого произошёл ряд слов: «гарэли», «гарохъ» и т.д.; грабар կարել карел – уметь, мочь, литер.вост.арм. կարենալ каренал և կարողանալ карохъанал, литер.зап.арм. կարենալ (произн. гаренал) – уметь, мочь, в гаварах Карабах կարել карэл, Горис, Шемаха կարիլ карил, Сучава կարնալ карнал, Ереван կարենալ карэнал, Тбилиси կարենալ карэнал, կանենալ канэнал, Акна գրրամ гырам, գրնամ грнам, Асланбек, Полис, Родосто, Себастья գրնալ грнал, Ахалциха կրնիլ крнил, Муш, Алашкерт, կնալ крнал, Тигранакерт գրնալ грнэл, Ван կանամ канам, Хачин գանоլ ганол, Зейтун գանրլ ганьл.

ԳՐԿՎԱԶ¹ (Ն), **ԿՐԿՎԱԶ** (Չ), ած.մկ. գրված. **գրվածին մեչը աղբես բան չիքա**:

ԳՅՐՎԱԾ¹ (Ո), **ԿՅՐՎԱԾ** (Չ), քր.քր. գր. написанный; **гырвадзин мэчы адбэс бан чикха** ничего подобного не сказано в написанном (тексте и т.п.).

ԳՐԿՎԱԶ², ած. կրված, տեղափոխված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրված բան** փոխադրված բան, առարկա, **գրված մաշթ** (Նխո) ուրիշ բնակարան տեղափոխված մարդ:

ԳՅՐՎԱԾ², քր.քր. 1. перенесённый, перевезённый. 2. (Нхч) переехавший, переселившийся; при употр. с суш. выполняет функцию прил.; **гырвадз бан** перевезённый (о грузе и пр.), **гырвадз машт** (Нхч) переехавший, переселившийся человек.

ԳՐԿՎԱՂՍՍՅԻՆ¹ (Ն), **ԿՐԿՎԱՂՍՍՅԻՆ**, -երուն (Չ), մկ. քանի գրվում է, էր, գրվեց, գրվի և այլն. **կրվածսային երգընցավ բաղմուրինը**:

ԳՅՐՎԱԾՅԱԻՆ¹ (Ո), **ԿՅՐՎԱԾՅԱԻՆ**, -эрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) пишется и т.д.; **кырвадзсайин эргынцхав бадмутиины** по мере того как рассказ писался, сюжет удлинялся.

ԳՐԿՎԱՂՍՍՅԻՆ², -երուն, մկ. քանի փոխադրվում է (ապրանք և այլն), փոխադրվեց, փոխադրվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի (էթե բեռը հատավոր բան է) երրորդ դեմքերի նշանակույթ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **աճկիս ամբես գերեկա, վոր ծըմերուգները գրվածսայիներուն բաքսելուն դերը գավելնան**:

ԳՅՐՎԱԾՅԱԻՆ², -эрун, н. по мере того как (чем больше) перевозится (переносится), перевозился и т.д., во всех вр. ед. и множ. числа в 3-ем лице (о штучном грузе), в соответ. с формой смыс. глагола предл.; **ачкис анбэс гэрэва, вор цымэругнэры гырвадзсайинэрун бакхсэлу дэхьы гавэлан** такое впечатление, что по мере того как перевозят арбузы, их становится не меньше, а больше.

ԳՐԿՎԱՂՍՍՅԻՆ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Նխո), մկ. քանի տեղափոխվում էմ (մի տնից ուրիշ տուն), տեղափոխվեցի և այլն. **գրվածսայիս բան գրգորցունում**:

ГЫРВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Нхч), н. по мере того как (каждый раз когда) переезжаю (переселяюсь) и т.д.; **гырвадзсайис бан гыгорцхунум** каждый раз когда переезжаю, что-нибудь да теряю.

ԳՐՐՎԱԶՈՎՐ¹ (Ն), **ԿՐՐՎԱԶՈՎՐ** (Չ) (միայն եզակի երրորդ դեմքով), մկ. հենց որ (նամակը, պաշտոնական գրությունը, գիրքը և այլն) գրվում է, գրվեց, գրվի և այլն բոլոր ժամանակների ձևով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրրվածովը խրրգրվեցավ. գրրվածովը քրխրրգինք. գրրվածովը դրրիլ էինք** և այլն:

ГЫРВАДЗОВЫ¹ (Н), **КЫРВАДЗОВЫ** (Ч), только в ед. числе 3-го л., н. как только пишется (письмо, официальная бумага, книга и т.п.), будет написан и т.д., во всех вр. в соотв. с формой смысл. глаг.; **гырвадзовы хыргывэцхав** как только (письмо) было написано, его сразу отправили, **гырвадзовы кхыхыргинкх** как только (письмо) будет написано, сразу отправим, **гырвадзовы дыбил эйинкх** как только (письмо и т.п.) было написано, мы его сразу напечатали и т.д.

ԳՐՐՎԱԶՈՎՐ², -նեովը (բեռը, ապրանքը, շինանյութերը և այլն), մկ. հենց որ փոխադրվեց, փոխադրվի և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի (եթե բեռը հաստավոր բան է) երրորդ դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրրվածնեովը չուվալները գրբարբինք. բարբեցինք. բիդ բարբինք** և այլն:

ГЫРВАДЗОВЫ², -нэровы (о грузе и т.п.), н. как только перевозится и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смыс. гл. пр.; **гырвадзнэровы чхувалнэры гыбарбинкх, барбэцхинкх, бид барбинкх** как только мешки перевезли, мы их разгрузили и т.д.

ԳՐՐՎԱԶՈՎՐ³ (Ն), **ԿՐՐՎԱԶՈՎՐ**³, -ովը, -ովը, -նեովը, -նեովը, -նեովը (Չ), մկ. հենց որ ցուցակագրվում եմ, բաժանորդագրվում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **յես գազեթի գրրվածովըս մեգալոնք ալ բաշայեցին գրրվելու:**

ГЫРВАДЗОВЫС¹ (Н), **КЫРВАДЗОВЫС** (Ч), -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только я записываюсь (подписываюсь), записался и т.д.; **йэс газэти гырвадзовыс мэгалонкх ал башлайэчин гырвэлу** как только я подписался на газету, остальные тоже начали подписываться.

ԳՐՐՎԱԶՈՎՐ², -ովը, -ովը, -նեովը, -նեովը, -նեովը (Նխջ), մկ. հենց որ տեղափոխվում եմ (մի տնից ուրիշ տուն), տեղափոխվեցի և այլն. **գրրվածովըս ագրարը ձառ դրնգեցի, գրդրնգիմ, բիդ դրնգիմ** և այլն:

ГЫРВАДЗОВЫС², -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Нхч), н. 1. как только переселяюсь (переезжаю), переселился и т.д.; **гырвадзовыс азбары дзарр дынгэчи, гыдынгим, бид дынгим** как только я переехал, сразу посадил в саду деревья, как только перееду, сразу посажу в саду деревья и т.д.

ԳՐՐՎԱՅԲ (Ն), **ԿՐՐՎԱՅԿ** (Չ), գ. ձեռագիր:

ГЫРВАЦХКХ (Н), **КЫРВАЦК** (Ч), с. почерк.

ԳՐՐՎԷԼ¹, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Ն), **ԿՐՐՎԷԼ**, -վեցե՛կ (Չ), բ.կր. 1. գրվել (նամակի, գիրքի և ուրիշ գրությունների մասին). այս իմաստով առաջին երկու դեմքերի ձևերը չեն գործածվում. 2. ցուցակագրվել, բաժանորդագրվել, անդամագրվել, գրանցվել որևէ հաշվառման մեջ. այս իմաստով գործածվում են բոլոր ձևերը:

ГЫРВЭЛ¹, -вим, -вэцха, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Н), **КЫРВЭЛ**, -вэцхэк (Ч), г.стр.з. 1. писаться (о письме, книге, и т.п.); 1-е и 2-е лицо не употр. 2. расписываться, подписываться, записываться, вставить где-либо на учёт; в этом знач. употр. все формы.

ԳՐՐՎԷԼ², -վիմ, -վեցի, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Նխջ), բ.չ. տեղափոխվել մի տնից ուրիշ տուն:

ГЫРВЭЛ², гыгывим, гырвэчи, гырвадз, гырвохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Нхч) 1. г.с.з. переселяться, переезжать на другое место жительства.

ԳՐՐՎԷԼ³, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմք. ձևերը չունի, բ.կր. կրվել, փոխադրվել (նյութերի, ապրանքն. և այլ բեռն. մասին):

ԳՐՎԵՂՅ³, ցыгырви, гырвэцхав, -вадз, -вэлу, г.стр.з. перевозиться, переноситься (о грузе и т.п.); не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го л.; в гаваре Полис գրվիլ гырвил – переселяться, переезжать, на другое место жительства.

ԳԸՐՎԵԼԵՆՆԻ¹ (Ն), **ԿԸՐՎԵԼԵՆ** (Չ), մկ. 1. գրվելով (գրությունն. մասին). 2. ցուցակագրվելով, քաժանորդագրվելով, անդամագրվելով և այլն:

ԳՐՎԵՂԵՆ¹ (Ո), **ԿՐՎԵՂԵՆ** (Չ), н. 1. пишась, изображаясь на письме. 2. расписываясь, подписываясь, записываясь, становясь на учёт.

ԳԸՐՎԵԼԵՆՆԻ², մկ. 1. փոխադրվելով. **անքան շող է, վոր գրովելեն չի վերջանալ**. 2. (Նխջ) փոխադրվելով մի տնից ուրիշ տուն. **դունէ դուն գրովելեն բեզմիշ էղանք:**

ԳՐՎԵՂԵՆՆԻ², н. 1. переносясь, перевозясь; **анкхан шад э, вор гырвэлэн чхи вэрчхана**(л) так много (вещей и т.п.), что сразу никак не перевезти. 2. (Нхч) переезжая (из одного дома в другой); **дунэ дун гырвэлэн бэзмиш эхъанкх** мы измучились, постоянно переезжая из одного дома в другой.

ԳԸՐՎԵԼՈՒԻ¹ (Ն), **ԿԸՐՎԵԼՈՒԻ** (Չ), ած. գրվելու, որ կարելի է կամ պետք է գրել, որ պիտի գրվի. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գրովելու բաներ շող գան, ամա ժամանագ չունիմ:**

ԳՐՎԵՂԸ¹ (Ո), **ԿՐՎԵՂԸ** (Չ), пр.буд.вр. то, что нужно написать; с сущ. станов. прилаг.; **гырвэлу банэр шад ган, ама жаманак чхуним** много всего надо написать, но руки не доходят.

ԳԸՐՎԵԼՈՒԻ², ած. 1. կրվելու, փոխադրվելու (բան). 2. (Նխջ) տեղափոխվելու (տուն), որ պետք է տեղափոխվել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՐՎԵՂԸ², пр.буд.вр. 1. то, что нужно или можно перенести, перевезти. 2. (Нхч) (дом), в который нужно переехать; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳԸՐՅԱԶ և ***ԳԱՐՅԱԶ** (բան) (Ն), ած. կարողացած, ինչ որ կարելի է եղել. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրրցածները յե գանիմ:**

ԳՐԻՓԻԱԴՅ և ***ԳԱՐԻՓԻԱԴՅ** (Ո), пр.пр.вр. удавшийся (о деле); с сущ. выпол. функ. прилаг., при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **гырцхадзнэрыс йэс ганим** то, что смогу – сделаю; этимол. см. гырнал.

ԳԸՐՅԱ ՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Ն), մկ. քանի հետզհետե կարողացա և այլն. **գրրցածսայի գանիմ. գրրցածսայիներուդ բիդ անիք:**

ԳՐԻՓԻԱԴՅԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ո), н. по мере того как (чем больше) у меня получается, получалось и т.д.; **гырцхадзсайис ганим** чем больше у меня получается, тем больше я делаю, **гырцхадзсайинэруд бид аникх** чем больше у вас будет получаться, тем больше вы будете делать.

ԳԸ ԸՅԱԶՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -նէրովը, -նէրովը, -նէրովը (Ն), մկ. հենց որ կարողանում եմ, կարողացա և այլն բոլոր դեմք., թվ. ու ժաման. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գրրցածովը գանիմ, արի, բիդ անիմ** և այլն:

ԳՐԻՓԻԱԴՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ո), н. как только мне удаётся (у меня получается) сделать что-либо, удавалось, удастся и т.д., во всех лицах, числах и временах в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **гырцхадзовыс ганим, ари, бид аним** как только у меня получается, я делаю, делал, буду делать и т.д.

ԳԸՐՕՂ¹ (Ն), **ԿԸՐՕՂ** (Չ), գ. գրող (նամակ, գիրք և կամ որևէ գրություն):

ԳՐՕՒԻ¹ (Ո), **ԿՐՕՒԻ** (Չ) 1. с. писатель, литератор. 2. п. пишущий (книгу, статью и т.п.); литер.вост.арм. գրող ցрохь – писатель, литер.зап.арм. գրող (пр. кырохь) – летописец.

ԳԸՐՕՂ² (Ն), **ԿԸՐՕՂ** (Չ), գ. կրապաշտական ժամանակների ճակատագիր գրող աստվածը, որի հետքը մնում է հետևյալ խոսքերի և անեծքների մեջ թեն նրանց իմաստը վաղուց մոռացված է. **գրրողին գուշոր էշթաս** (Ն) մեռնես (անեծք). **գրրողը դանէ** (Ն) մեռնես (անեծք). **մահը գրրողը գիղէ** (Ն), **մահը կրրողը կիղէ** (Չ) չգիտեմ (ախաճություն արտահայտող պատասխան). **մահին կրրողին դագէն էգավ իղիվիգը** (Չ) ոչ բարով եկավ (ասում են անախորժ,

նչ ցանկալի այցելուի հասցեն՝ կապակցելով նրա այցելությունը որևէ անախորժության կամ աղետի հետ):

ГЫРОХЪ² (Н), **КЫРОХЪ** (Ч), с. ангел смерти; значение забыто, но сохранилось в проклятиях: **гырохъин гушты эштас** (Н) чѣрт тебя побери, **гырохъы данэ** (Н) чѣрт бы тебя побрал, **маһы гырохъы гидэ** (Н), **маһы кырохъы кидэ** (Ч) я не в курсе (неприятно), **маһин кырохъин дагэн эгав идивигы** (Ч) чѣрт его принёс (говорят о нежеланном госте, связывая его приход с неприятным событием или бедой); литер.вост.арм. գրող ցрохъ, литер.зап.арм. գրող (произ. кырохъ) – чѣрт, дьявол, злой дух; ангел смерти.

ԳՐՅԱԶ, ած.վկ. կտուցով կողքից պոկած, վնասած (միրգ, բանջարեղեն, մարդու մարմնի մաս և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գրցած խընձոր. գրցածները ժողվեցէք, քրջորցունուր:**

ГЫЦҺАДЗ, пр.пр.вр. выклеванный, вырванный клювом птиц в нескольких местах (о фруктах, овощах и т.п.); с сущ. становится прил., с гл. – наречием, при незав. упот. – сущ., принимает приг. артикль и скл.; **гыцһадз хындзор** выклеванное яблоко, **гыцһадзэры жохъвэцһэкһ, кһычһорцһукукһ** собранные выклеванные (яблоки и т.п.), потом высушите.

ԳՐՅԱՂՍԱՅԻՆ, -էրուն, վկ. քանի կոցահարում է, էր, կոցահարեց և այլն բոլոր ժամանակ. եզակի և հոգն. երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խօսողը ինձի գրցածսային գրգարնիմ տայախօվ, գէնէ վագ չի կա(լ):**

ГЫЦҺАДЗСАЙИН, -эрун, н. 1. по мере того как (чем больше) выклёвывает, выклёвывал и т.д. 2. как только клюёт, бьёт клювом и т.д., во всех врем. ед. и мн. числа в 3-ем лице в соотв. с формой смысл. глагола предл.; **хоррозы индзи гыцһадзсайин гызарним тайахов, гэнэ ваз чһи ка(л)** чем больше петух бьёт меня клювом, тем больше я отбиваюсь от него палкой, но он не отступает.

ԳՐՅԱԶՕՎԸ, -նէրովը, վկ. հենց որ կոցահարում է, էր, կոցահարեց, կոցահարի և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգն. երբ. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **տօռայները գրցածներովը գերդալունները գրբաշլային պրտտէլու:**

ГЫЦҺАДЗՅОВЫ, -нэровы, н. 1. как только выклёвывает, выклёвывал и т.д. 2. как только клюёт, бьёт, ударяет клювом и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа в 3-м л., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **торрхъайнэры гыцһадзэровы зэрдалунэры гыбашлайин пыттэлу** как только воробы выклёвывают абрикосы, те начинают портиться.

ԳՐՅԷԼ¹, -է, -ից, -աձ, -օղ, -էլու, առաջին երկու դեմքերի ձևերը և հրամայական չունի, բ.ն. կոցահարել. ծագում է բնաձայն «կրտ» արմատից, որից ածանցված է «կտուց» գոյականը և այս բայը. <* կրտ-ուց-ել, որ հնչյունափոխությամբ ու սղմամբ դարձել է «գրցել»:

ГЫЦҺЭЛ², гыгыцһэ, -ицһ, -адз, -охъ, -элу, не имеет повел. накл. и форм 1-го и 2-го лица, г.д.з. 1. клевать, есть пищу хватая клювом (о птицах). 2. клевать, бить клювом; корень грабара կուտ կут – семя, կուտ կուտել կут кттел – клевать семя, от котор. կտուց ктуцһ – клюв и կոցել кциһел – клевать, литер.вост.арм. կոցել кциһел, литер.зап.арм. կոցել (пр. гыдциһэл) – клевать, щипать, в гаварах Акна գրդցել гыдциһэл, Зейтун գրդցիլ гыдциһил, գցիլ гциһил, Родосто գրձցել гыдциһэл, Тигранакерт гыцһиһэл գրցցել, Хачин գոցցել гäцһиһел, Полис գրձձել гыдздзэл, Харберд գցիլ гциһил, Асланбек գրձալ гыдзал, все в знач. клевать.

***ԳՐՅԷԼ²** (Նխշ), գործածվում էր միայն կատարյալի եզակի և հոգնակի երբ. դեմքը, գրցից, գրցեցին, բ.չ. սկսեց, սկսեցին. «սկսել» բայի հնչյունափոխված ձևն է:

***ГЫЦҺЭЛ²** (Нхч), г.с.з. употр. в 3-м л. соверш. вида в ед. и мн. ч.: приниматься за дело; **гыцһицһ** принялся за дело, **гыцһэциһин** принялись за дело; искажённая форма глагола սկսել сксел – начинать.

ԳՐՅԷԼ³, -իմ, -եցի, -աձ, -օղ, -էլու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. կցել, միացնել. քիչ գործածված բառ է, արմատն է «կից». **գրցից դրդին, դարավ հէլը:**

ГЫЦҺЭЛ³, гыгыцһим, -эциһи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эциһэкһ (Ч. -эциһэк), г.д.з. 1. соединять, скреплять (части, детали). 2. перен. вцепиться в кого-либо; редко употребляемое слово; **гыцһицһ**

дыхьин, дарав հэды вцепился в парня и увёл с собой; грабар կցել կիւիւ – соединять, скреплять, литер.вост.арм. կցել կիւիւ, литер.зап.арм. կցել (произн. гыцхэл) – скреплять, соединять, Ахалциха, Карин կցել կիւիւ, Агулис, Мокс, Тбилиси կրցիլ кыцхил, Возм կցիլ кцил – связывать, Карабах կցնել կцинэл, Акна գրցցել гыццихэл, Зейтун գրցիլ гыцхил, Амшен գցուշ гциуш, Муш, Алашкерт կցել кцел – соединять, скреплять.

ԳԸՅԻՄ, գ. քցիւմ, եղունգի կողքից բաւած եղջերային հյուսվածք:

ԳԻՇԻՄ, с. заусенец, задрывшаяся кожа у основания ногтя; грабар քցիւմ կիւիւ – заусеница, литер.зап.арм. քցիւմ կիւիւ, Алашкерт, Буланых քցիւ կիւиц, Карабах քեծ կիւиц, Баберт քցիւմ կицим, Ван քիծեփ кицип, Ахалкалаки, Ахалциха կցիւմ կцим – заусенец.

ԳԸՅՄԱԶ, ած. 1. մրսելուց ուշքը կորցրած, թուլացած (ձեռք). 2. փոխ.իւմ. աշխուժություն չունեցող (մարդ):

ԳԻՇԻՄԱԸՅ, п. 1. скукоженный, озябший, окоченевший от холода. 2. инертный, бездеятельный. 3. зажатый, скованный, неуверенный в себе.

ԳԸՅՄԷԼ, -ի, -եցավ, -ած, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի. սալուս է ձեռքի մասին, բ.չ. մրսելուց թուլանալ, չկարողանալ բան բռնել մատներով:

ԳԻՇԻՄՅԷԼ, гыгыцхми, гыцхмэцхав, -адз, не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица, г.с.з. озябнуть, окоченеть (о пальцах рук).

ԳԸՅՄԷՑԸՆԷԼ կամ **ԳԸՅՄԷՑՈՒՆԷԼ**, -ցունու կամ -ցունել, -ցուց, -ցուցած (Ն), **ԳԸՅՄԷՑԸՆԷԼ**, -ցունու, -ցուց, -ցուցած (Չ), բ.ա. մրսեցնելով թուլացնել (ձեռքը), որ չկարողանա մատներով բան բռնել. **ցուրդը գրցմեցուց ծեկը**:

ԳԻՇԻՄՅՈՒՆՅԷԼ или **ԳԻՇԻՄՅՈՒՆՅԷԼ**, гыгыцхмэцхуну или гыгыцхмэцхунэ, -цхуцх, -цхуцхадз (Н), **ԳԻՇԻՄՅՈՒՆՅԷԼ**, гыгыцхмэцхуну, -цхуцх, -цхуцхадз (Ч), п.г. сковать (пальцы от холода); **սիւրդի гыцхмэцхуцх սэрркыс** мороз сковал мои пальцы.

ԳԸՅՄԸՅԱԶ, ած. կցմած, կտորները մի կերպ իրար միացրած. անցյալ դերբայ, որ գործածվում է իբրև ածական. արմատն է «կից». արմատի կրկնությունը և երկրորդ անգամ սկզբի հնչյունը «մ»-ով փոխարինվելը բարբառին հատուկ ձև է, որ ցույց է տալիս, թե գործողությունը կատարված է մի քանի անգամ և անփույթ կերպով:

ԳԻՇԻՄԻՇԻԱԸՅ, пр.пр.вр. соединённый, скреплённый небрежно, кое-как (о деталях, частях чего-либо); корень грабара կից киц; удвоенный корень и начальный звук «м» перед повторяющимся корнем являются особенностью новонахичеванского диалекта и указывают на повторяемость действия и неаккуратное исполнение.

ԳԸՅՄԸՅԷԼ, -իւմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. փույթ կերպով միացնել կտորները. <*կից-կից-ել:

ԳԻՇԻՄԻՇԻՅԷԼ, гыгыцхмыцхим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэх (Ч. -эцхэк), г.д.з. соединять, скреплять части чего-либо небрежно, кое-как; этим. см. гыцхэл³.

ԳԸՅՄԸՅԷԼԷՆ, մկ. կտորները մի կերպ միացնելով (սորոգել, ամբողջացնել):

ԳԻՇԻՄԻՇԻՅԷԼՅՆ, н. соединяя, скрепляя части чего-либо кое-как, небрежно, спустя рукава (при ремонте, починке и т.п.).

ԳԸՅՎԱԶ, ած.մկ. միացած, ընկերացած. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյակ. դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **հեղը գրցված դրոցը չիւ ջաշնա(լ). հեղը գրցվածներն ալ գրցված մրնացին, չին պաժնըվի(լ)**:

ԳԻՇԻՅԱԸՅ, пр.пр.вр. 1. скреплённый, соединённый с чем-л. 2. перех. спутавшийся с кем-либо, сдружившийся с кем-либо (с негативным оттенком); с сущ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия, при независимом употр. – функцию существ., принимает притяжат. артикль и склоняется; **հэды гыцхвадз дыхьоцхы чим джашна(л)** я с его друзьями не знаком, **հэды гыцхвадзнерн ал гыцхвадз мынацин, чин пажныви(л)** те, кто с ним спутались, так и не отстали от него; этимол. см. гыцхэл³.

ԳԸՅՎԱՂՍՍՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի միանում կամ ընկերանում է, միացավ կամ ընկերացավ և այլն բոլոր ժամանակ. եզ. և հոգնակի երբ. դեմքի նշանակ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին դեմքով չի գործածվում, իսկ երկրորդ դեմքով կարող է գործածվել. **տարա-նարա հեղ գրցվաձսայիներուդ փեռադ պաներ քրսորվիր**:

ГЫЦНВАДЗСАЙИН, -эрун, н. 1. по мере того как (чем больше) соединяется, скрепляется с кем-л. 2. по мере того как (чем больше) спутывается с кем-л. и т.д., во всех вр. ед. и мн. ч. 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл.; в 1-м лице не употр., но может употр. во 2-м л., имеет некоторый негативный оттенок: **тара-нара хэд гыцнвадзсайинэруд пхэррад панэр кхысорвикх** нахватались всяких мерзостей оттого что путаетесь с кем попало.

ԳԸՅՎԱՂՕՎԸ, -ովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ միանում կամ ընկերացնում էս, միացար կամ ընկերացար և այլն բոլոր ժամանակների եզակի և հոգնակի երկր. և երբ. դեմքերի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին դեմքով չի գործածվում, որովհետև իմաստը նախատական երանգ ունի. **իրոր հեղ գրցվաձներովը փեռադ պաներ սորվեցար, փիր սորվենար, սորվեցիր իք** և այլն:

ГЫЦНВАДЗÓВЫД, -овы, -нэровыд, -нэровы, н. как только спутываешься с кем-либо, спутался и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л., в соотв. с формой смысл. глаг. предл.; в 1-м лице не употр., поскольку имеет некоторый негативный оттенок; **идор хэд гыцнвадзнэровыд пхэррад панэр сорвэцнакх, пхитх сорвэнакх, сорвэцил икх** как только вы с ним спутались, сразу нахватались всяких мерзостей, как только с ним спутаетесь, сразу нахватаетесь всяких мерзостей и т.д.

ԳԸՅՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ., առաջին դեմքը գործածական չէ. 1. երկու կամ ավելի կտոր միացվել իրար (այս իմաստով գործածվում է միայն երբ. դեմքը). 2. միանալ, ընկերանալ մարդկանց հետ (նախատական իմաստով):

ГЫЦНВЭЛ, гыгыцнвим, -вэцна, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцнэхк (Չ. -вэцнэхк), г.стр.с.з. 1. соединяться, скрепляться (о деталях, частях чего-либо, только в 3-м лице). 2. спутаться с кем-либо, сойтись, сдружиться (с негативным оттенком); этимол. см. гыцнхэл³.

ԳԸՅՎԷԼԷՆ, մկ. միանալով, ընկերանալով. **ռաստ էգողին հեղ գրցվելեն շունութիններ քրսորվենար**:

ГЫЦНВЭЛЭН, н. путаясь, спутываясь с кем-либо, сдружаясь с кем л. (с негативным оттенком); **праст эгохьин хэд гыцнвэлэн шунуthinнэр кхысорвэнакх** путаясь с кем попало набираетесь всяких мерзостей.

ԳԸՓՉԷԼ, -չիմ, գրբա, գրբաձ, գրփչոդ, գրփչելու, գրբի՛ր, գրբի՛ք (Ն), **ԳԸՊՃԷԼ**, -ձիմ, գրբա, գրբաձ, գրպձոդ, գրպձելու, գրբի՛ր, գրբի՛կ (Չ), բ.չ. 1. դիպչել, ձեռք տալ (որևէ բանի), 2. զարնվել իրար. 3. պինդ փակչել. արմատն է «կափ». < * կափ-չ-ել. տ էս նաև գուրուցաձ. **գուռաշ գրպձել** (Չ) ըմբշամարտել:

ГЫПНЧЭЛ, гыгыпнчим, гыба, гыбадз, -охь, -элу, гыбир, гыбикх (Н), **ГЫПЧЭЛ**, гыгыпчим, гыба, гыбадз, гыпчохь, гыпчэлу, гыбир, гыбик (Չ), г.с.з. 1. касаться, прикасаться, дотрагиваться, задевать. 2. ударяться. 3. слипаться. 4. приставать к кому-либо. 5. схватиться, сцепиться (в спортивной борьбе); **гурраш гыпчэл** (Չ) схватиться в борьбе, бороться; корень грабара կիպ кип – прилегающий, смежный; литер.вост.арм. կպչել կпчел – липнуть, касаться, литер.зап.арм. կպչիլ (произ. гыбччил) – липнуть, заквашиваться, схватиться (в спорт. борьбе).

ԳԸՓՉԷԼԷՆ (Ն), **ԳԸՊՃԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. դիպչելով, ձեռք տալով (որևէ բանի). 2. զարնվելով (մեկին, իրար). 3. փակչելով (սուինձի և ուրիշ մածուցիկ նյութերի, ամանների տակի այրվածքի և այլ բաների մասին):

ГЫПНЧЭЛЭН (Н), **ГЫПЧЭЛЭН** (Չ), н. 1. касаясь, дотрагиваясь, задевая. 2. ударяясь. 3. прилипая (о клее и другие липких материалах, нагаре на дне посуды и т.п.).

ԳԸՓՉԷԼՈՒ (Ն), **ԳԸՊՃԷԼՈՒ** (Չ), աձ. 1. դիպչելու, որին կարելի է դիպչել, ձեռք տալ. 2. զարնելու, որին կարելի է զարնել. 3. փակչելու, չպոկվելու. ապառնի դերբայ, որ գոյականի

հետ դառնում է ածական. **ամբես դաք է, վոր գրպաճելու պան չէ. ասիվիգր գրպաճելու դրդա չէ. սիժար գրպաճելու թուխթ է:**

ԳՅՍԻՉԻՅԵԼՄ (Н), **ԳՅՍԻՉԵԼՄ** (Կ), քր.буд.вр. 1. то, до чего можно дотронуться руками. 2. тот, к кому можно приставать. 3. то, что может прилипнуть, приклеиться; с сущ. станов. прилаг.; **амбэс дакх э, вор гыпчэлу пан чхэ** настолько горячий, что невозможно дотронуться, **асивигы гыпчэлу дыхьа чхэ** этого парня лучше не трогать, с этим парнем лучше не связываться, **тижар гыпчэлу тхухтх э** бумага с трудом приклеивается.

ԳԸՓՉԼՐԱՆ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԱՆ** (Չ), ած. կաչուն, քր փակչելու և պոկ չգալու հատկություն ունի. <* կափ-չ-սոս-ան:

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴԱՆ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴԱՆ** (Կ), ք. липкий, клейкий; этим. см. ԳՅՍԻՉԻՅԵԼ.

ԳԸՓՉԼՐԱՍ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԱՍ** (Չ). ած. այստեղ-այնտեղ կպած (մաճուցիկ նյութերի մասին):

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴԱԴՅ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴԱԴՅ** (Կ), քր.քր.вр. прилипший повсюду.

ԳԸՓՉԼՐԷԼ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷԼ**, -ի, -եցավ, -աձ, -ելու (Չ), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.չ. կաչոսել:

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅԵԼ, ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅԵԼ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅԵԼ**, ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅԵԼ, -эцхав, -адз, -элу (Կ), Գ.Ս.Յ. прилипнуть повсюду; не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица.

ԳԸՓՉԼՐԷՅԸՆԷԼ և **ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում և -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող, և -ցրնող, -ցունելու և -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅԸՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), բ.ա. կաչոսեցնել:

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼ և **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼ**, -цхунум и -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохь и -цхынохь, -цхунэлу и -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэхк (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼ**, -цхунум, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхынохь, -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэхк (Կ), Գ.Գ. приклеивать, прилеплять повсюду.

ԳԸՓՉԼՐԷՅԸՆԷԼԷՆ կամ **ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կաչոսեցնելով. **գրփչրդեցրնելեն ալայ թուխթերը յոխ արիր:**

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼԷՆ կամ **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼԷՆ** (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼԷՆ** (Կ), և. приклеивая повсюду; **ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼԷՆ** алай **тхухтхэры йох арир** прилепляя повсюду, испортил всю бумагу.

ԳԸՓՉԼՐԷՅԸՆԷԼՈՒ կամ **ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. կաչոսեցնելու, քր կարելի է կաչոսեցնել. ապառնի դերբայ, քր գործածվում է իբրև ածական. **դրհա գրփչրդեցրնելու բան չիմրնա՞ց, ալայ դեղը թուխթալ քրսեցիր:**

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼՄ կամ **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼՄ** (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼՄ** (Կ), քր.буд.вр. то, что можно приклеить, прилепить; с сущ. выполняет функцию прилаг.; **дыһа ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԼՄ бан чхимынацх?**, алай дэхьы **тхухтхал кхысэцхир** сколько можно клеить?, ты уже всё измазал клеем.

ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՅԵԱ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅՈՒՅԵԱ** (Չ), ած. կաչոսեցրած, կաչուն արած:

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱԴՅ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱԴՅ** (Կ), ք. приклеенный повсюду.

ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՅԵԱՅԱՅԻՄ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅՈՒՅԵԱՅԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի կաչոսեցնում եմ, կաչոսեցրի, կաչոսեցնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակության, ինչպես քր պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱՅԱՅԻՄ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱՅԱՅԻՄ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ) և. по мере того как (чем больше) приклеиваю повсюду, приклеивал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԳԸՓՉԼՐԷՅՈՒՅԵԱՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄ (Ն), **ԳԸՊՃԼՐԷՅՈՒՅԵԱՅԻՄՅԱՅԻՄ**, -ովըդ, -ովը, -նեթովը, -նեթովը, -նեթովը (Չ), մկ. հենց քր կաչոսեցնում եմ, կաչոսեցրի և այլն. **ձրմերուզի մեթով մեքամ դախտազի գրդոր գրփչրդեցուցածովը ալայ յարանի մերուները վրան թօփ էլան, գրան ու սադեցան:**

ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱՅԻՄՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄ (Н), **ԳՅՍԻՉԻԿԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱՅԻՄՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), և. как только приклеиваю (прилепляю) и т.д.; **дзымэруги мэррхьов мэкхам дахтаги гыдор ԳՅՍԻՉԻՅԻԴՅՈՒՅԻՆՅԵԱՅԻՄՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄՅԱՅԻՄ** алай **йабани мэхьунэры выран**

thoph эхъан, гыбан у садгэцхан как только я нанёс сок арбуза на кусок доски, все осы слетелись на неё, прилипли и погибли.

ԳԸՓՅԸՆԷԼ կամ **ԳԸՓՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԳԸՊԾԸՆԷԼ** (Չ), բ.ա. 1. փակցնել (թուղթը կամ նկարը պատին և այլն). արմատն է թուրք. «կիպ». < *կիպ-ուց-ան-ել. 2. գարնել, խփել. այս իմաստով բայը ստանում է քիչ տարբեր ձևերը, կատարյալը – «գուրուցի», անց. դերբայ – «գուրուցած», հրամայականը – «գուրուցի», «գուրուցի բ». արմատն է «կափ». հետագայում «կափ» և «կիպ» արմատները շփոթեցվել են իրար հետ:

ԳՅՄԻՓԻՆՅՆՅԼ или **ԳՅՄԻՓԻՅՆՅԼ** (Н), **ԳՅՄԻՓԻՆՅԼ** (Ч), п.г. 1. прикреплять, прилеплять, приклеивать. 2. ударять, бить; в этом знач. глаг. имеет несколько форм: соверш. вид «губуцци» или «гыбуцци» – я ударил, прич. прош. вр. – «губуццадз» или «гыбуццадз» – ударенный, повелит. накл. – «губур» или «гыбур» – бей, «губуццэхк» или «гыбуццэхк» – бейте; корни грабара կիպ кип – прикрепленный, соединенный и կափ капн – закрывать, запирать, со временем в диалекте произошло смешение вышеуказанных корней грабара; литер.зап.арм. կպցնել (произн. гыбцинынэл) – ударять, прилеплять.

ԳԸՓՅԸՆԷԼՈՒ կամ **ԳԸՓՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳԸՊԾԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած.վկ. 1. կպցնելու, փակցնելու (բան, տեղ և այլն). 2. նույնը բայի հետ – մակբայ. **բաղը գրփցնելուներէն բէր, նայինք մենք ինչպէս բիդ լա.**

ԳՅՄԻՓԻՆՅՆՅԼՅ или **ԳՅՄԻՓԻՅՆՅԼՅ** (Н), **ԳՅՄԻՓԻՆՅԼՅ** (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно прилепить, приклеить. 2. место, где можно прилепить, приклеить; **бады гыпцинынэлунэрэн бэр, найинкх мэмы, инчипэс бид ла** принеси (картины и т.п.), которые надо повесить на стену, посмотрим, как будут смотреться.

ԳԸՓՅՈՒՑԱԶ (Ն), **ԳԸՊԾՈՒՑԱԶ** (Չ), ած.վկ. 1. կպցրած, փակցրած. 2. դիպցրած (օր. ձեռքը մի բանի). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է որպէս ածական, բայի հետ – մակբայ:

ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅ (Н), **ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅ** (Ч), пр.пр.вр. прилепленный; при употр. с суш. выполняет функцию прилаг., с глаголом – наречия; см. также губуццадз.

ԳԸՓՅՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԳԸՊԾՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), վկ. 1. քանի փակցնում եմ, փակցրի, փակցնեմ և այլն. 2. քանի դիպցնում եմ, դիպցրի, դիպցնեմ և այլն. **գրփցուցածսայիս գրբածնրվի:**

ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅԱՅԻՍ (Н), **ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. 1. по мере того как (чем больше) приклеиваю, приклеивал и т.д. 2. по мере того как (чем больше) прикасаюсь (дотрагиваюсь) и т.д.; **гыпцинуццадзсайис гыбажныви** чем больше приклеиваю, тем больше отклеивается.

ԳԸՓՅՈՒՑԱՂՕՎԸՍ (Ն), **ԳԸՊԾՈՒՑԱՂՕՎԸՍ**, -օվրդ, -օվր, -նէրովրու, -նէրովրդ, -նէրովր (Չ), վկ. 1. հենց որ փակցնում եմ, փակցրի, փակցնեմ և այլն. 2. հենց որ դիպցնում եմ և այլն. **մաղըս գրպծուծաձովրու էրից. գրպծուծաձովրու ամրրցավ:**

ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅՈՎԻՍ (Н), **ԳՅՄԻՓԻՍՈՒՄԱԴՅՈՎԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. 1. как только приклеиваю и т.д. 2. как только прикасаюсь (дотрагиваюсь), прикоснулся и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **мадыс гыпцинуццадзовыс эрици** как только я дотронулся пальцем, сразу обжёгся, **гыпцинуццадзовыс амырцхав** как только прилепил (бумагу), сразу приклеилась.

ԳԻԲ ած.վկ. կպած, կիծ. թուրք. կիպ – կից:

ГИБ, п. смежный, прилегающий; корень грабара կիպ кип – смежный, прилегающий, литер.вост.арм. կիպ кип, литер.зап.арм. կիպ (произ. гиб) – смежный, прилегающий.

ԳԻԲԻ, վկ. նման. տե՛ս գուր գիրի:

ГИБИ, н. как, подобно тому как; тур. gibi (гиби) – как, подобно тому как; см. гур гиби.

ԳԻԴԻԲՅՐՅ (Նխո), ած. չարածճի:

ГИДИБЭРЭ (Нхч), п. капризный.

ԳԻԴԻՍՔԻ (Ն), **ԿԻԴԻՍՔԻ** (Չ), վկ. կարծեմ, կարծես բե. հայ. գիտես + պարս. «քի» – թե:

ГИДИСКИ (Н), **КИДИСКИ** (Ч), н. кажется, как будто; арм. գիտես гитес + перс.-турец. ki – что.

ԳԻՂԱԼ, գիղիմ, գիղցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԿԻՂԱԼ**, կիղիմ, կիղծա, -ծաձ, -ծող, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.ն. գիտենալ, տեղեկություն ունենալ, ծանոթ լինել, կարծել. բացասական ներկան – «չիգղիմ» կամ «չիղիմ», անկատարը – «չիգղեղի» կամ «չիղեղի». տ՛ես նաև «վօ կինա»՝ վօվ բառի տակ. **գիղցաձէս** կամ **իմ գիղցաձօլըս** (Ն), **կիղծաձէս** կամ **իմ կիղծաձօլըս** (Չ) իմ կարծիքով. **գիղցողըս** (ըլալ (Ն), **կիղծողըս** լալ (Չ) գիտցող ձևանալ. **յէս գիղնամ օր** (Ն), **յէս կիղնամ օր** (Չ) կարծում եմ, թե. **սուղ չիգղիմ** (ըլալ (Ն), **սուղ չիղիմ** լալ (Չ) չգիտցող կամ տեղեկություն չունեցող ձևանալ. **քաշաձը գիղէ** (Ն), **քաշաձը կիղէ** (Չ) նրա կրած չարչարանքն է պատճառը (սաում են հյուժվածի մասին). **գէրաձ գէրը կիղէ** (Չ) լավ սնունդն է պատճառը (սաում են ուժեղ ձիու մասին):

ГИДНАЛ, гидим, гидуна, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цир, -цикһ (Н), **КИДНАЛ**, кидим, кидца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Ч), г.д.з. 1. знать, сознать, понимать. 2. знать, быть знакомым с кем-либо. 3. знать, обладать знанием чего-либо. 4. полагать, считать; отриц. формы наст. врем. «чһигдим» или «чһидим», форма несоверш. вида прошедшего времени «чһигдэйи» или «чһидэйи»; **им гидуһадзэс** или **им гидуһадзовыс** (Н), **им кидцадзэс** или **им кидцадзовыс** (Ч) насколько я знаю, **гидуһохъыс** (ы)лал (Н), **кидцохъыс** лал (Ч) прикидываться сведущим, **йэс гиднам օր** (Н), **йэс киднам օր** (Ч) насколько мне известно, **суд чһигдим** (ы)лал (Н), **суд чһидим** лал (Ч) прикидываться несведущим, **кһашадзы гидэ** (Н), **кһашадзы кидэ** (Ч) натерпелся, испытал много страданий (о больном человеке и т.п.), **гэрадз гэры кидэ** (Ч) всё благодаря хорошему питанию (говорят о здоровой, сильной лошади); исконно арм. слово; грабар գէր гэт – сведущий, знающий, գիտել гител – знать, литер.вост.арм. գիտենալ гитенал, литер.зап.арм. գիտնալ (произн. кһиднал) – знать, Полис գիղնալ гиднал – знать, Тбилиси գիղիլ гидил, գիղէնալ гидэнал, Ахалциа, Карин, Себастья գ՛իղնալ гһиднал, Карабах գ՛իղալ гһидал, Сучава գ՛իղնալ гһиднал, Родосто кһиднал քիղնալ, Тигранакерт քիղնալ кһиднәл, Возм գըրաիմ гйытим, Зейтун գ՛իղանօլ гһиданол, Акна գ՛իննալ гһиннал, Харберд քիղնալ кһиднал, քիննալ кһиннал, Асланбек գ՛ի*նալ гһиһнал, Алашкерт, Муш գһінալ гһинал, Ван կիտնալ китнал, Мокс կјիտնալ кйитнал, Салмаст գһնալ гһнәл, Хачин գ՛իննօլ гһиннол, Амшен կիղնուշ киднуш.

ԳԻՂԱԼՈՒ (Ն), **ԿԻՂԱԼՈՒ** (Չ), ած. գիտնալու (բան), որ կարելի է կամ պետք է գիտնալ. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **աղիվիգը կիղնալու պան չէ** այդ անկարելի է գիտնալ. **յէս գիղնալուներն ալ չիղիմ, աղ վըրդէ իէն գիղնամ:**

ГИДНАЛУ (Н), **КИДНАЛУ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно или нужно знать; с сущ. становится прилаг., при незав. употр. – сущ., принимает артикль и склон.; **адивигы кидналу пан чһэ** такое невозможно знать заранее, **йэс гидналунэри ал чһидим, ад вырдехэн гиднам** не знаю даже того, что должен знать, а этого и подавно не знаю.

ԳԻՂԱԼՕՎ (Ն), **ԿԻՂԱԼՕՎ** (Չ), մկ. դիտմամբ. **գիղնալով է արաձը, յանըշ չիգղնասս** – դիտմամբ է անում, չկարծես, թե սխալմամբ է:

ГИДНАЛОВ (Н), **КИДНАЛОВ** (Ч), н. зная, обладая знаниями; **гидналов э арадзы, йанлыш чһигиднас** он знает что делает, не сомневаясь.

ԳԻՂԱԿԱՆ (Ն), **ԿԻՂԱԿԱՆ** (Չ), ած.գ. գիտուն, ուսումնական, գիտնական:

ГИДНАКАН (Н), **КИДНАКАН** (Ч) 1. п. 1. сведущий, знающий, опытный. 2. с. учёный; литер.вост.арм. գիտնական гитнакан, литер.зап.арм. գիտնական (пр. кһиднаган) – учёный.

ԳԻՂՈՒԹԻՆ (Ն), **ԿԻՂՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. գիտություն:

ГИДУТҺИН (Н), **КИДУТҺИН** (Ч), с. 1. наука. 2. знание; литер.вост.арм. գիտություն гитутһюн, литер.зап.арм. գիտություն (произн. кһидутһюн) – наука; знание.

ԳԻՂՈՒՆ (Ն), **ԿԻՂՈՒՆ** (Չ), ած. գիտուն, շատ բան գիտցող:

ГИДУН (Н), **КИДУН** (Ч), п. сведущий, знающий, компетентный; литер.вост.арм. գիտուն гитун, литер.зап.арм. գիտուն (произн. кһидун) – сведущий, знающий.

ԳԻՂՈՒՆՈՒԹԻՆ (Ն), **ԿԻՂՈՒՆՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. գիտուն մարդու հատկություն:

ГИДУНУТҺИН (Н), **КИДУНУТҺИН** (Ч), с. компетентность, осведомлённость.

ԳԻՉՄԻՐ, գ. բամբակի թեթև գործվածք կարմիր գույնի, որից հնումը աղջիկների ամառվա հագուստ էին կարում. պարս. կըրմըզ – կարմիր, որ նույն իրանական «կիրմ» արմատից է ծագում, ինչ որ պահլ. «կարմիր» բառը. տե՛ս գարմիր:

ГИЗМИР, с. лёгкая хлопчатобумажная ткань красного цвета, из которой в старину шили летние платья для девочек; общеиранский корень kirm (кирм) – червь, красный, перс. kirmiz (кирмиз) – красный; см. также гармир.

ԳԻԹ (Չ), գ. կիրթ. կթելի արմատն է. կովի ծծերից հեշտ կամ դժվար դուրս ծորելու հատկությունը, որ կախված է ծծերի ծայրի անցք փակող օղակաձև մկանների պիրկ թույլ լինելուց. **ամուր ք գիրթով գով է, չէնէ փուխ**:

ГИТҺ (Ч), с. 1. дойка, доение. 2. твёрдость или мягкость сосков вымени коровы при дойке, зависящие от состояния сосочных мышц; **амур гитхов гов э, чһэнэ пһух?** у коровы твёрдые или мягкие соски?; грабар կիրթ китһ – продукт, получаемый от животных, литер.вост.арм. կիրթ китһ – удой, литер.зап.арм. կիրթ (произн. гитһ) – дойка; удой; куриное яйцо; икра рыб; в гаваре Казах կիրթ китһ – дойка овец.

ԳԻՆ (Ն), **ԿԻՆ** (Չ), գ. գին, արժեք. **հացին կինը վըրան է** հացի գինը չի իջնում:

ГИН (Н), **КИН** (Ч), с. 1. цена, стоимость. 2. перен. цена, значение, ценность; **һаңһин кини ыбран э** цена на хлеб не снижается, **кин тынэл** установить цену; исконно арм. слово, грабар գին гин – стоимость, цена, литер.вост.арм. գին гин, литер.зап.арм. գին (произн. кхин) – цена, Тбилиси, Полис գին гин, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Хачин, Муш, Нор-Джуга, Себастья, Сучава գին гин, Агулис գին гин, Амшен, Шемаха կին кин, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван կին կийн, Родосто, Тигранакерт քին кхин, Возм գեն ghen, Зейтун գեն ghen.

ԳԻՆԻ (Ն), **ԿԻՆԻ** (Չ), գ. գինի:

ГИНИ (Н), **КИНИ** (Ч), с. вино; исконно арм. слово, грабар գինի гини – вино, литер.вост.арм. գինի гини, литер.зап.арм. գինի (произн. кини) – вино, в гаварах Тбилиси, Полис гини գինի, Алашкерт, Ахалциха, Асланбек, Ереван, Харберд, Карин, Хачин, Муш, Себастья, Сучава, Нор-Джуга գինի гини, Агулис գինի гини, Родосто, Тигранакерт քինի кини, Амшен, Карабах, Шемаха կինի кини, Мараха, Салмаст, Ван կինի կийни, Зейтун գին гинэ, Мокс կինը կийни, Возм գեն ghen.

ԳԻՆՄԱՇԹ, **ԳԻՆՄԱՇԹ** կ **ԳԻՆՄԱՐԹ** (Ն), **ԳԻՆՄԱՇԹ**, **ԳԻՆՄԱՇՏ**, կ **ԳԻՆՄԱՐՏ** (Չ), գ. կին, ամուսնացած կին ամեն հասակի՝ անկախ նրանից, թե ում կինն է. տե՛ս նաև գրնիգ:

ГИНМАШТҺ, **ГИНИМАШТҺ**, **ГИНМАРТҺ** и **ГИРМАШТҺ** (Н), **ГИНМАШТҺ**, **ГИНМАШТ** и **ГИНМАРТ** (Ч), с. 1. женщина. 2. жена, супруга; исконно арм. слово, образовано от կին кин – женщина и մարդ мард – человек; среднеарм. яз. կինարմատ кинармат, կինմարд кинмад, կինմարդ кинмард, в гаварах Карабах, Ван, Тбилиси կինարմատ кинармат, Казах, Карин, Мокс կնիկարմատ кникармат – женщина.

ԳԻՆՄԱՇԹՈՒԻ, ած. կանացի, կանանց:

ГИНМАШТҺУ, п. женский; **гинмашты һалав** женская одежда.

ԳԻՆՕՎ (Ն), **ԿԻՆՕՎ** (Չ), ած.մկ. թանգ, թանգ գնով. **միսը կինով է, ծուգն ալ կինով** գրձախվի:

ГИНОВ (Н), **КИНОВ** (Ч) 1. п. дорогой, стоящий дорого. 2. н. дорого; **мисы кинов э, цугн ал кинов гыззахви** мясо дорогое, рыбу тоже дорого продают; этим. см. гин.

ԳԻՐ (Ն), **ԿԻՐ** (Չ), գ. 1. գիր, տառ. 2 նամակ. **գիր առնել** (Ն), **կիր առնել** (Չ) նամակ ստանալ. **գիր-գարթում** (Ն) գրագիտություն. **գիր անել** վավիրագիր կազմել՝ նոտարի միջոցով կամ այլ կերպ որևէ գործարքի մասին. **գիր խըրզել** (Ն), **կիր խըրզել** (Չ) նամակ ուղարկել. **գիր փախցունել** կամ **գիր փախցընել** (Ն), **կիր փախծընել** (Չ) տառ թողնել գրելիս. **գիր-գիրագու** (Չ) գրագիտություն, Կիրակոս անունի առաջին վանկի նամանության վրա հիմնված խոսք է, որին ավելացնում են նաև «հեւար-քիթար» – թվարանության գիտություն:

ԳԻՐ (Н), **ԿԻՐ** (Ч), с. 1. буква. 2. письмо; **гир арнэл** (Н), **кир арнэл** (Ч) получить письмо, **гир-гарthum** (Н) грамотность, **гир анэл** заверять подписью, печатью подлинность документа, **гир хыргэл** (Н), **кир хыргэл** (Ч) отправить письмо, **гир пhахцhунэл** или **гир пhахцhынэл** (Н), **кир пhахцынэл** (Ч) пропускать букву при письме, **кир-гирагос** (Ч) грамотность, грамота (в основе – повтор первого слога имени Гирагос, сравни с «հեսաճ-кhitհաճ» – арифметическая грамотность); исконно арм. слово, грабар գիր гир – буква, письмо, письменность, литер.вост.арм. գիր гир, литер.зап.арм. գիր (кхир) – буква, письмо, письменность, в гаварах Агулис, Тбилиси, Полис (на старом языке) գիր гир, Алашкерт, Ахалциха, Асланбек, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Нор-Джуга, Себастья գիր гир, Сучава գիր гир, Горис, Амшен, Карабах, Мокс, Ван, Шемаха կիր кир, Мараха, Салмаст կիր кйир, Хачин, Полис (на новом языке) գիր гий, Родосто, Тигранакерт քիր кхир, Зейтун գիր гэй, գիր гэр.

ԳԻՐԱԳԻ, գ.մկ. կիրակի. հուն. կյուռhου – տեր, կյուռիակ – տիրունակակ. հոլով. է երկու կերպ – սովորական կանոնավոր կերպով – գիրագիյի, գիրագիյե, գիրագիյով և գիրագվան, գիրագվանէ. հոգնակի մեկ ձևով է – գիրագիներ, -ներու, -ներէ, -ներով:

ГИРАГИ 1. с. воскресенье. 2. н. в воскресенье; имеет две формы склонения: а) гирагийи, гирагийэ, гирагийов, б) гирагван, гирагванэ, мн. ч. имеет форму гирагинэр, -нэру, -нэрэ, -нэров; от греч. kiriakí – воскресенье (корень kirios – господин); **аррчи гираги** в старину, свадьба в субботу вечером в доме жениха, куда свадебный кортеж привозил невесту из родительского дома и где устраивались танцы, в которых участвовали только девушки, а молодые люди наблюдали за танцующими, как правило, в этот день угощение не выставлялось (в данном контексте **аррчи гираги** означает «канун воскресенья»); грабар կիրակի кюракэ – первый день недели, литер.вост.арм. կիրակի кираки, литер.зап.арм. կիրակի (произн. гираги) – воскресенье, в гаварах Харберд, Тигранакерт գիրագէ гирагэ, Возм կյրրկէ կйыракэй, Нор-Джуга, Ван կիրակի кираки, Ахалциха, Карин կիրակի кираки, Мокс կիրակը киракэ, Агулис կիրակի кираки, կրրակի кыраки, Салмаст կիրակի киракйи, Мараха կիրակի киракйи, Алашкерт, Муш, Тбилиси կիրագի кираги, Асланбек, Ереван, Амшен, Полис, Родосто, Сучава գիրագի гираги, Шемаха գիրագի гираги, Горис գրրագի гйыраги, Карабах կյրրէկի кйырэки, գրրէգի гйырэги, Сведия գիրագէ гирагэ, Акна, Себастья գիրէգի гирэги, Зейтун գիրագի гйаги, գիրագи гираги, Хачин գիրագи гйаги, Энжюри գիրէի гирэйи.

ԳԻՐԱԳՎԱՆ, ած. նախորդի սեռական հոլովն է, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ անկախ գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է – գիրագվանը, -վանին, -վանով, -վաները, -վաններուն, -վաններէն, -վաններով:

ГИРАГВАН, п. воскресный; форма род. падежа сущ. «гираги», при употр. с существ. выполняет функцию прил., при независимом употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склоняется: гирагваны, -ванин, -ванов, -ваннэры, -ваннэрун, -ваннэрэн, -ваннэров.

ԳԻՐԱԳՎԱՆԻՆ, մկ. նախորդի սեռական հոլովն է, որ նախադասության մեջ որոշիչի հատկացուցիչի դեր է կատարում և որոշյալի հատկացյալի բացակայության դեպքում հոդ է առնում, ստանձնում է հատկաց. դերը և հոլովվում է – գիրագվանինը, գիրագվանինին, գիրագվանէնէն, գիրագվանիննով, -ները, -ներուն, -ներէն, -ներով. այսպիսով փոխանակ ասելու **գիրագվան ջամփորթը** ասվում է **գիրագվանը**, փոխանակ ասելու **գիրագվան ջամփորթին ձին** ասվում է **գիրագվանինը** և հոլով. է գոյականաբար:

ГИРАГВАНИН, н. воскресный; форма род. пад. сущ. «гираги», в предл. выступает в функции определения, принимает прит. артикль, склон. как сущ. и заменяет определяемое слово, вместо **гирагван джампхортны** (воскресная поездка) говорится **гирагваны**, вместо **гирагван джампхортнин дзин** (лошадь для воскресной поездки) говорится **гирагванины**; гирагванины, гирагванинин, гирагванэнэн, гирагваниннов, -нэры, -нэрун, -нэрэн, -нэров;

ԳԻՐԱԳՎԱՆԷ, մկ. կիրակի օրվանից. **երգուշապտըվան անելիքը գիրագվանէ հագիր ար:**

ГИРАГВАНЭ, н. с воскресенья; **эргушаптыван анэликхыд гирагванэ hazir ara** готовься к понедельнику с воскресенья.

ԳԻՐԱԳՎԱՆԷՆ ԱՌԱՉ, մկ. կիրակվանից առաջ:

ГИРАГВАНЭН АРРАЧԻ, н. до воскресенья.

ԳԻՐԱԳՎԱՆԷՆ ԷՂԷՎ, մկ. կիրակվանից հետո:

ГИРАГВАНЭН ЭДЭՅ, н. после воскресенья.

ԳԻՐԱՍՈՒԹՔ (Ն), **ԳԻՐԱՍՈՒՏԿ** (Չ), գ. կիրակնամուտ, շաբաթ օրվա իրիկուն. բարդված է «գիրագի» և «մուտք» բառերից. գործածվում էր նաև անականաբար. **գիրամութք իրգուն իղբու պն գարվի** :

ГИРАМУТԻԿԻ (Н), **ГИРАМУТԿ** (Չ), с. канун воскресенья, субботний вечер; образов. от слияния слов «гираги» и «муткх», употр. также как прил.; **гирамутիկի իրգун یدбэс пан гарви?** разве можно вытворять такое в канун воскресенья?; литер.вост.арм. կիրակնամուտ քиракнамуткх, литер.зап.арм. կիրամուտք (произ. гирамудкх) – канун воскресенья, в гаварах Карин, Сведия, Мараш, Арабкир, Полис կիրակմութք քиракмуткх, Энкюри գիրամուդ гирамуд, Ван, Хизан կիրակմուտ քиракмут, Карабах կիրակյամուտ քиракйамот, Ардиал, Партизак կիրամուտք քирамуткх, Кесария կիրեկմուտք քирэкмуткх, Себастья կիրեյմուտք քиреймуткх.

ԳԻՐԱՍՈՒԹՔ ԻՐԳՎԱՆ (Ն), **ԳԻՐԱՍՈՒՏԿ ԻՐԳՎԱՆ** (Չ), գ. կիրակնամուտ:

ГИРАМУТԻԿԻ ԻՐԳՎԱՆ (Н), **ГИРАМУТԿ ԻՐԳՎԱՆ** (Չ), с. канун воскресенья.

ԳԻՐԱՍՈՒԹՔ ՔԱՌՍՈՒՆՔ (Ն), **ԳԻՐԱՍՈՒՏԿ ՔԱՌՍՈՒՆՔ** (Չ), գ. քառասունը:

ГИРАМУТԻԿԻ ԿԱՐՐՏԱՆԿԻ (Н), **ГИРАМУТԿ ԿԱՐՐՏԱՆԿԻ** (Չ), с. сороковины, поминки в сороковой день после чьей-либо смерти.

ԳԻՐԳ (Ն), **ԿԻՐԳ** (Չ), գ. գիրկ. հոմանիշը – խուշախ:

ГИРГ (Н), **КИРГ** (Չ), с. объятие; грабар գիրկ ցирк – колени, подол, литер.вост.арм. գիրկ ցирк, литер.зап.арм. գիրկ (произ. кхирг) – объятие, Полис գիրգ ցирг, Ахалциха, Ереван, Карин գիրկ ցիրк, Алашкерт, Асланбек, Харберд, Муш, Себастья գիրգ ցիրг, Родосто, Тигранакерт քիրգ ցիրг, Сучава գիրգ ցиырг, Мокс, Ван կիրկ կիրк, Карабах գիրգ ցирг, Хачин գիրգ ցիրг, Возм գիրկ ցирк: синоним – хучах.

ԳԻՐԳԻ (Ն), **ԿԻՐԳԻ** (Չ), ան. գործածվում է «տղա» բառի հետ. **գիրգի դղա** (Ն), **կիրգի դղա** (Չ) փոքրիկ երեխա, որին պետք է մայրը գրկի մեջ խնամել:

ГИРГИ (Н), **КИРГИ** (Չ), п. употр. со словом «дыхъа» – ребёнок: **гирги дыхъа** (Н), **кирги дыхъа** (Չ) ребёнок, которого нужно брать на руки, нянчить; этимол. см. гыргэл.

ԳԻՐՔ և **ՔԻՐՔ** (Ն), **ԿԻՐԿ** (Չ), գ. գիրք. արմատն է «գիր», «ք»-ն գրաբարի հոգնակիի մասնիկն է:

ГИРԿԻ և **ԿԻՐԿԻ** (Н), **КИРԿ** (Չ), с. книга; исконно арм. слово, грабар գիր ցир – буква, письменность + «кх» – окончание мн. числа существит. древнеармянского языка, литер.вост.арм. գիրք ցиркх, литер.зап.арմ. գիրք (произ. кхиркх) – книга, в гаварах Полис (на старом языке) գիրք ցиркх, Родосто, Тигранакерт, Полис (на новом языке) քիրք ցиркх, Амшен կիրկ ցирк.

ԳԻՐՕՑ (Ն), **ԿԻՐՕՑ** (Չ), ան. գրակետ, ուսում ստացած (մարդ). վերջավորությունը գրաբարի է, որովհետև բառը գրաբարից է մտած բարբարի մեջ:

ГИРОЦԻ (Н), **КИРОЦԻ** (Չ), п. грамотный, образованный; «оцх» – окончание существит. древнеармянского языка.

ԳԻՑ, ան.մկ. կից, իրար կպած. տե՛ս նաև զրցել:

ГИЦԻ 1. п. смежный, прилегающий, примыкающий. 2. н. примыкая, прилегая. 3. **ցիцի շոռ տэхникайи հэд** не дружит с техникой; грабар կից ցиц – смежный, прилегающий, литер.вост.арм. կից ցиц, литер.зап.арմ. կից (произн. ցиц) – смежный, прилегающий; см. также ցիцի.

ԳԼԱՅԳՈՒՆ, ան. ջնարակած (աման). արար. կալաի – անաղ, հայ. -եկ-ուն. տե՛ս նաև խալալ:

ГЛАЙГУН, п. эмалированный (о посуде); от араб. qalay (калай) – олово, полуда, лужение + арм. -эк-ун; литер.зап.арմ. կլայեակ (произн. глайаг), կլայեկ (пр. глайэг), կլեկ (пр. глэг) – а) олово, полуда, б) покрытый полудой для предохранения от коррозии (о медной посуде), в гаваре Ван կլայկուն կлайкун – эмалированный; см. также халай.

ԳԼԱՆՍԷ (Նխջ), գ. մի տեսակ պար է. աղավաղված ֆրանսերեն է:

ГЛАНСЭ (Нхч), с. вид танца; из франц.

ԳԼԱՍՆԻ (Նխջ), գ. քաղաքային վարչության, անդամ ցարական Ռուսաստանում. ռուս. гласный – նույն իմ:

ГЛАСНИ (Нхч), с. член правления городской управы в царской России; рус. гласный, в том же значении.

ԳՅԱՆՔ, գ. կյանք:

ГЙАНКԻ, с. 1. жизнь, существование. 2. жизнь, век (время существования). 3. жизнь, быт. 4. жизнь, биография, жизненный путь. 5. перен. жизнь (о чём-либо самом дорогом для человека, источнике радости, наслаждения, счастья); **гйанкի անւիւնը** наслаждаться жизнью; исконно арм. слово, грабар կէանք կйанкի – жизнь, литер.вост.арм. կյանք կйанкի, литер.зап.арм. կէանք (произн. гйанкի) – жизнь, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Агулис, Карин, Нор-Джуга կյանք կйанкի, Ереван, Мараха, Шемаха, Полис, Себастья գյանք гйанкի, Салмаст կյմնք կйанкի, Муш կենք кенкի, Тбилиси կիւնք кинки.

ԳՅԱՆՔԻՍ, -դ, -ն, -երուս, -երուդ, -երուն, մկ. գործածվում է բացասական բայի հետ, երբեք կյանքումս, -դ, -ը, -ներումս, -ներումդ, -ներումը:

ГЙАНКԻՍ, -д, -н, -эрус, -эруд, -эрун, н. никогда в моей жизни, в твоей жизни, в его жизни и т.д.; употр. с глаголом в отрицат. форме:

ԳՅՈՒԶ (Ն), **ԿՈՒԶ** (Չալթըր), **ԿՈՒՅԶ** (Թոփտի), գ. աշուն. թուրք. գյուզ – նույն իմ.:

ГЮЗ (Н), **КУЗЬ** (Чалтырь), **КУЙЗ** (с. Крым), с. осень; турец. güz (гюз), крым.татар. кузь – осень.

ԳՅՈՒԶԻՆ (Ն), **ԿՈՒԶԻՆ** (Չալթըր), **ԿՈՒՅԶԻՆ** (Թոփտի), մկ. աշնանը. թուրք. գյուզ + հայ. «ին», որից «ի» – սեռակ. հոլովի վերջավորությունն է, իսկ «ն»-ն երբ. դեմքի հոդ:

ГЮЗИН (Н), **КУЗЬИН** (Ч), **КУЙЗИН** (с. Крым), н. осенью; тюрк. гюз + арм. оконч. -ин, в котором «и» – оконч. род. падежа, а «н» – артикль 3-го лица.

ԳՅՈՒԶՎԱՆ (Ն), **ԿՈՒԶՎԱՆ** (Չալթըր), **ԿՈՒՅԶՎԱՆ** (Թոփտի), ած. աշնանային. թուրք. գյուզ + հայ. -վա-ն:

ГЮЗВАН (Н), **КУЗЬВАН** (Чалтырь), **КУЙЗВАН** (с. Крым.), п. осенний; тюрк. гюз – осень + арм. -ва-н.

ԳՅՈՒԶՎԱՆԷ (Ն), **ԿՈՒԶՎԱՆԷ** (Չալթըր), **ԿՈՒՅԶՎԱՆԷ** (Թոփտի), մկ. աշնանից. թուրք. գյուզ + հայ. -վա-ն-է:

ГЮЗВАНЭ (Н), **КУЗЬВАНЭ** (Чалтырь), **КУЙЗВАНЭ** (с. Крым), н. с осени; тюрк. гюз – осень + арм. -ва-н-э.

ԳՅՈՒԼԲԷՇԷՔԷՐ (Նխջ), ած. քաղցրաբույր. պարս. գյուլ – ծաղիկ, վարդ, բա – հետ, միասին, շեքեր – շաքար, ծաղիկ ու շաքար:

ГЮЛБЭШЭКХЭР (Нхч), п. благоуханный, ароматный; от перс. gul-ba-šakar – засахаренные лепестки розы (gul – роза, ba – соединит. союз, šakar – сахар), от кот. турец. gülbeşeker (гюлбэшэкэр) – розовое варенье; грабар գուլբաշաքար гулбашакар – варенье из лепестков роз.

ԳՅՈՒԼԳՅՈՒԼԻ (Նխջ), ած. վարդագույն:

ГЮЛГЮЛИ (Нхч), п. розовый.

ԳՅՈՒԼԷՅԼԱՆ (Ն), **ԳՈՒԼԱՅԱՆ** (Չ), գ. արևածաղիկ. պարս. գյուլ – ծաղիկ:

ГЮЛЭЙЛАН (Н), **ГУЛАЙАН** (Ч), с. бот. подсолнух, подсолнечник; перс. gul – роза, от которого крым.татар. куньйалан – подсолнух.

ԳՅՈՒԼԷՅԼԱՆԻ ՇԱՓՔԱ (Ն), **ԳՈՒԼԱՅԱՆԻ ՇԱՊԿԱ** (Չ), գ. բաշաթ:

ГЮЛЭЙЛАНИ ШАПЬКА (Н), **ГУЛАЙАНИ ШАПКА** (Ч), с. бот. шляпка (корзинка) подсолнуха.

ԳՅՈՒԼԷՆԳԻ և **ԳԻԼԷՆԳԻ** (Ն), **ԳՈՒԼԷՆԳԻ** (Չ), գ. մուրաբա:

ГЮЛЭНГИ и **ГИЛЭНГИ** (Н), **ГУЛЭНГИ** (Ч), с. варенье; заимствован от перс. gul-an-gubīn (гул-ан-губин); среднеарм.яз. կուլանկուպին куланкупин – варенье из лепестков роз, в гаваре Карин կիլանկի киланки – варенье.

ԳՅՈՒՋԷՆ (Ն), **ԳՈՒՋԷՆ** (Չ), գ. ժանտակուզ (կենդանի):

ГЮДЖЭН (Н), **ГУДЖЭН** (Ч), с. зоол. хорёк; турец. gücün (гюджюн) – вид куницы, крым.татар. годжен – зайчонок.

ԳՐԱԴԱՐԱՆ (Ն), **ԿՐԱԴԱՐԱՆ** (Չ), գ. գրադարան:

ГРАДАРАН (Н), **КРАДАРАН** (Ч), с. библиотека.

ԳՐԱԽԱՄՈՒԹ (Ն), **ԿՐԱԽԱՄՈՒԹ** (Չ), գ. գրախանութ:

ГРАХАМУТ (Н), **КРАХАМУТ** (Ч), с. магазин канцелярских товаров.

ԳՈՒԲ ԴԱԼ կպցնել, միացնել կարելով:

ГУБ ДАЛ 1. соединять, скреплять, прикреплять, приделывать. 2. приклеивать. 3. сшивать; корень древнеарм. яз. կիպ кип – примыкающий, прилегающий.

ԳՈՒԲԱԹԻ և **ԳԸԲԱԹԻ**, գ. թերթավոր խմորեղեն՝ մեջը դրած միս կամ ձուկ և կամ թխված թավայով փուռի մեջ:

ГУБАТНИ և **ГЫБАТНИ**, с. многослойный пирог с мясной или рыбной начинкой, испечённый на противне в печи.

ԳՈՒԲԻ, գ. խնցի: Այս բառը դեռ չի մոռացված, բայց ներկայումս այդ առարկան արդեն չի գործածվում: Մոտիկ անցյալում գործածված «գուբին» շինված էր լինում փայտից՝ նեղ ու բարձր տակառի ձևով: Վերևի բաց կողմի («բերանի») տրամակիծը լինում էր մոտ 20 սանտիմետր, իսկ ներքևի կողմինը (հատակինը) մոտ երկու անգամ ավելի, բարձրությունը լինում էր մոտ 120 սմ., «գուբի» մեջ «հարում» էին կաթ կամ սեր: «Հարելը» կատարվում էր վեր ու վար շարժվող «պըշկակ»-ի (տե՛ս այդ բառը) միջոցով: Դա փայտե գլանակ էր մոտ 20 սմ. երկարությամբ և «գուբիի» բերանից ազատ մտնելու չափ տրամագծով, ուներ երկար փայտի կոթ և մի քանի խոշոր ծակեր, որոնց միջով հոսում էր կաթը՝ «պըշկակը» վեր ու վար շարժելիս և հարվում էր. այսինքն՝ կաթի մեջ պարունակվող յուղի մանր գնդակները միանում էին իրար ու դառնում կարագ:

ГУБИ, с. ручная маслобойка для сбивания сливочного масла из молока; слово ещё не забыто, однако сам предмет в настоящее время уже не применяется; в недавнем прошлом **губи** изготавливали из древесины в форме узкого и высокого бочонка, диаметр открытой горловины которого составлял около 20 см., диаметр нижней части был в два раза больше, а высота самого бочонка составляла 120 см.; процесс пахтанья осуществлялся посредством вертикального движения внутри бочонка «пышкака», представлявшего собой деревянный валик длиной около 20 см., диаметр окружности которого был меньше окружности горловины бочонка, что давало возможность валику свободно двигаться в бочонке; пышкак был снабжён длинной деревянной ручкой и несколькими большими отверстиями, через которые вытекало молоко при его движении вверх и вниз во время пахтанья; в результате связывания мелких жировых шариков, содержащихся в молоке, на выходе получалось сливочное масло; корень древнеармянского языка կափ կափ – закрывать, запирать; литер.зап.арм. կուպի (произ. губи) – валик для сбивания масла из сливок.

ԳՈՒԲՈՒՐ ԱՆԷԼ գողանալ. «գըփցունել» բայի 2 իմաստի հրամայականից է ծագում:

ГУБУР АНЭЛ 1. красть, похищать. 2. доставать, добывать дефицитный товар; образован от формы повелит. накл. 2-го значения гл. «гыпцунэл»; **губури эштал** пойти за добычей.

ԳՈՒԲՈՒՑԱԶ, ած. 1. կպցրած, փակցրած. 2. զարկած. արմատն է «կափ», որ նշանակում է ուռ, մեծ մուրճ. այս արմատի «փ» հնչյունը վերածվել է «բ»-ի ոչ թե սովորական հնչունափոխությամբ, այլ «կիպ» արմատի հետ շփոթվելով ու նույնացվելով. վերջինը առնված է թուրքերենից:

ГУБУЦАДЗ, п. 1. соединённый, скреплённый, приделанный, прилепленный. 2. ударенный; корень древнеарм. языка կափ կափ – закрывать, запирать, от котор. происходят глаголы գարնել зарнел – бить, կպցնել կպцнел (в диалекте гыбцынэл) – прилеплять, прикреплять, հարել harel – пахтать, тереть.

ԳՈՒԲՐԱ, գ. փտած աղբ. հուն. կօպրου, թուրք. գյուբրե – անասունի աղբ:

ГУБРА и **ГУБУРА**, с. перегной, перепревший навоз, органическое удобрение; греч. korpos, турец. gübre – навоз, перегной; Полис կիւարէ կюпрэ, Ван գիւրրոմ гюбрä – навоз.

ԳՈՒԲՐԱԼԸՆ, ած.գ. 1. աղբոս. 2. աղբոս տեղ. թուրք. գյուրրէ + պարս. լախ – տեղ ցույց տվող մասնիկը:

ГУБРАЛЫХ 1. п. грязный, замусоренный. 2. с. навозная куча. 3. с. почва, удобренная перегноем; турец. gübrelik (гюбрелик) – навозная куча.

ԳՈՒԲՐԱՅՕՂ, ած. աղբոս. թուրք. գյուրրէ + հայ. «ոս» ածանցը:

ГУБРАЙОД, п. грязный, замусоренный; турец. gübre + арм. суффикс «од».

ԳՈՒԳԼԻ ՀԱԶ (Ն), **ԳՈՒԳԼՈՒ ՀԱԶ** (Չ), գ. կապույտ հազ:

ГУГЛИ հԱՅ (Н), **ГУГЛУ** հԱՅ (Ч), с. мед. коклюш.

ԳՈՒԳՈՒԶ, ած.մկ. կկգած:

ГУГУЗ 1. п. присевший на корточки. 2. н. на корточках; грабар կկուկ քкуз – сидение на корточках, Карабах, Шемаха, Тбилиси, Алашкерт, Карин կուկուկ քкуз, Родосто, Себастья գուգուկ քкуз, Полис գոգոգ гогоз, Акна գրգրգ гыгыз – присевший на корточки.

ԳՈՒԳՈՒԶԼԷՄԻՇ ԼԱԼ կկգել:

ГУГУЗЛЭМИШ ЛАЛ присесть на корточки.

ԳՈՒԳՈՒԼԻ, գ. ցավ չունեցող ուռեծք գլխի վրա. լատ. կուկուլլա – վեղար:

ГУГУЛИ, с. мед. незлобная опухоль на голове; в диалектах (устарев.) կուկուկ քкул – клобук, կուկուկ քкула – а) головной убор у лазов, б) кокон шелкопряда, от латин. cucullus (кукуллус) – клобук.

ԳՈՒԳՈՒ-ՄՅԱՎ (Ն), գ. բու:

ГУГУ-МЙАВ (Н), с. зоол. сова.

ԳՈՒԴ, գ. 1. կուս, կորիզ (մրգերի), սերմ (բանջարեղենների, խնձորի և այլն). 2. արևածաղիկի սերմ. **գուդ ուդել** արևածաղիկի, ձմերուկի և դդումի բոված սերմերը՝ ատամներով կորիզը մաքրել, ուտել:

ГУД, с. 1. семя, семена (овощей и т.п.). 2. семечка подсолнечника. 3. косточка (фруктов); **гуд удэл** лузгать семечки; грабар кут կուս – семя, семечка, литер.вост.арм. կուս кут, литер.зап.арм. կուս (произн. гуд) – семя; косточка, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կուս кут, Алашкерт, Муш կուդ куд, Акна, Зейтун, Харберд, Хачин, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт գուդ гуд, Агулис, Горис, Карабах, Возм կouн кот, Сведения գтоң гөд, Асланбек գիւդ гюд.

ԳՈՒԴՈՒՍՏՉԷԼԷՔ (Նխչ), գ. հանելուկ. հոմանիշը – թամաշա:

ГУДУМЫЧЭЛЭК (Нхч), с. загадка; от կուս кут – семя и միջինեկ миджинек – находящийся внутри; синон. тамаджа.

ԳՈՒԴՈՒ-ԳՈՒԴՈՒ (Չ), մկ. սիրով և համերաշխությամբ:

ГУДУ-ГУДУ (Ч), н. 1. дружно, в согласии, душа в душу; **гуду-гуду мэгдэхь пан анэл** работать вместе дружно, в полном согласии. 2. не спеша, неторопливо (делать что-нибудь); **гуду-гуду пан анэл** копать, делать что-нибудь не спеша.

ԳՈՒԴՈՒԴԻ, մկ. ամենաթունդ (եղանակի, աշխատանքի մասին). **գուդուրդի թաթավին դաքը**. **գուդուրդի կորձին մէջը** և այլն:

ГУДУРДИ, н. 1. в разгар (чего-либо); **гудурди thathавин дагы** под проливным дождём, **гудурди вайнайин** в разгар войны, **гудурди кордзин мэчы** на непосильной работе. 2. ажиотажа, горячка, суматоха.

ԳՈՒԴՈՒՑ (Նխչ), ած. փոքրիկ ու սիրուն դեմքով (աղջիկ):

ГУДУЦ (Нхч), с. маленькая девочка с красивым лицом; в арм. диалектах կուսուծ кутуц – привлекательная девушка.

ԳՈՒԴՈՒՅՔ (Ն), **ԳՈՒԴՈՒՄԿ** (Չ), գ. կտուց (թռչունի). արմատն է «կըտ». տե՛ս գրգել. կըտուց-ք. առաջին «ու» հնչյունը առաջ է եկել երկրորդ «ու»-ի ազդեցությամբ արմատի «ը»-ի վրա:

ГУДУЦԻԿԻ (Н), **ГУДУЦК** (Ч), с. клюв; грабар կտուց կտուց – клюв, литер.вост.арм. կտուց կտուց, литер.зап.арм. կտուց (произн. гдуц) – клюв, Ахалциха, Ван, Ереван, Карин, Мокс, Нор-Джуга, Тбилиси կտուց կտուց, Амшен, Тигранакерт գրուց гдуц, Родосто գուրուց гудуц, Агулис, Горис, Карабах կուог ктотц, Алашкерт, Себастья գրուց гдунц, գրուց гдунц, Муш կրուց кдуц, կրուց кдуц, Хачин գмрուց гәдуц, Зейтун գоруц годуц, Сведия գлѳог гдѳц, Харберд գրուց гдунц, գրուց гдунц, Акна գրѳѳѳѳ гытнѳѳѳѳ.

ԳՈՒԴՐՈՒԳ (Ն), **ԳՈՒԴՐՈՒԳ** (Չ), ան. 1. կտրուկ, համարձակ, եռանդուն (տղա, մարդ). 2. բարկ, թունդ (քացախ). 3. սաստիկ, ուժեղ (ցուրտ). **գուրուց այագ** (կոտորուկ). **գուրուց քացախը փարջին զարար է** (առած):

ГУДРУГ (Н), **ГУДРРУГ** (Ч), п. 1. бедовый, отчаянный, смелый. 2. деятельный, решительный. 3. «крутой», суровый, жёсткий (о человеке). 4. острый, крепкий (об уксусе и т.п.), крепкий (о чае). 5. сильный, крепкий, суровый (о морозе); **гудрруг айаз** трескучий мороз, **гудрруг кхацбахы пхарчхин зарар** э от крепкого уксуса и кувшин трескается, **гудрруг чай** крепкий чай; грабар կոտոր котор – кусок, ломоть, կոտորել которел – ломать, разрезать, разрывать, литер.вост.арм. կտրուկ ктрук – острый, резкий, литер.зап.арм. կտրուկ (произн. гдруг) – решительный; острый; этимол. см. гыдор.

ԳՈՒԴՐՈՒԳՈՒԹԻՆ (Ն), **ԳՈՒԴՐՈՒԳՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. 1. կտրուկություն, համարձակություն. 2. բարկություն, թունդություն (քացախի, գինու և այլն). 3. սաստկություն (ցուրտ). կոտոր-ուկ-ություն:

ГУДРУГУТԻН (Н), **ГУДРРУГУТԻН** (Ч), с. 1. смелость, решительность. 2. активность, энергичность. 3. острота, крепость (об уксусе, вине.). 4. суровость, крепость (о морозе); этимол. см. гыдор.

ԳՈՒԴՐՈՒԳ, ան. կուտ պարունակող. կուտ-սու:

ГУДОД, п. содержащий много семян; этимол. см. гуд.

ԳՈՒԳՁ, գ. ողկույզ. **մեզ գուզ մը հավոյ:**

ГУЗ¹, с. гроздь, кисть винограда; грабар կոյզ կույз, литер.вост.арм. ողկույզ вохъкуйз, литер.зап.арм. կուզ (произн. гуз) – гроздь, кисть, в гаварах Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт գուզ гуз, Асланбек գիզ гюз, Акна, Харберд գог гоз, Зейтун, Хачин գիզ гиз, Сведия գայզ гайз, Карин ողկուց охъкуз, Сведия ողգայզ ухъгайз; **մէզ гуз мы һавохъ** гроздь винограда.

ԳՈՒԳՁ, գ. կուզ, սապատ՝ ուռածի նման դուրս ցցված թիկունքի վրա. պարս. կուզ – նույն իմ. **գուզը էլ է** ողնաշարը ծովել, սապատավոր դառնալ:

ГУЗ², с. горб; **гузы** эллэл сгорбиться; от перс. kūz – горб, горбатый; грабар կուզ куз – горбатый, литер.вост.арм. կուզ куз, литер.зап.арм. կուզ (произн. гуз) – горб, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կուզ куз – горб, կուզо кузо – горбатый, Ван կուզ куз, Зейтун, Харберд, Полис, Себастья գուզ гуз – горб, Возм կոզ коз – горбатый.

ԳՈՒԳՁ-ԳՈՒԳՁ, մկ. ողկույզերով. **գուզ-գուզ հավոյ. հավոյը գուզ-գուզ գախված է:**

ГУЗ-ГУЗ, н. гроздьями; **гуз-гуз һавохъ** виноград, свисающий гроздьями, **һавохъы гуз-гуз гахвалд** э виноград свисает гроздьями.

ԳՈՒԳՁԻԳ (Նխո), ան. սապատավոր, ողնաշարը ծոված. պարս. կուզ + հայ. -ել-իկ:

ГУЗЛИГ (Нхч), п. сгорбившийся, ссутулившийся; перс. kūz + арм. -эл-ик; в гаварах Горис կոզլիկ козлик, Карабах կուզլիқ кузлиг, դուզլիқ хъузлэг – горбатый.

ԳՈՒԳՁՍՍ, ան. սապատավոր, ողնաշարը ծոված (մարդ). պարս. կուզ + թուրք. «մա»:

ГУЗМА, п. горбатый; перс. kūz (куз) + тюрк. аффикс «ма».

ԳՈՒԳՁՆԻ, ան. կռածած:

ГУЗЛУ, п. сутулый, сгорбленный.

ԳՈՒԼ, ան. 1. բթամիտ, անընդունակ (տղա). 2. բուր (դանակ և այլն). պարս. գուլ – սոգետ, հիմար:

ԳՄԼ, ք. 1. тупой, тупоголовый (о ребёнке). 2. тупой (нож и т.п.); от перс. gul (гул) – тупой; грабар գուլ ցул – тупой, среднеарм. яз. գուլ ցул, литер.зап.арм. գուլ (произн. кхул) – тупой, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Хачин, Себастья, Сучава գ'ուլ ցул, Полис գուլ ցул, Ереван գուլ ցул, Ван գуил ցул – тупой, Муш բոլ ցул – тупой (об игле), Родосто խուլ ցул.

ԳՈՒԼԱՅԱՆԻ ՇԱՊԿԱ (Չ), տէ՛ս գուլեյլանի շափքա (Ն):

ԳՄԼԱՅԱՆԻ ՇԱՊԿԱ (Չ), սմ. гюлэйлани шапкка (Н).

ԳՈՒԼԷՆԳԻ (Չ), տէ՛ս գուլէնգի (Ն):

ԳՄԼԵՆԳԻ (Չ), սմ. гюлэнги (Н).

ԳՈՒԼ ԴԱԼ (Ն), **ԳՈՒԼԴԱԼ** (Չ), բ.ն. 1. կուլ տալ, կլանել. 2. սեփականել (ուրիշից) փոխարինարար վերցրած բանը կամ փողը: Չալթրի ենթարբարտում երկու բառերը միացել են, կազմում են մի բառ, որ խոնարհվում է այսպես, գրգուղիամ, -աս, -ա, -անք, -աք, -ան, գուլղուվի, -իր, -իծ, -ինք, -իրք, -ին, բիղ գուղիամ, -աս, -ա, -անք, աք, ան և այլն:

ԳՄԼ ԴԱԼ (Н), **ԳՄԼԴԱԼ** (Չ), г.д.з. 1. глотать. 2. присваивать (деньги или вещи, взятые взаймы); в чалтырском говоре произошло слияние двух слов в одно; склоняется следующим образом: гыгулдам, гыгулдас, гыгулда, гыгулданк, гыгулдак, гыгулдан, гулдуви, гулдувир, гулдувиц, гулдувинк, гулдувик, гулдувин, бид гулдам, бид гулдас, бид гулда, бид гулданк, бид гулдак, бид гулдан и т.д.; исконно арм. слово, грабар կուլ ցул – глотание, կլանել кланел – глотать, литер.вост.арм. կուլ տալ ցул тал, литер.зап.арм. կուլ տալ (произн. гул дал) – глотать, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Ван, Тбилиси կուլ տալ ցул тал, Себастья, Сучава գուլ դալ ցул дал, Амшен գուլ դվուլ ցул двуш, Горис, Карабах, Возм կոլ տալ кол тал, Салмаст դուլ տալ хуул тал, Агулис կել տոլ кэл тол.

ԳՈՒԼԻ (գով, յեգ) (Չ), ած. եղջուրը կոտրած (կով, եգ). ռուս. ժողովրդակ. – նույն իմ.:

ԳՄԼԻ, н. со сломанным рогом (о корове, воле); заимств. из рус.

ԳՈՒԼՈՒԼ-ԳՈՒԼՈՒԼ ԲԵՐԵԼ (Ն), **ԿՈՒԼՈՒԼ-ԿՈՒԼՈՒԼ ՊԵՐԵԼ** (Չ) 1. կոլովել, կլորել, թավալզոր անել (մարդու, երեխայի՝ կատակով կամ լուրջ կովելով). 2. անհոգ կերպով հավաքելով տրորել (հագուստեղեն բաները). պարս. գուլգե – գնդակ:

ԳՄԼՄԼ-ԳՄԼՄԼ ԲԵՐԵԼ (Н), **ԿՄԼՄԼ-ԿՄԼՄԼ ՊԵՐԵԼ** (Չ) 1. опрокинуть, свалить наземь (кого-либо в шутку или в драке). 2. скомкать одежду и небрежно свалить в кучу; этимол. см. гулулэл.

ԳՈՒԼՈՒԼԱԶ (Ն), **ԿՈՒԼՈՒԼԱԶ** (Չ), ած. 1. կոլոված, թավալզոր արած (մարդ, տղա). 2. անփույտ կերպով հավաքած ու տրորած (հագուստեղեն). անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ գործածված իբրև ածական. պարս. գուլգե – գնդակ, հայ. «ած»:

ԳՄԼՄԼԱԶ (Н), **ԿՄԼՄԼԱԶ** (Չ), ք.ք.ք. 1. поваленный наземь (о человеке). 2. скомканный и небрежно сваленный в кучу (об одежде); с суш. выполняет функцию прил.; этимол. см. гулулэл.

ԳՈՒԼՈՒԼԵԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է, -եցք (Ն), **ԿՈՒԼՈՒԼԵԼ**, -եցել (Չ), բ.ն. 1. կոլովել, թավալզոր անել. 2. անփույթ կերպով հավաքելով տրորել (հագուստեղեն բաները):

ԳՄԼՄԼԵԼ, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхәк (Н), **ԿՄԼՄԼԵԼ**, -эцхәк (Չ), г.д.з. 1. повалить наземь. 2. скомкать и свалить в кучу (одежду); исконно арм. слово, корень древнеарм. яз. գել гел – свёрнутый, скрученный, грабар գլորիլ глорил, գլորել глорел – катать, катить, в гаварах Шемаха կուլոլիլ кулолил, քուլոլիլ кхулолил – повалить на землю, победить, Амшен գլել глел – повалить на землю.

ԳՈՒԼՈՒԼՎԱԶ (Ն), **ԿՈՒԼՈՒԼՎԱԶ** (Չ), ած. կոլոված, տրորված (հագուստեղեն):

ԳՄԼՄԼՎԱԶ (Н), **ԿՄԼՄԼՎԱԶ** (Չ), ք.ք.ք. 1. поваленный наземь. 2. скомканный и сваленный в кучу (об одежде); с существит. выполн. функцию прилаг.

ԳՈՒԼՈՒԼՎԵԼ (Ն), **ԿՈՒԼՈՒԼՎԵԼ** (Չ), բ.կր. 1. կոլովել, թավալզոր արվել. 2. անփույթ կերպով հավաքվել ու տրորվել, կանոնավոր ձևը կորցնել (հագուստը):

ԳՄԼՄԼՎԵԼ (Н), **ԿՄԼՄԼՎԵԼ** (Չ), г.стр.з. 1. опрокидываться, сваливаться наземь. 2. небрежно комкаться и сваливаться в кучу (об одежде).

ԳՈՒԶՈՒ, ած. կծու:

ГУДЗУ, п. острый (о пище); грабар կծու կցу – острый, литер.вост.арм. կծու կցу, литер.зап.арм. կծու (произн. гдзу) – горький, острый, в гаварах Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կծու կցу, Мараха, Шемаха կուծու կցу, Возм կծու կցу, Муш կծու կдзу, Горис, Карабах կцо կծо, Харберд, Амшен, Полис, Себастья, Сучава գծու гдзу, Родосто գուծու гудзу, Зейтун գոծու годзу, Тигранакерт գրծծու гыдздзу, Хачин գтծու гэдзу, Сведия գրծдо гыдздзо, Асланбек գծի гдзю.

ԳՈՒՉՈՒ-ԱՅԱԶԱՆ, шд. սաստիկ կծու:

ГУДЗУ-АФАДЖАН, п. очень острый.

ԳՈՒՉՈՒ ԴԱԿՏԵՂ, шд. կծու պղպեղ:

ГУДЗУ ДАКТЭХЬ, п. бот. острый перец.

ԳՈՒՉՈՒԳԷԳ, шд. քիչ կծու, բավական կծու:

ГУДЗУГЭГ, п. достаточно острый.

ԳՈՒՉՈՒ-ՄԱՆԱ, գ. մի տեսակ վայրի խոտաբույս է:

ГУДЗУ-МАНА 1. с. бот. горчица полевая, *Sinapis arvensis*, вид однолетних травянистых растений рода Горчица. 2. п. перен. едкий, язвительный (человек). 3. с. перен. «мегера», вредная, злая женщина.

ԳՈՒՉՈՒԼԷՄԻՇ ԼԱԼ կծու համ ստանալ. հայ. կծու + թուրք. «լեմիշ» անցյալ դերբայի վերջավորությունը:

ГУДЗУЛЭМИШ ЛАЛ приобретать острый вкус; арм. կծու կցу – горький + оконч. прич. прош. вр. турец. яз. «лэмиш».

ԳՈՒՄ (Եխց), գ. կում, ումպ (մի անգամ կուլ տալու չափ հեղուկ):

ГУМ (Нхч), с. глоток; грабар կում кум – глоток, литер.вост.арм. կում кум, литер.зап.арм. կում (произн. гум) – глоток.

ԳՈՒՄԱՐԱԶ (Ն), **ԿՈՒՄԱՐԱԶ** (Չ), шд.մկ. 1. կուչ եկած նստած (հավ). 2. անհամարձակ (տղա):

ГУМАРАДЗ (Н), **КУМАРАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. поджавшийся, подобранный (о курице). 2. перен. робкий, застенчивый (о ребёнке). 3. пер. сырой, забитый, затурканный (человек).

ԳՈՒՄԱՐԷԼ (Ն), **ԿՈՒՄԱՐԷԼ**, -իմ, -էցա, -ած (Չ), մյուս ձևերը չեն գործածվում, բ.չ. 1. կուչ գալ նստել. 2. անձրկել:

ГУМАРЭЛ (Н), **КУМАРЭЛ**, -им, -эца, -адз (Ч), другие фор. не употр., г.с.з. 1. сесть поджавшись, подобрал под себя ноги. 2. ошарашиться, сбиться с толку. 3. садиться на насест (о курах); заимств. из языков иранской группы; грабар գումար гумар – толпа, собрание, сбор, գումարել гумарел – собирать войско, готовиться к битве, собираться в кучу, группироваться, со временем глагол приобрел в грабаре следующие значения: а) свернуться в клубок, сжаться в комок, б) ошарашиться, сбиться с толку; более поздние значения глагола в грабаре сохранились только в новонахичеванском диалекте; литер.вост.арм. գումարել гумарел, литер.зап.арм. գումարել (пр. кумарэл) – собирать, созывать.

ԳՈՒՄԲԷԹ, (Եխց) նաև **ԳՅՈՒՄԲԷԹ**, գ. գմբեթ. պահլ. գումբեթ, պարս. գումբաթ:

ГУМБЭТ, в (Нхч) также **ГЮМБЭТ**, с. купол; пехлев. gumbat; грабар գմբեթ гмбет – купол, литер.вост.арм. գմբեթ гмбет, литер.зап.арм. գմբեթ (произн. khmbéth) – купол, в гаварх Ахалциха գ'ըմբ'եթ гымбэ́т, Хачин գ'ըմբ'եթ гымбэ́т, Мокс քըմբ'եթ кһымбэ́т, Алашкерт գըմբ'եթ гынбэ́т, Тбилиси գումբ'եթ гумбэ́т, Ереван քումբ'եթ кхумбет, Муш գ'ումբ'եթ гһумбэ́т, Возм քումբ'եթ кхумбет, Ван кһумбэ́т քըմբ'եթ, Салмаст գիմբ'եթ гйюмбэ́т, Нор Джуга գоմբ'եթ гомбэ́т, все в значении купол.

ԳՈՒՄԲՈՒՌ-ԳՈՒՄԲՈՒՌ, մկ. արտաձայն. թուրք. գումբյուր-գումբյուր:

ГУМБУРР-ГУМБУРР, н. громко, громоподобно; турец. gümbür-gümbür (гюмбюр-гюмбюр) – подражание сильному грохоту, шуму.

ԳՈՒՄԲՈՒՌԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ արևմտալ, արևմտման նման ձայն հանել. թուրք. գյումբյուրդեմեք – նույն իմ.:

ԳՄԲՍՐԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ гремят, грохотать, издавать громоподобные звуки; турец. gümbürdemek (гюмбюрдемек) – грохотать, греметь, шуметь.

ԳՈՒՄԲՈՒՌԴԵՄԻՇ, գ. արևմտի նման ձայն. թուրք. գյումբյուրդի – նույն իմ.:

ԳՄԲՍՐԴԵՄԻՇ, с. громыхание, грохот; турец. gümbürtü (гюмбюртю) – шум, грохот.

ԳՈՒՅՍ, գ. կույս. գործածվում է միայն որպես մակդիր «ապաճամար» Մարիամի:

ԳՄԻՍ, с. дева; употребл. только в значении «Богородица» по отношению к Деве Марии; грабар կոյս куйс – незамужняя девушка, литер.вост.арм (устар.) կույս куйс – дева, девушка, монахиня, литер.зап.арм կոյս (произн. гуйс) – непорочная, чистая девушка, Шемаха կույս куйс, Зейтун, Себастья կույս куйс, Мараха կույс куйс, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Муш, Тбилиси կույс куйс, Родосто կույс куйс – монахиня.

ԳՈՒՆ (Ն), **ԿՈՒՆ** (Չ), գ. գույն. ցախլ. գուն – նույն իմ.:

ԳՄՆ (Н), **ԿՄՆ** (Ч), с. 1. цвет. 2. окраска, расцветка, тон; **ԿՄՆ ԴԱԼ** (Ч) линиять, **ԿՄՆ ԴԵՃԻՅԻ ԿԱԼ** (Ч) восстановиться (о цвете лица после болезни), **ԷՐԵՍԻՆ ՎԻՐԱՆ ԿՄՆ ԿՈՒՆԻՅԱ** (Ч) ни кровинки в лице; от пехлев. gup – цвет; грабар գոյն гуйн – цвет, литер.вост.арм. գույն гуйн, литер.зап.арм. գոյն (произн. куйн), в гаварах Полис, Тбилиси гун գուն, Алашкерг, Муш, Ахалциха, Карин, Себастья, Сучава գ’ուն гун, Возм գ’ուն гуйн, Амшен կուն кун, Мокс կյին кийон, Харберд գ’оу гон.

ԳՈՒՆՆ (Ն), **ԿՈՒՆՆ** (Չ) 1. գ. գնդաձև, ուռուցիկ առարկա. 2. ած. գնդաձև, ուռուցիկ:

ԳՄՆԴ (Н), **ԿՄՆԴ** (Ч) 1. п. круглый, шаровидный. 3. с. выпуклость, ком; от пехлев. gund – шар, ком, шарообразный; грабар գունդ гунд – шаровидное тело, небосвод, колесо телеги, голова человека, литер.вост.арм. գունդ гунд, литер.зап.арм. գունд (произн. кунд) – шар, ком, Полис, Тигранакерт, Тбилиси գունդ гунд, Ахалциха, Карин գ’ունд гунд, Ереван, Алашкерг, Харберд. Муш, Нор-Джуга, Себастья գ’ունд гунд, Шемаха կունդ кунд, Зейтун գ’оу гонд, գ’ունд гунд, Возм կոսунд конт, Асланбек գինդ гюнд, գի* гюн, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван կյինդ кийонд.

ԳՈՒՆՆԱԲՈՒՐ (Ն), **ԿՈՒՆՆԱԲՈՒՐ** (Չ), գ. ջրալի կերակուր՝ մանր կտրած խմորի կտորներով, գունդերով:

ԳՄՆԴԱԲՍՐ (Н), **ԿՄՆԴԱԲՍՐ** (Ч), с. фасольевый суп с клёцками.

ԳՈՒՆՆԳԷԳ (Ն), **ԿՈՒՆՆԳԷԳ** (Չ), գ. մի քիչ գնդաձև:

ԳՄՆԴԳՅԵՂ (Н), **ԿՄՆԴԳՅԵՂ** (Ч), н. кругловатый, округлый.

ԳՈՒՆՆՈՒԳԸԼՈՐ (Ն), **ԿՈՒՆՆՈՒԳԸԼՈՐ** (Չ), ած. թմրիկ (երեխա, աղջիկ):

ԳՄՆԴՄԵՆԼՈՐ (Н), **ԿՄՆԴՄԵՆԼՈՐ** (Ч), п. кругленький, пухленький (о ребёнке, девушке); в арм. диалектах գունդուկոր гундуклор – кругленький, пухленький.

ԳՈՒՆՆՆԵՔ, գ. մկրտություն:

ԳՄՆՆԿԻ, с. крещение; от ассир. kunukku – печать; грабар կնիք кникх – печать, крещение, литер.вост.арм. կնուկх кнункх, литер.зап.арм. կնուք (произн. гнункх) – крещение, в гаварах Алашкерг, Ахалциха, Ереван, Карин, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կնուք кнункх, Мокс, Ван кнункх կնուք, Агулис կնուք кнункх, կոսուք кнонкх, Амшен, Себастья, Сучава, Тигранакерт գնուք гнункх, Мараха, Шемаха կնուք кунункх, Полис, Родосто գնուք гунункх, Сведения գնուք гнонкх, Асланбек գինуք гнюнкх, գի* гнюн, Хачин գնուք гәнункх, Горис, Карабах կոսуք кнонкх, Возм կնор кнокх, Зейтун գնուք гонункх.

ԳՈՒՆՍԸՉ (Ն), **ԿՈՒՆՍԸՉ** (Չ), ած. գույնը խանգարված. հայ. գույն + թուրք. «սրգ» բացասական մասնիկը:

ԳՄՆՍԻՅ (Н), **ԿՄՆՍԻՅ** и **ԿՄՆՍԻՅ** (Ч), п. тусклый, блёклый (о цвете); арм. գույն гуйн – цвет + тюрк. отрицат. аффикс «сыз».

ԳՈՒՆՍԸՉԼԵՄԻՇ (Ը) **ԼԱԼ** (Ն), **ԿՈՒՆՍԸՉԼԵՄԻՇ** (Չ) **ԼԱԼ** (Չ) գույնը խանգարվել:

ԳՄՆՍԻՅԼԵՄԻՇ (Կ) **ԼԱԼ** (Н), **ԿՄՆՍԻՅԼԵՄԻՇ** (Ч) **ԼԱԼ** (Ч), п. блёкнуть, тускнеть, линиять (о цвете).

ԳՈՒՇԹ¹ (Ն), **ԳՈՒՇՏ** (Չ), գ. կողք. **մահին գուշթը էշթաս** (Ն) (անէցք) մեռնէս:

ГУШТ¹ (Н), **ГУШТ** (Ч), с. анат. бок, ребро; **маһин гушты эштас** (Н) чтоб ты сдох; от пехлев. kušt (кушт); грабар կուշտ кушт – бок, литер.зап.арм. կուշտ (произн. гушд), Ереван, Мокс, Алашкерт, Ахалциха, Карин, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси կուշտ кушт, Горис, Карабах կօշտ кошт, Сучава գուշդ՝ гушдh, Харберд, Хачин, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт գուշդ гушд, Шемаха քուշտ khyшт, Сведия գէօշդ гёшд, Асланбек գիւշդ гюшд, գիւշ* гюшh, Агулис կէշտ кэшт, Мараха կըշտ кышт, все в значении бок, ребро.

ԳՈՒՇԹ² (Ն), **ԳՈՒՇՏ** (Չ), ած.մկ. կուշտ, հաղեցած ուզածին չափ. տե՛ս նաև քըշթանալ. **գուշթ աչքով մաշտ** (Ն), **գուշտ աճկօվ մաշտ** (Չ) ազահուրթուն չունեցող մարդ:

ГУШТ² (Н), **ГУШТ** (Ч) 1. п. сытый. 2. н. сытно, досыта; **гушты ачкков машт** (Н), **гушт ачков машт** (Ч) не жадный, довольствующийся малым, **гушт phоров** на сытый желудок, **гушт удэл** наестся досыта; литер.вост.арм. կուշտ кушт, литер.зап.арм. կուշտ (произн. гушд) – сытый; досыта; этимол. см. гушт¹.

ԳՈՒՇԹ ԳԱԲՈՒԴ (Ն), **ԳՈՒՇՏ ԳԱԲՈՒԴ** (Չ), ած. մութ կապույտ:

ГУШТ ГАБУД (Н), **ГУШТ ГАБУД** (Ч), п. тёмно-синий.

ԳՈՒՇԹՈՒՄ ՉՈՒՆԷՆԱԼ (Ն), **ԳՈՒՇՏՈՒՄ ՉՈՒՆԷՆԱԼ** (Չ) անհագ լինել:

ГУШТ УМ ЧУНЭНАЛ (Н), **ГУШТУМ ЧУНЭНАЛ** (Ч) быть ненасытным.

ԳՈՒՉԷՆ, տե՛ս գուշէն:

ГУДЖЭН, см. гюджэн.

ԳՈՒՌ-ԳՈՒՌ ԱՆԷԼ (Ն), **ԿՈՒՌ-ԿՈՒՌ ԱՆԷԼ** (Չ) քրոտալ, քրոտալի ձայն հանել. թուրք. գուր-գուր – քրոտում. **կուռ-կուռ բարբի** (մանկ) (Չ) քրոտում:

ГУРР-ГУРР АНЭЛ (Н), **КУРР-КУРР АНЭЛ** (Ч) греметь, грохотать, громыхать; турец. gurgur – подражание урчанию в животе; **курр-курр баби** (Ч) гром (детск.).

ԳՈՒՌԱՇ, գ. ըմբշամարտություն. թուրք. գյուլէշ և գյուրէշ – նույն իմ.:

ГУРРАШ, с. спортивная борьба; **цһингани гурраш** (Ч) вид детской забавы, в которой двое становятся друг к другу спиной и цепляясь локтями нагибаются вперёд по очереди поднимая друг друга вверх; турец. güleş (гюлеш) и güreş (гюреш), крым.татар. куреш – борьба, единоборство; в гаварах Полис կիլէշ кюлэш, Ван, Нор-Баязет, Сасун, Карабах, Муш, Карин, Урмия գիւլաշ гюлаш, Амшен գիլмշ гилэш– спортивная борьба.

ԳՈՒՌԱՇ ԳԸՓՉԷԼ (Ն), **ԳՈՒՌԱՇ ԳԸԴՃԷԼ** կամ **ԳՈՒՌԱՇ ԷԼԼԷԼ** (Չ) ըմբշամարտել:

ГУРРАШ ГЫПЧЭЛ (Н), **ГУРРАШ ГЫПЧЭЛ** или **ГУРРАШ ЭЛЛЭЛ** (Ч) бороться.

ԳՈՒՌԱՇԶԻ (Ն), **ԳՈՒՌԱՇՃԻ** (Չ), ած. ըմբշամարտության մեջ հաղթական. թուրք. գյուրէշջի – նույն իմ.:

ГУРРАШДЖИ (Н), **ГУРРАШЧИ** (Ч), с. борец, спортсмен, занимающийся борьбой; турец. güleşçi (гюлешчи) и güreşçi (гюрешчи), крым.татар. курешчи – борец; в гаварах Полис կիլէշճի кюлэшчи, Ван գիլмշջի гюләшджи – борец, из турец.

ԳՈՒՌՈՒԶ (Նխշ), ած. գոռոգ:

ГУРРУЗ (Нхч), п. высокомерный, надменный; литер.вост.арм. գոռոգ горрооз – надменный.

ԳՈՒՌՈՒԼԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ գոռալու նման ձայն հանել. թուրք. գյուրյուլդեմեք – գոռալ:

ГУРРУЛДЭМИШ АНЭЛ грохотать, громыхать; турец. gürgüldemek (гюрюлдемек) – шуметь, грохотать, крым.татар. гурюльдемек – гудеть (о механизмах); в гаваре Полис կիւլդեմիշ ընէլ кюррлэмиш ынэл – грохотать.

ԳՈՒՌՈՒԼԹԻ, գ. գոռալու նման աղմուկ, ժխոր. թուրք. գյուրյուլթի – նույն իմ.:

ГУРРУЛТҺИ, с. шум, гам, галдёж; турец. gürlütü (гюрюлтю), крым.татар. гурюльти – шум, грохот; в гаварах Полис կիւլթիլթի кюррюлтю, Ван գուրուլթու гуррулthy – грохот.

ԳՈՒՌՈՒՆԳ (Ն), գ. կռունկ. հոսանիշը – թուռնա:

ГУРРУНГ (Н), с. зоол. журавль; исконно арм. слово, грабар կռունկ кррунк – журавль, литер.вост.арм. կռունկ кррунк, литер.зап.арм. կռունկ (произн. гррунг) – журавль, Ахалциха

կռունկ կրրунк, Алашкерт, Муш, Салмаст կռունգ կրрунг, Тбилиси կռունգ крунг, Мокс, Ван կռունգ крунгй, Харберд, Родосто գռունգ грурунг, Возм կռունկ крронкй, Ереван կռունգ кррлунг; синон. thурна.

ԳՈՒՌՁԻ, ած. խոսք չհասկացող, համառոտությամբ իր սխալ կարծիքը պաշտպանող (մարդ):

ГУРРДЖИ, п. бестолковый, непонятливый; перс. gürcü (гюрджю) – грузин, от которого турец. gürcü (гюрджю), крым.татар. гуррджи – грузин; в гаварах Карабах, Шемаха, Карин գուրջի гюрджи – грузин.

ԳՈՒՌՁԻ-ՄՈՒՌՁԻ, մկ. անիմաստ, վայրիվերո (խոսել, պատմել):

ГУРРДЖИ-МУРРДЖИ, н. непонятливо, бестолково (говорить, рассказывать).

ԳՈՒՌՁԻՆԱԳ, ած.մկ. անհասկանալի լեզվով, անհասկանալի լեզու. այս երկու բառերը հիշատակն են վրաց տերապետության 12-13-րդ դարերում Հայաստանի այն մասի վրա, որտեղից գախթեղ են նոր նախիջեվանցոց նախնիքը:

ГУРРДЖИНАГ, н. непонятно, на непонятном языке (говорить); возможно, оба слова – «гуррджи» и «гуррджинаг» сохранились со времен грузинского владычества в XII-XIII веках в тех областях Армении, откуда переселились в Крым предки новонахичеванцев.

ԳՈՒՌՁՈՒԳ, գ. կրճուկ:

ГУРРДЖУГ, с. анат. звукоподраж. хрящ; грабар հրճրճուկ հրչրչուկ – хрящ, литер.вост.арм. կրճիկ կրրчик, литер.зап.арм. կրճուկ (произн. гуррджуг), в гаварах Карабах դրճրճան хьрчхьрчан, Ереван դրճրճան хьрчхьрчан, Сведия դրճրճ хьрчхьрч, Карс խճուկ хррчук, Агулис, Горис դրճրճան хьрчхьчан, Муш խճակ хррчак, Зейтун, Ереван, Карин, Полис, Ван կրճիկ կրрчик, Харберд խճնիկ хррчник, Буланых խճնուկ хррччук, Алашкерт Муш կրճիկ կրчик, п-ов Крым, Сучава կրճուկ կррчук, Энкюри քչիկ կիրрччик, Возм կրկճիկ կրкчик, Тигранакерт դրթիկ хьррттик, Ван կրկրթիկ կրккрттик, Хой խոխոթիկ хррхрттик.

ԳՈՒՌՁՈՒԳՕՂ, ած. կրճուկոս, շատ կրճուկ պարունակող (միս):

ГУРРДЖУГОД, п. хрящеватый, содержащий много хрящей (о мясе).

ԳՈՒՍԿՈՒԶ, ած. 1. լավ բոված (սմորեղեն, տապկած միս, կարսոնֆիլ և այլն). **դազի գուսկուձները ինձի դուր**. 2. սաստիկ. **գուսկուձ ցուրդ է. գուսկուձ այագ է:**

ГУСКУДЗ 1. с. поджаристая корочка (мучных изделий, мяса, картофеля); **даги гускудзэры индзи дур** дай мне (куски мяса и т.п.) с поджаристой корочкой. 2. п. сильный, крепкий; **гускудз цһурд э** крепкий мороз, **гускудз айаз э** трескучий мороз; грабар կսկուձ կскуц – чёрствый хлеб, литер.вост.арм. կսկուձ կскуц, литер.зап.арм. կսկուձ (пр. гскудз) – хлеб с поджаристой корочкой, крепкий, в гаварах Ахалциха, Карин կսկուձ կскуц, Муш, Алашкерт կրսկուձ կыскудз, Арабкир, Акна, Харберд, Себастья գսգուձ գсгудз, Ереван կճկուձ կцкуц, Мокс կսկճիկ կскцик – чёрствый хлеб, в гаварах Ахалкалаки и Карин в значении твёрдый, крепкий, сильный, в гаварах Апаран и Амшен вследствие слияния слов «кскиц» и «кскуц» приобрело значение «боль».

ԳՈՒԴ, ած.գ. կույր. հումանիշը (մի քիչ արհամարհական երանգով) – բոռ. երկուսն էլ ծագում են պահլ. կոր, պարս. քյոր – բառից, որ ունի նույն իմաստը:

ГУР, п. слепой; от пехл.-перс. kōr – слепой; грабар կոյր куйр – слепой, литер.вост.арм. կույր куйр, литер.зап.арм. կոյր (произ. гуйр), в гаварах Мараха կուիր куир, Салмаст, Ван կոр кор, Мокс, Муш, Возм, Нор-Джуга, Тбилиси կուր кур, Зейтун գիյ гий, գիր гир, Сведия գայր гайр, Полис հավգուր һавгур, Акна գուրվոր гурвор; синон. khopp (с некоторой долей пренебрежения).

ԳՈՒԴ ԳԻԲԻ ԳԷՉԻՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ բավարար ապրուստ ունենալ. թուրք. գուր գիրի գէջմէք – նույն իմ.:

ГУР ГИБИ ГЭЧИМИШ (Ы)ЛАЛ или **ГУР ГИБИ АБРЭЛ** жить в достатке, кататься как сыр в масле; турец. güg gibi geçinmek (гюр гиби гэчинмек) – жить в изобилии (güg – щедрый, обильный, gibi – как, подобно, geçinmek – жить, кормиться).

ԳՈՒԴԱՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Չ. -ցի՛կ), բ.չ. կուրանալ. հումանիշը – քոռանալ. **գուրանամ, գուր քալիմ, էգեր սուղ գասիմ նը** (երդում):

ГУРАНАЛ, -нам, -цһа, -цадз, -цһох, -налу, -цһир, -цһикһ (Ч. -цһик), г.с.з. ослепнуть; **гуранам**, **гур** **кһалим**, **эгэр** **суд** **гасим** **ны** чтоб мне ослепнуть, если вру (клятва); синоним – **кһорранал**; литер.вост.арм. կուրանալ куранал, литер.зап.арм. կուրանալ (произ. гуранал), в гаварах Родосто գուրնալ гурнал, Харберд գուրգուրալ гургурал.

ԳՈՒՐԱՅԱԶ, ած.մկ. կուրացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ:

ГУРАЦҺАДЗ, пр.пр.вр. ослепший; с суш. становится прилаг., с глаголом – наречием.

ԳՈՒՐԱՅԱԶՕՎԸՍ, -ովը, -ովը, -նէրովը, -նէրովը, -նէրովը, մկ. հենց որ կուրացա, -ար, -ավ և այլն բոլոր դեմքերի եզակի և հոգն. սահմանական կատարյալի և պայմանական ներկայի ձևերի իմաստով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդ. բայի ձևը:

ГУРАЦҺАДЗՅՈՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я ослеп, ты ослеп, он ослеп и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԳՈՒՐԱՅԸՆԷԼ կամ **ԳՈՒՐԱՅՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԳՈՒՐԱՅԸՆԷԼ**, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնող, -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), բ.ա. կուրացնել:

ГУРАЦҺЫНЭЛ или **ГУРАЦҺУНЭЛ**, -цһунум или -цһуним, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһунохъ или цһынохъ, -цһунэлу или -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэкһ (Н), **ГУРАЦҺЫНЭЛ**, -цһунум, -цһуцһи, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһынэлу, -цһур, -цһуцһэк (Ч), п.г. 1. ослеплять, лишать зрения. 2. слепить, ослеплять, мешать видеть.

ԳՈՒՐԱՅԸՆԷԼՈՒ կամ **ԳՈՒՐԱՅՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԳՈՒՐԱՅԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. կուրացնելու (մարդ կամ կենդանի), որին որոշել են կուրացնել:

ГУРАЦҺЫНЭЛՅԱ или **ГУРАЦҺУНЭЛՅԱ** (Н), **ГУРАЦҺЫНЭЛՅԱ** (Ч), пр.буд.вр. тот, кого следует ослепить, лишить зрения.

ԳՈՒՐԱՅՈՒՑԱԶ, ած.մկ. կուրացրած, տեսողությունից զրկած. «գուրացած»-ի անցողակերպն է:

ГУРАЦҺУЦҺАДЗ, п.н. ослеплённый, лишённый зрения; перех. форма прич. «гурацһадз».

ԳՈՒՐԱՅՈՒՑԱԶՕՎԸՍ, -ը, -ը և այլն, մկ. «գուրացածովը»-ի անցողակերպն է:

ГУРАЦҺУЦҺАДЗՅՈՎԻՍ, -ыд, -вы и т.д., н. как только я лишаю зрения и т.д.; переходная форма наречия «гурацһадзовыс».

ԳՈՒՐ ՈՒ ԶՈՒՔՈՒՌՕՂ, գ. ամեն մի հանդիպած, յուրաքանչյուր, ամեն որ, ամեն որ ով չի ծուլանում:

ГУР У ДЖУБУРРОД, с. 1. замухрышка. 2. каждый встречный, любой, всяк кому не лень; **алай гур у джубурроды кынил э ида паны** (Ч) всяк кому не лень купил эту вещь.

ԳՈՒՐՈՒՆԳ, գ. կրունկ:

ГУРУНГ, с. анат. пятка; **гурунгин дагы лал** быть под пятой, быть под чьей-либо властью, быть подкаблучником; **грабар** կրուկ крук, կրուկն крукн – пятка, литер.вост.арм. կրունկ крунк, литер.зап.арм. կրունկ (произн. грунг) – пятка, в гаварах Ахалциха, Карин կրունկ крунк, Муш, Алашкерт, Ереван, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կրունգ крунг, Мокс, Ван կրունգ крунгի, Шемаха կուրունգ курунг, Харберд, Себастья գրունգ грунг, Возм կրունկ кронкй, Карабах կրոզընր кррогйны, կրոյըн кройны, Горис կրունգըн кронгны, Сведия գրընգըн гыронг, Хачин գրընգըн гайунг, Зейтун գոյնգըн гойунг.

ԳՈՒՐՈՒՆԳ ԲԱՍՏԸՐՄԱ, մկ. կրնակոխ, իսկույն. թուրք. բաստըրմակ – կոխել:

ГУРУНГ БАСТЫРМА, н. немедленно, тотчас; турец. bastırmak (бастырмак) – подавлять, прессовать, наступать.

ԳՈՒՐՈՒՆԳԻ ԱՂԴ (Չ), գ. առաջին կին (երկրորդ կին – **ձօցի վաշտ**):

ГУРУНГИ АХЪД (Ч), с. первая жена (букв. «грязь на пятках»), (вторая жена – **дзоцһи вашт**, букв. «роза у сердца»).

ԳՈՒՐՅՔ (Ն), **ԳՈՒՐԾԿ** (Չ), գ. կուրծք:

ГУРЦԻԿԻ (Н), **ГУРЦК** (Ч), с. анат. грудь (женская); грабар կուրծ курц – грудь, литер.вост.арм. կուրծր курцк, литер.зап.арм. կուրծր (произ. гурдзк) – грудь, Ахалциха կուրցр курцрк, Родосто գուրծր гурдзк, Зейтун գուրծր гуйдзк, գուրծр гурдзк, Хачин գուրծр гуйдзк, Венгрия գуригр груцрк, Сведия գорծр гордзк, Харберд գуриур гурск, Полис գуриур гурск, գуриур гурсг, Асланбек գуриур гюрск, գуриур* гюрс, Муш կուսկ кутк, все в значении грудь человека, Ереван, Шемаха կուրծ курц, Карабах կոռծ коррц – вымя коровы.

ԳՈՒՓ-ԳՐԸԼՈՐ (Ն), **ԳՈՒՊ-ԳՐԸԼՈՐ** (Չ), ած. 1. բոլորովին գնդաձև. 2. շատ պարարտ:

ГУПҺ-ГЫЛОР (Н), **ГУП-ГЫЛОР** (Ч), п. 1. круглый, шаровидный. 2. тучный, упитанный.

ԳՈՒՔՍ, գ. շնչափող. գործածվում է միայն **գուրսը գրնաց**, որ նշանակում է, թե խմած ջուրը կամ այլ հեղուկը շնչափողի մեջ գնաց. թուրք. գյору – կուրծր:

ГУКԻՏ, с. анат. трахея, дыхательное горло; употр. только в выраж. **гукիсы гынац** (Н), **гукисы кынац** (Ч) попала в трахею (о еде, жидкости); турец. göğüs (göхьус) – грудь; в гаваре Карин գյурп гйокис, գերп гэхис – грудь; синоним – нэфэслых.

ԳՈՕ-ԳՈՕ (Նխց), գ. մի տեսակ մետաքսե կերպաս:

ГРРО-ГРРО (Нхч), с. вид шёлковой ткани.

ԳՈՈՒՆԳ, գ. կռունկ, ամբարձիչ:

ГРРУНГ, с. журавль колодезный; исконно арм. слово, грабар կռունկ кррунк, литер.вост.арм. կռունկ кррунк, литер.зап.арм. կռունկ (произн. гррунг) – журавль.

ԳՐՕՆ, գ. կրոն:

ГРОН, с. религиозное обучение; литер.вост.арм. կրոն крон, литер.зап.арм. կրոն (произн. грон) – религия; закон божий.

ԳՐԲ, գ. կոպ, աչքի փեղկ:

ГОб, с. анат. веко; грабар կոպ коп – веко, литер.вост.арм. կոպ коп, литер.зап.арм. կոպ (произн. гоб) – веко, в гаварах Салмаст, Ван կոպ коп, Агулис, Ахалциха, Ереван, Карин, Карабах, Мараха, Шемаха, Тбилиси կոպ коп, Алашкерт, Муш կոպ коп, Акна, Харберд, Родосто, Сучава գոբ гоб, Мокс, Возм կոպ коп, Сведия, Тигранакерт գուր губ, Асланбек գոբ гоб, գո гө, Себастья գոբ гөб, все в значении веко, Полис գոբ гоб – уголки глаз.

ԳՐԲԻԴ, ած. կոպիտ:

ГОбИД, п. 1. грубый, неотёсанный, бескультурный. 2. п. неказистый, невзрачный, уродливый (о строении и т.п.); грабар կոպիտ копит – грубый, шероховатый, неотёсанный, литер.вост.арм. կոպիտ копит, литер.зап.арм. կոպիտ (произн. гобид) – грубый, бескультурный, в гаварах Салмаст կոպիտ копит, Ахалциха, Ереван, Тбилиси կոպիտ копит, Алашкерт, Муш կոբիդ кобид, Себастья, Тигранакерт, Сучава գոբիդ гобид, Асланбек գոբիդ гөбид, գոբի* гөби, Возм կուպետ купэт, в гаваре туркоязычных армян Адана գոբիդ гобид, все в значении грубый, неотёсанный.

ԳՐԲԻԴԳԷԳ, ած.վկ. քիչ կոպիտ, բավական կոպիտ, կոպիտ կերպով:

ГОбИДГЭГ, п. грубоватый, достаточно бескультурный.

ԳՐԳԱՆ (Չ), **ԳՐԳԱՍ** (Ն), գ. կոկան, սալորի նման մանր վայրի միրգ:

ГОГАН (Чалтырь), **ГОГАМ** (Н), (с. Крым), с. бот. терн, слива колючая, Prúnus spinósa; от перс. kukam или gugam – слива; грабар կոկան кокан – слива, в гаварах Польша, Венгрия, Ченкилер, Никомедия գոգան гоган, Карабах գոգам гөгам, Партизак կոկան конкан, в гаваре туркоязычных армян Адана գեգեմ гэгэм.

ԳՐԳԱՆԻ ԶԱՆ, գ. կոկանի թուփ, կոկանենի:

ГОГАНИ ДЗАРР, с. бот. терновник, слива колючая, Prúnus spinósa.

ԳՐԳԱՆԸԼԽ, գ. կոկանի թփուտ, որ սովորաբար բավական մեծ տարածություն է բռնում. պարս. կոկան + թուրք. «լախ», տեղ ցույց տվող մասնիկը:

ГОГАНЛЫХ, с. заросли терновника; перс. gugam + тюрк. аффикс места «лык».

ԳՕԳԱԶ, ած. ջրի կամ կաթի հետ լավ խառնած ու տրորած (քամած մածուն). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГОГАДЗ, փր.փր.փր. 1. хорошо размятый и смешанный с водой или молоком (о процеженном и уплотнённом мадзуне). 2. взбитый, ставший однородным (о белке яиц и т.п.); при употр. с сущ. становится прилаг.

ԳՕԳԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կոկում եմ (մածունը), կոկեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների, նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГОГАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) разминаю процеженный и уплотнённый мадзун и т.д. 2. по мере того как (чем больше) взбиваю белок яиц и т.д. 3. перен. по мере того как примиряю, восстанавливаю согласие между кем-либо и т.д. во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл.

ԳՕՊԱԶՉՎՐՍ, -օվըդ, -օվը, -նեքովըս, -նեքովըդ, -նեքովը, մկ. հենց, որ կոկում եմ (մածունը), կոկեցի, կոկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГОГАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только разминаю процеженный и уплотнённый мадзун. 2. как только взбиваю белок яиц. 3. перен. как только примиряю, восстанавливаю согласие между кем-либо и т.д. во всех лицах, числах и врем. в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՕԳԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), ք.ն. 1. (քամած մածունը) խառնել ջրի կամ կաթի հետ և գդալով լավ տրորել, որ միատարր զանկված ստացվի: Հնումը այս գաղութի գեղացիք մածունը միայն քամած, թանձրացրած էին պահում, իսկ ուտելուց առաջ այս ձևով կոկում, ջրիացնում էին. 2. փոխ.իմ. միջնորդություն անելով՝ տարածայնությունը վերացնել, հաշտեցնել:

ГОГЭЛ, гыгогим, гогэчи, -адз, -охь, -элу, -э, -эчхэх (Ч. -эчхэк), г.д.з. 1. смешивать процеженный и уплотнённый мадзун с водой или молоком и основательно разминать, растирая ложкой до получения однородной массы (в старину, жители новонахичеванской общины хранили мадзун только в процеженном и уплотнённом виде, а перед употреблением разминали и разжижали его). 2. взбивать (белок яиц и т.п.). 3. перен. мирить, примирять, восстанавливать согласие между кем-либо; грабар կոկ օկ – ровный, гладкий, плоский, կոկել օկ – сглаживать, выравнивать, литер.вост.арм. կոկել օկ, литер.зап.арм. կոկել (произн. гогэл) – сглаживать, шлифовать, в гаварах Тбилиси օկիլ կոկիլ, Муш օկել կոկել, Родосто օկել օկ, Зейтун զիզիլ օկիլ, Харберд, Буланых կոկնել օկնել – разминать творог, Карабах կոկել օկ – разминать процеженный и уплотнённый мадзун.

ԳՕԳԷԼԷՍ, մկ. 1. կոկելով (մածունը). 2. փոխ. իմ. հաշտեցնելով (զժտվողներին):

ГОГЭЛЭН, н. 1. разминая мадзун. 2. взбивая (белок яиц и т.п.). 3. перен. примиряя (ссорящихся, враждующих).

ԳՕԳԷԼՈՒ, ած. կոկելու (մածուն) որ գործածելուց առաջ պետք է կոկել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГОГЭЛУ, փր.բուդ.փր. (процеженный и уплотнённый мадзун), который нужно разминать перед употреблением; при употр. с существ. становится прилаг.

ԳՕԳԻԳ (Նխզ), ած.մկ. կոկիլ:

ГОГИГ (Нхч) 1. п. аккуратный, приглаженный. 2. н. аккуратно; литер.вост.арм. կոկիլ օկիկ, литер.зап.арм. կոկիլ (пр. гогиг) – аккуратно, приглаженный; этим. см. гогэл.

ԳՕԳՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, մյուս ձևերը չունի, գործածվում է միայն երրորդ դեմքի ձևերով, ք.կր. կոկվել (մածունը):

ГОГВЭЛ, -ви, -вэчав, -вадз, других форм не имеет, употр. только формы 3-го л., г.стр.з. 1. разминаться (о процеженном и уплотнённом мадзуне). 2. взбиваться (о белке яиц и т.п.).

ԳՕԳՕ, գ. կոկով, տղամարդու և արու կենդանիների սերմ արդարող գեղձեր:

ГОГО, с. анат. яичко, парная половая железа мужчин и самцов животных; от итал. coglione (кольоне) – яйца; грабар կոկոկ օրօր – яичко, литер.зап.арм. կոկոկ (произн. гогов) – яичко, в гаварах Харберд, Полис, Родосто, Себастья, Сучава օօօօլ օօօօ – яичко.

ԳՕՂՆՆԱԶ և **ԳՕՂՆՆԹԱԶ**, ած.մկ. 1. կոտրատած, կտոր-կտոր արած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գողրողածներու դերը նորեն խօշթելու բիղ բաշարիք, նայինք.** կտոր-ատ-ած. 2. կոտրատված (նույն բայի չեզոք իմաստից). տե՛ս գողրողել, -թել:

ГОДЫРРДАДЗ и **ГОДЫРРТԻԱԴԶ**, пр.пр.вр. сломанный, разбитый; с существ. выполняет функ. прил., при незав. употр. – функцию сущ., принимает притяж. артикль и склон.; **годыррадзнеруд дэхъы норы хоштхэлу бид башарикх, найинкх** посмотрим, сможете ли вы построить что-нибудь новое вместо разрушенного вами (забора и т. п.). 2. разломавшийся, разбившийся на куски; см. годыррдэл.

ԳՕՂՆՆԱՆՂՍԱՅԻՍ և **ԳՕՂՆՆԹԱՆՂՍԱՅԻՍ**, -իղ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կոտրատում են, էք, կոտրատեցի, կոտրատեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գողրողածսայիղ խօշթելէն հախեղ չէգա:**

ГОДЫРРДАДЗСАЙИС и **ГОДЫРРТԻԱԴԶՏԱԻԻՏ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) ломаю, ломал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **годыррадзсайид хоштхэлэн хахэд чхэга** ты так часто ломал, что я не успевал за тобой (чинить и т.п.).

ԳՕՂՆՆԱԶՉՎՐՍ և **ԳՕՂՆՆԹԱԶՉՎՐՍ**, -օվրդ, -օվր, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ կոտրատում են, էի, կոտրատեցի, կոտրատեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը: Այս և նախորդ մակբայները ածանցվում են «գողրողել» կամ «գողրոթել» բայից, որ ունի և ներգործական և չեզոք իմաստ, չեզոք իմաստից կազմված մակբայները գործածվում են միայն երրորդ դեմքի ձևերով – «գողրողվածսային» և այլն, որ նշանակում է «քանի կոտրատվում է» և այլն, «գողրողածովր, գողրողածներովր», որ նշանակում է «հենց որ կոտրատվում է, են» և այլն:

ГОДЫРРДАДЗОВЫС и **ГОДЫРРТԻԱԴԶՅՈՎԻՏ**, -овыд, -овы, -нэрованыс, -нэрованыд, -нэрованы, н. как только ломаю и т.д., во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. предл.; данное наречие, как и предыдущие, образовано от глагола «годыррдэл» или «годырртхэл», который имеет как действительный, так и средний залог; наречия, образованные от среднего залога употр. только в формах 3-го лица: «годыррадзсайин» и т.д., в значении по мере того как ломается и т.д., «годыррадзовыс», «годыррадзнеровыс», как только сломался и т.д.

ԳՕՂՆՆԴԵԼ¹ և **ԳՕՂՆՆԹԵԼ**, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -է՛, -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), բ.ն. կոտրատել, կտոր-կտոր անել:

ГОДЫРРДЭЛ¹ и **ГОДЫРРТԻԱԴԶԷԼ**, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцикх (Չ. -эцик), г.д.з. ломать, разбивать.

ԳՕՂՆՆԴԵԼ² և **ԳՕՂՆՆԹԵԼ**, -ի, -եցավ, -ած, -ելու, մյուս ձևերը չունի, առաջին և երրորդ դեմքերի ձևեր չեն գործածվում, բ.չ. կտորովել, կտոր-կտոր լինել:

ГОДЫРРДЭЛ² и **ГОДЫРРТԻԱԴԶԷԼ**, -и, -эцав, -адз, -элу, других форм не имеет, формы 1-го и 3-го лица не употр., г.с.з. ломаться, разламываться, разбиваться на куски; литер.вост.арм. կոտրտել կոտրտել, литер.зап.арм. կոտրտել (пр. годырдэл).

ԳՕՂՆՆԴԵԼԷՍ և **ԳՕՂՆՆԹԵԼԷՍ**, մկ. 1. կոտրատելով. 2. կոտրատվելով:

ГОДЫРРДЭЛЭՆ и **ГОДЫРРТԻԱԴԶԷԼԷՆ**, н. 1. ломаю, разбивая. 2. ломаюсь, разбиваясь.

ԳՕՂՆՆՎԱԶ և **ԳՕՂՆՆԹՎԱԶ**, ած. կոտրատված. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է:

ГОДЫРРДВАԶ и **ГОДЫРРТԻԱԴՎԱԶ**, пр.пр.вр. разбившийся, разломавшийся; с сущ. выполн. функ. прил., при незав. употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль 3-го л. и склон.

ԳՕՂՆՌԴԷԼ և **ԳՕՂՆՌԹՎԷԼ**, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոյ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր. 1. կոտրատվել, կոտր-կոտր լինել. այս իմաստով գործածվում են երրորդ դեմքի ձևերը, անցյալ և ապառնի դերբայները. 2. բ.չ.փոխ.իմ. կոտրատվել, նազ անել, չուզող ձևանալ. այս իմաստով գործածվում են բոլոր ձևերը:

ГОДЫРРДВЭЛ и **ГОДЫРРТԻՎՅՅԷԼ**, -вим, -вэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ (Շ. -вэцһэк) 1. г.стр.з. ломаться, разбиваться на куски; в этом знач. употр. формы 3-го л. и пр. прош. и наст. вр. 2. г.с.з. перен. ломаться, упрямиться, капризничать; в этом знач. употр. все формы; лит.вост.арм. կոտրտվել կոտրտել, лит.зап.арм. կոտրտուիլ (пр. годырдвил).

ԳՕՂՆՌՎԱԶ և **ԳՕՂՆՐՎԱԶ**, ած.մկ. 1. կոտրված. 2. փոխ.իմ. կոտրած սրտով, ընկճված տրամադրությամբ:

ГОДЫРРВАДЗ и **ГОДРРЫВАДЗ**, п. 1. разломавшийся, разбившийся на куски. 2. перен. подавленный, сникший, павший духом.

ԳՕՂՆՌՎԱՉՍԱՅԻՆ և **ԳՕՂՆՐՎԱՉՍԱՅԻՆ**, -իս, -իդ, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի կոտրվում է, կոտրվեց, և այլն բոլոր ժամանակներով եզ. և հոգն. երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գողորվածսային փիթ խօշտիմ**. 2. փոխ.իմ. քանի որ ընկճվում եմ, ընկճվեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խօշթ պարեգամը ան է, վօր գողորվածսային սիրդ գուրա, գամուրցունու, վօր տիմանաս ամէն փօրցանքի**:

ГОДЫРРВАДЗСАЙИН и **ГОДРРЫВАДЗСАЙИН**, -ис, -ид, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как ломается и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **годыррвадзсайин փիտի хоштим** буду чинить по мере того как будет ломаться. 2. перен. по мере того как падает духом, приходит в уныние и т.д., во всех лицах, чис. и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **хошти парэгамы ан э, вор годррывадзсайид сирд гуда, гамурцһуну, вор тиманас амэн փօրцһанкһи** настоящий друг тот, кто всегда поддержит и подставит плечо в трудную минуту, чтобы помочь преодолеть все беды и несчастья.

ԳՕՂՆՌՎԱԶՉՎԷԼ և **ԳՕՂՆՐՎԱԶՉՎԷԼ**, -ս, -սվրդ, -նեթովրս, -նեթովրդ, -նեթովր, մկ. 1. հենց որ կոտրվում է և այլն բոլոր ժամանակներով եզ. և հոգնակի երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գօպճագը գողորվածովը մընացինք ջանփան**. 2. հենց որ ընկճվում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **կրթօխըս էգաձ պաներեն գողորվածովըս հասկըձա, վօր աշխարքիս մէշը էնգը քիչ կրդնրված պանը խօշթ պարեգամն է**:

ГОДЫРРВАДЗОВЫ и **ГОДРРЫВАДЗОВЫ**, -с, -овыд, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только ломается, сломался и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **гопчагы годыррвадзовы мынацинкһ джампһан** как только колесо сломалось, мы застряли на дороге. 2. перен. как только сник, упал духом и т.д., во всех лицах, числах и временах в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **кылохыс эгадз панэрэн годыррвадзовыс һаскыца, вор ашхаркһис мэчы энгы кичһ кыднывадз паны хошти парэгамн э** как только меня подкосило от бед и несчастий, свалившихся на мою голову, сразу понял, что настоящий друг – это самое редкое явление в жизни.

ԳՕՂՆՌՎԷԼ և **ԳՕՂՆՐՎԷԼ**, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոյ, -վելու, հրամայական չունի, բ.կր. 1. կոտրվել. 2. մեղմանալ. այս իմաստներով գործածվում են միայն երր. դեմքի ձևերը, անցյալ և ապառնի դերբայները. **արբային գօպճագը գողորվեցավ** (ասվում է նաև՝ գողորեցավ). **քամին գողորվեցավ**. 3. ընկճվել, տրամադրությունը ընկնել. **իրեն վըրան ասվաձ սուդ պաները լըսից նը խարթի գողորվեցավ մաշտը**:

ГОДЫРРВЭЛ и **ГОДРРЫВЭЛ**, -вим, -вэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, не имеет повел. накл., г.стр.з. 1. биться, разбиваться, ломаться. 2. перен. смягчаться, ослабевать, затихать. 3. впасть в уныние, расстроиться; в этих значениях употр. только формы 3-го л. и прич. прош. и наст. врем.; **арбайин гопчагы годыррвэцһав** (или **годррвэцһав**) колесо телеги сломалось, **кһамин годыррвэцһав** ветер затих. 3. перен. сникнуть, упасть духом, впасть в уныние; **ирэн выран**

асвадз суд панэры лысицн ны, хатни годрривэцнав машты когда он узнал о поклёпе на себя, впал в глубокое уныние.

ԳՕԴԻ (Ն), **ԿՕԴԻ** (Զ), գ. գոտի:

ГОДИ (Н), **КОДИ** (Ч) с. пояс; **маркырид коди** (Ч) вышитый жемчугом женский пояс с серебряными застёжками, **хуланэ коди** женский вышитый пояс без украшений; исконно арм. слово, грабар գոտի ցоти – пояс, литер.вост.арм. գոտի ցоти, литер.зап.арм. գօտի (произ. khоди) – пояс, в гаварах Ахалциха, Карин գ'օտի ցоти, Полис գօդի ցоди, Алашкерг, Муш, Харберд, Себастья, Сучава գ'օդի ցоди, Родосто քօդի khоди, Амшен կօդի коди, Хачин գ'ուդի ցуди, Асланбек գ'էօդի ցөди, Карабах կէօտէ көтэ, Нор-Джуга գ'նիստի ցохти, Тбилиси գօդիկ годик, Ереван գ'օդիկ ցодик, Шемаха գէօտիցի гөтигй.

ԳՕԴՈՒԱԶ, ած. 1. կոտրած (բան), որ մեկը կոտրել է. 2. կոտրված (բան), որ ինքն է կոտրվել. անցյալ դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ած., իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գօդրածը չի սաղնա(լ)**:

ГОДРРАДЗ, пр.пр.вр. 1. сломанный. 2. сломавшийся; с сущ. становится прил., при независ. употр. – сущ., принимает прит. артикль и склон.; **годррадзы чни сахъна(լ)** что упало, то пропало, потерянного не вернёшь.

ԳՕԴՈՒՂՍՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կոտրում եմ և այլն:

ГОДРРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) я ломаю, ты ломаешь, он ломает и т.д.

ԳՕԴՈՒՂՍՍԱՅԻՆ, -իներուն, մկ. քանի կոտրվում է, կոտրվեց և այլն:

ГОДРРАДЗСАЙИН, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) ломается, ломался и т.д.

ԳՕՂՈՍԱԶՕՎԸՍ, -օվըդ, -օվը, -նէրօվըս, -նէրօվըդ, -նէրօվը, մկ. հենց, որ կոտրում եմ, կօտրեցի և այլն:

ГОДРРАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я ломаю, ты ломаешь и т.д.

ԳՕՂՈՍԱԶՕՎԸ, -նէրօվը, մկ. հենց որ կոտրվում է, կոտրվեց, կոտրվի և այլն:

ГОДРРАДЗОВЫ, -нэровы, н. как только ломается и т.д.

ԳՕԴՈՒՆՔ, գ. վատարանություն. **գօդրանք անել** վատարանել. **սաղ օրը նարա գօդրանքը գանկ** ամբողջ օրը վատարանում է նրան:

ГОДРРАНКХ, с. охаивание, поношение, оскорбление; **годрранкх анэл** бранить, поносить, охаивать; **сахъ оры нара годрранкхы ганэ** весь день поносит его.

ԳՕԴՈՒԷԼ¹, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Զ. -էցէ՛կ), բ.ն. 1. կօտրել. 2. զեղչել. 3. բաձիկ անել, վատարանել, վիրավորել, չհարկել. **անբէս գօդրից դըդին, օր դըդան քէստ մընաց** այնպես վիրավորեց, որ տղան անամոթահար եղավ. **խօսքը գօդրէլ** (Ն), **խօսկը գօդրէլ** (Զ) ասածը չհարկել:

ГОДРРЭЛ¹, гыгодррим, годррэци, годррадз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. ломать, разбивать. 2. перен. сбавлять цену. 3. перен. унижать, оскорблять самолюбие. 4. нарушать (обычай и т.п.); **анбэс годррицн дыхъин, вор дыхъан кхэст мынацн** так унижил парня, что тот сник. 4. гасить (лепестки роз); **ваштин йапрахнэры годррэл** гасить лепестки роз серной кислотой (для приготовления варенья). 5. высчитывать, удерживать часть суммы (с зарплаты, дохода и т.п.). 6. бить, крыть карту (в карточной игре); **хоскхы годррэл** (Н), **хоскы годррэл** (Ч) прервать на полуслове, **шаркхы годррэл** нарушить обычай, установленный порядок; грабар կոտոր կотор – кусок, ломоть, կոտորել կоторел – ломать, дробить, разламывать, литер.вост.арм. կոտրել կотрел, литер.зап.арм. կոտրել (произн. годрэл) – бить, ломать, в гаварах Нор-Джуга կոտրել կотрел, Горис, Карабах կօտրել կոтрэл, Тбилиси կօտրիլ կотрил, Муш, Алашкерг կոդրել кодрел, Сучава գօդրել годрел, Полис գօդրել годрэл, Мокс կուտրիլ кутрил, Ахалциха կօտրել котррэл, Мараха կօնէլ коррэл, Партизак գօյրել гойрэл, Акна գօյլէլ гойэл, Харберд գօյրիլ гойрил, Асланбек գէօյլէլ гөйрэйл, Себастья գօյլէլ гоййэл.

ԳՕՂՈՒԷԼ², -ի, -եցավ, -ած, -ելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չեն գործածվում, բ.չ. կոտրվել (կոտորել): **բաղը գողել** բարեխառն անել (ջուրը), մեղմանալ (եղանակը): **հացին կինը գողեցավ** հացի գինը իջավ, աժանացավ: **ցուրդը գողեցավ** ցուրտը մեղմացավ:

ГОДРРЭՋ, гыгодрри, годррэцхав, годррадз, -элу, г.с.з. 1. ломаться, разбиваться. 2. ослабевать (о ветре, морозах и т.п.). 3. снижаться, падать (о цене); **бахы годррэл** ослабеть, умериться (о погоде, температуре воды), **һацһин кины годррэцхав** цена на хлеб упала, **цһурды годррэцхав** морозы ослабли.

ԳՕՂՈՒԷԼԷՆ, մկ. 1. կոտրելով, գեղչելով. 2. կոտրվելով, մեղմանալով (ցուրտը):

ГОДРРЭԼԷՆ, н. 1. ломаая, разламавая. 2. снижая цену. 3. ослабевая (о морозах).

ԳՕՂՈՒԷԼՈՒ, ած. 1. կոտրելու, գեղչելու, որ կարելի է կոտրել, գեղչել. 2. կոտրվելու, մեղմանալու, որ կարող է կոտրվել, որ կարող է մեղմանալ: **աս գողեղու ցուրդ չէ**. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է որպես ածական:

ГОДРРЭԼՄ, пр.буд.вр. 1. то, что можно или нужно разбить, сломать. 2. то, на что можно или нужно снизить цену. 3. то, что может разбиться. 4. то, что может ослабеть, смягчиться (о морозах и т.п.); **ас годррэлу цһурд чһэ** морозы вряд ли ослабеют.

ԳՕՂՈՒՎԱԶ, ած. ընկճված, տրամադրությունը ընկած:

ГОДРРЫВАԾ, пр.пр.вр. сникший, подавленный.

ԳՕՂՈՒՎԷԼ տե՛ս գողրովել:

ГОДРРЫВЭԼ, см. годыррвэл.

ԳՕՂՕՇ, գ. կոտոշ:

ГОДОШ, с. 1. анат. рог. 2. бот. плод акации; **кылохыс годош чһиһанициһ** чего только я от него не натерпелся; от перс. gadāš (гадаш) – рог; грабар կոտոշ котош – рог, литер.вост.арм. կոտոշ котош, литер.зап.арм. կոտոշ (произн. годош) – рог, в гаварх Ван կուտուշ кутуш, Сучава գоҟоҟ годош, Хачин գեղեղ гэдэш.

ԳՕՂՕՇԷԼ, բ.չ. եղջույրով զարնել:

ГОДОШЭԼ, г.с.з. бодать, ударять рогами, лбом.

ԳՕՂՕՇԷԼԷՆ, մկ. եղջույրով զարնելով:

ГОДОШЭԼԷՆ, г.с.з. бодая, ударяя рогами, лбом.

ԳՕՂՕՇՎԷԼ, -վինք, -վեցանք, -ված, -վող, -վելու, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.փոխ. 1. եղջուրներով իրար զարնել. 2. փոխ.իմ. ընդհարվել:

ГОДОШВЭԼ, гыгодошвинкһ, -вэцһанкһ, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ (Ч. -вэцһэк), п.г. 1. бодаться, бодать друг друга. 2. перен. затевать ссору.

ԳՕՂՕՇՎԷԼԷՆ, մկ. 1. եղջույներով իրար զարնելով. 2. փոխ.իմ. ընդհարվելով:

ГОДОШВЭԼԷՆ, н. 1. бодаясь. 2. перен. ссорясь; **эргу тирацин годошвэлэн гэцил ин** два соседа постоянно ссорятся.

ԳՕԶ (Ն), ԿՕԶ (Չ), գ. չորացած մեզ (հագուստի վրա):

ГОЗ (Н), КОЗ (Ч), с. засохшая моча (на одежде, постели); грабар գոզ гоз – моча, среднеарм. яз. գոզ гоз – моча, литер.зап.арм. գոզ (произн. khoz) – засохшая моча, Полис, Родосто գոզ гоз, Ахалциха, Карин, Ереван գ՛ոզ ghoz, Муш գ՛ոզ ghoz, Себастья գեօզ göz, Шемаха կեօզ köz, Амшен կեօզ көз, Салмаст քեօզ кейһөз, Карабах կիլզ кюз, Акна գ՛оу ghoc.

ԳՕԶԱՆԱ, գ. դայեկին օգնող կին ծննդաբերության ժամանակ. թուրք. գոզ – աչք, անա – մայր, һулһոғ մայр:

ГОЗАНА, с. «...В Нахичеване есть специальные старухи, чтобы ухаживать за роженицей, посидеть с ней, следить за чистотой. Это «гоз-ана», которые за умеренную плату всегда приглашаются в дом роженицы и берегут её от злого глаза, ухаживают за роженицей и за новорождённым хотя бы в первое время...» (Ер. Шахазиз); турец. göz ana – бдительная мать (göz – глаз, ana – мать).

ԳՕԶՆՂԱՔԻ ԼԱԼ (Չ) 1. (ձիու մասին) հիվանդանալ անհամբերությունից եթե քաղցած ժամանակ տեսնե վարսակ կամ գարի ու չկարողանա ուտել. 2. (մարդկանց մասին՝ հեզ. կամ

նիստ.) չկարողանալ համբերել ու սպասել ուտելու ժամանակին. թուրք. գյոզյունդէքի – ակնիստ, ձիու աչքի հիվանդութիւն:

ГОЗЫНДАКНИ ЛАЛ (Չ) 1. заболеть от желания есть, видя овёс или ячмень, но не иметь возможности (о лошади). 2. перен. ирон. сгорать от нетерпения в ожидании приёма пищи (о людях); **гозындакни гыла хайа, гыганчэ, кымэрим хана** не терпится ему, кричит всюю, несу уже; турец. bir gözünde ak (бир göзюнде ак) – бельмо на глазу.

ԳՕՁԼՈՒՔ (Չ), **ԳՅՕՁԼՅՈՒՔ** և **ԳԷՁԼԻՔ** (Ն), գ. ակնոց. թուրք. գյոզլիք – նույն իմ.:

ГОЗЛУКХ (Չ), **ГЙОЗЛЮКХ** և **ГЭЗЛИКХ** (Н), с. очки; **гозлукхов машт** очкарик; турец. gözlük (gözлюк), крым.татар. козьлюк – очки; среднеарм. яз. կոզլուկ козлук – очки, в гаварах Полис կէզոլիկ көзлюк, Ван կէզոլիկ көзлик, Амшен գէզլուկ гээзлукх – очки.

ԳՕՁՕԴ (Ն), **ԿՕՁՕԴ** (Չ), ան. չորացած մեզով կեղտոտված (հագուստ, անկողին):

ГОЗОД (Н), **КОЗОД** (Չ), п. запачканный засохшей мочой (об одежде, постели).

ԳՕՁՕԴԷԼ (Ն), **ԿՕՁՕԴԷԼ**, -ի, -եցավ, -ած (Չ), բ.չ. կեղտոտվել չորացած մեզով:

ГОЗОДЭЛ (Н), **КОЗОДЭЛ**, кыкозоди, -эщав, -адз (Չ), г.с.з. запачкаться засохшей мочой.

ԳՕՁՕԴԷԼԷՆ (Ն), **ԿՕՁՕԴԷԼԷՆ** (Չ), մկ. չորացած մեզով կեղտոտվելով:

ГОЗОДЭЛЭН (Н), **КОЗОДЭЛЭН** (Չ), н. пачкаясь засохшей мочой.

ԳՕԹ, գ. 1. կոթ, կանթ, գործիքի, ամանի և այլն բաների բռնելու տեղ. 2. խոզան հնձած հացաբույսերի, արևածաղիկ և այլն ցողունների մնացորդը արտում. 3. հունձի տակի արդեն բերք տված (հող). **ԳՕԹ ղեղ. ԳՕԹին մէջը ցորեն քրցանվի** :

ГОТН, с. 1. ручка, рукоятка. 2. древко (флага). 3. дужка (чашки и т.п.). 4. стерня, жнивье, поле после жатвы с остатками стеблей сжатых злаков; **готн дэхь** стерня, жнивье, **готнин мэчы цһорэн кыщһанви?** на стерне разве можно сеять пшеницу?; грабар կոթ котн – ручка, рукоятка, литер.вост.арм. կոթ котн, литер.зап.арм. կոթ (произн. готн) – ручка, рукоятка, стебель растения, Алашкерт, Нор-Джуга, Ван կոթ котн, Хачин գոթ готн, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха կոթ котн, Муш կոտ кот, Харберд, Полис, Родосто, Сучава գոթ готн, Тигранакерт գոթ готн, Агулис, Возм, Мокс, Тбилиси կոթ кутн, Мараха կոթիթ куитн, Зейтун գիթ гютн, Себастья, Амшен գէթ гөтн, Асланбек գէթ гөтн, գէթ* гөһ, Сведения դիք дюкн.

ԳՕԹԱՆ, գ. հաստադիր. **ԳՕԹանը էլլէ** հաստ ադիրը դուրս գալ (երեխաների). թուրք. գյոդէն – նույն իմ.:

ГОТНАН, с. анат. толстая кишка; **готһаны эллэл** выпадать (о толстой кишке у детей); турец. göden (göден) – прямая кишка.

ԳՕԹԷԼ (Նիս), բ.ն. խաբել:

ГОТНЭЛ (Нхч), г.д.з. жульничать, мошенничать.

ԳՕԹԼԸՄ (Ն), **ԳՕՏԼԸՄ** (Չ), գ. ձիու լծասարքի մի մասը՝ բաղկացած փոկերից, որի ծայրերը ամրացվում են խամուրթի երկու կողմերից ու վերևից և՛ ընդգրկելով ձիու իրանը, հնարավորությունն են տալիս նրան պահելու սայլի ձանրությունը զառիվայրից իջնելիս. փոխ. թուրք.:

ГОТЛЫХ (Н), **ГОТЛЫХ** или **ГОРРТЛЫХ** (Չ), с. шлея, часть конской упряжи, охватывающая всю длину лошади, удерживает хомут в нужном положении при спуске лошади, а также при остановке, при этом лошадь упирается в шлею ягодицами; турец. götlük (götлюк) – седёлка, рус. горт спинной – ремень, идущий от верхней части хомута и служащий для скрепления с продольным (спинным) ремнём шлеи.

ԳՕԹՕՎ ԹԱՎԱ կամ **ԹԱՎԱ**, գ. թավա, տապակ երկաթի թիթեղից շինած զանազան ձևի աման. պարս. թավէ > թուրք. թավա – նույն իմ.:

ГОТНОВ ТһАВА или **ТһАВА**, с. сковорода; перс. tāve, от которого турец. tava, крым.татар. тава; употр. во всех армянских диалектах, Амшен թավա thava и т.д.

ԳՕԼ¹ (Ն), ան. գաղղ, ոչ շատ տաք (ջուր). տե՛ս նաև արեկզոլ:

ԳՕԼ, п. тёплый (о жидкости); исконно арм. слово, грабар գոլ гол – теплота, жар, литер.вост.арм. գոլ гол, литер.зап.арм. գոլ (произн. khol) – тёплый, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга գ'օլ ghol, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин գ'ոլ ghol, Сучава գ'օլ ghol – жар на оконном стекле, бутылке или чашке, Полис, Тбилиси գօլ гол, Родосто քօլ khol, Тигранакерт քոլլ khyul, Себастья գ'օլ ghol, Амшен կօլ көл – жгучий, палящий, Возм կ'յիլ кйю, Мокс կյիլ кйюл – тёплый пар; см. также арэвгол.

ԳՕԼՔ, գ. լիճ. թուրք. գյօլ – նույն իմ. **գօլ գայնել, գօլ էլլել** լճանալ, հավաքվել (ջուրը):

ԳՕԼՔ, с. озеро; **гол гайнэл** или **гол эллэл** образовать лужу, застаиваться (о воде); турец. göl (гöl), крым.татар. голь – озеро, пруд; среднеарм. яз. կոլ кол, в гаварах Полис կօլ көл, Карин, Муш, Ван, Карабах գլօլ гйöl, Тбилиси գօլ гол – озеро.

ԳՕԼԴՕԴԷԼ (Ն), տես գո՛ւլ դալ (Ն):

ԳՕԼԴՕՐԷԼ (Н), см. гул дал (Н).

ԳՕԼԹ-ԳՕԼԹ (խմել, գուլ դալ), մկ. մեծ ումպերով, ախորժեղով (խմել). բնած. է.

ԳՕԼԻԻ-ԳՕԼԻԻ, н. звукоподр. **голth-голth хымэл** пить жадно, большими глотками.

ԳՕԼԻ-ԲՈՒՐԱ, գ. մի տեսակ խոշոր սև բզեզ է, որ ապրում է լճերի ափին և ջրի մեջ մտնելով՝ ուժեղ ձայն է հանում «բում-բում»:

ԳՕԼԻ-ԲՄՄՄԱ, с. зоол. жук-плавунец, большой бурый жук с рогом на голове, обитающий на берегах озёр, который, входя в воду, издаёт громкий звук «бум-бум».

ԳՕԼՕԹ (Չալթըր), գ. խմորի մնացորդից շինած փոքրիկ հաց. ար. կուլաա – կոլոս:

ԳՕԼՕԻ (Чалтырь), с. хлеб небольшого размера, испечённый из остатков теста; от араб. qulāt – невысокий; грабар կոլոս колот – невысокий, низкий, литер.вост.арм. կոլոս колот, литер.зап.арм. կոլոս (произн. голот) – невысокий, низкий.

ԳՕԼՕՆՁ-ԳՕԼՕՆՁ օգտագործվում է **գօլօնջ-գօլօնջ մեխտըրվել** աղերսելով բողբոջվել, հառաչել, հեծեծել, տնքալ:

ԳՕԼՕՆԺԺ-ԳՕԼՕՆԺԺ употр. в выражении **голондж-голондж мэхтырвэл** слёзно жаловаться, стенать, обливаясь слезами.

ԳՕԻԱՁ, ած. 1. կոխած, ոտք դրած (տեղ). 2. կոխելով խտացրած (խոտ, հարդ, հող և այլն). 3. հաղթած (ըմբշամարտության մեջ). անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ած.:

ԳՕԻԱԺ, ք.ք.ք. 1. место, на которое ступила нога (о земле и т.п.). 2. побеждённый (в спортивной борьбе); при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.

ԳՕԻԱՁՉԱՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կոխում եմ (բոլոր իմաստներով, տե՛ս գօխել), կոխեցի և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕԻԱԺՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) наступаю ногой (и далее во всех значениях глагола «гохэл»), ты наступаешь ногой и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՕԻԱՁՉՎԸՍ, -օվրդ, -օվրս, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ կոխեցի, կոխում եմ, կոխեմ և այլն (բոլոր իմաստներով, տե՛ս գօխել):

ԳՕԻԱԺՅՕՎԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я наступил ногой, (победил в спортивной борьбе) и т.д.

ԳՕԻՄԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -օդ, -ելու, -է՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. կոխել, ոտքը մի բանի վրա դնել. 2. կոխելով խտացնել, պնդացնել (խոտ, հարդ, հող, բուրդ և այլն). 3. հաղթել ըմբշամարտության մեջ. 4. գերակշռել ծանրությամբ (կշիռի մի նժարը). **դաքը, մուրը, ցուրդը գօխել** վրա հասնել, գալ. **քէչա գօխել** (Ն), **կիզ գօխել** (Չ) կաճ, թաղիք շինել:

ԳՕԻՅԷԼ, гыгохим, гохэци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. наступить на что-либо, становиться ногой на кого-либо, что-либо. 2. утаптывать, утрамбовывать, уплотнять, наступая ногами (о траве, сене, соломе и т.п.). 3. валять шерсть. 4. одерживать победу в спортивной борьбе. 5. перевесить, превосходить весом (о чаше весов). 6. наступить (о жаре, холоде, темноте); **дакһы гыгохэ** жара наступает, **мутһы гыгохэ** темнота наступает, **цһурды гыгохэ** морозы наступают,

khəchə **գօxէլ** (Н), **киз** **գօxէլ** (Ч) валять войлок, **валэнки** **գօxօx** валяльщик, постовал, **гуррашов** **գօxէլ** победить в борьбе «гурраш», **вотк** **գօxէլու** **дэхь** **չիկա** яблоку негде упасть; грабар կոխ քօx – наступание, утапывание, կոխել քօxել – наступить ногами, давить, литер.вост.арм. կոխել քօxել, литер.зап.арм. կոխել (пр. гօxէլ) – наступить ногами, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, կոխել քօxել, Алашкерт, Муш կօխել քօxել, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Харберд կօխել քօxէլ, Шемаха, Тбилиси կօխիլ քօxիլ, Хачин, Сучава կօխել քօxել, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт կօխել քօxէլ, Харберд կօխիլ քօxիլ, Возм, Мокс կոխիլ քուխիլ, Амшен կօխուլ քօxուш, Мараха կոխել քօxէլ, Асланбек կօխել քօxէլ, Зейтун, Сведия կօխիլ քօxիլ, Агулис կօxիլ քօxիլ.

ԳՕԽԷԼԷՆ, մկ. կոխելով (բոլոր իմաստներով. տե՛ս գօխել):

ԳՕXՅԼՅՈՒ, н. наступая (и далее во всех значениях глагола «гօxէլ»).

ԳՕԽԷԼՈՒ, ած. կոխելու, որ կարելի է կամ պետք է կոխել (բոլոր իմաստներով). ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՕXՅԼՅ, пр.буд.вр. то, на что можно или нужно наступить (и так далее во всех знач. гл. «гօxէլ»); при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳՕԽԷԶԲ (Ն), **ԳՕԽԷՃԿ** (Չ), գ. փայտե կնիք՝ զաթայի երեսը նաշխելու համար:

ԳՕXԻՇԿԻ (Н), **ԳՕXԻՇԿ** (Ч), с. 1. деревянная доска с узорчатым оттиском для нанесения рисунков на кондитерское изделие «ката». 2. пресс, механизм для прессования.

ԳՕԽՎԱԶ, ած. 1. կոխելով խտացած. 2. փոխ. իմ. մղձավանջի մեջ գտնվող. 3. փոխ. իմ. իր շուրջը կատարվածը շիտակացող, հասկանալու անընդունակ (մարդ):

ԳՕXՎԱԶ, п. 1. утопанный, утрамбованный, уплотнённый. 2. перен. убогий, забитый, затюканный (человек). 3. перен. недалёкий, отсталый (человек).

ԳՕԽՎԱՉՍԱՅԻՆ, -երուն, մկ. քանի կոխվում (խտանում, պնդանում) է, (կոխվեց, խտացավ, պնդացավ) և այլն բոլոր ժամանակների եզակի երբ. դեմքի նշանակությամբ, որ ժամանակն որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕXՎԱԶՅԱԻՆ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) утапывается (уплотняется, трамбуется) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой смысл. гл.

ԳՕԽՎԱԶՉՎԸ, մկ. հենց որ կոխվում (խտանում, պնդանում) է, կոխվեց (խտացավ, պնդացավ) և այլն. **կեղինը գօխվածովը գամրնա, քար գրգրդի. կեղինը գօխվածովը ամրրցավ, քար գրգրեցավ** և այլն:

ԳՕXՎԱԶՅՎԻ, н. как только утапывается (утрамбовывается) и т.д.; **кэдины** **գօxվազօվы** **гамырна**, **кхар** **гыгыдрри** как только земля утапывается, превращается в камень, **кэдины** **գօxվազօվы** **амырцхав**, **кхар** **гыдррцхав** как только земля утопалась, превратилась в камень.

ԳՕԽՎԷԼ, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, մյուս ձևերը չունի, գործածվում է միայն երրորդ դեմքով, բ.կր.չ. կոխվել, պնդանալ, խտանալ (խոտը, հարդը, բուրդը, բամբակը, հողը և այլն). 2. փոխ. իմ. մղձավանջի ենթարկվել (այս իմաստով կարող է գործածվել բոլոր դեմքերով):

ԳՕXՎՅԼ, гыгохви, гохвэцхав, -вадз, -вэлу, друих форм не имеет, употр. только в 3-м лице, г.стр.с.з. 1. утапываться, утрамбовываться, уплотняться (о сене, соломе, шерсти, хлопке, земле и т.п.). 2. перен. сникнуть, упасть духом (в этом знач. употр. во всех лицах).

ԳՕԽՎԷԼԷՆ, մկ. կոխվելով (խտանալով, պնդանալով):

ԳՕXՎՅԼՅՈՒ, н. 1. уплотнясь, утрамбовываясь. 2. приходя в уныние, падая духом.

ԳՕԽՎԷԼՈՒ, ած. կոխվելու, որ կարող է կոխվել, ծավալը փոքրանալ կամ պետք է կոխվի (օր. բուրդը թաղիք դառնալ). **թեբուրը գօխվելու պան է, վօր գօխիմ**. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է:

ԳՕXՎՅԼՅ, пр.буд.вр. 1. то, что может утапываться, утрамбовываться, уплотняться. 2. то, что нужно утоптать, утрамбовать, уплотнять (напр: катать шерсть валянием); **thəbury** **գօxվազու** **пан эвор** **գօxիմ**? как можно уплотнять пух, если он не уплотняется?; с сущ. становится прил., при независимом употр. – сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склоняется.

ԳՕԽՎԷՅՈՒՑԱԶ, ած. կոխվեցրած (խտացրած, պնդացրած). «գոխված»-ի անցողակերպն է. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՕՄՅՈՒՑԱԶ, пр.пр.вр. утопанный, уплотнённый, утрамбованный; перех. форма прич. «гохвадз»; при употр. с сущ. выполняет функцию прил.

ԳՕԽՎԷՅՈՒՑՆԷԼ կամ **ԳՕԽՎԷՅՈՒՑՆԷԼ** (Ն), **ԳՕԽՎԷՅՈՒՑՆԷԼ** (Չ), բ.ա. կոխվեցնել, խտացնել, ծավալը փոքրացնել:

ԳՕՄՅՈՒՑԻՆՅԱԼ или **ԳՕՄՅՈՒՑՈՒՆՅԱԼ** (Ո), **ԳՕՄՅՈՒՑԻՆՅԱԼ** (Չ), п.г. утапывать, утрамбовывать.

ԳՕԽՅԱԶ (Ն), **ԿՕԽՅԱԶ** (Չ), ած. գողացած. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովվում է. **գոխցած բան. գողցածներն քեզի ի նչ դուվին օշթախները**:

ԳՕՄՅՈՒՑԱԶ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԱԶ** (Չ), пр.пр.вр. украденный, ворованный; с сущ. становится прил., при незав. употр. – существ., принимает притяж. артикль и склон.; **гохцхадз бан** украденная вещь, **гохцхадз нэрэн кхэзи инчх дувин оштхахнэрыд** что от украденного перепало тебе от друзей?

ԳՕԽՅԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԿՕԽՅԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի գողանում եմ, գողացա, գողանամ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕՄՅՈՒՑԱԿԱՅԻՍ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԱԿԱՅԻՍ**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) краду, ты крадёшь, он крадёт и т.д., во всех лицах, чис. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՕՒՅԱԶՕՎՐՍ (Ն), **ԿՕՒՅԱԶՕՎՐՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ գողանում եմ, էի, գողացա, գողանամ և այլն:

ԳՕՄՅՈՒՑՈՒՅԻՍ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑՈՒՅԻՍ**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Չ), н. как только я краду, ты крадёшь и т.д.

ԳՕԽՅՈՒՑԱԶՎԱԶ¹ (Ն), **ԿՕԽՅՈՒՑԱԶՎԱԶ** (Չ), ած. գողացված. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում երրորդ դեմքի հոդ առնում ու հոլովվում է. **գոխցրվածները գրդնրվեցան**:

ԳՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶ¹ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶ** (Չ), пр.пр.вр. украденный; с сущ. становится прил., при независ. употр. – сущ., принимает притяж. артикль 3-го л. и склоняется; **гохцхывадз нэры гыднывэцхан** украденные (вещи и т.п.) нашлись.

ԳՕԽՅՈՒՑԱԶՎԱԶ² (Ն), **ԿՕԽՅՈՒՑԱԶՎԱԶ** (Չ), ած. կոխվելով խտացված. անց. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. **գոխցրված խող**:

ԳՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶ² (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶ** (Չ), пр.пр.вр. 1. утопанный, утрамбованный, уплотнённый. 2. утопавшийся, утрамбовавшийся, уплотнившийся; с существ. выполняет функцию прилаг.; **гохцхывадз хол** утрамбованное сено, утрамбовавшееся сено.

ԳՕԽՅՈՒՑԱԶՍԱՅԻՍ¹ (Ն), **ԿՕԽՅՈՒՑԱԶՍԱՅԻՍ**, -երուն (Չ), մկ. քանի գողացվում է, էր գողացվեց, գողացվի և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգն. երրորդ դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕՄՅՈՒՑԱԿԱՅԻՍ¹ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԱԿԱՅԻՍ**, -эрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) воруется и т.д., во всех вр. ед. и мн. ч. 3-го л. в соответствии с формой смысл. гл. пр.

ԳՕԽՅՈՒՑԱԶՍԱՅԻՍ² (Ն), **ԿՕԽՅՈՒՑԱԶՍԱՅԻՍ**, -երուն (Չ), մկ. քանի կոխվում (խտանում, ծավալը փոքրանում) է (խտացավ, ծավալը փոքրացավ) և այլն:

ԳՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶՎԱԶ² (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑԻՎԱԶՎԱԶՎԱԶ** (Չ), -эрун (Չ), н. по мере того как (чем больше) утапывается, утрамбовывается и т.д.

ԳՕՒՅՈՒՑԱԶՕՎՐՎԱԶ¹ (Ն), **ԿՕՒՅՈՒՑԱԶՕՎՐՎԱԶ**, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ գողացվում է, էր, գողացվեց և այլն բոլոր ժամանակների եզ. և հոգնակի երր. դեմքի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕՄՅՈՒՑՈՒՅԻՎԱԶՎԱԶ¹ (Ո), **ԿՕՄՅՈՒՑՈՒՅԻՎԱԶՎԱԶ**, -нэровы (Չ), н. как только воруется и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го лица, в соотв. с формой смысл. глагола пр.

ԳՕՒՑԸՎԱԶՕՎՐ² (Ն), **ԳՕՒՍԸՎԱԶՕՎՐ**, -նէրօվը (Չ), մկ. հենց որ կոխվում է (խտանում, ծավալը փոքրանում) է, կոխվեց (խտացավ, ծավալը փոքրացավ) և այլն:

ԳՕՊԻԿԻՎԱԾՅՈՒՄ² (Ո), **ԳՕՊԻՎԱԾՅՈՒՄ**, -нэровы (Չ), н. как только утаптывается (утрамбовывается), утопается и т.д.

ԳՕՒՑԸՎԷԼ¹ (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու (Չ), մյուս ձևերը չունի, գործածվում է միայն երրորդ դեմքով, բ.կր. կոխվելով խտանալ, պնդանալ, ծավալը փոքրանալ (խոտի, հարդի, բուրդի, բամբակի, այուրի և այլն):

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ¹, **ԿԳՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Ո), **ԳՕՊԻՎՅՈՒՄ**, **ԿԳՕՊԻՎՅՈՒՄ**, -вадз, -вэлу (Չ), других форм не имеет, употр. только в 3-м л., г.стр.з. уплотняться, утаптываться, утрамбовываться (о сене и т.п.).

ԳՕՒՑԸՎԷԼ² (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու (Չ), մյուս ձևերը չունի, գործածվում է միայն երրորդ դեմքով, բ.կր. գողացվել:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ² (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**, -ви, -вэцхав, -вадз, -вэлу (Չ), других форм не имеет, употр. только в 3-м лице, г.стр.з. вороваться, похищаться.

ԳՕՒՑԸՎԷԼԷՆ¹ (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. գողացվելով. **հավերքս զօխցըվելէն ուջարեցան:** **ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ**¹ (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**¹ (Չ), н. воруюсь, похищаясь; **հавэрыс гохцывэлэн уджарэцхан** так часто воровали моих кур, что их совсем не осталось.

ԳՕՒՑԸՎԷԼԷՆ² (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կօխվելուց խտանալով ու ծավալը փոքրանալով. **սեկը զօխծըվելէն ցաձծավ:**

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ² (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), н. утаптываясь, утрамбовываясь, уплотняясь; **тэзы гохцывэлэн цхадзцав** постоянно утрамбовываясь, стог сена просел.

ԳՕՒՑԸՎԷԼՈՒ¹ (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. գողացվելու:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ¹ (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), п. то, что может быть украдено.

ԳՕՒՑԸՎԷԼՈՒ² (Ն), **ԿՕՒՍԸՎԷԼՈՒ** (Չ), ած. կոխվելով խտանալու ու ծավալը փոքրանալու. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ² (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), пр.буд.вр. то, что нужно утрамбовать; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.

ԳՕՒՑՈՒՅԻ ԴԸՆԷԼ և **ԿՕՒՑՈՒՅԻ ԴԱԳ ԴԸՆԷԼ** (Ն), **ԿՕՒՍՈՒՅԻ ՏԸՆԷԼ** և **ԿՕՒՍՈՒՅԻ ԴԱԳ ՏԸՆԷԼ** (Չ) ծանրոցի տակ դնել, որ քամվի (օր. պանիրը) կամ տափակ ձև ստանա (օր. երջիկը՝ չորացնելու ընթացքում) և այլ նպատակներով:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ¹ **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**¹ **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ) ставить под гнёт для процеживания (о твороге), или для придания плоской формы (о колбасе при вялении).

ԳՕՒՑԸՆԷԼ¹ կամ **ԿՕՒՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցաձ, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցն՝ր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԿՕՒՍԸՆԷԼ**, -ծունում, -ծուծի, -ծուծաձ, -ծրնող, -ծրնելու, -ծն՝ր, -ծուծե՛կ (Չ), բ.ա. գողացնել, թույլ տալ որ գողանան. գող-աց-ուց-անել:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ¹ **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**¹ **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ) цхунум или цхуним, цхуцхи, цхуцхадз, цхунохъ или цхунохъ, цхунэлу или цхынэлу, цхур, цхуцхэхк (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохъ, -цынэлу, -цур, -цуцэк (Չ), п. г. позволять красть.

ԳՕՒՑԸՆԷԼ² կամ **ԿՕՒՑՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԿՕՒՍԸՆԷԼ** (Չ), բ.ն. կոխելով խտացնել:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ² **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**² (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), п.г. уплотнять, утрамбовывать.

ԳՕՒՑԸՆԷԼԷՆ¹ կամ **ԿՕՒՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԿՕՒՍԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. թույլ տալով, որ գողանան:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ¹ **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**¹ (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), н. позволяя красть.

ԳՕՒՑԸՆԷԼԷՆ² կամ **ԿՕՒՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԿՕՒՍԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. կոխելով ու խտացնելով:

ԳՕՊԻԿԻՎՅՈՒՄ² **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ**² (Ո), **ԿՕՊԻՎՅՈՒՄ** (Չ), н. уплотняя, утрамбовывая, спрессовывая.

ԳՕՒՑԸՆԷԼՈՒ¹ կամ **ԿՕՒՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԿՕՒՍԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. (բան), որ կարելի է թույլ տալ, որ գողանան:

ԳՕԶ (Նխո), գ. կոծ, լաց, ար:

ГОДЗ (Нхч), с. вопль, плач, причитание; грабар կոծ коц – вопль, плач, причитание, литер.вост.арм. կոծ коц, литер.зап.арм. կոծ (произн. годз) – вопль, плач, в гаварах Муш, Салмаст, Нор-Джуга, Ван կոծ коц, Алашкерт կոծ кодз, Ахалциха, Ереван, Карин Тбилиси կոծ коц, Полис գոծ годз, Мараха կուիծ куиц, Асланбек գѳоѳ гѳѳз, գѳоѳ гѳѳз, Зейтун գիւծ гюдз.

ԳՕԶԳԱԼ (Չ), տե՛ս օրձգալ (Ն):

ГОДЗГАЛ (Ч), см. ордзгал (Н).

ԳՕԶԻԴ, գ. կոծիծ, գորտնուկ:

ГОДЗИД, с. бородавка; исконно арм. слово, образовано от слияния կով ков – корова и ծիծ циц – вымя, грабар կոծիծ коциц – бородавка, шишка, в гаварах Тбилиси կոծիծ коциц, Муш կոծիծ кодзидз, Возм կոծոծ коцоц, Полис, Родосто գոծիծ годзидз, Асланбек գѳօվիւ ձիւ գѳѳю дзидз, Мокс կածօծ кацоц, Зейтун, Хачин գիւծիւ гидзидз, Сведия գձէձ гдзэдз, Себастья գոծիգ годзиг, Алашкерт, Муш գօւձօձ гондзодз – бородавка, шишка.

ԳՕՂ¹ 1. գ. կող. **գօղը գօղեկ** կողի ոսկորը կոտրել. 2. տծ. թեք, ծուռ (տեղ):

ГОХЬ¹ 1. с. бок; **гохьы годррэл** сломать ребро. 2. п. наклонный, покатый, неровный. 3. с. сторона; исконно арм. слово, грабар կող кохь – бок, литер.вост.арм. կող кохь, литер.зап.арм. կող (произн. гохь) – бок, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Ван կող кохь, Салмаст կող кохь, կոխր кохк, Хачин գող гохь, Карин, Ахалциха կօղ кохь, Харберд գօղ гохь, Сучава գօղ гохь, գօխր гохк, Горис, Карабах կօխր кохк, Ереван, Шемаха կօխկ кохк, Полис գօխգ гохг, Себастья գօղ гօхь, Асланбек գօխր гօхк, Мокс, Возм կուղ кухь, Агулис, Тбилиси կուխկ кухк, Зейтун գիւղ гюхь.

ԳՕՂ² (Ն), **ԿՕՂ** (Չ), գ. գող:

ГОХЬ² (Н), **КОХЬ** (Ч), с. вор; исконно арм. слово, грабар գող гохь – вор, литер.вост.арм. գող гохь, литер.зап.арм. գող (произн. кохь), Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Хачин գ՛ող гхохь, Полис գօղ гохь, Ахалциха, Акна, Ереван, Харберд, Карин, Сучава գ՛ող гхохь, Ван կող կйухь, Родосто կոхь քօղ, Карабах կող կйохь, Себастья, Асланбек գ՛օղ гhöхь, Мараха կուղ куэхь, Амшен, Мокс, Шемаха կող կйօхь, Тигранакерт քուղ кхухь, Тбилиси գուղ гухь, Возм գ՛ուղ гһйухь, Агулис գիւղ гйюхь, Салмаст կուղ կйухь.

ԳՕՂԲԱՐԴԱԳ (Ն), տծ. գողաբարակ, գող թարցնող, գողացած աբարաբար թարցնող:

ГОХЬБАРДАГ (Н), п. 1. укрывающий воров. 2. прячущий краденое; от գող гохь + աբարակել партакел (в диалекте «бардыгэл») – прятать.

ԳՕՂԻ, սկ. սի կողի. **գօղի էլլել**. **գօղի գայնել** և այլն:

ГОХЬИ, н. в сторону, в стороне; **гохьи эллэл** отойти в сторону, **гохьи гайнэл** стоять в стороне, **гохьи тынэл** отложить в сторону, **гохьи гыдэл** отодвинуть.

ԳՕՂԻ-ԳՕՂԻ, սկ. ծուռ-ծուռ. **գօղի-գօղի նայել**, **գօղի-գօղի էշտալ** և այլն:

ГОХЬИ-ГОХЬИ, н. криво, косо; **гохьи-гохьи найэл** смотреть косо, **гохьи-гохьи эштал** идти вкривь и вкось.

ԳՕՂՆԱԼ, -նաւ, -ցա, գօղացած, գօղացող, -նալու, գօղցի՛ր, գօղցի՛ք (Ն), **ԿՕՂՆԱԼ**, -նաւ, կօղած, կօղածա, կօղածող, -նալու, կօղծի՛ր, կօղծի՛կ (Չ), բ.ն. գողնալ:

ГОХЬНАЛ, гыгохьянал, гохьцна, -цнадз, -цнохь, гохналу, гохцхир, гохцник (Н), **КОХЬНАЛ**, кыкохьянал, кохца, кохцадз, кохцохь, кохналу, кохцир, кохцик (Ч), г.д.з. красть, воровать; исконно арм. слово, грабар գողանալ гохьянал – красть, литер.вост.арм. գողանալ гохьянал, литер.зап.арм. գողնալ (произн. кохьянал) – красть, Ереван գ՛օղանալ гхохьянал, Нор-Джуга գ՛ողանալ гхохьянал, Хачин գ՛օղնօլ гхохьянол, գ՛օղնել гхохьянел, Алашкерт, Муш գ՛օղնալ гхохьянал, Полис գօղնալ гохьянал, Карабах կйухьянал կողնալ, Родосто քօղնալ կхохьянал, Шемаха քողնալ կйօхьянал, Асланбек գ՛օղնալ гhöхьянал, Тигранакерт քօղնալ կхохьянал, Зейтун գ՛ուղնօլ гһухьянол.

ԳՕՂՆԱԼԷՆ (Ն), **ԿՕՂՆԱԼԷՆ** (Չ), սկ. գողնալով:

ГОХЬНАЛЭН (Н), **КОХЬНАЛЭН** (Ч), н. воруя, крадя.

ԳՕՂՆԱԼՈՒ (Ն), **ԿՕՂՆԱԼՈՒ** (Չ), ած. գողնալու (բան), որ կարելի է գողանալ. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ГОХЪНАЛУ (Н), **КОХЪНАЛУ** (Ч), пр.буд.вр. то, что можно украсть; с суш. становится прил.

ԳՕՂՈՒԹԻՆ (Ն), **ԿՕՂՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. գողութիւն:

ГОХЪУТНН (Н), **КОХЪУТНН** (Ч), с. воровство, кража;

ԳՕՄԷՇ, **ԳԷՄԷՇ** և **ԳՅՕՄԷՇ** (Ն), **ԿՕՄԷՇ** (Չ), գ. գոմէշ. պահլ. գավմէշ – նույն իմ. **կօմէշի խըղա** (Չ) (նխտ.) մեծ (մարդ, աղա). **կօմէշ չըղեսաձ խազախի բէս** (Չ) ասում են որևէ բանի վրա զարմացած նայողի մասին. այս արտահայտությունը առաջ է եկել այն փաստից, որ գոմէշը, իբրև անծանոթ կենդանի, զարմանք է պատճառել տեղական ռուսներին, իբր նրանք հայ գաղթականների մոտ արագին անզամ տեսել են այդ կենդանուն:

ГОМЭШ, **ГЭМЭШ** և **ГӨМЭШ** (Н), **КОМЭШ** (Ч), с. 1. зоол. буйвол; 2. перен. деревенщина, мужлан; **комэши хыда** (Ч) верзила, детина, **комэш чһидэсадз хазахи бэс** (Ч) уставиться как баран на новые ворота (выражение возникло в те времена, когда неведомый доселе буйвол вызвал удивление у местных русских жителей, когда те в первый раз увидели это животное у армянских переселенцев); от пехлев.-перс. gāvmēš – буйвол; грабар գոմէշ гомэш – буйвол, лит.вост.арм. գոմէշ гомеш, лит.зап.арм. գոմէշ (произн. хомэш) – буйвол, мужлан, Нор-Джуга, Тбилиси գոմէշ гомэш, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Себастья գ'օմէշ гомеш, Ван գլէօմէշ гйөмэш, Карабах կյումաշ кйумаш, Шемаха գһւմշ гюмэш, Мокс կյһւմէշ кйюмэш, Аварик գһւմէշ гюмөш, Горис կһւմշ кимэш, Асланбек գ'աւմէշ гһамэш, Мараха, Салмаст գյւմէշ гйämеш, Алашкерт գ'մէշ гһмэш.

ԳՕՍՕՎԻԼ, գ. սառույցի մեծ կտոր, որ զարնանը հալվող ձյունից ու սառույցից գոյացած ջուրը տանում է իր հետ:

ГОМОВИЛ, с. 1. большая глыба льда, уносимая весной ручейками во время таяния снегов или во время сели (в старину лёд подбирали и хранили в холодных подвалах, делая запасы воды). 2. огромный, здоровенный (о человеке, животном).

ԳՕՅԱ և **ԳՕՅԱ ՔԻ**, մկ.շ. իբր, իբր թե, թե. ւշրու. գօյա, որից թուրք. գյօյա – մի թե:

ГОЙА և **ГОЙА КһИ**, сз. будто, будто бы, якобы, как будто, вроде; перс. güya (гюйа), güya ki (гюйа ки) – как будто, от которого турец. güya (гюйа), крым.татар. гуя – будто бы, словно; в гаварах Ван գէօյա гөйа, Полис կէօյա көйа, կէօյաքի көйаки, Карабах, Карин, Урмия գյուվա гюва, Харберд գեվա гэва – как будто, Амшен կօյм койä – неужели, կօյմտտ койäтä – будто бы.

ԳՕՆԴԱԼԱՆ և **ԳՕՆԴԱԼԱՆԷՆ**, մկ. լայնության ուղղությամբ. հականիշը – բօյօբ, բօյօբէն:

ГОНДАЛАН և **ГОНДАЛАНЭН**, н. поперёк, по ширине; антоним – бойокh, бойокhэн; крым.татар. конделен – поперёк.

ԳՕՆԴԱԼԱՆ-ԲՕՅՕՔ, մկ. անկարգ, անհետևողական կերպով, խառնակ (ասվում է որևէ աշխատանքի կամ խոսակցության մասին՝ նմանեցնելով դրանք հողի մշակման գործողության):

ГОНДАЛАН-БОЙОКh, н. беспорядочно, хаотично; употр. в отношении работы или беседы, отождествляя их с действиями по обработке земли; **гондалан-бойокh галаджи анэл** говорить сбивчиво, путано, непоследовательно.

ԳՕՆԶԱԶ, ած. կոնծած:

ГОНДЗАДЗ, пр.пр.вр. пьяный; литер.вост.арм. կոնծած концац, литер.зап.арм. կոնծած (произ. гондзадз) – пьяный.

ԳՕՇԻԳ, գ. կոշիկ. պահլ. կաֆշակ – նույն իմ.:

ГОШИГ, с. 1. сапог. 2. обувь; от пехлев. kafšik (кафшик) – обувь; грабар կօշիկ кошик – обувь, литер.вост.арм. կոշիկ кошик, литер.зап.арм. կօշիկ (произн. гошиг) – обувь, сапог, Родосто, Себастья, Сучава գօշիգ гошиг, Хачин գուշիգ гушиг, Зейтун գուշիք гушикh, Тбилиси բօշ կшош, բօշի кшоши, Карабах кшош բօշ, Агулис բօշար кшошар.

ԳՕՇԻԳ ԳԱԸՕՂ, գ. կոշկակար:

ГОШИГ ГАРОХЬ, с. сапожник.

ԳՕՉ, գ. տեղափոխություն, ռադթ. թուրք. գոչ – նույն իմ.:

ԳՕՉհ, с. переселение, переезд, кочёвка; перс. kuč (куч) – переселение, переезд, от котор. турец. göç (гöч), крым.татар. кочь – переезд, кочёвка; среднеарм. яз. քօչ khoch – переезд, кочёвка, в гаварах Амшен քօժ khoch, Полис կէօչ köch, Ван, Карабах քէօչ khöch, в том же значении.

ԳՕՁ-ՀԱՎԱ (Չ), **ԳԷՁ-ՀԱՎԱ** (Ն), գ. հին ժամանակվա երաժշտական եղանակ, որ նվագում էին հարսանիքներում՝ պատվավոր հյուրերին դիմավորելիս ու ճանապարհ դնելիս. թուրք. գյոչ – երթ, տեղափոխություն, պարս. հավա – նուագ, եղանակ:

ԳՕՉհ-հԱՎԱ (Չ), **ԳՅՉհ-հԱՎԱ** (Ո), с. старинная свадебная маршевая мелодия, исполняли встречая и провожая почётных гостей; турец. göç, крым.тат. кочь – переезд + перс. hava – мелодия.

ԳՕՁԷԹՄԻՇ ԱՆԷԼ ոգեշնչված, ոգևորությունը նվագել (երաժիշտների վերաբերյալ):

ԳՕՉհԵՏհՄԻՍ ԱՆՅԼ наяривать, играть вдохновенно, воодушевленно (о музыкантах).

ԳՕՁԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. 1. տեղափոխել. 2. գաղթեցնել. թուրք. գյոչ + հայ. «ել»:

ԳՕՉհՅԼ, гыгочим, гочхэци, гочхадз, гочхохъ, -элу, -э, -эцхэк (Չ), г.д.з. 1. перевозить, перемещать. 2. переселять (насильственно); турец. göçmek, крым.татар. кочьмек – переезжать, кочевать + окончание арм. глагола «эл»; среднеарм. яз. քնչել khochel – перемещать, переселять.

ԳՕՁԷԼԷՆ (Չ), մկ. տեղափոխելով. թուրք. գյոչ + հայ. -ել-է-ն:

ԳՕՉհՅԼՅՆ (Չ), н. перемещающая, переселяющая; турец. göç, крым.татар. кочь + арм. -эл-э-н.

ԳՕՁԷՐ (Չ), **ԳԷՁԷՐ** (Ն), գ. անիվի առանցք, սննի:

ԳՕՉհԵՐ (Չ), **ԳՅՉհԵՐ** (Ո), с. ось колеса; крым.татар. кочер – ось телеги.

ԳՕՁԷՐՄԷ (Չ), **ԿՕՃԷՐՄԷ** (Թոփտի), գ. լայն դարպասներ սայլը անցնելու համար:

ԳՕՉհԵՐՄՅ (Չ), **ԿՕՉԵՐՄՅ** (с. Крым), с. широкие ворота во двор для проезда телеги; синон. арабаханси (Ո), хабахтурр (Չ).

ԳՕՁԷՐ-ԲՈՒՌՈՎ և **ԳՕՁՕՐ-ԲԸՌՈՎ** (Չ), **ԳԷՁԷՐ-ԱՂԱԶԻ** (Նխօ), գ. մեծ շաղափ, որով հնոււմը սննիի անցք էին փորում անիվի մեջ:

ԳՕՉհԵՐ-ԲՍՐՐՈՎ և **ԳՕՉհՕՐ-ԲԻՐՐՈՎ** (Չ), **ԳՅՉհԵՐ-ԱԽԿԱԶԻ** (Ոхч), с. коловорот, большое сверло, которым проделывали отверстия для осей в колёсах телеги.

ԳՕՁՄԻՇ ԱՆԷԼ (Չ), **ԳԷՁՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Ն) 1. տեղափոխել. 2. գաղթեցնել. թուրք. գյոչմեր – նույն իմ.:

ԳՕՉհՄԻՍ ԱՆՅԼ (Չ), **ԳՅՉհՄԻՍ ԱՆՅԼ** (Ո) 1. перемещать. 2. переселять; турец. göçmek (гöчмэк), крым.татар. кочьмек – переезжать, кочевать.

ԳՕՁՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Չ), **ԳԷՁՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ** (Ն) տեղափոխվել, փոխել բնակության տեղը. **ՕՂՈՆԳՐ ԳՕՉմիշ լալ** (Չ) վիրավորված, թարախակալած եղունկը պոկվել ու տեղը նոր եղունկ բանել:

ԳՕՉհՄԻՍ (Ե)ԼԱԼ (Չ), **ԳՅՉհՄԻՍ (Ե)ԼԱԼ** (Ո), с. 1. перемещаться. 2. переселяться; **օхьунгы гочьмиш лал** (Չ) оторваться (о загноившемся от раны ногте).

ԳՕՁՈՒՆԲ (Նխօ), գ. հրավեր, հավաքույթ, խնջույք. կոչ-ուն-ք:

ԳՕՉհՍՆԿհ (Ոхч), с. званый обед; литер.вост.арм. կոչունք кочхункх – званый обед.

ԳՕՁՎԷԼ¹, -վիմ, -վեցա, -ված, -վօղ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛կ (Չ), բ.չ. 1. տեղափոխվել. 2. գաղթել ուրիշ տեղ. թուրք. գյոչ + հայ. -վ-ել:

ԳՕՉհՅԷԼ¹, -вим, -вэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэк (Չ), г.с.з. 1. перемещаться. 2. переселяться, переезжать на другое место; турец. göç (гöч), крым.татар. кочь – переезд, кочёвка + арм. -в-эл.

ԳՕՁՎԷԼ², բ.չ. կոչվել:

ԳՕՉհՅԷԼ², г.с.з. называться, именоваться; литер.вост.арм. կոչվել кочхвел, литер.зап.арм. կոչվել (произн. гочхвэл) – называться.

ԳՕՁՎԷԼԷՆ (Չ), մկ. տեղափոխվելով մի տեղից ուրիշ տեղ. թ. գյոչ + հայ. -վ-ել-էն:

ԳՕՉհՅԷԼՅՆ (Չ), н. переселяясь из одного места в другое; тур. göç + арм. -в-эл-эн.

ԳՕՁՎԷՅԸՆԷԼ, -ցունում, -ցուցի, -ցուցած, -ցընօղ, -ցընելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛կ (Չ), բ.ա. տեղափոխվեցնել:

ԳՕՉԻՅՈՒՆՆՅԱԼ, -цхунум, -цхуцни, -цхуцһадз, -цхынохъ, -цхынэлу, -цхур, -цхуцһэк (Ч), п.г. переселять.

ԳՕՊԾԱԳ (Չ), տե՛ս ԳՕՓԻՇԱԳ (Ն):

ԳՕՓԿԱԳ (Չ), см. ԳՕՓԿԿԿԱԳ (Կ):

ԳՕՋ, գ. 1. կոճ, արուբի ներքնի ծայրի գնդաձև ոսկորը (մարդու). 2. վեգ. զօջ խաղալ վեգ խաղալ:

ԳՕԺԺ, с. 1. анат. латеральная лодыжка. 2. бабка, гайдан, игральная кость; **ԳՕԺԺ ԽԽՅԱԼ** играть в бабки, гайданы; корень древнеарм. яз. կոճ կոչ – бревно, лодыжка, ствол дерева с поломанными ветвями, бутон, литер.вост.арм. կոճ կոչ, литер.зап.арм. կոճ (произн. ԳՕԺԺ) – ствол дерева, бревно, лодыжка, игральная кость, в гаварах Ван կոճ կոչ, Горис, Ереван կոճ կոչ – катушка, валик, Карабах կոճ կոչ – сочленения колосьев пшеницы, Шемаха, Тбилиси կոճ կոչ, Алашкерт, Муш կոջ կոճ – бревно, катушка, валик, Харберд զօջ ԳՕԺԺ – толстая палка, Мокс, Возм կոճ կուչ – лодыжка, бревно, Ахалциха կոճ կոչ – доска для отбивания мяса, Амшен գէջ ԳՕԺԺ – пень, Нор-Джуга զօճ ԳՕԺԺ – первая фаланга большого пальца и т.д.

ԳՕՋԱԳ, գ. կոճակ. **Խօսածա-ԳՕՋԱԳ** ոսկորից, կրիայի պատյանից և այլ նյութերից շինած կոճակ, որ կոճկվում է մտցնելով հազուստի համապատասխան տեղում շինած ճեղքվածքի մեջ. **Օղակ-ԳՕՋԱԳ** մետաղե զանազան ձևի ու մեծության կոճակ, որ բաղկացած է լինում երկու մասից – օղակից ու կարթից, կոճկվում է նրանց միացմամբ. **Յրթ-ԳՕՋԱԳ** կամ **Յրթ-ԳՕՋԱԳ** մետաղե կոճակ բաղկացած է երկու մասից, որ կոճկվում է մեկի դուրս ցցված գնդաձև գլուխը մտցնելով մյուս համապատասխան փոսիկի մեջ, որի ժամանակ լսվող «չրթ» ձայնից ստացել է անունը. թուրք. կօփշա – կոճակ:

ԳՕԺԺԱԳ, с. 1. пуговица. 2. застёжка. 3. клавиша (баяна и т.п.); **ԽՕՓՉԱ ԳՕԺԺԱԳ** пуговица из кости, панциря черепахи или других материалов, застёгивается в прорезное отверстие, сделанное в одежде в соответствующем месте, **ՕԽՅԱԳ-ԳՕԺԺԱԳ** крючок-застёжка, металлическая пуговица разных форм и размеров, состоящая из двух частей – петли и ушка, застёгивается посредством их соединения, **ՉԽԻՐԿԻ-ԳՕԺԺԱԳ** или **ՉԽԻԿԻ-ԳՕԺԺԱԳ** кнопка-пуговица, кнопка-застёжка, **ԿԻՄՅԱԼ ԳՕԺԺԱԳ** змейка, застёжка-молния; литер.вост.арм. կոճակ կոչակ, литер.зап.арм. կոճակ (произн. ԳՕԺԺԱԳ) – пуговица, Ахалциха, Ереван, Карин, Горис, Мараха, Карабах, Ван, Тбилиси կոճակ կոչակ, Алашкерт, Муш կոջակ կոճագ, Харберд, Полис, Родосто, Себастья զօջակ ԳՕԺԺԱԳ, Тигранакерт զօջակ ԳՕԺԺԱԳ, Мокс, Асланбек գէջակ ԳՕԺԺԱԳ, գէջակ ԳՕԺԺԱԳ, Агулис կէճակ կէճակ, Сведения գուշիկ ԳՕԺԺԱԳ – пуговица, Возм կոճակ կուչակ, Зейтун գուշիկ ԳՕԺԺԱԳ; этим. см. ԳՕԺԺ.

ԳՕՋԱԴ, գ. կոկոն (ծաղկի):

ԳՕԺԺԱԺ, с. бутон, цветочная почка; в гаварах Возм կոճակ կուչակ, Зейтун ԳՕԺԺԱԳ գուշիկ – пуговица, бутон, цветочная почка; этимологию см. ԳՕԺԺ; см. также ԿԻԳՐԻ ԳՕԺԺԱԺ.

ԳՕՋԱԴ-ԳՕՋԱԴ, ած.մկ. կայլակ-կայլակ, կաթիլ-կաթիլ (սսվում է քրտինքի մասին):

ԳՕԺԺԱԺ-ԳՕԺԺԱԺ, н. по капельке, капля по капле (стекать, о поте).

ԳՕՋԳԱԺԱՍՅԱԿ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կոճկում եմ, կոճկեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **ԳՕՋԳԱԺԱՍՅԱԿ ԲՐԻՑԱԿՎԻ**, **ԲՐԱԿՎԵՐՄԱԿ**, **ՓԻՐ ԲՐԱԿՎԻ** և այլն:

ԳՕԺԺԱԺԱՍՅԱԿԱԿ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) застёгиваю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыс. гл. пр.; **ԳՕԺԺԱԺԱՍՅԱԿԱԿ ԿԽԻԿԿԱԳՎԻ**, **ԿԽԱԳՅՈՒՆԱՎ**, **ՓԻՐԿԻ ԿԽԱԳՎԻ** чем больше застёгиваю, тем больше расстёгивается, чем больше застёгивал, тем больше расстёгивался и т.д.

ԳՕՋԳԱԺԱՍՅԱԿԱԿԱԿ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ կոճկում եմ, կոճկեցի, կոճկեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕԺԺԱԺԱՍՅԱԿԱԿԱԿԱԿԱԿ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только застёгиваю, застегнул и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳՕՁԳԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. 1. կոճկել (կոճակը). 2. փոխ.իմ. տեղին ասած խոսքով եզրափակել խոսակցությունը:

ԳՕԺԴԳՆ, гыгоджгим, годжгэци, годжгадз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Չ. -эцхэк), Գ.Տ.Յ. 1. застёгивать (пуговицу). 2. перен. поставить точку в разговоре. 3. перен. закончить, завершить (дело, процесс); литер.вост.арм. կոճկել կոճկել, литер.վոստ.արմ. կոճկել (произн. годжгэл) – застёгивать, Карин կոճկել կոճկել, Ван կոճկել կոճկել, Тбилиси կոճկիլ կոճկիլ, Ереван կօշկել կօշկել, Ахалциха, Горис, Карабах կօճկել կօճկել, կուճակել կուճակել, կօժկել կօժկել, Мокс, Возм կուճկիլ կուճկիլ, Зейтун, Сведия գուճգիլ գուճգիլ, Полис, Родосто, Себастья գօժգել գօժգել, Харберд գօժգիլ գօժգիլ, Асланбек գեժգել գեժգել, Агулис կճմկիլ կճմկիլ – застёгивать; этим. см. годж.

ԳՕՁԳԷԼԷՆ, մկ. կոճկելով (թե իսկական և թե փոխաբերական իմաստներով):

ԳՕԺԴԳՆԷՆ, Գ.Տ.Յ. 1. застёгивая (пуговицу). 2. перен. ставя точку в разговоре.

ԳՕՁԳԸՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր. 1. (միայն երբ. դեմքով) կոճկվել (ասվում է կոճակի մասին). 2. բ.անդր. (բոլոր ձևերով) կոճկել իր հագուստի կոճակները (ասվում է մարդու մասին):

ԳՕԺԴԳՅՎԷԼ, гыгоджгивим, -вэца, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх (Չ. -вэцхэк), Գ.Տ.Յ. 1. (только в 3-м лице) застёгиваться (о пуговице). 2. возвр.г. (во всех формах) застёгиваться, застёгивать пуговицы на одежде.

ԳՕՁԳԸՎԷԼԷՆ, մկ. կոճկվելով (թե առաջին և թե երրորդ իմաստներով):

ԳՕԺԴԳՅՎԷԼԷՆ, Գ.Տ.Յ. 1. застёгиваясь (о пуговице). 2. застёгиваясь, застёгивая пуговицы на одежде.

ԳՕՁԴԷՁ՝ (Ն), գ. կոճղեգ. «գաստանայի արող»-ի (տե՛ս այդ բառը) կոճղարմատը, որ կեղևից մաքրելով ուտում են. տե՛ս նաև գաստանա:

ԳՕԺԽԻՅՅ՝ (Ո), Ս. ԲՕՏ. корневище каштана, которую употребляют в пищу очистив от коры; литер.վոստ.արմ. կօճղեգ կօճղեգ – корневище, в гаварах Ахалкалаки, Муш կօճղեգ կօճղեգ, Возм կուճուղիш կուճուղիш – корневище; см также гастана; этим. см. годж.

ԳՕՁԴԷՁ՝ (Չ), գ.եեգ. մեծերը այս բառով դիմում են մանուկներին ցույց տալու համար, որ նրանք դեռ գործի անպետք են. «կոճղեգ» բառն է, որ (Չ) միայն այս իմաստն է ստացել, իսկ իր իսկական նշանակությամբ գործածական չէ:

ԳՕԺԽԻՅՅ՝ (Չ), Ս.ԻՐՈՆ. этим словом взрослые называют маленьких детей, чтобы дать им понять, что они ещё не доросли до серьёзных дел; грабар կօճղեգ կօճղեգ – корневище; слово приобрело новое содержание, а его первоначальное значение забылось.

ԳՕՈ-ԳՕՈ (Չ), **ՔՕՈ-ՔՕՈ** (Ն) գործածվում է միայն **գօո-գօոի խրդա** կամ **գօո-գօոի բեւ** (Չ), **քօո-քօոի խրդար** (Ն), որոնք նշանակում են «մեծ, խոշոր (մարդ)». իսկական իմաստը ինչ ու կենդանի է կամ թռչուն է, բայց այժմ մոռացված է, միայն հիշում են, որ իմ մանկության ժամանակ Չալթրում պատմում էին մի ժողովրդական անեկդոտ, թե ինչպես մի տգետ տերտեր քարոզ է խոսում, որի մեջ կային հետևյալ խոսքերը – **մեճ բօշը ձառին վրան ընչավ, էլլավ, ընչավ, էլլավ, անօր գասին «գօո-գօո»:**

ԳՕՐՐ-ԳՕՐՐ (Չ), **ԿհՕՐՐ-ԿհՕՐՐ** (Ո) употр. только в выраж. **горр-горри хыда** или **горр-горри бэс** (Չ), **кхорр-кхорри хыдар** (Ո) верзила, рослый, крупный мужчина; основное значение слова, забытое в настоящее время, относится то ли к животному, то ли к птице; мне помнится, в моём детстве в Чалтыре рассказывали историю о том, как невежественный поп читал проповедь, в котором были такие слова: **мэдз бочы дзаррин выран ынчхав, эллав, ынчхав, эллав, анор гасин «горр-горр»:**

ԳՕՈՍԼ (Ն), **ԿՕՈՍԼ**, -աց, -ացած, -ալու (Չ), մյուս դեմքերը չունի, բ.չ. քրոտալ:

ԳՕՐՐԱԼ, гыгорра, горрацх (Ո), **ԿՕՐՐԱԼ**, кыкорра, коррацх, -адз, -ацхав, -алу (Չ), не имеет других форм, Գ.Տ.Յ. греметь, грохотать (о грое); грабар գոո горр – крик, вопль, гром, գոոալ горрал – грозить, угрожать, драться, гордиться, литер.վոստ.արմ. գոոալ горрал, литер.зап.арм. գոոալ (произн. кхоррал) – кричать, греметь, Нор-Джуга գ՛ոոալ гхоррал, Полис գօոալ горрал, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Муш, Себастья գ՛օոալ гхоррал, Сучава գ՛օոգ՛օոալ гхорргхоррал, Харберд

գ՛օռալ ցորրալ, գ՛ուռալ ցհурալ, Карабах կյօռալ կյօրրալ, Родосто քօռալ կհօրրալ, Тбилиси գօրալ ցօրալ, Горис կյօռռալ կյօրրրալ, Возм գյրռալ ցйырраլ, Шемаха կյօռքօց տալ կյօրրքօցի տալ, կյօռկյօռալ կյօրրկյօրրալ, Асланбек գ՛էօռալ ցհօրրալ, Агулис գյրքօլ ցйырքօլ, Мокс գյրքգյրռալ ցйыրքցйырраլ, Мараха գհուռալ ցюрраլ, Зейтун գրռդաղիլ ցыррдадил – ցреметь.

ԳՕՈԳԸՎԷԼ, -վինք, -վէցանք, -վաձ, -վօղ, -վէլու, -վէցէ կ (Չ), բ.փոխ. իրար խփելով՝ փոքձել, թէ ում կարմիր ձուն ավելի ամուր է (գասկական մանկական խաղ):

ГОРРГЫВЭЛ, ցыгорргывинкк, горргывэцханкк, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцхэк (Կ), ւ.գ. 1-играть в «битки», биться крашеными яйцами, выясняя, чьё яйцо крепче (детская забава в период пасхи). 2. чокаться.

ԳՕՈՂԱՍՋԻ, ած. մենել թաղելով պարապող. պարս. գօր – գերեզման. տէ՛ս կօնօծ:

ГОРРДАМДЖИ, п. могильщик; перс. gōg (гор) – кладбище; см. также коррноцх.

ԳՕՈՔԼ (Ն), գ. հնդկահավ. հոմանիշը – բուլի:

ГОРРЭЛ (Н), с. зоол. индейка, индюк; синоним – були (Чалтырь).

ԳՕՈՈՒՄ (Ն), **ԿՕՈՈՒՄ** (Չ), գ. արտ:

ГОРРУМ (Н), **КОРРУМ** (Ч), с. гром; литер.вост.арм. գռռում գորрум – крик; вопль.

ԳՕՈՋԱԼ, -ամ, -ացի, -ացած, -օղ, -ալու, -ա, ացէ կ (Չ), բ.ջ. 1. արոճալ (կենդանիների մասին). այս իմաստով գործածվում է միայն երրորդ դեմքով. 2. փոխ իմ. հեգ. ուտել (մարդու մասին), այս իմաստով գործածվում է բոլոր դեմքերով. «կը» կամ «կու» մասնիկը միացել է արմատին. կու-արոճ-ալ:

ГОРРДЖАЛ, ցыгоррджам, горрджацхи, горрджацхадз, -охь, -алу, -а, -ацхэк (Կ), գ.с.з. 1. жевать, пережёвывать жвачку (о животных); употр. только формы 3-го лица. 2. перен. иронич. жрать, лопать, трескать (о людях), употр. во всех лицах; исконно арм. слово, грабар արոճել օրօչըլ և արոճալ օրօչալ – жевать, литер.вост.арм. արոճալ օրօչալ, литер.зап.арм. արոճալ (произн. օրօճալ) – жевать; в чалтырском говоре слово образовано путём присоединения к корню препозитивной частицы «г»; в гаварах Алашкерт օրօջալ օրօճալ, Ереван, Карин, Мокс, Салмаст օրօճալ օրօչալ, Мараха օրօճալ օրօչալ, Муш օրօջալ օրօճալ, օրջալ օրճալ, Тигранакерт օրօջոլ օրօճալ, Ахалциха օրճալ օրչալ, Горис րոճալ ыրօչալ, Харберд օրջալ օրճալ, Тбилиси արոճ անիլ արօչ անил, Нор-Джуга արոջ անել օրօճ անел, Карабах արոճ անել արօչ անэл, Агулис արոճ արիլ արօչ арил, Шемаха արոճիլ արօչил, Сведения իրջիլ արճил, Амшен օջոլ օյճոլ օյճոլ, Асланбек գէօրջալ գօրճալ.

ԳՕՈՋԱԼԷՆ (Չ), մկ. 1. արոճալով (կենդանիների մասին). 2. փոխ.իմ.հեգն. ուտելով (մարդկանց մասին):

ГОРРДЖАЛЭН (Ч), н. 1. жуя (о животных). 2. перен. ирон. жуя, лопая (о людях).

ԳՕՈՋԱԼՈՒ (Չ), ած. 1. արոճալու (բան). 2. փոխ.իմ.հեգն. ուտելու (բան) (մարդու համար). ալ. դերբալ, ար գոյականի հետ դառնում է ածական. **մէրօնը գօրջալու պան դուր**:

ГОРРДЖАЛУ (Ч), пр.буд.вр. 1. то, что можно жевать (о животных). 2. перен.ирон. то, что можно пожевать (о людях); с существ. выполняет функцию прилаг.; **мэдомы горрджалу пан дур** дай что-нибудь пожевать.

ԳՕՈՕՓ գործածվում է միայն **գօրօփօլ թուքնէլ**, որ նշանակում է կռքոփով, մեծ գունդով թքնէլ:

ГОРРОП только в выражении **горропов тхуқһнэл** смачно плюнуть; литер.вост.арм. կռքոփ կորроփ, литер.зап.арм. կռքոփ (произн. горроփ) – ком, коровья лепёшка.

ԳՕՎ, գ. կով:

ГОВ, с. зоол. 1. корова. 2. скотина; исконно арм. слово, грабар կով ков, литер.вост.арм. կով ков, литер.зап.арм. կով (произ. гов), Возм, Ван կով ков, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси կօվ ков, Акна, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт գօվ гов, Агулис կով кув, Сведения гув գուվ, Зейтун, Асланбек գէօվ гөв, Хачин гав գավ, Карабах, Мужамбар, Тавриз կավ кав.

ԳՕՎԻ, ան. կովի:

ГОВИ, п. коровий.

ԳՕՎԻ ԳԱԹ, գ. կովի կաթ:

ГОВИ ГАТН, с. коровье молоко.

ԳՕՎԱԳԱՆ (Ն), **ԿՕՎԱԳԱՆ** (Չ), ան. գովական:

ГОВАГАН (Н), **КОВАГАН** (Ч), п. похвальный; литер.вост.арм. գովական говакан, литер.зап.арм գովական (произн. khovagan) – похвальный; ЭТИМОЛ. СМ. ГОВЭЛ.

ԳՕՎԱՂՏԱՅԻՄ (Ն), **ԿՕՎԱՂՏԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), սկ. քանի գովում եմ, գովեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **գովաձսայիներուս գով գրլա հայայ** քանի գովում ենք, վատանում է, քիչ է մնում կով դառնա:

ГОВАДЗСАЙИС (Н), **КОВАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) хвалю и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; **говадзсайинэрус гов гыла хайай** чем больше мы его расхваливаем, тем больше он оскотинивается.

ԳՕՎԱՍԱՆՔ (Ն), **ԿՕՎԱՍԱՆՔ** (Չ), գ. գովասանք, գովաբանություն. **գովասանք դալ** գովաբանելով ողբալ (հանգուցյալին):

ГОВАСАНКН (Н), **КОВАСАНКН** (Ч), с. 1. похвала, восхваление. 2. жалоба, сетование. 3. причитание, оплакивание покойника; **говасанкн дал** причитать, оплакивать покойника, **говасанкн анэл** (Н), **ковасанкн анэл** (Ч) хвалить, восхвалять; литер.вост.арм. գովասանք говасанкн, литер.зап.арм. գովասանք (khovasanekh) – хвала, похвала.

ԳՕՎԱՍԱՆՔԼԸ (Ն), **ԿՕՎԱՍԱՆՔԼԸ** (Չ), ան. որին շատեն են գովաբանում. հայ. գովասանք + թուրք. «լի» մասնիկը:

ГОВАСАНКНЛЫ (Н), **КОВАСАНКНЛЫ** (Ч), п. восхваляемый, тот, кого часто восхваляют, расхваливают; арм. говасанкн + тюрк. аффикс «лы».

ԳՕՎԴԱ, գ. 1. մարմին, իրան. 2. մորթած ու բերթած կենդանու ամրոջ մարմինը. թուրք. գյովդե – նույն իմ. **գովդաս վրրաս փուշ-փուշ էղավ** մարմինս փշաքաղվեց:

ГОВДА, с. 1. анат. тело, туловище. 2. туша, освежёванное и выпотрошенное тело животного. 3. тело, корпус чего-либо; **говдас вырас пхуш-пуш эхъав** по всему телу мурашки побежали; перс. govde, турец. gövde (гөвде), крым.татар. кевде – тело; среднеарм. яз. կովուսյ կовта, в гаварах Полис կեովտե կөвтэ, Ван գեովդгм гйөвдä, Карин գувдгш гйовда – туловище.

ԳՕՎԴԱԸ (Նիսջ), ան. պարարտ մեծամարմին. փոխ. թուրք.:

ГОВДАЛЫ (Нхч), п. тучный, откормленный; турец. gövdeli (гөвдели) – тучный; в гаварах Полис կեովտեղի көвтэли, Ван գեովдгмгի гйөвдäли – тучный.

ԳՕՎԴԱՍԸ (Նիսջ), ան. վտիտ, նիհար. փոխ. թուրք.:

ГОВДАСЫЗ (Нхч), п. тощий, хилый, щуплый; заимств. из турец.

ԳՕՎԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Ն), **ԿՕՎԷԼ**, -եցէ՛կ (Չ), բ.ն. գովել:

ГОВЭЛ, гыговим, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **КОВЭЛ**, кыковим, -эцхэк (Ч), г.д.з. хвалить; от слова gōv – похвала, из языков иранской группы; грабар գով гов – похвала, գովել говел, գովիլ говил – хвалить, литер.вост.арм. գովել говел, литер.зап.арм. գովել (произн. khovél) – хвалить, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Сучава գ՛ովել гховел, Полис գովել говэл, Ахалциха, Карин, Себастья գ՛ովել гховэл, Тбилиси գովիլ говил, Харберд գ՛ովիլ гховил, Тигранакерт քովիլ кховил, Ереван գ՛ովալ гховал, Родосто քովել кховэл, Асланбек գ՛եովել гhöвэл, Возм գ՛ովալ гховал, Хачин գ՛ելել гхэвэл, գ՛իվել гхивэл, Зейтун գ՛ուվիլ гхувил, Мокс կեովալ көвал, Мараха, Салмаст, Ван կեովмլ көвäl, Агулис қավиլ гавил, в гаваре туркоязычных армян Адана գովելլեմлр говеллэмэкх.

ԳՕՎԷԼԷՆ (Ն), **ԿՕՎԷԼԷՆ** (Չ), սկ. գովելով:

ГОВЭЛЭН (Н), **КОВЭЛЭН** (Ч), н. хваля, расхваливая.

ԳՕՎԷԼՈՒ (Ն), **ԿՕՎԷԼՈՒ** (Չ), ան. գովելու, որ կարելի է կամ պետք է գովել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է անական:

ГОВЭЛУ (Н), **КОВЭЛУ** (Ч), пр.б.уд.вр. тот, кого можно или нужно похвалить; при употр. с сущ. выполняет функцию прилаг.

ԳՕՎԻ ԶԱԳԱԴ (Չ), գ. վայրի խոտաբույս է, որի ցողունը կեղևից մաքրելով՝ երեխաները ուտում են:

ГОВИ ДЖАГАД или **ГОВИ ДЖАДАД** (Ч), с. бот. свербига восточная, *Búnias orientális*, растение семейства Капустные со съедобным стеблем, дети едят его очищая от кужуры.

ԳՕՎԻ ՄԻՍ, գ. տավարի միս:

ГОВИ МИС, с. говядина; синоним – давари мис.

ԳՕՎՔ (Ն), **ԿՕՎԿ** (Չ), գ. գովառան, գովաբանություն:

ГОВКх (Н), **КОВК** (Ч), с. хвала, восхваление; литер.вост.арм. գովք говкх – хвала.

ԳՕԴԱ, (Նխ) **ԳՅՕԴԷ**, կվ. ըստ, չափով. թուրք. գյորէ – նույն իմ. **ուժօրին զօրա** բոլոր ուժով:

ГОРА, в (Нхч) **ГӨРЭ**, послеслог. согласно, сообразно чему-либо, в соответствии с чем-либо; **ужокхин гора** а) по мере сил, б) со всей силой, **панадзин гора хах гарну** по работе и зарплата; турец. göge, крым.татар. коре – по, согласно, в соответствии; среднеарм. яз. կորէ корэ, из турец., в гаварах Тбилиси, Ардиал, Нор-Джуга, Нор-Баязет, Карин, Муш գրш гора, Полис կէորէ көрэ, Ван, Карабах, Урмия, Амшен գէորտ гёөрä, Кесария գէորտ гөрä – согласно, в сравнении с.

ԳՕԴՉՕԴ, գ. կորկոտ:

ГОРГОД (Ч), с. 1. цельная пшеничная крупа. 2. кутья, ритуальное постное кушанье в Рождественский сочельник, приготовленное из размоченных в воде зерен пшеницы сорта арнаутка (гарновка); исконно арм. слово, грабар կորկոտ коркот, литер.вост.арм. կորկոտ коркот, литер.зап.арм. կորկոտ (произн. горгод) – пшеничная крупа, Салмаст կորկոտ коркот, Ахалциха, Ереван, Карин, Тбилиси կորկոտ коркот, Алашкерт, Муш կորգո գоргод, Ван կուրկոտ куркот, Харберд, Родосто, Сучава գորգո գоргод, Шемаха կուրկоу куркот, Агулис, Горис, Карабах, Мокс, Возм կուրկоу куркут, Себастья գորգէ գоргэд, Хачин գույգո գуйгод, Зейтун գիյգիւ գюйгюд, գիւրգիւ гюргюд, Асланбек գէորգէո գёргөд, գէորգէ* гёргөһ, Сведия գրրգիւ гыргюд, Мараха կարկаш каркат, Тигранакерт գորգիւ գоргид.

ԳՕԴՉՕԴԱԲՈՒՐ (Չ), գ. ավանդական Սուրբ ծննդյան ապուր ընկուզով, չամիչով ու կորկոտով:

ГОРГОДАБУР (Ч), с. традиционный рождественский суп из пшеницы сорта гарновка (арнаутка), орехов и изюма.

ԳՕԴԳ, գ. կորեկ:

ГОРЭГ, с. бот. просо; грабар կորեակ коряк – просо, литер.вост.арм. կորեկ корек, литер.зап.арм. կորեկ (произн. горэг) – просо, в гаварах Ван կորեկ корек, Нор-Джуга կորեկ корэк, Салмаст կորեկ корэкй, Алашкерт, Муш կորեգ корег, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах կորեկ корэк, Сучава գորեգ горег, Харберд, Родосто, Себастья գորեգ горэг, Шемаха կորակ корак, Асланбек գէորեգ гөрэг, գէորե гөрэй, Тбилиси կորիկ корик, Мокс, Возм կուրիկ курик, Тигранакерт գորիգ гориг, Зейтун գիյիգ гийиг, գիրիգ гириг, Сведия գիրիգ гириг, Хачин գիյեգ гийэг, Агулис կարակ карак.

ԳՕԴԳՕԴ, ան. կորեկոտ, մեջը գորեկ խառնված. **գորեգո գորեն**:

ГОРЭГОД, п. содержащий просо, смешанный с просом; **горэгод ւորэн**.

ԳՕԴԵՆԱՍ (Ն), տե՛ս օրնջգրդալ:

ГОРЫНДЖАЛ (Н), см. орынджгыдал.

ԳՕԴԻՆԱՍ (Մ. Մալա), տե՛ս օրնջգրդալ:

ГОРИНДЖАЛ (Б. Салы), см. орынджгыдал.

ԳՕԴԻՆ ԴԱԼ (Չ), տե՛ս օրնջգրդալ:

ГОРИНДЖ ДАЛ (Ч), см. орынджгыдал.

ԳՕԴԶ կամ **ՔՕԴԶ** (Ն), **ԿՕԴԶ** (Չ), գ. 1. աշխատանք. 2. կտավ. **գործ անել** (Ն), **կործ անել** (Չ) գործ կատարել, աշխատել. **գործ բրննել մաշթու հեղ** (Ն), **կործ պրննել մաշտու հեղ** (Չ) մեկի հետ միասին գործ անել, աշխատել. **գործ ունենալ** (Ն), **կործ ունենալ** (Չ) գործ ունենալ, անելիք ունենալ. **կործ չունիս իդոր մէշը խառնըվելու** (Չ) քո գործը չէ դրա մեջ խառնվել, դա քեզ չի վերաբերվում. **գործէ շարիք** (Ն), **կործէ շարիք** (Չ) կտավէ շապիկ:

ГОРДЗ или **KhOPDЗ** (H), **КОРДЗ** (Ч), с. 1. дело, работа. 2. ткань. 3. специальность, ремесло; **гордз анэл** (H), **кордз анэл** (Ч) работать, заниматься делом, **гордз быррнэл машту հэд** (H), **кордз пыррнэл машту հэд** (Ч) работать сообща с кем-либо, **гордз унэнал** (H), **кордз унэнал** (Ч) быть занятым делом, **кордз чһунис идор мэчыы харрнывэлу** (Ч) не лезь не в своё дело, **гордзэ шабикһ** (H), **кордзэ шабикһ** (Ч) сорочка из хлопчатобумажной ткани, **гордзы йох анэл** (H), **кордзы йох анэл** (Ч) испортить дело, **гордз банал** (H), **кордз панал** (Ч) а) начать дело, б) создавать хлопоты, **кордзи мэчһ thaxьвэл** (Ч) быть занятым работой по горло, **кордзов дарвэл** (Ч) увлечься чем-либо, быть целиком поглощённым чем-либо, **кордзи мэчһ лал** быть занятым чем-либо, заниматься чем-либо; исконно арм. слово, грабар գործ горц – труд, литер.вост.арм. գործ горц, литер.зап.арм. գործ (произн. khordз) – труд, в гаварах Полис, Родосто, Муш գ'ործ ghordз, Тигранакерт քործ khordз, Нор-Джуга գ'ործ ghorc, Алашкерт, Акна, Ереван, Харберд, Сучава գ'ործ ghordз, Амшен կօյձուշ կօյձուշ, Карин, Ахалциха գ'ործ ghorc, Хачин օյձ գօյձ, Тбилиси գուրձ, գուրձկ գурдзк, Зейтун գ'ույձ ghuydз, Шемаха, Салмаст кйօրձ կյօրձ, Возм գ'ուրձ ghuyrc, Себастья գ'օրձ ghördз, Карабах, Мокс կյօրձ кйօրձ, Асланбек գ'օրձ ghördз, գ'օրձ ghörз, Мараха կուիրձ куирц, Агулис գործ горц.

ԳՕԴԶԱՂՍԱՅԻՍ կամ **ՔՕԴԶԱՂՍԱՅԻՍ** (Ն), **ԿՕԴԶԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -ինելու, -ինելուդ, -ինելուն (Չ), մկ. քանի գործում եմ (կտավ), գործեցի, գործեմ և այն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГОРДЗАДЗСАЙИС или **KhOPDЗADЗСАЙИС** (H), **КОРДЗАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) пряду, прядл, буду прядь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԳՕՂԶԱԶՕՎԸՍ կամ **ՔՕՂԶԱԶՕՎԸՍ** (Ն), **ԿՕՂԶԱԶՕՎԸՍ**, -օվրդ, -օվր, -նելովրս, -նելովրդ, -նելովր (Չ), մկ. հենց որ գործում եմ (կտավ), գործեցի, գործեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությ., ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ГОРДЗАДЗОВЫС или **KhOPDЗADЗОВЫС** (H), **КОРДЗАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только пряду, прядл, буду прядь и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предл.

ԳՕԴԶԱՆԷԼ, -իմ, -երի, -ած, -օդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Նխզ), բ.ն. կործանել. բարբառի մեջ մտած է գրականից կրնի միջոցով, ինչպես նաև հետևյալը:

ГОРДЗАНЭЛ, -им, -эцһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэх (Нхч), г.д.з. губить, разрушать; грабар կործ корц – дело, կործանել корцанел – разрушать, литер.вост.арм. կործանել корцанел, литер.зап.арм. կործանել (произн. гордзанэл) – опрокидывать, губить, разрушать.

ԳՕԴԶԱՆՎԷԼ և **ԿՕԴԶԱՆՎԷԼ**, -վի, -վեցավ, -ված, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չեն գործածվում, բ.կր. կործանվել, քանդվել:

ГОРДЗАНВЭЛ и **КОРДЗАНВЭЛ**, -ви, -вэцһав, -вадз, -вэлу, не имеет форм 1-го и 2-го лица, г.стр.з. 1. гибнуть. 2. разрушаться; **ашхаркһы усумов питкордзанви** знания погубят мир; литер.вост.арм. կործանվել корцанвел, литер.зап.арм. կործանվիլ (произн. гордзанвил) – гибнуть, разрушаться.

ԳՕԴԶԱՆՎԷԼՈՒ և **ԿՕԴԶԱՆՎԷԼՈՒ**, ած. կործանվելու, որ արժանի է կործանվելու. ապ. դերբայ, որ գոյակ. հետ դառնում է ածական. **գործանվելու քաղաք**:

ГОРДЗАНВЭЛУ и **КОРДЗАНВЭЛУ**, пр.буд.вр. то, что должно быть разрушено, заслуживающий быть разрушенным; при употр. с существ. выполняет функцию прилагат.; **гордзанвэлу kһaxьakh** город, заслуживающий быть разрушенным.

ԳՕԴՁԷԼ կամ **ՔՕԴՁԷԼ**, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -եցե՛ք (Ն), **ԿՕԴՁԷԼ**, -եցե՛կ (Չ), բ.ն. գործել (կտավ):

ԳՕՐԴՅՅԼ или **KhՕՐԴՅՅԼ**, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхәкх (Н), **ԿՕՐԴՅՅԼ**, -эцхәк (Ч), г.д.з. прясть, ткать; исконно арм. слово, грабар գործ горц – труд, գործել горцел – работать, прясть, ткать, литер.вост.арм. գործել горцел, литер.зап.арм. գործել (произн. khordzjzj) – работать, ткать.

ԳՕԴՁԷԼԷՆ կամ **ՔՕԴՁԷԼԷՆ** (Ն), **ԿՕԴՁԷԼԷՆ** (Չ), մկ. գործելով (կտավ):

ԳՕՐԴՅՅԼՆ или **KhՕՐԴՅՅԼՆ** (Н), **ԿՕՐԴՅՅԼՆ** (Ч), н. прядя.

ԳՕԴՁԷԼՈՒ կամ **ՔՕԴՁԷԼՈՒ** (Ն), **ԿՕԴՁԷԼՈՒ** (Չ), ած. գործելու (կտավ), որ պետք է գործել. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԳՕՐԴՅՅԼՅՍ или **KhՕՐԴՅՅԼՅՍ** (Н), **ԿՕՐԴՅՅԼՅՍ** (Ч), пр.б.вр. пряжа, которую нужно прясть; при употр. с существ. выполняет функцию прилаг.

ԳՕԴՈՒՅՍ, գ. կորուստ, կորցրած բան:

ԳՕՐՍՏ, с. 1. потеря, утрата, пропая. 2. урон, ущерб; литер.вост.арм. կորուստ коруст, литер.зап.арм. կորուստ (произн. горуст) – потеря, урон.

ԳՕԴՈՒՑԱԶ, ած. կորցրած (բան). անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ գործածվող իբրև ածական:

ԳՕՐՍԻԱԴՅ, пр.пр.вр. потерянный, утерянный; с сущ. становится прилаг.

ԳՕԴՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի կորցնում եմ, կորցրի, կորցնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԳՕՐՍԻԱԴՅԱԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) теряю, терял и т.д., во всех лицах, числ. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԳՕՂՈՒՑԱԶՎԼՍ, -օվըդ, -օվը, -նեթօվըս, -նեթօվըդ, -նեթօվը, մկ. հենց որ կորցնում եմ և այլն:

ԳՕՐՍԻԱԴՅՈՎԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровид, -нэровы, н. как только теряю, терял, потерю и т.д.

ԳՕԴՈՒՑՔ, գ. կորուստ:

ԳՕՐՍԻKh, с. потеря, утрата, пропая.

ԳՕՐՑՆԷԼ կամ **ԳՕՐՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ուցի, -ուցած, -ցուօղ կամ – ցրնօղ, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցուցե՛ք կամ -ուցե՛ք (Ն), **ԿՕՐՑՆԷԼ**, -ցունում, -ուցի, -ուցած, -ցրնօղ, -ցրնելու, -ցուր կամ -ուր, -ցուցե՛կ կամ -ուցե՛կ (Չ), բ.ն. կորցնել:

ԳՕՐՑԻՆՅԵԼ или **ԳՕՐՑԻՆՅԵԼ**, -цхунум или -цхуним, -уци, -уцахадз, -цхунохъ или -цхунохъ, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцхәкх или -уцхәкх (Н), **ԳՕՐՑԻՆՅԵԼ**, -цхунум, -уци, -уцахадз, -цхунохъ, -цхынэлу, -цхур или -ур, -цхуцхәк или -уцхәк (Ч), г.д.з. терять; литер.вост.арм. կորցնել корцхел – терять, в гаварах Агулис կրցանիլ крцханил, Зейтун գըշնրլ гышныл; этим. см. горцхивэл.

ԳՕՐՑՎԱԶ և **ԳՕՐՍԱԶ**, ած. կորած (բան, մարդ):

ԳՕՐՑԻՎԱԴՅ и **ԳՕՐԱԴՅ**, пр.пр.вр. заблудившийся, потерявший, пропавший.

ԳՕՐՑՎԷԼ, -վիմ, գորտ, գորած, գորցրվող, -վելու, գորցրվե՛ և գորի՛ր, գորի՛ք, բ.կր.չ. կորչել:

ԳՕՐՑԻՎՅԵԼ, гыгорцхивим, гора, горадз, горцхивохъ, горцхивэлу, горцхивэ или горир, горикх, г.стр.с.з. пропадать, теряться, исчезать; корень грабара կոր кор – пропадать, исчезать, литер.вост.арм կորչել корчел, литер.зап.арм կորչիլ (пр. горчхил) – пропадать, теряться, исчезать, в гаварах Нор-Джуга կորճել корчел, Алашкерт կորել корел, Муш կորիլ корил, Ереван կորչել корчел, Горис, Карабах, Шемаха կորչիլ корчхил, Тбилиси կորչիլ корчхил, կորցրնիլ корцхынил, Себастья գորիլ горил, Карин կորսրվիլ корсывил, Сучава գորսրնել горсынел, գորսրնցրնել горсынцхынел, Тигранакерт գորսվիլ горсвил, Амшен գոյսրվուշ гойсывуш, Мокс կուրսուիլ курсусил, Мараха կուրսուրել курсувыл, Салмаст կուրսրվել курсывел, Возм կուրսիլ куррсил, Агулис կրօճիլ крочил, Зейтун գըշնրլ гышныл – потеряться, գըշնրլ гышныл – терять.

ԳՕՑ (Ն), **ԿՕՕ** (Չ) 1. գ. կողպեք. 2. ած. կողպած:

ԳՕՇհ (Н), **ԿՕՇ** (Ч) 1. с. замок, устройство для запираения ключом. 2. п. запертый, закрытый на замок; литер.зап.арм. qng (произн. khoշh) – замок, запертый, Полис, Амшен, Харберд, Кхи, Карин, Ардиал qng goշh – замок.

ԳՕՑԷԼ, -իւմ, -էցի, -ած, -օղ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Ն), **ԿՕՕԷԼ**, -էցէ՛կ (Չ), բ.ն. qngել, կողպել:

ԳՕՇհՅԼ, гыгоцхим, -эцхи, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Н), **ԿՕՇՅԼ**, кыкоцим, -эцхэк (Ч), г.д.з. запирать, закрывать на замок; литер.вост.арм. qngել goշhel, литер.зап.арм. qngել (произн. khoշhэл).

ԳՕՑՎԷԼ (Ն), **ԿՕՕՎԷԼ**, -վի, -վէցավ, -ված, -վէլու (Չ), մյուս ձևերը և արածի ներկու ներքերը չունի, բ.կր. qngվել, կողպվել:

ԳՕՇհՅՅԼ, гыгоцхви (Н), **ԿՕՇՅՅԼ**, кыкоцви, -вэцхав, -вадз, -вэлу (Ч), г.стр.з. запираяться на замок; не имеет других форм, а также форм 1-го и 2-го лица; литер.вост.арм. qngվել goշhvel, литер.зап.арм. qngվիլ (произн. khoշhвил).

ԳՕՓՉԱԳ (Ն), **ԳՕՊՃԱԳ** (Չ), գ. անիվ:

ԳՕՓԿհԱԳ (Н), **ԳՕՓԿԱԳ** (Чалтырь), **ԿՕՓԿԱԿ** (с. Крым), с. колесо; крым.татар. копчек – колесо.

ԳՕՔ¹ (Նխշ), գ. գոգ գրական բառ է՝ մտած բարբառի մեջ կրոնի միջոցով:

ԳՕԿհ¹ (Нхч), с. колени; в диалект вошло из литерат. яз. через церковный; грабар qng гог – объятие, лоно, пазуха, залив, литер.вост.арм. qng гог – колени, подол, лощина, впадина, литер.зап.арм. qng (произн. kхоkh) – пазуха, лоно.

ԳՕՔ² (Չ), գ. նշտարենի (ծառ):

ԳՕԿհ² (Ч), с. бот. граб, род небольших лиственных деревьев из семейства Берёзовые; крым.татар. кокагъач – граб, (агъач – дерево).

Դ Ը

ԴԱ¹, դրվում է բայից հետո, ձ. էլի. **ասա դա** ասա էլի. **թօ ասելիք դա** ասելիք էլի. **գասիս դա** գասես էլի (բայց իրոք չես անի). **գասիմ դա** պետք էր ասել, ես քո տեղ լինեի՝ կասեի (բայց դու չես ասել). **ասիմ դա** ասիմ էլի (ես հո չեմ թաքցնում). **բիդ ասիմ դա** պիտ ասեմ էլի (սպասիր մի քիչ):

ԴԱ¹, частица, ставится после гл. же, ведь, уж, но, всё таки, и; **аса да!** ну же, скажи!, **tho acայир да!** уж лучше бы ты сказал, **гасис да** только и делаешь, что говоришь, **гасим да** уж я то сказал бы (а ты не сказал), **асим да** а что, и скажу (не буду скрывать), **бид асим да** и скажу, скажу обязательно (потерпи немного), **thox ка да аштых** скорее бы уж пришел; турец. da, крым.татар. да – же, ведь, уж, даже, тоже, хоть, бы.

ԴԱ², դարա, դարամեն, դարա, դացա, դացամեն, դացամով (Ն), **ՏԱ**, տարա, տարամեն, տարամով, տակա, տածա, տածամեն, տածամով (Չ), դ. դա, այդ մարդը:

ԴԱ², дара, дарамэн, дарамов, даха, даца, дацхамэн, дацхамов (Н), **ТА**, тара, тарамэн, тарамов, така, таца, тацамэн, тацамов (Ч), м. тот, та (о человеке); литер.вост.арм. դա да – этот, эта, это, литер.зап.арм. ադ (произн. ath), դա (tha) – тот, в гаварах Карабах, Шемаха, Полис տա та – тот, та.

ԴԱԲԱԳ արանձին չի գործածվում, այլ միայն իբրև բաղադրիչ **հացդարագ** (տե՛ս այդ բառը) և հետևյալ արտահայտություններում. **դարագ-դարագ անել** սաստիկ չարչարել, տապկել. **դարագ-դարագ բերել** (Ն), **դարագ-դարագ պերել** (Չ) սաստիկ չարչարել, տապկել. **դարագ-դարագ քալ** (Ն), **դարագ-դարագ կալ** (Չ) չարչարվել, տապկվել. **դարագ-դարագ (ը)լալ** սաստիկ չարչարվել, տապկվել. տե՛ս դարգել:

ԴԱԲԱԳ употр. в словосочетаниях **haцhдабаг** (см. в словаре), **дабаг-дабаг анэл** или **дабаг-дабаг бэрэл** (Н), **дабаг-дабаг пэрэл** (Ч) извести, измучить, **дабаг-дабаг khal** (Н), **дабаг-дабаг кал** (Ч) или **дабаг-дабаг (ы)лал** измучиться, известись; этимол. см. дабгэл; в гаварах Сасун դարագ дабаг – яичница, Амшен դարագ дабаг – жареный (о мясе и т.п.).

ԴԱԲԱՆ¹ (Չ), **ԹԱԲԱՆ** (Ն), գ. 1. սկուտեղ. 2. կշռքի նժար՝ սկուտեղի ձևով. 3. սկուտեղի ձևով գանձանակ, որով եկեղեցիներում նվիրատվություն են հավաքում. ար. թաբալկա – շերտ, որից թուրք. թաբալ – սկուտեղ, պնակ:

ДАБАХ¹ (Ч), **ТҺАБАХ** (Н), с. 1. поднос. 2. чаша весов в форме подноса. 3. поднос для сбора пожертвований в церкви; араб. tabaqa – лист, от которого турец. tabak – тарелка, блюдо; в гаварах Урмия, Полис, Карин, Амшен, Ван, Муш թաբախի thabaq, Карабах թապախի thapaq – тарелка.

ԴԱԲԱՆ² (ՆխԶ), գ. կաշեգործ. ար. դարբաշ – նույն իմ.:

ДАБАХ² (Нхч), с. дубильщик, кожевник; араб. debbaq – дубильщик, крым.татар. табакъ – дубильня; среднеарм. яз. տապաշ տաпахъ и դարբաշ дабахъ – дубильщик.

ԴԱԲԱՂԱ, գ. թերթ. ար. թաբալկա – շերտ:

ДАБАХЪА, с. лист (бумаги, жести и т.п.); араб. tabaqa – слой, лист, от котор. турец. tabaka, крым.татар. табакъы – лист бумаги, жести; среднеарм. яз. տապաշ տաпахъа – лист, в гаварах Мокс, Нор-Баязет, Шатах դարբաշ дабахъа, Ван, Карабах թապաշ տաпахъа, Урмия, Полис, Кесария, Амшен и т.д. թարբաշ thabaqъа – лист.

ԴԱԲԱՆ, գ. ոտքի ներքան. **մեզ դարան մը դեղ** մի փոքր տարածություն. փոխ. թ.:

ДАБАН, с. подошва, ступня; **մէց дабан мы дэхь** пяточок, небольшое пространство; турец. taban, крым.татар. табан – подошва; в гаварах Карабах, Гандзак, Шемаха, Муш, Багеш դարան дабан, Амшен դարն дабон – подошва, ступня.

ԴԱԲԱՆԱՆ, ած. կարճ ոտքերով. ասվում է եզների ու կովերի մասին:

ДАБАНАХ, п. 1. коротконогий (о волах, коровах). 2 коренастый, низкорослый (человек).

ԴԱԲԱՆԴՆՈՐԸՆ (Չ), գ. կաշվի կտոր, որով ներսից ծածկում էին տրեխի ծակված տեղը. թուրք. դարան – ներքան + հայ. տրեխ:

ДАБАНДЫРРЫХ (Ч), с. заплатка, кусочек кожи, которым изнутри латали дырку в чарыке; см. чаррох; от турец. taban – подошва + арм. տրեխ трех – лапоть.

ԴԱԲԳԱԶ, ած.մկ. տապկած (միս, կարտոֆիլ և այլն). անց. դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական, բայի հետ – մակբայ. **դարգած միս. միսը դարգած բահիս նը էրգան գրգենա**:

ДАБГАДЗ, пр.пр.вр. жареный (о мясе, картошке и т.п.); при употр. с сущ. выполняет функцию прил., с глаголом – наречия; **дабгадз мис** жареное мясо, **мисы дабгадз баһис ны, эрган гыгэна** жареное мясо хранится дольше.

ԴԱԲԳԱ ԶՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տապկում եմ, տապկեցի, տապկեմ և այլն:

ДАБГÁДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) жарю, жарил, буду жарить и т.д.

ԴԱ ԲԳԱԶՕՎԸՍ, -ովդ, -ով, -ներովրս, -ներովրդ, -ներովր, մկ. հենց որ տապկում եմ, տապկեցի, տապկեմ և այլն:

ДАБГАДЗÓВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только жарю, пожарил, пожарю и т.д.

ԴԱԲԳԷԼ, -իմ, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. տապկել. 2. փոխ.իմ. սաստիկ ցավ կամ տանջանք պատճառել. պահլ. կապակ – թավա + հայ. «ել»:

ДАБГЭЛ, гыдабгим, дабгэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэкх (Ч. -эцхэк), г.д.з. 1. жарить. 2. перен. измучить, извести, вымотать душу; пехл. tārak – сковорода + окончание арм. глагола «эл»; грабар տապակել тапакел – жарить, литер.вост.арм. տապակել тапакел, литер.зап.арм. տապակել (произн. дабагэл), Нор-Джуга տապակել тапакел, Тбилиси տապակիլ тапакил, Шемаха տարբաղի табагил, Горис, Ереван, Карабах տպակել тпакэл, Агулис տպակիլ тпакил, Ван, Салмаст տապակել тапкел, Ахалциха, Мараха, Карин տապակել тапкэл, Мокс տապակիլ тапкил, Алашкерт, Хачин, Муш, Сучава դարգել дабгел, Тигранакерт դարգել дабгэл, Полис, Родосто, Себастья դարգել дабгэл, Харберд, Зейтун դարգիլ дабгил, Амшен դարգուշ дабгуш, Сведия դարգիլ дабгил.

ԴԱԲԳԸՎԱԶ, ած. 1. տապակված (միս և այլն). 2. փոխ.իմ. սաստիկ չարչարված. **դարգրված ինք նարա ծեռկը**. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАБГЫВАДЗ, пр.пр.вр. 1. жареный (о мясе и т.п.). 2. перен. измученный, изведённый; **дабгывадз инкһ нара цэрркы** измучились мы с ним; с сущ. становится прилагат.

ԴԱԲԳԸՎԱՉՍՍՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տապակվում եմ, էի, տապակվեցի, տապակվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին երկու դեմքերը գործածվում են միայն փոխաբերական իմաստով:

ДАБГЫВÁДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) извожусь (мучаюсь), изводился, буду изводиться и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; формы 1-го и 2-го л. употр. только в переносном значении.

ԴԱԲԳԸՎԱԶՉՎԸՍ, -օվըդ, -օվը, -նեռօվըս, -նեռօվըդ, -նեռօվը, մկ. հենց որ տապակվեցի, -վեցիր, -վեց, -վեցիրք, -վեցիրք, -վեցին. առաջին և երկրորդ դեմքերը գործածվում են միայն փոխաբերական իմաստով, այսինքն սաստիկ տանջվել նշանակությամբ. **նարա ծեռկը դարգրվածօվըս խէրըս հասավ, ամա աշթըխ ուշ էր**:

ДАБГЫВАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я весь извёлся, ты весь извёлся, он весь извёлся и т.д; формы 1-го и 2-го лица употр. только в переносном значении; **нара цэрркы дабгывадзовыс хэлкһыс һасав, ама аштһых уш эр** вдоволь натерпевшись от него, я наконец всё осознал, но было уже поздно.

ԴԱԲԳԸՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վօդ, -վելու, -վե, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ. 1. տապակվել 2. սաստիկ ցավ ու նեղություն կրել:

ДАБГЫВЭЛ, гыдабгывим, -вэцһа, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ (Ч. -вэцһэк), г.стр.с.з. 1. жариться. 2. перен. измучиться, известись, натерпеться; литер.вост.арм. տապակվել тапаквэл, литер.зап.арм. տապկվիլ (произ. дабгывил) – жариться, мучиться.

ԴԱԲԳԸՎԷԼԷՆ, մկ. 1. տապակվելով. 2. փոխ.իմ. սաստիկ ցավ ու նեղություն կրելով:

ДАБГЫВЭЛЭН 1. н. жарясь. 2. перен. мучаясь, изводясь.

ԴԱԲԳԸՎԷԼՈՒ, ած. 1. տապակվելու (բան). 2. փոխ.իմ. սաստիկ տանջվելու (պատճառ, գործ):

ДАБГЫВЭЛУ, п. 1. предназначенный для жарки. 2. перен. то, что может измучить или тот, кто может измучить, вымотать все нервы.

ԴԱԲԳՕՅ, ած. անհնազանդ, հոգին հալումաշ անող (երեխաների մասին):

ДАБГОЦҺ, п. строптивый, непослушный, выматывающий душу (о детях).

ԴԱԲԼԱ (Ն), **ՏԱԲԼԱ** (Չ), գ. 1. վարտիքի նստատեղի մասը. 2. մաղի նման, բայց առանց ծակոտիների գործիք, որ հնումը գործածում էին հացահատիկ լցնելու համար. ար. թարթ – նույն իմ.:

ДАБЛА (Н), **ТАБЛА** (Ч), с. 1. седалищная часть брюк, трусов. 2. лоток без отверстий в форме сита, который использовали для пересыпания пшеницы; **дзаг табла** голодранец, **ахкадабар дзаг табла** хвастливый голодранец, **таблан кһакһнэл** наложить в штаны; араб. table; в гаваре Ван թապլա thapla – а) плошка, миска, б) пепельница, г) седалищная часть брюк.

ԴԱԲԸԱ, մկ. անգամ, հեղ. թուրք. դարբա – նույն իմ.:

ДАБРА, в с. Крым также **ДАБРА**, н. раз; от араб. darba – удар; раз; грабар տարաշ тарпа – раз, среднеарм. яз. դարբա дарба и տարաշ тарпа – раз, в гаварах Сучава дарба դарբա, Кхи դարբ дәрб, Ардиал տарաշ тарпа, Себастья տրաշ трпа, Кесария տաщаш тапа, Киликия, Мараш տашаши тапу – раз.

ԴԱԳ, գ. հատակ, տակի մաս (որևէ բանի). **դագեն արուն էշտալ** սաստիկ ցավել կամ գոջալ որևէ դժբախտություն կամ գործած սխալի համար. **դագը առնել** (Ն), **դագը երել** (Չ) տակը այրվել (կաթի, կերակուրի) ու կաշեի ամանին. **դագը քննել** (դույլի, տակառի և այլն) հատակը կոտրվել, ընկնել. **դագը ցրթել** (Ն), **դագը ծրկել** (Չ) դույլի, տակառի կամ ուրիշ ամանի հատակը կոտրել.

դագը դրնել (Ն), **դագը տրնել** (Չ) նոր հատակ շինել (դույլի տակառի և այլն). **դագեն էլել** (որևէ բանի) դժվարությունը հաղթահարել. **դագեն մըղնել**, **վըրայեն էլել** փչացնել, վատնել (գույքը, ծառանգությունը և այլն). **դագ-դագ էրել** (Չ) սաստիկ փխսոսալ (հավանորեն սա «դարագ-դարագի» սղված ձևն է):

ДАГ 1. с. дно, днище, низ. 2. пр. под, подо; **дагэн арун эштал** раскаиваться, сожалеть (о причинённом кому-либо горе, совершённом проступке), **дагы аррнэл** (Н), **дагы эрэл** (Ч), пригорать (о молоке, жареной пище), **дагы ыйнэл** выпасть (о днище ведра или бочки), **дагы цыхкхэл** (Н), **дагы цыкэл** (Ч) выбить (днище ведра или бочки), **дагы дынэл** (Н) **дагы тынэл** (Ч) изготовить новое днище (для ведра, бочки), **дагэн эллэл** преодолеть трудности, **дагэн мыднэл**, **вырайэн эллэл** пустить на ветер (деньги, имущество), **даг-даг эрэл** (Ч) раскаиваться, сожалеть, **даг аррнэл** (Несветай) наестся, **дагы тһэпһэн эллав** (Ч) а) понёс непомерные расходы, б) оказался в крайне тяжёлом положении, **дагы тһэпһэн һаницһ** (Ч) а) ввёл (кого-то) в непомерные расходы, б) вымотал всю душу, в) поставил (кого-то) в безысходное положение, **пани даг чһимынал** не пасовать перед трудностями; от пехлев. tak – дно; грабар տալ так – дно, литер.вост.арм. տալ так, литер.зап.арм. տալ (произн. даг) – дно, в гаварах Ахалциха, Горис, Ереван, Карабах, Карин, Мокс, Мараха, Нор-Джуга, Ван, Возм, Шемаха, Салмаст, Тбилиси տալ так, Алашкерт, Муш տազ таг, Тигранакерт դագ дӱг, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава դազ даг, Хачин դոզ дог, Асланбек դազ даг, դալ дай, Агулис տոլ ток, Зейтун դор док, Сведия դիւр дюк.

ԴԱԳԱՆՔ, գ. տակաւնը, ւրուր:

ДАГАНКһ, с. осадок, отстой; литер.вост.арм. տակաւնը таканкһ, литер.зап.арм. տակաւնը (произ. даганкһ) – осадок, отстой.

ԴԱԳԷՆ 1. մկ. տակից. 2. ած. խորամանկ, նենգամիտ:

ДАГЭН 1. н. снизу. 2. п. перен. хитроумный, коварный, вероломный (человек).

ԴԱԳԷՆ-ՏՈՒՂՃՈՒԿԷՆ (Չ), մկ. հիմնավոր կերպով (հարցնել, տեղեկանալ). հայ. տակեն + թուրք. դիր – տակ, «ջիկ» – նվազական մասնիկ + հայ. «էն» – բացատրականի վերջավորությունը:

ДАГЭН-ТУПЧУКЭН (Ч), н. подробно, детально (расспрашивать, осведомляться); арм. такэн + турец. dir – дно + турец. уменьш. аффикс sik (джык) + окончание отложит. падежа арм. языка «ЭН».

ԴԱԳԷՎԱՆՑ (Նիջ), մկ. գաղտնի, թաքուն. վերջավորութ. գրաբարի մնացորդ է:

ДАГЭВАНЦһ (Нхч), н. тайно, скрытно, украдкой, исподтишка; окончание из грабара.

ԴԱԳԸ, մկ. տակը, տակում, հատակում:

ДАГЫ, н. под; на дне.

ԴԱԳՆԻՎԸՐԱ, մկ. տակնուվրա. տակ-ն-ի-վերա, ուրտեղ «ն»-ն հոդ է, «ի»-ն գրաբարի նախդիր:

ДАГНИВЫРА или **ДАГНЫВЫРА**, н. вверх дном, в полном беспорядке; **дагнывыра анэл** перевернуть вверх дном; так-н-и-вера, где «н» – притяж. частица, «и» («ы») – предлог грабара; литер.зап.арм. տակնուվրա (произн. дагнувыра) – вверх дном.

ԴԱԳՈՒՅՔ (Ն), **ԴԱԳՈՒԾԿ** (Չ), գ.ած. մաղի ծակերից անցած նիհար ցորեն և այլ հացահատիկներ. տակ-ուց-ք, որտեղ «ուց»-ը գրաբարի հոգնակի սեռական հոլովի վերջավորությունն է, իսկ «ք»-ն, որ Չալթրի ենթաբարբառում խլանալով դարձել է «կ», գրաբարի հոգնակիի վերջավորությունն է:

ДАГУЦһКһ (Н), **ДАГУЦК** (Ч), с. высевки, остатки, получаемые при просеивании сыпучих тел (зёрен пшеницы и т.п.); так-уцһ-кһ, где «уцһ» – оконч. родит. падежа грабара, а «кһ» – окончание множ. числа грабара, который в чалтырском говоре принял форму «к» в результате оглушения.

ԴԱԴԱ (մանկ.), գ. իրենից մեծ քույր. փառս. դադա – ստնտու, դաստիրակչուհի:

ДАДА (детск.), с. старшая сестра; перс. dada – кормилица, от которого турец. dada – кормилица, воспитательница; в гаварах Тбилиси, Тигранакерт, Аварик, Урмия, Карин, Ван, Ширак դադա дада, Мокс դադո дадо, Муш, Сасун դադէ дадэ – старшая сестра.

ԴԱԴԱՍԻՇ ԱՆԷԼ (Չ) շուտ-շուտ հաճախել, սովորություն դարձնել. թուրք. դադամակ – սովորություն դարձնել:

ДАДАМИШ АНЭЛ (Կ) повадиться, приобрести привычку часто делать что-либо, обычно нежелательное для других, например, часто и назойливо ходить к кому-либо в гости; турец. dadanmak – повадиться, привыкать, пристраститься к чему-либо; в гаваре Карабах դադմիշ ինել զադմիш инэл – приобрести привычку (делать что-либо).

ԴԱԴԱՍԻՇ ԸԼԱԼ (Ն) սովորություն դառնալ. թուրք. դադամակ – նույն իմ.:

ДАДАМИШ ЫЛАЛ (Н) стать привычкой; турец. dadanmak – приучаться, привыкать, пристраститься к чему-либо, повадиться.

ԴԱԴԱՍՍԱՆ կամ **ԹԱԴԱՍՍԱՆ** (Ն), **ՏԱԴԱՍՍԱՆ** (Չ), գ. դատաստան. **դադաստանը անել** (Ն), **տադաստանը անել** (Չ) պատժել:

ДАДАСТАН или **ТhАДАСТАН** (Н), **ТАДАСТАН** (Կ), с. наказание; **дадастаны анэл** (Н), **тадастаны анэл** (Կ) наказывать, **диван-тадастан** приговор суда, **аствадз анэ тадастаны** бог ему судья, **тадастаны эхъав** правосудие свершилось; от пехлев. dāstān; грабар դատաստան датастан – приговор суда, литер.вост.арм. դատաստան датастан, литер.зап.арм. դատաստան (произ. thадастан) – приговор суда; наказание.

ԴԱԴԱՎՕԴ կամ **ԹԱԴԱՎՕԴ** (Ն), **ՏԱԴԱՎՕԴ** (Չ), գ. դատավոր. այժմ գործածվում է ուսերեն «սուդա»:

ДАДАВОР или **ТhАДАВОР** (Н), **ТАДАВОР** (Կ), с. судья; слово вышло из употребления, в наст. время употр. русское сл. «судья»; от пехлев. dātavār – судья; грабар դատավոր датавор – судья, литер.вост.арм. դատավոր датавор, литер.зап.арм. դատավոր (произн. thадавор) – судья.

ԴԱԴԱԴԱՆ կամ **ԹԱԴԱԴԱՆ** (Ն), **ՏԱԴԱԴԱՆ** (Չ), գ. դատարան. այժմ գործածվ. է ուսերեն «սուդ»:

ДАДАРАН или **ТhАДАРАН** (Н), **ТАДАРАН** (Կ), с. суд; вышло из употр., в наст. время употр. рус. слово «суд»; литер.вост.арм. դատարան датаран, литер.зап.арм. դատարան (thадаран) – суд.

ԴԱԴԷ ԱՆԷԼ (մանկ.) քայլել:

ДАДЭ АНЭЛ (детск.) начать ходить, делать первые шаги.

ԴԱԴԷ-ԲՈՒԴԷ ՔԱԼԷԼ (Չ), **ԴԱԴԷՍՕՆԷ ԷՇԹԱԼ** (ՆխՉ) քայլել անհաստատ քայլերով:

ДАДЭ-БУДЭ КhАЛЭЛ (Կ), **ДАДЭМОНЭ ЭՄТhАЛ** (Нхч) плестись, ковылять, идти с трудом передвигая ноги.

ԴԱԴԷԼ կամ **ԹԱԴԷԼ** (Ն), **ՏԱԴԷԼ**, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ), բ.ն. դատել. այժմ չի գործածվում, արա տեղը այժմ գործածվում է կամ ուսերեն «սուդիտ», կամ «օրէնք անել», «օրէնք գրողել»:

ДАДЭЛ или **ТhАДЭЛ** (Н), **ТАДЭЛ**, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэх (Կ), г.д.з. судить, предавать суду; слово вышло из употребления, вместо него употр. «орэнкх анэл», «орэнкх гыдррэл», либо рус. глагол «судить»; пехлев. dāt – суд; литер.вост.арм. դատել дател, литер.зап.арм. դատել (произн. thадэл) – судить, Полис дадил դադիլ, Асланбек դ՛ադիլ дхадил, Амшен տադուշ тадуш, Тбилиси տադիլ тадил, Себастья, Алашкерг դ՛ադիլ дхадил.

ԴԱԴՍՈՒՆՔ (ՆխՉ), գ. դատողություն. դատ-ում-ուն-ք, որտեղ «դատ» արմատը հին փոխառություն է պարսկերենից և նշանակում է «օրէնք», «ում» և «ուն» հայ. ածանցներ են, իսկ «ք»-ն գրաբարի հոգնակիի մասնիկն է:

ДАДМУНКh (Нхч) рассудок, разум; дат-ум-ун-kh, где корень «дат» – от перс. dat – закон + суффиксы арм. языка «ум» и «ун» + оконч. суш. мн. ч. грабара «kh».

ԴԱԴՕՂՈՒԹԻՆ կամ **ԹԱԴՕՂՈՒԹԻՆ** (Ն), **ՏԱԴՕՂՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. դատողություն:

ДАДОХЪУТhИН или **ТhАДОХЪУТhИН** (Н), **ТАДОХЪУТhИН** (Կ), с. рассудок, разум; литер.вост.арм. դատողություն датохъутхюн – рассудок.

ԴԱԶ (ՆխՉ), ած. ճաղատ, գլխի մազերը թափված:

ԴԱՅ (Нхч), п. лысый, плешивый; перс. taz – лысый, плешивый; среднеарм. яз. տազ таз – лысый, из перс., в гаварах Ван, Муш, Багеш, Амасия, Евдокия տազ таз – лысый.

ԴԱԼ¹ (Ն), գ. ծննդաբերությունից հետո (կնոջ և ընտանի կենդանիների) առաջին կտրբ. տե՛ւ ու ուկ:

ԴԱԼ¹ (Н), с. молозиво; исконно арм. слово, грабар դալ дал – молозиво, литер.вост.арм. դալ дал, литер.зап.арм. դալ (произн. thal) – молозиво, Нор-Джуга, Тбилиси դալ дал, Ереван, Алашкерт, Ахалциха, Хотрджур, Карин, Муш, Себастья դալ дал, Амшен տալ тал, Возм դալ дэл, Мокс, Ван տալ тэл; синоним – уз (Չ).

ԴԱԼ², գուրամ, դուվի, դուվաձ, դուվոֆ, դալու, դուր, դուվեր, բ.ն. տալ:

ԴԱԼ², гудам, дуви, дувадз, дувохъ, далу, дур, дувэх, г.д.з. 1. давать, выдавать, отдавать. 2. заставлять что-либо делать (в сочетании с глаголом в форме причастия буд. вр.); **нор халав кынэлу дувицх** заставил купить новую одежду, **бады зырчэлу бид дан** заставят снести стену, **эрэс дал** избаловать, **анун дал** назвать, дать имя; исконно арм. слово, грабар տալ тал – давать, литер.вост.арм. տալ тал, литер.зап.арм. տալ (произн. дал) – давать, в гаварах Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси տալ тал, Акна, Асланбек, Харберд, Амшен, Родосто, Себастья, Сучава դալ дал, Агулис տոլ тол, Хачин, Зейтун դոլ дол, Сведия դվիл двил, Муш իտալ итал, Алашкерт իդալ идал, Тигранакерт իդալ идэл.

ԴԱԼ³ (Ն), **SUL** (Չ), գ. ուռենու մատղաշ ճյուղ, որից կոորվներ են հյուսում. թուրք. դալ – ճյուղ:

ԴԱԼ³ (Н), **ТАЛ** (Ч), с. молодые ветви ивы, из которых плетут корзины; турец. dal – ветка, крым.татар. дал – сук, ветка, тал – ива, верба; среднеарм. яз. տալիկ талик – ветка, сук, в гаварах Тбилиси, Амшен դալ дал, Карабах տալը талны, Карин, Арабкир, Полис, Тигранакерт, Партизак տալ тал – ветка.

ԴԱԼ (Ն), գ. տալ, ամուսնու քույրը (կնոջ համար):

ԴԱԼ (Н), с. золовка, сестра мужа; исконно арм. слово, грабар տալ тал – золовка, литер.вост.арм. տալ тал, литер.зап.арм. տալ (произн. дал) – золовка, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Тбилиси տալ тал, Акна, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава դալ дал, Нор-Джуга տալը талн, Тигранакерт դալ дэл, Зейтун, Хачин դոլ дол, Агулис տոլл тойл, Муш տալ тал, տալվ талв, Алашкерт, Буланых, Двин, Мокс, Салмаст, Ван տալվ талв, Мараха տալլ тавл, Сведия դուլ дул; синоним – քыкհэчх.

ԴԱԼԱՆ, գ. 1. փայծախ. 2. ջրգողություն կոչվող հիվանդություն. փոխ. թուրք.:

ԴԱԼԱԽ, с. 1. анат. селезенка. 2. мед. водянка; **далах лал** пухнуть от избытка жидкости в организме; турец. dalak – селезенка, водянка, крым.татар. талакъ – селезенка; среднеарм. яз. տալախ талахъ – селезенка, водянка, в гаварах Урмия, Аварик, Амшен, Карабах и т.д. դալախ далахъ – селезенка, водянка.

ԴԱԼԴԵՐՄԻՇ ԱՆԷԼ ընկղմել. թուրք. դալդըրմակ – նույն իմ.:

ԴԱԼԿԻՄԻՇ ԱՆԷԼ черпать воду погружая в неё ведро; турец. daldırmak, крым.татар. далдырмакъ – погружать; в гаваре Амшен դոլդըրմիշ ընուշ долдурмиш ынуш – черпать воду.

ԴԱԼԻՔ, գ. 1. պարտք, վճարելու գումար. 2. պարտապան. **դալիքըս դուվի, խալսեցա, շինը յէս մէքաղ մաշտու դալիք չիմ**:

ԴԱԼԻԿԻ, с. долг, денежная сумма, взятая займы; **даликхыс дуви, халсэцха, шины йэс мэкхад машту даликх чим** долг я вернул и теперь никому не должен; литер.вост.арм. տալիք таликх, литер.зап.арм. տալիք (произн. даликх) – долг.

ԴԱԼՈՒ, ած. տալու (բան), որ կարելի է կամ պետք է տալ. ապանի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԴԱԼՍ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно отдать; с сущ. выполняет функцию прил.

ԴԱԼՂԱՆ (Ն), **ԴՈԼՂՈՒՆ** (Չ), գ. ալիք. թուրք. դալգա – նույն իմ.:

ДАЛХЪАН (Н), **ДОЛХЪУН** (Ч), с. волна; турец. dalga, крым.татар. далгъа, толкъун (диал.) – волна; среднеарм. яз. տալղա տալղա – волна, из турец., в гаваре Амшен դալղա далхъа – волна.

ԴԱԼՂԱՆԼԵՄԻՇ (Ը) **ԼԱԼ** (Ն), **ԴՕԼՂՈՒՆԼԵՄԻՇ** **ԼԱԼ** (Չ) ալեկոնովել. բոլոր. դալղանմալ – նույն իմ.:

ДАЛХЪАНЛЭМИШ (Ы) **ЛАЛ** (Н), **ДОЛХЪУНЛЭМИШ** **ЛАЛ** (Ч) волноваться, покрываться волнами, штормить; турец. dalgalanmak (далгаланмак), крым.татар. далгъаланмакъ – волноваться; в гаваре Амшен դալղալըմիշ ըղավ далхъалымиш ыхъав – заштормило.

ԴԱՆԱԴԻԹՍԱ (Ը) **ԼԱԼ** հասկանալ, ըմբռնել. փոխ. ուս. ժողովրդ. լեզվից:

ДАХАДИТ **СА** (Ы) **ЛАЛ** уяснить, уразуметь; заимств. из рус.

ԴԱՆՏԱԳ, գ. 1. տախտակ. 2. արտի այն մասը, որ սերմնացանը ցանում էր մի երթով մի ծայրից մինչև մյուսը. պահլ. տախտակ – նույն իմ. **դախտագը բագաս է** խելագար է:

ДАХТАГ, с. 1. доска. 2. пол в доме, помещении. 2. в старину, часть поля, которую крестьянин засеивал за одну ходку от одного конца поля до другого; **дахтагы багас** э сумасбродный, взбалмошный, **дахтаги лат** тряпка для мытья пола, **дахтаг сырп** **хэл** мыть пол, **дахтагы авлэл** подметать пол; пехлев. tāxtak, перс. taxta – доска; грабар տախտակ тахтак – доска, литер.вост.арм. տախտակ тахтак, литер.зап.арм. տախտակ (произн. дахтаг) – доска, Агулис, Ахалциха, Горис, Карин, Карабах, Мокс, Мараха, Шемаха, Ван, Салмаст, Нор-Джуга, Тбилиси տախտակ тахтак, Амшен, Себастья դախագ дахдаг, Алашкерт, Ереван, Муш тахтаг տախտագ, Асланбек դախագ дахдаг, դախտ дахта, Сучава դախագ дахдаг, Харберд դախագ дахдаг, Полис, Родосто դախագ дахдаг – доска.

ԴԱՆՏԱԳԷ, ած. տախտակե, տախտակից շինած:

ДАХТАГЭ, п. дощатый, изготовленный из досок.

ԴԱՀԱ (Ն), **ԴԸՀԱ** (Չ), մկ. այլևս, էլի դեռ. բոլոր. դահա – նույն իմ.:

ДАҺА (Н), **ДЫҺА** (Ч), н. ещё, больше, пока, пока ещё, до сих пор, всё ещё; турец. daha – ещё, пока, пока ещё, всё ещё; в гаварах Тбилиси, Карабах, Урмия, Кесария, Амшен, Хачин, Карин, Муш դահա даха и դհа дһа, Аварик դահի даһи – больше; ещё, пока ещё, до сих пор.

ԴԱՀԱ ԳԷՆԷ (Ն), **ԴԸՀԱ ԳԷՆԷ** (Չ), մկ. տակավին, մինչև այժմ:

ДАҺА ГЭНЭ (Н), **ДЫҺА ГЭНЭ** (Ч), н. еще, пока, всё еще, до сих пор; турец. daha – еще, пока, всё еще, до сих пор.

ԴԱՀԸԷ կամ **ԴԸՀԱԸԷ** (Չ), **ԴԱՅԸԷ** (Ն), գ. դահիրե, դափ. արար. դիրе, պարս. դարիե – նույն իմ.:

ДАҺРЭ или **ДЫҺАРЭ** (Ч), **ДАЙРЭ** (Н), с. бубен; араб. daira, турец. daire (дайрэ) – бубен; литер.вост.арм. դահիրա даһира, Тбилиси դարա дайра, դարա дайра – бубен.

ԴԱՀԸԶԻ կամ **ԴԸՀԱԸԶԻ** (Չ), **ԴԱՅԸԶԻ** (Ն), գ. դահիրի զարնոդ. բոլոր. դարիչի – ն. իմ.:

ДАҺРЭДЖИ или **ДЫҺАРЭДЖИ** (Ч), **ДАЙРЭДЖИ** (Н), с. барабанщик, играющий на бубне; турец. daireci (дайреджи) – барабанщик.

ԴԱՂ¹, գ. ար. փոխ. բոլոր. **դաղեն բրոնրվաձ** (Ն), **դաղեն պրոնրվաձ** (Չ) վայրենի (մարդ):

ДАХЬ¹, с. гора; турец. dağ (дахь), крым.татар. дагъ – гора; **дахьэн быррнывадз** (Н), **дахьэн пыррнывадз** (Ч) мужлан, деревенщина.

ԴԱՂ², գ. տաղ, երգ. **դաղ գանչել** երգել:

ДАХЬ², с. песня; **дахь ганч** **хэл** петь песню; грабар տաղ тахь – песня, литер.вост.арм. տաղ тахь, литер.зап.арм. տաղ (произн. дахь) – песня, Агулис, Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ван, Ереван, Карин, Карабах, Мокс, Муш, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси տաղ тахь, Харберд, Шемаха, Родосто, Себастья դաղ дахь, Тигранакерт դղ դաхь, Хачин դղ дохь.

ԴԱՂԱՎԱՐ, գ. 1. տոն (կրոնական). 2. մեռելոց հիշատակի օր:

ДАХЬАВАР, с. 1. религиозный праздник. 2. день поминовения усопших. 3. праздник, торжество; **дахьавар** **анэл** устраивать торжество по какому-либо поводу (новоселье и т.п.); грабар տաղավար тахьавар – хижина, лачуга, шатёр, литер.вост.арм. տաղավար тахьавар, литер.зап.арм.

տաղաղաղ (произн. дахъавар) – беседка, павильон, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Карин տաղաղաղ тахъавар, Полис, Родосто, Себастья դաղաղաղ дахъавар, Харберд դոլոլաղ дохъавар, все в значении «пять главных религиозных праздников».

ԴԱՂԴԱՂԱ, գ. հոգւ, գլխացալանք. փոխ. թուրք.:

ДАХЪДАХЪА, с. суета, повседневные заботы, хлопоты; турец. dağdağa (дахъдахъа) – хлопоты, заботы, крым.татар. дагъдагъа – шум, гам, суматоха.

ԴԱՂԴԱՂԱԼԸ, ած. շատ հոքս պատճառող (գործ). փոխ. թուրք.:

ДАХЪДАХЪАЛЫ, п. хлопотливый (о деле); турец. dağdağalı (дахъдахъалы) – хлопотливый, крым.татар. дагъдагъалы – шумный, суматошный.

ԴԱՂԷԼ, -իմ, -դէցի, -աձ (Նխջ), բ.ն. խարանել. թուրք. դաղլամակ – նույն իմ.:

ДАХЪЭЛ, -им, -хъэци, -адз (Нхч), г.д.з. клеймить, выжигать клеймо; перс. дау (дахъ) – клеймо; грабар տաղ тахъ – клеймо, տաղել тахъել клеймить, литер.вост.арм. դաղել дахъել, литер.зап.арм. տաղել (произн. дахъэл) – жечь, прижигать, Салмаст, Алашкерт, Муш դաղել дахъել, Горис, Ереван, Карабах, Себастья դաղել дахъэл, Асланбек դաղել дахъэл, Агулис, Харберд, Шемаха, Тбилиси դաղիլ дахъил, Ван դողել дэхъел.

ԴԱՂԹՄԻՇ ԱՆԷԼ ցրել. թուրք. դաղթթմակ – նույն իմ.:

ДАХЪЫТМИШ АНЭЛ сеять, разбрасывать семена; турец. dağtımak (дахъытмак), крым.татар. дагъытмак – рассеивать, разбрасывать.

ԴԱՂԸՄԻՇ ԱՆԷԼ որևէ ամբողջության մասերն իրարից բաժանել, մասնատել:

ДАХЪЫЛМИШ АНЭЛ 1. разваливать, разрушать. 2. разгонять, рассеивать (людей, животных); турец. dağılmak (дахъылмак), крым.татар. дагъылмакъ – разваливаться.

ԴԱՂԸ-ՄԱՂԸ ԱՆԷԼ նախորդի կրկնական ձևն է՝ իմաստի ուժեղացման համար:

ДАХЪЫЛ-МАХЪЫЛ АНЭЛ разваливать, разрушать.

ԴԱՂԸՄԻՇ (Ը)ԸԱԸ մասերն իրարից բաժանվել. թուրք. դաղըլմակ – նույն իմ.:

ДАХЪЫЛМИШ (Ы)ЛАЛ 1. разваливаться, разрушаться. 2. разбредаться, рассеиваться (о людях, животных).

ԴԱՂԸ-ՄԱՂԸ (Ը)ԸԱԸ նույնի չեզոք ձևն է:

ДАХЪЫЛ-МАХЪЫЛ (Ы)ЛАЛ разваливаться, разрушаться.

ԴԱՂՆԸԽ, ած.մկ. ցիրուցան. թուրք. դաղընըլ – նույն իմ.:

ДАХЪЫНЫХ 1. п. разбросанный, раскиданный. 2. н. вразброс; турец. dağınık (дахъынык), крым.татар. дагъыныкъ – рассыпанный, разбросанный.

ԴԱՂՈԹԻ (Չ) ԹԱԽՈԹԻ (Ն), գ. դղրոց:

ДАХЪЫРРТԻИ (Չ), ԹԱԽЫРРТԻИ (Н), с. грохот, громыханье.

ԴԱԿՏԷՂ (Չ), տե u դաքթել (Ն):

ДАКТЭХЬ (Չ), см. дактхэхь (Н).

ԴԱԿՏԷՂ-ՉԻՉԱԳ (Չ), գ. մի տեսակ բույս է:

ДАКТЭХЬ-ЧИЧАГ (Չ), с. бот. недотрога, Impatiens, род цветковых растений семейства Бальзаминовые.

ԴԱՄԱ, գ. 1. տիկին. 2. թղթախաղի մեջ կնոջ նկարով թուղթ, հումանիշը – սուրճ.

3. թղթախաղի մի տեսակը. իտալ. դամա, որից նաև ռուս. տիկին:

ДАМА, с. 1. дама, женщина. 2. игральная карта с изображением женщины; синоним – сута.

3. вид карточной игры; франц. dama, от котор. рус. дама.

ԴԱՄԱԽ (Ն), ՏԱՄԱԽ (Չ), գ. քիմք. թուրք. դամաղ – նույն իմ.:

ДАМАХ (Н), ТАМАХ (Չ), с. нёбо; от турец. damak – нёбо; среднеарм. яз. դամաղ дамахъ и տամախ тамах – нёбо, в гаварах Тбилиси, Карабах, Аварик, Шемаха, Карин, Муш, Сасун դամաղ дамахъ – нёбо.

ԴԱՄԱՀ (Չ), գ. աշխատասիրություն. ար. թամմա – ազահ. տե՛ս նաև թամահ:

ДАМАh (Կ), с. трудолюбие, прилежание; **дамah** **унэнал** быть трудолюбивым; от араб. tama – жадный, ненасытный; в гаварах Полис, Карабах, Тбилиси, Карин թամահ тамah, Ван թրմահ тымah – жадность, ненасытность; см. также тамah (H).

ԴԱՄԱՀԻ (Չ), ած. աշխատասեր, բանուկ. ար. թամահ – ազահ:

ДАМАhИ (Կ), п. трудолюбивый, прилежный, усердный; от араб. tama – жадный.

ԴԱՄԱԸ, գ. երակ, այրունատար անոթ. փոխ. թուրք. **թեու դամարը բրունել** (Ն), **թեու դամարը պրունել** (Չ) հակառակվել. **խել դամարը բրունել** (Ն), **խել դամարը պրունել** (Չ) գժուրյուն անել. **դամարը նայել** ձեռքի զարկերակը շոշափելով սուտ գուշակություն անել, ինչպես հնումը անում էին քոչվոր գնչու կանայք:

ДАМАР, с. анат. жила, вена, кровеносный сосуд; **thэppс** **дамары быррнэл** (H), **thэppс** **дамары пыррнэл** (Կ) прекословить, воспринимать в штыки (чы-либо слова), **хэв** **дамары быррнэл** (H), **хэв** **дамары пыррнэл** (Կ) шалить, баловаться (о детях), **дамары найэл** гадать по линиям на ладони (о цыганках); турец. damar – жила, кровеносный сосуд; в гаварах Карин, Нор-Джуга, Тбилиси, Карабах, Карчеван դամար дамар, Амшен դոմար домар – жила, вена.

ԴԱՄԱԸ-ԴԱՄԱԸ, մկ. միջներակներով (մսի վերաբերյալ):

ДАМАР-ДАМАР, н. с прожилками (о мясе).

ԴԱՄԲՈՒՌ-ԴՈՒՄԲՈՒՌ, մկ. աղմուկ հանելով (ընկնել բարձր տեղից ցած):

ДАМБУРР-ДУМБУРР, н. с шумом, с грохотом (падать и т.п.).

ԴԱՄԲՈՒՌԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ աղմուկ հանել (կարծր բանի զարնելով):

ДАМБУРРДЭМИШ АНЭЛ грохотать (о шуме от удара о твёрдую поверхность).

ԴԱՄԲՈՒՌԴԻ և **ԴԱՄԲՈՒՌԹԻ** աղմուկ (կարծր բանի զարնելուց):

ДАМБУРРДИ и **ДАМБУРРТИИ**, с. шум, грохот от удара о твёрдую поверхность.

ԴԱՄԼԱ 1. գ. կաթված. 2. ած. կաթվածահար. թուրք. դամլա – կաթիլ:

ДАМЛА 1. с. паралич. 2. п. парализованный; турец. damla – паралич; в гаварах Тбилиси դամրլա дамбла, Карабах, Шемаха դամլա дамла – парализованный.

ԴԱՄԿԱ¹, գ. 1. այն խաղը, որ խաղում են երկու մարդ 64 քառակուսի մասերի բաժանված տախտակի վրա՝ երկու գույնի բոլորակաձև «քարերով». 2. այդ խաղի մեջ այն «քարը», որ հասնելով հակառակորդի վերջին շարքի քառակուսիներից մեկին՝ ետ ու առաջ շարժվելով արտոնյալ իրավունք է ստանում. թուրք. դամա – նույն իմ. թուրք. «դամա» բառը դարձել է «դամկա» սխալմամբ նույնացվելով «դամա» – տիկին բառի հետ և վերջին «ա» հնչյունի տեղ դնելով ռուս. նվազական վերջավորությունը:

ДАМКА¹, с. 1. шашки. 2. дамка, шашка, доведенная до последнего ряда клеток соперника; перс. dāmā – шашка, от котор. турец. dāma, крым.татар. дама – шашка; рус. дамка – шашка, доведенная до последнего ряда клеток противника.

ԴԱՄԿԱ² (Չ), գ. փոքրիկ շնիկ, որոնց պահում են հարուստ տներում իբրև զվարջալիք. «դամկա» – տիկին բառն է ռուս. նվազական վերջավորությամբ. համանիշը – շառիկ, շառկա:

ДАМКА² (Կ), с. комнатная собачка; заимств. из рус.; синон. шарик, шарка.

ԴԱՄՂԱ կամ **ԹԱՄՂԱ** (Ն), **ՏԱՄՂԱ** (Չ), գ. 1. կնիք ապրանքի հակերի վրա. 2. ջեռացրած երկաթով խարած կնիք անասունների մարմնի վրա. ար. թամղա, թուրք. դամղա, նույն իմ. **դամղա** կամ **թամղա զարնել** (Ն), **տամղա զարնել** (Չ) կնիք դնել (ապրանքի կամ անասունի վրա):

ДАМХЪА или **ТhАМХЪА** (H), **ТАМХЪА** (Կ), с. 1. маркировка на изделии или на товаре. 2. тавро, клеймо, выжигаемое калёным железом на коже, рогах или копытах животных. 3. семейно-родовой знак, знак собственности, которым в старину отмечали принадлежащий семье или роду скот, выжигая его на коже, рогах или копытах животных; **дамхъа зарнэл** или **thамхъа зарнэл** (H), **тамхъа зарнэл** (Կ) а) маркировать товар, б) клеймить, выжигать клеймо на теле животных; перс. tāmḡa, от которого турец. damga – клеймо, метка, тавро, крым.татар. тамḡа – клеймо, метка, родовой знак; грабар տամղա тамхъа – клеймо, среднеарм. яз. դամղա дамхъа, դաղմա дахъма,

տաճնդա տաճա, в гаварах Амшен, Сасун, Джавахк դաճնդա տաճա, Тбилиси, Карабах, Карин տաճնդա տաճա – клеймо.

ԴԱՄՂԱԸ կամ **ԹԱՄՂԱԸ** (Եյզ), ած. վրան կնիք դրած ապրանք:

ДАМХЪАЛЫ или **ТЪАМХЪАЛЫ** (Нхч), п. 1. маркированный (о товаре). 2. клеймённый (о животном); турец. damgalı (дамгалы) – маркированный, клеймённый.

ԴԱՅԱԽ (Ն), **ՏԱՅԱԽ** (Չ), գ. գավազան, ցուպ. թուրք. դէլէնէգ – նույն իմ. **դայախ քաշէլ** (Ն), **տայախ քաշէլ** (Չ) գավազանով ծեծել. **մէգ դայախ մը գարնէլ** գավազանով մէկ անգամ գարնէլ. **մէգ քանի դայախ մը գարնէլ** գավազանով մի քանի անգամ գարնէլ. **դայախ քաշից, դայախ քաշից օր** (Ն), **տայախ քաշիծ, տայախ քաշիծ օր** (Չ) գավազանով այնպէս ծեծեց, այնպէս ծեծեց քր:

ДАЙАХ (Н), **ТАЙАХ** (Ч), с. палка, посох; турец. dayak (устар.) крым.татар. таякъ – палка; **дайах khashэл** (Н), **тайах khashэл** (Ч) бить палкой, **мэг дайах мы зарнэл** ударить разок палкой, **мэг khани дайах мы зарнэл** поколотить, отдубасить, **дайах khashицh, дайах khashицh օր** (Н), **тайах khashиц, тайах khashиц օր** (Ч) так отдубасил палкой, что...; в гаварах Амшен դայաշ դայաх – подпорка, упор, Карабах դայաշ դայաх – палка.

ԴԱՅԱԽԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏԱՅԱԽԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) գավազանով ծեծել:

ДАЙАХЛЭМИШ АНЭЛ (Н), **ТАЙАХЛЭМИШ АНЭЛ** (Ч) дубасить, бить палкой; в гаваре Амшен դայաշլըմիշ ընուշ դայակлымиш ынуш – подпирать, поставить опоры.

ԴԱՅԱՍՄ (Ն), **ՏԱՅԱՍՄ** (Չ), գ. նեցուկ. թուրք. դայամա, նույն իմ.:

ДАЙАМА (Н), **ТАЙАМА** (Ч), с. опора, подпорка, стойка; крым.татар. таяма – опора.

ԴԱՅԱՍԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏԱՅԱՍԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) հենել. թուրք. դայաթմակ, ն. իմ.:

ДАЙАМИШ АНЭЛ (Н), **ТАЙАМИШ АНЭЛ** (Ч) прислонять, подпирать; турец. dayamak – прислонять. крым.татар. таянмакъ – прислоняться, опираться.

ԴԱՅԱՍԻՇ (Ը)ԼԱԸ (Ն), **ՏԱՅԱՍԻՇ ԼԱԸ** (Չ) հենվել. թուրք. դայանմակ – հենվել:

ДАЙАМИШ (Ы)ЛАЛ (Н), **ТАЙАМИШ ЛАЛ** (Ч) опираться, прслоняться; турец. dayamak – прислонять, крым.татар. таянмакъ – прислоняться, опираться.

ԴԱՅԷԳ (Ն), **ՏԱՅԷԳ** (Չ), գ. հին ժամանակվա մանկաբարձուհի պատավ. պահլ. դայակ – ստնտու:

ДАЙЭГ (Н), **ТАЙЭГ** (Ч), с. повитуха, женщина, помогающая при родах; пехлев. dāyak – кормилица; грабар դայէակ дайак – няня, кормилица, литер.вост.арм. դայակ дайак, литер.зап.арм. դայէակ (произн. тайаг), դայէլ (произн. тайэг) – няня, кормилица, в гаварах Полис դայէգ дайэг, դահէգ даһэг, Алашкерт, Харберд, Муш դ'այէգ дһайэг, Ахалциха, Карин դ'ահէլ дһаһек, Акна, Себастья դ'ահէլ дһаһэг, Родосто թայէգ тайэг, Малатия, Муш դայէլ дайэк, Марзван դահէլ даһэк, все в значении повитуха.

ԴԱՅԻ, գ. քեռի. պարս. դաի, որից թուրք. դայի – քեռի:

ДАЙИ, с. дядя (брат матери); перс. dai – дядя, от котор. турец. dayı (дайы), крым.татар. дайы, даи (диал.) – дядя; в гаварах Полис, Амшен, Ван, Карабах, Муш, Харберд, Тигранакерт, Мокс, Карин, Себастья, Родосто и т.д. դայի дайи – дядя.

ԴԱՅԻ-ԲԱ, գ. քեռի (եթե նա ծեր է և քրոջ որդուց կամ աղջկանից շատ մեծահասակ). վերջին «րա» մասնիկը թուրք. «բրա» բառի սղված ձևն է:

ДАЙИ-БА, с. дядя (обращение к брату сестры для её детей); «ба» – редуцированная форма перс.-тюрк. слова baba; крым.татар. дайыбаба (диал.) – дядя.

ԴԱՅԻ-ԲԱԲԻ, գ. տատի մեծ եղբայրը:

ДАЙИ-БАБИ, с. старший брат бабушки.

ԴԱՅՄԱ, մկ. հաճախ, միշտ. ար. դայիմա – միշտ, որից պարս. դայիմ, թուրք. դայիմա:

ДАЙМА, н. часто, постоянно, всё время; **дайма машту дун эштал** часто заглядывать в гости к кому-либо; араб. dayima, от которого перс. dayema, турец. daıma – постоянно, часто; среднеарм. яз. տայիմէ тайимэ из араб.-перс.; в гаваре Амшен դայիմա дайма – всегда; см. также дэгмэ.

ԴԱՅՄԱՔՎԱ (Նխոջ), ան. հաճախ տեղի ունեցող, սովորական. ար. դայիմա + հայ. -ակ-վա:
ДАЙМАКЪВА (Нхч), п. привычный, обычный; араб. dayima + арм. -ак-ва.

ԴԱՅԻՅԻ ԴԸՂԱ, գ. մորեղբորդի:

ДАЙИИ ДЫХЪА, с. двоюродный брат, сын брата матери.

ԴԱՅԻՅԻ ԱԽՃԻԳ, գ. մորեղբորաղջիկ:

ДАЙИИ АХЧИГ, с. двоюродная сестра, дочь брата матери.

ԴԱՅՕՂԸ, գ. քեռու որդի. փոխ. թուրք.:

ДАЙОХЪЛЫ, с. двоюродный брат, сын дяди, брата матери; тюрк. дайи – дядя + охълу – сын;
 в гаваре Карабах դաջողի դայօխլի – сын дяди, брата матери.

ԴԱՆԱ և **ԹԱՆԱ** (Ն), **ՏԱՆԱ** (Չ), գ. մեկ տարեկան հորթ. թուրք. դանա – հորթ:

ДАНА и **ТhАНА** (Н), **ТАНА** (Ч), с. телёнок от 1 до 2 лет; турец. dana – телёнок, крым.татар. тана – телка 1, 5-2 лет; в гаварах Карабах, Казах, Гандзак, Аварик, Шемаха դանա – телёнок.

ԴԱՆԱԳ (Ն), **ՏԱՆԱԳ** (Չ), գ. դանակ. **դանագը օսկօռին հասնել** (Ն) **տանագը օսկօռին հասնել** (Չ) անտանելի վիճակ ստեղծել:

ДАНАГ (Н), **ТАНАГ** (Ч), с. нож; **данагы оскоррин хасав** (Н), **танагы оскоррин хасав** (Ч) чаша терпения переполнилась, **авэр танаг** а) тупой нож, б) перен. никчёмный, никудышный человек; **грабар** դան дан – нож, литер.вост.арм. դանակ данак, литер.зап.арм. դանակ (произн. тhанаг) – нож, в гаварах Тбилиси դանակ данак, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга դանակ дhанак, Полис данаг դանագ, Алашкерт, Харберд, Муш, Себастья, Сучава դանագ дhанак, Асланбек դանագ дhанак, դանայ дhанай, Мокс տմակ тhанак, Возм դմակ дhанак, Горис տմակ тhанак, Салмаст տմակ тhанак, Шемаха տմак тhанак, Тигранакерт, Родосто թանագ тhанак, Карабах, Мараха տեակ тhанак, Хачин, Зейтун դանог дhаног, Амшен տոшак тhанак.

ԴԱՆԱԳԻ ԲԷՐԱՆ (Ն), **ՏԱՆԱԳԻ ՊԷՐԱՆ** (Չ), գ. դանակի բերան.

ДАНАГИ БЭРАН (Н), **ТАНАГИ ПЭРАН** (Ч), с. лезвие ножа.

ԴԱՆԱԳ ՍԸՐՕՂ (Ն), **ՏԱՆԱԳ ՍԸՐՕՂ** (Չ), գ. արորդ:

ДАНАГ СЫРОХЪ (Н), **ТАНАГ СЫРОХЪ** (Ч), с. точильщик.

ԴԱՆԳ ԱՆԷԼ պայթումի կամ դրա նման ուժեղ ձայն լսվել:

ДАНГ АНЭЛ грохотать, громыхать.

ԴԱՆԳԱԼԱԽ, գ. անհարմարական անուն, որ Նոր-Նախիջևան քաղաքի հարուստները գործածում էին ուրիշ տեղից եկած հայերի վերաբերմամբ. հավանորեն կազմված է «դանգուլ» բառից (տե՛ս u) և պարս. «լախ» տեղ ցույց տվող «ք» մասնիկից որ համապատասխանում է հայ. «ցի» մասնիկին, ուրեմն բառը սկզբնապես նշանակել է «տխմարացի», այսինքն՝ տխմարների երկրի բնակիչ. տե՛ս u նաև դուսեցի:

ДАНГАЛАХ, с. пренебрежительное прозвище, которым богатый люд города Новый Нахичеван называл армян, прибывших из других мест; турец. dangalak (дангалак) – тупица, балда, крым.татар. дангалак – грек.

ԴԱՆԳԸՌԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ և **ԴԱՆԳԸՌԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ** կարծր առարկաների զարնելու ձայն հանել:

ДАНГЫРРДЭМИШ АНЭЛ и **ДАНГЫРРДЭТhМИШ АНЭЛ** грохотать, громыхать.

ԴԱՆԳԸՌ-ԴԸՆԳԸՌ, ան. կատարելապես դատարկ, բացարձակ դատարկ:

ДАНГЫРР-ДЫНГЫРР 1. п. совершенно пустой. 2. н. с шумом (падать, входить и т.п.).

ԴԱՆԳԸՌԻ կամ **ԴԱՆԳԸՌԹ**, գ. աղմուկ, որ ստացվում է կարծր մարմինների ընդհարումից:

ДАНГЫРРДИ или **ДАНГЫРРТhИ**, с. подражание грохоту, громыханию, топоту и т.п.

ԴԱՆԳՈՒԼ, ան. տխմար:

ДАНГУЛ, с. невежа, мужлан, деревенщина; турец. dangil (дангыл) – неотёсанный человек; в гаварах Карабах, Гандзак դանգլա дангла – тупой.

ԴԱՆԴԱՂ, ան. դանդաղ:

ԴԱՆԴԱԽՅ, փ. медлительный, нерасторопный (человек); грабар դանդախ դանдахь – медлительный, литер.вост.арм. դանդախ դандахь – медленный, в гаварх Ереван дандахь դանդախ, Карабах, Ахалциха դանդախ данддахь, Муш դանդախ данддах, Хачин դանդах данддохь, все в значении медленный, Возм դանդախ данддахь – тупой.

ԴԱՆԴԱՆԱՅԻ ԴԱԼ լուր տարածել, խոսակցության արարկա դարձնել. արար. թանթանա – խոսակցություն:

ԴԱՆԴԱՆԱԻ ԴԱԼ распространять слухи о ком-либо, делать кого-либо предметом сплетен, пересудов.

ԴԱՆԴԻԳԻՆ, գ. տանտիկին. **դանդիգին գինմաշտ** հասակավոր, ընտանիքի տեր կին:

ԴԱՆԴԻԳԻՆ, в Чалтыре также **ТАНТИКИН**, с. хозяйка дома; **дандигин гинмашт** хозяйка дома, глава семейства; грабар տիկին тикин – госпожа, княгиня, литер.вост.арм. տանտիկին тантикин, литер.зап.арм. տանտիկին (произн. дандигин) – хозяйка дома, в гаварах Ахалциха, Карин տանտիկին тантикин, Алашкерт տանտիգին тантигин, Ван տանտրկին тантыкин, Тбилиси տանտիկին тандикин, Муш տանտրգին тантыгин, տանտրգին тандыгин, Себастья դանդիգին дандигин, Полис, Родосто, Сучава դանտրգին дандыгин, все в значении хозяйка дома.

ԴԱՆԴՈՒՌՈՒԳ ՀԱՆԷԼ 1. նյարդայնացնել. 2. խաբել, մատի շուրջ պտտացնել:

ԴԱՆԴՐՐՈՒԳ ԿԱՆՈՒՄ 1. вывести из себя, вымотать все нервы. 2. обвести вокруг пальца, одурачить; **дандрруг ханицх, ханцицх** одурачил, обвёл вокруг пальца.

ԴԱՆԴԻԼԻԳ (Նխչ.), գ. հոլ. հոմանիշը – տոկաճ:

ԴԱՆԴԻԼԻԳ (Нхч), с. волчок, юла; синон. тыркак (Чалтырь), тыкырчак (с. Крым).

ԴԱՆԷ, գ. 1. հատ. 2. հատիկ, սերմ. պարս. դանե – հատ. **դանեյո վ է ձախաձնեղը, չինե՞րաշով** հատո վ են ծախում, թե՛ կշռով:

ԴԱՆԷ 1. с. штука. 2. с. зерно, семя; **данэйов э дзахадзэры чхэнэ кхашов?** продают поштучно или на вес?; перс. dān или dāna – зерно, семя; литер.зап.арм. դան (произ. than) – зерно (пшеницы, ячменя), семя, Полис թանե thanэ, Ван թմնm thänä, Карабах, Нор-Баязет, Тбилиси, Карин, Шатах դանե данэ – зерно; штука.

ԴԱՆԷ-ԴԱՆԷ, մկ. մեկիկ-մեկիկ (ընտրել):

ԴԱՆԷ-ԴԱՆԷ 1. н. поштучно, по одному, по отдельности (отбирать и т.п.). 2. п. рассыпчатый (о рисе и т.п.). 3. н. подробно, обстоятельно.

ԴԱՆԷԼ, -իմ, դարի, դարած, դանոդ, դանելու, դան՛ր, դարե՛ք, բ.ն. տանել, փոխադրել մի տեղից ուրիշ տեղ:

ԴԱՆԷԼ, гыданым, дари, дарадз, данохь, данэлу, дар, дарэkh, г.д.з. 1. нести, тащить. 2. возить. 3. выигрывать, побеждать (в спортивных состязаниях). 4. руководить, управлять; **арркэстырр гыданэ** руководит оркестром; грабар տանիլ танил – нести, литер.вост.арм. տանել танел, литер.зап.арм. տանիլ (произ. данил) – нести, возить, Агулис, Ахалциха, Карин, Мокс, Шемаха տանիլ танил, Тбилиси տանիլ танил, տանուլ տալ танул тал, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван տանել танел, Горис, Ереван, Карабах, Мараха տանել танэл, Хачин, Сучава դանել данел, Полис, Асланбек, Харберд, Себастья դանիլ данил, Родосто դանել данэл, Зейтун դանը даныл, Сведия, Тигранакерт դմնիլ данил, Амшен դոնիլ донил, все в значении нести, возить.

ԴԱՆԷԼԻՔ, գ. տանելու բան:

ԴԱՆԷԼԻԿ, с. то, что нужно нести, отнести.

ԴԱՆԷԼՈՒ, ած. տանելու (բան), որ կարելի է կամ պետք է տանել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հոդ առնում ու հոլովում է:

ԴԱՆԷԼՍ, пр.буд.вр. то, что нужно или можно нести, отнести; с существ. выполняет функцию прил., при независимом употр. – функцию сущ., принимает прит. артикль и склоняется.

ԴԱՆԷԼՉԷՔ, գ. փոխադրելու վարձ:

ДАНЭЛЧҺЭКҺ, с. плата за перевозку.

ԴԱՆԸՇՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), ՏԱՆԸՇՄԻՇ ԼԱԼ (Չ) խորհուրդ հարցնել. պարս. դանըշ – գիտություն, որից թուրք. դանըշմակ – խորհրդակ:

ДАНЫШМИШ (Ы)ЛАЛ (Н), ТАНЫШМИШ ЛАЛ (Ч) советоваться; перс. daneš (данеш) – знание, от которого турец. danışmak (данышмак) – советоваться.

ԴԱՆՁ (Ն), տե՛ս տանձ (Չ):

ДАНДЗ (Н), см. тандз (Ч).

ԴԱՆՈՒԴԵՐ, գ. ընտանիքի տեր (մարդ):

ДАНУДЭР, с. хозяин дома, глава семейства; литер.вост.арм. (устар.) տանուտեր танутер, литер.зап.арм. տանուտեր (произ. данудэр) – хозяин дома.

ԴԱՆՁԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տանջում եմ, էի, տանջեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ДАНДЖАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) мучаю, мучил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.

ԴԱՆՁԱՆՔ, գ. տանձանք:

ДАНДЖАНКҺ, с. мучение, страдание; этимологию см. данджэл.

ԴԱՆՁԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. տանջել:

ДАНДЖЭЛ, гыданджим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. мучить, терзать; от пехлев. tang (тандж) – страдание; грабар տանջ тандж – страдание, տանջել танджел – мучить, литер.вост.арм. տանջել танджел, литер.зап.арм. տանջել (пр. данчһэл), Муш, Алашкерт, Салмаст տանջել танджел, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха տանջել танджэл, Агулис, Шемаха, Тбилиси տանջիլ танджил, Сучава դանջել данджел, Полис դանջել данджэл, Зейтун դանճիլ данчил, Родосто դանջել данчһэл, Тигранакерт դմնջիլ дәнчһил, Харберд դանջիլ данчһил, Сведия դմնջիլ дәнджһил, Амшен դոնջուշ донджуш.

ԴԱՆՁԵԼԵՆ, մկ. տանջելով:

ДАНДЖЭЛЭН, н. мучая, терзая.

ԴԱՆՁԵԼՈՒ, ած. տանջելու (մարդ, կենդանի). ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАНДЖЭЛУ, пр.буд.вр. тот, кого нужно или можно мучить; с сущ. становится прил.

ԴԱՆՁԸՎԱԶ, ած. տանջված (մարդ, կենդանի):

ДАНДЖЫВАДЗ, пр.пр.вр. измучившийся, истерзавшийся.

ԴԱՆՁԸՎԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տանջվում եմ, էի, տանջվեցի, և այլն:

ДАНДЖЫВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) мучаюсь, мучился, буду мучиться и т.д.

ԴԱՆՁԸՎԵԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ. տանջվել:

ДАНДЖЫВЭЛ, гыданджывим, -вэцһа, -вадз, -вохь, -вэлу, -вэ, -вэцһэкһ (Ч. -вэцһэк), г.стр.с.з. мучиться, терзаться, страдать.

ԴԱՆՁԸՎԵԼԵՆ, մկ. տանջվելով:

ДАНДЖЫВЭЛЭН, н. мучаясь, страдая.

ԴԱՆՁԸՎԵԼՈՒ, ած. տանջվելու (մարդ, կենդանի). ապառնի դերբայ՝ գոյականի հետ գործածված իբրև ածական:

ДАНДЖЫВЭЛУ, пр.буд.вр. тот, кому предстоит мучиться (о человеке, животном); при употр. с существ. выполняет функцию прилагательного.

ԴԱՇԱԶ, ած. տաշած (քար, փայտ և այլն):

ДАШАДЗ, пр.пр.вр. тёсанный, обтёсанный (камень, дерево и т.п.).

ԴԱՇԱՂՏԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի տաշում եմ, էի, տաշեցի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժաման. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **դաշաձսայիս գավերնա, ավերցավ, բիդ ավերնա** և այլն:

ДАШАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) обтёсываю (строгаю), обтёсывал и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смысл. гл. предл.; **дашадзсайис гавэрна, авэрцһав, бид авэрна** по мере того как обтёсываю (доску), (лезвие рубанка) тупится и т.д.

ԴԱՇԱՂՏՎՐԱ, -ովըդ, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ տաշում եմ, տաշեցի, տաշեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **դաշաձովըս գրգոդի. դաշաձովըդ բիդ գոդի** և այլն:

ДАШАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только обтёсываю (строгаю), обтесал, обтешу и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соответствии с формой смыслового глагола предложения; **дашадзовыс гыгодри, дашадзовыд бид годри** и т.д.

ԴԱՇԴՆՇԱՁ, ած.մկ. այս ու այն կողմից քիչ-քիչ տաշած. արմատի կրկնությունը նշանակում է, որ գործողությունը կատարված է մի քանի անգամ և անփույտ կերպով. անցյալ դերբայ, որ գոյակփոխ հետ դառնում է ածակ., բայի հետ – մակբայ. **դաշդըշաձ թարլաձ գէ ցիլ է**:

ДАШДЫШАДЗ, пр.пр.вр. обтёсанный местами, небрежно; удвоенный корневой слог указывает на повторяющееся и небрежно выполненное действие; при употребл. с существит. выполняет функцию прилагат., с глаголом – наречия; **дашдышадз табладз г эциһил э** так и лежит небрежно обтёсанный.

ԴԱՇԴՆՇԵԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ն. այս այն կողմից քիչ-քիչ տաշել:

ДАШДЫШЭЛ, -им, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцихк (Ч. -эцихк), г.д.з. обтёсывать местами, небрежно; литер.вост.арм. տաշտշել տаштшел – истёсывать.

ԴԱՇԴՆՇԵԼԷՆ, մկ. 1. այս ու այն կողմից քիչ-քիչ տաշելով. 2. մի քիչ զբաղվելով տաշելու գործողությամբ. **գէ ցիլ իմ շտէ դաշդըշելէն**:

ДАШДЫШЭЛЭН, н. 1. обтёсывая местами, небрежно. 2. занимаясь строганием ради времяпровождения; **гэциһил им штэ дашдышэлэн** так и живу, проводя время за строганием.

ԴԱՇԴՆՇԵԼՈՒ, ած. քիչ-քիչ տաշելու (բան), քիչ-քիչ տաշելով զբաղվելու (գործ). ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАШДЫШЭЛУ, пр.буд.вр. 1. то, что можно обтесать слегка, небрежно. 2. то, что можно строгать, обтёсывать ради времяпровождения; с сущ. выполняет функцию прилаг.

ԴԱՇԵԼ, -իմ, -էցի, -աձ, -օդ, -էլու, -է՛, -էցէ՛ք (Չ. -էցէ՛կ), բ.ն. տաշել:

ДАШЭЛ, гыдашим, -эци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцихк (Ч. -эцихк), г.д.з. тесать, строгать; перс. tāš (таш) – топор, tāšidan (ташидан) – тесать; грабар տաշ таш – тесание, обтёсывание, տաշել ташел – тесать, литер.вост.арм. տաշել ташел, литер.зап.арм. տաշել (произн. дашэл) – тесать, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван տաշել ташел, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха ташэл տաշել, Агулис, Горис, Карабах, Мокс, Шемаха, Тбилиси տաշիլ ташил, Сучава дашел դաշել, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Асланбек դաշել дашэл, Амшен դաշուշ дашуш.

ԴԱՇԵԼԷՆ, մկ. տաշելով:

ДАШЭЛЭН, н. обтёсывая.

ԴԱՇԵԼԻՔ, գ. տաշելիք, տաշելու բան:

ДАШЭЛИК, с. то, что нужно обтесать.

ԴԱՇԵԼՈՒ, ած. տաշելու (բան). ապ. դերբայ՝ գոյականի հետ գործածվում իբրև ածական:

ДАШЭЛУ, пр.буд.вр. то, что можно или нужно обтесать; с сущ. становится прилаг.

ԴԱՇՎԱՁ, ած. 1. տաշված. 2. փոխ.իմ. կրթված:

ДАШВАДЗ, пр.пр.вр. 1. обтёсанный, строганный. 2. перен. образованный, культурный.

ԴԱՇՎԱՂՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տաշվում եմ, էի, տաշվեցի, տաշվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակ. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. առաջին երկու դեմքերը գործածվում են միայն փոխ. իմ.:

ДАШВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) обучаюсь чему-либо, обучался, буду обучаться и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. гл. предл.; в 1-м и 2-м лице употр. только в переносном значении.

ԴԱՇՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Չ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ. 1. տաշվել (այս իմաստով գործածվում են միայն երրորդ դեմքը, անցյալ և ապառնի դերբայները). 2. փոխ.իմ. կրթվել (այս իմաստով գործածվում են բոլոր ձևերը):

ДАШВЭЛ, гыдашвим, -вэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Չ. -вэцхэк), г.стр.с.з. 1. строгаться, обтёсываться (употр. только 3-е лицо и причастия прош. и буд. времени). 2. перен. обучаться, получать образование (в этом значении употр. во всех формах).

ԴԱՇՎԷԼԷՆ, մկ. 1. տաշվելով. 2. փոխ.իմ. կրթվելով:

ДАШВЭЛЭН, н. 1. обтёсываясь, строгаясь. 2. перен. обучаясь, получая образование.

ԴԱՇՎԷԼՈՒ, ան. տաշվելու, որ կարող է տաշվել. **խայինը խօլայ դաշվելու փաղ է**. ապառնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական՝ կորցնելով ապառնի իմաստը:

ДАШВЭЛУ, пр.буд.вр. то, что может обтёсываться, строгаться; **хайины холай дашвэлу пһад** э берёза легко строгаётся; с сущ. становится прил., теряя значение буд. времени.

ԴԱՋԳՆՆԱԳ, ան.մկ. թուրքերեն:

ДАДЖЫНАГ, н. по-турецки; пехл. tāčik (тачик) – араб междуручья, перс. tāžik (таджик) – араб, родившийся и выросший в Персии; грабар տաճիկ տաչիկ – араб, литер.вост.арм. տաճիկ տաչիկ, литер.зап.арм. տաճիկ (даджиг) – турок, Ахалциха տաճիկ տաչիկ – турок, Мараха տաճիկ տաչիկ – перс, Полис, Сучава դաջիգ даджиг, Сведения դիջոմգ диджäg – турок.

ԴԱՋԳՆՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, բ.չ. 1. թուրք դառնալ. 2. փոխ.իմ. դաժանանալ:

ДАДЖЫНАЛ, -нам, -ца, -цадз, г.с.з. 1. отуречиться. 2. перен. ожесточиться, озлобиться; литер.зап.арм. տաճկանալ (произ. даджганал) – отуречиться, в гаваре Полис դաժգրնալ даджынал – отуречиться.

ԴԱՋԳՆՅՆԷԼ, բ.ա. 1. թուրք դարձնել. 2. փոխ.իմ. դաժանացնել:

ДАДЖЫЩЫНЭЛ, п.г. 1. отуречить. 2. перен. озлобить, ожесточить.

ԴԱՌ (Ն), **ՏԱՌ** (Չ) առանձին չի գործածվում, այլ միայն **դառ համ** (Ն), **տառ համ** (Չ) անախորժ համ. «դառն» բառն է:

ДАРР (Н), **ТАРР** (Ч) употр. в выражении **дарр һам** (Н), **тарр һам** (Ч) неприятный, горький вкус; грабар դառն дарրн – желчь, горечь, литер.вост.арм. դառն дарրн – горький, литер.зап.арм. դառն (произн. таррн) – желчь, неприятный вкус, Карин, Нор-Джуга դ՛առն դարրн, Ереван դ՛առն դарры, Алашкерт, Ахалциха, Муш դ՛առն դарр, Тбилиси դարր дары, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван տռոն таррн, Шемаха տռոնը таррны, Возм դ՛ռն դһарр, Агулис դէոնը дөррны, все в знач. горечь.

ԴԱՌԱԲԱՆ (Ն), **ԴԱՌԱԲԱ** (Չ), գ. 1. սովեր տվող ծածկույթ. 2. ամառվա գլխարկի առջևի կողմում կարված ծածկույթ՝ աչքերը արևից պաշտպանելու համար. թուրք. դառարա ցանկապատ:

ДАРАБАН (Н), **ДАРАБА** (Ч), с. 1. козырёк, выступ, небольшой навес над постройкой. 2. козырёк, щиток у головного убора (фуражки, кепки и т.п.); турец. taraba – деревянная перегородка; в гаварах Ахалкалаки, Муш, Полис դառարա даррапа – ограда, изгородь.

ԴԱՌԱԹ, գ. 1. (Ն) շքեղություն. 2. (Չ) հարուստ գուղատնտեսական ինվենտար ու լծակներ. ար. դարաթ – լուսավոր շրջան, փսակ արևի շուրջը:

ДАРАТҺ, с. 1. (Н) роскошь, великолепие. 2. (Ч) большое богатое хозяйство с сельхозинвентарём и тягловым скотом. 3. (Ч) усилия, хлопоты; **дарратһы мэдз э, панэн чһи хаси**

(Չ) хозяйство большое, не справляется, **գաԻ անփынնэлы мэдз дарратԻ** է (Չ) сепарирование молока требует больших усилий; турец. *darat* – великолепие, из перс.

ԴԱՌԱԹԼԸ, ած. 1. (Ն) շքեղ. 2. (Չ) գյուղատնտեսական ինվենտարով հարուստ. ար. դարաթ – թուրք. «Ի» ածանց, որ համապատասխանում է հայ. «որ» ածանցին:

ДАРРАԻԿԼԻ, պ. 1. (Н) роскошный, пышный. 2. (Չ) зажиточный, состоятельный (о крестьянине, имеющем богатое хозяйство); из турец. (тюркский аффикс «лы» соответствует суффиксу арм. яз. «вор»).

ԴԱՌԻՆԶ և **ԴԱՌՆԻԶ** (Ն), **ՏԱՌԻՆԶ** (Չ), գ. վայրի մանր խնձոր:

ДАРРИНДЖ и **ДАРНИДЖ** (Н), **ТАРРИНДЖ** (Չ), с. бот. сорт мелких яблок, растущих на дикой яблоне-дичка; литер.зап.арм. դարնիճ (произн. tharpidj) – а) сорт дикорастущих яблок, б) горький (о вкусе).

ԴԱՌՀԱԼԱԹ (Ն), **ՏԱՌՀԱԼԱԹ** (Չ), մկ. հազիվ, դժվարությամբ. **դառհալաթ հասանք փոյեղի**. թուրք. դար – նեղ, ար. հալաթ – վիճակ, արաբ. դար – սուղ:

ДАРРАЛАԻԿ (Н), **ТАРРАЛАԻԿ** (Չ), н. еле-еле, едва, с трудом, чуть, чуть было не; **дарралатԻ հասանք փոյեղի** чуть было не опоздали на поезд; турец. *dar* (дар) – узкий, тесный, араб. *halath* – участь, судьба, свойство.

ԴԱՌՀԱԶ, ած. հասունանալով կոշտացած և ուտելու անպետք (վարունգ):

ДАРРАԻԿ, пр.пр.вр. затвердевший от перезревания и непригодный для употребления в пищу (об огурце).

ԴԱՌՀԱՉՍԱԹ, -երուն, մկ. քանի հասունանում ու կոշտանում է (վարունգը) և այլն բոլոր ժամանակներով եգ. և հոգ. երբ. դեմքերի նշանակ., ինչպես որ պահանջ է հաջոր. բայի ձևը:

ДАРРАԻԿ, -эрун, н. по мере того как (чем больше) переспеивает и затвердевает (об огурце) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л. в соотв. с формой см. гл.

ԴԱՌՀԱԶՈՒԿ, -ներով, մկ. հենց որ հասունանում ու կոշտանում է (վարունգը) հասունացավ ու կոշտացավ և այլն բոլոր ժամանակների եզակի ու հոգնակի երրորդ դեմքերի նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. **խըյարը դառհաձովը խօզի բիդ դառ. ողի ու գամ թուռի տընեղ ու յարամիչ չի լալ**:

ДАРРАԻԿՈՒԿ, -нэровы, н. как только переспеивает и затвердевает (об огурце) и т.д., во всех вр. ед. и мн. числа 3-го л., в соот. с ф. смысл. гл. пр.: **хыйары даррадзovy хозы бид дас, удэлу гам тхуршы тынэлу йарамыш чыи ла(л)** как только огурцы затвердевают, идут только в корм свиньям, в пищу и для засолки не годятся.

ԴԱՌՀԵԼ, -հի, -հեցավ, -հաձ, -հելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, բ.չ. հասունանալով կոշտ և ուտելու համար անպետք դառնալ (վարունգը):

ДАРРАЭЛ, гыдарри, -հեցав, -հաձ, -հэлу, г.с.з. затвердеть от перезревания и стать непригодным для употребления в пищу (об огурце); не имеет форм 1-го и 2-го лица.

ԴԱՌՀԵԼԵՆ, մկ. հնախալով և ուտելու համար անպետք դառնալով (վարունգը). **խըյարները գե՛ցիլ ին դառհելեն, ինչի՞ չիս ժողվի(լ)**:

ДАРРАЭЛЭН, н. затвердевая от перезревания и становясь непригодным для употребления в пищу (об огурце); **хыйарнэры гэчиыл ин даррхэлэн, инчыи чыис жохъви(л)?** огурцы портятся от перезревания, почему их не срываешь?

ԴԱՌՀԵԼՈՒԿ, ած. որ կարող է հասունանալուց անպետք դառնալ ուտելու համար. **ծըմերուն պալ դառհելու պան չե խօս խըյարի բես**. ապանի դերբայ գոյականի հետ գործածված իբրև ածական առանց ապանի իմաստ ունենալու:

ДАРРАЭЛУ, пр.буд.вр. то, что может стать непригодным для употр. в пищу из-за перезревания; **чымэругн ал даррхэлу пан чхэ хом хыйари бэс** арбуз ведь не огурец, чтобы затвердеть от перезревания; с сущ. выполняет функ. прил., теряя значение буд. времени.

ԴԱՌՀԵՅԸՆԵԼ կամ **ԴԱՌՀԵՅՈՒՆԵԼ** (Ն), **ԴԱՌՀԵՅԸՆԵԼ** (Չ), բ. հնացնելով կոշտ և ուտելու համար անպետք դարձնել (վարունգը):

ДАРРhЭЦhЫНЭЛ или **ДАРРhЭЦhУНЭЛ** (Н), **ДАРРhЭЦhЫНЭЛ** (Ч), п.г. доводить до перезрелости и затвердения и сделать непригодным для употребления в пищу (об огурцах).

ԴԱՌՔԵՑՈՒՑԱԶ, ած. հինացրած և ուտելու համար անպետքացրած (վարունգ). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАРРhЭЦhУЦhАДЗ, пр.пр.вр. доведённый до перезрелости и затвердения и ставший непригодным для употребления в пищу (об огурцах); с сущ. становится прилагат.

ԴԱՌՔԵՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի հնացնում, անպետքացնում եմ, հնացնեմ, անպետքացնեմ (վարունգները) և այլն: **դառնեցուցաձսայիս քրփեղիմ**, **խօզերուն գուդամ խըյարները**:

ДАРРhЭЦhУЦhАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) довожу (огурцы) до перезрелости и непригодности, доводил, буду доводить и т.д.; **дарһэцһуцаһадзсайис кһыпһэдим, хөзэрун гудам хыйарнэры** по мере того как довожу огурцы до перезрелости, срываю их и скармливаю свиньям.

ԴԱՌՄԻՇ ԼԱԼ, բ.ն. հանդիմանել. թուրք. դար – նեղ, դարմիշ – նեղացած, բարկացած:

ДАРРМИШ ЛАЛ, г.д.з. укорять, упрекать, бранить; турец. darılmak (дарылмак), крым.татар. дарылмакъ – сердиться, бранить.

ԴԱՌՅԱՅԻ, ած.գ. անվայել վարքի տեր, անարգ: Գործածվում էր հնումը Նոր-Նախիջևան քաղաքում: Ծագում է Տիրուհի անունով մի հայ անպարկեշտ աղջկա անունից, որ իր անունը փոխել ու դարձրել էր Դառյա: Քաղաքի այն մասը, որտեղ ապրել է այդ աղջիկը, կոչում էին «դառյայի մահալա», որ անարգական էր համարվում, իսկ անարգ վարքի տեր մարդկանց անվանում էին «դառյացի», այսինքն «դառյայի մահալայի» բնակիչ:

ДАРРЙАЦhИ, п. позорный, презренный; слово употреблялось в старину в г. Новая Нахичевань и приобрело нарицательное значение от имени армянской девушки Тирухи, ведущей непристойный образ жизни, которая изменила своё имя и стала зваться Дарья. Ту часть города, в которой жила эта девушка, называли **даррйайи маһала**, что считалось оскорбительным, а людей, ведущих аморальный образ жизни, называли **даррйацһи**, т.е. житель квартала Дарьи.

ԴԱՌՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցոդ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ՏԱՌՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծաձ, -ծոդ, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ), բ.չ. 1. դառնալ, ետ երթալ. 2. շուռ գալ, շրջվել. 3. պտտվել. 4. ամաչել, պատկառել. 5. մեղմանալ. 6. կակղել. **բաքսրմաղը տառծիլ է** (Չ) պաքսիմատը կակղել է (խոնավ տեղում մնալով). **հավան գրդառնա** (Ն) **հավան կըտառնա** (Չ) եղանակը մեղմանում է. **հավաղեն դառնալ** հավատը փոխել. **ուռեցքը դառցավ** (Ն), **ուռեծկը տառծավ** (Չ) ուռեցքը իջավ, փոքրացավ. **չի տառծավ երեսը, չաթաչաթ գրե՛վ արավ իրենմեն մե՛ձ մաշտուն հե՛ղ չամաչեց**, առանց քաշվելու կովեց մե՛ծ մարդու հետ. տե՛ս նաև **աչքը դառնալ**:

ДАРРНАЛ, гыдарнам, даррца, -цһадз, -цһохъ, -налу, -цһир, -цһикһ (Н), **ТАРРНАЛ**, кытарнам, таррца, -цадз, -цохъ, -налу, -цир, -цик (Ч), г.с.з. 1. возвращаться. 2. оборачиваться. 3. скручиваться, сматываться. 4. стыдиться, стесняться. 5. затихать, утихать. 6. смягчаться, становиться более доброжелательным. 7. превращаться в кого-либо, во что-либо, становиться кем-либо, чем-либо; **бахсымады таррцил э** (Ч) сухари размякли (от сырости), **һаван гыдаррна** (Н), **һаван кытаррна** (Ч) погода меняется, **һавадэн даррнал** перейти в другую веру, **уррэцкһы даррцаһав** (Н), **уррэцкы таррцав** (Ч) опухоль сошла, **чһи таррцав эрэсы**, **чһатһачһатһ гыдррэв арав ирэнмэн мэдз машгун һэд** не постыдился препираться с человеком намного старше себя, **ачкһы даррнал** (Н), **ачкы таррнал** (Ч) разочароваться, потерять интерес к кому-либо, чему-либо, **буз-пһад таррцав** (Ч) оцепенел (от неожиданности, страха и т.п.), **һачһан шун таррцав** (Ч) остервенел, ожесточился (о человеке); исконно арм. слово, грабар դարնալ дарнал – возвращаться, литер.вост.арм. դարնալ даррнал, литер.зап.арм. դարնալ (произ. thаррнал) – возвращаться, Полис դարնալ даррнал, Алашкерт, Ахалциха, Акна, Ереван, Харберд, Себастья, Сучава, Карин, Муш, Нор-Джуга դարնալ дһаррнал, Тбилиси դարնալ дарнал, Зейтун դարնալ дһаррнал, Родосто, Тигранакерт рһарնալ thаррнал, Возм դարնալ дһаррнал, Агулис դարնալ дәррнил, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван Էմնալ տәррнал, Горис Էմնալ տәррнал, Шемаха Էմնալ տәррнил, Асланбек

դ՛եռնալ ճհըրնալ, Կարաբախ տէռնալ տըրնալ, Կուխի թոքնոյլ տհարնալ, Կաչին դ՛առնոյլ ճհարրնոլ, դ՛այնոյլ ճհայնոլ, Ամշեն տառնոյլ տարրնոլ.

ԴԱՌՆԱԼՈՒ (Ն), **ՏԱՌՆԱԼՈՒ** (Չ), ած. դառնալու (բոլոր իմաստներով. տե՛ս դառնալ). ապառնի դերբայ՝ գոյականի հետ գործածված իբրև ածական:

ДАРНАЛ (Н), **ТАРНАЛ** (Ч), пр.буд.вр. долженствующий вернуться (во всех значениях глг. «дарнал»); при употр. с существ. выполняет функцию прилагат.

ԴԱՌՑ (Ն), **ՏԱՌԾ** (Չ), գ. 1. պատասխան (նամակի). 2. գոչում. այս իմաստով գործածվում էր միայն **դառցի քալ** (Ն), **տառծի կալ** (Չ) ողջալ, իր մեղքերը ճանաչել, որ առնված է գրական լեզվից կրոնի միջոցով. **դառցը խըրգել** (Ն), **տառծը խըրգել** (Չ) պատասխանել (նամակին):

ДАРЦИ (Н), **ТАРЦ** (Ч), с. 1. ответ (на письмо); **дарцигы хыргэл** (Н), **тарцы хыргэл** (Ч) ответить на письмо. 2. раскаяние, сожаление; во 2-м значении слово употреблялось только в выраж., вошедшем в диалект из литерат. языка через церковный, **дарци кхал** (Н), **тарци кал** (Ч) раскаиваться; литер.вост.арм. դարձ արձ, литер.зап.арм. դարձ (произн. тарци) – возвращение; раскаяние; этимол. см. дарнал.

ԴԱՌՑԱԶ (Ն), **ՏԱՌԾԱԶ** (Չ), ած. 1. դարձած, ետ գնացած. 2. մեղմացած (եղանակ). 3. իջած, փոքրացած (ուռեցք). 4. կակղած (պարսիմատ, արևածաղկի և այլ բոված սերմ). 5. վախեցած (աչք). անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

ДАРЦАДЗ (Н), **ТАРЦАДЗ** (Ч), пр.пр.вр. 1. вернувшийся. 2. изменившийся (о погоде). 3. уменьшившийся, спавший (об опухоли, отёке). 4. размякший от сырости (о сухарях, жареных семечках). 5. робкий, испуганный (о глазах); при употр. с существ. выполняет функцию прилагат.

ԴԱՌՑԱՂՏԱՅԻՄ (Ն), **ՏԱՌԾԱՂՏԱՅԻՄ**, -իդ, -ին, -իներու, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի դառնում եմ, էի, դարձա և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը, միայն «ետ երթալ» իմաստով, իսկ մյուս իմաստներով (տե՛ս դառնալ) գործածվում է միայն երբ. դեմքով:

ДАРЦАДЗСАЙИС (Н), **ТАРЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем чаще) возвращаюсь, возвращался и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. глагола предложения только в значении «возвращаться», в других значениях употр. только в 3-м лице.

ԴԱՌՑԱԶՕՎԸՍ (Ն), **ՏԱՌԾԱԶՕՎԸՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովը, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ դառնում եմ, էի, դարձա և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը, միայն «ետ երթալ» և «հավատը փոխել» իսկ մյուս իմաստներով (տե՛ս դառնալ) գործածվում է միայն երբ. դեմքով:

ДАРЦАДЗОВЫС (Н), **ТАРЦАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Ч), н. как только возвращаюсь и т.д., во всех лицах, числах и врем., в соотв. с формой смыслового гл. предложения только в значениях «возвращаться» и «обращаться в другую веру», в других значениях употр. только в 3-м лице.

ԴԱՌՑԸՆԷԼ կամ **ԴԱՌՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցրնոյ կամ -ցունոյ, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ՏԱՌԾԸՆԷԼ**, -ծունում, -ծուծի, -ծուծած, -ծրնոյ, -ծրնելու, -ծո՛ւր, -ծուծե՛կ (Չ), բ.ա. «դառնալ» -ի անցողականն է՝ բոլոր իմաստներով:

ДАРЦЫНЭЛ или **ДАРЦИУНЭЛ**, -цунум или -цуним, -цуци, -цуцадз, -цунохь или -цынохь, -цунэлу или -цынэлу, -цур, -цуцэк (Ч), п.г. 1. возвращать что-либо, отдавать обратно. 2. смягчать, делать кого-либо более доброжелательным, благосклонным. 3. обращать в другую веру. 4. переубедить. 5. уменьшать (опухоль); литер.вост.арм. դարձնել արձնել, литер.зап.арм. դարձնել (произн. тарцынэл) – возвращать, превращать, обращать, в гаварах Нор-Джуга դ՛առնցնել ճհարրիներ, Полис դարձունել արձիւնել, Салмаст տարցիցել տարրիւնել.

ԴԱՌՑՆԵԼԷՆ կամ **ԴԱՌՑՈՒՆԵԼԷՆ** (Ն), **ՏԱՌՑՆԵԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. դարձնելով (դեպի ետ). 2. փոխել տալով (հավատը). **հավադէն դառցունէլէն** (Ն), **հավադէն տառծընէլէն** (Չ) կրոնափոխ անելով, փոխ. իմ. համոզմունքը փոխել տալով. 3. (ուռեցքը) իջեցնելով, փոքրացնելով:

ДАРРЦЫНЭЛЭН или **ДАРРЦЫУНЭЛЭН** (Н), **ТАРРЦЫНЭЛЭН** (Ч), н. 1. возвращая. 2. заставляя менять веру. 3. уменьшая (опухоль); **հավադէն дарրцунէլէն** (Н), **հավադէն таррцынէլէն** (Ч) а) заставляя менять веру, б) переубеждая.

ԴԱՌՑՆԵԼՈՒ կամ **ԴԱՌՑՈՒՆԵԼՈՒ** (Ն), **ՏԱՌՑՆԵԼՈՒ** (Չ), ած. որին կարելի է կամ պետք է ետ դարձնել. **աս բարաբ ծեռքով տառծընէլու մաշտ չէ**. 2. որին կարելի է փոխել տալ (հավատը կամ համոզմունքը). **հավադէն դառցունէլու մաշթ չէ**. 3. (ուռեցք), որ կարելի է իջեցնել. **ադրէս ջարէքով դառցունէլու ուռեցք չէ ասիվիգը**:

ДАРРЦЫНЭЛЮ или **ДАРРЦЫУНЭЛЮ** (Н), **ТАРРЦЫНЭЛЮ** (Ч), п. 1. тот, кого нужно или можно отправить назад; **ас бараб цэррков таррцынэлу машт чһэ** этого (человека) нельзя отпускать с пустыми руками. 2. тот, кого можно переубедить, заставить поменять веру; **հավադէն дарրцунэлу машт чһэ** его невозможно заставить поменять веру. 3. (опухоль), которую можно уменьшить; **адбэс джарэров даррцунэлу уррэцкк чһэ асивигы** такими лекарствами невозможно уменьшить эту опухоль.

ԴԱՌՍ, գ. բարեմադրությունն արտահայտող բառ, որ «նույն բարիքը» իմաստն ունի. **դառօսը քէզի** կամ **դառօսը քէզի (ը)լա** – դու էլ նույն բախտին արժանանաւ. **դառօսը զավագօցըղ լա** – զավակներդ էլ նույն բախտին արժանանան (ասվում է ինկատի ունենալով հարսանիք, ամուսնություն): Ծագում է հարսանիքի ժամանակ նորապսակների գլխին կորեկ ցանելու վաղեմի սովորությունից. թուրք. դարը – կորեկ, «դարըսը բաշը» – նրա կորեկը քն գլխին, «դարըս» – նրա կորեկը բառի իմաստը մոռացվել է ու դարձել է «դառօս»:

ДАРРОС, с. употребляется для выражения добрых пожеланий, является синонимом выражения «нуйн барих» (нуйн барих) – того же добра и вам желаю (բարիք барих – благодеяние, добро); **дарросы кһэзи** или **дарросы кһэзи (ы)ла** того же счастья и тебе желаю, всех благ тебе желаю, **дарросы завагоцһыд ла** всех благ детям твоим (добрые пожелания во время свадебной церемонии, когда новобрачных, согласно древней традиции, осыпают просом); от турец. darı (дары) – просо, darısı başımıza (дарысы башымыза) – просо на вашу голову, или darısı size (даррысы сизе) – того же и вам желаю; значение слова забылось, а «даррысы» перешло в «даррос»; среднеарм. яз. տարրոս таррос, литер.зап.арм. տարրոս (произ. даррос), употр. во всех западноармянских диалектах, в том же значении.

ԴԱՍԸ, թ. տասը:

ДАСЫ, ч. десять, десятка; исконно арм. сл., грабар տասի տасн – десять, литер.вост.арм. տասը тасы, տասի տасн, литер.зап.арм. տաս (произн. дас), տասի (произн. дасн) – десять, Нор-Джуга տասի տасн, Ахалциха, Тбилиси տասը тасы, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт դասը тасы, Ван, Алашкерт, Мокс, Муш տաս тас, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Салмаст տասը тассы, Агулис տասը тоссы, Мараха տասиш тасса, Хачин, Зейтун, Антиохия դասը досы, Сведия դասиш дуссы.

ԴԱՍ-ԴԱՍԸ, թ. ամեն մեկին տասը, ամեն մեկը տասը, ամեն մեկից տասը:

ДАС-ДАСЫ, ч. по десять (каждый, каждому, от каждого).

ԴԱՍՆԱԶՔ (Ն), **ԴԱՍՆԱՃԿ** (Չ), գ. թղթախաղի մեջ տասը աչքանի թուղթ:

ДАСНАЧԻԿ (Н), **ДАСНАЧК** (Ч), с. десятка, игральная карта, имеющая десять знаков.

ԴԱՍՆԸՄԷԳ, թ. տասնմեկ:

ДАСНЫМЭГ, ч. одиннадцать; литер.вост.арм. տասնմեկ таснемк, литер.зап.арм. տասնմեկ (произн. даснемг).

ԴԱՍՆԸՄԷԳԱԳԱՆ, թ. տասնմեկական:

ДАСНЫМЭГАГАН, ч. по одиннадцать.

ԴԱՍՆԸՄԷԳՈՒՄ, թ. տասնմեկերորդ:

ДАСНЫМЭГУМ, ч. одиннадцатый.

ԴԱՍՆԸՄԷԳՆՈՑ, թ. տասնմեկնոց, տասնմեկ արժող կամ կշռող:

ДАСНЫМЭГНОЦЬ, ч. стоящий или весящий одиннадцать.

ԴԱՍՆԷՐԳՈՒ և **ԴԱՍՎԷՐԳՈՒ**, առանձին գործածվելիս՝ **ԴԱՍՆԷՐԳՈՒՄ**, **ԴԱՍՎԷՐԳՈՒՄ** և **ԴԱՍՆԸՎԷՐԳՈՒՄ**, թ. տասներկու:

ДАСНЭРГУ и ДАСВЭРГУ, при независимом употреблении ДАСНЭРГУС, ДАСВЭРГУС и ДАСНЫВЭРГУС, ч. двенадцать; литер.вост.арм. տասներկու таснерку, литер.зап.арм. տասներկու (даснэргу).

ԴԱՍՆԷՐԳՈՒՍԱԳԱՆ, **ԴԱՍՎԷՐԳՈՒՍԱԳԱՆ** և **ԴԱՍՆԸՎԷՐԳՈՒՍԱԳԱՆ**, թ. տասներկուական:

ДАСНЭРГУСАГАН, ДАСВЭРГУСАГАН и ДАСНЫВЭРГУСАГАН, с. по двенадцать.

ԴԱՍՆԷՐԳՈՒՍՈՒՄ և **ԴԱՍՎԷՐԳՈՒՍՈՒՄ**, թ. տասներկուերորդ:

ДАСНЭРГУСУМ и ДАСВЭРГУСУМ, ч. двенадцатый.

ԴԱՍՆԷՐԳՈՒՍԼՈՑ և **ԴԱՍՎԷՐԳՈՒՍԼՈՑ**, թ. տասներկունոց, տասներկու արժող կամ կշռող:

ДАСНЭРГУСНОЦЬ и ДАСВЭРГУСНОЦЬ, ч. стоящий или весящий двенадцать.

ԴԱՍՆԸԺԷՔ, **ԴԱՍՆԻՐԷՔ** և **ԴԱՍՎԻՐԷՔ**, թ. տասներեք:

ДАСНЫЖЭКЬ, ДАСНИРЭКЬ и ДАСВИРЭКЬ, ч. тринадцать; литер.вост.арм. տասներեք таснерекь, литер.зап.арм. տասներեք (произ. даснэрэкь).

ԴԱՍՆԸԺԷՔԱԳԱՆ, **ԴԱՍՆԻՐԷՔԱԳԱՆ** և **ԴԱՍՎԻՐԷՔԱԳԱՆ**, թ. տասներեքական:

ДАСНЫЖЭКЬАГАН, ДАСНИРЭКЬАГАН и ДАСВИРЭКЬАГАН, ч. по тринадцать.

ԴԱՍՆԸԺԷՔՈՒՄ, **ԴԱՍՆԻՐԷՔՈՒՄ** և **ԴԱՍՎԻՐԷՔՈՒՄ**, թ. տասներեքերորդ:

ДАСНЫЖЭКЬУМ, ДАСНИРЭКЬУМ и ДАСВИРЭКЬУМ, ч. тринадцатый.

ԴԱՍՆԸԺԷՔԼՈՑ, **ԴԱՍՆԻՐԷՔԼՈՑ** և **ԴԱՍՎԻՐԷՔԼՈՑ**, թ. տասներեքնոց, տասներեք արժող կամ կշռող:

ДАСНЫЖЭКЬНОЦЬ, ДАСНИРЭКЬНОЦЬ и ДАСВИРЭКЬНОЦЬ, ч. стоящий или весящий тринадцать.

ԴԱՍՉՕՐԿ և **ԴԱՍՆԸՉՕՐԿ**, թ. տասնչորս:

ДАСЧЬОРС и ДАСНЫЧЬОРС, ч. четырнадцать; литер.вост.арм. տասնչորս таснчорс, литер.зап.арм. տասնչորս (произн. даснчорс).

ԴԱՍՉՕՐԿԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԸՉՕՐԿԱԳԱՆ**, թ. տասնչորսական:

ДАСЧЬОРСАГАН и ДАСНЫЧЬОРСАГАН, ч. по четырнадцать.

ԴԱՍՉՕՐԿՈՒՄ և **ԴԱՍՆԸՉՕՐԿՈՒՄ**, թ. տասնչորսերորդ:

ДАСЧЬОРСУМ и ДАСНЫЧЬОРСУМ, ч. четырнадцатый.

ԴԱՍՉՕՐԿԼՈՑ և **ԴԱՍՆԸՉՕՐԿԼՈՑ**, թ. տասնչորսնոց, տասնչորս արժող կամ կշռող:

ДАСЧЬОРСНОЦЬ и ДАСНЫЧЬОРСНОЦЬ, ч. стоящий или весящий четырнадцать.

ԴԱՍՆԸՀԻՆԳ, թ. տասնհինգ:

ДАСНЫИИНГ, ч. пятнадцать; литер.вост.арм. տասնհինգ таснхинг, литер.зап.арм. տասնհինգ (произн. дасныинг).

ԴԱՍՆԸՀԻՆԳԱԳԱՆ, թ. տասնհինգական:

ДАСНЫИИНГАГАН, ч. по пятнадцать.

ԴԱՍՆԸՀԻՆԳՈՒՄ, թ. տասնհինգերորդ:

ДАСНЫИИНГУМ, ч. пятнадцатый.

ԴԱՍՆԸՀԻՆԳԼՈՑ, թ. տասնհինգնոց, տասնհինգ արժող կամ կշռող:

ДАСНЫИИНГНОЦЬ, ч. стоящий или весящий пятнадцать.

ԴԱՍՆԸՎԷՑ, թ. տասնվեց:

ԴԱՍՆԻՎԵՑԻ, չ. шестнадцать; литер.вост.арм. տասնվեց տասնեցի, литер.зап.арм. տասնվեց (произн. даснвэцի).

ԴԱՍՆԸՎԷՑԱԳԱՆ, թ. տասնվեցական:

ԴԱՍՆԻՎԵՑԻԱԳԱՆ, չ. по шестнадцать.

ԴԱՍՆԸՎԷՑՈՒՄ, թ. տասնվեցերորդ:

ԴԱՍՆԻՎԵՑԻՄ, չ. шестнадцатый.

ԴԱՍՆԸՎԷՑՆՈՑ, թ. տասնվեցնոց, տասնվեց արժող կամ կշռող:

ԴԱՍՆԻՎԵՑԻՈՑԻ, չ. стоящий или весящий шестнадцать.

ԴԱՍՆԸՕԽՏԸ և **ԴԱՍՆԸՎՕԽՏԸ**, թ. տասնյոթ:

ԴԱՍՆԻՕՒՄ և **ԴԱՍՆԻՎՕՒՄ**, չ. семнадцать; литер.вост.арм. տասնյոթ տասնոտի, литер.зап.арм. տասնյոթ (произн. даснйотի).

ԴԱՍՆԸՕԽՏՆԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԸՎՕԽՏՆԱԳԱՆ**, թ. տասնյոթնական:

ԴԱՍՆԻՕՒՄԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԻՎՕՒՄԱԳԱՆ**, չ. по семнадцать.

ԴԱՍՆԸՕԽՏՈՒՄ և **ԴԱՍՆԸՎՕԽՏՈՒՄ**, թ. տասնյոթերորդ:

ԴԱՍՆԻՕՒՄ և **ԴԱՍՆԻՎՕՒՄ**, չ. семнадцатый.

ԴԱՍՆԸՕԽՏՆՈՑ և **ԴԱՍՆԸՎՕԽՏՆՈՑ**, թ. տասնյոթնոց, տասնյոթ արժող կամ կշռող:

ԴԱՍՆԻՕՒՄՈՑԻ և **ԴԱՍՆԻՎՕՒՄՈՑԻ**, չ. стоящий или весящий семнадцать.

ԴԱՍՆԸՈՒԹԸ և **ԴԱՍՆԸՎՈՒԹԸ**, թ. տասնութ:

ԴԱՍՆԻՍՏԻ և **ԴԱՍՆԻՎՍՏԻ**, չ. восемнадцать; литер.вост.арм. տասնութ տասնոտի.

ԴԱՍՆԸՈՒԹՆԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԸՎՈՒԹՆԱԳԱՆ**, թ. տասնութնական:

ԴԱՍՆԻՍՏԻԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԻՎՍՏԻԱԳԱՆ**, չ. по восемнадцать.

ԴԱՍՆԸՈՒԹՈՒՄ և **ԴԱՍՆԸՎՈՒԹՈՒՄ**, թ. տասնութերորդ:

ԴԱՍՆԻՍՏԻՄ և **ԴԱՍՆԻՎՍՏԻՄ**, չ. восемнадцатый.

ԴԱՍՆԸՈՒԹՆՈՑ և **ԴԱՍՆԸՎՈՒԹՆՈՑ**, թ. տասնութնոց, տասնութը արժող կամ կշռող:

ԴԱՍՆԻՍՏԻՈՑԻ և **ԴԱՍՆԻՎՍՏԻՈՑԻ**, չ. стоящий или весящий восемнадцать.

ԴԱՍՆԸԻՆԸ և **ԴԱՍՆԸՎԻՆԸ**, թ. տասնինը:

ԴԱՍՆԻՆԻ և **ԴԱՍՆԻՎԻՆԻ**, չ. девятнадцать.

ԴԱՍՆԸԻՆՆԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԸՎԻՆՆԱԳԱՆ**, թ. տասնիննական:

ԴԱՍՆԻՆՆԱԳԱՆ և **ԴԱՍՆԻՎԻՆՆԱԳԱՆ**, չ. по девятнадцать.

ԴԱՍՆԸԻՆՆՈՒՄ և **ԴԱՍՆԸՎԻՆՆՈՒՄ**, թ. տասնիններորդ:

ԴԱՍՆԻՆՆՄ և **ԴԱՍՆԻՎԻՆՆՄ**, չ. девятнадцатый.

ԴԱՍՆԸԻՆՆՈՑ և **ԴԱՍՆԸՎԻՆՆՈՑ**, թ. տասնիննոց, տասնինը արժող կամ կշռող:

ԴԱՍՆԻՆՆՈՑԻ և **ԴԱՍՆԻՎԻՆՆՈՑԻ**, չ. стоящий или весящий девятнадцать.

ԴԱՍՆՈՒՄ, թ. տասներորդ:

ԴԱՍՆՄ, չ. десятый; см. ум.

ԴԱՍՆՈՑ, թ. տասնոց, տասը արժող կամ կշռող:

ԴԱՍՆՈՑԻ, չ. 1. десятка. 2. стоящий или весящий десять (рублей и т.п.); литер.вост.арм. տասնոց տասանոց; литер.зап.арм. տասնոց (произн. дасноцի).

ԴԱՍ-ԴԱՓԱԳ, ած. բոլորովին հարթ:

ԴԱՍ-ԴԱՓԻԱԳ, պ. совершенно плоский.

ԴԱՎԱ (Նխց), գ. 1. դատ. 2. պահանջմունք, զանգատ. ար. դավա – նույն իմ.:

ԴԱՎԱ (Нхч), с. 1. суд. 2. претензия, жалоба; от араб. dava – суд.

ԴԱՎԱԶԻ (Նխց), գ. բողոքող զանգատ, պահանջմունք ներկայացնող. ար. դավա, թուրք.

«ջի» պարապունք ցույց տվող ածանցը, որ, պարս. «ջի» ածանցի ձևափոխումն է:

ԴԱՎԱԺԻ (Нхч), с. истец; турец. davacı (даваджи) – истец; (араб. dava – суд + турец. аффикс ci (джи), который от перс. суффикса čī); среднеарм. яз. տավրճի тавычи – истец.

ԴԱՎԱԸ (Չ), **ԹՈՒՎԱԸ** (Ն), գ. 1. խոշոր եղջյուրավոր անասուն. 2. նախիր:

ДАВАР (Կ), **ԹԻՍԱՎԱՐ** (Կ), с. 1. крупный рогатый скот. 2. стадо. 3. перен. болван, балбес; исконно арм. слово от формы индоевропейского праязыка *d̥i̯r̥go* – бычок; грабар տոմար արտադրող արտադրող – бычок, литер.вост.арм. տաճար արտադրող, литер.зап.арм. տաճար (произн. давар) – крупный рогатый скот, в гаварах Алашкерт, Агулис, Ереван, Карабах, Муш, Шемаха, Возм, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси տաճար արտադրող, Харберд, Сучава դաճար արտադրող, Мокс տաճար արտադրող, Аварик տաճար արտադրող, Амшен դաճար արտադրող, все в значении бык, бычок, Ахалциха տաճար արտադրող – бык, корова, баран, коза, Хачин դաճար արտադրող – запах овец и баранов, Себастья դաճար արտադրող – баран, овца, Тигранакерт դաճար արտադրող – лошадь, Мараха տաճար արտադրող – осёл.

ԴԱՎԱՐԻ ՑԱՎ, գ. 1. ժանտախտ. 2. (Նխ) փոխ. իմ. վնասական մարդ:

ДАВАРИ ЦҺАВ, с. 1. чума, моровая язва. 2. (Нхч) перен. мерзавец, негодяй.

ԴԱՎԱՐԻ ՄԻՍ, գ. տաճարի միս:

ДАВАРИ МИС, с. говядина.

ԴԱՎԱՐԻ ՀԷՔԻՄ, գ. անասնաբույժ:

ДАВАРИ ԿՅՈՒՄ, с. ветеринар.

ԴԱՎԵԹ, գ. հրավեր. **դավեր անել** հրավիրել (հավաքույթի, խնջույթի. ար. դավեր:

ДАВЭТҺ, с. приглашение; **давэтҺ анэл** приглашать (на собрание, застолье); араб. davet, от которого турец. davet, крым.татар. давет – приглашение; в гаварах Тигранакерт, Ван դավար արտադրող – застолье.

ԴԱՎԻ միայն **ընդ դավի անել** պատիվ պահանջել:

ДАВИ употр. в выраж. **ыргыз дави анэл** требовать уважения; араб davī – тяжба, жалоба; среднеарм. яз. դավի дави – требование, спор, тяжба, в гаварах Тбилиси, Карабах, Карин, Амшен, Басен դավի дави, Аварик դավի дава – спор, тяжба.

ԴԱՎԻ-ԴԱՎԱՐՄԱՆ, գ. գանգալ, ամբաստանություն, պահանջումը. ար. դավա – գանգալ, թալարա – պահանջ:

ДАВИ-ДАЛАБА, с. жалоба; обвинение; клевета; от араб. davī – тяжба, жалоба, иск, talab – требование; среднеарм. яз. դավի дави – требование, տալարա талапа – требование.

ԴԱՎՇԱՆ, տե՛ս թավշան:

ДАВШАН, см. thavshan.

ԴԱՎՈՒԼ, գ. թմբուկ. պարու. դոհոլ, որից թուրք. դավուլ – նույն իմ.:

ДАВУЛ, с. большой барабан; перс. dohol, от которого турец. davul – барабан; в гаварах Карин, Ширак, Джавахк, Амшен, Хотрджур, Хачин դավուլ давул, Себастья տավուլ тавул – большой барабан.

ԴԱՎՈՒԼ-ՉՈՒՌՆԱ, գ. եթնիկական երաժշտական համույթ բաղկացած մեծ թմբուկից (դավուլ), փողային փոքր երաժշտական գործիքից (զուռնա) և փողային մեծ երաժշտական գործիքից (բոռնա).

ДАВУЛ-ЗУРРНА, с. этнический ансамбль из трёх музыкантов, играющих на большом барабане (давул), маленьком духовом музыкальном инструменте (зуррна) и большом духовом музыкальном инструменте (борроза).

ԴԱՎՈՒԼՉԻ, գ. թմբուկահար. փոխ. թուրք.:

ДАВУЛДЖИ, с. барабанщик; турец. davulcu (давулджу) – барабанщик; в гаваре Амшен դավուլչի давулджи – барабанщик.

ԴԱՐԱՎ (Ն), **ՏԱՐԱՎ** (Չ), դ. նրանը, նրան պատկանող, նրան բնորոշ:

ДАРАՎ (Կ), **ТАРАՎ** (Կ), (уничиж.), м. его, принадлежащий ему, свойственный ему, характерный для него; среднеарм. яз. дара դարա – его.

ԴԱՐԱՎ, գ. 1. ապրանք լցնելու կամ փաթաթելու իրեր կամ նյութեր (արկղ, պարկ և այլն). 2. արքա (տե՛ս այդ բառը). ար. թարհա, թուրք. դարա, իտ. և ռուս. տարա – նույն իմ.:

ДАРА², с. 1. тара (мешки и т.п.), используемая для складирования и хранения зерна. 2. упаковка; араб. tara, от которого итал. tara, турец. dara; среднеарм. яз. тара տարա – глиняная посуда для жидкости; рус. тара из немецкого, который из итал. яз.

ԴԱՐԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի տանում եմ, տարի, տանեմ և այլն (թե տանել մի տեղից մի ուրիշ տեղ և թե խաղի մեջ շահել իմաստով) բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակն. նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ДАРАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как я несю (побеждаю) и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смысл. глагола.

ԴԱՐԱՂՍՉԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նեղովըս, -նեղովըդ, -նեղովը, մկ. հենց որ տանում եմ, էի, տարի, տանեմ (թե փոխադրել և թե խաղի մեջ շահել իմաստով) և այլն:

ДАРАДЗÓВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только несю (побеждаю), отнёс (победил) и т.д.

ԴԱՐԱՂԱՉ, գ. կախաղան. թուրք. դար – նեղ, աղաջ – ծառ, դար աղաջը. **դարաղաչ գախել** կախաղան բարձրացնել:

ДАРАХЪАЧh, с. виселица; **дарахъачh гахэл** вздёрнуть на виселицу; турец. darağacı (дарахъачы), крым.татар. дарагъач – виселица (dar – узкий, агъач – дерево).

ԴԱՐԱՂԸՉ, գ. նեղ բերանով փոքր փարչ. թուրք. դար – նեղ, աղըզ – բերան:

ДАРАХЪЫЗ, с. узкогорлый кувшин; турец. dar – узкий, ağız (ахъыз) – рот, горло.

ԴԱՐԲԵԴԱՐ ԸՅՆԷԼ, տե՛ս դերբեդերբ ըյնել:

ДАРБЭДАР БЫНЭЛ, см. дэрбэдэрб ыйнэл.

ԴԱՐԴԱԳ, ած. փարափ, տատարկ:

ДАРДАГ, п. пустой, порожний; **дардаг** элэл обнищать, **дардаг հանэл** разорить; грабар դատարկ датарк – пустой, полый, литер.вост.арм. դատարկ датарк, литер.зап.арм. դարտակ (произн. thардаг) и դատարկ (произн. thадарг) – пустой, порожний, полый, Ахалциха, Ереван, Карин դ՛արտակ дхартак, Возм դարտակ дэртак, Тбилиси դարդակ дардак, Муш դ՛արդակ дхардак, Себастья դ՛արազ дхараг, Родосто թարդազ thардаг, Горис, Салмаст տարտակ тэртэк, Шемаха տարտակ тэртэг, Асланбек դ՛արդազ дхардаг, դ՛արդազ дхардай, Алашкерт դ՛արդազ дхаррдаг, Нор-Джуга դ՛արդ՛ակ дхаррдахак, Агулис դարդակ дэрдэк, Мокс, Ван տատտակ тартак, Мараха տարտակ тэртэк, Тигранакерт թարդակ thэрдэг, Карабах տերտակ тэртэк, Акна դ՛արդազ, Амшен տարդազ тайдаг.

ԴԱՐԴԱԳՈՒՐԱԽ (Ն), ած. (մարդ), որ ոչ խելք ունի, ոչ հոգս:

ДАРДАГУРАХ (Н), п. беззаботный, беспечный.

ԴԱՐԴԱՐԱՆՔ ԱՆԷԼ 1. ամբողջ ունեցվածքից զրկել. 2. հրապարակել, ինչ-որ բան տարափողել:

ДАРДАРАНКh АНЭЛ 1. лишать всего имущества_ обездоливать. 2. обнародовать, предавать что-либо огласке.

ԴԱՐԴԸԳԷԼ, -իմ, էցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է՛, -էցէ՛ք (Զ. -էցէ՛կ), բ.ն. 1. (Ն) դատարկել. 2. ամբողջ ունեցվածքից զրկել:

ДАРДЫГЭЛ, -им, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцхэкh (Կ. -эцхэк), г.д.з. 1. (Н) опустошать, опорожнять. 2. разорять, обездоливать, лишать имущества; литер.вост.арм. դատարկել датаркел – опорожнять, опустошать, обокрасть; этимол. см. датарк.

ԴԱՐԴԸԳՎԱՉ, ած. 1. (Ն) դատարկված. 2. ընչազուրկ եղած. անցյալ դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

ДАРДЫГВАДЗ, пр.пр.вр. 1. (Н) опустошённый, опорожнённый. 2. обездоленный, лишённый имущества; при употр. с существит. становится прилагат.

ԴԱՐԴԸԳՎԱՉՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ընչազուրկ եմ լինում, ընչազուրկ եղա և այլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակներով, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. «դատարկվել» նշանակությ. գործածվում է միայն երբ. դեմքով:

ДАРДЫГВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) обездоливаюсь, обездоливался и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соответств. с формой смысл. гл. предл.; в знач. «опустошаться», «опорожняться» употр. только в 3-м л.

ՂԱՂՂԳՎԱԶՕՎԸՍ, -օվրս, -օվրդ, -օվր, -նէրօվրս, -նէրօվրդ, -նէրօվր, մկ. հենց որ ընչազրկվում եմ, ընչազրկվեցի, ընչազրկվեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը. «դատարկվել» նշանակությամբ գործածվում է միայն երրորդ դեմքով:

ДАРДЫГВАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я обездолился, обездолюсь и т.д., во всех лицах, чис. и вр., в соотв. с формой смысл. гл. пр.; в значении «опустошаться», «опорожняться» употр. только в 3-м лице.

ՂԱՂՂԳՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -վաձ, -վոդ, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք (Զ. -վեցե՛կ), բ.կր.չ. 1. (Ն) դատարկվել: 2. կորցնել իր ունեցածը, ընչազրկվել:

ДАРДЫГВЭЛ, -вим, -вэцха, -вадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэх (Չ. -вэцхэк), г.стр.з. 1. (Н) опустошаться, опорожняться. 2. обездоливаться, лишаться имущества, разоряться.

ՂԱՂՂՂՆԷԼ (Նխզ), բ.ն. քրքրել, ցիրուցան անել:

ДАРДЫХЪНЭЛ (Нхч), г.д.з. разворошить, разбросать, раскидать.

ՂԱԸԷԸՂՈՒԹՅՆ (Նխզ), մկ. տարվա ընթացքում:

ДАРЭБЫДУЙД (Нхч), н. в течение года; от տարի тари – год + ԿՈՒՄԿՍ ԿՏՄԻՏ – оборот, круг, вращение.

ՂԱԸԷԳԱՆ, մկ. տարեկան:

ДАРЭГАН, н. в сочетании с числительными показывает возраст, количество лет от рождения или от создания чего-либо; **մэг дарэган** или **մэг дарэгван** годовалый, однолетний и т.д.

ՂԱԸԷՂԱԸ ՂԱԸ ուժեղ կերպով շարժել. **քամին ձառերը դարեղար գուղա**:

ДАРЭДАР ДАԼ раскачивать, расшатывать; **համին ձարրերս զարեար** гуда ветер раскачивает деревья.

ՂԱԸԷԼ, -իմ, -աձ, -օդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Զ. -եցե՛կ), բ.ն. (թղթախաղի, վեգ խաղալու և այլ խաղերի մեջ) տանել, շահել. համեմ. դանել:

ДАРЭЛ, гыдарим, дарэци, дарадз, дарохъ, -элу, -э, -эцхэх (Չ. -эцхэк), г.д.з. побеждать, выигрывать (в карты, в спортивном состязании и т.д.); образован от 2-го корня տար тар древнеарм. глагола տանել танел – нести, везти; см. также данэл.

ՂԱԸԷԼԷՆ, մկ. տանելով, շահելով (խաղի մեջ):

ДАРЭЛЭН, н. выигрывая, побеждая (в игре и т.п.).

ՂԱԸԷԼՈՒ, ած. տանելու, շահելու (խաղի մեջ). **դարելու խաղ. դարելու մաշտ.** ավանդի դերբայ՝ գոյականի հետ դարձած ածական:

ДАРЭЛУ, пр.буд.вр. 1. игра, которую можно или нужно выиграть; **дарэлу хахъ**. 2. тот, кто может или должен выиграть; **дарэлу машт**; при употр. с существ. становится прил.

ՂԱԸԷՑ (Նխզ), ած. տարիքավոր հասակն առած:

ДАРЭЦИ (Нхч), п. пожилой.

ՂԱԸԻ՛, գ. 1. տարի. 2. հանգուցյալի հիշատակին նվիրված հավաքույթ և կրոնական արարողությունն մահից մի տարի հետո. **դարի անել** հանգուցյալի հիշատակության ծեսը կատարել մահից մեկ տարի հետո. **դարին բօլօր** կամ **դարին փօլօրին** (Ն), **դարին պօլօր** (Զ) ամբողջ տարվա ընթացքում. **դարին դարինազան** ամեն տարի. **դարին դասներգու ամիս** կամ **դարին դավերգու ամիս** ամբողջ տարին. **դարուց-դարի** (Ն), **դարօց-դարի** (Զ) տարեցտարի:

ДАРИ՛, с. 1. год. 2. поминки и церковный обряд в память усопшего через год после его кончины; **անիվազ զարի** в прошлом году, **զարի անել** устроить поминки в память усопшего через год после его кончины, **զարин болор** или **զարин քһолор** (Н), **զարин полор** (Չ) в течение всего года, **զարин заринаган** ежегодно, каждый год, **զարин даснэргу амис** или **զարин дасвэргу амис** весь год, круглый год, **զարուц-զարи** (Н), **զароц-զари** (Չ) из года в год, **нор զари** Новый год; грабар տարի

тари – год, литер.вост.арм. տարի тари, литер.зап.арм. տարի (произн. дари) – год; в гаварах Агулис, Алашкерг, Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Муш, Нор-Джуга, Ван, Шемаха, Салмаст, Тбилиси տարի тари, Акна, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава դարի дари, Тигранакерт դարի дәри, Карабах տարէ тарэ, Мокс տարр тары, Сведия դарш дара, Мараха տарр тары, Хачин դարի дайи.

ԴԱՐԻ՞, գ. նոր տարվա խմորեղեն թխվածք՝ մեջը «նասիր» (տե՛ս այդ բառը) դրած, որ հնուրը բաժանում էին ընտանիքի անդամների թվի համեմատ մասերի և նա, ում բաժանի մեջ էր լինում «նասիրը», համարվում էր բախտավոր. **դարին գրդեցինք, նասիրը ինձի էլլավ** նոր տարվա թխվածքը բաժանեցինք, «նասիրը» ինձ բաժին ընկավ:

ДАРИ՞, с. новогоднее мучное изделие, содержащее «насиб» (см. в словаре), которое в старину делили на количество членов семьи, и тот, кому доставался «насиб», считался, счастливым, удачливым; **дарин гыдррэциникх, насибы индзи эллав** мы поделили дари, «насиб» достался мне; «...Тари – большой круглый и плоский хлеб, испечённый так, что на нем ясно видно несколько частей или ответвлений в соответствии с числом домочадцев. В старину было принято украшать верх хлеба орехами, изюмом и различными рисунками, как это до сих пор делается во многих районах Турецкой Армении, написать год, но обычай этот в настоящее время забыт, остался лишь в нескольких семьях обычай украшать изюмом и орехами...» (Ер. Шахазиз).

ԴԱՐԻՔ, գ. տարիք, հասակ:

ДАРИКх и **ДАРУКх**, с. возраст; **дарукх аррнэл** (Ч) стареть; литер.вост.арм. տարիք тарикх, литер.зап.арм. տարիք (произн. дарикх) – возраст.

ԴԱՐԻՔՕՎ, ած. հասակն առած, տարիքավոր:

ДАРИКхОВ и **ДАРУКхОВ**, п. пожилой; **дарукхов машт** пожилой человек.

ԴԱՐՍՍԴԱՂՆ, ած.մկ. ցիրուցան. փոխ. թուրք.:

ДАРМАДАХЪЫН 1. п. разбросанный, раскиданный. 2. п. неприбранный (о доме). 3. н. в беспорядке; турец. darmadağın (дармадахъын) – разбросанный.

ԴԱՐՈՒ գործածվում է թվականից հետո և նշանակում է «տարեկան». **յէս հինգ դարու դրդա յէյի ան աղէնը**. «տարի» բառի սեռական հոլովն է՝ դարձած ածական:

ДАРУ форма родит. падежа слова տարի тари – возраст; выполняет функцию прилаг., ставится после числит. и показывает возраст; **յէս հинг дару дыхъа йэйи ан адэны** в то время я был пятилетним ребёнком.

ԴԱՐԶԻՆ (Նխզ), գ. կինամոն (համեմ), որ ստացվում է կոշվող դափնու կեղեվից. պարս. դար – ծառ, չին – չինական:

ДАРЧЫН (Нхч), с. бот. корица, Cinnamomum; от перс. dār-čini (dār – дерево, čini – китайский); литер.вост.арм. дарчхин դարչին – коричное дерево.

ԴԱՐՎԱՆ, մկ. տարվա:

ДАРВАН, н. употр. в словосочет. **мэгал дарван** или **анцһадз дарван** прошлогодний, **дыһа мэгал дарван** позапрошлогодний и т.д.

ԴԱՐՎԱԶ, ած. 1. տարված, փոխադրված. «դանել» բայի կրավորական անց. դերբայն է՝ գոյականի հետ դարձած ածական. **դարված արբանք**. 2. տանուլ տված (խաղի մեջ). «դարել» բայի կրավորական անցյալ դերբայն է՝ գոյականի հետ դարձած ածական. **դարված ստագ**:

ДАРВАДЗ, пр.пр.вр. 1. унесённый, увезённый; форма страд. залога глагола «данэл», при употр. с сущ. вып. функцию прил.; **дарвадз абранкх**. 2. проигравший (игрок в игре в карты и т.п.), проигранный (о деньгах, игре); форма страд. залога гл. «дарэл», с сущ. выполняет функцию прил.; **дарвадз стаг** проигранные деньги.

ԴԱՐՎԱՂՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. 1. քանի տարվում եմ (ինձ տանում են), տարվեցի (ինձ տարին) և այլն. 2. քանի տանուլ եմ տալիս, տանուլ տվի և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժաման. նշանակության, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ДАРВАДЗСАЙИС, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. 1. по мере того как (чем больше) меня несут (везут), несли, будут нести и т.д. 2. по мере того как (чем больше) проигрываю, проигрывал и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл.

ԴԱՐՎԱԶՈՎՐԱԿ, -ովը, -ովը, -ներովը, -ներովը, -ներովը, մկ. 1. հենց որ դարվում է (փոխադրվում է), տարվեց (փոխադրվեց) և այլն (միայն երրորդ դեմքով). 2. հենց որ տանուլ եմ տալիս, տանուլ տվի և այլն բոլոր դեմքերի, թվերի ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ДАРВАДЗОВЫС, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. 1. как только меня несут (везут), его несут и т.д. (только в 3-м лице). 2. как только я проигрываю, проиграл и т.д., во всех лицах, числах и временах, в соотв. с формой смыслового глагола предл.

ԴԱՐՎԷԼ, -վիմ, -վեցա, -ված, -վող, -վելու, -վե՛, -վեցե՛ք, բ.կր. 1. տարվել, փոխադրվել. այս իմաստով առաջին երկու դեմքերը սովորաբար չեն գործածվում. 2. բ.չ. տանուլ տալ (խաղի մեջ):

ДАРВЭЛ, гыдарвим, дарвэцха, дарвадз, -вохъ, -вэлу, -вэ, -вэцхэкх, г.стр.з. 1. уноситься, увозиться; в этом значении 1-е и 2-е лицо, как правило, не употребл. 2. г.с.з. проигрывать; литер.вост.арм. տարվել тарвел, литер.зап.арм. տարուիլ (пр. дарвил) – увозиться; проигрывать.

ԴԱՐՎԷԼԷՆ, մկ. տանուլ տալով. **դարվելեն խալսեցավ բաբային թողուցած միրաքը**:

ДАРВЭЛЭН, н. проигрывая, лишаясь денег или имущества играя в азартные игры; **дарвэлэн халсэцхав бабайин тохьуцхадз мирасы** постоянно проигрывая (в карты и т.п.), промотал оставленное отцом наследство.

ԴԱՐՎԷԼՈՒ, шд. 1. տանուլ տալու (փող), (մարդ), որ կարող է տանուլ տալ. 2. տարվելու (բան), որ պետք է տանել. ապառնի դերբայ դարձած ածական:

ДАРВЭЛУ, пр.буд.вр. 1. то, что можно проиграть. 2. тот, кто может проиграть. 3. то, что нужно отнести, отвезти; выполняет функцию прилагат.

ԴԱՐՎԷՅՐՆԷԼ կամ **ԴԱՐՎԷՅՈՒՆԷԼ** (Ն), **ԴԱՐՎԷՅՐՆԷԼ** (Չ), բ.ա. այնպես անել, որ տանուլ տա:

ДАРВЭЦХЫНЭЛ или **ДАРВЭЦХУНЭЛ** (Н), **ДАРВЭЦХЫНЭЛ** (Ч), п.г. способствовать проигрышу.

ԴԱՐՔ-ԲԷՐՔ (Ն), **ԴԱՐՔ-ՊԷՐՔ** (Չ), գ. փոխադարձ նվերներ հարսնացուի և փեսացուի ծնողներից նշանադրությունից մինչև հարսանիքը:

ДАРКх-БЭРКх (Н), **ДАРКх-ПЭРКх** (Ч), с. взаимные подарки родственников жениха и невесты в период между помолвкой и свадьбой.

ԴԱՅԱ (Ն), **ՏԱԾԱ** (Չ), դ. դրանց:

ДАЦХА (Н), **ТАЦА** (Ч), м. 1. их. 2. им.

ԴԱՓԱԳ (Չ), **ԹԱՓԱԳ** (Ն), шд. տափակ. **դափազ փուշ** (Չ), **թափազ փուշ** (Ն) նենգավոր մարդ:

ДАПҺАГ (Ч), **ТҺАПҺАГ** (Н), п. плоский, ровный; **дапһаг пһуш** (Ч), **тһапһаг пһуш** (Н) коварный, вероломный (человек); пехл. tāрак – сковорода; грабар տափ тапһ – равнина, տափակ тапһак – плоский, литер.вост.арм. տափակ тапһак, литер.зап.арм. տափակ (произн. дапһаг) – плоский, Агулис, Карабах, Шемаха, Тбилиси տափ тапһ – земля, Муш տափու тапһу – равнина, Агулис, Ахалциха, Ереван, Карин, Карабах, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Тбилиси տափակ тапһак, Алашкерт, Шемаха тапһаг տափազ, Горис տափլակ тапһлак, Муш տափլազ таплаг, Мокс տափակ тапһак, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек дапһаг դափազ, Хачин, Зейтун дапһог դափоқ, Сведия դափիւզ дәпһюг – плоский.

ԴԱՓԱԳ ՔԱՐ (Չ), գ. մերկ քար, տափակ կլորավուն քար, որը նետում են ջրի հարթ մակերեսի վրա, ստիպելով այն թռչկոտել:

ԴԱՓԻԱԳ ԿԻԱՐ (Չ), *с.* քար-голыш, плоский округлый камень, который бросают по гладкой поверхности воды, заставляя его подпрыгнуть; **դափագ կիար կիашալ** пускать «блинчики», запускать «лягушек» по гладкой поверхности воды.

ԴԱՓԱԳԳԵԳ, *ած.* բավական տափակ:

ԴԱՓԻԱԳԴՅՈՒՄ, *п.* достаточно ровный.

ԴԱՓԱԳՆԱԼ (Չ), *տե՛ս* դափկրնալ (Չ):

ԴԱՓԻԱԳՆԱԼ (Չ), *см.* ճափկնալ (Չ).

ԴԱՓԱԶ, *ած.* մկ. ցաքանած, տափած (հող). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական, բայի հետ – մակբայ, իսկ առանձին գործածվելիս գոյականի դեր է կատարում, հող առնում ու հողովում է. **դափած դեղ. դափած թողուցած է. դափածին մէջը մի մուղնու.** արմատն է «տափ», որ նշանակում է գետին, հող:

ԴԱՓԻԱԴՅ, *пр.пр.вр.* взрыхлённый, боронованный (о почве); *с* сущ. выполн. функцию прил., *с* глаг. – наречия, при незав. употр. – функцию существ., принимает притяж. артикль и склон.; **դափած ճէք, ճափած թօխչիւծէք է, ճափածին մէջի մի մուղնու.**

ԴԱՓԱԶՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -ինէրուս, -ինէրուդ, -ինէրուն, մկ. քանի ցաքանում եմ, տափում եմ, ցաքանեցի և այլն:

ԴԱՓԻԱԴՅՏԱԻԻՏ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, *н.* 1. по мере того как (чем больше) бороную (разрыхляю почву), бороновал и т.д.

ԴԱ՛ՓԱԶՕ՛ՎԸՍ, -ովըդ, -ովը, -նէրովըս, -նէրովըդ, -նէրովը, մկ. հենց որ ցաքանում եմ, տափում եմ, ճաքանեցի, տափեցի և այլն:

ԴԱՓԻԱԴՅՕՎԻՏ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, *н.* как только бороную (разрыхляю почву), бороновал и т.д.

ԴԱՓԱՆ, *գ.* տափան, ցաքան. գյուղատնտեսական գործիք՝ շինված ծառի բարակ ճյուղերից, որ հնում գործածվում էր վարած ու ցանած արտի մակերևույթը հարթելու համար:

ԴԱՓԻԱՆ, *с.* борона, сельскохозяйственное орудие в виде рамы с зубьями для боронования вспаханной или засеянной земли (в старину зубья изготавливали из тонких древесных прутьев); *литер.вост.арм.* տափան тапхан, *литер.зап.арм.* տափան (произн. дапхан) – борона.

ԴԱՓԵԼ, -իմ, -եցի, -ած, -ող, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), *բ.ն.* 1. տափել, հողը մշակել ատամնավոր ցաքանով. 2. մշակված ու ցանված հողը հարթել տափանով:

ԴԱՓԻՅԼ, *гыдапим, дапхэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцхэк* (Չ. -эцхэк), *г.д.з.* 1. окучивать, разрыхлять междурядия тяпкой. 2. бороновать, разрыхлять почву; *от* пехлев. tāpak – сковорода; *грабар* տափ тап – ровное поле, տափել тапел – ровнять, *литер.вост.арм.* տափել тапел, *литер.зап.арм.* տափել (произн. дапхэл) – ровнять.

ԴԱՓԵԼԵՆ, մկ. տափելով, ատամնավոր ցաքանով մշակելով (հողը):

ԴԱՓԻՅԼՅՈՒՄ, *н.* бороная, разрыхляя почву.

ԴԱՓԵԼՈՒՄ, *ած.* տափելու, ատամնավոր ցաքանով մշակելու (հող). *ապ.* դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ԴԱՓԻՅԼՅՈՒՄ, *пр.буд.вр.* почва, которую можно или нужно бороновать, разрыхлять; *при* употр. *с* существит. становится прилагат.

ԴԱՓԿԸՐՍԱԶ (Չ), **ԹԱՓԱԳՑԱԶ** (Ն), *ած.* տափակացած, տափակ ձև ստացած (որևէ բան). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական. *տե՛ս* նաև տրպված:

ԴԱՓԻԿԻՍԱԴՅ (Չ), **ԹԱՓԻԱԳՐԱԴՅ** (Ն), *пр.пр.вр.* выровненный, принявший плоскую форму; *при* употр. *с* существит. становится прилагат; *см.* также тыпкадз.

ԴԱՓԿԸՐՍԸՆԵԼ (Չ), **ԹԱՓԱԳՑՈՒՆԵԼ** (Ն), *բ.ա.* տափակացնել, տափակ ձև տալ:

ԴԱՓԻԿԻՍԻՆՅՈՒՄ (Չ), **ԹԱՓԻԱԳՐԱՆՅՈՒՄ** (Ն), *п.г.* 1. бороновать, разрыхлять почву. 2. выравнивать, уплотнять, придавать плоскую форму.

ԴԱՓԿԸՆԱԼ, -նա, -ծավ, -ցած, -նալու (Չ), **ԹԱՓԱԳՆԱԼ**, -նա, -ցավ, -ցած, -նալու (Ն), մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքերը չունի, *բ.չ.* տափականալ, տափակ ձև ստանալ:

ԴԱՓԻԿԻՆԱԼ, ғыдапһагна, -цав, -цадз, -налу (Կ), **ԴԻԱՓԻԱԳՆԱԼ**, кһытһапһагна, -цав, -цһадз, -налу (Н), г.с.з. выравниваться, становиться плоским; литер.вост.арм. տափալկանալ тапһаканал, литер.зап.арм. տափալկնալ (пр. дапһагнал) – выравниваться.

ԴԱՓՎԱՅՔ (Ն), **ԴԱՓՎԱՄԿ** (Չ), գ. հողի տափվելու կերպը կամ որպեսությունը:

ԴԱՓԻՎԱՇԻԿԻ (Н), **ԴԱՓԻՎԱՇԿ** (Կ), с. способ, манера боронования почвы.

ԴԱՓՎԵԼ, -վի, -վեցավ, -վաձ, -վելու, մյուս ձևերը և առաջին երկու դեմքեր չունի, բ.կր. տափվել (վարած հողը). արմատն է «տափ», որ նշանակում է «զետին, հող»:

ԴԱՓԻՎՅՈՒԼ, -ви, -вэцһав, -вдз, -вэлу, не имеет других форм, а также 1-го и 2-го л., г.стр.з. 1. бороноваться (о вспаханном поле). 2. выравниваться, уплотняться; этим. см. дапһэл.

ԴԱՓՎԵԼՈՒ, ած. (հող), որ կարող է տափվել. ապ. դերբայ, որ գոյականի հետ գործածվում է իբրև ածական. **տիժար դափվելու դեղ է**:

ԴԱՓԻՎՅՈՒԼ, пр.буд.вр. почва, которую можно или нужно бороновать, взрыхлять; при употр. с существит. становится прилагат.; **тижар дапһвэлу дэхь э**.

ԴԱՔ, ած.գ.մկ. 1. տաք. 2. տաքություն, շոգ. 3. սրտանց, ջերմ վերաբերվել. **դաք գրփչել գործին** (Ն), **դաք գրպճել կործին** (Չ) սրտանց վերաբերվել գործին. **դաքը գոյեղ ա**) բարեխառնել (ջուրը), բ) մեղմանալ (շոգը). **դաքը գոյեղ շոգը** սառսկանալ. **դաք (ըլլալ վրրան** ջերմ, վերաբերմունք ունենալ (դեպի մեկը, դեպի մի գործ):

ԴԱԿԻ 1. п. жаркий, горячий. 2. н. жарко, горячо. 3. с. жара, зной, пекло. 4. с. тепло, тёплая погода. 5. с. перен. тёплое, сердечное отношение; **дакһ гыпһчһэл гордзин** (Н), **дакһ гыпчэл кордзин** (Կ) относиться к делу всей душой, **дакһы годррэл а**) остужать, дать остыть (суп и т.п.), б) остужаться (о супе и т.п.), в) ослабевать (о жаре), **дакһы гохэл** усиливаться (о жаре), **дакһ (ы)լալ выран** проявлять симпатию, быть равнодушным к кому-либо, чему-либо; грабар տաք такһ – тёплый, литер.вост.арм. տաք такһ, литер.зап.арм. տաք (произн. дакһ) – тёплый, в гаварах Агулис, Алашкерт, Ахалциха, Горис, Ереван, Карабах, Карин, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси տաք такһ, Муш տաք такһ, տալ так, Мокс, Ван տաքј такһй, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава, Тигранакерт դաք дакһ, Асланбек դաք дакһ, դա* **дах**.

ԴԱՔ-ԴԱՔ, մկ. տաք-տաք, քանի դեռ չի սառել:

ԴԱԿԻ-ԴԱԿԻ, н. с пылу с жару (о только что приготовленной пище).

ԴԱՔ ՋՈՒԴ (Ն), **ԴԱՔ ՃՈՒԴ** (Չ), գ. ջերմուկ, տաք հանքային բուժիչ ջուր:

ԴԱԿԻ ԺՅՍՐ (Н), **ԴԱԿԻ ԿՍՐ** (Կ), с. горячий источник, горячая минеральная вода.

ԴԱՔԱՐՈՒՆ, ած. տաքայրուն (մարդ):

ԴԱԿԻԱՐՍՆ, п. горячий, вспыльчивый (человек).

ԴԱՔԳԵԳ, ած. քիչ տաք, բավական տաք:

ԴԱԿԻԳՅԳ, п. достаточно горячий.

ԴԱՔԹԵՂ (Ն), **ԴԱԿՏԵՂ** (Չ), գ. տաքտեղ, պղպեղ:

ԴԱԿԻԴԻՅԻ (Н), **ԴԱԿԴՅԻ** (Կ), с. бот. сладкий перец; литер.вост.арм. տաքդեղ такһдехь, литер.зап.арм. տաքդեղ (произн. дакһдехь).

ԴԱՔՆԱԼ, -նամ, -ցա, -ցաձ, -ցոյ, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք (Ն), **ԴԱԿՆԱԼ**, -նամ, -ծա, -ծաձ, -ծոյ, -նալու, -ծի՛ր, -ծի՛կ (Չ.), բ.չ. 1. տաքանալ. 2. ոգեվորվել. **գրլոյը դաքնալ** (Ն), **կրլոյը դաքնալ** (Չ) գինովանալ, հարբել:

ԴԱԿԻՆԱԼ, -нам, -ца, -цһадз, -цһохь, -налу, -цһир, -цһикһ (Н), **ԴԱԿՆԱԼ**, -нам, -ца, -цадз, -цохь, -налу, -цир, -цик (Կ), г.с.з. 1. теплеть. 2. нагреваться. 3. перен. воодушевляться, вдохновляться, обнадеживаться по поводу чего-либо. 4. перен. горячиться, распалаться; **гылохы дакһнал** (Н), **кылохы дакһнал** (Կ) опьянеть, захмелеть; литер.вост.арм. տաքնալ такһанал, литер.зап.арм. տաքնալ (произн. дакһнал).

ԴԱՔՆԱԼԵՆ (Չ), **ԴԱԿՆԱԼԵՆ** (Չ), մկ. տաքանալով:

ԴԱԿԻՆԱԼԵՆ (Н), **ԴԱԿՆԱԼԵՆ** (Կ), н. теплея, и т.д. во всех знач. гл. «дакһнал».

ԴԱՔՆԱԼՈՒ (Չ), **ԴԱԿՆԱԼՈՒ** (Չ), ած. 1. որ կարող է տաքանալ. 2. փոխ.իմ. որով կարելի է գրավել, ոգեվորվել. ապամնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАКННАЛУ (Н), **ДАКНАЛУ** (Կ), пр.буд.вр. 1. то, что может стать тёплым. 2. перен. то, чем можно воодушевиться, вдохновиться; при употр. с сущ. становится прилагат.

ԴԱՔՈՒԹԻՆ, գ. 1. տաքություն. 2. նորմայից բարձր տաքություն մարմնի (հիվանդության ժամանակ):

ДАКНУТН, с. 1. теплота, жар. 2. жар, повышенная температура тела во время болезни; литер.вост.арм. տաքություն такхутюн, литер.зап.арм. տաքութին (произн. дакхутюн).

ԴԱՔՈՒՆ, մկ. շոգին, շոգ ժամանակ:

ДАКНУН, н. в жару.

ԴԱՔՅԱԶ (Ն), **ԴԱԿԾԱԶ** (Չ), ած. տաքացած (ջուր և այլն). անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАКНЦАДЗ (Н), **ДАКЦАДЗ** (Կ), пр.пр.вр. нагревшийся, согревшийся (о воде и т.п.); при употр. с сущ. становится прилаг.

ԴԱՔՅԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԴԱԿԾԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի տաքանում եմ, տաքացա և այլն. **դաքցածսայիս քունըս գրդանի, դարավ** և այլն:

ДАКНЦАДЗСАЙИС (Н), **ДАКЦАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Կ), н. по мере того как (чем больше) согреваюсь, согревался и т.д.; **дакхцадзсайис кхуныс гыдани, дарав** и т.д.; по мере того как согреваюсь, клонит в сон, по мере того как согревался, клонило в сон и т.д.

ԴԱՔՅԱԶՎԸՍ (Ն), **ԴԱԿԾԱԶՎԸՍ**, -ովըդ, -ովը, -ներովըս, -ներովըդ, -ներովը (Չ), մկ. հենց որ տաքացա, տաքանում եմ և այլն:

ДАКНЦАДЗОВЫС (Н), **ДАКЦАДЗОВЫС**, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы (Կ), н. как только согреваюсь, согрелся и т.д.

ԴԱՔՑԼՆԷԼ կամ **ԴԱՔՑՈՒՆԷԼ**, -ցունում, -կամ -ցունիմ, -ցուցի, -ցուցած, -ցունող կամ -ցրնող, -ցունելու կամ -ցրնելու, -ցո՛ւր, -ցուցե՛ք (Ն), **ԴԱԿԾԸՆԷԼ**, -ծունում, ծուծի, -ծուծած, -ծրնող, -ծրնելու, -ծո՛ւր, -ծուծե՛կ (Չ), բ.ա. 1. տաքացնել. 2. փոխ.իմ. գրավել, ոգևորել:

ДАКНЦЫНЭЛ или **ДАКНЦЫУНЭЛ**, -цхунум или -цхуним, -цхуцхи, -цхуцхадз, -цхунохь или -цхынохь, -цхунэлу или -цхынэлу, -цхур, -цхуцхэхк (Н), **ДАКЦЫНЭЛ**, -цунум, -цуци, -цуцадз, -цынохь, -цынэлу, -цур, -цуцэк (Կ), п.г. 1. греть. 2. перен. воодушевлять, вдохновлять; литер.вост.арм. տաքցնել такхацинел, литер.зап.арм. տաքցնել (произн. дакхцынэл), в тех же зн.

ԴԱՔՑԼՆԷԼԷՆ կամ **ԴԱՔՑՈՒՆԷԼԷՆ** (Ն), **ԴԱԿԾԸՆԷԼԷՆ** (Չ), մկ. 1. տաքացնելով. 2. փոխ.իմ. ոգևորելով:

ДАКНЦЫНЭЛЭН или **ДАКНЦЫУНЭЛЭН** (Н), **ДАКЦЫНЭЛЭН** (Կ), н. 1. грея, согревая. 2. перен. воодушевляя, вдохновляя.

ԴԱՔՑԼՆԷԼՈՒ կամ **ԴԱՔՑՈՒՆԷԼՈՒ** (Ն), **ԴԱԿԾԸՆԷԼՈՒ** (Չ), ած. 1. (բան), որ կարելի է կամ պետք է տաքացնել. 2. (բան), որով կարելի է տաքացնել. 3. (մարդ), որ կարող է տաքացնել. ապամնի դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАКНЦЫНЭЛЮ или **ДАКНЦЫУНЭЛЮ** (Н), **ДАКЦЫНЭЛЮ** (Կ), пр.пр.вр. 1. то, что можно или нужно нагреть. 2. то, чем можно нагреть, согреть. 3. тот, кто может нагреть, согреть; при употр. с сущ. становится прил.

ԴԱՔՑՈՒՑԱԶ (Ն), **ԴԱԿԾՈՒԾԱԶ** (Չ), ած. 1. տաքացրած (սենյակ, կերակուր և այլն). 2. տաքացնող. **դակծուծած մաշող** այն մարդը, որ տաքացրել է. անցյալ դերբայ, որ գոյականի հետ դառնում է ածական:

ДАКНЦЫЦАДЗ (Н), **ДАКЦУЦАДЗ** (Կ), пр.пр.вр. 1. согретый, нагретый. 2. согревший, нагревший; **дакцуцадз машты** нагретый (согревший) человек.

ԴԱՔՑՈՒՑԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԴԱԿԾՈՒԾԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի տաքացնում եմ, էի և այլն. **դաքցուցածսայիս ցավը գրդեցավ**:

ԴԱԿԻՓԻՍՈՒՅԱԶՕՎԸՍ (Н), **ԴԱԿՍՍԱԿՍԱԶՕՎԸՍ**, -ин, -ид, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) грею и т.д.; **դակիսիսահадзсайис ցիавы гыдррэцիав** по мере того как я грел, боль утихала.

ԴԱՔՑՈՒՑԱԶՕՎԸՍ (Ն), **ԴԱՎՍՈՒՍԱԶՕՎԸՍ** (Չ), մկ. հենց որ տարցրի, էի և այլն:

ԴԱԿԻՓԻՍՈՒՅԱԶՕՎԸՍ (Н), **ԴԱԿՍՍԱԿՍԱԶՕՎԸՍ** (Ч), н. как только грею, согрел и т.д.

ԴԷ, ձ. դէհ, օն:

ԴԷ, м. ну, но, так, то; литер.вост.арм. դէ де – ну; так, то; да; ну-ну; но.

ԴԷԲԻ (Ն), **ՏԷԲԻ** (Չ), նխ. դէպի:

ԴԷԲԻ (Н), **ՏԷԲԻ** (Ч), пр. к, ко, по направлению к; **տэби вар** вниз, **տэби вэр** вверх, **наверх**, **тэби сахь** направо, **тэби сол** налево, **тэбэдэв** или **тэби йэд** назад, **тэбэдэв дал** двигаться назад, **даты** назад (на автомобиле), **тэбэдов эштал** или **тэбэдэв тарнал** возвращаться назад, **тэби тус** наружу, **тэби нэс** внутрь, **вовнутрь**; **грабар դէպ деп** – по направлению к, в сторону к, литер.вост.арм. դէպի депи, литер.зап.арм. դէպի (произн. тэби) – к, ко, в гаварах Полис դէրի дэби, Тбилиси դիրш диба, Шемаха տիրш тибա, Карабах դիրш диби, բրդի быди, Нор-Джуга դար даб, Алашкерт դ'էմի дхэми, Муш դ'էմ дхэм, Ереван дба դրш, все в значении к, ко.

ԴԷԳԵՐ, ած. հարմար, պատշաճ. պարս. դիգար – ուրիշ, թուրք. դէլեր – հարմար:

ԴԷԳԵՐ, п. подходящий, подобающий, удобный; турец. deđer, крым.татар. дегер – стоящий, достойный, заслуживающий, из перс.

ԴԷԳԻՇ, ած. հարթ, միակերպ. **դէգիշ անէլ** (Ն) հարթել, հավասար թանձրութամբ փռել:

ԴԷԳԻՇ, п. ровный, гладкий, плоский; **дэгиш анэл** (Н) выравнивать, разравнивать.

ԴԷԳԻՇ, մկ. հաճախ:

ԴԷԳԻՇ, н. часто, нередко.

ԴԷԳԻՇԼԵՍԻՇ ԱՆԷԼ հարթել:

ԴԷԳԻՇԼԵՍԻՇ ԱՆԷԼ выравнивать, разравнивать.

ԴԷԳԻՇՑԼՆԷԼ, Snպտի նաև **ԴԷԳԻՇՑՈՒՆԷԼ** հարթեցնել:

ԴԷԳԻՇՑԻՆԷԼ, в с. Крым также **ԴԷԳԻՇՑԻՆԷԼ** 1. выравнивать, разравнивать (о земле). 2. сглаживать (разговор). 3. убирать неровности (на ткани).

ԴԷԳՍԷ, մկ. (բացասական բայի հետ) հազիվ երբեմն, շատ քիչ դեպքում. թուրք. դէմէ – ամեն, որևից. **դէգմէ քաաւ չի կալ** (Չ) շատ քիչ է պատահում:

ԴԷԳՄԷ, н. давно не (с глаг. в отрицат. форме); араб. dayima, от котор. перс. dayema, турец. daima – постоянно, всё время; среднеарм. яз. տէլմէ տէմէ – всё время, постоянно, от турец. daima; **дэгмэ рраст чни кал** (Ч) давно не попадает на глаза; см. также дайма.

ԴԷԴՈՒՔ, գ. տետրակ:

ԴԷԴՐԱԿԻ, с. тетрадь; от греч. tetra – четыре; **грабар տետր тетр** – книжка, литер.вост.арм. տետրակ тетрак, литер.зап.арм. տետրակ (произн. дэдраг) – тетрадь, книжка, брошюра, в гаварах Шемаха տետր тэтр – книжка, Ереван տէրր тэдыр, Мараха տէտիր тэтир – книга, Агулис տիր титр – книжка, Карин, Ахалциха, Мокс տետրակ тэтрак, Алашкерт, Муш տէրիւք тэдраг, Полис, Себастья դէրիւք дэдраг – тетрадь.

ԴԷԶ (Ն), **ՏԷԶ** (Չ), գ. դէզ. **դէզ անէլ** (Ն), **տէզ անէլ** (Չ) դէզել, **դէզ դընէլ** (Ն), **տէզ տընէլ** (Չ) դէզ շինել (խոտի, հարդի և այլն):

ԴԷՅ (Н), **ՏԷՅ** (Ч), с. скирда, стог, копна; **дэз анэл** (Н), **тэз анэл** (Ч) или **дэз дынэл** (Н), **тэз тынэл** (Ч) метать стог, скирдовать (сено, солому); исконно арм. слово, **грабар դէզ дэз** – груда, куча, литер.вост.арм. դէզ дез, литер.зап.арм. դէզ (произн. тэз) – скирда, стог, копна, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Себастья դ'էզ дхэз, Мокс, Амшен, Салмаст, Ван տէզ тез, Возм դ'էզ дхез, Казах տիր тиз, Шемаха տմզ таз.

ԴԷԶ-ԴԷԶ (Ն), **ՏԷԶ-ՏԷԶ** (Չ), ած.մկ. շատ, տեղերով:

ԴԷՅ-ԴԷՅ (Н), **ՏԷՅ-ՏԷՅ** (Ч), н. стогами; копнами.

ԴԷԶՕՎ և **ԴԷԶԵՐՕՎ** (Ն), **ՏԷԶՕՎ** և **ՏԷԶԵՐՕՎ** (Չ), ած.մկ. շատ, մեծ քանակությամբ:

ԴՅՅՈՎ и **ԴՅՅՅՐՈՎ** (Н), **ԴՅՅՈՎ** и **ԴՅՅՅՐՈՎ** (Ч), н. стогами, копнами; кучами.

***ԴԷԼԻ**, ած. խենթ. փոխ. թուրք.:

***ԴՅԼԻ**, п. безумный, безрассудный; турец. deli, крым.татар. дели – безумный.

***ԴԷԼԻԻՍԱՆԸ**, ած. երիտասարդ. բառացի, խենթ այրուն ունեցող. թուրք. դելի – խենթ + կան – այրուն + «լր»:

***ԴՅԼԻԽԱՆԼԻ**, п. юноша; турец. delikanlı (деликанлы), крым.татар. деликъанлы – юноша (букв. пылкий, горячий, дели – безумный, кан – кровь + аффикс «лы»).

ԴԷԼԼԱԼ (Ն), **ՏԷԼԼԱԼ** (Չ), գ. 1. (Ն) մակլեր. 2. (Չ) փերեզակ. ար. դելալ – փերեզակ:

ԴՅԼԼԱԼ (Н), **ԴՅԼԼԱԼ** (Ч), с. 1. (Н) маклер, посредник. 2. (Ч) мошенник. 2. перекупщик, спекулянт; араб. dellâl – мошенник, от котор. турец. dellal и tellal, крым.татар. деллял – маклер, посредник; в гаварах Ван դիլմի дӓлӓл, Карабах դիլմի дӓллӓл – бродячий торговец, Полис թելլալ տհӓллӓл, Карин, Муш, Шатах դալլալ даллал, Нор-Баязет թալլալ thӓллӓл – посредник.

ԴԷԼԼԱԼՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԷԼԼԱԼՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. մակլերություն:

ԴՅԼԼԱԼՄԻՆ (Н), **ԴՅԼԼԱԼՄԻՆ** (Ч), с. маклерство, посредничество при сделках.

ԴԷՂ, գ. 1. տեղ, հող. 2. մկ. տեղ. **բանի դեղ դրնել** (Ն), **պանի դեղ տրնել** (Չ) կարևորություն տալ. **դեղ բրնել** (Ն), **դեղ պրնել** (Չ) տեղ գրավել. **դեղը գենա**, **դեղը թօ գենա** չեմ ուզում. **դեղը եզաձ ադենը**, **դեղը եզաձ քենը** հարմար բույերին. **դեղը եզավ նը**. **դեղեն կլոդը** տեղից վեր կեցողը, ամեն մարդ, ով ուզում է. **դեղը ցրքել** (Ն) **դեղը ծրկել** (Չ) պարագաներին հարմար խոսք ասել. **մաշթու դեղ դրնել** (Ն), **մաշտու դեղ տրնել** (Չ) մարդ համարել. **սիվօր դեղը դրեա շաղ է** արանից (ալի սարանից) շատ կա:

ԴՅՄ 1. с. место. 2. с. местность. 3. с. земля. 4. н. вместо, взамен. 5. с. место, положение, должность; **бани дэхь дынэл** (Н), **пани дэхь тынэл** (Ч) а) придавать значение, б) обращать внимание, в) считаться с кем-либо или с чем либо, **дэхь быррнэл** (Н), **дэхь пыррнэл** (Ч) занимать место для кого-либо, **дэхьы гэна** или **дэхьы tho гэна** пусть подождёт, никуда не убежит (о работе и т.п.), **дэхьы эгадз адэны** или **дэхьы эгадз khэны** при удобном случае, в подходящий момент, **дэхьы эгав ны** как только наступил подходящий момент, **дэхьэн эллохьы** или **алай дэхьэн эллохьы** всяк кому не лень, **дэхьы цыкхэл** (Н), **дэхьы цыкэл** или **дэхьы тынэл** (Ч) а) одёрнуть, поставить на место, указать место (кому-либо), б) вправить (вывихнутый сустав, позвонок и т.п.) **машту дэхь дынэл** (Н), **машту дэхь тынэл** (Ч) считаться с кем-либо, относится с уважением к кому-либо, **сивор дэхьы дына шад э** этого (товара и т.п.) имеется в избытке, **дэхь анэл** освободить место, **дэхьыд нист** не вмешивайся, не лезь не в своё дело, **дэхь дал** предоставить работу, дать должность, **дэхьы горцхынэл** потерять место, работу, должность, **дэхьы киднал** знать свое место, **дэхьы дэхин** как полагается, как должно, **дэхьы-дэхьин пэрэл** упорядочить, привести в порядок, **дэхьэн жажэл** а) сдвинуться с места, б) сдвинуть с места, **ничх дэхьэн чхэ** ему всё равно, ему всё нипочём, **дэхьов э** поделом, так ему и надо, **дэхьы ыйнэл** вправиться, вставиться (о вывихнутых суставах, конечностях), **khэфы дэхьы** а) зажиточный, состоятельный, б) навеселе, в приподнятом настроении, **нэхь дэхь мынал** оказаться в трудном положении, **мэг дэхь мы** или **мэг дэхьым** где-нибудь, **мэг дэхь мы быһайэ савигы** спрячь это где-нибудь; исконно арм. слово, грабар տեղ տեխ – место, литер.вост.арм. տեղ տեխ, литер.зап.арм. տեղ (произн. дэхь) – место, Муш, Алашкерт, Нор-Джуга, Салмаст, Ван տեղ տեխ, Агулис, Горис, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Карабах, Мараха, Шемаха տեղ տեխ, Зейтун, Хачин, Сучава դեղ դեխ, Амшен, Харберд, Акна, Родосто, Себастья, Асланбек դեղ դեխ, Тбилиси տիղ տիխ, Тигранакерт, Сведия դիղ дихь, Полис դեղ դեխ и դելի дэх – место, վուրդելիսն вурдэхэн – откуда.

ԴԷՂ-ԴԷՂ, մկ. տեղ-տեղ:

ԴՅՄ-ԴՅՄ, н. местами, кое-где.

ԴԷՂԱՆԱԳ, մկ. հիմնական կերպով (բան անել):

ԴՅՄԱՆԱԳ 1. п. добротный, качественный, основательный. 2. н. основательно, обстоятельно, добротнo (делать что-либо); **дэхьанаг джампна** качественная дорога.

ԴԵՂԱՆԱԳ-ԴԵՂՅԱԳ, մկ. հիմնական կերպով (բան անել):

ԴՅՒՅԱՆԱԳ-ԴՅՒՅԻԱԳ, н. основательно, обстоятельно (делать что-либо).

ԴԵՂԱՎՈՐԷԼ, -ից, -ած, բ.ն. տեղավորել:

ԴՅՒՅԱՎՈՐԷՂ, -ицի, -адз, г.д.з. 1. помещать, размещать. 2. вмещать, умещать. 3. приводить в порядок, упорядочивать; литер.вост.арм. տեղավորել տեխավորել, литер.зап.арм. տեղավորել (произн. дэхъаворэл).

ԴԵՂԱՎՈՐԿԷԼ, -վորվեցավ, -վորված. տեղավորվել:

ԴՅՒՅԱՎՈՐՅԷԼ, -ворвэцхав, -ворвадз. 1. помещаться, размещаться. 2. вмещаться, умещаться. 3. упорядочиваться.

ԴԵՂԱՎՈՐՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցընօղ, -ցընելու, բ.ա. տեղավորել:

ԴՅՒՅԱՎՈՐՑԻՆԷԼ, -цхуцի, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхыնэлу, п.г. 1. размещать. 2. умещать. 3. упорядочивать.

ԴԵՂԱՅԻ, գ. տեղացի:

ԴՅՒՅԱՑԻԻ, с. местный житель; литер.вост.арм. տեղացի տեխացի, литер.зап.арм. տեղացի (произн. дэхъаци) – местный житель.

ԴԵՂԻՆ (Ն), **ՏԵՂԻՆ** (Չ), ած. դեղնագույն, դեղին:

ԴՅՒՅԻՆ (Н), **ԴՅՒՅԻՆ** (Կ), п. жёлтый; исконно арм. слово, грабар դեղին դեխին – жёлтый, литер.вост.арм. դեղին դեխин, литер.зап.арм. դեղին (произн. тэхъин), Ереван, Нор-Джуга դեղին դехин, Агулис, Полис դեղին դэхъин, Алашкерт, Ахалциха, Акна, Харберд, Карин, Хачин, Сучава, Себастья, Асланбек, Муш դեղին դэхъин, Салмаст, Ван տեղին տեխин, Горис, Амшен, Мокс, Мараха, Шемаха տեղին տэхъин, Карабах տեղին տэхъэн, Родосто, Тигранакерт թեղին տэхъин, Возм դեղին դэхъэйн, Тбилиси դեղին դихъин.

ԴԵՂԻՆ ԱՐՈՂ (Ն), **ՏԵՂԻՆ ԱՐՈՂ** (Չ), գ. գաղձ, գայլուկ:

ԴՅՒՅԻՆ ԱՐՈԸ (Н), **ԴՅՒՅԻՆ ԱՐՈԸ** (Կ), с. бот. повилика, Cūscuta, сорное растение семейства Бьюнковые, питающееся соками других растений.

ԴԵՂԻՆԳԷԳ (Ն), **ՏԵՂԻՆԳԷԳ** (Չ), ած. քիչ դեղին:

ԴՅՒՅԻՆԳԷԳ (Н), **ԴՅՒՅԻՆԳԷԳ** (Կ), п. желтоватый, имеющий жёлтоватый оттенок; литер.зап.арм. դեղինկեկ (произн. тэхъинգэг) – желтоватый.

ԴԵՂՅԱԳ, ած.մկ. 1. տեղյակ, տեղեկություն ունեցող. 2. ճիշտ, ճշտութամբ:

ԴՅՒՅԻԱԳ 1. п. осведомлённый, сведущий. 2. н. правильно, верно, точно; грабар տեղեակ տեխьяк – сведущий, литер.вост.арм. տեղյակ տեхьяк, литер.зап.арм. տեղեակ (произн. дэхъяг) – осведомлённый, в гаварах Нор-Джуга տեղյակ տեхьяк, Мокс, Шемаха տեղյակ տэхьяк, Ахалциха տեղիյակ тэхьяк, Себастья դեղյագ дэихъяг.

ԴԵՂՆ ԷԳՈՂԸ, ած.գ. կին, որ ամուսնանալով փոխարինում է սղամարդու մեռած կնոջը, երկրորդ կին. այս բառը դրվում է մեռած կնոջ անունից հետո. **Աննային դեղն էգողը:**

ԴՅՒՅՆ ԷԳՈՒՅԻ, с. вторая жена, заменившая умершую жену вдовца, ставится после имени умершей жены: **Аннаийн дэхън эгохъы** вторая жена, заменившая Анну.

ԴԵՂՆԷԼ (Ն), **ՏԵՂՆԷԼ**, -եցավ, -ած (Չ), բ.չ. դեղնել:

ԴՅՒՅՆԷԼ (Н), **ԴՅՒՅՆԷԼ**, -эцхав, -адз (Կ), г.с.з. желтеть; литер.вост.арм. դեղնել դեхънел, литер.зап.арм. դեղնիլ (произн. тэхънил).

ԴԵՂՆԷՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած (Ն), **ՏԵՂՆԷՑԸՆԷԼ**, -ծուց, -ծուցած (Չ), բ.ա. դեղնեցնել:

ԴՅՒՅՆԷՑԻՆԷԼ, -цхуцի, -цхуцхадз (Н), **ԴՅՒՅՆԷՑԻՆԷԼ**, -цуцի, -цуцхадз (Կ), п.г. желтить.

ԴԵՂՆՈՒՅԸ (Ն), **ՏԵՂՆՈՒՅԿ** (Չ), գ. ձվի դեղնուց:

ԴՅՒՅՆՈՒՅԻ (Н), **ԴՅՒՅՆՈՒՅԿ** (Կ), с. желток яйца; литер.вост.арм. դեղնուց դեхънуцի, литер.зап.арм. դեղնուց (произн. тэхънуц) – желток.

ԴԵՂՈՎ-ԴԵՂՈՎ (Ն), **ԴԵՂՈՎ-ԴԵՂԱՆԱԳՈՎ** (Չ), մկ. հանգամանորեն:

ԴՋԻՅՈՎ-ԴՋԻՅՈՎ (Н), **ԴՋԻՅՈՎ-ԴՋԻՅԱՆԱԳՈՎ** (Ч), н. 1. обстоятельно, основательно.
2. как положено, как следует.

ՂԵՂՕՑ-ՂԵՂ (Չ), սկ. տեղ-տեղ, ոչ համատարաց կերպով. **թաթավը դեղօց-դեղ եզիլ է** անձրևը եկել է տեղ-տեղ:

ԴՋԻՅՈՎ-ԴՋԻՅ (Ч), н. местами, кое-где; (օց օվհ – окончание местного падежа древнеармянского языка): **thathavy dzhjovh-dzhj eghil e** дождь прошёл местами.

ՂԵՄ կամ **ԹԵՄ** (Ն), **ՏԵՄ** (Չ), նխ.սկ. դեմ, առաջ. պահլ. դեմ – ձև, կերպարանք, դեմք. **դեմ դրնել** (Ն), **տեմ տրնել** (Չ) դիմադրել. **դեմը կլել** (Ն), **տեմը կլել** (Չ) առաջ դուրս գալ. **դեմ քալ** (Ն), **տեմ կալ** (Չ) պետք գալ. **բանի դեմ բերել** (Ն), **պանի տեմ պերել** (Չ) իրագործել. **իրգվան դեմ** (Ն), **իրգվան տեմ** (Չ) երեկոյան դեմ. **լուսու դեմ** (Ն), **լուսու տեմ** (Չ) լուսադեմին. **հօրսուգու դեմ** (Ն), **հօրսուգու տեմ** (Չ) կիսօրվա մոտ. **դեմ դալ** (Ն), **տեմ դալ** (Չ) դիմանալ. **նա մեղավոր է իմ դեմըս** (Ն) նա հանցավոր է իմ առաջ:

ԴՋՄ или **ԹՋՄ** (Н), **ԴՋՄ** (Ч), н. 1. против, напротив. 2. впереди. 3. наперекор; **ԴՋՄ ԴՋՆՅՆ** (Н), **ԴՋՄ ԴՋՆՅՆ** (Ч) прекословить, возражать, **ԴՋՄԻ ԷՂՅՆ** (Н), **ԴՋՄԻ ԷՂՅՆ** (Ч) упорствовать, противиться, **ԴՋՄ ԿԻՂ** (Н), **ԴՋՄ ԿԱԼ** или **ԴՋՄ ԿԱԼ** (Ч) пригодиться, оказаться годным, полезным, **ԴՋՄ ԴՋՅՆ** (Н), **ԴՋՄ ԴՋՅՆ** (Ч) а) найти практическое применение чему-либо, употребить что-либо с пользой, б) устроить очную ставку, **ԻՂՎԱՆ ԴՋՄ** (Н), **ԻՂՎԱՆ ԴՋՄ** (Ч) под вечер, **ԼՍՍ ԴՋՄ** (Н), **ԼՍՍ ԴՋՄ** (Ч) под утро, **ԽՐՍՍՅՈՎ ԴՋՄ** (Н), **ԽՐՍՍՅՈՎ ԴՋՄ** (Ч) к полудню, **ԴՋՄ ԴԱԼ** (Н), **ԴՋՄ ԴԱԼ** (Ч) сопротивляться, давать отпор, **ՆԱ ՄՋԻՅՈՎ Է ԻՄ ԴՋՄԻՅ** (Н) он виноват передо мной; от пехлев. dēm – форма, вид, облик; грабар դեմ дем – лицо, вид, облик, литер.вост.арм. դեմ дем, литер.зап.арм. դեմ (произн. thēm) – против, напротив, Полис дэм դեմ, Алашкерт, Муш, Ахалциха, Ереван, Зейтун, Харберд, Карин, Хачин, Себастья դեմ джэм, Мокс, Амшен, Ван, Салмаст տեմ тэм, Тигранакерт, Родосто թեմ thэм, Асланбек դեմ дхым, Нор-Джуга դեմդեմ дэмдэм, Тбилиси դեմդեմ дэмудэм, все в значении против, напротив.

ՂԵՄԵԹ, գ. խուրձ, փունջ. փոխ. թուրք.:

ԴՋՄԵԹ, с. сноп, связка, пучок; турец. demet, крым.татар. демет – связка, пучок.

ՂԵՄԵԹ-ՂԵՄԵԹ, ած.սկ. խուրձ-խուրձ. փոխ. թուրք.:

ԴՋՄԵԹ-ԴՋՄԵԹ, н. снопами, связками, пучками.

ՂԵՄԵՂԵՍ (Ն), **ՏԵՄԵՂԵՍ** (Չ), ած. պնտերես. հոմանիշը – հաստերես, հականիշը – գազողերես:

ԴՋՄԵՐԵՑ (Н), **ԴՋՄԵՐԵՑ** (Ч), п. 1. наглый, бесстыжий. 2. прекословящий, перечасный; синоним – hasthэрэс, антоним – гагохьэрэс.

ՂԵՄԻՐԺԻ (Ն), **ՏԵՄԻՐԺԻ** (Չ), գ. երկաթագործ, դարբին. թուրք. դեմերջի. հոմանիշը – չիլինգիր (Ն):

ԴՋՄԻՐԺԻ (Н), **ԴՋՄԻԺԻ** (Ч), с. кузнец; турец. demirci (демирджи), крым.татар. демирджи – кузнец; синоним – чилингир (Н), кузиджи (Ч); в гаварах Карабах, Мегри, Муш, Карчеван, Аварик, Багеш դեմիրջի дэмирчхи, Карин, Ширак դիմիրջի дйамирчхи, Джавахк դիմիրջի дамурчхи – кузнец.

ՂԵՄԵՂԵՍ (Ն), **ՏԵՄՈՒՐՈՒՉ** (Չ), գ. որբին, կաշվի հիվանդություն. թուրք. թեմրեյի – ն. իմ.:

ԴՋՄԵՐԵՂԻ (Н), **ԴՋՄԵՐԵՂԻ** (Ч), с. мед. стригущий лишай; турец. temriye (тэмрийе), крым.татар. темрев – лишай.

ՂԵՅՄԻՇ ԱՆԵԼ (Ն), **ՂԵՅՄԻՇ ԱՆԵԼ** (Չ) դիտել, նկատել:

ԴՋԵՄԻՍ ԱՆԵԼ (Н), **ԴՋԵՄԻՍ ԱՆԵԼ** (Ч) 1. высматривать, выслеживать. 2. подсматривать, подглядывать.

ՂԵՅԻՆ, նխ. համար. թուրք. – նույն իմ.:

ԴՋԵՄԻՍ, пр. 1. для, ради; из-за, по причине. 2. чтобы, для того, чтобы (в сочетании с причаст. буд. времени). 3. думать, полагать (в сочетании с личными оконч. глагола); **ԿԱՅԻՆ ԴՋԵՄԻՍ** (Ч) на всякий случай, **ՎՈՅՆ ԴՋԵՄԻՍ?** для кого?, **ԻԴԻԳԻ ԻՄԱՆԱԼՍ ԴՋԵՄԻՍ ԷԳԱ** я пришёл, чтобы разузнать об этом, **ԿԵՆ ՆԱ ԿՈՒԿԱ ԴՋԵՄԻՍ ԻՄ** (Ч) думаю, что (полагаю, что) он придет; турец. deyi (дейи) – ради, из-

за, потому что; для того, чтобы; среднеарм. яз. տէյի տէյի – для того чтобы, в гаварах Амшен դէյ դէյ, Карин դէյի դէյի – для, ради.

ԴԵՆՔԱԸՉ (Ն), **ՏԵՆԿԱԸՉ** (Չ), ած. ստահակ. թուրք. դէնքսիզ – նույն նշ.:

ԴՆԻԿԻՍԻՅ (Ի), **ԴՆԻԿՍԻՅ** (Կ) 1 с. наглый, бесстыжий. 2. п. неуживчивый, несговорчивый, неуступчивый; турец. densiz (денсиз) – дерзкий, наглый.

ԴԵՌ, գ. աղիքի գազ, որ դուրս է գալիս ձայն հանելով:

ԴՅՐՐ, с. пук, звукоподражательное название отхождения пищеварительных газов; литер.зап.арм. տէռ (произ. дэрр) – пук.

ԴԵՍԱԳ, գ. տեսակ:

ԴՅՏԱԳ, с. вид, род; сорт; **паглан һару сюн дэсаг уни** (Կ) фасоль бывает 150 видов; литер.вост.арм. տեսակ тесак, литер.зап.арм. տեսակ (произ. дэсаг) – вид, сорт.

ԴԵՍԷՆ (Չ) մասնիկ, որ ցույց է տալիս խոսողի բացասական վերաբերմունքը. **տուն ալ դէսէն** դու էլ քո կողմից:

ԴՅՏԵՆ (Կ) послеслог, указывает на отрицательное отношение говорящего; **тун ал дэсэн** и ты туда же; турец. desene – подумать только!, и не говори!, скажи-ка!, крым.татар. десене – неужто, неужели; скажи пожалуйста.

ԴԵՍԹԷ (Ն), **ԴԵՍՏԷ** (Չ), գ. փունջ, խուրձ, մի բուռ, կապոց. պարս. դաստ – ձեռքի փունջ, խուրձ, կապոց, թուրք. դէսթէ – խուրձ, փունջ:

ԴՅՏԻՅ (Ի), **ԴՅՏԵՅ** (Կ), с. 1. стог, сноп, связка, вязанка. 2. куча, кипа, стопка; **мэг дэстэ гатэ лош тырадз эр чинийин выран** (Կ) на тарелке лежала целая стопка блинов; от перс. dast – рука, deste – горсть; грабар դաստ даста – пучок, связка, среднеарм. яз. դաստէ дастэ – пучок, Полис բէստէ տէстэ, Ван, Карабах, Амшен դաստմ дәстә – связка, вязанка, сноп; горсть; кипа.

ԴԵՍԹԷ-ԴԵՍԹԷ (Ն), **ԴԵՍՏԷ-ԴԵՍՏԷ** (Չ), մկ. խուրձ-խուրձ, փունջ-փունջ, խուրձերով, շատ:

ԴՅՏԻՅ-ԴՅՏԻՅ (Ի), **ԴՅՏԵՅ-ԴՅՏԵՅ** (Կ), н. стогами, снопами; кучами, кипами, помногу.

ԴԵՍԹԷՅՕՎ (Ն), **ԴԵՍՏԷՅՕՎ** (Չ), ած.մկ. խուրձով, փունջով, կապոցով:

ԴՅՏԻՅՅՕՎ (Ի), **ԴՅՏԵՅՅՕՎ** (Կ), п. стогами, снопами; кучами, кипами.

ԴԵՍՆԷԼ, գրդէսնիմ (Ն), **ԴԵՍՆԷԼ**, գրդէսնում, դէսավ, -աձ, -նոյ (Չ), բ.ն. տեսնել. **դէսնըված բան չէր** (Ն), **դէսնըված պան չէր** (Չ) երբեք չէր եղել. **դէսնէլու բան էր ան** (Ն), **դէսնէլու պան էր անիվիզը** (Չ) պէտք էր տեսնել. **շաղ դարի յէ ախպորըս հէղ դէսնըված չէինք** շատ տարի է, որ երբորս հետ տեսակցութիւն չէինք ունեցել:

ԴՅՏՆՅԼ, гыдэсним (Ի), **ԴՅՏՆՅԼ**, гыдэснум, дэса, дэсав, дэсадз, -нохь (Կ), г.д.з. 1. видеть, увидеть. 2. видеть, встречать. 3. видеть, смотреть. 4. видеть, понимать, знать, узнавать. 5. видеть, замечать. 6. видеть, признавать. 7. видеть, навещать; **дэснывадз бан чһэр** (Ի), **дэснывадз пан чһэр** (Կ) невидаль, небывалое дело, **дэснэлу бан эр ан** (Ի), **дэснэлу пан эр анивыгы** это надо было видеть, **шад дари йэ ахпорыс һэд дэснывадз чһэйинкһ** мы давно не виделись с братом, **дэснывадз пан э?** виданное ли дело?; исконно арм. слово, грабар տեսնել тесанел – видеть, литер.вост.арм. տեսնել теснел, литер.зап.арм. տեսնել (произн. дэснэл), Аварик տեսնել тэсанэл, տրսնել тысанэл, Нор-Джуга տեսնել теснел, Муш, Алашкерт տեսնել тэснел, Акна, Родосто տեսնել тэснэл, Горис, Карабах տրէսնալ тыэснал, Ахалциха, Карин, Шемаха, Тбилиси տէսնիլ тэснил, Амшен դէսնուշ дэснуш, Асланбек, Харберд, Полис դէսնալ дэснал, Мокс տէսնալ тэснал, Хачин դիսնել диснэл, Цхна տէսնալ тэснал, Сучава դէսնուլ дэснул, Ван տիսնալ тиснал, Агулис տիսնիլ тиснил, Сведия դիսնիլ диснил, Зейтун դիսնուլ диснул, Салмаст տսնել тснел, Мараха տրսնել тыснэл, Тигранакерт դրսնալ дыснэл, Ереван տէնալ тэнал.

ԴԵՍՆԿԷԼ¹, -վի, -վէցավ, -վաձ, -վոյ, բ.կր. տեսնվել:

ԴՅՏՆԻՅՅԼ¹, гыдэсныви, дэснывэцһав, дэснывадз, -вохь, г.стр.з. виднется.

ԴԵՍՆԿԷԼ², -վիմ, -վէցա, -վէցանք, -վաձ, -վոյ, բ.կր. տեսակցել:

ԴՅՏՆԻՅՅԼ², гыдэснывим, дэснывэцһа, дэснывэцһанкһ, дэснывадз, -вохь, г.стр.з. видется, встречаться.

ԴԵՍՆՈՒՆՔ, գ. փեսախնու:

ԴԵՏՆՈՒՆՔ, с. смотрины жениха; **nhesa detsunghov bəh anəl** в старину, по обычаю, родственники жениха посещали церемонию помолвки (bəh) в доме невесты без жениха, но в некоторых случаях одновременно с помолвкой устраивали смотрины жениха, в этих случаях жених посещал помолвку вместе со своими родственниками, такая помолвка называлась **nhesa detsunghov bəh** помолвка со смотринами жениха.

ԴԵՍՔ (Ն), **ԴԵՍԿ** (Զ), գ. 1. արտաքին երևույթ. 2. գեղեցկություն:

ԴԵՏՔ (Н), **ԴԵՏԿ** (Ч), с. 1. вид, внешность, наружность. 2. красота; литер.вост.арм. տեսք տեսքի, литер.зап.арм. տեսք (произн. дэскh) – вид, внешность; красота, в гаваре Амшен դիսկ дэск – вид, внешность, красота.

ԴԵՍՕՔ, ած. գեղեցիկ. **դեսօք սոյէն** մի լավ. տե՛ւ սօյ, սոյէն:

ԴԵՏՕՔ, п. 1. красивый. 2. красивая; **дэсокh сойэн** от души (есть, пить); см. также сой, сойэн; употребляется, как правило, в западноармянских диалектах, Полис, Карин, Джавахк, Харберд տեսք տэсокh, Амшен դեսք дэсокh, Тбилиси տիսք тисукh, Евдокия, Себастья, Малатия, Буланых, Акна տեսքն тэскhокh – красивый.

ԴԵՍՕՔ ԱԽՃԻԳ, գ. գեղեցկուհի:

ԴԵՏՕՔ ԱԽՇԻԳ, с. красавица, красивая девушка.

ԴԵՍՕՔ ԳԻՆՄԱՇՏ, գ. գեղեցկուհի, գեղեցիկ կին:

ԴԵՏՕՔ ԳԻՆՄԱՇՏ, с. красавица, красивая женщина.

ԴԵՍՕՔ ԴԸՂԱ, գ. գեղեցիկ տղամարդ:

ԴԵՏՕՔ ԴԸԽԵԱ, с. красавец, красивый парень.

ԴԵՍՕՔ ԷՐԻՄԱՇՏ, գ. գեղեցիկ տղամարդ:

ԴԵՏՕՔ ԷՐԻՄԱՇՏ, с. красавец, красивый мужчина.

ԴԵՍՕՔԳԷԳ, ած.մկ. բավական գեղեցիկ, բավական լավ:

ԴԵՏՕՔԳԷԳ, п. довольно красивый, довольно приятный.

ԴԵՍՕՔՆԱԼ, -ցավ, -ցաձ, -ցուց, (Ն), **ԴԵՍՕՔՆԱԼ**, -ծավ, -ծաձ, -ծուծ (Զ), բ.չ. գեղեցկանալ:

ԴԵՏՕՔՆԱԼ, -цав, -цадз, -цудц (Н), **ԴԵՏՕՔՆԱԼ**, -цав, -цадз, -цуц (Ч), г.с.з. хорошетъ, становится красивым, более привлекательным.

ԴԵՍՕՔՏԸՆԷԼ, -ցուց (Ն), **ԴԵՍՕՔՏԸՆԷԼ**, -ծուծ (Զ), բ.ա. գեղեցկացնել:

ԴԵՏՕՔՑԻՆՅԱԼ, -цудц (Н), **ԴԵՏՕՔՑԻՆՅԱԼ**, -цуц (Ч), п.г. прихорашивать, делать красивым, более привлекательным.

ԴԵՎ (Ն), **ՏԷՎ** (Զ), գ. դև. պառկ. դեվ – չար ոգի. **դեվի ուծ ունե** (Ն), **տեվի ուծ ունի** (Զ) շատ ուժեղ է:

ԴՅՅ (Н), **ԴՅՅ** (Ч), с. 1. демон, бес. 2. (в сказках) чудовище, дракон; **дэви уж унэ** (Н), **тэви уж уни** (Ч) силач, богатырь; от пехл.-перс. dēv – злой дух; грабар դեվ дев – ангел, божество; злой дух, литер.вост.арм. դեվ дев, литер.зап.арм. դեվ (произ. тхэв) – бес, сатана, чудовище, в гаварах Возм, Нор-Джуга դեվ дхэв, Полис, Ван դեվ дэв, Карабах դեվ дэв, տեվ тэв, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Зейтун, Карин, Харберд, Хачин, Муш, Себастья դեվ дхэв, Тигранакерт тхэв թեվ, Шемаха, Салмаст տեվ тэв, Тбилиси դիվ див, все в значении дракон, чудовище, Мокс, Мараха դեվ дэв – чудовище, дракон, տեվ тэв – сатана.

ԴԵՎԱՑԱՎ, գ. խելագարություն:

ԴՅՅԱՎ, с. безумие, умопомешательство.

ԴԵՎԷ, գ. ուղև. փոխ. թուրք.:

ԴՅՅԷ, с. зоол. верблюд; турец. deve, крым.татар. деве – верблюд; **мэхад паны дэвэ ганэ** или **лун дэвэ ганэ** (Ч) из мухи делает слона.

ԴԵՎԷՅԻ ՕՐՔԱՉ, գ. ուղևտի սաշատ:

ԴՅՅԷՅԻ ՕՐՔԱՉ, с. горб верблюда; **дэвэйи оркхачх хоштэл** (Ч) из мухи делать слона; крым.татар. оркеч – горб верблюда.

ԴԵՎԵԼՍՈՒՇԻ, գ. ջայլամ. թուրք. դեվե, դեվե կուշը – ջայլամ, կուշ – թռչուն:

ДЭВЭХУШИ, с. зоол. страус; турец. devekuşu (девекушу), крым.татар. девехушу – страус (deve – верблюд, kuşu – птица).

ԴԵՎԵՋԻ, գ. ուղտաբան. փոխ. թուրք.:

ДЭВЭДЖИ, с. погонщик верблюдов; турец. devesi (деведжи), крым.татар. деведжи – погонщик верблюдов.

ԴԵՎԼԷԹ կամ **ԴԷԼՎԷԹ** (Ն), **ԴՕՎԼԷԹ** կամ **ԴՕԼՎԷԹ** (Չ), գ. կարողություն, հարստություն. արար. դյովլեթ – պետություն, հարստություն:

ДЭВЛЭТ или **ДЭЛВЭТ** (Н), **ДОВЛЭТ** или **ДОЛВЭТ** (Ч), с. мощь, сила, богатство; араб. dawlat – государство, от которого турец. devlet, крым.татар. девлет – государство; богатство; счастье; среднеарм. яз. դովլաթ довлат, դոլուաթ долват, դովլեթ долвэթ – богатство, состояние, Карабах, Гандзак դովլաթ довлат, Муш, Карин դեվլեթ девлет, Сасун դավլաթ давлат – богатство, состояние.

ԴԵՎՈՒՐ, գ. փոփոխություն, շրջանառություն. ար. դավր, պարս. դուր – պտույտ, շրջանառություն. **դեվուր անել** ձեռքից անցնել ու նորից կարգավորել. **դեվուր լալ** խանգարվել ու նորից կարգավորվել. **ալալ աշխարհը դեվուր եղավ** ամբողջ աշխարհը հեղաշրջվեց:

ДЭВУР, с. оборот, вращение; употр. в выраж. **дэвур анэл** а) разворошить, раскидать в беспорядке, б) ворочать (мешки, ящики и т.п.), **дэвур лал** разворошиться, раскидаться, прийти в полный беспорядок, **алай ашхаркчы дэвур эхъав** весь мир перевернулся вверх дном; араб. dēvran – период, эпоха, перс. dāvāran, от котор. турец. devir – вращение, devirmek – опрокидывать, перевёртывать, крым.татар. девир – период, оборот.

ԴԵՐ, գ. 1. տեր. **դեր էլլել** տերություն անել, պաշտպանել. 2. կորած ու գտնված առարկայի տեր հատարարել իրեն. **դեր լալ** տեր լինել, տեր դառնալ:

ДЭР, с. 1. хозяин, собственник, владелец. 2. глава семьи, дома. 3. господин; **дэр эллэл** а) взять под защиту, заступиться, б) объявить себя хозяином пропавшего и отыскавшегося домашнего животного, **дэр лал** быть хозяином, стать хозяином; исконно арм. слово, грабар տեր тэр – хозяин, господин, литер.вост.арм. տեր тер, литер.зап.арм. տեր (произн. дэр) – хозяин, господин, Алашкерт, Мокс, Ахалциха, Горис, Муш, Ереван, Нор-Джуга, Карин, Шемаха, Салмаст, Ван, Тбилиси, Мараха тэр տեր, Асланбек, Харберд, Амшен, Полис, Родосто Себастья, Хачин дэй դե, Сучава, Тигранакерт дэр դեր, Зейтун дэй դե, дэр դер, Сведия дир դիր, Карабах тар տар, Агулис тайр տайр.

ԴԵՐԱ (Չ), տե՛ս դերե (Ն):

ДЭРА (Ч), см. дэрэ (Н).

ԴԵՐ-ԲԱ, գ. տեր-հայր (դիմում տերտերին). թուրք. բաբա – հայր. գոյականից հետո դրվելով, որպես հարգանքի նշան, ստանում է տված ձև «բա»:

ДЭР-БА, с. отец, батюшка (при обращении к лицу духовного звания); арм. տեր тер – господин + перс.-тюрк. баба – отец, в редуциров. форме «ба»; в гаварах Полис տերաբա тэрпап, Киликия, Мараш տերаբа тэрпап, в том же знач.

ԴԵՐ-ԴԻՐԱԳԱՆ, գ. տեր ու պաշտոյան. **դեր-դիրագան չունի** անպաշտպան է:

ДЭР-ДИРАГАН, с. покровитель, заступник; **дэр-дираган чхуни** беззащитный.

ԴԵՐԲԵԴԵՐԲ կամ **ԴԱՐԲԵԴԱՐ**, գ. թափառական. **դարբեդար քյնել** դռնեդուռ ընկնել. պարս. դերբ – դուռ, դերբեդեր – թափառական:

ДЭРБЭДЭРБ или **ДАРБЭДАР**, с. бродяга, скиталец; **дэрбэдэрб ыйнэл** или **дарбэдар ыйнэл** скитаться, **дэрбэдэрб цыкэл** или **дарбэдар цыкэл** бросить на произвол судьбы; перс. dar – дверь, darbedar – бродяга, от которого турец. derbeder – бродяга; в гаварах Аварик, Урмия, Карин, Муш, Ван դարբեդար дарбэдар – скиталец.

ԴԵՐԴ, գ. ցավ, հոգս. պարս. դերդ – ցավ, վիշտ. **դերդը թիթմիշ անել** ցաված տեղին դիպչել, վիշտը նորոգել:

ԴՅՐԸ, с. 1. боль, горе, печаль. 2. заботы, хлопоты; **ԴՅՐԸԻ ԹԻԿԻՄԻՍ ԵՆՆԵՆ** надеть за живое, надеть за больное место; перс. dārd – боль; среднеарм. яз. դարդ ԴԸՐԸ, դերդ ԸՐԸՐ – страдание, мучение, горе, из перс., литер.зап.арм. դարդ (произ. thart) и տերտ (произ. ԸՐԸՐ) – боль, горе, печаль; заботы, хлопоты, в большинстве диалектов դարդ ԸՐԸՐ, Хачин, Амшен դարդ ԸՐԸՐ, Карабах դարդ ԸՐԸՐ – боль, горе, печаль, заботы, хлопоты, Харберд, Буланых տարտ ԸՐԸՐ – боль, горе, печаль, заботы, хлопоты; венерическое заболевание.

ԴԵՐԴԵՐ, գ. տերտեր, քահանա:

ԴՅՐԸՅՐ, с. священник; среднеарм. яз. տերտեր ԸՐԸՐԸՐ, литер.зап.арм. տերտեր (пр. ԸՐԸՐԸՐ) – священник, в гаварах Ахалциха, Арабкир, Ереван, Евдокия, Зейтун, Харберд, Кесария, Муш, Полис, Ван, Тигранакерт, Тбилиси տերտեր ԸՐԸՐԸՐ – священник.

ԴԵՐԴԵՐՑՈՒ (Ն), **ԴԵՐԴԵՐՑՈՒ** (Ը), գ. քահանացու, տերտեր ձեռնադրվելու թեկնածու:

ԴՅՐԸՅՐՑՄ (Ը), **ԴՅՐԸՅՐՑՄ** (Ը), с. кандидат на рукоположение в сан священника.

ԴԵՐԴԵՐԸՐԸՐ, գ. մասնիչ:

ԴՅՐԸԻԲԻԼԻԿԻ, с. доносчик, стукач; **ՆԱ ՏԻՄԻՍԻ ՄԱՏԻ ԿԻՅ, ՆԱ ԸՐԸԻԲԻԼԻԿԻ Յ, ԽԱՄԱՆ ԲԻԸ ՅՏԻԱ ԲԻԸ ԱՅ** он человек ненадёжный, он стукач, сразу пойдёт и донесёт.

ԴԵՐԸ (Ն), **ԴԵՐԱ** (Ը), գ. ձոր. պարս. դեր – հովիտ, ձոր, թուրք. դեր – ձոր:

ԴՅՐՅ (Ը), **ԴՅՐԱ** (Ը), с. балка, овраг, лощина; перс. dāre – долина, ущелье, от котор. турец. dere, крым.татар. дере – ущелье, овраг, балка; среднеарм. яз. դարս ԸՐԱ – овраг, из перс., в гаварах Карабах, Аварик, Карчеван, Урмия, Мокс դարս ԸՐԱ – балка, овраг.

ԴԵՐԸ-ԹԸՓԸ (Ն), **ԴԵՐԱ-ԹԸՓԸ** (Ը), գ. ան. սար ու ձոր, անհարս տեղ:

ԴՅՐՅ-ԹԸՓԸ (Ը), **ԴՅՐԱ-ԹԸՓԸ** (Ը), с. неровная, пересеченная местность.

ԴԵՐԸՋԸ, գ. աստիճան. արար. դերձեղ – նույնը:

ԴՅՐՅԸՋԸ, с. степень; араб. daraja (дараджа) – степень, от которого турец. derece (дередже), крым.татар. дередже – степень; среднеарм. яз. դարսձ ԸՐԱԸ, տերձեղ ԸՐՅՅ, դարսձս ԸՐԱԸ, տարսձս ԸՐԱԸ и թարսձս tharadja – степень, из араб., в гаваре Амшен դարսձս ԸՐԱԸձս – уровень, степень

***ԴԵՐԸՆՆԱՍ**, գ. դրնդեղ, կրակապաշտությունից մնացած սովորություն – խարույկ վառելով՝ վրայից թռչել:

***ԸՐԻՆԸԱՍ**, с. 1. церк. сретение, праздник сретения. 2. обычай прыгать через костёр (26-го февраля), сохранившийся со времён огнепоклонничества; редуциров. форма древнеармянского выражения Տեր ընդ այս (ԸՐ ԻՆԸ ԱԻՍ) – навстречу богу; среднеарм. яз. տերինսուսի ԸՐԻՆԸԱՍ, տրինսուսи тринтас, литер.вост.арм. դրնդեղ ԸՐԻՆԸԱՍ – сретение, в диалектах имеет формы տերինսуи тернтас, տերընդսуи тэрындас, տերընդես тэрындэс, դարընդсуи даррындас и т.д.

***ԴԵՐՏԱՍ**, գ. միջոց, դեղ. փոխ. պարս.:

***ԸՐՄԱՆ**, с. лекарство; перс. darmān – лекарство, от которого турец. derman, крым.татар. дерман – лекарство; грабар դարման ԸՐՄԱՆ – лекарство, литер.зап.арм. դարման (произн. tharman) – лекарство, Ереван, Тбилиси դարման ԸՐՄԱՆ, Ахалциха, Муш, Нор-Джуга դարման ԸՐՄԱՆ, Алашкерт, Мокс, Ван դարման ԸՐՄԱՆ, Амшен дэрмон, Карабах դարման ԸՐՄԱՆ – лекарство.

ԴԵՐՏԱՆԸ (Ը), ան. առողջ, ուժեղ (մարդ). փոխ. թուրք. ծագում է պարս. դերման ԸՐՄԱՆ, որ նշանակում է դեղ, միջոց:

ԸՐՄԱՆԼԻ (Ը), п. здоровый, крепкий (о человеке); перс. derman – сила; лекарство.

ԴԵՐՈՒԹԻՆ, գ. 1. տիրություն, տիրոջ վարմունք. 2. տերություն, պետություն. **ԴԵՐՈՒԹԻՆ ԱՆԸ** տերություն անել, վարվել իբրև տեր, իրեն տեր հայտարարել (գոնված բանի), պաշտպանել:

ԸՐՄԻՆ, с. 1. покровительство, защита. 2. держава, государство; **ԸՐՄԻՆ ԱՆԸ** а) защищать, покровительствовать, заступаться, б) объявлять себя хозяином (нашейшейся вещи, животного и т.п.); литер.вост.арм. տերություն ԸՐՄԻՆ, литер.зап.арм. տերություն (пр. ԸՐՄԻՆ) – держава, государство.

ԴԵՐՎԱՐ (Ն), **ՏԵՐՎԱՐ** (Չ), գ.մկ. գառնիվայր, դեպի վայր. համանիշը – յէնիշ (Ն):

ԴՅՐՎԱՐ (Ո), **ԴՅՐՎԱՐ** (Չ) 1. с. спуск, косогор, склон. 2. н. вниз, книзу; грабар դար ար – спуск, Полис դարվար արвар, դարվեր արվэр, Ахалциха, Карин դարիվար արивар, դարիվեր արивэр, Себастья դարվար արвар, դարվեր արварэр, Сучава դարնիվար արнивар, դերիվար արивар – вверх, դերիվեր արивэр – вниз, Нор-Джуга դարվեր արварэр, Амшен տարիվիր таривир, Асланбек դարվեր արварэр, դարվար արвар, Тигранакерт թարվար արвар, Тбилиси դերվեր արվэр – вниз, դիվիր արивир – вверх, Хачин դարվել արվэй; синоним – йэниш (Ո):

ԴԵՐՎԱՐԻՆ (Ն), **ՏԵՐՎԱՐԻՆ** (Չ), մկ. գառնիվարի վրա:

ԴՅՐՎԱՐԻՆ (Ո), **ԴՅՐՎԱՐԻՆ** (Չ), н. вниз, книзу, под гору.

ԴԵՐՎԵՐ (Ն), **ՏԵՐՎԵՐ** (Չ), գ.մկ. գառնիվեր. համանիշը – յոխուշ (Ն). **Իդա խուկը խարի տերվերի եզավ** (Չ) այդ խոսքը շատ ծանր թվեց ինձ. **չորս վուկը(դ) տերվեր կա** (Չ) (անեցը չորստանի անասուններին):

ԴՅՐՎՅՐ (Ո), **ԴՅՐՎՅՐ** (Չ) 1. с. подъём. 2. н. вверх, кверху, в гору; **ида хоскы хатни тэрвэрис эгав** (Չ) это слово оказалось выше моего понимания, **чорс воткы(д) тэрвэр ка** (Չ) чтоб ты околел (проклятие в адрес четвероногих животных); **тэрвэр ыйнэл** вздрогнуть от страха, неожиданности; синоним – йохуш (Ո); этимол. см. արвар (Ո):

ԴԵՐՎԵՐԻՆ (Ն), **ՏԵՐՎԵՐԻՆ** (Չ), մկ. գառնիվերի վրա:

ԴՅՐՎՅՐԻՆ (Ո), **ԴՅՐՎՅՐԻՆ** (Չ), н. кверху, вверх, наверх; этимол. см. արвар (Ո):

ԴԵՐՅԱՆ կամ **ԹԵՐՅԱՆ** (Ն), **ՏԵՐՅԱՆ** (Չ), գ. դերձան:

ԴՅՐՇԱՆ или **ԹՅՐՇԱՆ** (Ո), **ԴՅՐՇԱՆ** (Չ), с. нитка; исконно арм. слово, грабар դերձան արдзан – нитка, литер.вост.арм. դերձան արдзан, литер.зап.арм. դերձան (пр. ԹՅՐՇԱՆ) Ахалциха, Харберд, Карин, Себастья դերձան արдзан, Алашкерт դերձան արдзан, Муш դերցան արцан, Ереван դերցան արцан, Полис, Родосто թերցան արцан, Тигранакерт թերցան արцан, Зейтун դիյա՛օն дийдзһон, Хачин դիյա՛օն дийдзһон, Амшен թերցոն արцһон, Нор-Джуга դերձան արдзан, Асланбек դերցա արцша – нитка.

***ԴԵՖ ԱՆԷԼ** վանել. փոխ. արար. դեֆ – վանել:

***ԴՅՓ ԱՆՅԼ** 1. отталкивать. 2. отгонять; араб. def – отталкивать, от которого турец. def, крым.татар. деф – отталкивание.

ԴԵՖԹԵՐ (Ն), **ԴԵՖՏԵՐ** (Չ), գ. տետրակ. արար. և արար դեֆթեր – տետրակ, հաշվեմատյան, հուշատետր:

ԴՅՓԹԵՐ (Ո), **ԴՅՓՏԵՐ** (Չ), с. тетрадь; араб. daftar – тетрадь, от которого перс. defter, турец. defter, крым.татар. дефтер – тетрадь; среднеарм. яз. տաֆդար արддар, տաֆտար արдтар, դարթար արдтар из араб.-перс., в гаварах Карабах դարթар արдтар, Ван դարթар արдтар, Полис թեֆտեր արдтэр, Амшен դարթар արдтар – тетрадь.

ԴԵԲԷԼ, -իմ, -եցի, -ած, -օղ, -ելու, -է՛, -եցէ՛ք (Չ. -եցէ՛կ), բ.ն. 1. տպագրել. 2. կատարյալ հետևորդար շինել:

ԴԵԲԷԼ, гыдыбим, -эци, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэк (Չ. -эцһэк), г.д.з. 1. печатать текст (на пишущей машинке, компьютере). 2. печатать, публиковать; греч. tipos – печать, оттиск; грабар տիպ тип – печать, оттиск, образ, литер.вост.арм. տպել արпел, литер.зап.арм. տպել (произ. дыбэл) – печатать, Карин տպել արпэл, Мараха արцарել արпыэл, Сучава դրբել дыбел.

ԴԵԲԵԼ, ած. 1. ճաղատ. 2. մազերը խուլած. **դրբը անել** մազերը կարճ խուլել:

ԴԵԲԵԼ, п. 1. лысый. 2. стриженный; **дыбыз анэл** остричь наголо; в гаварах Джавахк, Карин, Амшен դրբ дыбыз, Ахалциха տպընդ արпылоз – лысый.

ԴԵԲԵԼ, բ.կր. տպվել:

ԴԵԲԵԼ, г.с.з. 1. печататься (на машинке, компьютере). 2. печататься, публиковаться.

ԴԵԲԵՅՑԵԼ, -վեցուց, -վեցուցած, -վեցրնօղ, բ.ա. այնպես անել, որ տպվի:

ԴԵԲԵՅՑԻՆԷԼ, -вэцһуцһ, -вэцһуцһадз, -вэцһынохь, п.г. способствовать печатанию, публикованию.

ԴԸԳԱԸ, ան. տկար, վատառողջ:

ԴԿԳԱՐ, և. 1. болезненный, хилый. 2. больной, травмированный (о ноге, руке и т.п.);
литер.вост.арм. տկար տար, литер.зап.арм. տկար (произ. дыгар) – болезненный, хилый.

ԴԸԳԱՐՆԱԼ, -ցավ, -ցած, -ցող, բ.չ. տկարանալ, վատառողջ դառնալ:

ԴԿԳԱՐՆԱԼ, дыгарцхав, -цхадз, -цхохъ, г.с.з. заболеть; литер.вост.арм. տկարանալ տարанал,
литер.зап.арм. տկարանալ (пр. дыгаранал) – заболеть.

ԴԸԳԱՐՑԸՆԵԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցրնող, բ.ա. տկարացնել, վատառողջ անել:

ԴԿԳԱՐՑԻՆՆՈՒՄ, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ, п.г. способствовать заболеванию, делать так,
чтобы заболел; литер.вост.арм. տկարացնել տкарацхнел, литер.зап.арм. տկարացնել (пр.
дыгарацхнэл).

ԴԸԳԱՐՈՒԹԻՆ, գ. տկարություն, վատառողջություն, տևական հիվանդություն. **դրդան**
դրդարություն ունի տղան հիվանդ է:

ԴԿԳԱՐՄԻՆ, с. хроническое заболевание; **дыхъан дыгарутхин уни** у ребёнка хроническое
заболевание; литер.вост.арм. տկարություն տкарутхюн, литер.зап.арм. տկարութին (произ.
дыгарутхюн) – болезнь, недомогание.

ԴԸԳԱՐՑԱԶՍԱՅԻՆ, մկ. քանի ավելի տկարանում է:

ԴԿԳԱՐՑԻՎԵՐՍԱԿԱՆ, н. по мере того как болеет, болел, будет болеть и т.д.

ԴԸԳԸՆ, ան. իրք մարմնով, թմբիկ (երեխա, լակոտ և այլն). հավանորեն «տակառ» բառից է:

ԴԿԿՐ 1. п. полненький, крепенький (о ребёнке, щенке и т.п.). 2. с. крепыш, здоровяк (о
взрослом); этимол. см. дыгррэл.

ԴԸԳԸՆԳԵԳ, ան. բավականաչափ իրք մարմնով:

ԴԿԿՐԳԵՂ, п. полноватый, крепковатый.

ԴԸԳԸՆԱԼ ուժ հավաքել, ուժով լցվել, ավելի ուժեղ դառնալ, հզորանալ (մարդու կամ
կենդանու մարմնի վերաբերյալ):

ԴԿԿՐՆԱԼ наливаться силой, крепнуть, округляться (о теле человека, животного).

ԴԸԳԸՆՈՒՄ, ան.մկ. բոլորովին ընչազուրկ, ոչինչ չունեցող:

ԴԿԼՈՐ 1. п. нищий, обездоленный. 2. с. голодранец, оборванец; литер.вост.арм. տկլոր
тклор, литер.зап.арм. տկլոր (произ. дыглор) – голый, нищий; голодранец.

ԴԸԳՈՒՄ, -էցավ, -ած, բ.չ. փորը ունչել շատ ուտելուց. տակառ բառից է:

ԴԿՐՐՔ, -эцхав, -адз, г.с.з. вздуться от переедания (о животе); грабар տիկ тик – бурдюк,
литер.вост.арм. տկրել տкрел – наестся вдоволь, литер.зап.арм. տկրիլ (произ. дыгррил) – вздуться
от переедания и стать похожим на бурдюк (о животе).

ԴԸԳՎԵԼ, -վէցավ, -ված, բ.չ. շատ ուտել (արհ., երգ.). արմատը – տիկ:

ԴԿՎՅՔ, -вэцхав, -вадз, г.с.з. уничиж. ирон. налопаться, наестся до отвала; грабар տիկ тик –
бурдюк; см. дыгррэл.

ԴԸԴՈՍ, ան. փորի զազերը զապել չկարողացող:

ԴԿԴՐԱՆ, п. вульг. (человек), портящий воздух кишечными газами; литер.зап.арм. տտռան
(произн. дыдрран), տտռան (дыррдан), в диалектах имеет формы տտռան тытрран, տտռան
тырттан, տտռան тырран.

ԴԸԴՈՍՎՈՒՄ, գ. դատարկախու, դատարկարան:

ԴԿԴՐԱՆՎՈՐՐ, с. пустомеля, пустобрёх.

ԴԸԴՈՒՄ, բ.ն. տտռել:

ԴԿԴՐՔ, г.д.з. пукать, пускать ветры, кишечные газы; литер.вост.арм. տտռել տтрел և տռել
тррел, литер.зап.арм. տտռել (произн. дыдррэл) – пускать ветры.

ԴԸԶԸԴԵՄԻՇ ԱՆԵԼ, տե՛ս դրգ անել:

ԴԿԶԸԴԵՄԻՇ ԱՆՆՈՒՄ, см. дызз анэл.

ԴԸԶԸ ԱՆԵԼ տրգալ:

ԴԿԶԶ ԱՆՁԼ жужжать; литер.вост.арм. տոզզալ տզզալ, литер.зап.арм. տոզզալ (произн. дызызал), в диалектах имеет формы դոզզալ дыззал, դոզզալ дыздзал, տոզզալ тыззал – жужжать.

ԴՐՉՎԷԼ, -վեցավ, -ված, -վող (Ն), բ.չ. սահել, չմշկել. հոմանիշը – գրգռել (Չ):

ԴԿՅՅՅՅՅ, -вэццав, -вадз, -вохъ (Н), г.с.з. скользить, кататься на коньках; синоним – гыздыррвэл (Կ).

ԴՐՉՎԷԼԷՆ (Ն), մկ. սահելով, չմշկելով:

ԴԿՅՅՅՅՅ (Н), н. скользя, катаясь на коньках.

ԴՐԺՕԽԲ (Ն), տե՛ս թրժոդր (Ն):

ԴԿՅՅՅՅՅ (Н), см. тыхожхх (Н).

ԴՐԽՈՒՐ, ած. տխուր:

ԴԿԽՍՐ, п. грустный, печальный; грабар տխուր տխր – грустный, литер.вост.арм. տխուր տխր, литер.зап.арм. տխուր (произн. дыхур), Алашкерт, Ахалциха, Карин, Ереван, Тбилиси, Муш, Нор-Джуга տխուր տхур, Мараха տուխուր тухур, Себастья դխուր дхур.

ԴՐԿԱ, տե՛ս դահա:

ԴԿԽԱ, см. даха.

ԴՐԽԸՉ, տե՛ս թրխըր:

ԴԿԽԿԶ, см. тыхыз.

ԴՐԿԱ, գ. տղա:

ԴԿԽԿԱ, с. 1. мальчик. 2. ребёнок, дитя. 3. сын, сынишка. 4. юноша, парень. 5. храбрец, герой, смельчак; **khаладз дыхъа** ухажёр, тот, кто ухаживает за девушкой; от ассиро-вавилонского tālē – мальчик; грабар տղա տхъа – мальчик, юноша, литер.вост.арм. տղա տхъа, литер.зап.арм. տղա (произн. дыхъа), в гаварах Алашкерт, Муш, Ахалциха, Мокс, Горис, Ереван, Карин, Карабах, Мараха, Шемаха, Ван, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси տղա տхъа, Акна, Асланбек, Амшен, Полис, Родосто, Сучава, Себастья դղա дхъа, Тигранаерт, Харберд, Харберд դղմ дхъа, Агулис տղո тхъо, Сведия դո дхъо, Хачин, Зейтун դոդо дохъо, Амшен դղա дахъа.

ԴՐԿԱ-ԽԷԼԲ, ած.մկ. անխելահա:

ԴԿԽԿԱ-ԽՋԼԿ 1. п. ребяческий, незрелый. 2. н. по-детски.

ԴՐԿԱԲԷԼԲ (Ն), **ԴՐԿԱՊԷԼԲ** (Չ), գ. ծննդաբերություն:

ԴԿԽԿԱԲՅՐԿ (Н), **ԴԿԽԿԱՍՅՐԿ** (Կ), с. роды; литер.зап.арм. տղաբեր (дыхъапхэрк) – роды, Мегри, Полис, Евдокия, Себастья, Карин, Хотрджур, Тигранакерт, Акна, Малатия, Харберд, Кесария, Ардиал տղաբեր тхъаберк, Карабах տղապեր тхъаперк – роды.

ԴՐԿԱԳՈՒԹԻՆ (Ն), **ԴՐԿԱՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. տղայական հասակ, տղայական վարմունք:

ԴԿԽԿԱԳՄԻՆ (Н), **ԴԿԽԿԱՄԻՆ** (Կ), с. ребячество; литер.вост.арм. տղայություն тхъаютһюн, литер.зап.арм. տղայութիւն (произн. дыхъаютһюн) – ребячество.

ԴՐԿԱԳՈՒՑ (Ն), մկ. տղայական հասակից ի վեր:

ԴԿԽԿԱԳՄԻ (Н), н. с детства.

ԴՐԿԻ կամ **ԴՐԿԱՅԻ**, ած. տղայի:

ԴԿԽԿԻ или **ԴԿԽԿԱԿԻ**, п. 1. мальчиковый (об одежде и т.п.). 2. ребяческий, мальчишеский; **дыхъи халав** одежда для мальчиков.

ԴՐԿԱՔ, ձ. տղա ք.

ԴԿԽԿԱԿԻ! воскл. ребята!, парни! литер.зап.арм. տղաք (произн. дыхъак) – дети, мальчики, парни.

ԴՐԿԱՅԱԿԱՆԱՑԱԿ կամ **ՏՐԿԱՅԱԿԱՆԱՑԱԿ**, գ. վեներական հիվանդություն:

ԴԿԽԿԱԿԱՆԱՑԱԿ или **ԿԽԿԱԿԱՆԱՑԱԿ**, с. венерическое заболевание.

ԴՐԿԿԿԷԼ, -եցավ, -ած, բ.չ. թրջվելուց կամ փտելուց սաստիկ կակղել, փչանալ. հոմանիշը – լրրորել:

ԴԿԽԿԿԿԷԼ, гыдыхъдыхъи, дыхъдыхъэццав, дыхъдыхъадз, г.с.з. 1. размягчаться и портиться от намокания, перезревания, гниения (об овощах, фруктах). 2. разлепиться, развалиться,

расклеиться (о пельменях и т.п.) 3. расплываться на бумаге (о чернилах при письме); синоним – лыхьборэл; литер.зап.арм. տղտղիլ (произн. дыхьдыхьил) – размягчаться от перезревания.

ԴՐՂԴԵՅՐԵԼ, -էցուց, -էցուցած, բ.ա. կակղեցնել, փչացնել:

ԾԻԿԻՆՆԱԿ, -էպուց, -էպուցած, п. г. довести до размягчения, гниения и порчи.

ԴՐՂԴԵԼԵՆ, մկ. կակղելով, փչանալով. **գաշին գե՛ցիլ է ճուրին մէջը դրդորդէն** (Չ) կաշին մնում է ջրի մեջ, կակղում ու փչանում է:

ԾԻԿԻՆՆԱԿ, н. размягчаясь и портясь (от намокания); **гашин гэцил э чурин мэчы дыхьдыхьэлэн** (Ч) кожа так и лежит в воде намокая и портясь.

ԴՐՈՑԻԿԱՆ (Ն), **ԴՐՈՑԿԱՆ** (Չ), ած.գ. նրաձին երեխա ունեցող կին:

ԾԻԿԻՆՆԱԿ (Н), **ԾԻԿԱՆ** (Ч), с. роженица, женщина, недавно родившая ребёнка; литер.зап.арм. տղոցկան (произн. дыхьоциган) – роженица, Муш, Карин, Карабах, Борчалу, Джавахк, Хотрджур, Багеш, Ван, Ардиал տղոցկան тхьоциган, в диалектах имеет также формы տղացկան тхьацкан, տղածկին тхьадзкин, տղածկոն тхьадзкон.

ԴՐՍ (Չ), ած. խոնավ:

ԾԻԿ (Ч), п. сырой, влажный; синоним – нэм (Н); крым.татар. дым – влага, влажный.

ԴՐՍԴՐՍ ԱՌԵԼ հասկանալ բանի էությունը:

ԾԻԿԻՆՆԱԿ **ԱՐՐՆԱԿ** догадаться о чьих-либо намерениях, смекнуть, понять что к чему.

ԴՐՍԻՍԻՇ ԱՌԵԼ քիչ խոնավացնել:

ԾԻԿԱՄԻՍ ԱՆՆԱԿ увлажнять, пропитывать влагой.

ԴՐՍԻՍԻՇ ԼԱԼ խոնավանալ:

ԾԻԿԱՄԻՍ ԼԱԼ отсыреть, впитать в себя влагу.

ԴՐՍԱԳ (Ն), **ՏՐՍԱԳ** կամ **ԴՐՍԲԱԳ** (Չ), գ. պոչ, դմակ (մարդու). պահլ. դումրակ – դմակ, պոչ. **դմրագը վեր կալ** (Չ) հաղթել ընդամարտկության մեջ:

ԾԻԿԱԳ (Н), **ԾԻԿԱԳ** или **ԾԻԿԱԳ** (Ч), с. 1. хвост. 2. копчик; **дымбагы вэр кал** (Ч) проиграть в спортивной борьбе, **дымбагы вэр пэрэл** (Ч) одержать победу в спортивной борьбе; от пехлев. dumak – бараний хвост; грабар դմակ дмак – бараний хвост, курдючное сало, литер.вост.арм. դմակ дмак, литер.зап.арм. դմակ (произн. тхымаг) – курдючное сало, мочка уха, в гаварах Тбилиси, Ахалциха, Ереван, Карин, Возм, Нор-Джуга դմակ дмак, Алашкерт, Харберд, Муш, Себастья դմագ дмаг, Ван տմակ тмак, Родосто թմագ тмаг, Карабах, Ван տմկ тмак, Салмаст տմկ тмак, Агулис դմոկ дмок, Тигранакерт թմմագ тхыммаг, Асланбек դմագ дмаг, դմայ дмай, Хачин դմոգ дмог, Мараха տմկ тмак, Шемаха տմկ тмаг, в диалектах слово получило новые значения: а) зад, б) мочка уха, в) широкая часть кузнечной наковальни.

ԴՐՍԳԵԳ, ած. քիչ խոնավ:

ԾԻԿԵԳ 1. п. сыроватый, влажноватый. 2. н. довольно сыро, влажно.

ԴՐՍԵԼ (Ն), **ՏՐՍԵԼ**, -էցավ, -ած (Չ), բ.չ. անցալանալ մարմնի որևէ մասը (ձեռքը, ոտքը) արյան շրջանառության խանգարումից:

ԾԻԿԵԼ, гыдымыри, дымырэцхав (Н), **ԾԻԿԵԼ**, кытымыри, тымырэцхав, -адз (Ч), г.с.з. 1. затекать, неметь (о конечностях). 2. перен. оцепенеть, замереть; исконно арм. слово, грабар թմրիլ тмрил – неметь, затекать, литер.вост.арм. թմրել тмрел, литер.зап.арм. թմրիլ тхымрил, Алашкерт, Сучава, Ван թմրել тмбрел, Агулис, Мокс, Возм թմրիլ тмбрил, Харберд, Муш, Полис, Родосто, Тигранакерт թմրիլ тмрил, Асланбек тмрил թմրիլ, тхымрил թմրիլ, Акна, Себастья тхымрил թմրիլ, Нор-Джуга դմրել дмбрел, դմրել дмрел, Ереван դմրել дмбрел, Тбилиси դմրիլ дмбрил, Карин, Ахалциха դմրիլ дмрил, Карабах տմրել тмбрел, Горис տմրիլ тмбырил, Мараха տմրիլ тмбирел, Шемаха տմրիլ тмбюрил, Салмаст տմրել тмрел.

ԾԻԿԱԳ (Ն), **ՏՐՍԱԳ** (Չ), ած. թմրած:

ԾԻՄՐԱԴՅ (Н), **ԿԻՄՐԱԴՅ** (Ч), ք.ք.ք. 1. онемевший (о руке и т.п.), отсиженный (о ноге).
2. перен. оцепеневший, замерший; **ԿԻՄՐԱԴՅ ՄԱՏԻ** а) оцепеневший, замерший человек, б) заторможенный, инертный человек.

ԴՍՄԵՅՆԵԼ (Ն), **ՏՏՄԵՅՆԵԼ** (Չ), ք.ա. թմբեցնել:

ԾԻՄՐՉԻՆՅԱԼ (Н), **ԿԻՄՐՉԻՆՅԱԼ** (Ч), ք.գ. отсидеть, отлежать (руку, ногу).

ԴՍՍՕՎ, տե՛ս դուստով:

ԾԻՄՈՎ, սմ. думов.

ԴՅՅՅ մոցակի ձայն:

ԾԻՅԻ! подражание жужжанию комара.

ԴՆՆԱԶ ԴԱԼ (Ն), **ԴՆՆԱԶ ԴԱԼ** (Սալա), **ԶՆՆԱԶ ԴԱԼ** (Չ) տնազ անել, ծաղրել՝ դեմքի ծամածուրթուններ անելով. արար. տանգ – ծաղրել:

ԾԻՆԱԶ ԾԱԼ (Н), **ԾԻՆԱԶԻ ԾԱԼ** (Բ. Салы), **ԾԻՅԻՆԱԶԻ ԾԱԼ** (Ч) дразнить, передразнивать; от араб. tanz – насмешка; грабар տնազ տնազ – насмешка, литер.вост.арм. տնազ անել տնազ անել – передразнивать, литер.зап.арм. տնազ (произн. дыназ) – насмешка, шутка, в гаварах Алашкерт, Двин, Ахалциха, Карабах, Мокс, Муш, Шемаха, Ван տնազ տնազ, Агулис տնոզ տնոզ, Хачин թնոզ տնոզ – насмешка.

ԴՆՆԳԵԼ, -իմ, -ից, -ած, -ոդ, ք.ն. տնկել. արմատը «տունկ». **ձառ դրնգել** ձառ տնկել. **չազարաչ զարգից, դրնգից արբան** անիվի առանցքի ծայրով խփեց տակնուվրա արավ սայլը:

ԾԻՆԳՅԱԼ, гыдынгим, дынгицх, дынгадз, -охъ, г.с.з. 1. сажать (растения, деревья). 2. вкапывать, втыкать (кол и т.п.). 3. опрокидывать; **ԾԱՐՐ ԾԻՆԳՅԱԼ** посадить дерево, **ՉԻՂԱԳԱՍ ԾԱՐԻՑԻ**, **ԾԻՆԳԻՑԻ ԱՐԲԱՆ** зацепился осью колеса телеги и опрокинул её; грабар տունկ тунк – дерево, растение, տնկել тнкел – сажать, литер.вост.арм. տնկել тнкел, литер.зап.арм. տնկել (произн. дынгэл) – сажать, в гаварах Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст տնգել тнгел, Ахалциха, Карин տնկել тнкэл, Горис, Ереван, Карабах, Мараха տնգել тнгэл, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Асланбек դնգել днгэл, Агулис, Шемаха, Тбилиси տնգիլ тнгил, Харберд, Сведия դնգիլ днгил, Зейтун դրնգիլ дынгил, Хачин դնգել дэнгел, Амшен դրնգուչ дынгуш.

ԴՆՆԳԸԼ, տե՛ս բրնգրլ:

ԾԻՆԳԻԼ, սմ. бынгыл.

ԴՆՆԳԸՎԵԼ, -վի, -վեցավ, -ված, ք.չ. տնկվել. **դրնգրվի՛ս** (անեցք) սատկիս. **դրնգրվի է, ինքն ալ գուգէ էշտալ** կանգնել է, ինքն էլ ուզում է գնալ:

ԾԻՆԳԻՅՎԱԼ, гыдынгиви, дынгивэцхав, -вадз, г.с.з. 1. сажаться (о растениях). 2. вкапываться, втыкаться. 3. опрокидываться. 4. перен. упрямиться, артачиться, упорно настаивать на своём; **ԾԻՆԳԻՅՎԻԼ!** (прокл.) чтоб ты очоурился!, **ԾԻՆԳԻՅՎԻԼ Յ, ԻՆԿԻՆ ԱԼ ԳՅԶ ԷՄՏԱԼ** упрямится, во что бы то ни стало тоже хочет пойти; литер.вост.арм. տնկվել тнквел, литер.зап.арм. տնկուիլ (произн. дынгивил) – сажаться.

ԴՆՆԳԸՆ-ԴՆՆԳԸՆ (Չ), ած. կարծր, չեփած (կարտոֆիլ և այլն):

ԾԻՆԳԻՐՐ-ԾԻՆԳԻՐՐ (Ч), ք. твёрдый, недоваренный (о картофеле и т.п.).

ԴՆՆԳԸՆ-ԴՆՆԳԸՆ ԱՆԵԼ (Չ) գործող անիվների ձայն հանել:

ԾԻՆԳԻՐՐ-ԾԻՆԳԻՐՐ ԱՆՅԱԼ (Ч) грохотать, тарыхтеть (о колёсах телеги и т.п.).

ԴՆՆԳԸՆԴԵՄԻՇ ԱՆԵԼ, տե՛ս դրնգրո-դրնգրո անել:

ԾԻՆԳԻՐՐԾԵՄԻՍ ԱՆՅԱԼ, սմ. дынгырр-дынгырр անել.

ԴՆՆԳԸՆԹԻ, գ. սայլի անիվի կամ իրար տիպչող կարծր առարկաների ձայն:

ԾԻՆԳԻՐՐԿԻ, ս. грохот, грохотание, тарыхтение.

ԴՆՆԵԼ (Ն), **ՏՆՆԵԼ** (Չ), ք.ն. դնել. **դրնել-հանել** (Ն), **տրնել-հանել** (Չ) վարկաբեկիչ, սուտ լուր տարածել. **գրհանել, գրդրնել անիվի** (Ն):

ԾԻՆՅԱԼ, гыдыним, дыри (Н), **ԿԻՆՅԱԼ**, кытыним, тыри (Ч), г.д.з. 1. класть, ставить. 2. назначать, устанавливать (срок); **ԾԻՆՅԱԼ-ԿԱՆՅԱԼ** (Н), **ԿԻՆՅԱԼ-ԿԱՆՅԱԼ** (Ч) злословить, распускать слухи, **ԿԻՆՅԱՆՅ, ԿԻՆՅԱՆՅ ԱՆԻԾԻՆ** (Н) прокликает всюю, **ԿԻՆՅԱԼ ԻՍ ՆԻ, ՏԻՆՅԱԼ ԿԻԾԻՐ** (Ч) попробуй теперь

найди, **ор дынэл** (Н), **ор тынэл** (Ч) назначить срок; исконно арм. слово, грабар դնել днел – класть, ставить, литер.вост.арм. днел դնել, литер.зап.арм. դնել (произ. тһынэл), Полис դնել днэл, Муш, Алашкерт, Нор-Джуга, Сучава դ'նել дһнел, Ахалциха, Ереван, Карин, Себастья դ'նել дһнэл, Тбилиси դնիլ днил, Харберд, Возм դ'նիլ дһнил, Салмаст, Ван տնել тнел, Горис, Карабах, Мокс տնիլ тнил, Родосто թնել тһнэл, Тигранакерт թնիլ тһнил, Амшен տնուշ тнуш, Аварик դһնել динэл, Мараха տինել тинэл, Шемаха տինիլ тинил, Агулис դրիլ дрил.

ԴԸՆՎՕԴ, գ. ընտանիք, մի տան մեջ միասին ապրողներ:

ДЫНВОР, с. собир. семейство; литер.вост.арм. տնվոր тнвор, литер.зап.арм. տնուոր (произ. дынвор) – жилец, квартирант.

ԴԸՌԱԹ, գ. ձյութած թել, որով կոշիկ են կարում. ռուս. дратва – նույն իմ.:

ДЫРРАԿ, с. дратва, крученая просмоленная и навощенная льняная нитка для пошива и ремонта обуви, кожаных изделий; рус. дратва.

ԴԸՌԴԸՌ, ш. մոմոացող, հանդիմանող:

ДЫРРДЫРР, п. 1. болтливый. 2. ворчливый, брюзгливый.

ԴԸՌԴԸՌԱԼ, ր.ն. մոմոալ:

ДЫРРДЫРРАԼ, г.д.з. ворчать, брюзжать; литер.зап.арм. տըրըրալ (произн. дыррдыррал) – ворчать, брюзжать.

ԴԸՌԴԸՌՕՑ, գ. մրթմրթոց, հանդիմանություն, նկատողություն:

ДЫРРДЫРРОՇ, с. ворчание, брюзжание; литер.зап.арм. տըրըրոշ (произн. дыррдыррош) – ворчание, брюзжание.

ԴԸՌԴԻԳ ԴԱԼ վեր ցատկելով խաղալ (կենդանների մասին):

ДЫРРДИГ ДАЛ подпрыгивать играясь (о животных).

ԴԸՌԴԻԳ ԴԱԼԷՆ ՎԱՅԷԼ թռչկոտելով վազել:

ДЫРРДИГ ДАЛЭН ВАЭЛ бежать вприпрыжку.

ԴԸՌԸԼԹԻ, գ. տատարկ խոսակցություն:

ДЫРРЫЛԿԻ, с. трескотня, пустая болтовня.

ԴԸՌԸԼԱՆԳ, ш. անհոգ, բանի վրա սիրտ չմաշող:

ДЫРРЛАНГ, п. беспечный, беззаботный.

ԴԸՌԸԼԱՆԳՈՒԹԻՆ, գ. անհոգություն. **դըրլանգութինի զարնըվել** անհոգություն անել սկսել:

ДЫРРЛАНГУԿԻՆ, с. беспечность, беззаботность; **дыррлангуԿԻՆԻ շարնիվել** жить беспечно, беззаботно.

ԴԸՌԸԶԱԳ, գ. ոռ, նստուկ. **դըրըզագեն տէլ** (Զ) կարճ (հագուստ):

ДЫРРДЗАГ, с. вульг. анат. анус, заднепроходное отверстие; **дыррдзагэн тэк** (Ч) чересчур короткий (о юбке и т.п.).

ԴԸՌԸԶԱՆ, ш. կովարար:

ДЫРРДЖАН 1. с. склочник. 2. п. задира, забияка (о детях); от древнеперс. draužana – лжец; грабар դրուժան дружан – плут, мошенник, литер.зап.арм. դրուժան (произн. тыружан) – плут, мошенник, склочник, Асланбек դ'րիժա дһрюжа, Сведия դըրջան дыррджан – непослушный, непоседливый ребёнок, Маниса, Полис, Родосто, Себастья դըրջան дыррджан – злой.

ԴԸՌԸԶԱՆԸՄԻՇ ԼԱԼ կռիվ սկսել:

ДЫРРДЖАНЛЭМИШ ЛАЛ склочничать, затевать ссору, свару.

ԴԸՌԸԶԱՆՈՒԹԻՆ, գ. կովարարություն:

ДЫРРДЖАНУԿԻՆ, с. 1. склочничество. 2. задиристость (о детях).

ԴԸՌՕԳ, գ. սայլ (ձիու). ռուս. дроги:

ДЫРРОГ, с. телега, запряжённая лошадьми; рус. дроги.

ԴԸՌՕԳԶԻ, գ. կառավար, սայլավար:

ДЫРРОГДЖИ, с. возница, извозчик.

ԴԸՌՕԺ, գ. խմորիչ:

ДЫПРОЖ, с. дрожжи; из рус.

ԴՆՈՏԻ ԱՐՕՂ, գ. գալլուկ:

ДЫПРОЖИ АРОД, с. бот. хмель обыкновенный, *Humulus lupulus*, вид травянистых многолетних растений рода Хмель.

ԴՆՐԱԲԷՋ, գ. շրջանաձև ցածր ձաշի սեղան. հուս. տոռապեզիոն – փոքրիկ սեղան. **դրբաբեզ սընել** (Չ) սեղան պատրաստել:

ДЫРАБЭЗ, с. круглый низкий обеденный столик; **дырабэз тынэл** (Կ) накрывать на стол; от греч. trapeze – стол; грабар տրապեզ տրաпэз – стол.

ԴՆՐԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ՏՆՐԱՂՍԱՅԻՍ** (Չ), մկ. քանի դնում եմ, դնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակության, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ДЫРАДЗСАЙИС (Н), **ТЫРАДЗСАЙИС** (Կ) по мере того как (чем больше) кладу (ставлю), клал и т.д. во всех лицах, числах и временах в соотв. с формой смысл. гл.

ԴՆՐԱՁՕՎՐՍ (Ն), **ՏՆՐԱՁՕՎՐՍ** (Չ), մկ. հենց որ դնում եմ, դնեմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակությամբ, ինչպես որ պահանջում է հաջորդ. բայի ձևը:

ДЫРАДЗОВЫС (Н), **ТЫРАДЗОВЫС** (Կ) н. как только кладу (ставлю), клал и т.д. во всех лицах, числах и вр. в соотв. с формой смысл. гл. пред.

ԴՆՐԱԴՍ, գ. տրտում:

ДЫРДУМ, с. 1. печаль. 2. печальный; исконно арм. слово, грабар տրտում տրтум – печальный, литер.вост.арм. տրտում տրтум, литер.зап.арм. տրտում (произн. дырдум) – печальный .

ԴՆՐԷՍ (Չ), **ԴԻՐԷՍ** (Ն), գ. չնչին քանակություն. հուս. դրախմէ – ծանրության չափ = 3, 732 գրամի:

ДЫРЭМ (Կ), **ДИРЭМ** (Н) незначительное количество (чего-либо); **дырэмов гуда** выдаёт (что-либо) понемногу; греч. drachme – мера веса 3, 732 г., крым.тат. дирем и дирхем – мера веса 3, 12 г.

ԴՆՐԿԷԼ¹ (Ն), **ՏՆՐԿԷԼ**, -վի, -վեցավ, -ած (Չ), բ.կր. դրվել:

ДЫРВЭЛ¹, гыдырви, дырвэцхав, -адз (Н), **ТЫРВЭЛ**, кытырви, тырвэцхав, -адз (Կ), г.стр.з. ставиться, класться.

ԴՆՐԿԷԼ², -վի, -վեցավ, -ած, բ.կր. տրվել:

ДЫРВЭЛ², гыдырви, дырвэцхав, -адз, г.стр.з. даваться, выдаваться, предоставляться.

ԴՆՐՐՐ-ԴՆՐՐՐ ԱՆԷԼ 1. բավական ճմռթել, տրորել 2. փոխ. հոգեհան անել, տանջել:

ДЫРОР-ДЫРОР АНЭЛ 1. изрядно помять, измять. 2. перен. измучить, извести.

ԴՆՐՐՐ-ԴՆՐՐՐ ԼԱԼ 1. բավական ճմռթվել, տրորվել. 2. փոխ. տանջվել, հոգեհանվել:

ДЫРОР-ДЫРОР ЛАЛ 1. изрядно помяться, измяться. 2. перен. измучиться.

ԴՆՐՐՐ-ԴՆՐՐՐԻ ՀԱՆԴԲՑՆԷԼ (Ն), **ԴՆՐՐՐ-ԴՆՐՐՐԻ ՀԱՆԴՊՇՆԷԼ** (Չ), տե՛ս դրրոր-դրրոր անել.

ДЫРОР-ДЫРОРИ ԿԱՆԴԻԲՇԻՆՅԱԼ (Н), **ДЫРОР-ДЫРОРИ ԿԱՆԴԻՍՇԻՆՅԱԼ** (Կ), см. дырор-дырор анэл.

ԴՆՐՐՐԷԼ կամ **ԴՐՐՐՐԷԼ**, -ից, -ած, -օղ, բ.ս. տրորել:

ДЫРОРЭЛ или **ДРОРОЭЛ**, -ицх, -адз, -охъ, г.д.з. 1. тереть, растирать. 2. мять, разминать. 3. раздавливать. 4. растаптывать. 5. ушибить, отдавить; грабар տրորիլ տրорил – тереть, мять, литер.вост.арм. տրորել տрорел, литер.зап.арм. տրորել (произн. дырорэл) – тереть, мять, в гаварах Нор-Джуга տրորել տрорел, Алашкерт, Муш, Салмаст տրորել տрорел, Ахалциха, Ереван տրորել տрорэл, Мокс տրորիլ трурил, Шемаха, Тбилиси տրորիլ տрорил, Себастья դրորել дрорэл, Агулис տրորիլ трарил, Харберд դվորիլ дворил.

ԴՆՐՐՐՎԱԶ, տծ. տրորված:

ДЫРОРВАДЗ, пр.пр.вр. 1. мятый. 2. раздавленный. 3. ушибленный, отдавленный. 4. переспевший и размякший (о фруктах, овощах).

ԴՆՐՐՐՎԷԼ, -վեցավ, -ված, բ.կր. տրորվել:

ДЫРОРВЭЛ, гыдырорви, дырорвэцхав, дырорвадз, г.стр.з. 1. тереться, растираться. 2. мяться, разминаться. 3. раздавливаться. 4. растаптываться. 5. ушибаться, отдавливаться. 6. переспеть и размякнуть (о фруктах, овощах); литер.вост.арм. տրորվել трорвел, литер.зап.арм. տրորուել (произн. дырорвэл) – растаптываться.

ՂՐՔԱԼ, բ.չ. տնքալ (ցավից կամ ծանր բեռ կրելուց):

ДЫКХАЛ, г.с.з. 1. стонать, кряхтеть. 2. глубоко вздыхать; звукоподр. слово; грабар տքալ տкхал – стонать, литер.вост.арм. տքալ տкхал и տնքալ տнкхал, литер.зап.арм. տքալ (произн. дыкхал) – стонать, в большинстве диалектов տքալ տкхал, տնքալ տнкхал, Харберд, Полис, Сучава դքալ дкхал – стонать, кряхтеть.

ՂՐՔԱԼԷՆ, մկ. տնքալով (ցավից կամ բեռի ծանրության տակ ճնշվելուց):

ДЫКХАЛЭН, н. стоная, кряхтя (от боли, горя, под тяжестью груза и т.п.). 2. глубоко вздыхая.

ՂՐՔՂՔԱԼ, բ.չ. տնքտնքալ. արմատը կրկնվում է ցույց տալու համար, որ գործողությունը մի անգամ չի կատարվում, այլ տևական է:

ДЫКХДЫКХАЛ, г.с.з. кряхтеть, постанывать; удвоенная форма гл. дыкхал, указывает на длительное, повторяющееся действие; литер.вост.арм. տքտքալ տкhtкхал, литер.зап.арм. տքտքալ (произн. дыкхдыкхал) – постанывать.

ՂՐՔՂՔԱԼԷՆ, մկ. տնքտնքալով:

ДЫКХДЫКХАЛЭН, н. постанывая, покряхтывая.

ԴԻԲ (Ը), գ. տակ (տակառի). փոխ թուրք. տե՛ւ նակ տիպ:

ДИБ (Н), с. 1. дно (бочки и пр.). 2. перен. подонок; турец. dip – дно; см. также тип.

ԴԻԲԷԼԻԿ, մկ. ուղղակի:

ДИБЭЛИКХ, н. прямо; прямой.

ԴԻԲՕ, գ. դերոշիր, սկանդալիստ:

ДИБО, с. жарг. дебошир, буйан, скандалист.

ԴԻԲՕՆՋԻ, ած.գ. միջնորդ հարսնախոսության:

ДИБОНДЖИ 1. с. сводник, сводница, посредник при выборе невесты, жениха. 2. п. излишне любопытный, сующий нос во все дела.

ԴԻԲՕՆՋԻՌԻԹԻՆ և **ԴԻԲՕՆՋՈՒԹԻՆ**, գ. հարսնախոսության միջնորդություն:

ДИБОНДЖИУТИН и **ДИБОНДЖУТИН**, с. посредничество в сватовстве.

ԴԻԴԳ ԱՆԷԼ (մանկ.) նստել:

ДИДИГ АНЭЛ (детск.) садиться; в гаварах Карабах, Полис, Сведия, Ван տիտիկ անել титик анэл, Акна, Арабкир տտիկ անել ттик анэл, Агулис տիտիշ անել титиш анэл, Тбилиси տիտիլ անել титил анэл, Евдокия տիտիս անել титис анэл (детск.) – садиться.

ԴԻԶ՝, գ. տիզ:

ДИЗ՝, с. зоол. пастбищный клещ; **дизи бэс гыпчэл** (Կ) пристать как банный лист; исконно арм. слово, грабар տիզ тиз – вошь на теле животных, литер.вост.арм. տիզ тиз, литер.зап.арм. տիզ (произн. диз) – клещ, в гаварах Тбилиси, Салмаст, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Лори, Нор-Джуга, Аварик, Муш, Шемаха տիզ тиз, Карабах տէզ тээ, Амшен դիզ диз – клещ.

ԴԻԶ՝ կամ ***ԴՅՈՒԶ** (Ն), ած.մկ. հարթ. թուրք. դյուզ – հարթ. հոմանիշը – տուր:

ДИЗ՝ или ***ДЮЗ** (Н), п. ровный, гладкий; плоский; турец. düz (дюз), крым.татар. тюз – гладкий, ровный; синон. thур (Н), тур (Կ).

ԴԻԶԴԱԲԱՆ (Ն), **ՏՈՒԶԴԱԲԱՆ** (Զ), ած. հարթն իր բանով (մարդ):

ДИЗДАБАН (Н), **ТУЗДАБАН** (Կ), п. страдающий плоскостопием; турец. düztaban (дюзтабан) – страдающий плоскостопием.

ԴԻԶԳԻՆ (Զ), գ. ձիու սանձի ծայրի փոկը, որ բռնում է հեծվորը, որ կարողանա դեկավարել ձիու ընթացքը. փոխ. թուրք.:

ДИЗГИН (Կ), с. узда, удила с поводьями; **дизгины абуддувадз** (Կ) разнузданный, оголтелый; турец. dizgin (дизгин), крым.татар. тизгин и дизгин – поводья, узда; в гаварах Нор-Баязет, Карин դիզգին дизгин, Ширак դիզկի дизки – узда.

ԴԻԶԳՈՒՆ, *ԴՅՈՒԶԳՅՈՒՆ կամ **ԴՈՒԶԳՈՒՆ**, ած.վկ. կոկիկ, վայելուչ. թուրք. դյուզյուն – նույն իմ. < թուրք. դյուզ – հարթ + փարս. գուն կամ գունե – կերպ, ձև:

ДИЗГУН, *ДЮЗГЮН или **ДУЗГУН** 1. п. опрятный, аккуратный, элегантный, безупречный (о внешнем виде человека). 2. н. аккуратно, элегантно, по моде (одеваться); **дизгун hakhvadz** одетый элегантно, по моде; турец. düzgün (дюзгюн) – приведённый в порядок, упорядоченный, безупречный; в гаварах Карабах, Карадаг դյուզյուն дюзгюн – правильный, упорядоченный.

ԴԻԹ-ԲԱԲԱՄ (Ն), **ՏՈՒՅՏ-ԲԱԲԱՄ** (Չ) հայ յղե, գնա՛ց:

ДИТ-БАБАМ! (Н), **ТУЙТ-БАБАМ!** (Ч) 1. давай!, пошёл!, вперёд! (возглас при понукании лошадей). 2. н. мигом, стремглав, опрометью; **эгав, туйт-бабам горав** (Ч) пришёл и мигом исчез.

ԴԻԺԱՐ (Ն), **ՏԻԺԱՐ** (Չ), ած.վկ. դժվար. փափ. դուշվար, փարս. դոշվար – դժվար:

ДИЖАР (Н), **ТИЖАР** (Ч) 1. п. трудный, сложный. 2. п. трудный, обременительный. 3. п. трудный, мучительный. 4. п. тяжёлый (о больном). 5. н. трудно, тяжело, с трудом; от пехлев. dušvār – тяжёлый, трудный; грабар դժուար ճվար – тяжёлый, трудный, литер.вост.арм. դժվար ճվար, литер.зап.арм. դժուար (произн. тхыжвар) и դժար (произн. тхыжар), Ахалциха, Карин դժվար ճվար, Возм դժվար ճվար, Мокс տժվար տջվար, Тбилиси դժար ճար, Ереван, Нор-Джуга դժար ճար, Горис տժար տջար, Акна, Харберд, Себастья, Алашкерт դժար ճար, Мараха, Шемаха տժար տջар, Аварик դժար ճար, Карабах տժեր տջер, Зейтун դժար ճար, Агулис դժեր ճер, Муш դժվար ճվար, դժար ճар, Салмаст դժվար ճվար, տժար տջар, Тигранакерт թժվար տջվար.

ԴԻԺԱՐ-ՄԻԺԱՐ (Ն), **ՏԻԺԱՐ-ՄԻԺԱՐ** (Չ), վկ. դժվարությունը մի կերպ. նախորդի կրկնական ձևն է:

ДИЖАР-МИЖАР (Н), **ТИЖАР-МИЖАР** (Ч), н. с трудом, через силу.

ԴԻԺԱՐՆԱԼ (Ն), **ՏԻԺԱՐՆԱԼ** (Չ), բ.չ. դժվարանալ:

ДИЖАРНАЛ (Н), **ТИЖАРНАЛ** (Ч), г. 1. затрудняться. 2. осложняться, усложняться. 3. ухудшаться (о состоянии больного); литер.вост.арм. դժվարանալ ճվարанал, литер.зап.арм. դժուարանալ (тхыжваранал) – затрудняться, осложняться.

ԴԻԺԱՐՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԻԺԱՐՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. դժվարություն. **տիժարութին քաջի** դժվարություն կրել, տանել:

ДИЖАРУТТИН (Н), **ТИЖАРУТТИН** (Ч), с. 1. трудность. 2. затруднения, препятствия; **тижаруттин khašəl** испытывать затруднения.

ԴԻԺԱՐՅՈՒՆԷԼ (Ն), **ՏԻԺԱՐՅՈՒՆԷԼ**, -ցուց, -ցուցած, -ցրնող (Չ), բ.ա. դժվարացնել:

ДИЖАРЦЫНЭЛ (Н), **ТИЖАРЦЫНЭЛ**, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ (Ч), п.г. затруднять, осложнять, усложнять.

ԴԻԼ, գ. կշիռքի լեզվակ. թուրք. դիլ – լեզու:

ДИЛ, с. стрелка весов, часов; турец. dil – язык; в гаваре Амшен դիլ дил - язык.

ԴԻԼԱԶ, գ. ծլիք, համր:

ДИЛАК с. анат. клитор; турец. dilak (дылак) – клитор.

ԴԻԼԷ-ԴԻԼԷ, վկ. մեկիկ-մեկիկ (հավաքել), մանրամասնորեն (ստուգել):

ДИЛЭ-ДИЛЭ, н. 1. по одному (собирать, отбирать). 2. подробно, обстоятельно, детально (рассказывать, расспрашивать).

ԴԻԼԻՄ, գ. շերտ, կտոր. փոխ. թուրք.:

ДИЛИМ, с. ломоть, кусок; турец. dilim (дилим), крым.татар. тилим – ломоть; в гаварах Карабах, Мегри, Карчеван, Карин, Джавахк, Ширак и т.д. դիլիմ дилим – ломоть.

ԴԻԼԻՄ-ԴԻԼԻՄ, ած.վկ. շերտավոր:

ДИЛИМ-ДИЛИМ 1. п. слоистый. 2. н. ломтями, кусками.

ԴԻԼԻՔ (Ն), **ՏԻԼԻԿ** (Չ), գ. համաձայնություն, փոխըմբռնում:

ДИЛИК (Н), **ТИЛИК** (Ч), с. согласие, взаимопонимание; **диликһ анэл** (Н), **тилик анэл** (Ч) уживаться, ладить, **диликһ чһанэл** (Н), **тилик чһанэл** (Ч) не уживаться, не ладить; турец. dirlik (дирлик), крым.татар. дирлик (диал.) – согласие, взаимопонимание.

ԴԻԼՄԻՇ ԱՆԷԼ կտրել դանակով (ձեռքը, մատը և այլն). թուրք. դիլմեք – նույն իմ.:

ДИЛМИШ АНЭЛ порезаться, пораниться ножом; турец. dilmek (дилмек), крым.татар. дильмек (диал.) – нарезать на куски.

ԴԻԿՏ (Չ), գ. սուսնձած նրբատախտակ:

ДИКТ (Ч), с. клеёная фанера; рус. дикт – клеёная фанера.

ԴԻՄԱՆԱԼ (Ն), **ՏԻՄԱՆԱԼ** (Չ), բ.չ. դիմանալ, տոկալ. արմատը պահել է:

ДИМАНАЛ (Н), **ТИМАНАЛ** (Ч), г.с.з. 1. выдержать, выстоять. 2. терпеть, терпеливо переносить (физическую боль, нагрузку, трудности); от пехлев. dēm – форма, вид; грабар դիմ дэм – лицо, вид, литер.вост.арм. դիմանալ диманал, литер.зап.арм. դիմանալ (произн. тхиманал) – терпеть, выдержать, выстоять, в гаварах Полис диманал դիմանալ, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Нор-Джуга, Себастья, Сучава, Асланбек դիմանալ дхиманал, Шемаха տիմանալ тиманал, Зейтун, Хачин տիմանալ тиманол, Тбилиси դիմանալ димнал, Салмаст տիմանալ тимнал, Возм դիմանալ дһэманал, Родосто թիմանալ тхиманал, Тигранакерт թիմանալ тхиманал, Карабах տիմանալ тманал.

ԴԻՄԱՑ (Ն), **ՏԻՄԱԾ** (Չ), մկ.նիս. դեմ, առաջ. **դիմացը կլլել** (Ն), **տիմածը կլլել** (Չ) առաջ դուս գալ, դեմ դուրս գալ. **դիմացը էշթալ** (Ն), **տիմածը էշտալ** (Չ) դիմավորել. **իրգվան դիմաց** (Ն), **իրգվան տիմած** (Չ) երեկոյան դեմ:

ДИМАЦ (Н), **ТИМАЦ** (Ч), н. 1. против, напротив. 2. перед. 3. наперекор; **димацһы эллэл** (Н), **тимацы эллэл** (Ч) а) преградить путь, б) выйти навстречу, в) противоречить, возражать, **димацһыд найэ** (Н), **тимацыд найэ** (Ч) не суй нос не в своё дело, **димацһы эштһал** (Н), **тимацы эштһал** (Ч) встречать, выйти навстречу, **иргван димацһ** (Н), **иргван тимац** (Ч) под вечер; от пехлев. dēm – форма, вид; грабар դիմ дэм – лицо, литер.вост.арм. դիմաց димацһ, литер.зап.арм. դիմաց (произн. тхимацһ) – против, напротив, Полис դիմաց димацһ, Сучава դիմաց дхимаци, Амшен тимацһ տիմաց, Шемаха ընտտեմ ынттэм – против, напротив; см. также дэм.

ԴԻՄԱՑԴԱՌՑՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԻՄԱԾՏԱՌՑՈՒՏԻՆ** (Չ), գ. դիմադրություն:

ДИМАЦҺДАРРЦҺУТҺИН (Н), **ТИМАЦТАРРЦУТИН** (Ч), с. огрызание, прекословие, возражение в грубой форме; **димацһдаррцһутһин анэл** или **дал** (Н), **тимацтаррцутин анэл** или **дал** (Ч) огрызаться, грубо и резко возражать, отвечать.

ԴԻՄԱՑԴԷՄ (Ն), **ՏԻՄԱԾՏԷՄ** (Չ), մկ. իրար դեմ:

ДИМАЦҺДЭМ (Н), **ТИМАЦТЭМ** (Ч), н. друг против друга.

ԴԻՄԱՑԻ (Ն), **ՏԻՄԱԾԻ** (Չ), ած. հանդիպակաց:

ДИМАЦҺИ (Н), **ТИМАЦИ** (Ч), п. противоположный, расположенный напротив; литер.вост.арм. դիմացի димацһи, литер.зап.арм. դիմացի (произн. тхимацһи), в том же значении.

ԴԻՄԱՑՔՈՒՆ (Ն), **ՏԻՄԱԾԿՈՒՆ** (Չ), ած. տոկուն:

ДИМАЦҺКҺУН (Н), **ТИМАЦКУН** (Ч), п. стойкий, несгибаемый.

ԴԻՄԱՑՔՈՒՆՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԻՄԱԾԿՈՒՆՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. տոկունություն:

ДИМАЦҺКҺУНУТҺИН (Н), **ТИМАЦКУНУТҺИН** (Ч), п. стойкость, несгибаемость.

ԴԻՄՕՆ (Նիս), գ. քեղի, դեկ. թուրք. դյումեն – դեկ < հուն. տիմոն – դեկ:

ДИМОН (Нхч), с. штурвал, рулевое колесо; турец. dümen (дюмэн) – руль, штурвал; среднеарм. яз. դուման думан – штурвал, руль, из турец., который от итал. timone – штурвал.

ԴԻՄՕՆՋԻ, գ. նավի դեկը բռնող. թուրք. դյումեն:

ДИМОНДЖИ, с. рулевой; турец. dümenci (дюменджи) – рулевой.

ԴԻՆ, գ. հավատ, կրոն. փոխ. պարս. **դինեն-հավադեն կլլել** սաստիկ զայրանալ:

ДИН, с. религия, вера; **динэн-һавадэн эллэл** гневаться, негодовать; от перс. dīn – вера; **грабар** դիւն ден – религия маздеизма, ересь, литер.вост.арм. դիւն ден, դիւն дин, литер.зап.арм դեն (произ. thэн) – религия маздеизма, употр. во всех диалектах в значении нехристианская вера.

ԴԻՆԳՕՁ (Ն), **ՏՕՆԿՕՁ** (Չ), шд. կոպիտ, անտաշ, անկիրթ (մարդ):

ДИНГОЗ (Н), **ТОНКОЗ** (Ч), п. грубый, бестактный, бесцеремонный; в гаварах Полис, Евдокия, Кесария դիւգոզ дингоз, Карин, Ширак, Ван, Себастья, Хотрджур, Акна, Аварик տնկոզ тынкоз – высокомерный, надменный.

ԴԻՆԳՕՁ-ԴԻՆԳՕՁ (Ն), **ՏՕՆԿՕՁ-ՏՕՆԿՕՁ** (Չ), մկ. կոպիտ կերպով:

ДИНГОЗ-ДИНГОЗ (Н), **ТОНКОЗ-ТОНКОЗ** (Ч), н. грубо, по-хамски (говорить, отвечать).

ԴԻՆՋ (Ն), **ՏԻՆՃ** (Չ), шд. առյուգ. թուրք. դինջ – առյուգ. **դինջ փուտուրթ** (Ն) հանդարտ բնավորություն. հոմանիշը – դիրի:

ДИНДЖ (Н), **ТИНЧ** (Ч), п. бодрый, живой, полный жизни; **диндж пһунутһкһ** (Н) спокойный характер, тихий нрав; синоним – дири; турец. dinç (динч) – крепкий, здоровый, бодрый; употр. во всех диалектах в значении спокойный, бодрый, Карабах դինջ диндж и т.д.

ԴԻՆՍԸՁ, шд. անհավատ. փոխ. թուրք.:

ДИНСЫЗ, п. неверующий, атеист; турец. dinsiz (динсиз), крым.татар. динсиз – атеист; в гаварах Карабах դիւսիզ динсиз, Хачин դիւսըզ динсыз – неверующий.

ԴԻՇԻ (Ն), **ԹԻՇԻ** (Չ), шд. էգ (կենդանի). թուրք. դիշի – էգ:

ДИШИ (Н), **ТШИШИ** (Ч), с. 1. самка животных. 2. женщина, женская особь; турец. dişi (диши), крым.татар. диши – самка, женская особь.

ԴԻՎԻԹ, գ. թանաքաման. արար. դեվաթ կամ դեվայաթ, թուրք. դիվիթ – թանաքաման:

ДИВИТһ, с. чернильница; араб. divit, от котор. турец. divit – письменный прибор (чернильница, калам и приспособление для обработки пера, носили за поясом); в гаварах Карабах, Нор-Баязет, Карин, Ширак, Сасун դիվիթ дивитһ и դվիթ двитһ, Мокс դվիաթ двиатһ – чернильница.

ԴԻՐԱՆԱԼ, ք.չ. տեր դառնալ. **բանի դիրանալ** (Ն), **պանի դիրանալ** (Չ) բան ձեռք բերել:

ДИРАНАЛ, г.с.з. стать владельцем, хозяином чего-либо; **бани диранал** (Н), **пани диранал** (Ч) добывать, доставать, приобретать что-либо; литер.вост.арм. տիրանալ тиранал, литер.зап.арм. տիրանալ (произн. диранал) – владеть, обладать.

ԴԻՐԱՅԸՆԷԼ (Ն), **ՏԻՐԱԾԸՆԷԼ** (Չ), ք.ш. տեր դարձնել. **բանի դիրացընել** (Ն), **պանի դիրածընել** (Չ) բան ձեռք բերել տալ:

ДИРАЦһИНЭЛ (Н), **ТИРАЦһИНЭЛ** (Ч), п.г. сделать хозяином, владельцем чего-либо; **бани дирацһинэл** (Н), **пани тирацһинэл** (Ч) способствовать приобретению чего-либо.

ԴԻՐԱՅԻՆ (Ն), **ՏԻՐԱԾԻՆ** (Չ), գ. հարևան (մարդ):

ДИРАЦһИН (Н), **ТИРАЦИН** (Ч) 1. с. сосед. 2. п. соседний; литер.вост.арм. դրացի драцһи, литер.зап.арм. դրացի (произ. тһырацһи) – сосед.

ԴԻՐԱՅԻՆՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԻՐԱԾԻՆՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. հարևանություն:

ДИРАЦһИНУТһИН (Н), **ТИРАЦИНУТһИН** (Ч), с. соседство.

ԴԻՐԱՅՈՒ (Ն), **ՏԻՐԱԾՈՒ** (Չ), գ. տիրացու:

ДИРАЦһУ (Н), **ТИРАЦУ** (Ч), с. дьяк, пономарь; литер.вост.арм. տիրացու тирацһу, литер.зап.арм. տիրացու (произ. дирацһу) – дьяк, пономарь.

ԴԻՐԱՅՈՒԹԻՆ (Ն), **ՏԻՐԱԾՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. տիրացուի պաշտոն:

ДИРАЦһУТһИН (Н), **ТИРАЦУТһИН** (Ч), с. должность дьячка.

ԴԻՐԲԻՆ (Ն), **ԴՈՒՐԳՈՒՆ** (Չ), գ. հեռադիտակ. պարս. դուրբին – հեռատես, հեռադիտակ:

ДИРБИН (Н), **ДУРГУН** (Чалтырь), **ДИРГУН** (с. Крым), с. бинокль; перс. durbin, от котор. турец. dürbün, крым.татар. дюрбин – бинокль.

ԴԻՐԷԿ (Ն), գ. սյուն, կայմ. փոխ. թուրք.:

ДИРЭКһ (Н), с. столб, мачта; турец. direk, крым.татар. дирек – столб.

ԴԻՐԻ (Ն), **ՏԻՐԻ** (Չ), ած. առողջ, առույզ, կարծր. թուրք. դիրի – նույն նշ.:

ДИРИ (Н), **ТИРИ** (Ч), п. бодрый, полный жизни, дееспособный (о пожилом человеке); **мэдзан даһа тире** йэ бабушка еще бодрая, дееспособная; турец. diri – живой, здоровый; в гаварах Карабах, Горис, Карин, Ширак, Амшен դիրի дири – живой, бодрый (о пожилых).

ԴԻՐԻԼ-ԴԻՐԻԼ կամ **ԹԻՐԻԼ-ԹԻՐԻԼ ԴՕՂԱԼ** (Ն), **ԴԸՈՒԼ-ԴԸՈՒԼ ՏՕՂԱԼ** (Չ) սաստիկ դողալ. փոխ. թուրք.:

ДИРИЛ-ДИРИЛ или **ТһИРИЛ-ТһИРИЛ ДОХЪАЛ** (Н), **ДЫРРЫЛ-ДЫРРЫЛ ТОХЪАЛ** (Ч) сильно дрожать.

ԴԻՐԻԼԷՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), **ՏԻՐԻԼԷՄԻՇ ԼԱԼ** (Չ) առույզանալ, կազդուրվել. թուրք. դիրիլեմեթ – նույն իմ.:

ДИРИЛЭМИШ (Ы)ԼԱԼ (Н), **ТИРИЛЭМИШ ԼԱԼ** (Ч) оживать, ощущать прилив сил; турец. dirilmek, крым.татар. дирильмек (диал.) – оживать.

ԴԻՐԼԻՔ (Ն), **ՏԻՐԼԻՔ** (Չ), գ. կյանք, ապրուստ, վիճակ. թուրք. դիրլիք – նույն նշ.:

ДИРЛИК (Н), **ТИРЛИК** (Ч), с. 1. жизнь, быт, жизненный уклад. 2. согласие, лад, взаимопонимание; турец. dirlik, крым.татар. дирлик – покой, жизнь, взаимопонимание.

ԴԻՐՎԵՐ (Ը)ԼԱԼ (Ն), **ՏԻՐՎԵՐ ԼԱԼ** (Չ) պատրաստություն մեջ լինել:

ДИРВЭР (Ы)ԼԱԼ (Н), **ТИРВЭР ԼԱԼ** (Ч) 1. суетиться, хлопотать занимаясь чем-нибудь или приготавливаясь к чему-либо. 2. беспокоиться, тревожиться, переживать по поводу чего-либо. 3. переполошиться, забегать.

ԴԻՐՔ (Ն), **ՏԻՐՔ** (Չ), գ. կարգ, կանոն. **դիրք դրնել** (Ն), **սիրք սրնել** (Չ) կարգ սահմանել:

ДИРК (Н), **ТИРК** (Ч), с. порядок; закон; **диркх дынэл** (Н), **тиркх тынэл** (Ч) установить порядок; литер.вост.арм. դիրք диркх – позиция, точка зрения, литер.зап.арм. դիրք (произн. тһиркх) – порядок, закон, в гаварах Тбилиси, Карабах, Себастья դիրք диркх – порядок, закон.

ԴԻՓ-ԴԷՂԻՆ (Ն), **ՏԻՊ-ՏԷՂԻՆ** կամ **ՏԸՊ-ՏԷՂԻՆ** (Չ), ած.մկ. բոլորովին դեղին. կրկնական ձևը իմաստի ուժեղացման համար է:

ДИП-ДЭХЫН (Н), **ТИП-ТЭХЫН** или **ТЫП-ТЭХЫН** (Ч), п. абсолютно желтый.

ԴԻՓ-ԴԻՉ կամ **ԴՅՈՒՓ-ԴՅՈՒՉ** (Ն), ած. բոլորովին հարթ. կրկնական ձև է՝ իմաստի ուժեղացման համար:

ДИП-ДИЗ или **ДЮП-ДЮЗ** (Н) совершенно ровный, гладкий; турец. düpdüz (дюпдюз) – совершенно гладкий; в большинстве диалектов դյուզ дюз или դուզ дуз, Джавахк դիզ диз – ровный.

ԴԻՔ (Չ), **ԹԻՔ** (Ն), ած.մկ. ցից, շատ թեք գագաթնաձևաց գծին մոտեցող. թուրք. դիք – ցից, ուղղանկյան կանգնած. **դիք սերվար** (Չ), **թիք դերվար** (Ն) շատ թեք գագաթվեր. **դիք գայնեցրնել** շատ թեք կանգնեցնել (սանդուխը և այլն):

ДИК и **ТИК** (Ч), **ТһИК** (Н) 1. п. наклонный, отвесный, крутой. 2. н. вкривь и вкось. 3. п. вертикальный; **дикх тэрвар** (Ч), **тһикх дэрвар** (Н) крутой спуск, **дикх тэрвэр** (Ч), **тһикх дэрвэр** (Н) крутой подъём, **дикх гайнэцһынэл** поставить отвесно, вертикально (лестницу и т.п.), **дикх эхьадз ныстэл** сидеть прямо как истукан; турец. dik – отвесный, вертикальный; Мегри, Карабах, Урмия, Карин, Амшен դիք дикх, Нор-Джуга, Полис, Муш, Хотрджур, Аварик տիք тикх, Ван թիք тһикх – отвесный, вертикальный.

ԴՅՈՒՉԷՆ (Ն), **ԴՈՒՉԷՆ** (Չ), գ. հարդարանք, արդուզարդ. թուրք. դյուզեն – ն. նշ.: **դյուզեն անել** (Ն), **դուզեն անել** (Չ) հարդարանքով ժամանակ անցկացնել:

ДЮЗЭН (Н), **ДУЗЭН** (Ч), с. 1. туалет, одевание, переодевание, неспешная процедура приведения в порядок своего внешнего вида. 2. неспешные сборы, приготовления к какому-либо действию (обычно к выходу, выезду куда-либо); **дюзэн анэл** (Н), **дузэн анэл** (Ч) а) долго наряжаться, прихорашиваться, б) настраивать строй музыкальных инструментов перед исполнением, **дузэн лал** (Ч) а) быть нарядным, опрятно одетым, б) быть в подпитии, **һарси дузэн** а) неторопливая процедура одевания невесты, б) медлительность, неспешность; турец. düzen (дюзен), крым.татар. дюзен (диал.) – порядок, гармония; в гаварах Карин, Амшен դուզան дузан – правильный, упорядоченный.

ԴՅՈՒԶԷՆՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ (Ն), ԴՈՒԶԷՆՄԻՇ ԼԱԼ (Չ) զարդարվել. թուրք. դյուզենմեք – ն. իմ.: **ДЮЗЭНМИШ (Ы)ЛАЛ (Н), ДУЗЭНМИШ ЛАЛ (Ч)** наряжаться; турец. düzenlemek (дюзенлемек) – приводить в порядок.

ԴՅՈՒԶԷԹՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), ԴՈՒԶԷԹՄԻՇ ԱՆԷԼ (Չ) հարդարել, կարգի դնել. թուրք. դյուզեթմեք:

ДЮЗЭТММИШ АНЭЛ (Н), ДУЗЭТММИШ АНЭЛ (Ч) упорядочивать, приводить в порядок; турец. düzeltmek (дюзелтмек) – приводить в порядок.

ԴՅՈՒԶԷՆԼԻ (Ն), ԴՈՒԶԷՆԼԸ (Չ), փ. հարդարանքով շատ ժամանակ անցկացնող. թուրք. դյուզենլի – նույն իմ.:

ДЮЗЭНЛИ (Н), ДУЗЭНЛЫ (Ч), п. долго наряжающийся, прихорашивающийся; турец. düzenli – приведенный в порядок.

***ԴՅՈՒԼԲԷՆԴ (Ն)**, գ. քող. փոխ. պարս.:

***ДЮЛБЭНД (Н)**, с. вуаль; перс. dilbent, от которого турец. tülbent – вуаль; среднеарм. яз. տօլպանդ толпанд, տուլպանդ тулпанд – вуаль, ткань, из турец.

ԴՅՈՒՆՅԱ (Ն), ԴՈՒՆՅԱ (Չ), գ. աշխարհ. փոխ. արաբ.:

ДЮНЬЯ (Н), ДУНЬЯ (Ч), с. мир, вселенная; араб. dūnya, от которого турец. dünya (дюнья), крым.татар. дюнья – мир, свет; в гаварах Карабах, Шемаха, Карин, Мокс, Хизан, Шатах դունյա дунья – мир, вселенная.

ԴՅՈՒՆՅԱՅԻՆ (Ն), ԴՈՒՆՅԱՅԻՆ (Չ), մկ. շատ. հոմանիշը – աշխարհին:

ДЮНЬЯЙИН (Н), ДУНЬЯЙИН (Ч), н. много, в изобилии; синоним – ашхаркхин.

ԴՅՈՒՔ-ԴՅՈՒԶԻՆԱ, մկ. ուղղակի:

ДЮКh-ДЮЗИНА, н. прямо.

ԴՅՈՒԳՈՒ, գ. սամիր, կեղևը մաքրած կորեկ:

ДУГУ, с. пшено, крупа, получаемая из плодов культурных видов проса; синоним – горэг; турец. düğü (дюгю) – пшеничная крупа, крым.татар. дюгю (диал.) – пшено.

ԴՈՒԴ առանձին չի գործածվում. **աա իմ դուդուս է քաշածը** ինձ արած վատույթանդ պատիժն է, որ կրում ես. պարս. դուդ – ծուխ:

ДУД употр. в выражении **ас им дудыс э khashadzyd** это тебе в наказание за зло, которое ты мне причинил; из перс.

ԴՈՒԴՈՒ-ԲԷԼԱ, փ. թեթևտրիկ. հավանորեն ծագում է դուդու – թուրքակ և բելա – փորձանք բառերից:

ДУДУ-БЭЛА 1. с. растяпа, недотёпа, горе луковое. 2. п. бестолковый, никчёмный; возможно от крым.татар. дуду – сноха и бэла – беда, несчастье.

ԴՈՒԴՈՒ-ԽՍՈՒՇ, գ. թուրքակ. թուրք. դուդու կուշու – թուրքակ:

ДУДУ-ХУШ, с. зоол. попугай; турец. dudu kuşu (дуду кушу) – попугай, крым.татар. дудукъуш – какаду.

ԴՈՒԴՈՒԳ, գ. փող (փչելու սուլիչ). թուրք. դյուդյուգ – փող:

ДУДУГ, с. дудук; турец. düdük (дюдюк), крым.татар. дюдюк – дудук, в гаварах Тбилиси, Аварик, Карин, Ширак դուդուկ дудук, Ахалкалаки, Муш դուդուկ дудул, Полис տիւտիւկ тютюк, Ван դուդուկ дудук, Карабах դիւդիւք дюдюкй, все заимствованы из турец.

ԴՈՒԶԱՆ և **ԹՈՒԶԱՆ** (Ն), **ՏՈՒԶԱՆ** (Չ), գ. թակարդ. թուրք. դուզակ – թակարդ. **դուզախ դընել** (Ն), **տուզախ տընել** (Չ) թակարդ լարել, դնել:

ДУЗАХ и **ТhУЗАХ (Н), ТУЗАХ (Ч)**, с. ловушка, капкан; турец. tuzak, крым.татар. тузахь – ловушка; **дузах дынэл (Н), тузах тынэл (Ч)** ставить капкан, ловушку; в гаварах Аварик, Амшен, Ахалкалаки դուզախ дузахь – капкан.

ԴՈՒԶԳՈՒՆ (Չ), տե՛ս դիզգուն (Ն):

ДУЗГУН (Ч), см. дизгун (Н).

ԴՈՒԶԷՆ (Չ), տե՛ս դյուզեն (Ն):

ДУЗЭН (Ч), см. дюзэн (Н).

ԴՌԻՋԵՆԱԸՁ, ան. չկարգավորող, չկարգավորված:

ДУЗЭНСЫЗ, և. несобранный, неорганизованный, беспорядочный (человек); турец. düzensiz (дюзенсыз) – беспорядочный.

ԴՌԻՋԵՆՕՎ, սկ. երկար-բարակ, դանդաղ, անանց շտապելու:

ДУЗЭНОВ, և. медленно, неспешно, неторопливо.

ԴՌԻԺԻՆ, գ. 12 հատ. քու. дюжина, < իտալ. դոզզինա, ֆր. դուզեն – 12 հատ:

ДУЖИН, և. дюжина, старинная мера поштучного счёта, равная двенадцати; рус. дюжина, от франц. douzaine – дюжина, который от латин. duodecim – двенадцать.

ԴՌԻԼԱԸՄԻՇ ԱՆԷԼ գծվել:

ДУЛАРМИШ АНЭЛ спятить, свихнуться.

ԴՌԻՀԱ, գ. ձի լծելու փայտե կամար. ուկր. дуга:

ДУГА, և. дуга, часть конской упряжи; от рус.-укр. дуга, в том же значении.

ԴՌԻՂԴ և **ՏՈՒԽՏ**, գ. տուղտ, մի տեսակ բույս, որ գործածվում է բժշկության մեջ:

ДУХЪД և **ТУХТ**, և. бот. алтей лекарственный, *Althaea officinalis*, травянистое растение семейства Мальвовые, корень используется в медицине; грабар տուղտ տухտ, литер.вост.арм. տուղտ տухտ – алтей, в гаварах Карин, Мокс, Ван տուղտ տухտ, Нор-Джуга, Тбилиси տուղտ տухտ, Ереван տուղտ տухտ, Зейтун դուղդ духъд, Алашкерт տուղդ տухъд, տեղդ техъд, Агулис տոխտ тохт, Буланых, Салмаст, Ван տեղտ техъд, Муш տեղդ техъд, Харберд դեղդ дэхъд – алтей.

ԴՌԻՄԱՆ 1. գ. մառ, մշուշ, մառախուղ. 2. ան. մառախլապատ. **դուման հավա** մառախլապատ եղանակ. թուրք. դուման – նույն նշ:

ДУМАН, և. 1. с. туман, мгла. 2. п. туманный, мгlistый; **думан хава** туманная погода; турец. duman – дым, туман, мгла; среднеарм. яз. թուման thuman և դուման думан, из турец., в гаварах Тбилиси, Харберд, Полис, Партизак, Муш, Мокс դուման думан.

ԴՌԻՄԱՆԳԷԳ, ան. մի քիչ մշուշուտ:

ДУМАНГЭГ, և. довольно туманный, мгlistый.

ԴՌԻՄԲԱԼԻ (մանկ.), գ. թմբուղի ձայն. թուրք. դումբելեք – թմբուկ:

ДУМБАЛИ (детск.), և. звук, издаваемый барабаном; турец. dümbelek – маленький барабан.

ԴՌԻՍՕՎ (Ն), **ԴԸՍՕՎ** (Չ), գ. հարբուխ. թաթ. տուման – նույն իմ.:

ДУМОВ (Н), **ДЫМОВ** (Ч), և. насморк; заимствован из тюркских языков в период развития среднеарм. языка (XI-XVII в.в.); чагатайский яз. думахъа, крым.татар. тымав – насморк, казан.татар. тумава – насморк, восточнотурец. tımao – насморк, турец. tumağı (тумагы), казах. яз. тымау – насморк; в гаварах Шемаха թումով thумов – насморк, Сведения տումաղա тумахъа, в диалектах встречается также в форме դում дум – насморк.

ԴՌԻՆՆ (Ն), **ՏՈՒՆ** (Չ), դ. դմ. **դուն շատ արբիս լալ** (Ն) մեռնել:

ДУН¹ (Н), **ТУН** (Ч), և. ты; **дун шад абрис лал** (Н) приказать долго жить, скончаться, **ha тунис анэл** гладить по шерстке, потакать, хвалить, не перечить (о капризном, обидчивом человеке); исконно арм. слово, грабар դմ ду, литер.вост.арм. դմ ду, литер.зап.арм. դուն (произн. тун) – ты, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Муш, Возм, Нор-Джуга դ'նм дху, Полис, Тбилиси դուն дун, Ахалциха, Харберд, Карин, Хачин, Муш, Себастья, Сучава դ'նм дхун, Родосто, Тигранакерт թուն thун, Агулис դի дю, Карабах տմ ту, տմվ тув, Мокс, Салмаст, Ван տի тю, Акна, Асланбек դ'իւն дхюн, Амшен տմն тун, Мараха տիւն тюн, Зейтун դ'оун дхон, Шемаха տի тю, տիւտի тютю, տիւիկ тюик, տիւիկտ тюикт.

ԴՌԻՆՆ², գ. տուն. **դուն դեղ լալ** ընտանեկան տնտեսություն հիմնել. **դուն դուս անել** (Ն), **դուն տուս անել** (Չ) տան իրերը դուս հանելով տունը լավ մաքրել. **դունե գործած** (Ն), **դունե կործած** (Չ) (հագուստեղեն), որ գործած է իրենց ձեռքով, իրենց տանը. **դունե եղած** իրենց տնտեսության մեջ ծնված ու մեծցած կենդանի (ձի, կով և այլն). **դուն մընալ** չամուսնացած մնալ (աղջիկը):

ДУН², և. 1. дом, здание, строение. 2. дом, квартира. 3. дом, семья. 4. дом, хозяйство; **дун дэхь лал** обзаводиться домом, семьёй, хозяйством, **дун-дус анэл** (Н), **дун-тус анэл** (Ч) провести

генеральную уборку дома, вынеся наружу постельные принадлежности, ковры и т.п., **ԴՄՆԵ ԳՐԾԶԱԾ** (Н), **ԴՄՆԵ ԿՐԾԶԱԾ** (Չ) изготовленный в домашних условиях (об одежде и т.п.), **ԴՄՆԵ ԷՊԻԿՆԻ** доморощенный (о домашнем животном, родившемся и выросшим в собственном хозяйстве), **ԴՄՆԵ ԿՐԾԶԱԾ** остаться в девках, **ԿԻՉԻ ԴՄՆԵ ԿԻՉԻԿԱ** совсем не соотносится; исконно арм. слово, грабар տուն тун, литер.вост.арм. տուն тун, литер.зап.арм. տուն (произн. дун) – дом, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Муш, Мараха, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси, Ван տուն тун, Зейтун, Харберд, Хачин, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Тигранакерт, Сучава դուն дун, Агулис տուն тун, տոն тон, Карабах Горис, տոն тон, Акна, Асланбек, Партизак դյուն дюн, Сведения դոն дон, Антиохия դեոն дён.

ԴՈՒՆ-ԴԵՂ, գ. տուն-տեղ:

ԴՄՆ-ԴԷՊԻ, с. дом, имущество, хозяйство.

ԴՈՒՆԻ ԴԵՂ (Ն), գ. ըստ ժողովրդական հավատալիքների ամեն տուն ունի իր տերը որևէ կենդանու կերպարանքով, որ պահպանում է այդ տունը փորձանքներից:

ԴՄՆԻ ԴՅՐ (Н), с. ангел хранитель дома (согласно народным верованиям, у каждого дома есть свой хозяин в животном обличье, оберегающий дом от бед и несчастий).

ԴՈՒՆՓԵՍԱ, գ. փեսա, որ ապրում է աներոց ընտանիքի մեջ. **ԴՈՒՆՓԵՍԱՆ ԳՐԻՄԻՆ ԿՐԾԶԱԾ** աննախանձելի վիճակի մեջ:

ԴՄՆԻՅԱ, с. примак, муж, живущий в доме родителей жены; **ԴՄՆԻՅԱՆ ԿԻՉԻՄԻ ԿՐԾԶԱԾ** человек с незавидной участью; в гаваре Амшен դունփեսա дунփеса – примак.

ԴՈՒՆՕՐԾՆԵՆ (Չ), **ԴՈՒՆՕՐԾՆԵՆ** (Ն), գ. տերտերների տնից տուն ման գալը ու տները օրհնելը:

ԴՄՆՕՐԾՆԵՆԿ (Չ), **ԴՄՆՕՐԾՆԵՆԿ** (Н), с. освящение дома священником.

ԴՈՒՆՍԱՆ, ած.գ. թշնամի. պարս. դյուն, թուրք. դունման – թշնամի:

ԴՄՆԱՆ 1. с. враг. 2. п. вражеский; перс. došmān – враг, от которого турец. düşman (дюшман) – враг; среднеарм. яз. դունման душман – враг, из турец; употр. во всех арм. диалектах.

ԴՈՒՆՍԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, գ. թշնամություն:

ԴՄՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, с. вражда.

ԴՈՒՆՍԱՆԱԼ, -ցավ, -ցած, -ցող, բ.չ. թշնամանալ:

ԴՄՆԱՆԱԼ, -цав, -цадз, -цохъ, г.с.з. сделаться врагом.

ԴՈՒՆՍԱՆՍԵՆ, -ցուց, -ցուցած, -ցրուց, բ.ա. թշնամացնել:

ԴՄՆԱՆՍԵՆ, -цхуц, -цхуцадз, -цхуцохъ, п.г. вызвать вражду между людьми.

ԴՈՒՆԻՅԱ, գ. օղելով, վառարանի պատի վրա արված անցք, որտեղից ջերմությունը դուրս է գալիս ջերմությունը հետո, նաև կախարիչ, որը փակում է օղելովը:

ԴՄՆԻՅԱ, с. отдушник, отверстие в стенке печи, через которое идёт тепло после топки, а также крышка, закрывающая такое отверстие; рус. душник (устар.), в том же знач.

ԴՈՒՆԻ (Ն), **ՏՈՒՆԻ** (Չ), գ. 1. դուռ. 2. միջոց, ելք դժվար դրությունից դուրս գալու. **ԿՐԾԶԱԾ ԴՈՒՆԻ** (Ն), **ԿՐԾԶԱԾ-ՏՈՒՆԻ** (Չ) ելք, միջոց չկա. ***ԴՈՒՆԻ-ԿՐԾԶԱԾ ԿՐԾԶԱԾ** (Ն) անընդհատ այցելել:

ԴՄՆ (Н), **ԴՄՆ** (Չ), с. 1. дверь. 2. выход, способ избавиться от трудностей; **ԿՐԾԶԱԾ-ԴՄՆԻ** (Н), **ԿՐԾԶԱԾ-ԴՄՆԻ** (Չ) нет выхода (из сложного положения и т.п.), **ԴՄՆԻ ԿՐԾԶԱԾ** (Չ) двор (при доме), ***ԴՄՆԻ-ԿՐԾԶԱԾ ԿՐԾԶԱԾ** (Н) надоедать постоянными визитами, **ԴՄՆԻ ԿՐԾԶԱԾ ԿՐԾԶԱԾ** выносить сор из избы; исконно арм. слово, грабар դուն дун – дверь, литер.вост.арм. դուն дун, литер.зап.арм. դուն (произн. турп), Полис дун դун, Тбилиси դուն дун, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Муш, Себастья, Сучава, Нор-Джуга դун դун, Мараха, Ван, Салмаст տուն турп, Родосто թուն турп, Хачин դուն դун, Шемаха տունը турпы, Горис տունը тюрпы, Карабах տունը торпы, Асланбек դուն дюрп, Акна, Зейтун, Возм դուն дюрп, Тигранакерт թուն торп, Мокс տուն төрп.

ԴՈՒՆԻՅԱՆ, գ. վիթխարի մարդ:

ДУРРДАНА, с. верзила, высокорослый человек.

ԴՈՒՌ-ԴՆՈՒՆ ՎՐԸՄՆ (Ն), **ՏՈՒՌ-ՏՆՈՒՆ ՎՐԸՄՆ** (Չ), մկ. հարևան հարևանի հետ:

ДУРР-ДЫРРАН ВЫРАН (Н), ТУРР-ТЫРРАН ВЫРАН (Ч), н. по соседству.

ԴՈՒՌ-ԴՈՒՌՆ ՎՐԸՄ (Ն), **ՏՈՒՌ-ՏՈՒՌՆ ՎՐԸՄ** (Չ), մկ. հարևան հարևանի հետ:

ДУРР-ДУРРИ ВЫРА (Н), ТУРР-ТУРРИ ВЫРА (Ч), н. по соседству.

ԴՈՒՌ-ԴԻՐԱՅԻՆ (Ն), **ՏՈՒՌ-ՏԻՐԱԾԻՆ** (Չ), գ. հվթ. հարևաններ:

ДУРР-ДИРАЦЬИН (Н), ТУРР-ТИРАЦИН (Ч), с. собир. соседи.

ԴՈՒՌՆԷ-ԴՈՒՌ ՆՅՆԷԼ (Ն), **ՏՈՒՌՆԷ-ՏՈՒՌ ՆՅՆԷԼ** (Չ) տնից-տուն պտտել:

ДУРРНЭ-ДУРР БЫНЭЛ (Н), ТУРРНЭ-ТУРР БЫНЭЛ (Ч) стучаться во все двери, просить о помощи.

ԴՈՒՐ (Ն), **ՏՈՒՐ** (Չ), ած.մկ. դուրս. **դուս դալ** (Ն), **տուս դալ** (Չ) բանել մարմնի վրա. **դուս դեղ** (Ն), **տուս դեղ** (Չ) օտար տեղ, իր բնակվածից հեռու տեղ. **դուս էշթալ** (Ն), **տուս էշտալ** (Չ) դուրս գնալ բնական կարքի համար. **դուս անել** մարտդուրթյան անպետք մնացորդը թափել. **դուսի լուսի չէ**:

ԴՍ (Н), **ԿՍ** (Ч) 1. п. наружный, внешний. 2. н. снаружи, вне, за; **дус дал** (Н), **тус дал** (Ч) образоваться, появляться, вздуться (о прыщах, волдырях и т.п.), **дус дэхь** (Н), **тус дэхь** (Ч) за пределами местожительства, вне местожительства, **дус эштгал** (Н), **тус эштгал** (Ч) выйти во двор по нужде, **дус анэл** (Н), **тус анэл** (Ч) справлять естественную нужду, **чһанһэн тус** слишком, чересчур, **дуси-луси чһэ** домосед; исконно арм. слово, грабар ի դուրս и дурс – снаружи, среднеарм. яз. դուս дус, литер.вост.арм. դուրս дурс, литер.зап.арм. դուրս (произн. thурс) – внешний; снаружи, в гаварах Полис դուրս дурс, Харберд, Сучава դ'ուրս дурс, Мэгри, Тбилиси դուս дус, Нор-Джуга, Себастья դ'ուս дус, Родосто թուս thус, Зейгун դ'оу дхойс, Агулис, Аварик դիу дюс, Горис, Карабах, Мараха տիу тюс, все в значении внешний, снаружи.

ԴՈՒՐ ԷԼԼԷԼ (Ն), **ՏՈՒՐ ԷԼԼԷԼ** (Չ) դուրս գալ:

ԴՍ ԷԼԼԷԼ (Н), **ԿՍ ԷԼԼԷԼ** (Ч) выйти (из дома, помещения).

ԴՈՒՍԷՅԻ (Ն), **ՏՈՒՍԱԾԻ** (Չ), գ. դուսեցի. հոմանիշը – *անտիածի (Չ):

ԴՍԵՑԻ (Н), **ԿՍԱԿԻ** (Ч), с. пришлый, не местный армянин; литер.вост.арм. դուսեցի дрсеци и դուրսեցի дурсеци – пришлый, не местный, литер.зап.арм. դուսեցի (произн. thырсеци) и դուրսեցի (thурсеци) – пришлый, не местный; не рождённый в Полисе (Стамбуле); синоним – *антиаци (Ч).

ԴՈՒՍԷՆ (Ն), **ՏՈՒՍԷՆ** (Չ), մկ. դուսից:

ԴՍԵՆ (Н), **ԿՍԵՆ** (Ч), п. извне, с улицы, с наружной стороны.

ԴՈՒՍԸ (Ն), **ՏՈՒՍԸ** (Չ), մկ. դուրսը:

ԴՍԿ (Н), **ԿՍԿ** (Ч) 1. на улице. 2. под открытым небом; **дусы дакһ э** (Н), **тусы дакһ э** (Ч) на улице жарко.

ԴՈՒՍԻ (Ն), **ՏՈՒՍԻ** (Չ), ած. դուսի, արտաքին:

ԴՍԻ (Н), **ԿՍԻ** (Ч), п. внешний, наружный, лицевой.

ԴՈՒՎ ԱՆԷԼ լուր տարածել, աղմուկ բարձրացնել որևէ բանի համար:

ԴՍ ԱՆԷԼ 1. распространять (слухи, молву). 2. поднимать шум по какому-либо поводу.

ԴՈՒՎԱ, գ. մի տեսակ խաղ է պատանիների – թափվում են մեկի վրա, կոխում վայր և չեն քաղ թողնում մինչև որ ինքը չխնդրի. արար. դու'ա – խնդիր, աղոթք:

ԴՍԱ, с. пощада, вид игры, в которой несколько юношей набрасываются на одного, валят на землю, прижимают к земле и не отпускают, пока тот не попросит пощады; **дува анэл** играть в дува; араб. du'ā – просьба, мольба, от которого турец. dua, крым.татар. дува (диал.) – просьба, молитва; среднеарм. яз. дува դուվա, тува տուվա, тыва տրվա – молитва, из турец., в гаваре Полис տուվա тува, Ван դուվա духа – пощада.

ԴՈՒՎԱԴԱՍ 1. գ. վայրի հնդկահավ. 2. ած. հիմար:

ԴՍԱԴԱՍ 1 с. зоол. дикая индейка. 2. п. перен. болван; крым.татар. дувадакь – дрофа.

ԴՈՒՎԱՐ, տե՛ս դավար:

ДУВАР, см. давар.

ԴՈՒՎՈՒԼԴԻ և **ԴՈՒՎՈՒԼԹԻ**, գ. աղմուկ:

ДУВУЛДИ и **ДУВУЛТҺИ**, с. шум, гам.

ԴՈՒՐԳՈՒՆ (Չ), տե՛ս դիրքին (Ն):

ДУРГУН (Ч), см. дирбин (Н).

ԴՈՒՐՄԻՍ ԼԱԼ ինչ որ բանի հասնելու, ձեռքբերման համար անսահման ուժ ներդրել:

ДУРМИШ ЛАЛ надрываться, выбиваться из сил, прилагать чрезмерные усилия; **дурмиш** **гыла кхары гыгылорэ** с трудом ворочает камень.

ԴՈՒՐՔ, գ. 1. տուրք, տալու գործողությունը. 2. տրվածք տալու ձևն ու չափը. **դուրքին** **ամուր է կամ դուրքին փեռադ է** ժլատ մարդ է. **դուրքըդ գեղինը անցնի** (Ն), **դուրքըդ կեղինը անցնի** (Չ) (անեծք), **դուրքըդ չորնա** (անեծք) ժլատ ձեռքը չորանա:

ДУРКҺ, с. 1. дань, подать. 2. форма и размер подати; **дуркхин амур э** или **дуркхин пҺэрад э** скупердяй, скряга, **дуркхыд гэдины анцҺни** (Н), **дуркхыд кэдины анцҺни** (Ч) (проклятие), **дуркхыд чҺорна** чтоб отсохла твоя скупая рука; литер.вост.арм. տուրք туркх, литер.зап.арм. տուրք (произ. дуркх) – дань, подать; этимол. см. дур.

ԴՈՒՐՈՒԼՄԻՇ ԼԱԼ (Ն), **ՏՈՒՐՈՒԼՄԻՇ ԼԱԼ** (Չ) մրուրը տակը նստել. թուրք. դուրուլմակ – նույն իմ.:

ДУРУЛМИШ ЛАЛ (Н), **ТУРУЛМИШ ЛАЛ** (Ч) отстаиваться (о жидкости); турец. durulmak – отстаиваться.

ԴՈՒՎԱԶԻ, ած. կտորիձ, ուժեղ, աշխատանքի դժվարությունից չվախեցող:

ДРРАВАДЖИ 1. с. работага, труженик. 2. п. бедовый, отчаянный. 3. п. крепкий, дееспособный (старик).

ԴՕՐՈՍ (Չ), **ԴՕՐՈՍԳ** (Ն), գ. տպրակ. արաբ. և թուրք. թորփա – նույն նշ.:

ДОБРА (Ч), **ДОБРАГ** (Н), с. сума, матерчатый мешочек; зимств. от тюрк. dobra, tubrak – сума, мешочек; литер.вост.арм. տպրակ топрак, литер.зап.арм. տպրակ (пр. добраг) – мешочек, сума; в гаварах Ахалциха, Ереван, Мокс, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси տպրակ топрак, Алашкерт, Муш տորրազ тобраг, Полис դորրազ добраг, Себастья դորրազ дорбаг, Сведия դորրիզ дыбрюг, Аварик տո՞որրակ тонбрак.

ԴՕԳՈՒՇ, գ. վիճ, կռիվ. թուրք. դյովուշ – կռիվ. **դոգուշ անել** կռվել. **դոգուշի մեչ լալ** կռվի մեջ լինել:

ДОГУШ, с. потасовка, драка; **догуш анэл** драться, **догуши мэчҺ лал** участвовать в драке, потасовке; турец. dövüş (дöвюш) – драка, потасовка.

ԴՕԳՈՒՇՄԻՇ ԼԱԼ կռվել. թուրք. դոգուշմակ – նույն նշ.:

ДОГУШМИШ ЛАЛ драться; турец. dövüşmek (дöвюшмек) – драться.

ԴՕԳՈՒՇ-ԹԱԼԱՇ ԼԱԼ կռվել. տե՛ս նաև թալաշ:

ДОГУШ-ТҺАЛАШ ЛАЛ драться, бороться; см. также тҺалаш.

ԴՕԴՕ, գ. (մանկ.) ոտք:

ДОДО, с. (детск.) нога, ножка.

ԴՕԴՕՆ, գ. ոտք (երեխայի, սեղանի, աթոռի և այլն):

ДОДОХ, с. 1. ножка (детская). 2. ножка стула, стола; в гаварах Полис, Евдокия, Карин, Мараш,

Харберд, Киликия տոտոխ – нога.

ԴՕԴՕՎԱՆՔ, գ. տրտունջ:

ДОДОВАНКҺ, с. роптание, сетование.

ԴՕԴՕՎԷԼ (Չ), **ԴՕԴՕՎԱԼ** (Ն), բ.չ. տրտնջալ:

ДОДОВЭЛ (Ч), **ДОДОВАЛ** (Н), г.с.з. роптать, сетовать, жаловаться.

ԴՕԴՕՎԷԼԷՆ, մկ. տրտնջալով:

ДОДОВЭЛЭН, н. сетуя, ропща, жалуясь.

ԴՕԹԱԼ (Ն), **SOSUL** (Չ), ք.չ. մարմնի ցաված տեղում ուր ցավը անցնելուց հետո ցավի թույլ հարվածներ զգալ:

ДОТЪАЛ (Н), **TOTAL** (Ч), г.с.з. ощущать слабое биение пульса в больном месте после того как проходит острая боль; в гаварах Дерсин, Кхи տոթալ тоттал, в том же знач.

ԴՕԼԱԲ, գ. պահարան. պարս. դոլաբ – պահարան:

ДОЛАБ, с. шкаф; от перс. dolab – шкаф; в гаварах Акна, Муш, Мокс դոլուպ долуп, Тбилиси, Карин, Амшен, Урмия и т.д. դոլաբ – шкаф.

ԴՕԼՂՈՒՆ (Չ), տե՛ս դալղան (Ն):

ДОЛХЪУН (Ч), см. далхъан (Н).

ԴՕԼՈՒ, մկ. լի, լիքը:

ДОЛУ, п. полный, наполненный; турец. dolu, крым.татар. долу – полный.

ԴՕԼՄԱ, գ. 1. մի լիցք տեսակ կերակուր. 2. քարաշեն պատի վերնի մասը, որ կպչում է կտուրին. **դոլմա ուլի** պատի վերնը լցնել. պարս. դոլմե – դոլմա, ֆառշ:

ДОЛМА, с. 1. долма. 2. заливка, заделка цементным раствором стыка балки и стропила на крыше строения; **долма улэл** заделывать цементным раствором стык балки и стропила на крыше строения (в старину вместо цементного раствора использовали «дзэпһ»); от тюрк. dolmak долмак – заполняться, наполняться; литер.вост.арм. տոլմա толма, литер.зап.арм. տոլմա (произн. долма).

ԴՕՄՈՒՆ, գ. անիվի շրջանակ, հեց:

ДОХУН, в с. Крым **ТОХУН**, с. обод, наружная часть колеса в виде обруча; литер.зап.арм. դոդ (произн. тохъ) – обод, литер.вост.арм. դոդ дохъ – шина.

ԴՕՄՍԱՆ, թ. իննսուն. թուրք. – դոլսան:

ДОХСАН, ч. девяносто; турец. doksan, крым.татар. дохсан – девяносто; в гаварах Ван, Карин, Полис, Родосто, Зейтун, Харберд, Амшен, Кесария դոխան дохсан – девяносто.

ԴՕՄՍԱՆԱԳԱՆ, թ. իննսունական, ամեն մեկին, ամեն մեկից ինսուն:

ДОХСАНАГАН, ч. по девяносто (каждый, каждому, от каждого).

ԴՕՄՍԱՆՆՕՑ, թ. իննսուն արժող, կշռող:

ДОХСАННОЦҺ, ч. стоящий девяносто (рублей и т.п.).

ԴՕՄՍԱՆՈՒՄ, թ. իննսուներորդ:

ДОХСАНУМ, ч. девяностый.

ԴՕՂ¹, գ. 1. տող, գիծ. 2. քանոն. **դոդ քաշել** գիծ քաշել:

ДОХЬ¹, в с. Крым **ТОХЬ**, с. 1. строка, строчка. 2. линия, черта. 3. линейка; **дохъ кһашэл** провести линию; заимствовано из халдейских языков (аравийская группа семитских яз.); грабар. տոդ тохъ – прямая линия, литер.вост.арм. տոդ тохъ, литер.зап.арм. տոդ (произн. дохъ) – строка, линия, Алашкерт, Муш տոդ тохъ, Ахалциха, Ереван տոդ тохъ, Сучава դոդ дохъ – строка, линия, Буланых, Чарсанчак տոդ тохъ – ожерелье, колье.

ԴՕՂ² (Ն), **ՏՕՂ** (Չ), գ. դոդ, դոդալը. **վրրասի դոդ լըցվեցավ** (Ն), **վրրասի տոդ լըցվեցավ** (Չ) սկսեցի դոդալ:

ДОХЬ² (Н), **ТОХЬ** (Ч), с. 1. дрожь, озноб. 2. содрогание, трепет, страх; **вырас дохъ лыщвэцһав** (Н), **вырас тохъ лыщвэцһав** (Ч) меня охватила дрожь; грабар դոդ дохъ – дрожь, литер.вост.арм. դոդ дохъ, литер.зап.арм. դոդ (произн. тохъ) – дрожь, содрогание, в гаварах Алашкерт, Хачин, Муш, Нор-Джуга դ՛ոդ դօхօ, Полис դոդ дохъ, Ахалциха, Ереван, Карин դ՛ոդ դօхօ, Салмаст, Мараха տոդ тохъ, Родосто թոդ тохъ, Акна, Себастья դ՛տոդ դօհօ, Горис, Карабах Мокс, Шемаха, Амшен տօդ տօхօ, Агулис, Тбилиси դոլդ духъ, Возм դ՛ուլդ դухъ, Тигранакерт թուլդ thухъ, Зейтун դ՛իլդ դիухъ.

ԴՕՂԱԼ (Ն), **ՏՕՂԱԼ**, -ադ, -ադաձ, -ադոդ (Չ), ք.չ. դոդալ, գոփալ:

ДОХЪАЛ, гыдохъам (Н), **ТОХЪАЛ**, кытохъам, тохъацһ, тохъацһадз, -ацһохъ (Ч) 1. дрожать, тряситься. 2. тряситься над кем-либо, чем-либо, оберегать, боясь потерять. 3. дрожать, трепетать

перед кем-либо; грабар դրդալ дохъал – дрожать, литер.вост.арм. դրդալ дохъал, литер.зап.арм. դրդալ (пр. тохъал) – дрожать, трепетать, Нор-Джуга դ'դրալ дохъал, Полис, Тбилиси դրդալ дохъал, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Сучава դ'ոդրալ дохъал, Тигранакерт թրդրալ тохъал, Мараха, Салмаст տրդալ тохъал, Родосто թրդրալ тохъал, Амшен տրդրալ տохъуш, Возм դ'նրդալ դухъал, Асланбек դ'հոդրալ дхъал, Ван տհոդրալ төхъал, Агулис դրդրալ дхъхъол.

ԴՐԱՄԵՆ (Ն), **ՏՐԱՄԵՆ** (Չ), մկ. դրդալով:

ԴՐԱՄԵՆ (Н), **ԴՐԱՄԵՆ** (Չ), н. дрожа, трясась; трепеща.

ԴՐԱՄԵՆԵԼ (Ն), **ՏՐԱՄԵՆԵԼ**, -ցուց, -ցուցած, -ցունդ (Չ), ր.ա. դրդալ տալ, դրդալ տալով:

ԴՐԱՄԵՆԵԼ (Н), **ԴՐԱՄԵՆԵԼ**, -цудц, -цудцадз, -цуднохъ (Չ), п.г. приводить в ужас; литер.вост.арм. դրդալով дохъамեմ, литер.зап.арм. դրդալով (произн. тохъамեմ).

ԴՐԱՄԵՆ (Ն), **ՏՐԱՄԵՆ** (Չ), ր.ս. դրդալով:

ԴՐԱՄԵՆ (Н), **ԴՐԱՄԵՆ** (Չ), г.с.з. 1. дрожать. 2. трепетать; литер.вост.арм. դրդալով дохъдохъал, литер.зап.арм. դրդալով (произн. тохъдохъал) – дрожать, трепетать; в гаварах Полис, Тбилиси դրդալով дохъдохъал, Агулис դրդրալ дхъдхъол, Горис, Карабах տրդալով тыхъдохъал – дрожать.

ԴՐԱՄԵՆԵԼ (Ն), **ՏՐԱՄԵՆԵԼ** (Չ) դրդալով:

ԴՐԱՄԵՆԵԼ (Н), **ԴՐԱՄԵՆԵԼ** (Չ), н. дрожа; трепеща.

ԴՐԱՄԵՆԱՆ կտրատել. թուրք. դրամ – կտրատած:

ԴՐԱՄԵՆԱՆ **ԱՆՈՒՄ** нарезать, разрезать на куски; турец. doğram (дохърам) – отрезанный кусок, doğramak (дохърамак) – разрезать на куски, крым.татар. догърамакъ – нарезать.

ԴՐԱՄԵՆԱՆ, մկ. ճիշտ, ճիշտն ասելով. թուրք. դրամ – արտաք:

ԴՐԱՄԵՆԱՆ, н. откровенно говоря, по правде говоря; турец. doğrusu aramırsa (дохърусус аранырса) – откровенно говоря, по правде говоря.

ԴՐԱՄԵՆ, ած. դրամ, հիմար:

ԴՐԱՄԵՆ, с. балда, кретин.

ԴՐԱՄԵՆ կամ **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** (նուտել, խմել), ած.մկ. կուշտ. թուրք. դոյմալ – կշտախալ:

ԴՐԱՄԵՆ или **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** 1. п. сытый. 2. н. сытно, вдоволь (есть, пить); турец. doymak (доймак) – насыщаться, doyum (дойум) – удовольствие; см. также сойэн.

ԴՐԱՄԵՆ, գ. տոն:

ԴՐԱՄԵՆ, с. праздник, торжество; исконно арм. слово, грабар տոն тон, литер.вост.арм. տոն тон, литер.зап.арм. տոն (произн. дон) – праздник, Агулис, Алашкерт, Карин, Ахалциха, Муш, Шемаха, Ван տոն тон, Ереван տոնոր тонор, Харберд, Амшен, Родосто, Сучава, Себастья, Тигранакерт դոն дон, Зейтун դեոն дён, Мараха, Нор-Джуга, Салмаст տուն тун.

ԴՐԱՄԵՆԱՆ (Ն), գ. այն մարդը, որի տոնն է կատարվում:

ԴՐԱՄԵՆԱՆ (Н), с. именинник.

ԴՐԱՄԵՆԵԼ, գ. տոնել:

ԴՐԱՄԵՆԵԼ, г.с.з. праздновать; литер.вост.арм. տոնել тонел, литер.зап.арм. տոնել (произн. донэл).

ԴՐԱՄԵՆԻ, ած. տոնի, տոնական:

ԴՐԱՄԵՆԻ, п. праздничный; **ԴՐԱՄԵՆԻ հալա** праздничная одежда.

ԴՐԱՄԵՆԻԼ, ր.կր. տոնվել:

ԴՐԱՄԵՆԻԼ, г.стр.з. праздноваться.

ԴՐԱՄԵՆԱՆԱՆ կ **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** (Ն), **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** (Չ), գ. տոնախմբությունն անվանակոչության օրվա կամ ծննդյան տարեդարձի առթիվ:

ԴՐԱՄԵՆԱՆԱՆ и **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** (Н), **ԴՐԱՄԵՆԱՆ** (Չ), с. именины.

ԴՐԱՄԵՆ, գ. կուրծք. թուրք. դոշ – կուրծք:

ԴՐԱՄԵՆ, с. грудь, грудина; от турец. (диал.) döş (дөш) – грудь, грудная часть туши; среднеарм. яз. դոշ дош – грудь, из турец. употр. во всех западноарм. диалектах в значении грудь.

ԴՕՇԱԳ, գ. անգղիին. բուրբ. դռշէր – անկողին. **դօշագ ընէլ** հիվանդանալ ու պանկէլ:
ДОШАГ, с. 1. постель. 2. матрас; **дошаг ыйнэл** заболеть, слечь в постель; перс. došāk – постель, от которого турец. dōšek (дōшек) – матрац, постель; среднеарм. яз. տօշակ тошак, տէօշէկ тōшэк – тюфяк, матрас, из турец., употребляется во всех западноармянских диалектах в значении постель, матрас, Амшен դէշոդ дэшāхь – постель и т.д.

ԴՕՇԱԳԻ ԷՐԷՍ, գ. ներքնակի երես:

ДОШАГИ ЭРЭС, с. наматрасник, чехол для матраса.

ԴՕՇԱԳ-ՅՕՆԴԱՆ, գ. քնէլու պարագաներ. հոմանիշը – յարթախ-տուրախ:

ДОШАГ-ЙОРРХЪАН, с. постельные принадлежности; турец. yorgan (йорган), крым.татар. ёргъан – одеяло, ёргъан-тёшек – постельное бельё, постель; синоним – йатһах-турах.

ԴՕՇԹ (Ն), **ԴՕՇՏ** (Չ), գ. ընկեր, բարեկամ:

ДОШТ (Н), **ДОШТ** (Ч), с. друг, приятель, товарищ; **дошт лал** дружить с кем-либо; см. также достһ; в гаваре Карабах դօստ дост – друг, приятель.

ԴՕՇԷՄԷ, գ. մեծ տափակ քար. բուրբ. դյօշէմէ – տախտակամած:

ДОШЭМЭ или **ДОШ КһАР**, с. большой плоский камень, обработанный для выравнивания угла строящейся стены дома; турец. dōšemek (дōшэмэк) – мостить камнем, dōšeme (дōшэмэ) – пол, настил; среднеарм. яз. դօշամիш дошама – мостовая, мощёная плитами, из турец., в гаваре Амшен դէշիմմ дэшимä – пол в доме.

ԴՕՇՆԱՎՕՐ, տէ՛ս դօնշունավօր (Ն):

ДОШНАВОР, см. доншунавор (Н).

ԴՕՍԹ (Ն), **ԴՕՍՏ** (Չ), տծ. բարեկամ. պարս. դուսթ – բարեկամ:

ДОСТ (Н), **ДОСТ** (Ч), с. друг; приятель; знакомый;; перс. dust – приятель, знакомый, от котор. турец. dost, крым.татар. дост – приятель, друг; среднеарм. яз. դօստ дост – друг, приятель, из турец.; употр. во всех арм. диалектах в значении друг, приятель, знакомый, Амшен դօստ дост и т.д.

ԴՕՐՈՒՄ, գ. հովների շարժական տնակ:

ДОРУМ, с. переносной домик пастухов.

ԴՕՔՈՒՆ, տծ. լի, կուշտ, արոք:

ДОКХУН, п. 1. налитой, тучный, упитанный. 2. полный, обильный, в изобилии; **столин выран докхун** э на столе полно еды; литер.вост.арм. տոկուն токун, литер.зап.арм. տոկուն (произн. докхун) – крепкий, твёрдый, прочный.

23

***ԶԱԳԱՖ**, տծ. քիչ (բերք). «սակավ» բան է:

***ЗАГАФ**, п. скудный (об урожае); грабар սակավ сакав – малый, литер.вост.арм. սակավ сакав, литер.зап.арм. սակաւ (произн. сагав) – малый, редкий, в гаварах Тбилиси սակավ сакав, Муш ւազաֆ сагаф – малый, немногий.

***ԶԱԳԱՏՈՒԹԻՆ**, գ. սակավություն (բերքի):

***ЗАГАФУТҺИН**, с. скудость (об урожае).

ԶԱԴԳԸՉԷՔ, գ. գատկական նվեր հարսնացուին փեսեցուի ծնողներից:

ЗАДГЫЧҺӘКһ, с. пасхальные подарки невесте от родителей жениха.

***ԶԱԴԷԼԸ** (Չ), տծ. հիվանդոդ, ցավազար:

***ЗАДЭЛЫ** (Ч), п. больной, болезненный.

ԶԱԴԻԳ՝, գ. գատկի տոնը. **զադիգի վրրա. դարին մէմը զադիգ, ան ալ նավազադիգ** հազիվ մի անգամ հաջողություն էղավ, այն էլ արգել հանդիպեց:

ЗАДИГ՝, с. пасха, праздник пасхи; **задиги выра** на пасху, **дарин мэмы задиг, ан ал навазадиг** только удача улыбнулась, но без ложки дёгтя не обошлось; грабар գատիկ затик – пасха,

литер.вост.арм. զատիկ շտիկ, литер.зап.арм. զատիկ (произн. задиг) – пасха, в гаварах Ахалциха, Мокс, Карин, Нор-Джуга զատիկ շտիկ, Ереван, Муш, Тбилиси զաղիկ շտիկ, Алашкерտ, Амшен, Полис, Родосто, Себастья, Сучава զաղիկ շտիկ, Горис, Возм, Ван զատիկ շտիկ, Харберд, զաղիկ շտիկ, Агулис, Мараха, Шемаха, Салмаст զատիկ շտիկ, Асланбек շտիկ զաղիկ, շտիկ զաղիկ, Хачин, Тигранакерт զատիկ շտիկ, Мужамбар, Тавриз զեղիկ շտիկ, Зейтун զաղիկ շտիկ:

ՉԱՂԻԳՉ, գ. մի տեսակ բզեզ՝ անթև, կարմիր գույնի, սև բծով:

ՉԱԴԻԳ², с. зоол. клоп-солдатик, красноклоп бескрылый, или красный клоп размером 9–11 мм, *Rugthosoris apterus*; литер.вост.арм. զատիկ շտիկ, литер.зап.арм. զատիկ (произн. задиг) – божья коровка, в гаварах Карабах, Полис, Евдокия, Хотрджур, Харберд, Ван и т.д. զատիկ շտիկ – божья коровка.

ՉԱԼԸՄ, ած. վեգ խաղալիս անսխալ խփող (տղա):

ՉԱԼԻՄ, п. 1. ловкий, проворный (об игроке в бабки, гайдан). 2. предприимчивый, расторопный; араб. *zalı́m*, турец. *zalı́m* – жестокий, в гаварах Карабах, Казах, Аварик, Мокс, Урмия, Амасия, Арабкир, Ван զալիմ շտիկ, Нор-Баязет, Нор-Джуга, Тбилиси, Карин զալիմ շտիկ – а) ловкий, расторопный, б) смелый, бесстрашный, в) свирепый.

ՉԱԿՈԸՄ (Չ), գ. մետաղյա գողված շտեմարան ցորենի պահպանման համար, հացապահեստ:

ՉԱԿՐՐԻՄ (Չ), с. зернохранилище, сварной металлический резервуар для хранения зерна; от рус. закрома.

ՉԱՀԻԴԵ, գ. պաշար. արար. զախիրե – նպարեղեն, արմտիք:

ՉԱԿԻՐԵ, с. съестные припасы, провизия; араб. *zahı́re* – провизия, турец. *zahire* (захире) – запасы зерна; среднеарм. яз. զախիրա շտիկ, զաիրա շտիկ – съестные припасы, из турец., в гаварах Харберд, Асланбек զաիրա շտիկ, Ширак, Апаран զաիրա շտիկ, Кесаб զաիրա շտիկ – съестные припасы.

ՉԱՀՄԵԹ, գ. անհանգստություն որ պատճառում են ուրիշին. ար. զահմեթ, նույն նշ.:

ՉԱԿՄԵԹ, с. беспокойство, причиняемое другим людям; араб. *zahmat* – беспокойство, затруднения; среднеарм. яз. զահմաթ շտիկ, Карабах զահմաթ շտիկ, Ван զախմաթ շտիկ – беспокойство, причиняемое другим.

ՉԱՄԲԱԽ (Ն), գ. շուշան. պարս. զենբակ – շուշան:

ՉԱՄԲԱԽ (Н), с. бот. лилия; перс. *zāmbāg* – лилия, *Lilium*; среднеарм. яз. զամբախ շտիկ – лилия, в гаварах Карабах, Себастья, Гандзак, Ван զամբախ շտիկ – лилия.

ՉԱՅ, գ. կորուստ, վնաս. արար. զայի – կորված, պարս. զայե – փչացած, վնասված:

ՉԱԻ, с. 1. потеря, утрата. 2. урон, ущерб; араб. *zayı*, перс. *zaıa* – испортившийся, турец. *zayı* (зайи), крым.татар. *zayı* – потеря; в гаварах Нор-Джуга, Тбилиси, Карабах, Ван, Аварик, Урмия, Карин, Арабкир, Муш, Шатах, Амшен զայի շտիկ, Тбилиси զայի շտիկ – потеря.

ՉԱՅԷԸ, մկ. երևի, հավանորեն. արար. զաիր – ակներև:

ՉԱԻԵՐ, н. наверное, скорее всего, возможно; **հա շտիկ** да, наверное, **չի շտիկ** нет, наверное; араб. *zahir* – очевидно; в гаварах Полис զեիր շտիկ и զեիր շտիկ, Шатах զայի շտիկ – наверное.

ՉԱՆ, գ. արտ:

ՉԱՆ, с. пашня, нива, пахотное поле; крым.татар. *zan* – пашня, пахотное поле.

ՉԱՆԱ, գ. 1. դատարկախոս, դատարկաբան, շաղակրատ մարդ. 2. ձանձրացնող մարդ. 3. եզրապատգործների հիվանդություն – ցուցաբերվում է տերևների վրա խայտի տեսքով:

ՉԱՆԱ 1. с. зануда. 2. с. пустослов, пустомеля. 3. п. надоедливый, занудливый, назойливый. 4. с. волчок, зарази́ха, *Orobanchе*, род растений-паразитов, обитающих на культурных растениях; среднеарм. яз. զանախ շտիկ – пустослов, пустомеля, от перс. *zanax*.

ՉԱՆԳ, գ. զանգ:

ՉԱՆԳ, с. 1. колокол. 2. звонок (школьный); **занг дал** звонить (о звонке, колоколе); пехлев.-перс. *zang* – колокол, бубенчик; грабар զանգալ շտիկ, литер.вост.арм. զանգ շտիկ и զանգալ շտիկ

зангак, литер.зап.арм. զանգ (произ. занкh) и զանգալ (занкhаg) – колокол, бубенчик, в гаварах Ахалциха, Карин զանկ занк, Алашкерт, Ереван, Харберд, Нор-Джуга, Муш, Горис, Шемаха, Родосто, Тигранакерт զանգ занг, Мараха զանգ զանգի, Сучава զանգա՛ զանգh, Полис զանգալ զանգhаg, Амшен զոնգալ զонгаг.

ԶԱՆԳԷԼ, բ.ճ. զանգել:

ЗАНГЭЛ, г.с.з. 1. звонить (в колокол, школьный звонок). 2. звонить по телефону; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զանգել զангэл – звонить.

ԶԱՆԳԸՆ-ԶԱՆԳԸՆ (Ն), **ԶԸՆԳԸՆ-ԶԸՆԳԸՆ** (Չ), մկ. մարմինը ցնցվելով (դողալ). փոխ. թուրք.:

ЗАНГЫРР-ЗАНГЫРР (Н), **ЗЫНГЫРР-ЗЫНГЫРР** (Ч), н. подражание сильной дрожи всего тела; турец. zangır-zangır (зангыр-зангыр) – подражание сильной дрожи; в гаваре Ван զընզըն-զընզըն зынгырр-зынгырр – подражание сильной дрожи.

ԶԱՆՑԱ (Չ), **ԶԱՆՑԱՆ** (Ն), գ. բարբ, սովորություն. իտալ. ուզանցա – սովորություն:

ЗАНЦА (Ч), **ЗАНЦААН** (Н), с. уклад жизни, обычай; от итал. usanza (узанца) – обычай; в гаварах Полис, Партизак զանցա զанца – обычай.

ԶԱՇՏԷԼ (Չ), տե՛ս զարթել (Ն):

ЗАШТЭЛ (Ч) см. зарthэл (Н).

ԶԱՎԱԳ, գ. զավալ:

ЗАВАГ, с. дитя, ребёнок; грабар զավալ զавак – дитя, ребёнок, литер.вост.арм. զավալ զавак, литер.зап.арм. զավալ (произн. заваг) – дитя, ребёнок, в гаварах Алашкерт, Шемаха, Муш, Нор-Джуга, Карин, Тбилиси զավալ զавак, Сучава, Алашкерт, Ереван, Харберд, Полис, Родосто, Себастья զավա՛ զавագ, Асланбек զավա՛ զавագ, զավալ զавай, Мокс զավալ զավակ, Возм զավակ զավակ, Мараха զավակ զավակի, Тигранакерт զավակ զավակ, Зейтун, Хачин զավո՛ զавог.

ԶԱՆՈՎ-ԶՕՆՈՎ, մկ. մեծ դժվարությունք. պարս. զարի – լաց + զոր – ուժ, բնություն + հայ. «ով»:

ЗАРРОВ-ЗОРРОВ, н. с большим трудом; перс. zar – плач, zor – сила, насилие + арм. суфф. «ов»; турец. zar zor (зар зор) – с трудом.

ԶԱՎԱԼԱ-ԶԸՍՏԸՄ, գ. իրարանցում:

ЗАВАЛА-ЗЫСТЫМ, с. переполох, суматоха.

ԶԱՎԱԼԸ, ած. խիղճ. արար. զավալ – անկում, ոչնչացում, որից թուրք. զավալը – խիղճ:

ЗАВАЛЫ, п. бедный, несчастный, жалкий; араб. zāval – гибель, от которого перс. zāval, турец. zavallı (заваллы), крым.татар. заваллы – бедный, несчастный; в гаварах Ван, Полис, Партизак, Амасия, Ардиал զավալը завалы, Амшен զավալի завали – бедный, несчастный.

ԶԱՎԹ (Ն), **ԶԱՎՏ** (Չ) առանձին չի գործածվում. արար. զարթ – բռնել, գրավել, զսպել. **զավթ անել** (Ն), **զավտ անել** (Չ) ա) գրավել, սեփականել (ուրիշին պատկանածը), բ) զսպել. **զավթ լալ** (Ն), **զավտ լալ** (Չ) զսպել, հնազանդվել (ձին սանձից):

ЗАВТh (Н), **ЗАВТ** и **ЗАФТ** (Ч) употр. в выраж. **завтh анэл** (Н), **завт анэл** (Ч) а) присвоить чужое имущество, б) усмирять, укрощать, в) прилагать усилие, **завтh лал** (Н), **завт лал** (Ч) а) подчиняться, покоряться (о человеке), б) укрощаться, обуздываться (о лошади), **зафт анэлу пан чhэ** не справиться, не удержать, не остановить (человека, лошадь); араб. zābt – захватывать, завоёвывать, покорять, господствовать, от которого перс. zābt, турец. zapt, zaptetmek – захватывать; среднеарм. яз. զավթ զавтh – захват, присвоение, զավթ անել զавтh анел – захватывать, присваивать, из перс.-турец., в гаварах Полис զավտ ընել զавт ынел, Ван զավթ անել զавтh анел, Карабах զավթել զавтhел, Карин, Гандзак զավթ անել զавтh анел, Арабкир զավդ անել զավд анел – захватывать, завоёвывать. Амшен զավտ ընուլ – удерживать.

ԶԱԸ, գ. առանձին չի գործածվում և բառի իմաստը մոռացված է, մնացել է միայն **զար գուլա** սաստիկ լալիս է (բառացի), բայց իրոք նշանակությունը սաստիկ գանգատվում է որևէ անհաջողության առթիվ. պարս. զար – լաց:

ՅԱՐ, с. плач, рыдание; значение слова забыто, сохранилось только в выраж. **зар гула** слезливо жалуется (букв. плачет навзрыд); перс. zar – плач, крым.татар. зар – плач; среднеарм. яз. qար зар – плач, Тбилиси, Урмия qար зар – плач.

ՉԱՐԱՐ, գ. վնաս. արար. qարար, որից արար. և թուրք. qարար – վնաս:

ՅԱՐԱՐ, с. вред, ущерб, урон; **зарар փսսհунэл** причинять ущерб, вред; араб. zarar – вред, от которого перс. zārār, турец. zarar, крым.татар. зарар – вред, ущерб, урон; среднеарм. яз. qարար зарар, из араб.-перс., в гаварах Ван, Карабах, Полис, Амшен, Харберд, Карин, Сведия и т.д. qարար зарар – вред, ущерб.

ՉԱՐԱՐ ԱՆՕՂ, գ. վնասատու:

ՅԱՐԱՐ ԱՈՒՅ, с. вредитель.

ՉԱՐԱՐԼԸ, шд. վնասակար:

ՅԱՐԱՐԼԻ, п. вредный; турец. zararlı зарарлы – вредный.

ՉԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ, գ. վնասարարություն:

ՅԱՐԱՐՄԻՆ, с. вредительство.

ՉԱՐԱՐ ՊԵՐՕՂ, шд. վնասարեր:

ՅԱՐԱՐ ՍԵՐՈՒՅ, п. вредоносный.

ՉԱՐՉԱՐԹԱՐ, գ. ծանազարդար, ծանկազարդի սուհ:

ՅԱՐՅԱՐԹԱՐ, с. вербное воскресенье; литер.вост.арм. ծանազարդար արարարдар, литер.зап.арм. ծանազարդար (дарарарарар) – вербное воскресенье.

ՉԱՐԹԱՐԵԼ (Ն), ր.ն. զարդարել:

ՅԱՐԹԱՐԵԼ (Ո), г.д.з. украшать, наряжать; литер.вост.арм. զարդարել արдарел, литер.зап.арм. զարդարել (произн. арарарел) – украшать.

ՉԱՐԹԱՐԱՆԻՔ (Ն), գ. զարդարանք:

ՅԱՐԹԱՐԱՆԻՔ (Ո), с. украшения, убранство; литер.вост.арм. զարդարանք արдаранк, литер.зап.арм. զարդարանք (произн. арараранк).

ՉԱՐԹԱՐՎԵԼ, ր.ն. զարդարվել:

ՅԱՐԹԱՐՎԵԼ, г.с.з. наряжаться; литер.вост.арм. զարդարվել արдарвел, литер.зап.арм. զարդարուիլ (произн. арарарвил).

ՉԱՐԹԵԼ և **ՉԱՇԹԵԼ** (Ն), **ՉԱՇՏԵԼ** (Չ), ր.չ. արթնանալ:

ՅԱՐԹԵԼ և **ՅԱՇԹԵԼ** (Ո), **ՅԱՇՏԵԼ** (Չ), г.с.з. просыпаться, пробуждаться; исконно арм. слово, грабар արթ-նուլ արар-нул – вскакивать, литер.вост.арм. արթնել արарнел, արթնանալ արарнанал, литер.зап.арм. արթնել արарнэл – пробуждаться, в гаварах Асланбек, Полис, Родосто, Себастья արթնանալ արарннанал, Ахалциха, Карин, Тбилиси արթիլ արарнил, Нор-Джуга արթնել արарнел, Мараха արթնել արарнел, Агулис արթնանիլ արарннанил, Карабах արարթնանալ արарннанал, Амшен արթնուլ արарнуш, Горис արթնանուլ արарннанал, Салмаст արթնել արарнел, Сучава արթնել արарнел.

ՉԱՐԹԵՅՆԵԼ և **ՉԱՇԹԵՅՆԵԼ** (Ն), **ՉԱՇՏԵՅՆԵԼ** (Չ), ր.ա. արթնացնել:

ՅԱՐԹԵՅՆԵԼ և **ՅԱՇԹԵՅՆԵԼ** (Ո), **ՅԱՇՏԵՅՆԵԼ** (Չ), п.г. будить; литер.вост.арм. արթեցնել արарещнел.

ՉԱՐԹԸՐԵԼ (Ն), **ՉԱՐՏԸՐԵԼ**, -էցալ, -ալ (Չ), ր.չ. արթնալ ձմեռվա քից (արարի վասի):

ՅԱՐԹԻՐԵԼ (Ո), **ՅԱՐԿԻՐԵԼ**, -эцхав, -адз (Չ), г.с.з. пробуждаться от зимнего сна (о растениях).

ՉԱՐԹՈՒՆ և **ՉԱՇԹՈՒՆ** (Ն), **ՉԱՇՏՈՒՆ** (Չ), шд. արթուն, արթած:

ՅԱՐԹՈՒՆ և **ՅԱՇԹՈՒՆ** (Ո), **ՅԱՇՏՈՒՆ** (Չ), п. бодрствующий, недремлющий; среднеарм. яз. արթուն արаруйн – бодрствующий, литер.вост.арм. արթուն արарун, արթուն արарун, литер.зап.арм. արթուն արарун – бодрствующий, в гаварах Алашкерт, Ереван, Харберд, Муш, Полис, Родосто, Себастья արթուն արарун, Ахалциха, Ереван, Карин, Нор-Джуга, Сучава, Тбилиси

զարթուն շարթյոն, Агулис արթուն արրթյոն, զարթուն շարրթյոն, Тигранакерт տարթուն արրթյոն, Асланбек արթին արթյոն, Горис զարթին շարթյոն, Акна արդ'ին արդյոն, Ван տրթին արթյոն, Мараха, Шемаха գտրթին շարթյոն, Салмаст գտրթին շարրթյոն, Карабах զերթուն շարթյոն, Амшен զայրթուն շարթյոն, Возм հարթոն արթոն, Хачин այրոն արդոն, Зейтун այր'ոն արդոն.

ԶԱՐՄԱՆՔ կամ **ԱՐՄԱՆՔ** (Ն), ած. զարմանալի. **զարմանք բան է** զարմանալի բան է:

ЗАРМАНК или **АРМАНК** (Н), с. удивление, потрясение; **зарманк бан** э удивительное дело; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զարմանք зарманк, в том же знач.

ԶԱՐՆԷԼ, -իմ, -գից, -աձ, -նօղ, զա՛րզ, զարզե՛ք, մի զա՛րնի, մի զա՛րնիք, բ.ն.չ. 1. հարվածել, խփել, գնդակահարել. 2. գողանալ, սեփականել, փակցնել. 3. թվալ, երեվալ. 4. վերածել. **ազբար-ազբարէ զարնել** բակից բակ անցնելով երթալ. **բաղը զարնել** պատին փակցնել, պատից կախ տալ (նկար և այլն). **բալչընը բաղին զարնել** տե՛ս բալչընի. **զարուղ զարնել** կապտին տալ, քիչ կապույտ լինել կամ երևալ. **դուռը զարնել** (Ն), **տուռը զարնել** (Չ) դուռը թխկացնել, դուռը խփել. **զրոնագը զարնել** (Չ) շալակել, շալակն առնել. **թել զարնել** տե՛ս թել. **շահը գրլօխին զարնել** (Ն), **շահը կրլօխին զարնել** (Չ) տոկոսը միացնել դրամ գրխին. **ստագի զարնել** փողի վերածել. **դամդա զարնել** (Ն), **տամդա զարնել** (Չ) ա) խարել, բ) դրոշմ կամ կնիք դնել. **քովը զարնել** (Չ) իր մոտ գտնված, բայց ուրիշին պատկանածը սեփականել, չվերադարձնել, տիրել. **զարգաձ բան** (Ն), **զարգաձ պան** (Չ) գողացած բան:

ЗАРНЭЛ, гызарним, заргищ, -адз, -нохъ, зарг, заргэх, ми зәрни, ми зәрник, г.д.с.з. 1. ударять, бить. 2. застрелить, расстрелять. 3. красть, присваивать чужую вещь. 4. казаться, отдавать (о цвете). 5. забивать гол (в спорт. игре); **азбар-азбарэ зарнэл** идти напрямик, кратчайшим путём, **бады зарнэл** повесить на стену (картину и т.п.), **балчыхы бадин зарнэл**, см. балчых, **габуд зарнэл** отдавать синеватым цветом, **дурры зарнэл** (Н), **турры зарнэл** (Ч) хлопнуть дверью, **гырнагы зарнэл** (Ч) взвалить на спину, **тхэл зарнэл** отправить телеграмму, **шаһы гылохин зарнэл** (Н), **шаһы кылохин зарнэл** (Ч) прибавляться (о процентах на капитал), **дамхъа зарнэл** (Н), **тамхъа зарнэл** (Ч) а) клеймить, прижигать, б) ставить печать, **кховы зарнэл** (Ч) присвоить чужую вещь, **заргадз бан** (Н), **заргадз пан** (Ч) украденная вещь; исконно арм. слово, грабар զարկանել зарканел – бить, литер.вост.арм. զարկել заркел, литер.зап.арм. զարնել зарнэл – ударять, бить, в гаварах Муш զարկել заркел, Салмаст գտրկել շարкел, Мараха գտրկել շаркэл, Мокс գտրկիլ շаркил, գտնիլ շанил, Возм գտրկիլ շаркил, Алашкерт գտրգել շаргел, Тигранакерт գտրգիլ շаргил, Сучава զարնել зарнел, Ахалциха, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек զարնել зарнэл, Ван գտնել շанел, Харберд զենիլ շанил, Амшен զայնուշ շайнуш.

ԶԱՐՆՎԷԼ, -վեցավ, -վաձ, -վօղ, բ.կր.չ. 1. հարված ստանալ, գնդակահարվել. 2. սիրահարվել:

ЗАРНЫВЭЛ, гызарныви, зарнывэцһав, зарнывадз, зарнывохъ, г.стр.з. 1. ударяться, стукаться. 2. застрелиться. 3. пристраститься к чему-либо, сильно увлекаться каким-либо занятием; **кирк кашталу зарнывэцһав** (Ч) пристрастился к чтению книг.

ԶԱՐՆՎՎԱՅՔ (Ն), **ԶԱՐՆՎՎԱՄԿ** (Չ), գ. հարվածելու կերպը, եղանակը:

ЗАРНЫВАЦІК (Н), **ЗАРНЫВАЦК** (Ч), с. способ, манера нанесения удара; литер.вост.арм. զարկվածկ закрквацк, в том же значении.

ԶԱՖՈՍ, գ. մաղձ, լեղի. արար. սաֆրա – նույն նշ.:

ЗАФРА, с. мед. желчь; араб. safra, от котор. турец. safra, крым.татар. зафра – желчь; в гаварах Ван սաֆրա сафрра, Евдокия, Амасия, սաֆրա сафра, Карабах ստփոտ сәпһрә – желчь.

ԶԱՖՈՍՆ, գ. քրքում. արար. զաֆերան – քրքում:

ЗАФРАН, с. бот. шафран, Crocus; от араб. zafaran – шафран; грабар զափրան зафран, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զաֆրան зафран.

ԶԷԲԷԼ, տե՛ս զիյան-զեբիլ, առանձին չի գործածվում, նշանակությունն էլ մոռացված է. արար. զիբլ, պարս. զեբալե – աղբ:

ՅՅԲԻԼ, с. сор, мусор; значение слова забыто, употр. только **зийан-зэбил анэл** испортить, погубить, **зэбил харпһадз** (Ч) пьяный в хлам; араб. zibl, перс. zebale – мусор; среднеарм. яз. զիպիլ зипил, զիպլ зипл – сор, мусор, из араб.-перс., в гаварах Карабах, Шемаха, Урмия, Карин, Харберд, Полис, Акна и т.д. զիբիլ зибил – сор, мусор; см. зийан.

ՋԵԹԻՆ-ՅԱՂԻ, գ. ձիթապտուղի ձիթ. թուրք. յաղ – յուղ, փոխառություն է հայ. «եղ» բառին:

ՅՅԹԻՆ-ԻՎԱԽԻ, с. оливковое масло; турец. zeysin yağı (зейтин йахы) – оливковое масло; в гаваре Ван զեթին-յաղի зэтин-йахи – оливковое масло, из турец. (согласно Р. Ачаряну, древнеармянское слово իղ յухъ – масло, было заимствовано турецким языком из армянского языка, затем повторно вошло в армянские диалекты из турецкого яз.).

ՋԵԹՈՒՆ, գ. ձիթապտուղ. արար. զեթուն, ձիթապտուղ. արար. զեթ – ձիթ բառից:

ՅՅԹԻՍ, с. бот. 1. лох узколистный, или пшат, *Elaeagnus angustifolia*, растет в виде кустарника или невысокого дерева, его плоды – сладковатые серебристые маслинки. 2. маслина, олива; от араб. zeitun; среднеарм. яз. զեթուն зэтин, զայթուն зайтин, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զեթուն зейтин – олива, маслина, в большинстве диалектов զեթուն зэтин, Полис զեթին зэтин, Ван զեթն зэтон, Амшен զեթին зэтин – олива.

ՋԵԶԻՐ, գ. թույն. պարս. զեիր, թուրք. զեիր – թույն. **աղու-զեիր** կամ **աղու-զեիր** շաքարանախամ. տե՛ս նաև աղու:

ՅՅԻՐ, с. яд, отравя; **ахъу-зэир** или **ахъу-зэир** очень горький; перс. zehr, турец. zehir – яд; в гаварах Полис, Ван զեիր зэир, Карабах զիր зыир, զիր зэир, Горис, Карин, Тбилиси и т.д. զիրումար заирумар – яд.

***ՋԵՄ**, գ. զանգառ. հոմանիշը – շիրյաթ. **զեմ անել** կամ **մեզին զեմ անել**. փոխ. պարս.:

***ՅՅՄ**, с. жалоба, сетование; **зэм анэл** или **мэгин зэмы анэл** жаловаться на кого-либо; араб. zem, от котор. турец. zem (зем) – порицание, упрек, брань; синонимы – шикһйатһ, кангад.

ՋԵՄԲԻԼ (Ն), գ. զամբյուղ. արար. զեմբիլ – զամբյուղ:

ՅՅՄԲԻԼ (Н), с. корзина; араб. zenbil, от которого перс. zanbīl – корзина; грабар զամբիլ замбюхъ или զամբիղ замбихъ – корзина, литер.зап.арм. զամբիլ (пр. зампһюхъ), в гаварах Полис, Амасия, Себастья, զեմբիլ зэмпил, Тбилиси, Карин, Гандзак, Амшен, Карин, Ахалциха, Мокс, Хизан զամբիլ замбил, Ван զամբիլ зэмбил, Карабах զամբիլ зэмбюл, Нор-Баязет замбехъ զամբեղ, Муш զեմբիլ зымпил – корзина.

ՋԵՆԳՆՆԱԼ, բ.չ. հարստանալ:

ՅՅՆԳԻՆՆԱԼ, г.с.з. богатеть; в гаварах Карин, Ван զանկիննալ занкиннал, Ширак, Ахалциха զանկիննալ занкннал, Полис զենկիննալ зэнкиннал; этимологию см. зэнгин.

ՋԵՆԳՆՑՆԵԼ, բ.ա. հարստացնել:

ՅՅՆԳԻՆՑԻՆՆՅԱԼ, п.г. обогащать, делать богатым.

ՋԵՆԳԻ (Ն), **ՋԵՆԳՈՒ** (Չ), գ. ասպանդակ. թուրք. իուզենգի – ասպանդակ:

ՅՅՆԳԻ (Н), **ՅՅՆԳՅ** (Ч), с. стремя; турец. üzengi (үзенги) – стремя; в гаварах Карабах, Тигранакерт, Харберд, Карин и т.д. զանգու зангу, Ван, Мокс զանգի занги, Муш զանկու занку, Амшен զենկկու зынкку – стремя.

ՋԵՆԳԻՆ, ած. հարուստ. փոխ. թուրք.:

ՅՅՆԳԻՆ, п. богатый; турец. zengin, крым.татар. зенгин – богатый; в гаварах Ван զեմգին зэнгин, Тбилиси, Урмия, Карин, Муш, Тигранакерт, Мокс զեմգին зэнгин, Марзван զենկին зэнкин, Багеш, Алашкерт զենկին зынкин, Амшен զեգին знгин – богач.

ՋԵՆԳԻՆՈՒԹԻՆ, գ. հարստություն:

ՅՅՆԳԻՆՈՒԹԻՆ, с. богатство, роскошь.

ՋԵՆԻՉԱԹ (Չ), **ՋԵՆԻԱԹ** (Ն), գ. արհեստ. փոխ. թուրք.:

ՅՅՆԻԱԹ (Ч), **ՅՅՆԻԱԹ** (Н), с. ремесло, профессия; араб. sanaat, от котор. перс. и турец. zanaat, крым.татар. зенаат – ремесло; в гаварах Полис զենահար зенаһаһ, Ван, Карабах Шемаха,

Шатах սանահաթ санահат, Муш, Алашкерт, Карин, Джавахк սանաթ санат, Басен, Мокс սանիһаթ саниһат, Хизан սանһаթ санһат, Амшен զօւրһтun зонһәт – ремесло.

ԶԷՎԶԵԳ (Նխջ), ած. տեւտամիտ. թուրք. զէվզէգ – տեւտամիտ:

ЗЭВЗЭГ (Нхч), п. легкомысленный; от турец. zevzek (зевзек) – дурашливый, болтливый. литер.зап.арм. զէվզէկ (произн. зевзег), Полис, Амасия զէվզէկ зэвзэк, Карабах, Аварик, Карин, Амшен, Харберд и т.д. զավզակ завзак – болтун, легкомысленный.

ԶԷՎԽ և **ԶԷՖԽ**, գ. քեֆ, զվարճություն. արար. զէվկ, որից թուրք. զէֆկ, նույն նշ.:

ЗЭВХ и **ЗЭФХ**, с. удовольствие, наслаждение; араб. zefk, от которго турец. zevk, крым.татар. зевкъ – удовольствие, наслаждение; **зэфх анэл** жить припеваючи; в гаварах Партизак, Полис զէֆկ зэфк – пир, веселье.

ԶԷՐԴԱԼԻ (Ն), **ԶԷՐԴԱԼՈՒ** (Չ), գ. ծիրան. պարս. զերդ – դերին + ալու – սալոր:

ЗЭРДАЛИ (Н), **ЗЭРДАЛУ** (Ч), с. бот. абрикос; перс. zerdalu (зэрдалу) – абрикос (zerd – жёлтый + alu – слива), от котор. турец. zerdali (зердали), крым.татар. зердали – абрикос; среднеарм. яз. զարտալու зарталу – абрикос, в гаварах Полис զերտալի зэртили, Ван զտրդալի зэрдәлю, Себастья, Амасия զերտելու зертелу – абрикос.

ԶԷՐԴԵ, գ. բրինձից ու շաքարից առանց թանձր եփած ուտելիք. փոխ. պարս.:

ЗЭРДЭ, с. густое сладкое кушанье из риса и сахара; перс. zārdā – сладкое кушанье из риса с шафраном; среднеарм. яз. զերտալ зэрта – сладкое кушанье из риса с шафраном.

ԶԷՐԴԵՎԱ, գ. կզարիս. հոմանիշը – գուջէն:

ЗЭРДЭВА, с. зоол. куница; турец. zerdeva – куница; синоним – гуджэн.

ԶԷՖԻՐ, գ. ծխախոտից գոյացած դեղնագույն կորկը. թուրք. զիֆիր – նույն նշ.:

ЗЭФИР, с. табачный дым желтоватого цвета; греч. sefiros – западный ветер; грабар զեփիրը зепһюрр – западный ветер; от греч. sefiros также турец. zefir – выдыхание, крым.татар. зефир – лёгкий, приятный ветерок; в гаваре Полис զիֆիր зифирр – табачный дым.

ԶԷՐԵ, շ. քրովհեւսն. պարս. զիրա – քրովհեւսն:

ЗЭРЭ, с. потому что; от перс. zira – потому что; среднеарм. яз. զերա зэра и զերէ зэрэ – потому что, в гаваре Полис զերէ зэрэ, զերէմ зэрэм, զերէ քի зэрэ khi – потому что.

ԶԸԲԸՆ, ած. թեթևամիտ. **զըբըն քախկըծի** (Չ):

ЗЫБЫРР, п. легкомысленный, ветренный, пустой; **зыбырр кхахкыци** (Ч) ветренный горожанин.

ԶԸԲԱՐՄԻՇ ԼԱԼ թանել, ծվարել. պարս. զարար – վեր, զազաթ, իսկ վերջավոր. թուրք. է:

ЗЫБАРМИШ ЛАЛ 1. садиться на насест (о домашних птицах). 2. прилечь; **эштам мэдом зыбармиш лам** пойду прилягу; от перс. zabar – верх + оконч. тюрк. причастия «миш».

ԶԸԲՆԱԶ (Ն), ած. անգոր, անհամարձակ. պարս. զերուն – անգոր + հայ «ած»:

ЗЫБНАДЗ (Н), п. бессильный, беспомощный; перс. zebun – бессильный, турец. zebun (устар.) – слабый, немощный + оконч. арм. прил. «адз».

ԶԸԲՈՒԷԼ, տե՛ս սրբոել:

ЗЫБРРЭЛ, см. сыбррэл.

ԶԸԹ 1. ած. հակառակ. 2. գ. հեճուկս. արար. զըդդ – հակառակ. **զըթին քալ** (Ն), **զըթին կալ** (Չ) անախորժություն զգալ (որևէ խոսքից կամ վարմունքից). **զըթը գոխել** ի հեճուքս խոսել կամ վարվել:

ЗЫТН 1. н. наперекор, вопреки. 2. с. возражение, прекословие; **зытнин кһал** (Н), **зытнин кал** (Ч) испытывать раздражение (от сказанного слова, поведения и т.п.), **зытны гохэл а**) вредничать, делать что-либо назло, б) уязвлять, задевать чьи-либо чувства; араб. zedd – напротив, турец. zit (зыт), крым.татар. зыт – напротив, возражение, враг; Карин, Полис, Ахалкалаки, Ван զըթ зытн, Хачин զըտ зыт – напротив, враг.

ԶԸԹԸՆԱ, մկ. հակառակ, ի հեճուկս. ար. զըդդ:

ЗЫТҺЫНА, н. наперекор, назло; **зытҺына галаджи анэл** перечить, прекословить, **зытҺына анэл** делать что-либо назло; араб. zedd – напротив, от которого турец. zit (зыт), крым.татар. зыт – напротив, враг; в гаварах Ван, Карин қррѣиш зытҺна – напротив.

ԶԸԽԻ, մկ. շտապով, արագ. թուրք. արկը – շտապ:

ЗЫХИ 1. н. быстро. 2. п. быстрый. 3. сильно (бить); **зыхи анэл** увеличить громкость звука, **зыхи кһалэл** ходить быстро, **зыхи зарнэл** бить сильно (по мячу и т.п.); турец. sıkı (сыкы) – спешный, срочный, крым.татар. зыкыы – натиск, напор.

ԶԸՂԱԳԸՂՕԸ, ած. ջարդուփշուր եղած. > ճղակտոր:

ЗЫХЪАГЫДОР, п. разбитый вдребезги; **зыхъагыдор анэл** разбить вдребезги, **зыхъагыдор лал** разбиться вдребезги; от ճուղ փухь – ветка + կտոր որոր – часть, кусок; в гаварах Полис, Партизак, Муш, Арабкир, Харберд, Ван ճղափուոր чхъакотор – разбитый вдребезги; с обломанными ветками.

ԶԸՂԱԼԷԼ, բ.չ. մարել (կրակը):

ЗЫХЪАЛЭЛ, г.с.з. гаснуть (об огне); этимол. см. сыхал.

ԶԸՄԲԱ, գ. երկաթ կամ այլ մետաղ ծակելու գործիք, գայլիկոն. փարս. սյուսը > թուրք. қррѣиш:

ЗЫМБА, с. 1. сверло. 2. пробойник; **зымба гайнэл** стоять торчком, стоять дыбом; перс. sünbe (сюнбэ), от которого турец. zimba – пробойник; в гаварах Ван զրմփա зымпа – сверло, Карабах սիւսթ սյумбä – поршень.

ԶԸՄԲԸԼԴԱ օգտագործվում է միայն **зымбылдайов tho эшта** արտահայտության մեջ, թող տալիս, թող կորչի:

ЗЫМБЫЛДА употр. только в выражении **зымбылдайов tho эшта** пусть проваливает, пусть убирается вон.

ԶԸՆԳԸԶԱԼԷ (Չալթըր), **ԶԱԼԷ-ԶՕԼԷ** (Թոփթի), գ. ճլորթի:

ЗЫНГЫЗАЛЭ (Чалтырь), **ЗАЛЭ-ЗОЛЭ** (с. Крым), с. качели; звукоподраж. слово.

ԶԸՆԳԸԼԴԻ, գ. կտորվող ապակու ձայնի նմանակում:

ЗЫНГЫЛДИ, с. подражание звону разбивающегося стекла и т.п.

ԶԸՆԳԸԼԴԷՄԻՇ ԱՆԷԼ զնգալ, զրնգալ (կտորվող ապակու վերաբերյալ):

ЗЫНГЫЛДЭМИШ АНЭЛ звенеть, позвякивать (о разбивающемся стекле и т.п.).

ԶԸՆԳԸՌ-ԶԸՆԳԸՌ, տե՛ս զանգըռ-զանգըռ:

ЗЫНГЫРР-ЗЫНГЫРР, см. зангырр-зангырр.

ԶԸՆԴԱՆ, գ. բանտ. փառի. զինդան, որից թուրք. զրնդան – բանտ:

ЗЫНДАН, с. тюрьма, темница; **мытҺ-зындан** непроглядная темень; пехлев. zindān, перс. zendan; грабар զնդան ындан – тюрьма, темница, литер.вост.арм. զնդան ындан, литер.зап.арм. զնտան (произ. зындан) – тюрьма, темница, в большинстве диалектов զնդան ындан, Амшен զրնդոն ындон, Зейтун զոնդոն ындон, Полис մութ-զնդան ынтҺ-ындан, Карабах մթն-զնդան ынтҺэн-ындан – непроглядная темень.

ԶԸՆՃԻԿ-ԲԸՆՃԻԿ (Չ), գ. ճպուռ:

ЗЫНЧИК-БЫНЧИК (Ч), с. зоол. стрекоза.

ԶԸՆԶԸԼ (Չ), **ԶԸՆԶԻԼ** (Ն), գ. շխթա. փարս. զրնջիր – շխթա:

ЗЫНДЖЫЛ (Ч), **ЗЫНДЖИЛ** (Н), с. цепь; перс. zengir (зенджир) – цепь; грабар զնջիլ ынджил – цепь, среднеарм. яз. զնճիլ ынчил, в гаварах Ван, Карабах, Карин, Муш, Сасун, Мокс զրնջիլ ынджил, Аварик, Урмия, Муш զինջիլ ынджил, Полис զինճիլ ынчил, Гандзак զնճիլ ынчил – цепь.

ԶԸՆԶԸԼԷԼ, -ից, -ած, -ոյ, -է՛, բ.ն. շխթալել:

ЗЫНДЖЫЛЭЛ, -ицҺ, -адз, -охь, -э, г.д.з. заковать в цепи; среднеарм. яз. զնճլել ынчлел – заковать в цепи, Полис զնճիլլեմիշ ընել ынчилләмиш ынэл, Ван, Карабах զրնջիլլումիշ անել ынджилләмиш анэл, Карин զնջիլել ынджиллэл – заковать в цепи; этимологию см. зынджыл.

ՋԸՆՋԸՖ, գ. հագուստի եզերքներում կարված կտոր իբրև զարդ կամ ամրության համար. թուրք. զնջէֆ – նույն նշ.:

ՅԻՆԴՅԻՓ и **СЫՆԴՅԻՓ**, с. оборка, тесьма, пришитая к одежде в качестве украшения; в гаварах Муш, Мокс սնջէֆ снджэф – тесьма, пришитая к одежде.

ՋԸՆՋԸՖԻԼ, գ. կոճապեղ (բույս). արար. զէնզէֆիլ, որից թուրք. զէնջէֆիլ, նույն նշ.:

ՅԻՆԴՅԻՓԻԼ, с. бот. имбирь, многолетнее растение, Zingiber; араб. zengëfil – имбирь; грабар զանճապիլ занчапил, в гаварах Полис, Амасия զէնջէֆիլ зенджефил, Ван զմնջմֆիլ зэнджәфил, Карабах, Аварик, Тбилиси զանջափիլ занджапһил – имбирь.

ՋԸՌԱԼԷՆ, մկ. դժվարությամբ, հազիվ, բարդությամբ (կատարել աշխատանք, բեռ կրել և այլն):

ՅԻՐՐԱԼԷՆ, н. с трудом, едва, насилу (выполнять работу, нести груз и т.д.).

ՋԸՌ-ԽԷՎ, ած. բոլորովին խենթ. «զրո»-ը հավանորեն «զոպլ»-ի արմատն է, որ խնին նմացնում է էջի:

ՅԻՐՐ-ՃԵՎ, п. сумасбродный, взбалмошный; турец. zirdeli (зырдэли) – безумный, сумасшедший, крым.татар. зыр-дели – круглый дурак (тюрк. дели – безумный); в гаварах Урмия, Багеш, Муш, Ван, Мокс զրո зырр – грубый, Карин, Амшен զրո зырр – крикливый.

ՋԸՌԸԼԹԻ, գ. դատարկ խոսակցություն. թուրք. ջըռըլըր – աղմուկ ծխոք, դատարկ խոսակցություն:

ՅԻՐՐԻԼԿԻ, с. пустая болтовня; турец. zirilti (зырылты) – надоедливая болтовня; в гаварах Полис զըռըրըր зырылты, Ван զըռըրի зырылти – пустая болтовня.

ՋԸՌԹ գործածվում է **զըռթ արավ անցավ** արտահայտության մեջ – ակնթարթորեն սլացավ, սրընթաց անցավ, սլացավ:

ՅԻՐՐԿ употр. в выраж. **зыррth арав аниһав** стремительно промчался, пронёсся мимо; крым.татар. зырт – подражание движению; синоним – зыв.

ՋԸՌԹԸ-ՋԸՌԹԸ (Չ), մկ. հաճախ:

ՅԻՐՐԿԻ-ՅԻՐՐԿԻ (Կ), н. часто, нередко, зачастую.

ՋԸՌԹԸ-ՋԸՌԹԸ ԷՇՏԱԼ-ԿԱԼ հաճախակի այցերով ձանձրացնել:

ՅԻՐՐԿԻ-ՅԻՐՐԿԻ ԷՇՏԱԼ ԿԱԼ надоедать постоянными визитами.

ՋԸՌԴԱ ԴԱԼ կամ **ՋԸՎԸՌԴԱ ԴԱԼ** բուրբել:

ՅԻՐՐԿԻ ԴԱԼ или **ՅԻՎԻՐՐԿԻ ԴԱԼ** буксовать.

ՋԸՌԿԷ, գ. մանրածալքեր, կտորի վրա ծալքեր:

ՅԻՐՐԿԷ, с. плиссе, складки на ткани; **зыррнэ годррадз йипка** плиссированная юбка.

ՋԸՎ ԱՆԷԼ ԱՆՑՆԷԼ կամ **ՋԸՎ ԴԷՅԻՆ ԱՆՑՆԷԼ** շատ արագ անցնել:

ՅԻՎ ԱՆԷԼ ԱՆՑԻՆԷԼ или **ՅԻՎ ԴԷՅԻՆ ԱՆՑԻՆԷԼ** стремительно проехать, пробежать, пронестись мимо.

ՋԸՌՎԱ, ած. 1. շատ ջրալի (շաղախ). 2. թեթևամիտ (մարդ):

ՅԻՐՐՎԱ, п. 1. водянистый (о жидком месиве). 2. перен. легкомысленный, ветренный.

ՋԸՎԱՆԴԱՐ, ած. վիրիսարի. ֆր. բանդիտ – ավազակ > թուրք. աղավ. ըզբանդուղ – հսկա, վիրիսար:

ՅԻՎԱՆԴԱՐ, с. верзила, здоровенный детина; франц. bandit, от котор. турец. izbandut (ызбандут) – верзила.

ՋԸՎԱՆԴԱՐԻՔ (Ն), տե՛ս զըվանդար:

ՅԻՎԱՆԴԱՐԻ (Ն), см. зывандар.

ՋԸՐԳԷԼ, բ.ն. զրկել:

ՅԻՐԳԷԼ, г.д.з. лишать, обездоливать; от ассиро-вавилонского srigā – тщетный; грабар զիրկ зирк – обездоленный, զրկել зркел – лишать, обездоливать, литер.вост.арм. զրկել зркел, литер.зап.арм. զրկել (произн. зыргэл) – лишать, обездоливать, в гаварах Муш, Салмаст զրկել зркел, Ахалциха, Горис, Карин, Карабах զրկել зркэл, Агулис, Мокс, Возм, Шемаха զրկիլ зркил,

Алашкерт, Нор-Джуга գրգել зргел, Ереван, Себастья գրգել зргел, Харберд, Тбилиси գրգիլ зргил, Хачин գրգել зыйгел.

ՋՐԳՐՎԵԼ, -վիմ, -վեցավ, -վաձ, -վոյ, բ.կր. գրկվել:

ЗЫРГЫВЭЛ, -вим, -вэцһав, -вадз, -вохь, г.стр.з. лишаться, обездоливаться; **унацһадз панэн зыргывадз** лишившийся всего; от ассиро-вавилонского *strigā* – тщетный, напрасный; грабар գիբրկ зирк – лишённый, обездоленный, литер.вост.арм. գրկվել зрквел, литер.зап.арм. գրկուիլ (произн. зыргывил) – лишаться, обездоливаться.

ՋՐՐՐՆԳ-ՋՐՐՐՆԳ, шд. բոլորովին քաղցած, ընչազուրկ:

ЗЫРЫНГ-ЗЫРЫНГ, п. обездоленный, лишённый самого необходимого.

ՋՐԶԵԼ և **ՋՐՇԶԵԼ** (Ն), **ՋՐԶԵԼ**, **ՋՐՇԶԵԼ** և **ՇՐՇԶԵԼ**, -ից, -աձ, -ոյ (Չ), բ.ն. շրջիլ, շուռ տալ, քանդել. «շրջիլ» բառն է. **գալ գրշել** կալի մեջ փռած ցորենը քրքրել ու շուռ տալ:

ЗЫРЧԻՅՈՒՆ և **ЗЫШЧԻՅՈՒՆ** (Н), **ЗЫРЧԻՅՈՒՆ**, **ЗЫШЧԻՅՈՒՆ** և **ЖЫШЧԻՅՈՒՆ**, -ицһ, -адз, -охь (Ч), г.д.з. 1. разрушать, разваливать. 2. переворачивать, опрокидывать. 3. разгребать, ворошить; **гал зышчիլ** разгребая пшеницу раскидывать по всему гумну; грабар շուրջ шурдж – круг, շրջել шрджел – вращать, вертеть, литер.вост.арм. շրջել шрджел, литер.зап.арм. շրջիլ (произн. шырчһил) – переворачивать, опрокидывать, Муш շրջել шрджел, արձել срчел, Карин շրջել шрчիլ, Тигранакерт շրջիլ шрчһил, Алашкерт շրձել шррчел, Ван տձել сррчел, շոձել шррчел, Мараха շոձել шррчел, տձել сррчел, Ахалциха, Харберд, Родосто արջել срчիլ, Ереван, Себастья արջել сррчիլ, Полис գրջել зрчիլ – опрокидывать, переворачивать.

ՋՐԶՐՎԵԼ և **ՋՐՇՐՎԵԼ** (Ն), **ՋՐԶՐՎԵԼ**, **ՋՐՇՐՎԵԼ** և **ՇՐՇՐՎԵԼ**, -վեցավ, -վաձ, -վոյ (Չ), բ.կր.չ. շուռ գալ, քանդվել:

ЗЫРЧԻՅԻՎՅՈՒՆ և **ЗЫШЧԻՅԻՎՅՈՒՆ** (Н), **ЗЫРЧԻՅԻՎՅՈՒՆ**, **ЗЫШЧԻՅԻՎՅՈՒՆ** և **ЖЫШЧԻՅԻՎՅՈՒՆ**, -вэцһав, -вадз, -вохь (Ч), г.стр.с.з. 1. разрушаться, разваливаться. 2. опрокидываться.

ՋՐՐՈՒՑԲ, գ. գրույց:

ЗЫРУЦԻԿԻ, с. 1. вздор, чепуха. 2. бред, бессвязная речь больного. 3. пение птиц; грабар գրոյց зруйцһ – речь, разговор, беседа, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. գրույց зруйцһ – беседа, в гаварах Тигранакерт գրուցը зруцիկ, Горис, Карабах, Шемаха գիւրիւց зюрюцһ, Зейтун գրյրցը зыйицիկ, գրրրցը зырыцիկ, Хачин գելից зэйицһ – беседа.

ՋՐՓ-ՋՐՓ, մկ. արագ-արագ. փոխ թուրք:

ЗЫПԻ-ЗЫПԻ, н. торопливо, поспешно; турец. *zip-zip* (зып-зып) – вприпрыжку.

ՋՐԾ, գ. գրո:

ЗЫРО, с. ноль; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. գրո зро – ноль; из араб.

ՋՐՔԵԼ, -ից, -աձ, -ոյ, բ.ն. կարգի բերել, հարդարել, զարդարել:

ЗЫКԻՅՈՒՆ, -ицһ, -адз, -охь, г.д.з. прихорашивать, наряжать; от ассиро-вавилон. *zaugā* – пара, чётный; грабар գոյգ зуйг – пара, литер.вост.арм. գուգել зугел – наряжать, в гаварах Ахалциха գուրել зукһел, Тбилиси գուրիլ зукһил – наряжать, Муш, Харберд, Ван տուրել сукһел – строить, возводить; см. зукһс.

ՋՐՔՎԵԼ, -վեցավ, -վաձ, -վոյ, բ.չ. լավ շորեր հագնել, զարդարվել. տե՛ս նաև հարվել-գրքվել:

ЗЫКԻՎՅՈՒՆ, -вэцһав, -вадз, -вохь, г.с.з. наряжаться; от ассиро-вавилон. *zaugā* – пара; чётный; грабар գոյգ зуйг – пара, литер.вост.арм. գուգվել зугвел – наряжаться, литер.зап.арм. գուգուիլ (произн. зукһвил) – наряжаться, Нор-Джуга գուգվել зугһвел, Алашкерт գուրվել зукһвел, Муш գուրվիլ зукһвил, Полис, Себастья տրվիլ скһвил, Тбилиси գուրվիլ зукһвил, Ереван, Казах, Карабах, Шемаха գուրվիլ зукһвил – наряжаться; см. также зукһс.

ՋԻՋԻ-ԲԻՋԻ, տե՛ս ջիջի-բիջի:

ЗИЗИ-БИЗИ, см. джиджи-биджи.

ՋԻԼՃՆԵՐ (Ն), գ. հոգն. խոսույթը, բուսերի մագեր. պարս. գյուլֆե – նույն իմ.:

ЗИЛФЫНЭР (Н), с. мн.ч. локоны, пряди волос, спадающие на плечи; перс. zolf, от котор. турец. zülfün – локон; среднеарм. яз. զիլֆ зилф – локон, из перс.-турец, в гаварах Полис զիլիլֆնէր зюлюфнер, Ван զրիֆընէր зылфынэр – локоны.

ՋԻԼ ԳԸՂՈՒԷԼ (Չ) շատ լավ հագնվել, զարդարվել. թուրք. զիլ – ծնծղա:

ЗИЛ ГЫДРРЭЛ (Ч) наряжаться, одеваться в красивую, нарядную одежду; турец. zil, крым.татар. зил – музыкальные тарелки; в гаварах Карин, Ширак, Карабах, Гандзак, Хотрджур и т.д. զիլ зил – здорово, хорошо.

ՋԻՅԱՆ, գ. վնաս. պարս. զիյան – վնաս. զիյան անել փչացնել, զիյան լավ փչանալ:

ЗИЙАН, с. вред, ущерб; **зийан анэл** испортить, привести в негодность, **зийан лал** испортиться, прийти в негодность; перс. ziyān – вред, ущерб, от которого турец. ziyan, крым.татар. зиян – вред, ущерб; грабар զեան зян – вред, ущерб, среднеарм. яз. զիան зиян, զեն зен, վզեն взен, в гаварах Сучава зен զեն, Родосто зэн զեն, Полис зэн զեն (на старом языке), Ван, Карабах, Харберд, Урмия, Амасия, Карин, Муш, Алашкерт, Мокс, Полис (на новом языке) զիյան зийан, Тбилиси զալան зайан, Амшен զիոն зион – вред, из турец.

ՋԻՅԱՆ-ՋԷԲԻԼ ԱՆԷԼ փչացնել. պարս. զիյան + արար. զիբիլ – աղբ:

ЗИЙАН-ЗЭБИЛ АНЭЛ испортить, погубить; перс. ziyān – вред, араб. zibl – грязь; в гаварах Полис զիպիլ зипил, Ван զրբիլ зыбил, Карабах, Шемаха, Урмия, Карин, Муш, Харберд и т.д. զիբիլ зибил – грязь; см. также зийан.

ՋԻՅԱՆ-ՋԷԲԻԼ ԼԱԼ փչանալ:

ЗИЙАН-ЗЭБИЛ ЛАЛ испортиться.

ՋԻՅԱՖԷԹ (Նիսջ), գ. խնճույք. արար. զիյաֆեթ – խնճույք, հյուրասիրություն:

ЗИЙАФЭТ (Нхч), с. званый обед, банкет; араб. ziafet – гостеприимство, от котор. турец. ziyafet (зийафет) – пиршество; в гаваре Полис զիյաֆեթ зийафэт – званый обед.

ՋԻՆՋԻԼԼԱՍԻՇ ԱՆԷԼ (Ն) շղթայել:

ЗИНДЖИЛЛАМИШ АНЭЛ (Н) приковать цепью.

ՋԻՖԹ (Նիսջ), գ. նաֆթ. պարս. զեֆթ – ձյուլթ:

ЗИФТ (Нхч), с. нефть; араб.-перс. zeft – смола, от которого турец. zift, крым.татар. зефт – смола.

ՋԻՖՕՍ փախավ, կորավ իսկույն:

ЗИФОС, с. смерч, сильный вихрь; **зифос горав** моментально исчез (получив нагоняй, выговор); возможно, от турец. zifos (зифос) – брызги грязи; в гаваре Амшен զիֆօս зифос – смерч.

ՋՅՈՒՍԴՅՈՒԹ և **ՋՈՒՍԴՈՒԹ** (Ն), **ՋՈՒՍԴՈՒԹ** (Չ), գ. գմրուխթ. պարս. և արար. զօմորրօղ կամ զումորրուղ – նույն նշ.:

ЗИОМРЮТ и **ЗУМРУТ** (Н), **ЗУМРУТ** (Ч), с. изумруд; араб.-перс. zomorrod, турец. zümrüt (зюмрют), крым.татар. зумрут – изумруд; среднеарм. яз. գմրուլթ змрут, из перс., литер.вост.арм. գմրուլիտ змрухт, литер.зап.арм. գմրուլթ змрут, Карабах զիւմրիլթ зюмрют, գմրուլթ змрут, Ван զրմրուլթ зымрут, Полис զիւմրիլիտ зюмрют – изумруд.

ՋՈՒԲՈՒՆ, գ. կանացի մի տեսակ տար հագուստ. թուրք. զրբուն – նույն նշ.:

ЗУБУН, с. тёплая женская фланелевая юбка без рукавов с одним карманом спереди; турец. zibin (зыбын) – энтари с тремя юбками (род женской одежды в Турции), крым.татар. зыбын – зипун; в гаварах Ван, Карабах, Кесария, Гандзак, Муш, Багеш զրուն збун, Арабкир զրբըն зыбын, Полис, Себастья, Карин, Харберд, Дерсин и т.д. զպուն зпун – женская одежда.

ՋՈՒԳՈՒՐԹ, ած. ընչազուրկ. թուրք. զյուզյուրթ – նույն նշ.:

ЗУГУРТ, п. обездоленный, неимущий; турец. zügürt (зюгюрт), крым.татар. зугюрт – обездоленный, неимущий.

ՋՈՒԼՈՒՄ, գ. փորձանք. արար. զուլմ – անիրավություն, կեղեքում:

ЗУЛУМ 1. с. горе, бедствие. 2. с. беззаконие, произвол, насилие. 3. с. суровый (о зиме). 4. п. проклятый, ненавистный; араб. zulm – несправедливость, беззаконие, от которого турец. zulüm зулум, крым.татар. зулум – насилие, тирания; в гаварах Карабах զիլիւմ зюлюм, Ван, Амшен, Урмия, Аварик, Себастья, Карин, Полис и т.д. զուլում зулум, в тех же значениях.

ԶՈՒՌՆԱ, գ. 1. զուրնա, շնչական երաժշտական գործիք. 2. դունչ (խոզի), քիթ (անասունի, իսկ կատակով կամ ծաղրելով՝ նաև մարդու). թուրք. զոնա – նույն նշ.:

ЗУРНА, с. 1. зурна, духовой музыкальный инструмент. 2. свиное рыло. 3. нос животного (иронич. также человека); перс. zogna, от котор. турец. zurna; среднеарм. яз. զոնիւ շորնա, զոնիւ շորնա, из турец., в гаварах Ван, Карабах, Тбилиси, Полис, Урмия, Амшен, Харберд и т.д. զոնիւ շորնա – а) зурна, б) нос.

ԶՈՒՌՆԱԶԻ, գ. զոնիւ նվագող. փոխ. թուրք.:

ЗУРНАДЖИ, с. зурнач, музыкант, играющий на зурне; в гаварах Тбилиси, Урмия, Карин զոնիւաճի շորնաչի, Ван, Карабах զոնիւաչի շորնաչի, из турец.

ԶՈՒՌՉՈՒՄ ԲՈՒԽԻ ոչինչ, ոչ մի բան:

ЗУРРЗУМ БУХИ ничего, дырка от бублика, шиш с маслом; **инчх пэрир базарэн? зуррзум бухи** что привёз с рынка? ничего, шиш с маслом, дырку от бублика.

ԶՈՒՐ ԴԵՂՐ, մկ. իզուր:

ЗУР ДЭХЫ, н. напрасно, зря; перс. zur – ложный, пустой; грабар զուր зур – пустой, бесполезный, զուր տէրը зур техы – напрасно, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զուր зур – напрасно, тщетно, զուր տէրը зур техы – напрасно, Алашкерт, Ахалциха, Агулис, Ереван, Карин, Муш, Себастья, Тбилиси զուր зур, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга իզուր, Сучава զուրի зури, Салмаст զուր зур – напрасно, Кюрин զուր зур – клевета.

ԶՈՒՐԳ, ած. զրկված (որևէ բանից), կարիքավոր:

ЗУРГ, п. обездоленный, лишённый всего; от ассиро-вавилонского srigā – тщетный, напрасный; грабар զրկլ зирк – лишённый, обездоленный, литер.вост.арм. զուրկլ зурк, литер.зап.арм. զուրկլ (произн. зург) – лишённый; обездоленный.

ԶՈՒՐՈՒՅԷԼ, -ից, -ած, -ող, բ.չ. 1. վայրիվերո խոսել. 2. զանախցել. 3. երգել (թոշուներ):

ЗУРУЦԻՅԷԼ, гызуруцхим, зуруцниц, зуруцхадз, -охъ, г.с.з. 1. нести чепуху, вздор. 2. бредить (о больном). 3. петь, чирикать (о птицах); грабар զրոյց зруйц – беседа, զրուցել зруцхел – беседовать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. զրուցել зруцхел – беседовать, в гаварах Полис, Родосто զուրցել зурцхэл, Алашкерт, Муш զրուցել зруцхел, Возм զրուցիլ зруцхил, Нор-Джуга զրուց տալ зруцх тал, Ван զրիւցել зрюцхел, Мокс զրիւցիլ зрюцхил, Ереван զրիցել зрицхэл, Сучава զուրուցել зуруцхел, Себастья զուրուցել зуруцхэл, Ахалциха, Карин զրցիլ зрицхил, Арабкир զուրուցել зурунцхэл, Мараха զուրցալ зурцхал, Салмаст զուրցալ зуррцхал, Асланбек զուրիւցել зюрюцхэл, все в значении говорить, беседовать.

ԶՈՒՔ, գ. տուգ. **զուք բահել** տուգի մեջ լինել:

ЗУКХ, с. траур, скорбь; **зукх баһэл** соблюдать траур; от пехлев. sūg (суг) – скорбь, траур; грабар տուգ суг – скорбь, траур, литер.вост.арм. տուգ суг, литер.зап.арм. տուգ (произн. сукх) – скорбь, траур, в больш. диалектов տուգ суг, Мокс, Ван տուք сукх, Асланбек տիր сюкх, տի* сюһ, Агулис տոգ сөг, в гаваре туркоязычных армян Адана տուք сукх.

ԶՈՒՔՍ (Ն), գ. զարդարանք:

ЗУКХС (Н), с. украшение, убранство; от ассиро-вавилон. zaugā – пара, чётный; грабар զույգ зуйг – пара, в гаварах Тбилиси, Ереван, Карабах զուքи зукхс, Казах զիքи зикхс – украшение; см. также зукхел, зыкхвэл.

ԶՕԹԷԼ, բ.ն. 1. թափով խփել. 2. ինչ որ բան ամուր կպցնել, փակցնել, ամրացնել:

ЗОТЭЛ, г. 1. бить с размаху. 2. паять, соединять, скреплять металлические части чего-либо при помощи сплава, припоя. 3. (устар. вульг.) сношать, совершать половой акт.

4. наполнять, заполнять что-либо доверху, набивать до предела. 5. поставить точку в разговоре, сказать, как отрезать; **ճՋԵԲՅՐՆԱ ՅՈՒՈՒԴՅ ՏՂԱԳ** все карманы набиты деньгами, **ՄՅԳ ՅՈՒՈՒԴՅ ԱՐԲԱ ԽՈԴ ԿՅՍԵՐԵ** везёт загруженную доверху арбу сена, **ԿԱՆԱ ՅՈՒՈՒԿԻ ԵՍԱԿ** сказал, как отрезал, поставил точку в разговоре; исконно арм. слово, грабар յօղ հոժ – сустав, сочленение костей, хрящей, յօղել հոժել – соединять, подгонять, приспособливать, литер.вост.арм. հողել հոժել, литер.зап.арм. յողել (произн. հոհել) – присоединять, Ереван զօթ դնել յօղի ճնել, Алашкерт, Муш զօղել յօղի ճոժել, Карабах յօղի ճոժել – паять.

ԶՕՄՓ ԳԸՂԱԳ (ՆխԳ), գ. գամբել:

ՅՕՄՍԻ ԳՅԸԱԳ (ՄԽԳ), ս. կորիզ.

ԶՕՆ, գ. սպիտակ վուշի կտոր:

ՅՕՆ, ս. белая льняная ткань; крым.татар. зон – белое полотно.

***ԶՕՆԵ** (Չ), ած. սննդ, հաստամարմին ու դանդաղաշարժ (ձի):

***ՅՕՆԿԻ** (Չ), ք. 1. тучный, медлительный, неповоротливый (о лошади). 2. упитанный, полнотелый (о человеке).

ԶՕՈ, գ. ստիպողություն, ճնշում. պահ. ու պարս. գոռ, որոնցից նաև թուրք. գոռ – ուժ զորություն. **զօռ անել** ստիպել, ճնշում գործ դնել:

ՅՕՐՐ, ս. угнетение, притеснение, принуждение; **զօրր անել** а) напрягаться, тужиться, б) упрямыться, стоять на своём; перс. zōr – сила, мощь; литер.зап.арм. գոր յօր – сила, из перс., в гаварах Ван, Карабах, Полис, Карин и т.д. գոռ յօրր – угнетение, притеснение.

ԶՕՈՒՔԻ, մկ. բնի. փոխ. թուրք.:

ՅՕՐՐԱԿԻ, ն. насильно, против воли; турец. zoraki, крым.татар. зораки – насильно.

ԶՕՈ-ԶՕՈՒՔԻ, մկ. 1. բնի. 2. մեծ դժվարությամբ:

ՅՕՐՐ-ՅՕՐՐԱԿԻ, ն. 1. насильно, против воли. 2. с большим трудом; перс. zor + турец. zoraki (зораки) – насильно.

ԶՕՈՒԲԱ ու **ԶՕՈՒԲԱԸ**, ած. ուժեղ, ազդեցիկ. փոխ. թուրք.:

ՅՕՐՐԲԱ ու **ՅՕՐՐԲԱԼՅ** 1. ք. сильный, влиятельный. 2. ս. тиран, деспот; перс. zorba, от которого турец. zorba, крым.татар. зорба – тиран, деспот, грубиян; литер.зап.арм. գորրի յօրրբա – тиран, деспот, в гаварах Ван, Карабах, Полис, Карин, Урмия, Амасия, Муш, Мокс, Амшен и т.д. գորրի յօրրբա – тиран; сильный.

ԶՕՈՒՄԻՇ ԸԱԸ (Չ) ծանր աշխատանքից ընկճվել. փոխ. թուրք.:

ՅՕՐՐԻՄԻՍ ԼԱԸ (Չ) надорваться, надломиться от тяжёлого труда.

ԶՕՈՒՈՒ (Ն), ած. ուժեղ, մեծազոր. փոխ. թուրք.:

ՅՕՐՐԼՍ (Մ), ք. сильный, крепкий; турец. zorlu – сильный, крепкий; в гаварах Карабах գորրի յօրրլու, Ван գորրի յօրրլու – сильный.

ԶՕՈՒԱՄԻՇ ԱՆԸԸ ստիպել, ճիգ թափել. թուրք. գորրամակ – նույն նշ.:

ՅՕՐՐԼԱՄԻՍ ԱՆՅԸ принуждать, заставлять; турец. zorlamak – принуждать, заставлять; в гаварах Ван գորրի յօրրլի յնել յօրրլամիս ынэл, Полис, Карабах գորրամի յնել յօրրլամիս ынэл – принуждать, из турец.

ԶՕՈՒՎ, մկ. ստիպողարար, բնի. վերջավորությունը հայ. գործ. հողվի վերջավորութ. է:

ՅՕՐՐՈՎ, ն. 1. насильно, принудительно, против воли. 2. насилу, с трудом; («ов» – оконч. творит. падежа арм. языка); литер.вост.арм. գորրով յօրրով – насильно, в гаварах Амшен զօրով յօրով, Карабах, Мегри գորրվեն յօրրով – насильно.

ԶՕՈՒՎԸ, տե՛ս զօրով:

ՅՕՐՐՈՎՅՈՒՆ, սմ. յօրրով.

ԶՕՈՒՎ-ՄՕՈՒՎ, մկ. մեծ դժվարությամբ, հազիվ:

ՅՕՐՐՈՎ-ՄՕՐՐՈՎ, ն. с большим трудом, еле-еле; Амшен զօրով-մօրով յօրրով-մօրրով.

ԶՕՐԱՆԱԸ, ք. գորրամակ:

ՅՐԱՆԱԼ, г.с.з. 1. наливаться силой, укрепляться. 2. расти; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. գրոսնալ շորանալ – укрепляться; развиваться.

ԶՕՐԷԼ, -ից, -աձ, բ.ն.. ույժ ունենալ, կարողանալ. **աճկը չիզորել** աչքը գորութուն չունենալ, լավ չտեսնել:

ՅՐԾՅԼ, -ицн, -адз, г.д.з. мочь, обладать способностью, быть в состоянии делать что-либо; **ачкы чхизорэл** потерять зоркость глаз; пехл.-перс. zōg – сила, мощь; грабар գոր зор – сила, мощь, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. գորել зорел – мочь.

ԶՕՐՈՒԹԻՆ, գ. ույժ, գորութուն. **յէս կիդիմ նարա խաչին գորութինը** ես գիտեմ ինչպիսի մարդ է նա. պահլ. գոր + հայ. «թյուն» վերջավորությունը:

ՅՐՄԻՆ, с. сила, мощь, могущество; **յэс кидим нара хачин зорутини** я знаю что он из себя представляет; пехлев.-перс. zōg – сила, мощь; грабар գոր зор – сила, могущество, мощь, литер.вост.арм. գորութուն, литер.зап.арм. գորութին зорутюн – сила, могущество, мощь, в гаварах Ереван, Сучава գորութուն зорутюн, Шемаха գորութուն зорутун, Себастья գորութին зорутюн, Возм գորութին зорутин, Ахалциха գորութեն зорутен, Зейтун գորութըն зорутын.

ԶՕՐՔ, գ. ույժ, գորութուն. **աճկին գորքը** աչքի ույժը, գորութունը, տեսողության արությունը:

ՅՐԿԻ, с. сила, мощь; **ачкин зоркы** зоркость, острота зрения; от пехлев.-перс. zōg – сила, мощь; грабар գոր зор – сила, мощь, литер.вост.арм. գորք зорк, литер.зап.арм. գորք зорк – войско, в гаварах Полис, Марзван, Себастья, Акна, Борчалу, Ширак, Гандзак գորք зорк – сила, мощь.

Է Զ

Է¹, տե՛ս իմ²:

Յ¹, см. им².

Է², ձ. բավական է՛:

Յ²! м. хватит!, довольно!, сколько можно!

ԷՅ ԱԼ, ձ. ինչ որ է...:

ՅՅ ԱԼ! м. всё что...

ԷԲՐՈՒՇՈՒՄ (Ն), գ. մետաքս. պարս. էբրյուշում – նույն նշ.:

ЭБРУШУМ (Н), с. шёлк; перс. abrišum (абришум) – шёлк; в гаварах Ван шрцշում арпшум, Полис էպրիշիւմ эпрушюм, Карабах шцрշում апршум – шёлк.

ԷԳԱ, -ր, -վ, -նք, -ք, -ն, էգի՛ր, -ցէ՛ք, -աձ, -ոյ, բ.չ.պկու. էկա, -ր, -վ և այլն:

ЭГА, эгар, эгав, эганк, эгах, эган, эгир, эгицэхк, эгадз, эгохь, недост.г.с.з; я пришёл, ты пришёл, он пришёл и т.д.; исконно арм. слово, грабар էկ йэк – прибытие, диалектные формы 1-го лица ед. числа прош. вр. в гаварах Ахалциха, Ереван, Карин, Муш, Ван էկա эка, Шемаха էկա эка или յէկա йэка, Нор-Джуга յէկա йэка, Родосто էգա эга, էգու эгу, Харберд, Себастья էգա эга, Полис էգա эга, էգու эгу или էգուր эгур, Карабах յէկէ йэкэ, յէկէր йэкэр, յէկը йэке, Мараха, Салмаст էկամ экам, Тигранакерт էգո эго, Мокс իկը икы, Хачин իգի иги, իգո иго, Зейтун шцго айго.

ԷԳԷ (Ն) **ԷԳՕՎ** (Չ), գ. խարտոց. թուրք. էլե – խարտոց:

ЭГЭ (Н), **ЭГОВ** (Ч), с. напильник; турец. ege (эгэ), крым.татар. эгев – напильник; в гаваре Амшен էղш эхъа – напильник.

ԷԳԷՌ, գ. թամբ. թուրք. էլեր – թամբ:

ЭГЭРР, с. седло; турец. eger (эхъэр), крым.татар. эгер – седло; в гаварах Полис էլեր эйэр, Ван, тјтпր айәр, Карабах јтһтпր йәһәр – седло.

ԷԳԷՌԸ, ած. թամբած. թուրք. էլերի կամ էլերլու – նույն նշ.:

ԷԴՅՅՈՒՆ, ն. 1. сзади. 2. вслед за; **ԷԴՅՅՈՒՆ ՎԱԶԷԼ** бежать вслед за кем-либо, **ԷԴՅՅՈՒՆ ԽԱՏՆԵԼ** догнать, **ԷԴՅՅՈՒՆ ԻՅՆՆԵԼ** а) преследовать, гнаться, пускаться в погоню за кем-либо, б) приставать, допытывать, докучать.

ԷՂԵՎ-ԷՂԵՎԻ (Չ), **ԷՂԵՎ-ԷՂԵՎԷ** (Ն), մկ. իրար ետևից:

ԷԴՅՅ-ԷԴՅՅԻ (Չ), **ԷԴՅՅ-ԷԴՅՅՅ** (Խ), ն. 1. чередой, по порядку, один за другим. 2. подряд, один за другим, без исключения; **չորս օր ԷԴՅՅ-ԷԴՅՅԻ** четыре дня подряд.

ԷՂԵՎԵՆ ԸՆԳԱԶ, մկ. 1. մոլեգնորեն, կատաղի (ինչ որ բան անել). 2. շտապ, արագորեն (ինչ որ բան անել):

ԷԴՅՅՈՒՆ ԻՆԳԱԶ, ն. 1. неистово, без удержу, как угорелый (работать, бежать и т.п.). 2. поспешно, торопливо (делать что-либо); **ԷԴՅՅՈՒՆ ԻՆԳԱԶ ԳՈՎ** ест как угорелый, **ԷԴՅՅՈՒՆ ԻՆԳԱԶ ԿՅՍԻՆ** работает без удержу.

ԷԶԳԻ (Ն), **ԷԶԳԻՆ** (Չ), գ. եղանակ (երգի). թուրք. էզգի, նույն նշ:

ԷՅԳԻ (Խ), **ԷՅԳԻՆ** (Չ), с. мелодия, напев, мотив; синоним – йэжбанак; турец. ezgi, крым.татар. эзги – мелодия, напев; в гаваре Полис էզլի эзки – мелодия.

ԷԹԵՐՆԻԿ, գ. տանիքի ծածկի նյութ, չորասնկյուն կղմիկ:

ԷՏԻՅՐՆԻԿ, с. кровельный материал, черепица четырёхугольной формы; от рус. этернит – искусственный шифер, изготовленный из смеси асбеста и цемента, который от латинского aeternus (этернус) – вечный.

ԷԹԵՐ (Ն), **ԷԹԵՐ** (Չ), գ. 1. եղանգ. 2. երգ, ար. թուրք. էթեր – նեղ անգ. **ձովին էթար** (Չ) ծովի ար. ծովի արի:

ԷՏԻՅԿ (Խ), **ԷՏԻՅԿ** (Չ), с. 1. подол, нижний край платья, юбки и т.п. 2. берег; синоним – կնար; **ԶՅՅԻՆ ԷՏԻՅԿ** (Չ) побережье моря; турец. etek, крым.татар. этек – подол, пола, подножие; в гаварах Полис էթեր էտիэх, Ван, Карабах, Джавахк, Нор-Баязет шәшәл атһак, в тех же значениях.

***ԷԹԵՐԼԻԿ** (Ն), գ. կանաչի ոսկե զարդ, այժմ մոռացված:

***ԷՏԻՅԿԼԻԿ** (Խ) ***ԷՏԻՅԿԼԱ** (Չ), с. женское украшение из золота, ныне забытое; «...этикля – две крестообразно сложенные золотые пластинки, которые прикрепляли к накидке...» (Ер. Шахазиз); см. также пхэрчхам-бахы.

ԷՏՆԱՅ (Ն), **ԷՏՆԱՅ** (Չ), գ. կողմեր. ար. էթրաֆ – թարաֆ բառի հոգնակին է – կողմեր, նույն նշ. **մեր էթրաֆ** մեր կողմերում, մեր շրջակայքում:

ԷՏԻՅՐԱՓ (Խ), **ԷՏՐԱՓ** (Չ), с. край, местность; район проживания; окрестности; **մեր էթրաֆ** в наших краях; араб. etraf (форма мн. числа от taraf – сторона), от котор. турец. etraf и крым.татар. этраф – стороны, края, окрестности; в гаварах Полис էթրաֆ էտիһраф, Ван Էթրաֆ էտիһրաֆ, в тех же значениях.

ԷԼ-ՕՂԱՐ, ած. բոլորովին օտար. թուրք. – էլ օտար:

ԷԼ-ՕԴԱՐ, п. совершенно чужой; турец. el – чужой + арм. ոտար отар – чужой; в гаварах Ван, Карин, Салмаст էլ օղլի эл охли – чужак, в гаварах Карабах, Карин, Арабкир, Муш էլ эл – чужой.

ԷԼԱՄԱ, գ. կնձի, ulma campestris. берест.

ԷԼԱՄԱ, с. бот. карагач, берест.

ԷԼԱՔ (Չ), գ. էլակ, խմորուկ. (թ. ս. հէլաք). (կազանի, կիրգիզ և Տրեքսի թաթար. yilak – էլակ, մոր, արքայամորի). հոմանիշը – ջիլեք (Ն):

ԷԼԱԿ (Չ), с. бот. клубника; среднеарм. яз. էլաք елаг, էլակ елак – клубника, литер.вост.арм. էլակ елак – клубника; синоним շիլեք (Խ); согласно Р. Ачаряну заимствовано из тюркских яз.

ԷԼԵԿՏԻ (Չ), ած. դոնե-դոն ման եկող, տանը չնստող. թուրք. էլեք – մաղ, էլեքի – մաղ շինող: Բառի սկզբնական իմաստը մոռացված է, հետակայքում ստացել է այս իմաստը բոլորովին մաղ շինողները թափառական գնչուներն էին:

ԷԼԵԿՏԻ (Չ), с. бродяга, странник; турец. elek, крым.татар. элек – сито, решето, турец. elekçi (элекчи), крым.татар. элекчи – человек, изготавливающий или продающий сита; первоначальное значение «торговец ситом» забыто, новое значение слова возникло в связи с тем, что продавцами сит были бродячие цыгане; Карабах էլեքի әләкчи – продавец сита.

ԷԼԼԷԼ, բ.ճ. 1. ելնել, դուրս գալ. 2. վեր կենալ. 3. հասնել. 4. սկսել. **բահեր էլլել** գարնան հասնել. **սաբան էլլել** վար ու ցան սկսել. **սիրող էլլել** (Ն), **օրան էլլել** (Չ) բարկանալ. **սիրող դեղեն էլլել** սաստիկ վախենալ. **գորենները էլլած ին** գորենները ծլած են. **դուս յել** (Ն), **տուս յել** (Չ) դուրս ելլ. **վեր յել** վեր բարձրացիր:

ՋԼԼՋԼ, гэллим, элла, эллав, элладз, эллохъ, йэл, йэлэх, г.с.з. 1. выходить. 2. всходить (о посевах и т.п.). 3. появляться, возникать. 4. сбываться (о словах); **баһэр эллэл** дожить до весны, **бабайис асадзы эллав** сбылись слова моего отца, **сабан эллэл** начать посевную, **сирды эллэл** (Н), **окһан эллэл** (Ч) разгневаться, **сирды дэхээн эллэл** сердце в пятки ушло, **цһорэннэры элладз ин** пшеница взошла, **дус йэл** (Н), **тус йэл** (Ч) выйди вон, **вэр йэл** поднимайся наверх, **пани выра эллэл** наткнуться на что-либо, **пани мэчһэ эллэл** выйти из неприятной ситуации; исконно арм. слово, грабар էլ йэл – выходить, среднеарм. яз. էլլել йэллэл, литер.вост.арм. էլնել йэлнэл, литер.зап.арм. էլլել йэллэл и էլլալ йэллал, Ван էլնել элнел, Сучава յելլել йэллэл, Ахалциха, Карин, Родосто, Себастья էլլել эллэл, Асланбек, Харберд, Полис էլլալ эллал, Акна էլլիլ эллил, Амшен էլլուշ эллуш, Мокс իլնիլ илнил, Зейтун իլլիլ иллил, Сведия իլնիլ илнил, Возм ըլնիլ ылнил, Салмаст ըլել ылел, Мараха ըլել ылэл, Хачин իննել иннел.

ԷԼԼԸՎԱՅՔ (Ն), **ԷԼԼԸՎԱՄԿ** (Չ), գ. ծլած ու հողից դուրս եկած բույսերի որակը, խտությունը, աճի ու բուսման արագությունը և այլն:

ՋԼԼՅԱՍԻԿԻ (Н), **ՋԼԼՅԱՍԻԿ** (Ч), с. степень всхожести, плотности и набухания ростков прорастающих семян, растений.

***ԷԼՉԻ**, գ. դեսպան. փոխ. թուրք.:

***ՋԼԿԻ**, с. посол, посланник; перс. elçi (элчи), от которого турец. elçi (элчи), крым.татар. ельчи – посол; в гаварах Полис էլչի элчи, Ван յելչի йэлчи – посол, Карабах էլչի элчи – кочевник.

***ԷՋԹԻԱՋ** և **ԷԴԻԱՋ**, ած. կարիքավոր, կարոտ. արար. էթիյաջ – կարիք:

***ՋԻԿԻԱԴՋ** և **ՋԻԱԴՋ**, п. нуждающийся, бедный, турец. ihtiyaç (ихтийач) – нужда, потребность, из араб.

ԷՂԱ, -ր, -վ, -նք, -ք, -ն, -ձ, -իլ է, -օղ, -ի՛ր, -ի՛ք, բ.օժ. եղա, -ր, -վ և այլն. **եղած-անցած** հրնումը կատարված. **եղածը աժմըս աղբես է** հիմա այդպես է արվում. **եղածը սա յէ, դրհա չիկա** սա է ինչ որ կա, էլ չկա. **եղածին գորա** ամբողջ ուժը գործադրելով. **եղած-չեղածը սա յէ** ընդամենը եղածը սա է. **եղած-չեղածը վազել** ամբողջ ուժով վազել:

ՋԽԵԱ, эхъар, эхъав, эхъанк, эхъак, эхъан, эхъадз, эхъил э, эхъохъ, эхъир, эхъик, вспомог.недост.гл.; быть, стать; **эхъадз-анцһадз** давнишний, незапамятный, **эхъадзы ажмыс адбэс** э теперь такие порядки, **эхъадзы са йэ, дыһа чһика** это всё что есть, больше нет, **эхъадзин гора** изо всех сил, что есть мочи, **эхъадз-чһэхъадзы са йэ** это всё, что есть, **эхъадз-чһэхъадзы вазэл** бежать изо всех сил, бежать во весь дух; исконно арм. слово, грабар էղ йэхъ – случившийся, свершившийся, произошедший, եղանիլ йэхъанил – быть, случаться, происходить; в некоторых диалектах, включая новонахичеванский, корень грабара сохранился в формах глагола прош. вр. повелит. накл. и причастных формах: Полис էղ эхъа, էղш эхъар, էղավ эхъав, էղիր эхъир, էղած эхъадз, էղեր է эхъэр э, Акна, Ахалциха, Карин, Амшен, Родосто, Себастья էղ эхъа, Хачин էղ эхъо, Сучава шղիլ է эхъил э, в некоторых диалектах согласный звук «хъ» перешёл в «л», Тбилиси эла էлш, Ереван элав էլավ, Мокс, Ван էլм элә, Шемаха իլմ илә, Мараха յէլամ йэлам.

ԷՂԱՋ ՕՐ, -ըս, -ըդ-ը, գ. ծննդյան օր:

ՋԽԵԱԴՅ ՕՐ, -ыс, -ыд, -ы, с. день рождения.

ԷՂԱՋԸ, սկ. ընդամենը:

ՋԽԵԱԴՅԻ, н. итого, всего.

ԷՂԱՋՆԱ և **ԷՂԱՋՆԱԼ**, ս. ընդմիջում:

ՋԽԵԱԴՅՆԱ և **ՋԽԵԱԴՅՆԱԼ**, н. совсем, совсем уж, окончательно; **эхъадзна уджарэцһав** совсем исхудал (о человеке, животном), **эхъадзна йох эхъав** окончательно испортился.

ԷՂԱՎ էղավ:

ЭХЪАВ всё, хватит, достаточно, довольно; этимол. см. эхъа.

ԷՂԵՆ, գ. էուբյուն. **էղէնը ի նչ է ի նչ տեսակ, ի նչ տեոի և էակի առարկա է. էղէնը ճուր է** (Չ) միայն ճուր է մէջը ուրիշ բան չկա:

ЭХЪЭН, с. суть, сущность; **эхъэны инчх** э? в чём суть дела?, **зхъэны чур э** (Ч) одна вода и никакой сути; этимол. см. эутхин.

ԷՂԻԼ Է, միջանկ. դուրս է գալիս, որ.

ЭХЪИЛ Э, вводное сл. оказывается что, выясняется что; **эхъил э вор** оказалось что, выяснилось что; см. также эхъа; Полис էղէր է эхъэр э, Сучава աղիլ է ахъил э, в том же значении.

ԷՍԱՆ, գ. կաղնի ծառ և նրա փայտը, дуб, Quercus:

ЭМАН, с. бот. 1. дуб. 2. древесина из дуба; крым.татар. эмен – дуб.

ԷՍԱՆԷԹ, գ. ամանը, գրով. արար. ամանաթ, որից պարս. և թուրք. էմենէթ – նույն նշ.:

ЭМАНЭТҺ, с. залог, вещь, отданная на хранение; араб. amanat, от которого перс. и турец. emanet, крым.татар. эманет – вещь, отданная на хранение; в гаварах Полис էմանէթ эманэтҺ, Ван, Карабах, Тбилиси, Карин, Ван, Сасун, Арабкир, Урмия, Хачин, Шатах, Мокс, Амшен и т.д. ամանաթ аманатҺ, в том же значении.

ԷՍԷԳ, գ. ջանք, աշխատանք թափել. **ուրիշի էմէգ ուղէլ** ուրիշի աշխատանքի արդյունքը սեփականել:

ЭМЭГ, с. труд, работа, усилие; **уриши эмэг удэл** присваивать продукт чужого труда, **эмэг анэл, эмэг тынэл** трудиться, прилагать усилия; турец. emek – труд; среднеарм. яз. ամակ амак – труд от турец. emek; употр. во всех западноарм. диалектах, Ван тэмэг әмәг, Карабах тэмэг әмәг и т.д.

ԷՍԷԶԻՔ, գ. ապակե անոթ՝ երէխայի կամ որբ մնացած մանուկի կաթ խմել տալու. թուրք. էմզիթ – ծծակ, соска, ծծելու աման. թուրք. էմզիի – ծծի պտուկ < պարս. ամուս – զինու մեծ գավաթ:

ЭМЭЗИКҺ, с. 1. сосок. 2. соска, бутылочка с соской для кормления молоком грудных детей или ягнят; **эмэзиков найадз адзи балайи гылмани** хилый, тщедушный, болезненный; турец. emzik (эмзик), крым.татар. эмзик – соска, сосок, бутылочка с соской; носик чайника, из перс.

ԷՍԶԱՍԸ, տէ u էնջամբ:

ЭМДЖАМЫ, см. энджамы.

ԷՍԶԷ, գ. հորեղբայր. արար. ամ – հորեղբայր, որից թուրք. ամջա – հորեղբայր:

ЭМДЖЭ, с. дядя, младший брат отца; араб. amn, от которого турец. amca (амджа), крым.татар. эмдже – брат отца; в гаварах Полис, Буланых ամնջա амуджа, Партизак ամճա амча – дядя, брат отца.

ԷՍԶԷ-ԲԱ, գ. հորեղբայր (էթէ նա ծեր է). թուրք. ամնջա + բարս:

ЭМДЖЭ-БА, с. дядя, старший брат отца; крым.татар. эмджебаба (диал.) – старший по возрасту дядя (по отцу).

ԷՍԶՕՂԸ, գ. հորեղբոր որդի. թուրք. ամնջա օղու:

ЭМДЖОХЪЛЫ, с. 1. однофамилец. 2. близкий родственник (по мужской линии). 3. двоюродный брат, сын дяди, брата отца; крым.татар. эмджэогълу – двоюродный брат.

ԷՅԱՆ-ԲԷՅԱՆԻ, մկ. ակնահայտնի. արար. այն – այք, էյան – ակնստեսություն, բէյան – պարզություն:

ЭЙАН-БЭЙАНИ, н. очевидно, вероятно; араб. ауп – глаз, ауап – очевидность, beyan – ясность, от которого турец. ауап beyan (айан бейан) – явно, очевидно.

Է Յ ՀԱԲԱ, ձ. է յ հապա:

ЭЙ НАБА!, м. ещё чего!, ещё чего не хватало!, вот еще!

ԷՅՆԷԼ կամ **ԷՐՆԷԼ**, -ից, -աձ, -օղ, -է՛, -էցէ՛ք, բ.ն. էրնել, քամուն տալ կալսած հացահատիկը մաքրելու համար:

ЭЙНЭЛ или **ЭРНЭЛ**, гэйним или гэрним, эйницҺ или эрницҺ, -адз, -охъ, -э, -эцҺэкҺ, г.д.з. веять, провеивать на ветру зёрна пшеницы или семена для очистки от посторонних примесей;

грабар էրան эран – слабый ветерок, в гаварах Муш էրանէլ эранэл, Гандзак, Партизак, Себастья, Карин էրնէլ эрнэл, Амшен էնէլ эйнэл, Ван հէրնէլ հэрнэл, Кесария օրնէլ օրнэл, в том же значении.

ԷՅՆՎԱՅՔ (Ն), **ԷՅՆՎԱՍԿ** (Չ), գ. էնէլու կերպը:

ЭЙНЫВАЦЬК (Н), **ЭЙНЫВАЦК** (Ч), с. способ, манера провеивания.

ԷՅՆՎԷԼ, -վեցավ, -ված, բ.կր. էնվել:

ЭЙНЫВЭЛ, эйнывэцхав, эйнывадз, г.стр.з. веяться, провеиваться на ветру.

ԷՅՐԱԹԻ կամ **ԷՐԻՅԱԹԻ**, ած. իսախուտ, անհաստատ. արար. էրէթ – կիէծ, թուրք. էրէթի – իսախուտ:

ЭЙРАТЬИ или **ЭРИЙАТЬИ**, п. шаткий, неустойчивый; араб. eyret – ложный, от которого турец. eğreti (эйрэти) – фальшивый; в гаварах Полис էրէթի эйрэти, Ван, Карин էրարթի эйратхи – шаткий, Ахалкалаки էրарթի эйратхи – плохой, скверный.

ԷՆ ձև ցույց տվող մակբայի վերջավորություն, կցվում է անորոշ դերբայի ձևին, հանդիսանում է Նոր-Նախիջևանի բարբառի յուրահատկություն. օր. **ուղէլէն** – ուտելով, **խըմէլէն** – խմելով:

ЭН окончание наречия образа действия, пишется слитно с глаголом, является особенностью новопахичеванского диалекта; **УДЭЛЭН** – кушая, **ХЫМЭЛЭН** – выпивая; употребляется в литер.зап.арм. языке и некоторых западноармянских диалектах, в литературном восточноармянском языке имеет окончание «ов» – ուտելով утелов, խմելով хмелов.

ԷՆԳ, **ԷՆԳԷ** և **ԷՆԳԸ**, մասնիկ, որով կազմվում է որակական ածականների գիրադրական աստիճանը. թուրք. էն – ամենա – մասնիկ, որ կազմում է ածականների գիրադրական աստիճանը:

ЭНГ, **ЭНГЭ** и **ЭНГЫ**, усилительная частица, служит для образования превосходной степени качеств. прилагат. самый, наиболее; **ЭНГЫ МЭДЗ** самый большой, **ЭНГЫ ПНОКХЫР** самый маленький; турец. en (эн), eng (энг), крым.татар. энъ – больше всего, наиболее; литер.зап.арм. էն эн, в гаварах Себастья էնկ энк, Сведия, Гандзак էնկըր энкыр, Полис էն эн, Ван ան ан – самый.

ԷՆԳԷԼ կամ **ԷՆԳԷԼ ԸՆԳԱԶ**, ած. աստիկ նիհարած. **էնգէլ ըյնէլ** շատ նիհարել. թուրք. էնգէլ – արգելք, արգելանք. ուրեմն բառացի՝ էնգէլ ըյնէլ նշանակում է արգելանքի մեջ ըյնէլ, որից, իմաստի զարգացմամբ, դարձել է նիհարել:

ЭНГЭЛ или **ЭНГЭЛ БЫНГАДЗ**, п. отощавший, исхудавший; **ЭНГЭЛ БЫНЭЛ** исхудать, отощать; турец. engel – препятствие, преграда; запрет.

ԷՆԴԷԶԷ, գ. չափ (հազուստի). պարս. էնդազէ – նույն նշ.:

ЭНДЭЗЭ, с. 1. выкройка, образец, по которому кроют одежду. 2. перен. копия, двойник человека; перс. endaze, от которого турец. endaze – выкройка; в гаварах Тбилиси, Карин, Ван անդազаш андаза, Аварик ազանդаш азанда – выкройка.

ԷՆԴԻ (Թոփտի), մկ. արդեն. կազ. թարթար. ինդի, էնդի – արդեն:

ЭНДИ (с. Крым), н. уже; крым.татар. энди – теперь, уже.

ԷՆԷ, ած. նոր. թուրք. յէնի – նոր. **էնէ մուշտագրու զօրավ**:

ЭНЭ, п. новый; турец. yeni (йени) – новый; **ЭНЭ МУШТАГЫС ГОРАВ** моя новая шуба пропала.

ԷՆԷ-ԽՈՒՆԷ (Չ) դժկամորեն, չուզենալով (էրթալ):

ЭНЭ-ХУНЭ (Ч) нехотя, неохотно (идти куда-либо).

ԷՆԷ-ԽՈՒՆԷ ՄԱՆԿԱԼ (Չ) պարապ քաշ գալ:

ЭНЭ-ХУНЭ МАНКАЛ (Ч) слоняться без дела.

ԷՆՋԱՍԸ կամ **ԸՆՋԱՍԸ**, մկ. ուրեմն, վերջիվերջո. պարս. անջամ – վերջ հետևանք:

ЭНДЖАМЫ, **ЭМДЖАМЫ** или **ЫНДЖАМЫ**, н. следовательно, значит, стало быть, поэтому, итак; перс. anjam (анджам) – конец, следствие, результат.

ԷՆՔՍԷ (Ն), **ԷՆՔՍԱ** (Չ), գ. ծոծրակ. թուրք. էնքսէ – ծոծրակ:

ЭНКԻСЭ (Н), **ЭНКԻСА** и **ЙЭНКԻСА** (Ч), с. 1. затылок, шея. 2. холка, загривок; турец. ense (энсе), крым.татар. энъсе – затылок; в гаварах Полис էրսէ էնհэ, Ван էնրսէ էնհэ, Амасия էնлսէ էнксэ – затылок.

***ԷՇ¹** (Ն), գ. ընկեր. գույգ. նման. թուրք. էշ – նույն նշ.:

***ЭШ¹** (Н), с. 1. напарник, партнёр. 2. пара, один из составляющих пару. 3. подобие, сходство; турец. eş (эш), крым.татар. эш – напарник, партнер.

ԷՇ², գ. էշ:

ЭШ², с. 1. осёл. 2. перен. болван, осёл; исконно арм. слово, грабар էշ эш – осёл, ишак, литер.вост.арм. էշ эш, литер.зап.арм. էշ эш – осёл, ишак, болван.

ԷՇԳՅԱԼԷ (Ն), մկ. բացահայտ կերպով. պարս. աշգար – պարզ, ակնհայտնի, որից թուրք. աշիքար:

ЭШГЙАРЭ (Н), н. открыто, явно; перс. ašgar – ясный, чистый, от которого турец. aşikâr (ашикяр), крым.татар. ашкяре – открыто, явно; в гаварах Сведия էշգերու эшгэру, Дерсин, Кхи էշկերէ эшкэрэ, Карабах ըշկարա ышкара – открыто, явно.

ԷՇԷՔ¹ (Ն), **ԷՇԱՔ** (Չ), գ. 1. էշ. 2. հիմար. թուրք. էշէք – էշ. **էշէքի խըղա** մեծ, ահազին մարդ:

ЭШЭКԻ¹, (Н), **ЭШАКԻ** (Ч), с. 1. осёл. 2. перен. болван, осёл; **эшэки хыда** верзила, крупный, рослый человек; турец. eşek (ешек) и eşak (восточнотурецкий диалект) – ишак, осёл; в гаварах Полис էշէկ эшэк, Ван էշmq эшäg, Карабах էշmq эшšägй – осёл.

ԷՇԷՔ² (Չ), գ. հիմար:

ЭШЭКԻ² (Ч), с. болван, осёл; турец. eşek (ешек) и eşak (восточнотурец. диал.) – ишак, осёл; в гаварах Полис, Сучава эшэг էշէգ, Асланбек эшэг էշէգ, эшэй էշէլ – болван.

ԷՇԷՔԼԷՄԷ, մկ. էշավարի:

ЭШЭКԻԼԷՄԷ, н. по-ослиному.

ԷՇԷՔՈՒԹԻՆ, գ. հիմարութուն:

ЭШЭКԻՄԻՆ, с. тупость, твердолобость.

ԷՇԹ էլ ի՞նչ, միայն դա էր պակաս, չի կարող պատահել:

ЭШТ! ещё чего!, вот ещё!, ещё чего не хватало!, ничего себе!; не может быть!; литер.зап.арм. ի՛շտ ишт! – возглас, восклицание для одёргивания, осаживания.

ԷՇԹԱԼ и ***ԷՐԹԱԼ**, բ.չ. 1. էրթալ, շարունակվել. 2. ամուսնանալ. 3. կարողանալ: **գէշըցվի՞**, **Աննան Օվանէսին գրնաց** (Ն), **Աննան Օվանէսին կրնած** (Չ) Աննան ամուսնացավ Հովհաննէսի հետ. **էշթալ-թալ** (Ն), **էշտալ-կալ** (Չ) գնալ-գալ, այցելել իրարար. **էշթալէն-էշթալէն** վերջիվերջո. **բերանիս չէշթալ ասելու** (Ն), **պերանիս չէշտալ ասելու** (Չ) լեզուս չի դառնում ասելու. **ձեռքիս չէշթալ** (Ն), **ձեռքիս չէշտալ** (Չ) ձեռքս չի բարձրանում:

ЭШТҺАЛ и ***ЭРТҺАЛ**, недост.г.с.з. 1. ийти, двигаться (в направлении от говорящего). 2. ехать (на автомобиле, велосипеде). 3. выходить замуж. 4. уметь, мочь. 5. ехать, отправляться. 6. уходить, удаляться. 7. ходить, посещать. 8. передвигаться, двигаться. 9. ийти (о спектакле, времени и т.п.). 10. ходить, делать ход (в шахматах, шашках); **гэштһыцһви?** можно ийти?, **Аннан Ованэсин гынацһ** (Н), **Аннан Ованэсин кынац** (Ч) Анна вышла замуж за Ованеса, **эштһал-кһал** (Н), **эштһал-кал** (Ч) а) расхаживать, ходить взад и вперёд, б) навещать друг-друга, ходить в гости, **эштһалэн-эштһалэн** наконец, в конце концов, **бэранис чһэштһал асэлу** (Н), **пэранис чһэштһал асэлу** (Ч) у меня язык не поворачивается сказать такое, **дээрркһис чһэштһал** (Н), **цээрркис чһэштһал** (Ч) у меня рука на такое не поднимется, **мамайин-бабайин дуны эштһал** (Ч) а) настаиваться до полной готовности к употреблению (о супе, чае и т.п.), б) дойти, стать вполне готовым (о свежеиспечённых мучных изделиях); исконно арм. слово, грабар էրթալ йэртһал, էրթանալ йэртһанал – ийти, литер.вост.арм. էրթալ йэртһал, литер.зап.арм. էրթալ йэртһал – ийти, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Харберд, Карин, Мокс, Полис, Себастья, Сучава էրթալ эртһал, Возм յէրթալ йэртһал, Ван, Тигранакерт էրթալ эртһал, Муш էրթալ эрдһал,

Зейтун իրթնլ иртхол, իյթոլ ийтхол, Ереван, Родосто էթալ этһал, Мараха, Салмаст էթмլ этһәл, Хачин իշուоլ иштол, Амшен էշунуշ эштуш.

ԷՇԹԱԼ և **ԷՐԹՈՒՄ** (Ն), **ԷՇՏՈՒՄ** (Չ), գ. երդում. **էշթում անէլ** (Ն), **էշտում անէլ** (Չ) երդվել. **էշթում-բադար լալ** (Ն) ջերմակին երդվել:

ЭШТҺУМ и **ЭРТҺУМ** (Н), **ЭШТУМ** (Ч), с. 1. клятва, обет. 2. присяга; **эштһум анэл** (Н), **эштһум анэл** (Ч) давать клятву, **эштһум-бадар лал** (Н) неистово клясться; исконно арм. слово, грабар երդումն ԻժրԴումն – клятва, литер.вост.арм. երդում ԻժրԴում, литер.зап.арм. երդում (произн. ԻժրԴում) – клятва, присяга, Сучава յերդումն ԻժրԴում, Муш, Себастья երդումն ԻժրԴում, Ахалциха, Харберд, Полис, Родосто, Тигранакерт էրթումն ԻժրԴում, Карин էրթումն ԻժրԴումкх, Алашкерт յերթումն ԻժրԴում, Салмаст էրթումն ԻժրԴում, Էրթումն ԻժրԴում, Акна, Асланбек էրթումն ԻժրԴում, Ван էրթումն ԻժրԴում, Агулис էրթումն ԻժրԴում, Мараха էրթումն ԻժրԴում, Тбилиси օրթումն ԻժրԴում, Ереван օրթումն ԻժրԴում, Возм հէրսոս һэртом, Мокс հէրսումն һэртюм, Шемаха վէրթումն վэртһум, Нор-Джуга վորդումն вордһум, Хачин ույդումն уйдһум, Амшен էշթումն ԻժրԴումкх, էշթումն ԻժրԴումкх, Горис իւրթումն ԻժրԴում, Карабах իւրթումն ԻժրԴում.

ԷՇԻՍ, գ. սեր. արար. աշկ, պարս. էշ – սեր. **էշիսն չի՝ դիմանալ** (Ն), **էշիսն չի՝ տիմանալ** (Չ) սերուն չի դիմանում:

ЭШХ, с. любовь, страсть; **эшхун чһи диманал** (Н), **эшхун чһи тимана(л)** (Ч) страдает от любви; араб. aşk (ашк) – любовь, от которого перс. ešk (эшк), турец. aşk (ашк) – любовь; литер.зап.арм. էշի эшх – пыл, страстность, горячность. вдохновение, из турец., в гаварах Тбилиси, Муш, Карабах, Амасия, Карин էշի эшх – любовь.

ԷՇՏ (Չ), հին ձևը **ԷՐՏ**, գ. հարդ. հումանիշը – թորան (Ն):

ЭШТ (Ч), старая форма **ЭРТ**, с. солома; от греч. artos – хлеб; грабар յարդ һард – солома, в гаварах Асланбек յարդ ԻժրԴ, Ван արդ ԻժրԴ, Мокс, Возм һард һард, Харберд էրդ՝ эрд, Ахалциха, Карин, Родосто, Тигранакерт էրդ эрԴ, Зейтун, Хачин էրդ эйд, Сведия իրթ ԻրԴ, Партизак յերթ ԻժրԴ; синоним – тобан (Н).

ԷՇՏԱԼ (Չ), տե՛ս էշթալ:

ЭШТАЛ (Ч), см. эштһал.

ԷՇՏՕԴ (Չ), ած. սեղը հարդ խառնված:

ЭШТОД (Ч), п. смешанный с соломой.

ԷՈՒԹԻՆ և **ԷՅՈՒԹԻՆ**, գ. էություն:

ЭУТҺИН и **ЭЙУТҺИН**, с. суть, сущность; **панин эйутһины иманал** (Ч) понять суть дела; исконно арм. слово, грабар էությունն эутһюн, литер.вост.арм. էությունն эутһюн, литер.зап.арм. էութինն эутһюн – суть, сущность.

ԷՋԷԼ, գ. մահվան ժամ, օրհաս. **էջէլը էգիլ է** գլխին գալիք կա. արար. էջել, որից և թուրք. էջել – նույն նշ.:

ЭДЖЭЛ, с. смертный час; **эджэлы эгил э** пробил смертный час; араб. eġel, от котор. турец. esel (эджэл), крым.татар. эджэль – смерть, смертный час; употребляется во всех арм. диалектах в формах աշալ аджал, էջել эджэл.

ԷՋԻԶ, ած. ձանձրացած, զգված. արար. և պարս. աջէզ – թույլ, ուժասպառ:

ЭДЖИЗ, п. пресытившийся, утомившийся от чего-либо; из араб.-перс.

ԷՋԻԶ ԱՆԷԼ ձանձրացնել, զգվեցնել անվերջ խնդրելով, պահանջելով կամ խոսելով միևնույն բանի մասին:

ЭДЖИЗ АНЭЛ надоедать, допекать, докучать, стоять над душой, не давать покоя.

ԷՋԻԶ ԼԱԼ զգվել անվերջ լսելով միևնույն բանը, խնդրելով կամ պահանջելով:

ЭДЖИЗ ЛАЛ пресытиться, утомиться от бесконечных разговоров, требований, просьб.

ԷՐԱՆ (Ն), տե՛ս արան (Չ):

ЭРРАН (Н), см. арран (Ч).

ԷՌՍՈՒՆ, դ. երեսուն:

ՋՐՐՏՄՆ, չ. тридцать; исконно арм. слово, грабар երեսունն յէրեսուն, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. երեսունն յէրեսուն, в гаварах Ереван յէրեսունն յէրրեսун, Ван յէրեսունն յէրրեսун, Сучава, Хачин երեսունն эрсун, Ахалциха, Зейтун, Карин, Амшен, Полис, Тигранакерт, Родосто էրեսունն эрресун, Мараха, Салмаст յէրեսունն յէրրեսун, Мокс հէրեսունն հէրресун, Возм հէրեսունն հէրресон, Карабах րրէսունն ырэсун, Горис ррէсунն ырэсесун, Шемаха իրէսունն ирэсун, յառաջսունն յարрасун, Нор-Джуга արաշսունն арасун, Агулис արաշսунն арассун, Тбилиси, Аварик յարսունն յарсун, Акна էրսինն эррсюн.

ԷՌՍՈՒՆԱԳԱՆ, դ. երեսունական ամեն մեկին, ամեն մեկից ինսուն:

ՋՐՐՏՄՆԱԳԱՆ, չ. по тридцать (каждому, от каждого).

ԷՌՍՈՒՆՆՈՑ, դ. երեսունանոց:

ՋՐՐՏՄՆՈՑԻ, չ. достоинством в тридцать (рублей и т.п.).

ԷՌՍՈՒՆՈՒՄ, դ. երեսուններորդ:

ՋՐՐՏՄՆՈՒՄ, չ. тридцатый; см. ум.

ԷՌՔ, գ. 1. քոր. արմատն է «էր». 2. մի տեսակ կաշվի հիվանդություն. **էրքուն չիմ դիմանալ** (Ն), **էրքուն չիմ տիմանալ** (Չ) այնպես է քոր գալիս, որ չեմ դիմանում. **էրք լալ** այդ հիվանդությունը ստանալ:

ՋՐՐԿԻ, ս. 1. зуд. 2. чесотка, кожное заболевание; **էրրքիւն շիմ Դիմանալ** (Н), **էրրքիւն շիմ Դիմանալ** (Չ) так чешется, что невмоготу, **էրրքի Լալ** заболеть чесоткой, **էրրքիս հանալ** избавиться от чесотки; исконно арм. слово, грабар էր յէրր – кипение, зуд, литер.вост.арм. էրքոր յէրրքոր, литер.зап.арм. էրք эррkh – кипение, зуд, в гаварах Полис էրք эррkh, Харберд мэр әрkh, Асланбек գէրք гэррkh – зуд; см. также гэррал.

ԷՌՔԷՔ, տե՛ս էրքէք:

ՋՐՐԿԻՅԿԻ, см. эрkhэkh.

ԷՍ, գ. զգայություն, գիտակցություն, ուշք. պարս. հեսս – նույն իմ. **էսը էշթալ** ուշքը կորցնել, ուշաթափվել. **էսը գրլոխը քալ** (Ն), **էսը կրլոխը կալ** (Չ) ուշքի գալ:

ՋՏ, ս. сознание, рассудок; **էсы эштал** или **էсы анчынэл** потерять сознание, упасть в обморок, **էсы гылохы кhal** (Н), **էсы кылохы кал** (Չ) очнуться, прийти в себя, прийти в сознание; крым.татар. эс – сознание, рассудок.

ԷՍԼԻ (Ն), **ԷՍԼԸ** (Չ), ած. ծեր. թուրք. էսլի – հին բանի սղված ձևն է, կամ արար. և պարս. և պարս. և ալի – ալը տական, հիմնական:

ՋՏԼԻ (Н), **ՋՏԼԻ** (Չ), п. старый, пожилой; крым.татар. эсли – пожилой; в гаваре Карабах էլի эсли – пожилой.

ԷՍԼԸՆԱԼ, բ.ճ. ծերանալ:

ՋՏԼԻՆԱԼ, г.с.з. стареть, стариться.

***ԷՍՄԷՐ**, ած. թուի. արար. ամար, որից թուրք. էսմեր – թխագույն:

***ՋՏՄԵՐ**, п. смуглый, тёмный; араб. asmar, от которого турец. esmer – смуглый; в гаварах Полис էսմեր эсмэр, Ван, Муш, Джавахк, Сасун, Урмия ամար асмар – смуглый.

ԷՍՆԱՖ, ած.գ. արհեստավոր, արհեստավորների դաս. փոխ. արար.:

ՋՏՈՒՓ, с. 1. ремесленник, кустарь. 2. сословие ремесленников. араб. esnaf – ремесло, от которого. турец. esnaf, крым.татар. эснаф – ремесленник; в гаварах Полис էսնաֆ эснаф, Ван, Хотрджур, Карин ամնաֆ аснаф – ремесленник.

ԷՍՔԻՉԻ, գ. հին բաներ նորոգող, կարկատող. թուրք. էսկի – հին:

ՋՏԿԻՉԻ, с. 1. старьевщик, ветошник. 2. кустарь, починяющий старые вещи; турец. eskici (эскиджи), крым.татар. эскиджи – старьевщик.

ԷՎԱԼԼԱ (Ն), ձ. կեցցես՛. ար. էվալահ – նույն նշ.:

ՎՅԱԼԼԱ! (Н), м. с богом, в добрый час, удачи; араб. evvallah, от которого турец. éyvallah (эйваллах); в гаварах Ван, Карин, Багеш է՛վալլա э՛валла, Карабах է՛յվալլա э՛йвалла, Аварик, Урмия է՛վալլահ э՛валлах, в том же значении.

ԷՎԵԼ-ԷՎԵԼԴԵՆ, սկ. հին ժամանակներից սկսած. թուրք. էվվել-էվվելդեն – նույն նշ.:

ՎՅՎԼ-ՎՅՎԼԸՆ, н. издавна, с давних пор; араб. avval – начало, первый, от которого турец. evvelden – заранее, evvelinden – с самого начала, крым.татар. эвель-эвельден – издавна.

ԷՎԵԼՔԻ, шд. հին ժամանակվա, վաղեմի. արար. ավվալ – սկիզբ, առաջին, որից թուրք. էվվելքի – նախ առաջվա:

ՎՅՎԼԿԻ, п. прежний, предыдущий; **ՎՅՎԼԿԻ մաշտ** многоопытный, искушённый, умудрённый; араб. avval – начало, первый, от которого турец. evvelki – первый, крым.татар. эвельки – прежний, предыдущий.

ԷՐԱԶ¹, գ. երազ:

ՎՐԱԶ¹, с. сон, сновидение; грабар երազ իջրազ – сон, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. երազ իջրազ – сон, Ереван, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван, Тбилиси երազ իջրազ, Возм, Сучава յերազ իջրազ, Алашкерт, Ахалциха երազ իջրազ, Акна, Харберд, Полис, Родосто, Асланбек երազ իջրազ, Тигранакерт երազ իջրազ, Хачин իջրազ իջրազ, Агулис, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга արազ իջրազ, Зейтун իջրազ իջրազ, իրազ իջրազ, Амшен ներազ իջրազ.

ԷՐԱԶ², шд. խանավաճ, ալրվաճ, խանձրախախաճ:

ՎՐԱԶ², пр.пр.вр. 1. подгоревший. 2. обожжённый.

ԷՐԱԶԶԱՆԱ, գ. երազախան:

ՎՐԱԶԻՆԱՆԱ, с. сонник, толкователь снов; литер.вост.арм. երազախան Երազան – сонник.

***ԷՐԱՄ**, գ. ընտանիքի խմբական գերեզմանոց:

***ՎՐԱՄ**, с. семейно-родовое захоронение; от пехлев. gata – толпа, стадо; грабар երամ իջրամ – толпа, стадо, стая, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. երամ իջրամ – толпа, стадо, стая, рой, в гаварах Ван երամ իջրամ – толпа, Мокс երամ իջրամ – стая птиц, Алашкерт ազգ ու երամ իջրամ – семья, Евдокия, Себастья эрам երամ – место для родовых захоронений.

ԷՐԱՆԻ, տե՛ս երնեգ:

ՎՐԱՆԻ, см. эрнэг.

ԷՐԳԱԹ, գ. երկաթ:

ՎՐԳԱԹ, с. железо; **сабани эргат** лемех, часть плуга, подрезающая пласт земли снизу; грабар երկաթ իջրատ – железо, литер.вост.арм. երկաթ իջրատ, литер.зап.арм. երկաթ (произн. իջրատ) – железо, в гаварх Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван, Тбилиси երկաթ իջրատ, Харберд, Амшен, Муш, Родосто, Себастья երկաթ իջրատ, Возм յերկաթ իջրատ, Сучава յերկաթ իջրատ, Тигранакерт երկաթ իջրատ, Хачин իջրատ իջրատ, Асланбек երկաթ իջրատ, Агулис, Карабах, Шемаха, Нор-Джуга արկաթ իջրատ, Зейтун իջրատ իջրատ, իրգոթ իջրատ.

ԷՐԳԱԹԷ, шд. երկաթե:

ՎՐԳԱԹԷ, п. железный.

ԷՐԳԱԹԷՂԵՆ, գ. երկաթեղեն, երկաթից շինած:

ՎՐԳԱԹԷՅԵՆ, п. скобяные товары, металлические изделия.

ԷՐԳԱՆ, шд. 1. երկայն (ըստ տարածության). 2. (ըստ ժամանակի). **երգան փաղ** երկայն փայտ, **երգան օր** երկար օր:

ՎՐԳԱՆ 1. п. длинный. 2. п. долгий, продолжительный, длительный (по времени). 3. н. долго, длительно, продолжительно; **эрган пһад** длинная палка, **эрган օր** долгий день; исконно арм. слово, грабар երկայն իջրայն – длинный, долгий, литер.вост.арм. երկայն իջրայն, երկար իջրար, литер.зап.арм. երկայն (произн. իջրայն), Ахалциха, Карин, Карабах երկայն իջրան, Тигранакерт երգան эрган, Шемаха յերկայն իջրան, Харберд, Полис, Родосто, Себастья յերգան իջրան, Асланбек երգա эрга, Сучава յերգան իջրան, Горис երկան эркан, Салмаст, Ван երկեն эркен,

Мараха երկյէն эркийен, Ереван, Тбилиси երգէն эргэн, Амшен երգէն эргэн, երգրն эргын, Мокс, Возм հերկէն հэркэн, Алашкерт, Зейтун իյգմն ийгән, իրգմն иргән, Хачин իյգմն ийгән.

ԷՐԳԱՆԳԷԳ, փ. քիչ երկայն, քիչ երկար:

ЭРГАНГЭГ 1. п. довольно продолговатый, вытянутый. 2. п. довольно долгий (по времени). 3. н. довольно долго.

ԷՐԳԱՆՈՒԹԻՆ, գ. երկայնություն, երկարություն:

ЭРГАНУТҺИН, с. 1. длина. 2. протяжённость. 3. длительность, продолжительность.

ԷՐԳԱՆԶԱՅԷՆ, մ. երկարությամբ. հոմանիշը – բոյօք:

ЭРГАНДЖАЙЭН, н. вдоль, в длину, продольно; синоним – бойокh.

ԷՐԳԱՆ ԱՆԳԱԶՆԷՐՕՎ, փ. երկարականք:

ЭРГАН АНГАДЖНЭРОВ, п. длинноухий.

ԷՐԳԱՆ ԲՕՅՕՎ, փ. բարձրահասակ:

ЭРГАН БОЙОВ, п. высокий, высокорослый.

ԷՐԳԱՆ ԲՕԶՕՎ, փ. երկարապոչ:

ЭРГАН БОЧҺОВ, п. длиннохвостый.

ԷՐԳԱՆ ԷՐԷՍՕՎ, փ. երկայն դեմքով:

ЭРГАН ЭРЭСОВ, п. длиннолицый.

ԷՐԳԱՆ ԶԷՌՔԷՐՕՎ (Ն), **ԷՐԳԱՆ ԾԷՌԿԷՐՕՎ** (Չ), փ. երկայնաձեռն:

ЭРГАН ДЗЭРРКҺЭРОВ (Н), **ЭРГАН ЦЭРРКЭРОВ** (Ч), п. длиннорукий.

ԷՐԳԱՆ ՄԱԶՕՎ, փ. երկարամազ:

ЭРГАН МАЗОВ, п. длинноволосый.

ԷՐԳԱՆ ՎԻԶՕՎ, փ. երկարավիզ:

ЭРГАН ВИЗОВ, п. длинношей.

ԷՐԳԱՆ ՎՕԹՔԷՐՕՎ (Ն), **ԷՐԳԱՆ ՎՕՏԿԷՐՕՎ** (Չ), փ. երկարոտն:

ЭРГАН ВОТҺКҺЭРОВ (Н), **ЭРГАН ВОТКЭРОВ** (Ч), п. длинноногий.

ԷՐԳԱՆ ՓԷՇՕՎ, փ. երկարափեշ:

ЭРГАН ПҺЭШОВ, п. длиннополый.

ԷՐԳԱՆ ԶԻԹՕՎ, փ. երկարաքիթ:

ЭРГАН КҺИТҺОВ, п. длинноносый.

ԷՐԳԱՆ-ԲԱՐԱԳ (Ն), **ԷՐԳԱՆ-ՊԱՐԱԳ** (Չ), փ. մկ. երկարատև, մանրամասնորեն:

ЭРГАН-БАРАГ (Н), **ЭРГАН-ПАРАГ** (Ч), н. долго ли, коротко ли; **эрган-параг кhашэл** тянуть резину, медлить; **эрган-параг чhикhашэлэ** не долго думая.

ԷՐԳԸՆՆԱԼ, -ցավ, -ցած, -ցոյ, բ.չ. երկարանալ:

ЭРГЫННАЛ, -цhав, -цhадз, -цhохъ, г.с.з. 1. удлиняться, растягиваться, вытягиваться. 2. продлеваться, длиться; литер.вост.арм. երկարանալ йеркаранал, литер.зап.арм. երկըննալ (произн. йэргыннал) – удлиняться.

ԷՐԳԸՆՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցընօյ, բ.ա. երկարացնել:

ЭРГЫНЦҺЫНЭЛ, гэргынцхунум, эргынцхуцh, эргынцхуцhадз, -цhынохъ, п.г. 1. удлинять. 2. продлевать. 3. растягивать. 4. вытягивать; литер.вост.арм. երկարացնել йэркарацhнел, литер.зап.арм. երկնցնել (произн. йэргынцhынэл) – удлинять.

ԷՐԳԻՆՔ, գ. երկինք. **երգինք-գեղին մեզ լալ** (Ն), **երգինք-կեղին մեզ լալ** (Չ) սաստիկ փոթորիկ բարձրանալ:

ЭРГИНКҺ, с. небо, небосвод; **эргинкh-гэдин мэг лал** (Н), **эргинкh-кэдин мэг лал** (Ч) разразиться (о буре), **бацh эргинкh** (Н) **пац эргинкh** (Ч) безоблачное небо, **эргинкhин эрэсы** на небе; грабар երկին йэркин, литер.вост.арм. երկինք йэркинкh, литер.зап.арм. երկինք (произн. йэргинкh) – небо, Алашкерт, Карин երկինք эркинкh, Ахалциха յերկինք йэркинкh, Мокс, Салмаст, Ван эркинкհի երկինք, Агулис երգինք ергинкh, յերգինք йэргинкh, Амшен, Родосто, Тигранакерт երգինք эргинкh, Нор-Джуга յերգինք йергинкh, Ереван, Сучава, Муш, Себастья յերգինք йэргинкh,

Полис Էրզինք эргинкх (на старом языке), յերզինք յэргинкх (на новом языке), Горис յերզինք յэргинкх, Харберд эргинкхий Էրզինք, Карабах Էրզինք эргинкх, Асланбек Էրզինք эргинкх, Էրզի* эргիհ, Тбилиси յիրզինք յիրгинк, Возм յերկէյնք յэркэйнкхий, Антиохия յրրզէյնք յыргэйнкх, Хачин իյզէնք յйгэнкх, Зейтун իյզէնք յйгэнкх, իրզէնք իրгэнкх.

ԷՐԳԻՆՔԻ, шд. երկինքի:

ЭРГИНКХИ, п. небесный.

ԷՐԳԷՐԳՈՒ, սկ. երկու-երկու:

ЭРГЭРГУ, н. по два.

ԷՐԳՈՒ, թ. երկու. առանձին գործածվելու դեպքում նաև **ԷՐԳՈՒՄ**:

ЭРГУ, при независимом употр. **ЭРГУС**, ч. 1. два. 2. «двойка» (оценка); **эргусн а** оба; исконно арм. слово, грабар երկու յэрку – два, литер.вост.арм. երկու յэрку, литер.зап.арм. երկու (произн. յэргу), Нор-Джуга յերկու յерку, Ахалциха, Ереван, Карин, Карабах, Шемаха, Салмаст, Мокс, Мегри, Ван, Тбилиси երկու эрку, Алашкерт, Харберд, Амшен, Себастья, Муш, Полис, Сучава, Родосто, Тигранакерт երկու эргу, Асланбек երզի эргю, Возм յերկո յэрко, Хачин էյզու յйгу, Агулис տրկի արкю, Аварик յարկու յарку, Зейтун իրզու իргу, իյզու յйгу, Мараха օրկու օрку.

ԷՐԳՈՒ ԱՆՔԱՄ երկու անգամ:

ЭРГУ АНКХАМ дважды.

ԷՐԳՈՒ ԷՐԷՄԻ, ш. երկերիսանի, կիղծավոր:

ЭРГУ ЭРЭСИ, п. двуличный, лицемерный.

ԷՐԳՈՒ ՀԱՐՈՒ, թ. երկու հարյուր:

ЭРГУ ХАРУ, ч. двести.

ԷՐԳՈՒՇԱՓԹԸՎԱՆ (Ն), **ԷՐԳՈՒՇԱՊՏԸՎԱՆ** (Զ), шд. երկուշաբթվա:

ЭРГУШАПНТХЫВАН (Н), **ЭРГУШАПТЫВАН** (Ч), п. понедельник.

ԷՐԳՈՒՇԱՓԹԻ (Ն), **ԷՐԳՈՒՇԱՊՏԻ** (Զ), գ. երկուշաբթի:

ЭРГУШАПНТИ (Н), **ЭРГУШАПТИ** (Ч), п. понедельник; литер.вост.арм. երկուշաբթի յэркушапнти, литер.зап.арм. երկուշաբթի (пр. յэргушапнти) – понедельник.

ԷՐԳՈՒՄՆՈՑ, դ. երկուսնանց:

ЭРГУСНОЦ, ч. достоинством в два (рубля и т.п.)

ԷՐԳՈՒՄՈՒՄ, դ. երկրորդ:

ЭРГУСУМ, ч. второй.

ԷՐԳՈՒՄՈՒՄ ՄԱՄԱ, գ. խորթ մայր:

ЭРГУСУМ МАМА, с. мачеха.

ԷՐԳՈՒՄՈՒՄԸ, սկ. երկրորդ:

ЭРГУСУМЫ, н. во-вторых.

ԷՐԳՎԱԴ, դ. երկու հար:

ЭРГВАД, ч. две (штуки и т.п.); от երզու արку – два и հարу hat – штука.

ԷՐԷԳ, սկ. երեկ:

ЭРЭГ, н. вчера; исконно арм. слово, грабар երեկ յэрэк – вчера, литер.вост.арм. երեկ յэрэк, литер.зап.арм. երեկ (произн. յэрэг) – вчера, в гаварах Ахалциха, Ереван, Карин, Ван երեկ эрэк, Акна, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Сучава, Тигранакерт, Тбилиси երեկ эрэг, Салмаст յերեկ յэрэկ, Асланбек երեկ эрэг, երեկ эрэл, Возм, Мокс հերեկ հэрэк, Горис երակ эрак, Карабах յերեկ յэрэг, յերեկ յэрэги, Зейтун իրեկ իрэг, իյեկ յйэг, Нор-Джуга ըրկե ыркэ, Шемаха տրտգ әрэг, Аварик հերեկի հэрэки, Хачин իյեկ յйэг.

ԷՐԷԳ ՉԷ ՄԷԳԱԼՈՐ, մ. երեկ չէ մյուս օր, երկու օր անց:

ЭРЭГ ЧХЭ МЭГАЛОР, н. позавчера, два дня назад.

ԷՐԷԳՎԱՆ, սկ. երեկվա:

ЭРЭГВАН, н. вчерашний.

ԷՐԵՔՎԱՆԷ կամ **ԷՐԵՔՎԱՆԷՆ ՎԵՐԻՅԷ**, մկ. երեկվա օրից, նախորդ օրից:
ЭРЭГВАНЭ или **ЭРЭГВАНЭН ВЭРИЙЭ**, н. со вчерашнего дня.

ԷՐԷԼ¹, բ.ն. այրել:

ЭРЭԼ¹, гэрэ, эрицх, г.д.з. жечь, обжигать; исконно арм. слово, грабар այրել айրел – сжигать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. այրել айрел – сжигать, Харберд տրիլ äрил, Муш, Салмаст, Сучава էրել эрел, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек էրել эрэл, Амшен էրուշ эруш, Горис, Зейтун, Карабах, Тбилиси, Цхна էրիլ эрил, Алашкерт իրել ирел, Агулис, Муш, Возм իրիլ ирил, Муш, Ван իրիծել ирицел, Мокс իրիծիլ ирицил, Нор-Джуга յերել йерел, Аварик յերել йэрел, Шемаха յերիլ йэрил, Акна յերիլ йэрил, эрил էրիլ, Тигранакерт էրվիլ эрвил, Хачин էլել эйел.

ԷՐԷԼ², բ.չ. այրվել. **գերիմ, գերիմ գեշտամ** սաստիկ գոջում եմ արածիս համար. **ձառավ էրեցա** ծարավությունից այրվեցա. **արեվը էրից, խանձից սաօր** այսօր արևը այրից, խանձից:

ЭРЭԼ², гэрим, гэри, эрицх, г.с.з. 1. обжигаться. 2. пригорать. 3. перен. раскаиваться в чём-либо. 4. перен. измучиться, исстрадаться; **гэрим, гэрим гэштам** сильно раскаиваюсь в содеянном, **дзаррав эрэл** сгорать от жажды, **арэвы эрицх, хандзицх асор** сегодня солнце палило нещадно, **эрэцхав, варрэцхав հэдэры** измучился с ними; среднеарм. яз. էրել эрел – гореть, эрил էրիլ – сгорать, литер.вост.арм. այրվել айрвел, литер.зап.арм. այրիլ айрил – гореть, сжигаться; см. эрэл¹.

ԷՐԷԼԻՔ կամ **ՎԱՅ ԷՐԷԼԻՔ**, հեզն. խոսք, որ նշանակում է – մարդու սիրտ կայրվի լսելով թե ինչպես անպետք տեղովդ մեծ-մեծ խոսում ես:

ЭРЭЛИКх или **ВАЙ ЭРЭЛИКх**, ирон. употребляется в отношении человека, произносящего высокопарные, напыщенные слова, чтобы разжалобить собеседника.

ԷՐԷՆԴԷ (Չ), տե՛ս նէնդէ (Ն):

ЭРЭНДЭ (Կ), см. րрэндэ (Н).

ԷՐԷՇ (Նխց), ած. կատակ սիրող, ծաղրող:

ЭРЭШ (Нхч), с. балагур, весельчак.

ԷՐԷՇՄԻՇ ԼԱԼ ծաղրել կատակով:

ЭРЭШМИШ ЛАЛ подшучивать, иронизировать; крым.татар. эришлешмек – разыгрывать друг друга.

ԷՐԷՇՔԻԳ (Ն), **ԷՐԷՇԿԻԳ** (Չ), գ. երեշիկ. ըստ երևույթին այս բառը հայրենից մտել է թուրք. մեջ, որից հետո ետ դարձել փոխված ձևով. հմմտ. եգիբեր:

ЭРЭШКхИГ (Н), **ЭРЭШКИГ** (Կ), с. колбаса; грабар էրշիկ йэршик – колбаса, литер.зап.арм. էրշիկ (произн. йэршиг), Сведия էրէշգիգ эрэшиг, Адана իրիշգիք иришгинкх.

ԷՐԷՍ, գ. 1. երես, դեմք. 2. մակերևույթ. 3. էջ. 4. ջրի կամ ձորի կողմը. 5. ամոթի զգացմունք. **էրես անել** ամաչելով կամ պատկառելով զիջում անել, աչառություն անել. **էրես առնել** երես առնել, չակնածել, չպատկառել. **աղօր ալ էրես բեթք է վօր դիմանա**. **էրեսը բաղաձ** անամոթ. **էրեսը չրբռնել** (Ն). **էրես գարմըրցնել** ամոթ կրել, ստիպված լինելով դիմել մի խնդիրով. **էրեսին գրպճել** (Չ) բարոյական ճնշում գործադրել դիմելով խղճին. **էրես դալ** երես տալ, ընտելացնել անպատկառ լինելու. **էրեսը հաստ է**. **էրես էլել**. **էրես հանել**. **էրեսը դեմ անել** (Ն), **էրեսը տեմ անել** (Չ) չամաչել, երեսը պնդացնել. **էրեսին ջուրով գէնալ** (Ն), **էրեսին ձուրով գէնալ** (Չ). **էրես չունենալ** ամոթահարված. **էրեսը չրբռնել** (Ն), **էրեսին չեշտալ** (Չ) ա) ամաչել, բ) չդիմանալ. **ինչ էրեսով եզիլ իս** չե՛ս ամաչում, որ եկել ես (վատություն անելուց հետո). **բաշձայի էրես առնել** (Չ) բերքը կապալով վերցնել. **չիդեսնում էրեսը** չքվեիր, չտեսնեի երեսը:

ЭРЭС, с. 1. лицо. 2. лицевая сторона (ткани и т.п.), поверхность, верх (одеяла и т.п.). 3. страница. 4. край, сторона (балки, оврага), берег (водоёма). 5. чувство стыда; **кэдинин эрэсы** поверхность земли, **эрэсы хачհ һанэл** креститься, **эрэс анэл** уступать стыдясь или стесняясь (в споре и т.п.), **эрэс эллэл** избаловаться, распуститься, **эрэс һанэл** избаловать, распусстить, **эрэс аррнэл** избаловаться, распутиться, **эрэсы бадрадз** бесстыжий, наглый, **эрэс гармырцһынэл** а) униженно просить что-либо у кого-либо испытывая крайнюю неловкость, б) оправдываться за кого-

либо испытывая стыд и неловкость, **эрэсы чһибыррнэл** (Н), **эрэсин чһэштал** (Ч) испытывать неловкость, смущение, **эрэсин гыпчэл** (Ч) оскорбить, **эрэс дал а** избаловать, б) укорять, упрекать, **эрэсы һаст э** толстокожий, бесстыжий, наглый, **эрэсы дэм анэл** (Н), **эрэсы тэм анэл** (Ч) хамить, наглеть, **эрэс чһунэнал** провинившись, избегать кого-либо, **башчайи эрэс аррнэл** (Ч) собрать урожай фруктов взяв подряд, **чһидэснум эрэсыд** чтоб я тебя больше не видел, **эрэсин асэл** сказать в лицо, высказать напрямик, **эрэсин джуров гэнал** (Н), **эрэсин чуров гэнал** (Ч) знать своё место, не переходить границы дозволенного, **эрэс унанал** быть с кем-либо на короткой ноге, **эрэсид мэррним** дорогой мой, солнышко моё, **ан эрэсы** противоположная сторона (балки, оврага), противоположный берег (реки и т.п.), **адор ал эрэс бәтһкһ э** на это тоже нужна смелость, **инчһ эрэсов эгил ис?** как ты посмел прийти (после того что ты сделал или сказал)?, **эрэс чһи пһахцынэл** (Ч) не устыдиться за совершённый проступок; исконно арм. слово, грабар երեսу йэрэс – лицо, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. երեսу йэрэс – лицо, Сучава երեսу эрес, Ван, Салмаст իրեսу ирес, Ахалциха, Акна, Ереван, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья, Тбилиси երեսу эрэс, Асланбек երեսу ерэс, Тигранакерт, Амшен երիսу эрис, Горис, Карабах, Аварик, Шемаха իրեսу ирес, Агулис, Возм, Мокс, Мараха իրիսу ирис, Зейтун իրիսу ирис, իյիսу ийис, в гаваре туркоязычных армян Адана ըրեսу ырэс.

ԷՐԷՍ-ԱՍՏԱՆ, տե՛ս բամբրգուն (Ն):

ЭРЭС-АСТАРР 1. см. бамбыгун. 2. п. двуличный, лицемерный.

ԷՐԷՍԱՆՑ (Ն), **ԷՐԷՍՎԱՆՑ** (Չ), մկ. առերես, արտարնապես դրսից նայած:

ЭРЭСАНЦҺ (Н), **ЭРЭСВАНЦҺ** (Ч), н. 1. снаружи. 2. внешне, с виду; **эрэсванцһ хоры гылмани** лицом похож на отца; литер.зап.арм. երեսանց (произн. йэрэсанцһ) – снаружи.

***ԷՐԷՍԷԼ**, բ.ն. 1. չորացնելու համար թավայով փուռը դրած ձավարը խառնել. 2. ծախու ապրանքի լավ մասը վերելում դնել, որ գնողի աչքին ապրանքի որակը լավ երևա:

***ЭРЭСЭЛ**, г.д.з. 1. просушивать пшеничную крупу в печи на сковородке. 2. показывать товар лицом, выкладывая сверху лучшую часть, чтобы привлечь покупателя.

ԷՐԷՍՎԵՐԷՍԻ, մկ. ամեն օր իրար տեսնող մարդկանց միջև. **երեսվերեսի իդրես պան գարվի** (Չ) մի թե կարելի է ամեն օր իրար տեսնող մարդկանց միջև այդպիսի բան անել:

ЭРЭСВЭРЭСИ, н. с одними и теми же людьми (видеться, общаться ежедневно); **эрэсвэрэси идбэс пан гарви?** (Ч) разве можно так поступать с теми, с кем видишься каждый день?

ԷՐԷՎԱԼ կամ **ԷՐՎԱԼ**, -ամ, -աց, -ցած, -ցող, -ա, -ցի՛ր, -ցի՛ք, բ.չ. երևալ:

ЭРЭВАЛ или **ЭРВАЛ**, гэрэвам или гэрвам, эрэвацһ или эрвацһ, эрэвцһадз или эрвыцһадз, эрэвцһохь или эрвыцһохь, гэрэва или гэрва, эрэвцһир или эрвыцһир, эрэвцһикһ или эрвыцһикһ, г.с.з. 1. виднеться. 2. показываться. 3. появляться. 4. казаться; исконно арм. слово, грабар երեվալ իэрэвил – виднеться, казаться, литер.вост.арм. երեվալ իэрэвал, литер.зап.арм. երեւալ իэрэвал, երեւնալ իэрэвал, երեւիլ իэрэвил – виднеться, казаться, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Мокс, Муш, Полис, Родосто, Ван, Тбилиси эрэвал երեվալ, Амшен երեվում эрэвмуш, Салмаст երեվալ эрэвал, երվալ эрвал, Карин, Сучава երեվնալ эрэвал, Мараха երավալ эрэвал, Себастья երրվալ эрэвал, Акна երրվալ эрэвал, երվալ эрвал, Харберд երվալ эрвал, Нор-Джуга արեվալ арэвал, յարեվալ йарэвал, Шемаха իրեվիլ ирэвил, Тигранакерт երեվում эрэвнәл, Асланбек երվրնալ эрэвинал, Возм հերվրնալ һэрвинал, Горис ըրեվալ ырэвал, Карабах ըրվալ ырвал, Хачин իյվրնոլ ийвынол, Зейтун օրվօնոլ орвонол, օյվօնոլ ойвонол, Агулис ըրվէլ ырвөл.

ԷՐԷՎՆԱԼ կամ **ԷՐՎՆԱԼ**, -նամ, -ցա, -ցած, -ցող, -նալու, -ցի՛ր, -ցի՛ք, բ.չ. երևալ:

ЭРЭВНАЛ или **ЭРВЫНАЛ**, гэрэвнам или гэрвынам, гэрэвна или гэрвына, эрэвцһа или эрвынцһа, эрэвцһадз или эрвынцһадз, эрэвцһохь или эрвынцһохь, эрэвналу или эрвыналу, эрэвцһир или эрвынцһир, эрэвцһикһ или эрвынцһикһ, г.с.з. 1. виднеться; 2. показываться; появляться; этим. см. эрэвал.

***ԷՐԷՎԱՆԻ**, գ. коричный корень. շիրի հետ խառնած ու տրորած գործածվում էր իբրև բերանի վերքի դեղ, իսկ մագոքի հետ խառնած ու եփած – իբրև փորացավի դեղ:

ЭРИГ-ГЫНИГ, с. муж и жена, муж с женой; **эриг-гыниг лал** статья мужем и женой.

ԷՐԻՄԱՇԹ (Ն), **ԷՐԻՄԱՇՏ** (Զ), գ. տղամարդ. բարդվ. է «այր» և «մարդ» բառերից:

ЭРИМАШТ (Н), **ЭРИМАШТ** (Ч), с. мужчина; исконно арм. слово, образовано от шр айр – мужчина и մարդ мард – человек; литер.зап.арм. էրիկմարդ (произн. эригмарth) – мужчина, женатый мужчина, в гаварах Акна էրմարթ эрымарth, Себастья էրիմարդ эримард, Полис, Харберд, Карин и т.д. էրիկմարդ эрикмард – мужчина.

ԷՐԻՄԱՇԹՈՒ (Ն), **ԷՐԻՄԱՇՏՈՒ** (Զ), ած. տղամարդու, արական:

ЭРИМАШТԻՄ (Н), **ЭРИМАШТУ** (Ч), п. мужской; **эримашту халав** мужская одежда.

ԷՐԻՆՋ, գ. էրինջ, դեռ չծնած կամ արագին անգամ դեռ նոր ծնած կով:

ЭРИНДЖ, с. зоол. тёлка, молодая не телившаяся или недавно отелившаяся корова; грабар էրինջ йэриндж – тёлка, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. էրինջ йэриндж – тёлка, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Карин, Амшен, Мокс, Муш, Салмаст էրինջ эриндж, Нор-Джуга յէրինջ йэриндж, Шемаха յէրինջ йэриндж, Горис, Мужамбар, Тавриз հէրինջ հэриндж, Возм յէրէնջ՝ йэрэнджh, Карабах հէրէնջ հэрэндж, Агулис տրինջ әриндж.

ԷՐՆԵԳ կամ **ԷՐԱՆԻ**, ձ. էրանի. սկզբնական «էրանեակ» ձևից. **էրնեգ աչքիդ** (Ն), **էրնեգ աճկիդ** (Զ) էրանի աչքիդ, որ տեսար, էրանի քեզ. ունի նաև հոգնակի իմաստ:

ЭРНЭГ или **ЭРАНИ** 1. м. дай бог, хоть бы. 2. п. блаженный; **эрнэг ачիկի** (Н), **эрнэг ачки** (Ч) блаженны глаза твои, что увидели (также в ирон. значении), **эрани khэзи** везёт же тебе, **эрани дал** вспоминать кого-либо добрыми словами, **эрани анкхэны** как хорошо было раньше; грабар էրանէլ эранэл – считать блаженным, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. էրանի йэрани – дай бог, хоть бы, Шемаха, Сучава յէրանի йэрани, Ван էրանէլ эранэк, Возм յէրանիլ йэраник, Ереван էրնակ эрнэк, Родосто էրանի эрани, Ахалциха յէրանի йэрани, էրնէլ эрнэк, Муш էրնէլ эрнэк, Харберд, Полис էրանի эрани, էրնեգ эрнэг, Тбилиси էրանի эрани, էրնեգ эрнэг, Салмаст էրնէլ эрнэк, Акна, Себастья էրնեգ эрнэг, Алашкерт էրնէլ эрнэкh, Тигранакерт էրնիգ эрниг, Хачин էրանի эйани, Асланбек էրնէ* эрнэh, Зейтун իրանի ийани, իրանի ирани, Нор-Джуга իրնէլ ирнэк, Карабах ընէրակ ынэрак, հրնէրակ хынэрак, նէրակ нэрак, Горис ինէրակ инэрак, Агулис րրայնակ ырайнак.

ԷՐՆԷԼ, տե՛ս էյնէլ:

ЭРНЭЛ, см. эйнэл.

ԷՐՈՒՇՏԱ, գ. թելածև կտրված խմոր. պարս. րեշտէ – թել. **էրուշտա գրդռէլ էրուշտա արուր**:

ЭРУШТА, с. домашняя лапша; **эрушта гыдррэл** нарезать тесто тонкими полосками, **эрушта абур** суп с домашней лапшой; от перс. egišta – нить; среднеарм. яз. էրիշտա еришта, литер.вост.арм. արիշտա аришта, Полис էրիշտէ эвриштэ, Ван ըրըշտ ырышда, Карин, Дерсин էրիշտ эришта – лапша, Карабах ըրըշտ ырышда, в других диалектах также արիշտա аришта.

ԷՐՈՒՇՏԱ ԱՐՕԴ, գ. թարխուն:

ЭРУШТА АРОД, с. бот. эстрагон, тархун, *Artemisia dracuncululus*, травянистое растение, используемое в солениях как пряность; синоним – хыйари арод.

ԷՐՎԱԼ, տե՛ս էրեվալ:

ЭРВАЛ, см. эрэвал.

ԷՐՎԷԼ, -վեցավ, -վաձ, -վոզ, բ.կր. այրվել. **գերվի՞**:

ЭРВЭЛ, -вэцхав, -вадз, -вохь, г.стр.з. 1. гореть, сгорать. 2. пригорать. 3. обжигаться; **гэрви?** пригорает? этимол. см. эрэл¹.

ԷՐՎԷԼԻ, տե՛ս էրեվելի:

ЭРВЭЛИ, см. эрэвели.

ԷՐՓԷՎԱՐԻ (Ն), տե՛ս օրփեվարի:

ЭРПҺЭВАРИ (Н), см. орпһэвари.

ԷՐՔ առանձին չի գործածվում. **իրեն էրքին** իր ընթացքով, ինչպես ինքն է ուզում, իր վիճակում, ինչպես որ կա. **իմ էրքիս** իմ ընթացքով, ինչպես որ հաճելի է ինձ, իմ վիճակում, ինչպես որ կամ. **քո էրքիդ** քո ընթացքով, ինչպես հաճելի է քեզ, քո վիճակում, ինչպես որ կաս:

ЭРКһ или **ЙЭРКһ** употр. в выраж. **ирэн эркһин** или **ирэн йэркһин** по своему усмотрению (действовать и т.п.), **им эркһис** или **им йэркһис** по моему усмотрению, **кһу эркһид** или **кһу йэркһид** по твоему усмотрению, **ирэн йэркһин габри** живёт своей головой; турец. erkin (эркин), крым.татар. эркин – свободный, вольный; в гаварах Карабах, Карин, Гандзак էրք эրкһ, шрք аркһ – право действовать по своему усмотрению.

ԷՐՔԷՔ կամ **ԷՌՔԷՔ**, ած. որձ (կենդանի). թուրք. էրքեկ. հականիշնէր – դիշի կամ թիշի, օղղաշի:

ЭРКһЭКһ и **ЭРРКһЭКһ**, с. зоол. самец животных; **эрքкэкк гадуи** **гйанкһ анцһынэл** (Կ) жить припеваючи, кататься как сыр в масле; турец. erkek, крым.татар. эркек – самец; антонимы – диши или тиши, оррхъачһи; в гаваре Ван էրքтмգ эրкһйэг.

ԷՓԱԶ, ած. եփած. հականիշը – հում:

ЭПһАДЗ, пр.пр.вр. варёный; антон. һум – сырой; **дунэ эпһадз** доморощенный, самопальный, некачественный (об одежде и т.п.).

ԷՓԷԼ, -ից, -ած, -օղ, էփէ՛, բ.ն.չ. 1. էփել, էփվել. 2. շոգից տանջվել. տե՛ս նաև յէփ:

ЭПһЭЛ, гэпһим, эпһицһ, -адз, -охъ, эпһэ 1. г.д.з. варить. 2. г.с.з. вариться. 3. г.д.с. печь, выпекать. 4. г.с.з. перен. свариться от жары, сгореть на жаре; исконно арм. слово, грабар էփել йэпһэл – варить, литер.вост.арм. էփել йэпһэл – варить, литер.зап.арм. էփել (йэпһэл) – варить, էփիլ (йэпһил) – вариться, сгореть на жаре, в гаварах Нор-Джуга յէփել йепһел, Сучава յէփել йэпһел, Муш էր՛ել эбһэл, Алашкерт, Салмаст Ахалциха, Горис, Ереван, Карин, Мараха, Полис, Родосто, Себастья էփել эпһел, Асланбек էփել эпһэл, Амшен էփուշ эпһуш, Харберд, Тигранакерт, Тбилиси էփիլ эпһил, Шемаха հէփիլ һэпһил, Хачин, Ван իփել ипһел, Агулис, Зейтун, Карабах, Мокс, Возм իփիլ ипһил; см. также йэпһ.

ԷՓԷԼ-ԹԱՓԷԼ տնային տնտեսություն վարել, լավ տանտիկություն անել:

ЭПһЭЛ-ТһАПһЭЛ хлопотать по дому, хозяйничать по дому.

ԷՓՈՒՆ, ած. հեշտ էփվող (լորի, սպ կ այլն):

ЭПһУН, п. легковаримый (о фасоли, чечевице и т.п.).

ԷՓՎԱԶ, ած. կյանքի բովից անծած, որևէ շարժման, գործի կամ աշխատանքի մեջ կոփված (մարդ):

ЭПһВАДЗ, пр.пр.вр. перен. закалённый в жизненных испытаниях.

ԷՓՎԷԼ, բ.կր. 1. էփվել. 2. բովել, կոփվել (որևէ գործի մեջ). **գէփվի՞**:

ЭПһВЭЛ, г.стр.з. 1. вариться. 2. перен. закаляться в жизненных испытаниях; **гэпһви?** варится?

ԷՓԷՅԻ և **ԷՓՓԷՅԻ** (Ն), **ԷՊՊԷՅԻ** (Չ), ած.մկ. բավականաչափ. թուրք. էփելի – բավականաչափ լավ. «էփ» գորացուցիչ մասնիկ + «ելի» կամ «ելու» – լավ:

ЭПһЭЙИ и **ЭПһПһЭЙИ** (Н), **ЭППЭЙИ** (Կ), н. довольно, достаточно, порядочно, изрядно; турец. ёреуі (эпэйи) – очень хороший; довольно, крым.татар. эппэйи – довольно, довольно-таки много, изрядно, порядочно; в гаварах Полис, Ван, Карин էփելի эпһэйи, Амшен, Ширак էպպելի эппэйи, Ахалкалаки, Ахалциха էփպելի эпһпэйи – довольно, достаточно, изрядно.

ԷՓԷԶԱ (Ն), **ԷՊՊԷԶԱ** (Չ), ած.մկ. բավականաչափ. թուրք. էփ էլիջէ – նույն իմ.:

ЭПһЭДЖА (Н), **ЭППЭДЖА** (Կ) 1. п. достаточный, изрядный. 2. н. порядочно, изрядно, весьма, довольно; турец. ёреусе (эпэйдже), крым.татар. эппэйдже – довольно, изрядно, порядочно; в гаварах Казах, Ширак, Ван էփէջш эпһэджа, Ахалциха էփէճш эпһэча – довольно.

ԷՔԷԼԸԽ, գ. հին ժամանակվա մի տեսակ ոսկի դրամ, գործածվում էր իբրև կանացի զարդ. թուրք. իքիլիկ – երկուսնոց ոսկի < իքի – երկու բառից:

ЭКһЭЛЫХ, с. золотая монета, в старину использовали как женское украшение; турец. ikilik (икилик) – серебряная монета в два пиастра (турец. iki – два).

ԷՔԼԵՄԷ ԱՆԷԼ կոտրածը (մետաղը) միացնել. թուրք. էրլեմէք – նույն նշ.:

ЭКХЛЭКМЭ АНЭЛ скреплять сломанную металлическую деталь; турец. eklemek (еклемек), крым.татар. эклемек – удлинять, наращивать, надставлять, соединять.

ԷՕԳՈՒԶ և **ՕԳՈՒԶ** (Ն), գ. եզ. թուրք. էօքյուզ – եզ:

ՕԳՅՅ և **ՕԳՅՅ** (Н), с. вол; турец. öküz (өкюз), крым.татар. огюз – вол.

ԷՕՄԴ (Ն), **ՕՍՈՒԴ** (Չ), գ. կյանք. արար. և պարս. օմր – կյանք:

ÖMP (Н), **ОМУР** (Ч), с. жизнь; араб. omr, umr – жизнь, от которого перс. omr, турец. ömür (өмюр), крым.татар. омюр – жизнь; среднеарм. яз. էմո Եմրր, ումո Եմրր, ամո Եմրր – жизнь, из араб., Полис էօմուր օмур, էօմր օմր, Ван ումբր Եմբր, էօմուր օмур, էօմր օմր, Карабах էօմիւր օмюр, ումբուր Եմբур, Карин, Тигранакерт էօմր օմր – жизнь.

ԷՕՔԶԷ (Ն), **ՕԿՃԷ** (Չ), գ. կոշիկի կրունկ. թուրք. էօքշէ – կրունկ:

ÖKHCHƏ (Н), **ОКЧƏ** (Ч), с. каблук; турец. ökçe (өкче), крым.татар. окче – каблук.

ԷՕՔՍՅՈՒԶ և **ԷՔՍԻԶ** (Ն) **ՕՔՍՈՒԶ** (Չ), անգլ. իր. թուրք. էօքյուզ – իր. **орунлиги дрүлэн** (Չ) տար ձմեռ:

ÖKHСЮЗ և **ЭKHСИЗ** (Н), **OKHCYЗ** (Ч), с. сирота; **okhcyзи цымэpp** (Ч) тёплая зима, **okhcyзи һава** (Ч) бабье лето; турец. öksüz (өксюз), крым.татар. оксюз – сирота; в гаваре Полис էօքսիւզ օkhсюз – сирота.

Ը Կ

Ը 1. հայերենի որոշիչ հոդ. 2. կատարում է ներգոյակական հոլովի գործունեություն:

Կ 1. определенный артикль арм. языка, ставится в конце существ., оканчивающихся на согласный звук; **дун – дуны, пынаг – пынагы, кылох – кылохы** и т.д. 2. выполняет функцию местного падежа: **чурхоры чур чника** в колодце нет воды, **thаваны муг га** на чердаке завелись мыши.

ԸԳԸԿ-ՍԸԳԸԿ, տե՛ս գրգր-մրգր:

ԿԳԿ-ՄԿԿ, см. ԿԳԿ-ՄԿԿ.

ԸԽԹԱՂՍԱՅԻՍ (Ն), **ԸԽՏԱՂՍԱՅԻՍ**, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն (Չ), մկ. քանի հաղթում եմ և պլն բոլոր դեմքերով, թվ. ու ժամանակն.:

ЫХТÁДЗСАЙИС (Н), **ЫХТАДЗСАЙИС**, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун (Ч), н. по мере того как (чем больше) побеждаю (справляюсь с трудностями) и т.д., во всех временах ед. и мн. числа 3-го лица в соответствии с формой смысл. глагола предлож.

ԸԽԹԷԼ (Ն), **ԸԽՏԷԼ**, -իմ, -եցի, -ած, -օդ, -ելու, -ե՛, -եցե՛ք (Չ. -եցե՛կ), բ.ն. հաղթել:

ЫХТҺЭЛ, гыхтһим (Н), **ЫХТЭЛ**, гыхтим, -эцһи, -адз, -охь, -элу, -э, -эцһэкһ (Ч. -эцһэк), г.д.з. 1. побеждать. 2. справляться с трудностями; **грабар յաղթել** һахьthел – побеждать, литер.вост.арм. հաղթել һахьthел, литер.зап.арм. յաղթել (произн. һахthэл) – побеждать, Агулис յախտիլ йахтил, Зейтун һаխթիլ һахthил, Мокс һмխթիլ һәхthил, Ереван һаխտել һахтэл, Салмаст шխտել ахтел, Мараха шхтել ахтэл, Возм, Тбилиси шхтիլ ахтил, Харберд шхтիլ ахдил, Родосто էխթել эхthэл, Шемаха յէխտիլ йэхтил, Ахалциха, Карин էխտել эхтэл, Амшен էխտուլ эхтуш, Акна, Полис, Себастья էխել эхдэл, Трапезунд рхтուլ эхтуш, Карабах յէխնել йэхнэл, Сучава էխե՛լ эхдһел.

ԸԽԹԸՎԷԼ (Ն), **ԸԽՏԸՎԷԼ**, -վեցավ, -ված, -վօդ (Չ), բ.կր. հաղթվել:

ЫХТҺЫВЭЛ (Н), **ЫХТЫВЭЛ**, -вэцһав, -вадз, -вохь (Ч), г.стр.з. 1. проигрывать. 2. преодолеваться, превозмогаться.

ԸԽԼԸՍ-ԲԸԽԼԸՍ ԳՕԴԱՎ անհետ կորել է, գետնի տակ է անցել:

ЫХЛЫМ-БЫХЛЫМ ГОРАВ исчез бесследно, провалился сквозь землю.

ԸՅՆԷԼ, ընգա (Չ), **ԻՅՆԷԼ**, ինգա (Ն), բ.չ. ընկնել. **կինը քնել** աժանանալ. **դրոնե-դուռ քնել** (Ն), **տրոնե-տուռ քնել** (Չ) տնից-տուն շրջել. **էրվեն քնել** ա) ետնից վազել, բ) հետամտել

(մեկին, մի բանի). **ԻԷՂՐ ԸՅՆԷԼ** կատակով կամ ծաղրելով գրգռել մեկին. **միթթը քյնել** (Ն), **միտկը քյնել** (Չ) հիշել. **մեքաղ յեզրս ընգավ** (Չ) մի եզր սատկեց. **բարան ընգավ մեռավ** հայրը մեռավ. **վրբան քյնել** (Չ) ճնշում գործ դնել, պնդել, որ զիջում անե:

ԿԻՆՆՈՒԼ, ынга (Կ), **ԿԻՆՆՈՒԼ**, инга (Н), г.с.з. 1. падать, упасть. 2. падать, снижаться. 3. пасть, околеть (о скотине). 4. валяться (на полу, земле). 5. доставаться, выпадать на долю; **կինն ԿԻՆՆՈՒԼ** упасть (о цене), **ԿԻՆՆՈՒԼ-ԿԻՆՆՈՒԼ** (Н), **ԿԻՆՆՈՒԼ-ԿԻՆՆՈՒԼ** (Կ) скитаться, **ԿԻՆՆՈՒԼ** пускаться в погоню за кем-либо, преследовать кого-либо, **ԿԻՆՆՈՒԼ** сцепиться, схватиться с кем-либо в споре, драке, **ԿԻՆՆՈՒԼ** (Н), **ԿԻՆՆՈՒԼ** (Կ) вспомнить, **ԿԻՆՆՈՒԼ ԿԻՆՆՈՒԼ** (Կ) один из моих волов околет, **ԿԻՆՆՈՒԼ ԿԻՆՆՈՒԼ** отец скоропостижно скончался, **ԿԻՆՆՈՒԼ** оказывать давление добиваясь уступок, **ԿԻՆՆՈՒԼ ԿԻՆՆՈՒԼ** (Կ) «насиб» достался младшему брату; исконно арм. слово, грабар անկանիլ анканил – падать, литер.вост.арм. ընկնել ынкнел, литер.зап.арм. իյնալ ийнал – падать, Нор-Джуга ընգանել ынганел и ընգնել ынгнел, Аварик ընգանել ынганэл, Мокс ընգնիլ ынгйнил, Ахалциха, Шемаха ընգնիլ ынгнил, Ереван ընգնել ынгнэл, Хачин ընգնել ынгнел, Нор-Баязет հընգնել ынгнел, Цхна գընիլ ғынил, Тигранакерт ընգիլ ыгнил, Зейтун ընգըլ ынгныл, Тбилиси նընգնիլ нынгнил, Амшен ընգիլ ыхьнил, Карабах ընգել ыхьнэл, Харберд, Карин, Себастья ընգիլ ыйнил, Ван իյնել ийнел, Акна իյնիլ ийнил, Асланбек, Полис, Родосто իյնալ ийнал, Салмаст ինել инел, Мараха ինել инэл, Сучава ընիլ ыннил, Мегри նանիլ нанил.

ԸՆԳԱԶ, шд. ընկած:

ԿԻՆՆՈՒԼ, пр.пр.вр. упавший; литер.вост.арм. ընկած ынкац, литер.зап.арм. ինկած (произ. ингадз).

ԸՆԳԵՐ, գ. ուսուցիչ:

ԿԻՆՆՈՒԼ, с. учитель, преподаватель; исконно арм. слово, грабар ընկեր ынкер – друг, приятель, литер.вост.арм. ընկեր ынкер, литер.зап.арм. ընկեր (пр. ынгэр) – друг, приятель, коллега, в гаварах Ахалциха, Карин ընկեր ынкэр, Муш, Нор-Джуга, Сучава, Тигранакерт, Харберд ընկեր ынгэр, Горис, Ереван, Карабах հընկեր ынгэр, Возм ընկիր ынкир, Амшен, Мокс ընգիր ынгир, Зейтун ընգիր ынгир, ընգիլ ынгий, Салмаст, Ван ինգեր ингйер, Сведения ինգիր ингир, все в значении друг, товарищ, Сведения ինգիրр ингиркх, Себастья ընկեր ынгэр – плацента, послед, оболочка зародыша.

ԸՆԳՈՒԶ և **ՈՒՆԳՈՒԶ** (Ն), **ՕՆԳՈՒԶ** (Չ), գ. ընկույզ:

ԿԻՆՆՈՒԼ и **ՕՆԳՈՒԼ** (Н), **ՕՆԳՈՒԼ** (Կ), с. бот. грецкий орех (плод); грабар ընկույզ ынкуйз – орех, литер.вост.арм. ընկույզ ынкуйз, литер.зап.арм. ընկույз (произн. ынгуйз), Ахалциха, Карин ընկույզ ынкуз, Сведения ունիւյզ унхъхайз, Амшен, Муш, Себастья, Акна ինգոզ ингоз, Тигранакерт ընգույզ ынгуз, Родосто ունգույզ унгуз, Мараха ունգուիզ унгуиз, Харберд ընգոզ ынгоз, Арабкир ընգոզ ынгоз, Сучава ունգույզ унгуз, Двин, Нор-Джуга անգույզ ангуз, Асланбек ինգիզ ингюз, Хачин ունգիզ անгиз, Зейтун ինգեզ ингэз, Салмаст ինգեզ ингөз, Тбилиси նընգույզ нынгуз, Алашкерт գույզ гюз, Мокс գիզ гюз, Ван գոզ гоз.

ԸՆԳՈՒԶԻ ԶԱՌ և **ՈՒՆԳՈՒԶԻ ԶԱՌ** (Ն), **ՕՆԳՈՒԶ ԶԱՌ** (Չ), գ. ընկուզենի:

ԿԻՆՆՈՒԼԻ ԶԱՐՐ и **ՕՆԳՈՒԼԻ ԶԱՐՐ** (Н), **ՕՆԳՈՒԼԻ ԶԱՐՐ** (Կ), с. бот. грецкий орех (дерево).

ԿԻՆՆՈՒԼԻ, գ. ընտանիք:

ԿԻՆՆՈՒԼԻ, с. семья, семейство; литер.вост.арм. ընտանիք ынтаникх, литер.зап.арм. ընտանիք (произн. ынданикх) – семья, семейство.

ԿԻՆՆՈՒԼԻ ԼԱԼ (Չ) մեծ ջիզ գործադրել:

ԿԻՆՆՈՒԼԻ ԼԱԼ и **ԿԻՆՆՈՒԼԻ ԼԱԼ** (Կ) надрываться, прилагать чрезмерные усилия; крым.татар. ынтылмакь – прилагать усилие.

ԸՆԳՈՒԼ, մկ. ընդդեմ, հակառակ:

ԿՆԿԻՄ, н. против, наперекор; вопреки; литер.вост.арм. ընդդեմ ынддем, литер.зап.арм. ընդդեմ (произн. ынкѳем) – против, наперекор; вопреки.

ԸՆԹԷՄԱՆԱԼ, -աղա, -աղաձ, -աղող, բ.չ. հակառակվել, դիմադրել:

ԿՆԿԻՄԱՆԱԼ, -առա, -առաձ, -առոհ, գ.с.з. противиться, прекословить, возражать, идти наперекор; литер.вост.арм. ընդդիմանալ ынддиманал, литер.зап.арм. ընդդիմանալ (произн. ынкѳиманал) – сопротивляться.

ԸՆԹԷՄՈՒԹԻՆ, գ. դիմադրություն, հակառակություն:

ԿՆԿԻՄՄԻՆ, с. 1. сопротивление, отпор. 2. несогласие, возражение; литер.вост.арм. ընդդեմություն ынддемутѳюн – сопротивление.

ԸՆԹՈՒՆԷԼ, բ.ն. ընդունել:

ԿՆԿԻՄՆԵԼ оказывать почести гостям; литер.вост. арм ընդունել ындунел, литер.зап.арм. ընդունիլ (произн. ынкѳунил) – принимать, признавать.

ԸՆՁԱԶ, ած. հնձած:

ԿՆԴՅԱԶ, пр.пр.вр. 1. скошенный (о траве). 2. убранный (об урожае).

ԸՆՁԱՂՍԱՅԻՄ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի հնձում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակության, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԿՆԴՅԱԶՅԱԿԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, н. по мере того как (чем больше) кошу, косил и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предл.

ԸՆՁԱԶՉԸՄ, -ովդ, -ովը, -ներովդ, -ներովը, -ներովը, մկ. հենց որ հնձում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժաման. նշանակության, ինչպես որ պահանջում է հաջորդող բայի ձևը:

ԿՆԴՅԱԶՅՈՒՄԻՍ, -овыд, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, н. как только я кошу, ты косишь, он косит и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смысл. гл. предлож.

ԸՆՁԱՅԱԶ, ած. 1. ծաղած (արև, լուսին). 2. ծնված (երեխա):

ԿՆԴՅԱԿԱԶ, пр.пр.вр. 1. взошедший (о солнце, луне). 2. родившийся (о ребенке).

ԸՆՁԱՅԷԼ, -եցավ, -ոդ, -աձ, բ.չ. 1. ծագել (արև, լուսին). 2. ծնվել (երեխա):

ԿՆԴՅԱԿԵԼ, -эцѳав, -охъ, -адз, г.с.з. 1. взойти (о солнце, луне). 2. родиться, появиться на свет (о ребенке); исконно арм. слово, грабар ընձա ынца – дар, подношение, ընձայել ынцайел – дарить, литер.вост.арм. ընձայել ынцайел – дарить, литер.зап.арм. ընձայել (произн. ындзайэл) – дарить; появляться, в гаварах Ереван, Харберд, Муш, Возм, Нор-Джуга, Себастья ընձա ындза, Ахалчиха, Карин ընձա ынца – подарок, Сучава ընձայել ындзайел – родиться, появиться на свет, взойти (о солнце), Шемаха ընձայիլ ындзайил – родиться, появиться на свет.

ԸՆՁԱՅՈՒՄ, գ. 1. ծագում (արև, լուսին). 2. ծնունդ (երեխայի):

ԿՆԴՅԱԿՄ, с. 1. восход (солнца, луны). 2. рождение, появление на свет (ребёнка).

ԸՆՁԷԼ, -իս, -եցի, -աձ, -ոդ, -ելու, -է, -եցէք (Զ. -եցէկ), բ.ն. հնձել:

ԿՆԴՅԵԼ, гындзим, ындзэци, -адз, -охъ, -элу, -э, -эцѳэх (Ч. -эцѳэк), г.д.з. 1. косить, жать. 2. пожинать урожай; грабар һндзел հնձել – косить, жать, среднеарм. яз. ընձել ындзел – жать, косить, литер.вост.арм. հնձել һндзел, литер.зап.арм. հնձել (произн. ынкѳнэл) – косить, в гаварах Алашкерт, Муш հնձել һндзел, Тигранакерт һընցել ынкѳнэл, Себастья հնձ'ել һндзхэл, Сведия հնձ'իլ һндзхил, Возм ընձիլ ындзил, Мараха ունձել ундзэл.

ԸՆՁԷԼԷՆ, մկ. հնձելով:

ԿՆԴՅԵԼԵՆ, н. 1. кося, срезая косой (траву). 2. собирая (урожай).

ԸՆՁԸՎԷԼ, -վեցավ, -վաձ, -վոդ, բ.կր. հնձվել:

ԿՆԴՅԵՎԵԼ, -вэцѳав, -вадз, -вохъ, г.стр.з. 1. коситься, скашиваться (о траве). 2. собираться, пожинаться (об урожае).

ԸՆՁԸՎԷԼԷՆ, մկ. հնձվելով:

ԿՆԴՅԵՎԵԼԵՆ, н. 1. косясь, скашиваясь. 2. собираясь, собираясь (об урожае).

ԸՆՁԱԶ, ած. ցածաղած, վար բերած:

ԿՆԿԻԱԴՅ, ք.ք.ք. 1. спустившийся вниз. 2. высадившийся (о пассажире).

ԸՆԴԵՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցրնօղ, -ցը՛ւր, ք.ա. իջեցնել, ցածացնել, վար բերել:

ԿՆԿԻՉԻԿՆՈՒՄ, -ւիւցի, -ւիւցիհաձ, -ւիւցիոխ, -ւիւցի, ք.գ. 1. опускать, спускать вниз. 2. снижать (уровень воды и т.п.). 3. высаживать пассажира; литер.вост.арм. իջեցնել иджечнел, литер.зап.арм. իջեցնել (произ. ичџечнэл) – опускать, в гаварах Полис, Родосто ինչեցունել инчџунэл, Сучава ընչեցնել ынчџнел – опускать, снижать.

ԸՆԴԵՑԸՆԷԼԷՆ, մկ. իջեցնելով, ցածացնելով, վար բերելով:

ԿՆԿԻՉԻԿՆՈՒՄԸՆ, և. 1. опускающая, спускающая вниз. 2. снижающая. 3. высаживающая пассажира.

ԸՆԴԵՑՈՒՑԱԶ, ած. իջեցրած, ցածացած, վար բերած:

ԿՆԿԻՉԻԿՆՈՒՄԸՆ, ք.ք.ք. 1. спущенный вниз. 2. сниженный (об уровне воды и т.п.). 3. высаженный (о пассажире).

ԸՆԴԵՑՈՒՑԱՉՍԱՅԻՍ, -իդ, -ին, -իներուս, -իներուդ, -իներուն, մկ. քանի ցածրանում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժաման. նշանակության, ինչպես որ պահանջում է հաջոր. բայի ձևը:

ԿՆԿԻՉԻԿՆՈՒՄԸՆՍԱՅԻՍ, -ид, -ин, -инэрус, -инэруд, -инэрун, և. по мере того как (чем больше) спускаю вниз и т.д., во всех лицах, числах и вр., в соотв. с формой смыслового гл. ք.

ԸՆԴԵՑՈՒՑԱԶՈՒՄ, -ովը, -ովը, -նեղովը, -նեղովը, -նեղովը, մկ. հենց որ իջեցնում եմ և այլն բոլոր դեմքերի, թվ. ու ժամանակների նշանակության:

ԿՆԿԻՉԻԿՆՈՒՄԸՆՍԱՅԻՍ, -овид, -овы, -нэровыс, -нэровыд, -нэровы, և. как только я спустил вниз и т.д., во всех лицах, числах и вр.

ԸՆԴԸՆԷԼ, -ավ, -ած, -նօղ, -իր՛, ք.չ. իջնել, ցածրանալ:

ԿՆԿԻԿՆՈՒՄ, ցնչիկ, ցնչի, ցնչի, ցնչի, ցնչի, -նօղ, -իր՛, ք.չ. իջնել, ցածրանալ: 1. спускаться, опускаться. 2. снижаться. 3. слезать. 4. высаживаться; грабар իջանել иджанел – спускаться, литер.вост.арм. иджнел իջնել, литер.зап.арм. իջնալ (произ. ичннал), Возм իջ՛նիլ иджнил, Себастья իջնել ичнэл, Карин Ахалциха իջնիլ ичнил, Амшен իջնուլ ичнուш, Хачин իջնել ишнел, Тигранакерт իջնուլ ичннал, Полис, Родосто, Асланбек իջնալ ишнал, Зейтун ичнոլ իջնուլ, Сучава ընչնել ынчнел, Мокс ичнил իճնիլ, Ван էճնել эчнел, Салмаст էջնել эшнел, Харберд էջնալ эшнал, Мараха էջնել эшнэл, Акна, Сведия իջնիլ ишнил.

ԸՆԴԸՆԷԼԷՆ, ած. իջնելով, ցածրանալով:

ԿՆԿԻԿՆՈՒՄԸՆ, և. 1. спускаюсь, опускаюсь. 2. снижаясь. 3. слезая. 4. высаживаясь.

ԸՆԴԸՆԷԼՈՒՄ (Չ), տե՛ս ինչիմիջ (ը)լալ (Ն):

ԿՆԴՋԻԼՄԻՍ ԼԱԼ (Կ), ք. ց. инджилмиш (ы)лал (Н).

ԸՆԴՋԻԼՄԻՍ կամ **ԸՆԴՋԻ**, ած. համաձայն. պարս. բազմ – գն, հոժար, բավարարված:

ԿՆԴՋԻԼՄԻՍ или **ԸՆԴՋԻ**, ք. 1. согласный. 2. довольный; **կնճիլ ցնչիլ** соглашаться, **կնճիլ ցնչիլ** быть довольным чем-либо; араб. gāzy – довольный, от которого турец. gazi (газы), крым.татар. газы – согласный; в гаварах Ван, Карабах ընճիլ կնճիլ, Нор-Баязет, Карин, Аварик, Шемаха, Агулис, Мегри, Урмия, Амшен, Муш, Багеш ընճիլ ցնչիլ, в тех же значениях.

ԸՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ, գ. հոժարություն, համաձայնություն:

ԿՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ, ք. 1. удовлетворённость. 2. согласие.

ԸՆԴՋԻԼՄԻՍ կամ **ԸՆԴՋԻ**, գ. պատիվ. արար. ըրգ – պատիվ, ամօթ, համբավ, որից թուրք. ըրգ – պատիվ. **ըրգին չընել** իր պատվից ցած համարել:

ԿՆԴՋԻԼՄԻՍ или **ԸՆԴՋԻ**, ք. честь, достоинство; **կնճիլ ցնչիլ** считать что-либо ниже своего достоинства; араб. ʿaz (ʿaz), от которого турец. ız (ʿaz), крым.татар. ырыз – честь, достоинство.

ԸՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ և **ԸՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ**, գ. ամօթ զգացումը. տե՛ս նաև նամու:

ԿՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ и **ԸՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ**, ք. стыд; честь, совесть; ք. также намус; крым.татар. ырыз-намус и ырыз-намус – честь, совесть; скромность.

ԸՆԴՋԻԼՄԻՍԻՆ, գ. տրամադրություն, հոգեվիճակ:

ЫРРЫМ, с. настроение, душевное состояние; **ырыммы эгил э** настроение поднялось; крым.татар. ырым – (доброе) колдовство, заклинание, белая магия, направленная на защиту человека от зла.

ԸՈՒՂԴԵՄԻՇ ԱՆԷԼ սպառնական ձայն հանել (շան մասին, հեգնորեն նաև մարդկանց մասին):

ЫРРЫЛДЭМИШ АНЭЛ 1. рычать, издавать угрожающие звуки (о собаке). 2. перен. ирон. ворчать, брюзжать (о людях); крым.татар. ырылдамакъ – рычать.

ԸՌԻՆՂ (Չ), ած.մկ. լավ, առողջ. պարս. ռինդ – գեղեցիկ. **ըրինդ անել** լավացնել, առողջացնել, բժշկել. **ըրինդ լավ** լավանալ, առողջանալ:

ЫРРИНД (Ч) 1. п. хороший. 2. п. здоровый. 3. н. хорошо. 4. н. лучше; **ырринд анэл** а) улучшать, б) излечивать, исцелять, **ырринд лал** а) улучшаться, б) выздоравливать, поправляться, в) лучше; **на кһэзимэн ырринд э** он лучше тебя (частица «мэн» заимствована из турец. языка), **чһэхьадзэн ырринд э** на безрыбье и рак рыба, сойдёт за неимением лучшего; от перс. gind – красивый; в гаварах Карабах, Гандзак, Амшен, Себастья **ըրինս ырринт**, Полис, Никомедия, Евдокия, Арабкир, Амшен, Мараш, Зейтун, Сучава **րինս ырринт**, Карин **ըրնին ырринд**, Ван **րին ырринд**, Երևան **րринд** – хороший, здоровый.

ԸՌԻՆԴԳԷԳ (Չ), մկ. 1. բավականաչափ. 2. մի լավ, պատշաճ կերպով:

ЫРРИНДГЭГ (Ч), н. 1. достаточно. 2. хорошенько, как следует; **асор ырриндгэг дакһ э** сегодня достаточно тепло, **ырриндгэг пан аси идор** я его как следует отругал.

ԸՌԻՆԴՇՆԷԼ, -ծուծ, -ծուծաձ, -ծընօղ, -ծո՛ւր (Չ), բ.ա. լավացնել (որակը):

ЫРРИНДЦЫНЭЛ, -цуц, -цуцадз, -цынохь, -цур (Ч), п.г. 1. улучшать (о качестве чего-л.). 2. излечивать, способствовать улучшению (о состоянии больного); среднеарм. яз. **ըրընսցնել** ырринтцһинел – исцелять, излечивать, утешать, в диалектах **ընսցնել** ырринтцһинел, **ընսցնել** ырринтцһинел – улучшать.

ԸՌԻՆԴՇՆԷԼԷՆ (Չ), մկ. լավացնելով, առողջացնելով, բժշկելով:

ЫРРИНДЦЫНЭЛЭՆ (Ч), н. 1. улучшая, совершенствуя. 2. вылечивая, излечивая.

ԸՌԻՆԴՇՈՒԾԱԶ (Չ), ած. լավացրած, առողջացրած, բժշկած:

ЫРРИНДЦУЦАԶ (Ч), пр.пр.вр. 1. улучшенный. 2. излеченный.

ԸՌԻՆԴՆԱԼ (Չ), բ.չ. լավանալ (որակը):

ЫРРИНДНАԼ (Ч), с.г. 1. улучшаться, становиться лучше (о качестве, свойстве чего-либо). 2. выздоравливать, поправляться; в гаварах Полис, Харберд, Амшен, Ерзинджан, Кесария, Карин, Джавахк, Хотрджур **ըրնսնալ ырринтнал**, Себастья, Евдокия **ըրինսնալ ырринтнал**, Киликия, Мараш **ըրընալի ырринтил**, в тех же значениях.

ԸՌԻՆԴՆԱԼԷՆ (Չ), մկ. լավանալով (որակը):

ЫРРИНДНАԼԷՆ (Ч), н. 1. улучшаясь (о качестве). 2. выздоравливая, поправляясь.

ԸՌԻՆԴՈՒԹԻՆ (Չ), գ. լավութիւն, բարորութիւն, առողջութիւն:

ЫРРИНДУТҺИН (Ч), с. 1. достоинство. 2. высокое качество. 3. благополучие. 4. здоровье.

ԸՌԶԱԹ, տե՛ւ ուսուցիչ:

ЫРРҺАԾ, см. րраһаԾ.

ԸՌՂԱԳ (Ն), գ. կարթ, ձուկ որսալու գործիք:

ЫРРХЪАГ (Н), с. удочка, приспособление для ловли рыб; крым.татар. ыргьякъ – крюк.

ԸՌՂԱԹ, գ. բանվոր, մշակ. **ըրղաթ քալել**. **ըրղաթ պըրնել**. հուև. երգատես > թուրք. րըղաթ – բանվոր, մշակ:

ЫРРХЪАԾ, с. батрак, наёмный работник; **ыррхъаԾ кһалэл** батрачить на разных хозяев, **ыррхъаԾ пырринэл** держать батрака, работника; греч. ergates, от которого турец. igat (ыргат), крым.татар. ыргъат – работник, батрак; в гаварах Карин, Джавахк **ըրղաԾ ыррхъаԾ**, Ширак, Муш, Алашкерт **իրղաԾ ыррхъаԾ**, Багеш **իրղաԾ ыррхъаԾ** – наёмный работник.

ԸՌՂԸՎԱՆԴ¹, գ. երկաթի սղմիչ՝ սայլի անիվի հեցի վրա քաշած երկաթե շրջանակը ամրացնելու համար. պարս. արդավան – նույն նշ.:

ԿՐՐԻՅԻՎԱՆԴ¹, с. металлический зажим для закрепления железного обруча на ободу колеса телеги.

ԸՌՂԸՎԱՆԴ², գ. երեվանի:

ԿՐՐԻՅԻՎԱՆԴ² и **ՐՐԻՅԻՎԱՆԴ**, с. бот. сирень, Syringa; от перс. arjavan (архъаван) – сирень; в гаваре Себастья յէրղըվանի յէրքիւանի – сирень.

Թ Th

ԹԱԲԱԽ (Ն), **ԴԱԲԱԽ** (Չ), գ. եկեղեցում նվիրատվություններ հավաքելու սկուտիչ. արար. և թուրք. թարաք – սկուտիչ, պնակ:

ԹԱԲԱԽ (Н), **ԴԱԲԱԽ** (Ч), с. поднос для сбора пожертвований в церкви; араб. tabak, от которого тур. tabak – тарелка; Амшен թարախу thaбах, в диалектах также թարախу thaбахь – тарелка.

ԹԱԲԸԼԴԵԼ, -ից, -աձ, -օղ, բ. դեւ-դէն ձգել, նետել:

ԹԱԲԻԼԴՅՈՒԼ, -ицн, -адз, -охъ, г.д.з. 1. разбросать, расшвырять, раскидать. 2. ронять, бросать; корни древнеарм. яз. թալալ thավал и թալալ thավал – катить, свергать, валить, литер.вост.арм. թավալել thավалел, литер.зап.арм թավալել thավалэл – валить, катить, от корня древнеарм. яз. թալալ thավал произошли диалектные формы в гаварах Салмаст տավալել тавалел, Ереван թավալել thավалэл, թավալ տալ thավал тал, Мараха թավալել thավалэл, от корня թալալ thավал (включая новопахичеванский диалект) Карин թալալի thավալիլ, թալալի thավալիլ, Ахалциха թալալի thավալիլ, Муш թարալել thավալել, Алашкерт թարալել thավալել, Полис, Себастья թարալի thավալիլ.

ԹԱԲԸԼԴԸԳԵԼ, բ.ն. դեւ-դէն ձգել, նետել:

ԹԱԲԻԼԴԻԳՈՒԼ, г.д.з. разбрасывать, раскидывать, расшвыривать; в гаварах Акна, Арабкир, Харберд, Полис տալալի thավալիլ, Себастья թարալի thավալիլ, Ван տալալի thավալիլ, тапктал разбрасывать, раскидывать; этимол. см. thaбылдэл.

ԹԱԲԻՅԵԹ, գ. բնավորություն, հատկություն. արար. թարիաթ, թուրք. թարիեթ – բնական, հատկություն:

ԹԱԲԻՅԵԹ, с. нрав, характер, натура; араб. tabiyat, от которого турец. tabiat, крым.татар. табиат – нрав, характер; среднеарм. яз. թալալի thավալիլ – характер, нрав, из араб., в гаварах Ван, Карабах թարիաթ thабийат, Карин թարիաթ thабиаth, Амшен թարիաթ thабиаth – нрав.

ԹԱԲԸԼ, գ. թղթախաղի տարատեսակ 52 խաղաթղթերից բաղկացած կապուկով, պոկերի տեսակ:

ԹԱԲԻՐՐ, с. вид карточной игры с колодой из 52 карт, разновидность покера.

ԹԱԲԸԼ, բ.ն. 1. նետել, ձգել. 2. (Նիջ) ցատկել պատի վրայից:

ԹԱԲԼՅՈՒԼ, кыттаблим, thаблэци, г.д.з. 1. бросать, кидать, швырять. 2. выкидывать, выбрасывать. 3. (Нхч) прыгать вниз (с забора, со стены); образовано от корня древнеарм. яз. թալալ thավал – свергать, валить, литер.вост.арм. տալալել thավալել, литер.зап.арм. տալալել (произн. дабалэл) – свергать, низвергать; валить, в гаварах Карин, Тигранакерт, Ширак թարալել thավալել, Урмия, Нор-Баязет, Себастья, Муш, Харберд, Буланых и т.д. թալալել thավալել – бросать.

ԹԱԲԸԼԸՎԵԼ, -վեցավ, -վաձ, բ.կր. թողնվել, նետվել, լքվել:

ԹԱԲԼԻՎՅՈՒԼ, -вэцнав, -вадз, г.стр.з. 1. оставляться. 2. покидаться. 3. выбрасываться.

ԹԱԲԱՐՐ, с. 1. процессия, шествие. 2. толпа, группа людей; от турец. tabur – батальон, отряд, колонна; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թալալ thավալ – процессия; крестный ход, Ахалциха, Карин, Полис, Ван, Родосто թալալ thավալ, Муш թալալ thավալ, Себастья

thaphor թափոր, թափէոր thaphör, Агулис թօփուր thophur, Зейтун թափոր thaphor, թափուր thaphur, Ереван, Хачин, Салмаст, Сучава, Тбилиси թափուր thaphur, Харберд, Нор-Джуга թափուր thaphurr.

ԹԱԶԷ (Ն), **ԹԱԺԱ** (Չ), ած. նոր, թարմ. պարս. թազէ – նույն նշ.:

ThAZƏ (H), **ThAJA** (Ч), с. свежий, новый; от перс. taze, taza – свежий; грабар թաժա thaja, в гаварах Амшен, Ван, Карабах, Себастья, Карин, Джавахк, Ширак, Кесария, Буланых, Тигранакерт, Мокс թաժա thaja, Малатия դաժա дажа, Полис թազէ thazə, Нор-Баязет, Тбилиси, Карин, Шемаха, Ширак и т.д. թազա thaza – свежий, новый.

ԹԱԶԻ (Ն), **SUƏI** (Չ), գ. քերծե, բարակ (նրի շուն). պարս. թազի – նույն նշ.:

ThAZI (H), **TAZI** (Ч), с. зоол. борзая (охотничья собака); перс. tazi – борзая; в гаварах Карабах, Ван, Аварик, Себастья, Карин, Хотрджур, Малатия, Арабкир, Буланых, Муш թազի thazi, Мокс թաժր thажы – борзая.

ԹԱԶԷԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ԹԱԺԱԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) թարմացնել, գովացնել. թուրք. թազլէմէք, նույն նշ.:

ThAZƏLƏMIŠ ANƏL (H), **ThAJALƏMIŠ ANƏL** (Ч) освежать, придавать свежесть чему-либо; турец. tazelemek (тазелемек) – освежать.

ԹԱԶԷԼԷՄԻՇ ԸԼԱԼ (Ն), **ԹԱԺԱԼԷՄԻՇ ԸԼԱԼ** (Չ) թարմանալ, գովանալ. թուրք. թազլէմէք – թարմանալ:

ThAZƏLƏMIŠ BYLAL (H), **ThAJALƏMIŠ LAL** (Ч) освежиться, обновиться; турец. tazelenmek, крым.татар. тазеленмек – освежиться.

ԹԱԶԻԸ, գ. հանդիմանություն. արար. թազիր, թուրք. թազիր – նույն իմ. **թազիր անել** հանդիմանել. **թազիր ուղել** հանդիմանվել:

ThAZIR, с. упрёк, нагоняй; **thazir anəl** укорять, упрекать, **thazir udəl** получить нагоняй; араб tazir, от которого турец. tazir, крым.татар. тазир – укор, упрёк, выговор; в гаваре Ван թազիլ thäzil – упрёк.

ԹԱԹ, գ. 1. թաթ (գազանի). 2. (արհամարհ.) ձեռք:

ThATH, с. 1. лапа (животного). 2. пренебр.-ирон. рука; грабар թաթ thath – лапа, рука, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաթ thath – лапа, рука, в большинстве диалектов թաթ thath, Мараха, Салмаст, Ван, Тигранакерт թաթ thäth, Зейтун, Хачин թօթ thoh.

ԹԱԹԱՌ (Ն), **SUSUՌ** (Չ), գ. թաթար (ազգ). **թաթար բյորէի**:

ThATHAPP (H), **TATAPP** (Ч), с. татарин; татарка; **thathapp börehi** или **thathapp bərekh** пельмени по-татарски; «...татарр бэрэк состоит лишь из вареников в кислом молоке или жире, без бульона...» (Ер. Шахазиз); литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաթար thatar – татарин.

ԹԱԹԱՎ, գ. անձրև. **թաթավ անել** անձրև գալ. **թաթավը ձովը վրրա գանել** (առած) հաջողությունը հարուստներին է վիճակում. **թաթավ բրնել** (Ն), **թաթավ պրնել** (Չ) անձրև սկսել. տե u նաև վրրան անել:

ThATHAV, с. дождь; **thathav anəl** дождить, **thathavy dzovy vyra ganə** (поговорка) удача сопутствует богатым, **thathav byrənəl** (H), **thathav pyrənəl** (Ч) начинаться (о дожде); исконно арм. слово от удвоенного корня древнеарм. языка թավ thav, среднеарм. яз. и литер.зап.арм. թաթավ thathav – дождь, в гаварах Ахалциха, Акна, Карин, Хотрджур, Амшен, Шемаха, Трапезунд, Ардиал, Сучава թաթավ thathav – дождь.

ԹԱԹԱՎԻ, ած. անձրևի:

ThATHAVI, п. дождевой; **thathavi amb** дождевое облако.

ԹԱԹԱՎՕՂ, ած. անձրևոտ:

ThATHAVOD, п. дождливый; **thathavod amis** дождливый месяц.

ԹԱԹԱԸ (Ն), **SUSUԸ** (Չ), մկ. հանգիստ, անշարժ. **թաթար գէնալ** (Ն), **տատար գէնալ** (Չ) անշարժ, հանգիստ մնալ:

ThATHAP (H), **TATAP** (Ч) 1. с. спокойствие, покой. 2. п. тихий, спокойный. 3. н. тихо, смиренно, неподвижно; **thathar gənal** (H), **tatar gənal** (Ч) а) оставаться спокойным, б) угомониться, не шалить (о детях); см. также thathrrəl; исконно арм. слово, грабар **ησηηρ** дадар – спокойный, покой, литер.вост.арм. **ησηηρ** дадар, литер.зап.арм. **ησηηρ** (произн. thathar) – покой, спокойствие, Тбилиси **ησηηρ** տալ дathар тал – отдыхать, Полис **թարթար** տալ thathar тал – устать, Хачин **η'աη'ոյ** дhadхой – спокойный, Себастья **η'աη'ար** дhadар – уставший, Амшен **թարրուշ** тathруш – усталость, Мараха **տտտր** tātär.

ԹԱԹԻ ԲԱԳԼԱ (Ն), գ. խոշոր լոբի:

ThATHI BAGLIA (H), с. бот. турецкие бобы, фасоль огненно-красного цвета.

ԹԱԹԻԷԼ, -ից, -աձ, -օղ, -է', ր.ն. թարթել:

ThATHXƏJ, кхыthathхим, thathхицh, thathадз, -охъ, -э, г.д.з. 1. обвалить (в грязи). 2. макать, окунать; грабар **թարթել** thathaxел – макать, литер.вост.арм. **թարթել** thathaxел, литер.зап.арм. **թարթել** thathxэл – макать, Нор-Джуга **թարթել** thathaxел, Ереван **թարթել** thathaxэл, Шемаха **թարթիլ** thathaxил, Карабах **թրթաղել** thыthaxьэл, Агулис **թրթիլ** thghaхил, Салмаст **թарթել** thathыxел, Муш, Сучава, Ван **թарթել** thathxел, Мараха, Полис, Родосто, Себастья **թарթել** thathxэл, Зейтун, Харберд, Возм, Тбилиси **թарթիլ** thathхил, Хачин **թарթել** thathхьел, Тигранакерт **թրթել** thghxэл, Ахалциха, Ереван **թрթել** thыghxэл, Алашкерт **թանթել** thanthxэл.

ԹԱԹԻՎԷԼ, -վեցավ, -վաձ, -վօղ, ր. թարթվել (ցելի մեջ). **բարտկի մէջ թարթել** շատ ւարար ունի:

ThATHXYBƏJ, -вэцhav, -вадз, -вохъ, г.стр.з. 1. обвалиться (в грязи). 2. обмакиваться. 3. погрязнуть (в долгах); **барthкхи мэчh thathхывэл** погрязнуть в долгах; литер.вост.арм. **թարթվել** thathaxвел, литер.зап.арм. **թарթվիլ** thathхывил – обвалиться, обмакиваться.

ԹԱԹՈՍ (Ն), **SUSŌU** (Չ), գ. աղտոր (ուտելի բույս). ւար. թարթ – աղտոր, Crambe maritima, խաչածաղիկների ընտանիքից:

ThATHPPAN (H), **TATPPAN** (Ч), с. бот. катран приморский, Crambe maritima, съедобное растение семейства Капустные.

ԹԱԹՈՒԷԼ (Ն), ր.չ. դադարել, նաև հոգնել, չկարողանալ առաջ գնալ:

ThATHPPƏJ (H), г.с.з. 1. прекращаться, приостанавливаться. 2. устать, не мочь идти дальше; литер.вост.арм. **ησηηրել** дадарел – прекратиться, успокоиться, литер.зап.арм. **ησηիլ** (произн. thathрил) – успокоиться, отдыхать, в гаварах Сучава **η'աη'րել** дhadhrел – успокоиться, Ахалциха, Харберд, Карин, Муш, Возм **η'աη'րիլ** дhadhrил, Зейтун **η'աη'րլ** дhadhrыл, **η'ահրլ** дhahrыл – уставать, Полис **թարրիլ** thathрил – уставать, Евдокия **դահրիլ** даhrил – успокоиться, Акна **η'այիլ** дхайhil; этимол. см. thathar.

ԹԱԹՈՒՅՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցրնօղ, -ցո'ւր (Ն), ր.ա. դադարեցնել:

ThATHPPƏCԻHƏJ, -цхуцh, -цхуцhadз, -цхынохъ, -цхур (H), п.г. приостанавливать, прекращать, переставать что-либо делать.

ԹԱԹՈՒԹԻՆ (Ն), **SUSŌTSTIN** (Չ), գ. դադար, հանգիստ:

ThATHURPThIN (H), **TATURPIN** (Ч), с. покой, спокойствие; **татуртин чhидал** (Ч) не давать покоя; этимол. см. thathar.

ԹԱԹՕԻ (մանկ.), գ. թարթիկ, ձեռք:

ThATHOX (детск.), с. 1. детская ладошка. 2. лапка; литер.вост.арм. **թարթիկ** thathик, литер.зап.арм. **թարթիկ** (произн.) thathиг, **թարթо** thatho, **թարթու** thathon – детская ладошка.

ԹԱԺԱ, տէ'ւ թազէ:

ThAJA, см. thazə.

ԹԱԼԱԽԱ, գ. 1. (Ն) հափշտակություն, 2. (Չ) կողկտիվ աշխատանքային օգնություն:

ThALAXA, с. 1. (H) ограбление, расхищение. 2. (Ч) обычай родственной и соседской взаимопомощи при постройке дома; от южнорус.-южноукр. толока – толкотня, работа всей деревней в помощь кому-либо.

ԹԱԼԱՍԻՇ ԱՆԷԼ պատառոտել (շան մասին):

ԹաԼԱՄԻՍ ԱՆՅԼ 1. искушать, разодрать в клочья (о собаке). 2. расхватать, растаскать, разграбить. 3. наброситься на кого-либо; **չիբիննэры ԹաԼամիս արин ԵԵրաս** комары набросились на меня; перс. talan, от которого турец. talan – грабёж, ограбление, talamak грабить, крым.татар. таламакъ – грабить, растаскивать, кусать (о собаке); литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թալանել ԹաԼանэл – обобрать, расхищать, разграбить.

ԹԱԼԱՅ, ած.մկ. բավազանաչափ (քանակ, տարածություն, ժամանակ):

ԹաԼԱԿ 1. п. достаточный. 2. н. достаточно, довольно много (о количестве, расстоянии, времени); крым.татар. талай – несколько, довольно много; **ԹաԼայ աճն քաննան** работали достаточное время.

ԹԱԼԱՆ (Ն), **ՏԱԼԱՆ** (Չ), գ. կողոպուտ. **տալան ծրկել** (Չ) առիթից օգտվելով սեփականել ուրիշինը. փոխ. թուրք.:

ԹաԼԱՆ (Н), **ԴԱԼԱՆ** (Չ), с. грабёж; **տալан ԵԵրալ** (Չ) похищать, грабить; перс. talan – грабёж; грабар ԹաԼան թալան – грабёж, литер.зап.арм. ԹաԼան թալան – грабёж; в гаварах Карабах, Ван, Возм, Полис, Харберд, Амшен, Карин и т.д. թալան ԹաԼան – грабёж.

ԹԱԼԱՇ, գ. մանր կտորներ. **շարարի թալաշ**. թուրք. թալաշ – տաշետ:

ԹաԼԱՍ, с. мелкие кусочки чего-либо; **ժաԿարի ԹաԼաՍ** кусочки сахара; турец. talas (талаш), крым.татар. талаш – опилки, стружка.

ԹԱԼԱՇՄԱ, գ. տղոց խաղ, որի ընթացքում նրանք ճիգ են գործ դնում իրար հաղթելու. պարս. թալաշ – ճիգ, ջանք + թուրք. վերջավորությունը «մա»:

ԹաԼԱՍՄԱ, с. детская игра, в которой дети прилагают усилия, чтобы одержать верх друг над другом; крым.татар. талашмакъ – драться, биться прилагая усилия.

ԹԱԼԱՇՄԻՇ ԼԱԼ (տղոց մասին). խաղալով ջանալ իրար հաղթել. թուրք. դալաշմակ – կովել իրար հետ:

ԹաԼԱՍՄԻՍ ԼԱԼ 1. (о детях) играть, резвиться, толкаться (в игре). 2. ссориться, грызться; крым.татар. талашмакъ – ссориться, драться, биться прилагая усилия.

ԹԱԼԱՎՈՒՐ, գ. միայն **թալավոր անել** հապշտակել ով որքան կարող է:

ԹաԼԱՎՄՄ, с. употр. в выраж. **ԹաԼավոր անել** расхватать, разобрать всё без остатка (о товаре и т.п.); перс. talav – грабёж; крым.татар. талав – грабёж.

ԹԱԼԳԴԷԼ, -եցավ, -ած, -օղ, բ.չ. մեծ ցանկություն ունենալ:

ԹաԼԳԻԾԵԼ, -эцһав, -адз, -охъ, г.с.з. вожделеть, страстно желать; грабар թալ ԹաԼ – обморок, беспамятство, թալանալ ԹաԼանալ – обессилеть, литер.вост.арм. թալկտել ԹաԼԿԵԼ, литер.зап.арм. թալկտել (произн. ԹաԼԳԻԾԵԼ) – обмирать, замирать (о сердце), в гаварах Акна թալկտիլ ԹաԼԿԵԼ, Ереван թելկտալ ԹեԼԿԵԼ, Կարսաճալ թալեթիլ ԹաԼեԹիԼ – вожделеть, Харберд թալթալ ԹաԼԿԵԼ – биться в предсмертных агониях, Ахалциха թալթրնալ ԹաԼԿԵԼ, Казах թալկտալ ԹաԼԿԵԼ – падать в обморок.

ԹԱԼԻԳ-ԹԱԼԻԳ ԼԱԼ սաստիկ ցանկանալ. արար. – թալիկ:

ԹաԼԻԳ-ԹաԼԻԳ ԼԱԼ вожделеть, страстно желать.

ԹԱԼԻԳԷ (Ն), **ԹԱԼԷԳԷ** (Չ). գ. հին ժամանակվա մի տեսակի գյուղական սայլ. ուս. телега:

ԹաԼԻԿԵ (Н), **ԹաԼԷԿԵ** (Չ), с. вид деревенской телеги с деревянными осями; турец. talika – экипаж, крым.татар. талеке – телега, экипаж.

ԹԱԼԻՍ ԴԱԼ գլխիվայր թավալվել. թուրք. թալիս կամ թալիս – թավալում:

ԹաԼԻՍ ԴԱԼ кувыркаться, катиться кубарем; турец. takla или taklak, крым.татар. такьлак – кувыркание.

ԹԱԼԻՄ, գ. վարժություն:

ԹաԼԻՄ, с. обучение; араб. talim – обучение, от котор. турец. talim, крым.татар. талим – учение.

ԹԱԼՄԻՇ ԼԱԼ (Չ), **ԹԱԼԹՄԻՇ ԼԱԼ** (Թոպթի), բ.չ. հոգնել:

ԹաԼՄԻՍ ԼԱԼ (Չ), **ԹաԼԹՄԻՍ ԼԱԼ** (с. Крым) уставать, утомляться; см. ԹաԼնալ.

ԹԱԼՆԱԼ (Ն), բ.չ. հոգնել:

ThАЛНАЛ (Н), г.с.з. устать, обессилеть от усталости; грабар թալանալ թալանալ – обессилеть, изнемогать, литер.вост.арм. թալկանալ թալկանալ – дойти до обморока; увядать, литер.зап.арм. թալանալ թալանալ и թալկանալ թալկանալ – обессилеть, падать в обморок, в гаварах Ван թալցնել թալցնել – страдать лунатизмом, падать в обморок (о детях), Багеш թալալոց թալալոց – обморок (у детей), Ахалциха թալքնալ թալքնալ, Казах թալալալ թալալալ – падать в обморок, млеть, Харберд թալթալալ թալթալալ – биться в предсмертных агониях, Хиян թալկնալ թալկնալ, Акна թալնալ թալնալ – уставать.

ԹԱԼՆԵԼ, -ից, -ած, -ող, բ.ն. կողոպտել:

ThАЛНЭЛ, -ицн, -адз, -охъ, г.д.з. грабить, расхищать; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թալանել թալանել – грабить; этимол. см. thalan.

ԹԱԼՆԿԵԼ, -վեցավ, -ված, -վող, բ.կր. կողոպտվել, ունեցածից զրկվել:

ThАЛНЫВЭЛ, -вэцнав, -вадз, -вохъ, г.стр.з. лишиться имущества.

ԹԱԼՑՆԵԼ և **ԹԱԼՑՈՒՆԵԼ**, -ցուց, -ցուցած, -ցրուող (Ն), բ.ա. հոգնեցնել:

ThАЛЦЫНЭЛ и **ThАЛЦЫУНЭЛ**, -цыуцн, -цыуцнадз, -цынохъ (Н), п.г. утомлять.

ԹԱԽԵԹ, գ. ուժ. արար. թախթ – ուժ, գորություն:

ThАХЭTh и **ThАХTh**, с. сила, мощь; **thaxthэн ыйнэл** обессилеть; араб. tākāt – сила, от которого турец. takat – сила, мощь; в гаваре Ван թախալ thaxat – сила.

ԹԱԽԸՄ, գ.ած. 1. լրիվ կոմպլեկտ. 2. պատրաստ. 3. լավ. **թախըմ բարի է. թախըմ անել** պատրաստել, (հեգնրեն) հախըց գալ, ծեծել:

ThАХЫМ 1. с. комплект (инструментов и т.п.). 2. п. готовый. 3. п. исправный, годный для использования. 4. н. вместе, сообща; **thaxым лал а** поправиться, набрать вес, б) поправиться, выздороветь, **thaxым анэл а** ремонтировать, чинить, б) ирон. поколотить, побить, в) ирон. поставить кого-либо на место, сбить гонор, **thaxым бари йэ а** исправный (об инструментах), б) здоровый, не больной (о домашних животных), **айвази thaxым** неисправный, поломанный (об инструментах), **дээр у йашы судья thaxым хахъацхин** (строка из песни) и стар и млад станцевали вместе с судьёй; турец. takim (таким), крым.татар. такьым – набор, комплект, из араб.; в гаваре Ван թախըմ thaxым – группа; комплект.

ԹԱԽԸՄ-ԹՈՒՆՈՒՄ, գ. լրիվ կոմպլեկտ. արար. թախըմ, հոգն. թուրում – նույն նշ.:

ThАХЫМ-ThУХУМ, с. полный комплект чего-либо; из тюрк. яз., который из араб.

ԹԱԽԹ (Ն), գ. նստարան, բազմոց, գահ. փոխ պարս.:

ThАХTh (Н), с. тахта, кушетка; перс. taxt – трон, престол; грабар թախալ тахт – трон, престол, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թախալ тахт – тахта, кушетка, в гаварх Ереван, Нор-Джуга, Салмаст տախալ тахт, Ахалциха, Карабах, Шемаха թախալ тахт – кушетка, Алашкерт, Мокс, Муш, Ван տախալ тахт – земляной или дощатый пол.

ԹԱԽՄԱԽ, գ. ծաղր, ծաղրական մականուն. թուրք. թախմախ – նույն նշ. **թախմախ տրնել** (2) ծաղրել:

ThАХМАХ, в с. Крым **ТАХМАХ**, с. прозвище; **thaxмах тынэл** давать прозвище (как правило, ироническое); турец. takmak (такмак) – давать имя, крым.татар. такьма ад – прозвище.

ԹԱԽՄԻՇ ԱՆԵԼ 1. հարմարեցնել. 2. կապել, միացնել. թուրք. թախմախ – անցկացնել (կոճակը լամբակին, թուղթը գամի վրա և մականունն հարմարեցնել):

ThАХМИШ АНЭЛ 1. приспособлять, приделывать, подгонять. 2. соединять. 3. прицеплять. 4. подбирать (прозвище и т.п.); **лахъаб thaxмиш анэл** подобрать прозвище; турец. takmak – нацеплять, ставить; крым.татар. такьмак – подвешивать, нацеплять.

ԹԱԽՅԱ և **ԹԱՅԽԱ**, գ. հատված կոնի ձևով բրդի կարմիր գլխարկ, ֆես. թուրք. թախյա – նույն նշ.:

ThАХЙА и **ThАЙХА**, в с. Крым **ThАЙАХА**, с. колпак, шерстяной остроконечный головной убор красного цвета конусовидной формы; турец. takke, крым.татар. такьие – колпак.

ԹԱՀՄԻՆ (Ն), **SUՀՄԻՆ** (Չ), գ. կարծիք. ար. թախմին – կարծիք, ենթադրություն. **թահմին անել** (Ն), **տահմիլ անել** (Չ) կարծել:

ThAhМИH (H), **TAhМИЛ** (Ч), с. предположение, догадка; **thahмин анэл** (H), **thahмил анэл** (Ч) предполагать, догадываться; араб. taḥmīn – предположение, догадка, от которого турец. taḥmīn, крым.татар. тахмин – предположение, догадка; в гаварах Полис, Урмия, Карин, Ширак **թահմին thahмин**, Ван, Нор-Баязет, Шатах **թախմին thaxмин** – догадка, предположение.

ԹԱՂԷԼ, բ.ն. թաղել:

ThAXЪЭЛ, кхытхакхым, г.д.с. 1. хоронить, предавать земле. 2. закапывать, зарывать в землю. 3. погружать, окуна́ть; грабар **thaxъел թաղել** – закапывать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաղել **thaxъел** – закапывать, хоронить, Алашкерт, Хачин, Муш, Сучава, Нор-Джуга, Салмаст թաղել **thaxъел**, Ахалциха, Ереван, Карин, Мараха, Карабах, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек թաղել **thaxъэл**, Зейтун, Харберд, Шемаха, Возм, Тбилиси թաղիլ **thaxыл**, Амшен թաղուշ **thaxъуш**, Тигранакерт թողել **thăxъэл**.

ԹԱՂՈՒՄ, գ. թաղում:

ThAXЪУМ, с. похороны, погребение; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաղում **thaxъум**.

ԹԱՂՎԷԼ, -վեցավ, -ված, -վող, բ.կր. թաղվել. **բարտկին մէք թաղվել շատ պարտք ունենալ:**

ThAXЪBЭЛ, -вэцхав, -вадз, -вохъ, г.стр.з. 1. хорониться, погребаться. 2. закапываться, зарываться. 3. увязнуть (в грязи и т.п.). 4. погрязнуть (в долгах); **барткин мэчы thaxъвэл** погрязнуть в долгах.

ԹԱՂՎԷՅՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցրնող, -ցն'ւր, բ.ա. այնպէս անել, որ թաղվի:

ThAXЪBЭЦHyИHЭЛ, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхур, п.г. закапывать, зарывать.

ԹԱՄԱԽ (Ն), գ. թիմբ:

ThAMAX (H), с. анат. нёбо; турец. damak (дамак) – нёбо.

ԹԱՄԱՀ (Ն), ա. ազահ. արար. թամա – ազահ. տէ'ս նախ դամահ (Չ):

ThAMAh (H), п. жадный, ненасытный; араб. tama – жадный, от которого турец. tama и tamah – жадность; в гаварах Полис, Карабах, Тбилиси, Карин **թամահ thamah**, Ван **թամահ thymah** – жадность; см. также **damah** (Ч).

ԹԱՄԱՀՈՒԹԻՆ (Ն), գ. ազահություն. արար. թամա – ազահ:

ThAMAhYTHИH (H), с. жадность, алчность; араб. tama – жадность.

ԹԱՄԱՄ 1. ած. լրիվ, կատարյալ. 2. մկ. բոլորովին. փոխ արար.:

ThAMAM 1. п. полный, целый. 2. н. точно, как раз; араб. tamam – полный, целый, от которого турец. tamam – полный, целый; точно, весь, крым.татар. тамам – точно, как раз; в гаварах Амшен, Ван, Карабах, Урмия, Полис, Карин, Харберд, Аварик, Тбилиси, Карабах и т.д. **թամամ thamam** – весь, целый, полный.

ԹԱՄԱՄ ԱՆԷԼ կամ **ԹԱՄԱՄՅՆԷԼ** լրացնել:

ThAMAM AHЭЛ или **ThAMAMЦHyИHЭЛ** дополнять, восполнять, пополнять.

***ԹԱՄԱՄԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Ն) լրացնել. թուրք. թամամլեմիշ:

***ThAMAMЛЭМИШ AHЭЛ** (H) дополнять, восполнять; турец. tamamlemek – дополнять; в гаваре Полис **թամամլամիշ ընել thamamلاميш ынэл** – дополнять.

ԹԱՄՔ, գ. դանակի պատյան (հնումը). «թամք» բառն է, որ նույն իմաստը ունի:

ThAMKh, с. ножны для кинжала (в старину); литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **թամք thamkh** – седло.

ԹԱՅ¹ (Ն), **SUՅ** (Չ), գ. մեկ տարեկան բուռակ. թուրք. թայ – բուռակ:

ThAY¹ (H), **TAЙ** (Ч), с. зоол. стригун, годовалый жеребёнок, которому подстригают гриву; перс. tau – жеребёнок, от которого турец. tau – жеребёнок, крым.татар. тай – годовалый жеребёнок, стригун; в гаварах Амшен, Полис **thай թայ**, Харберд, Карин **thай дай** – жеребёнок.

ԹԱՅ², գ. թեյի արկղ (կաշվով պատած):

ThAY², с. тюк с чаем, обёрнутый кожей; крым.татар. тай – кипа, тюк; пачка.

ԹԱՅԹՄԻՇ ԱՆԷԼ դանթել, ննջալ:

ThԱЙThМИШ АНЭЛ дремать, клевать носом.

ԹԱՅԱՂԱՆ (Ն), **SUՅԱՂԱՆ** (Չ), գ. Suqanlınıq քաղաքը:

ThԱЙАХЪАН (Н), **ТАЙАХЪАН** (Ч), с. город Таганрог; происходит от названия урочища Тайган (тюркское слово), впервые упоминаемого в документах в XV в.

ԹԱՅԻՆ, մկ. բավական, հերիք. արար. թային – պարին, ոռճիկ (նպարեղենով). **օրը դասը ֆունթ հացը նարա թային է** (ստում են ծաղրարար շատակերին):

ThԱЙИН, н. достаточно, довольно; **оры дасы фунтн хацны нара тайин** э ему достаточно десяти фунтов хлеба в день (иронично в отношении любителя поесть); араб. tayin – паёк, жалованье, оклад, турец. tayin (тайын) – паёк, рацион, суточная норма; в гаварах Ван, Карин, Муш, Тигранакерт թային тайин – паёк, рацион, суточная норма.

ԹԱՅԻՆ-ՀԱԼՎԱ, գ. կնջուրի (սուսամի) հավվա. արար. թահինա – կնջուրի սերմի ձեթը հանելուց հետո մնացածը:

ThԱЙИН-ҺАЛВА, с. кунжутная халва, тахинная халва; араб. tahin – жмых, остающийся после выжимки масла из кунжута; турец. tahin – кунжутная мука, tahin helvasэ (тахин хелвасы) – кунжутная халва.

ԹԱՅՂԱՆ (Ն), **SUՅՂԱՆ** (Չ), ած. լպրծուն:

ThԱЙХЪАХ (Н), **ТАЙХЪАХ** (Ч), п. скользкий; крым.татар. тайгъалакъ – скользкий.

ԹԱՅՄԻՇ ԼԱԼ (Ն), **SUՅՄԻՇ ԼԱԼ** (Չ) սահել (սարք). թուրք. կայմակ – սահիչ:

ThԱЙМИШ ЛАЛ (Н), **ТАЙМИШ ЛАЛ** (Ч) скользить (о ноге); крым.татар. таймакъ – скользить.

ԹԱՆ, գ. բամած մածուկը ջրով խառնած (ամառվա շոգին խմելու համար):

ThАН, с. кисломолочный напиток, изготовленный на основе процеженного мадзуна; исконно арм. слово, грабар թան than – суп из пахты, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թան than – пахта, в большинстве диалектов than, Тигранакерт թմն thän, Хачин, Амшен թուն thон, Агулис թնն thун.

ԹԱՆԱՔ, գ. թանաք:

ThАНАКҺ, с. чернила; грабар թանաք thanakh – чернила, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թանաք thanakh – чернила, в гаварах Агулис, Ереван, Мараха, Сучава, Тбилиси թանաք thanakh, Мокс թանաք thanakh, Салмаст, Ван թմնք thänakh, Шемаха, Нор-Джуга թանակ thanakh, Горис, Карабах թմնկ thänäk.

ԹԱՆԱՔԱՄԱՆ, գ. թանաքաման:

ThАНАКҺАМАН, с. чернильница.

ԹԱՆԱՔՕՂ, ած. թանաքով:

ThАНАКҺОД, п. запачканный чернилами.

ԹԱՆԳ, ած. թանկ. պահլ. թանգ – նեղ, իմաստի զարգացմամբ նաև քիչ:

ThАНГ 1. п. дорогой, дорогостоящий. 2. п. драгоценный. 3. н. дорого; **ирэн thanг дзахэл** набивать себе цену; от пехлев. tang – узкий; грабар թանկ thank и թանգ thanг – дорогой, дорогостоящий, литер.вост.арм. թանկ thank, литер.зап.арм. грабар թանկ (произн. thanг) и թանգ (произн. thankh) – дорогой, дорогостоящий, Ахалциха, Карин թանկ thank, Горис, Алашкерт, Ереван, Муш, Мараха, Родосто, Шемаха, Нор-Джуга, Румыния, Салмаст, Сучава, Тбилиси թանգ thanг, Возм, Мокс, Ван թանգ thanг, Карабах, Возм թանգ‘ thangh, Амшен թուգ thонг, Агулис թնգ thунг.

ԹԱՆԳ-ԳՐԳԱԳ, ած. թանկ ու կրակ:

ThАНГ-ГЫРАГ, п. дорожный, кусающийся (о цене).

ԹԱՆԳԳՆՈՇ (մարդ), ած. թանկ ծախող:

ThАНГГЫРОШ, п. дорого продающий; в гаваре Ерзинджан թանգոնշ thanгрош – дорого продающий.

ԹԱՆԳՆԱԼ, -ցավ, -ցած, բ.չ. թանգանալ:

ThАНГЫНАЛ, -цһав, -цһадз, г.с.з. 1. дорожать. 2. набивать себе цену.

ԹԱՆԳԸՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցընօղ, -ցն'ւր, բ.ա. թանգացնել:

ThАНГЫЦҺЫНЭЛ, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынохь, -цһур, г.с.з. удорожать.

ԹԱՆԳԼՕՑ, ած. թանգ արժող:

ThАНГНОЦҺ, п. дорогой, дорогостоящий; литер.вост.арм. թանկանց thankanoch, литер.зап.арм. թանկնց (произн. thanгноч).

ԹԱՆԳՈՒԹԻՆ, գ. թանգություն:

ThАНГУThИН, с. дороговизна.

***ԹԱՆԹԱՆԱԹ**, գ. իրարանցում. արար. թանթանաթ – աղմուկ:

***ThАНThАНАTh**, с. переполох, суматоха. из араб.

***ԹԱՆԹԱՆԱ**, գ. շքեղություն. փոխ. արար:

***ThАНThАНА**, с. роскошь, великолепие; араб. tantana – роскошь; в гаварах Карабах, Полис, Тбилиси, Аварик, Карин, Муш, Ван и т.д. թանթանա thanthana – роскошь.

ԹԱՆԻ-ԹԱՆԱԲՈՒԲ, գ. հեռավոր բարեկամներ, ազգականներ:

ThАНИ-ThАНАБУР, с. дальние родственники, седьмая вода на киселе.

ԹԱՆԶԸՆ, Թոփտիյուն **ԹԱՆԴԸՆ**, ած. հաստ (շերտ). **Էրեսը թանձրն է** անամոթ է:

ThАНДЗЫРР, в с. Крым **ThАНДЫРР** 1. п. толстый (слой). 2. густой, плотный. 3. н. густо, обильно; эрэсы **thандзырр** э толстокожий; исконно арм. слово, грабар թանձր thanձր – густой, толстый, литер.вост.арм. թանձր thanձր, литер.зап.арм. թանձր (пр. thanцһыр) – густой, плотный, Алашкерт, Горис, Ереван, Карабах, Мокс, Муш, Возм, Нор-Джуга, Ван, Ахалциха, Карин թանձրր thanձրր, Тигранакерт թանձրն thanձրն, Акна թորր thորз, թորր thորзы, Агулис թունձրր thунձրր, Амшен, Зейтун թօնձրր thонձրры, Сучава դ'րանձր dһранձры, Харберд, Родосто թարր thарз, Асланбек թթորր thөрзы, Полис թարր thарзы, Хачин թոր thор; синон. hast (H).

ԹԱՆԶԸՆԳԷԳ, ած.մկ. քիչ հաստ, բավական հաստ (շերտ):

ThАНДЗЫРРԳԷԳ 1. п. толстоватый, довольно толстый (о слое чего-либо). 2. н. достаточно густо (мазать, класть и т.п.); литер.зап.арм. թանձրրկել (произн. thanцһыргԷԳ).

ԹԱՆԶԸՆԱԱԼ, -ցավ, -ցաձ, բ.չ. հաստանալ (շերտը):

ThАНДЗЫРРНАЛ, -цһав, -цһадз, г.с.з. утолщаться, становиться толстым.

ԹԱՆԶԸՆՈՒԹԻՆ, գ. հաստություն (շերտի):

ThАНДЗЫРРУThИН, с. толщина (слоя).

ԹԱՆԶԸՆՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցընօղ, -ցն'ւր, բ.չ. հաստացնել (շերտը):

ThАНДЗЫРРЦҺЫНЭЛ, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынохь, -цһур, г.с.з. утолщать.

ԹԱՆՍԸԽ, ած. տարօրինակություններ ունեցող (մարդ). արար. թանասուխ – իրար հաշորդող փոփոխություն:

ThАНСЫХ, п. экстравагантный, человек со странностями, с причудами; от перс. tansux – диковинный; грабар թանսուխ thanсух – диковинный.

?**ԹԱՇ ԳԱՄԷԼ** (Ն):

?**ThАШ ГАМЭЛ** (H).

ԹԱՇԽԸՆ (Ն), ած. հորդ, արատ:

ThАШХЫН (H), п. бурный (о реке); турец. taşkın (ташкын) – разлившийся, бурный, крым.татар. ташкын – бурный, выходящий из берегов.

ԹԱՇԱԽ (Ն), **SUՇԱԽ** (Չ), գ. ամորձիք. թուրք. թաշակ – նույն նշ.:

ThАШАХ (H), **ТАШАХ** (Ч), с. анат. яички, парная мужская половая железа; турец. taşak ташак, крым.татар. ташакь – яички.

ԹԱՇԽՕՈՒ (Ն), **SUՇԽՕՈՒ** (Չ), գ. քարե պատ, բակի շուրջը. թուրք. թաշ – քար:

ThАШХОРРА (H), **ТАШХОРРА** (Ч), с. каменный забор вокруг двора; турец. taş (таш), крым.татар. таш – камень, къора – ограда, изгородь.

ԹԱՇՄԻՇ ԼԱԼ (Ն), **ՏԱՇՄԻՇ ԼԱԼ** (Չ) հորդել, դուրս թափվել ամանից (հեղուկը). թուրք. թաշմակ – նույն իմ.:

ThАШМИШ ЛАЛ (Н), **ТАШМИШ ЛАЛ** (Ч) 1. выливаться через край от кипения (о жидкости). 2. вываливаться через край (о дошедшем тесте); турец. taşmak (ташмак), крым. татар. ташмакъ – выливаться через край.

ԹԱՁԻԲ, գ. զարմանք. արար. թաջջիբ – զարմանք. **թաջիբիս**, -ի, -ն **էգավ** կամ **էգիլ է** (ուղեղը պետք է լինի – թաջիբը էգավ) զարմանցա:

ThАДЖИБ, с. удивление, изумление. араб. tağib (таджиб) – удивление; **thаджибис**, -ид, -ин **эгав** или **thаджибис**, -ид, -ин **эгил э** (правильная форма должна быть thаджибыс, -ыд, -ы) я поразился, ты поразился и т.д; в гаваре Ван թոջիբ thăджиб – удивление.

ԹԱՌ, գ. հավերժ ծվարելու ձող հավարունի մեջ՝ հաստակից բարձր:

ThAPP, с. насест, перекладина, установленная выше пола в курятнике, на который садятся куры; исконно арм. слово, грабар թաթ thapp, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաթ thapp, в большинстве диалектов թաթ thapp, Хачин թոթ thopp, все в значении насест.

ԹԱՌԱՇ ՇՈՒՆ, գ. շուն, որ պահում է ն տան մեջ:

ThAPPASH SHUN, с. комнатная собачка; крым.татар. тараш – дворняжка.

ԹԱՌԷԼ, բ.չ. 1. նստել թառի վրա. 2. հարձակվել. **թուխար վրրաւ քրթառէ** թուխար հարձակվում է վրա. **ի՞նչ դրդին վրրան քրթառիս** ի՞նչ ես տղի վրա հարձակվում:

ThAPPƏL, г.с.з. 1. садиться на насест. 2. напасть, наброситься, накинуться на кого-либо; **thuxсы вырас кhythappрэ** наседка на меня бросается, **инчh дыхъин выран кhythappрис?** ты что на ребёнка набросился?; этимологию см. thapp.

ԹԱՌՀԱԼԱԹ, մկ. դժվարություն:

ThAPPHALATH, н. 1. с трудом, едва, насилу, еле, кое-как. 2. еле-еле, чуть не; **thapphalath hassa** еле дошёл, чуть не опоздал; синоним – зорр-зорракхин.

ԹԱՌՍ ԱՆԷԼ զԱՅՆԷԼ (Ն) արագ վազելիս մի անգամից կանգ առնել:

ThAPPС АНЭЛ ГАЙНЭЛ (Н) резко остановиться во время бега.

ԹԱՍ¹, գ. դաշ (աշակերտի տրված):

ThAC¹, с. урок, занятие (учебное); **thасы сорвэл** учить (делать) уроки, **thас дал** преподавать, обучать, **thас арнэл** брать уроки, обучаться чему-либо; грабар դաշ дас – группа, класс, литер.вост.арм. դաշ дас, литер.зап.арм. դաշ (произн. thас) – урок, Тбилиси դաշ дас, Муш, Ереван, Ахалциха, Алашкерт, Асланбек, Харберд, Карин, Нор-Джуга, Себастья դ՛աշ дhас, Шемаха դmu дăс, Возм դ՛mu дhăс, Карабах, Мокс, Мараха, Салмаст, Ван umu tăс, Полис, Амшен, Родосто թաշ thас, Агулис դաշ дас, դou дос, Зейтун, Хачин դ՛ou dhос.

ԹԱՍ², գ. գավաթ, բաժակ. թուրք. թաշ – մեծ աման, կոնք:

ThAC², с. бокал, кружка; араб. tās – чаша, таз; грабар թաշ thас – чаша для жидкости; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. thас թաշ – чаша, кубок, в большинстве диалектов թաշ thас, Агулис թou thос.

ԹԱՍԱԴԱՆ, գ. դաշարան:

ThACAPAH, с. класс (школьный); **аррчи thасаран кhyсорвэна** учится в первом классе; литер.вост.арм. դաշարան дасаран, литер.зап.арм. դաշарան (произн. thасаран) – класс.

ԹԱՍ-ԹԱՍԱՍ, տե՛ս թիփ-թամամ:

ThAC-ThAMAM, см. thiph-thамам.

ԹԱՍԼԱԽ, ած. լավ կազմվածք ունեցող մարդ. արար. թալլակա – հապճեպ ու անհոգ կատարված գործ, որից թուրք. թալլակ – հաստ կազմվածքով, լիքը դեմքով:

ThACЛAX, п. коренастый, плечистый, имеющий крепкое сложение; турец. taslak, крым.татар. таслак (диал.) – грубый, невежественный, коновал, из араб.; в гаваре Ван թալլախ thаслах – старый, пришедший в негодность (о посуде).

ԹԱՍԽՆՆԸ, գ. մի հին երաժշտական եղանակի անուն է. պարս. թասքին – հանդարտություն, հազեցում:

ThACXYH, с. название старинной мелодии; из перс.

ԹԱՍՄՍ (Չ), գ. երիզ հագուստի եզերքին կարելու և այլ պետքերի համար. պարս. թաս, թուրք. թասմա – նույն նշ. այստեղից է նաև ռուս. тесьма բառը:

ThACMA (Չ), с. тесьма, кайма для окантовки краёв одежды; перс. tasme, от которого турец. tasma (тасма) – ошейник, ремешок, крым.татар. тасма – тесьма, ремешок; в гаваре Полис թասմա thасма – ошейник; рус. тесьма также заимств. из тюрк. яз.

ԹԱՎ¹, գ. գործ կատարելու նպաստավոր ժամանակը. **թավը գրդնել** (Ն), **թավը կրդնել** (Չ) որևէ գործի նպաստող ճիշտ ժամանակ գտնել. **թավ ցրքել** (Ն), **թավ ծրկել** (Չ) օգտվել նպաստավոր հանգամանքից:

ThAB¹, с. подходящий, удобный момент; **thавы гыднэл** (H), **тавы кыднэл** (Չ) найти удобное для дел время, **thав цыхкхэл** (H), **thав цыкэл** (Չ) воспользоваться удобным случаем; от перс. tav; в гаварах Полис, Карабах թավ thав – подходящий момент.

ԹԱՎ² (Ն), **SUՎ** (Չ), գ. վեզի մի կողմը. տե՛ս նաև ալչու:

ThAB² (H), **TAB** (Չ), с. выпуклая боковая сторона игральной кости (бабки) в положении стоя; синоним – **пык**; противоположная вогнутая грань называется **алчы** или **чыкх** (H), **чык** (Չ); в гаварах Ван, Шатах թավ thав – выпуклая сторона игральной кости.

ԹԱՎԱ, գ. տապակ երկաթի թիթեղից շինած զանազան ձևի աման. պարս. թավե > թուրք. թավա – նույն իմ.:

ThABA, с. сковорода; перс. tāve, от которого турец. tava, крым.татар. тава; употр. во всех армянских диалектах, Амшен թավա thава и т.д.; синоним – готхов thава.

ԹԱՎԱԼՄԻՇ ԼԱԼ թավալել, գլոր տալ (ցեխի, փոշու մեջ):

ThABALMIŠ LAŁ валяться (в грязи, в пыли).

ԹԱՎԱՆ, գ. տան կտուրի և առաստաղի միջև գտնվող տարածությունը. արար. և թուրք. թավան – ձեղուն առաստաղ:

ThAVAN, с. чердак; **бэрани thаван** (H), **пэрани thаван** (Չ) нёбо; турец. tavan, крым.татар. таван – чердак; в гаварах Амшен թավոն thавон, Ван թավան thаван – чердак.

ԹԱՎԼԸ, ած. հաջողակ:

ThAVLY, п. удачливый, везучий, счастливый.

ԹԱՎԼՈՒ, գ. երկար նստարան. իտալ. տավոլա > թուրք. թավլա, թավլու:

ThAVLU, в с. Крым **ThAVYL**, с. длинная скамья; итал. tavola – стол, доска, от которого турец. tavla – стол для игры в нарды.

ԹԱՎՇԱՆ և **ԴԱՎՇԱՆ** (Ն), գ. նապաստակ. փոխ. թուրք. համանիշը – խոյան (Չ).

ThAVŠAN и **DAVŠAN** (H), с. зоол. заяц; турец. tavşan (тавшан), крым.татар. тавшан – заяц; в гаваре Полис թավշան thавшан – заяц; синоним хойан (Չ).

ԹԱՎՈՒՍԽՈՒՇԻ, գ. սիրամարգ. արար. թավուս – սիրամարգ + թուրք. կուշ – թռչուն:

ThAVUSXUŠI, с. зоол. павлин; араб. tavus – павлин, турец. tavus kuşu (тавус кушу), крым.татар. тавускышу – павлин.

ԹԱՎՕՎ, մ. հաջող, ճիշտ հարմար ժամանակ:

ThAVOV, н. 1. удачно, успешно. 2. в удобное время.

ԹԱԴԱԽ, գ. թարախ, շարախ:

ThARAX, с. гной; грабар թարախ thарах – гной, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թարախ thарах – гной, в большинстве диалектов թարախ thарах, Харберд, Полис թառախ thаррах, Тигранакерт բարախ thäräx, Зейтун թարոխ thарох, Хачин թաջոխ thайох – гной.

ԹԱԴԱԽՕԴ, ած. թարախոտ:

ThARAXOD, п. гнойный.

ԹԱԴԱԽՕԴԷԼ¹, -ից, -աձ, -օղ, -է՛, բ.ն. թարախոտել:

ThAPAXODƏJ¹, tharaxodich, -адз, -охъ, -э, г.д.з. способствовать нагноению.

ԹԱՐԱԽՈՂԷԼ², -եցալ, -աձ, -օղ, -է՛, բ.չ. թարախտալել:

ThAPAXODƏJ², tharaxodəchav, -адз, -охъ, -э, г.с.з. гноиться.

ԹԱՐԱԽՈՂԷՏՆԵԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցընօղ, -ցըն ւր, բ.ա. թարախտեցնել:

ThAPAXODƏЦHЫHЭЛ, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхур, п.г. способствовать нагноению.

ԹԱՐԱԽ, գ. դարակ խանութում կամ պահեստում ապրանք կամ մթերք դնելու տեղ տախտակից շինած. **գովը թարաք հանել** իզուր դժվարություն ստեղծել. **թարաք էլլել** (հեզնորեն) սկսած գործը կիսատ թողնել, ավարտելու անընդունակ լինել:

ThAPAKh, с. полка в магазине или кладовке для хранения товара; **говы tharakh hanəł** создавать себе лишние проблемы, **tharakh əlləł** (ирон.) бросить начатое дело на полпути; перс. tagak – макушка, темя; в гаварах Нор-Джуга, Ерзинджан, Карин, Амшен թարաք tharakh, Муш, Тбилиси, Казах, Карабах, Гандзак, Борчалу, Мокс и т.д. թարեկ tharekh – полка, ниша.

ԹԱՐԱՖ, գ. կողմ. արաբ. թարաֆ – ծայր, կողմ. տե՛ս նաև էթրաֆ:

ThAPAF, с. 1. сторона. 2. племя, группа людей, противопоставленная другой группе; **tharəf ləł** группироваться по интересам, **гинмашт tharəf** женское племя, **эримашт tharəf** мужское племя; араб tagaf – сторона, край, окраина, от которого турец tagaf (тараф), крым.татар. тараф – сторона, место, край; группа людей, противопоставленная другой группе; в гаварах Амшен, Полис թարաֆ tharəf, Ван թարմֆ thäräf, Карабах թարմի thäräp – сторона; см. также этрраф.

ԹԱՐԷԽ (Ը), գ. թվական. պարս. թարիխ – պատմություն, թվական:

ThAPƏX (H), с. дата, число; араб. tarih – история, событие, от которого турец. tarih, крым.татар. тарих – история, дата.

ԹԱՐԹԷԼ, բ.ն. թարթել (աչքը):

ThARTHƏJ, кхыtharthim, г.д.з. моргать; грабар թարթել tharthel – моргать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թարթել tharthəl, Алашкерт, Муш, Сучава թարթել tharthel, Мокс թարթիլ tharthil, Ереван թարթել tharthəl, թեթթել thərrthəl, Тигранакерт, Ахалциха թեթթել thərrthəl.

ԹԱՐԻՖ, գ. նախահաշիվ, չափի որոշում. արաբ. թարիֆ – բացատրություն, չափի ու արժեքի որոշում. **թարիֆ անել** հաշվել, նախահաշիվ անել, չափը որոշել:

ThARIF, с. смета; **tharif anəł** составлять смету, определять стоимость чего-либо; араб. tarif – смета; в гаварах Полис թարիֆ tharif, Ван թարիֆ thärif – определение.

ԹԱՏ, ած. թաց. **թացին հեղ չորն ալ գերի** անմեղն էլ պատժվում է հանցավորի հետ միասին:

ThAЦH, с. 1. мокрый. 2. влажный, сырой; **thacchin həd chorn əl gəri** в огне виновного горит и невинный, **thacch kalbac** варёная колбаса; исконно арм. слово, грабар թաց thacch – мокрый, влажный, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թաց thacch – мокрый, влажный, в больш. диалектов թաց thacch, Асланбек թաց thacch, թшу thac, Тигранакерт թոց thäcc, Зейтун, Хачин թոց thoцh.

ԹԱՏ ԱՆԷԼ թացացնել:

ThAЦH AHƏJ увлажнять.

ԹԱՏ ԼԱԼ թացանալ:

ThAЦH LAJ увлажняться.

ԹԱՏ ԾՐԼԸՊ-ԾՐԼԸՊ, ած. մինջև ոսկորները թրջված:

ThAЦH ЦЫЛЫП-ЦЫЛЫП, п. промокший до нитки, промокший до костей.

ԹԱՏ ՍՐԼԸԽ-ՍՐԼԸԽ, տե՛ս թաց ծրլրպ-ծրլրպ:

ThAЦH ՍՐԼԸԽ-ՍՐԼԸԽ, см. thacch цылып-цылып.

ԹԱՏԱՆ, գ. հացի հետ ուտելու բան:

ThAЦH AH, с. любой продукт в дополнение к хлебу (сметана, масло, сыр и т.п.); **thacchan hacch** удэл есть хлеб с чем либо (с маслом, сыром и т.п.); литер.вост.арм. թացան thacchan – молочные продукты, литер.зап.арм. թացան thacchan – а) любой молочный продукт в дополнение к хлебу (сметана, масло, сыр, творог), б) подлива к мясному блюду.

ԹԱՏԳԷԳ, ած.մկ. քիչ թաց, բավական թաց:

ԹՎԹԹՓԵՅՑԼԵԼ, -gnւց, -gnւցաձ, -ցրնօղ, -ցո՛ւր, ր.ա. այստեղ-այնտեղ քիչ-քիչ թափեցնել: **ThAПhThЫПhЭЦhЫHЭЛ**, -цхуцh, -цхуцhадз, -цхынохъ, -цхур, п.г. 1. рассыпать, разбросать, раскидать повсюду. 2. расплескать.

ԹՎԹԻՐՈ, գ. թափտուր:

ThAПhXЫPP, с. подруга седла; крым.татар. тапкъыр – лямка.

ԹՎԹՄԱԶԱ, գ. հանելուկ:

ThAПhMAДЖA, с. загадка; крым.татар. тапмаджа – загадка.

ԹՎԹՄԻՇ ԼԱԼ նիրհել:

ThAПhMИШ ЛAЛ клевать носом, дремать.

ԹՎԹՄՑ, ած. ուժաւաւաւաւ:

ThAПhCЫЗ, п. обессилевший, выбившийся из сил.

ԹՎԹՎԷԼ ԷԼԷԼ ճողոպրել, ջրից չոր դուրս գալ:

ThAПhBЭЛ ЭЛЛЭЛ выкрутиться, выйти сухим из воды.

ԹՎԹՎՐԷԼ, տե՛ս թափվել էլլել:

ThAПhBЫДЭЛ, см. тапһвэл эллэл.

ԹՎԹՓՈՒ՝ գ. թափոր (եկեղեցու մեջ). թուրք. թափոր – խումբ, վաշտ:

ThAПhOPP՝, с. крестный ход; согласно Р. Ачаряну, происходит от турец. tabur – отряд, батальон; в гаварах Полис թափուր тапһур, Ван թափուր табуր, Амасия թափուր тапур, Урмия թափուր табуր, Мокс թափուր тапһур – батальон; см. также табуур.

ԹՎԹՓՈՒ՝ (Ն), **SUՓՓՈՒ** (Չ), գ. կացին:

ThAПhOPP՝ (H), **ТАПОРР** (Ч), с. топор; из рус.

ԹՎՔ, գ. թագ:

ThAKh, с. корона, венец; перс. tag; грабар թագ թագ – пчелиная королева, петушиный гребешок, литер.вост.арм. թագ թագ, литер.зап.арм. թագ (произн. thakh) – корона, венец, в гаварах Ереван, Салмаст, Тбилиси թագ թագ, Алашкерт, Нор-Джуга թագ՝ thagh, Муш, Ахалциха, Карин, Шемаха թալ thak, Агулис, Харберд, Амшен, Полис, Родосто, Сучава, Себастья թաթ thakh, Асланбек թաթ thakh, թա* thah, Мокс, Возм թաթ thakhի, Карабах թաթ thakhի, Зейтун թոթ thokh.

ԹՎՔԱՎՈՐ (Ն), **SUՎԱՎՈՐ** (Չ), գ. 1. թագավոր. 2. վաղեմի հարսանեկան երգերի մեջ (տե՛ս թաթ) – փեսա:

ThAKhABOP (H), **ТАКАВОР** (Ч), с. 1. король, царь, государь. 2. жених (в старинных свадебных песнях); см. бар; грабар թագավոր թագавոր, литер.вост.арм. թագավոր թագавոր, литер.зап.арմ. թագաւոր (произн. thakhavor) – царь, король, Муш թագ՝ավոր թaghavor, Салмаст, Агулис, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Сучава թաթաւոր thakhavor, Тбилиси թաթաւոր thakhavor, Нор-Джуга ղ՝ագավոր дhагавор, Амшен թաթաւոր thakhavor, Себастья թաթաւոր thakhavor, Асланбек թագ՝ավոր թaghavor, Карабах թաթաւոր thakhavor, թաթաւոր thkhavor, Горис թաթաւոր thkhavor, Мокс թաթաւոր thakhavor, Шемаха թաթоор thakhoor, Антиохия թեթեւոր thakhavor, Хачин թաթաւոր thakhavor – король, царь, в гаварах Зейтун, Агулис, Хачин также в значении жених.

ԹՎՔԱՎՈՐԱԳԱՆ (Ն), **SUՎԱՎՈՐԱԳԱՆ** (Չ), ած. թագավորական, պետական: **տաթաւորագան խրչիմ** (Չ) պետական ստիպողություն, բնություն:

ThAKhABOPAGAN (H), **ТАКАВОРАГАН** (Ч), п. 1. королевский. 2. государственный; **такавораган хышим** (Ч) тирания, деспотизм.

ԹՎՔԱՎՈՐՈՒԹԻՆ (Ն), **SUՎԱՎՈՐՈՒԹԻՆ** (Չ), գ. թագավորություն, պետություն:

ThAKhABOPUThИH (H), **ТАКАВОРУThИH** (Ч), с. 1. королевство, царство. 2. государство.

ԹՎՔՍՈՒՆՔ նախախնով, համար:

ThAKhMUNKh ради, по причине, из-за; **идор thakhmunkhin эгил им** я пришел ради этого.

ԹՎՔՈՒՉԻՆ (Ն), **SUՎՈՒՅԻՆ** (Չ), գ. թագուհի:

ԹԱԿԻՍԻՆ (Ո), **ԹԱԿՄԻՆ** (Չ), ս. королева, царица; литер.вост.арм. թագուհի thaguhi, литер.зап.арм. թագուհի (произ. thakhyhi) – царица, королева; этим. см. thakh.

ԹԷԲԼՈՎ, տե՛ս թելբով:

ԹԷԲԼՈՎ, ս. см. thэблов.

ԹԷԲՈՒՐ, գ. փետուր:

ԹԷԲՄ, ս. птичьё перо, пух; грабар փետուր phetur, литер.вост.арм. փետուր phetur, литер.зап.арм. թելուր (произ. thэбур), в гаварах Ван փիտուր phitur, Салмаст փիտուր phiturp, Сведия փիդոր phидор, Мараха փուրուր phuthur, Нор-Джуга թեփուր thephurr, Горис, Карабах, Шемаха թեփուր thephurr, Ахалциха, Карин թելուր thepur, Алашкерт, Харберд, Амшен, Муш թերուր thэбур, Акна, Родосто թերուր thэбурp, Асланбек թերիւր thэбур, Зейтун թորույ thобуй, թորուր thобур, Хачин թուրույ thубул, Себастья փելուր phэдур, թերուր thэбур.

ԹԷԲԳԱՆՈՂ և **ՓԷԴԷԳԱՆՈՂ** (Չ), **ՓԷԴԳԱՆՈՂ** (Ն), գ. փետրախոտ:

ԹԷԲՐԱԽՈԴ և **ՓԷԴԷՐԱԽՈԴ** (Չ), **ՓԷԴՐԱԽՈԴ** (Ո), ս. бот. ковыль, Stipa; литер.вост.арм. փետրախոտ phетрахот, литер.зап.арм. փետրախոտ (произн. phэдраход) – ковыль, многолетнее травянистое растение из семейства Злаки, или Мятликовые.

ԹԷԲՈՒՐԷ, ած. փետուրից պատրաստած (բարձ, անկողին):

ԹԷԲՄԷ, п. пуховый, набитый пухом (о подушке, матрасе).

ԹԷԳԱՐԱՆ (Ն), **ՏԷԿԱՐԱՆ** (Չ), սկ. սի քիչ, թեթևակի:

ԹԷԳԱՐԱՆ (Ո), **ԹԵԿԱՐԱՆ** (Չ), н. 1. неторопливо, неспешно. 2. средне, ни хорошо, ни плохо. 3. еле-еле, едва, кое-как, чуть-чуть, немного; **տեкаран чай** (Չ) тёплый чай; крым.татар. текаран – немного.

ԹԷԳՂԵՍՓԷՐ (Ն), **ՏԷԳՂԵՍՊԷՐ** (Չ), գ. դեկտեմբեր. լատին. դեկտեմբեր – տասներորդ. այսպես էր կոչվում դեկտեմբերը, որովհետև նա հռոմեական տոմարի 10-րդ ամիսն էր:

ԹԷԳԴՄՓԷՐ (Ո), **ԹԵԳԴՄՓԷՐ** (Չ), ս. декабрь; латин. december – десятый; литер.вост.арм. դեկտեմբեր дектембер, литер.зап.арм. դեկտեմբեր (произ. thэгдэмфэр).

ԹԷԳԷԼ, գ. կարելու ձևից մեկը. տե՛ս քարել. թուրք. թել – նույն նշ. **թեգել անել**:

ԹԷԳԷԼ, ս. примётывание, пришивание крупными стёжками; **thэгэл анэл** пришивать крупными стежками, примётывать; турец. teyel (тейел) – примётывание.

ԹԷԴԷՐԻԿ, գ. պատրաստություն. պարս. թեղարոք, արաբ. թեղարուք, թուրք. թեղարիք – պատրաստություն. **թեղերիք լավ** պատրաստվել, պատրաստություն տեսնել:

ԹԷԴԷՐԻԿ, ս. 1. приготовления, хлопоты, связанные с подготовкой к какому-либо событию; **thэдэрик лал** хлопотать (по дому, хозяйству и т.п.); араб. tedarük, от которого турец. tedarik, крым.татар. тедарик – приготовления; в гаварах Ван թաղարիք thадарюкh, Полис թեղարիք thэтарикh, Карабах, Карс թաղարեք thадарэкh, Тбилиси, Аварик, Карин, Хизан, Ахалкалаки, Шатах թաղարիք thадарикh, Урмия, Амасия, Амшен, Муш, Сасун թաղարուք thадарукh – приготовления.

ԹԷՁ, սկ. արագ, շուտ. պարս. թիգ – արագ, թեգով:

ԹԷՅ, н. быстро, скоро; перс. tiz – быстро, скоро, от которого турец. tez, крым.татар. тез – быстро, скоро; в гаварах Амшен, Карабах, Нор-Баязет, Казах, Борчалу, Полис, Карин, Ардвин, Кесаб թեգ thэз – быстро, скоро.

ԹԷՉԱՔ (Չ), տե՛ս թեգեք (Ն):

ԹԷՅԱԿ (Չ), см. thэзэх (Ո).

ԹԷՅԲԷՀ (Ն), **ՏԷՍՊԷՀ** (Չ), գ. համրիչ. արաբ. և թուրք. թեգբի – փառաբանություն, համրիչ, տերողորմյա:

ԹԷՅԲԷՆ (Ո), **ԹԵՍՊԷՆ** (Չ), ս. 1. счёты. 2. чётки; от араб. tesbih – счёты, чётки; литер.вост.арм. թագրե thазбе և թագրեի thазбех – чётки, литер.зап.арм. թեգպեի (произн. thэзбэи) – счёты, восхваление, в гаварах Амшен թեգրմի thэзбäh, Полис թեգպելի thэзпэх, Ван, Урмия, Харберд, Буланых թգրելի thзбэх, Карабах թեգրիի thэзбиh, Муш, Карин թգրեի thзбэи – счёты, чётки.

ԹԷԶԳԷԳ, մկ. քիչ արագ:

ThЭЗГЭГ, н. побыстрее, порезвее.

ԹԷԶԳՅԱՀ և **ԴԱԶԳՅԱՀ** (Ն), գ. արհեստանոցի կամ խանութի երկար սեղան, որի վրա աշխատանք կամ վաճառք է կատարվում:

ThЭЗГЙАh и **ДАЗГЙАh** (H), с. 1. верстак, рабочий стол для обработки изделий из металла, дерева и т.п. 2. прилавок, стойка в магазине; от перс. destgyah; в гаварах Полис թէզկյահ տհէզկյահ, Ван դազգյախի дазгйах, Карабах տազգյահ тазгйах, Амшен դազգմհ дэзгәһ – верстак.

ԹԷԶԷՔ (Ն), **ԹԷԶԱՔ** (Չ), գ. չոր թրիք՝ վառելու համար պատրաստած. թուրք. թէզէք – թրիք:

ThЭЗЭKh (H), **ThЭЗАKh** (Ч), с. кизяк, смешанный с соломой и высушенный навоз, используемый как топливо; турец. tezek, крым.татар. тезек – кизяк; среднеарм. яз. թէզաք thezakh – кизяк, из турец.

ԹԷԶՆԻՔ (Ն), գ. շապիկի թև:

ThЭЗНИKh (H), с. рукав рубашки; грабар թէզան thezan – нити ткани, литер.вост.арм. թէզանիք thezanikh, литер.зап.арм. թէզնիք տհէզնիք – рукав одежды, в гаварх Зейтун, Муш, Машкерт, Трапезунд թէզնիք տհէզնիք, Мокс թէզնիք տհէզնիք – длинный рукав рубашки, Харберд թէզնիք տհէզնիք, Тигранакерт թէզնիք տհէզնիք – налокотник.

ԹԷԹԷՎ, ած. թերթել. **թէթել-թափել** պառավական բժշկություն. **ձեռքու**, -դ, -ը **թէթել է** (Ն), **ձեռկըս**, -դ, -ը **թէթել է** (Չ) սկսած գործին հաջողություն է բերում:

ThЭThЭВ, п. 1. лёгкий (по весу). 2. лёгкий, не тёплый (об одежде); **thэthэв thаnհэл** заниматься знахарством, **дээрркыс**, -д, -ы **thэthэв э** (H), **цээрркыс**, -д, -ы **thэthэв э** (Ч) у меня (у тебя, у него) лёгкая рука; грабар թէթել thethev, литер.вост.арм. թէթել thethev, литер.зап.арм. թէթել thethev – лёгкий, Ахалциха, Горис, Ереван, Харберд, Карин, Полис, Родосто, Себастья թէթել thethev, Муш թէթել thethev, Сучава թէթէֆ thetheф, Амшен, Тбилиси թէթիվ thethiv, Хачин, Нор-Джуга թիթել thithev, Карабах, Шемаха թիթել thithev, Агулис, Зейтун թիթիվ thitthiv, Мокс, Возм, Тигранакерт թիթըվ thitthiv, Алашкерт թէտըվ thetyv.

ԹԷԹԷՎ ԽԷԼՔՕՎ, ած. թերթամիտ:

ThЭThЭВ ХЭЛКhОВ, п. легкомысленный.

ԹԷԹԷՎԳԷԳ, մկ. քիչ թերև, բավական թերև:

ThЭThЭВГЭГ, н. достаточно легко.

ԹԷԹԷՎՆԱԼ, բ.ն. թէթելանալ:

ThЭThЭВНАЛ, г.д.з. 1. легчать, облеγχаться, становиться лёгким. 2. терять в весе; литер.вост.арм. թէթելանալ thethevanal, литер.зап.арм. թէթելնալ thethevнал.

ԹԷԹԷՎՅԸՆԷԼ, բ.ա. թէթելացնել:

ThЭThЭВЦhИНЭЛ, п.г. облеγχать; литер.вост.арм. թէթելացնել thethevacцhнел, литер.зап.арм. թէթելցնել thethevaccцhнел – облечать.

ԹԷԹԷՎՈՒԹԻՆ, գ. 1. թերևություն. 2. բարվոքում (հիվանդի դրության). 3. կյանքի պայմանների հեշտացում:

ThЭThЭВУThИН, с. 1. лёгкость. 2. облегчение, улучшение (о состоянии больного). 3. улучшение жизненных условий; в гаваре Амшен թետելուտին thethevutin – лёгкость.

ԹԷԹԻԳԻ ՎԸՐԱ ԳԱՅՆԷԼ (Ն) պատրաստ վիճակի մեջ լինել. թուրք. թէթիկ – հրացանի սուր:

ThЭThИГИ ВЫРА ГАЙНЭЛ (H) быть настороже, быть начеку; турец. tetik – курок, спусковой крючок.

ԹԷԼ, գ. 1. մետաղե լար, թել. 2. խմորի բարակ շերտ, որից զանազան խմորեղեններ են պատրաստում. **թել բանալ** (Ն), **թել պանալ** (Չ) խմորից բարակ շերտ պատրաստել. **թել զարնել** հեռագիր ուղարկել. այստեղ «թել»-ը պատահական նմանություն ունի նախորդին, իրոք սա կրճատումն է, «թելեգրամա»-ի և ծագում է հուներին տելե – հեռու բառից:

ThЭЛ, с. 1. провод, проволока, шнур, трос. 2. тонкий слой теста для приготовления мучных изделий. 3. волосок; **thэл банал** (Н), **thэл панал** (Ч) раскатать слой теста, **сирдин thэлы** свет очей, ненаглядный, ненаглядная, **thэл зарнэл** отправить телеграмму (в данном примере **thэл** – редуцированная форма слова «телеграмма», котор. от греческого «tele» – далеко); **грабар թել theл** – нить, шнур, литер.вост.арм. թել theл, литер.зап.арм. թել thэл – нить, шнур, волосок, провод, Амшен, Алашкерт, Хачин, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Сучава, Ван թել theл, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Шемаха, Полис, Родосто, Себастья, Асланбек թել thэл, Агулис, Горис, Зейтун, Карабах, Мокс, Мараха, Возм, Тигранакерт, Тбилиси թիլ thил, все в значении нить.

ԹԷԼ-ԹԷԼ, ած.վկ. 1. թելավոր, թելածև. 2. շերտավոր (խմորեղեն):

ThЭЛ-ThЭЛ 1. п. волокнистый, нитевидный, нитчатый. 2. п. слоёный (о тесте). 3. н. по-ниточке, по-волоску.

ԹԷԼԲԱՑ (Ն), **ԹԷԼՊԱՑ** (Չ), ած. թելբաց, շերտավոր խմորից տապակած թխվածքաբլիթ, պատված շքարավիռչիով:

ThЭЛБАЦh (Н), **ThЭЛПАЦ** (Ч), с. кондитерское изделие из слоёного теста, жареное на масле и посыпанное сахарной пудрой.

ԹԷԼԲԱՑ ԽԱԹԼԱՄԱ (Ն), **ԹԷԼՊԱՑ ԽԱԹԼԱՄԱ** և **ԹԷԼՊԱՑ ԽԱԹԼԸՄԱ** (Չ), տե՛ս թելբաց:

ThЭЛБАЦh ХАThЛАМА (Н), **ThЭЛПАЦ ХАThЛАМА** և **ThЭЛПАЦ ԽԱԹԼԸՄԱ** (Ч), см. thэлбацh.

ԹԷԼԲՕՎ, գ. երասանակ:

ThЭЛБОВ или **ThЭБЛОВ**, с. вожжи; крым.татар. тельбев – вожжи.

ԹԷԼԻՔ, տե՛ս թելիք:

ThЭЛИKh, см. thэрриkh.

ԹԷԼՔԱՇ ԳՕՂԻ (Ն), **ԹԷԼՔԱՇ ԿՕՂԻ** (Չ), գ. աղջիկների և հարսերի զարդարուն գոլի՝ ոսկե գլխով արծաթափայլու «խուլան»-ով (տե՛ս u). պարս. թելա – ոսկի, քեշիդան – ձգել, քաշել:

ThЭЛKhАШ ГОДИ (Н), **ThЭЛKhАШ КОДИ** (Ч), с. нарядный женский пояс с золотой пряжкой и сребротканым хуланом (см. в словаре); перс. tela – золото, kešidan – тянуть.

ԹԷՀՆԱ (Ն), **ՏԷՆՀԱ** (Չ), ած. հանգիստ, հանդարտ (տեղ). հականիշը – սրիւրիս. պարս. թէնհա – մենակ, առանձին:

ThЭhНА (Н), **TЭHhА** (Ч), п. 1. тихий, уединённый. 2. безлюдный, укромный; **тэһна дэхь** безлюдное, укромное место; перс. tenha – уединённый; в гаварах Полис թէյնա thэйна, Ван թմնհա тәнһа, Мокс, Шатах թահնիш thahна, Карин, Муш թայնիш thайна – спокойный, тихий, безлюдный.

ԹԷՄԲԷԼ, ած. ծույլ. պարս. և թուրք. թեմբել – ծույլ:

ThЭМБЭЛ 1. п. ленивый, неповоротливый. 2. с. лентяй, лодырь; перс. tambal, от которого турец. tembel, крым.татар. тенбель – ленивый; в гаварах Амшен թրմպալ thымпал, Ван, Карабах, Аварик, Карин, Борчалу թամբալ thамбал, Амасия, Евдокия թեմպել thэмпел, Партизак, Себастья թեմպել thэмпел – ленивый.

ԹԷՄԲԷԼ-ՕՍԱԼ, գ. ծույլ մարդ, լողր:

ThЭМБЭЛ-ОСАЛ, с. лентяй, лодырь; см. осал.

ԹԷՄԲԷԼՀԱՆԱ, գ. ծաղրակ. ծուլանոց, ծույլերի տուն. պարս. թեմբել խանե – ծույլերի տուն:

ThЭМБЭЛhАНА, с. ирон. сборище лентяев, «клуб бездельников»; перс. tembel + hane – дом, от которого турец. tembelhane (тэмбэлһанэ) – «клуб бездельников».

ԹԷՄԲԷԼՆԱԼ, -ցավ, -ցած, -ցոյ, -ցի ր, բ.չ. ծույլ դառնակ:

ThЭМБЭЛНАЛ, -цһав, -цһадз, -цһохъ, -цһир, г.с.з. лениться, лодырничать.

ԹԷՄԲԷԼՈՒԹԻՆ, գ. ծուլություն:

ThЭМБЭЛУThИH, с. лень, леность.

ԹԷՄԲԷԼՈՒԹԻՆ ԱՆԷԼ ծուլանակ, չկամենակ աշխատել:

ThЭМБЭЛУThИH АНЭЛ лодырничать, бездельничать.

ԹԷՄԲԷԼՅԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցրնոյ, -ցո՛ւր, բ.ա. ծույլ դարձնել:

ThЭMBЭЛЦҺЫНЭЛ, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһур, п.г. приучать к лени.

ԹԷՄԷԼ, գ. հիմք. հուն. թեմիլիոն – հիմք, որից թուրք. թեմել – նույն իմ. **թեմել բրննել** (Ն), **թեմել պրննել** (Չ) ամբաստան մի տեղ կամ մի գործի մեջ, շարունակել աշխատանքը. **թեմել ցրքել** (Ն), **թեմել ծրկել** (Չ) հիմք դնել (շենքի). **թեմելեն թեք զրրչել** (Ն), **թեմելեն սեկ զրրչել** (Չ) հիմնահատակ (քանդել):

ThЭMЭЛ, с. фундамент, основание; **thэмэл быррнэл** (Н), **thэмэл пыррнэл** (Ч) обосноваться, прочно осесть где-либо, **thэмэл цһыкһэл** (Н), **thэмэл цыкэл** (Ч) заложить фундамент (дома, строения), **thэмэлэн thэкһ зырчһэл** (Н), **thэмэлэн тэк зырчһэл** (Ч) разрушить до основания; греч. temelion – основа, от которого турец. temel, крым.татар. темель – фундамент; среднеарм. яз. թեմել thэмэл – фундамент, в гаварах Амшен թըմլ thымэл, Ван թմլ thәмэл, Полис, Акна, Партизак թեմել thэмэл – фундамент.

ԹԷՄԷԼԴԷՆ, մկ. հիմքից. փոխ. թուրք.:

ThЭMЭЛДЭН, н. в сущности, по сути; турец. temelinden – в сущности.

ԹԷՄԷԼԼԸ (Ն), ած. հիմնավոր. փոխ. թուրք.:

ThЭMЭЛЛЫ (Н), п. основательный, прочный; тур. temelli (темелли), в гаварах Полис թեմելլի thэмэлли, Ван տմլ thәмәлли – прочный основательный.

ԹԷՄԷԼՆԱԸ (Ն), ած. հիմնավորվել:

ThЭMЭЛНАЛ (Н), п. обосноваться, прочно осесть где-либо.

ԹԷՄԸՉՆԱԸ, -ցավ, -ցած, -ցող (Ն), **ԹԷՄԸՉՆԱԸ**, -ծավ, -ծած, -ծող (Չ), բ.չ. մաքրվել:

ThЭMЫЗНАЛ, -цав, -цадз, -цохъ (Н) **ThЭMЫЗНАЛ**, -цав, -цадз, -цохъ (Ч), г.с.з. очищаться; турец. temiz, крым.татар. темиз – чистый.

ԹԷՄԻՉ, ած. 1. մաքուր. 2. ամբողջ. 3. իսկական. արար. թեբիդ – սպիտակցնել, որից թուրք. թեմիդ – ամուր. **թեմիդ գերավ** ամբողջը կերավ. **ուշար իս ու թեմիդ** իսկական վիշապ էս եղել դու:

ThЭMИЗ 1. п. чистый, опрятный. 2. п. чистый, невинный, безупречный. 3. п. истинный, подлинный, настоящий. 4. н. всё, полностью; **thэмиз гэрав** съел всё, **ушаб ис у thэмиз** да ты настоящий обжора; араб. tebyiz – чистить, от которого перс. tāmiz, турец. temiz, крым.татар. темиз – чистый; среднеарм. яз. թամիդ thамиз – чистый, от перс. tāmiz, в гаварах Ван, Аварик, Шемаха, Багеш, Мокс, Шатах թամիդ thамиз, Карабах, Карин, Муш, Алашкерт թամուդ thамуз, Амасия թեմիդ thэмиз – чистый, Амшен թըմիդ thымиз – хорошо, здорово.

ԹԷՄԻՉԸ, մկ. բոլոր:

ThЭMИЗЫ, м. все, каждый; употребл. с притяжат. артиклем: **thэмизыс** – все мы, каждый из нас, **thэмизыд** – все вы, каждый из вас, **thэмизы** – все они, каждый из них.

ԹԷՄԻՉՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցած, -ցրնող, -ցն'լր (Ն), **ԹԷՄԻՍՍՈՐՆԷԼ**, -ծուծ, -ծուծած, -ծրնող, -ծն'լր (Չ), բ.ա. մաքրել:

ThЭMИЗЦҺЫНЭЛ -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһур (Н), **ThЭMИСЦЫНЭЛ**, -цуц, -цуцадз, -цынохъ, -цур (Ч) п.г. чистить, очищать; среднеарм. яз. թեմիզցրնել thэмизцһынэл – чистить, от турец. temiz.

ԹԷՄԻՉ-ՍՕՍՈՒՆ, ած.մկ. մաքուր, սիրուն:

ThЭMИЗ-СОСУН, п. чистый, непорочный; грабар unu сос – платан (дерево), литер.вост.арм. и литер.зап.арм. սուէնի сосени, սուի соси – стройный, статный.

ԹԷՄԻՉ-ՓԱՔ, ած. մաքուր. թուրք. թեմիդ – մաքուր + փարս. փար – մաքուր:

ThЭMИЗ-ПһАКһ, п. чистый, опрятный; крым.татар. темиз-пак – чистый, опрятный (перс. pak – чистый).

ԹԷՄԻՉՈՒԹԻՆ, գ. մաքրություն:

ThЭMИЗУThИИ, с. чистота, опрятность.

ԹԷՄԻԹԱՐԱՆ (Չ), գ. բուրդ սանրելու գործիք:

ԹԷՄԻԹԱՐԱԽ (Կ), с. гребень для вычёсывания шерсти; турец. tarak, крым.татар. таракъ – гребень.

ԹԷՍՐԻԳԻ (Ն), **ՏԷՍՈՒՐՈՒԳ** (Չ), գ. կաշվի հիվանդությունն է. թուրք. թեմրեյի – նույն իմ.:

ԹԷՄՐԻԳԻ (Ո), **ԹԷՄՐՄՐԻԳ** (Կ), с. мед. лишай; турец. temriye (темрие) и temreği (темреги) – волдырь, лишай, крым.татар. темрев – лишай.

ԹԷՆ, գ. 1. Մյոռտվրյ Դոնեց (Դոն գետի վտակ). 2. գետափնյա ողողաշերտ:

ԹԷՆ, с. 1. Мёртвый Донец, протока, соединяющая реку Дон с северной частью Таганрогского залива. 2. займище; происходит от слова «тэн», адыгского (черкесского) названия реки Дон.

ԹԷՆԷՔԷ, գ. երկաթի թիթեղ. պարս. թոնթ – բարակ, որից արար. թանաթ – մետաղի թիթեղ, թուրք. թենեք:

ԹԷՆԷԿԻՅ, с. жесь, тонкая листовая сталь; турец. tenéke, крым.татар. тенеке – жесь, из перс.-араб.; в гаварах Амшен թմնթրմ thänäkhä, Ван թմնիթրմ thänikhä – жесь.

ԹԷՆԷՔԷՋԻ, գ. թիթեղագործ:

ԹԷՆԷԿԻՅԺԻ, с. 1. жестянщик. 2. кровельщик; турец. tenekesi, крым.татар. тенекеджи – жестянщик; в гаваре Ван թմնիթրմջի thänikhijäджи.

ԹԷՆԹԷՆԷՍԻՇ ԼԱԼ երերալ, չկարողանալ հաստատ մնալ ուրբերի վրա:

ԹԷՆԹԷՐՐԼԵՄԻՍ ԼԱԼ пошатываться при ходьбе (от головокружения и т.п.); крым.татар. тентиремек – делать движения, свойственные престарелым людям.

ԹԷՆԹԷՆ-ՄԷՆԹԷՆ ԷՇՏԱԼ երերալով գնալ:

ԹԷՆԹԷՐՐ-ՄԷՆԹԷՐՐ ԷՍԿԱԼ идти пошатываясь.

ԹԷՆԹԷՔ, ած. անխելք, անմիտ:

ԹԷՆԹԷԿԻ, с. балбес, балда; крым.татар. тентек – глупец.

ԹԷՆԻ ՉԱՅ, գ. տերխտուկ մի տեսակ բույս է, որ առաջներում գյուղացիք գործածում էին թեյի փոխարեն, василёк луговой, Centaurea:

ԹԷՆԻ ՉԱԻ, с. бот. василёк луговой, Centauréa jascéa, травянистое растение, которое в старину сельские жители заваривали вместо чая.

ԹԷՋԷՍԻԼԷԹ, գ. գարդարանք, թանկակին գարդեր:

ԹԷՋԵՄԻԼԷԹ, с. украшения, драгоценности; турец. tecemmülât (теджеммюлят) – украшения, драгоценности, из араб.

ԹԷՆԻԹ (Ն), **ԹԷԼԻԹ** (Չ), գ. ամառվա թեթև ոտնաման. թուրք. թելիթ – հողաթափ:

ԹԷՐՐԼԻԿԻ (Ո), **ԹԷԼԻԿԻ** (Կ), с. шлёпанцы, лёгкие комнатные туфли; турец. terlik – комнатные туфли.

ԹԷՆՆՕՎԻ, գ. կանանց գլխաշոր:

ԹԷՐՐՈՎԻ, с. женский головной платок.

ԹԷՆՍ, ած.մկ. հակառակ, հակառակ կողմով, շուր սված. թուրք. թերս – նույն իմ. **թերս հարնել** հագուստի աստառը դուրս արած հագնել. **թերս յոթիս** հակառակ կողմ, հականիշը – յոն յոթիս. **թերս փունտիթ** կովարար, անհաշտ բնավորություն. **թերս հավաղի ման կալ** (Չ):

ԹԷՐՐՍ 1. п. противоположный; 2. н. наизнанку, навыворот. 3. н. наоборот, вспять. 4. п. неудачный (о почине); **թերս հակնալ** надеть наизнанку, **թերս յորրոխ** изнанка, обратная сторона (антоним – **յոն յորրոխ** лицевая сторона), **թերս փոնտիկ** несносный, неуживчивый (характер), **թերս հավաди ман кал** (Կ) враждовать, сеять раздор, **թերս հаскынал** понять наоборот, **թերս найэл** коситься, смотреть косо, неприязненно, **թերս кынац** (Կ) пошло наперекосяк (дело и т.п.); турец. ters, крым.татар. терс – изнанка; обратная сторона ткани; своенравный; в гаварах Амшен թրմս thärs, Полис, Амасия թերս therс, Ван, Карабах, Урмия, Карин, Муш, Тбилиси и т.д. թարս thars, в тех же значениях.

ԹԷՆՍ-ՅՕՆ ԼԱԼ տապալվել, շուր գալ, գրոխկոնծի տալ, թավալվոր տալ:

ԹԷՐՐՍ-ՅՕՆ ԼԱԼ 1. опрокидываться, переворачиваться. 2. кувыркаться.

ԹԷՆՍԸԼԷՍԻՇ ԼԱԼ կովի հակառակություն սկսել. թուրք. թերակմեթ – բարգանալ, տրամադրությունը վատանալ:

ԹԷՐՐՍԻԼԵՄԻՍ ԼԱԼ хорохориться, задираться, затевать ссору, драку; турец. terslenmek – раздражаться, быть в плохом настроении.

ԹԷՌՍՍ-ՄԷՌՍ, մկ. առանց ծուռն ու շիտակը նայելու. թուրք. թերս-մերս:

ԹԷՐՐՍ-ՄԷՐՐՍ, н. наперекосяк, вкривь и вкось.

ԹԷՌՍԻՆԵ ԶԱՐՆԵԼ (Ն), **ԹԷՌՍՐՆԵ ԶԱՐՆԵԼ** (Չ), մկ. բռունցքի հակառակ կողմով խփել. թուրք. թերսինե, նույն իմ.:

ԹԷՐՐՍԻՆԵ ԶԱՐՆԵԼ (Н), **ԹԷՐՐՍԻՆԵ ԶԱՐՆԵԼ** (Ч), н. ударить тыльной стороной кулака или ладони; турец. tersine, крым.татар. терсине – наоборот, навыворот; в гаварах Полис թերսինե տհրսինե, Ван, Карабах թերսինե տհրսինե – наоборот, навыворот.

ԹԷՍԼԻՄ ԱՆԵԼ (Ն) հանձնել. արար. թելիմ – հանձնել:

ԹԷՍԼԻՄ ԱՆԵԼ (Н) вручать, передавать; араб. teslim, от котор. турец. teslim – отдача, сдача, передача; синоним – спариш анэл; среднеарм. яз. թելիմ տհսլիմ – вручение, из турец.; в гаварах Ван թելիմ տհսլիմ, Карабах, Казах, Урмия, Муш, Мокс թալիմ տասլիմ – вручение.

ԹԷՍԿԻՐԵ (Ն), **ԹԷՍԿԵՐԵ** (Չ), գ. պաշտոնական, անձնագիր. արար. թեկիրե – անձնագիր, պաշտոն:

ԹԷՍԿԻՐԵ (Н), **ԹԷՍԿԵՐԵ** (Ч), с. 1. официальный документ. 2. приглашение на свадьбу; араб. tezkire (тезкире) – пропуск; в гаваре Ван թերսիրե տհսկիրե – паспорт.

ԹԷՍԿԵՐԵ ՀԱՆԵԼ (Ն), **ԹԷՍԿԵՐԵ ՀԱՆԵԼ** (Չ) գրավոր թույլտվություն ստանալ:

ԹԷՍԿԻՐԵ ԿԱՆԵԼ (Н), **ԹԷՍԿԵՐԵ ԿԱՆԵԼ** (Ч) получить письменное разрешение.

ԹԷՎ, գ. թև (մարդու հագուստի):

ԹԷՎ, с. 1. крыло птицы. 2. рукав одежды. 3. сторона. 4. рука от плеча до запястья; **ԹԷՎ ԱՐԱԴԶ** **ԹԷՎ ԱՐԱԴԶ** окрылённый, вдохновлённый, **ԹԷՎԱՐԻ ԳԱՎԱԶ** сникший, повесивший голову; грабар թեվ тев – крыло птицы, плавник, рука, литер.вост.арм. թեվ тев, литер.зап.арм. թև тэв – крыло, сторона, рукав, в гаварах Нор-Джуга թեվ тев – крыло птицы, թեֆ theֆк – рукав, Хачин, Муш, Салмаст, Ван, Алашкерт թեվ тев – рука, Алашкерт թեֆ theֆк – рукав, Ахалциха, Ереван, Карин, Себастья թեվ тэв, Сучава թեֆ theֆ – рукав, Горис, Карабах թեվ тэв – крыло птицы, Харберд, Полис, Родосто, Асланбек թեվ тэв, Агулис, Зейтун, Амшен, Мокс, Мараха, Возм, Тигранакерт, Тбилиси թիվ тив – рука, Тбилиси թիֆ theֆк – рукав, Шемаха թեֆ theֆк, Агулис թիֆ theֆк – рукав.

ԹԷՎԵՔԵԼԻ 1. ած. միամիտ, պարզամիտ. 2. մկ. իզուր, առանց նպատակ ունենալու. արար. թեվեքել – ապավինել, վստահանալ + թուրք. «լի» մասնիկը:

ԹԷՎԵՔԵԼԻ или **ԹԷՎԵՔԵԼԻ**, п. 1. безалаберный, бестолковый. 2. легкомысленный, беспечный. 3. наивный, простодушный. 4. недалёкий, умственно отсталый; араб. tevekkül, от которого турец. tevekkele – беспечный; в гаварах Полис, Амасия, Лори, Карабах, Ван, Карин թեվեքելի տհեքելի – беспечный, легкомысленный.

ԹԷՎԵՔԵԼԻ ԱՆԵԼ հետամտել իմանալու, աշխատել ստուգել. արար. թեֆթիշ – քննություն:

ԹԷՎԵՔԵԼԻ ԱՆԵԼ проверять, уточнять; араб. teftiş – проверка, от которого турец. teftiş (тефтиш), крым.татар. тефтиш – проверка.

ԹԷՐ առանձին չի գործածվում, այլ միայն **ԹԷՐ ԷՎԵԼ** պաշտպան դուրս գալ, պաշտպան կանգնել:

ԹԷՐ употр. только в выражении **ԹԷՐ ԷՎԵԼ** взять под защиту, заступиться; этимол. см. дэр.

ԹԷՐԱԶԻ, գ. կշիռք. արար. և պարս. թերազ, թուրք. թերազի – կշիռք:

ԹԷՐԱԶԻ, с. весы; перс. tvaazi, от которого турец. terazî, крым.татар. теразе – весы; среднеарм. яз. թերազու տհրазу – весы, в гаварах Ван թերազի տհրазю, Карабах թերազու տհրазю – весы.

ԹԷՐԵՔԵԼԻ, գ. դաստիարակություն, քաղաքավարություն. արար. որից և թուրք. թերբիլե – նույն նշ.:

ԹԷՐԵՔԵԼԻ, с. 1. воспитание. 2. обучение. 3. учтивость, вежливость; араб. terbiye; Амшен թերբիլե տհրբիլе, Полис թերբիլե տհրբիլе, Ван թերբիլե տհրբիլе – воспитание, обучение.

ԹԷՐԶ ԱՆԷԼ գրկել ամեն ինչից:

ԹԷՐՅ ԱՆՅԼ лишить всего, обездолить.

ԹԷՐԶ ԼԱԼ գրկվել ամեն ինչից:

ԹԷՐՅ ԼԱԼ лишиться всего, обездолиться.

ԹԷՐԶԻ, գ. դերձակ. պարս. դերզի, քրից թուրք. թերզի – դերձակ:

ԹԷՐՅԻ, с. портной; перс. darzi – портной, от которого турец. terzi (терзи), крым.татар. терзи – портной; в гаварах Амасия թերզի տերзи, Карс, Ахалкалаки, Муш, Ахалциха, Буланых, Ван թարզի տարзи, Нор-Джуга, Карабах, Гандзак, Карчеван, Мокс դարզի дарзи – портной.

ԹԷՐԶԻՈՒԹԻՆ, գ. դերձակի արհեստը:

ԹԷՐՅԻՍՏԻՆ, с. портняжничество, портновское ремесло.

ԹԷՐԺԱԺ կամ **ԹԱՌԺԱԺ**, ա. տեղահան. **թերժած անել** մի քիչ շարժել տեղից. **թերժած լալ** մի քիչ շարժվել տեղից:

ԹԷՐՅԱՅ или **ԹԱՐՅԱՅ**, п. сдвинутый с места, смещённый; **տերյայ** **անլ** слегка сдвинуть с места, **տերյայ** **լալ** слегка сдвинуться с места, **մաշտոն տերյայ** **ման** не беспокоя человека, оставь его в покое.

ԹԷՐԻ, ած. թերի, կիսակատար:

ԹԷՐԻ, п. 1. неполный. 2. недоделанный, неоконченный; исконно арм. слово, грабар թեր տեր – сторона, бок; недостаточный, неполный, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թերի theри – неполный, неоконченный.

ԹԷՐԻՍԱՇ, ած. կիսով չափ խաշված, լալ չխաշված (ձու և այլն):

ԹԷՐՅԱՍ 1. н. всмятку (о яйце). 2. п. недоваренный; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թերիսալ տերхаш – недоваренный.

ԹԷՐԻՕՐ կամ **ԹԼԻՕՐ**, ած. կիսախորով:

ԹԷՐՅՕՐ или **ԹԻՐՅՕՐ**, п. недопечённый; исконно арм. слово, грабар թեր տեր – бок, сторона, недостаточный, литер.вост.арм. թերխորով տերхоров – недопечённый.

ԹԷՐՍԱՂ, ած. միայն խոշոր թեփը հանած (այլուր):

ԹԷՐՄԱՅ, п. просеянная мука, очищенная от отрубей.

ԹԷՐՍԱՇ, ած. կիսով չափ մաշված. **թերմաշ մրնաս** կամ **թերմաշ մրնա թեփելեղ** (անեծք) չաժանանաս բոլորովին մաշելու – այսինքն մեռնես. **անդեր-թերմաշ** տե՛ս և **անդեր-թերմաշ**:

ԹԷՐՄԱՍ 1. п. полуизношенный, полуистрепаный, полузатасканный. 2. с. перен. уничиж. причинное место, мужские половые органы; **տերմաշ** **мына** или **տերմաշ** **мына** **տեփհայ**д чтоб ты не дожил до старости, **андер-տերմաշ** (пренебр.) беспризорный, бездомный; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թերմաշ տերмаш – полуизношенный; этимол. см. տերи.

ԹԷՐՅԷՓ, ած. լալ չեփված:

ԹԷՐԻՅՓ, п. недоваренный; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թերեփ տերэп.

ԹԷՐՍԷՔ, տե՛ս և թրուք:

ԹԷՐՍԷՔ, см. тырсэк.

ԹԷՓ, գ. հացահատիկի դրսի շերտը, կեղևը:

ԹԷՓ, с. 1. отруби. 2. шелуха. 3. чешуя; грабар թեփ տեփ – шелуха, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թեփ տեփ – отруби, шелуха, в гаварах Алашкерт, Хачин, Нор-Джуга Муш, Салмаст, Ван, Сучава թեփ տեփ, Ахалциха, Родосто, Горис, Ереван, Харберд, Карабах, Карин, Шемаха, Полис, Себастья տեփ թեփ, Агулис, Зейтун, Амшен, Мокс, Тигранакерт, Мараха, Тбилиси, Возм թիփ տипп – отруби, шелуха.

ԹԷՓԷ, գ. գազաթ (գլխի, սարի և այլն). **դեր-թեփե** (Ն), **դերա-թեփե** (Զ) տե՛ս և **դեր-թեփե**:

ԹԷՓԷ, с. 1. крыша. 2. вершина, верх, верхушка (холма и т.п.). 3. темя, макушка (головы); **дэрэ-теփե** (Н), **дэра-теփե** (Կ) неровная, пересечённая местность, **теփե** **հանլ** поднять наверх, **теփե** **воһадз** с излишком, с избытком; турец. тепе (тепе), крым.татар. тёпе –

холм, вершина, макушка; в гаварах Ван, Карабах, Ахалкалаки, Ширак, Карс, Ченкилер թափա տափա, Амшен դափա մափա – вершина, Карин, Карабах, Ченкилер также в значении голова.

ԹԷՓԷԳՕՁ (Չ), ած. ծաղր. ման գալիս առաջ իր առաջ գտնվածը չտեսնող (մարդ). թուրք. թեփե – գազաթ, գյոզ – աչք, այսինքն՝ գազաթի վրա դրված:

ThՅՓհՅԳՕՅ (Կ), с. ирон. рассеянный, невнимательный; турец. teregöz (тепегöz) – человек с узким лбом; звездочет (tere – вершина, göz – глаз); в гаваре Карин թափազոզ տափազոզ – циклоп, одноглазое чудовище.

ԹԷՓԷՍԸՆԴԱ, մկ. ամանից էլ բարձր (լցրած). փոխ. թուրք.:

ThՅՓհՅՑԿԻՆԴԱ, н. 1. с верхом, с излишком, с избытком (налитый, насыпанный). 2. битком, до отказа; турец. tepesinde (тепесинде) – сверху, поверх, над.

ԹԷՓՈՒԳ, գ. թեփուկ գլխի կամ մարմնի կաշվի մեռած մասնիկներ:

ThՅՓհՅՄԳ, с. перхоть; литер.вост.арм. թեփուկ thephuk, литер.зап.арм. թեփուկ (произн. thəphug) – перхоть, в гаваре Сучава թեփուկ thephug – перхоть; этимол. см. thəph.

ԹԷՓՈՒԳՕՂ, ած. թեփուկոտ:

ThՅՓհՅՄԳՕԴ, п. шелушащийся, покрытый перхотью.

ԹԷՓՈՒԳՕՂԳԷԳ, մկ. քիչ թեփուկոտ, բավական թեփուկոտ:

ThՅՓհՅՄԳՕԴԳՅԳ, н. достаточно шелушащийся.

ԹԷՓՈՒԳՕՂԷԼ¹, -ից, -աձ, -օղ, -է՛, բ.ն. թեփուկոտել:

ThՅՓհՅՄԳՕԴՅԼ¹, thəphugodiçh, -адз, -охъ, -э, г.д.з. покрывать перхотью.

ԹԷՓՈՒԳՕՂԷԼ², -էցավ, -աձ, -օղ, -է՛, բ.չ. թեփուկոտվել:

ThՅՓհՅՄԳՕԴՅԼ², thəphugodəçhav, -адз, -охъ, -э, г.с.з. шелушиться.

ԹԷՓՈՒԳՕՂՆԱԼ, -ցավ, -ցաձ, -ցի՛ր (Ն), **ԹԷՓՈՒԳՕՂՆԱԼ**, -ծավ, -ծաձ, -ծի՛ր (Չ), բ.չ. թեփոտվել:

ThՅՓհՅՄԳՕԴՆԱԼ, -цхав, -цхадз, -цхир (Н), **ThՅՓհՅՄԳՕԴՆԱԼ**, -цав, -цадз, -цир (Կ), г.с.з. шелушиться, покрываться перхотью.

ԹԷՓՈՒԳՕՂՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցու՛ր (Ն), **ԹԷՓՈՒԳՕՂՑԸՆԷԼ**, -ծուծ, -ծուծաձ, -ծու՛ր (Չ), բ.ա. թեփուկոտեցնել:

ThՅՓհՅՄԳՕԴՑԻԿԻՆՅԼ, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхур (Н), **ThՅՓհՅՄԳՕԴՑԻՆՅԼ**, -цуц, -цуцадз, -цур (Կ), п.г. покрывать перхотью.

ԹԷՓՕՂ, ած. թեփոտ:

ThՅՓհՕԴ, п. 1. шелушащийся. 2. смешанный с отрубями. 3. чешуйчатый.

ԹԷՓՕՂԳԷԳ, ած. մի քիչ թեփոտ, բավական թեփոտ:

ThՅՓհՕԴԳՅԳ, п. 1. достаточно шелушащийся. 2. достаточно чешуйчатый.

ԹԷՓՕՂԷԼ¹, -ից, -աձ, -օղ, -է՛, բ.ն. թեփոտել:

ThՅՓհՕԴՅԼ¹, thəphodiçh, -адз, -охъ, -э, г.д.з. шелушить.

ԹԷՓՕՂԷԼ², -էցավ, -աձ, -օղ, -է՛, բ.չ. թեփոտվել:

ThՅՓհՕԴՅԼ², thəphodəçhav, -адз, -охъ, -э, г.с.з. шелушиться.

ԹԷՓՕՂՑԸՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցու՛ր (Ն), **ԹԷՓՕՂՑԸՆԷԼ**, -ծուծ, -ծուծաձ, -ծու՛ր (Չ), բ.ա. թեփոտեցնել:

ThՅՓհՕԴՑԻՆՅԼ, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхур (Н), **ThՅՓհՕԴՑԻՆՅԼ**, -цуц, -цуцадз, -цынохъ, -цур (Կ), п.г. шелушить.

ԹԷՔ¹ (Ն), **ՏԷԿ** (Չ), 2. միայն, միայն թե, իր մինչև. թուրք. թեք – նույն նշ. **քանի գուրգե թո լա, թեք գրդնիմ** (Ն), **քանի գուրգե թո լա, տեկ կուդնում** (Չ) որքան էլ որ արժե միայն թե գտնեն. **բուռունգեն տեկ** (Չ) մինչև ամանին շուրթը լիքը:

ThՅԿհ¹ (Н), **ТЭК** (Կ), ч. только, только бы, лишь бы; до, аж до; **khani guze tho la, thəkh gydnim** (Н), **khani guze tho la, tək kudnum** (Կ) куплю, сколько бы ни стоило, лишь бы найти, **буррунгэн тэк** (Կ) полный до самых краёв; турец. tek, крым.татар. тек – лишь бы, только бы; в гаварах Ван, Карабах թեք thəkhի – лишь бы.

ԹԷՔ², ան. միակ, գույգ չունեցող. թուրք. թէք – անգույգ, կոճատ, փարս. **թէք յէգ** անգույգ եգ. յէգիս **թէքը ընգավ** եգիս գույգը սատկեց:

ԹԷՔԻ², և. 1. один, единственный. 2. одинокий. 3. непарный, один из пары; **տէքի** **իէ** непарный вол, **իէ** **տէքի ынգав** один из пары моих волов околел; турец. tek – один, единственный, нечётный, крым.татар. тек – единица, нечёт; в гаварах Амшен **թէք** **thäkh**, Арабкир, Полис, Амасия, **թէք** **thäkh**, Тбилиси, Ван, Карабах, Аварик, Урмия, Карин **թէք** **thakh** – один.

ԹԷՔ ԱՉՔՕՎ (Ն), **ԹԷՔ ԱՃԿՕՎ** (Չ), ան. մի աչքով:

ԹԷՔԻ ԱԿԻՔՕՎ (Ո), **ԹԷՔԻ ԱԿՔՕՎ** (Կ), և. одноглазый; **տէքի աչков** **найэл** смотреть вполглаза, смотреть краем глаза.

ԹԷՔ ՁԷՆՔՕՎ (Ն), **ԹԷՔ ՍԷՆՔՕՎ** (Չ), ան. միձենանի:

ԹԷՔԻ ԴՅՔՔԻՔՕՎ (Ո), **ԹԷՔԻ ԸՅՔՔՕՎ** (Կ), և. однорукий.

ԹԷՔ ՎՕՔՔՕՎ (Ն), **ԹԷՔ ՎՕՏԿՕՎ** (Չ), ան. միոտնանի:

ԹԷՔԻ ՎՕԹԻՔՕՎ (Ո), **ԹԷՔԻ ՎՕՏԿՕՎ** (Կ), և. одноногий.

ԹԷՔ-ԹԷՔ, ան. անգույգ. **թէք-թէք գօշիգ** կոշիկներ, որ իրար գույգ չեն. **յէգերը թէք-թէք լրձիլ է** լծել է եգները այնպես, որ մեկը մյուսին գույգ չէ:

ԹԷՔԻ-ԹԷՔԻ 1. և. непарный. 2. և. по-одному; **տէքի-տէքի ցօշիգ** разные (непарные) сапоги, **իէ** **թէքի տէքի łyдзил э** запряг волов по одному из разных пар.

ԹԷՔԴԷՍՓԷՐ (Ն) **ՏԷՔԴԷՍՊԷՐ** (Չ), գ. դեկտեմբեր:

ԹԷՔԻ ԴԵՄՓԻՔ (Ո), **ԴԵՄՓԻՔ** (Կ), և. декабрь; от латин. December; гравар դեկտեմբեր дектембер, литер.вост.арм. դեկտեմբեր дектембер, литер.зап.арм. դեկտեմբեր (произн. տէքիդեմփիք), в гаварах Сучава դեգդեմբեր дегдэмбер, Ереван դեկտեմբեր дхэктэмбэр, Полис **թէքդեմփիք** **տէքիդեմփիք**.

ԹԷՔ-ԹՈՒՔ, ան.մկ. հատ ու կենս. թուրք. թէք-թուր – հազվադեպ. **թէք-թուր մաշթ գար** (Ն), **թէք-թուր մաշտ գար** (Չ) շատ քիչ մարդ կար. **թէք-թուր գերեվա** շատ քիչ, հատ ու կենս է երևում:

ԹԷՔԻ-ԹԿԻ 1. և. редкий, единичный, немногочисленный. 2. և. кое-где, местами; **տէքի-տիքի մաշտ ցար** (Ո), **տէքի-տիքի մաշт ցар** (Կ) было всего несколько человек, **տէքի-տիքի ցարэва** видно кое-где, местами; турец. tek-tük, крым.татар. тек-тюк – кое-где; в гаварах Полис **թէք-թուր** **տէքի-տիքի**, Ван, Карабах **թէք-թուր** **thäkh-тiюkh**, в тех же значениях.

ԹԷՔ ՕՐ (Ն), **ՏԷՔ ՕՐ** (Չ), 2. միայն թե:

ԹԷՔԻ ՕՐ (Ո), **ԴԵՔ ՕՐ** (Կ), և. только бы, лишь бы.

ԹԷՔՍԱ (Չ), գ. 1. ոտք. 2. հարված մեկ ոտքով, արացի. թուրք. թէքմե – արացի. **թէքմա գարնել** մեկ ոտքով գարնել:

ԹԷՔԻՄԱ (Կ), և. 1. нога. 2. пинок, удар ногой, лягание; **տէքիմա ցарнэл** лягать, пинать; турец. tekme, крым.татар. тепме – пинок; Полис, Амасия **թէքմե** **տէքիմэ**, Карин, Басен **թարմա** **thakhma**, Ахалкалаки **թарմի** **thakhmin**, Харберд **թէքմու** **тэххмук** – пинок.

ԹԷՔՍԱԼԷՍԻՇ ԱՆԷԼ (Չ) ոտքով խփել, արացի սալ. թուրք. թէքմելմեք – նույն նշ.:

ԹԷՔԻՄԱԼԷՄԻՍ ԱՆԷԼ (Կ) пинать, лягать; турец. tekmelemek – пинать; в гаваре Полис **թէքմելմիշ** **ընել** **տէքիմэлэмиш ынэл** – пинать.

ԹԷՔՍԱՅԷԼ, -ից, -ան, -ող, -է՛ (Չ), բ.ն. ոտքով խփել. թուրք. թէքմե + հայ. «էլ»:

ԹԷՔԻՄԱԿԷԼ, կիտէքիմայим, տէքիմայиц, -адз, -охъ, -э (Կ), г.д.з. пинать, лягать; турец. tekme – пинок + оконч. глагола арм. языка «эл».

ԹԷՔՍԷԽԱՏԷՍ (Ն). գ. մանյակ:

ԹԷՔԻՄԵՒԱՓԵՍ (Ո), և. ожерелье, колье.

ԹԷՔՍԻՇ ԸԼԱԼ (Նիւշ), բ.չ. հենվել:

ԹԷՔԻՄԻՍ ԵԼԱԼ (Ուչ), г.с.з. опираться, прислоняться.

ԹԷՔՍԷ-ՁԻՖԹ (Ն), **ԹԷՔՍԷ-ՁՈՒՏ** (Չ), գ. մի գույգ թե կենս տեսակի խաղ է վեգով. թուրք. **թէք** մի չիֆթ – նույն նշ.:

ThƏKhMƏ-ДЖИФTh (H) **ThƏKhMƏ-ДЖУТ** (Ч), с. чёт-нечёт, вид игры в кости; турец. çift mi tek mi (чифт ми тек ми), крым.татар. тек ми чифт ми – чёт или нечёт; в гаварах Полис թէքմէչիֆթ thəkhməçhiֆth, Ван թէքմիչիֆթ thəkhmichhiֆth – чёт-нечёт.

ԹԷՔՆԷ, գ. տաշտ, փայտե փորած աման խմոր հունցելու. փոխ. թուրք.:

ThƏKhHƏ, с. корыто, квашня, выдолбленная из дерева для замешивания теста; турец. tekne – корыто, крым.татар. текне – чаша для замешивания теста; Амасия, Полис թէքնէ thəkhnə, Карабах, Муш, Багеш թարնա thakhna, Ван թեհյում thəhynä – корыто.

ԹԷՔՆԷՁԻ, գ. տաշտ շինող:

ThƏKhHƏДЖИ, с. мастер по изготовлению корыта; в гаваре Ван թեհյումջի thəhynəджі – мастер по изготовлению корыта.

ԹԷՔՆԷ-ԲԱՂԱ (Չ), գ. կրիտ. թուրք. թէքնէ – տաշտ, բաղա – գորդ. հակամիշը – խարու-խուրբաղա:

TƏKhHƏ-BAХЪA (Ч), с. зоол. черепаха; турец. kaplumbağa (каплумбахъа) – черепаха, kurbağa (курбахъа) – лягушка, крым.татар. кяплыбахъа – черепаха; синоним – хаблу-хурбахъа.

ԹԷՔՆԷԶԸԽ, գ. փորք տաշտ. փոխ թուրք.:

TƏKhHƏЧHЫX, с. небольшая алюминиевая или эмалированная чаша, корыто; турец. tekne – корыто + турец. уменьшит.-ласкат. аффикс çik (чык).

ԹԷՕՏԷ և **ԹԷՅՏԷ** (Ն), ած. լավ, արժանավոր, երվելի. արար. թաիֆէ – խումբ, դասակարգ. իմաստի զարգացմամբ ստացել է նոր նշանակություն:

ThOΦƏ и **ThƏЙΦƏ** (H), п. достойный, видный; из араб.

ԹԸԲԸԸԸԻ (Ն), **ԹԸԲԸԸԸԸ** (Չ), գ. ճիպոտ:

Thыбылхъи (H), **Thыбылхъы** (Ч), с. 1. прут, хворостина. 2. колотушка для большого барабана; в гаварах Карабах, Гандзак թրլիի thblxi – розга, прут.

ԹԸԹՍԸՇԷԸ 1. ցիրուցան անել, շուռ տալով տակնուվրա անել, 2. տեսակավորել, հերթով դիպչել. 3. բուրդ գգել:

ThытhмышƏл 1. разворошить, перевернуть вверх дном. 2. сортировать, перебирать. 3. трепать шерсть.

ԹԸԹՎԷԸ, -վեցավ, -վաձ, -վող, -վ՛, բ.չ. թթվել:

ThытhвƏл, -вэцхав, -вадз, -вохъ, -вэ, г.с.з. 1. прокисать, сквашиваться; грабар թթու thtly – кислый, литер.вост.арм. թթվել ththvel, литер.зап.арм. թթուիլ (произ. thытhвил) – скисать, в гаварах Сучава թթվել ththfel, Асланбек թր*վիլ thытhвил, Горис թրթրվել thытhывэл, Аварик թուրուլել thытhуэйл.

ԹԸԹՎԷՅԸՆԷԸ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցընող, -ցը՛ւր, բ.ա. թթվեցնել:

ThытhвƏцhынƏл, -цхуцх, -цхуцхадз, -цхынохъ, -цхур, п.г. сквашивать.

ԹԸԺՕԽՔ, **ԹՈԻԺՕԽՔ** և **ԴԸԺՕԽՔ** (Ն), **ՏԸԺՕԽՔ** (Չ), գ. դոնիս:

Thыжохкh, **Thужохкh** и **Дыжохкh** (H), **Thыжохк** или **Thужухк** (Ч), с. ад, преисподняя; **тыжохки батhэл** иметь тяжесть на душе, **тыжохк ыйнэл** попасть в переделку; заимств. из языков иранской группы; грабар դոնիս джох – ад, литер.вост.арм. դոնիս джохкh, литер.зап.арм. դոնիս (произн. thыжохкh), Алашкерт, Муш, Хачин դ՛ժոյս джохкh, Нор-Джуга դ՛ժոյս джохк, Салмаст տոնիս тжохкh, Агулис դժոյս джохк, Сучава դ՛ժոյս джохкh, Карин, Ахалциха, Ереван դ՛ժոյս джохк, Харберд դ՛ժոյս джохг, Шемаха տժոյս тжохкh, Карабах, Мараха տժոյս тжохк, Родосто թժոյս thжохкh, Полис թժոյս thжохг, Мокс տժոյս тжөхкh, Тбилиси դոնիս джухк.

ԹԸԸԸՍԸՍ, գ. 1. բժժանք. 2. գաղտնիք (գործիքի, մեքենայի կառուցվածքի). 3. բժժանք, անապաշտական հրաշափորձ միջոց. ար. թրրար – հուռուրթ. կախարդանք:

Thылысым, с. 1. амулет, талисман. 2. секрет, приём, способ изготовления чего-либо, не известный другим (об устройстве механизмов, строений и т.п.). 3. особенность, самобытность, своеобразие. 4. колдовство; **thылысымы киднал** а) знать секрет, приём изготовления чего-либо, б)

знать чьи-либо особенности; от араб. tilism – талисман; грабар տլիսմ тлисм, в гаварах Амасия, Ван թըրըսըմ тхылысым, Тбилиси թիլիսմ тхилисим, Карабах թիլիսիսմ тхилисим, Мараш, Киликия թըրըսմ тхылысм, Себастья, Карин թըրըսունմ тхылысум, Амшен թիլիսունմ тхилисум – талисман.

ԹԸԼԹԸԳԱԶ (Չ), **ԹԸԼԹԸԼԱԶ** (Ն), ած. ուժասպառ:

ԹԻԼԻՏԻՄԳԱԴՅ (Չ), **ԹԻԼԻՏԻՄԼԱԴՅ** (Ո), փր.փր.փր. обессилевший.

ԹԸԼԹԸԳԷԼ (Չ), **ԹԸԼԹԸԼԷԼ** (Ն), ք.չ. թուլանալ, ուժասպառվել. < թուլ-թուլ-ալ-ել:

ԹԻԼԻՏԻՄԳՅՈՒԼ (Չ), **ԹԻԼԻՏԻՄԼՅՈՒԼ** (Ո), ց.ճ.з. обессилеть, лишиться сил.

ԹԸԼԹԸԳԷՅՑՆԷԼ (Չ), **ԹԸԼԹԸԼԷՅՑՆԷԼ** (Ն), ք.ա. թուլութուն առաջ բերել:

ԹԻԼԻՏԻՄԳՅՈՒՄԻՆՅՈՒԼ (Չ), **ԹԻԼԻՏԻՄԼՅՈՒՄԻՆՅՈՒԼ** (Ո), փ.գ. лишать сил.

ԹԸԼՎԱԴ, ած. բառերի հնչունները ձիշտ արտասանել չկարողացող:

ԹԻԼՎԱԴ, փ. картавый; литер.вост.арм. թվատ тхлват, литер.зап.арм. թուատ (произн.

тхлват) – картавый.

ԹԸԽԸՉ (Ն), **ԴԸԽԸՉ** (Չ), ած.մկ. նեղ, անձուկ, հասմուր, պինք (կապել, փակել). թուրք. թըլըր – նեղ, անձուկ:

ԹԻՄԻՅ (Ո), **ԴԻՄԻՅ** (Չ) 1. փ. узкий, тесный. 2. փ. узко, тесно. 3. փ. крепко, плотно, прочно (завязывать, закрывать и т.п.); турец. tıkmaz (тыкыз) – твёрдый, плотный, крым.татар. тыгыыз – плотный, упругий.

ԹԸԽ-ԹԸԽ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏԸԽ-ՏԸԽ ԱՆԷԼ** (Չ), ք.չ. դուռը զարնել, թխկացնել:

ԹԻՄԻՄ-ԹԻՄԻՄ ԱՆՅՈՒԼ (Ո), **ԴԻՄԻՄ-ԴԻՄԻՄ ԱՆՅՈՒԼ** (Չ) ց.ճ.з. стучать в дверь.

ԹԸԽԷԼ, -ից, -աձ (Չ), ք.ն. ախորժակով ուտել. թուրք. թըրքմակ – դժվարությամբ ներս կոխել, խցկել. **հաց քըրքիւէ, հաց քըրքիւէ վօ ք** այնպես ախորժակով է ուտում հաց որ...:

ԹԻՄԻՅՈՒԼ, կհытхым, тхыицх, -адз (Չ), ց.ճ.з. 1. уплетать, уминать, съесть много и с удовольствием. 2. осоловеть от переедания; **հաւի կհытхыхэ, հաւի կհытхыхэ вор...** так уплетает за обе щеки, что...; турец. tıkmak (тыкмак) – с трудом всовывать, впихивать, крым.татар. тыкмакь – впихивать, втискивать, тыкьырмакь – есть с жадностью, уминать; в гаварах Ерзинджан, Марзван, Арабкир թիսմել тхмел, Полис, Харберд թիսել тхел – набивать до отвала, Карабах թիսմա ընկնել тхма ынкнел – осоловеть от переедания.

ԹԸԽՄԻՇ ԼԱԼ (Ն), **ԹԸԽՏՄԻՇ ԼԱԼ** (Չ) խցանվել (ծակր):

ԹԻՄԻՄԻՄ ԼԱԼ (Ո), **ԴԻՄԻՄԻՄ ԼԱԼ** (Չ) забиваться, закупориваться (о дыре, отверстии); турец. tıkmak (тыкмак) – с трудом всовывать, впихивать, крым.татар. тыкмакь – впихивать, втискивать, тыкьырмакь – есть с жадностью, уминать; в гаваре Полис թըրիսանվիշ ըլլալ тхиханвиш ыллал – забиваться.

ԹԸԽՆԷՏԷՍ, ք. թաւացող, դժվարությամբ շնչող. արար. նէֆես – շունչ, թուրք. թըրքնէֆես – տառապանք, թաւացող:

ԹԻՄԻՄՆՅՈՒՄ, ց. 1. удушье, астматическое дыхание. 2. одышка; турец. tıknafes (тыкнэфес) – хриплое дыхание, удушье; в гаваре Ван թոհյնմֆու тһһһнәфәс – удушье.

***ԹԸԽՆԱԶ** (Ն), ած. լիքը մարմնով (մարդ). թուրք. թըլկնազ – նույն նշ.:

***ԹԻՄԻՄՆԱՅ** (Ո), փ. коренастый, широкоплечий человек крепкого телосложения; турец. tıknaz, в том же значении; в гаваре Ван թիսնած тхнац – коренастый.

ԹԸԽՎԷԼ (Չ), տե՛ս թըլիւել:

ԹԻՄԻՄՅՈՒԼ (Չ), սմ. тхыхэл.

ԹԸՄԲԸԼԻԳ, ած. դմբլիկ:

ԹԻՄԻՄԻՄԼԻԳ, փ. кругленький и пухленький (о детях); **гылориг-тхымбылиг** кругленький и пухленький; литер.вост.арм. դմբլիկ дмблик, литер.зап.арм. դմբլիկ (тхымбылиг).

ԹԸՄԸՈՒՄԸՄ (Ն), **ՏԸՄԸՈՒՄԸՄ** (Չ), ած. պիղկ մարմին ունեցող (երեխա, լակոտ և այլն):

ԹԻՄԻՄԻՄԻՄԻՄ (Ո), **ԹԻՄԻՄԻՄԻՄԻՄ** (Չ), փ. имеющий упругое и крепкое тело (о щенке, ребёнке); крым татар. тамыр – корень, жила.

ԹԸՄՓԷԼ (Ն), **ՏԸՄՓԷԼ** (Չ), ք.ն. ծեծել (մարդ):

ԹԻՄԻՄԻՄՅՈՒԼ (Ո), **ԹԻՄԻՄՅՈՒԼ** (Չ), ց.ճ.з. отлупить, поколотить, накомылять.

ԹՐԿՁԱԼ, -ա, -աց, -ացած, -ացող, -ալու, -ա՛, -ացե՛ք (Զ. -ացե՛կ), բ.չ. լացակումել (երեխան). «թնձկալ» բառն է:

ԹԿԻՆԳՅԱԼ, կհիտինգызա, тынгызацх, -ацһадз, -ацһохъ, -алу, -а, -ацһәкх (Կ. -ацһәк), г.с.з. хныкать, нить (о ребёнке); от тюрк. тинмак тынмак – издавать звуки; грабар թնձկալ тһнцкал или թնձկալ тһндзкал – скулить (о щенках), литер.вост.арм. թնգալ тһнгал, литер.зап.арм. թնձկալ (произ. тһндзгал) и թնձկալ (тһынцһгал) – хныкать, в гаварах Евдокия, Маниса թնձգալ тһндзгал, Амшен թնձգուշ тһндзгуш, Зейтун թոնձգոլ тһондзгол, Акна, Асланбек, Полис, Себастья թրգալ тһызгал – скулить, хныкать, нить.

ԹՐՆՊԱԼ, բ.չ. դոդալ, սասանվել, ցնցվել, թնդալ, արձագանքել:

ԹԿԻՆԴԱԼ, г.с.з. 1. содрогаться, сотрясаться. 2. греметь, издавать раскатистые звуки. 3. отдаваться эхом. 4. перен. благоухать; **парраходы тһындац у кынац** (Կ) пароход издал протяжный гудок и отплыл, **цаны кһытһында** звучит раскатисто (о голосе), **чһолы кһытһында ароднэрун фодэн** степь благоухает ароматами цветов; исконно арм. слово, грабар թոնլոլ тһунд – громыхание, литер.вост.арм. թնդալ тһндаլ, литер.зап.арм. թնդալ (тһынthal) – греметь.

ԹՐՆԶԸԼ (Ն), **ՏՈՒՆՃՈՒԽ** (Զ), ած. հեղձուցիչ, սաստիկ տաք (ող):

ԹԿԻՆՇԿԻՅԻՄ (Ո), **ԿՆՇԿՆԻՅԻՄ** (Կ) 1. п. душевный, удушливый (о воздухе). 2. н. душно; крым.татар. тынчыкъ – душевный, душно.

ԹՐՆՆԱՆԳ, ած. անտառաւ. պարս. լանգ – կաղ բառից:

ԹԿԻՇԼԱՆԳ, п. беззубый; турец. diş (диш) – зуб + перс. lang – хромой, увечный.

ԹՐՇՕՎ, գ. ձիու ոտքերը կապած փոկ կամ չվան, որ չփախչի:

ԹԿԻՇՈՎ, с. 1. путы, перевязь, которой стягивают ноги лошади, чтобы лишить её свободы передвижения; крым.татар. тыршав и тышав (диал.) – путы, перевязь.

ԹՐՇՕՎԷԼ, բ.ն. կապկալել, ձգել կապերը, կապել ձիու ոտքերը:

ԹԿԻՇՈՎՅԵԼ, г.д.з. спутывать, стягивать путами ноги лошади.

ԹՐՆ-ԹՐՆ (Ն), **ՓՐՆ-ՓՐՆ** (Զ), գ. թռուցք թղթից շինած խաղալիք կապած երկար թելի ծայրից, որ բաժին բարձրացնում է վերև սավառնակի նման. թուրք. թըրթըլ, թըրթըր – նույն նշ.:

ԹԿԻՐՐ-ԹԿԻՐՐ (Ո), **ՓԿԻՐՐ-ՓԿԻՐՐ** (Կ), с. бумажный змей; звукоподраж. слово.

ԹՐՆԹՐՆԱԼ, -աց, -ացած, բ.չ. ուժեղ ու արագ տրոփել (սիրտը):

ԹԿԻՐՐԹԿԻՐՐԱԼ, կհիտһырртһыра, тһырртһырацх, -ацһадз, г.с.з. трепетать, часто биться (о сердце); литер.зап.арм. թըրթըլ тһырртһыրрал – трепетать, биться.

ԹՐՆԹՐՆՍԻՐԵ ԼԱԼ սաստիկ բարկանալ, փրփրել:

ԹԿԻՐՐԹԿԻՐՐԱԼ ԼԱԼ разгневаться, прийти в ярость; крым.татар. тыртаймакъ – обижаться, надуваться.

ԹՐՆԹՐՆՈՅ, գ. ուժեղ ու արագ տրոփ (սրտի):

ԹԿԻՐՐԹԿԻՐՐՕԽ, с. сильное и частое сердцебиение.

ԹՐՆԼԱՎ ԱՆԷԼ (ծաղրական) գողանալ, հափշտակել:

ԹԿԻՐՐԼԱՎ ԱՆՅԼ (ирон.) стащить, спереть, умыкнуть.

ԹՐՆՆԱԽ (Ն), **ՏՐՆՆԱԽ** (Զ), գ. մազիլ (արհամ.) եղունգ. թուրք. թրնակ – եղունգ, պճեղ:

ԹԿԻՐՐՈՒՄ (Ո), **ԿԻՐՐՈՒՄ** (Կ), с. 1. коготь. 2. пренебр. ноготь; от турец. tırnak (тырнак) – ноготь, коготь, копыто; в гаварах Ван, Карабах, Амшен դրնալ дррнахь – копыто.

ԹՐՆՆԱՎՈՒՋ (Ն), **ՏՐՆՆԱՎՈՒՋ** (Զ), գ. փոցի:

ԹԿԻՐՐՈՒՋԱՎԱԿ (Ո), **ԿԻՐՐՈՒՋԱՎԱԿ** (Կ), с. грабли; крым.татар. тырнавуч – грабли.

ԹՐՆՉԷԼ, թըռալ, -ած, -չող, -ի՛ր, -ի՛ք, բ.չ. թռչել:

ԹԿԻՐՐՇԻՄ, կհիտһыррчим, тһыррав, -адз, -чһохъ, -ир, -икх, г.с.з. 1. летать. 2. перен. вылететь, выбыть (из соревнования и т.п.); **тус тһыррчһэл** (Կ) вылететь вон; исконно арм. слово, грабар թըչիլ тһրрчһил – летать, литер.вост.арм. թըչել тһրрчһел, литер.зап.арм. թըչիլ тһыррчһил – летать, в гаварах Суцава թըչել тһրрчһел, Муш, Алашкерт, Нор-Джуга, Салмаст, Ван թըճել тһրрчһел, Горис, Ереван, Мараха թըճել тһրрчһел, Ахалциха, Карин, Карабах, Шемаха, Родосто թըչիլ

thppchil, Зейтун թըռչիլ thыppчил, Тбилиси թըչիլ thpчил, Горис, Мокс թոճիլ thppчил, Хачин թոռչել thäpчел, Возм, Тигранакерт թըռնալ thыppнал, Агулис, Асланбек, Харберд, Полис, Себастья թոիլ thppил.

ԹԸՈՉՈՒՆ, գ. թռչուն:

ԹԿԻՐՐՉԻՅՈՒՆ, с. зоол. птица; **амэн thыppчюны ирэн пынан** так говорят хозяйева засидевшимся и заигравшимся соседским детям, что означает «пора расходиться по домам»; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թռչուն thppчюн – птица.

ԹԸՈՑԸՆԷԼ, -ուց, -ուցաձ, -ցընօղ, -ցուր, ք.ա. 1. թոցնել, թոչել տալ. 2. կորցնել. 3. գողանալ. խելքը թըռցընել խելազարվել. **մեզ դեղ մե թըռուցիլ է զայեր** երևի գողացել է մի տեղից. **առաջ աղեթը հարսին ու փեսին փրսագեն էգաձ աղենը կըլօխներուն վըրայեն աղվենիք յա հավ քըթըռցընելին** (Չ):

ԹԿԻՐՐՉԻՅԻՆՆՈՒՆ, -ուի, -ուիհաձ, -իչոնօխ, -իչուր, ք.գ. 1. дать взлететь, пустить в небо (голубя и т.п.). 2. отгонять (птиц). 3. потерять. 4. стащить, спереть, умыкнуть; **хэлкчы thыppчюнынэл** спятить, сойти с ума, **мэг дэхь мэ thыppուիլ է зайэр** наверное, стащил откуда-то, **аррачч адэthy харсин у пхэсин пчысагэн эгаձ адэны кылохнэрун вырайэн ахвэникч йа hav кчыthыppчюнынэйн** (Չ) в старину, по обычаю, после венчания поверх голов жениха и невесты пускали в небо голубей или курицу; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թոցնել thppчիnell – отгонять птиц, подбрасывать вверх; красть.

ԹԸՈՓՍԱԼ (Ն), **ՏԸՈՊԱԼ** (Չ), ք.չ. առանձին չի գործածվում. **սիրդու չի թըռփալ** (Ն), **սիրդու չի տըռպալ** (Չ) բնավ ցանկություն չունիմ. < տըռփալ:

ԹԿԻՐՐՈՒՆ (Ո), **ԹԿԻՐՐԱԼ** (Չ), ք.ս.з. употр. в выраж. **сирдыс чхи thыppրոուал** (Ո), **сирдыс чхи тыppրал** (Չ) не имею никакого желания; литер.вост.арм. տըռփալ trppրал, литер.зап.арм. տըռփալ (произн. дыppրал) – возжелеть, срастно желать чего-либо.

ԹԸՍՍԱՆ, ած. շատ թըսթոդ. տե՛ս թըսթել:

ԹԿԻՏԱՆ, ք. 1. часто пукающий. 2. перен. трус; литер.зап.арм. и литер.зап.арм. թստան thстан, в том же знач.

ԹԸՍՍԱՆ ԲՕՁԻԳ, գ. սև գույնի խոշոր բզեզ, որ իրեն ինքնապաշտպանության միջոց վատ հոտ է արձակում:

ԹԿԻՏԱՆ ԲՕԺԿԻԳ, с. зоол. чернотёлка, или жук-вонючка, крупный жук чёрного цвета, издающий неприятный запах в целях самозащиты; в гаварах Муш, Ван, Мокс թստան բընձ thстан болоч – крупный жук чёрного цвета, издающий неприятный запах.

ԹԸՍՏԷԼ, -ից, -աձ, -օղ, ք.չ. աղիքի գազից արձակել՝ առանց ձայն հանելու:

ԹԿԻՏՉՈՒՆ, կիտիստим, тхыстич, -адз, -охъ, ք.ս.з. бесшумно выпускать кишечные газы, пускать шептуна; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թստել thстэл, в том же значении.

ԹԸՐԱՐԷԼ, -ից, -աձ, -օղ, ք.ն. կարողանալ, կատարել. գործածվում է հեզնրեն. ար. թիրաղ – հալածանք, հեձելագորի հարձակում. **քըթըրաղիս շտել** (Չ) չէս կարող:

ԹԿԻՐԱԺՈՒՆ, կիտիрадим, тхырадич, -адз, -охъ, ք.д.з, ирон. справляться с чем-либо, быть в состоянии выполнить что-либо; **кчыthырадис штэ** (Չ) (иронич.) куда тебе, ты не справишься, **thырадич, thэмиз жохъодич** справился, всё убрал; литер.вост.арм. թրատել thрател – рубить, литер.зап.арм. թրատել thрател – рубить; давить виноград.

ԹԸՐԱՇ (Ն), **ՏԸՐԱՇ** (Չ), գ. ստել (երեսի):

ԹԿԻՐԱՍ (Ո), **ԹԿԻՐԱՍ** (Չ), с. щетина на лице; перс. təraš (тыраш) – щетина.

ԹԸՐԱՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏԸՐԱՇ ԱՆԷԼ** (Չ) ածիլել. ցարս. թըրաշիդան – ածիլել:

ԹԿԻՐԱՍ ԱՆՈՒՆ (Ո), **ԹԿԻՐԱՍ ԱՆՈՒՆ** (Չ) брить; перс. tərašidan (тырашидан) – брить; в гаварах Ван, Карабах, Нор-Баязет, Урмия, Амасия, Карин թրաշ ընել thրаш ынэл и թրաշել thрашел – брить.

ԹԸՐԱՇ ԼԱԼ (Ն), **ՏԸՐԱՇ ԼԱԼ** (Չ) ածիլվել:

ТЫРАШ ЛАЛ (Н), **ТЫРАШ ЛАЛ** (Ч) бриться; перс. tərašidan (тырашидан) – брить; в гаварах Ван, Карабах, Нор-Баязет, Урмия, Амасия, Карин թրմաշ ըլլալ тырраш ыллал – бриться.

ԹԷԴՆՈԳՈՎ, шд. կիսախորով:

ТхЭРХОРОВ, п. недопечённый; литер.вост.арм. թերխորով тэрхоров, в том же значении.

ԹՐԳՉԷԼ կամ **ԹՐՉՉԷԼ** (Ն), **ՏՐԳՃԷԼ** կամ **ՏՐՉՃԷԼ**, -ից, -աձ, -օղ (Չ), բ.ն. թրջել:

ТЫРЧԻՅՆ или **ТЫШЧԻՅՆ** (Н), **ТЫРЧՅՆ** или **ТЫШЧՅՆ**, -ицх, -адз, -охъ (Ч), г.д.з. смачивать, увлажнять; исконно арм. слово, грабар թրջել տրджел – смачивать, литер.вост.арм. թրջել տրджел, литер.зап.арм. թրջել (произн. тырчիել), Агулис թոջիլ տիրджил, Карин, Ахалциха, Родосто, Себастья, Асланбек թրչլ տրчիэл, Горис, Карабах, Шемаха թրչիլ տրччил, Акна թրչիմ տրччим, Муш թոչլ տիրчел, Тигранакерт, Ереван, Полис թրոչլ տիրрчիэл, Возм թոչիլ տիրрччил, Мокс թոճիլ տիրрчил, Амшен թրոչուչ тыйччуш, Сучава դ'րոջ'ել дхырджел, Харберд դ'րոջ'իլ дхырджил, Нор-Джуга դ'րոջ'ել дхыррджел, Тбилиси դոչիլ дррччил, Салмаст տոճել տրрчел, Мараха տոճել տրрчэл.

ԹՐԳՉՎԷԼ կ **ԹՐՉՉՎԷԼ** (Ն), **ՏՐԳՃՎԷԼ** կ **ՏՐՉՃՎԷԼ**, -վեցավ, -վաձ, -վօղ (Չ), բ.կր.չ. թրջվել:

ТЫРЧԻՅՎՅՆ и **ТЫШЧԻՅՎՅՆ** (Н), **ТЫРЧՅՎՅՆ** и **ТЫШЧՅՎՅՆ**, -вэцхав, -вадз, -вохъ (Ч), г.с.з. 1. мокнуть. 2. смачиваться, намачиваться. 3. увлажняться; литер.вост.арм. տրджвел թրջվել, литер.зап.арм. թրջվիլ (произ. тырчивил), в тех же зн.

ԹՐԳՉՎԷՅՐՆԷԼ (Ն), **ՏՐԳՃՎԷՅՐՆԷԼ** (Չ), բ.ա. թույլ տալ, որ թրջվի:

ТЫРЧԻՅՎՅՈՒՆՅՆ (Н), **ТЫРЧՅՎՅՈՒՆՅՆ** (Ч), п.г. 1. смачивать. 2. увлажнять; пропитывать.

ԹՐԳՉՕՑ ԴՆՆԷԼ կամ **ԹՐՉՉՕՑ ԴՆՆԷԼ** (Ն), **ՏՐԳՃՕՑ ՏՆՆԷԼ** կամ **ՏՐՉՃՕՑ ՏՆՆԷԼ** (Չ) ջրի սեղ դնել, որ կակդի:

ТЫРЧԻՕՐԻ ԴՅՆՅՆ или **ТЫШЧԻՕՐԻ ԴՅՆՅՆ** (Н), **ТЫРՉՕՐ ԿՅՆՅՆ** или **ТЫШՉՕՐ ԿՅՆՅՆ** (Ч) замачивать (бельё для стирки и т.п.); грабар թուրջ տурдж – замачивание, литер.вост.арм. թրջոց տրджоцх, литер.зап.арм. թրջոց (произн. тырчюцх) – замачивание.

ԹՐԳՍԷՔ կ **ԹԻՍԷՔ**, գ. արմուկ. թուրք. դիրսեք – արմուկ:

ТЫРСՅԿԻ, **ТИСՅԿԻ** и **ТхЭРСՅԿԻ**, с. анат. локоть; турец. dirsek (дирсек), крым.татар. тирсек – локоть.

ԹՐՓՐՆ-ԹՐՓՐՆ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏՐՓՐՆ-ՏՐՓՐՆ ԱՆԷԼ** (Չ) (սիրդը) սաստիկ ցանկանալ (որևէ բան):

ТЫПԻՐՐ-ТЫПԻՐՐ ԱՆՅՆ (Н), **ТЫПЫՐՐ-ТЫПЫՐՐ ԱՆՅՆ** (Ч), звукоподр. сл. 1. биться, трепетать (о сердце). 2. испытывать трепет, страстное желание; литер.зап.арм. թփրը-թփրը անել тыпирр-тыпирр анэл – биться, трепетать.

ԹՐՓՐՈՂԱԼ (սիրդը) (Ն), **ՏՐՓՐՈՂԱԼ** (Չ), բ.չ. բավախել. արմատն է «տարփ»:

ТЫПԻՐՐԴԱԼ (Н), **ТЫПЫՐՐԴԱԼ** (Ч), г.с.з. биться, стучать, трепетать (о сердце); грабар տարփ тарпх – любовь, տարփալ тарпхал – возделеть, литер.вост.арм. թփուտալ տիրртал, литер.зап.арм. թփուտալ (произн. тыпиррдал) – биться, трепетать.

ԹՐՔԱԼ կ **ԹԻՔԱԼ** (Ն), **ՏՐՔԱԼ** (Չ), գ. գրալ. տրկալով գուրա գոթով ալ աճկրդ գրհանէ (Չ):

ТЫКԻԱԼ и **ТИКԻԱԼ** (Н), **ТЫКАԼ** (Ч), с. ложка (столовая); **тыкалов гуда**, **готов ал ачкыд гыһанэ** (Ч) попрекает сделанным добром, **чай тыкал** чайная ложка, **мэдз тыкал** суповая ложка; исконно арм. слово, грабар տարգալ таргал – ложка, литер.вост.арм. գրալ гдал, литер.зап.арм. դգալ (произн. тыкхал) – ложка, в гаварах Хачин դ'mq'q'ոլ дһагһгоһол, Тигранакерт թրթիլ տրкһал, Харберд դ'q'ալ дһгһал, Зейтун դ'ոq'ոլ дһогһоһол, Сведия դ'իq'ուլ дһигһуһол, Асланбек դ'քալ дһкһал, Полис, Родосто թքալ տкхал, Ван կուել ктел, Мокс կ'ըուել кһытэл, Алашкерт, Амшен, Муш, Тбилиси գրալ гдал, Ван կուել ктел, Ахалциха գ'իալ гһдал, Себастья գ'ի'ալ гһдһал, Нор-Джуга գ'ի'նլ гһдһол, Мокс կյըուել кһытэл, Ереван քալ кһгһал,

Мараха кһийтһэл քһрәтл, Салмаст քһрәтл кһитһэл, Горис, Карабах քрәтл кһтһөл, Шемаха քһрәтл кһютһөл.

ԹԸՎԱԹԱՅԻՒՆ, ան. թեք, զանիվայր:

ThыBATHAЙДИ, п. покатый, пологий; **thыватаһайди азбар** покатый двор.

ԹԸՎԹԸՏԱԼ, տե՛ս թյուֆթյուֆալ (Ն):

ThыФThыФАЛ, см. тһюфтһюфал (Н).

ԹԻ¹, (Ն), **SԻ** (Չ), մկ. կողմ. գործածվում է սովորաբար դիմորոշ հողերով. **ասթին**, **անսին** (Ն), **ասսին**, **անսին** (Չ) այս կողմ, այն կողմ, **մեզ թիյաց** (Ն), **մեզ սիյած** (Չ) մի կողմից, **չորս թիյէն** (Ն), **չորս սիյէն** (Չ) չորս կողմից:

ThИ¹ (Н), **ThИ** (Չ), н. сторона; как правило, употр. с притяжат. артиклями; **астһин** (Н), **астин** (Չ) здесь, на этой стороне, **анһин** (Н), **антин** (Չ) там, на той стороне, **мэг тһийацһ** (Н), **мэг тһийац** (Չ) с одной стороны, **чһорс тһийэн** (Н), **чһорс тһийэн** (Չ) со всех сторон; от пехлев. dēh; грабар դեհ – сторона, в гаварах Тигранакерт թեհ տեհ, Ереван դ՛հի дһиһ, Зейтун դ՛րһ дһыһ, Ван դեխ дех, Салмаст թեխ տեх, Агулис դի ди, Акна, Харберд, Карин, Себастья դ՛ի дһи, Полис դ՛ի дһи, թի тһи, Амшен, Родосто թի тһи, Алашкерт դեն ден, Муш դ՛են дһен, Тбилиси թեն тһэн.

ԹԻ² (Չ), գ. թի. **һացի թի թի**, որով փուռը һաց են դնում կամ հանում. **քաքի թի թի**, որով մաքրում են անասունների աղբը:

ThИ² (Չ), с. лопата; **һацһи тһи** лопата, которой заносят и выносят хлеб из печи (փурр), **кһакһи тһи** лопата для уборки навоза домашних животных, **тһийэ бэл** совковая лопата; исконно арм. слово, грабар թի тһи – весло, лопата, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թի тһи – лопата, весло, Ахалциха, Асланбек, Горис, Ереван, Карин, Хачин, Амшен, Себастья, Тбилиси թի тһи, Харберд, Нор-Джуга թին тһин, Муш, Мокс, Алашкерт, Мараха, Шемаха, Возм, Салмаст, Ван թիյաք тһийах, Карабах թե тһэ, Зейтун թը тһы, Агулис թայն тһайн.

ԹԻՅԱՅ (Ն), **SԻՅԱԾ** (Չ), մկ. **ադ թիաց ադ գործը ընինդ գեշթա** (Ն), **ադ սիյած ադ կործը ընինդ գեշտա** (Չ) այդ տեսակ գործը һաջող է կատարվում:

ThИЙАЦһ (Н), **ThИЙАЦ** (Չ), н. употр. в выраж. **ад тһийацһ** (Н), **ад тһийац** (Չ) с этой точки зрения, **ад тһийацһ ад гордзы ырринд гэштһа** (Н), **ад тһийац ад кордзы ырринд гэштһа** (Չ) с этой точки зрения дело продвигается успешно; этимол. см. тһи¹.

ԹԻԲԻԻԸ, ան. մաքուր. պարս. թափդիր – ձեռնարկում, միջոց:

ThИБДИР, п. аккуратный, чистоплотный; **тһибдир пыррнэл** (Չ) держать в чистоте (одежду, посуду и т.п.); от араб.-перс. tedbir – средство; подготовка к чему-либо; грабар թեսպիր theтпир, թպտիր тһпир – средство от чего либо, среднеарм. яз. թսպիր тһтпир, թաքդիր тһадбир, թպտիր тһпир – средство, лекарство; в гаварах Тбилиси, Мокс թաքդիր тһадбир, Карин, Ширак, Муш թապտիր тһапир, Ван թեքդիր тһебдир в знач. средство от чего-либо, приказ, припасы в дорогу.

ԹԻԲԻԻԸԸ (Չ), ան. մաքրություն ու կարգ սիրող:

ThИБДИРЛЫ (Չ), п. аккуратный, чистоплотный (о человеке).

ԹԻԹԻԶ, ան. 1. ցուրտ ու խոնավ (եղանակ). 2. մռայլ (դեմք). թուրք. թիթիզ – բարկացած:

ThИThИЗ, п. 1. ненастный, промозглый (о погоде). 2. хмурый, угрюмый, мрачный (о лице); турец. titiz – капризный, привередливый, крым.татар. титис – гадкий, противный; в гаварах Ван, Амасия, Карин, Муш թիթիզ тһитһиз – промозглый; раздражительный, обидчивый, Амшен թիթիզ тһитһиз – брезгливый, щепетильный.

ԹԻԹԻՍ-ԹԻԹԻՍ ԱՆԷԼ 1. պատառոտել մանր կտորների. 2. հանգամանքեն, մանրագնին, փոթկոտորոյամբ (ինչ որ բան ստուգել, պատմել):

ThИThИМ-ThИThИМ АНЭЛ 1. разорвать на мелкие куски. 2. скрупулёзно, дотошно, тщательно (проверять что-либо, рассказывать и т.п.).

ԹԻԹՄԻՇ ԱՆԷԼ 1. թեժացնել (կրակը). 2. գրգռել, թարմացնել (ցավը, հոգսը). թուրք. թուրմակ – բռնել. **դերդը թիթմիշ անել** վիշտը նորոգել:

ThIThMIШ ANƏL 1. раздувать огонь. 2. перебирать шерсть. 3. делать что-либо по частям (напр. возвращать денежный долг); **дэрды thithмиш анэл** задеть за живое.

***ԹԻԼ** և **ԹՅՈՒԼ** (Ն), գ. շղարշ. ֆր. . թյուլ > тюль – շղարշ:

***ThИЛ** և **ThЮЛ** (H), с. тюль, газ, тонкая сетчатая ткань; франц. tulle тюль, от которого турец. tül тюль, рус. тюль; в гаваре Ван թիլ тюль.

ԹԻԼՔԻ, գ. 1. աղվես. 2. խորանանկ մարդ. փոխ. թուրք.:

ThИЛKИИ, с. 1. зоол. лиса. 2. перен. плут, хитрец; турец. tilki, крым.татар. тильки – лиса; в гаварах Амшен թիլկի тилки, Карабах թիլքի тиюлки – лиса.

ԹԻՆԹՕՅՔ ԱՆԷԼ 1. ջանասիրաբար փնտրել, ինչ որ բան որոնել. 2. ցիրուցան անել, անկանոնություն ստեղծել (մարդու վերաբերյալ, որը կերակրով ափսեի մեջ խառնում է ուտելիքը, հավի վերաբերյալ, որը փորփորում է հողը):

ThИНThOЦhKh ANƏL 1 выбиться из сил в поисках какой-либо вещи. 2. разворошить, привести в беспорядок (о человеке, который копошится в тарелке с едой, о курице, которая роется в земле и т.п.).

ԹԻՆՔԱ առանձին չի գործածվում, այլ միայն **թինքա գրդուել** ուժասպառ լինել (դիմորոշ հոդերով):

ThИНКhA употр. в выраж. **thinkha гыдррэл** обессилеть (с притяжат. артиклями); литер.вост.арм. տնքալ տնխал, литер.зап.арм. տնքալ (днкhal) – кряхтеть под весом груза.

ԹԻՐՔԻ ԷԼԷԼ (Նխզ) լեզու ելնել, խոսել սկսել. թուրք. թյուրքիվ – երգ:

ThИPKИИ ЭЛЛЭЛ (Hxч) стать предметом пересудов; турец. türkü olmak (òrðèr îèiàè) – ñòàòü ìðààìàòü ðàçàîîððà (türkü тюркю – народная песня, olmak – быть, стать).

ԹԻՇԻ, տե՛ս դիշի:

ThИШИ, см. диши.

ԹԻՍ, գ. աղեքնեթի գազ՝ բաց թողված առանց ձայն հանելու:

ThИC, с. беззвучно выпускаемые кишечные газы; литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թիս this, в том же значении.

***ԹԻԴԷ** (Ն), գ. թել, դերձան. փոխ. թուրք.:

***ThИPƏ** (H), с. нить, нитка; турец. tire (тире) – бумажные нитки; Ван թիրթ thirä – нить.

ԹԻՐԻԹ ԱՆԷԼ (հացը) թաթախել արգանակի մեջ. արար. սերիդ – հացի բրդուճ, որից թուրք. թիրիթ – նույն նշ.:

ThИPИTh ANƏL макать хлеб в жидкое блюдо; араб. serid – кусок хлеба, от которого турец. tirit (тирит) – бульон, хлебная похлёбка; в гаварах Полис, Партизак թիրիթ thиритh – кусок хлеба, увлажнённый в супе, в гаварах Харберд, Буланых, Карин, Джавахк, Хотрджур թիրիթ thиритh – жидкое блюдо с мясом и чечевицей.

ԹԻՓԱՐՔ, գ. տեք, կերպարանք:

ThИPhAPKh, с. вид, облик, внешний вид; грабар տիպ тип – печать, подобие, облик, сходство, вид, տիպար типар – шаблон, форма, модель, литер.вост.арм. տիպար типар, литер.зап.арм. տիպар (произн. дипар) – образец, тип, Сучава դիբար՝ար дшибар – облик.

ԹԻՓ-ԹԱՍԱՍ կամ **ԹԱՍ-ԹԱՍԱՍ**, ած. բոլորովին, լրիվ. փոխ. թուրք.:

ThИPh-ThAMAM или **ThAC-ThAMAM**, н. 1. заполненный до краёв. 2. полностью готовый; крым.татар. тип – частица, усиливающая значение слова.

ԹԻՓ-ԹԱՑ, ած. բոլորովին թաց:

ThИPh-ThAЦh, п. совершенно мокрый.

ԹԻՓ-ԹԷՄԻՉ, ած. շատ մաքուր. թուրք. թեփ թեմիզ – բոլորովին մաքուր:

ThИPh-ThƏMИЗ, п. абсолютно чистый; см. thiph-thамам.

ԹԻՔԻՉԻ, գ. դերձակ, դերձակուհի:

ThИKИИДЖИ, с. портниха; портной; крым.татар. тикиджи – швея.

ԹԻՔԻՉԻՈՒԹԻՆ, գ. դերձակություն:

ԹԻԿԻԿԻԴՋԻՍԹԻՆ, с. портняжное ремесло.

ԹՅՈՒԹՅՈՒՆ կամ **ԹԻԹԻՆ** (Ն), **ԹՈՒԹՈՒՆ** (Չ), **ԹԻԹՈՒՆ** (Թոփտիում, Սալայում), գ. ծխախոտ. արար. և պարս. թուրթուն – ծխախոտ, թուրք. թյուրթուն – ծուխ:

ԹԻՍԹԻՍ или **ԹԻԹԻՆ** (Ո), **ԹԻՍԹԻՍ** (Чалтырь), **ԹԻՍԹԻՍ** (с. Крым и Б. Салы), с. табак; араб.-перс. tutun – табак, от которого турец. tütün (тютюн), крым.татар. тютюн – табак; литер.вост.арм. թուրթուն thuythun – табак, в гаварах Карабах, Полис, Ван թիլթիլն thiythion и թուրթուն thuythun, Карин թիլթիլն thithin – табак.

ԹՅՈՒՆՅՈՒՆ, գ. տեսակ. թուրք. թյուրյուն – նույն նշ.:

ԹԻՍՐՐԼՅՈՒ, с. вид, сорт; турец. türlü (тюрюлю) – вид, сорт; в гаварах Ван թիլլիլի thiorrlyo, Карабах թուրլու thurlyu – вид, сорт.

ԹՅՈՒՆՅՈՒՆ-ԹՅՈՒՆՅՈՒՆ (Ն), ած. տիսակ-տիսակ:

ԹԻՍՐՐԼՅՈՒ-ԹԻՍՐՐԼՅՈՒ (Ո), և. всякий, разный; турец. türlü türlü (тюрюлю-тюрюлю), крым.татар. тюрюлю-тюрюлю – всякий, разный; в гаварах Багеш, Алашкерт, Муш թուրլու-թուրլու thurlyu-thurlyu – всякий, разный.

ԹՅՈՒՆՅԷՆԳ (Ն), **ԹՈՒՎԷՆԳ** (Չ), գ. հրացան. պարս. թոֆանգ – հրացան, թուրք. թյուֆենկ:

ԹԻՍՓՅՈՒՄ (Ո), **ԹԻՍՎՅՈՒՄ** (Чалтырь), **ԹԻՍՎՅՈՒՄ** (с. Крым), с. винтовка, ружьё; перс. tōfang – ружьё, от которого турец. tüfek (тюфек), крым.татар. тюфек – ружьё; среднеарм. яз. թրվանկ thivank, թրվանկ thovank, թուֆանք thufankh – ружьё, из перс., в гаварах Амшен թրվոնգ thivong, Полис թիլֆենկ thiofank, Карабах, Урмия, Ван, Хотрджур, Карин թվանք thivankh, Тбилиси, Шемаха թվանգ thivang, Горис թուվենգ thuveng, Мегри, Карчеван թիվանգ thivang, Шатах թֆակ thfak – ружьё.

ԹՅՈՒՆԹՅՈՒՆՍԱԼ (Ն), **ԹՈՒՆԹՈՒՆՍԱԼ** և **ԹԸՆԹԸՆՍԱԼ** (Չ) ավստրալ. գղջալ:

ԹԻՍՓԹԻՍՓԱԼ (Ո), **ԹԻՍՓԹԻՍՓԱԼ** и **ԹԻՍՓԹԻՍՓԱԼ** (Ч) сожалеть, раскаиваться; **ԹԻՍՓԹԻՍՓԱ** ни о чём не жалеет; крым.татар. тюф-тюф – какая жалость.

ԹՈՒՅ, գ. թուզ, թզինու պտուղ:

ԹԻՍՅ, с. бот. инжир, фи́га; заимств. из древних, ныне мёртвых средиземноморских языков; грабар թուզ thuz – инжир, фиговое дерево, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուզ thuz – инжир, фи́га, в гаварах Ахалциха, Ереван, Зейтун, Харберд, Карин, Хачин, Амшен, Мокс, Муш Нор-Джуга, Себастья, Тигранакерт թուզ thuz, Тбилиси թուզր thuzy, Агулис, Горис, Карабах թուզր thozny, Ван թիլ thioz.

ԹՈՒՅԱՆ, տե՛ս դուզախ:

ԹԻՍՅԱԽ, см. дузах.

ԹՈՒՅԼՈՒՄ (Ն), **ՏՈՒՅԼՈՒՄ** (Չ), գ. աղջուր. թուրք. թուզլը – աղջուր:

ԹԻՍՅԼՅՈՒՄ (Ո), **ԹԻՍՅԼՅՈՒՄ** (Ч), с. рассол; турец. tuzlu (тузлу), крым.татар. тузлу – солёный.

ԹՈՒԹ, գ. թթենու պտուղ:

ԹԻՍԹ, с. бот. 1. тутовая ягода, ягода шелковицы. 2. шелковица, тутовое дерево; заимствовано либо непосредств. от арамейского tuta – шелковица, либо через перс.; грабар թութ thuth – шелковица, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թութ thuth – ягода шелковицы, шелковица, в большинстве диалектов թութ thuth, Тбилиси թութր thuthy, Агулис, Горис, Карабах, Возм թոթ thoth, Асланбек, Салмаст, Ван թիլթ thioth.

ԹՈՒԹԱՍ (Ն), **ՏՈՒԹԱՍ** (Չ), գ. բուռ. թուրք. թութամ – բուռ:

ԹԻՍԹԱՄ (Ո), **ԹԻՍԹԱՄ** (Ч), с. пригорошняя, горсть, щепотка; турец. tutam – щепотка.

ԹՈՒԹԱՍԼԷՍԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏՈՒԹԱՍԼԷՍԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) բոնել (ձեռքի փոկ):

ԹԻՍԹԱՄԼԷՄԻՍ ԱՆՅԼ (Ո), **ԹԻՍԹԱՄԼԷՄԻՍ ԱՆՅԼ** (Ч) взять щепотку чего-либо.

ԹՈՒԹԱՌ (Ն), **ՏՈՒԹԱՌ** (Չ), գ. հակառակվող բնավորություն. պարս. դութար – երկու լարով երաժշտական գործիք. **ԹՈՒԹԱՌ ԲՐՈՆԷԼ** (Ն), **ՏՈՒԹԱՌ ԿՐՈՆԷԼ** (Չ) սկսել հակառակվել, հակաճանել (մարդկանց տրամադրությունը երաժշտության հետ համեմատելու – մի օրինակ էլ տե՛ս քեմեյլ):

ThYThAPP (H), **ТУТАРР** (Ч), с. упрямый; **thuthарры быррнэл** (H), **тутарры пыррнэл** (Ч) упрямитесь; перс. дутар – двухструнный музыкальный инструмент; крым.татар. тутарлы – неуравновешенный; упрямый.

ԹՈՒԹԱՌԸ (Ն), **ՏՈՒՏԱՌԸ** (Չ), փձ. hաղառակվող, կամակոր:

ThYThAPPԼЫ (H), **ТУТАРРԼЫ** (Ч), п. упрямый; крым.татар. тутарлы – упрямый.

ԹՈՒԹԻ ՉԱՌ, գ. թթենի:

ThYThИ ДЗАРР, с. бот. тутовое дерево, тутовник, шелковица.

ԹՈՒԹԻ ՉԻՉԱԳ, գ. մի տեսակ բույս է:

ThYThИ ЧИЧhАГ, с. бот. дымянка лекарственная, или дикая рута, *Fumária officinális*, однолетнее растение семейства Дымянковые.

ԹՈՒԹԻՅԱ, գ. ցինկ, որի աղերը գործածվում են իբրև դեղ, մանավանդ աչքի դեղ. **թուրիայի դեղ գերավ** (Չ) ախորժակով կերավ (չուսովելու բանը). բառի ճիշտ իմաստը մոռացված է:

ThYThИЙА, с. соли цинка, которые применялись в качестве лекарства, в частности при лечении глазных болезней; **тутийайи дэхь гэрав** (Ч) съел с аппетитом (о несъедобной пище); от перс. tutiya – сурьма, окись цинка; грабар **թուրիш thuthia** – сурьма, окись цинка, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **թուրի thuthi** – сурьма.

ԹՈՒԹԻՍԱ, գ. սուիսձ. **թուրք. թուրկալ** – սուիսձ:

ThYThХАЛ, с. казеиновый клей для склеивания деревянных изделий, изготавливается из рогов и копыт домашнего скота; турец. *tutkal* (туткал), крым.татар. туткъал – клей; в гаварах Ван Карабах, Полис, Муш, Карин, Багеш **թուրխալ thuthxal**, Амшен **դուսկալ дуткал** – клей.

ԹՈՒԹԻՍԱԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ սուիսձով կպցնել. **թուրք. թուրխալամակ** – նույն նշ.:

ThYThХАЛЛЭМИШ АНЭЛ клеить; турец. *tutkallamak*, крым.татар. туткъалламакъ – клеить.

ԹՈՒԹԻՒԷԼ, բ.ն. սուսձել:

ThYThХЭЛ, г.д.з. клеить.

ԹՈՒԹՍԱ ԱԲՈՒՐ, գ. խմորեղեն ջրալի կերակուր:

ThYThМАДЖ АБУР, с. суп-лапша с хрустящими подушечками из теста, кислым молоком (мадзун) и яйцом; от турец. *tutmaç* (тутмач) – род клёцок, которые подаются с кислым молоком; грабар **դրմաջ дмадж** – турецкое кушанье с клёцками, литер.зап.арм. **դրմաճ** (произн. **thythмадж**) – кушанье с клёцками; синоним – кыррт-кыррт абур.

ԹՈՒԹՄԻՇ ԱՆԷԼ (Չ) ձեռքով դիպչել. **թուրք. թուրմակ** – բնուել:

ThYThМИШ АНЭЛ (Ч) трогать, дотрагиваться; турец. *tutmak* – трогать.

ԹՈՒԹՈՒ, փձ. թթու:

ThYThУ, п. кислый; грабар **թթու ththuy** – кислый, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. **թթու ththuy**, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Харберд, Карин, Амшен, Мокс, Муш, Нор-Джуга, Себастья, Сучава, Тбилиси **թթու ththuy**, Шемаха, Полис, Родосто **թթու ththuy**, Хачин **թթու thäthuy**, Тигранакерт **թթթթու ththththuy**, Зейтун **թթթу thothuy**, Асланбек, Салмаст, Ван **թթի ththю**, Мараха **թիթի thюthю**, Агулис, Горис, Карабах, Возм **թթо ththо**.

ԹՈՒԹՈՒ ԲԱՆ (Ն), **ԹՈՒԹՈՒ ՊԱՆ** (Չ, գ. թթու բան:

ThYThУ БАН (H), **ThYThУ ПАН** (Ч), с. кислятина.

ԹՈՒԹՈՒԳԷԳ, փձ. թթու:

ThYThУГЭГ, п. кисловатый, довольно кислый; литер.зап.арм. **թթուկել** (thythугэг).

ԹՈՒԹՈՒՆ, տե՛ս թթուրթու:

ThYThУН, см. thюthюн.

ԹՈՒԹՈՒԹԻՆ, գ. թթու համ:

ThYThYThИН, с. кислый привкус.

ԹՈՒԹՈՒՉԱ, փձ. թթու:

ThYThУДЖА, п. кисловатый, довольно кислый.

ԹՈՒԹՍՈՒ և **ԹՈՒԾՏՈՒ** (Չ), **ԹՅՈՒԹՍՅՈՒ** և **ԹՈՒԹՍՈՒ** (Ն), գ. առանձին չի գործածվում. **թութու** դրնել (Ն), **թութու** սընել (Չ) ծուխ դնել մոծակների և այլ միջատներից ազատելու համար. հոսանիշը – մուխոցը (Ն), մուխոծկ (Չ). **թուրք**. թյութայու – ծուխ, ծխում:

ThYThCY и **ThYЦЦY** (Ч) **ThЮThCЮ** и **ThYThCY** (H), с. употр. в выраж. **thythcy** **дынэл** (H), **thythcy** **тынэл** (Ч) окуривать комаров и других насекомых; турец. tütsü (тютсю) – окуривание, курение; синон. мухоцкк (H), мухоцк (Ч).

ԹՈՒԼ, ան. թուլ:

ThYJ 1. п. слабый. 2. н. слабо; **цәркән thул э** (Ч) вороватый, нечистый на руку, тул; грабар **թուլ** **thуйл** – ярмо, упряжь; ленивый, литер.вост.арм. **թուլ** **thуйл**, литер.зап.арм. **թուլ** **thуйл** – слабый, слабо, в большинстве диалектов **թուլ** **thул**, Харберд **thол** **թուլ**, Зейтун **թըլ** **thыл**, Акна **թուլ** **thөл**, **թիլ** **thюл**, Агулис, Асланбек, Шемаха, Горис, Карабах, Аварик **thюл** **թիլ**, Салмаст **thуэл** **թուլ**, Ереван **thил** **թիլ** – слабый.

ԹՈՒԼԱ, գ. աղյու. **թուրք**. **թուլլա** – աղյու. **թուլա զարնել** (Ն) աղյուսի փռոցով մաքրել մետաղե իրերը:

ThYJA, с. кирпич; **thула зарнэл** (H) чистить металлические предметы кирпичным порошком; турец. tuğla (тухьяла), крым.татар. тола – кирпич; в гаваре Полис **թուլլա** **thухьяла** – кирпич.

ԹՈՒԼԱՆԱԼ և **ԹԸԼԱՆԱԼ**, -աղավ, -աղած, -աղոդ, բ.չ. **թուլանալ**:

ThYLANAL и **ThЫLANAL**, -ацһав, -ацһадз, -ацһохъ, г.с.з. слабеть; корень древнеарм. яз. **թուլ** **thуйл** – ярмо, упряжь, литер.вост.арм. **թուլանալ** **thуланал**, литер.зап.арм. **թուլնալ** **thулнал** – слабеть, в гаварах Тбилиси **թուլանալ** **thуланал**, Муш, Полис, Родосто, Себастья, Сучава **թուլնալ** **thулнал**, Карабах, Шемаха **թիլնալ** **thюлнал**, Асланбек **թիլնալ** **thюлнал**, Харберд **թուլնալ** **thолнал**, Зейтун **թըլուլ** **thолнол**.

ԹՈՒԼԱՅԸՆԷԼ և **ԹԸԼԱՅԸՆԷԼ**, -ցուց, -ցուցած, բ.չ. **թուլացնել**:

ThYLAЦҺЫНЭЛ и **ThЫLAЦҺЫНЭЛ**, -цһуцһ, -цһуцһадз, п.г. ослабить.

ԹՈՒԼԲԷՐԱՆ (Ն), **ԹՈՒԼՊԷՐԱՆ** (Չ), ան. զաղսնիք չպահող:

ThYLBЭPAN (H), **ThYLPЭPAN** (Ч), с. болтун; литер.зап.арм. **թուլբերան** (произн. **thулпһэран**) – болтун.

ԹՈՒԼԳԷԳ, ան. բավական թուլ:

ThYLGЭГ 1. п. слабоватый. 2. н. слабовато; литер.зап.арм. **թուլկեկ** (произн. **thулгэг**).

ԹՈՒԼՈՒԲԼԱՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն) խաբել:

ThYLYBЛAMИШ ANЭЛ (H) обвести вокруг пальца.

ԹՈՒԼՈՒԹԻՆ, գ. **թուլություն**:

ThYLYThIN, с. слабость.

ԹՈՒԼՈՒՄԲԱ, գ. խոխովակ. պարս. **թուլմբա** – ջրհան. արաբ. **թուլումբա** – խողովակ:

ThYLYMBA, с. печная труба; турец. tulumba – насос, помпа, из араб.; в гаварах Ван, Полис, Амасия **թուլումբա** **thулумпа** – насос, Амшен **թուլումբա** **thулумба** – клизма.

ԹՈՒԼՈՒՄԲԱԶԻ, գ. հրդեհաշիջ. պարս. **թուլմբա** – ջրհան. արաբ. **թուլումբա** – խողովակ:

ThYLYMBADЖИ, с. пожарный; турец. tulumbacı – пожарный; в гаварах Полис, Ван, Мокс **թուլումբաճի** **thулумпачи** – пожарный.

ԹՈՒԼՈՒԲ (Ն), **ԹՈՒԼՈՒՓ** (Չ), գ. 1. տիկ, պարկապուկ. 2. (Չ) կնոջ շրջագրեստ մեջքից մինչև վար. **թուրք**. **թուլուփ** – տիկ. **թուլուփ հանել** այծի մորթը ամբողջությամբ քերթելով տիկ շինել. **թուլուփ չալել** պարկապուկ նվազել:

ThYLYB (H), **ThYLYPh** (Ч), с. 1. бурдюк. 2. волынка (музык. инструмент). 3 (Ч) юбка от пояса до пят; **thулуnһ** **һанэл** содрать целиком шкуру овцы и сделать бурдюк, **thулуnһ** **чһалэл** играть на волынке; крым.татар. тулуп – шкура, содранный целиком, кожаный мешок, тулуп (одежда), тулуп-зурна – волынка.

ԹՈՒԼՈՒՓ-ՍՈՒՇՏԱԳ, գ. մորթե լայն մուշտակ՝ բարձր օձիքով, որի վրա վզի տակ, ունի միայն մի կոճակ:

ThУЛУПш-МУШТАГ, с. длинная запашная шуба из овчины с высоким воротником и одной пуговицей на подбородке.

ԹՈՒԽ, шд. թուխ:

ThУХ, п. смуглый, тёмный, темнокожий; грабар թուխ thux – тёмный, смуглый, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուխ thux – смуглый, в гаварах Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Мокс, Ван, Шемаха, Нор-Джуга, Тбилиси թուխ thux, Агулис, Горис, Карабах, Возм թոխ thox – тёмный, смуглый.

ԹՈՒԽԳԷԳ, шд. քիչ թուխ:

ThУХГЭГ, п. смугловатый; литер.зап.арм. թխկեկ (произ. thxгэг).

ԹՈՒԽԹ (Ն), **ԹՈՒԽՏ** (Չ), գ. թուղթ. **թուխթ խաղալ** (Ն), **թուխտ խաղալ** (Չ) թղթախաղով պարապել. **թուխթ նայել** (Ն), **թուխտ նայել** (Չ) թղթով գուշակությունն անել:

ThУХTh (Н), **ThУХТ** (Ч), с. 1. бумага. 2. деловая бумага, документы. 3. игральные карты; **thuxth хахьал** (Н), **thuxt хахьал** (Ч) играть в карты, **thuxth найэл** (Н), **thuxt найэл** (Ч) гадать на картах; грабар թուղթ thuxth – письмо, литер.вост.арм. թուղթ thuxth, литер.зап.арм. թուղթ (пр. thuxth) – бумага, в гаварах Зейтун, Мокс, Сучава, Ван թուխթ thuxth, Алашкерт, Ахалциха, Ереван, Муш, Мараха, Шемаха, Салмаст, Тбилиси թուխտ thuxt, Полис, Себастиа թուխդ thuxd, Акна թուխդ thuxd, թիխդ thioxd, Агулис, Возм թոխթ thoxth, Горис, Карабах թոխտ thoxth, Шатах տուխտ thuxt.

ԹՈՒԽԹԷ (Ն), **ԹՈՒԽՏԷ** (Չ), шд. թխթե:

ThУХThЭ (Н), **ThУХТЭ** (Ч), п. бумажный, изготовленный из бумаги.

ԹՈՒԽՈՒՄ, տե՛ս թոխում:

ThУХУМ, см. thoxум.

ԹՈՒԽՍ, գ. թուխս. **թուխս քալ** (Ն), **թուխս կալ** (Չ) թխսելու վիճակում լինել (հավը). **թուխս նրստել** թխսել (հավը). **թուխս դընել** (Ն), **թուխս տընել** (Չ) թխսել ուզող հավին ձվերի վրա նստեցնել:

ThУХС, с. наседка, клуша; **thuxc гал** (Н), **thuxc кал** (Ч) готовиться высидивать яйца (о курице), **thuxc ныстэл** (Н), **thuxc ныстэл** (Ч) а) высидивать яйца, б) сидеть поджав ноги подобно наседке, **thuxc дынэл** (Н), **thuxc тынэл** (Ч) сажать курицу на яйца; грабар թուխ thux – высидивание цыплят, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուխ thuxc – наседка, в гаварах Арабкир, Агулис թոխ thox, Ахалциха, Ереван, Карин, Хачин, Мокс, Муш, Мараха, Ван, Шемаха, Нор-Джуга, Салмаст, Тбилиси թուխ thuxc, Карабах, Возм թոխ thoxc, Горис թոխур thoxcy – наседка.

ԹՈՒՅԱԽ (Ն), **ՏՈՒՅԱԽ** (Չ), գ. սրակ, կճղակ. **տույախ սերեր**:

ThУЙАХ (Н), **ТУЙАХ** (Ч), с. копыто; **туйах сэбэб**; крым.татар. туякь – копыто.

ԹՈՒՅՍ, գ. դիմազիծ. **թույս բերել** (Ն), **թույս պերել** (Չ) դիմազծերով նմանվել մեկին:

ThУЙС, с. облик; черты лица; **thuyc бэрэл** (Н), **thuyc пэрэл** (Ч) быть похожим на кого-либо чертами лица.

ԹՈՒՆԴ, шд. համեստ, լռակյաց, բարեսիրտ:

ThУНД, п. 1. молчаливый, скромный. 2. добродушный.

ԹՈՒՆԷՔ (Ս. Սալա), գ. նրելուկ պտուղ ձմերուկի, սեխի, վարունգի, դրումի:

ThУНЭКh (с. Большие Салы), с. завязь, завязавшийся плод (арбуза, дыни, огурца, тыквы и т.п.); крым.татар. тель – приплод, плод; зародыш, зачаток.

ԹՈՒՆԹՆՈՒՅ, գ. դնդուց, մսան. ծագում է դնդեղ բառից, որ նշանակում է կակուղ. *չաղըլի **թունթխուց** գերանդիի կոթի վրա ամրացրած փայտի կտորը աջ ձեռքով բռնելու համար:

ThУНThХУЦh, с. мякоть, мясо без костей и хрящей; ***чхалхьыйи thунthхуцh** лучок, рукоятка, приделанная к косовищу косы, чтобы держаться за неё рукой; грабар դնդեղ дндехь –

мягкий, мякоть, литер.зап.арм. թնթղուց тһынтһхьуцһ – мякоть, Харберд դ՛րնդ՛րղուց дһындһыхьуцһ, Карин դնդղու՛մ дндхьум, Буланых դնդեղ дндехь – мякоть.

ԹՈՒՆՉ (Ն), **ԹՈՒՆՉ** և **ՏՈՒՆՃ** (Չ), գ. դունչ:

ԹԿՆՈՒՇ (Կ), **ԹԿՆՈՒՇ** և **ԿՆՈՒՇ** (Չ), с. морда, рыло; грабар դունչ дунчһ – морда, рыло, литер.вост.арм. դունչ дунчһ, литер.зап.арм. դունչ (произн. тһунчһ) – морда, рыло, в гаварах Тбилиси դունչ дунчһ, Ахалциха, Ереван, Нор-Джуга, Сучава, Муш դ՛ունչ дһунчһ, Амшен, Шемаха տունչ тунчһ, Хачин, Родосто թունչ тһунчһ, Акна դһունչ дһунчһ, Карабах տունչ тһунчһ, Возм դ՛ոնչ дһончһ, Зейтун դ՛րնչ дһынчһ.

ԹՈՒՇ, գ. թուշ:

ԹԿՍ, с. анат. щека; грабар թուշ тһуш – щека, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուշ тһуш – щека, в большинстве диалектов թուշ тһуш, Горис, Карабах թօշ тһош, Асланбек, Салмаст թիւշ тһюш, Агулис թէշ тһэш.

ԹՈՒՇԷՄԻՇ ԼԱԼ մտաւհոգիւած, մտածմունքի մեջ լինել. թուրք. դիմշունմէք – նույն նշ.:

ԹԿՍՅՄԻՍ ԼԱԼ озаботиться чем-либо, погрузиться в свои мысли; турец. düşünmek (дюшонмек) – обдумывать, взвешивать, быть озабоченным, огорчаться, крым.татар. тюшонмек – думать.

ԹՈՒՇԷՄԷ (Չ), **ԹԻՇԷՄԷ** (Ն), գ. հոգու, մտաւհոգութիւն:

ԹԿՍՅՄՅ (Չ), **ԹԻՍՅՄՅ** (Կ), с. рутина, повседневные хлопоты, заботы; турец. düşünmek (дюшонмек) – огорчаться, печалиться.

ԹՈՒՉ, գ. արույր, բրնձ. փոխ թուրք.:

ԹԿՉ, с. латунь, бронза; турец. tunç (тунч), крым.татар. тунч – бронза; в гаварах Ван, Карабах թուչ тһудж – бронза.

ԹՈՒՌՆԱ, գ. կռունկ. թուրք. թուրնա – կռունկ:

ԹԿՐՐՈՒՄ, с. зоол. журавль; турец. turna, крым.татар. турна – журавль.

ԹՈՒՌՆԻ, ած գ. թթու դրած կանաչեղեն կամ միրգ. փարս. թորշ – թթու, թորշի – թթու, թորշի դրած. **թուռշի գրդեղ** սաւտիկ հոգնել. **թուռշի դրնել** (Ն), **թուռշի տրնել** (Չ) թթու դնել:

ԹԿՐՐՐՈՒՄ 1. с. соленья из овощей или фруктов. 2. п. квашеный. 3. маринованный; **թԿՐՐՐՈՒՄ** гыдррэл умаяться, утомиться, **թԿՐՐՐՈՒՄ** дынэл (Կ), **թԿՐՐՐՈՒՄ** тынэл (Չ) а) квасить, подвергать брожению (капусту и т.п.), б) консервировать овощи; от перс. tūršī (тюрши) – кислый; соленье; среднеарм. яз. թուռշի тһуррши и թուրշի тһурши, в гаварах Ван, Ахалкалаки, Амшен թուռշի тһуррши, Карин թուրշի тһурши – соленья.

ԹՈՒՌՆԻ ԴՐՐԱՉ (Ն), **ԹՈՒՌՆԻ ՏՐՐԱՉ** (Չ), ած. թթու դրած:

ԹԿՐՐՐՈՒՄ ԿՐԱԿՉ (Կ), **ԹԿՐՐՐՈՒՄ ԿՐԱԿՉ** (Չ), ք.ք.ք.ք. 1. квашеный. 2. маринованный.

ԹՈՒՎԱՐՍԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏՈՒՎԱՐՍԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) լուծից արձակել, հանգիստ տալ (լծկան կենդանիներին). հոմանիշը – ածկրել (Չ):

ԹԿՎԱՐՄԻՍ ԱՆՅԼ (Կ), **ԿՎԱՐՄԻՍ ԱՆՅԼ** (Չ) распрягать, освободить от ярма; крым.татар. тувармакъ – распрягать; синоним – ацкырэл (Չ).

ԹՈՒՎԱՐՈՒՄ (Ն), **ՏՈՒՎԱՐՈՒՄ** (Չ), գ. արձակում լուծից:

ԹԿՎԱՐՄ (Կ), **ԿՎԱՐՄ** (Չ), с. распрягание, освобождение от ярма.

ԹՈՒՎԱՐՉԻ (Ն), **ՏՈՒՎԱՐՃԻ** (Չ), գ. հովիվ, որ արածեցնում է խոշոր եղջուրավոր անասուն:

ԹԿՎԱՐՉԻ (Կ), **ԿՎԱՐՉԻ** (Չ), с. пастух, пасущий крупный рогатый скот; крым.татар. туварджи – скотник.

ԹՈՒՎԷՆԳ (Չ), տե՛ս թուֆենգ (Ն):

ԹԿՎՅՆԿԻ (Չ), см. тһюфэнг (Կ).

ԹՈՒՐ՝, գ. թուր:

ԹԿՐ՝, с. сабля; исконно арм. слово, грабар թուր тһур – шпага, сабля, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուր тһур – сабля, в большинстве диалектов թուր тһур, Агулис թօր тһօր – сабля.

ԹՈՒՐ² (Ն), տե՛ս տուր (Չ):

ThYP² (H), см. тур (Ч).

***ԹՈՒՐԱ**, գ. լախս, լաթե գոտին ոլորելով շինած հաստ պարան, որով հնումը մի պատանեկան խաղի մեջ ծեծում էին հաղթվողին. թուրք. թուրա – նույն նշ.:

***ThYPA**, с. кушак, матерчатый пояс, скрученный жгутом, которым в старину побивали проигравшего в юношеской игре; турец. tura (тура) – жгут, игра в жгуты, из перс.

ԹՈՒՐԹՈՒՐ, գ. թրթուր:

ThYPTHYP, с. зоол. гусеница; исконно арм. слово, грабар թրթուր thրthур – гусеница, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թրթուր thրthур, Ахалциха, Карабах, Карин, Себастья թրթուր thրthур, Родосто թուրթուր thурthур, Муш թրթուր thրրthур, Зейтун թրրթուր thыртthур, Ереван թրթուր thրthурр, Алашкерт, Ван, Салмаст թրթուր thրրthурр, Хачин թոյթույ thայthуй, Возм թրթոռ thրրthорр, Агулис, Мокс թրթոռ thыртthорр, Асланбек, Полис թրրթրր thыртthыр.

ԹՈՒՐԹՈՒՐՕՐ, ած. որի վրա շատ թրթուր կա (ծառ, թուփ և այլն):

ThYPTHYPOD, с. покрытый гусеницами (о дереве, кусте).

ԹՈՒՐՔ, գ. 1. թուրք. 2. անգութ, դաժան. **թամամ թուրք է** խիղջ չունի:

ThYPKh 1. с. турок. 2. п. безжалостный, жестокий; **thамам thуркh э** безжалостный, жестокосердный.

ԹՈՒՐՔԷՐԷՆ, մկ. թուրքերեն:

ThYPKhƏPƏH, н. по-турецки.

ԹՈՒՔ, գ. թուրք. **թուր ու մուր** նախատիւր:

ThYKh, с. 1. слюна. 2. плевок; **thыкh у мур** позор, стыд и срам; исконно арм. слово, грабар թուր thыкh – слюна, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թուր thыкh – слюна, в большинстве диалектов թուր thыкh, Мокс թուր thыкhй, Шемаха թիր thикhй, Акна, Аварик, Салмаст, Ван թիւր thюкh, Асланбек թիւր thюкh, թի* thюh, Карабах թեւր thэкй.

ԹՈՒՔՆԷԼ, թուքնիմ (Ն), **ԹՈՒՔՆԷԼ**, թուքնում, թուքի, -աձ, -նօղ, -թո՛ւր (Չ), բ.չ. 1. թքել. 2. արհամարհել. 3. ամոթել, խայտառակել. **թուր իդոր վրրան** թքի՛ր դրա վրա, ուշադրություն մի դարձնիր. **թուքնելու չաժիլ** նույնիսք վրան թքնելու արժանի չէ. **թուքից-մրրից** ամոթից, խայտառակից:

ThYKhHƏJ, thыкhним (H), **ThYKhHƏJ**, thыкhнум, thыкhи, -адз, -нохь, -thыкh (Ч), г.с.з. 1. плевать, плеватьсья. 2. пренебрегать, игнорировать, не обращать внимания. 3. бранить, срамить; **thыкh идор выран** да плюнь ты на это, не придавай значения, **thыкhнэлу чhажил** недостоин даже плевать, **thыкhицh-мырицh** осрамил, заклеил позором, **thыкhы гудал** а) глотать слюны, б) проглотить обиду, в) сдерживать гнев; исконно арм. слово, грабар թքանել thкhанел, литер.вост.арм. թքել thкhел, литер.зап.арм. թքնել (произн. тыкхнэл) – плевать, в гаварах Сучава թրքնել thыкхнел, Карин, Ахалциха, Родосто, Себастья թրքնել thыкхнэл, Асланбек թր*նել thыhнэл, Амшен թրքնուշ thыкхнуш, Полис թուքնել thыкхнэл, Хачин թուքնել thākхнел, Зейтун թոքնուլ thокхнол, Салмаст թրյնել thыйhнел, Нор-Джуга թքել thкхел, Горис, Ереван, Карабах թքել thкхэл, Агулис, Тбилиси թքիլ thкхил, Ван թրքլել thыкйхэл, Шемаха թիքլիլ thикhйил, Алашкерт թքուլ thкхул.

ԹՈՒՔՕՐ, ած. թքու, թուր քված կամ թափված:

ThYKhOD, п. заплёванный, замусоленный.

ԹՈՒՔՕՐԷԼ¹, -ից, -աձ, -օղ, բ.ն. թքուել:

ThYKhODƏJ¹, thыкходицh, -адз, -охь, г.д.з. 1. слюнявить, мусолить. 2. заплевать.

ԹՈՒՔՕՐԷԼ², -էցավ, -աձ, -օղ, բ.չ. թքուվել:

ThYKhODƏJ², thыкходэцhав, -адз, -охь, г.с.з. 1. слюнявиться, мусолиться. 2. заплеваться.

ԹՈՒՔՕՐՎԷԼ, -վէցավ, -վաձ, բ.չ. թքուվել:

ThYKhODVƏJ, thыкходвэцhав, -вадз, г.с.з. 1. слюнявиться, мусолиться. 2. заплеваться.

ԹՈՒՔՕՐԷՅՐՆԷԼ, -ցուց, -ցուցաձ, -ցրնօղ, -ցո՛ւր, բ.ա. թքոյ անել:

ThYKhODƏChYHƏJ, -цхуцh, -цхуцhадз, -цхынохь, -цхур, п.г. обслюнявить, замусолить.

ԹՌԻՆՔ (Նխօ), գ. թխթախաղի մի տեսակ:

ThPPINKh (Hxч), с. тринька, вид карточной игры (другое название – сека); рус. тринька – карточная игра.

ԹՌԷԹՅԱՔ (Ն), **ՏՐՌԻՏԱԿ** (Չ), գ. 3-տարեկան ձի. *ռուս.* – третьяк:

ThPPЭThЙAKh (H), **ТЫРРИТАК** (Ч), с. трёхгодовалый конь; рус. третьяк – молодое животное на третьем году жизни (обычно о жеребенке или телёнке).

ԹՌՈՒՄԻՔ (Ն), **ՏՌՈՒՄԻԿ** (Չ), գ. կիսավարտիք:

ThPPYCIKx (H), **ТРРУСИК** (Ч), с. тусы; из рус.

ԹՌՈՒՄԻՔ-ՄԱՅՔԱ (Ն), **ՏՌՈՒՄԻԿ-ՄԱՅԿԱ** (Չ), գ. հագնելու սպիտակեղեն:

ThPPYCIKx-МАЙKxA (H), **ТРРУСИК-МАЙКА** (Ч), с. нижнее бельё.

ԹՎԱՆՇՇԱՆ, գ. թվանշան:

ThBANYШAN, с. оценка (школьная); литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թվանշան *th*վանշան.

ԹՕԲԱՆ (Ն), գ. հարդ. հոմանիշը – էշտ (Չ). արար. թիբն – հարդ:

ThOBAN (H), с. солома; синоним – эшт (Ч); крым.татар. тобан – солома.

ԹՕԲԱՆՕՂ, ած. վրան կամ մեջը հարդ թափված, հարդի հետ խառնված:

ThOBANOД, п. смешанный с соломой, содержащий солому.

ԹՕԲԷ ԱՆԷԼ (Չ), **ԹԷՕԲԷ ԱՆԷԼ** (Ն) գղջալ ու որոշել այլ երբեք նույն բանը չանել. արար.

թելբե – գղջում, թուրք. թովբե:

ThOBЭ ANЭЛ (Ч), **ThӨBЭ ANЭЛ** (H) раскaiваться; турец. tövbe (tövbе), крым.татар. төвбе –

раскаяние, из араб.; в гаварах Карабах, Аварик, Амасия, Муш թօրա ընել *thoba* ынэл, Карин թերա ընել *thəba* ынэл – раскaiваться.

ԹՕԶ, գ. փոշի. տե՛ս նաև թօփրախ. փոխ. թուրք.:

ThOЗ, с. пыль; турец. toz, крым.татар. тоз – пыль; в гаварах Карабах, Амшен, Харберд, Ван, Карин, Муш, Амасия, Себастья и т.д. թօզ *thoz* – пыль; см. также *thophrax*.

ԹՕԶԻ ՄԱՇԻՆ, գ. փոշեծուծ:

ThOЗИ МАШИИ, с. пылесос.

ԹՕԶԷԳՕԽ ԼԱԼ ուրթից գլուխ փոշոտվել, փոշու մեջ թավալվել:

ThOЗЭГОХ ЛАЛ покрыться пылью с ног до головы, вывалиться в пыли.

ԹՕԶԼԱՄԻՇ ԱՆԷԼ փոշոտել:

ThOЗЛАМИШ ANЭЛ напылить.

ԹՕԶ-ԴՈՒՄԱՆ, գ.ած. մշուշի պես բարձրացած փոշի, փոշով պատած (երկինք), սաստիկ փոշոտ (եղանակ):

ThOЗ-ДУМАН, с. пыль столбом.

ԹՕԶ-ԹՕՓՂԱԽ, ած. փոշոտ, կեխտոտ (տան մասին):

ThOЗ-ThOПhPAX, п. пыльный, грязный (о доме).

ԹՕԶՕՂ, ած. փոշոտ:

ThOЗОД, п. пыльный.

ԹՕԶՕՂԷԼ¹, -ից, -աձ, -օղ, բ.ն. փոշի անել:

ThOЗОДЭЛ¹, *thozodiщh*, -адз, -охъ, г.д.з. напылить; употр. во всех диалектах.

ԹՕԶՕՂԷԼ², -էցավ, -աձ, -օղ, բ.չ. փոշոտվել:

ThOЗОДЭЛ², *thozodэщав*, -адз, -охъ, г.с.з. пылиться; употр. во всех диалектах.

ԹՕԹ, գ. ժանգ. **թօթ դալ** ժանգոտել:

ThOTh, с. ржавчина; **thoth дал** а) ржаветь, покрываться ржавчиной, б) прокисать (о молоке); крым.татар. тот – ржавчина; синоним – жангырр.

ԹՕԹԷԼ, տե՛ս թօթվել:

ThOThЭЛ, см. *thothvэл*.

ԹՕԹԽԱՐ ԼԱԼ 1. իզուր զբաղված մնալ (աման կամ այլ իրեղեն). 2. կիսակատար մնալ:

ThOThXAP ЛАЛ 1. зря использоваться (о посуде и т.п.). 2. остаться недоделанным, незаконченным (о деле). 3. опустошиться, разориться; **thothxap цэррков машт** (Ч) а) однорукий,

б) с изувеченной рукой, **thothxap мынал** лишиться всего; в гаварах Муш, Карабах, Алашкерт թոթխար thothxap – недоделанный, Карабах, Муш, Алашкерт, Карин, Ван, Нор-Баязет, Ширак, Сасун թոթխար անել thothxap anel – зря использовать большую посуду для небольшого количества пищи.

ԹԹՎԷԼ կամ **ԹԹԷԼ**, բ.ն. շարժել. «թոթափել» բառն է, որի «ա» հնչյունը սղվել է, իսկ «փ»-ն դարձել է «վ». **գրոխը թոթվել** (Ն), **կրոխը թոթվել** (Չ) գրուխը թարժել, որ կարող է ունենալ բացասական, արհամարհական կամ մեղադրական իմաստ:

ThOThBЭЛ или **ThOThЭЛ**, г.д.з. 1. шатать, расшатывать. 2. качать, трясти; **гылохы thothvэл** (Н), **кылохы thothvэл** (Ч) качать головой в знак несогласия, осуждения или недовольства; литер.вост.арм. թոթափել thothaphel – отряхивать, литер.зап.арм. թոթափել thothaphel – трясти, шатать, расшатывать (в диалекте произошла редукция звука «а», а звук «ph» перешёл в звук «в»).

ԹԹՎԸԴԷԼ 1. բ.ն. շատ անգամ շարժել. 2. բ.չ. շատ անգամ կամ շարժվել:

ThOThBYДЭЛ 1. г.д.з. раскачивать. 2. г.с.з. раскачиваться.

ԹԹՎԱՆՔ, գ. սրտունջ, դժգոհություն:

ThOThOVANKh, с. недовольство, ропот.

***ԹՕԼԷ** (Չ), գ. գոմեջի գոմ:

***ThOLЭ** (Ч), с. хлев для быка; крым.татар. толе (диал.) – комната, пристроенное маленькое помещение.

ԹՕԼՕՇ-ԹՕԼՕՇ, տե՛ս լափաշ-լափաշ:

ThOLOШ-ThOLOШ, см. лапаш-лапаш.

ԹՕԽԱ (Ն, **SOXУЗ** (Չ), գ. օղակ. թուրք. թօկա – նույն նշ. Չալթրի ձևը հավանորեն հետևանք է «սօղաշ» մարգագետին բառի ազդեցության:

ThOXА (Н), **ТОХЪАЙ** (Ч), с. 1. м. кольцо, петля. 2. (Ч) пряжка; турец. toka – пряжка, крым.татар. токъя – заколка для волос, пряжка, застёжка; Амасия թօխ thoxa, Ван, Карабах, Аварик, Шемаха թօխ thoxka – пояс с кольцом вместо пряжки.

ԹՕԽԱԼ (Ն), **SOXУЛ** (Չ), ած. բուր (ծայր):

ThOXAL (Н), **ТОХАЛ** (Ч), п. тупой, неострый (кончик чего-либо); крым.татар. токьал – тупой (кончик чего-либо); **тохал марркова** морковь «Каротель», имеющая тупой кончик.

***ԹՕԽԱՄ**, գ. թակ. թուրք. թօկմակ – թակ:

***ThOXMAX**, с. колотушка, молоток (дверной); турец. tokmak – колотушка, молоток (дверной), крым.татар. токьмак – колотушка; в гаварах Ван, Карабах, Муш, Аварик, Харберд, Буланых, Мокс, Хизан, Хиян թոխմախ thoxmax – колотушка.

ԹՕԽԼՈՒ ՕՉԽԱԸ (Ն), **SOXЛНІ ОЧХУЛ** (Չ), գ. մեկ տարեկան ընտան. փարս. թօխալի – փարափ, դատարկ, այսինքն չծնող:

ThOXLY OЧhXAP (Н), **ТОХЛЮ ОЧhXAP** (Ч), с. зоол. годовалый барашек; турец. toklu (токлу), крым.татар. токьлу – годовалый барашек; среднеарм. яз. տօխլի тохли – годовалый барашек, из турец.; Карин, Ерзинджан թոխլու thoxlu, Тбилиси, Себастья թոխլի thoxli, Карабах թոխլի thoxhli, Хотрджур թոխլի thuxli – годовалый барашек.

ԹՕԽՈՒՄ (Ն), **ԹՈՒԽՈՒՄ** (Չ), գ. ցեղ (մարդու, կենդանիների). փարս. թօղմ – սերմ:

ThOXUM (Н), **ThUXUM** (Ч), с. 1. род, племя. 2. порода (человека, животных). 3. клан; перс. tohm – род; грабар տոհմ tohm – род, племя, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. տոհմ tohm – род, Амшен տոհմ tohm, Ван, Карабах, Полис, Карин թօխում thoxum, Алашкерт, Багеш թախում thaxum – род, племя; семья; от перс. также турец. tohum (тохум) – семья, крым.татар. тохум – семена; род.

ԹՕԽՅԸՆԷԼ, -ուց, -ուցած, -ցրնօղ, -ո՛ւր (Ն), **ԹՕԽՅԸՆԷԼ**, -ուց, -ուցած, -ծրնօղ, -ո՛ւր (Չ), բ.ն. թողնել:

ThOXЦhЫНЭЛ, -ուц, -уцһадз, -цһынохъ, -ур (Н), **ThOXЦЫНЭЛ**, -уц, -уцһадз, -цынохъ, -ур (Ч), г.д.з. оставлять; грабар թոխցանել thoxhachanel, литер.вост.арм. թողնել thoxhnel, литер.зап.арм. թողուլ thoxhul, в гаваре Акна թէօղուցնել thöxhuchhnel.

ԹՕԽՅԸՎԷԼ (Ն), **ԹՕԽԾԸՎԷԼ**, -վեցավ, -վաձ (Չ), բ.կր. թողնվել. թող-սց-վ-ել:

ThOXИЫBЭЛ (H), **ThOXИЫBЭЛ**, -вэцхав, -вадз (Ч), г.стр.з. оставляться.

ԹՕՂ և **ԹՕ**, մսն. թող:

ThOXЬ և **ThO**, չ. пусть, пускай; **thoxь ка** (Ч) пусть приходит, **tho удэ** пусть ест; корень древнеарм. языка թող тохь – бросать, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թող thoxь – пусть.

ԹՕՂՈՒԹԻՆ ԱՆԷԼ ներել:

ThOXЬУThИH AHЭЛ прощать, извинять; литер.вост.арм. թողությունն անել, литер.зап.арм. թողութիւն անել thoxьuthion anél – прощать.

ԹՕՍԱԼԱԽ, ած. փոքրիկ, թմրիկ (երեխաների մասին):

ThOMAJAX, п. маленький, кругленький, пухленький (о ребёнке).

ԹՕՍԱՌ (Ն), **SOYUՌ** (Չ), գ. հողի կոշտ, գուղձ:

ThOMAPP (H), **TOMAPP** (Ч), с. ком земли; крым.татар. томар – ком, комок.

ԹՕՆԹՈՒԽ և **ԹՕՆԹԸԽ**, ած. թմրիկ (նրածնի ձեռքերի վերաբերյալ):

ThONThYX և **ThONThYX**, п. пухленький (о руках младенца).

ԹՕՋԳԷԼ, բ.չ. դոճկել, ջրալի կերակուրը երկար մնալուց թանձրանալ:

ThODЖГЭЛ, г.с.з. загуститься от долгого стояния (о жидкой пище); литер.зап.арм. դոճկել (произн. thodжгэл), в гаварах Евдокия, Дерсин, Кхи դոճկել дочкел, Партизак, Акна դոճկել дожкел, Полис, Себастья, Харберд տոճկել точкел, Амасия տոճկել тожкел.

ԹՕՌ, գ. թոռ:

ThORP, с. внук, внучка; множ. число **thorppər**; исконно арм. слово, грабар թոռն thorpn, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թոռ thorr, Алашкерт, Муш, Нор-Джуга, Салмаст, Ван, Ахалциха, Горис, Харберд, Карин, Ереван, Полис, Родосто, Сучава թոռ thorr, Карабах, Шемаха թոռն thorppn, Мокс, Возм թոռն thurr, Себастья թլոռ thörr, Зейтун թոռոն thorppun, Мараха թոռն thuyərr, Агулис թառն tharrn, Тигранакерт թոռնիզ thorppnig, Хачин թոռ thorr.

ԹՕՌԹՕՓ (Չ), **ԹՕՂԹՕՓ** (Ն), ած.մկ. կծված, ամփոփված. թոռք. թորթօփ – նույն իմ. **թորթօփ լալ** կծվել, **թորթօփ անել** կծվեցնել:

ThORPThOPH (Ч), **ThORThOPH** (H), п. съёжившийся, свернувшийся в клубок, сжавшийся в комок; **thorppthonh** лал съёжиться, сжаться в комок, свернуться в клубок, **thorppthonh** анэл свернуть, смотать в клубок; турец. tortor – круглый.

ԹՕՌԹՕՓԼԷՄԻՇ (Ը)ԼԱԼ կծվել. թոռք. թորթօփլէսմէր – կծվել:

ThORPThOPHԼЭМИШ (Կ)ԼԱԼ съёжиться, сжаться в комок; от турец. tortoplenmek – съёжиться.

ԹՕՌԻ-ԲԱԴ (Չ), **ԹՕՌԷ-ԲԱԴ** (Ն), գ. տան մեջի պատվավոր տեղը, վերի պատը:

ThORPPI-BAД (Ч), **ThORPE-BAД** (H), с. почётное место в доме, красный угол.

ԹՕՌՂԱՅ (Ն), **SOՌՂԱՅ** (Չ), գ. ծիս, ճնճուկ:

ThORPXЬAЙ (H), **TORPXЬAЙ** (Ч), с. зоол. воробей; крым.татар. торгъай – воробей.

ԹՕՌՄԱԶ, ած. թոռնված:

ThORPMADЗ, пр.пр.вр. увядший; литер.вост.арм. թոռնված thorppromac, литер.зап.арм. թոռնված (произн. thorppmadз) – увядший.

ԹՕՌՄԷԼ, -ի, -եցավ, բ.չ. թոռնել:

ThORPMЭЛ, кхыthorpmi, thorpmэцхав, г.с.з. вянуть, сохнуть; исконно арм. слово, грабар թառն tharram և թոռն thorppom – высохший, увядший, թառնի tharramil – вянуть; от формы թառն tharram произошли литер.вост.арм. թառնել tharramel, диалектные формы в гаварах Шемаха թառնի tharramil, Тигранакерт, Харберд թառնի tharrmil, Агулис թառնի tharramil, Хачин թոռնել thärrmel, от второй формы թոռն thorppom произошли литер.зап.арм թոռնի thorppmil и диалектные формы в гаварах (включая новонахичеванский диалект) Салмаст, Ван թոռնել thorppomel, Ереван, Мараха, թոռնել thorppomél, Алашкерт, Муш թոռնել thorppmel, Мокс

թօռնմիլ thorrómil, Ахалциха, Себастья, Родосто, Акна, Карин, Полис թօռնմիլ thorrómil, Амшен թօռնուշ thorrmuş, Асланбек թէօռնմիլ thörrmíl.

ԹՕՈՍԷՅՏՆԷԼ, -gnig, -gnigşad, -grúoñ, -gn'ir, ք.ա. թառամեցնել:

ThORPMЭЦЫНЭЛ, -цһуцһ, -цһуцһадз, -цһынохъ, -цһур, п.г. способствовать увяданию.

***ԹՕՈՉԱ**, գ. տախտակե շինած քնելու տեղ՝ հատակից բարձր:

***ThORPЧА**, с. 1. нары, топчан, дощатый настил для сна. 2. полка для продуктов в подвале дома. 3. выступ в прихожей дома над входом в подвал, либо над входом в подвал с улицы.

ԹՕՍԱԹ, գ. միջոց. **թօսաթի առնել** (Ն) ծաղրել. **մեզ թօսաթ մը** մի որոշ ժամանակ:

ThOCATh или **ThOCALThИ**, с. 1. средство, приём, способ. 2. миг, мгновение; **thosathi арнэл** (Н) высмеивать, подтрунивать, **мэг thosath мы**, **мэг thosathым** или **мэг thosalthи** на миг, на мгновение; крым.татар. тосат – некоторое время.

ԹՕՐՓՈՒ (Չ), գ. փայտե խարոց:

ThORПшУ (Ч), с. 1. деревянный рашпиль. 2. железный рашпиль (в кузнице); турец. törgü (төрпю) – напильник, рашпиль.

ԹՕՐՓՈՒԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Չ) 1. խարոցոցով հարթել, քերել. 2. անհանգիստ անել՝ անվերջ դիմելով միևնույն պահանջով:

ThORПшУЛЭМИШ АНЭЛ (Ч) 1. скоблить, скрести напильником. 2. перен. докучать, досаждать, надоедать.

ԹՕՓ, գ. 1. գնդակ (խաղալու). 2. հրետանի. 3. հակ (գործվածքեղենի). թուրք. թօփ – նույն նշ. **թօփ խաղալ** գնդակ խաղալ. **թօփ քաշել** ուրակոծել. **մեզ թօփ բասմա** մի հակ չիթ. **թօփի արարա** թնդանթ:

ThOPh, с. 1. мяч. 2. группа людей, толпа. 3. пушка. 4. рулон (ткани). 5. клоч, пучок шерсти. 6. комок. 7. стопка, ряд одинаковых по размеру предметов, положенных один на другой; **thoph хахьал** играть в мяч, **thoph khashэл** стрелять из пушки, **мэг thoph басма** целый рулон ситца, **thophи араба** пушка, **мэг thophым** толпой, гурьбой; турец. top – мяч; в гаварах Амшен թօц thop – мяч, Ван, Карабах, Полис, Партизак, Карин, Харберд, Буланых, Кесария, Муш թօփ thoph – мяч, рулон; пушка.

ԹՕՓ ԱՆԷԼ հավաքել:

ThOPh АНЭЛ 1. собирать, копить, накапливать. 2. собирать, созывать, приглашать. 3. убирать, собирать и складывать что-либо в одно место; **thoph арадз стаг** денежные накопления; в гаварах Ван, Карабах, Партизак, Полис, Карин, Муш, Харберд, Буланых, Кесария и т.д. թօփ անել thoph анэл – собирать.

ԹՕՓ ԼԱԼ հավաքվել, կուտակել:

ThOPh ЛАЛ собираться, скапливаться, сгущиваться; среднеарм. яз. թօփ լինել thoph линел, в гаварах Ван, Карабах, Полис, Партизак, Карин, Харберд, Буланых, Кесария, Муш и т.д. թօփ ելնել thoph элнэл – собираться.

ԹՕՓ-ԹՕՓ, ած.մկ. խոււր-խոււր, կույտ-կույտ:

ThOPh-ThOPh, н. гурьбой, толпами; кучами.

ԹՕՓԱԼ (Ն), **ՏՕՊԱԼ** (Չ), ա. կաղ. թուրք. թօփալ – կաղ:

ThOPhAJ (Н), **ТОПАЛ** (Ч), п. хромой; турец. topal (топал), крым.татар. топал – хромой; в гаварах Ван, Карабах, Нор-Баязет, Карин, Харберд, Амшен, Муш, Буланых, Шатах, Полис, Карин и т.д. թօփալ thophal – хромой.

ԹՕՓԱԼԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ (Ն), **ՏՕՊԱԼԼԷՄԻՇ ԱՆԷԼ** (Չ) կաղալ. հոմանիշը ախսայել (Չ):

ThOPhAJЛЭМИШ АНЭЛ (Н), **ТОПАЛЛЭМИШ АНЭЛ** (Ч) хромать; турец. topallamak, крым.татар. топалламак – хромать; синоним – ахсайэл (Ч).

ԹՕՓԱԼ-ԹՕՓԱԼ (Ն), **ՏՕՊԱԼ-ՏՕՊԱԼ** (Չ), մկ. կաղալով:

ThOPhAJ-ThOPhAJ (Н), **ТОПАЛ-ТОПАЛ** (Ч), н. хромая, прихрамывая.

ԹՕՓԹԱՆ (Ն), **ԹՕՊՏԱՆ** (Չ), մ. բոլորը միասին:

ThOPhThAN (Н), **ThOPTAN** (Ч), н. 1. оптом. 2. гурьбой, толпой; турец. toptan – оптом.

ԹՕՓՈՒԶ, գ. գունդ թակ (գանգի), երկաթ (պատի ժամացույցի). փոխ. թուրք.:

ԹՕՓԻՅՅ, с. 1. булава, палица, посох, святыня, хранившаяся в церквях св. Георга и св. Никохайоса в г. Новая Нахичевань. 2. язычок колокола. 3. маятник часов с металлическим шаром; **thոպուզов сыһат** часы с маятником; «...Топуз – короткий посох со свинцовым клубком в конце, покрытый как и кресты, атласной материей. Когда обречённый долго мучается и смерть наступает медленно, этот топуз приносят и ставят на его грудь, чтоб перевес был на той или иной стороне...В трудных случаях родовых схваток нахичеванские старухи прибегают к различным средствам, они повелевают принести из церквей св. Георга и св. Никохайоса топузы – гири и ставят их на беременную, споласкивают в воде «джэнги тур» – саблю раздора и поят её этой водой...» (Ер. Шахазиз); в гаварах Карабах, Карин, Муш, Ван թոփուզ thոփուզ – булава, палица; турец. topuz – булава, шарик.

ԹՕՓԱՌԱԹՄԻՇ ԱՆԷԼ հավաքվել, կուտակել:

ԹՕՓԻԱՐՐԱԹՄԻՍ ԱՆՅԼ собраться вместе, сосредоточиться в одном месте.

ԹՕՓԱՌԷՄԻՇ ԱՆԷԼ հավաքել միատեղ, խմբել. թուրք. թօփարլամակ – հավաքել:

ԹՕՓԻԱՐՐԼՅՄԻՍ ԱՆՅԼ собрать вместе (людей); турец. toparlamak – собирать.

ԹՕՓԼՈՒ ԱՍԷՂ, գ. գնդասեղ. թուրք. թօփլու – գնդավոր, ծայրը գունդ:

ԹՕՓԻԼՍ ԱՏՅԻ, с. булавка; турец. toplu – имеющий круглую часть.

ԹՕՓԸԱԽ առանձին չի գործածվում, այլ միայն **թօգ-թօփրախ** փոշի, փոշու նման մանր անմաքրություն:

ԹՕՓԻՐԱԽ употр. в выраж. **thոզ-thոփրախ** пылица, пыль столбом; турец. toprak, крым.татар. топрак – земля, почва.

ԹՕՓՑԻ (Ն), **ՏՕՊՑԻ** (Զ), գ. Թոփտի գյուղացի:

ԹՕՓԻՇԻ (Ո), **ՏՕՊՑԻ** (Կ), с. житель, жительница с. Топти (с. Крым).

ԹՕՓՕՎ, մկ. խուսի-խուսի, կույտ-կույտ:

ԹՕՓՕՎ, н. 1. гурьбой, толпой. 2. кучей, грудой, штабелями; **thոփոօ ԿԻՆՅԼ** ставить штабелями; **thոփոօ անճան ԿԻՅՅՅՅՅ** прошли мимо нас толпой.

ԹՕՔ (Ն), **ՏՕԿ** (Զ), գ. էլեկտրականություն:

ԹՕԿԻ (Ո), **ՏՕԿ** (Կ), с. электричество; от рус. электрический ток.

ԹՕՔԱԹ, **ԹՕՔԱԽԹ** և **ԹՈՒՔԱԽԹ**, գ. թոքախտ:

ԹՕԿԻԱԹ, **ԹՕԿԻԱԽԹ** և **ԹՅԿԻԱԽԹ**, с. мед. туберкулёз; от թոք thոք – лёгкое и шլու աхտ – грязь, литер.вост.арм. и литер.зап.арм. թոքախտ thոքաхт – туберкулёз.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Օ создателе словаря новонахичеванского диалекта.....	3
Քաղվածք ԳԱ լեզվի Ինստիտուտի լեզվաբանության և բարբառագիտության սեկտորիժ.	7
Համառոտ բացատրական Նոր-Նախիջևանի բարբառի մասին	8
Համառոտ նախագիտելիք բառարանից օգտվելու համար	11
Համառոտագրություններ և պայմանական նշումներ.....	15
Ա	25
Բ.....	142
Գ.....	257
Դ.....	400
Զ.....	456
Է.....	469
Ը.....	486
Թ.....	491

СОДЕРЖАНИЕ

Օ создателе словаря новонахичеванского диалекта.....	3
Выписка из протокола заседания сектора лингвистики и диалектологии Института армянского языка	7
Краткая характеристика толкового словаря новонахичеванского диалекта.....	17
Краткие сведения для пользования словарем	20
Условные сокращения русскоязычной части словаря.....	22
Произношение буквосочетаний в русскоязычной части словаря.....	24
Ударение	24
А.....	25
Б.....	142
Г.....	257
Д.....	400
З.....	456
Э.....	469
Ы.....	486
Th.....	491

Джалашьян Кеворк Симонович
ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ
НОВОНАХИЧЕВАНСКОГО ДИАЛЕКТА
АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Книга первая
Ա Ա – Թ Թ

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ, ИСПРАВЛЕННОЕ И ДОПОЛНЕННОЕ

РЕДАКТОР И ПЕРЕВОДЧИК НА РУССКИЙ ЯЗЫК
А.Х. ДАГЛДЯН

Компьютерный набор С.С. Атамаян, А.Х. Даглдян
Технический редактор Л.С. Секизян
Верстка В.А.Баваль

Сдано в набор 9.10.2019. Подписано в печать 29.10.2019.
Формат 60x84 ¹/₈. Гарнитура «Таймс». Усл. п. л. 61,44.
Бумага офсетная. Печать офсетная. Тираж 350 экз. Заказ № 51.

Издательство ООО «Терра Дон».
344092, г. Ростов-на-Дону, пр. Королёва 7/19
тел. 863-270-23-35, факс 863-299-65-39
E-mail: kiselev@terradon.ru

Отпечатано в типографии ООО «Терра Дон».
344092, г. Ростов-на-Дону пр. Королёва 7/19